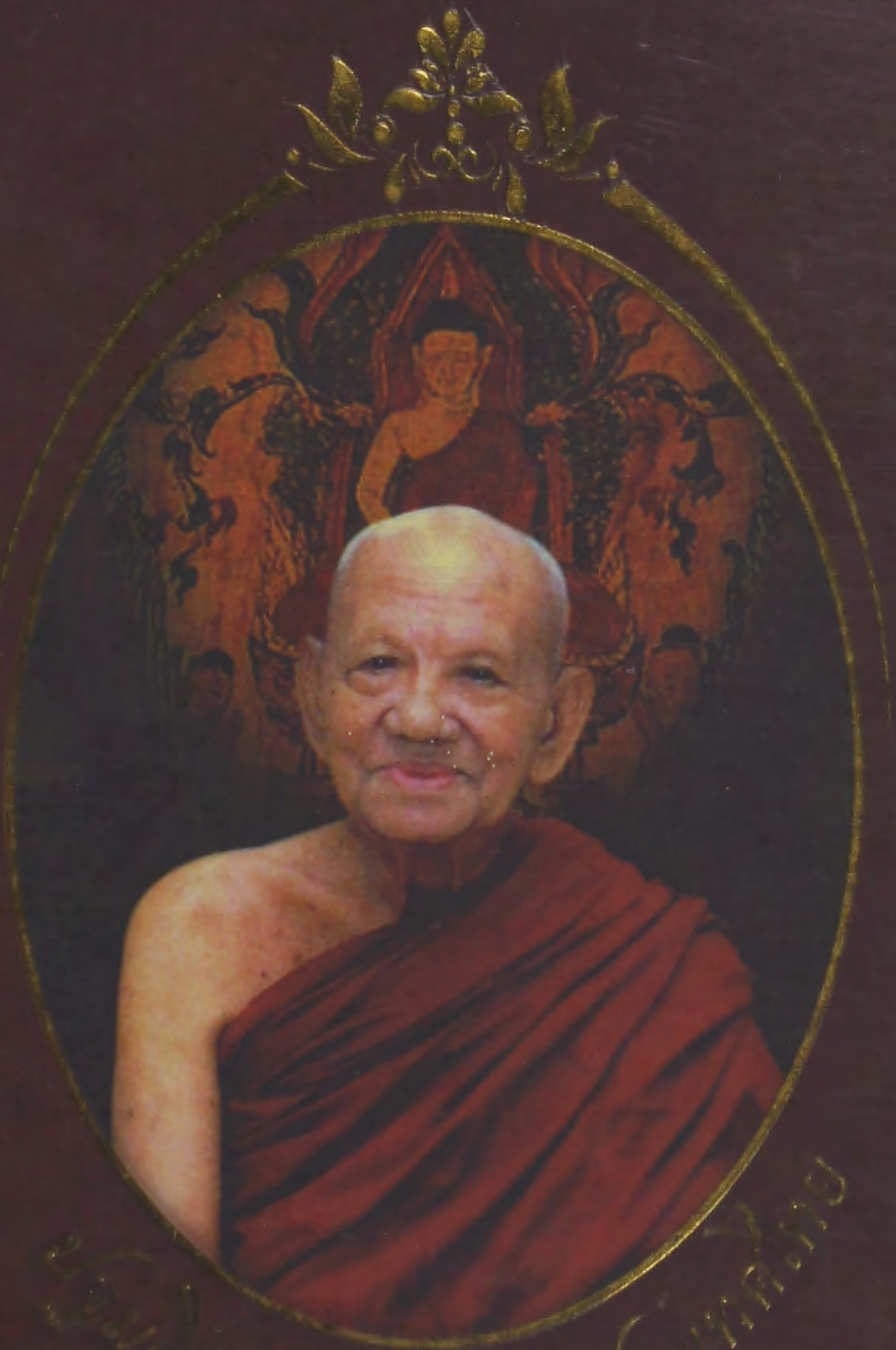
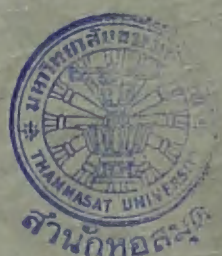
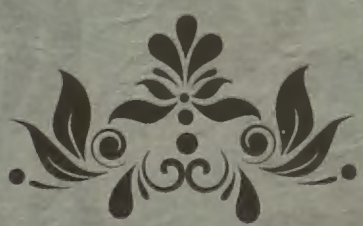

หมดอายุ 23/02/2566

637829

TULIB
3 1379 01452862 5

ปฐมวิปัสสนาวงศ์ในประเทศไทย

หมดอายุ 23/02/2566

With the Compliments
of 21 พ.ค. 2557

ปฐมวิปัสสนาวงศ์ ในประเทศไทย

รจนาโดย พระอาจารย์ ดร. ภัททันตะ อาสภมหาเถระ ธัมมาจริยะ อัคคมหากัมมัฏฐานาจริยะ

ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

เลขมาตรฐานสากลประจำหนังสือ ISBN : 978-974-350-997-1

พิมพ์ครั้งที่ ๑ กันยายน ๒๕๕๔ จำนวน ๒,๕๐๐ เล่ม

ข้อมูลทางบรรณานุกรมของสำนักหอสมุดแห่งชาติ

ปฐมวิปัสสนาวงศ์ ในประเทศไทย.--กรุงเทพฯ : อมรินทร์พริ้นติ้งฯ, ๒๕๕๔.
๕๙๔ หน้า.
๑. วิปัสสนา--ไทย. ๒. กรรมฐาน--ไทย. I. ภัททันตะ อาสภมหาเถระ ธัมมาจริยะ อัคคมหากัมมัฏฐานาจริยะ. II. ธนาคม บรรเทากุล. III. ชื่อเรื่อง.
294.3122
ISBN 978-974-350-997-1

ประธานที่ปรึกษา พระพรหมโมลี
ที่ปรึกษา พระธรรมโกศาจารย์ พระธรรมสุธี
พระธรรมมังคลาจารย์ พระราชสิทธิมุนี วิ.
พระศรีธวัชเมธี พระวิสุทธิภัทรธาดา
พระศรีคัมภีรญาณ พระครูปลัดสุวัฒนจริยคุณ
พระครูวรปัญญาคุณ พระมหาไพรัช ธมฺมทีโป
ศ. เกียรติคุณ นพ. จำลอง ดิษยวณิช ดร. สุดารัตน์ บรรเทากุล
บรรณาธิการ ธนาคม บรรเทากุล
กองบรรณาธิการ รพีพรรณ โชพุทธา อธิคม ศานติสรร เกษม ประกอบดี
กมลภัทร บรรเทากุล

ออกแบบปกและรูปเล่ม ปณิตา นลินญาสิริ
เรียงพิมพ์ อนุสรา สังข์ทอง
พิสูจน์อักษร อิงอร วิรบัณฑิต
ผู้สนับสนุนการจัดพิมพ์ กองทุนวิปัสสนาพระอาจารย์ ดร. ภัททันตะ อาสภมหาเถระ ธัมมาจริยะ อัคคมหากัมมัฏฐานาจริยะ
ดร. ศักดิ์ชัย - ดร. สุดาวรรณ เตชะไกรศรี
ดร. สุดารัตน์ - คุณธนาคม - นางสาวกมลภัทร บรรเทากุล
ศ. เกียรติคุณ นพ. จำลอง - ศ. เกียรติคุณ ดร. พริ้มเพรา ดิษยวณิช
คุณเมตตา อุทกะพันธุ์
และคณะศิษยานุศิษย์

Ra
CRE
2011
137829

พิมพ์ที่ บริษัทอมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง จำกัด (มหาชน)
๖๕/๑๖ ถนนชัยพฤกษ์ (บรมราชชนนี) เขตตลิ่งชัน กรุงเทพฯ ๑๐๑๗๐
โทรศัพท์ ๐-๒๔๒๒-๙๐๐๐, ๐-๒๘๘๒-๑๐๑๐ โทรสาร ๐-๒๔๓๓-๒๗๔๒, ๐-๒๔๓๔-๑๓๘๕
E-mail : aprint@amarin.co.th Homepage : http://www.amarin.com

หมดอายุ 23/02/2566

หนังสือเล่มนี้เป็นสมบัติส่วนตัวของ
ฯพณฯ เอกอัครราชทูต
ดร.ศุภศิลป ชัยนาม

(แบบ ค.)

หมายรับสั่งที่ ๓๖๐๗๑

สำนักพระราชวัง

๒๖ พฤศจิกายน ๒๕๕๓

พระภัททันตะ อาสภมหาเถระ ธัมมาจริยะ อัคคมหากัมมัฏฐานาจาริยะ อายุ ๙๙ ปี พรรษา ๘๑ ตำแหน่งที่ปรึกษาอธิการบดีมหาวิทยาลัยจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย มรณภาพเนื่องจากปอดอักเสบ ณ โรงพยาบาลศิริราช กรุงเทพมหานคร เมื่อวันพุธที่ ๒๔ พฤศจิกายน ๒๕๕๓ เวลา ๑๙.๕๕ น.

วันศุกร์ที่ ๒๖ พฤศจิกายน ๒๕๕๓ เวลา ๑๗.๐๐ น. ขอรับพระราชทานน้ำหลวงสรงศพ เป็นกรณีพิเศษ ณ ตำหนักสมเด็จ วัดมหาธาตุยุวราชรังสฤษฎิ์ เขตพระนคร กรุงเทพมหานคร

ทรงพระกรุณาโปรดพระราชทานน้ำหลวงสรงศพเป็นกรณีพิเศษ.

ประภาพรรณ/พิมพ์/ปก/ทาน.

วัน	หน้าที่ พนักงานพระราชพิธี
	นำหมายเรียน เจ้าภาพศพ พระภัททันตะ อาสภมหาเถระ ธัมมาจริยะ อัคคมหากัมมัฏฐานาจาริยะ เพื่อทราบ.

ทั้งนี้ให้จัดการตามหน้าที่และกำหนดวันตามรับสั่งอย่าให้ขาดเหลือ ถ้าสงสัยก็ให้ถามผู้รับรับสั่งโดยหน้าที่ราชการ

ผู้รับรับสั่ง

หมายรับสั่งที่ ๒๙๕๘

(แบบ ก.)

สำนักพระราชวัง

๔ สิงหาคม ๒๕๕๔

สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี เสด็จพระราชดำเนินไปในการพระราชทานเพลิงศพ พระภัททันตะ อาสภมหาเถระ ธัมมาจริยะ อัคคมหากัมมัฏฐานาจริยะ ณ เมรุวัดสระเกศ เขตป้อมปราบศัตรูพ่าย กรุงเทพมหานคร

วันอาทิตย์ที่ ๔ กันยายน ๒๕๕๔ เวลา ๑๗.๐๐ น.
แต่งกายเครื่องแบบปกติขาว ไว้ทุกข์.

ประภาพรรณ/พิมพ์/ปก/ทาน.

วัน	หน้าที่ พนักงานพระราชพิธี
	นำหมายเรียน เจ้าภาพศพ พระภัททันตะ อาสภมหาเถระ ธัมมาจริยะ อัคคมหากัมมัฏฐานาจริยะ เพื่อทราบ.

ทั้งนี้ให้จัดการตามหน้าที่และกำหนดวันตามรับสั่งอย่าให้ขาดเหลือ ถ้าสงสัยก็ให้ถามผู้รับรับสั่งโดยหน้าที่ราชการ

ผู้รับรับสั่ง

(แบบ ข.)

หมายรับสั่งที่ ๒๙๕๙ **สำนักพระราชวัง**

๔ สิงหาคม ๒๕๕๔

ทรงพระกรุณาโปรดพระราชทานพระบรมราชานุเคราะห์ในการพระราชทานเพลิงศพ พระภัททันตะ อาสภมหาเถระ ธัมมาจริยะ อัคคมหากัมมัฏฐานาจริยะ ตำแหน่งที่ปรึกษาอธิการบดีมหาวิทยาลัยจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ณ เมรุวัดสระเกศ เขตป้อมปราบศัตรูพ่าย กรุงเทพมหานคร

วันเสาร์ที่ ๓ กันยายน ๒๕๕๔ เวลา ๑๙.๐๐ น. พระพิธีธรรมสวดพระอภิธรรม

วันอาทิตย์ที่ ๔ กันยายน ๒๕๕๔ เวลา ๑๐.๐๐ น. บำเพ็ญพระราชกุศลพระราชทานในการออกเมรุ ณ ตำหนักสมเด็จ วัดมหาธาตุยุวราชรังสฤษฎิ์ เขตพระนคร พระสงฆ์ ๑๐ รูปสวดพระพุทธมนต์ จบ มีพระธรรมเทศนา กัณฑ์ ๑ แล้วพระสงฆ์ทั้งนั้นถวายพรพระ รับพระราชทานฉัน

เวลา ๑๔.๓๐ น. พระสงฆ์ ๑๐ รูปบังสุกุล เชิญหีบศพขึ้นรถยนต์จากตำหนักสมเด็จ วัดมหาธาตุยุวราชรังสฤษฎิ์ เขตพระนคร ไปยังเมรุวัดสระเกศ เขตป้อมปราบศัตรูพ่าย หยุดรถเชิญหีบศพขึ้นตั้งบนจิตกาธาน

เวลา ๑๗.๐๐ น. สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี เสด็จพระราชดำเนินไปในการพระราชทานเพลิงศพ

วันจันทร์ที่ ๕ กันยายน ๒๕๕๔ เวลา ๐๗.๐๐ น. พระราชทานผ้าไตร และภัตตาหารสามหาบในการเก็บอัฐิ.

ประภาพรรณ/พิมพ์/ปกศ /ทาน.

วัน	หน้าที่ พนักงานพระราชพิธี
	นำหมายเรียน เจ้าภาพศพ พระภัททันตะ อาสภมหาเถระ ธัมมาจริยะ อัคคมหากัมมัฏฐานาจริยะ เพื่อทราบ.

ทั้งนี้ให้จัดการตามหน้าที่และกำหนดวันตามรับสั่งอย่าให้ขาดเหลือ ถ้าสงสัยก็ให้ถามผู้รับรับสั่งโดยหน้าที่ราชการ

ผู้รับรับสั่ง

หมดอายุ 23/02/2566

ที่ รล ๐๐๑๐/๒๓๖๕

สำนักราชเลขาธิการ
สวนจิตรลดา กทม. ๑๐๓๐๓

๒๑ มีนาคม ๒๕๕๔

เรื่อง เสด็จ ฯ ไปในการพระราชทานเพลิงศพ พระภัททันตะ อาสภมหาเถระ ธัมมาจริยะ อัคคมหากัมมัฏฐานาจริยะ

นมัสการ นายกสภามหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
(พระธรรมสุธี)

อ้างถึง ลิขิตที่ ศธ ๖๑๐๐/๑๔๗ ลงวันที่ ๒๕ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๔

ตามที่มีลิขิตขอให้นำความกราบบังคมทูลเชิญสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี เสด็จพระราชดำเนินไปในการพระราชทานเพลิงศพ พระภัททันตะ อาสภมหาเถระ ธัมมาจริยะ อัคคมหากัมมัฏฐานาจริยะ (เทียบเท่าตำแหน่งสมเด็จพระราชาคณะของคณะสงฆ์ไทย) อายุ ๙๙ ปี พรรษา ๘๑ อดีตที่ปรึกษาอธิการบดีฝ่ายวิปัสสนาธุระ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พระธรรมทูตจากสภาการพระพุทธศาสนาแห่งรัฐบาลสหภาพพม่า สังกัดวัดมหาธาตุยุวราชรังสฤษฎ์ ณ เมรุวัดสระเกศราชวรมหาวิหาร เขตป้อมปราบศัตรูพ่าย กรุงเทพมหานคร วันและเวลาใดสุดแต่จะทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ ความแจ้งอยู่แล้ว นั้น

ได้นำความกราบบังคมทูลทราบฝ่าละอองพระบาทแล้ว ทรงรับเชิญเสด็จ ฯ **ในวันที่ ๔ กันยายน ๒๕๕๔ เวลา ๑๗.๐๐ น.** ทั้งนี้ ขอได้โปรดติดต่อกับเจ้าหน้าที่กองพระราชพิธี (โทร. ๐๒ ๒๒๑๘๐๖๒) สำนักพระราชวัง เกี่ยวกับการนี้โดยตรงต่อไปด้วย

จึงนมัสการมาเพื่อทราบ

ขอนมัสการด้วยความเคารพ

(คุณหญิงอารยา พิบูลนครินทร์)
ราชเลขานุการในพระองค์สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี

กองราชเลขานุการในพระองค์สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ สยามบรมราชกุมารี
โทร. ๐๒ ๒๘๐-๑๖๔๐ - ๑ โทรสาร. ๐๒ ๒๘๐-๑๖๓๙
เว็บไซต์ : www.ohmpps.go.th

หมดอายุ 31/12/2560

สำนึกในพระมหากรุณาธิคุณ

เมื่อทรงทราบใต้ฝ่าละอองธุลีพระบาทว่า พระภัททันตะ อาสภมหาเถระ ธัมมาจริยะ อัคคมหา-กัมมัฏฐานาจริยะ อดีตพระธรรมทูตสภาการพุทธศาสนาแห่งประเทศสหภาพพม่า สังกัดวัดมหาธาตุยุวราชรังสฤษฎ์ อดีดที่ปรึกษาอธิการบดีฝ่ายวิปัสสนาธุระ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย อดีตเจ้าสำนักวิปัสสนาวิเวกอาศรม อดีตเจ้าสำนักวิปัสสนาสมมิตร - ปราณี อดีตพระอาจารย์ใหญ่ฝ่ายวิปัสสนาธุระวัดภัททันตะอาสภาราม ได้ถึงแก่มรณภาพด้วยโรคปอดอักเสบ เมื่อวันพุธที่ ๒๔ พฤศจิกายน พุทธศักราช ๒๕๕๓ สมเด็จบรมบพิตรพระราชสมภารเจ้า พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ผู้ทรงพระคุณอันประเสริฐ ได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้พระราชทานน้ำหลวงสรงศพ พระราชทานพระบรมราชานุเคราะห์ในการพระราชทานเพลิงศพ และทรงบำเพ็ญพระราชกุศลพระราชทานในการออกเมรุ นับเป็นพระมหากรุณาธิคุณล้นเกล้าล้นกระหม่อม เป็นเกียรติอันสูงสุดแก่ผู้วายชนม์ หากความทราบด้วยญาณวิถีถึงดวงวิญญาณของ พระภัททันตะ อาสภมหาเถระ ธัมมาจริยะ อัคคมหากัมมัฏฐานาจริยะ ได้ด้วยประการใดในสัมปรายภพ คงจะมีความปลาบปลื้มซาบซึ้งเป็นล้นพ้นในพระมหากรุณาธิคุณที่ได้รับพระราชทานเกียรติยศอันสูงยิ่งในวาระสุดท้ายแห่งชีวิต

สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ เสด็จพระราชดำเนินไปในการพระราชทานเพลิงศพ ณ เมรุวัดสระเกศ ราชวรมหาวิหาร เขตป้อมปราบศัตรูพ่าย กรุงเทพมหานคร นับว่าเป็นพระมหากรุณาธิคุณแด่ พระภัททันตะ อาสภมหาเถระ ธัมมาจริยะ อัคคมหากัมมัฏฐานาจริยะ วงศ์ตระกูล ตลอดถึงบรรดาศิษยานุศิษย์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วัดมหาธาตุยุวราชรังสฤษฎ์ ประจำประเทศไทย เป็นล้นพ้นหาที่สุดมิได้

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วัดมหาธาตุยุวราชรังสฤษฎ์ และกองทุนวิปัสสนาพระอาจารย์ ดร. ภัททันตะ อาสภมหาเถระ ธัมมาจริยะ อัคคมหากัมมัฏฐานาจริยะ ประจำประเทศไทย วงศ์ตระกูลและคณะศิษยานุศิษย์ของ พระภัททันตะ อาสภมหาเถระ ธัมมาจริยะ อัคคมหากัมมัฏฐานาจริยะ ขอพระราชทานพระบรมราชวโรกาสถวายพระพร ด้วยสำนึกในพระมหากรุณาธิคุณอันล้นพ้นหาที่สุดมิได้นี้ และขอเทิดทูนพระมหากรุณาธิคุณและพระกรุณาธิคุณเป็นที่ยิ่งนี้ตลอดไป

ขอถวายพระพร
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
วัดมหาธาตุยุวราชรังสฤษฎ์
กองทุนวิปัสสนาพระอาจารย์ ดร. ภัททันตะ อาสภมหาเถระ ธัมมาจริยะ อัคคมหากัมมัฏฐานาจริยะ

หมดอายุ 23/02/2566

In Recognition of Gracious Royal Attendance

Upon learning of the passing by pneumonia on 24 November 2553 BE of the Most Venerable Bhaddanta Asabha Mahathera Dhammacariya Aggamaha Kammatthanacariya, Buddhist Council of the Union of Myanmar dhammadhuta missionary to Wat Mahadhatu Yuvarajarangsarit and once Vipassana Dhura Councilor to the Rector of Mahachulalongkornrajavidyalaya University, His Majesty the King of Thailand graciously bestowed the water pouring and the royal cremation ceremony, making royal offerings of merit in an overwhelming display of the highest honor and respect for the deceased.

Her Royal Highness Princess Maha Chakri Sirindhorn's attendance at the royal cremation ceremony for the Venerable Bhaddanta Asabha Mahathera Dhammacariya Aggamaha Kammatthanacariya at Wat Saket Ratcha Wora Maha Wihan in Bangkok was an incomparable show of royal grace to the Buddhist Council of the Union of Myanmar, the Embassy of the Union of Myanmar in Thailand, his lineage and followers.

The Embassy of The Union of Myanmar in Thailand, along with the devotees and family of the Venerable Bhaddanta Asabha Mahathera Dhammacariya Aggamaha Kammatthanacariya, would like to take this opportunity to offer our deepest and most heartfelt gratitude and continuing admiration for the incomparable royal graciousness shown on this occasion.

With blessings and gratitude,

The Embassy of the Union of Myanmar in Bangkok

Office of Religious Affairs

The Buddhist Council of Myanmar

Mahāsī Meditation Centre

หมดอายุ 23/02/2566

สารบัญ

หน้า

สัมมาทัศนะ (๑๓)

สมเด็จพระพุฒาจารย์ (๑๔)

สมเด็จพระมหารัชมังคลาจารย์ (๑๖)

พระพรหมโมลี (สมศักดิ์ อุปสโม ป.ธ.๙, Ph.D, ศ. พิเศษ) (๒๑)

พระธรรมสุธี (๒๖)

พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต ป.ธ.๙, Ph.D, ศ.) (๒๘)

พระธรรมมังคลาจารย์ (๓๔)

พระราชสิทธิมุนี วิ. (บุญชิต ญาณสังวโร ป.ธ.๙, Ph.D) (๓๖)

ศาสตราจารย์พิเศษจำนงค์ ทองประเสริฐ ราชบัณฑิต (๓๘)

ดร. มนูญ มุกข์ประดิษฐ์ (๓๙)

ศาสตราจารย์เกียรติคุณ นายแพทย์จำลอง ดิษยวณิช (๔๐)

ศาสตราจารย์เกียรติคุณจำรูญ ยาสมุทร (๔๓)

คำนำ (๔๗)

บทความ (๔๙)

เมื่อสมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนี ทรงปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐาน (๕๐)

ที่มาของพองหนอและยุบหนอ (๕๙)

วิปัสสนูปกิเลส : เครื่องทดสอบมนสิการ (๖๗)

ประยุกต์การสอนวิปัสสนากัมมัฏฐาน : เสริมความเข้าใจหรือทำลาย (๗๖)

ร้อยกรอง (๘๐)

ประณามพจน์ (๘๐)

พระอาจารยาภิวันท์ - วรวัจน์ (๘๑)

พระคุณนี้ มากล้นมี เกินกว่าที่ บรรยายหนอ (๘๒)

อาจาริยบูชา (๘๓)

ประมวลภาพ (๘๕)

ที่สติฯ 25/02/2568

หน้า

ภาค ๑ วิปัสสนาวงศ์ ๑

ประวัติ พระอาจารย์ ดร. ภัททันตะ อาสภมหาเถระ
ธัมมาจริยะ อัคคมหากัมมัฏฐานาจริยะ ๒

วิปัสสนาวงศ์ ๗

พระอาจารย์อาสภเถระมาประเทศไทย ๓๗

สำนักวิปัสสนาวิเวกอาศรม ๓๘

ภาค ๒ วิปัสสนาทีปนีฎีกา ๔๙

กัมมัฏฐานปริจเฉทที่ ๙ ในอภิธัมมัตถสังคหอรรถกถา ๕๖

๑. อธิบายวิสุทธิ ๗ โดยย่อ ๕๖

๒. แสดงลักขณะ ๓ ตามอภิธัมมัตถสังคหบาลี ๖๑

๓. แสดงอนุปัสสนา ๓ ตามอภิธัมมัตถสังคหบาลี ๖๔

๔. แสดงวิปัสสนาญาณ ๑๐ ตามอภิธัมมัตถสังคหบาลี ๑๐๔

๕. แสดงวิโมกขสังคหะ ๑๑๘

๖. แสดงวิโมกขมุขสังคหะ ๑๑๙

๗. แสดงวิสุทธิ ๗ โดยพิสดารตามอภิธัมมัตถสังคหบาลี ๑๒๑

๘. แสดงวิโมกขเภทตามอภิธัมมัตถสังคหบาลี ๑๘๒

๙. แสดงสกทาคามีโลกุตตรภพตามอภิธัมมัตถสังคหบาลี ๑๙๒

๑๐. แสดงอนาคามีโลกุตตรภพตามอภิธัมมัตถสังคหบาลี ๑๙๔

๑๑. แสดงอรหัตตโลกุตตรภพตามอภิธัมมัตถสังคหบาลี ๑๙๗

๑๒. แสดงสมาปัตติเภทตามอภิธัมมัตถสังคหบาลี ๒๐๖

๑๓. แสดงนิโรธสมาบัติตามอภิธัมมัตถสังคหบาลี ๒๑๒

ภาค ๓ แนวทางปฏิบัติวิปัสสนา ๒๒๑

ภาค ๔ พระไตรลักษณ์ ๒๔๗

หมดอายุ 23/02/2566

หน้า

ภาค ๕ ปฏิจจสมุปบาท ๒๕๕

ภาค ๖ ธรรมกถา ๒๖๙

ภาค ๗ แว่นธรรม ๓๐๑

บทที่ ๑ สัญโญชน์ ๑๐ ๓๐๔
บทที่ ๒ กิเลส ๑๐ ๓๒๘
บทที่ ๓ มิจฉัตตะ ๑๐ ๓๓๓
บทที่ ๔ โลกธรรม ๘ ๓๓๖
บทที่ ๕ มัจฉริยะ ๕ ๓๓๗
บทที่ ๖ วิปัลลาส ๑๒ ๓๔๓
บทที่ ๗ คันถะ ๔ ๓๔๖
บทที่ ๘ อคติ ๔ ๓๔๘
บทที่ ๙ อาสวะ ๔ ๓๕๐
บทที่ ๑๐ โอฆะ ๔ ๓๕๓
บทที่ ๑๑ โยคะ ๔ ๓๕๔
บทที่ ๑๒ นิวรณ์ ๕ ๓๕๕
บทที่ ๑๓ ปรามาสะ ๓๕๗
บทที่ ๑๔ อุปาทาน ๔ ๓๕๘
บทที่ ๑๕ อนุสัย ๗ ๓๖๑
บทที่ ๑๖ มละ ๓ ๓๖๓
บทที่ ๑๗ อกุศลกรรมบถ ๑๐ ๓๖๔
บทที่ ๑๘ อกุศลจิตตุปบาท ๓๘๓
บทที่ ๑๙ อุปกิเลส ๑๖ ๓๘๔

ภาค ๘ เทศน์ลำดับญาณ ๓๙๕

บรรณานุกรม ๔๒๘

ภาคผนวก ๔๒๙

หมดอายุ 23/02/2566

สัมมาทัศนะ

หมดอายุ 23/02/2566

อาสภมหาเถรานุสรณ์

พระเถระที่ปฏิบัติดี ปฏิบัติชอบ จนปรากฏเป็นความรู้สึกในจิตใจของผู้ที่พบเห็น เข้าใกล้ ตามนัยแห่งพระสังฆคุณว่า "น่าไหว้ น่ากราบ น่าบูชา" เป็นต้น มีให้เห็นปรากฏแก่ผู้แสวงหาความดี พระดีอยู่เสมอ

ท่านพระอาจารย์ ดร. ภัททันตะ อาสภมหาเถระ ธัมมาจริยะ อัคคมหากัมมัฏฐานาจริยะ (หม่องขิ่น อาสโภ) เป็นพระเถระรูปหนึ่งที่ทำให้เกิดความรู้สึกในจิตในใจว่า "ท่านน่าไหว้ น่ากราบ น่าบูชา"

เพียงที่กล่าวโดยย่อนี้ ทำให้เห็นได้ว่า พระศาสนาขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าไม่ว่างจาก "พระที่ปฏิบัติดี ปฏิบัติชอบ" ทำให้มั่นใจได้ว่า "พระที่ปฏิบัติดี ปฏิบัติชอบ" ตามพระธรรมวินัย ยังมีอยู่

ท่านพระอาจารย์ ดร. ภัททันตะ อาสภมหาเถระ ธัมมาจริยะ อัคคมหากัมมัฏฐานาจริยะ (หม่องขิ่น อาสโภ) เป็นสักขีพยานแก่ผู้ที่ได้พบเห็น เข้าใกล้ อย่างชัดเจน จนถึงปัจจุบัน

พระเถระที่ปฏิบัติดี ปฏิบัติชอบ ย่อมปรากฏตลอดกาล

สมเด็จพระพุฒาจารย์

(สมเด็จพระพุฒาจารย์)
เจ้าอาวาสวัดสระเกศ ราชวรมหาวิหาร
ประธานคณะผู้ปฏิบัติหน้าที่สมเด็จพระสังฆราช

หมดอายุ 23/02/2566

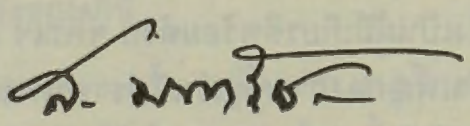
อาสภมหาเถรานุสรณ์

ภูมิ เว สาธุรูปานำ กตญญูกตเวทิตา.

ความกตัญญูกตเวทีเป็นพื้นใจของคนดี

เมื่อกล่าวถึงพระมหาเถระจากต่างแดน ที่เข้ามาสู่ใต้ร่มพระบรมโพธิสมภาร และได้กระทำปฏิการคุณแก่แผ่นดินไทยอย่างไพศาลนั้น พระมหาเถรคันฉ่องนับเป็นผู้ที่มีบทบาทโดดเด่นที่สุดรูปหนึ่งในอดีต แต่ในยุคปัจจุบัน หลวงพ่อพระภัททันตะ อาสภมหาเถระ ธัมมาจริยะ อัคคมหากัมมัฏฐานาจริยะ นับเป็นพระเถระผู้มีบทบาทที่โดดเด่นที่สุด เพราะท่านเป็นผู้เสียสละความสุขส่วนตัว จากมาตุภูมิมาสอนวิปัสสนากรรมฐานในประเทศไทยเป็นเวลาถึง ๕๘ ปี ด้วยเมตตาแก่คณะศิษยานุศิษย์ ถ่ายทอดวิชาโดยมิได้ปิดบัง ดราบลมหายใจสุดท้ายของชีวิต

ขออาราธนาคุณพระศรีรัตนตรัย พร้อมด้วยบารมีธรรมกุศลจริยาสัมมาปฏิบัติของหลวงพ่อพระภัททันตะ อาสภมหาเถระ และอานุภาพแห่งความกตัญญูกตเวทีของคณะศิษยานุศิษย์ ได้อภิบาลรักษาท่านทั้งหลายให้มีความสุขความเจริญสิ้นกาลนานเทอญ ฯ

(สมเด็จพระมหารัชมังคลาจารย์)
เจ้าอาวาสวัดปากน้ำ
คณะผู้ปฏิบัติหน้าที่สมเด็จพระสังฆราช

หมดอายุ 23/02/2566

สมเด็จพระมหารัชมังคลาจารย์

คณะผู้ปฏิบัติหน้าที่สมเด็จพระสังฆราช
กรรมการมหาเถรสมาคม เจ้าคณะใหญ่หนเหนือ
เจ้าอาวาสวัดปากน้ำ ภาษีเจริญ กรุงเทพมหานคร

นโม ตสฺสะ ภควโต อรหโต สมฺมาสมฺพุทฺธสฺส
นโม ตสฺสะ ภควโต อรหโต สมฺมาสมฺพุทฺธสฺส
นโม ตสฺสะ ภควโต อรหโต สมฺมาสมฺพุทฺธสฺส

อนฺโตชฏา พหิชฏา ชฏาย ชฏิตา ปชา
ตํ ตํ โคตม ปุจฉามิ โกอิมํ วิชฏเย ชฏนฺติ

ณ บัดนี้ อาตมภาพจักได้รับประทานแสดงพระธรรมเทศนา โดยอนุรูปแก่กุศลจริยาสัมมาปฏิบัติ เนื่องในการบำเพ็ญกองการกุศลถวาย ๑๐๐ ปี แด่ท่านอาจารย์ ดร. ภัททันตะ อาสภมหาเถระ ธัมมาจริยะ อัคคมหากัมมัฏฐานาจริยะ ซึ่งวัดมหาธาตุยุวราชรังสฤษฎิ์ อันมีเจ้าคุณพระธรรมสุธี เจ้าอาวาสเป็นประธาน ร่วมกับมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย อันมีท่านเจ้าคุณพระธรรมโกศาจารย์ เป็นอธิการบดี พร้อมด้วยคณะสงฆ์และศรัทธาสาธุชนทุกท่าน ร่วมด้วยช่วยกันในการบำเพ็ญกองการกุศลปรารภ ๑๐๐ ปี ท่านอาจารย์ ดร. ภัททันตะ อาสภมหาเถระ ธัมมาจริยะ อัคคมหากัมมัฏฐานาจริยะ

ท่านทั้งหลาย อาตมาขออนุโมทนากับคณะสงฆ์ ซึ่งมีเจ้าคุณพระธรรมสุธี เป็นประธาน กับคณะสาธุชน มีท่านผู้ใหญ่ ซึ่งเป็นผู้มีเกียรติพร้อมด้วย ฯพณฯ เอกอัครราชทูตพม่า และมาดาม เป็นประธาน ท่านทั้งหลายได้บำเพ็ญกองการกุศลวันนี้ปรารภท่านอาจารย์ ดร. ภัททันตะ อาสภมหาเถระ ซึ่งมีชาตกาลครบ ๑๐๐ ปี ท่านอาจารย์ ดร. ภัททันตะ อาสภมหาเถระ นั้น ถือกำเนิดเกิดเมื่อวันที่ ๒ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๔๕๔ ณ ประเทศพม่า และแล้วเมื่อเจริญเติบโต อายุได้ ๑๕ ขวบ ถึง พ.ศ. ๒๔๖๙ ก็ได้บรรพชาเป็นสามเณร ณ ประเทศพม่านั้น และก็ได้ศึกษาเล่าเรียน เมื่ออายุครบอุปสมบท ก็ได้อุปสมบท เมื่อวันที่ ๒๑ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๔๙๓ ณ ประเทศพม่า ท่านอาจารย์เป็นผู้ฝักใฝ่ต่อการศึกษา ตั้งแต่เป็นสามเณรจนกระทั่งได้รับอุปสมบทเป็นพระภิกษุสงฆ์สาวกในพระพุทธศาสนา ปรากฏว่าอายุเพียง ๒๗ ปี พรรษา ๗ ได้สำเร็จการศึกษาขั้นสูงของประเทศพม่า ซึ่งเรียกว่า ธัมมาจริยะ เมื่ออายุเพียง ๒๗ ปี พรรษา ๗ เท่านั้น และเมื่อได้สำเร็จธัมมาจริยะ แล้ว ก็ได้ตั้งใจสั่งสอนในส่วนคันถธุระ เพราะธัมมาจริยะ นั้นเป็นไปในสายของคันถธุระ และได้เป็นผู้ใหญ่ในมหาวิทยาลัยซึ่งเป็นคณะวาจกสยาดอ ในประเทศพม่านั้น ตั้งแต่อายุเพียง ๒๗ ปี

พิมพ์ครั้งที่ 25/02/2568

พรรษา ๗ เท่านั้น เรียกว่าท่านอาจารย์ ดร. ภัททันตะ อาสภมหาเถระ นั้น มีความเชี่ยวชาญในส่วนคันถธุระนี้เป็นอย่างยิ่งทีเดียว เมื่อท่านมีความเชี่ยวชาญในส่วนคันถธุระแล้ว ท่านอาจารย์ก็หันมาปฏิบัติในส่วนวิปัสสนาธุระต่อไป จะเรียกว่าท่านอาจารย์นั้น สำเร็จขั้นสูงสุดในคันถธุระ แล้วก็ได้มาศึกษาต่อ ปฏิบัติต่อในชั้นวิปัสสนาธุระ

ธุระในพระพุทธศาสนานี้ มี ๒ อย่างดังที่ว่านี้ คือ คันถธุระ และวิปัสสนาธุระ และท่านอาจารย์ภัททันตะ อาสภมหาเถระ ก็ได้ความสำเร็จในวิปัสสนาธุระจากที่ได้เป็น ธัมมาจริยะเป็นคณะวาจกสยาดอแล้ว ก็ได้ศึกษาวิปัสสนาธุระ ในสำนักของอาจารย์ภัททันตะ กวิมหาเถระสืบต่อมา ศึกษาวิปัสสนาธุระ ในสำนักของท่านอาจารย์ภัททันตะ กวิมหาเถระ แล้วเลยจากนั้นเมื่อได้ความรู้ส่วนหนึ่งในสำนักของท่านอาจารย์ กวิมหาเถระนั้นแล้ว ก็ไปศึกษาต่อของท่านอาจารย์ภัททันตะ โสภณมหาเถระ อัคคมหาบัณฑิต หรือที่เราเรียกกันโดยทั่วไปว่า อาจารย์มหาสีสยาดอ ที่เรารู้จักกันโดยทั่วไป ท่านอาจารย์อาสภมหาเถระ ก็มาศึกษาวิปัสสนากับท่านอาจารย์มหาสีสยาดอ และได้ความสำเร็จในการศึกษาวิปัสสนาธุระนั้น โดยได้รับมอบหมายจากอาจารย์มหาสีสยาดอให้เป็นผู้บอกพระกัมมัฏฐาน ในสำนักมหาสีสยาดอนั้น ต่อจากพระอาจารย์อีกต่อหนึ่ง เรียกว่า ท่านอาจารย์ภัททันตะ อาสภมหาเถระ มีความรู้ ความเชี่ยวชาญ ความชำนาญทั้งในส่วนคันถธุระ ทั้งในส่วนวิปัสสนาธุระ และแล้ว เมื่อ ปี พ.ศ. ๒๔๙๕ เจ้าประคุณสมเด็จพระพุฒาจารย์ (อาจ อาสภมหาเถระ) อดีตอธิบดีสงฆ์วัดมหาธาตุ และสังฆมนตรีว่าการองค์การปกครอง ในสมัยนั้นได้มาพินิจพิจารณาถึงการศึกษาธุระทั้ง ๒ ประการนี้ ทั้งคันถธุระ ทั้งวิปัสสนาธุระ ก็ต้องการที่จะส่งเสริม เพิ่มเติม ในส่วนของวิปัสสนาธุระในประเทศไทยให้ไพศาลยิ่งขึ้นไป เจ้าประคุณสมเด็จฯ ก็ได้ขอยังพระอาจารย์มหาสีสยาดอ ขออาจารย์ซักรูปหนึ่ง มาช่วยสอนวิปัสสนาในประเทศไทย อาจารย์มหาสีสยาดอพิจารณาแล้วเห็นสมควรกับ ดร. ภัททันตะ อาสภมหาเถระ รูปนี้ ในปี พ.ศ. ๒๔๙๖ จึงได้ส่งอาจารย์ ดร. ภัททันตะ อาสภมหาเถระ มายังประเทศไทยมาสอนพระวิปัสสนา ได้พำนักอยู่ที่วัดมหาธาตุยุวราชรังสฤษฎ์นี้

อาจารย์ภัททันตะ อาสภมหาเถระ อยู่ในประเทศไทย ๕๘ ปี สอนพระกัมมัฏฐาน และได้รจนาคัมภีร์ต่างๆ ไว้ก็หลายคัมภีร์ ในประเทศไทยนั้น ท่านอาจารย์อาสภมหาเถระ อยู่ที่วัดมหาธาตุยุวราชรังสฤษฎ์นี้ อยู่ที่สำนักปฏิบัติธรรมวิเวกอาศรม อยู่ที่สำนักปฏิบัติธรรมสมมิตร - ปราณี และสุดท้ายอยู่ที่วัดภัททันตะอาสภาราม เป็นที่สุดท้าย หลายที่หลายแห่งรวมแล้วเป็นเวลา ๕๘ ปี ไม่ใช่น้อย

ตลอดระยะเวลา ๕๘ ปีนั้น ท่านอาจารย์ภัททันตะ อาสภมหาเถระ ได้สอนวิปัสสนากัมมัฏฐานซึ่งเป็นที่ประจักษ์ ปรากฏแผ่ไพศาลไปทั่วประเทศไทย ก็เรียกว่าทั่วประเทศ และไปยังนานาอารยประเทศ ซึ่งเป็นที่รู้จักกันอยู่ นี่ท่านอาจารย์พระมหาเถระได้สอนและได้รจนาคัมภีร์ไว้อีกหลายคัมภีร์ และแล้ว เมื่อมาถึงวันที่ ๒๔ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๕๕๓ อาจารย์อาสภมหาเถระ ก็ได้

ละสังขารด้วยอาการอันสงบ ณ โรงพยาบาลศิริราช สิริอายุได้ ๙๙ ปี ๔ เดือน ๒๒ วัน ในปี พ.ศ. ๒๕๕๔ มาถึงวันนี้ อาจารย์พระเถระมีอายุ ครบ ๑๐๐ ปีพอดี คณะสงฆ์วัดมหาธาตุฯ โดยท่านเจ้าคุณพระธรรมสุธี เจ้าอาวาส และมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย โดยท่านเจ้าคุณพระธรรมโกศาจารย์ อธิการบดี ร่วมด้วยช่วยกันกับญาติโยมทั้งหลายทั้งคณะทูต บำเพ็ญกุศลวันครบ ๑๐๐ ปี ชาตกาล ถวายท่านอาจารย์ ภัททันตะ อาสภมหาเถระ รูปนั้น

ท่านทั้งหลาย ท่านอาจารย์ภัททันตะ อาสภมหาเถระ เจริญรุ่งเรืองอยู่ในพระศาสนานี้ ถ้าพูดถึงพรรษา ก็ ๘๑ พรรษา ถ้าพูดถึงอายุก็ ๙๙ ปี ๔ เดือน ๒๒ วัน ทำไม? ท่านอาจารย์จึงยินดีอยู่ในศาสนานี้ อาตมาคิดว่า ท่านอาจารย์คงจะเห็นว่าทางโลกนี้มันวุ่นวาย สับสน อลหม่าน วุ่นวายไปด้วยประการต่างๆ อยู่ในโลกวิสัย ตั้งแต่เป็นเด็ก ทำมาหากิน เป็นผู้หลักผู้ใหญ่ ก็วุ่นวาย อีรุงตุงนังกันไปหมด นี่ท่านทั้งหลายก็เห็นแล้วว่าในประเทศไทยนี้ก็วุ่นวายกันไปหมดเหมือนกัน ท่านอาจารย์อาสภะ ก็คงจะเห็นความวุ่นวายอย่างนั้น จึงได้ยินดีในร่มเงาแห่งพระศาสนาและก็ได้ตั้งใจศึกษา เกิดความชำนิชำนาญทั้งคันถธุระและวิปัสสนาธุระ ตามที่อาจารย์ได้เห็นก็สอดคล้องต้องกับพระบาลีที่อาตมาได้ยกขึ้นไว้ ณ เบื้องต้นว่า

อนฺโตชฏา พหิชฏา ชฏาย ชฏิตา ปชา
ตํ ตํ โคตม ปุจฉามิ โก อิมํ วิชฏเย ชฏํ

ความรกชัฏในภายใน ความรกชัฏในภายนอก มีอยู่ หมู่สัตว์เกิดความรกชัฏ รัดรึงตรึงตราเอาไว้ ข้าแต่พระโคดม ข้าพเจ้าขอทูลถามเหตุนั้นๆ ใครจะเป็นผู้สะสางความรกชัฏอันนี้ได้

พระบาลีนี้ เทวดาไปทูลถามพระสัมมาสัมพุทธเจ้า เพราะเทวดาก็คงจะวุ่นวายเหมือนกัน ไม่ใช่แต่มนุษย์วุ่นวาย เทวดาจึงไปทูลถามพระพุทธเจ้า ว่า อนฺโตชฏา พหิชฏา ฯลฯ ความรกชัฏภายใน ความรกชัฏภายนอก หมู่สัตว์นี้วุ่นวายอยู่ด้วยความรกชัฏนี้ ความรกชัฏเกี่ยวพันประสานไว้ ข้าแต่พระโคตมะ ข้าพุทธเจ้าขอทูลถามเหตุนั้นๆ ใครจะพึงสะสางรกชัฏนี้ได้ นี่เทวดาสงสัย สงสัยว่าคนเรามันมีรกชัฏ รกชัฏนี้คืออะไร? รกชัฏ คือ ตัณหา ตัณหานี้หละที่เป็นรกชัฏทั้งภายในตัวของเรา ทั้งภายนอกตัวของเรา และหมู่สัตว์ทั้งหลายก็ถูกเจ้ารกชัฏ คือ ตัณหานี้รัดรึงตรึงตราอยู่ ทำให้ลืมหูลืมตาไม่ขึ้น ทำให้ปรารถนาอย่างนั้น ปรารถนาอย่างนี้ อยากได้โน่น อยากได้นี่ เป็นกามตัณหา ภวตัณหา วิภวตัณหา เพราะเจ้ารกชัฏตัวนี้แหละ เทวดาก็ถามว่า พระพุทธเจ้าข้า ใครจะสามารถถางรกชัฏนี้ได้ พระองค์ก็ทรงตอบเทวดาว่า "ผู้ที่จะถางรกชัฏนี้ได้นั้น ต้องเป็นคนมีปัญญา มีสมาธิ มีวิปัสสนา มีอาตาปี มีนิปักโก และเป็นภิกขุ ผู้นั้นจึงจะสามารถถางรกชัฏนี้ได้" ตามพระบาลีที่มีว่า

สีเล ปติฏฺาย นโร สปญฺโ จิตฺตํ ปญฺญญฺจ ภาวยํ
อาตาปี นิปฏโก ภิกขุ โส อิมํ วิชฏเย ชฏํ

หมดอายุ 23/02/2566

พระองค์รับสั่งว่า นระใด ผู้มีปัญญา มีศีล มีสมาธิ มีวิปัสสนา มีความเพียร มีปัญญาเครื่องรักษาตน เป็นผู้เห็นภัยในสงสาร ผู้นั้นสามารถถางรกชัฏนี้ได้

และพระองค์ทรงเปรียบเทียบการถางรกชัฏนี้ เหมือนกับเราถางดันไผ่ กอไผ่ ท่านทั้งหลายคงจะเคยเห็นกอไผ่ หรือใครไม่เคยเห็นกอไผ่บ้าง อาจจะพึงมี เขาไม่เคยเห็นกอไผ่ ท่านทั้งหลาย ธรรมดาว่ากอไผ่นั้น เขามีเรียวหนาม เรียวหนามออกจากลำต้นเต็มไปหมด และกอไผ่นั้นขึ้นเป็นกลุ่มๆ กัน เรียวหนามก็เกี่ยวพันประสานกัน ยึดกันอย่างนั้น ถ้าใครต้องการจะตัดกอไผ่ซักลำต้นหนึ่ง กว่าจะดึงลงมาได้ก็ลำบากแสนเข็ญ เพราะเรียวหนามมันเกี่ยวพันประสานกันอยู่ดึงมายาก ดึงลงมาลำบาก แต่พระองค์ก็สอนว่า ผู้ที่จะตัดกอไผ่นั้นต้องหาที่ยืนให้มั่นคง มีดก็ลับให้แหลมคมแล้ว มือจับให้มั่น แล้วก็ฟาดฟันลงไปที่กอไผ่นั้น ก็สามารถจะตัดกอไผ่นั้นได้

กอไผ่ พระองค์เปรียบเหมือน กิเลสตัณหา ผู้ที่จะตัดกิเลสตัณหา ก็ต้องแผ่นดินมีที่ยืนที่มั่นคง และก็มีมีดที่ลับคม มีมือที่มีกำลังจับ เป็นคนมีกำลังวังชา ก็สามารถจะฟาดฟันพุ่มไผ่คือกิเลสตัณหาได้

พระองค์อรรถาธิบายไว้ว่า แผ่นดินที่ยืนนั้นคือศีล ศีลเปรียบเหมือนแผ่นดินที่ยืน มีดคือ วิปัสสนาปัญญา หินลับมีด คือ สมาธิ แล้วใช้มือ คือ ปาริหาริกปัญญา จับให้มั่นคง มีกำลังวังชา คือ อาตาปี แล้วจึงจะสามารถฟาดฟันกิเลสตัณหาทั้งหลายเหล่านั้น ให้กระจุยกระจาย ให้หมดไปได้ หรือให้น้อย เบาบางลงไป

ท่านทั้งหลาย กิเลสตัณหานี้ พระองค์เปรียบว่าเป็น รกชัฏ เพราะว่ามันรกอยู่ทั้งภายในตัวของเรา และภายนอกตัวของเรา ภายในตัวของเรา น้ำจิตน้ำใจของคนเรานั้นก็ประกอบไปด้วยความรัก ความโลภ ความโกรธ ความหลง ความอยากได้ ความตระหนี่เหนียวแน่น ความอิจฉาริษยา อะไรต่ออิอะไรต่างๆ ในตัวของเรา และรกชัฏในภายนอกก็คือการหวงแหนสิ่งของ เครื่องใช้ไม้สอย สบง จีวร ทรัพย์สมบัติ ข้าวของเงินทอง เป็นภายนอก มันก็ทำให้เราติดอิรุงตุงนังอยู่ทั้งภายในทั้งภายนอก ท่านทั้งหลาย ผู้ที่มีปัญญา มีสมาธิ มีวิปัสสนา มีอาตาปี มีนิปโก เป็นภิกษุผู้เห็นภัยในสงสาร จึงจะสามารถตัดรกชัฏนี้ได้

ท่านทั้งหลาย ท่านอาจารย์ภัททันตะ อาสภมหาเถระ ธัมมาจริยะ อัคคมหากัมมัฏฐานาจริยะ ท่านเป็นพระอาจารย์สอนวิปัสสนามานานตลอดชีวิตของท่านที่อยู่ในประเทศไทยนี้ก็ ๕๘ ปี และที่อยู่ในประเทศพม่าอีกเป็นเวลานาน ท่านอาจารย์ท่านตัดรกชัฏนี้ได้หรือไม่ เราก็ไม่สามารถจะพูดได้ ท่านอาจารย์อาจจะตัดรกชัฏนี้ได้ ก็เป็นได้ อาจจะตัดรกชัฏนี้หมดไปแล้วก็เป็นได้ หรือตัดแค่ไหนเราก็ไม่สามารถทราบได้ เพราะผู้ที่ตัดรกชัฏนี้คือตัดกิเลสตัณหาได้ ผู้ที่ตัดได้นั้นท่านก็ไม่พูด ท่านก็ไม่บอก เราก็ไม่สามารถจะทราบได้ว่าเป็นอย่างนั้น เป็นอย่างนี้ เหมือนกับพระอรหันต์ ท่านที่เป็นพระอรหันต์ท่านก็ไม่บอกว่าเป็นพระอรหันต์ สามเณรตัวน้อยๆ อายุ ๗ ขวบ เป็นพระอรหันต์ น่ารัก น่าเอ็นดู เดินไปไหนพระก็จับหัวเล่น อุ้มเล่นบ้าง กอดบ้าง จูบบ้าง เพราะเป็นเด็กเล็กๆ ๗ ขวบ น่ารัก น่าเอ็นดู พระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงรับสั่งว่า เธอทั้งหลาย

อย่าไปเล่นกับไฟ สามเณรน้อยนั้นคือพระอรหันต์ อัธยาศัยของพระอรหันต์นั้นท่านก็ไม่บอกว่าผมเป็นพระอรหันต์นะ อย่ามาเล่นกับผมนะ อย่ามาทำกับผมนะ เป็นบาปเป็นกรรมนะ ท่านก็ไม่พูดไม่บอก นี่แหละพระอรหันต์เป็นอย่างนี้

ท่านอาจารย์ภัททันตะ อาสภมหาเถระ อาจจะตัดกิเลสตัณหาเหล่านี้ได้ก็เป็นได้ แต่ว่าเราไม่ทราบ เพราะท่านไม่บอก คนที่จะรู้กันก็ต้องมีวาระจิตเสมอกัน จึงจะรู้ได้ ท่านทั้งหลายท่านอาจารย์จะตัดได้แค่ไหนก็ตามที แต่ปฏิปทาของท่านอาจารย์นั้นน่ารัก น่าเคารพ น่าบูชา ซึ่งเป็นที่ประจักษ์แก่สายตาของท่านทั้งหลายอยู่แล้ว ดังที่ท่านทั้งหลาย ทั้งวงการคณะสงฆ์ทั้งศรัทธาสาธุชนญาติโยม ได้มาพร้อมกัน ณ ที่นี้ เพื่อบำเพ็ญกองการกุศลนี้ อันนี้ก็เป็นสักขีพยานบ่งบอกว่าท่านอาจารย์ภัททันตะ อาสภมหาเถระ นั้น เป็นพระมหาเถระผู้เป็นที่รัก เคารพ นอบนบบูชาของเราทั้งหลายทุกท่าน

ดังนั้น เมื่อมาถึงวาระอย่างนี้ ท่านทั้งหลายก็พึงกำหนดในคุณธรรมที่ท่านอาจารย์ได้มีแล้ว ประพฤติแล้ว ปฏิบัติแล้ว เป็นต้นว่า ท่านอาจารย์เป็นผู้ทรงศีล ท่านอาจารย์เป็นผู้บอกพระกัมมัฏฐาน ท่านอาจารย์เป็นพระวิปัสสนาจารย์ แล้วท่านทั้งหลายก็พึงกำหนดในคุณธรรม ที่ท่านอาจารย์ได้ประพฤติแล้ว ได้ปฏิบัติแล้ว ท่านทั้งหลายพึงประพฤติตาม ปฏิบัติตามในคุณธรรมนั้นๆ ก็จะได้ชื่อว่าได้บูชาท่านอาจารย์ด้วยปฏิบัติบูชา เป็นการปฏิบัติตามอาจารย์ที่ได้ปฏิบัติแล้ว และหรือท่านทั้งหลายได้ระลึกถึงคุณธรรมอันนี้ครั้งใด ท่านทั้งหลายก็จะได้ชื่อว่า ไม่ลืมอาจารย์ภัททันตะ เมื่อนั้นคราวนั้น และแล้วท่านทั้งหลายก็จะมีความสุข มีความสงบ มีความเจริญ มีรุ่งเรืองโดยประสงค์ทุกประการ

อิมินา กตปุญเญน ขออำนาจกุศลผลบุญซึ่งคณะท่านเจ้าภาพ คณะสงฆ์วัดมหาธาตุฯ มีท่านเจ้าคุณพระธรรมสุธี เจ้าอาวาส เป็นต้นเป็นประธาน มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย มีท่านเจ้าคุณพระธรรมโกศาจารย์ อธิการบดี เป็นต้นเป็นประธาน และศรัทธาสาธุชนทุกท่านได้ร่วมบำเพ็ญให้เป็นไปแล้วนี้ ขอท่านทั้งหลายจงตั้งกัลยาณจิต อุทิศกัลปนาผลส่วนนี้ส่งถวายแด่ท่านอาจารย์ ดร. ภัททันตะ อาสภมหาเถระ ธัมมาจริยะ อัคคมหากัมมัฏฐานาจริยะ เมื่อท่านได้ทราบด้วยญาณวิถีอันใดแล้วอนุโมทนา ก็จะได้เจริญด้วยทิพยสมบัติในสัมปรายภพ หรือถ้าท่านไม่ได้ทราบ ก็ขอให้เทพยดาเจ้าจงนำไปป่าวประกาศ เมื่อได้ทราบแล้วอนุโมทนาก็จะได้เจริญด้วยทิพยสมบัติในสัมปรายภพ สมเจตนาปรารภของท่านเจ้าภาพทุกประการ

อาตมภาพรับประทานแสดงพระธรรมเทศนามา นับว่าพอสมควรแก่เวลาขอสมมติยุติธรรมกถาลงคงไว้แต่เพียงนี้

เอวัง ก็มีด้วยประการฉะนี้

หมดอายุ 23/02/2566

พระพรหมไมลี

(สมศักดิ์ อุปสโม ป.ธ.๙, Ph.D, ศ. พิเศษ)
เจ้าคณะใหญ่หนกลาง กรรมการมหาเถรสมาคม
เจ้าอาวาสวัดพิชยญาติการาม วรวิหาร

บรรยายธรรมเนื่องในงานบำเพ็ญกุศลสวดอภิธรรมศพ
พระอาจารย์ ดร. ภัททันตะ อาสภมหาเถระ ธัมมาจริยะ อัคคมหากัมมัฏฐานาจริยะ
ในวันที่ ๙ มกราคม พ.ศ. ๒๕๕๔ ณ พระตำหนักสมเด็จพระสังฆราช
วัดมหาธาตุยุวราชรังสฤษฎิ์

ขอคารวะแด่ดวงวิญญาณของพระอาจารย์ใหญ่ คือ ท่านพระอาจารย์ใหญ่พระภัททันตะ อาสภมหาเถระ ธัมมาจริยะ อัคคกัมมัฏฐานาจริยะ และขอแสดงความเคารพนับถือมหาเถระ คือ ท่านพระสุธีวรญาณ รองอธิการบดีมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตนครราชสีมา และเจ้าอาวาสวัดมหาพฤฒาราม เป็นต้น และศิษยานุศิษย์ของหลวงพ่อพระอาจารย์ใหญ่

วันนี้พระสุธีวรญาณ และคณะมีจิตประกอบด้วยความกตัญญูและคารวะธรรมแด่พระอาจารย์ใหญ่ ได้ร่วมกันเป็นเจ้าภาพแสดงทักขิณาถวายเป็นอาจาริยบูชา คือเป็นการบูชาพระอาจารย์ใหญ่ พระภัททันตะ อาสภมหาเถระ ธัมมาจริยะ อัคคกัมมัฏฐานาจริยะ ดังกล่าว เพราะพระอาจารย์ใหญ่นี้ ท่านได้สร้างคุณูปการคุณในส่วนการปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐานให้แก่พุทธบริษัทในประเทศไทย เราเป็นอย่างมาก โดยเฉพาะได้วางรากฐานการปฏิบัติวิปัสสนาตามหลักสติปัฏฐาน ๔ ตามที่พระพุทธองค์ทรงตรัสไว้ในสติปัฏฐานสูตร

เมื่อมองให้ลึกลงไปกว่านั้น ผู้ที่เป็นคนต้นความคิดที่อาราธนาพระอาจารย์ใหญ่มาสอนวิปัสสนากัมมัฏฐานตามแนวสติปัฏฐาน ๔ พวกเราก็ต้องระลึกถึงพระคุณของสมเด็จพระพุฒาจารย์ (อาจ อาสภมหาเถระ) ผู้มีเอตทัคคะ ๔ คือ เป็นผู้มีสายตายาวไกล ใจกว้าง กล้าหาญและเด็ดเดี่ยว โดยเฉพาะได้อาราธนาพระอาจารย์ใหญ่มาสอนการปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐานในประเทศไทย ท่านต้องฟันฝ่าอุปสรรคในเรื่องการนำท่านพระอาจารย์ใหญ่จากพม่ามาสอนอย่างมากมาย ซึ่งอาจนำคำของท่านมากล่าวก็คือ ท่านต้องผจญมารมามาก กว่าจะได้นำหลักปฏิบัติตามแนวสติปัฏฐาน ๔ มาปลูกฝังอย่างราบรื่นในประเทศไทยเรา ถึงกระนั้นก็ตาม อุปสรรคที่เกิดขึ้นมากมายก็ทำให้โครงการปฏิบัติวิปัสสนาที่วัดมหาธาตุฯ ต้องชะงักไป ท่านพระอาจารย์ใหญ่มีน้ำใจของความเป็นนักปฏิบัติ ท่านเป็นพระธรรมทูตที่ต้องการเผยแผ่พระธรรมคำสอนขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าที่ท่านเองได้ฝึกฝนอย่างดีมา ท่านสามารถกลับประเทศขณะที่เจ้าประคุณสมเด็จถูกมารผจญ แต่ท่านคงคิดว่าที่ประเทศของท่านนั้น การสอนตามหลักสติปัฏฐาน ๔ มีบริบูรณ์ มีผู้สอน

หมดอายุ 23/02/2566

บริบูรณ์ แต่ที่ประเทศไทยยังขาด ยังพร่อง ท่านจึงเสียสละ พยายามเผยแพร่หลักการปฏิบัติ โดยมีผู้มีจิตศรัทธาท่าน (ท่านธรรมนูญ สิงคาลวณิช) ได้นิมนต์พระอาจารย์ใหญ่มาปักหลักการสอนที่วิเวกอาศรม จังหวัดชลบุรี

ดังกล่าวแล้วว่า ท่านพระอาจารย์ใหญ่ เป็นนักเผยแผ่พระธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้าอย่างแท้จริง อย่างหาได้ยาก ด้วยความอดทน และอุตสาหะวิริยะ ไม่เห็นแก่ความยากลำบาก หรือความเหน็ดเหนื่อย โดยเฉพาะตั้งแต่เริ่มแรกที่วิเวกอาศรม จนกระทั่งถึงวัดภัททันตะ ท่านได้ทำหน้าที่เป็นพระวิปัสสนาจารย์และกัลยาณมิตรแก่ศิษย์ ญาติมิตร ที่สนใจในการปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐาน

โดยเฉพาะกระผม อาตมภาพนี้ได้มีส่วนปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐาน เพราะได้พบกัลยาณมิตรแนะนำให้ไปปฏิบัติ ประมาณเมื่อปี ๒๕๐๙ หลังสอบเปรียญ ๕ ประโยคแล้ว คือท่านพระครูสังฆรักษ์ สม (วัดศรี) สะพานมอญ ได้ชักชวนว่าสมควรไปเข้าวิปัสสนากัมมัฏฐาน ท่านได้กำหนดเวลาไว้ว่า ควรปฏิบัติสัก ๔๕ วัน โดยให้คิดว่า หนึ่งวันก็คือหนึ่งพรรษา เท่ากับอายุการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระพุทธเจ้า ปีละหนึ่งวัน ฉะนั้นสี่สิบห้าปีก็เท่ากับสี่สิบห้าวัน ได้รับความเมตตาสั่งผมให้พบพระอาจารย์ใหญ่ และหลวงพ่อเดือนพระวิปัสสนาจารย์ประจำ ให้ตั้งใจปฏิบัติวิปัสสนาอย่างเข้มงวด กวดขัน อย่างวิริยะ จนครบสี่สิบห้าวัน ผลการปฏิบัติเป็นอย่างไรคงไม่สามารถนำมากล่าวในที่นี้ให้ท่านทั้งหลายได้ทราบ แต่ขอให้ท่านทั้งหลายที่อยากทราบไปลองปฏิบัติสี่สิบห้าวัน การปฏิบัติขอให้ติดต่อกัน ผลของการปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐานนี้จะเกิดเป็นขั้นเป็นตอนตั้งแต่ระดับต่ำจนถึงระดับสูง เกิดขึ้นในตัวของโยคีผู้ปฏิบัติที่เข้าใจดี จะมีประสบการณ์เกิดขึ้นมากมายขณะที่ปฏิบัติวิปัสสนา พระวิปัสสนาจารย์จึงมีความสำคัญมาก

พระอาจารย์ใหญ่ได้รับการยกย่องว่าเป็นผู้สอบอารมณ์และสอนการปฏิบัติที่ถูกต้องตามพระไตรปิฎกทุกประการ พระอาจารย์ใหญ่ไม่ใช่พระวิปัสสนาจารย์ที่ชอบพูดว่าท่านเห็น ท่านพูดตามที่มีปรากฏในหนังสือคัมภีร์และตามหลักปฏิบัติเท่านั้น ในสิ่งที่เกิดขึ้นหรืออาการต่างๆ ขณะปฏิบัติวิปัสสนา พระอาจารย์ใหญ่สอนอย่างชัดเจนในเรื่องวิปัสสนาญาณ ญาณสิบหก เพราะวิปัสสนาญาณ เป็นเกณฑ์มาตรฐานของผู้ปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐานว่าจะได้รับผลจากการปฏิบัติอย่างไร

สมัยผมเป็นฆราวาส สนใจในหนังสือทุกประเภท เพราะมีน้าชายเป็นนักอ่าน จะคอยยืมหนังสือจากครูบาอาจารย์ที่สะสมหนังสือมาอ่าน หลังจากที่ผมเลี้ยงควายทำนาแล้ว ก็จะไม่ไปไหนจะอ่านหนังสือ ที่ติดใจมากคือหนังสือสมเด็จโต วัดระฆัง ขณะนั้นน้าชายผมเป็นคนเดินโพยหวยตามประวัติบอกว่าสมเด็จโตบอกหวยแม่น มีคนคอยติดตามอิริยาบถท่านแล้วเอามาตีความมีความถูกต้องแม่นยำ มีบางคนบอกว่าคนที่ตีความถูกต้องต้องมีญาณโสพส ผมจึงพยายาม

สอบถามผู้รู้ญาณโสพส จะได้ขอเรียน และเพื่อจะได้บอกหวย แม้เรียนบาลี หรือนักธรรมก็ไม่ชัดเจนว่ามีการกล่าวถึงวิปัสสนาญาณ แต่เมื่อไปปฏิบัติวิปัสสนาที่วิเวกอาศรม ที่นั่นมีหลักเกณฑ์ชัดเจนว่า ผู้ปฏิบัติวิปัสสนาปฏิบัติได้จบครบหลักสูตรแล้วจะต้องได้ฟังเทศน์ลำดับญาณ ๑๖ ท่านทั้งหลายคงสงสัยว่าท่านเจ้าคุณได้ฟังเทศน์ลำดับญาณ ๑๖ หรือไม่? ไม่ได้ฟัง ที่ไม่ได้ฟัง เพราะฟังพระอาจารย์ใหญ่ไม่รู้เรื่อง หลวงพ่อจึงให้กลับ หลวงพ่อเดือน และพระต่างๆ ในสำนักวิเวกอาศรมต้องการให้ฟังจากพระอาจารย์ใหญ่ แต่ฟังไม่รู้เรื่อง

ต่อมาเมื่อได้ศึกษาก็ทราบว่าวิปัสสนาญาณ ญาณ ๑๖ นี้ เป็นผลของการปฏิบัติวิปัสสนาไปตามลำดับขั้นตอนชัดเจน ในพม่าไม่ว่าภิกษุหรือฆราวาสชายหญิง มักนิยมปฏิบัติกัมมัฏฐาน จะหาโอกาสเข้าปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐานตามแนวสติปัฏฐาน ๔ เพื่อให้ได้วิปัสสนาญาณสักญาณหนึ่งเพื่อทำให้สภาพจิตสูงขึ้น

กล่าวโดยสรุป ได้แนวความคิดนั้นมาเป็นหลักประพฤติในเพศพรหมจรรย์นี้ และผลที่ได้จากการปฏิบัติมาเป็นหลักดำเนินชีวิตส่วนตัว เมื่อมารับภาระงานคณะสงฆ์ ผมและเจ้าคุณสุธี-วรญาณได้กล่าวกันว่า เราต่างก็มีปณิธาณพ้องกันว่าต้องนำภิกษุสามเณรให้มีการศึกษาปฏิบัติวิปัสสนา ตามที่เราได้เคยฝึกเรียนรู้และได้ผล และขยายผลดำเนินการมาจนถึงปัจจุบันนี้ ได้สร้างระเบียบ กฎ ไว้ว่า เจ้าอาวาส ผู้ช่วยเจ้าอาวาส ต้องปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐาน เพราะเห็นว่า เป็นสาระสำคัญที่พระพุทธเจ้าได้มอบให้กับพุทธบริษัททั้งหลาย ฝึกฝน ปฏิบัติให้จนรู้แจ้งธรรม ไม่ว่าคฤหัสถ์ชายหญิง ควรได้มีโอกาสปฏิบัติวิปัสสนา กล่าวโดยเฉพาะพระ ซึ่งถือเป็นผู้นำจิตวิญญาณยิ่งมีตำแหน่งการปกครอง ควรนำเอาหลักปฏิบัติวิปัสสนามาปกครองทำให้หมู่คณะเกิดความดีงามและเข้าถึงแก่นธรรมของพระพุทธศาสนาด้วย ฉะนั้นงานของผม เกิดจากความคิดของพระอาจารย์ใหญ่ ได้เพาะเมล็ดพืชคือการฝึกการปฏิบัติให้แก่ผม แม้ว่าจะมีอุปสรรคมาขัดขวางแต่ก็สามารถทำตามปณิธานที่ตั้งใจไว้ พระอาจารย์ใหญ่เป็นผู้มีอุปการคุณต่อผมมาก ที่จริงคุณูปการที่พระอาจารย์ใหญ่สร้างไว้แก่พุทธศาสนิกชนในประเทศไทยไว้อย่างมหาศาล ถือได้ว่า ท่านเป็นผู้นำจิตวิญญาณสร้างปัญญาความดีงามเกิดขึ้นในจิตใจแก่พุทธศาสนิกชนชาวไทย น่ายกย่องสรรเสริญมาก ฉะนั้น ณ ที่นี้ สิ่งที่จะนำมาเป็นเครื่องเตือนใจเพื่อให้เรารับรู้ว่าหลักการปฏิบัติที่ถูกต้องที่ทำให้เกิดวิปัสสนาญาณ เป็นปริญญาของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าอย่างแท้จริง ปัจจุบันเราคลั่งไคล้ไฝ่หาปริญญาแบบโลกๆ แต่ไม่ได้ไฝ่หาปริญญาของพระพุทธเจ้าเท่าที่ควรเป็น

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย รัชกาลที่ ๕ ทรงพระราชทานไว้เพื่อเป็นสถานที่ศึกษาพระพุทธศาสนาและวิชาชั้นสูง แก่พระสงฆ์มหานิกาย คำว่า **"วิชาชั้นสูง"** นั้น สมเด็จพระพุฒาจารย์ (อาจ อาสภมหาเถระ) ท่านได้ตีความว่า **คือการปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐาน จนได้ญาณวิชาขั้นสูง** ซึ่งไม่มีอะไรสูงกว่านี้ ถือว่าจบกิจไม่มีอะไรต้องศึกษาอีก นั่นคือการศึกษาวิปัสสนาของพระพุทธเจ้า วิปัสสนาญาณที่ ๑ เป็นปัจจัยให้เกิดวิปัสสนาญาณที่ ๒ เป็นระดับ "ญาตปริญญา"

อาจเทียบเท่า "ปริญญาตรี" ของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาฯ ควรให้นิสิตได้วิปัสสนาญาณอย่างน้อยในระดับนี้ หากญาณขั้นสูงขึ้นไป ตั้งแต่สัมมสนญาณไปจนถึงภยญาณ เป็นระดับปริญญาโท ซึ่งเป็นระดับที่นิสิตปริญญาโทต้องได้ เรียกว่า "ตีรณปริญญา" และตั้งแต่ อาทีนวญาณ ไปจนถึงปัจจเวกขณญาณ ถือว่าเป็นปริญญาขั้นสุดท้ายคือ ปริญญาเอก เท่ากับ "ปหานปริญญา" คือการละวิปัลลาส ละความเห็นผิดทั้งหมด เห็นรูปนามว่าไม่เที่ยง เป็นทุกข์ ตามลำดับ จนเห็นพระนิพพาน นี้จึงนับว่าเป็นมหาวิทยาลัยทางพระพุทธศาสนาอย่างแท้จริง

เดี๋ยวนี้เรายกย่องและเผยแผ่พระพุทธศาสนาหนักไปในทางวิชาการปรัชญา เด่นเรื่องพูดการอภิปราย แต่ไม่เน้นเรื่องการปฏิบัติ หนังสือตำราก็ผลิตกันมาก แต่ผู้ผลิตขาดการปฏิบัติ เป็นนักคาดคะเนเดา ทำให้พระพุทธศาสนาหย่อนความศักดิ์สิทธิ์ลง นับได้ว่าท่านพระอาจารย์ใหญ่เป็นผู้เสียสละ นำวิปัสสนามาเผยแพร่ในประเทศไทย ทำให้พระพุทธศาสนามั่นคงขึ้น เราอาจถามกันว่าที่ประเทศไทยไม่มีการปฏิบัติวิปัสสนากันหรือ? ขอตอบว่า มีแต่ก็ในรูปปริยัติและสมถะ ไม่ใช่วิปัสสนาแท้ และเท่าที่ศึกษาก็จะมีการนำเอาไสยศาสตร์มาปลอมปน เป็นเกจิอาจารย์อาคมขลัง เราก็นับถือเช่นนั้นมา ไม่เกิดเป็นสีลวิสุทธิ จิตตวิสุทธิ ทิฏฐิวิสุทธิ นับว่าการปฏิบัติอย่างนั้นไม่ถูก แต่การสอนปฏิบัติกัมมัฏฐานในแนวของพระอาจารย์ใหญ่สามารถพิสูจน์หลักการปฏิบัติได้ ผลการปฏิบัติที่เข้าถึงนั้น หากนำมาทบทวนตามหลักคำสอนในพระไตรปิฎก ก็จะพบว่าไม่ผิดเพี้ยน ไม่คลาดเคลื่อนเลย ทำให้ผมประทับใจในการปฏิบัติในแนวนี้

อีกประการหนึ่งที่นับว่าเป็นบุญเป็นบารมีอันยิ่งใหญ่ที่เกิดขึ้นในปัจจุบันนี้ คือทุนเล่าเรียนหลวงสำหรับพระภิกษุสามเณร คือพระมหากษัตริย์ทรงสละทรัพย์ส่วนพระองค์แก่การศึกษาของพระภิกษุและสามเณร สนับสนุนการเผยแผ่พระพุทธศาสนา มีคณะกรรมการชุดหนึ่งบริหารเรื่องทุนเล่าเรียนหลวงตั้งแต่ปี ๒๕๐๖ มาจนถึงปัจจุบันนี้ เป็นกองทุนสนับสนุนเฉพาะปริยัติธรรม และทุนเฉพาะนิสิตมหาวิทยาลัยสงฆ์ทั้งสองแห่ง และให้เป็นทุนในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาแก่พระธรรมทูตซึ่งให้มาตั้งแต่ปี ๒๕๔๖

ในปี ๒๕๔๒ ได้พิจารณาเห็นว่าวิปัสสนากัมมัฏฐานเป็นส่วนสำคัญ และได้มีการสำรวจสำนักปฏิบัติทั่วประเทศซึ่งมี ๑,๐๐๐ กว่าแห่ง จึงได้มาศึกษาดูว่าสำนักปฏิบัติเหล่านั้นมีวิปัสสนาจารย์มากน้อยเพียงใด ปรากฏว่าขาดพระวิปัสสนาจารย์ จึงสนับสนุนการฝึกอบรมพระวิปัสสนาจารย์ ฉะนั้นจึงได้กราบเรียนพระผู้ใหญ่ เรียนวัตถุประสงค์ พระผู้ใหญ่จึงบอกว่ามีการอบรมเช่นกันแต่ไม่เป็นหลักฐาน อบรมเฉพาะส่วนตนหรือส่วนวัด เช่น วัดพิชยญาติการามมีหลักสูตรอบรม ๗ เดือน ให้ปฏิบัติจริงจังเข้ม คณะกรรมการจึงมีความเห็นว่าจะมอบทุนสนับสนุนให้ เมื่อปีที่แล้ว (๒๕๔๓) ก็มอบให้ ๖๐๐ ทุน ทั่วประเทศ ปีนี้มอบให้เพิ่มเป็น ๑,๐๐๐ ทุน ซึ่งขณะนี้มีพระสอนปริยัติธรรมสายสามัญที่กำลังฝึกอบรมที่ศูนย์ธรรมโมลี ๒๐๐ รูป ขณะเดียวกันก็กระจายศูนย์การฝึกอบรมนี้ไปทางภาคใต้ แต่ทั้งนี้ก็ยังไม่ได้กำหนดสถานที่และเวลา

หมดอายุ 23/02/2566

ทุนเล่าเรียนหลวงทั้งหมดนี้อุปถัมภ์การอบรมพระวิปัสสนาจารย์ เพื่อให้พระนิสิตทำหน้าที่ของพระองค์ท่านที่เป็นองค์เอกอัครศาสนูปถัมภกที่ต้องสนับสนุน ถือว่าเป็นบุญบารมีของคณะสงฆ์ที่มีพระมหากษัตริย์ที่ทรงสนับสนุนการศึกษาสงฆ์ เป็นนิมิตอันดีสำหรับการขยายการฝึกปฏิบัติวิปัสสนาให้กว้างไกล เกิดสันติสุขในประเทศไทย

สุดท้ายนี้ก็ขอให้ดวงวิญญาณของพระอาจารย์ใหญ่ ที่ได้ดำเนินชีวิตอยู่ในเพศพรหมจรรย์ตามรอยวิถีธรรม ให้มีความดีที่เป็นบุญกุศล คงจะเป็นทุนนำส่งติดตามให้ผล เป็นที่พึ่งของท่านในสัมปรายภพ สมตามนัย แห่งพุทธภาษิตว่า **"ปุญฺญานิ ปรโลกสฺมึ, ปติฏฺฐา โหนฺติ ปาณินำ บุญเป็นที่พึ่งของสัตว์ทั้งหลาย ในโลกเบื้องหน้า ดังนี้"** ขออำนาจบุญกุศลที่ท่านเจ้าคุณพระสุธี-วรญาณ เป็นต้น และศิษยานุศิษย์ทั้งหลายได้บำเพ็ญแล้วนี้ จงอำนวยวิปากสมบัติแก่ท่านพระอาจารย์ใหญ่ ดร. ภัททันตะ อาสภมหาเถระ ธัมมาจริยะ อัคคมหากัมมัฏฐานาจริยะ ในสัมปรายภพจงทุกประการ เทอญ.

หมดอายุ 23/02/2566

รำลึกถึงพระคุณ
หลวงพ่อพระภัททันตะ อาสภมหาเถระ ธัมมาจริยะ
อัคคมหากัมมัฏฐานาจริยะ

พระธรรมสุธี

นายกสภามหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
อธิบดีสงฆ์วัดมหาธาตุยุวราชรังสฤษฎิ์
ที่ปรึกษาเจ้าคณะกรุงเทพมหานคร

ท่านอาจารย์ ภัททันตะ อาสภะมหาเถระ ธัมมาจริยะ อัคคมหากัมมัฏฐานาจริยะ เป็นวิปัสสนาจารย์ ที่มีชื่อเสียงมาเป็นเวลาช้านาน ได้เข้ามาเผยแผ่ ด้านวิปัสสนากัมมัฏฐานที่วัดมหาธาตุยุวราชรังสฤษฎิ์ ตั้งแต่สมัยท่านเจ้าประคุณสมเด็จพระพุฒาจารย์ (อาจ อาสภมหาเถระ) อดีตอธิบดีสงฆ์วัดมหาธาตุฯ อดีตนายกสภามหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ต่อมาได้ไปพำนักเผยแผ่พระพุทธศาสนาด้านวิปัสสนากัมมัฏฐานที่สำนักวิปัสสนาวิเวกอาศรม จังหวัดชลบุรี ท่านได้สอนวิปัสสนาอยู่ที่วิเวกอาศรมเป็นเวลานานตั้งแต่ปี ๒๕๐๕ - ๒๕๔๑ และต่อจากนั้นก็ไปสร้าง วัดภัททันตะอาสภาราม ที่อำเภอบ้านบึง จังหวัดชลบุรีโดยลำดับ ในช่วงที่ท่านอาจารย์อาสภะ อยู่วัดมหาธาตุฯ ก็ได้สอนวิปัสสนากัมมัฏฐาน ให้แก่นิสิตของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยมาโดยตลอด แม้เมื่อท่านได้เดินทางไปพำนักเพื่อเผยแผ่พระพุทธศาสนาด้านวิปัสสนาธุระที่สำนักวิปัสสนาวิเวกอาศรม หรือแม้แต่ที่วัดภัททันตะอาสภาราม จังหวัดชลบุรี ท่านได้ทำหน้าที่สอนวิปัสสนาแก่นิสิตของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ทั้งในระดับปริญญาตรี - โท - เอก มาโดยตลอดจนกระทั่งเข้าสู่ปัจฉิมวัย นับได้ว่าท่านอาจารย์อาสภะได้เป็นพระมหาเถระที่ได้ทำคุณประโยชน์ให้แก่พระพุทธศาสนาในประเทศเป็นอย่างมาก

ข้าพเจ้าก่อนที่จะเดินทางไปปฏิบัติศาสนกิจที่ วัดพุทธปทีป ณ กรุงลอนดอน ประเทศอังกฤษ ก็ได้เคยเดินทางไปปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐานที่สำนักวิปัสสนากัมมัฏฐานวิเวกอาศรม จังหวัดชลบุรี ภายหลังเมื่อได้รับพระบัญชา แต่งตั้งให้เป็นอธิบดีสงฆ์วัดมหาธาตุฯ ท่านอาจารย์ภัททันตะอาสภะ ก็อยู่ในวัยชราและอาพาธ ต้องเดินทางเข้ามารักษาตัวที่โรงพยาบาลศิริราช จึงได้นิมนต์ให้ท่านพำนักอยู่ที่วัดมหาธาตุฯ คณะ ๗ เพื่อจะได้เดินทางไปหาหมอที่โรงพยาบาลศิริราชได้โดยสะดวกขึ้น ในที่สุด ท่านอาจารย์ภัททันตะอาสภะ ได้รับพระมหากรุณาธิคุณจาก พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ให้เป็นพระภิกษุอาพาธในพระบรมราชานุเคราะห์

หมดอายุ 23/02/2566

แม้ในคราวที่ท่านได้ถึงแก่มรณภาพ ก็ได้รับพระราชทานน้ำหลวงสรงศพ เป็นกรณีพิเศษ ข้าพเจ้าได้คำนึงถึงคุณงามความดีของท่านและความที่ท่านมีลูกศิษย์ลูกหาด้านวิปัสสนากัมมัฏฐานเป็นจำนวนมาก จึงจัดพิธีบำเพ็ญกุศลศพ ณ พระตำหนักสมเด็จ เพื่อเป็นการถวายเกียรติท่านเสมือนหนึ่งเป็นพระเถระองค์สำคัญรูปหนึ่งของสำนักวัดมหาธาตุฯ และได้จัดงานพระราชทานเพลิงศพร่วมกับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เพื่อให้สมกับน้ำใจอันดีงามของท่านที่ได้มาสร้างคุณงามความดีวางรากฐานวิปัสสนากัมมัฏฐานที่ประเทศไทย

อิมินา กตปุญเญน ด้วยอำนาจแห่งบุญกุศล ด้านวิปัสสนากัมมัฏฐานที่ท่านอาจารย์ภัททันตะ อาสภมหาเถระ ธัมมาจริยะ อัคคมหากัมมัฏฐานาจริยะ ได้บำเพ็ญให้เป็นไปในประเทศไทยตั้งแต่ต้น ขออำนาจ มหากุศล สมบัติ อิฏฐมนูญวิบูลผลในสัมปรายภพ แด่ท่านอาจารย์ จงทุกประการ

หมดอายุ 23/02/2566

พระธรรมโกศาจารย์

(ประยูร ธมฺมจิตฺโต ป.ธ.๙, Ph.D, ศ.)
อธิการบดีมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
เจ้าคณะภาค ๒ เจ้าอาวาสวัดประยุรวงศาวาส วรวิหาร กรุงเทพมหานคร

นโม ตสฺส ภควโต อรหโต สมฺมาสมฺพุทฺธสฺส
นโม ตสฺส ภควโต อรหโต สมฺมาสมฺพุทฺธสฺส
นโม ตสฺส ภควโต อรหโต สมฺมาสมฺพุทฺธสฺส

สารญฺ จ สารโต ญตฺวา อสารญฺ จ อสารโต
เต สารญฺจ ติกฺขณฺติ สมฺมาสงฺกปฺปโคจราติ.

ณ บัดนี้จะรับประทานแสดงพระธรรมเทศนาในสารกถา เพื่อเป็นเครื่องประดับประคองฉลองศรัทธาสติปัญญาบารมีเพิ่มกุศลบุญราศี เนื่องในการบำเพ็ญกุศลอายุวัฒนมงคล ๙๔ ปี ถวายพระเดชพระคุณหลวงพ่อ พระภัททันตะอาสภมหาเถระ โดยคณะสงฆ์วัดมหาธาตุยุวราชรังสฤษฎ์ อันมีพระเดชพระคุณพระเทพเมธี อธิบดีสงฆ์เป็นต้นเป็นประธาน ร่วมกับมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย อันมีพระเดชพระคุณพระราชรัตนโมลี อุปนายกสภามหาวิทยาลัย ทำหน้าที่นายกสภามหาวิทยาลัย เป็นต้นเป็นประธาน พร้อมด้วยคณะศิษยานุศิษย์ฝ่ายบรรพชิตจากทิศานุทิศ อันมี

พระเดชพระคุณพระธรรมโมลี เจ้าคณะภาค ๑ เป็นต้นเป็นประธาน ด้วยความสมานฉันท์จากศรัทธาสาธุชนผู้เป็นศิษยานุศิษย์ในฝ่ายคฤหัสถ์มีคณะศิษย์วัดมหาธาตุฯ คณะมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ซึ่งมีท่านผู้เป็นประธานฝ่ายคฤหัสถ์คือ ท่าน ดร.มนูญ มุกข์ประดิษฐ์ คณะศิษย์ที่สำคัญมีท่านพลเอก เสรี พุกกะมาน เป็นต้น พร้อมทั้งญาติโยมสาธุชน ทั้งจากประเทศไทย และประเทศพม่าในวันนี้มีท่านอุปทูตของสหภาพเมียนม่าหรือพม่าเป็นต้น ทุกท่านทุกคนปรารภวาระเป็นที่น่ายินดี คือเจริญชนมายุ ๙๔ ปี ของพระเดชพระคุณหลวงพ่อผู้เป็นอาจารย์วิปัสสนาจารย์ของเราท่านทั้งหลาย พระเดชพระคุณหลวงพ่อนั้น เจริญชนมายุมาขนาดนี้ตามโบราณประเพณีถือว่าท่านมีบุญใหญ่ และเพื่อที่จะให้มีอายุยืนยาวต่อไปโบราณจึงจัดพิธีฉลองอายุเพื่อที่จะให้บุญรักษาจะให้อยู่เป็นมิ่งขวัญของเรายืนยาวต่อไป

หลวงพ่อถืออุบัติขึ้นมาในโลกนี้ ๒๔๕๔ นั้นคือ พ.ศ. ปีนี้ ๒๕๔๘ ๙๔ ปี รอให้ ๒๕๕๔ ก็ฉลองครบศตวรรษ ลูกศิษย์ลูกหาต้องดูแลทะนุถนอมท่านให้ดีทั้งกาย และใจ ในเวลา ๙๔ ปีในชีวิต

หมดอายุ 23/02/2566

สำนักหอสมุด

ของหลวงพ่ออยู่ประเทศไทยเสียเกินครึ่ง เรียกว่าเป็นคนไทยมากกว่าพม่าทวงเอาไว้อย่างนั้นเลย เพราะท่านอยู่เมืองไทยมากกว่าในชีวิตของท่านหลวงพ่อมาเมืองไทย พ.ศ. ๒๔๙๖ เพราะฉะนั้นก็ต้องถือว่าปัจจุบันนี้อยู่เมืองไทยมากกว่าเกินครึ่งชีวิตของท่าน และเมื่อท่านก็จะเป็นมิ่งขวัญของเราต่อไป เป็นหลักชัยแห่งการปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐานของสังคมไทย จึงถือว่าชีวิตของท่านอุทิศแล้วเพื่อการประกาศพระศาสนา เป็นชีวิตที่ผกผันเป็นชีวิตที่เริ่มต้นเดินทางมาจนกระทั่งเรียกว่าใครจะรู้บ้างว่าพระเถระชาวพม่ารูปหนึ่งวันหนึ่งจะต้องจากบ้านเกิดเมืองนอน มาเป็นหลักชัยแห่งพระศาสนาในประเทศเพื่อนบ้านและก็อยู่มาจนปัจจุบัน น่าสนใจว่าท่านคิดอย่างไร ตัดสินใจอย่างไร จึงได้เดินทางมาประกาศพระศาสนาที่ประเทศของเรา คิดอย่างไรเมื่อเกิดวิกฤตปัญหาที่วัดมหาธาตุฯ จึงไม่กลับประเทศพม่า

ธรรมะที่ทำให้คนตัดสินใจนั้นท่านเรียกว่าสัมมาสังกัปปะ สัมมาสังกัปปะนี้เองในการตัดสินใจเลือก เลือกถูกทำถูก เลือกผิดก็หลงทาง ชีวิตของคนเรามีเรื่องให้ตัดสินใจให้เลือกทุกวัน แม้แต่การจัดงานนี้ก็ต้องตัดสินใจว่าจะจัดงานขนาดไหนในฝ่ายเจ้าภาพ จัดแล้วผู้ที่จะมาร่วมงานก็ต้องคิดว่าจะมาดีหรือไม่มาดี ตัดสินใจว่าจะมาบางทีก็ไม่มา การตัดสินใจนั้นมีธรรมะประกอบหลายประการ ประกอบการตัดสินใจผิดเลือกผิดก็หลงทิศทาง ไม่ได้ทำประโยชน์ไพศาลฝากไว้กับโลกนี้ ตัดสินใจถูก เลือกถูก คิดถูก ทำถูก ก็จะเหมือนกับชีวิตของพระเดชพระคุณหลวงพ่อ อยู่เป็นมิ่งขวัญของเราอย่างนี้ ไม่เสียขวัญเสียกำลังใจ ยามวิกฤต ตัดสินใจ เลือกผิดไป ที่เขาบอกว่าสถานการณ์สร้างวีรบุรุษ ทุกคนประสบสถานการณ์ มีเรื่องให้เลือกมีสถานการณ์บีบคั้นให้ต้องตัดสินใจ บางคนก็ไม่รู้ว่าทำไมถึงตัดสินใจถูก บางคนก็บอกว่าฟลุ๊คหรือโชคช่วย บางคนก็บอกว่าบุญบันดาลทำอย่างไรให้ตัดสินใจถูก เลือกถูกและทำถูกตลอดเวลาพระพุทธเจ้าท่านได้สอนไว้ดังพระบาลีนิเขปบทยกไว้เบื้องต้นว่า สารญ จ สารโต ญตฺวา เป็นต้น นี่แหละคือธรรมะประกอบการตัดสินใจ ในแต่ละชีวิตซึ่งแปลความว่าผู้ที่รู้สิ่งที่มีสาระว่าเป็นสาระ รู้สิ่งที่ไม่มีสาระว่าไม่มีสาระ ตัดสินใจถูกหรือคิดถูกเป็นอาจิณ มีสัมมาสังกัปปะเป็นอาจิณ ย่อมได้รับสิ่งที่เป็นสาระในชีวิต สาระนี่แหละที่เรียกว่าเป็นเกณฑ์ในการตัดสินใจเลือก เลือกในสิ่งที่ไม่มีสาระมันก็ไม่ยั่งยืนวันหนึ่งโค่นลงมาได้ วันหนึ่งก็บอกว่าทำไมเราเลือกผิด เลือกคนผิด เลือกงานผิด เลือกชีวิดผิด เพราะไปเลือกสิ่งที่ไม่ใช่แก่น

ชีวิดของหลวงพ่อเป็นชีวิดของการแสวงหาแก่น เข้ามาบรรพชาสามเณรในพระพุทธศาสนาที่พม่าขณะมีอายุได้ ๑๕ ปี เรียนธรรมะพระปริยัติธรรมจนได้เป็น ธัมมาจริยะสูงสุด สอนอยู่ในมหาวิทยาลัยสงฆ์แล้วก็แสวงหาแก่นต่อไปด้วยการปฏิบัติกัมมัฏฐาน ปฏิบัติแล้วก็ไปแสวงหาอาจารย์ที่ยิ่งใหญ่ไปสมัครเป็นศิษย์ของท่านพระภัททันตะโสภณมหาเถระ หรือที่ชาวโลกรู้จักกันในนามว่า พระมหาสีสยาดอ เป็นลูกศิษย์ของพระมหาสีสยาดอ จนกระทั่งท่านพระอาจารย์มหาสีสยาดอ ตั้งเป็นพระวิปัสสนาจารย์ นี่เรียกว่าหาแก่นแล้วเข้าถึงแก่นแห่งธรรมะ ปฏิบัติธรรม

จนกระทั่งได้เป็นวิปัสสนาจารย์อยู่มาจนอายุ ๔๐ ต้นๆ พระเดชพระคุณหลวงพ่อพระพิมลธรรม หรือเจ้าประคุณสมเด็จพระพุฒาจารย์ อาสภมหาเถระ ฉายาเดียวกัน ต้องการนิมนต์พระวิปัสสนาจารย์จากประเทศพม่ามาสอนกัมมัฏฐานในประเทศไทย ก็ถวายท่านพระมหาสีสยาดอได้เลือก พระมหาสีสยาดอก็คัดเลือกหลวงพ่อของเรานี้แหละส่งมาสอนกัมมัฏฐานมาพร้อมกับท่านพระมหาโชดก เปรียญธรรม ๙ ประโยค ซึ่งไปเรียนกัมมัฏฐานปฏิบัติกัมมัฏฐานเป็นเวลา ๑ ปีที่สหภาพพม่า เดินทางมาด้วยกัน มาสอนกัมมัฏฐานร่วมกันเปิดสำนักร่วมกันเป็นทางการที่วัดมหาธาตุยุวราชรังสฤษฎ์ ประสบความสำเร็จเจริญก้าวหน้าเรียกว่าวิหารคตรอบๆ พระอุโบสถไม่มีที่ว่างดังที่เราทราบกันดี นี่ก็เป็นฝีมือในการสอนของพระเดชพระคุณหลวงพ่อ ร่วมกับท่านเจ้าคุณพระธรรม-ธีรราชมหามุนีหรือหลวงพ่อโชดก วัดมหาธาตุฯ ก็เลื่องลือระบือไกลในฐานะเป็นสำนักวิปัสสนากัมมัฏฐาน สอนตามหลักมหาสติปัฏฐาน ๔ ประสบความสำเร็จ จนกระทั่งประสบวิกฤต พ.ศ. ๒๕๐๓, ๒๕๐๔, ๒๕๐๕ มีผู้กล่าวหาว่าปฏิบัติกัมมัฏฐาน ไปเพื่อที่จะทำให้จิตยอมถูกล้างสมองเป็นคอมมิวนิสต์ได้ง่าย ฝ่ายมิจฉาทิฏฐิก็เห็นว่ากัมมัฏฐานไม่มีประโยชน์ รุกรานจนกระทั่งการปฏิบัติกัมมัฏฐานนั้นซบเซา แทนที่หลวงพ่อของเราจะกลับไปพม่าท่านก็ต้องตัดสินใจอีกแหละน่าชมเชยเป็นอย่างยิ่ง จุดผกผันนี้หลวงพ่อตัดสินใจเอาสิ่งที่เป็นสาระอยู่สอนกัมมัฏฐานต่อไป สำนักที่รองรับก็คือสำนักวิปัสสนาวิเวกอาศรม จังหวัดชลบุรี ถ้าหลวงพ่อไม่ได้อยู่ต่อที่วิเวกอาศรมหลายคนในที่นี้อาจจะไม่ได้ไปปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐาน หรือไม่ได้พระวิปัสสนาจารย์เชี่ยวชาญในการสอนรวมซึ่งทั้งผู้เทศน์ด้วย

อาตมภาพนั้นก็ไปเรียนไปปฏิบัติกับท่านสมัยที่เป็นนิสิต เขาไม่มีปฏิบัติกัมมัฏฐาน ๑๐ วันต่อปีอย่างนี้หรอก จบแล้วก็เลยนึกว่าไหนๆ ก็จะไปเรียนต่างประเทศจะต้องมีวิปัสสนาคุ้มกายคุ้มใจไป ที่วิเวกอาศรมก็ไปคนเดียวไม่มีใครฝากด้วย เข้าใจว่ากำลังเรียนอยู่ปีที่ ๔ ไปกราบขอความเมตตาหลวงพ่อให้รับปฏิบัติกัมมัฏฐาน ไม่มีใครฝากไป ไปเองและไม่มีใครแนะนำ ไปกราบหลวงพ่อขอปฏิบัติ ๗ วัน คนเดียวอยู่ในกุฏิ และสอบอารมณ์กับหลวงพ่อ ๗ วัน ประทับใจในความเมตตาของท่าน หนึ่งที่ท่านรับโดยไม่มีผู้ใหญ่ฝากฝัง สัมภาษณ์เสร็จ รับให้เข้าอยู่ สอบอารมณ์แล้วท่านถามประโยคที่ท่านถามก็คือว่า ทำไมมาปฏิบัติ ก็ตอบท่านไปว่าเพราะที่มาปฏิบัติจะไปเรียนต่างประเทศ ไม่มีอะไรคุ้มใจไปก็เรียนลำบากแล้วเกิดถ้าคนเขาถามกัมมัฏฐานเป็นอย่างไรก็สอนไม่ได้ ขอหลวงพ่อได้โปรดเมตตารับไว้ ท่านก็เมตตารับไว้ รุ่งขึ้นสอนกัมมัฏฐาน และหลังจากที่กลับมาเป็นผู้บริหาร เป็นคณบดีบัณฑิตวิทยาลัยก็ยังพานิสิตบัณฑิตวิทยาลัยไปเป็นลูกศิษย์อีกไปปฏิบัติกัมมัฏฐานกับหลวงพ่อเรื่อยมาที่วิเวกอาศรมดังที่ท่านทั้งหลายเข้าใจดี ยามที่ท่านหลวงพ่อเจ็บไข้ได้ป่วยจึงเป็นหน้าที่ของลูกศิษย์ลูกหาทั้งหลาย จะต้องช่วยกันดูแลประคับประคอง ทางฝ่ายมหาจุฬาฯ ซึ่งอธิการบดีก็ได้สั่งการหลายเรื่องหลายประการรวมทั้งนิดยภัตถวาย เป็นการถวายในฐานะผู้เชี่ยวชาญในด้านกัมมัฏฐานมาทุกเดือนจนมาทุกวันนี้ เพราะว่ามหาจุฬาฯ นี้รบกวนหลวงพ่อมาก

หมดอายุ 22/9/2560

ตั้งแต่พระเดชพระคุณพระราชรัตนโมลีเป็นอธิการบดี ส่งไปปฏิบัติกัมมัฏฐานทุกปี ใครไม่เรียนต่อ ใครไม่ปฏิบัติศาสนากิจที่อื่นขอไปปฏิบัติกัมมัฏฐานเพื่อเป็นวิปัสสนาจารย์ หลวงพ่อพระราชรัตนโมลีในฐานะเป็นอธิการบดี ส่งไปฝึกกัมมัฏฐานกับหลวงพ่อ จนได้พระวิปัสสนาจารย์รุ่นใหม่ๆ สืบต่อมาจนกระทั่งทุกวันนี้ นี้ก็เรียกว่าหลวงพ่อมีคุณูปการทั้งโดยส่วนตนทั้งโดยส่วนสถาบัน ยังไม่นับสำนักวัดมหาธาตุฯ ที่หลวงพ่ออยู่ประจำที่นี่มาก่อน และวัดภัททันตะอาสภารามที่หลวงพ่อเป็นประธานเรียกว่า "พระอาจารย์ใหญ่" รวมทั้งวิเวกอาศรมด้วย

การตัดสินใจของหลวงพ่อแต่ละครั้งล้วนเลือกเอาแต่สิ่งที่เป็นสาระมองแต่สิ่งที่เป็นสาระ สิ่งที่ไร้สาระตัดออกไปแม้ว่าบางครั้งจะประสบมรสุมขึ้นๆ ลงๆ แต่นั่นไม่เป็นสาระ ใครจะว่าท่านหรือจะโจมตีท่านบ้างก็ไม่ใช่สาระ เพราะฉะนั้น ถ้าเราเรียนรู้ในชีวิตส่วนหนึ่งของหลวงพ่อว่าท่านคิดอย่างไร ก็ต้องบอกว่าเวลาตัดสินใจเลือก เราต้องดูที่จิตเป็นสัมมาทิฏฐิ พระพุทธเจ้าตรัสว่าการปฏิบัติธรรมนั้น สมฺมาทิฏฐิ ปุพฺพงฺคมา สัมมาทิฏฐิจะเป็นประธานในการกำหนดวิถีชีวิตเสมอ เช่นท่านมาวันนี้เพราะท่านมีสัมมาทิฏฐิว่ามาถวายกำลังใจกับหลวงพ่อเป็นสิ่งที่ดี มาทำบุญร่วมกับหลวงพ่อเป็นสิ่งที่ดี นี่เป็นสัมมาทิฏฐิ แต่ถ้าเกิดคิดเป็นมิจฉาทิฏฐิ ท่านบอกว่าทำทำไมสิ้นเปลืองอย่างโน้นอย่างนี้ เท่านี้ งานนี้ก็ไม่เกิดและท่านก็ไม่มา เพราะฉะนั้นในมรรคมีองค์ ๘ สัมมาทิฏฐิจึงเป็นปฐม เป็นตัวแล่นนำหน้า ถ้าพูดตามภาษาอินเดียเขาเรียกว่า "สัมมาทัศนะ" ทัศนะก็คือตัวปรัชญาหรือ Philosophy คนเราอยู่ด้วยปรัชญาหรือ Philosophy พูดแบบวิชาการ แต่ถ้าพูดแบบพระพุทธศาสนา อยู่ด้วยทิฏฐิ คือ สัมมาทิฏฐิ ถ้าเราเห็นว่าอะไรดีเราก็จะทำ เราเห็นว่าอะไรไม่ดีไร้สาระเราก็จะไม่ทำ นี่เป็นขั้นที่หนึ่ง หลวงพ่อเห็นว่าสอนกัมมัฏฐานดีก็สอนกัมมัฏฐานมาตลอดชีวิต เลือกแล้วที่จะเป็นวิปัสสนาจารย์ ไม่วอกแวก เหมือนกับพระพุทธเจ้าอธิษฐานใต้ต้นโพธิ์ว่าขอนั่งเป็นครั้งสุดท้าย ปูหญ้าคาลง ๘ กำ แล้วก็บอกว่านั่งใต้ต้นโพธิ์นี้แหละในวันวิสาขะนี้แหละ แม้เนื้อเลือดจะเหือดแห้งไปเหลือแต่หนังหุ้มกระดูกก็ตามที เรายังไม่บรรลุสัมมาสัมโพธิญาณตราบใดจะไม่ลุกขึ้นจากที่นั่งบัลลังก์นี้ตราบนั้น เพราะทรงมีสัมมาทิฏฐิว่าเป็นพระพุทธเจ้าดีที่สุด ให้เชิญไปเป็นจักรพรรดิก็ไม่ไป หลวงพ่อก็มีความเป็นลูกศิษย์พระพุทธเจ้า สอนกัมมัฏฐานมีประโยชน์ที่สุดดีที่สุดทำอย่างอื่นก็ไม่ทำไม่เป็นแหละนี้คือทางเดินกายมรรคของท่าน เมื่อมีสัมมาทิฏฐิอย่างนี้เราก็มีเหมือนกัน อะไรมีสาระเราก็รู้ อะไรไม่มีสาระเราก็รู้แต่ก็ไม่ทำ ที่ท่านเทศน์มาทั้งหมดรู้ผมรู้ทั้งหมดแต่มันอดไม่ได้ มันจึงขาดอะไรอีกขาดธรรมสามัคคีที่จะทำให้เราปฏิบัติธรรมนี้ได้ข้อที่สององค์มรรคข้อที่สองเรียกว่า "สัมมาสังกัปปะ" สัมมาสังกัปปะต้องตามสัมมาทิฏฐิ มิฉะนั้นทำความดีเป็นกิ้งก่าวิ่งๆ หยุดๆ รู้ว่าถวายทานดีแต่ว่าเกิดความตระหนี่ขึ้นมา โลภขึ้นมา เป็นมิจฉาสังกัปปะก็ไม่ทำแล้ว พูดจาไพเราะนี้ดี พูดหยาบไม่ดี ด่าคนไม่ดี สัมมาทิฏฐิด้วยกันทั้งนั้นเรารู้ แต่พอโกรธขึ้นมา เห็นช้างเท่าหมู ด่าไฟแลบ นี่เรียกว่าเป็นมิจฉาทิฏฐิ การด่าเกิดจากการโกรธ ความโกรธเป็นพยาบาทวิตก เรียกว่ามิจฉาสังกัปปะ เพราะฉะนั้นในขณะที่เรามีสัมมาทิฏฐิแล้วเราทำความดี

หมดอายุ 23/02/2566

ไม่ได้เพราะเราคิดผิดๆ ให้ความโลภ ความโกรธ ความหลงครอบงำ ให้ความอิจฉา ริษยาครอบงำ ให้วิจิกิจฉาคือความสงสัยครอบงำ ให้ความอกตัญญูครอบงำ มันก็เลยทำความดีไม่ค่อยสำเร็จ เพราะฉะนั้น ท่านทั้งหลายสิ่งที่จะทำให้ทำความดีสำเร็จต้องมี "สัมมาสังกัปปโคจรา" สัมมา-สังกัปปโคจรา แปลว่า คิดดีตลอด มองดีตลอด เราก็จะทำความดีตลอด ดังพระบาลีที่ยกไว้เป็นนิเขปบทเบื้องต้นว่า เมื่อคนใดรู้สิ่งที่มีสาระว่าเป็นสาระ รู้สิ่งที่ไม่มีสาระว่าไม่มีสาระ มีความดำริชอบคือสัมมาสังกัปปะ เป็นโคจร เป็นเรื่องสม่ำเสมอ นี้คือการรู้เป็นสัมมาทิฏฐิ การมีสัมมาสังกัปปะเป็นเครื่องหล่อเลี้ยงก็จะได้สิ่งที่เป็นสาระ ทำไมจึงได้ต้องมีข้อที่ ๓ คือ "สัมมาสติ" เวลาที่เราอยากจะเลือกอะไรในชีวิตประจำวัน บางทีเราอยากจะพูดไพเราะ เราอยากจะเสียสละ เราอยากจะสอนกัมมัฏฐาน แต่ว่าความขี้เกียจเข้ามา ไม่อยากจะสอน ไม่อยากจะถ่ายทอด ไม่อยากจะปฏิบัติธรรม สัมมาทิฏฐิก็มีอยู่ปฏิบัติกัมมัฏฐานดี เป็นความดี สัมมาสังกัปปะก็มีแต่ว่ามีน้อย เพราะว่าบางทีมิจฉาสังกัปปะมันมาคิดผิด ถ้าคิดไม่ดี โกรธบ้าง โลภบ้าง ฟุ้งซ่านบ้าง นิวรณ์มากเหลือเกิน เพราะฉะนั้นท่านต้องใช้สัมมาทิฏฐิ รู้ทันกำหนดว่าตอนนี้มันขี้เกียจ มันอะไรต่างๆ สอนใจตนเอง อ่านตนออก บอกตนได้ ใช้ตนเป็น เห็นตนชัด เราก็จะมีการเจริญด้วยสติ ตนเตือนตนได้ จงเตือนตนด้วยตนเอง

ปิ้งปลาหมองอแล้วกลับนี่คำขำ เจ็บแล้วจำใส่กบาลเร่งขานไข
ผิดแล้วจงกลับตัวเปลี่ยนหัวใจ จะมีใครมาวอนไม่สอนตน

การสอนสติ สติต้องมาคู่กับสัมปชัญญะจึงเป็นสัมมาสติ ถ้าใช้ภาษาบาลีว่า สติมา สมฺปชาโน แค่กำหนดรู้ ตอนนี้ฟุ้งซ่าน โกรธ ยังไม่เพียงพอ ต้องมีสัมปชัญญะก็คือการรู้ว่าความโกรธนี้ดีหรือไม่ดี ถ้าไม่ดีก็กำจัดโกรธเสีย เราด่าเขาเพราะความโกรธ เพราะไม่มีสัมปชัญญะว่าด่ามันทำไม วุ่นวายอารมณ์ไปเฉยๆ มีแต่จะยิ่งแดกซ่านกระเซ็น สัมปชัญญะ แปลว่ารู้ชัดว่ามีประโยชน์หรือไม่มีประโยชน์ มีโทษหรือไม่มีโทษ ฉะนั้นโบราณจึงสอนให้รู้จักยั้งคิด "ยั้ง" คือสัมปชัญญะ ตัวรู้กำลังคิด อะไรเป็นสติ ตัวสติกับสัมปชัญญะเรียกว่า สัมมาสติ เพราะฉะนั้นที่ท่านนั่งฟังนี้นะ รู้ว่าฟังเทศน์เป็นประโยชน์เป็นสัมมาทิฏฐิจึงมา นั่งฟังแล้วใจลอยไปโน่นไปนี่ ไปเรื่องนั้นเรื่องนี้ หวยออกบ้างอะไรบ้างกลายเป็นมิจฉาสังกัปปะไม่สำเร็จประโยชน์ แต่ถ้าฟังแล้วมีความตั้งใจฟังดี มีความสุข มีสมาธิดี การคิดก็คิดด้วยโยนิโสมนสิการ แล้วใจก็จดจ่อในพระธรรมเทศนามาตั้งแต่ต้นด้วยสติ สตินั้นตามด้วยสัมปชัญญะ พินิจพิจารณาเนื้อหา ท่านก็ได้ปัญญา แต่ทั้งหมดที่นั่งฟังมานี้ขาดสิ่งหนึ่งไม่ได้ก็คือ "สัมมาวายามะ" ถ้าเราไม่มีความพยายามตั้งแต่ต้นประกอบขึ้นมาแล้วท่านก็เลิกฟังหรือนั่งหลับไปเรียบร้อยแล้วก็มี เพราะฉะนั้น แค่ฟังเทศน์ต้องมีองค์แห่งมรรคอย่างน้อย ๔ ประการประกอบด้วยกัน สัมมาทิฏฐิเป็น ปุเรจร นำมาก่อน เป็นปุพฺพงฺคม สัมมาสังกัปปะ การคิดดี มองแง่ดี ฟังไปเรื่อยๆ ด้วยความพยายาม สัมมาวายามะใจจดจ่อติดตามกระแสพระธรรมเทศนาเป็นสัมมาสติ ฟังต่อพินิจพิจารณาในสัมมาสติก็มีสัมปชัญญะตรวจสอบ

หมดอายุ 23/02/2566

พิจารณาไปด้วย ในขณะนี้ท่านก็มีองค์แห่งมรรคทั้ง ๔ ประการ สัมมาทิฏฐิ และสัมมาสังกัปปะเป็น "ปัญญา" สัมมาวายามะ สัมมาสติ และสัมมาสมาธิเป็น "สมาธิ" กาย วาจาที่สงบ เป็นสัมมากัมมันตะ สัมมาวาจาเป็น "ศีล" องค์แห่งมรรคเกิดขึ้นพร้อมกันในขณะเดียวกันที่ท่านทั้งหลายนั่งฟังอยู่นี้ ย่อองค์แห่งมรรคลงเป็น ๓ เป็น **ศีล สมาธิ ปัญญา** ศีล สมาธิ ปัญญา เป็นวิถีชีวิตที่เกิดขึ้นในขณะเดียวกันที่ท่านนั่งอยู่นี้นี่เรียกว่า วิถีพุทธ ไม่ว่าท่านทำอะไรเป็นวิถีพุทธเกิดขึ้นสอดคล้องเป็นองค์แห่งมรรค เป็นบูรณาการแห่งธรรมะ สิ่งที่เรารู้เราเข้าใจเหล่านี้เป็นทฤษฎีไม่ปฏิบัติก็ไม่ได้ผล หลวงพ่อท่านปฏิบัติให้ดู สอนให้รู้ ทำให้ดู อยู่ให้เห็น จึงเป็นกระบวนการเป็นวิถีชีวิต เพราะฉะนั้นวิถีชีวิตของหลวงพ่อเป็นวิถีพุทธ มีธรรมเป็นองค์แห่งมรรคทั้ง ๘ ประการ ย่อเป็นไตรสิกขา และสรุปเป็นภาษาบาลีดังพระบาลีที่เป็นนิเขปบทเบื้องต้นว่า ท่านเลือกรู้สิ่งที่เป็นสาระว่าเป็นสาระ นั่นเป็นสัมมาทิฏฐิ รู้สิ่งที่ไม่มีสาระว่าไม่มีสาระ มีสัมมาสังกัปปะเป็นโคจรนั่นเป็นสัมมาสังกัปปะ ปฏิบัติองค์มรรคที่เหลือท่านก็ได้สิ่งที่เป็นสาระ อยู่เป็นร่มโพธิ์ร่มไทรเป็นวิปัสสนาจารย์สอนคนไทยมาจนทุกวันนี้นี่คือธรรมะในชีวิตของหลวงพ่อที่ท่านสอนให้รู้ ทำให้ดู อยู่ให้เห็น ถือว่าเราได้มาบูชาคุณด้วยกันพร้อมกันในวันนี้ รวมทั้งผู้เทศน์ก็บูชาด้วยพระธรรมเทศนานี้

เทศนาปริโยสาเน ในอวสานแห่งพระธรรมเทศนานี้ ขอบุญกุศลที่เราบำเพ็ญร่วมกันตามไตรสิกขา ศีล สมาธิ ปัญญา ซึ่งมีการบำเพ็ญทานไปพร้อมๆ กันในครั้งนี้ด้วยนั้น จงมารวมกันเป็นตบะ เป็นเดชะ เป็นพลวปัจจัยเกื้อหนุน เป็นบารมีหนุนนำให้พระเดชพระคุณหลวงพ่อพระภัททันตะ อาสภมหาเถระ ได้เป็นร่มโพธิ์ร่มไทร ด้วยความเจริญด้วยจตุรพิธพรชัย อายุ วรรณะ สุขะ พละ ปฏิภาณ ธนสารสมบัติมีบารมีธรรมในพระพุทธศาสนายิ่งๆ ขึ้นไปเพื่อนำแสงสว่างแห่งธรรมะโปรดศิษยานุศิษย์ให้นานเท่านาน อนึ่งบุญกุศลนี้จงเป็นปฏิพรย้อนสนองให้ศิษยานุศิษย์ผู้มีกุศลฉันทะ ดำเนินปฏิปทาตามหลวงพ่อทุกท่านทุกคนรวมทั้งบรรพชิตและคฤหัสถ์ จงปราศจากทุกข์โศกโรคภัยอุบัติอันตรายทั้งหลายทั้งปวง ปรารถนาสิ่งหนึ่งประการใดที่ชอบประกอบด้วยธรรมก็ขอให้ความปรารถนานั้นๆ จงพลันสำเร็จๆ สมมโนรถมุ่งมาดปรารถนาทุกประการ รับประทานแสดงพระธรรมเทศนาในสารกถาพอสมควรแก่เวลาขอสมมติยุติลงคงไว้แต่เพียงเท่านี้ เอวังก็มีด้วยประการะฉะนี้

หมดอายุ 23/02/2566

นิมิตฺตํ สาธุรูปานํ กตญฺญุกตเวทิตา

ความกตัญญูคือ รู้จักคุณของสิ่งที่มีคุณ รู้จักคุณของบุญ รู้จักคุณของคน
เป็นเครื่องหมายของคนดี

พระธรรมมังคลาจารย์
เจ้าอาวาสวัดพระธาตุศรีจอมทอง วรวิหาร จังหวัดเชียงใหม่

ข้าพเจ้าได้รู้พบและรู้จักท่านอาจารย์อาสภะ มีนามตามสมณศักดิ์ว่า **อัคคมหา-กัมมัฏฐานาจริยะ** เป็นเวลานาน ท่านอาจารย์เป็นพระมหาเถรรัตตัญญูมีปฏิปทาสัมมาปฏิบัติน่าเลื่อมใส น่าเคารพ น่านับถือ น่าสักการบูชา มีน้ำใจเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่มากด้วยเมตตาธรรม มีความหวังดีปรารถนาดีต่อพุทธบริษัททั้งฝ่ายบรรพชิตและคฤหัสถ์ศรัทธาสาธุชนทั้งหลาย ท่านอาจารย์ใช้เวลาเกินครึ่งของชีวิตในประเทศไทยโดยได้ปฏิบัติและอบรมสั่งสอนพุทธบริษัทตามแนวสติปัฏฐาน ๔ ซึ่งการประพฤติปฏิบัติของท่านอาจารย์ตามแนวนี้นั้นเป็นการยังพระสัทธรรมขององค์พระสัมมาสัมพุทธเจ้าให้ดำรงมั่นอยู่ได้นาน ดังพระดำรัสที่พระองค์ตรัสตอบพราหมณ์ผู้ทูลถามพระองค์ถึงเหตุและปัจจัยที่จะทำให้พระพุทธศาสนาดำรงอยู่ได้นานเมื่อพระองค์ปรินิพพานแล้ว โดยพระองค์ตรัสว่า "จตุนฺนํ จ โข พฺราหฺมณ สติปฏฺฐานานํ ภาวิตตฺตา พหุลีกตตฺตา ตถาคเต ปรินิพฺพุเต สทฺธมฺโม จิรฏฺฐิติโก โหติ" "ดูกรพราหมณ์ เพราะบุคคลเจริญให้มาก กระทำให้มาก ซึ่งสติปัฏฐาน ๔ พระสัทธรรมจึงตั้งอยู่ได้นานในเมื่อตถาคตปรินิพพานแล้ว"

การที่เหล่าพุทธศาสนิกชนมาร่วมพิธีพระราชทานเพลิงศพท่านอาจารย์อาสภะนี้เราต้องนำร่างของท่านอาจารย์มาเป็นครูเราผู้อยู่เป็นนักเรียนโดยพิจารณาอภิณหปัจจเวกขณะ อยู่เสมอว่า

๑. ชราธัมมตา เราต้องพิจารณาเนืองๆ ว่า เรามีความแก่เป็นธรรมดาไม่ล่วงพ้นความแก่ไปได้ อย่าได้ประมาทมัวเมาในชีวิต คิดว่าเรายังหนุ่มสาวอยู่ยังไม่ตายง่าย ความจริงแล้วเราแก่ลงไปทุกขณะยิ่งกลัวมากเท่าใดยิ่งแก่เร็วมากเท่านั้น ถ้าเราพิจารณาเห็นว่าความแก่เป็นของธรรมดาเราจะได้ตั้งอยู่ในความไม่ประมาทและรีบทำความดีแต่บัดนี้อย่าผัดวันประกันพรุ่ง

๒. พยาธิธัมมตา เราต้องพิจารณาเนืองๆ ว่าเรามีความเจ็บป่วยเป็นธรรมดาไม่ล่วงพ้นความเจ็บป่วยไปได้ เพราะที่เราคิดว่าร่างกายเรายังหนุ่มแน่นเข้มแข็งอยู่นั้น พระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงสอนไว้ว่า ในความไม่มีโรคนั้นก็มีโรคอยู่ เช่นเดียวกับความหนุ่มสาวนี้นมีความแก่อยู่ เมื่อร่างกายเราเข้มแข็งโรคภัยยังไม่มีโอกาสเบียดเบียนเรา แต่เมื่อเราอ่อนแอลงเมื่อใด โรคภัยไข้เจ็บจะเล่นงานเราทันที

หมดอายุ 23/02/2566

๓. มรณธัมมตา เราต้องพิจารณาเนืองๆ ว่า เรามีความตายเป็นธรรมดาไม่ล่วงพ้นความตายไปได้ ในทุกขณะของชีวิต จะมี **อุปาทะ** (การเกิดขึ้น) **ฐิติ** (ความทรงอยู่) และ**ภังคะ** (ความดับไป) อยู่ตลอดเวลาเปรียบเหมือนคลื่นไม่ว่าจะอยากตายหรือไม่อยากตายก็ตาม เราก็หนีความตายไม่พ้น เพียงแต่ว่าเราจะตายในวันใดเท่านั้น แต่ต้องตายแน่นอน ควรถือหลักธรรมที่ว่า "อชฺเชว กิจฺจมาตปฺปิ โก ชญฺญา มรณ สุเว" "เรามีกิจหน้าที่อะไรก็รีบทำเสียแต่วันนี้ ใครจะรู้ได้ว่าความตายจักมีในวันพรุ่งนี้" อย่าตั้งอยู่ในความประมาทว่าเรายังไม่ตาย เพราะอายุยังน้อย

๔. ปิยวินาภาวตา เราต้องพิจารณาเนืองๆ ว่า เราจะต้องมีความพลัดพรากจากของรักของชอบใจด้วยกันทั้งนั้น

๕. กัมมสกตา เราต้องพิจารณาเนืองๆ ว่า เรามีกรรมเป็นของตนเราทำกรรมใดไว้ไม่ว่าดีหรือชั่ว เราต้องเป็นทายาทผู้รับผลของกรรมนั้นเสมอ

ท่านอาจารย์อาสภะเป็นประดุจร่มโพธิ์ร่มไทรเป็นที่พึ่งอาศัยในด้านการปฏิบัติตามแนวสติปัฏฐาน ๔ ของพุทธศาสนิกชนทั้งหลายเปรียบเหมือนต้นไม้ใหญ่มีรากหยั่งลงมั่นในพสุธา ตั้งลำต้นแตกสาขามีใบหนาผลดก ย่อมเป็นที่พึ่งของเหล่าวิหคนกกา ต่างก็พากันเข้าอาศัย ตัวใดต้องการร่มเงาก็เข้าจับ ตัวใดต้องการผลก็บริโภค ฉันใด ท่านอาจารย์อาสภะก็มีปฏิปทาสัมมาปฏิบัติเป็นที่พึ่งอาศัยของพุทธบริษัทผู้มุ่งปฏิบัติธรรมตามแนวสติปัฏฐาน ๔ ฉันนั้น

แม้ท่านอาจารย์อาสภะจะจากพวกเราไปแล้ว แต่เป็นการจากไปตามคติของโลกเท่านั้น หากคุณงามความดีของท่านอาจารย์ยังจดจารึกอยู่ในจิตใจของข้าพเจ้า บุญใดที่ข้าพเจ้าได้บำเพ็ญมาในชีวิตนี้ ขออุทิศส่วนกุศลแด่ดวงวิญญาณของท่านอาจารย์ได้ไปสู่สุคติในสัมปรายภพนั้นเทอญ

หมดอายุ 23/02/2566

พระธรรมทูตแห่ง พองหนอ - ยุบหนอ

พระราชสิทธิมุนี วิ.

(บุญชิต ญาณสังวโร ป.ธ.๙, Ph.D) วัดมหาธาตุยุวราชรังสฤษฎิ์

ท่านอาจารย์อาสภะ พระอาจารย์ใหญ่ หรือชื่อเต็มของท่านคือ พระอาจารย์ ดร. ภัททันตะ อาสภมหาเถระ ธัมมาจริยะ อัคคมหากัมมัฏฐานาจริยะ เป็นพระวิปัสสนาจารย์ชาวพม่าที่ทำหน้าที่เป็นพระธรรมทูตสอนวิปัสสนากัมมัฏฐาน ที่ประเทศไทยตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๔๙๖ เป็นต้นมา โดยเริ่มปักหลักสอนที่วัดมหาธาตุฯ เป็นแห่งแรก ภายใต้การอำนวยการของพระพิมลธรรม (อาจ อาสภมหาเถระ)

ปฐมกาลแห่งการเผยแผ่พระพุทธศาสนาด้านวิปัสสนากัมมัฏฐาน ก็คือ พระพิมลธรรม (อาจ อาสภมหาเถระ) อดีตอธิบดีสงฆ์วัดมหาธาตุ อดีตนายกสภามหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้มีกุศลฉันทะ ในการส่งเสริมการปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐาน ตั้งแต่คราวที่เป็นพระสังฆาธิการในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา โดยคำนึงถึงว่า ธุระ (หน้าที่) ในพระพุทธศาสนา มี ๒ ประการคือ คันถธุระ ๑ วิปัสสนาธุระ ๑ และคำนึงถึงว่า พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว พระปิยมหาราช ผู้ทรงสถาปนามหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้ทรงตั้งปณิธานในการสถาปนาว่า **เพื่อให้ศึกษาพระไตรปิฎกและวิชาชั้นสูง** คำว่า วิชาชั้นสูง ในทัศนะของพระพิมลธรรมก็คือ การปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐาน จนกระทั่งวิปัสสนากัมมัฏฐานบังเกิดขึ้นในขันธสันดาน เป็นพระอริยบุคคลชั้นพระโสดาบัน เป็นต้น

ด้วยเหตุนี้ เมื่อพระพิมลธรรมได้รับพระบัญชาแต่งตั้งให้เป็นเจ้าอาวาสวัดมหาธาตุฯ จึงได้เริ่มบริหารจัดการ การปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐานขึ้นที่วัดมหาธาตุฯ และมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย แต่เบื้องต้น ก็มีการพัฒนาบุคลากร พระวิปัสสนาจารย์ โดยพระพิมลธรรมได้อาราธนา เจ้าคุณพระภาวนาภิราม แห่งวัดระฆังโฆสิตารามมาเป็นพระวิปัสสนาจารย์สอน

ลุถึงปี พ.ศ. ๒๔๙๕ พระพิมลธรรม จึงส่งพระเปรียญสำนักวัดมหาธาตุฯ ไปศึกษาคันถธุระและวิปัสสนาธุระ ที่ประเทศพม่า เฉพาะด้านวิปัสสนาธุระนั้น พระมหาโชดก ญาณสิทฺธิ ป.ธ.๙ ได้ถูกส่งไปสำนักมหาสีสยาดอ เพื่อปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐาน ก่อนที่พระมหาโชดก จะเดินทางกลับประเทศไทยในปี ๒๔๙๖ พระพิมลธรรมได้แสดงความจำนงไปยังสภาการพระพุทธศาสนาของประเทศพม่า ขอให้จัดส่งพระวิปัสสนาจารย์ผู้เชี่ยวชาญมายังประเทศไทย ๒ รูป สภาการพระพุทธศาสนา จึงได้จัดส่งพระวิปัสสนาจารย์มาที่ประเทศไทยตามความประสงค์ของพระพิมลธรรม พระอาจารย์อาสภเถระ เป็นพระวิปัสสนาจารย์ที่ถูกส่งมาที่ประเทศไทยและได้ปฏิบัติ

หมดอายุ 25/02/2568

ศาสนกิจด้านวิปัสสนากัมมัฏฐาน ตามนโยบายของพระพิมลธรรม พร้อมกับการกลับมาของพระมหาโชดก ญาณสิทฺธิ ป.ธ.๙ ซึ่งมีพระอาจารย์ภัททันตะ อาสภเถระ เป็นผู้สอบอารมณ์กัมมัฏฐานตั้งแต่นั้นมา เป็นเหตุให้การปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐาน ในแนว “พองหนอ - ยุบหนอ” ได้มีการปฏิบัติแพร่หลายในประเทศไทยเพิ่มขึ้นโดยลำดับ

ดังนั้น สำนักวิปัสสนาวัดมหาธาตุฯ นำโดย พระพิมลธรรม พระมหาโชดก ญาณสิทฺธิ ป.ธ.๙ และท่านอาจารย์อาสภะ พระธรรมทูตจากประเทศสหภาพพม่า จึงขับเคลื่อนการปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐานแนวพองยุบ ที่สำคัญยิ่งในประวัติศาสตร์การปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐาน จนเป็นการให้มีพระมหาเถระ พระวิปัสสนาจารย์ของประเทศไทย ในยุคปัจจุบันได้สืบทอดการปฏิบัติในแนวนี้ อาทิ พระธรรมสิงหบุราจารย์ วัดอัมพวัน จังหวัดสิงห์บุรี พระธรรมมังคลาจารย์ วัดพระธาตุศรีจอมทอง จังหวัดเชียงใหม่ พระพรหมโมลี (วิลาส ญาณวโร ป.ธ.๙) วัดยานนาวา กรุงเทพฯ พระพรหมโมลี (สมศักดิ์อุปสโม ป.ธ.๙, Ph.D, ศ. พิเศษ) เจ้าคณะใหญ่หนกลางรูปปัจจุบัน

คุณูปการอันยิ่งใหญ่ของท่านอาจารย์อาสภะ ที่มีต่อสังคมไทยถือเป็นแบบอย่างความเป็นครู เป็นผู้มีวิญญาณแห่งความเป็นครูด้านวิปัสสนาจารย์กัมมัฏฐาน และได้สร้างพระวิปัสสนาจารย์ไว้ให้เป็นสมบัติของพุทธศาสนิกชนชาวไทยเป็นจำนวนมาก

ขออานิสงส์ผลบุญแห่งการเผยแผ่พระพุทธศาสนาด้านวิปัสสนากัมมัฏฐานที่หลวงพ่ออาสภะได้บำเพ็ญให้เป็นไปโดยตลอด จงเป็นพลวปัจจัยหนุนนำให้วิปัสสนาธุระในประเทศไทยยั่งยืนสถิตสถาพรตั้งมั่นนิรันดร์กาลเทอญ

หมดอายุ 23/02/2566

ศาสตราจารย์พิเศษจำนงค์ ทองประเสริฐ

ราชบัณฑิต

พระอาจารย์ ดร. ภัททันตะ อาสภมหาเถระ ธัมมาจริยะ อัคคมหากัมมัฏฐานาจริยะ เป็นพระมหาเถระที่ได้บำเพ็ญศาสนกิจด้านวิปัสสนาธุระอยู่ในประเทศไทยมาเป็นเวลานาน จนปรากฏว่ามีผู้ปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐานตามแนวทางที่ท่านสอนเป็นจำนวนมากทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศ นอกจากนี้ การบำเพ็ญศาสนกิจของท่านยังช่วยให้เกิดการตื่นตัวในการปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐานในสังคมไทยมากยิ่งขึ้น ดังจะเห็นได้จากมีสำนักปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐานและหนังสือธรรมะเกี่ยวกับการปฏิบัติวิปัสสนาเป็นจำนวนมาก

คุณูปการของท่านที่มีต่อพุทธศาสนิกชาวไทยและชาวต่างประเทศจึงมีความสำคัญต่อการวางรากฐานการพัฒนาทางจิตใจและสติปัญญาของมนุษยชาติ

หมดอายุ 23/02/2566

ดร. มนูญ มุกข์ประดิษฐ์

อดีตเลขาธิการคณะกรรมการพิเศษ
เพื่อประสานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ (กปร.)
ปัจจุบันรองเลขาธิการมูลนิธิชัยพัฒนา ในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว

การเจริญวิปัสสนากัมมัฏฐานตามแนวสติปัฏฐาน ๔ คือ แนวของท่านพระอาจารย์ใหญ่นี้ คณะนิสิตดุษฎีบัณฑิต รุ่นที่ ๑ มีโอกาสได้ไปเยี่ยมพระอาจารย์ใหญ่ซึ่งกำลังอาพาธรักษาตัวอยู่ ณ โรงพยาบาลพญาไท ศรีราชา จังหวัดชลบุรี ในค่ำวันหนึ่ง เป็นเสมือนการรายงานตัว

พระอาจารย์ ดร. ภัททันตะ อาสภมหาเถระ ธัมมาจริยะ อัคคมหากัมมัฏฐานาจริยะ ยังหลับอยู่ พร้อมเครื่องช่วยหายใจ เมื่อคณะไปถึงแต่เพียงชั่วครู่ท่านก็ตื่นขึ้น กระปรี้กระเปร่าสดชื่น และยิ้มรับการคารวะของทุกคน มีท่านอธิการสมศักดิ์แนะนำแบบเรียงตัว มีเป็นพิเศษคือกรณีของตนเองที่ท่านมีเมตตายกมือขึ้นให้คลานเข้าไปหาอีกครั้งอย่างใกล้ชิด ซึ่งท่านสอบถามและกล่าวชมเชยบางประการด้วยถ้อยคำที่เป็นมงคลยิ่งนัก เป็นที่ปีติสุดประมาณ

ช่วงเวลาสั้นๆ ดังกล่าว นิสิตทุกคนเกิดความรู้อย่างลึกซึ้งตรงกันว่า ท่านอัคคมหากัมมัฏฐานาจริยะ องค์สำคัญผู้นี้ ช่างมีเมตตาสูงจนสัมผัสได้ และสิ่งที่แปลกจากสามัญชนคนอื่นก็คือ ริมฝีปากที่แดงดั่งทาสีของท่านในวัย ๙๒ พรรษา และนี่คือประสบการณ์ครั้งแรกที่ได้สัมผัสกับท่านอย่างใกล้ชิด

พระอาจารย์ ดร. ภัททันตะ อาสภมหาเถระ ธัมมาจริยะ อัคคมหากัมมัฏฐานาจริยะ ผู้สอนสติปัฏฐานแบบดั้งเดิมองค์นี้ นับได้ว่าเป็นอัครมหาวิปัสสนาจารย์ที่ยิ่งใหญ่รูปหนึ่งในโลกของการปฏิบัติธรรม ท่านเป็นผู้ที่รอบรู้ลึกซึ้งทั้งปริยัติและปฏิบัติ มีประสบการณ์สูงส่ง ท่านจึงนับเป็นครูที่ยอดเยี่ยมหาได้ยากยิ่ง นอกไปจากนั้นคุณูปการที่ยิ่งใหญ่ซึ่งมีต่อแผ่นดินไทย ก็คือในฐานะพระธรรมทูตจากประเทศสหภาพพม่า ซึ่งเข้ามาสร้างรากฐานการปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐานตามนัยแห่งคัมภีร์มหาสติปัฏฐาน ๔ ขององค์พระศาสดา ในประเทศไทย เป็นเวลากว่า ๕ ทศวรรษ จึงถือได้ว่าเป็นพระมหาเถระผู้ทรงคุณูปการต่อประเทศไทยและพุทธศาสนิกชนคนไทยหาที่เปรียบมิได้ ท่านอัคคมหากัมมัฏฐานาจริยะผู้นี้ ไม่ว่าท่านจะอยู่ ณ แห่งหนใดในโลกนี้ ก็สมควรอย่างยิ่งที่จะได้รับการอภิวาทและกล่าวถึงเกียรติคุณในทั่วทุกแห่งหนในโลกนี้เช่นเดียวกัน

หมดอายุ 23/02/2566

ปูชนียบุคคลที่หาได้ยากยิ่ง

ศาสตราจารย์เกียรติคุณ นายแพทย์จำลอง ดิษยวณิช

ผู้อำนวยการสถาบันพิโมกข์มุข จังหวัดเชียงใหม่

เมื่อประมาณ ๑๗ ปีที่ผ่านมาผมกับอาจารย์ผู้หญิง (ศ. เกียรติคุณ ดร. พริ้มเพรา ดิษยวณิช) เดินทางกลับจากสหรัฐอเมริกา ก่อนเริ่มปฏิบัติงานที่ภาควิชาจิตเวชศาสตร์ คณะแพทยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ต่างปรารภว่าน่าจะหาเวลาไปปฏิบัติธรรมอย่างจริงจังสักช่วงหนึ่ง

โชคดีไปพบหนังสือเล่มหนึ่ง ชื่อ "วิปัสสนานิยม" เขียนโดยอาจารย์ธนิต อยู่โพธิ์ อดีตอธิบดีกรมศิลปากร ทำให้ทราบว่ามีวิปัสสนาจารย์ท่านหนึ่ง เป็นเจ้าสำนักและสอนวิปัสสนากัมมัฏฐานอยู่ที่สำนักวิปัสสนาวิเวกอาศรม จังหวัดชลบุรี ผมและอาจารย์ผู้หญิงรีบเดินทางไปกราบท่านและขอปวารณาตัวเป็นศิษย์ปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐาน เมื่อได้สนทนาธรรมกันสักพักหนึ่ง ท่านอาจารย์ก็ตอบรับโดยดี ท่านอาจารย์องค์นี้ คือ "พระอาจารย์ ดร. ภัททันตะ อาสภมหาเถระ ธัมมาจริยะ อัคคมหากัมมัฏฐานาจริยะ" หรือเรียกสั้นๆ ว่า "หลวงพ่ออาสภะ" ก่อนที่จะตอบรับเป็นศิษย์ ท่านอาจารย์บอกว่า มีข้อปฏิบัติที่จะต้องดำเนินตามสามอย่างคือ หนึ่งเวลาเจริญวิปัสสนากัมมัฏฐาน ให้ใช้อารมณ์หลัก คืออาการพองยุบ โดยการกำหนดสติที่ท้องระดับสะดือและสังเกตการเคลื่อนไหวของท้อง สองจะต้องมีความเพียรอย่างสม่ำเสมอ และสามถ้าจะให้ถึงจุดหมายปลายทางที่ต้องการ ควรมีเวลาต่อเนื่องกันในการปฏิบัติอย่างน้อยสามเดือน

ในช่วงแรกเราทั้งสองได้มีโอกาสปฏิบัติธรรมอย่างใกล้ชิดกับท่านอาจารย์เพียงหนึ่งเดือน เพราะต้องไปทำการสอนที่คณะแพทยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่แต่ผมค่อนข้างโชคดีคือ ได้มีโอกาสมาปฏิบัติธรรมอย่างต่อเนื่องกับท่านอาจารย์อีกครั้งหนึ่งที่สำนักวิปัสสนาวิเวกอาศรมเป็นเวลาสามเดือน ท่านอาจารย์เป็นวิปัสสนาจารย์ที่เพียบพร้อมด้วยกัลยาณมิตรธรรมทุกประการ และที่เห็นประจักษ์ชัดอีกอย่างหนึ่ง คือ เมตตาธรรมที่ท่านมีต่อสานุศิษย์ทั้งหลาย เป็นพระอาจารย์ที่ทรงคุณธรรมทั้งในด้านปริยัติ ปฏิบัติ และปฏิเวธ ที่หาผู้เสมอเหมือนได้ยาก ระหว่างการปฏิบัติท่านอาจารย์ได้เมตตาจัดที่พักตลอดจนสิ่งจำเป็นต่างๆ เป็นอย่างดี สิ่งที่สำคัญอย่างหนึ่งในสำนักนี้คือการสอบอารมณ์ จะมีการสอบอารมณ์ทุกวันตั้งแต่เวลาประมาณ ๐๘.๐๐ น. หลังจากท่านอาจารย์ฉันภัตตาหารเช้าเสร็จแล้ว ยกเว้นวันพระและวันอาทิตย์ ตามปกติท่านมักจะสอบอารมณ์โยคี หรือผู้มาปฏิบัติดอนช่วงบ่าย สำหรับผมท่านให้มาตอนเช้า ดูเหมือนท่านจะรู้ล่วงหน้าว่าใครสนใจในการปฏิบัติอย่างจริงจัง และเมื่อผ่านการปฏิบัติไปแล้วใครจะมีโอกาสเผยแพร่แนวการปฏิบัติตามที่ท่านสอน หลังการสอบอารมณ์ท่านจะเมตตาช่วยสอนความรู้และวิชาการต่างๆ ที่เกี่ยวกับการปฏิบัติ สิ่งที่ท่านสอนนั้นมีเนื้อหาสาระที่เป็นคุณประโยชน์อย่างมากมาย จำได้ว่า

หมดอายุ 23/02/2566

บางวันกว่าจะเลิกก็เกือบถึงเวลาฉันเพลพอดี แต่ละวันมีศิษยานุศิษย์มาเยี่ยมท่านอาจารย์ค่อนข้างมาก และมักมีอาหาร ผลไม้ ขนม และอื่นๆ มาถวายท่านด้วย บางวันท่านอาจารย์จะพูดว่า "คุณหมอเอาของนี้ไปทาน"

การสอบอารมณ์กับท่านอาจารย์ แต่ละครั้งมักจะเข้มข้น ทุกคนทราบกันดีว่าท่านอาจารย์ค่อนข้างดุมากและตรงไปตรงมา แต่ภายในใจของท่านแล้วกลับเปี่ยมไปด้วยเมตตาธรรมอันสูงส่งที่แฝงอยู่ ท่านปรารถนาให้ศิษย์ทุกคนประสบผลสำเร็จในการปฏิบัติ ท่านจะเริ่มสอนตั้งแต่แนวการปฏิบัติพื้นฐาน ตามแนวสติปัฏฐาน ๔ อย่างมีระบบเป็นขั้นตอนสูงขึ้นเรื่อยๆ โดยเฉพาะเรื่องวิปัสสนาญาณ เมื่อส่งอารมณ์เกี่ยวกับการปฏิบัติแต่ละครั้งแล้ว ท่านจะพิจารณาอย่างรอบคอบดูว่ามีข้อบกพร่องหรือข้อผิดพลาดที่จะต้องปรับปรุงแก้ไขอะไรบ้าง เมื่อผู้ปฏิบัติได้แก้ไขแล้ว ท่านจึงจะให้บทเรียนเพิ่มเติม ช่วงไหนเวลาปฏิบัติเกิดญาณตกหรือญาณไม่ขึ้นท่านจะรู้ และบางทีก็ดำหนิเอาแรงๆ เพื่อให้โยคีได้รู้ เป็นการเตือนสติและให้มีความเพียรพยายามในการปฏิบัติต่อไป ครั้งหนึ่งผมเกิดความเพียรในการปฏิบัติอย่างมาก ไม่ง่วงนอน ไม่อยากพัก อยากจะนั่งเดินตลอดทั้งวันทั้งคืน มีความรู้สึกว่าความรู้และประสบการณ์ที่เคยปฏิบัติมันพรั่งพรูๆ หลั่งไหลเข้ามา จนคิดว่าเราเป็นผู้มีความรู้มาก อยากจะออกไปสั่งสอนคุณพ่อคุณแม่ ญาติพี่น้องและคนที่รู้จัก พอไปส่งอารมณ์กับอาจารย์ ท่านบอกว่านี่แหละคือสิ่งที่เรียกว่าวิปัสสนูปกิเลส เป็นกิเลสที่ทำให้วิปัสสนาญาณเศร้าหมอง ต้องพยายามกำหนดจนสิ่งเหล่านี้หายไป จะทำให้วิปัสสนาญาณพัฒนาขึ้นเรื่อยๆ จนถึงจุดหมายที่ต้องการ

ท่านอาจารย์ได้เมตตาคอยเอาใจใส่ดูแล และประคับประคองเป็นอย่างดีระหว่างการปฏิบัติ ครั้งหนึ่งท่านผู้หญิงดิฐการภักดี ผู้เคยเป็นศิษย์รุ่นแรกของท่านอาจารย์ได้เมตตาโทรศัพท์มาคุยด้วย ท่านได้ให้กำลังใจและบอกว่า "ขอให้ตั้งใจปฏิบัติอย่างเต็มที่ เอาให้ผ่านให้ได้ เพราะได้มาอยู่กับพระอาจารย์ที่ยอดเยี่ยมแล้ว ขอให้สัมฤทธิ์ผลตามที่ต้องการ" ความสัมพันธ์ระหว่างอาจารย์กับศิษย์ค่อยๆ แน่นแฟ้นขึ้นเรื่อยๆ บางครั้งผมเกิดความรู้สึกว่าท่านอาจารย์ก็คล้ายๆ กับคุณพ่อของผมที่ล่วงลับไปแล้ว บางช่วงก็เห็นชัดเจนว่าท่านอาจารย์ก็เอ็นดูผมเสมือนว่าผมเป็นลูก จำได้ชัดเจนว่ามีอยู่สองครั้ง ขณะกำลังสอบอารมณ์ท่านอาจารย์ได้พูดออกมาเป็นภาษาพม่าช่วงสั้นๆ แล้วก็กลับไปพูดไทยสำเนียงพม่าตามเดิม ในช่วงนั้นผมฟังไม่รู้เรื่อง แต่ก็นิ่งเฉย เพราะรู้ว่าอะไรกำลังเกิดขึ้น ปรากฏการณ์ดังกล่าวทำให้ท่านอาจารย์และผมมีความผูกพันที่ลึกซึ้ง และยาวนานจนถึงวาระสุดท้ายของท่าน เมื่อผ่านช่วงสุดท้ายของการปฏิบัติ ท่านอาจารย์ได้เทศน์ลำดับญาณให้ฟังเพื่อนำมาเทียบกับผลของการปฏิบัติ ต่อมาท่านอาจารย์ก็สอนให้รู้จักวิธีทวนญาณ การเข้าผลสมาบัติและอื่นๆ รวมทั้งวิชาครู เพื่อเป็นแนวทางในการสอนต่อไป สังเกตได้ว่าท่านอาจารย์เป็นผู้ที่มีประสบการณ์อย่างช่ำชองในการสอนวิปัสสนากัมมัฏฐานแก่ศิษยานุศิษย์ รู้จักช่วงเวลาที่จะต้องตักเตือน แนะนำ ปลอบประโลม ประคับประคองและให้กำลังใจเป็นอย่างดี

เมื่อกลับมาเชียงใหม่ผมและอาจารย์อีกสามท่านได้มีส่วนร่วมในการจัดการฝึกอบรมวิปัสสนากัมมัฏฐานให้กับมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ในโครงการพัฒนาคุณธรรมและจริยธรรมของสำนักส่งเสริมศิลปวัฒนธรรม ที่จัดขึ้นเป็นครั้งแรกระหว่าง ๗ - ๑๓ ตุลาคม ๒๕๓๘ ณ อาคาร HB ๖ คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ การฝึกอบรมดังกล่าวจัดขึ้นเป็นประจำทุกปี และในปีนี้ก็ย่างเข้าปีที่ ๑๗ แล้ว ท่านอาจารย์ได้รับการแต่งตั้งเป็นกรรมการที่ปรึกษาฝ่ายสงฆ์ เรื่อยมาเป็นเวลาหลายปี จนกระทั่งอาพาธ และไม่สามารถเดินทางมาร่วมกิจกรรมได้ จำได้ว่าในการฝึกอบรมวิปัสสนากัมมัฏฐานครั้งที่ ๒ ท่านอาจารย์ได้เดินทางมาร่วมด้วยเพื่อเอื้ออำนวยในการปฏิบัติ และท่านยังได้เมตตาเทศน์ลำดับญาณแก่ผู้สนใจเป็นเวลาเกือบสองวัน บางช่วงท่านอาจารย์ก็เดินทางมาพักผ่อนที่วัดหนองอุโบสถ เชียงใหม่ ซึ่งมีพระอาจารย์สัจจา สัญญโต เป็นเจ้าอาวาสขณะนั้น ท่านอาจารย์เคยอาพาธและมารับการรักษาที่โรงพยาบาลมหาราชนครเชียงใหม่ โดยมีท่านเจ้าคุณพระธรรมมังคลาจารย์ เจ้าอาวาสวัดพระบรมธาตุศรีจอมทอง วรวิหาร เป็นผู้อุปถัมภ์ ดังนั้นท่านอาจารย์จึงมีความคุ้นเคยกับบรรดาสานุศิษย์ที่ใกล้ชิดทั้งบรรพชิตและคฤหัสถ์เป็นจำนวนมาก ที่เชียงใหม่

เอกลักษณ์ที่สำคัญอย่างหนึ่งของท่านอาจารย์ในการสอนวิปัสสนากัมมัฏฐาน คือ ท่านจะอนุวัตตามแนวคำสอนของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าอย่างเคร่งครัด โดยยึดตามพระไตรปิฎก อรรถกถา ฎีกา อนุฎีกา โยชนา และอื่นๆ อรรถกถาที่ท่านอาจารย์กล่าวอยู่เสมอๆ คือ คัมภีร์วิสุทธิมรรค และท่านจะเน้นว่าอันนี้เป็นมหาอรรถกถา เวลานี้การสอนวิปัสสนากัมมัฏฐานมีหลายรูปแบบและหลายสำนัก ท่านอาจารย์มักปรารภว่าสิ่งที่น่าเป็นห่วงคือ บางอาจารย์ก็มีแนวปฏิบัติเป็นอัตโนมัติหรือของตนเอง จนเกิด "วิปัสสนาปฏิรูป" บ่อยครั้งท่านอาจารย์จะพูดเป็นเชิงตลกๆ ว่า เป็น "วิปัสสนึก" "วิปัสสแนะ" หรือ "วิปัสสนากะเทย" เสียมากกว่า

การจากไปของท่านอาจารย์ครั้งนี้นับว่าเป็นการสูญเสียอย่างใหญ่หลวงในวงการพุทธศาสนา โดยเฉพาะอย่างยิ่งการสอนและการเผยแพร่ หลักปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐานตามแนวสติปัฏฐาน ๔ เป็นการสูญเสียปูชนียบุคคลที่หาได้ยากยิ่ง ท่านมีความกตัญญูกตเวทีต่อพระอาจารย์ใหญ่ คือ อัคคมหาบัณฑิต ภัททันตะโสภณมหาเถระ มหาสีสยาดอ เมื่อท่านได้รับคำสั่งจากพระอาจารย์ใหญ่ให้มาสอนวิปัสสนากัมมัฏฐานที่ประเทศไทย ท่านก็ปฏิบัติภารกิจและหน้าที่ที่ได้รับมอบหมายอย่างแน่วแน่และสมบูรณ์ ท่านเคยบอกกับบรรดาสานุศิษย์ทั้งหลายว่า "เมื่อท่านมาอยู่เมืองไทย ก็จะมาอยู่ที่นี่เลย ไม่เคยคิดกลับไปอยู่ที่พม่าอีก จะขอยอมตายที่เมืองไทยนี้"

ในโอกาสนี้ผมขออาราธนาคุณพระศรีรัตนตรัยและสิ่งศักดิ์สิทธิ์ทั้งหลาย ดลอดจนบุญบารมีอันเกิดจากการเจริญวิปัสสนากัมมัฏฐานของท่านอาจารย์ และบรรดาศิษยานุศิษย์ทั้งหลาย จงรวมกันเป็นพลวปัจจัยตลบันดาลให้การปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐานของมวลพุทธศาสนิกชนทุกหมู่เหล่าและทุกแห่งในโลกนี้ มีความเจริญรุ่งเรืองยิ่งๆ ขึ้นไปในอนาคตกาล ช่วยอำนวยอิฏฐวิบูลย์มนูญผลแด่ผู้ดำเนินรอยตามทั้งในชาตินี้และชาติหน้า ตราบจนบรรลุพระนิพพานเป็นปริโยสานด้วยเทอญ

หมดอายุ 23/02/2566

เคารพ รัก บูชา จากคณะศิษยานุศิษย์

ศาสตราจารย์เกียรติคุณจำรูญ ยาสมุทร

พระอาจารย์เป็นผู้มีความรู้เชี่ยวชาญทั้งด้านปริยัติสัทธรรม ปฏิบัติสัทธรรม และปฏิเวธสัทธรรม สมเป็นพระธรรมทูตผู้แทนคณะสงฆ์และพุทธศาสนิกชนแห่งรัฐบาลพม่า เพื่อเชื่อมสัมพันธ์และเจริญไมตรีด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในประเทศไทย สภาการพุทธศาสนาแห่งประเทศสหภาพพม่าจึงมอบหมายให้มาประเทศไทยตามเจตจำนงของสมเด็จพระพุฒาจารย์ (อาจ อาสภมหาเถระ) ผู้ปรารถนาจะส่งเสริมให้มีสถาบันวิปัสสนาธุระในประเทศไทย

นับแต่ พ.ศ. ๒๔๙๖ ที่พระอาจารย์เข้ารับหน้าที่พระวิปัสสนาจารย์สอนพุทธบริษัทชาวไทยตามแนวสติปัฏฐาน ๔ ที่องค์สมเด็จพระบรมศาสดาตรัสสอนไว้ ณ วัดมหาธาตุยุวราชรังสฤษฎิ์ แล้วขยายไปยังสำนักวิปัสสนาวิเวกอาศรม สำนักวิปัสสนาสมมิตร - ปราณี และวัดภัททันตะอาสภาราม จังหวัดชลบุรี ด้วยความเสียสละอันยิ่งใหญ่ของหลวงพ่อพระอาจารย์ ทำให้เกิดสำนักวิปัสสนากัมมัฏฐานที่ทำการสอนโดยคณะศิษยานุศิษย์ผู้ผ่านการอบรมของหลวงพ่อขึ้นทั่วประเทศ เป็นกำลังสำคัญในการเผยแพร่วิปัสสนาธุระให้กว้างขวางยิ่งขึ้น

ข้าพเจ้าในฐานะศิษย์ผู้หนึ่งซึ่งได้มีโอกาสฟังเทศน์ลำดับญาณ ได้รับการสอนและถ่ายทอดวิปัสสนากัมมัฏฐานจากพระอาจารย์ผู้กอปรด้วยจิตเมตตาสูงส่งที่ทุกคนสามารถสัมผัสได้ ทรงปัญญาเป็นเลิศด้วยความสามารถถ่ายทอดวิปัสสนาให้แก่คณะศิษย์จนเกิดวิปัสสนาญาณเป็นจำนวนมากมาย เพียบพร้อมด้วยปฏิสัมภิทาญาณ ดังมีผลงานคือหนังสือที่ท่านได้รจนาไว้หลายเล่ม โดยล้วนเป็นธรรมะที่ลึกซึ้งและนำไปใช้ในการเจริญวิปัสสนากัมมัฏฐานได้เยี่ยมยอด

ในวาระโอกาสที่หลวงพ่อพระอาจารย์ผู้เป็นปูชนียบุคคลได้ละสรีระสังขารจากพวกเราไป คณะศิษยานุศิษย์ต่างห่วงหาอาลัย และขอให้ดวงวิญญาณของหลวงพ่อซึ่งสถิตอยู่ ณ สรวงสวรรค์จงประทานพรให้วิปัสสนากัมมัฏฐานตั้งมั่นอยู่ในประเทศไทยตลอดไป

หมดอายุ 23/02/2566

THE EMBASSY OF THE UNION OF MYANMAR
132 SATHORN NUA ROAD, BANGKOK 10500, THAILAND
Tel : (662) 233 2237, (662) 233 7250, (662) 234 4698,
(662) 237 7744, (662) 236 6899 Fax : (662) 236 6898

The Abbot
Wat Mahadhatu Yuvaraj Rangsarit
Bangkok, Thailand

Dated: 21 February 2011

Respectable Venerable Sir,

The Embassy of the Union of Myanmar in Bangkok has the honour to express its deep gratitude and appreciation for His Majesty the King's gracious bestowal of royal protection to Phra Achan Dr. Bhaddanta Asabha Mahathera Dhammacariya Aggamaha Kammatthanacariya when he was in treatment at Siriraj Hospital and for pouring water over the body after he passed away.

It is indeed a great honour to note that Phra Achan Dr. Bhaddanta Asabha Mahathera Dhammacariya Aggamaha Kammatthanacariya , bestowed the highest vipassana kammatthana rank by the government of the Union of Myanmar which is comparable to Thailand's Somdet Phra Racha Khana , was dispatched by the Buddhist Council of the government of the Union of Myanmar on dhammadhuta mission to teach vipassana kammatthana at Wat Mahadhatu, Bangkok at the time that His Excellency U Nu was the Prime Minister of the Union of Myanmar. He has served as Head of Vivekasarom; Sangha President at Wat Bhaddanta Asabharam, Chonburi Province; and Advisor to the Rector, Mahachulalongkornrajavidyalaya University. The religious ties between Thailand and Myanmar have been strengthened in this regard.

หมดอายุ 23/02/2566

I would like to offer our deepest gratitude to the Venerable Abbot and those who arranged for the care of Phra Achan Dr. Bhaddanta Asabha Mahathera Dhammacariya Aggamaha Kammatthanacariya while he still breathed and after he passed away of pneumonia at 7:55 PM on 24 November 2553 BE at Siriraj Hospital, Bangkok. Having now completed 100 days laying in state at the residence of the Supreme Patriarch, Section 1, Wat Mahadhatu Yuvaraj Rangsarit, Bangkok, he has been greatly honoured.

With all due respect,

EMBASSY OF THE UNION OF MYANMAR
026
BANGKOK

(Aung Thein)
Ambassador of the Union of Myanmar
to the Kingdom of Thailand

หมดอายุ 23/02/2566

မဟာစည်သာသနာ့ရိပ်သာ
ဗုဒ္ဓသာသနာနုဂ္ဂဟအဖွဲ့ချုပ်
အမှတ်-၁၆၊ သာသနာ့ရိပ်သာလမ်း၊ ဗဟန်းမြို့နယ်၊ ရန်ကုန်မြို့။

MAHĀSĪ MEDITATION CENTRE
Buddha Sāsana Nuggaha Organization
16, Sāsana Yeiktha Road, Ba Han Township, Yangon, Myanmar.

စာအမှတ် - ၀၀၁ / မဟစ - စိမံ / ၂၀၁၁။
ရက်စွဲ ။ ၁၃၇၂ ခုနှစ်၊ တပေါင်းလဆန်း ရက်။
(၂၀၁၁ ခုနှစ်၊ မတ်လ ရက်)

ဆက်ကပ်ပါရန် -

ဥက္ကဋ္ဌဆရာတော်
အန္တိမစာပနပူဇော်ပွဲကျင်းပရေးကော်မတီ
ရွှန်ပူရီမြို့၊ ထိုင်းနိုင်ငံ။

အကြောင်းအရာ ။ ။ သံဝေဂဉာဏ် ပွားတော်မူကြောင်း မှတ်တမ်းတင် သဝဏ်လွှာ ပေးပို့ဆက်ကပ်ခြင်းပါဘုရား။

အနန္တကျေးဇူးတော်ရှင် ဆဋ္ဌသင်္ဂီတိပုဗ္ဗက၊ အဂ္ဂမဟာပဏ္ဍိတ၊ ကမ္မဿာသနာပြု မဟာစည်ဆရာတော်ဘုရားကြီး၏ တာဝန်ပေးချက်အရ မြတ်စွာဘုရား၏ ပရိယတ္တိ-ပဋိပတ္တိသာသနာတော် ပြန့်ပွားစေခြင်းအလို့ငှာ၊ ထိုင်းနိုင်ငံ၊ ရွှန်ပူရီမြို့၊ ဝိဝေကအာစုံရိပ်သာ၌ အခြေစိုက်သီတင်းသုံးတော်မူ၍ သာသနာပြုတော်မူနေသော ပဓာန နာယကဆရာတော် အဂ္ဂမဟာကမ္မဋ္ဌာနာစရိယ စဒါက်တာဘဒ္ဒန္တအာသဘ မထေရ်မြတ်သည် ၂၄-၁၁-၂၀၁၁ နေ့ ညတွင် ဘဝနှတ်ထံစံလွန်တော်မူကြောင်း ကြားသိရသဖြင့် တပည့်တော်များ ဗုဒ္ဓသာသနာနုဂ္ဂဟအဖွဲ့ချုပ်၊ မဟာစည်ဟိတသီအဖွဲ့နှင့် အမျိုးသမီးယောဂီစောင့်ရှောက်ရေးအဖွဲ့တို့က လွန်စွာဝမ်းနည်းကြေကွဲကြရပါသည် ဘုရား။

သက်တော် (၉၈)နှစ်၊ သိက္ခာတော် (၇၈)ဝါရှိ၊ သက်တော်ရှည် မထေရ်မြတ်ဖြစ်တော်မူသော စဒါက်တာဘဒ္ဒန္တအာသဘ ဆရာတော်ဘုရားကြီး ဘဝနှတ်ထံစံလွန်တော်မူခြင်းသည် မဟာစည် ပရိယတ္တိ-ပဋိပတ္တိ သာသနာတော်အတွက် ကြီးမားသော ဆုံးရှုံးမှုတစ်ရပ်ဖြစ်ရပါကြောင်းနှင့် အသက်၏ အစိုးမရမှု၊ သေခြင်းတရား၏ မြန်ဆန်မှုတို့နှင့် အနတ္တသဘောကို ဆင်ခြင်စဉ်းစား နှလုံးထားကာ သံဝေဂဉာဏ်ပွားတော်မူရပါကြောင်း မှတ်တမ်းတင် သဝဏ်လွှာပေးပို့ဆက်ကပ်ပါသည်ဘုရား။

ရိုသေစွာဦးခိုက်လျက် -

တပည့်တော် ...

(ဦးဝင်းထိန်)
ဥက္ကဋ္ဌ
ဗုဒ္ဓသာသနာနုဂ္ဂဟအဖွဲ့ချုပ်
မဟာစည်သာသနာ့ရိပ်သာ

ลิขสิทธิ์ของหมดอายุแล้ว

คำนำ

จิรं ติฏฺฐตุ สทฺธมฺโม

หนังสือเล่มนี้จัดทำขึ้นด้วยสำนึกในพระมหากรุณาธิคุณของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงพระกรุณาโปรดพระราชทานพระบรมราชานุเศราะห์ในการพระราชทานเพลิงศพ และสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี เสด็จพระราชดำเนินไปในการพระราชทานเพลิงศพ พระภัททันตะ อาสภมหาเถระ ธัมมาจริยะ อัคคมหากัมมัฏฐานาจริยะ ณ เมรุวัดสระเกศ ราชวรมหาวิหาร เขตป้อมปราบศัตรูพ่าย กรุงเทพมหานคร

หนังสือปฐมวิปัสสนาวงศ์ในประเทศไทย เป็นการรวบรวมสัมมาทัศนะของพระมหาเถระนักปราชญ์ ราชบัณฑิต นักบริหาร นักวิชาการทางพระพุทธศาสนา ในวาระโอกาสสำคัญต่างๆ ประมวลรูปภาพ และเป็นการรวบรวมผลงานทางวิชาการของพระอาจารย์ ดร. ภัททันตะ อาสภมหาเถระ ธัมมาจริยะ อัคคมหากัมมัฏฐานาจริยะ พระธรรมทูตสภาการพระพุทธศาสนา แห่งประเทศสหภาพพม่า สังกัดวัดมหาธาตุยุวราชรังสฤษฎ์ ราชวรมหาวิหาร อดีตที่ปรึกษาอธิการบดีฝ่ายวิปัสสนาธุระ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ที่ได้รจนาหนังสือธรรมะเกี่ยวกับการปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐานเป็นภาษาไทยครบทุกขั้นตอนของการเรียนการสอนวิปัสสนาอย่างเป็นระบบไว้ในเล่มเดียวกันตั้งแต่หลักการปฏิบัติวิปัสสนาเบื้องต้น ท่ามกลาง ที่สุด เพื่อเป็นแนวทางหลักการปฏิบัติวิปัสสนา คู่มือ ตำราของผู้ปฏิบัติและผู้สอนวิปัสสนา ตามหลักมหาสติปัฏฐานสูตรในพระไตรปิฎก ให้ไว้เป็นมรดกอันล้ำค่าของชาวไทย

วิปัสสนาวงศ์ในประเทศไทยเกิดจากดำริของสมเด็จพระพุฒาจารย์ (อาจ อาสภมหาเถระ) อดีตผู้ปฏิบัติหน้าที่สมเด็จพระสังฆราช อดีดสังฆมนตรีว่าการองค์การปกครอง และอดีตอธิบดีสงฆ์ วัดมหาธาตุยุวราชรังสฤษฎ์ ราชวรมหาวิหาร โดยเริ่มแรกได้นิมนต์พระมาทดลองสอนวิปัสสนาในพระมณฑป วัดมหาธาตุฯ เป็นระยะเวลา ๘ เดือน พระผู้สอนวิปัสสนาได้กล่าวว่า "ญาณ ๑๖ นั้นเหมือนอยู่ใกล้แค่เอื้อม แต่เอื้อมไม่ถึง" เป็นเหตุให้สมเด็จพระพุฒาจารย์ต้องพยายามเสาะแสวงหาวิปัสสนาจารย์ต่อไป ดังนิพนธ์เล่าถึงความดำริการก่อตั้งสำนักวิปัสสนากัมมัฏฐานวัดมหาธาตุฯ ในวิปัสสนาสารฉบับแรก เดือนมกราคม พ.ศ. ๒๔๙๘ ความว่า "ได้พยายามเสาะแสวงหาท่านผู้ทรงคุณวุฒิในทางวิปัสสนากัมมัฏฐานที่ควรแก่ที่จะตั้งตนเป็นพระวิปัสสนาจารย์อย่างถูกต้องได้โดยตระหนักแน่แก่ใจตามสภาวะว่า พระธรรมนั้น ถ้าเป็นของแท้ของจริงแล้วถึงจะไปตกอยู่ในประเทศใดๆ แม้ต่างชาติต่างภาษากันก็ตาม พระธรรมแท้นั้นจักต้องคงที่เสมอเหมือนกัน ไม่เปลี่ยนแปลงไปตามชาติตามภาษา อันเป็นส่วนแห่งสมมุติธรรม พุทธธรรมย่อมบันดาลให้คนทั้งโลกที่ต่างชาติต่างภาษานั้นให้เข้ากันได้ ให้เป็นพี่เป็นน้องกันได้อย่างสนิทอย่างเป็นธรรม ก็เพราะสัจจธรรมข้อนี้" และโดยเหตุนี้ทำให้พระอาจารย์ได้ถูกนิมนต์มาสอนวิปัสสนาในประเทศไทย สอนวิปัสสนาให้ทั้งบรรพชิตและคฤหัสถ์ทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศเป็นจำนวนมาก ได้ใช้เวลาสอนวิปัสสนาเป็นระยะเวลานานถึง ๕๘ ปี

การรจนาหนังสือวิปัสสนาที่สมบูรณ์อันทรงคุณค่าหาได้ยากยิ่งอันเป็นงานด้านปริยัติ และการสอนวิปัสสนาอย่างจริงจัง ทุ่มเททั้งชีวิตของการเป็นพระวิปัสสนาจารย์ทำหน้าที่พระธรรมทูตอันเป็นงานด้านปฏิบัติ จึงเป็นเหตุปัจจัยให้เกิดผลคือปฏิเวธ พระอาจารย์ได้สร้างบุคคลสมบัติในวงการวิปัสสนาคือผลิต **วิปัสสนาจารย์** เพื่อทำหน้าที่เผยแผ่พระพุทธศาสนา วัตถุประสงค์เพื่อให้เกิดผล ๓ ประการ คือ ปริยัติ ปฏิบัติ และปฏิเวธ สืบทอดวิปัสสนาวงศ์ อันเป็นการสืบทอดเจตนารมณ์แห่งพระโสณะอรหันต์และพระอุตตระอรหันต์ พระธรรมทูตที่ได้นำพระพุทธศาสนามาประดิษฐาน ณ ดินแดนสุวรรณภูมิ บัดนี้พระอาจารย์ได้บรรลุปณิธานคือประดิษฐานวิปัสสนาวงศ์เกิดขึ้นในประเทศไทยเพื่อสืบต่อพระพุทธศาสนาอย่างยั่งยืน และได้สร้างศาสนสัมพันธ์ที่ดีระหว่างไทย - พม่าให้แน่นแฟ้นยิ่งขึ้น

ปัจจุบันประเทศไทยได้เก็บเกี่ยวดอกผลของวิปัสสนา เพราะการวางรากฐานการปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐานตามนัยแห่งคัมภีร์มหาสติปัฏฐานในอดีตไว้อย่างดี ดังที่ปรากฏทั่วไปว่าสำนักวิปัสสนาต่างๆ ได้รับความนิยมและขยายตัวอย่างมากทำให้การฝึกอบรมจิตใจของพุทธบริษัทเจริญก้าวหน้าเป็นอย่างยิ่งจนกระทั่งทำให้วิปัสสนาจารย์ขาดแคลน แต่ปัญหานั้นได้รับการแก้ไขโดยมหาเถรสมาคมได้มอบหมายให้พระเดชพระคุณพระพรหมโมลี เจ้าคณะใหญ่หนกลาง กรรมการมหาเถรสมาคม เจ้าอาวาสวัดพิชยญาติการาม พระเดชพระคุณเป็นศิษย์เอกหนึ่งในวิปัสสนาวงศ์ในประเทศไทย เป็นผู้รับผิดชอบโดยจัดโครงการฝึกอบรมวิปัสสนาจารย์ ในอุปถัมภ์ของทุนเล่าเรียนหลวง สำหรับคณะสงฆ์ไทย ศูนย์เผยแผ่พระพุทธศาสนาแห่งชาติ สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ และวิทยาเขตศึกษาบาฬีพุทธโฆส มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยได้เปิดหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาวิปัสสนาภาวนา ผลิตบุคลากรด้านวิปัสสนาเพื่อเผยแผ่พระพุทธศาสนา ตลอดทั้งพระธรรมทูตสายต่างประเทศที่มหาเถรสมาคมมอบหมายให้มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เป็นผู้ฝึกอบรมวิปัสสนาเพื่อให้ไปทำหน้าที่เผยแผ่พระพุทธศาสนาในต่างประเทศ เห็นได้ว่าวิปัสสนาวงศ์ในประเทศไทยยั่งรากลึก เจริญก้าวหน้ามั่นคง พร้อมที่จะเผยแผ่ไปยังสังคมชาวพุทธโลกต่อไป

อุบาสกธนาคม บรรเทากุล

หมดอายุ 23/02/2566

บทความ

หมดอายุ 23/02/2566

เมื่อสมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนี ทรงปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐาน

ท่านผู้หญิงดิฐการภักดี

(สายหยุด เก่งระดมยิง บุณยรัตพันธุ์)

ในพระราชพิธีบำเพ็ญพระราชกุศลทักษิณานุประทาน ๗ วัน ถวายพระบรมศพสมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนี เมื่อวันที่ ๒๔ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๕๓๘ ณ พระที่นั่งดุสิตมหาปราสาท ในพระบรมมหาราชวัง สมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก ได้ทรงแสดงพระธรรมเทศนาไว้อย่างไพเราะลึกซึ้งยิ่งว่า

"...สมเด็จบรมบพิตรสมเด็จพระบรมราชชนนีนั้น ไม่มีผู้ใดเสมอเหมือนพระองค์ท่านอีกแล้ว ไม่ว่าจะทรงอยู่ในพระวัยใดก็ไม่มีผู้เสมอเหมือน ตั้งแต่ทรงเยาว์พระชันษาก็ดาม จนสุดท้ายแห่งพระชนม์ชีพก็ตาม ไม่มีชีวิดผู้ใดเปรียบได้ ผู้ศึกษาพระชีวประวัติอย่างประณีตอย่างมีธรรมเป็นหลัก ย่อมเห็นชัดทั้งพระกุศลกรรมและพระอกุศลกรรมในพระอดีตชาติที่มากมายสลับซับซ้อน และในพระชาตินี้ได้ส่งผลที่ท้าทายพระสติปัญญา ท้าทายธรรมะที่ทรงยึดเป็นหลักดำรงพระชนม์ชีพตั้งแต่ยังเยาว์พระชันษาตราบจนเวลาสุดท้ายแห่งพระชนมายุ ๙๔ พรรษา ผลแห่งการท้าทายที่ทรงได้รับอย่างหนักหนาตลอดพระชนม์ชีพ ก็คือทรงได้รับชัยชนะ ทรงเป็นผู้ชนะอย่างบริสุทธิ์สะอาดงดงามในทุกเรื่องทุกกาลเวลา

จากพระราชประวัติชีวิดปรากฏชัดว่าทรงมีพระขันติธรรมนำอยู่พร้อมบริบูรณ์ ด้วยพระสติ พระปัญญา พระวิริยะอุดสาหะ มีผู้เปรียบว่าทรงมีพระชนม์ชีวิดเหมือนฝันงดงามสูงส่งและหนักหนาเกินกว่าจะเกิดได้กับมนุษย์เดินดินคนใดคนหนึ่ง และที่เกิดแล้วกับสมเด็จบรมบพิตรสมเด็จพระบรมราชชนนีพระองค์นี้ เป็นการอัศจรรย์ยิ่งนัก..."

ในฐานะที่เป็นพุทธศาสนิกชน และเป็นผู้มีโชคดี ได้รับใช้เบื้องพระยุคลบาทสมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนี ในสมัยหนึ่งข้าพเจ้าผู้เขียนบทความนี้ ขอก้มกราบน้อมรับพระดำรัสของสมเด็จพระสังฆราช ว่า "สมเด็จย่า" ของประชาชนชาวไทย ได้ทรงสร้างพระบารมีไว้ในภพนี้อย่างไม่มีผู้เสมอเหมือน ทรงปฏิบัติดีปฏิบัติชอบมาตั้งแต่ยังทรงพระเยาว์ ทรงฝ่าฟันความทุกข์โทมนัสที่หนักกว่าผู้อื่นใดในแผ่นดิน แต่ก็ได้ทรงมีชัยชนะต่อความทุกข์ แล้วทรงมุ่งประกอบประโยชน์แก่ไพร่ฟ้าประชาชนเป็นเวลาหลายสิบปีจนถึงวาระสุดท้ายแห่งพระชนม์ชีพบัดนี้ ถึงแม้ว่าจะได้เสด็จสู่สวรรคาลัยแล้ว ก็ยังควรที่ไพร่ฟ้าข้าแผ่นดินจะได้ทบทวนศึกษาพระราชประวัติ โดยเฉพาะในด้านที่ทรงเจริญรอยตามพระองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า จนได้บรรลุธรรมทั้งในด้านทาน ศีล สมาธิ และปัญญา ทั้งนี้ เพื่อเป็นสิริมงคลแก่ตนเองและแก่บุตรหลานสืบไป

หมดอายุ 23/02/2566

สมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนี ทรงถือกำเนิดในตระกูลสามัญ มีท่านชูและท่านคำเป็นพระบิดาและพระมารดา ซึ่งในฐานะที่เป็นช่างทอง กล่าวได้ว่าท่านชูและท่านคำเป็นผู้มีความละเอียดประณีตเป็นทุนเดิม และคงได้ถ่ายทอดความละเอียดประณีตให้แก่บุตรีของท่านเป็นเบื้องต้น นอกจากนี้โดยที่ท่านมีเคหสถานอยู่ใกล้กับวัดอนงคาราม ก็ได้ส่ง "สมเด็จย่า" ไปโรงเรียนในวัด ซึ่งมีพระอาจารย์ เจ้าอาวาส (คือ พระอาจารย์นวม ภายหลังได้รับพระราชทานสถาปนาเป็นสมเด็จพระพุฒาจารย์) เป็นผู้อำนวยการ ก็แหละโรงเรียนวัดในสมัย ๘๐ - ๙๐ ปีมาแล้วนั้น มิได้ให้ความรู้แก่เยาวชนเฉพาะในด้านหนังสือเท่านั้น หากเน้นในการอบรมบ่มศีลธรรมจรรยา ตลอดจนกิริยามารยาท และระเบียบวินัยด้วย จึงกล่าวได้ว่า "สมเด็จย่า" ของเรา ทรงได้รับการอบรมในหลักพระพุทธศาสนาตั้งแต่ยังทรงพระเยาว์

นอกจากศีลธรรมจรรยาในแนวทางของพระพุทธศาสนาแล้ว สมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนีทรงได้รับการอบรมในด้านขนบธรรมเนียมประเพณีไทยเป็นอย่างดี โดยที่ทรงมีพระญาติผู้หนึ่งนำไปถวายตัวเป็นข้าหลวงของสมเด็จพระศรีสวรินทรา บรมราชเทวีในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว (คือ สมเด็จพระพันวัสสาอัยยิกาเจ้า) ซึ่งการเข้าไปถวายตัวเป็นข้าหลวงอยู่ในวังในสมัยนั้นเป็นที่นิยมกันอย่างมาก เพราะเป็นโอกาสที่เด็กผู้หญิงจะได้เข้าไปเรียนกิริยามารยาทและประณีตศิลป์ตลอดจนวิชาชีพใต้พระอุปการะของเจ้านาย ในเบื้องแรกสมเด็จพระพันวัสสาอัยยิกาเจ้า โปรดเกล้าฯ ให้สมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนีไปรับการศึกษาสายสามัญที่โรงเรียนสตรีวิทยา หลังจากนั้น คงจะเป็นด้วยทรงเรียนดีก็ได้โปรดให้เข้าเรียนวิชาพยาบาล อันเป็นวิชาเอกวิชาหนึ่งสำหรับสตรีและเป็นที่ต้องการมากในยุคนั้น ใช่แต่เท่านั้นองค์พระอุปถัมภ์ของพระองค์ท่าน ยังโปรดส่งให้ไปเรียนต่อในสหรัฐอเมริกาเมื่อพระชนมายุได้ประมาณ ๑๗ พรรษา และเมื่อเสด็จถึงสหรัฐฯ ก็ทรงได้รับการต้อนรับจากสมเด็จเจ้าฟ้ากรมหลวงสงขลานครินทร์ เจ้าชายผู้ทรงงามพร้อมทั้งรูปทรง พระสติปัญญา และพระราชอัธยาศัยทรงสนพระทัยในนักเรียนพยาบาลสาวตั้งแต่วาระแรกที่ทรงพบกัน ถึงกับออกพระโอษฐ์ปรารภกับผู้ใกล้ชิดของพระองค์ผู้หนึ่งว่า "แม่สังวาลย์นี่แกสวยเซ้งเชียวนะ"

โดยที่สมเด็จพระราชบิดาทรงทำหน้าที่เป็นผู้ดูแล "แม่สังวาลย์" แทนสมเด็จพระพันวัสสาอัยยิกาเจ้า พระราชมารดาของพระองค์ท่าน จึงเป็นธรรมดาที่จะต้องเอาพระทัยใส่ในนักศึกษาสาวเป็นพิเศษ ทรงพบว่า "แม่สังวาลย์" มิใช่แต่จะเป็นคนสวยเซ้งเท่านั้น หากเป็นผู้มีนิสัยรื่นเริงแจ่มใสทั้งมีกิริยามารยาทเรียบร้อย มีความเฉลียวฉลาด รู้จักกาลเทศะ รู้จักปรับตนกับสิ่งแวดล้อม นอกจากนี้ ยังเป็นผู้ใฝ่ดี มีความขยันหมั่นเพียร และสนใจในการเล่าเรียน เป็นที่พอพระทัยโดยทุกประการ ซึ่งความพึงพอพระทัยดังกล่าว ก็ได้กลายเป็นความเสน่หาในที่สุด จึงทรงกราบทูลขอพระราชทานพระราชานุญาตจากสมเด็จพระพันวัสสาอัยยิกาเจ้า เข้าสู่พิธีอภิเษกสมรส เมื่อ พ.ศ. ๒๔๖๓ ทรงครองรักร่วมกันด้วยความสุขอย่างเปี่ยมล้นอยู่ ๙ ปี โดยทรงมีพระราชธิดาและพระราชโอรสไว้ชื่นชมถึง ๓ พระองค์ด้วยกัน

หมดอายุ 23/02/2566

ถึงแม้ว่าพระชะตากรรมจะได้เปลี่ยนแปลงราวกับในเทพนิยาย แต่สมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนี คงจะได้ทรงตระหนักอยู่เสมอว่า ความสุขและความทุกข์นั้นเป็นของคู่กัน ในช่วง ๙ ปี ของการครองรัก ทรงต้องระหกระเหินไปในต่างถิ่น และต้องทรงรับพระราชภาระในการทะนุบำรุงพระราชโอรสและพระราชธิดาอย่างเดียวดายในบางจังหวะ ด้วยเหตุที่สมเด็จเจ้าฟ้าทรงตั้งพระทัยที่จะทรงบำเพ็ญประโยชน์ให้แก่ประเทศชาติในด้านการแพทย์ ซึ่งในบางครั้งที่ทรงทำการศึกษาหรือปฏิบัติงานนั้น เป็นการไม่สะดวกที่จะโปรดให้สมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนีและเจ้านายองค์เล็กๆ ทรงติดตามไปด้วย เช่น เมื่อเสด็จไปเรียนที่สก๊อตแลนด์ ซึ่งเป็นถิ่นที่อากาศหนาวจัดและชื้น ก็ทรงแยกไปแต่พระองค์เดียว ส่วนสมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนีทรงเลี้ยงพระราชธิดาและพระราชโอรสอยู่ในลอนดอน และเมื่อเสด็จกลับประเทศไทยแล้ว เสด็จไปทรงปฏิบัติงานในโรงพยาบาลแมคคอร์มิคที่จังหวัดเชียงใหม่ ส่วนสมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนีและพระราชโอรสธิดาคงประทับอยู่ในกรุงเทพฯ แต่พระเคราะห์ที่รุนแรงที่สุดนั้นคือสมเด็จกรมหลวงสงขลานครินทร์ทรงพระประชวร และแล้วก็เสด็จทิวงคตเมื่อเดือนกันยายน พ.ศ. ๒๔๗๒ ซึ่งความวิปโยคโศกเศร้าสำหรับสมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนีในช่วงนั้นคงไม่มีคำพูดใดๆ มาบรรยายได้

เมื่อ พ.ศ. ๒๔๗๖ หลังจากที่พระราชสวามีทรงทิ้งภพนี้ไปแล้วได้ ๔ ปี สมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนีทรงตัดสินพระทัยไปประทับอยู่ในประเทศสวิส พร้อมด้วยพระราชธิดาวัยประมาณ ๑๐ พรรษา และพระราชโอรส ๒ พระองค์ วัย ๘ และ ๖ พรรษา ทรงดำเนินพระชนม์ชีพอย่างเรียบง่าย ด้วยพระราชปณิธานที่จะทรงทำนุบำรุงพระราชโอรสและพระราชธิดาให้ทรงเจริญวัยอย่างดีที่สุดที่จะเป็นไปได้

ถึง พ.ศ. ๒๔๗๗ หลังจากที่พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๗ ทรงสละราชสมบัติ ประวัติศาสตร์ก็ได้จารึกไว้ว่า พระเจ้าวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าอานันทมหิดล พระชันษา ๙ ปี ทรงเป็นเชื้อพระวงศ์อันดับ ๑ ที่ควรเป็นผู้สืบสันตติวงศ์ ผู้สำเร็จราชการในสมัยนั้นด้วยความเห็นชอบของรัฐสภา จึงได้กราบบังคมทูลเชิญพระองค์ขึ้นครองราชย์ ซึ่งคงจะเป็นเรื่องหนักหน่วงในพระทัยของสมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนีมิใช่น้อย แต่ก็ไม่มีทางที่จะทรงเลือก นอกจากจะทรงยอมรับพระราชภาระในอันที่จะต้องทรงเตรียมพระมหากษัตริย์พระองค์น้อยให้ทรงเจริญวัย เพื่อทรงพร้อมที่จะทรงรับพระราชฐานะอันยิ่งใหญ่สืบไป

ถึงวัย ๑๙ พรรษา เมื่อเดือนพฤศจิกายน พ.ศ. ๒๔๘๘ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวอานันทมหิดลเสด็จมาทรงเยี่ยมประชาชนชาวไทย พร้อมด้วยสมเด็จพระราชมารดา และพระอนุชาเป็นที่ชื่นชมยินดีของประชาชนโดยถ้วนทั่ว เพราะด้วยพระรูปโฉมที่งดงาม พระราชจริยาวัตรที่อ่อนโยนละมุนละม่อม และพระสติปัญญาที่หลักแหลม ทรงสนพระราชหฤทัยในพระราชภารกิจและทรงแสดงความพร้อมที่จะทรงสวมบทบาทขององค์พระประมุขของชาติ แต่อนิจจา ผู้ไม่ปรารถนาดีต่อแผ่นดินยังมีอยู่ และข่าวร้ายที่ไม่มีใครคาดฝันก็นำความวิปโยคโศกสลดมาสู่คนไทย

ทั้งชาติ เพราะในเช้าของวันที่ ๙ มิถุนายน พ.ศ. ๒๔๘๙ รัฐบาลได้ออกแถลงการณ์ว่า พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวอานันทมหิดล ทรงพระประชวรพระนาภี ประทับอยู่บนพระที่ ในเวลาเดียวกันก็ทรงพระแสงปืน จึงทรงได้รับอุปัทวเหตุจากพระแสงปืนนั้น ซึ่งแถลงการณ์นี้เป็นที่ฉงนสนเท่ห์และคลางแคลงใจของประชาชนส่วนใหญ่ แม้แต่ปัจจุบันกรณีสวรรคตของรัชกาลที่ ๘ คงยังไม่แจ่มกระจ่าง

อย่างไรก็ตาม การสวรรคตของพระองค์ท่าน เป็นเสมือนอสนีบาตมาเผาไหม้พระหทัยของสมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนีปิ่มว่าจะทรงดับพระชนม์ชีพไปด้วย ทรงกล้ำกลืนความทุกข์อย่างอุกฤษฏ์เป็นคำรบสอง และคงจะได้ทรงปรารภอยู่ในพระทัยว่า ชีวิตนี้ช่างไม่เที่ยงแท้ และมีส่วนโหดร้ายยิ่งนัก

อย่างไรก็ดี หลังจากงานพระบรมศพพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวอานันทมหิดล และพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชได้ทรงรับการอัญเชิญขึ้นเป็นพระประมุขแห่งชาติแทนสมเด็จพระเชษฐาแล้ว สมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนีก็ทรงนำพระราชโอรสพระราชธิดาเสด็จกลับไปประทับในประเทศสวิสอีกวาระหนึ่ง

ผู้เขียนบันทึกนี้ได้ติดตามสามี คือ หลวงดิฐการภักดี ไปอยู่ที่สวิดเซอร์แลนด์เป็นเวลา ๔ ปี โดยที่คุณหลวงได้รับพระราชทานแต่งตั้งเป็นอัครราชทูต ณ กรุงเบิร์น ในระหว่าง พ.ศ. ๒๔๙๓ - ๒๔๙๗ ซึ่งในช่วงเวลา ๔ ปีนี้ เราได้มีโอกาสเข้าเฝ้าพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวและสมเด็จพระบรมราชชนนีเป็นครั้งคราว พบว่า สมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนีในสมัยนั้น ทรงฟื้นจากความระทมทุกข์ได้บ้างแล้ว และทรงทำหน้าที่ประคับประคองพระราชโอรส พระราชธิดาให้ทรงพระเจริญด้วยความเอาพระทัยใส่อย่างดียิ่ง เมื่อมีผู้ขอพระราชทานพระบรมราชวโรกาสเข้าเฝ้าพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว สมเด็จพระบรมราชชนนีจะทรงต้อนรับและพระราชทานเลี้ยงในบางโอกาส แต่เมื่อทรงมีจังหวะว่าง โปรดที่จะเสด็จภูเขาเพื่อทรงสกีในฤดูหนาว หรือการชื่นชมกับความสงบของธรรมชาติและดอกไม้ในฤดูใบไม้ผลิ นอกจากนี้ ทรงใช้เวลาในการศึกษา รวมทั้งเรื่องของพระพุทธศาสนาและพระธรรมคำสั่งสอนของพระพุทธองค์

ถึง พ.ศ. ๒๔๙๗ คุณหลวงได้รับคำสั่งให้กลับเข้ามารับราชการในกระทรวงการต่างประเทศ ซึ่งเธอน้อมรับด้วยความยินดี ส่วนข้าพเจ้าเองนั้น ต้องปลุกปล้ำกับภาระของบ้านและการดูแลบุตร พบว่า กรุงเทพฯ เมื่อ ๔๐ กว่าปีมาแล้ว ยังขาดความสะดวกหลายประการ และการจะปรับตัวให้เข้ากับสิ่งแวดล้อมในบ้านเมืองของตนเอง กลับก่อให้เกิดความทุกข์กาย ทุกข์ใจ อย่างคาดไม่ถึง เป็นเหตุให้ข้าพเจ้าครุ่นคิดว่า จะทำอย่างไรดีหนอจึงจะเป็นสุข

คงจะเป็นด้วยกุศลผลบุญที่ทำไว้แต่ปางก่อน หรืออาจเป็นด้วยความทุกข์ท่วมท้นอยู่ในอกข้าพเจ้าเกิดนึกอยากไปวัด ซึ่งพอปรารภกับท่านบิดาของคุณหลวงผู้ฝักใฝ่ในธรรม ท่านก็แนะนำให้ไปวัดมหาธาตุที่ท่าพระจันทร์ เพราะเป็นวัดใหญ่ และเจ้าคุณเจ้าอาวาสท่านเทศน์เก่ง

วัดมหาธาตุยุวราชรังสฤษฎิ์ พระอารามหลวง สร้างโดยกรมพระราชวังบวรมหาสุรสิงหนาท สมเด็จพระอนุชาในพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก ตั้งอยู่ตรงข้ามกับมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ท่าพระจันทร์ มีอาณาบริเวณกว้างใหญ่ ประกอบด้วย โบสถ์ วิหาร หอพระธาตุ กุฏิสงฆ์หลายคณะ รวมทั้งมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย และมีบรรยากาศเป็นที่ประทับใจ คลาคล่ำไปด้วยพระภิกษุสามเณรในผ้ากาสาวพัสตร์และอุบาสกอุบาสิกา ในวันพระ เมื่อท่านเจ้าคุณเจ้าอาวาสขึ้นธรรมาสน์แสดงธรรม ก็มีสาธุชนไปฟังเทศน์ของท่านอย่างล้นหลาม ท่านเจ้าคุณพระพิมลธรรม ผู้ภายหลังได้รับพระราชทานสถาปนาเป็น สมเด็จพระพุฒาจารย์ (อาจ อาสภมหาเถระ) เป็นพระภิกษุรูปร่างบางเล็กในวัยร่วม ๕๐ พรรษา มีสำนวนเทศน์อย่างเรียบง่าย แต่ท้าทายให้ข้าพเจ้าเงี่ยหูฟังด้วยความสนใจตั้งแต่วันแรกที่ได้เข้าไปในโบสถ์โดยที่ท่านพูดเรื่อง "เรือนจิต" ท่านกล่าวว่า ทุกวันนี้คนชอบแข่งเด่นกันในด้านวัตถุ เราชอบซื้อรถราคาแพงๆ แต่งตัวด้วยเสื้อผ้าอาภรณ์อันมีค่าหรูหรา แล้วก็สร้างบ้านหลังใหญ่ๆ อวดกัน แต่น้อยคนนักที่จะคิดถึงการปัดกวาดเรือนจิตของตนให้สะอาด เพื่อความสุขสงบอันมีค่ายิ่ง

เรือนจิต ใช่แล้ว นี่แหละคือปัญหา แต่สำหรับข้าพเจ้าเองนั้น มิใช่จะต้องการแข่งขันกับผู้ใดในด้านวัตถุ ข้าพเจ้ามิใช่จะหลงใหลไปกับเสื้อผ้าอาภรณ์หรือเครื่องประดับ แต่ปัญหาของข้าพเจ้าเป็นเรื่องของความเศร้าหมองไม่ผ่องใส และความเบื่อหน่ายในชีวิด ปัญหามีอยู่ว่า ทำอย่างไรจึงจะขจัดความเศร้าหมองไม่ผ่องใสนี้เสียได้

อย่างไรก็ตาม ข้าพเจ้าได้กลายเป็นอุบาสิกาวัดมหาธาตุไปแล้ว เพราะด้วยความใคร่รู้ในเรื่องของเรือนจิต และไม่ช้าไม่นานก็ได้ถูกท่านเจ้าคุณชี้นำให้เข้าปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐาน ซึ่งเป็นการปฏิบัติธรรมที่ท่านกำลังส่งเสริมสนับสนุน โดยกล่าวว่า ภาวนากุศลนั้น เป็นกุศลขั้นสุดยอด เหนือทานกุศลและศีลกุศล อันพระพุทธองค์ทรงสั่งสอนเพื่อให้เวไนยสัตว์ล่วงพ้นจากความทุกข์ และเข้าถึงความบริสุทธิ์ของจิตได้ด้วยตนเอง

การเข้าปฏิบัติธรรมของข้าพเจ้า หมายถึงการไปอยู่วัดเป็นเวลา ๑๕ วัน อาศัยระเบียงโบสถ์ที่ท่านกั้นไว้ชั่วคราวเป็นห้องเล็กๆ สำหรับผู้ปฏิบัติ มีพระอาจารย์อาสภเถระ* จากพม่าเป็นผู้ให้การอบรม คุณหลวงทำหน้าที่เป็นกัลยาณมิตร ให้กำลังใจและช่วยดูแลลูกทั้งสี่คน ขับรถเป็นผู้ส่งอาหารและอำนวยความสะดวกต่างๆ เท่าที่จำเป็น

---

* พระอาจารย์อาสภเถระ ปัจจุบันเป็นพระอาจารย์ใหญ่สำนักวิปัสสนาวิเวกอาศรม จ.ชลบุรี ตั้งแต่ พ.ศ. ๒๕๐๔ มีชื่อเต็มว่า พระอาจารย์ภัททันตะ อาสภเถระ ธัมมาจริยะ ได้รับถวายปริญญา "อัคคมหากัมมัฏฐานาจริยะ" จากรัฐบาลพม่าเมื่อ พ.ศ. ๒๕๓๖ ได้รับปริญญาพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์ จากสมเด็จพระสังฆราชวาสนมหาเถระ เมื่อ พ.ศ. ๒๕๓๐.

หมดอายุ 31/02/2566

เบื้องต้นของการปฏิบัติธรรม คือ การสมาทานศีลแปดและฟังการอบรม การวิปัสสนากัมมัฏฐาน หมายถึง การรู้แจ้งเห็นจริงในชีวิตด้วยตั้งสติกำหนดรู้ทุกสิ่งทุกอย่างที่เกิดขึ้น คือ กายทำสิ่งใดให้กำหนดรู้ เวทนาอันใดเกิดขึ้น เช่น ความเจ็บปวด เมื่อย ชา ให้กำหนดรู้อารมณ์หรือความนึกคิดอันใดเกิดขึ้นให้กำหนดรู้ และธรรมอันใดปรากฏก็ให้กำหนดรู้ เช่น เมื่อหายใจเข้าทรวงอกหรือช่วงท้องพองขึ้น ท่านให้กำหนดว่า "พองหนอ" เมื่อหายใจออกทรวงอกหรือช่วงท้องยุบลง ท่านให้กำหนดว่า "ยุบหนอ"[๑] การกำหนดดังนี้ คือ การฝึกสติ นอกจากการฝึกสติแล้ว ท่านให้ฝึกสมาธิ คือ ให้ทำหรือกำหนดเพียงทีละสิ่งในแต่ละขณะ เช่น เวลาเดินจงกรม ให้ย่างเท้าไปทีละข้างช้าๆ กำหนดว่า ขวาย่างหนอ ซ้ายย่างหนอ หากมีความคิดเกิดขึ้นต้องหยุดเดิน แล้วกำหนดว่า "คิดหนอ คิดหนอ" เป็นการกำหนดรู้หรือรับอารมณ์ทีละอย่างๆ เท่านั้น ไม่เหมือนกับการดำเนินชีวิตโดยปกติ ซึ่งเราชอบทำหลายอย่างพร้อมๆ กัน ยิ่งมากยิ่งดี ซึ่งบางทีเกิดความสับสนวุ่นวายไปหมด

อนึ่ง ในการปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐานนั้น ท่านให้ทำทุกสิ่งทุกอย่างช้าๆ และกำหนดให้ได้ปัจจุบันทันที นี้คือการสร้างวิริยะ โยคีหรือผู้ปฏิบัติจะต้องฝึกวิริยะ สติ และสมาธิโดยต่อเนื่องตั้งแต่ตื่นไปจนหลับ ไม่ให้พลั้งเผลอหรือบกพร่อง และภายใน ๒๔ ชั่วโมงของแต่ละวันให้ใช้วิริยะ สติ สมาธิ อย่างสุดความสามารถ ไม่ให้ทำอย่างอื่น ไม่ให้พูดคุย ไม่ให้นอนมาก ไม่ให้เกียจคร้านนั่งเหม่อ ให้นอนน้อย พูดน้อย และให้กำหนดอิริยาบถย่อยด้วยโดยไม่ให้บกพร่อง เช่น เมื่อไปอาบน้ำ รับประทานอาหาร หรือขับถ่าย ก็ให้กำหนดโดยตลอด

ด้วยความตั้งใจที่จะปฏิบัติ ข้าพเจ้าสร้างวิริยะ สติ และสมาธิได้ดีหลังจากเวลาประมาณ ๑ สัปดาห์ แล้วก็พบว่า มีสิ่งแปลกประหลาดเกิดขึ้นมากมาย สภาวะหลายอย่างผันแปรไป ลมหายใจที่ในตอนแรกเข้าออกโดยสม่ำเสมอ กลับเปลี่ยนเป็นถี่และลึกคล้ายลมหายใจของคนเจ็บ บางครั้งต้องหายใจเร็วและลึกจนเหนื่อย แต่บางครั้งลมหายใจจะแผ่วเบาแล้วหยุดนิ่งไป บางครั้งรู้สึกแน่นหน้าอก หายใจไม่ออกอย่างน่ากลัว เมื่อล้มตัวบางทีมีอาการมึนศีรษะ และเวลาเดินรู้สึกตัวเบาโคลงเคลง หรือไม่เช่นนั้นอวัยวะตอนบนจะส่ายไปมาและมีการหันไปข้างๆ โดยอัตโนมัติ

ในเมื่อสภาวะเปลี่ยนแปลงไป ความรู้สึกต่างๆ ก็ผุดขึ้นเป็นระยะๆ ในตอนต้นเมื่อจิตจับอยู่กับลมหายใจและอิริยาบถ ทั้งการหายใจก็สม่ำเสมอ รู้สึกเป็นสุข สุขชนิดที่เยือกเย็นสุขุม สุขชนิดที่ไม่เคยพบมาแต่ก่อนในชีวิต จิตที่เป็นสมาธิเป็นจิตที่สงบ ผ่องใส และบริสุทธิ์ ไม่มีความคิดที่วุ่นวายมารบกวน ไม่มีความต้องการสิ่งใด ไม่มีความโกรธเคืองขุ่นข้องผู้ใด มีบางตอนที่ข้าพเจ้ารู้สึกตัวว่า

---

[๑] ในมหาสติปัฏฐานสูตร มหาวรรค พระสุตตันตปิฎก พระพุทธเจ้าตรัสไว้ชัดเจนว่า "ภิกษุทั้งหลาย เมื่อเธอหายใจเข้ายาว ให้รู้ว่าหายใจเข้ายาว เมื่อเธอหายใจเข้าสั้น ให้รู้ว่าหายใจเข้าสั้นๆ" แต่ที่พระอาจารย์ให้กำหนด "พองยุบ" ก็เพื่อให้เป็นการกำหนดอย่างง่ายๆ สั้นๆ และที่ให้ใส่คำว่าหนอด้วย ก็เพื่อไม่ให้จิตแวบไปคิดถึงอย่างอื่น

นั่งยิ้มอยู่คนเดียว และการได้มาถือศีลทำสมาธิที่ระเบียงโบสถ์วัดมหาธาตุนั้น เป็นยอดแห่งความสุขแล้วในชีวิต

แต่สุขอันเกิดจากสมาธิขั้นต้นมิใช่สุขที่มั่นคงถาวร หากกลับกลายไปเมื่อสมาธิสูงขึ้น ไม่ช้าไม่นานการกำหนดพองหนอ ยุบหนอ กลายเป็นความเบื่อหน่ายและระอาใจ ชีวิตนี้ไม่เห็นมีอะไรมีแต่ พอง ยุบ พอง ยุบ ร้ายยิ่งกว่านั้น เวทนาก็บังเกิดขึ้น กระทบทุกส่วนของร่างกาย พร้อมกันอย่างรุนแรงที่สุด ทำให้ได้คิดว่า ชีวิตนี้ประกอบด้วยความทุกข์เหลือล้น สุดแสนที่จะทนทาน ทั้งไม่เที่ยงแท้แน่นอน เป็นอนิจจัง และเป็นอนัตตา มิได้อยู่ใต้บังคับเรา

เมื่ออดทนปฏิบัติอยู่ต่อไป เมื่อสมาธิสูงขึ้นๆ ความเหนื่อยหน่ายและเวทนากลับอันตรธานไปหมดสิ้น ได้พบความสงบที่เยือกเย็น ผ่องใส สบาย สงบ และแล้วกลับสำนึกในหน้าที่ของความเป็นมนุษย์ ชีวิตนี้ไม่เที่ยง ประกอบด้วย ทุกข์กับสุข เป็นอนิจจัง เป็นอนัตตา สำหรับทุกคน เราจะมัวแสวงสุขอยู่ในห้องกัมมัฏฐานคนเดียวไม่ได้ จักต้องกลับไปบ้าน ไปหาสามีและบุตรน้อย บำเพ็ญประโยชน์ให้แก่ครอบครัวและผู้อื่นโดยเท่าที่จะทำได้

ได้คิดดังนี้แล้ว ข้าพเจ้าก็กราบลาท่านอาจารย์อาสภเถระผู้ให้กัมมัฏฐาน กราบลาท่านเจ้าคุณเจ้าอาวาส ลาห้องกัมมัฏฐานที่ระเบียงโบสถ์วัดมหาธาตุ กลับไปบ้านด้วยความเบาใจสบายใจ พร้อมที่จะปฏิบัติหน้าที่ในครัวเรือนต่อไป

และตั้งแต่นั้นเป็นต้นมา ด้วยความซาบซึ้งในปรากฏการณ์ในห้องกัมมัฏฐาน ซึ่งภายใน ๑๕ วัน ได้ปลดเปลื้องความเศร้าหมองออกจากดวงจิตของข้าพเจ้าโดยสิ้นเชิง ข้าพเจ้าก็พร่ำปรารภถึงอานิสงส์ของวิปัสสนากัมมัฏฐาน ขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าในทุกโอกาสที่จะเป็นไปได้

เมื่อสมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนี เสด็จจากสวิตเซอร์แลนด์มาประทับในประเทศไทยเป็นการชั่วคราวใน พ.ศ. ๒๔๙๘ ข้าพเจ้าก็ได้ไปเฝ้าที่วังสระปทุม พอรับสั่งถามเกี่ยวกับเมืองไทยว่าเวลานี้เป็นอย่างไร ข้าพเจ้าก็มิได้รีรอ กราบบังคมทูลว่า เมืองไทยเรานี้ดีที่สุด และสิ่งที่วิเศษสุดอยู่ในวัด

แล้วข้าพเจ้าก็ขอพระราชทานพระราชวโรกาส กราบบังคมทูลเรื่องของวิปัสสนากัมมัฏฐานและอานิสงส์ของกัมมัฏฐานที่ข้าพเจ้าได้ผ่านพบมาโดยละเอียด ทรงฟังด้วยความสนพระราชหฤทัยเป็นอย่างยิ่ง ต่อมาก็เสด็จไปนมัสการท่านเจ้าคุณพิมลธรรมที่วัดมหาธาตุ แล้วได้ทรงสมาทานพระกัมมัฏฐานจากท่านเจ้าคุณพระอุดมวิชาญาณเถร (โชตก ญาณสิทธิ ภายหลังได้รับพระราชทานสถาปนาเป็นพระธรรมธีรราชมหามุนี) เมื่อวันที่ ๑๕ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๔๙๘ เวลา ๑๗.๐๐ น. ณ พระมณฑปพระบรมธาตุ วัดมหาธาตุยุวราชรังสฤษฎ์ โดยมีท่านเจ้าคุณพระพิมลธรรม เป็นผู้ถวายศีล หลังจากนั้นได้เสด็จไปทรงรายงานผลการปฏิบัติที่มณฑปพระบรมธาตุ วัดมหาธาตุ เวลา ๑๗.๐๐ น. ทุกวัน ทรงปฏิบัติอย่างเคร่งครัดด้วยพระราชศรัทธา จนทรงเห็นชัดแจ้งในสัจธรรมว่า

หมดอายุ 25/02/2566

ชีวิตนี้เป็นทุกข์ ไม่เที่ยงแท้ เป็นอนิจจัง อนัตตา เป็นที่น่าเบื่อหน่าย และแล้วก็ทรงสามารถสละออกจากทุกข์ ด้วยพระวิริยอุตสาหะ ทรงผ่านวิปัสสนาญาณ ๑๖ ภายใน ๒ สัปดาห์ เข้าถึงความผ่องใส โปร่งเบา และความสงบของนิพพานอารมณ์ในที่สุด หลังจากนั้น ยังทรงใช้เวลาทวนญาณอีก ๒ สัปดาห์ รวมเวลาที่ทรงปฏิบัติธรรมประมาณ ๑ เดือน ทรงเป็นศิษย์วิปัสสนากัมมัฏฐานชั้นยอดเยี่ยม ถึงกับท่านเจ้าคุณผู้ถวายพระกัมมัฏฐานได้บันทึกไว้ว่า "ทรงสนพระทัยตั้งอกตั้งใจประพฤติปฏิบัติจริงๆ ทรงเพรียบพร้อมด้วยพระวิริยอุตสาหะเป็นพิเศษ ได้สอบอารมณ์ถวายได้อธิบายธรรมถวายในโอกาสอันควร ได้เพิ่มบทเรียนถวายตั้งแต่ระยะที่ ๑ จนถึงระยะที่ ๖ และเมื่อสภาวธรรมปรากฏชัดดีแล้ว ก็ให้ทรงอธิษฐานไปตามลำดับๆ ดุจหลวงพ่อวัดปากน้ำ (คืออดีตพระมงคลเทพมุนี) จนกระทั่งได้ฟังเทศน์ลำดับญาณพร้อมกันกับหลวงพ่อวัดปากน้ำ ภายในพระอุโบสถวัดมหาธาตุ

"ปรากฏว่าได้ผลดีมากอยู่ พระองค์ท่านทรงเลิกเสวยพระโอสถ (เนื่องด้วยเคยทรงบรรทมไม่หลับ) แล้วก็บรรทมหลับได้สบายเสมอมา จนมีพระวรกายสมบูรณ์ดีขึ้นมาเรื่อยๆ ใครได้เห็นพระองค์ท่านก็ชมว่า พระองค์มีพระสุขภาพพลานามัยสมบูรณ์ดี ผิวพรรณวรรณะดี ทรงเบิกบานพระทัย ทรงยิ้มแย้มแจ่มใสดี บางคนก็ถามว่า พระองค์เสวยยาอะไรจึงสมบูรณ์ดีอย่างนี้ แม้ทุกวันนี้ถึงพระชนมายุจะ ๘๔ - ๘๕ พรรษาแล้ว พระองค์ก็ทรงแข็งแกร่งอยู่เช่นเคย เสด็จไปบำเพ็ญมหากุศลสาธารณประโยชน์แก่ไพร่ฟ้าประชาชน ด้วยพระวิริยอุตสาหะอันเต็มเปี่ยมไปด้วยพระเมตตาธรรมทุกแห่ง..."[๒]

บันทึกของท่านเจ้าคุณอดีตพระอาจารย์ใหญ่ฝ่ายวิปัสสนาธุระวัดมหาธาตุ ดังที่ได้นำมาลงไว้ในที่นี้ ผู้เขียนใคร่ขอเสริมว่า คงจะเป็นด้วยผลของวิปัสสนากัมมัฏฐาน "สมเด็จย่า" ของประชาชนชาวไทย จึงเสด็จมาประทับในเมืองไทยบ่อยขึ้นตามลำดับจนกระทั่งในช่วงหลังของพระชนม์ชีพก็ทรงประทับอยู่ในเมืองไทยตลอด พระอาการที่เคยรบกวนพระองค์ท่านนอกเหนือจากการบรรทมไม่หลับ เช่น การปวดพระเศียรและอ่อนเพลีย เพราะทรงทนอากาศร้อนไม่ได้ก็หายไป ทรงสามารถเสด็จพระราชดำเนินไปทรงเยี่ยมราษฎรและผู้ปฏิบัติงานตามชายแดนในท้องที่ต่างๆ โดยมิได้ทรงย่นย่อ ทุกแห่งที่เสด็จไป ทรงบำเพ็ญทานบารมีโดยพระราชทานสิ่งของแก่ผู้ยากไร้ และพระราชทานพระราชทรัพย์เพื่อส่งเสริมสนับสนุนงานสังคมสงเคราะห์ขององค์กรต่างๆ เป็นอเนกประการ ทั้งพระราชทานปฏิสันถารแก่ประชาชนทุกหมู่เหล่าด้วยพระเมตตาและสีพระพักตร์ยิ้มแย้มแช่มชื่น สงสัยว่าทรงชนะความทุกข์โทมนัสที่เคยทรงเก็บไว้ในพระหทัยที่ได้ทรงสูญเสียพระราชสวามีและพระราชโอรสองค์ใหญ่ก่อนถึงเวลาอันสมควรได้แล้วโดยสิ้นเชิง เพราะด้วยพระปัญญาจากวิปัสสนากัมมัฏฐาน "แม่ฟ้าหลวง" ของประชาชนชาวไทย จึงเป็นที่เคารพรักและเทิดทูนของพสกนิกรโดยทั่วกัน

---

[๒] จากคำถาม - คำตอบ เรื่องวิปัสสนากรรมฐาน โดยพระเทพสิทธิมุนี พิมพ์ครั้งที่ ๒/๒๕๓๘.

พุดตาย 23/02/2566

ผลของการวิปัสสนากัมมัฏฐานนั้น ท่านว่ามี ๔ ขั้น ขั้นที่หนึ่งเรียกว่า โสดาปัตติมรรค สำหรับผู้ที่ได้รู้แจ้งแทงตลอด วิปัสสนาญาณ ๑๖ และเข้าถึงความดับหรือนิพพานอารมณ์ครั้งแรก ขั้นที่ ๒ เรียกว่า สกทาคามิมรรค สำหรับผู้ที่ปฏิบัติได้บรรลุญาณ ๑๖ และเข้าถึงนิพพานอารมณ์เป็นครั้งที่สอง ขั้นที่ ๓ เรียกว่า อนาคามิมรรค สำหรับผู้ที่ปฏิบัติและเข้าถึงนิพพานอารมณ์เป็นครั้งที่สาม ขั้นที่ ๔ เรียกว่า อรหัตตมรรค สำหรับผู้ที่ปฏิบัติและเข้าถึงนิพพานอารมณ์เป็นครั้งที่สี่ ผู้ที่ปฏิบัติได้ผลตั้งแต่โสดาปัตติมรรคไปแล้ว ได้ชื่อว่าเป็นอริยบุคคล ด้วยเป็นผู้เห็นภัยและเกิดเบื่อหน่ายในวัฏฏสงสาร ละวางการยึดมั่นในขันธ์ว่าเป็นของตน ละวางกามราคะ คือ ความใคร่ในรูป รส กลิ่น เสียง สัมผัส ตั้งแต่หยาบไปจนถึงละเอียด ทั้งเกิดความเลื่อมใสศรัทธาในพระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ อย่างมั่นคง ใช่แต่เท่านั้น บุคคลทั้ง ๔ กลุ่มนี้ ยังตั้งอยู่ในพรหมวิหารสี่ คือ เมตตา กรุณา มุทิตา อุเบกขา ทั้งมีพลังกายพลังจิตเพิ่มพูน ไม่ถูกรบกวนด้วยนิวรณ์ อันได้แก่ ถีนมิทธะ (ความง่วงเหงาหดหู่ใจ) อุทธัจจกุกกุจจะ (ความพลุ่งพล่านวุ่นวายใจ) วิจิกิจฉา (ความสงสัยลังเลใจ) กามราคะ (ความต้องการในรูป รส กลิ่น เสียง สัมผัส) และพยาบาท เพราะด้วยความบริสุทธิ์ของจิต ของศีล และเพราะด้วยทัศนะที่ถูกต้อง ซึ่งท่านเรียกว่า สัมมาทิฏฐิ อริยบุคคลทุกกลุ่มจะหลุดพ้นจากสังสารวัฏฏ์ไม่ช้าก็เร็ว โสดาบันบุคคลจะกลับมารับทุกข์อยู่ในโลกมนุษย์อีกไม่เกิน ๗ ชาติ สกทาคามีบุคคลจะกลับมาเกิดอีกเพียงชาติเดียวแล้วก็จะบรรลุอรหัตตมรรค ส่วนอนาคามีบุคคลจะไม่กลับมาปฏิสนธิในกามภูมิ คือ มนุษยโลกหรือเทวโลกอีก หากจะไปเกิดในพรหมโลก และจะได้สำเร็จเป็นพระอรหันต์ ดับขันธปรินิพพาน ณ ที่นั้น[๓]

ด้วยการปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐานรอบแรก เมื่อ พ.ศ. ๒๔๙๘ โดยทรงสมาทานจากเจ้าคุณพระอุดมวิชาญญาณเถร (โชดก ญาณสิทธิ) สมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนี ทรงเปลี่ยนพระราชฐานะเป็นอริยบุคคลแล้วตั้งแต่นั้นเป็นต้นมา ประกอบด้วยทานบารมีที่ได้ทรงบำเพ็ญในระยะเวลาหลายสิบปีที่ได้ทรงดั้นด้นไปโปรดไพร่ฟ้าประชาชนบนพื้นแผ่นดินไทย เชื่อแน่ว่า บัดนี้พระองค์ท่านก็ได้เสด็จไปสู่เทวโลกแล้ว และเชื่อแน่ว่า ไม่ว่าจะเสด็จไปสถิตบนสรวงสวรรค์ชั้นใด พระองค์ท่านคงจะยังทรงมีพระเมตตาต่อประชาชนชาวไทยตลอดไป ในเวลาเดียวกัน พระราช-ศรัทธาของพระองค์ท่านในพระศาสนาดังเป็นที่ประจักษ์ คงจะเป็นพลวปัจจัยให้สาธุชนทั้งหลายเจริญรอยตามพระองค์โดยตั้งอยู่ในศีลและในทานบารมี ทั้งแสวงหาปัญญาทางธรรมและความบริสุทธิ์ของจิต เพื่อเพิ่มพูนประโยชน์แก่ตนเองและมนุษยชาติสืบไป

---

[๓] จากวิปัสสนาทีปนีฎีกา โดยพระอาจารย์ภัททันตะ อาสภเถระ ธัมมาจริยะ อนุสรณ์ในโอกาสรับปริญญาพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์ มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ประจำปี ๒๕๓๐ หน้า ๑๕๕ - ๑๖๓.

หมดอายุ 25/02/2568

ที่มาของพองหนอและยุบหนอ

ศาสตราจารย์เกียรติคุณ นายแพทย์จำลอง ดิษยวณิช

คนเป็นจำนวนมากยังมีความสงสัยการปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐานตามแนวสติปัฏฐาน ๔ โดยการตั้งสติไว้ที่หน้าท้องพร้อมกับคำภาวนาว่า "พองหนอ" และ "ยุบหนอ" ตามการเคลื่อนไหวของท้องในขณะนั้น สาเหตุที่สำคัญอย่างหนึ่งของปัญหานี้คือว่า คนเหล่านี้คุ้นเคยกับการปฏิบัติแบบอานาปานสติภาวนามาก่อน โดยการกำหนดจิตไว้ที่ปลายจมูกหรือริมฝีปากบน แล้วสังเกตลมหายใจเข้าออก ว่าสั้นหรือยาว หยาบหรือละเอียด เป็นต้น นอกจากนั้นในบางสำนักยังมีการสอนให้เจริญพุทธานุสติควบคู่ไปด้วย กล่าวคือ ให้กำหนดจิต หรือผู้รู้ไว้ที่ลมหายใจ พร้อมกับบริกรรมในใจว่า "พุท" เวลาหายใจเข้าและ "โธ" เวลาหายใจออก การปฏิบัติทั้งสมถกัมมัฏฐานและวิปัสสนากัมมัฏฐานตามแนวอานาปานสติสูตร ได้รับความนิยมอย่างแพร่หลายมานานแล้วทั้งในประเทศไทยและประเทศอื่นที่นับถือพุทธศาสนา ด้วยเหตุนี้หลายคนจึงสงสัยว่าการภาวนา "พองหนอ" และ "ยุบหนอ" เป็นแนวปฏิบัติที่มีอยู่ในพระไตรปิฎกหรือเปล่า มีการปฏิบัติกันเช่นนี้ในสมัยก่อนหรือไม่ หรือเป็นวิธีปฏิบัติของวิปัสสนาจารย์ในยุคหลัง

ประวัติวิปัสสนาวงศ์พระอรหันต์

พระอาจารย์ ดร. ภัททันตะ อาสภมหาเถระ ธัมมาจริยะ อัคคมหากัมมัฏฐานาจริยะ อดีตเจ้าสำนักวิปัสสนาวิเวกอาศรม จังหวัดชลบุรีได้เล่าไว้ ในเรื่อง "วิปัสสนาวงศ์" เกี่ยวกับการปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐานตามแนวสติปัฏฐาน ๔ แบบ "พองหนอ - ยุบหนอ" โดยมีหลักฐานยืนยันว่าการปฏิบัติแบบนี้มีมาตั้งแต่โบราณกาลในราวพุทธศักราช ๒๓๕ มีพระอรหันต์องค์หนึ่งนามว่าพระโมคคัลลีบุตรติสสเถระ พร้อมด้วยพระอรหันต์ ๑,๐๐๐ รูป ได้ร่วมกระทำตติยสังคายนา ที่เมืองปาฏลีบุตร เมืองหลวงของแคว้นมคธ โดยมีพระเจ้าอโศกมหาราชเป็นองค์ศาสนูปถัมภก หลังจากเสร็จสิ้นการทำสังคายนาครั้งที่สามแล้ว ท่านได้ส่งสาวกที่เป็นพระอรหันต์นำพระพุทธศาสนาไปเผยแพร่และประดิษฐานยังที่ต่างๆ รวม ๙ สายด้วยกัน ในแคว้นสุวรรณภูมิมีพระโสณะอรหันต์และพระอุตตระอรหันต์ ได้นำพระพุทธศาสนามาประดิษฐานและเผยแพร่ ตามประวัติในประเทศสหภาพพม่าหรือเมียนมาร์ ได้มีการสืบทอดวิปัสสนาวงศ์พระอรหันต์เรื่อยมาไม่ขาดสาย จนถึงสมัยของวิปัสสนาจารย์ติรงคะสยาดอ พระมโนอรหันต์ พระมิงกุลโตญสยาดอ และพระมิงกุลเชดวัน-สยาดอ ตามลำดับ

พระอาจารย์มิงกุล เชตวันสยาดอ หรือภัททันตะนารทเถระ แห่งเมืองมะละแหม่ง เป็นผู้ที่มีชื่อเสียงมากในการสอนวิปัสสนากัมมัฏฐานตามแนวสติปัฏฐาน ๔ จนกิตติศัพท์ของท่านขจร

ไปไกลในประเทศสหภาพพม่าสมัยนั้น สานุศิษย์ของท่านผู้หนึ่งที่มีคนรู้จักกันดีทั่วไปในวงการพระพุทธศาสนาฝ่ายเถรวาท คือ พระอาจารย์มหาสีสยาดอ หรือภัททันตะ โสภณมหาเถระ อัคคมหาบัณฑิต ผู้เป็นอดีตเจ้าอาวาสวัดมหาสีและเจ้าสำนักสาสนยิตสา ซึ่งเป็นสถานที่สำหรับการปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐานที่ใหญ่และมีชื่อเสียงที่สุดในเมืองย่างกุ้ง ประเทศสหภาพพม่า พระอาจารย์ ดร. ภัททันตะ อาสภมหาเถระ ธัมมาจริยะ อัคคมหากัมมัฏฐานาจริยะ ผู้เป็นศิษย์เอกของพระอาจารย์มหาสีสยาดอ ได้เมตตาเล่าให้ผู้เขียนฟังว่า พระอาจารย์มิงกุล เซตวัน สยาดอ มีความสามารถในการปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐานอย่างชำชอง ท่านสามารถกำหนดสติได้ทั้งที่ปลายจมูก โดยสังเกตการกระทบของลมหายใจเข้า - ออก ที่บริเวณนี้ (แบบอานาปานปัพพะ) และที่บริเวณท้องโดยสังเกตอาการพองและอาการยุบ (แบบธาตุมนสิการปัพพะ) ทั้งอานาปานปัพพะและธาตุมนสิการปัพพะ อยู่ในกายานุปัสสนาสติปัฏฐานตามมหาสติปัฏฐานสูตร

การเผยแพร่วิปัสสนาแบบพองหนอและยุบหนอ

เมื่อพระอาจารย์มหาสีสยาดอ ศึกษาวิปัสสนากัมมัฏฐานกับท่าน ได้พิจารณาดูอย่างรอบคอบกลับมีความเห็นว่า การกำหนดสติที่บริเวณท้อง มักทำได้ยากในตอนแรก แต่เมื่อกำหนดได้ถูกต้องแล้วจะทำได้ง่ายกว่าและได้ผลดีกว่าด้วย โดยปกติลมหายใจเข้า - ออกเป็นรูปที่ละเอียดอ่อน เป็นอารมณ์ของกัมมัฏฐานที่กำหนดได้ยาก เมื่อวิริยะ (ความเพียร) สติ (ความระลึกได้) สมาธิ (ความตั้งมั่นแห่งจิต) และสัมปชัญญะ (ความรู้ตัวทั่วพร้อม) มีพลังมากขึ้น ลมหายใจจะค่อยๆ ละเอียดอ่อนและเบาลงๆ จนดูเหมือนว่าจะหยุดหายใจ ในสถานการณ์เช่นนี้ โยคีบางคนหาที่กำหนดไม่ได้ ทำให้จิตฟุ้งซ่านและซัดส่าย แม้ว่าอานาปานสติจะเป็นยอดของกัมมัฏฐานทั้งหมด แต่ในคัมภีร์วิสุทธิมรรคได้กล่าวไว้ว่า "ก็อานาปานสติกัมมัฏฐานนี้เป็นของยาก อบรมได้ยาก เป็นภูมิแห่งมนสิการของผู้ที่เป็นมหาบุรุษเท่านั้น กล่าวคือ พระพุทธเจ้า พระปัจเจกพุทธเจ้า และพุทธบุตรทั้งหลาย"

ส่วนการกำหนดสติที่บริเวณท้องโดยสังเกตการเคลื่อนไหวของท้อง ซึ่งเกิดจากอำนาจของธาตุลมทำได้สะดวกกว่า เพราะว่าวาโยโผฏฐัพพรูป หรือรูปที่ลมถูกต้อง เป็นรูปที่หยาบกว่ารูปอันเกิดจากการสัมผัสของลมหายใจเข้า - ออกที่ปลายจมูก นอกจากนั้นคนสมัยนี้มีจริตและอุปนิสัยไม่ละเอียดอ่อนเหมือนคนสมัยก่อน ดังนั้นการกำหนดสติที่บริเวณท้องจึงเหมาะสมกว่า ด้วยเหตุผลเหล่านี้เมื่อเริ่มมีการสอนวิปัสสนากัมมัฏฐาน พระอาจารย์มหาสีสยาดอ จึงแนะนำให้โยคีทุกคนกำหนดสติไว้ที่หน้าท้องบริเวณสะดือ และสังเกตอาการพอง อาการยุบ พร้อมกับกำหนดในใจว่า "พองหนอ - ยุบหนอ" ในช่วงเวลานี้หลายคนมีความเห็นขัดแย้งกับแนวการสอนแบบนี้อย่างรุนแรง เขาเหล่านั้นคิดว่าเป็นวิธีการสอนวิปัสสนากัมมัฏฐานแบบใหม่ที่พัฒนาขึ้นโดยพระอาจารย์มหาสีสยาดอ เป็นคำสอนที่ไม่มีอยู่ในพระไตรปิฎก หรือมิใช่คำสอนของพระ-

หมดอายุ 23/02/2566

สัมมาสัมพุทธเจ้า จากหลักฐานที่ได้กล่าวมาแล้วจะเห็นได้ชัดว่าวิธีการสอนแบบนี้มีมาตั้งแต่โบราณกาล เป็นแนวปฏิบัติที่นิยมกันแพร่หลายในประเทศสหภาพพม่าเป็นระยะเวลานานก่อนที่พระอาจารย์มหาสีสยาดอ จะนำมาใช้สอนโยคีผู้เป็นศิษย์

ฉะนั้นการกำหนดว่า "พองหนอ - ยุบหนอ" ที่บริเวณท้องคือการสังเกตธาตุลม (วาโยธาตุ) ที่มีสภาวะลักษณะคือการเคลื่อนไหวอย่างชัดเจน เป็นแนวปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐานที่สอดคล้องกับหลักคำสอนในมหาสติปัฏฐานสูตร ที่ว่าด้วยการมีสติตามดูกาย (กายานุปัสสนาสติปัฏฐาน) ในข้อกำหนดเกี่ยวกับการพิจารณากายโดยความเป็นธาตุทั้ง ๔ (ธาตุมนสิการปัพพะ) อาการพองและอาการยุบ คือรูปที่เกิดขึ้นจากการสัมผัสของธาตุลมนี้เรียกว่า วาโยโผฏฐัพพรูป เป็นรูปปรมัตถ์ที่มีลักษณะของวาโยธาตุชัดเจนคือ การเคลื่อนไหว ความตึงและความหย่อน พระพุทธองค์ทรงเทศนาไว้ในบาลีสังยุติกายว่า "ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย เธอจงเป็นผู้มีโยนิโสมนสิการ ตั้งสติกำหนดที่รูป ถ้ามีสมาธิแล้ว รูปนั้น อนิจจังก็ดี ทุกขังก็ดี อนัตตาก็ดี ย่อมเห็นได้ชัดเจนแน่นอน" ยังทรงเทศน์อีกว่า "โยคีบุคคลที่โผฏฐัพพารมณ์ถูกต้องสัมผัสนั้น ตั้งสติกำหนดรู้เห็นอยู่ว่าไม่เที่ยง บุคคลนั้นอวิชชาหายไป วิชชาญาณปรากฏ"

ดังนั้นการกำหนด "พองหนอ - ยุบหนอ" จึงเป็นการสังเกตวาโยโผฏฐัพพรูปด้วยโยนิโสมนสิการ มีหลักฐานยืนยันว่าเป็นคำสอนของพระพุทธองค์ที่ตรัสไว้ในมหาสติปัฏฐานสูตร เมื่อวิริยะ สติ สมาธิ และปัญญา มีกำลังพอเพียงแล้วผู้ปฏิบัติ (โยคี) จะเห็นความไม่เที่ยง ความเป็นทุกข์และความไม่ใช่ตัวตนของรูปธรรมและนามธรรม มีสัมมาทิฏฐิและวิชชาญาณเกิดขึ้น จนสามารถบรรลุถึงมรรคผลนิพพานได้ในที่สุด

สรีรวิทยาของธาตุลมในพุทธศาสนา

ในคัมภีร์อภิธัมมัตถสังคหะ ปริจเฉทที่ ๖ รูปวิภาค กล่าวว่าวาโยธาตุหรือธาตุลมมีสภาวะลักษณะ คือ ลักษณะพิเศษประจำตัวดังนี้ มีอาการตึง (หรือหย่อน) หรือการค้ำจุน เป็นลักษณะ (วิตถัมภนลักขณา) และมีความแนบชิดหรือความไม่ผิวเผิน (non-superficiality) เป็นอีกลักษณะ (อปิลาปนลักขณา) มีอาการเคลื่อนไหวเป็นกิจ (สมีรณลักขณา) มีอาการน้อมไปเป็นผล (อภินิหารปัจจุปัฏฐาน) และมีธาตุ ๓ ที่เหลือ (ธาตุดิน น้ำ และไฟ) เป็นเหตุใกล้ (อวเสสธาตุตยปทัฏฐาน) ในเรื่องของสภาวะลักษณะนี้มีอยู่สามอย่างที่ผู้เจริญวิปัสสนากัมมัฏฐานจะต้องกำหนดรู้ให้ได้ คือ ความตึง ความหย่อน การค้ำจุนและการเคลื่อนไหว ตัวอย่าง คนเราเวลาอยู่ในอิริยาบถนั่งหรือยืนและทรงตัวอยู่ได้เกิดจากความตึงและการค้ำจุนของธาตุลม ทำนองเดียวกับลูกบอลที่ถูกอัดลมเข้าไปอยู่ภายใน จะมีลักษณะตึงและคงรูปร่างเป็นลูกบอลได้ เมื่อเอาลมออกลูกบอลจะหย่อนจนแฟบและทรงตัวไม่ได้ ลูกโป่งที่เป็นรูปหมี เมื่ออัดลมเข้าไปเต็มที่จะพองออกและมีลักษณะของรูปหมีชัดเจน ธาตุลมมีลักษณะที่เด่นชัดอีกอย่างหนึ่งคือการเคลื่อนไหว ธาตุลมทำให้รูปที่เกิด

หมดอายุ 23/02/2566

พร้อมกันกับตนเคลื่อนไหวไปมาได้ เช่นการเคลื่อนไหวของลมหายใจเข้า - ออก อาการพอง - ยุบ อิริยาบถต่างๆ ทั้งของคนและสัตว์ เป็นต้น

การจำแนกธาตุลม

ธาตุลมมีอยู่ ๖ อย่าง คือ

๑. ธาตุลมที่พัดขึ้นสู่เบื้องบน (อุทธังคมวาโย) ทำให้เกิดอาการเรอ คลื่นไส้ อาเจียน หน้ามืด วิงเวียน ตาลาย ปวดศีรษะและความดันโลหิตสูง

๒. ธาตุลมที่พัดลงสู่เบื้องล่าง (อโธคมวาโย) ทำให้เกิดอาการผายลม การถ่ายอุจจาระ ปัสสาวะและการคลอดบุตร

๓. ธาตุลมที่อยู่ในช่องท้อง (กุจฉิฏฐวาโย) ทำให้เกิดอาการพองและอาการยุบ การเจริญวิปัสสนากัมมัฏฐานแบบพองหนอ - ยุบหนอ คือการกำหนดธาตุลมที่อยู่ในช่องท้องนี้

๔. ธาตุลมที่อยู่ในลำไส้ (โกฏฐาสยวาโย) ทำให้เกิดก๊าซและอาการแน่นอืดอัดในท้อง เช่น ท้องอืด แน่นท้อง ท้องเฟ้อ มีเสียงในกระเพาะและลำไส้

๕. ธาตุลมที่แล่นไปทั่วร่างกาย (อังคมังคานุสารีวาโย) ทำให้เกิดการเคลื่อนไหวตามส่วนต่างๆ ของร่างกาย การเคลื่อนไหวของอิริยาบถใหญ่ เช่น ยืน เดิน นั่ง และนอน การเคลื่อนไหวของอิริยาบถย่อย เช่น กะพริบตา กัม เงย คู้แขน เหยียดแขน การพูด การรับประทานอาหาร การดื่มน้ำ การนุ่งห่มเสื้อผ้า เป็นต้น ล้วนเกิดจากธาตุลมชนิดนี้ การเดินจงกรมระยะต่างๆ ก็คือการกำหนดธาตุลมที่มีลักษณะของการเคลื่อนไหว ธาตุลมชนิดนี้ในทางการแพทย์เรียกว่า กระแสประสาท (nerve impulse)

๖. ธาตุลมหายใจเข้า - ออก (อัสสาสปัสสาสวาโย) คือลมหายใจเข้า - ออก และเกี่ยวข้องกับสรีรวิทยาของการหายใจ ธาตุลมชนิดนี้ใช้เป็นอารมณ์กำหนดในอานาปานัสสติ ซึ่งอยู่ในอารมณ์ของสมถกัมมัฏฐาน ๔๐ อย่าง ในคัมภีร์วิสุทธิมรรค อานาปานสติภาวนาในอานาปานสติสูตร (๑๖ ขั้นตอน) มัชฌิมนิกาย อุปริปัณณาสก์ และอานาปานปัพพะ ในมหาสติปัฏฐานสูตร ทีฆนิกาย มหาวรรค

การกำหนดอาการพองและยุบอยู่ในธาตุมนสิการปัพพะ

จากหลักฐานของสรีรวิทยาทั้งทางพุทธศาสนาและทางการแพทย์ จะเห็นได้ชัดว่าการกำหนดหรือการตามดูอาการพองและอาการยุบที่อยู่ในกายานุปัสสนาสติปัฏฐานนั้นไม่ได้อยู่ในอานาปานปัพพะ แต่อยู่ในธาตุมนสิการปัพพะ คือการกำหนดให้เห็นว่าร่างกายของคนเราเป็นแต่

เพียงธาตุใหญ่ทั้ง ๔ (มหาภูตรูป ๔) คือ ธาตุดิน ธาตุน้ำ ธาตุไฟ และธาตุลม ในบรรดาธาตุทั้ง ๔ นี้ ธาตุที่เห็นได้ง่ายและเด่นชัดที่สุดคือ วาโยธาตุหรือธาตุลม ซึ่งมีลักษณะเฉพาะคือ ความตึง ความหย่อน การค้ำจุน การน้อมไปหรือการชักนำและการเคลื่อนไหว เมื่อกำหนดธาตุลมได้ชัดเจนแล้ว การรู้ลักษณะเฉพาะของธาตุอื่นๆ ก็จะค่อยๆ ตามมาเอง เพราะธาตุทั้ง ๔ นี้เกิดร่วมกันและไม่สามารถแยกออกจากกันได้ เรียกว่าอวินิพโภครูป สิ่งที่เป็นรูปทุกอย่างแม้แต่ปรมาณูที่เล็กที่สุดต้องมีคุณสมบัติประจำ ๘ อย่าง คือ ๑) ปฐวี (คือสภาพแข็งและอ่อน) ๒) อาโป (คือสภาพไหลซึมและเกาะกุม) ๓) เตโช (คือสภาพร้อนและเย็น) ๔) วาโย (คือสภาพเคร่งตึงและเคลื่อนไหว) ๕) วัณณะ (คือสี) ๖) คันธะ (คือกลิ่น) ๗) รสะ (คือรส) และ ๘) โอชา (คืออาหารรูป) ด้วยเหตุนี้บางคนจึงเรียกกัมมัฏฐานแบบพองหนอและยุบหนอว่า "วาโยธาตุกัมมัฏฐาน" นอกจากนั้นลมในช่องท้อง (กุจฉิฏฐวาโย) ก็เป็นลมคนละส่วนกับลมหายใจเข้าออก (อัสสาสปัสสาสวาโย) ดังได้กล่าวมาแล้ว อาการพองและอาการยุบ เกิดจากการเคลื่อนไหวของลมในช่องท้องและการเคลื่อนไหวของลมในช่องท้องก็เป็นผลจากการหดตัวและการคลายตัวของกระบังลม มิได้เกี่ยวข้องโดยตรงกับลมหายใจเข้า - ออกแต่อย่างไร

ในมหาสติปัฏฐานสูตร ธาตุมนสิการปัพพะ พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสว่า "คนฆ่าโคหรือลูกมือของคนฆ่าโคผู้ฉลาด ฆ่าแม่โคแล้ว พึงแบ่งออกเป็นส่วนแล้วนั่งอยู่ที่หนทางใหญ่ ๔ แพร่ง" "แม้ฉันใด ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย ภิกษุก็ฉันนั้นเช่นกัน พิจารณาดูกายนี้แหละตามที่สถิตอยู่ ตามที่ตั้งอยู่ โดยความเป็นธาตุว่า ในกายนี้มีธาตุดิน ธาตุน้ำ ธาตุไฟ ธาตุลมอยู่"

โยคีจะต้องพยายามกำหนดโดยพิจารณาว่ามีธาตุดิน ธาตุน้ำ ธาตุไฟ ธาตุลมอยู่ในกายนี้ ตามที่ตั้งอยู่โดยอาการอย่างหนึ่งอย่างใดในอิริยาบถ ๔ นั้น หนทางใหญ่ ๔ แพร่งก็คือ อิริยาบถ ๔ ได้แก่ การยืน การเดิน การนั่ง และการนอน ตัวอย่าง ณ อิริยาบถยืน ขณะยืนอยู่ให้กำหนดว่า "ยืนหนอๆ" หมายความว่าในขณะนั้นมีอาการยืนเกิดขึ้นและมีการทรงตัวอยู่ได้ เพราะอำนาจของความตึงและการค้ำจุนของธาตุลม การกำหนดว่า "ยืนหนอๆ" นั้น ให้รู้แต่เพียงว่ากำลังยืนอยู่หรือรู้อาการยืน ความจริงแล้วการกำหนดรู้อาการยืนก็คือการกำหนดธาตุลมนั่นเอง

นอกจากนั้นการกำหนดรู้อาการพอง - ยุบนี้ เป็นการปฏิบัติตามพุทธดำรัสที่ตรัสไว้ในมหาสติปัฏฐานสูตร ว่า "อีกนัยหนึ่งกายของภิกษุ (โยคี) นั้น ตั้งอยู่ในอาการใดๆ ก็ตาม ย่อมตั้งสติกำหนดรู้กายโดยอาการนั้นๆ" พระดำรัสนี้อธิบายว่าพฤติกรรมหรือร่างกายจะอยู่ในอาการใดๆ ก็แล้วแต่จะต้องกำหนดรู้ทั้งหมด ไม่ว่าจะเป็นการยืน เดิน นั่ง นอน ก้ม เงย กะพริบตา คู้ เหยียด พูด ขับถ่าย รวมทั้งอาการพองและอาการยุบ

คนส่วนมากเข้าใจผิดว่าการกำหนดพองหนอ - ยุบหนอ โดยการตั้งสติไว้ที่หน้าท้องบริเวณสะดือ เป็นระเบียบวิธี (method) ใหม่ที่ถูกพัฒนาขึ้น โดยพระอาจารย์มหาสีสยาดอ

หมดอายุ 23/02/2566

อัคคมหาบัณฑิต ภัททันตโสภณมหาเถระ ผู้ก่อตั้งและเคยเป็นเจ้าสำนักสาสนยิดสา ซึ่งเป็นสถานที่สำหรับการฝึกอบรมวิปัสสนากัมมัฏฐานที่ใหญ่และมีชื่อเสียงที่สุดในเมืองย่างกุ้ง ประเทศสหภาพพม่า ความจริงการปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐานตามแนวนี้ได้มีมานานดังกล่าวแล้ว

วิปัสสนากัมมัฏฐานแนววิปัสสนายานิก

การเจริญวิปัสสนากัมมัฏฐานตามแนวนี้บางทีเรียกว่าสุทธิวิปัสสนายานิกกัมมัฏฐาน (pure insight meditation) เป็นการปฏิบัติวิปัสสนาล้วนๆ โดยการกำหนดรูปนามที่เกิดขึ้นทางทวารทั้ง ๖ ขณะที่ได้เห็นรูปทางตา ได้ยินเสียงทางหู ได้กลิ่นทางจมูก ได้รู้รสทางลิ้น ได้ถูกต้องทางกายและได้คิดรู้ทางใจ ในระยะแรกวิริยะ สติ และสมาธิของผู้ปฏิบัติยังไม่เพียงพอ การกำหนดอารมณ์ที่กระทบทางทวารทั้ง ๖ ดังกล่าวมักไม่ได้ผล บางครั้งกลับทำให้เครียด หงุดหงิด และฟุ้งซ่าน วิธีหนึ่งที่นิยมปฏิบัติกันคือเอาจิตพร้อมกับสติไปตั้งไว้ที่ท้องบริเวณสะดือ คอยสังเกตอาการพองและอาการยุบของผนังหน้าท้อง วิธีการนี้คือการกำหนดธาตุลมที่อยู่ในช่องท้อง เมื่อท้องพองขึ้นก็ให้กำหนดในใจว่า “พองหนอ” เมื่อท้องยุบลงก็ให้กำหนดในใจว่า “ยุบหนอ”

โยคีบางคนที่ยังขาดประสบการณ์เมื่อเอาจิตและสติไปตั้งไว้ที่หน้าท้องก็ยังไม่สามารถกำหนดอาการพอง - อาการยุบได้ ให้เอามือวางที่หน้าท้องบริเวณสะดือเบาๆ พยายามสังเกตความรู้สึกให้ดี จะเริ่มรู้สึกว่ามีการเคลื่อนไหวของมือที่วางอยู่ ถึงแม้จะมีเพียงเล็กน้อยก็ตาม มักจะเคลื่อนออกไปข้างนอกและเคลื่อนเข้ามาข้างใน ขณะที่มือเคลื่อนออกไปข้างนอกจะสัมพันธ์กับอาการพอง ให้กำหนดในใจว่า “พองหนอ” ขณะที่มือเคลื่อนเข้ามาข้างในจะสัมพันธ์กับอาการยุบให้กำหนดในใจว่า “ยุบหนอ” เมื่อสามารถกำหนดอาการพอง - อาการยุบได้ชัดเจนแล้วให้ค่อยๆ เอามือกลับมาที่เดิม

การกำหนดอาการพองและอาการยุบมีความสำคัญมาก ถือว่าเป็นอารมณ์หลักในฐานกายของการเจริญวิปัสสนากัมมัฏฐาน ก่อนที่จะย้ายสติไปกำหนดที่ฐานอื่น เช่น ฐานเวทนา ฐานจิต และฐานธรรม จำเป็นที่จะต้องสร้างอารมณ์หลักหรือฐานหลักให้มั่นคงเสียก่อน เหมือนคนเราต้องมีบ้านเป็นที่พักอาศัยแน่นอน และบ้านนี้จะต้องมั่นคง แข็งแรงและปลอดภัยด้วย ก่อนที่จะเดินทางท่องเที่ยวไปตามที่ต่างๆ ถึงจะไปไกลแสนไกลอย่างไร ลงท้ายก็ต้องกลับมาอยู่บ้านเดิมของตน

ความสำคัญของคำว่า “หนอ”

ความจริงการกำหนดในใจว่า “พองหนอ - ยุบหนอ” (ภาษาไทย) “rising-falling” (ภาษาอังกฤษ) “อนุนมตี - โอนมติ” (ภาษาบาลี) หรืออื่นๆ นั้น เป็นแต่เพียงคำภาวนา ซึ่งเป็นอารมณ์บัญญัติ (conventional concept) เพื่อก่อให้เกิดสมาธิเท่านั้น ไม่ใช่อารมณ์ปรมัตถ์ (ultimate

หมดอายุ 23/02/2566

reality) ซึ่งเป็นอารมณ์แท้ๆ ของวิปัสสนากัมมัฏฐาน อนึ่งคำว่า "หนอ" นี้ ตรงกับคำบาลีว่า "วต" ดังในพระบาลีพุทธฎีกาก็มีคำนี้ปรากฏอยู่ดั้งเดิมว่า อนิจฺจา วต ไม่เที่ยงหนอ หรือ อญฺญาสิ วต ได้รู้แล้วหนอ อโห วต โอ้ หนอ ดังนี้เป็นต้น

นอกจากนั้นการเจริญวิปัสสนากัมมัฏฐานจำเป็นต้องใช้สมาธิระดับขณิกสมาธิเท่านั้น เพื่อให้อินทรีย์ทั้ง ๕ คือ ศรัทธา วิริยะ สติ สมาธิ และปัญญา เสมอกัน ถ้าการปฏิบัติทำให้สมาธิลึกลงจนถึงระดับอุปจารสมาธิ และอัปปนาสมาธิ แล้วจะทำให้อินทรีย์เหล่านี้ไม่สมดุลกัน ศรัทธา วิริยะ สติ และปัญญา ก็เกิดน้อยหรือไม่เกิดเลย เวลาปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐานจริงๆ โดยเฉพาะในระยะแรกขณิกสมาธิยังมีกำลังอ่อน ถ้ากำหนดในใจว่าพองเฉยๆ อาการพองจะปรากฏตั้งอยู่นานกว่าคำภาวนา การกำหนดอาการยุบก็เช่นเดียวกัน อาการพองหรืออาการยุบยังปรากฏอยู่ แต่คำภาวนาหยุดไปแล้ว ไม่ได้จังหวะเสมอกันพอดี ทำให้โยคีบางคนกระวนกระวายหรือฟุ้งซ่าน

แต่ถ้าเพิ่มคำว่า หนอ เข้าไปเป็น พองหนอและยุบหนอซึ่งประกอบด้วยสองพยางค์ กำลังของขณิกสมาธิจะเพิ่มขึ้น พระอาจารย์ ดร. ภัททันตะ อาสภมหาเถระ ธัมมาจริยะ อัคคมหากัมมัฏฐานาจริยะ ได้เมตตาอุปมาอุปไมยว่า เหมือนกับเงินจำนวนหนึ่งบาท ซึ่งมีค่าเท่ากับสี่สลึง ถ้าในการกำหนดใช้เพียงแค่พองกับยุบ ก็เหมือนกับเงินมีค่าเพียงสองสลึง แต่เมื่อใส่หนอลงไปทั้งอาการพองและอาการยุบจะทำให้กำลังของสมาธิมีค่าเท่ากับสี่สลึง หรือหนึ่งบาทเต็มพอดี วต ยังแปลว่าธรรมที่ยังสัตว์ให้ข้ามซึ่งสังสารวัฏฏ์ก็ได้ ดังวิเคราะห์ว่า วฏฏสฺสารตาเรตีติวโต (ธมฺโม) ธรรมใดย่อมยังสรรพสัตว์ให้ข้ามซึ่งวัฏฏสงสาร ฉะนั้นธรรมนั้นได้ชื่อว่า หนอ

อนึ่งคำว่าหนอ ยังช่วยกำหนดให้รู้ว่าอาการนั้นๆ ได้สิ้นสุดลงแล้ว เช่น ขวาย่างหนอ เป็นการบอกให้รู้ว่าอาการย่างของเท้าได้ดับลงแล้ว หรืออีกนัยหนึ่งเป็นสัญญาณของการคั่นรูปนามปรมัตถ์ ซึ่งกำลังเกิดขึ้น ตั้งอยู่ และดับไป คำบริกรรมหรือคำภาวนาถึงแม้จะเป็นบัญญัติก็จริงอยู่ แต่ในระยะแรกๆ ของการปฏิบัติธรรมยังมีความจำเป็นอยู่ มิฉะนั้นจะไม่มีที่กำหนดรู้ของจิต คำภาวนาที่เกิดพร้อมกันกับรูปนามปรมัตถ์พอดี ไม่ก่อนและไม่หลังกัน จึงเรียกว่า การกำหนดได้ปัจจุบัน การปฏิบัติที่ถูกต้องจะทำให้พัฒนาการของวิริยะ สติ และปัญญาเพิ่มขึ้นเรื่อยๆ จนบรรลุมรรคผลนิพพานได้ในที่สุด

หมดอายุ 23/02/2566

บรรณานุกรม

จำลอง ดิษยวณิช. **ที่มาของพองหนอและยุบหนอ.** พุทธจักร. ๒๕๔๑;๕๒(๓):๑๑ - ๑๖.

———. **วิปัสสนากรรมฐานและเชาวน์อารมณ์.** ฉบับปรับปรุง. พิมพ์ครั้งที่ ๓. เชียงใหม่: โรงพิมพ์แสงศิลป์, ๒๕๔๙.

ธนิต อยู่โพธิ์. **สติปัฏฐานสำหรับทุกคน.** กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๕.

ภัททันตะ อาสภมหาเถระ. **วิปัสสนาธุระ.** กรุงเทพมหานคร: C 100 Design, ๒๕๓๖.

Joseph Goldstein. **The experience of insight: a natural unfolding.** Kandy: Buddhist Publication Society, 1980.

Mahasi Sayadaw. **The Satipatthana vipassana meditation.** 2nd ed. Yangon (Myanmar): Buddha Sasana Nuggaha Organization, 1970.

Mahasi Sayadaw. **Fundamental of vipassana meditation.** Berkeley CA: Dhammachakka Meditation Center, 1981.

Nanamoli Bhikku. **The path of purification (translated from Visuddhimagga by Buddhaghosa).** 5th ed. Kandy: Buddhist Publication Society, 1999.

U Silananda Sayadaw. **The four foundations of mindfulness: an exposition of the summary.**

หมดอายุ 23/02/2566

วิปัสสนูปกิเลส : เครื่องทดสอบมนสิการ

ดร. สุดารัตน์ บรรเทากุล

"วิปัสสนูปกิเลส" เป็นศัพท์คำหนึ่งที่ใช้ในพุทธศาสนาเกี่ยวข้องในด้านการปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐาน มาจากภาษาบาลีว่า "วิปสสนูปกกิเลสา" มาจากศัพท์คำว่า "วิปัสสนา" และ "อุปกิเลส" หมายถึงอุปสรรคหรือเครื่องกีดขวางความก้าวหน้าของการเจริญวิปัสสนา เป็นปรากฏการณ์หรือสภาวธรรมที่เกิดขึ้นทำวิปัสสนาให้เศร้าหมอง หรือสิ่งที่เข้ามาทำให้วิปัสสนาญาณมัวหมอง คำอธิบายเรื่องวิปัสสนูปกิเลส สามารถพบได้ในหลายคัมภีร์เช่น ปฏิสัมภิทามรรค คัมภีร์วิสุทธิมรรค คัมภีร์อภิธัมมัตถวิภาวินี คัมภีร์วิสุทธิมัคคอรรถกถา คัมภีร์วิสุทธิมรรคมหาฎีกา หรือในตำราต่างๆ ที่รจนาโดยพระมหาเถระนักปราชญ์ในทางพุทธศาสนารุ่นหลัง เช่น วิปัสสนาชุนี รจนาโดยพระมหาสีสยาดอ (โสภณมหาเถระ) และ วิปัสสนาทีปนีฎีกา รจนาโดยพระอาจารย์ภัททันตะอาสภมหาเถระ ธัมมาจริยะ อัคคมหากัมมัฏฐานาจริยะ เป็นต้น

วิปัสสนูปกิเลสมีความสำคัญอย่างไร วิปัสสนูปกิเลสเป็นเรื่องที่ควรศึกษาทั้งภาคทฤษฎีและประสบการณ์ในภาคปฏิบัติหรือไม่ โดยความเป็นจริงแล้วเรื่องวิปัสสนูปกิเลสมักถูกละเลยหรือมองข้ามไป เพราะโยคีผู้ปฏิบัติส่วนมากจะสนใจและให้ความสำคัญในเรื่องวิปัสสนาญาณหรือปัญญาญาณที่แสดงถึงความก้าวหน้าในการปฏิบัติมากกว่า หากโยคีผู้ปฏิบัติสามารถศึกษารายละเอียดและให้ความใส่ใจในเรื่องวิปัสสนูปกิเลสแล้ว จะสามารถนำมาเป็นเครื่องเตือนใจหรือสติในระหว่างการปฏิบัติ นอกจากนั้นแล้วยังสามารถเป็นเครื่องชี้หรือเครื่องสังเกตหรืออาจแม้แต่เป็นเครื่องตัดสินสำหรับโยคีผู้ปฏิบัติที่เข้าใจว่าตนเองได้ปฏิบัติวิปัสสนาจนได้ประสบผลของการปฏิบัติที่สมบูรณ์แล้ว และอธิษฐานเข้าปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐานอีกครั้งหนึ่ง

ดังที่พระมหาสีสยาดอได้รจนาไว้ว่า *วิปัสสนูปกิเลสย่อมไม่เกิดแก่พระอริยสาวกผู้ได้บรรลุมรรคผลแล้ว แก่บุคคลผู้ปฏิบัติผิดทาง บุคคลผู้ทอดทิ้งกัมมัฏฐาน และบุคคลผู้เกียจคร้านย่อหย่อนในการปฏิบัติ แต่จะเกิดขึ้นเฉพาะแก่โยคีผู้ปฏิบัติชอบ ผู้มีความพากเพียรในการปฏิบัติอย่างยิ่งยวด จนได้ชื่อว่าอารัทธวิปัสสกะเท่านั้น*[*] ดังที่ท่านได้ยกบาลีจากคัมภีร์วิสุทธิมรรคดังนี้

วิปสฺสนุปกฺกิเลสา หิ ปฏิเวธปฺปตฺตสฺส อริยสาวกสฺส เจว วิปฺปฏิปนฺนกสฺส จ นิกฺขิตฺตกมฺมฏฺฐานสฺส กุสีตปุคฺคลสฺส นุปฺปชฺชนฺติ สมฺมาปฏิปนฺนกสฺส ปนฺยุตฺตปฺปยุตฺตสฺส อารทฺธวิปสฺสกสฺส กุลปุตฺตสฺส อุปปชฺชนฺติเยว (วิสุทธิ.๒/๓๐๕)

หมดอายุ 23/02/2566

[*] มหาสีสยาดอ, วิปัสสนาชุนี, แปลโดยจำรูญ ธรรมดา กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ทิพยวิสุทธิ์ ๒๕๔๐ หน้า ๒๕๒.

พระอาจารย์ภัททันตะ อาสภมหาเถระ อัคคมหากัมมัฏฐานาจริยะ หรือที่เป็นที่รู้จักและเรียกกันว่า "ชลบุรีสยาดอ" ได้อธิบายชัดเจนละเอียดลงไปอีกว่า *พระอริยสาวกผู้ได้บรรลุมรรคผลแล้ว หมายถึง พระอริยบุคคลผู้ถึงปฏิเวธ คือท่านที่ผ่านโสพสญาณไปครั้งหนึ่งแล้ว อธิษฐานกลับมาถึงญาณนี้อีกก็ดี พระอริยบุคคลที่สูงขึ้นไปกว่านี้ก็ดี คนเหล่านี้ย่อมไม่พบวิปัสสนูปกิเลสเลย*[๒]

จากข้อความเหล่านี้ย่อมแสดงประจักษ์ชัดเจนว่า วิปัสสนูปกิเลสสามารถเกิดขึ้นได้กับผู้ใดและไม่เกิดขึ้นกับผู้ใด วิปัสสนูปกิเลสจะปรากฏขึ้นแก่โยคีบุคคลที่กำลังปฏิบัติกัมมัฏฐานด้วยความวิริยอุตสาหะ และไม่ผิดหลักการปฏิบัติเท่านั้น คำถามต่อไปคือ วิปัสสนูปกิเลสจะเกิดขึ้นเมื่อไหร่ ในวิปัสสนาญาณระดับใด ซึ่งในคัมภีร์วิปัสสนาชุนี พระมหาสีสยาดอได้กล่าวชัดเจนไว้ว่า วิปัสสนูปกิเลส ๑๐ ประการ จะปรากฏขึ้นแก่โยคีในช่วงที่อุทยัพพยญาณเกิดขึ้นใหม่ๆ ซึ่งยังเป็นตรุณวิปัสสนา หรือวิปัสสนาชั้นต้น เกิดแก่อารัทธวิปัสสกบุคคล คือบุคคลผู้เริ่มปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐานเท่านั้น บุคคลผู้เจริญวิปัสสนาจนได้ญาณแก่กล้า ก็ไม่เกิดวิปัสสนูปกิเลสเช่นกัน เพราะฉะนั้น อุปกิเลสหรือวิปัสสนูปกิเลสจะไม่เกิดแก่โยคีผู้เพียบพร้อมด้วยญาณตั้งแต่นิพพิทาญาณเป็นต้นไป[๓]

ด้วยเหตุผลนี้ สภาวธรรมที่เกี่ยวกับวิปัสสนูปกิเลสจึงอาจสามารถเป็นข้อพิสูจน์ว่า การปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐานของท่านนั้นๆ ดำเนินมาถูกทาง และบรรลุผลดีโดยลำดับ แต่กระนั้นในทางกลับกัน ก็สามารถเป็นเครื่องวัดหรือบททดสอบที่สำคัญได้อย่างดีว่า โยคีผู้ปฏิบัติเมื่อประสบพบเห็นอุปกิเลสเหล่านี้แล้ว นำพาให้โยคีผู้ปฏิบัติสำคัญผิดหรือไม่ เพราะการประสบพบเห็นสภาวะหรือปรากฏการณ์แปลกๆ ใหม่ๆ จากวิปัสสนูปกิเลสทั้ง ๑๐ ประการนี้ อาจทำให้โยคีผู้ปฏิบัติเข้าใจผิดคิดว่าเป็นของดี ของวิเศษ ทำให้ยึดมั่นถือมั่น ไม่สามารถก้าวหน้าในการปฏิบัติธรรมได้ หรือหยุดการปฏิบัติธรรม การที่โยคีสำคัญผิดว่าวิปัสสนูปกิเลสเหล่านี้เป็นสัจธรรมที่ตนได้บรรลุแล้วหยุดปฏิบัติธรรม วิปัสสนูปกิเลสนี้จึงได้ชื่อว่าทำให้วิปัสสนาญาณมัวหมอง เกิดอโยนิโสมนสิการทำให้เห็นสิ่งที่ไม่จริงเป็นจริง การที่โยคีผู้ปฏิบัติธรรมมีพหูสูตในเรื่องอุปกิเลส ๑๐ ประการนี้ จึงมิใช่เป็นเรื่องเสียหายแต่ประการใด แต่ช่วยเป็นพื้นฐานให้เข้าใจว่า สิ่งใดที่พบหรือประสบนั้นยังมิใช่จุดหมายปลายทาง เช่น โยคีบางบุคคลอาจเข้าใจว่าสิ่งที่ตนเห็นสว่างไสวเป็นนิพพาน ซึ่งแท้ที่จริง "นิพพานไม่ใช่แสงสว่างไสว" หรือโยคีผู้ปฏิบัติบางบุคคลเข้าใจว่าการที่ตนเองรู้สึกวูบดับไปชั่วขณะหนึ่งเป็นสภาวะของนิพพาน เหล่านี้เป็นต้น เพราะ "นิพพานไม่มีอะไรปรากฏเป็นนิมิตหมาย"[๔]

---

[๒] พระอาจารย์ภัททันตะ อาสภมหาเถระ อัคคมหากัมมัฏฐานาจริยะ วิปัสสนาทีปนีฎีกา กรุงเทพฯ: ๒๕๑๓ หน้า ๑๔๙.

หมดอายุ 23/02/2566

[๓] อ้างอิงแล้ว มหาสีสยาดอ, วิปัสสนาชุนี, หน้า ๒๕๒.

[๔] แหล่งเดิม หน้า ๕๐๕.

ฉะนั้นจึงควรทราบหรือศึกษาว่า วิปัสสนูปกิเลสได้แก่อะไรบ้าง?

วิปัสสนูปกิเลสเป็นอารมณ์ประเภทธรรมารมณ์ที่เกิดจากการปฏิบัติธรรมนี้มีอยู่ ๑๐ ประการ ดังนี้คือ โอภาส ญาณ ปีติ ปัสสัทธิ สุข อธิโมกข์ ปัคคหะ อุปัฏฐาน อุเบกขา และนิกันติ เมื่อพิจารณาคร่าวๆ ในอุปกิเลสทั้ง ๑๐ นี้ จะพบว่ามีบางชนิดเป็นองค์ประกอบแห่งฌาน เช่น ปีติ สุข ฉะนั้นวิปัสสนูปกิเลสนี้จึงหมายรวมถึงฌาน และนอกจากนั้นยังมีญาณหรือปัญญาอันเป็นส่วนหนึ่งของการปฏิบัติวิปัสสนาด้วย วิปัสสนูปกิเลสที่มักเกิดขึ้นเป็นอย่างแรกคือโอภาส เรียกวิปัสสโนภาส[๕] ได้แก่แสงสว่าง หรืออาจเป็นภาพที่เรียกว่านิมิต หรือเป็นทั้งโอภาสและนิมิตที่เกิดจากอำนาจวิปัสสนาจิต โยคีผู้ปฏิบัติในขณะที่หลับตากำหนดอยู่นั้น จะเห็นแสงสว่างสุกใส เห็นแสงต่างๆ หรือเห็นแสงสว่างพร้อมนิมิตสิ่งหนึ่งสิ่งใด เช่น พระพุทธรูป เทวดา ดอกบัว แสงที่เห็นจะเจิดจ้าสว่างไสวไปทั่ว หรือเห็นแสงออกจากร่างกายตน อาจเห็นนิมิตเป็นปุยเมฆขาวสะอาดแจ่มใส ลอยคว้างผนึกกันแล้วคลายตัวออก หรือลอยกระจายอยู่ แล้วผนึกเข้าเป็นกลุ่มเดียวกันเคลื่อนไหวลอยไปลอยมาอยู่เบื้องหน้า หรือเห็นแสงสีต่างๆ เขียว แดง เหลือง น้ำเงิน ม่วง เป็นต้น แจ่มใสเป็นแผ่นพืดหรือสอดสีสลับไปมา เป็นแผ่นหรือเป็นคลื่น แล้วแปรเปลี่ยนเป็นสีแก่อ่อน เช่น ฉัพพรรณรังสีงามน่าดูน่าชม หรือเห็นเป็นสีรุ้งดุจประกายแสงของแก้วนิลกาพและโกเมนที่เจียระไนดีแล้ว ก้อนมหึมา มีประกายรุ้งกระจายพรายเพริดรุ่งโรจน์โชติช่วงงดงามยิ่งนัก[๖] ถ้าโยคีผู้ปฏิบัติยิ่งมีกำลังสมาธิแก่กล้าเข้มแข็ง โอภาสและนิมิตนั้นๆ จะปรากฏชัดเจนแจ่มแจ้งยิ่งขึ้นๆ ดังในคัมภีร์วิสุทธิมรรคกล่าวไว้ว่า "ก็แลแสงสว่างนี้นั้น สำหรับภิกษุบางรูปเกิดขึ้นส่องสว่างเฉพาะเพียงฐานที่คูบัลลังก์ สำหรับบางรูป ส่องสว่างทั่วภายในห้อง สำหรับบางรูป ส่องสว่างทั่วทั้งภายนอกห้องด้วย สำหรับบางรูปส่องสว่างทั่วทั้งวัด สำหรับบางรูปส่องสว่างไปตลอดคาวุต ๑ ตลอดโยชน์หนึ่ง ตลอดสองโยชน์ ตลอดสามโยชน์ ฯลฯ สำหรับบางรูป ทำให้เกิดแสงสว่างเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน ตั้งแต่พื้นปฐพีขึ้นไปจนอกนิฏฐพรหมโลก" ซึ่งมาจากบาลีดังนี้

โส โข ปนายฺ โอภาโส กสฺสจิ ภิกขุโน ปลฺลงฺกฏฐานมตฺตเมว โอภาเสนโต อุปฺปชฺชติ, กสฺสจิ อนโตคพภงฺ, กสฺสจิ พหิคพภมปิ, กสฺสจิ สกลวิหารงฺ.... (วิสุทธิ ตติยภาค หน้า ๒๖๘)

วิปัสสโนภาสที่ปรากฏแก่โยคีผู้ปฏิบัติ เสมือนหนึ่งเป็นเครื่องทดสอบว่า โยคีผู้ปฏิบัติมีมนสิการดีหรือไม่ ถ้าโยคีบุคคลมีมนสิการไม่ดีนี้อาจทำให้โยคีผู้ปฏิบัติเข้าใจผิดน้อมคิดปรุงแต่งไปต่างๆ นานาว่าเป็น บุญ อิทธิปาฏิหาริย์ อันตื่นตาตื่นใจ ไม่เคยประสบมาก่อน จึงทำให้จิตติดเพลิน

---

[๕] ธนิต อยู่โพธิ์ วิปัสสนานิยม กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พ.ศ. ๒๕๔๐ หน้า ๑๓๗.

[๖] แหล่งเดิม หน้า ๑๓๘.

หรือที่เรียกว่านันทิ ซึ่งเป็นตัณหา จิตจะติดเพลินอยู่ในวังวนของความตื่นตาตื่นใจ เมื่อเกิดนันทิ อันคือตัณหา ย่อมเกิดอุปาทาน ยึดมั่นหมายมั่นพึงพอใจหรือน้อมเชื่ออย่างรุนแรงด้วยความไม่รู้ตามความเป็นจริงในโอภาสหรือนิมิตต่างๆ ที่เกิดขึ้นนั้น ทำให้เกิดอาการที่เรียกกันทั่วๆ ไปว่าติดนิมิต กล่าวคือเกิดการไปน้อมดู น้อมทำ น้อมเชื่อในนิมิตด้วยอธิโมกข์ว่าเป็นจริง จึงทำโยคีผู้ปฏิบัติไม่สามารถข้ามพ้นความเพลิดเพลินนั้น หรืออาจทำให้โยคีบุคคลเข้าใจผิดไปว่า ตนได้สำเร็จแล้ว คือได้มรรคญาณ ผลญาณแล้ว เกิดความยินดีชอบใจหนักหนา แล้วเลยนึกถึงบุญบารมีของตนเองว่า ตนเป็นคนมีวาสนาบารมีสูง ได้ประสบพบเห็นสิ่งที่คนธรรมดาสามัญไม่อาจเห็นได้ จึงหยุดการเจริญวิปัสสนาเพียงเท่านั้น

วิปัสสนูปกิเลสประการถัดไป ได้แก่ ญาณ ซึ่งหมายถึงวิปัสสนาญาณ ในขณะที่โยคีผู้ปฏิบัติกำหนดรูปนามอยู่นั้น เกิดปัญญารู้แจ้งนามรูปที่เกิด - ดับอย่างรวดเร็วในทวารทั้ง ๖ การรู้นี้เป็นการรู้อย่างเฉียบคม รู้แจ้งนามรูปที่เกิดขึ้นตามที่กำหนด ขณะที่กำหนดไปจะรู้ซึ้งถึงความเป็นอนิจจัง ทุกขัง อนัตตาของนามรูปที่กำลังเกิด - ดับอยู่ การรู้นี้ไม่ใช่รู้แบบพิจารณา แต่จะรู้สึกว่าเป็นการรู้โดยธรรมชาติ และโยคีหลงไหลยินดีในญาณนี้โดยนึกว่าเป็นคุณธรรมพิเศษ เหตุที่เป็นเช่นนั้นเพราะสามารถกำหนดรูปและนามได้คล่องแคล่วว่องไวมาก กำหนดได้สะดวกสบาย ที่เคยพลั้งเผลอกำหนดไม่ทันก็สามารถกำหนดได้ทัน ซึ่งผิดกว่าเดิมที่เคยกำหนดมา ซึ่งต้องทำด้วยความลำบาก แม้จะอุตสาหะระมัดระวังก็ยังพลั้งเผลอบ่อยๆ ต้องตั้งใจอย่างมาก หากโยคีผู้ปฏิบัติมีมนสิการไม่ดีอาจสำคัญผิดคิดว่าตนเองได้บรรลุมรรคผลแล้ว เป็นโสดาบันบุคคลแล้ว บางครั้งถึงกับคิดว่า อาจารย์ของตนตอนปฏิบัติจะกำหนดได้ดีเหมือนอย่างนี้หรือไม่หนอ คงจะปฏิบัติสู้ไม่ได้แน่ๆ เกิดนึกดูถูกอาจารย์อย่างรุนแรง เพราะเกิดปัญญามากมายเหลือเกิน สำหรับผู้ที่มีมนสิการดีก็คิดว่าที่อาจารย์พร่ำสอนให้กำหนดทันปัจจุบัน เป็นเช่นนี้เอง อาจารย์ช่างเป็นผู้มีพระคุณอย่างล้นเหลือ แล้วก็กำหนดในอารมณ์ปัจจุบันต่อๆ ไป

ปีติ ได้แก่ วิปัสสนาปีติ หมายถึง ความรู้สึกเยือกเย็น ความเอิบอิ่มใจในขณะกำหนด บางทีก็เกิดความซาบซ่าไปทั้งหมดทั้งตัว บางทีก็ทำให้ตัวเบาตัวลอยได้ คือความรู้สึกตัวลอยขึ้นคืบหนึ่งบ้าง บางทีลอยไปได้ไกลๆ ก็มี ปีติมีลักษณะ ๕ ประการคือ

๑. ขุททกาปีติ มีลักษณะเกิดอาการขนลุก เนื้อหนังสั่นเล็กน้อย น้ำตาไหล มีความเอิบอิ่มใจ มีร่างกายสดชื่น เกิดขึ้นเพียงครั้งเดียวก็หายไป เป็นความอิ่มใจเล็กๆ น้อยๆ เท่านั้น

๒. ขณิกาปีติ มีลักษณะคล้ายขุททกาปีติ แต่มีความชัดเจนดีกว่าและบ่อยกว่า ความอิ่มใจในทุกๆ ขณะจิตเลยทีเดียว ในอรรถกถาธรรมบทได้กล่าวไว้ว่า "ปีติที่บังเกิดภายในใจของบุคคลผู้ฟังธรรม แสดงธรรม หรือสอนธรรม ย่อมทำให้เกิดความอิ่มเอิบใจ ทำให้

หมดอายุ 23/02/2566

น้ำตาไหล เกิดขนลุกซู่ อย่างนี้เป็นปีติที่สามารถทำที่สุดแห่งสังสารวัฏ มีนิพพานเป็นจุดหมาย จึงเป็นปีติที่เยี่ยมยอดกว่าปีติทั่วๆ ไป เพราะเป็นปีติที่ยินดีในธรรมนั่นเอง[๗]

๓. โอกกันติกาปีติ ความเอิบอิ่มซ่าเซ็น เกิดขึ้นกระทบกายแล้วสลายไปเหมือนคลื่นกระทบฝั่งมหาสมุทร เกิดขึ้นในร่างกายอย่างรวดเร็วและรุนแรงมาก

๔. อุพเพงคาปีติ ความเอิบอิ่มโลดแล่น เป็นปีติที่มีกำลังแรง ทำให้ร่างกายลอยขึ้นอาจเป็นบางส่วน หรือทั้งร่างก็ได้ แล้วแต่แรงปีติ

๕. ผรณาปีติ ความเอิบอิ่มซาบซ่านไปทั่วร่างกาย อาการทางกายหรือวาจาจะสงบไปโดยอัตโนมัติ บางครั้งถึงกับไม่ต้องการแม้กระทั่งจะกะพริบตาเลยทีเดียว เพราะต้องการแต่จะรับรสของปีติอย่างเดียวเท่านั้น

พระมหาสีสยาดอได้รจนาไว้อย่างละเอียดว่า ผรณาปีติเท่านั้นที่จะสามารถเกิดขึ้นหลังจากที่ได้อุทยัพพยญาณ และจะค่อยๆ พัฒนาขึ้นเรื่อยๆ จนกระทั่งญาณนั้นแก่กล้า ปีติทั้ง ๕ นี้ยังเกิดได้แม้ในภังคญาณซึ่งเป็นญาณชั้นสูง

ในขณะปฏิบัติกัมมัฏฐานอยู่นั้น ปีติทั้ง ๕ ประการนี้ย่อมเกิดขึ้นกับผู้ปฏิบัติอย่างแน่นอน อาจเกิดขึ้นได้ทั้งในขณะที่เดินจงกรมและนั่งกำหนด ในขณะที่เดินกำหนดจะปรากฏซู่ซ่าบนศีรษะเหมือนผมชูชัน รู้สึกซาดามหนังศีรษะลงมาจนถึงหู ใบหน้า มากบ้างน้อยบ้าง หรืออาจรู้สึกว่าบนศีรษะชาและดึงเหมือนมีสิ่งที่มารั้งขึ้นทำให้ดึง บางครั้งบางคราวรู้สึกเย็นผิวกายและตามแขนขาเหมือนถูกลมเย็นพัดโชยมากระทบทั้งที่ไม่มีลมพัด บางครั้งจะรู้สึกเย็นในบางส่วนของร่างกายหรือทั่วสรรพางค์ หรือบางครั้งจะรู้สึกโคลงเคลงเหมือนเดินหรือนั่งอยู่บนเรือที่ถูกคลื่นซัด บางครั้งในขณะที่นั่งกำหนดก็รู้สึกเหมือนตัวลอยขึ้นไปๆ ในอากาศ บางครั้งขณะกำหนดอยู่ดีๆ อารมณ์ก็ค่อยๆ หาย รู้สึกตัวเหมือนวูบหลับไป เป็นเหมือนกับลืมสติหรือสลบไปชั่ววูบก็เป็นได้ เมื่อได้สติรู้สึกตัวแล้วก็รีบกลับมากำหนดต่อ พร้อมกับรู้สึกสดชื่นซาบซ่าไปหมดทั้งตัว ปีติทั้ง ๕ ประการนี้เมื่อเกิดขึ้นแก่โยคีผู้ปฏิบัติ ซึ่งโยคีผู้ปฏิบัติหากมีมนสิการไม่ดีก็ทำให้สำคัญผิด เช่นเดียวกับวิปัสสนูปกิเลสข้อต้นๆ เพราะเป็นปีติที่ไม่เคยพบก่อนเลยในชีวิต

ปัสสัทธิ ได้แก่ วิปัสสนาปัสสัทธิ คือความสงบที่เกิดจากการปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐานอาจเกิดขึ้นได้ทั้งในขณะที่เดินจงกรมและนั่งกำหนด เป็นความสงบกายและจิตที่เกิดขึ้นแล้วสามารถดับความฟุ้งซ่านและความเร่าร้อนต่างๆ ได้ เมื่อปัสสัทธิเกิดสภาวธรรมเหล่านี้คือ ลหุตา (ความเบา) มุทุตา (ความอ่อนโยน) กัมมัญญตา (ความกระฉับกระเฉง) ปาคุญญตา (ความ

หมดอายุ 23/02/2566

[๗] อ้างอิงแล้ว มหาสีสยาดอ หน้า ๒๖๒.

คล่องแคล่ว) อุชุกตา (ความซื่อตรง) ก็ย่อมปรากฏ[๘] ฉะนั้นร่างกายและจิตใจของโยคีผู้ปฏิบัติในช่วงนี้จะมีแต่ความเบาสบาย ไม่มีทุกขเวทนา จะมีความสงบคล่องตัว เช่นในขณะเดินจงกรมกำหนดขวาย่างหนอ ซ้ายย่างหนอ ฯลฯ นั้น จะรู้สึกว่าการยกเท้า ก้าวเท้า วางเท้า ได้คล่องตัวเบาหวิวเหมือนกับไม่ได้เดินด้วยเท้า เท้าของตนสามารถดำเนินไปเองอย่างคล่องสะดวกสบายไม่หนัก ไม่โคลงเคลง ไม่เหน็ดเหนื่อยเมื่อยล้าประการใด เช่นเดียวกับในอิริยาบถอื่นๆ แม้จะนั่งกำหนดนานเป็นชั่วโมงๆ ก็จะไม่รู้สึกว่าเหน็ดเหนื่อยเมื่อยล้าประการใด ไม่มีอาการฟุ้งซ่าน ใจลอย จิตกำหนดได้ดีเป็นไปอย่างต่อเนื่อง ไม่มีการหยุดชะงัก ไม่มีความสนใจในบาปอกุศล ไม่มีการปกปิดความผิดของตน ไม่มีการอวดตนหรือเสแสร้งต่างๆ นานา จิตใจตอนนี้จะมีสภาพที่ตรงมากอยากอยู่ในสภาพเช่นนี้ตลอดชีวิต ทำให้รู้สึกว่าไม่ว่าจะกำหนดอิริยาบถใดก็ตาม เช่น ยืน เดิน นั่ง นอน ก็จะกำหนดได้ดีเป็นพิเศษ รู้สึกว่าทั้งจิตใจและร่างกายล้วนแต่มีความสุขสบายเป็นอย่างยิ่งอย่างที่ไม่เคยพบมาก่อน[๙]

สุข ได้แก่ วิปัสสนาสุข คือความสุขสดชื่นที่เกิดขึ้นพร้อมกับจิตที่กำหนดอยู่นั้น เป็นความสุขที่ละเอียดประณีตยิ่ง ในช่วงนี้จะไม่ปรากฏมีโรคใดๆ มาเบียดเบียนกล้ำกรายเกิดขึ้น การนึกคิดก็มีแต่ความสุขสดชื่น เป็นความสุขที่ท่วมท้นหัวใจ เป็นความสุขที่มีรสล้ำลึก เป็นความสุขที่ประเสริฐกว่าความสุขธรรมดาที่มนุษย์พบเห็น อาจทำให้โยคีคิดว่าตนได้บรรลุวิมุตติรสแล้ว

อธิโมกข์ ได้แก่ ศรัทธา ที่มีความผ่องใสชัดเจนเกิดขึ้นกับจิตซึ่งกำหนดวิปัสสนาอยู่เป็นศรัทธาที่มีพลังมาก ทำให้จิตไม่เบื่อหน่ายหรือท้อถอยในการกำหนด มีแต่จะผ่องใสขึ้นเรื่อยๆ แม้จะไม่ได้กำหนดจิตก็ยังผ่องใสอยู่เหมือนเดิม จะเป็นด้วยอำนาจของญาณ หรือด้วยอำนาจศรัทธาที่เกิดขึ้นในวิปัสสนาจิตก็ตาม ทำให้มีความศรัทธาเชื่อกรรม ผลของกรรม และคุณของพระรัตนตรัยอย่างลึกซึ้ง เป็นเหตุให้โยคีมีกำลังใจปฏิบัติต่อเนื่อง ทั้งอยากชักชวนให้ผู้อื่นมาปฏิบัติด้วย อาจจูงใจให้โยคีผู้ปฏิบัติมีความนึกคิดแรงกล้า นึกน้อมไปถึงท่านผู้นั้นผู้นี้ที่เคยมีพระคุณหรือบิดามารดาญาติมิตรสหายผู้เป็นที่รัก อยากไปชวนให้มาปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐาน เพื่อให้เกิดญาณรู้เห็นเช่นตนบ้าง หรือเกิดเลื่อมใสศรัทธาแรงกล้ายิ่งไปกว่านั้น โดยคิดเลยเถิดไปอีกว่าถ้าตนเองปฏิบัติลุล่วงได้ผลดีแล้ว จะไปตั้งสำนักวิปัสสนากัมมัฏฐานขึ้นสักแห่งหนึ่ง หรือสนับสนุนให้มีผู้ตั้งสำนักขึ้นแล้วชักชวนคนอื่นๆ มาเข้าปฏิบัติ สามารถพ้นทุกข์ได้จะได้ไม่เสียชาติเกิด เมื่อคิดเพลิดเพลินไปด้วยศรัทธาอันแรงกล้า โยคีผู้ปฏิบัติก็ลืมมูลกัมมัฏฐาน คือการตั้งสติกำหนดอารมณ์ปัจจุบัน ทำให้กัมมัฏฐานรั่ว คือบกพร่อง ซึ่งหากโยคีมีสติกำหนดตามไม่ทันทำให้ละเลยการกำหนดกลายเป็นความคิดฝันเฟื่องไป

---

[๘] อ้างอิงแล้ว มหาสีสยาดอ หน้า ๒๖๗.

[๙] วิปัสสนาซุนี ๒๖๘.

ปัคคหะ ได้แก่ วิริยะ คือ ความเพียร ในขณะที่โยคีผู้ปฏิบัติกำลังกำหนด เป็นความเพียรที่ประคับประคองเป็นอย่างดี ไม่หย่อนเกินไป และไม่ตึงเกินไป ไม่มีอาการขึ้นๆ ลงๆ โยคีผู้ปฏิบัติบางครั้งกำหนดได้ต่อเนื่องตลอดวันคืน

อุปัฏฐานะ ได้แก่ สติ ในขณะที่โยคีผู้ปฏิบัติกำลังกำหนด จะมีสติดีขึ้นมาอย่างน่าอัศจรรย์ ทำให้กำหนดได้หมดทุกสิ่งทุกอย่าง สิ่งที่เคยกำหนดได้ยากมาบัดนี้กำหนดได้อย่างคล่องแคล่ว จนตนเองแปลกใจว่าสติช่างดีพร้อมไปเสียทุกอย่าง ทุกขณะทุกอิริยาบถกำหนดได้ทั้งหมดทั้งสิ้น เพราะสติตั้งมั่น ไม่โยก ไม่คลอน ไม่หวั่นไหว ไม่เผลอ ตั้งมั่นในอารมณ์ ซึ่งแต่ก่อนมาไม่เคยเป็นเช่นนี้เลย ถ้าโยคีบุคคลมนสิการไม่ดี อาจคิดว่าตนพบธรรมวิเศษแล้ว นี่กระมังที่เป็นจิตของพระอรหันต์ที่มีสติตลอดเวลา เลยด่วนสรุปว่าตนเป็นอริยบุคคลแล้ว

อุเบกขา ในที่นี้ได้แก่ วิปัสสนูเปกขา เกิดความวางเฉยในสังขารอารมณ์ทั้งปวง ไม่ยินดียินร้ายต่อทุกสิ่งเหมือนไม่มีกิเลส มีอารมณ์ใดมากระทบก็ไม่หวั่นไหว วางเฉยเสียทุกประการ เป็นอุเบกขาที่มีกำลังแรงกล้า บางครั้งจิตของโยคีจะรู้สึกคล้ายกับไม่อยากก้าวเข้าไปหาอารมณ์ บางครั้งจะรู้สึกเหมือนกับเฉื่อยชาในอารมณ์ ไม่อยากเลื่อนไหว ไม่อยากกำหนดอะไร ต้องมีมนสิการให้ดี วิปัสสนาจารย์ก็จะเตือนให้โยคีผู้ปฏิบัติกำหนดอาการเฉยนั้นๆ ถ้ามนสิการไม่ดี อาจคิดว่าตนเป็นพระอรหันต์แล้ว

นิกันติ ได้แก่วิปัสสนานิกันติ กล่าวคือ ความพอใจ ความต้องการ ความยินดี ความติดใจในคุณวิเศษทั้ง ๙ ประการ คือ ตั้งแต่โอภาสจนถึงอุเบกขาตามที่ได้กล่าวมาแล้วนั่นเอง

อันที่จริงจะเห็นได้ว่า สภาวธรรมหลายประการเป็นของดี ล้วนเป็นเจตสิกฝ่ายกุศล เช่น ญาณ ปีติ ปัสสัทธิ สุข ศรัทธา สติ อุเบกขา แต่ที่กลายเป็นวิปัสสนูปกิเลสก็เพราะว่าเมื่อจิตเพลิดเพลินไปในสภาวธรรมนั้นๆ ก็ทำให้ละเลยมูลกัมมัฏฐาน คือการตั้งสติกำหนด[๑๐] ทำให้เสียเวลาในการปฏิบัติวิปัสสนา และเมื่อมนสิการไม่ดี มีตัณหา มานะ ทิฏฐิเข้าประสมด้วยก็จะทำให้การบำเพ็ญชัดส่ายยิ่งขึ้น ไม่ก้าวหน้าเท่าที่ควร[๑๑] ซึ่งในคัมภีร์วิสุทธิมัคคอรรถกถาได้แสดงไว้ชัดเจนว่า วิปัสสนูปกิเลสตั้งแต่โอภาสถึงอุเบกขา ๙ ประการนี้เรียกว่า อุปกิเลส เพราะเป็นที่อาศัยของตัณหา มานะ และทิฏฐิ วิปัสสนูปกิเลสทั้ง ๙ ประการนี้ตัวจริงแท้ๆ ไม่ได้เป็นอกุศลเลย แต่ประการสุดท้ายคือ นิกันติ เป็นอุปกิเลสด้วยทั้งเป็นที่อาศัยของอุปกิเลสด้วย ฉะนั้นอุปกิเลสทั้งหมด ๑๐ ประการ จึงเป็นที่อาศัยของอกุศล ๓ ตัว คือ ตัณหา มานะ และทิฏฐิ

---

[๑๐] อ้างอิงแล้ว พระอาจารย์ภัททันตะ อาสภมหาเถระ อัคคมหากัมมัฏฐานาจริยะ หน้า ๑๔๓.

[๑๑] แหล่งเดิม.

สภาวธรรมทั้ง ๙ อย่าง คือตั้งแต่โอภาสจนถึงอุเบกขาเป็นกุศลแท้ เพราะจะเกิดขึ้นได้ต้องใช้ความเพียรปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐานมาไม่น้อย แต่ที่มามีสภาพเป็นอุปกิเลสก็เพราะเมื่อเกิดขึ้นแล้ว อกุศล ๓ ตัว คือ ตัณหา มานะ ทิฏฐิ คอยหาโอกาสเข้าแทรก เช่นเมื่อโอภาสปรากฏขึ้น ทิฏฐิก็จะเกิดแก่โยคี ทำให้นึกคิดว่า แสงสว่างเกิดขึ้นนี้ คงเป็นเพราะตนได้บรรลุธรรมวิเศษ ต่อจากนั้น มานะ ก็จะเกิดขึ้น ทำให้นึกคิดไปว่าตนมีบุญแท้ๆ ต่อจากนั้น ตัณหา ก็เกิด ทำให้ยินดีชอบใจว่าขอให้เป็นอย่างนี้ตลอดไป[๑๒]

เมื่อผ่านอุทยัพพยญาณไปแล้ว ตัณหา มานะ ทิฏฐิจากไปแล้ว ธรรมทั้ง ๙ ประการนี้ก็กลับเป็นของดีตามเดิม และดีวิเศษเสียด้วย เพราะเป็นโพชฌงค์ คือองค์คุณสำคัญของเหตุให้ได้มรรคผล ส่วนข้อสุดท้าย คือนิกันตินั้น เป็นตัวอกุศล เป็นอุปกิเลสแท้อย่างไม่ต้องสงสัย[๑๓]

วิปัสสนาจารย์ที่เข้าใจวิธีการปฏิบัติอย่างดีและมีประสบการณ์ต่างๆ ในวิปัสสนูปกิเลสมาแล้วจึงมีความสำคัญอย่างยิ่ง เพราะสิ่งเหล่านี้ต้องเกิดขึ้นอันเป็นปกติตามธรรมชาติของจิต เมื่อจิตมีสมาธิ หากไม่ได้แก้ไขหรือปล่อยละเลยไป จะกลายเป็นกิเลสชนิดที่ทำให้ติดได้อย่างเหนียวแน่นและยาวนานและให้โทษรุนแรงได้

ฉะนั้นในระหว่างที่ญาณหรือความเข้าใจยังไม่พร้อมบริบูรณ์ โยคีผู้ปฏิบัติผู้เป็นพหูสูตจึงควรพึงระลึกว่า ต้องกำหนดอารมณ์ที่เกิดขึ้นให้รู้เท่าทันปัจจุบันเมื่ออุปกิเลสเกิดขึ้นแล้ว เช่น ความยินดีพอใจเนื่องจากตัณหา ความคิดว่าตนมีบุญวาสนาบารมีสูง มีความภูมิใจในตนเองอยู่เงียบๆ เนื่องจากมานะ บางคนสำคัญผิดคิดว่าตนได้บรรลุธรรมเป็นพระอรหันต์ก็มี ทั้งนี้เนื่องจากทิฏฐิที่ผิด วิธีแก้ไขคือต้องกำหนดในอารมณ์ความยินดีพอใจ ความชื่นชม และต้องกำหนดความคิดหรือความเห็นนั้นๆ ให้ได้ปัจจุบันด้วย อย่างไรก็ตามไม่ใช่เป็นสิ่งที่ง่ายสำหรับผู้เริ่มปฏิบัติกัมมัฏฐาน เพราะเป็นการฟุ้งภายในที่เป็นไปโดยไม่รู้ตัว จึงเป็นหน้าที่ของวิปัสสนาจารย์ที่ต้องคอยช่วยเหลือโยคีผู้ปฏิบัติอย่างใกล้ชิด จำเป็นต้องดุด้องว่ากล่าวตักเตือนในบางครั้ง

โยคีผู้ปฏิบัติที่มีมนสิการดี สามารถนึกได้ว่านิมิตหรือสภาวธรรมเหล่านี้ไม่ใช่สัจธรรมสูงสุด ไม่ใช่สภาวธรรมสูงสุด หนทางแท้จริงคือทางวิปัสสนานี้ได้แก่ ความรู้การเกิดดับของรูปนามโดยอุทยัพพยญาณเท่านั้น จึงจะเรียกได้ว่า โยคีผู้ปฏิบัติรู้จักมัคคะ หากยังถือนิมิตหรือสภาวธรรมเหล่านี้ว่าเป็นของดี ของวิเศษ เป็นวิปัสสนาแท้นั้น ถือว่าเป็นอมัคคะ คือหลงทาง เมื่อพบวิปัสสนูปกิเลสเหล่านี้แล้วสามารถผ่านพ้นวิปัสสนูปกิเลสได้ โดยสามารถกำหนดรู้แยกแยะได้ว่าสิ่งใดเป็นหนทาง หรือไม่ใช่หนทางแห่งวิปัสสนาที่ตนกำลังปฏิบัติอยู่ หรือมีปัญญารู้ว่าสิ่งใดคือ

---

[๑๒] แหล่งเดิม หน้า ๑๔๘.

[๑๓] แหล่งเดิม หน้า ๑๔๙.

หมวดวิชา 23/02/2566

สาระ สิ่งใดไม่ใช่สาระ คือมีปัญญาที่สามารถรู้มัคคะ อมัคคะ และประหาณสัญญาอมัคคะได้นั่นเอง จึงเรียกว่า มัคคามัคคญาณทัสสนวิสุทธิ โยคีผู้ปฏิบัติได้ผ่านพ้นวิปัสสนูปกิเลสแล้ว ผ่านเครื่องทดสอบมนสิการแล้วเท่านั้น จึงสามารถก้าวหน้าในวิปัสสนาชั้นสูงต่อไป

จากความรู้ในเรื่องวิปัสสนูปกิเลสนี้ สามารถนำมาเป็นหลักสำหรับการพิจารณาวิเคราะห์ได้ทั้งแบบอัตตวิสัยและภววิสัย ลักษณะแบบอัตตวิสัยคือโยคีพิจารณาปรากฏการณ์หรือความคิดที่เกิดขึ้นภายในจิตใจของตนเองขณะที่ปฏิบัติกัมมัฏฐาน รู้จักแยกแยะสิ่งที่เกิดขึ้นระหว่างทางการปฏิบัติว่าเป็นสัจธรรมที่แท้จริงที่ถูกต้องหรือไม่ ซึ่งต้องอาศัยมนสิการที่เป็นฝ่ายดีงามและถูกต้องของผู้ปฏิบัติ หากมีโยนิโสมนสิการที่ดีแล้ว โยคีผู้ปฏิบัติก็ได้ญาณทัศนะด้านวิปัสสนาที่เรียกว่ามัคคามัคคญาณทัสสนวิสุทธิ สำหรับอีกประการหนึ่งในลักษณะภววิสัยคือสามารถพิจารณาหลักหรือวิธีการปฏิบัติของตนหรือของผู้อื่น ตลอดทั้งสำนักต่างๆ ว่าเป็นการปฏิบัติที่สอดคล้องกับหลักการปฏิบัติวิปัสสนาหรือไม่ พูดอย่างสามัญก็คือผู้มีประสบการณ์หรือมีพหูสูตในวิปัสสนูปกิเลสจึงจะสามารถมีปัญญาพิจารณาตัดสินคำกล่าวหรือคำชวนเชื่อว่าเป็นจริงหรือผิดแผกไปจากข้อเท็จจริงอย่างใด การมีความรู้เรื่องวิปัสสนูปกิเลสจึงเป็นเรื่องที่น่าส่งเสริมให้เข้าใจ เพราะไม่ได้มีโทษสิ่งหนึ่งประการใดต่อผู้ปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐานประการใด

บรรณานุกรม

ธนิต อยู่โพธิ์. **วิปัสสนานิยม.** กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พ.ศ. ๒๕๔๐

พระอาจารย์ภัททันตะ อาสภมหาเถระ อัคคมหากัมมัฏฐานาจริยะ. **วิปัสสนาทีปนีฎีกา.** กรุงเทพฯ: ๒๕๑๓.

มหาสีสยาดอ. **วิปัสสนาชุนี.** จำรูญ ธรรมดาแปล. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ทิพยวิสุทธิ์ พ.ศ. ๒๕๔๐

หมดอายุ 23/02/2566

ประยุกต์การสอนวิปัสสนากัมมัฏฐาน : เสริมความเข้าใจหรือทำลาย

Dr. Ma Meiling

เมื่อครั้งที่หลวงพ่อพระอาจารย์ภัททันตะ อาสภมหาเถระ ธัมมาจริยะ อัคคมหากัมมัฏฐานาจริยะ ย้ายไปพำนักที่สำนักปฏิบัติสมมิตร - ปราณี อำเภอบ้านบึง จังหวัดชลบุรีใหม่ๆ ผู้เขียนได้เคยปรารถกับหลวงพ่อว่า เนื่องจากสำนักสมมิตร - ปราณีมีผู้ปฏิบัติจำนวนมาก ห้องพักสำหรับโยคีมีจำนวนไม่เพียงพอต่อความต้องการของโยคีผู้ปฏิบัติ ผู้เขียนจึงกราบเรียนหลวงพ่อว่าตนมีความประสงค์ไปพม่าเพื่อปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐาน หลวงพ่อได้มีเมตตาแนะนำว่า หากต้องการไปประเทศพม่าเพื่อปฏิบัติวิปัสสนาอย่างแท้จริงแล้ว ควรไปที่สำนักวิปัสสนามหาสีสยาดอกรุงย่างกุ้งโดยให้ไปศึกษาและขอกัมมัฏฐานจากพระอาจารย์อูวาสวะสยาดอ หรือพระอาจารย์อูจติละสยาดอเท่านั้น หลวงพ่อพระอาจารย์ภัททันตะ อาสภมหาเถระ ได้เน้นย้ำและรับรองว่า พระอาจารย์ทั้งสองท่านนี้เป็นศิษย์รุ่นหลัง ได้เรียนและผ่านการปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐานกับพระอาจารย์ใหญ่มหาสีสยาดอ ขณะนี้ทั้งสองได้เป็นพระวิปัสสนาจารย์ใหญ่ของสำนักมหาสี โดยมีวาระท่านละหกเดือน ท่านทั้งสองมีหลักการสอนวิปัสสนากัมมัฏฐานที่ยังคงรูปแบบเดิมของมหาสีสยาดอทุกประการ ผู้เขียนจึงฟังและน้อมรับใส่ใจไว้ นอกจากนั้นแล้วผู้เขียนได้กราบเรียนถามหลวงพ่ออีกว่า สำหรับสำนักวิปัสสนาที่มีชื่อเสียงอื่นๆ เช่น สำนักของท่านอูบัณฑิตสยาดอเป็นอย่างไร หลวงพ่อตอบว่าสำนักนี้ได้ปฏิบัติหลักวิปัสสนากัมมัฏฐานแบบมหาสีสยาดอเช่นกัน แม้วิธีการสอนของสำนักนี้จะเหมือนกับสำนักมหาสี แต่ในตอนท้ายเมื่อโยคีบุคคลมีวิปัสสนาญาณแก่กล้าและปฏิบัติจวนจะผ่าน จะสอนต่างกัน

ดังนั้นในปลายปี ค.ศ. ๑๙๙๙ ผู้เขียนจึงได้ไปสำนักวิปัสสนามหาสีสยาดอ ได้ขอกัมมัฏฐานจากพระอาจารย์อูจติละสยาดอ เรียนกัมมัฏฐานจากท่านได้นานราวสองเดือน หลังจากนั้นในต้นปี ค.ศ. ๒๐๐๐ ได้เรียนต่อกับพระอาจารย์อูวาสวะสยาดอ อีกเกือบสองเดือน นับว่าโชคดีอย่างยิ่งได้มีโอกาสเรียนกัมมัฏฐาน จากพระอาจารย์ทั้งสองตามที่หลวงพ่อได้เคยแนะนำไว้ และจากประสบการณ์ของผู้เขียนเอง จึงมั่นใจและยืนยันว่า พระอาจารย์ทั้งสองท่านบอกวิธีการปฏิบัติวิปัสสนาไม่ผิดแผกไปจากหลวงพ่อพระอาจารย์ภัททันตะ อาสภมหาเถระ แม้สักน้อย

พระอาจารย์ทั้งสามท่าน คือหลวงพ่อพระอาจารย์ภัททันตะ อาสภมหาเถระ พระอาจารย์อูจติละสยาดอ และพระอาจารย์อูวาสวะสยาดอ ล้วนมีวิธีการสอนที่เหมือนกัน ซึ่งผู้เขียนมั่นใจว่าเป็นแบบที่ถ่ายทอดมาจากพระอาจารย์ใหญ่มหาสีสยาดออย่างแน่แท้ และยังคงรักษารูปแบบวิธีการสอนดั้งเดิมไว้อย่างมั่นคง ไม่เปลี่ยนแปลง เช่น การสอนแบบที่ยังเป็นแบบตัวต่อตัว กล่าวคือ อาจารย์จะสากัจฉาหรือสอบอารมณ์หรือถามไถ่อารมณ์ของโยคีผู้ปฏิบัติว่า มีปรากฏการณ์ใดที่เกิด

ขึ้นกับผู้ปฏิบัติทั้งทางกายและความรู้สึกนึกคิดของจิตใจ แม้ว่าจะมีโยคีผู้ปฏิบัติจำนวนมากก็ตาม พระอาจารย์จะจัดแบ่งเวลาเป็นระเบียบให้แก่โยคีผู้ปฏิบัติทุกคน ได้มีโอกาสพูดคุยซักถามพระอาจารย์ในเรื่องวิธีการปฏิบัติหรือการทำความเข้าใจในการปฏิบัติที่ยังสงสัยลังเล การสากัจฉานี้พระอาจารย์จะให้โยคีอื่นได้มีโอกาสฟังด้วย นับว่าเป็นโอกาสที่โยคีผู้ปฏิบัติทุกคนจะได้ฟังธรรมะจากพระอาจารย์

ตามวิธีการของพระอาจารย์ทั้งสามท่าน การให้กัมมัฏฐานในครั้งแรกสุดอาจให้เป็นรายบุคคลหรือกลุ่มก็ได้ แต่พระอาจารย์จะให้โยคีใหม่ผู้ปฏิบัติทุกๆ คน เดินจงกรมให้ดูว่าทำได้อย่างถูกต้องหรือไม่ โดยให้โยคีลุกขึ้นยืนและเดินกำหนด "ขวาย่างหนอ ซ้ายย่างหนอ" ออกมาให้พระอาจารย์ได้ยิน หากโยคีผู้ปฏิบัติยกเท้าก้าวย่างโดยที่อาการก้าวย่างไม่สอดคล้องกับการกำหนด พระอาจารย์จะอธิบายใหม่ โยคีผู้ปฏิบัติเมื่อก้าวเท้าพร้อมๆ การกำหนด พระอาจารย์จึงจะพอใจ เพราะหมายความว่า โยคีเริ่มเข้าใจการกำหนดที่ต้องเกิดขึ้นพร้อมๆ กับอาการย่างเท้า เมื่อพระอาจารย์แน่ใจว่าโยคีผู้ปฏิบัติเข้าใจแล้วก็ให้ไปปฏิบัติต่อเองที่ห้องกัมมัฏฐานของตน หรือที่สำนักจัดไว้ และกำชับว่าขณะที่กำหนดโยคีไม่ต้องออกเสียง ให้เพียงแต่กำหนดในใจ พระอาจารย์จะบอกสอนอีกว่า ขณะที่เดินกำหนด หากมีอารมณ์อื่นสิ่งหนึ่งสิ่งใดเข้ามาแทรก เช่นความเจ็บปวดหรือคิดถึงสิ่งอื่นใดๆ ก็ตาม ให้โยคีหยุดเดินและยืนตรง ให้กำหนดอาการเจ็บปวดหรือความนึกคิดที่เกิดขึ้นหรืออารมณ์ต่างๆ ที่เกิดขึ้นในปัจจุบันขณะนั้น หากอารมณ์ที่แทรกไม่ชัดเจนก็ไม่ต้องเอาใจใส่ ให้กำหนดอารมณ์หลักคือพองหนอ - ยุบหนอต่อไป พระอาจารย์จะให้โยคีผู้ปฏิบัติใหม่ส่วนมากปฏิบัติรวมกัน

แม้นว่าโยคีผู้ปฏิบัติจะมีจำนวนมากที่ต้องปฏิบัติรวมในห้องโถงหรือศาลาใหญ่ แต่พระอาจารย์ไม่เคยสอนให้โยคีผู้ปฏิบัติทุกคนต้องเดินจงกรมพร้อมเพรียงเป็นกลุ่ม คือก้าวเท้าย่างที่มีจังหวะพร้อมกันๆ อย่างเดินแถวทหารหรือตำรวจ เพราะในความเป็นจริงโยคีผู้ปฏิบัติต่างก็มีจิตอารมณ์นึกคิดต่างขณะต่างวาระกัน หากกำหนดให้เดินจงกรมพร้อมเพรียงกันแบบเดินแถวทหารตำรวจ จะกำหนดความคิดหรืออารมณ์อย่างอื่นที่มาแทรกในขณะเดินจงกรมนั้นย่อมกระทำไม่ได้ การก้าวย่างพร้อมเพรียงก็เพื่อดูเป็นระเบียบสวยงามเท่านั้น ไม่เกิดประโยชน์อะไรมากไปกว่าการเดินเอกเซอร์ไซส์แก้เมื่อย การกำหนดให้โยคีเดินจงกรมในลักษณะเช่นนั้น แม้จะปฏิบัติเป็นเดือน ปี ก็คงไม่เกิดวิปัสสนาญาณอะไรขึ้น

พระอาจารย์ทั้งสามท่าน ล้วนแต่ให้นั่งกำหนดก่อนเดินจงกรม เริ่มต้นจากนั่งกำหนด ๓๐ นาที และเดินจงกรม ๓๐ นาทีสลับกันไป การเพิ่มระยะเดินจงกรมหรือเพิ่มระยะในขณะนั่งกำหนดก็มิได้มีการกำหนดตายตัวว่าโยคีปฏิบัติได้แล้วกี่วันจึงสามารถเพิ่มระยะได้ พระอาจารย์ทั้งสามจะพิจารณาจากอินทรีย์ของโยคีผู้ปฏิบัติว่าควรเพิ่มเติมแก้ไขหรือปรับแต่งให้เกิดสมดุลในโยคีแต่ละบุคคลซึ่งไม่เหมือนกัน พระอาจารย์ทั้งสามไม่เคยสอนให้นั่งกำหนดโดยแทรกระยะ

ระหว่างการกำหนดอาการพองและอาการยุบ เช่น ไม่ให้กำหนด “พองหนอ นั่งหนอ ยุบหนอ” แต่ให้กำหนด “พองหนอ ยุบหนอ นั่งหนอ” หรืออาจเป็น “พองหนอ ยุบหนอ นั่งหนอ ถูกหนอ” เป็นต้น แล้วแต่โยคีบุคคล เมื่อโยคีผู้ปฏิบัติรู้สึกว่ามีช่องว่างหรือระยะห่างในการกำหนดพองหนอ - ยุบหนอ สำหรับโยคีใหม่ หรือโยคีเก่าที่เคยปฏิบัติแล้วและมาปฏิบัติใหม่ พระอาจารย์ทั้งสามท่านจะไม่ให้นั่งกำหนดเกิน ๓๐ นาที ในตอนต้นๆ

พระอาจารย์ทั้งสามท่าน ไม่เคยให้โยคีผู้ปฏิบัติกำหนดการเดินจงกรมแบบกำหนดถี่เป็นช่วงอย่างต่อเนื่อง เช่น ในระยะที่สาม “ยกหนอ ย่างหนอ เหยียบหนอ” พระอาจารย์ไม่เคยสอนโยคีผู้ปฏิบัติกำหนดว่า ขณะที่ยกเท้าขึ้นจากพื้นนั้น ให้กำหนดแบบถี่และต่อเนื่องว่า “ยกหนอ ยกหนอ ยกหนอ” หรืออาการย่างเท้าให้กำหนดถี่ต่อเนื่องว่า “ย่างหนอ ย่างหนอ ย่างหนอ” ในทำนองเดียวกันกับในขณะอาการที่เท้ากำลังเหยียบพื้นว่า “เหยียบหนอ เหยียบหนอ เหยียบหนอ” เพราะโยคีผู้ปฏิบัติเมื่อมีสติ สมาธิ ปัญญาที่แก่กล้าขึ้นแล้ว โยคีผู้ปฏิบัตินั่นเองจะมีปัญญาญาณเกิดขึ้นเอง เห็นเองด้วยตาปัญญาว่า ในขณะที่กำลังกำหนดอาการ “ยกหนอ” หรือ “ย่างหนอ” หรือ “เหยียบหนอ” อาการเหล่านั้นจะเกิดขึ้นอย่างขาดตอนต่อกันเป็นช่วงๆ การที่บางสำนักให้กำหนดอาการถี่เป็นช่วงๆ โดยที่โยคีผู้ปฏิบัติยังไม่เกิดปัญญาญาณเห็นเอง จะทำให้โยคีนั้นต้องใช้ความพยายามหรือวิริยะมากไป ซึ่งบางครั้งอาจทำให้เกิดอาการฟุ้งซ่านขึ้นได้

มีศูนย์ปฏิบัติธรรมบางสำนักเช่นของท่านธรรมรังสีในประเทศพม่า แม้ว่าท่านจะเรียนกัมมัฏฐานแบบมหาสีสยาดอก็ตาม แต่วิธีการสอนการกำหนดของสำนักนั้น ผิดเพี้ยนไปจากดั้งเดิม คือขณะที่กำหนด “ยกหนอ ย่างหนอ เหยียบหนอ” ไม่ได้ให้โยคีผู้ปฏิบัติตามดูอาการ ยก ย่าง เหยียบ แต่ให้กำหนดว่าเป็นอาการที่เกิดจากธาตุทั้งสี่ คือ ดิน น้ำ ลม ไฟ แทน สิ่งที่กล่าวยกตัวอย่างมานี้ เพื่อแสดงให้เห็นว่า วิธีการสอนที่เพี้ยนไปจากของดั้งเดิมก็ไม่เกิดขึ้นเฉพาะในประเทศไทยเท่านั้น แม้พม่าซึ่งเป็นแหล่งต้นตอแนวการปฏิบัติแบบพระมหาสีสยาดอแท้ๆ ก็ยังมีการประยุกต์เช่นกัน

สำนักปฏิบัติวิปัสสนาในประเทศไทยบางสำนักก็มีวิธีการสอนที่เพี้ยนไปจากของดั้งเดิมเช่นกัน เช่นการกำหนดการเคลื่อนไหวของส่วนร่างกายที่มีการงอ หรือเหยียด เช่นที่แขนหรือที่ขา ไม่ว่าจะเป็นการงอแขน หรืองอเข่าเพื่อนั่งลง พระอาจารย์ทั้งสามท่านให้กำหนดอาการเหล่านั้นโดยใช้คำว่า “คู้หนอ” ไม่ให้กำหนดว่า “งอแขนหนอ” หรือ “งอเข่าหนอ” แขนหรือขา เป็นศัพท์บัญญัติไม่ต้องกำหนด พระอาจารย์ทั้งสามท่านไม่เคยสอนให้โยคีผู้ปฏิบัติกำหนดรู้การเกิดดับของอาการคู้ด้วยการนับจำนวนครั้ง เช่น ไม่ให้กำหนดว่า “คู้หนอหนึ่ง คู้หนอสอง คู้หนอสาม...” ไปจนหมดอาการของการคู้นั้นๆ เพราะการนับจำนวนครั้งก็ยังเป็นบัญญัติเช่นกัน โยคีผู้ปฏิบัติเมื่อมีญาณแก่กล้าก็จะมีญาณทัศนะหรือตาปัญญา เห็นเอง รู้เอง แจ้งเอง ว่า อาการคู้นั้น เกิดดับ เกิดดับ นับครั้งไม่ถ้วน

หมดอายุ 23/02/2566

พระอาจารย์ทั้งสามท่านเน้นย้ำในเรื่องการปฏิบัติที่ต้องเป็นไปอย่างต่อเนื่องตั้งแต่ลืมตาตื่นนอนขึ้นมาไปจนถึงขณะนอนหลับ การกำหนดให้เป็นไปอย่างต่อเนื่องเพื่อไม่ให้กัมมัฏฐานรั่ว สิ่งที่ควบคุมได้ยากและทำให้กัมมัฏฐานไม่ต่อเนื่องคือ การพูดคุย การอ่านหนังสือ การสวดมนต์ เป็นต้น สิ่งเหล่านี้พระอาจารย์จะห้ามไม่ให้โยคีผู้ปฏิบัติกระทำ ยกเว้นการพูดคุยกับพระอาจารย์ตอนสอบอารมณ์เท่านั้น การห้ามพูดคุยกัน หรือห้ามอ่านหนังสือ ก็ยังพอจะเข้าใจทำใจยอมรับได้ แต่สำหรับโยคีผู้ปฏิบัติบางบุคคลไม่เข้าใจว่าทำไมไม่ให้สวดมนต์ในช่วงขณะปฏิบัติวิปัสสนา พระอาจารย์หลวงพ่อภัททันตะ อาสภมหาเถระ ท่านเคยกล่าวอธิบายไว้ว่า ที่จริงการสวดมนต์นั้นเป็นกุศล ไม่ใช่อกุศล แต่เมื่อเทียบกับกุศลที่เกิดจากการปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐานแล้ว ย่อมเปรียบเทียบกันไม่ได้ เพราะกุศลที่เกิดจากการปฏิบัติวิปัสสนาย่อมทำให้พ้นทุกข์ ออกจากสังสารวัฏฏ์ได้ มีข้อสังเกตประการหนึ่ง สถานที่ปฏิบัติกัมมัฏฐานในประเทศพม่าแนวปฏิบัติแบบวิปัสสนาที่ได้มาตรฐาน โดยมากจะเป็นสำนักปฏิบัติที่สร้างขึ้นเฉพาะ มิใช่ลักษณะวัด เพราะการสวดมนต์เป็นกิจของสงฆ์อย่างหนึ่งที่ต้องกระทำเป็นกิจวัตรในวัด ฉะนั้นโยคีผู้ปฏิบัติที่ชาญฉลาดย่อมต้องเลือกสถานที่ปฏิบัติ ตลอดทั้งพระวิปัสสนาจารย์สอนกัมมัฏฐาน ตลอดทั้งเข้าใจกฎระเบียบที่สำนักปฏิบัติแนะนำไว้ด้วยความเข้าใจที่ถูกต้อง

เรื่องราวที่พรรณนามาแต่ต้น เป็นเพียงความรู้รายละเอียดเล็กน้อยเท่านั้นที่ได้จากการสนทนาธรรมกับพระอาจารย์ภัททันตะ อาสภมหาเถระ หวังให้เป็นประโยชน์แก่สำนักปฏิบัติและวิปัสสนาจารย์ต่างๆ เป็นข้อคิดพิจารณาว่า การรักษาวิธีการสอนแบบดั้งเดิม ปราศจากการต่อเติมวิธีการการปฏิบัติจากความเข้าใจเองจะเป็นสิ่งที่ทำได้หรือไม่ หรือหลีกเลี่ยงได้อย่างไร? การประยุกต์คำสอนจะก่อประโยชน์แก่โยคีผู้ปฏิบัติหรือกลับเป็นผลเสียแก่โยคีผู้ปฏิบัติ ควรเป็นสิ่งที่นำมาพิจารณาให้มาก ดังที่พระอาจารย์ภัททันตะ อาสภมหาเถระ พระอาจารย์อูจติละสยาดอ และพระอาจารย์อูวาสวะสยาดอ ได้กระทำตนเป็นแบบอย่างพระวิปัสสนาจารย์ที่ยังคงรักษาวิธีการสอนแบบดั้งเดิมของพระอาจารย์มหาสีสยาดอไว้ทุกประการ โดยเฉพาะพระอาจารย์ภัททันตะ อาสภมหาเถระ ได้บรรยายเรื่องนี้ไว้เมื่อ ๓ ธันวาคม พ.ศ. ๒๔๙๙ ให้แก่พระวิปัสสนาจารย์ทั่วประเทศ ณ พระอุโบสถวัดมหาธาตุยุวราชรังสฤษฎิ์ กรุงเทพมหานคร โดยแสดงเจตนาเรื่องวิธีการสอนแบบดั้งเดิมไว้ว่า "ขอเตือนให้ท่านทั้งหลายพึงพยายามช่วยกันรักษาวิธีการปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐานแบบดั้งเดิมที่ถูกต้องสมบูรณ์นี้ไว้ให้มั่นคงและเจริญยั่งยืนไปชั่วกาลนาน ขอให้ช่วยกันระวังอย่าให้การปฏิบัติอันไม่ถูกต้องแทรกซึมเข้ามาปะปนได้เป็นอันขาด และให้ช่วยกันปฏิบัติกิจการทั้งหลายให้เจริญก้าวหน้ายิ่งๆ ขึ้นไปเทอญ"

จิรं ติฏฺฐตุ สทฺธมฺโม

ขอพระพุทธศาสนาจงดำรงอยู่ชั่วกาลนิรันดร

หมดอายุ 23/02/2566

ประณามพจน์

อันองค์พระอาจารย์ภัททันตะ
เป็นสังฆโสภณาน่าชื่นชม
ผู้ทรงคุณบุญเลิศประเสริฐสุด
ได้สั่งสอนศิษย์ทั้งหลายข้ามสายธาร
ท่านโปรดสัตว์ดัดสันดานรานกิเลส
พระอดทนขันติด้วยมีบุญ
ไม่ย่อท้ออดทนนั้นล้นเหลือ
หวังให้ศิษย์ปิดอบายไปนิพพาน
จากประเทศเขตแดนแสนว้าเหว่
ข้ามประเทศเขตแคว้นมาแดนเรา
ท่านมิได้เอือมระอานิจจาเอ๋ย
ดังอุทัยไขจรัสชัชวาล
อันแต่ก่อนร่อนชะไรมิได้มี
เฝ้าสั่งสอนวอนว่าน่าชมเชย
ล้วนยากเย็นเข็ญใจเพราะไม่ชัด
สู้พากเพียรเรียนเล่าเอาจริงจัง
อันพวกเรานั้นหรืออย่าถือสา
อยากให้ศิษย์ได้ดีมีพลัง
มีเมตตาในจิตกับศิษย์มาก
อันพวกเราเหล่าศิษย์ควรคิดดู
ท่านดังดวงสุริโยผ่องโอภาส
หัวใจเรามืดมิดสนิทใน
ท่านลั่นกลองเภรีมีธรรมะ
พระคุณท่านเหลือล้นคณนา
จะนับเอาท้องทะเลห้วงเวหาส
ไม่เทียมเท่าคุณท่านอาจารย์นี้
อาสภะสมยาสง่าสม
เลิศอุดมปัญญาปรีชาชาญ
พุทธบุตรพุทธองค์ข้ามสงสาร
เหลือประมาณนับคณาบูชาคุณ
ให้ทราบเหตุปัจจัยหายหมกมุ่น
วิริยะหนุนอุตสาหะเป็นประธาน
เอ็นดูเกื้อกูลศิษย์จิตสงสาร
ทนฝ่าฟันอุปสรรคทั้งหนักเบา
ต้องมาเอกากายหัวใจเหงา
ทั้งปลาข้าวด่างรสสลดใจ
เพราะบุญเคยเกื้อกูลเป็นมูลฐาน
ส่องสถานแดนสยามงามโอพาร
ทางสายนี้ท่านนำพร่ำเฉลย
จะเอื้อนเอ่ยภาษาก็น่าฟัง
ไม่ถนัดภาษามาแต่หลัง
จึงสมหวังดังจิตคิดจำนง
ท่านดุว่าด้วยจิตนั้นคิดหวัง
มิใช่ชิงชังศิษย์ควรคิดรู้
พยายามความลำบากอดทนสู้
แล้วเชิดชูบูชิตสนิทใจ
ส่องโลกธาตุงามกระจ่างสว่างไสว
เพราะมากไปด้วยโมหะอวิชชา
ให้ศิษย์ละโลโภและโมหา
อุปมาสิ่งใดมิได้มี
เมรุมาศพสุธาสง่าศรี
ท่านเมธีควรคิดพินิจดู

แม่ชีวันดี ไล้บางยาง ผู้ประพันธ์

หมดอายุ 23/02/2566

พระอาจารยาภิวันท์ - วรวัจน์

ด้วยรำลึกถึงพระคุณอุ่นเกษี
รัฐบาลไทย ขอไปยังประเทศพม่า
ทั้งปริยัติ ปฏิบัติ บรรลุถ้วน
ชาวพุทธไทยจึงได้กราบบูชิต
ดร. ภัททันตะ อาสภมหาเถร
อดทนสอนปฏิบัติวิปัสสนา
พาผองศิษย์ปิดอบายยอดลำบาก
ศิษย์น้อยใหญ่ได้ตี ที่มีแวว
พระอาจารย์อนุโมทนาจิต
มหาเถรรัตตัญญู รู้ทั่วกรุง
สังฆมนตรีพิมลธรรมนำศาสนา
วิปัสสนาจารย์เลิศประเสริฐวิชช์
จบกระบวนวิชาครูผู้ประสิทธิ์
น้อมเป็นศิษย์พระอาจารย์เนิ่นนานมา
ผู้โดดเด่นบำเพ็ญประโยชน์ยิ่งภูผา
จำเนียรกาลกว่าห้าสิบปีแล้ว
รู้ทุกข์ยากจึงถึงธรรมนำจิตแผ้ว
ล้วนชักแถวเป็นเจ้าคุณบุญบำรุง
มุทิตาต่อศิษย์ผู้บุญสูง
ว่าหมายมุ่งพัฒนาปัญญาญาณ

ศาสตราจารย์กิตติคุณอำไพ สุจริตกุล ผู้ประพันธ์

หมดอายุ 23/02/2566

พระคุณนี้ มากล้นมี เกินกว่าที่ บรรยายหนอ

นบน้อมกราบ ด้วยดวงใจ อาลัยรำลึก
ยังสำนึก ในพระคุณ มากล้นเหลือ
พระอาจารย์ใหญ่ มีเมตตา จิตจุนเจือ
เฝ้าสอนสั่ง มิรู้เบื่อ ตรวจสอบญาณ

พระดร.ภัททันตะ อาสภะ มหาเถระ
ธัมมาจริยะ อัคคมหา กัมมัฏฐาน-
นาจริยะ แผ่พระพุทธศาสน์ มายาวนาน
ย่างเข้าหก ทศวรรษกาล ในถิ่นไทย

พระคุณท่าน ปรารภไว้ อย่างมั่นคง
สุโขทัยตรง ถึงรัตนโกสินทร์ กล้าแถลงไข
ท่านคือพระสงฆ์ องค์แรกนะ อย่าแคลงใจ
นำวิปัสสนา มาสู่ไทย อย่างจริงจัง

หลวงพ่อใหญ่ พระวิปัสสนาจารย์ จากต่างแดน
ละถิ่นแคว้น พม่าสู่ไทย ไม่คืนหลัง
เฝ้าเผยแผ่ การเจริญสติ เต็มกำลัง
ศาสนาปฏิบัติ ฝังรากหยั่ง ยั่งยืนนาน

วิปัสสนา กัมมัฏฐาน งานดำริชอบ
เจริญสติ ไปให้รอบ ทั้งสี่ฐาน
กาย, เวทนา, จิต ธรรมต้องรู้ ทุกอาการ
ควรสืบสาน ให้ต่อเนื่อง ในทันที

นักเจริญสติ พึงกำหนดสติ ตามรูป - นาม
ที่เป็นจริงตาม ธรรมชาติล้วน จึงควรหนอ
ไม่ปรุงแต่ง คาดหวังใด ไว้คอยรอ
ทันอาการปัจจุบัน นั่นแหละข้อ จำใส่ใจ

ที่สุดนี้ ขอตั้งจิต อธิษฐาน
จักสืบสานแทนคุณพระอาจารย์ให้ยิ่งใหญ่
เสริมส่งวิปัสสนาวงศ์ให้เกริกไกร
เกียรติกำจายดำรงมั่นนิรันดร์กาล

รศ. ดร. นงนุช กุลบุญ ผู้ประพันธ์

หมดอายุ 23/02/2566

อาจารยิบูชา

พระอาจารย์เปี่ยมล้น เมตตา
สอนสั่งศิษย์ นานา ไม่ถ้วน
หวังเพียงหนึ่ง ให้มา ถึงฝั่ง นิพพานเอย
ก้าวล่วงทุกข์ โศกพ้น แน่แท้ แดนเกษม
(บัดนี้)พระปรีดิ์เปรมสู่ด้าว สรวงสวรรค์
จิตผ่องแผ้ว เพริดพรรณ ส่องหล้า
การุณย์มิ่ง ผูกพัน ใจอยู่ เสมอมา
ปวงเหล่าศิษย์ พร้อมไซร้ แซ่ซ้อง เกียรติคุณ

กองทุนวิปัสสนาพระอาจารย์ ดร. ภัททันตะ อาสภมหาเถระ
ธัมมาจริยะ อัคคมหากัมมัฏฐานาจริยะ
ดร. สุดารัตน์ บรรเทากุล ผู้ประพันธ์
อาจารย์ประจำคณะพุทธศาสตร์ และโครงการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิตนานาชาติ
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

หมดอายุ 23/02/2566

หมดอายุ 23/02/2566

ประมวลภาพ

หมดอายุ 23/02/2566

พระพิมลธรรม (อาจ อาสภมหาเถระ)
ขณะดำรงตำแหน่ง สังฆมนตรีว่าการองค์การปกครอง ๑๓ ตุลาคม ๒๔๙๕

ตรวจทาน 23/02/2566

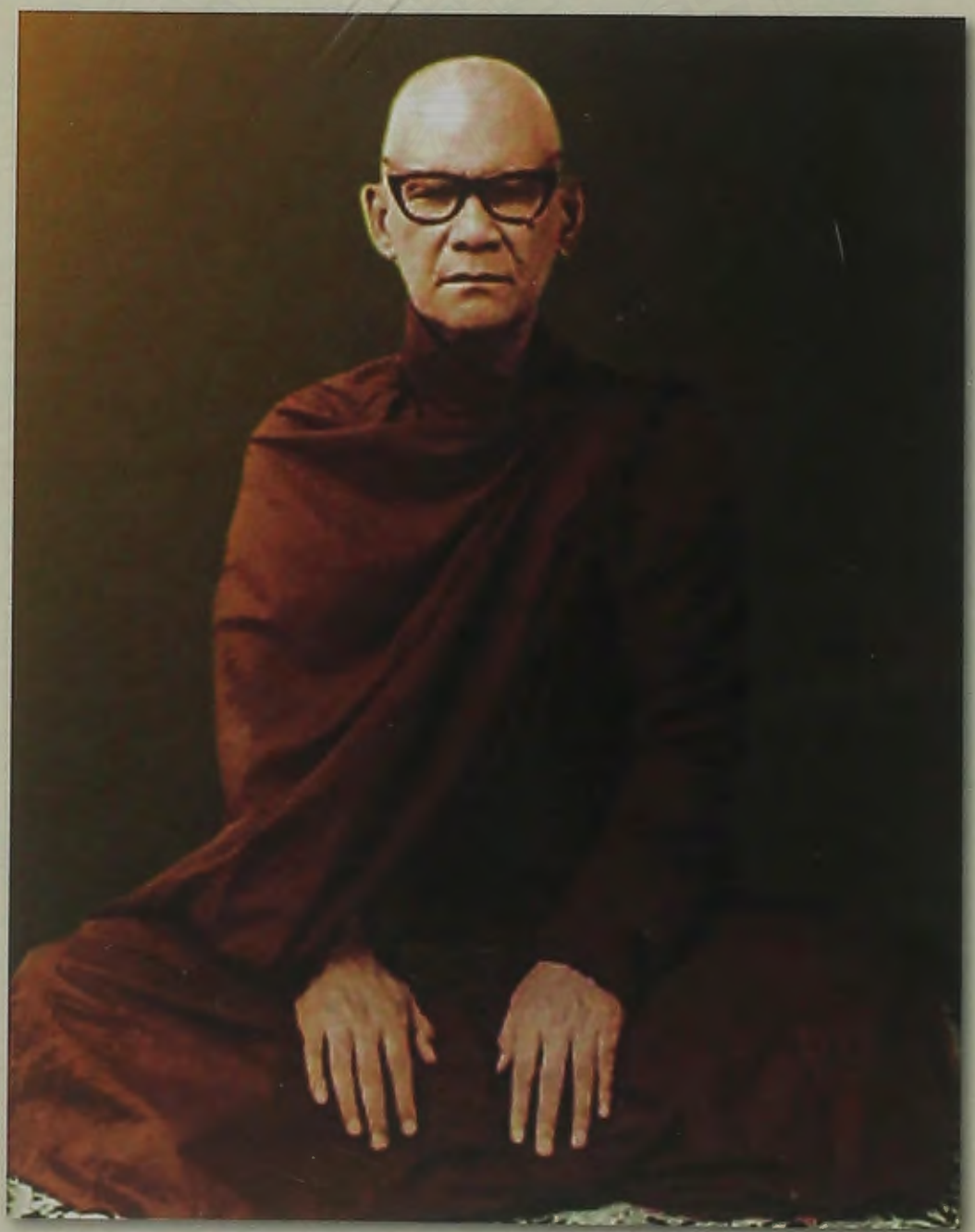

พระพิมลธรรม (ยืนซ้าย) และ **ฯพณฯ จอมพล ป.พิบูลสงคราม** (นั่งซ้าย)

ฯพณฯ อูนุ อดีตนายกรัฐมนตรีประเทศสหภาพพม่า (นั่งขวา)

หมดอายุ 23/02/2563

พระภัททันตะ โสภณมหาเถระ อัคคมหาบัณฑิต (มหาสีสยาดอ)

ดาวน์โหลดเมื่อ 23/02/2566

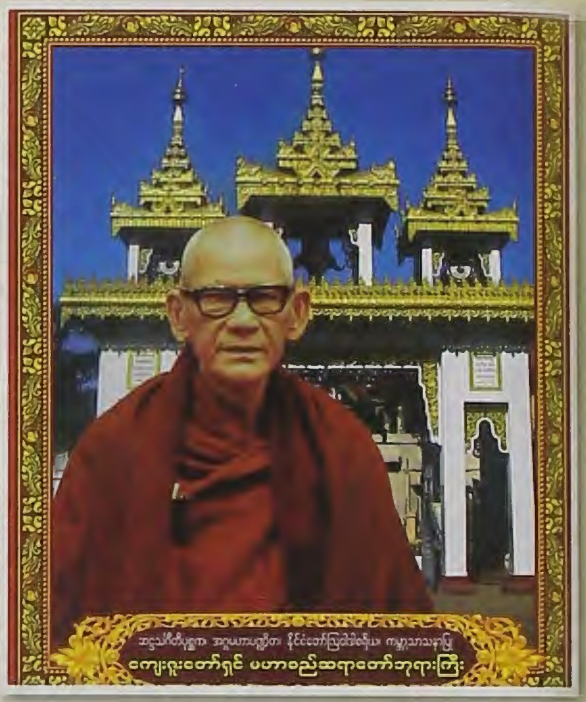

พระอาจารย์ ดร. ภัททันตะ อาสภมหาเถระ ธัมมาจริยะ อัคคมหากัมมัฏฐานาจริยะ
เมื่อครั้งเดินทางมาประเทศไทยในปี พ.ศ. ๒๔๙๖

วันที่ 23/02/2566

สาสนยิตสา (สำนักมหาสี)

สังคายนาพระไตรปิฎกครั้งที่ ๖ (นานาชาติ)

ได้รับแต่งตั้งเป็นกรรมการสังคายนาพระไตรปิฎก เมื่อ พ.ศ. ๒๔๙๘

การเดินทางกลับมาตุภูมิครั้งที่ ๑

His Holiness Bimaladharma, Ecclesiastical Minister for Sangha Administration of Thailand, reading the Message from His Holiness Somdet Phra Vajirayannavongs, Supreme Patriarch of Thailand. (H.H. Phra Bimaladharma is seen in the middle)

Message from His Majesty The King of Thailand
(Read by Gen. Khart Kunjara)

Hon'ble Field Marshal
P. Pibulsonggram,
Prime Minister of Thailand

รัฐบาลประเทศสหภาพพม่าถวายสมณศักดิ์
อัคคมหากัมมัฏฐานาจริยะ

การเดินทางกลับมาตุภูมิครั้งที่ ๒ เมื่อ พ.ศ. ๒๕๓๖

หมดอายุ 23/02/2566

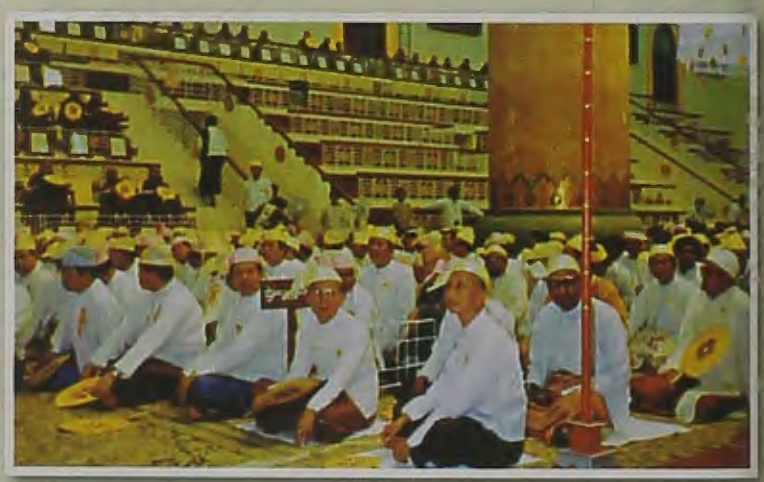

สมเด็จพระสังฆราชให้ศีล (เริ่มพิธี)

คณะผู้ติดตามจากประเทศไทย

คณะรัฐมนตรี ผู้มาทำหน้าที่กราบถวายสมณศักดิ์
แด่คณะสงฆ์พม่า

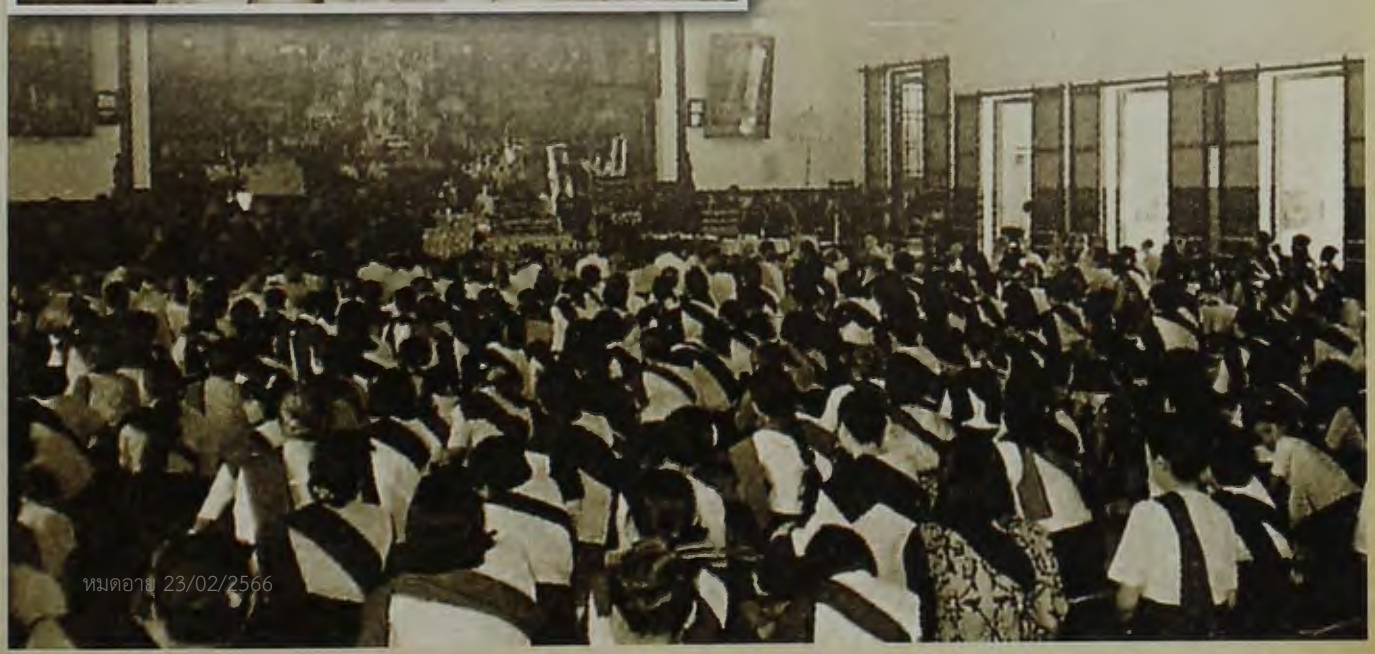

พระอาจารย์แสดงธรรมเทศนา เนื่องในโอกาส
ฉลองสมณศักดิ์ อัคคมหากัมมัฏฐานาจริยะ
ณ สำนักสาสนยิตสา

มหาวิสุตารามมหาวิทยาลัยฉลองครบรอบ ๑๐๐ ปี

การเดินทางกลับมาตุภูมิครั้งที่ ๓ เมื่อ พ.ศ. ๒๕๓๙

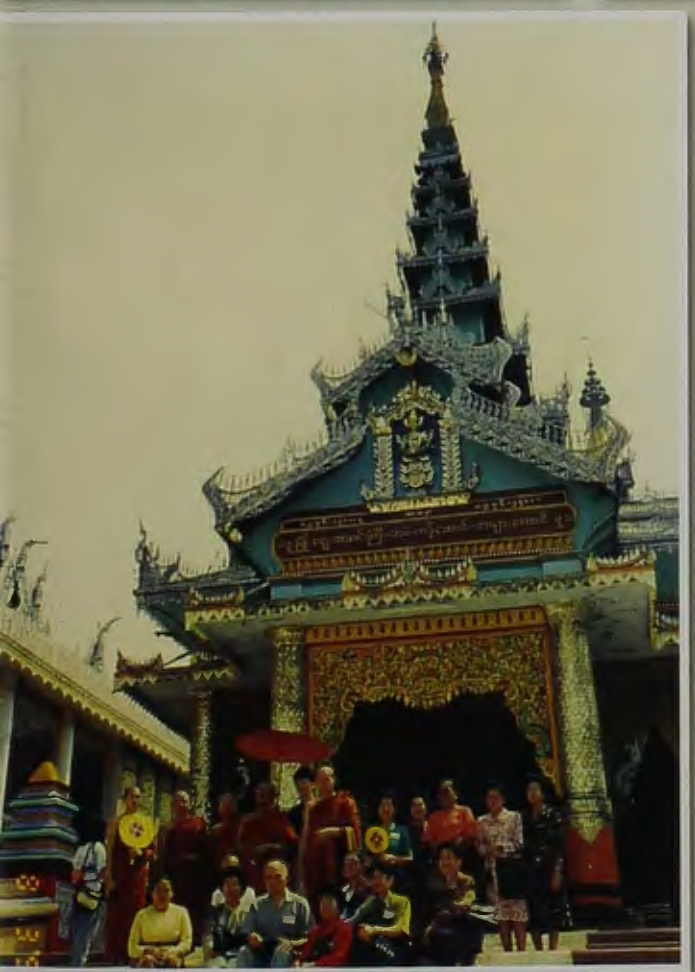
มดอายุ 23/02/2566

พระอาจารย์และคณะศิษย์สักการะพุทธสถาน

ท่านผู้หญิงดิฐการภักดี, นายธนิต อยู่โพธิ์
ร่วมเดินทางแสดงมุทิตาสักการะ

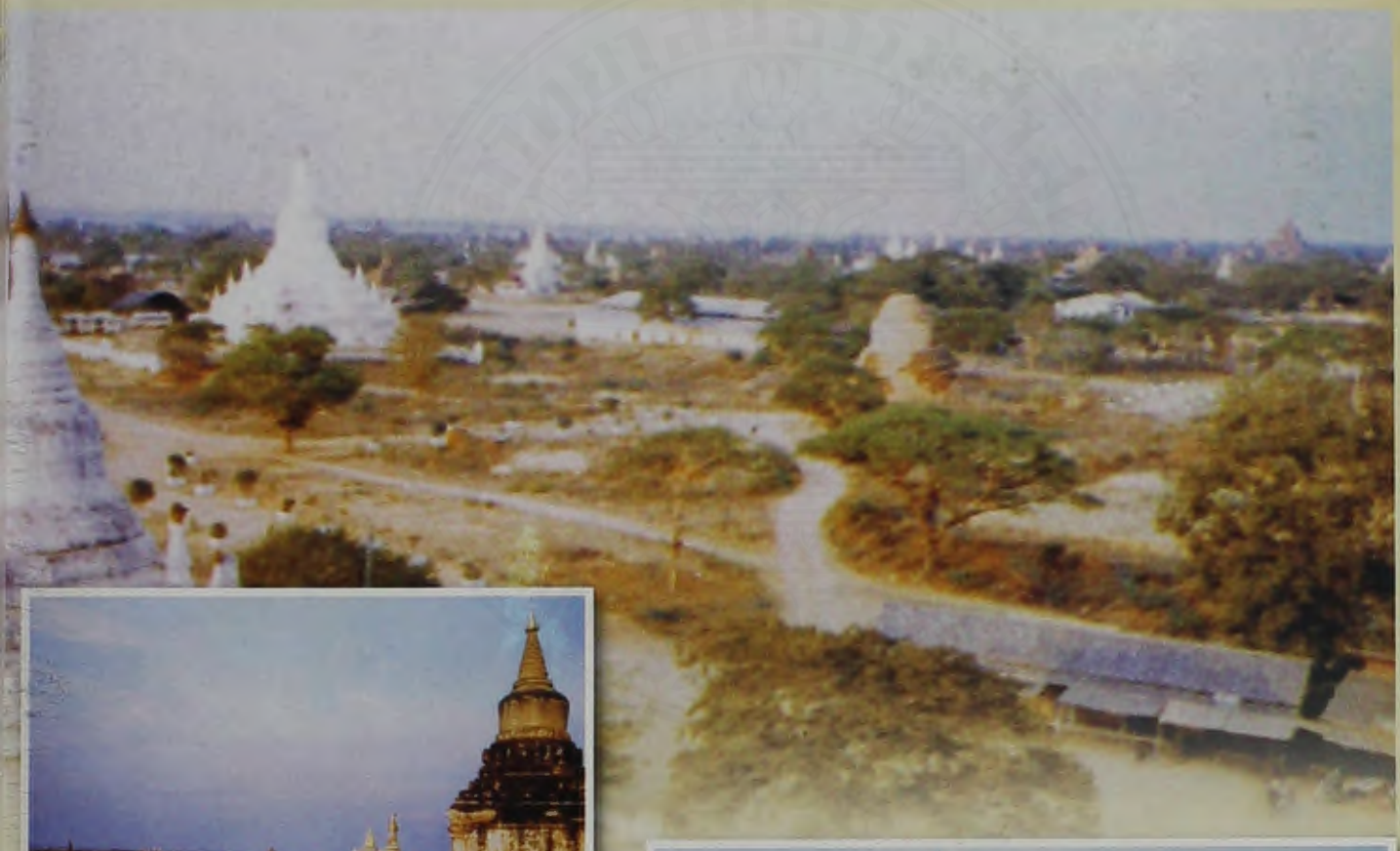
อานันทเจดีย์ เป็นเจดีย์ที่กว้างที่สุดในปะกาน

พระพุทธรูปที่แกะจากไม้ทั้งต้น

เจดีย์สัพพัญญู เป็นเจดีย์ที่สูงที่สุดในปะกาน

ทัศนียภาพโดยรอบเมืองปะกาน

เอกสาร 23/02/2566

มหาวิทยาลัยศิลปากร 23/02/2566

เจดีย์ชเวสิกอง

พระอาจารย์เข้าเยี่ยม
สมเด็จพระสังฆราชพม่าซึ่งเป็น
สหายธรรมตั้งแต่ครั้งเป็นพระนิสิต
มหาวิสุตารามมหาวิทยาลัย

พระอาจารย์และ ดร. สุดารัตน์ บรรเทากุล
ร่วมบริจาคเงินสร้างสถานปฏิบัติธรรม
เนื่องในโอกาสครบรอบ ๕๐ ปี สำนักสาสนยิตสา

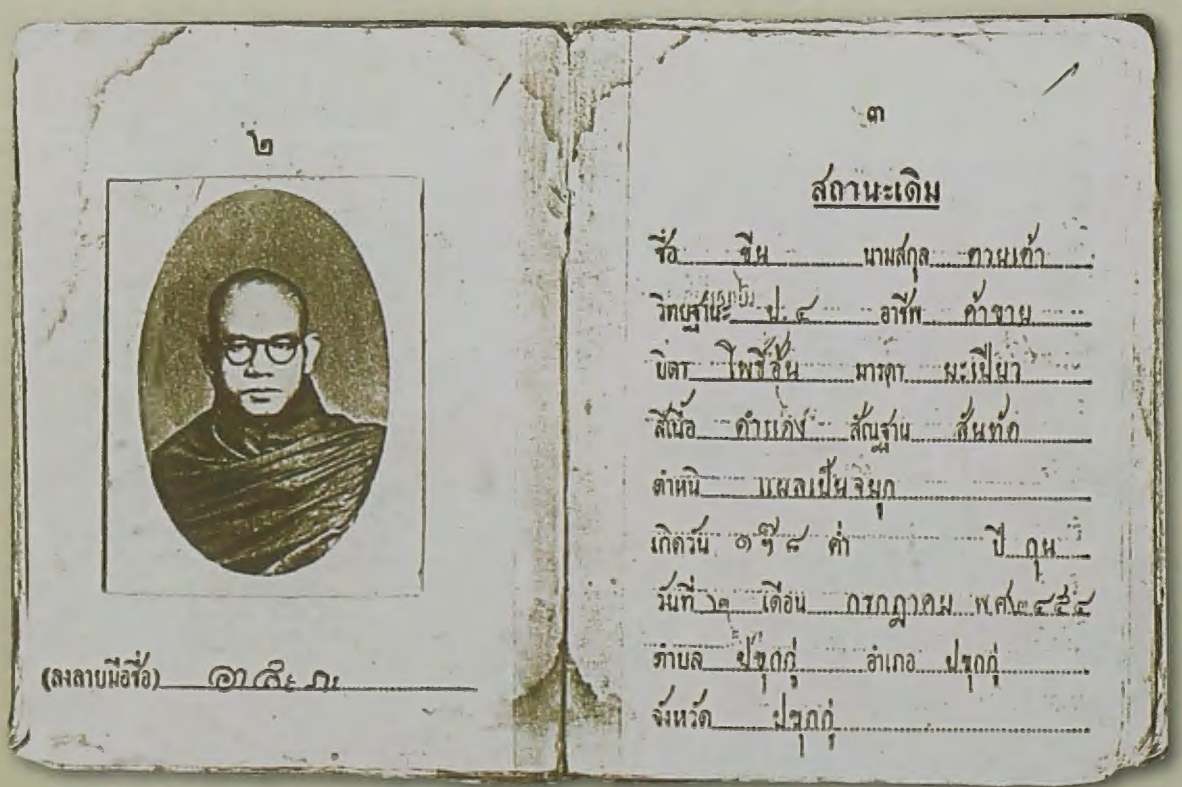
ดูบริเวณบ้านเกิดริมแม่น้ำอิรวดี แต่ปัจจุบันพื้นที่นี้เป็นแม่น้ำ

หนังสือสุทธิ

สำหรับพระภิกษุและสามเณร

(สมวนลิขสิทธิ์)

๒

(ลงลายมือชื่อ) .....

๓

สถานะเดิม

ชื่อ ชีน นามสกุล ทวยเข้า

วิทยฐานะ ป. ๔ อาชีพ ค้าขาย

บิดา ไพชี่อิ้น มารดา มะเปียว

สัญชาติ ตำบล สัญชาติ สันทัด

ตำหนิ หยดเปื้นจมูก

เกิดวันที่ ๑๙ ค่ำ ปี กุน

วันที่ ๑๓ เดือน กรกฎาคม พ.ศ. ๒๔๕๕

ภูมิลำเนา ตำบล ปุนกุ่ อำเภอ ปุนกุ่

จังหวัด ปุนกุ่

สแกนเมื่อ 23/02/2566

๔

บรรพชา

ชื่อ ส.ณ. ชีน ฉายา อาสโภ

อุปัชฌาย์ เป็นอุปัชฌายะ

บรรพชาเมื่ออายุ ๑๒ ปี วันที่ ๑๒

เดือน กรกฎาคม พ.ศ. ๒๔๒๗

ณ วัด จรงละเมียน ตำบล จรงละเมียน

อำเภอ จรงละเมียน

จังหวัด ปทุกภู

ให้วันที่ ๒๔ เดือน กุลาคม พ.ศ. ๒๔๔๗

(ลงลายมือชื่อ) ณ ละเมียน

แทนอุปัชฌายะ

๕

อุปสมบท

ชื่อ พระชีน ฉายา อาสโภ

อุปัชฌาย์ เป็นอุปัชฌายะ

อาจารย์ การมาจาจารย์

อนุสาวนาจารย์ อนุสาวนาจารย์

อุปสมบทเมื่ออายุ ๒๐ ปี วันที่ ๑๓

เดือน กรกฎาคม พ.ศ. ๒๔๗๓ เวลา ๕.๒๐ น.

ณ วัด จรงละเมียน ตำบล จรงละเมียน

อำเภอ จรงละเมียน

จังหวัด ปทุกภู

ให้วันที่ ๒๔ เดือน กุลาคม พ.ศ. ๒๔๔๗

(ลงลายมือชื่อ) ณ ละเมียน

แทนอุปัชฌายะ

๖

สำนัก

ชื่อ พระชีน

ฉายา อาสโภ

วัด มหาจาก

ตำบล พระนมหาวชาง

อำเภอ พระนคร

จังหวัด พระนคร

วันที่ ๒๔ เดือน กุลาคม พ.ศ. ๒๔๔๗

(ลงลายมือชื่อ) ณ ละเมียน

เจ้าอาวาส

๗

รับรองหนังสือสุทธินี้

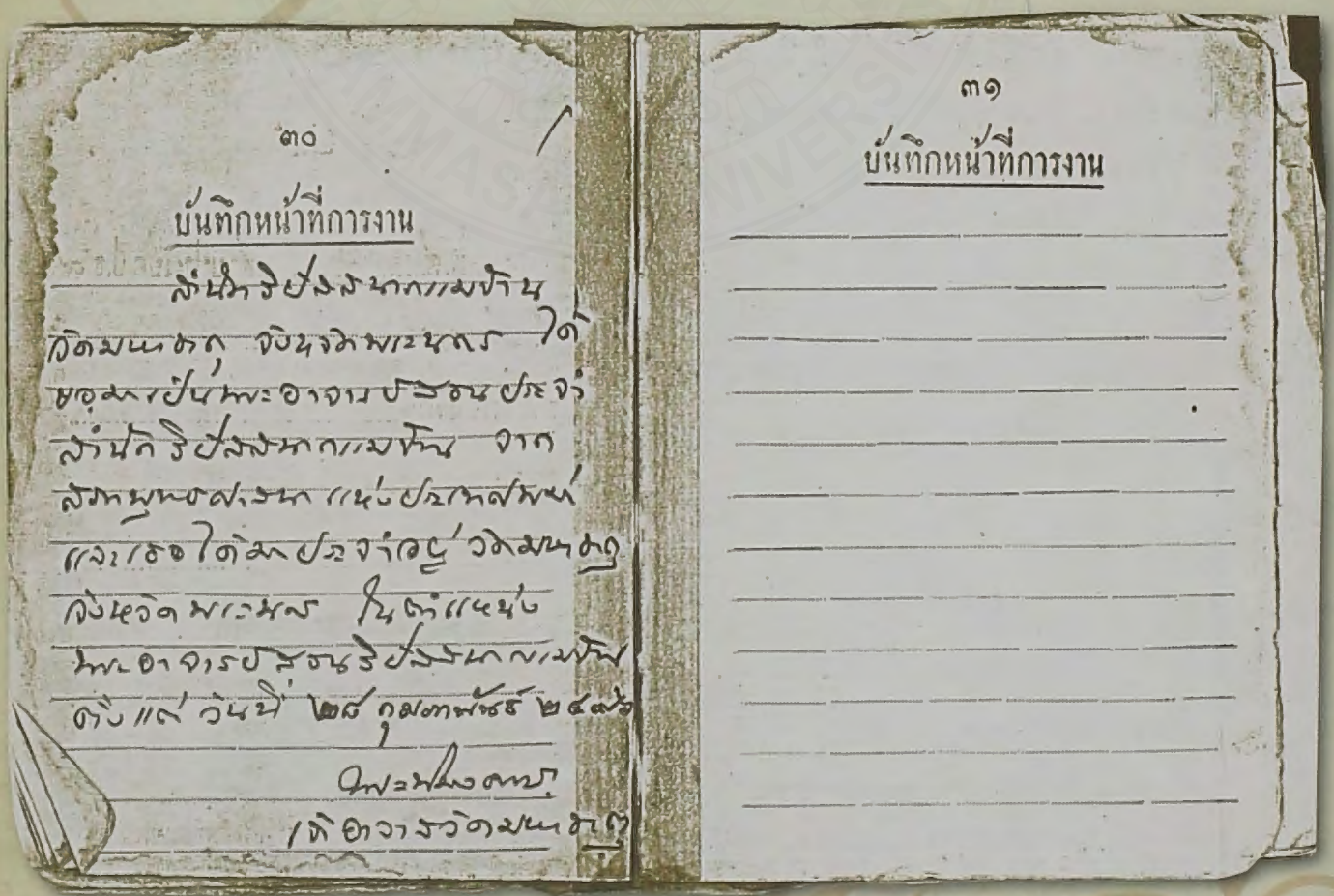
(ลงลายมือชื่อ) ณ ละเมียน

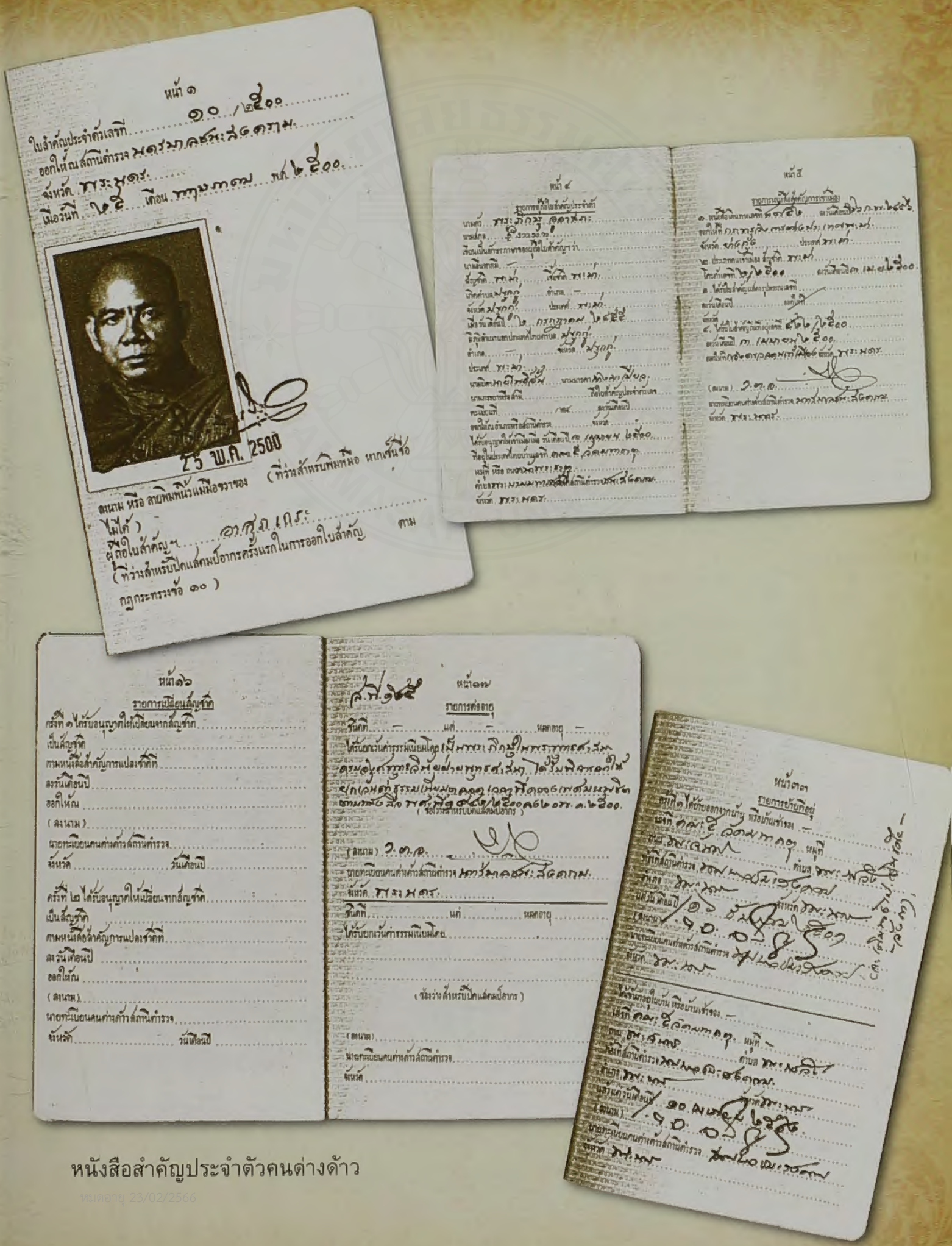
ตำแหน่งสังฆมนตรีว่าการมหาวิทยาลัย

ประทับตราประจำตำแหน่ง

วันที่ ๒๔ เดือน กุลาคม พ.ศ. ๒๔๔๗

พุทธศาสนาวันที่ 23/02/2566

๓๐
บันทึกหน้าที่การงาน
๓๑
บันทึกหน้าที่การงาน

หนังสือสำคัญประจำตัวคนต่างด้าว

หมดอายุ 23/02/2566

ရ-ပ-က-ရ

အထက်တန်း

နံပါတ် ---၎၎---

မှ မန္တလေးခရိုင်၊ မြို့၊ မ

သို့ မဆို

(၁) ကုန်ဆုံးသည့်နေ့ရက် 30 JUN 1966

ထုတ်ပေးသူလက်မှတ်

ရာထူး

(၂) လဲလှယ်ပြီး ကုန်ဆုံးသည့်နေ့ရက်

ထုတ်ပေးသူလက်မှတ်

ရာထူး

(၃) လဲလှယ်ပြီးကုန်ဆုံးသည့်နေ့ရက်

ထုတ်ပေးသူလက်မှတ်

ရာထူး

စည်းကမ်းချက်များ

(၁) ခွင့်ပြုထားသည့်ပုဂ္ဂိုလ်မှအပ အခြားပုဂ္ဂိုလ်အား လွှဲပြောင်းစီးခွင့်မပြု။ အပေါ်( )ယောက်ကို ကုန်းပတ်မှ ခေါ်ဆောင်ခွင့်ပြုသည်။

(၂) အခမဲ့ကုန်များဆယ်ထုတ်ခွင့်ထုတ်ပေးလွှာ၊ ဆိပ်ထုလိပ်နှင့် ချက်ပြုတ် စားသောက်ယူယင်ရာများမှအပ အခြားကုန်များနှင့် ဆောင်စားမည့်ကုန်မျိုးကို ခွင့်မပြု။

(၃) ဤစည်းကမ်းချက်များကို မောက်ဖျက်ပါက အခမဲ့လက်မှတ်ကို ပျက်သိမ်းမည်ဖြစ်ပါကြောင်း။

(၄) တဦးလျှင် မတ္တည်းဆယ်ယူခွင့် (၁၅) ပိဿာ ခွင့်ပြုသည်။

ဒေါ်ခင်ပို့ဆောင်ရေးကော်ပိုရေးရှင်း

အထက်တန်း

အခမဲ့သင်္ဘောစီးခွင့်လွှ...မှတ်

ตรวจสอบเมื่อวันที่ 23/02/2566

รัฐบาลประเทศสหภาพพม่า

ถวายความสะดวกการคมนาคม (ทางรถยนต์)

အမြန်ရထားစီးခွင့်ပြုသည့် ပြည်ထောင်စု မြန်မာနိုင်ငံ မီးရထား

မီးရထား

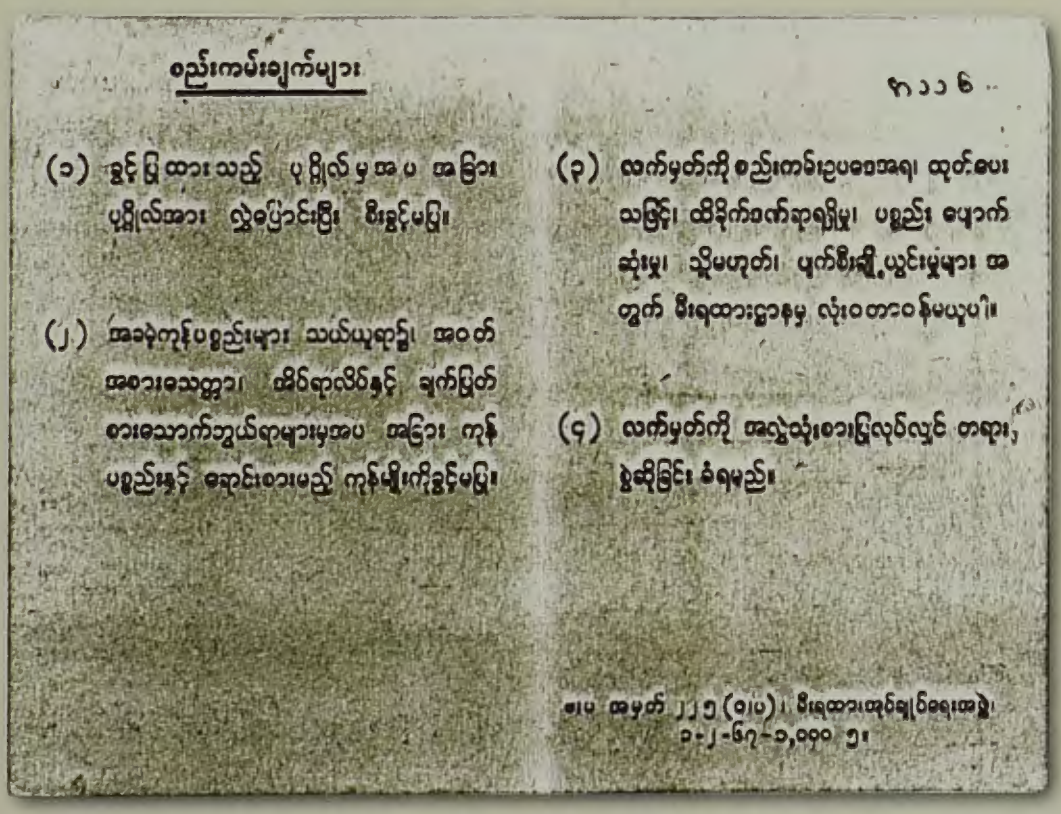
အထက်တန်း

(၁) ကုန်ဆုံးသည့်နေ့ _____
လက်မှတ် _____
ရာထူး _____

(၂) ကုန်ဆုံးသည့်နေ့ _____
လက်မှတ် _____
ရာထူး _____

ဆွဲပြချက်။ ။မီးရထားတွင် အခေါက်တယောက် အခလွတ် စီးခွင့်ပြုသည့် ကဒ်ပြားလျှင် ပစ္စည်းထားတဲ့ ကိုယ်ရန်ပုံစံ (ဇယား ၃၅) အရေ ခွင့်ပြုသည်။

မြန်မာ မီးရထား

စည်းကမ်းချက်များ

(၁) ခွင့်ပြုထားသည့် ပုဂ္ဂိုလ်မှအပ အခြား ပုဂ္ဂိုလ်အား လွှဲပြောင်းပြီး စီးခွင့်မပြု။

(၂) အခဲ့ကုန်ပစ္စည်းများ သယ်ယူရာ၌ အဝတ်အစားသေတ္တာ၊ အိပ်ရာလိပ်နှင့် ချက်ပြုတ်စားသောက်ဘူယာရာများမှအပ အခြား ကုန်ပစ္စည်းနှင့် ရောင်းစားမည့် ကုန်မျိုးကိုခွင့်မပြု။

(၃) လက်မှတ်ကို စည်းကမ်းဥပဒေအရ၊ ထုတ်ပေးသဖြင့်၊ ထိခိုက်ဆုံးရှုံးမှု၊ ပစ္စည်း ပျောက်ဆုံးမှု၊ သို့မဟုတ်၊ ပုံကိစ်းချို့ယွင်းမှုများ အတွက် မီးရထားဌာနမှ လုံးဝတာဝန်မယူပါ။

(၄) လက်မှတ်ကို အလွဲသုံးစားပြုလုပ်လျှင် တရား စွဲဆိုခြင်း ခံရမည်။

စာမ အမှတ် ၂၂၅ (၀၁၀)၊ မီးရထားအုပ်ချုပ်ရေးအဖွဲ့၊ ၉-၂-၆၇-၁,၀၀၀ ၅၊

รัฐบาลประเทศสหภาพพม่า

ถวายความสะดวกการคมนาคม (ทางรถไฟ)

หมดอายุ 23/02/2566

หนังสือเดินทางประเทศสหภาพพม่า

ตราประทับตรวจลงตรา
การเดินทางเข้า - ออกราชอาณาจักรไทยครั้งสุดท้าย

ระเบียงพระอุโบสถวัดมหาธาตุฯ ในอดีตเคย
กั้นเป็นห้องกัมมัฏฐาน ท่านผู้หญิงดิฐการภักดี
ได้เคยมาศึกษาและปฏิบัติวิปัสสนากับพระอาจารย์

สมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนี
ทรงจุดธูปเทียนบูชาพระรัตนตรัยเพื่อสมาทานวิปัสสนากัมมัฏฐาน
ในพระอุโบสถวัดมหาธาตุยุวราชรังสฤษฎิ์ เมื่อ พ.ศ. ๒๔๙๘

ส่งออนไลน์ 23/02/2566

หลังจากทรงสดับพระธรรมเทศนา ลำดับวิปัสสนาญาณ ๑๖ (โสฬสญาณ)
ในพระอุโบสถวัดมหาธาตุฯ แล้ว ถวายเครื่องกัณฑ์ แด่พระอาจารย์ผู้สอน - สอบอารมณ์
และแสดงธรรม คือ **พระะธรรมธีรราชมหามุนี** (พระอุดมวิชาญาณ โชดก ญาณสิทฺธิ สมัยนั้น)

หมดอายุ 23/02/2566

สำนักวิปัสสนาวิเวกอาศรม

ร่างที่ 23/02/2566

กุฏีพระอาจารย์

ตรวจทาน 23/02/2566

สร้างสาสนยิตสาในประเทศไทย

พระอาจารย์,ฯพณฯ อูลาหม่อง เอกอัครราชทูตประเทศสหภาพพม่าประจำประเทศไทย
นายธงชัย อนันตกูล รองผู้ว่าราชการจังหวัดชลบุรี
ประธานร่วมในพิธี ณ สำนักวิปัสสนาสมมิตร - ปราณี เมื่อ พ.ศ. ๒๕๔๒

หมดอายุ 23/02/2566

พิธีฉลองกุฏีสาสนยิตสา

รศ. จุฑาทิพย์ อุมะวิชนี, ดร. สุดารัตน์ บรรเทากุล
คุณสุภาพร ตั้งนิรันดร์ สามเจ้าภาพหลักสร้างกุฏีถวาย

วัดภัททันตะอาสภาราม จังหวัดชลบุรี

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ถวายปริญญาพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์ พ.ศ. ๒๕๓๐

วันที่ 23/02/2566

สมเด็จพระบรมโอรสาธิราชฯ สยามมกุฎราชกุมาร

ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ พระราชทานผ้าไตร ๑๒ ไตร ในพิธีฉลองอายุวัฒนมงคล ๙๔ ปี

พระธรรมโกศาจารย์ อธิการบดี มอบใบอนุโมทนาบัตรให้แก่ ดร. สุดารัตน์ บรรเทากุล ถวายที่ดินจำนวน ๑๕ ไร่ เพื่อสร้างสำนักวิปัสสนาแก่มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ในพิธีฉลองอายุวัฒนมงคลพระอาจารย์ ๙๔ ปี

พิธีฉลองอายุวัฒนมงคล ๙๕ ปี

ฯพณฯ อู เยวิน (U Ye win) เอกอัครราชทูตประเทศสหภาพพม่าประจำประเทศไทย
เป็นประธานในพิธีจุดธูปเทียนบูชาพระรัตนตรัย

หมดอายุ 23/02/2566

เมื่อครั้งอาพาธ

พระธรรมมังคลาจารย์ วิ. (ทอง สิริมงฺคโล)
เจ้าอาวาสวัดพระธาตุศรีจอมทอง วรวิหาร จังหวัดเชียงใหม่ เข้าเยี่ยม
ณ คณะ ๗ วัดมหาธาตุยุวราชรังสฤษฎิ์

23/02/2566

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ พระราชทานน้ำหลวงสรงศพเป็นกรณีพิเศษ

พระพรหมโมลี (สมศักดิ์ อุปสโม ป.ธ. ๙, M.A., Ph.D,ศ. พิเศษ) เจ้าคณะใหญ่หนกลาง กรรมการมหาเถรสมาคม เจ้าอาวาสวัดพิชยญาติการาม เป็นประธานในพิธี

หมดอายุ 23/02/2566

พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต ป.ธ. ๙, Ph.D, ศ.)

อธิการบดีมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

บำเพ็ญกุศลสวดพระอภิธรรม

หมดอายุ 23/02/2566

พระมหาเถระ แสดงพระธรรมเทศนา

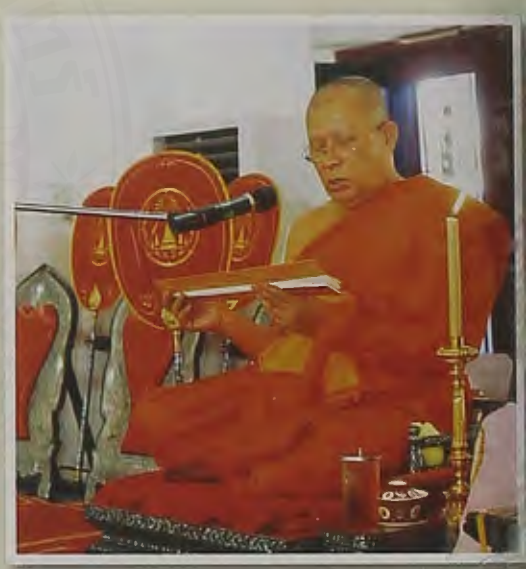
พิธีบำเพ็ญกุศลสัตตมวาร (ครบ ๗ วัน)

พิธีบำเพ็ญกุศลปัญญาสมวาร (ครบ ๕๐ วัน)

พิธีบำเพ็ญกุศลสตมวาร (ครบ ๑๐๐ วัน)

หมดอายุ 23/02/2566

Approved 23/02/2566

หมดอายุ 23/02/2566

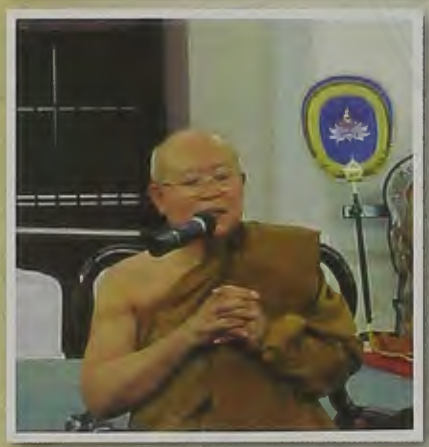

พระมหาเถระ, พระวิปัสสนาจารย์, นักวิชาการ

บรรยายธรรมในงานสวดพระอภิธรรม

คณะเจ้าภาพสวดพระอภิธรรม

ผู้แทนจากประเทศสหภาพพม่าบำเพ็ญกุศล

อู วาสาวะสยาดอ อดีตเจ้าสำนักวิปัสสนาสาสนยิตสา (สำนักวิปัสสนามหาสี)

พระภัททันตะ ดร. ญาณณิสระ พระนักเทศน์ชื่อเสียงอันดับหนึ่งของประเทศสหภาพพม่า

ฯพณฯ อู อ่อง เต็ง (U Aung Thien) และคู่สมรส เอกอัครราชทูตประเทศสหภาพพม่าประจำประเทศไทย

สมเด็จพระมหารัชมังคลาจารย์แสดงพระธรรมเทศนา

เนื่องในพิธีบำเพ็ญกุศล และพระธรรมมังคลาจารย์

ปาฐกถานำเสวนาเรื่อง "๑๐๐ ปี อัคคมหากัมมัฏฐานาจริยะ"

เมื่อวันที่ ๒ กรกฎาคม ๒๕๕๔ ณ พระอุโบสถวัดมหาธาตุยุวราชรังสฤษฎิ์

ดร. มนูญ มุกข์ประดิษฐ์

ฯพณฯ อู อ่อง เต็ง (U Aung Thien) และคู่สมรส

ดร. ศักดิ์ชัย - ดร. สุดาวรรณ เตชะไกรศรี

ประธานร่วมในพิธี

สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี
เสด็จพระราชดำเนินไปในการพระราชทานเพลิงศพ
พระอาจารย์ ดร.ภัททันตะ อาสภมหาเถระ ธัมมาจริยะ อัคคมหากัมมัฏฐานาจริยะ
ในวันอาทิตย์ที่ ๔ กันยายน พ.ศ. ๒๕๕๔ เวลา ๐๗.๐๐ น.
ณ เมรุวัดสระเกศ ราชวรมหาวิหาร เขตป้อมปราบศัตรูพ่าย กรุงเทพมหานคร
เจ้าภาพร่วม
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วัดมหาธาตุยุวราชรังสฤษฎิ์
สถานเอกอัครราชทูตประเทศสหภาพพม่า ประจำประเทศไทย
กองทุนวิปัสสนาพระอาจารย์ ดร.ภัททันตะ อาสภมหาเถระ ธัมมาจริยะ อัคคมหากัมมัฏฐานาจริยะ
สอบถามรายละเอียด โทรศัพท์ ๐๘๙ ๔๑๐๐๑๔๔๑

หมดอายุ 23/02/2566

๑.
วิปัสสนาวงศ์

หมดอายุ 23/02/2566

ประวัติ[๑]

พระอาจารย์ ดร. ภัททันตะ อาสภมหาเถระ ธัมมาจริยะ อัคคมหากัมมัฏฐานาจริยะ

ชาติภูมิ

พระอาจารย์ ดร. ภัททันตะ อาสภมหาเถระ ธัมมาจริยะ อัคคมหากัมมัฏฐานาจริยะ มีนามเดิมว่า **หม่องขิ่น** ถือกำเนิดในสกุลตวยเต้าจี้ ซึ่งเป็นสกุลขุนนางชั้นสูงของพม่า โยมบิดามีนามว่า **อูโพอ้าน** โยมมารดามีนามว่า **ดอเปียว** ท่านเป็นบุตรคนสุดท้องในจำนวนพี่น้อง ๓ คน เกิดที่บ้านตำบลจวนละเหียน อำเภอเยสะโจ จังหวัดปะคุกกู่ ประเทศพม่า เมื่อวันที่ ๑๙ ๘ ปีกุน จุลศักราช ๑๒๗๓ ตรงกับวันอาทิตย์ที่ ๒ กรกฎาคม พุทธศักราช ๒๔๕๔ เวลา ๑๐.๔๕ น.

ตันถธุระ

ครั้นเจริญวัยมีอายุได้ ๗ ปี คือ เมื่อปีพุทธศักราช ๒๔๖๑ โยมบิดามารดาได้พร้อมใจกันนำไปฝากให้เรียนหนังสือที่วัดจวนละเหียนเหนือ ซึ่งมีท่านพระภัททันตะ **ปุญญมหาเถระ** เป็นเจ้าอาวาสและเป็นพระอาจารย์ ได้รับการศึกษาเริ่มต้นตั้งแต่ **นโม พุทฺธาย สิทฺธํ** ตลอดไปจนกระทั่งถึงทศมหาชาดก ซึ่งเป็นพื้นฐานการศึกษาทางพระพุทธศาสนาของเยาวชนชาวพม่า ขณะที่กำลังศึกษาทศมหาชาดกอยู่นั้น ท่านพระภัททันตะ ปุญญมหาเถระ ผู้เป็นพระอาจารย์ได้ถึงมรณภาพลง จึงจำเป็นต้องย้ายไปศึกษาต่อที่วัดโชติการาม อำเภอเยสะโจ จังหวัดปะคุกกู่ โดยมีท่านพระภัททันตะ **ญาณมหาเถระ** เจ้าอาวาสวัดโชติการาม เป็นพระอาจารย์ให้การอบรมสั่งสอนต่อไป

เมื่อเจริญวัยมีอายุได้ ๑๕ ปี คือเมื่อปีพุทธศักราช ๒๔๖๙ ได้บรรพชาเป็นสามเณรโดยมีท่านพระภัททันตะ **ญาณมหาเถระ** เจ้าอาวาสวัดโชติการาม เป็นพระอุปัชฌาย์ให้การบรรพชา มีฉายาว่า **อาสโภ** ครั้นบรรพชาเป็นสามเณรแล้ว พระอุปัชฌาย์ได้ให้การอบรมสั่งสอนระเบียบวินัย ข้อวัตรปฏิบัติต่างๆ ตลอดจนให้ศึกษาไวยากรณ์บาลีมหากัจจายน์และพระอภิธัมมัตถสังคหะอรรถกถา อันเป็นพื้นฐานการศึกษาเล่าเรียนพระไตรปิฎกบาลีของคณะสงฆ์พม่า

หมดอายุ 23/02/2566

[๑] พระพรหมโมลี (วิลาส ญาณวโร ป.ธ.๙) วัดยานนาวา เขตยานนาวา กรุงเทพมหานคร เรียบเรียง.

มหาวิสุตารามมหาวิทยาลัย

กาลต่อมา ท่านอาจารย์พระภัททันตะ **ญาณมหาเถระ** ผู้เป็นพระอุปัชฌาย์ พิจารณาเห็นว่าสามเณรอาสภะมีสติปัญญาสามารถที่จะศึกษาพระปริยัติธรรมชั้นสูงได้อย่างแน่นอน จึงนำไปมอบถวายตัวให้กับท่านพระภัททันตะ **ปัญญามหาเถระ อัคคมหาบัณฑิต** ปัญจนิกายปารคู สยาดอ ผู้เป็นคณะปาโมกข์ ณ มหาวิสุตารามมหาวิทยาลัย ซึ่งเป็นมหาวิทยาลัยสงฆ์พม่า มีนักศึกษามากมายนับเป็นจำนวนพันทีเดียว สามเณรอาสภะก็ตั้งหน้าศึกษาเล่าเรียนพระปริยัติธรรมอยู่ที่นั่นเป็นการถาวร โดยศึกษาพระคัมภีร์ต่างๆ เช่น พระคัมภีร์อภิธานฉันปกรณะ อลังการะ รูปสิทธิ สัททนีติ พระคัมภีร์กังขาวิตรณีอรรถกถา และพระคัมภีร์อภิธัมมัตถวิภาวินีฎีกา เป็นอาทิ ตามลำดับหลักสูตรที่มหาวิทยาลัยกำหนดไว้

ครั้นเจริญวัยมีอายุได้ ๒๐ ปีบริบูรณ์ สมควรที่จะอุปสมบทเป็นพระภิกษุได้แล้ว จึงหยุดพักการศึกษาชั่วคราว เดินทางกลับไปเข้าพิธีอุปสมบทที่ตำบลบ้านเกิด ในความอุปถัมภ์ของนายช่างทอง มีนามว่า อูสัมหม่อง และภรรยานามว่า ด่อร์มะมะ เข้ารับการอุปสมบท ณ พัทธสีมา**วัดจวนละเหียน** อำเภอเยสะโจ จังหวัดปะคุกกู่ เมื่อ ๑ ฯ ๘ ปีมะแม จุลศักราช ๑๒๙๓ ตรงกับวันอาทิตย์ที่ ๒๑ เดือนกรกฎาคม พุทธศักราช ๒๔๗๓ โดยมีพระสงฆ์เข้าร่วมในพิธีอุปสมบทกรรม คือ

๑. พระภัททันตะ **ญาณมหาเถระ** เป็น พระอุปัชฌาย์
๒. พระภัททันตะ **อูเกลาสมหาเถระ** เป็น พระกรรมวาจาจารย์
๓. พระภัททันตะ **อูปัญญามหาเถระ** เป็น พระอนุสาวนาจารย์

นอกจากนี้ ยังมีพระสงฆ์เถรานุเถระเข้าร่วมเป็นการกสงฆ์อีก ๑๕ รูป เสร็จญัตติจุตถกรรม เวลา ๐๙.๒๐ น.

ธัมมาจริยะ

เมื่ออุปสมบทเรียบร้อยแล้ว พระภิกษุอาสภะนักศึกษา จึงเดินทางกลับมาศึกษาต่อ ณ มหาวิสุตารามมหาวิทยาลัย ตั้งใจศึกษาพระคัมภีร์สำคัญทางพระพุทธศาสนา ตามหลักสูตรของมหาวิทยาลัย คือ พระไตรปิฎกบาลี พร้อมทั้งพระคัมภีร์อรรถกถา ฎีกา อนุฎีกา โยชนา และพระคัมภีร์อื่นอีกหลายพระคัมภีร์ โดยมีพระมหาเถระผู้ทรงคุณวุฒิชั้นสูง เป็นพระคณาจารย์ให้การสั่งสอน คือ

๑. พระภัททันตะ **ปัญญามหาเถระ** อัคคมหาบัณฑิต คณะปาโมกข์
๒. พระภัททันตะ **สุนทรมหาเถระ** อภิธชมหารัฐคุรุ คณะปาโมกข์
๓. พระภัททันตะ **นันทวังสมหาเถระ** อัคคมหาบัณฑิต คณะปาโมกข์

หมดอายุ 23/02/2566

พระภิกษุอาสภะนักศึกษา พยายามศึกษาพระคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนาอยู่กับพระคณาจารย์ผู้ทรงคุณวุฒิสูงเยี่ยมชั้นอัคคมหาบัณฑิต และอภิธชมหารัฐคุรุ ณ มหาวิสุตารามมหาวิทยาลัย ด้วยวิริยอุตสาหะเป็นอย่างยิ่ง จวบจนถึงปีพุทธศักราช ๒๔๘๐ คือ เมื่อท่านเจริญวัยมีอายุได้ ๒๗ พรรษา ๗ ก็ได้สำเร็จการศึกษาชั้น **ธัมมาจริยะ** ซึ่งเป็นชั้นสูงสุดแห่งการศึกษาคณะสงฆ์พม่า

การศึกษาพิเศษ

แม้ว่าจะได้ศึกษาพระปริยัติธรรมมากมายหลายพระคัมภีร์จนจบหลักสูตรชั้นสูงสุดแห่งการศึกษาคณะสงฆ์พม่าแล้วก็ตาม ถึงกระนั้น พระภัททันตะ อาสภะ ธัมมาจริยะ ก็ยังมีความประสงค์ที่จะแสวงหาความรู้เพิ่มเติม เพื่อเพิ่มพูนความเป็นพหูสูตให้ยิ่งขึ้นไป จึงออกเดินทางจากมหาวิสุตารามมหาวิทยาลัยไปฝากตัวเป็นศิษย์ศึกษาวิชาความรู้กับพระมหาเถระผู้มีชื่อเสียงเกรียงไกร ดังต่อไปนี้

๑. พระภัททันตะ **นารทมหาเถระ** อัคคมหาบัณฑิต ปัญจนิกายปารคู วัดทักขิณาราม นครมัณฑะเลย์

๒. พระภัททันตะ **โกณฑัญญะมหาเถระ** อัคคมหาบัณฑิต วัดพญาจีได้ พระนครย่างกุ้ง

๓. พระภัททันตะ **นันทิมามหาเถระ** อัคคมหาบัณฑิต ปัญจนิกายปารคู สันจองสยาดอ วัดขิ่นมะกัน นครมัณฑะเลย์

๔. พระภัททันตะ **นันทิยมหาเถระ** วัดตูมอง นครอมรปุระ ท่านผู้นี้มีกิตติศัพท์บันลือในสมญานามว่า พระอาจารย์ใหญ่สยาดอทไวไลท์ หมายความว่า พระคุณท่านเป็นผู้แตกฉานชำนาญในการสอนพระอภิธรรมและข้อความที่ลึกซึ้งรู้ได้ยากอย่างยิ่ง ทั้งวิธีการสอนของท่านก็ผิดแผกแตกต่างจากพระคณาจารย์ทั่วไป คือท่านทำการสอนในเวลากลางคืนที่เงียบสงัด โดยไม่ต้องใช้แสงไฟและไม่ต้องใช้หนังสือตำราหรือพระคัมภีร์ ทั้งผู้เรียนและผู้สอน

๕. พระภัททันตะ **วิมลมหาเถระ** อัคคมหาบัณฑิต วัดมงคลเก่า นครอมรปุระ

ท่านรูปนี้มีสมญานามว่า ท่านอาจารย์ใหญ่โมกุกสยาดอ มีคุณวิเศษสามารถสอนพระพุทธวจนะ ได้อย่างแม่นยำและถูกต้องถ่องแท้ ทั้งเป็นผู้ทรงคุณธรรมสูงส่ง เมื่อท่านถึงมรณภาพไปแล้วปรากฏมีเหตุอัศจรรย์หลายอย่างเกิดขึ้นให้เป็นที่ประจักษ์แก่มหาชนทั่วไป

พระภัททันตะ อาสภเถระ ธัมมาจริยะ ใช้เวลาแสวงหาความรู้เพิ่มเติม โดยฝากตัวเป็นศิษย์ศึกษาอยู่กับพระมหาเถระผู้มีชื่อเสียงโด่งดังเหล่านี้ เป็นเวลานานถึง ๓ ปี จวบจนท่านมีอายุได้ ๓๐ พรรษา ๑๑ จึงเดินทางกลับมาสำนักศึกษาเดิม คือที่มหาวิสุตารามมหาวิทยาลัยอีก

หมดอายุ 23/12/2566

ครั้งหนึ่ง บรรดาพระมหาเถระคณะปาโมกข์ฝ่ายคันถธุระในมหาวิทยาลัย เมื่อได้ทราบความเป็นไปของท่านแล้ว ต่างมีความพออกพอใจเป็นอย่างมาก ในวิริยอุตสาหะและความเฉลียวฉลาดแตกฉานในด้านพระปริยัติธรรมของท่าน จึงมีมติเป็นเอกฉันท์แต่งตั้ง พระภัททันตะ อาสภเถระ ธัมมาจริยะ ให้ดำรงตำแหน่งที่ **คณะวาจกะสยาดอ** คือเป็นพระคณาจารย์ชั้นผู้ใหญ่ประจำมหาวิทยาลัย มีหน้าที่ให้การศึกษาพระไตรปิฎกบาลี อรรถกถา ฎีกา และพระคัมภีร์ต่างๆ ตั้งแต่ปีพุทธศักราช ๒๔๘๓ เป็นต้นไป

จึงเป็นอันรวมความไว้ว่า ขณะนี้ พระอาจารย์ภัททันตะ อาสภเถระ ธัมมาจริยะ คณะวาจกะสยาดอ ท่านได้ก้าวขึ้นมาถึงความสุดยอดการบำเพ็ญหน้าที่ด้านคันถธุระโดยสมบูรณ์แล้ว หลังจากตั้งอกตั้งใจเฝ้าเล่าเรียนศึกษาวิชาการทางพระพุทธศาสนามาตั้งแต่ปฐมวัย ตราบเท่าถึงจุดหมายปลายทาง ได้เป็นผู้บอกพระพุทธพจน์ คือ พระไตรปิฎกบาลีตลอดจนพระคัมภีร์ต่างๆ ในฐานะพระอาจารย์ใหญ่ระดับคณะวาจกะรูปหนึ่ง ในบรรดาคณะวาจกะประจำมหาวิสุตารามมหาวิทยาลัย ซึ่งมีอยู่เพียง ๗ รูปเท่านั้น

วิปัสสนาธุระ

พระอาจารย์ภัททันตะ อาสภเถระ ธัมมาจริยะ คณะวาจกะสยาดอ อุตสาหะบำเพ็ญหน้าที่พุทธสาวกด้านคันถธุระ ด้วยการให้การศึกษาพระไตรปิฎกบาลี อรรถกถา และนานาพระคัมภีร์ ที่มหาวิสุตารามมหาวิทยาลัย ตามที่ได้รับมอบหมายจากบรรดาท่านคณะปาโมกข์ทั้งหลาย อันเป็นการธำรงไว้ซึ่งพระปริยัติศาสนาอยู่เป็นเวลาช้านานประมาณ ๑๐ ปี คือ ตั้งแต่ปีพุทธศักราช ๒๔๘๓ จนถึงปีพุทธศักราช ๒๔๙๓

ในปีพุทธศักราช ๒๔๙๓ นั้น ก็ให้มีอันเป็นเกิดเหตุการณ์สำคัญขึ้นในวิถีชีวิตของท่าน คือ วันหนึ่งท่านได้มีโอกาสพบกับพระภัททันตะ **คันธมหาเถระ อัคคมหาบัณฑิต** ผู้มีเกียรติคุณสูงเด่นในด้านวิชาการชั้นสูง ซึ่งเป็นที่ยอมรับของมหาชนทั่วไป เมื่อสนทนาปราศรัยพอสมควรแล้ว ท่านพระคันธมหาเถระได้มอบหนังสือให้เล่มหนึ่ง พร้อมกับสั่งกำชับว่าจงอ่านให้ได้

เย็นวันนั้นครั้นท่านเดินทางมาถึงที่พักส่วนตัว ณ มหาวิสุตารามมหาวิทยาลัย หลังจากสรงน้ำชำระร่างกายเป็นที่สบายแล้ว นึกถึงหนังสือเล่มนั้นขึ้นได้จึงนำเอาออกมาพิจารณา ปรากฏว่าหนังสือเล่มนั้น มีชื่อว่า **แนวปฏิบัติวิปัสสนา** รจนาโดยพระอาจารย์ภัททันตะ **โสภณมหาเถระ อัคคมหาบัณฑิต หรือพระอาจารย์มหาสีสยาดอ** เมื่อตั้งใจอ่านจนจบ ตามคำกำชับของท่านพระคันธมหาเถระแล้ว ก็ให้เกิดความพิศวงขึ้นมาในใจว่า ในสมัยปัจจุบันทุกวันนี้ วิธีการปฏิบัติวิปัสสนาที่ถูกต้องและได้ผล ยังปรากฏมีอยู่ในโลกจริงหรือ? เมื่อปฏิบัติวิปัสสนาแล้ว พระวิปัสสนาญาณจักปรากฏขึ้นในสันดานของผู้คนในโลกปัจจุบันนี้จริงหรือ? หากว่าเรื่องเหล่านี้

ไม่เป็นความจริงแล้ว เหตุไฉนพระอาจารย์ภัททันตะ โสภณมหาเถระ จึงเขียนแสดงไว้อย่างชัดเจนในหนังสือนี้เล่า จะว่าพระอาจารย์มหาสีสยาดอเขียนไว้ด้วยความงมงาย หรือท่านเขียนไว้ด้วยความประสงค์จะให้เป็นเล่ห์เป็นกลเพื่อให้ผู้คนหลงเชื่อเลื่อมใส ก็ยากที่จะคิดเห็นให้เป็นไปเช่นนั้น เพราะว่าท่านพระมหาเถระผู้รจนาหนังสือนี้ เมื่อพิจารณากันตามฐานะที่เป็นจริงแล้ว พระคุณท่านเป็นผู้มีชื่อเสียงโด่งดัง ในด้านที่มีคุณธรรมสูงส่งระดับเป็นปูชนียบุคคล เป็นที่เคารพบูชาของมหาชนเป็นอันมาก ทั้งเป็นผู้ทรงสมณศักดิ์ชั้นสูงระดับเป็นอัคคมหาบัณฑิต อันพระสงฆ์ที่จะดำรงสมณศักดิ์เป็นอัคคมหาบัณฑิตในประเทศพม่านั้น ย่อมเป็นที่แน่นอนว่าจะต้องเป็นผู้ผ่านการศึกษาฝ่ายพระปริยัติธรรมหรือคันถธุระมามากมายหลายพระคัมภีร์ จนมีความรู้เชี่ยวชาญจบหลักสูตรสูงสุดการศึกษาชั้นธัมมาจริยะมาก่อน แล้วประกอบคุณงามความดีเป็นประโยชน์แก่ประเทศชาติและพระศาสนาให้เป็นที่ประจักษ์ จึงจะมีโอกาสได้รับสมณศักดิ์ชั้นสูง เป็นอัคคมหาบัณฑิตได้

บำเพ็ญวิปัสสนากรรมฐาน

ครั้นเกิดความพิศวงสงสัยขึ้นมาในใจเช่นนี้ พระอาจารย์ภัททันตะ อาสภเถระ ธัมมาจริยะ ผู้เป็นพระคณาจารย์ชั้นผู้ใหญ่ในตำแหน่งคณะวาจกะ แห่งมหาวิสุตารามมหาวิทยาลัย ก็พลันตัดสินใจจะเข้าบำเพ็ญวิปัสสนากรรมฐาน เพื่อพิสูจน์ให้พบข้อเท็จจริงว่าจะเป็นเช่นใดกันแน่ จึงเดินทางมุ่งหน้าไปสำนักปฏิบัติกรรมฐาน **วัดส่วยลน** จังหวัดเมียนฉั่น เข้าไปขอกรรมฐานกับท่านอาจารย์ภัททันตะ **กวิมหาเถระ** ปธานกัมมัฏฐานาจริยะ แล้วเริ่มตั้งอกตั้งใจปฏิบัติทันใด ในขณะที่ปฏิบัติอยู่นี้ ได้รับความอุปถัมภ์จากอุบาสิกาท่านหนึ่ง ซึ่งมีนามว่าอุบาสิกาด่อร์มะมะ อุตสาหะปฏิบัติบำเพ็ญอยู่เป็นเวลานาน ๔๕ วัน

เมื่อเข้าปฏิบัติกรรมฐานกับท่านอาจารย์พระภัททันตะ กวิมหาเถระ เป็นแนวทางเบื้องต้นแล้ว จึงเดินทางไปยังสำนักวิปัสสนากรรมฐาน วัดมหาสี ตำบลเชตโข่น เมืองสวยะโบ่ ซึ่งเป็นสำนักของท่านอาจารย์พระมหาสีสยาดอ ผู้รจนาหนังสือแนวปฏิบัติวิปัสสนาโดยตรง ครั้นถึงสำนักวิปัสสนากรรมฐานวัดมหาสี ตำบลเชตโข่นแล้ว ก็เริ่มขอกรรมฐานและลงมือปฏิบัติวิปัสสนาตามคำสอนทันที โดยมีท่านอาจารย์พระภัททันตะ **โสภณมหาเถระ อัคคมหาบัณฑิต** และท่านอาจารย์พระภัททันตะ **สวยะเจตีย์สยาดอ อัคคมหาบัณฑิต** เป็นพระวิปัสสนาจารย์ผู้บอกกรรมฐาน ตั้งใจปฏิบัติบำเพ็ญด้วยความเข้มงวดกวดขันเป็นอย่างยิ่ง เมื่อปฏิบัติไปๆ ก็ให้อัศจรรย์ใจในผลของการบำเพ็ญวิปัสสนากรรมฐานยิ่งขึ้นทุกวัน แล้วในที่สุดก็ได้ผลสมความมุ่งหมาย คือความสงสัยในใจในกรณีที่ว่า วิธีการปฏิบัติวิปัสสนาที่ถูกต้องและได้ผลยังปรากฏมีอยู่ในโลกนี้จริงหรือ? เมื่อปฏิบัติวิปัสสนาแล้ว พระวิปัสสนาญาณจักปรากฏขึ้นในสันดานของผู้คนในโลกปัจจุบันนี้ เป็นความจริงหรือไม่? ความสงสัยเหล่านี้ได้เลือนหาย ออกไปจากจิตใจจนหมดสิ้น ทั้งนี้

หมดอายุ 23/07/2566

ก็เพราะเหตุว่า วิธีการปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานที่ท่านอาจารย์พระมหาสีสยาดอสอนอยู่ในปัจจุบันนี้ เป็นวิธีการที่ใช้สอนวิปัสสนากรรมฐานมานานช้าโดยสืบวิปัสสนาวงศ์มาแต่องค์พระอรหันต์ ผู้เป็นสัทธิวิหาริกของท่านมหาโมคคัลลีบุตรสังฆวุฒาจารย์ ที่พากันนำพระพุทธศาสนามาประดิษฐาน ณ สุวรรณภูมิประเทศโดยแท้

วิปัสสนาวงศ์

จริงอย่างนั้น กาลเมื่อองค์อรหันต์ท่าน**พระโมคคัลลีบุตรสังฆเถรเจ้า** ได้เฟ้าชักชวนพระสงฆ์องค์อรหันต์ จำนวน ๑,๐๐๐ ให้ช่วยกันกระทำตติยสังคายนา ณ กรุงปาฏลีบุตรแดนชมพูทวีป เสร็จลงเมื่อปีพุทธศักราช ๒๓๕ แล้ว พระผู้เป็นเจ้าก็มีจิตผ่องแผ้วค่อยพิจารณาดูความเป็นไปของพระพุทธศาสนาก็เห็นแจ้งชัดด้วยพระอนาคตังสญาณว่า ในอนาคตกาลพระพุทธศาสนาอันมีคันถธุระและวิปัสสนาธุระเป็นหลัก จักประดิษฐานอยู่ด้วยดีสืบไป ก็แต่ในปัจจันตชนบทประเทศเท่านั้น พระคุณท่านจึงมีบัญชาใช้ให้เรียกประชุมสงฆ์ ล้วนแต่องค์อรหันต์มากมายเป็นมหาสังฆสันนิบาตทันใด แล้วมีประกาศิตสั่งพระอรหันต์ผู้ทรงคุณวิเศษให้เดินทางไปประดิษฐานพระพุทธศาสนายังประเทศต่างๆ เช่น ให้พระมัชฌันติกะเถรอรหันต์ไปประดิษฐานพระพุทธศาสนา ณ กัสมิรนกร คันธารัฐ และให้พระมหาเทวเถรอรหันต์ไปประดิษฐานพระพุทธศาสนา ณ รัฐมหิสถมณฑล เป็นต้น

แล้วท่านพระมหาโมคคัลลีบุตรสาวกองค์สำคัญของสมเด็จพระทศพลเจ้า ซึ่งเป็นพระอรหันต์ผู้เฒ่าเข้าวัยชรา ๗๒ พรรษา จึงกวักหัตถ์เรียกสองพระอรหันต์ผู้หนุ่มนามว่า **พระโสณะอรหันต์และพระอุตตระอรหันต์** ซึ่งเป็นสัทธิวิหาริกรับใช้ใกล้ชิดของตน ให้เข้ามานั่งในท่ามกลางสังฆมณฑล แล้วมีประกาศิตสั่งว่า เธอทั้งสองเป็นผู้ที่เราเฝ้าสอนให้บำเพ็ญวิปัสสนากรรมฐาน จนได้สำเร็จเป็นอรหันต์วิเศษแล้ว ครั้งนี้ ขอเธอทั้งสองจงเห็นแก่พระพุทธศาสนาและเห็นแก่เราผู้เป็นพระอุปัชฌาย์ จงพากันเดินทางไปยังรัฐสุวรรณภูมิ ช่วยกันประดิษฐานพระพุทธศาสนาและสั่งสอนวิปัสสนากรรมฐาน ให้มหาชนในรัฐนั้น ได้บรรลุมรรคผลนิพพานจงได้

พระโสณะอรหันต์และพระอุตตระอรหันต์ เมื่อได้ฟังคำสั่งของท่านพระมหาโมคคัลลีบุตรผู้เป็นใหญ่ ก็น้อมรับเอาด้วยใจยินดีปรีดา อภิวันท์อำลาองค์พระอุปัชฌาย์และพระสงฆ์ในมหาสันนิบาตนั้น ชักชวนพระอรหันต์สหายกัน ๕ รูป เดินทางมุ่งหน้ามาสุธรรมนคร รัฐสุวรรณภูมิโดยพลัน

หมดอายุ 23/02/2566

วิปัสสนา
ยุคพระโสณุตตระอรหันต์

สมัยนั้น สุธรรมนครหรือเมืองสุธรรม รัฐสุวรรณภูมิ ปกครองโดยพระราชาพระองค์หนึ่ง ซึ่งทรงพระนามว่า สมเด็จพระเจ้าสิริมาโสกราชาธิบดี สภาพบ้านเรือนในเมืองสุธรรม โดยมากมีสัณฐานเหมือนบ้านเรือนของคนเผาโอ่ง ฉะนั้น ผู้คนทั้งหลายที่ได้ไปพบเห็นจึงเรียกเมืองสุธรรมนั้นอีกชื่อหนึ่งว่าเมืองเผาโอ่ง สถานที่ตั้งเมืองสุธรรมหรือเมืองเผาโอ่งนี้ อยู่ใกล้ชิดติดกับมหาสมุทรสุดลึกล้ำ จึงปรากฏว่า มักมีพวกนางยักขินีผีเสื้อน้ำ พากันขึ้นมาจับทารกแรกเกิดในพระบรมมหาราชวัง เอาไปบริโภคเป็นภักษาหารอยู่เสมอนานมาแล้ว เรื่องนี้เป็นที่ทราบกันอยู่ทั่วไป

ในวันที่ท่านพระโสณะและท่านพระอุตตระสองพระอรหันต์ พร้อมกับคณะของท่านเดินทางมาถึงเมืองสุธรรมนั่นเอง บังเอิญสตรีชาววังนางหนึ่งคลอดบุตรออกมาเป็นชาย ผู้คนชาวเมืองทั้งหลายเห็นคณะพระเถรเจ้า ซึ่งนุ่งห่มผิดแผกแตกต่างจากคนธรรมดา ก็เข้าใจว่าเป็นแนวหน้าหรือเป็นสหายของพวกนางยักขินีผีเสื้อน้ำ จึงตกอกตกใจตะโกนก้องร้องบอกกันต่อๆ ไปว่า ชาวเราทั้งหลาย! จงระวังตัวไว้ สหายของพวกนางผีเสื้อน้ำล่วงหน้ามาแล้ว จงระวังทารกเกิดใหม่ไว้ให้ดีๆ อย่าให้มันชิงเอาไปได้ พระโสณะอรหันต์ผู้เป็นหัวหน้าได้ยินเสียงตะโกนแปลกประหลาดเช่นนั้น จึงเข้าไปไต่ถามว่าเป็นประการใด ครั้นทราบความเป็นไปโดยตลอดแล้ว ก็บอกว่า พวกเราเป็นสมณะในพระพุทธศาสนา ถือศีลมั่นไม่ฆ่าสัตว์ตัดชีวิต ทั้งเป็นผู้มีกัลยาณธรรม จะเป็นพรรคพวกของเหล่านางยักขินีผีเสื้อน้ำได้กระไรเล่า

พระโสณะอรหันต์เถรเจ้ากล่าวมิทันจะขาดคำ เหล่านางยักขินีผีเสื้อน้ำก็พากันขึ้นมาจากมหาสมุทร แล้ววิ่งดาหน้าจะเข้าไปจับทารกในพระบรมมหาราชวัง เอามาเป็นภักษาหารของตนเสียเช่นเคยมา สมเด็จพระราชาธิบดีและชาวเมืองทั้งหลายเห็นเหตุร้ายเช่นนั้น ก็พลันตกใจกลัวตัวสั่นระรัวร้องเอะอะโวยวาย วิ่งเข้าไปยุดชายจีวรทรงขององค์พระอรหันต์ ปากก็ร้องลั่นขอให้ช่วยป้องกันอันตรายอันจะเกิดจากพวกนางผีร้ายเหล่านั้นด้วย

เหล่าพระอรหันต์ผู้ทรงญาณอภิญญา ท่านหันหน้ามาปรึกษากันซุบซิบ แล้วก็พากันรีบหยิบเอาดินมาปั้นเป็น**รูปมนุสีหะ** คือ เป็นรูปมนุษย์ติดกันสองตัว แต่มีหัวเป็นราชสีห์หัวเดียว แล้วอธิษฐานด้วยอรหันต์ฤทธิ์เร็วพลัน ให้มนุสีหะนั้นวิ่งไล่ขบกัดเหล่านางยักขินีผีเสื้อน้ำเป็นพัลวันไม่ช้านาน พวกนางตัวร้ายต่างก็พากันวิ่งหนีเตลิดเปิดเปิงลงไปในมหาสมุทรทั้งโขยง

สมเด็จพระเจ้าสิริมาโสกราชาธิบดี พร้อมทั้งมหาชนชาวเมืองสุธรรม ประสบพบเห็นปาฏิหาริย์มหัศจรรย์เพียงเท่านี้ ก็ให้มีจิตเคารพเลื่อมใสเป็นหนักหนา จึงเมื่อคณะพระอรหันต์ท่านจะว่าจะสั่งสอนสิ่งใด ก็ตั้งใจเคารพเชื่อฟังด้วยดี เลยมีกฎประเพณีสืบต่อกันมาแต่ครั้งนั้น ให้เขียนรูปมนุสีหะลงในใบตาลหรือใบเสม็ด มอบให้ทารกเกิดใหม่ติดประจำกายไว้ เพื่อป้องกันภัยจากนางยักขินีผีร้ายจงทั่วทุกคน

หมดอายุ 23/0[illegible]2566

ครั้นพิจารณาเห็นมหาชนพากันเคารพเลื่อมใสด้วยดีแล้วพระโสณะและพระอุตตระอรหันต์ผู้ทรงฌาณอภิญญา ก็ถือโอกาสแสดงพระธรรมเทศนาพรหมชาลสูตรในเมืองสุธรรมนั้น พอจบพระธรรมเทศนาอันวิจิตรพิสดาร มีเหล่ากุลบุตรพากันศรัทธาเลื่อมใส ขอบรรพชาอุปสมบทเป็นพระภิกษุในพระพุทธศาสนาเป็นจำนวนมากมายถึง ๖๐,๐๐๐ ท่าน ในบรรดาผู้ที่อุปสมบทใหม่เหล่านี้ ปรากฏว่ามีผู้ที่ทรงศักดิ์สูงชั้นพระราชวงศ์ถึง ๑,๕๐๐ พระองค์

เมื่อได้จัดการให้กุลบุตรผู้มีศรัทธาอุปสมบทเป็นพระภิกษุสมปรารถนาแล้ว สองพระอรหันต์ก็อุตสาหะสั่งสอนวิปัสสนากรรมฐาน ให้แก่พระภิกษุผู้บวชใหม่เหล่านั้น ตามวิธีการบำเพ็ญวิปัสสนาที่ตนเล่าเรียนมาจากสำนักพระมหาโมคคัลลีบุตรองค์พระอุปัชฌาย์ โดยยกเอาอัปปมาทธรรมขึ้นเป็นประธาน ตั้งสติมั่นมากมายให้เป็นมหาสติปัฏฐาน ดำเนินการพิจารณาในอนุปัสสนาทั้ง ๔ คือ

๑. กายานุปัสสนา

๒. เวทนานุปัสสนา

๓. จิตตานุปัสสนา

๔. ธัมมานุปัสสนา

ทิวาราตรีผ่านไป ไม่ช้านานเท่าใด พระภิกษุผู้บวชใหม่จำนวนมากมายเหล่านั้น ซึ่งพากันตั้งใจบำเพ็ญวิปัสสนากรรมฐาน ตามคำสั่งสอนของสองพระวิปัสสนาจารย์คือ พระโสณะอรหันต์และพระอุตตระอรหันต์ผู้ทรงคุณใหญ่ ก็ได้บรรลุมรรคผล สำเร็จเป็นพระอริยบุคคลในพระพุทธศาสนา ตามบุรพวาสนาบารมีของตนๆ คือ

บางพวก ก็ได้สำเร็จเป็นพระโสดาบันอริยบุคคล

บางพวก ก็ได้สำเร็จเป็นพระสกทาคามีอริยบุคคล

บางพวก ก็ได้สำเร็จเป็นพระอนาคามีอริยบุคคล

บางพวก ก็ได้สำเร็จเป็นพระอรหันต์อริยบุคคล

ครั้นสอนวิปัสสนากรรมฐานให้บรรดาภิกษุผู้เป็นศิษย์ได้บรรลุมรรคผล จนได้สำเร็จเป็นพระอริยบุคคลสูงสุดถึงพระอรหันต์แล้ว สององค์พระอรหันต์ท่านก็อุตสาหะสั่งสอนพระไตรปิฎกบาลีอันเป็นฝ่ายคันถธุระต่อไป ทั้งนี้อยู่ในความอุปถัมภ์บำรุงของมหาชนชาวเมืองสุธรรม ซึ่งมีสมเด็จพระเจ้าสิริมาโสกราชาธิบดีทรงเป็นประธาน

จึงเป็นอันว่า ขณะนี้ สุธรรมบุรีหรือเมืองสุธรรม ก็รุ่งเรืองไพโรจน์ด้วยอานุภาพพระพุทธศาสนา ประดับประดาไปด้วยพระอริยบุคคลชั้นสูงสุดถึงพระอรหันต์ ซึ่งนั่นก็หมายความว่า บัดนี้พระโสณะอรหันต์และพระอุตตระอรหันต์ได้ประกาศพระพุทธศาสนาและประดิษฐานวิปัสสนาวงศ์

ลงไว้ ณ รัฐสุวรรณภูมิ เมืองสุธรรม ตามคำบัญชาใช้ของพระมหาโมคคัลลีบุตรองค์พระอุปัชฌาย์ของท่าน สำเร็จลงเรียบร้อยทุกประการแล้ว กาลต่อมาเมื่อถึงอายุขัย สององค์พระอรหันต์ผู้มีคุณใหญ่ ก็ล่วงลับดับขันธ์เข้าสู่พระนิพพานไป

มาตรว่าพระโสณะอรหันต์และพระอุตตระอรหันต์ ผู้นำพระพุทธศาสนามาประดิษฐานที่รัฐสุวรรณภูมิ จะล่วงลับดับขันธ์เข้าสู่พระนิพพานไปตามธรรมดาพระอรหันต์แล้ว แต่วิปัสสนาวงศ์อันบริสุทธิ์ผ่องแผ้วหาได้ล่วงลับดับสูญไปไม่ เพราะว่าบรรดาพระอรหันต์ผู้เป็นศิษย์ของท่านมากมาย ได้พากันเฝ้ารักษาอย่างกวดขัน และเผยแผ่ให้ไพศาลกว้างขวางออกไปทั่วแผ่นดินสุวรรณภูมิ ซึ่งประกอบด้วยนครต่างๆ มากหลาย เช่น อริมัททนนคร และชัยปุระนคร เป็นต้น เหล่าพระสาวกรุ่นหลังขององค์สมเด็จพระทศพลเจ้าเหล่านั้น ต่างก็ช่วยกันประกาศพระพุทธศาสนา โดยสืบต่อวิปัสสนาวงศ์หรือวิธีการบำเพ็ญวิปัสสนากรรมฐาน สั่งสอนตามลำดับกันมาเป็นเวลาช้านาน นับด้วยร้อยด้วยพันปี ดราบเท่าจนถึงยุคของท่านพระธรรมทัสสีอรหันต์

วิปัสสนา
ยุคพระธรรมทัสสีอรหันต์

พระพุทธศาสนายุคกาลล่วงได้ ๑,๐๐๐ ปีเศษแล้ว ขณะนี้ ที่สุธรรมนครคือสุธรรมบุรี ปรากฏว่ายังมีพระมหาเถระอรหันต์องค์หนึ่ง ซึ่งมีนามว่า **พระอโนมทัสสีอรหันต์** ท่านเป็นผู้เชี่ยวชาญในอภิญญาฌานสมาบัติ ทั้งเป็นพระวิปัสสนาจารย์บอกกรรมฐานแก่ศิษยานุศิษย์มากมายหลายร้อยรูป ดำรงตำแหน่งที่คณะปาโมกข์เป็นใหญ่อยู่ ณ มหาวิหารสำนักปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานเมืองสุธรรมนั้น วิธีการบอกกรรมฐานของท่าน สืบเชื้อสายวิปัสสนาวงศ์ขององค์พระโสณะอรหันต์และพระอุตตระอรหันต์อย่างเข้มงวดกวดขัด เป็นผลให้บรรดาศิษย์ผู้เป็นโยคีบุคคลบำเพ็ญวิปัสสนากรรมฐาน ได้บรรลุมรรคผลนิพพาน สำเร็จเป็นพระอริยบุคคลจำนวนมากมาย เมื่อถึงกาลอายุขัย ท่านก็ล่วงลับดับขันธ์เข้าสู่พระนิพพานไป

ครั้นพระอโนมทัสสีมหาเถรอรหันต์ดับขันธ์เข้าสู่พระนิพพานไปแล้ว พระอรหันต์ผู้เป็นศิษย์ชั้นผู้ใหญ่ของท่าน ซึ่งมีนามว่า **พระอธิสีลอรหันต์มหาเถระ** ก็ได้ดำรงดำแหน่งที่คณะปาโมกข์ และเป็นพระวิปัสสนาจารย์บอกกรรมฐานในมหาวิหารแห่งนั้น โดยรักษาวิปัสสนาวงศ์อย่างมั่นคงสืบต่อมาตราบเท่าจนถึงชนมายุขัย ท่านก็ล่วงลับดับขันธ์เข้าสู่พระนิพพานไป

เมื่อพระอธิสีลอรหันต์ดับขันธ์เข้าสู่พระนิพพานไปแล้ว พระอรหันต์ศิษย์ชั้นผู้ใหญ่ของท่านรูปหนึ่งซึ่งมีนามว่า **พระปุราณทัสสีอรหันต์มหาเถระ** ก็ได้ดำรงตำแหน่งที่คณะปาโมกข์และเป็นพระวิปัสสนาจารย์บอกกรรมฐาน โดยรักษาวิปัสสนาวงศ์ดั้งเดิมสืบต่อมาอีก

หมดอายุ 23/02/2566

ท่านพระปุราณทัสสีมหาเถระนี้ ท่านมีความเชี่ยวชาญในฌานอภิญญาเป็นพิเศษ ทั้งมีความเคารพเลื่อมใสในองค์สมเด็จพระโลกเชษฐสัมมาสัมพุทธเจ้าเป็นยิ่งนัก ทุกวารวันเพลาเช้าตรู่เจ้ากูจะต้องเข้าฌาณอธิษฐานอภิญญา เหาะทะยานขึ้นฟ้าจากสุธรรมบุรีอันเป็นที่อยู่ของท่าน ดั้นด้นดรงไปยังต้นพระศรีมหาโพธิพุทธมณฑล ณ ประเทศพุทธคยา ชมพูทวีป แล้วพระผู้เป็นเจ้าก็เฝ้าปัดกวาดบริเวณมณฑลต้นพระศรีมหาโพธินั้น จนแลดูสะอาดสะอ้านเป็นที่พอใจ แล้วจึงเหาะกลับมาบิณฑบาตในหมู่บ้านที่เมืองสุธรรมบุรี นี่คือกิจวัตรประจำวันของท่าน

วันหนึ่ง เมื่อท่านพระปุราณทัสสีกลับจากบิณฑบาตในหมู่บ้าน หลังจากฉันภัตตาหารและเข้าที่พักผ่อนสบายในกลางวันแล้ว พระผู้เป็นเจ้าก็เข้าฌานอธิษฐานอภิญญา เพื่อตรวจดูความเป็นไปของพระพุทธศาสนา ก็เห็นแจ้งด้วยพระอนาคตังสญาณว่า ในอนาคตกาลอันใกล้นี้จักมีภัยอันตรายบังเกิดขึ้นแก่พระพุทธศาสนาในถิ่นสุวรรณภูมินี้ คือจักมีพวกสมณกุตตกะทั้งหลาย พากันก่อความวุ่นวายจลาจล ทำให้ศาสนาสมเด็จพระทศพลเจ้าเศร้าหมองเสื่อมลงไปเป็นแม่นมั่น เมื่อเห็นเหตุการณ์เช่นนั้น ท่านจึงพลันด่วนออกมาจากที่พักกลางวัน ไปชักชวนพระอรหันต์ผู้ได้ฌานอภิญญา คือ พระมหากาพเถระและพระสีลพุทธิเถระ เป็นต้น แล้วพากันเหาะดั้นด้นไปทางวิถีอากาศเวหาหาว ครั้นถึงดาวดึงส์เทวโลก แล้วก็ตรงไปยังไพชยนต์พิมานปราสาทเข้าไปเฝ้า**สมเด็จพระอมรินทราธิราช**ผู้เป็นใหญ่แล้วทูลว่า

"ดูกร มหาบพิตรผู้ทรงพระคุณอันประเสริฐ ในอนาคตอันใกล้นี้ จักมีพวกสมณกุตตกะคือพระอลัชชีมากมายหลายร้อยหลายพัน พากันประพฤติชั่วทำตัวต่ำ เที่ยวย่ำยีพระธรรมวินัย แสดงพระพุทธวจนะให้วิปริตผิดแผกไป ก็จะเป็นอันตรายแก่พระพุทธศาสนา ทั้งวิปัสสนาวงศ์ก็คงจะเสื่อมสูญหรือเศร้าหมองไป ขอถวายพระพร"

สมเด็จพระอมรินทราธิราชผู้เป็นใหญ่ในสรวงสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ ซึ่งเคยทรงเจริญวิปัสสนากรรมฐาน โดยตั้งพระสติกำหนดมั่นใน**อรูปกรรมฐาน** คือ เวทนานุปัสสนา จนได้สำเร็จเป็นพระโสดาบันอริยบุคคลในพระพุทธศาสนา เมื่อได้ทรงสดับว่าวิปัสสนาวงศ์จักเสื่อมสูญไป ก็ให้ทรงหวั่นไหวในพระทัยอยู่ จึงตรัสถามเจ้ากูเหล่านั้นว่า

"ข้าแต่พระผู้เป็นเจ้าทั้งหลาย! เมื่อภัยจักบังเกิดขึ้นแก่พระพุทธศาสนาและวิปัสสนาวงศ์เช่นนี้ จะมีวิธีป้องกันแก้ไขฉันใด ขอให้พระผู้เป็นเจ้าผู้มีสติปัญญาจงกรุณาบอกมาเถิด โยมนี้ยินดีจะกระทำตามคำพระผู้เป็นเจ้าทั้งสิ้น เพื่อยกย่องศาสนาขององค์พระชินสีห์เจ้าให้ตั้งมั่นถาวรตราบเท่าถึงกาลที่ทรงพยากรณ์กำหนดไว้"

พระอรหันต์ผู้ทรงคุณวิเศษทั้งหลาย จึงทูลถวายอุบายวิธีดำเนินการในขั้นต้นคือ ขอให้พระองค์ทรงค้นหาเทพบุตรในสวรรค์ชั้นดาวดึงส์นี้องค์ใดองค์หนึ่ง ซึ่งมีบุรพาธิการเคยเจริญวิปัสสนากรรมฐานและมีอรหัตตุปนิสัยรุ่งเรืองอยู่ในขันธสันดาน ควรจะได้สำเร็จเป็นพระอรหันต์

พุทธวาย 23/02/2566

ในอนาคตอันใกล้ ทั้งมีสติปัญญาว่องไวสามารถที่จะทรงจำพระไตรปิฎกอรรถกถาได้โดยเร็วพลัน แล้วอาราธนาให้เทพบุตรองค์นั้น จุติจากสรวงสวรรค์ลงไปเกิดในมนุษยโลก เพื่อปกป้องแก้ไขภัยอันตรายที่จะบังเกิดขึ้นแก่พระพุทธศาสนา เทพบุตรผู้มีบุรพาธิการเช่นที่ว่ามานี้ จะมีอยู่บ้างหรือว่าไม่มี

"มีอยู่องค์หนึ่ง..... เทพบุตรสุดประเสริฐผู้มีบุรพาธิการตามที่พระผู้เป็นเจ้าพรรณนามานั่น ในดาวดึงส์สวรรค์ของโยมนี้ ขณะนี้ ปรากฏว่ามีอยู่องค์หนึ่ง เธอมีนามว่า ***พระธรรมทัสสีเทพบุตร*** *ดีแล้ว ไปกันเถิด เราไปหาเทพบุตรองค์นั้นเดี๋ยวนี้กันเถิด"*

สมเด็จพระอมรินทราธิราชตรัสฉะนี้แล้ว ก็ทรงพาพระอรหันต์ทั้งปวงนั้นไปยังวิมานของพระธรรมทัสสีเทพบุตร แจ้งความเป็นไปให้ทราบสิ้นทุกประการ ครั้นพระธรรมทัสสีเทพบุตรเธอรับคำอาราธนาว่า จักลงไปเกิดเพื่อขจัดภัยพระพุทธศาสนาด้วยความยินดีแล้ว พระองค์ก็ทรงพระกรุณาส่งพระอรหันต์เหล่านั้น ให้กลับมายังมนุษยโลกเรานี้

เมื่อกลับมาถึงมนุษยโลกที่เมืองสุธรรมบุรี ท่านพระปุราณทัสสีผู้มีความห่วงใยในพระพุทธศาสนา ก็เข้าฌาณอธิษฐานอภิญญา แล้วก็เห็นแจ้งด้วยพระอนาคตังสญาณอีกเล่าว่าอายุสังขารแห่งอาตมาจะพลันด่วนสิ้นไป ก่อนที่จะได้ทันเห็นพระธรรมทัสสีเทพบุตรเธอจุติลงมาช่วยปกป้องยกย่องพระพุทธศาสนาเป็นแม่นมั่น จึงเรียกพระอรหันต์ผู้เป็นศิษย์ชั้นผู้ใหญ่ของตนมาพร้อมหน้า แล้วมีประกาศิตสั่งว่า

"กาลเมื่อพระเทพบุตรสุดประเสริฐองค์นั้น เธอจุติจากสวรรค์มาบังเกิดในมนุษยโลกแล้ว ให้เป็นหน้าที่ของพระสีลพุทธิอรหันต์ จงบากบั่นพยายามชักนำให้เธอเข้ามาบวชในพระพุทธศาสนาจงได้ ต่อจากนั้น ให้เป็นภาระหน้าที่ของพระมหากาฬอรหันต์ ในการที่จะสั่งสอนพระบาลีไตรปิฎกอรรถกถา และให้บำเพ็ญวิปัสสนากรรมฐานจนเธอได้สำเร็จเป็นพระอรหันต์จงได้"

ท่านพระปุราณทัสสีมหาเถรผู้มีคุณใหญ่ สั่งเสียความสำคัญแก่ศิษย์ผู้เป็นพระอรหันต์ฉะนี้แล้ว ต่อกาลไม่นานเท่าใด ท่านก็ล่วงดับขันธ์เข้าสู่พระนิพพานไปตามธรรมดาของสังขาร

ครั้นท่านดับขันธ์ไปตามธรรมดาของสังขารแล้ว **พระมหากาฬอรหันต์**ซึ่งเป็นศิษย์ชั้นผู้ใหญ่ก็ได้รับยกย่องให้ดำรงตำแหน่งที่คณะปาโมกข์ และเป็นพระวิปัสสนาจารย์บอกกรรมฐานโดยรักษาวิปัสสนาวงศ์ขององค์พระโสณะและพระอุตตระอรหันต์อย่างกวดขันมั่นคงสืบต่อมา

ฝ่ายว่าพระธรรมทัสสีเทพบุตรผู้รับอาราธนา เสวยทิพยสมบัติอยู่ในดาวดึงส์สวรรค์พอควรแก่กาลเวลาแล้ว ก็จุติจากสวรรค์ดาวดึงส์ลงมาปฏิสนธิในครรภ์โภทรแห่งคหปตานีนางหนึ่ง ณ รัฐสุวรรณภูมิ เมืองสุธรรม สถิตอยู่ในครรภ์มารดาครบกำหนดทศมาสแล้ว ประสูติออกมาเป็น

หมดอายุ 23/02/2566

กุมารงามบริสุทธิ์โสภา ครั้นเจริญวัยวัฒนาก็ได้ศึกษาศิลปวิทยา จนมีความรู้ในโลกิยวิชาพอสมควรแล้ว ต่อมาเกิดความเลื่อมใสในพระบวรพุทธศาสนา ด้วยอุบายเทศนาวิธีของท่าน**พระสีลพุทธิอรหันต์** จึงขอบรรพชาปรากฏนามว่า สามเณรธรรมทัสสี

เมื่อได้เฝ้าพยายามดำเนินการให้สามเณรธรรมทัสสีได้บวชในพระพุทธศาสนาแล้ว ท่านพระสีลพุทธิอรหันต์ก็อุตสาหะสั่งสอนสามเณรนั้น ให้เรียนรู้สิกขาวินัยพื้นฐานแล้วก็นำตัวไปมอบให้พระมหากาพอรหันต์คณาจารย์ใหญ่ ตามที่พระปุราณทัสสีผู้เป็นพระอาจารย์สั่งกำชับไว้ทันที จึงเป็นอันว่าสิ้นภาระหน้าที่ของพระสีลพุทธิอรหันต์เพียงแค่นี้

ฝ่ายพระมหากาพอรหันต์คณาจารย์ใหญ่ ซึ่งมีภาระหน้าที่สำคัญที่จะต้องดำเนินการต่อไป เมื่อรับตัวเจ้าสามเณรธรรมทัสสีไว้แล้ว ก็บังคับให้เล่าเรียนพระบาลีไตรปิฎกอรรถกถาฎีกาอย่างกวดขัน ต่อกาลไม่นานเท่าใด สามเณรผู้มีปัญญาไว ก็สามารถเรียนได้จนจบสิ้น เป็นที่พอใจของพระอาจารย์เป็นยิ่งนัก แล้วจึงให้อุปสมบทเป็นพระภิกษุในพระพุทธศาสนา และบังคับให้บำเพ็ญวิปัสสนากรรมฐาน โดยตัวท่านเองเป็นพระวิปัสสนาจารย์บอกกรรมฐานไปตามครรลองของวิปัสสนาวงศ์ อันสืบเนื่องมาแต่วงศ์ของพระโสณุตตระอรหันต์ครั้งบุรพกาล โดยเหตุที่พระธรรมทัสสีนั้น เป็นผู้มีบุรพาธิการทั้งมีอรหัตตูปนิสัยรุ่งเรืองอยู่ในขันธสันดาน เมื่อเข้าบำเพ็ญวิปัสสนากรรมฐานไม่นานเลย พระวิปัสสนาญาณตามลำดับชั้น จึงบังเกิดขึ้นแก่ท่านอย่างรวดเร็ว จนท่านได้บรรลุพระอริยมรรค พระอริยผลสำเร็จเป็นพระโสดาบันอริยบุคคล พระสกทาคามีอริยบุคคล พระอนาคามีอริยบุคคล แล้วในที่สุดได้สำเร็จเป็นพระอรหันต์อริยบุคคล ผู้ทรงคุณวิเศษสุดในพระพุทธศาสนา

เมื่อพระธรรมทัสสีได้สำเร็จเป็นพระอรหันต์แล้ว ก็ออกจากการบำเพ็ญวิปัสสนากรรมฐานมาช่วยพระมหากาพอรหันต์ผู้เป็นพระอาจารย์ ทำหน้าที่สั่งสอนทั้งในด้านคันถธุระและวิปัสสนาธุระ กาลต่อมา ปรากฏว่าพระธรรมทัสสีอรหันต์นั้น ท่านเป็นผู้มีชื่อเสียงเกรียงไกร เป็นที่ยอมรับของมหาชนทั่วไป เกียรติคุณของท่านรุ่งเรืองไพโรจน์สูงเด่น ดุจพระจันทร์วันเพ็ญอยู่ในสุธรรมบุรีนั้น

แล้ววันหนึ่ง ท่าน**พระมหากาพอรหันต์**ผู้เป็นพระอาจารย์ซึ่งหยั่งทราบเหตุการณ์ล่วงหน้าได้ด้วยพระอนาคตังสญาณก็เรียกตัวพระธรรมทัสสีนั้นเข้ามาในมหาสังฆสันนิบาตมีประกาศิตสั่งให้เดินทางไปยกย่องพระพุทธศาสนาสืบต่อวิปัสสนาวงศ์ ณ อริมัททนนคร อันเป็นนครหนึ่งในผืนแผ่นดินสุวรรณภูมิ ซึ่งท่านก็น้อมรับเอาคำบัญชาด้วยดี อภิวันท์อำลาพระสงฆ์และองค์พระมหากาพผู้เป็นพระอาจารย์แล้วก็ออกเดินทางมุ่งหน้าไปยังนครนั้นทันที

เมื่อได้ทำหน้าที่ส่งพระธรรมทัสสีอรหันต์ใหม่ อดีตเทพบุตรผู้มีปัญญาไว ให้เดินทางไปยกย่องพระพุทธศาสนาสืบต่อวิปัสสนาวงศ์ ณ อริมัททนบุรี ก็เป็นอันว่าสิ้นภารหน้าที่ของท่านพระมหากาพอรหันต์มหาเถรผู้เป็นใหญ่ ตามที่พระปุราณทัสสีอาจารย์สั่งกำชับไว้เพียงเท่านี้

สมัยนั้น เป็นปีพุทธศักราช ๑๔๔๑ ที่เมืองอริมัททนบุรี ปรากฏมีพระราชาธิบดีทรงพระนามว่า **สมเด็จพระเจ้าอนุรุทธบรมกษัตริย์** พระองค์ทรงปกครองบ้านเมืองให้มหาชนในฝ่ายราชอาณาจักรอยู่เย็นเป็นสุข แต่ในฝ่ายพุทธจักรเกิดกลียุคสับสนวุ่นวายในคำสอนทางพระพุทธศาสนา ด้วยว่า ได้เกิดมีสมณะอลัชชีพวกหนึ่ง ซึ่งถูกเรียกว่าพวก**สมณกุตตกะ** เพียงหวังแต่จะได้ลาภสักการะ ก็กล้าประพฤติชั่วล่วงพระธรรมวินัย พากันย่ำยีสิกขาบทน้อยใหญ่ เช่น ประพฤติตนประจบคฤหัสถ์เอาอกเอาใจเจ้านายเศรษฐีมีทรัพย์ รับจ้างชกมวยและรับจ้างทำการงานอันผิดวิสัยสมณะ เป็นต้น ซ้ำมิหนำ กลับกล้าบิดเบือนพระพุทธวจนะ

ผู้ใดทำปาณาติบาต	เมื่อต้องการพ้นจากบาป ผู้นั้นจะต้องให้พระสมณะสวดพระคาถานี้แล้วก็จักพ้นจากบาปนั้นได้
ผู้ใดทำอทินนาทาน	เมื่อต้องการพ้นจากบาป ผู้นั้นจะต้องให้พระสมณะสวดพระคาถาบทนี้แล้วก็จักพ้นจากบาปนั้นได้
.....	.....
	.....
ผู้ใดทำอนันตริยกรรม	เมื่อต้องการพ้นจากบาปมหันต์ ผู้นั้นจะต้องให้พระสมณะสวดพระคาถาบทนี้ แล้วก็จักพ้นจากบาปมหันต์นั้นได้

ตั้งแต่แสดงบทบัญญัติเป็นมิจฉาวาทนั้น วันๆ ก็เป็นอันไม่ต้องทำอะไร ด้วยว่ามหาชนพากันดิ้นเต้นยินดียกใหญ่ในพระพุทธวจนะที่เพิ่มเติมใหม่ ใครที่รู้ตัวว่าทำบาปอะไรไว้ ก็นำเอาทรัพย์ไปว่าจ้างให้สวดพระคาถาตามที่กำหนดนั้น พวกสมณกุตตกะก็พากันสวดรับจ้างแก้บาปกรรมให้เพลิดเพลินไป ยิ่งนานวันก็ยิ่งร่ำรวยใหญ่ สมณกุตตกะทั้งหลายเพิ่มขึ้นมากมายนับด้วยจำนวนหมื่น เป็นเหตุให้พระพุทธศาสนาเสื่อมเศร้าหมองลงอย่างน่าสังเวชสลดใจ

สมเด็จพระเจ้าอนุรุทธบรมกษัตริย์ผู้เป็นใหญ่ในอริมัททนบุรี เมื่อได้ทรงสดับลัทธิที่เป็นมิจฉาวาทนั้น ก็ให้ทรงอัดอั้นอึดอัดในพระทัย แต่ก็ไม่สามารถที่จะทรงจัดการให้เด็ดขาดลงไปอย่างใดอย่างหนึ่งได้ ทั้งนี้ ก็เพราะไม่ทรงแน่ในพระทัยว่า ข้อบัญญัติเพิ่มเติมใหม่ที่เป็นมิจฉาวาทเหล่านั้น จะเท็จจริงถูกต้องตามครรลองพระธรรมวินัยเป็นประการใด จวบจนถึงสมัยที่**พระธรรมทัสสีอรหันต์**เดินทางมาถึงอริมัททนบุรี ได้แสดงพระธรรมเทศนาตามพระพุทธฎีกาที่แท้จริงให้ได้ทรงสดับแล้ว ก็ทรงสิ้นความเคลือบแคลงกินแหนงในพระทัย จึงมีพระบรมราชโองการโปรดให้พวกสมณกุตตกะเลิกประพฤติเหลวไหลชักชวนให้พสกนิกรของพระองค์ปฏิบัติตามพระพุทธฎีกาและช่วยกันทำลายข้อบัญญัติมิจฉาวาทเสียให้สิ้น เสมือนหนึ่งได้ภาชนะทองคำแล้วทำลายภาชนะดินเสียฉะนั้น

หมดอายุ 23/07/2568

พระธรรมทัสสีผู้มีปรีชาญาณทรงคุณวิเศษระดับพระอรหันต์ ซึ่งจุติจากสวรรค์ลงมาเพื่อการยกย่องปกป้องพระพุทธศาสนาโดยเฉพาะ เมื่อได้โอกาสเหมาะด้วยสมเด็จพระราชาธิบดีทรงให้ความร่วมมือร่วมใจเช่นนี้ ก็เริ่มทำหน้าที่อันเป็นส่วนศาสนกิจสำคัญคือ ในเบื้องต้นนั้นองค์พระอรหันต์ท่านอุตสาหะสั่งสอนพระไตรปิฎกบาลีอรรถกถาแก่บรรดาพระภิกษุสงฆ์ผู้มาสมัครเป็นศิษยานุศิษย์มากมาย ซึ่งเป็นการฟื้นฟูพระธรรมวินัยฝ่ายคันถธุระก่อน แล้วจึงย้อนกลับมาทำหน้าที่ฝ่ายวิปัสสนาธุระ โดยองค์พระอรหันต์ท่านเองเป็นพระวิปัสสนาจารย์บอกกรรมฐาน ตามวิธีการที่สืบเนื่องมาแต่วิปัสสนาวงศ์อย่างมั่นคงเข้มงวดกวดขัน ไม่นานเท่าใดการสืบต่อวิปัสสนาวงศ์ก็ได้ผลสมความมุ่งหมายคือ บรรดาผู้ที่ปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานเหล่านั้น มีจำนวนมากท่านได้บรรลุพระอริยมรรคอริยผล สำเร็จเป็นพระอริยบุคคลชั้นสูงสุดถึงขั้นพระอรหันต์ เป็นเหตุให้พระพุทธศาสนาตั้งมั่นรุ่งเรืองไพศาลในอริมัททนบุรีสุดพรรณนา จึงเป็นอันว่า ขณะนี้พระธรรมทัสสีอรหันต์ อดีตเทพบุตรชั้นดาวดึงส์ ผู้ซึ่งรับอาราธนาให้ลงมาช่วยยกย่องป้องกันพระพุทธศาสนาได้ทำหน้าที่ของท่านเสร็จสิ้น ตามความปรารถนาขององค์สมเด็จพระอมรินทราธิราชและองค์พระอุปัชฌาย์อาจารย์ ครบถ้วนสมบูรณ์ทุกประการแล้ว

โดยเหตุที่พระธรรมทัสสีอรหันต์นี้ เมื่อครั้งที่ท่านเดินทางมาถึงอริมัททนบุรีใหม่ๆ สมเด็จพระราชาธิบดีอนุรุทธตรัสเรียกด้วยความเลื่อมใสว่า **พระอรหันตะ** แม้ในกาลต่อมาก็มักตรัสเรียกนามท่าน ด้วยติดพระโอษฐ์ว่า **พระอรหันตะ** อยู่เสมอทุกครั้งไป มหาชนพุทธบริษัททั้งหลายในกรุงอริมัททนบุรี ก็ให้มีอันเป็นเห็นดีเห็นงาม ประพฤติตามสมเด็จพระราชาธิบดีของพวกเขา เมื่อจะเอ่ยนามพระผู้เป็นเจ้าธรรมทัสสีมักมีความถนัดปากถนัดคำที่จะเอ่ยนามเรียกท่านว่าพระอรหันตะ ด้วยเช่นกัน ดังนั้น เมื่อท่านทำการฟื้นฟูยกย่องพระพุทธศาสนา สืบต่อวิปัสสนาวงศ์มีพระสงฆ์ศิษยานุศิษย์เข้าปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานเป็นจำนวนมากมายไพศาลแพร่หลายขยายออกไป เป็นคณะใหญ่ในสุวรรณภูมิ คณะของท่านจึงถูกเรียกชื่อว่า **คณะพระอรหันตะ** หรือ **อรหันตคณะ** ซึ่งก็หมายถึงคณะของพระธรรมทัสสีอรหันต์นั่นเอง

พระธรรมทัสสีอรหันต์ผู้มีคุณใหญ่ เฝ้าอุตสาหะบำเพ็ญศาสนกิจประดิษฐานพระพุทธศาสนาให้ดำรงมั่นถาวรในอริมัททนบุรีนั้นเป็นเวลาช้านาน เมื่อถึงกาลอายุขัยท่านก็ล่วงลับดับขันธ์เข้าสู่พระนิพพานไป

ครั้นพระธรรมทัสสีอรหันต์ล่วงลับดับขันธ์เข้าสู่พระนิพพานไปแล้ว **พระอริยวังสมหาเถระ** ซึ่งเป็นศิษย์ชั้นผู้ใหญ่ของท่าน ก็ได้ดำรงตำแหน่งที่คณะปาโมกข์ปกครองคณะสงฆ์ในอริมัททนบุรีนั้นและเป็นพระวิปัสสนาจารย์บอกกรรมฐานสืบต่อวงศ์วิปัสสนาซึ่งตอนนี้มักเรียกกันว่า **วงศ์พระอรหันตะ** โดยพยายามรักษาวิธีการเดิมอย่างกวดขันมั่นคงไม่เสื่อมคลาย เมื่อถึงอายุขัยแล้วพระอริยวังสมหาเถรอรหันต์ก็ล่วงลับดับขันธ์เข้าสู่พระนิพพานไป

กาลเมื่อพระอริยวังสมหาเถรอรหันต์ล่วงลับดับขันธ์เข้าสู่พระนิพพานไปแล้ว บรรดาศิษย์ของท่านก็พากันสืบต่อวิปัสสนาวงศ์เป็นลำดับมา แม้ในกาลภายหลัง วิปัสสนาวงศ์จะแพร่หลายขยายออกจากอริมัททนบุรี ไปในประเทศที่อื่นเมืองอื่น เช่น เมืองวิชัยปุระ เป็นต้น และวิปัสสนาวงศ์จะถูกเรียกขานกันในนามใหม่ว่าวงศ์พระอรหันตะก็ตาม ถึงกระนั้นก็ยังพยายามรักษาการปฏิบัติวิปัสสนาดั้งเดิมไว้มิให้ขาด

จวบจนถึงปีพุทธศักราช ๑๘๕๕ เมื่อพระราชาธิบดีพระนามว่า **สมเด็จพระเจ้าสีหสุระ** ทรงสร้างเมืองวิชัยปุระขึ้นใหม่ในรัฐสุวรรณภูมิแล้ว ก็ปรากฏว่ายังมีการบำเพ็ญวิปัสสนากรรมฐานตามวิธีการในวงศ์วิปัสสนาพระอรหันตะ จริงอยู่ สมเด็จพระเจ้าสีหสุระนั้น พระองค์ท่านทรงมีพระทัยเลื่อมใสในพระพุทธศาสนา ทรงหวังจะประสบความสุขในสัมปรายภพภายหน้า จึงทรงพระราชอุตสาหะบำเพ็ญกองการกุศลนานาประการ พระราชกุศลสำคัญก็คือการถวายอาหารบิณฑบาต โปรดให้อาราธนา**พระจุลอรหันต์เถระ** และ**พระทิพพจักษุเถระ** ซึ่งเป็นพระวิปัสสนาจารย์สืบวงศ์วิปัสสนาพระอรหันตะ ให้พากันมารับพระราชทานอาหารบิณฑบาตในพระบรมมหาราชวังที่สร้างขึ้นใหม่ ณ เมืองวิชัยปุระทุกวันมิได้ขาด

ในปีพุทธศักราช ๑๘๘๓ พระราชาธิบดีทรงพระนามว่า **สมเด็จพระเจ้าอุชนะ**บรมกษัตริย์ ซึ่งทรงเป็นพระราชโอรสองค์ใหญ่ของสมเด็จพระเจ้าสีหสุระ แห่งเมืองวิชัยปุระนั้น พระองค์ท่านก็ทรงมีความเลื่อมใสในพระบวรพุทธศาสนา มีพระราชศรัทธาโปรดให้สร้างมหาวิหาร โดยใช้ไม้จำปาเป็นจำนวนมากมายถึง ๗๗ หลัง มหาวิหารที่เป็นประธานนั้นมีชื่อว่า จัมปามหาวิหาร ครั้นสร้างเสร็จเรียบร้อยแล้ว ก็ทรงมอบถวายให้แก่**พระสุธรรมมหาสามีเถระ** ซึ่งเป็นพระวิปัสสนาจารย์สืบวงศ์วิปัสสนามาแต่วงศ์พระอรหันตะอีกเช่นกัน

ในปีพุทธศักราช ๑๘๙๔ พระราชาธิบดีทรงพระนามว่า **สมเด็จพระเจ้ากิตติกุมาร** บรมกษัตริย์ ทรงครองราชสมบัติอยู่ ณ เมืองวิชัยปุระนั้น พระองค์ท่านก็ทรงมีพระทัยเลื่อมใสในพระบวรพุทธศาสนา มีพระราชศรัทธาโปรดให้สร้างวิหารใหญ่ขึ้นแห่งหนึ่งแล้วประกาศอย่างเอิกเกริกว่า มหาวิหารแห่งนี้ พระราชาธิบดีกิตติกุมารให้สร้างขึ้นด้วยศรัทธาใหญ่ พระภิกษุผู้มีศีลบริสุทธิ์และปฏิบัติวิปัสสนาตามพระพุทธฎีกาเท่านั้น จึงจะมีสิทธิอาศัยอยู่ในมหาวิหารนี้ได้ ในรัชสมัยของพระองค์ ปรากฏว่ามีพระสงฆ์ผู้เฒ่าชาวเมืองวิชัยปุระ พากันอุตสาหะบำเพ็ญวิปัสสนากรรมฐาน ตามวิธีการอันสืบเนื่องมาแต่วิปัสสนาวงศ์พระอรหันตะ เป็นจำนวนมากถึง ๑,๐๐๐ รูป ส่วนพระสงฆ์นอกนี้ที่ยินดีศึกษาพระปริยัติธรรมอันเป็นฝ่ายคันถธุระนั้นมีจำนวนมากมายสุดที่จะนับประมาณได้

หมดอายุ 23/02/2568

ในปีพุทธศักราช ๑๙๔๗ พระราชาธิบดีทรงพระนามว่า สมเด็จพระเจ้าอธิกราชบรมกษัตริย์ ทรงเถลิงถวัลยราชสมบัติ ณ กรุงรัตนปุระธานี พระมหากษัตริย์พระองค์นี้ พุทธบริษัท

ชาวกรุงศรีอยุธยาสยามประเทศ เรียกพระองค์ว่า **พระเจ้าฝรั่งมังฆ้อง** พระองค์ทรงปกครองไพร่ฟ้าอยู่เป็นเวลาช้านาน ในรัชสมัยของพระองค์ก็ปรากฏว่ายังมีพระสงฆ์ผู้สืบวิปัสสนาวงศ์พระอรหันตะอยู่ เจ้ากูเป็นผู้มีชื่อเสียงโด่งดังในด้านมีปฏิภาณโวหารกล้า พระสงฆ์วงศ์พระอรหันตะรูปนี้มีนามว่า ท่าน**พระจาคมมหาเถระ**

สมัยนั้น **สมเด็จพระเจ้าราชาธิราช** ผู้เป็นใหญ่ในรัฐรามัญ ทรงปรารถนาการสงคราม จึงทรงยกทัพเรือกอปรด้วยโยธาหารมากมาย มุ่งตรงมายังรัตนปุระธานี เพื่อต่อตีทำสงคราม สัมประหารทางชลมารค สมเด็จพระเจ้าฝรั่งมังฆ้องเมื่อทรงทราบข่าวศึก จึงโปรดให้ประชุมอำมาตย์และพระสงฆ์เป็นจำนวนมาก แล้วทรงปรึกษาว่าบัดนี้ เราจะมีอุบายวิธีอย่างไรจึงจะสามารถให้ข้าศึกยกทัพกลับไปโดยไม่ต้องรบกัน เมื่อเห็นที่ประชุมเงียบงันอยู่เป็นเวลานาน ท่านพระจาคมมหาเถระผู้เป็นวิปัสสนาจารย์เชื้อสายพระอรหันตะ จึงกล่าวขึ้นในที่นั้นว่า

"สมเด็จพระเจ้าราชาธิราชผู้เป็นใหญ่เพียงพระองค์เดียว จงยกไว้ก่อนเถิด ต่อให้พระราชาทั้งหมดทั่วชมพูทวีปยกทัพมา อาตมาก็จะให้กลับไปด้วยการเทศนา โดยไม่ต้องสู้รบกัน"

สมเด็จพระราชาธิบดีได้ทรงสดับฉะนี้ ก็ทรงดีพระทัยโปรดให้พระผู้เป็นเจ้าไปดำเนินการ ท่านพระจาคมมหาเถระก็มิรอช้า แต่เพียงรูปเดียวเดินฝ่ากองทัพอันมหึมา เข้าไปเฝ้าสมเด็จพระเจ้าราชาธิราช แล้วเทศนาเป็นโอวาทให้เห็นโทษของปาณาติบาตอกุศลกรรมว่าเป็นเหตุทำให้ไปสู่นรกอบายภูมิ น่าเกรงกลัวหนักหนา ท่านเทศนาตามพระพุทธฎีกาด้วยปฏิภาณโวหารแล้วจนทำให้สมเด็จพระเจ้าราชาธิราช ต้องเสด็จยกทัพกลับพระนครไป

พระจาคมมหาเถระผู้มีปัญญาไว ฝากชื่อเสียงเกรียงไกรแห่งพระสงฆ์ผู้สืบเชื้อสายวิปัสสนาวงศ์พระอรหันตะ ไว้ในแผ่นดินกรุงรัตนปุระธานีให้เป็นที่ประจักษ์แล้ว เมื่อถึงชนมายุขัยท่านก็ล่วงลับดับขันธ์ไป

ในปีพุทธศักราช ๒๐๙๗ พระราชาธิบดีทรงพระนามว่า **สมเด็จพระเจ้านรปติบรมกษัตริย์** เสด็จเถลิงถวัลยราชสมบัติอยู่ ณ ชัยปุระราชธานี พระองค์ทรงมีพระทัยเลื่อมใสในพระพุทธศาสนา ในรัชสมัยของพระราชาพระองค์นั้น ก็ปรากฏว่า ยังมีพระสงฆ์ผู้สืบวิปัสสนาวงศ์พระอรหันตะอยู่รูปหนึ่งนามว่า **พระติสาสนธชมหาเถระ** เดิมทีท่านเป็นชาวเมืองรัตนปุระธานี อุตสาหะเล่าเรียนพระคัมภีร์ไตรปิฎกบาลีอรรถกถา ในสำนักของท่าน**พระสัทธรรมกิตติมหาเถระ** ผู้เป็นพระอาจารย์ แล้วก็ออกเดินทางผ่านนครหงสาวดี มายังเมืองชัยปุระราชธานี เพื่อแสวงหาสถานที่บำเพ็ญวิปัสสนากรรมฐาน ในที่สุดได้พบถ้ำแห่งหนึ่ง ซึ่งอยู่ใกล้วิหารเชตวัน ก็มีความพอใจด้วยเห็นว่าเป็นที่สบาย จึงเข้าไปอาศัยอยู่ในถ้ำนั้น แล้วเริ่มปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐาน ตามวิธีการวิเศษที่สืบต่อมาแต่วิปัสสนาวงศ์พระอรหันตะ

ท่านพระติสาสนธชมหาเถระผู้มีความรู้ในพระไตรปิฎกบาลีอรรถกถา อุตสาหะบำเพ็ญวิปัสสนากรรมฐานอยู่ในถ้ำนั้นไม่นานเท่าใด ก็มีเหตุให้ท่านต้องออกจากถ้ำบำเพ็ญกรรมฐาน ไปดำรงตำแหน่งที่คณะปาโมกข์ปกครองสงฆ์ในวิหารเชตวัน ต้องทำหน้าที่ในด้านคันถธุระ เป็นพระอาจารย์สอนพระคัมภีร์ไตรปิฎกบาลีอรรถกถา แก่บรรดาพระสงฆ์ศิษยานุศิษย์มากมายหลายรุ่นหลายสมัย ไม่มีโอกาสที่จะไปเข้าถ้ำบำเพ็ญวิปัสสนากรรมฐานต่อไป จึงเป็นเหตุให้ท่านไม่ค่อยมีความแน่ใจ ในวิธีการปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานตามครรลองวิปัสสนาวงศ์พระอรหันตะ ฉะนั้น เมื่อยามชราภาพใกล้มรณกาล จึงปรากฏว่าท่านหันไปบำเพ็ญอานาปานสติกรรมฐาน ซึ่งเป็นกรรมฐานฝ่ายสมถภาวนา ทั้งๆ ที่ท่านเองเคยเรียนและบำเพ็ญวิปัสสนากรรมฐาน ตามหลักการวิเศษในวิปัสสนาวงศ์พระอรหันตะ มาแต่แรกเริ่มเดิมที

ในปีพุทธศักราช ๒๑๘๓ พระราชาธิบดีทรงพระนามว่า **สมเด็จพระเจ้าสุธรรมราชามหาธิบดี** หรืออีกพระนามหนึ่งว่า สมเด็จพระเจ้าอุกกังสิกะบรมกษัตริย์ พระองค์เสวยราชสมบัติอยู่ ณ รัตนปุระธานี ในรัชสมัยของพระราชาพระองค์นี้ ก็ปรากฏว่ายังมีพระสงฆ์ผู้สืบวิปัสสนาวงศ์พระอรหันตะอยู่ เจ้ากูรูปนี้มีนามว่า **พระชมพูทีปธชมหาเถระ** ปรากฏตามประวัติว่า ท่านเป็นสัทธิวิหาริกของ**พระธรรมมัณฑมหาเถระ** และพระธรรมมัณฑมหาเถระนั้น ท่านเป็นสัทธิวิหาริกของ**พระโชติปุญญมหาเถระ** ซึ่งเป็นผู้สืบเชื้อสายมาแต่พระอริยสงฆ์ในวิปัสสนาวงศ์พระอรหันตะ

พระชมพูทีปธชมหาเถระนี้ เดิมทีท่านมีนามว่า พระชมพูธชะเมื่อเข้าบรรพชาในสำนักของพระธรรมมัณฑมหาเถระ ก็ตั้งใจศึกษาพระไตรปิฎกบาลีอรรถกถา จนมีความรู้เชี่ยวชาญในพระคัมภีร์ต่างๆ โดยเฉพาะพระคัมภีร์ที่เกี่ยวกับพระวินัย ภายหลังเรียนเอาวิธีปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานจากพระธรรมมัณฑมหาเถระผู้เป็นพระอุปัชฌาย์แล้ว ก็เข้าบำเพ็ญวิปัสสนากรรมฐานที่ถ้ำสุวรรณคูหา เขตนครกุขนะธานี ตามวิธีการปฏิบัติที่ปรากฏในวิปัสสนาวงศ์พระอรหันตะ อุตสาหะปฏิบัติบำเพ็ญอยู่เป็นเวลานานหลายสิบปี

คราที่นั้น ท่าน**พระติปิฏกาลังการมหาเถระ** ซึ่งมีฐานะเป็น**พระราชวัลลภ** คือเป็นพระสงฆ์ที่องค์สมเด็จพระราชาธิบดีโปรดปราน และเป็น**พระราชครู** คือเป็นพระสงฆ์ที่องค์สมเด็จพระราชาธิบดีทรงเคารพเลื่อมใส ได้เดินทางไปพบกับท่าน ณ ถ้ำสุวรรณคูหา หลังจากสนทนาปราศรัยไต่ถามกัน ทั้งในด้านคันถธุระและวิปัสสนาธุระเป็นเวลาหลายชั่วยามแล้ว ท่านพระติปิฏกาลังการมหาเถระมีความพออกพอใจ และเลื่อมใสในคุณธรรมของพระชมพูธชมหาเถระเป็นอย่างมาก เมื่อกลับมาถึงรัตนปุระธานี จึงถวายพระพรให้สมเด็จพระราชาธิบดีได้ทรงทราบถึงคุณธรรมอันสูงส่งของท่าน แล้วทูลบอกทางสวรรค์ต่อไปว่า หากพระองค์ต้องการความสุขในสัมปรายภพภายหน้าแล้วไซร้ ขอให้ทรงบำเพ็ญพระราชกุศลในเนื้อนาบุญอันประเสริฐ คือพระชมพูธชมหาเถระนั้นเถิด สมเด็จพระเจ้าสุธรรมราชามหาธิบดีผู้เป็นใหญ่ในรัตนปุระธานี เมื่อได้สดับมธุรวาทีของพระมหาเถระผู้เป็นพระราชครูและพระราชวัลลภดังนั้น ก็พลันมีพระมนัสเลื่อมใส

หมดอายุ 23/02/2566

ศรัทธาทรงพระราชอุตสาหะเสด็จไปนมัสการพระชมพูธชะถึงถ้ำสุวรรณคูหา หลังจากทรงถวายภัตตาหารและสดับพระธรรมเทศนาของท่านแล้ว ก็ยิ่งเลื่อมใสในศรัทธาแรงกล้าหนักหนา จึงพระราชทานนามเพิ่มเติมให้ท่านว่า **พระชมพูทีปธชมหาเถระ** เพื่อให้เป็นเกียรติประวัติของพระสงฆ์ในวิปัสสนาวงศ์พระอรหันตะสืบต่อไป ดังนั้น นามอันยิ่งใหญ่ของท่านที่ว่า พระชมพูทีปธชมหาเถระนี้ จึงเป็นราชทินนามที่สมเด็จพระราชาธิบดีทรงพระกรุณาโปรดพระราชทานตั้งให้กาลต่อมา เมื่อถึงชนมายุขัยแล้ว พระชมพูทีปธชมหาเถระผู้มีคุณธรรมสูงเด่นก็ให้มีอันเป็นล่วงลับดับไปตามธรรมดาของสังขาร

วิปัสสนา
ยุคพระเขมมหาเถรอภิญญา

กาลเมื่อวิปัสสนาวงศ์ ประดิษฐานมั่นคงอยู่ในผืนแผ่นดินสุวรรณภูมิ ยั่งยืนมาเป็นเวลาช้านานนับได้เกือบ ๒,๐๐๐ ปี คือ ตั้งแต่สองพระอรหันต์ท่านพระโสณะอรหันต์และพระอุตตระอรหันต์นำมาประดิษฐานไว้เบื้องแรก เมื่อปีพุทธศักราช ๒๓๕ เป็นต้นมา บรรดาพุทธบริษัทศิษยานุศิษย์ผู้มีจิตหวั่นเกรงภัยในวัฏฏสงสาร ปรารถนาจะได้บรรลุมรรคผลนิพพาน ก็พากันอุตสาหะบำเพ็ญวิปัสสนากรรมฐานสืบต่อวิปัสสนาวงศ์ตลอดมาไม่ขาดสาย จวบจนถึงสมัยพระธรรมทัสสีอรหันต์ ทำการยกย่องปกป้องพระพุทธศาสนา และขยายวิปัสสนาวงศ์ให้กว้างขวางออกไปในปีพุทธศักราช ๑๕๔๑ ซึ่งในตอนนี้นิยมเรียกวิปัสสนาวงศ์ดั้งเดิมเพิ่มเติมเป็นว่าวิปัสสนาวงศ์พระอรหันตะ แล้วก็มีพระสงฆ์เถรานุเถระพากันสืบต่อวิปัสสนาวงศ์นั้น โดยเข้มงวดกวดขันตลอดมาอีกเป็นลำดับ ตราบเท่าจนถึงรัชสมัยสมเด็จพระเจ้าสุธรรมราชามหาธิบดี แห่งกรุงรัตนปุระธานี เมื่อปีพุทธศักราช ๒๑๘๓ ก็ยังปรากฏนามพระสงฆ์ที่สืบเชื้อสายวิปัสสนาวงศ์พระอรหันตะ ในราชทินนามที่สมเด็จพระเจ้าสุธรรมราชามหาธิบดีผู้เป็นใหญ่พระราชทานให้ว่า **พระชมพูทีปธชมหาเถระ**

ครั้นพระชมพูทีปธชมหาเถระล่วงลับดับขันธ์ไป บรรดาพระสงฆ์ที่สืบเชื้อสายวิปัสสนาวงศ์พระอรหันตะ ก็ยังคงมีกระจัดกระจายในประเทศต่างๆ แถบสุวรรณภูมิอยู่บ้าง เช่น เหล่าพระสงฆ์สำนักจตุภูมิกวิหาร คือวิหารสี่ชั้น ซึ่งประดิษฐานอยู่ที่ริมฝั่งอิรวดีมหานที ในปีพุทธศักราช ๒๑๙๐ เป็นต้น แต่ไม่มีผลการปฏิบัติวิปัสสนาปรากฏให้เป็นที่ประจักษ์ชัดออกมาเลยว่า ท่านเหล่านั้นปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานจนได้บรรลุมรรคผลสำเร็จเป็นพระอริยบุคคลชั้นนั้นชั้นนี้ ซึ่งเป็นเครื่องชี้ให้เห็นความเป็นไปของวิปัสสนาธุระว่ามีสภาวะค่อยเสื่อมถอยน้อยลงไปทุกที ซ้ำมิหนำ ในช่วงระยะเวลานี้ความเป็นไปในด้านคันถธุระกลับมีสภาวะเจริญขึ้นแพร่หลายขยายเป็นวงกว้างออกไป ทั้งนี้ก็เพราะว่า บรรดามหาชนตลอดจนสมเด็จพระราชาธิบดีในประเทศทั้งหลาย ต่างพอใจ

สนับสนุนยกย่องพระสงฆ์ที่เอาใจใส่ในด้านคันถธุระ พระสงฆ์รูปใดมีอุตสาหะศึกษาเล่าเรียนพระไตรปิฎกบาลีอรรถกถาจนมีความรู้ความสามารถเป็นที่ประจักษ์แล้ว ท่านรูปนั้นย่อมไม่แคล้วที่จะได้รับเกียรติยศชื่อเสียงและลาภสักการะใหญ่ในระยะนี้จึงปรากฏว่าพระสงฆ์ในพระพุทธศาสนาทุกรูปทุกนาม ต่างก็ทำความพยายามในด้านคันถธุระ จนบางท่าน มีสมรรถนะสูงเด่นเป็นผู้ทรงจำพระบาลีไตรปิฎก ๘๔,๐๐๐ พระธรรมขันธ์ไว้ได้ และบางท่านมีปัญญาแจ่มใสสามารถปริวรรตบาลีภาษาออกมาเป็นภาษาของตน ตลอดจนบางท่านสามารถรจนาพระคัมภีร์ไว้ให้เป็นประโยชน์ในพระพุทธศาสนา เช่นนี้ก็มีอยู่ เมื่อเจ้ากูทั้งหลายกลับมาเห็นค่านิยมในคันถธุระยิ่งกว่าวิปัสสนาธุระไปเสียอย่างนี้ จึงหาผู้ที่สนใจในการบำเพ็ญวิปัสสนาได้ยากเต็มที สภาพการณ์เป็นเช่นนี้นานวันเข้า วิปัสสนาวงศ์พระอรหันตะก็ค่อยซบเซาเสื่อมลงไปและเสื่อมลงไป แล้วในที่สุดก็เสื่อมลงไปจนเกือบไร้ร่องรอย เมื่อเอ่ยถึงเรื่องวิปัสสนาขึ้นมาคราใด ก็พลอยให้เกิดความพิศวงสงสัยขึ้นในใจว่า วิปัสสนาวงศ์คงจะเสื่อมสูญไปจากโลกนี้แล้วหรือไฉน

สมัยนั้น ปรากฏมีพระภิกษุสองรูปเป็นสหายกัน รูปหนึ่งมีนามว่า **พระเขมภิกขุ** กับอีกรูปหนึ่งมีนามว่า **พระติรงคภิกขุ** ตั้งแต่เข้ามาบวชในพระพุทธศาสนา เธอทั้งสองก็ตั้งใจศึกษาพระบาลีไตรปิฎกอรรถกถาตลอดจนนานาพระคัมภีร์ จนมีความรู้สูงสุดตามหลักสูตรการศึกษาในสมัยนั้น แล้วก็ปรึกษากันว่า ต่อไปนี้ เราทั้งสองจะทำอะไรกันดี พระเขมภิกขุผู้มีบุรพวาสนาก็ว่าเราทั้งสองควรจะตั้งหน้าบำเพ็ญวิปัสสนาธุระต่อไป เพื่อบรรลุมรรคผลนิพพานในชาตินี้ให้จงได้ พระติรงคภิกขุได้ฟังก็หัวเราะแล้วค้านว่า อะไรกันมรรคผลนิพพานสมัยนี้จะมีที่ไหนกัน มรรคผลนิพพานเป็นของไกลเกินฝัน หากจะมีอยู่ก็เห็นมีแต่ในพระคัมภีร์ ปัจจุบันนี้ไม่มีใครเขาสนใจเรื่องวิปัสสนาหรือมรรคผลนิพพานกันแล้ว เรามาเป็นพระอาจารย์ด้านคันถธุระบอกพระคัมภีร์กันดีกว่าต่อไปภายหน้าจะได้เป็นใหญ่มีเกียรติยศชื่อเสียงเกรียงไกร พระเขมภิกขุหนุ่มผู้มีใจหนักแน่นประดุจภูผา ได้ฟังดังนั้นก็ส่ายหน้ากล่าวย้ำว่า มรรคผลนิพพานในสมัยนี้ จะมีหรือไม่มี ใครเล่าจะรู้ได้ หากว่าไม่มีการบำเพ็ญวิปัสสนากรรมฐาน กล่าวเท่านั้นแล้ว ท่านก็เดินทางออกจากมหาวิหารบ่ายหน้าเข้าป่าไป

ฝ่ายพระติรงคภิกขุสหายผู้ใฝ่ใจในด้านคันถธุระ หวังจะเป็นผู้มีเกียรติยศชื่อเสียงในวันข้างหน้า ก็อุตสาหะทำหน้าที่เป็นพระอาจารย์บอกพระคัมภีร์ในมหาวิหาร ซึ่งมีพระสงฆ์นักศึกษานับจำนวนเป็นพันๆ ทิวาวารผ่านไปหลายสิบปี ท่านก็ได้เลื่อนตำแหน่งหน้าที่สูงขึ้นมาเรื่อยๆ จนเป็นพระคณาจารย์ชั้นมหาเถระ บรรดาศิษย์พากันยกย่องว่าท่านเป็นผู้มีความรู้สูงเด่นหนักหนา เมื่อพระมหาเถระผู้เป็นคณะปาโมกข์ปกครองพระสงฆ์ในมหาวิหาร ถึงมรณกาลล่วงลับดับสังขารไป พระติรงคมหาเถระก็ได้ขึ้นดำรงตำแหน่งเป็นคณะปาโมกข์ ปกครองสงฆ์สืบแทนท่านคณะปาโมกข์องค์เก่าที่ล่วงลับเข้าไปสู่ปากพญามัจจุราชนั้น กาลต่อมา ปรากฏว่าท่านเป็นผู้มีชื่อเสียงกว้างไกล เป็นพระคณาจารย์ใหญ่ที่มีศิษยานุศิษย์มากมายหลายรุ่นหลายสมัย เป็นที่

เคารพสักการะของมหาชนทั่วไป จึงเป็นอันว่า บัดนี้**พระติรงคมหาเถระ**ได้ก้าวขึ้นถึงความสุดยอดด้านคันถธุระ โดยเป็นพระคณาจารย์ใหญ่มีเกียรติยศชื่อเสียงเกรียงไกรสมใจปรารถนาแล้ว

สายัณห์สมัยวันหนึ่ง พระติรงคมหาเถระผู้เป็นใหญ่ ซึ่งบัดนี้วัยเข้าเกณฑ์ชรา ๗๐ พรรษาเศษแล้ว ท่านได้มีโอกาสต้อนรับอาคันตุกภิกขุผู้มีพรรษาเสมอกันรูปหนึ่ง ซึ่งเป็นสหายจากกันไปนานหลายสิบปี อาคันตุกภิกขุรูปนี้ไม่ใช่ใครอื่นไกลที่ไหน โดยที่แท้ก็คือ**พระเขมภิกขุ** ที่บอกว่าจะบำเพ็ญวิปัสสนาแล้วหายหน้าเข้าป่าไปนั่นเอง เมื่อได้พบปะสนทนากัน ณ ที่รโหฐานโดยลำพังตัวต่อตัวแล้ว แทนที่จะสนทนากันให้สนุกสนานด้วยเรื่องเก่าๆ สมัยยังหนุ่มอยู่ แต่เจ้ากูพระเขมภิกขุผู้มาจากป่ากลับชักชวนให้เข้าปฏิบัติวิปัสสนาท่าเดียว โดยอ้างว่าตัวท่านจะเป็นพระอาจารย์บอกพระกรรมฐานให้เอง พระติรงคมหาเถระคณาจารย์ใหญ่จะได้เลื่อมใสเชื่อฟังคำก็หาไม่ ครั้นจะปฏิเสธไปตรงๆ ก็เกรงจะเสียน้ำใจกันจึงกล่าวอ้างว่า ตนเองแก่แล้ว เกิดมาชาตินี้ได้มีเกียรติยศชื่อเสียงเท่านี้ ก็เป็นที่พอใจแล้วจะเอาอะไรกันอีก เมื่อเห็นว่าสุดที่จะเกี่ยวเข็ญให้สหายกันเข้าปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานได้แล้ว พระเขมมหาเถระจึงกล่าวว่า ถ้าเช่นนั้นก็ไม่เป็นไร แต่ขอร้องให้จดจำวิธีการปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานไว้ จะได้เป็นประโยชน์แก่พระพุทธศาสนาต่อไป จะเอาไว้ใช้ประกอบการสอนในด้านคันถธุระก็ได้ หรือว่าเผื่อในวันข้างหน้า หากมีผู้มีวาสนามาขอเรียนวิธีการปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐาน จะได้บอกเขาได้อย่างถูกต้อง โดยบอกเขาไปทำนองนี้ว่า

> *"เราพระเขมภิกขุ เรียนเอาวิธีการปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานมาจากวิปัสสนาวงศ์พระอรหันตะ ซึ่งสืบเชื้อสายมาจากพระโสณะอรหันต์และพระอุตตระอรหันต์ กับทั้งพระธรรมทัสสีอรหันต์ แต่ครั้งบุรพกาล วิธีการปฏิบัติวิปัสสนาวงศ์พระอรหันตะคือการตั้งสติกำหนดอย่างแรงกล้าในอนุปัสสนาทั้ง ๔ มีกายานุปัสสนาเป็นต้น ตามที่สมเด็จพระทศพลเจ้าทรงพระกรุณาประทานไว้ในพระสูตรต่างๆ โดยเฉพาะพระมหาสติปัฏฐานสูตร เมื่ออินทรีย์ทั้ง ๕ มีสัทธินทรีย์เป็นอาทิ เสมอกันเป็นอันดีแล้ว พระวิปัสสนาญาณอันประเสริฐจักเกิดขึ้นในสันดานของผู้ปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานที่มีวาสนาบารมี ตั้งแต่พระวิปัสสนาญาณขั้นต้นจนถึงมรรคญาณ ผลญาณ และปัจจเวกขณญาณเป็นที่สุด"*

พระเขมมหาเถระพุทธบุตรผู้ชำนาญในพระวิปัสสนาญาณ บอกวิธีบำเพ็ญวิปัสสนากรรมฐานอย่างย่อๆ ฉะนี้ แล้วก็อธิบายวิธีปฏิบัติตลอดจนสภาวะพระวิปัสสนาญาณโดยพิสดารพอสมควร เสร็จแล้วจึงถามขึ้นว่า จำได้หรือไม่เล่าที่เราบอกมานี่ เมื่อเห็นสหายเก่ารับคำด้วยดีก็ลุกขึ้นจัดแจงห่มจีวรอันเก่าคร่ำคร่าพร้อมกับบอกว่า จะขอลาจากไปแล้ว ต่อไปคงไม่ได้พบกัน เพราะฉะนั้น จึงขอให้เดินไปส่งที่ชายป่าใกล้มหาวิหารด้วย

หมดอายุ 23/02/2566

พระติรงคมหาเถรคณาจารย์ใหญ่ผู้มีวัยชราตกกระ ซึ่งมีสรีระอ้วนพีสีกายและเกสาขาวงามสง่า ตามปกติธรรมดาชอบนั่งบนอาสนะบอกพระคัมภีร์ ไม่ชอบเดินเหินไปไหนทั้งถือว่าตนเป็นผู้มีเกียรติยศใหญ่ ไม่เคยเดินออกไปส่งอาคันตุกะผู้ใดใครมาก่อน เมื่อได้ฟังสหายเก่ามาอ้างว่าต่อไปภายหน้าคงจะไม่ได้พบกันเช่นนั้น ก็จำต้องพยุงสังขารอันชราเดินตามมาส่งถึงบริเวณชายป่า แล้วพระเขมมหาเถระก็หยุดเดินหันหลังมามองหน้าจ้องๆ แล้วถามขึ้นอีกว่า จำได้แน่นอนแล้วหรือวิธีการปฏิบัติวิปัสสนาที่เราบอกไว้นั่นน่ะ พระติรงคมหาเถระก็รับรองว่า จำได้สิ เอาเถอะน่าไม่ต้องห่วง ขอให้เดินทางไปโดยสวัสดีเถิด

พระเขมมหาเถระผู้มาจากแดนไกล จึงกล่าวเป็นครั้งสุดท้ายว่า จำได้ก็ดีแล้ว นั่นเป็นวิธีการปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐาน เพื่อให้ได้บรรลุมรรคผลนิพพานอันประเสริฐ เอาเถิดต่อจากนี้เราจะแสดงผลดีผลพลอยได้เล็กน้อย ของผู้ปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานจนบรรลุมรรคผลนิพพานว่าจะเป็นประการใด ขอจงตั้งใจดูให้ดีๆ ว่าเท่านี้แล้ว พระเขมมหาเถระผู้เชี่ยวชาญในอภิญญาญาณก็อธิษฐานให้เกิดอิทธิวิธิอภิญญา เหาะทะยานขึ้นฟ้าหายวับไปต่อหน้า

ท่านพระคณาจารย์ใหญ่ได้เห็นอิทธิปาฏิหาริย์นั้น ก็ให้มีอันเป็นพลันผงะหงายตวงตาโตเกือบเท่าไข่ห่าน เพ่งมองอยู่ด้วยอาการตกตะลึง นึกไม่ถึงว่าจะเป็นไปได้เช่นนั้น เมื่อกลับมาถึงมหาวิหารแล้ว ก็มีบัญชาใช้ให้มีการประชุมใหญ่โดยพลัน มอบหมายหน้าที่การงานให้แก่ท่านผู้สมควรหมดสิ้นแล้ว ก็บอกว่า เราจะเข้าปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐาน จนกว่าจะถึงวันตายในมหาวิหารแห่งนี้ หากไม่มีกิจจำเป็นจริงๆ แล้วไซร้ ขออย่าให้ใครจงอย่าได้มารบกวน แล้วท่านก็เริ่มต้นบำเพ็ญวิปัสสนากรรมฐาน ตามวิธีการวิเศษในวิปัสสนาวงศ์พระอรหันตะ ที่ท่านพระเขมมหาเถระกรุณาบอกไว้ให้นั้น ส่วนผลของการปฏิบัติจะเป็นประการใด ใครเล่าจะกล้าเข้าไปถามท่านได้

พระอาจารย์นโมอรหันต์

กาลครั้งนั้น ยังมีพระภิกษุหนุ่มรูปหนึ่ง นามว่า **พระนโมภิกขุ** อายุเพิ่งได้ ๒๕ พรรษา ๕ เป็นผู้มีวาสนาบารมีที่สั่งสมอบรมมาแต่ปางบรรพ์ นับเป็นเวลานานได้เป็นพันมหากัปขึ้นไป เกิดมาในชาตินี้ จึงมีโอกาสเข้าบวชเป็นพระภิกษุในพระพุทธศาสนา หลังจากเรียนเอาพระไตรปิฎกบาลีอรรถกถา จนมีความรู้เชี่ยวชาญดี แล้ววาสนาบารมีที่เคยสั่งสมไว้ก็เข้ามาตักเตือนใจ ให้มีความปรารถนาใคร่จะปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐาน จึงออกเดินทางจากมหาวิหารเมืองใหญ่ในอมรปุระธานี มุ่งหน้าไปยังปัจจันตชนบท เพื่อแสวงหาสถานที่สำหรับปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐาน พบเห็นถ้ำใกล้วิหารแห่งหนึ่ง จึงกำหนดไว้ในใจ แล้วเข้าไปในวิหารเพื่อขอพักอาศัยชั่วคราว

หมดอายุ 23/02/2568

พระภิกษุเจ้าถิ่นที่อยู่ในวิหารนั้นมีนามว่า **พระมิงกุลโตญภิกขุ** ซึ่งยังเป็นพระนวกะอยู่ เมื่อเห็นพระอาคันตุกะมาขอพักอาศัย ก็ให้การต้อนรับด้วยความยินดี ต่อมาพอได้ทราบว่าพระนโมภิกขุที่มาขอพักพาอาศัยนั้น ท่านเป็นผู้มีความรู้สูงระดับพระอาจารย์ ผ่านการศึกษาพระบาลีไตรปิฎกอรรถกถามาแล้ว ก็ยิ่งยินดีปรีดาฝากตัวเป็นศิษย์เรียนพระธรรมวินัยและมอบถวายความเป็นใหญ่ในวิหารนั้นให้ท่านด้วยความเต็มใจ

ท่านพระนโมภิกขุซึ่งมีแผนการอย่างหนึ่งอยู่ในใจ เมื่อรับมอบความเป็นใหญ่ในวิหารแห่งนั้นแล้ว ก็อุตสาหะทำหน้าที่เผยแพร่พระพุทธศาสนา ด้วยการแสดงพระธรรมเทศนาในบุญญกิริยาวัตถุกถา เป็นต้น บอกทางบุญทางศาสนาและทางสวรรค์ให้แก่ชาวบ้าน ปัจจันตชนบทถิ่นนั้นอยู่เนืองๆ โดยเหตุที่ท่านเป็นผู้มีความรู้สูง ทั้งมีปฏิภาณโวหารกล้าในการแสดงพระธรรมเทศนา ไม่ช้านานเท่าใด ประชาชนพุทธบริษัทในละแวกบ้านนั้น ก็มีความเคารพเลื่อมใสท่านอย่างสนิทใจ พากันออกปากปวารณาว่า หากพระผู้เป็นเจ้าต้องการสิ่งใด ขอจงอย่าได้เกรงอกเกรงใจ จงกรุณาบอกมาเถิด จะจัดการถวายให้ตามความประสงค์ทั้งสิ้น ท่านก็น้อมรับคำปวารณาไว้ด้วยความยินดี วันหนึ่ง เมื่อถึงกาลอันสมควรแล้วพระนโมภิกขุ จึงจัดให้มีการประชุมชาวบ้านทายกทายิกาพร้อมหน้า แล้วบอกความประสงค์ว่า การที่ท่านเดินทางมาที่นี่ มีความประสงค์จะเข้าไปบำเพ็ญวิปัสสนาอยู่ในถ้ำใหญ่ใกล้วิหาร แต่ขัดข้องด้วยอาหารบิณฑบาต หากญาติโยมพุทธบริษัทเห็นคุณงามความดีของท่านอยู่บ้างแล้ว ขอจงสงเคราะห์ท่าน ด้วยการผลัดเปลี่ยนเวียนเวรกันนำอาหารบิณฑบาตไปให้ที่ถ้ำนั้น จงทุกวันเถิด จะได้หรือไม่ ชาวบ้านทั้งหลายที่เคยปวารณาไว้ ก็พากันให้คำตอบว่า การเพียงเท่านี้จะเป็นไรไปเล่า ขออาราธนาพระผู้เป็นเจ้าจงเข้าถ้ำไปบำเพ็ญวิปัสสนากรรมฐานตามประสงค์เถิด เรื่องอาหารบิณฑบาตนั้นไม่ต้องห่วง จะช่วยกันจัดการส่งไปถวายทุกวันมิให้ขาดได้ ตั้งแต่บัดนั้นเป็นต้นมา พระอาจารย์นโมภิกขุก็เดินทางเข้าถ้ำไปบำเพ็ญวิปัสสนากรรมฐานง่วนอยู่เพียงองค์เดียว

ทิวาวารผ่านไปประมาณ ๓ ปี พระนโมภิกขุผู้มีวิริยะอุตสาหะในการบำเพ็ญวิปัสสนากรรมฐานก็ออกจากถ้ำมายังวิหาร ด้วยอาการหม่นหมองของคนผิดหวัง เพราะการบำเพ็ญวิปัสสนากรรมฐานของท่านไม่ประสบผลสำเร็จสมความมุ่งหมาย คือว่า ไม่ได้ผล พระวิปัสสนาญาณแม้แต่สักญาณหนึ่งเดียวไม่บังเกิดขึ้นเลย ก็จะเกิดขึ้นอย่างไรได้เล่า เพราะท่านปฏิบัติเอาเองไม่มีครูบาอาจารย์แนะนำให้ จริงอยู่ แม้ว่าท่านจะมีความรู้สูงเรียนจบพระบาลีไตรปิฎกอรรถกถา แต่นั่นเป็นเรื่องของคันถธุระ สำหรับวิปัสสนาธุระแล้ว จะต้องมีครูบาอาจารย์แนะนำหลักการปฏิบัติที่ถูกต้องให้ จึงจะปฏิบัติได้ผลสมความมุ่งหมาย

เมื่อได้พักผ่อนที่วิหารนั้นพอสมควรแล้ว พระนโมภิกขุผู้มีจิตมุมานะไม่ท้อถอยก็ออกเดินทางจากวิหารปัจจันตชนบทนั้น มุ่งหน้าไปหาพระอาจารย์ของตน ณ มหาวิหารในเมืองอมรปุระ เล่าเรื่องให้ท่านฟังโดยตลอดแล้ว ก็กราบเรียนถามว่า จะปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานอย่างไร

หมดอายุ 23/02/2566

จึงจะได้ผลสมใจ ท่านพระคณาจารย์ใหญ่ผู้มีวัยชราอายุเกือบ ๘๐ พรรษา ก็ตอบว่าเราก็ไม่รู้เหมือนกัน แต่ได้ฟังมานานแล้วว่าพระสงฆ์ที่สืบเชื้อสายวิปัสสนาวงศ์พระอรหันตะ พากันอยู่อาศัยในวิหารจตุภูมิกะริมฝั่งแม่น้ำอิรวดี เธอจงเดินทางไปสืบความที่วิหารจตุภูมิกะ กรุงรัตนปุระธานีนั่นเถิด อาจจะพบวิธีปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐาน ตามแบบวิปัสสนาวงศ์พระอรหันตะก็ได้ ไปสืบถามได้ความอย่างไรแล้ว จงกลับมาแจ้งแก่เราด้วย

พระนโมภิกขุ ผู้มีความปรารถนาจะได้วิธีบำเพ็ญวิปัสสนากรรมฐาน ก็จำต้องเดินทางจากสำนักมหาวิหารตามคำแนะนำของพระอาจารย์ มุ่งหน้าไปยังกรุงรัตนปุระธานี เมื่อถึงแล้วก็เข้าไปที่สำนักจตุภูมิกะวิหาร พบหมู่พระสงฆ์ที่นั่นได่ถามได้ความว่า เป็นพระสงฆ์ที่สืบเชื้อสายวิปัสสนาวงศ์พระอรหันตะแท้จริงแล้ว ก็ให้ดีอกดีใจ ยิ่งเมื่อได้สนทนากันถึงเรื่องวิชาความรู้ทางพระพุทธศาสนา ก็เห็นว่าท่านเหล่านั้น เป็นผู้มีปัญญาว่องไวสามารถทรงจำพระไตรปิฎกบาลีโดยเฉพาะพระวินัยปิฎกไว้ได้ทั้งสิ้น แต่เมื่อไต่ถามถึงวิธีการปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานแบบวิปัสสนาวงศ์พระอรหันตะ ว่ามีวิธีการปฏิบัติกันอย่างไร พระสงฆ์เหล่านั้นก็ให้มีอาการซื่อบื้อ คือ นั่งนิ่งอัดอั้นตันปัญญา ไม่สามารถหาคำตอบมาให้ได้ด้วยกันทุกรูป ครั้นค่อยสอบถามความเป็นไปว่าเหตุไรจึงไม่ทราบ ก็ได้ความว่า พระสงฆ์ในจตุภูมิกะวิหาร แม้จะเป็นผู้สืบเชื้อสายมาจากวิปัสสนาวงศ์พระอรหันตะก็จริง แต่บัดนี้ต่างก็พากันมาละทิ้งวิปัสสนาธุระเสียนานแล้ว ทุกรูปหันมาสนใจในคันถธุระ ไม่มีผู้ใดปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานตามเยี่ยงท่านบุรพาจารย์เลย เมื่อเป็นเช่นนี้ จึงไม่ทราบว่าวิธีการปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานแบบวิปัสสนาวงศ์พระอรหันตะนั้นท่านทำกันอย่างไรครั้นได้ความอย่างนี้ พระนโมภิกขุจึงต้องแบกเอาความผิดหวัง เดินทางกลับมายังมหาวิหารตามคำสั่งของพระอาจารย์อีกครั้งหนึ่ง แล้วกราบเรียนให้ท่านทราบความทุกประการ

พระอาจารย์มหาเถระเฒ่าผู้มีจิตกรุณานั่งนิ่งฟังความจบแล้ว จึงกล่าวว่า ถ้าเป็นเช่นนั้นก็แล้วไป แต่ไม่เป็นไร อย่าเพิ่งท้อถอย เราอยู่ทางนี้ก็พยายามสืบถามอยู่ บังเอิญมีผู้มาบอกว่าพระอาจารย์ติรงคมหาเถระผู้เกียรติยศใหญ่ เป็นคณะปาโมกข์ปกครองพระสงฆ์อยู่ที่มหาวิหารไกลโพ้น และเป็นสหายกับเรา บัดนี้ เขาปลงภาระในด้านคันถธุระเสียทั้งสิ้น หันมาปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานอย่างเข้มงวดกวดขัน นัยว่าได้พระอาจารย์ดีถึงขั้นพระอรหันต์ ผู้ทรงอภิญญาญาณเหาะเหินเดินอากาศได้ มาแนะนำวิธีการปฏิบัติวิปัสสนาให้ ถ้ากระไร เธอจงรีบเดินทางไปพบพระติรงคมหาเถระสหายเรานั่นเถิด บางทีอาจจะได้วิธีการปฏิบัติวิปัสสนาที่แท้จริงก็ได้

เมื่อสดับความจากพระอาจารย์ใหญ่ดั่งนี้ พระนโมภิกขุ ผู้มีวาสนาบารมีที่อบรมสั่งสมมาแต่ปางก่อน ก็จำต้องบทจรเดินทางไปพบพระติรงคมหาเถระอีกครั้งหนึ่ง แต่พอไปถึงก็แทบสิ้นศรัทธา ด้วยว่าบรรดาศิษยานุศิษย์ของพระมหาเถระต่างพากันกีดกันไม่ให้เข้าพบ โดยบอกเป็นคำขาดว่า เข้าพบไม่ได้ พระมหาเถระผู้ใหญ่ท่านสั่งไว้ ไม่ให้ใครเข้าไปพบรบกวน เนื่องด้วยท่าน

หมดอายุ 23/02/2566

กำลังบำเพ็ญวิปัสสนากรรมฐานงานใหญ่ พระนโมภิกขุผู้มีปัญญาไว จึงให้เข้าไปกราบเรียนกับท่านว่า ที่มาขอเข้าพบนี่ ก็เพราะมีกิจสำคัญเนื่องด้วยวิปัสสนากรรมฐานงานใหญ่เหมือนกัน ไม่ทันนานเท่าใด มีคำสั่งจากพระติรงคมหาเถระ คณาจารย์ใหญ่อนุญาตให้เข้าพบได้ เมื่อได้สนทนาปราศรัยทราบความเป็นไปโดยตลอดแล้ว พระนโมภิภขุก็ฝากตัวเป็นศิษย์ขอเรียนกรรมฐานกับท่านทันที พระติรงคมหาเถระก็มีจิตกรุณาสั่งสอนวิธีการปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานแบบวิปัสสนาวงศ์พระอรหันตะที่ตนรับมาจากท่านพระเขมมหาเถระผู้ทรงอภิญญาญาณนั้นให้ด้วยความเต็มใจ พระนโมภิกขุปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานอยู่ที่นั่นไม่นานเท่าใด พิจารณาเห็นว่าไม่เป็นที่สัปปายะ จึงนมัสการลาพระอาจารย์ติรงคมหาเถระผู้มีคุณใหญ่ เดินทางมุ่งหน้าไปแวะสำนักมหาวิหารของพระอาจารย์ผู้เฒ่าบอกเล่าความเป็นไปให้ท่านหายห่วงใยก่อน แล้วจึงบทจรบ่ายหน้าไปยังวิหารปัจจันตชนบทที่ตนเคยพักอาศัยเป็นสุขสบาย ด้วยความตั้งใจว่า จะเข้าถ้ำบำเพ็ญวิปัสสนากรรมฐานให้สำเร็จผลจงได้ ครั้นเดินทางมาถึงวิหารนั้นแล้ว ก็แจ้งความให้พระมิงกุลโตญ ผู้เป็นศิษย์และประชาชนชาวบ้านได้ทราบทั่วกัน พร้อมกับขอความกรุณาให้ช่วยอนุเคราะห์ในเรื่องอาหารบิณฑบาตเหมือนเช่นเดิม แล้วก็รีบเข้าถ้ำที่เคยอยู่มา เริ่มปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานทันที

ทิวาราตรีล่วงไปช้านาน นับได้ประมาณ ๗ ปี วันนี้ เป็นวันธรรมสวนะ ที่วิหารปัจจันตชนบทใกล้ถ้ำนั้น มีชาวบ้านทายกทายิกาพากันมาทำบุญถวายทานมากมาย ในขณะที่เขาเหล่านั้นกำลังจัดแจงภัตตาหารล้วนแต่ประณีต เพื่อนำไปถวายพระนโมเถระผู้เป็นเจ้าที่เข้ากรรมฐานอยู่ในถ้ำ อันเป็นกิจวัตรประจำวันที่ช่วยกันทำมานานหลายปี แล้วอยู่ๆ พวกเขาก็ได้เห็นเจ้ากู **พระนโมเถระนั้น** ท่านเดินเข้ามายังวิหารด้วยอาการผ่องใส ก็เกิดโกลาหลตื่นเต้นยินดีปรีดากันยกใหญ่ ต่างพากันเข้าไปกราบนมัสการท่านอย่างชุลมุนวุ่นวาย บ้างก็ไต่ถามความเป็นไปอยู่อึงคะนึง เมื่อการถวายทานให้พระสงฆ์ฉันภัตตาหารเสร็จสิ้นลงแล้ว ท่านก็บอกว่า ต่อไปนี้ ทุกๆ วันธรรมสวนะ ท่านจะออกจากถ้ำมาแสดงธรรมแก่ชาวบ้าน ณ ที่นี่ เพื่อเป็นการทดแทนบุญคุณที่เฝ้าผลัดเปลี่ยนเวียนเวรส่งภัตตาหารไปให้ทานเป็นเวลานานหลายปี และโดยเหตุที่พระธรรมเทศนาที่จะแสดงนี้ จะมีประโยชน์แก่ชาวโลกต่อไปในวันข้างหน้า ฉะนั้น จึงขอให้พระมิงกุลโตญศิษย์ของท่านช่วยจดบันทึกข้อความสำคัญในพระธรรมเทศนานั้นด้วย

นับตั้งแต่วันนั้นเป็นต้นมา พอถึงวันธรรมสวนะ ท่านพระอาจารย์นโมเถระก็ออกจากถ้ำมาแสดงพระธรรมเทศนา ว่าด้วยเรื่องการปฏิบัติวิปัสสนา ตามวิธีการวิปัสสนาวงศ์พระอรหันตะ ซึ่งมีใจความที่เป็นสาระสำคัญว่า เมื่อโยคีบุคคลผู้เห็นภัยในวัฏฏสงสาร เข้าปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานแล้ว พระวิปัสสนาญาณ จักเกิดขึ้นในขันธสันดานตามลำดับ นับตั้งแต่นามรูปปริจเฉทญาณจนกระทั่งถึงมรรคญาณผลญาณและปัจจเวกขณญาณเป็นที่สุดแล้วพระพุทธบุตรนโมเถระก็อธิบายสภาวะแห่งวิปัสสนาญาณเหล่านั้น ออกไปอย่างกว้างขวางพิสดารยิ่งนัก โดยยกเอาพระคัมภีร์วิสุทธิมรรค และข้อความที่ปรากฏมีในพระบาลีมหาสติปัฏฐานสูตร พร้อมทั้งอรรถกถาฎีกามาเป็น

มมส มจร 25/02/2568

หลักใหญ่ แล้วก็ลงท้ายด้วยคำว่า พระปริยัติธรรมและพระปฏิบัติธรรมจะต้องตรงกัน พระปฏิเวธธรรมคือมรรคผลนิพพานจึงจะบังเกิดขึ้นได้ ชาวบ้านปัจจันตชนบททั้งหลายที่ประณมมือแต่ฟังพระธรรมเทศนาว่าด้วยการปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานอันลึกซึ้งอยู่นั้น ก็ฟังรู้เรื่องบ้างไม่รู้เรื่องบ้าง แต่ว่าฟังไม่ค่อยรู้เรื่องเสียมากกว่า ก็ไม่มีใครเคยเข้าปฏิบัติวิปัสสนา จะให้ฟังเรื่องวิปัสสนาและสภาวะแห่งพระวิปัสสนาญาณรู้เรื่องได้อย่างไร ถึงกระนั้นพวกเขาก็ไม่ว่าอะไร พยายามสดับตรับฟังอยู่ได้ทุกวัน ด้วยความเคารพเลื่อมใสในองค์พระอาจารย์นโมเถระเป็นสำคัญ

ในวันธรรมสวนะสุดท้าย เมื่อจบการแสดงพระธรรมเทศนาแล้ว พระอาจารย์นโมเถระก็กวักมือเรียกพระมิงกุลโตญผู้เป็นศิษย์ ให้นำเอาบันทึกพระธรรมเทศนาเรื่องการปฏิบัติวิปัสสนาที่ท่านแสดงติดต่อกันหลายวันธรรมสวนะนั้น มาพิจารณาตรวจตราแก้ไขจนถูกต้องดีแล้ว ก็บอกว่าจงเก็บรักษาไว้ให้ดี นี่คือวิธีการปฏิบัติวิปัสสนาพระอรหันตะ แล้วก็หันมาถามชาวบ้านที่ประชุมกันอยู่ที่นั่นว่า บรรดาท่านทั้งหลายเคยได้ยินคำว่าพระอรหันต์กันบ้างหรือไม่ ครั้นได้รับคำตอบว่าเคยได้ยิน ท่านจึงถามต่อไปว่า แล้วท่านทั้งหลายมีใครเคยเห็นองค์พระอรหันต์กันบ้างหรือไม่ เมื่อได้รับคำตอบว่าไม่เคยเห็น ท่านจึงถามต่อไปว่า ขณะนี้ อยากจะเห็นองค์พระอรหันต์หรือไม่ เขาเหล่านั้นก็ตอบพร้อมกันว่าอยากเห็น ท่านจึงบอกว่า ถ้าเช่นนั้นเพลาปฐมยามราตรีนี้ ขอให้ท่านทั้งหลายไปประชุมกันดูที่ปากถ้ำ ก็คงจะได้เห็นองค์พระอรหันต์

ราตรีนั้น ครั้นถึงเพลาปฐมยาม ท่านพระมิงกุลโตญพร้อมกับประชาชนชาวบ้านมากหลายได้พากันมายืนออยู่ที่ปากถ้ำ สนทนาไต่ถามกันพึมพำอยู่ว่า องค์พระอรหันต์ที่ท่านอาจารย์พระนโมเถระบอกให้มาคอยดูนั้น จะเป็นท่านผู้ใด มาจากไหน รูปร่างหน้าตาเป็นอย่างไร บางคนก็ว่า คงจะเป็นพระอรหันต์ท่านเหาะมาจากฟากฟ้าป่าหิมพานต์โพ้น และบางคนก็ว่า ไม่ใช่ คงจะเป็นท่านอาจารย์นโมเถระพระผู้เป็นเจ้าของเราเสียละกระมังเพราะว่าเท่าที่สังเกตดู วันนี้เห็นเจ้ากูมีกายินทรีย์ผ่องใสนัก ในขณะที่ชาวบ้านกำลังวิพากษ์วิจารณ์กันอยู่นั้น ก็ให้มีอันเป็นเกิดโอภาสแสงสว่างจ้าขึ้นมาในบริเวณถ้ำ แล้วในท่ามกลางแสงสว่างนั้น ก็พลันปรากฏร่างของ**พระอาจารย์นโมเถระ** กำลังนั่งตั้งกายตรงดำรงสติมั่นและหลับตาในท่านั่งกรรมฐานอยู่ แลดูงามสง่าน่าเคารพบูชาเลื่อมใสยิ่งนัก ปรากฏให้เห็นเป็นที่ประจักษ์แก่ตามหาชนอยู่ชั่วครู่ใหญ่ แล้วก็เกิดเตโชธาตุคือไฟ ลุกขึ้นเลียมไหม้ชายจีวรและกายของท่านอย่างน่าตกใจ ผู้คนทั้งหลายเห็นเหตุร้ายเช่นนั้นก็พากันวิ่งถลันเข้าไปเพื่อจะช่วยดับไฟ แต่ก็สายไปเสียแล้ว ด้วยว่า เตโชธาตุนั้น เมื่อตั้งขึ้นและเลียมไหม้อยู่ชั่วอึดใจแล้ว ก็ไพโรจน์โชติช่วงชัชวาลเข้าสังหารเผาผลาญสรีระกายของท่านอาจารย์นโมเถระพระผู้เป็นเจ้า ให้ย่อยยับยุบลงโดยเร็วพลันทันใด เมื่อผู้คนทั้งหลายวิ่งเข้าไปถึงนั้น ก็ได้เห็นแต่เพียงอัฐิธาตุของท่านเหลือเป็นกองขาวโพลนอยู่

หมดอายุ 23/02/2

ในกรณีนี้ ถึงแม้ว่าผู้คนเหล่านั้น จะพากันวิ่งถลันเข้าไปทันการ ก็คงไม่สามารถที่จะช่วยกันดับไฟที่เผาไหม้ได้อย่างเด็ดขาด เพราะว่าเตโชธาตุนั้นมิใช่ไฟธรรมดา แต่เป็นเตโชธาตุที่เกิด

จากปาฏิหาริย์ของพระอรหันต์ ที่ท่านอธิษฐานไว้ก่อนจะดับขันธ์เข้าสู่พระนิพพาน แท้จริงพระอรหันต์ทั้งหลาย ไม่ว่าจะเป็นพระอรหันต์ผู้ได้ฌานอภิญญาหรือพระอรหันต์ผู้สุกขวิปัสสกะธรรมดา เมื่อถึงคราที่ท่านดับขันธ์เข้าสู่พระนิพพาน ย่อมเกิดปาฏิหาริย์ขึ้นแก่บรมศพของท่านได้ด้วยอำนาจอธิษฐาน ๓ ประการ คือ มนุษย์อธิษฐาน ๑ เทวดาอธิษฐาน ๑ อรหันตอธิษฐาน ๑ ซึ่งมีอรรถาธิบาย ดังต่อไปนี้

มนุษย์สัตบุรุษหญิงชายหรือบรรพชิตทั้งหลาย ที่มีใจกอปรด้วยคุณธรรม ปรารถนาจะยกย่องพระบวรพุทธศาสนา เมื่อทราบข่าวว่ามีพระอรหันต์ท่านดับขันธ์เข้าสู่พระนิพพาน จึงถือเอาดอกไม้ธูปเทียนสุมาลัย เข้าไปถวายสักการะ ณ ที่ประดิษฐานศพพระอรหันต์นั้น แล้วสำรวมจิตอธิษฐานว่า ข้าแต่พระอรหันต์ผู้ทรงคุณใหญ่ ด้วยเดชะแห่งน้ำใจอันเปี่ยมด้วยความเลื่อมใสในพระอรหันต์ของข้านี้ หากว่าสรีระร่างที่ประดิษฐานอยู่เบื้องหน้านี้ เป็นบรมศพของพระอรหันต์มหาขีณาสวเจ้าแท้จริงแล้วไซร้ ขอจงให้มีปาฏิหาริย์เป็นมหัศจรรย์ขึ้นในกาลบัดนี้ด้วยเถิด ประเพณีธรรมอันประเสริฐจักจำเริญยิ่งใหญ่ ปวงเทวัญชั้นฟ้าและบรรดามนุษย์ที่ได้เห็นปาฏิหาริย์จักเกิดศรัทธาปสันนาการโดยยิ่ง ครั้นสำรวมจิตอธิษฐานด้วยประธานกถาฉะนี้แล้ว ก็ตั้งจิตอธิษฐานให้เกิดปาฏิหาริย์ต่างๆ สุดแต่ว่าจะปรารถนาให้เกิดอย่างใด เช่น ปรารถนาจะให้บรมศพพระอรหันต์เกิดปาฏิหาริย์ลอยขึ้นไปบนนภากาศก็ตั้งจิตอธิษฐานต่อไปว่า

> *"ขอให้ซากศพของพระอรหันต์มหาขีณาสวเจ้านี้ จงมีปาฏิหาริย์ลอยขึ้นไปบนนภากาศอยู่นานเท่านาน จนกว่าผู้คนและเทวดาทั้งหลายได้เห็นเป็นอัศจรรย์แล้วจึงลอยกลับลงมาประดิษฐาน ณ ที่เดิม"*

กาลเมื่อจบคำอธิษฐานของมนุษย์ผู้มีใจงามนั้น ฉับพลันบรมศพของพระอรหันต์ผู้ทรงคุณอันประเสริฐ ย่อมจะเกิดปาฏิหาริย์ลอยขึ้นไปบนนภากาศตามคำอธิษฐานทุกประการ จะได้ประดิษฐานนิ่งเฉยอยู่โดยธรรมดา หรือว่าจะมีอาการผิดแผกแตกต่างไปจากคำอธิษฐานนั้นไม่ได้ ข้อเท็จจริงในเรื่องนี้ ย่อมเป็นเครื่องชี้ขาดให้เห็นความแตกต่างกันระหว่างบรมศพพระอรหันต์แท้กับซากศพพระอรหันต์เถื่อน คือ หากว่าเป็นซากศพพระอรหันต์เถื่อนหรือพระอรหันต์เทียม ซึ่งได้แก่ ซากศพของผีที่ยังเป็นปุถุชนคนธรรมดาสามัญอยู่แท้ๆ แต่เมื่อครั้งยังมีชีวิตอยู่เข้าใจว่าตนได้สำเร็จเป็นพระอรหันต์ หรือซากศพของผีที่ถูกคนโง่เขลาเบาปัญญาพากันแต่งตั้งให้เป็นพระอรหันต์ ซากศพของผีอรหันต์เถื่อนเหล่านี้ แม้จะมีมนุษย์สัตบุรุษกอปรด้วยน้ำใจงามเป็นหมื่นเป็นพัน พากันเข้าไปนมัสการแล้วอธิษฐานต่อหน้าศพ เพื่อให้เกิดปาฏิหาริย์ดามที่กล่าวมา แม้จะอธิษฐานด้วยจิตแรงกล้าเพียงไร ซากศพผีตายพระอรหันต์เถื่อนนั้น ก็ย่อมมีสภาพการณ์เหมือนกับจะเป็นผีดื้อ นอนที่อมะลื่อเฉยอยู่อย่างนั้น จะเกิดปาฏิหาริย์เคลื่อนไหวให้ชื่นใจบ้าง แม้แต่สักนิดหนึ่งก็หามิได้ โดยนัยตรงกันข้าม คือ หากว่าเป็นบรมศพของพระอรหันต์ที่แท้จริงแล้วก็ย่อมจะเกิดมีปาฏิหาริย์ตามคำมนุษย์อธิษฐานทุกประการ นี่คืออำนาจ**มนุษย์อธิษฐาน**

ปวงเทวัญชั้นฟ้าผู้สัมมาทิฏฐิทั้งหลาย ไม่ว่าจะเป็นเทพบุตรหรือเทพนารี บรรดาที่มีจิตรักใคร่ห่วงใยในพระพุทธศาสนา เมื่อได้ทราบด้วยทิพยปัญญาว่า พระอรหันต์มหาขีณาสวเจ้าองค์ใด ท่านดับขันธ์เข้าสู่พระนิพพานไปเฉยๆ โดยมิได้อธิษฐานให้เกิดปาฏิหาริย์ไว้แต่ประการใดเลย บรมศพของท่านปรากฏแก่คนทั้งหลาย เหมือนกับซากศพของคนที่ถึงแก่กาลกิริยาตายไปตามธรรมดา น่าอนาถใจ เทวดาผู้สัมมาทิฏฐิน้ำใจงามนั้นต้องการจะยกย่องพระบวรพุทธศาสนาให้ปวงเทวัญชั้นฟ้าและบรรดามนุษย์ เกิดศรัทธาปสันนาการโดยยิ่ง จึงเข้าไปมนัสการถวายสักการบูชาบรมศพพระอรหันต์นั้น ตั้งจิตอธิษฐานด้วยประธานกถาแล้ว ก็สำรวมจิตอธิษฐานให้บรมศพพระอรหันต์ บังเกิดปาฏิหาริย์เป็นมหัศจรรย์ต่างๆ สุดแต่ว่าเทวดานั้นจะปรารถนาให้มีปาฏิหาริย์เป็นประการใด ในกรณีที่เทวดาสัมมาทิฏฐิทำการอธิษฐาน เพื่อให้บรมศพพระอรหันต์เกิดมีปาฏิหาริย์นี้ พึงเห็นอุทาหรณ์ เช่น การอธิษฐานของสมเด็จพระอมรินทราธิราชผู้เป็นเทวาธิบดีในสรวงสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ ซึ่งทรงอธิษฐานให้เกิดเตโชธาตุเผาไหม้บรมศพของท่านพระอัญญาโกณฑัญญอรหันต์ ผู้เป็นพระปฐมเวไนยมหาสาวกใหญ่เป็นหนึ่งในพระพุทธศาสนา เมื่อครั้งที่ท่านดับขันธ์เข้าสู่พระนิพพาน ณ ฟากฟ้าป่าหิมวันต์ นี่คืออำนาจ**เทวดาอธิษฐาน**

พระอรหันต์อริยเจ้าผู้ทรงคุณวิเศษสุดในพระพุทธศาสนา เมื่อถึงคราที่ท่านจะดับขันธ์เข้าสู่พระนิพพานไปนั้น ท่านมีใจกรุณาปรารถนาจะให้ผู้คนทั้งหลาย เกิดความเลื่อมใสศรัทธาในพระพุทธศาสนาโดยยิ่ง ทั้งต้องการจะแสดงให้เห็นว่า พระบวรพุทธศาสนาที่องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงประดิษฐานไว้นี้ เป็นศาสนาที่มีธรรมวิเศษทรงไว้ซึ่งความมหัศจรรย์ยากที่คนชั้นสามัญทั่วไปจะเข้าใจได้ทั่วถึง หรือองค์พระอรหันต์ท่านจะปรารภเหตุอย่างใดอย่างหนึ่งก็ตามที ก่อนหน้าที่ท่านจะดับขันธ์เข้าสู่พระนิพพาน ท่านย่อมจะตั้งจิตอธิษฐานเพื่อให้เกิดปาฏิหาริย์ ด้วยประธานกถาว่า **ปาฏิเหรๆ โหตุ** ซึ่งแปลว่า ขอให้ปาฏิหาริย์จงบังเกิดมีแก่สรีระศพของเรา แล้วท่านก็จะสำรวมจิตอธิษฐานให้สรีระศพของท่านเกิดปาฏิหาริย์เป็นอัศจรรย์ต่างๆ สุดแต่ว่าท่านจะปรารถนาให้มีปาฏิหาริย์เป็นประการใด ในพระคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนาแสดงเรื่องปาฏิหาริย์คราดับขันธ์เข้าสู่พระนิพพานของพระอรหันต์ไว้มากมายหลายกรณี เช่น พระอรหันต์บางท่าน อธิษฐานให้ศพของตนยืนอัญชลีประณมหัตถ์ นมัสการไปทางทิศเป็นที่สถิตอยู่ของสมเด็จพระบรมครูเจ้าก็มี พระอรหันต์บางท่าน อธิษฐานให้ศพของตนนั่งในท่ามกลางมหาสันนิบาตก็มี และพระอรหันต์บางท่านเข้าฌานอภิญญา แล้วเหาะทะยานขึ้นฟ้า ไปประดิษฐานบนนภากาศ อธิษฐานให้เกิดเตโชธาตุเผาไหม้ศพของตนบนนภากาศนั่นเอง ในกรณีนี้ พึงเห็นอุทาหรณ์ เช่น การอธิษฐานของพระอรหันต์อานันทเถรเจ้า เมื่อคราวที่ท่านดับขันธ์เข้าสู่พระนิพพานบนนภากาศเหนือแม่น้ำโรหิณีมหานที ท่านอธิษฐานให้เกิดมีเตโชธาตุลุกขึ้นเผาไหม้บรมศพของท่าน จนเหลือแต่อัฐิธาตุตกจากนภากาศลงมา ณ สองริมฝั่งแม่น้ำโรหิณีมหานทีเป็นปาฏิหาริย์มหัศจรรย์ นี่คืออำนาจ**อรหันตอธิษฐาน**

หมดอายุ 23/02/2566

บรรดาอธิษฐานตามที่กล่าวมา คือ มนุษย์อธิษฐาน เทวดาอธิษฐาน และอรหันตอธิษฐานนั้น เตโชธาตุที่เกิดขึ้นเผาไหม้ท่านอาจารย์พระนโมเถรอรหันต์ จนสรีระกายของท่านย่อยยับยุบลงไปโดยพลัน นับได้ว่าเป็นเตโชธาตุที่เกิดจากอรหันตอธิษฐานอันศักดิ์สิทธิ์โดยแท้ คือ เมื่อท่านอาจารย์พระนโมเถระบำเพ็ญวิปัสสนากรรมฐานอยู่ในถ้ำ จนสำเร็จเป็นพระอรหันต์แล้วออกไปแสดงพระธรรมเทศนาที่วิหารทุกวันธรรมสวนะ เพื่อทดแทนคุณของชาวบ้านที่อุตส่าห์นำภัตตาหารไปถวายท่านเป็นเวลานานหลายปี แต่จะมีผู้ใดใครผู้หนึ่งซึ่งรู้ว่าท่านเป็นพระอรหันต์ ก็ไม่มีเลย เพื่อที่จะเฉลยให้ผู้มีบุญคุณเหล่านั้นได้ทราบว่าท่านเป็นพระอรหันต์ จะได้เกิดศรัทธาปสันนาการในทานที่พวกเขาอุตส่าห์กระทำมา และเกิดศรัทธาปสันนาการในพระพุทธศาสนายิ่งขึ้นไป จวบกับอายุของท่านก็กษัยกาลลงพอดีในราตรีปฐมยามนั้น ก่อนที่จะดับขันธ์เข้าสู่พระนิพพาน ท่านจึงกระทำอรหันตอธิษฐานอันศักดิ์สิทธิ์ ให้เตโชธาตุเกิดขึ้นเผาไหม้สรีระกายเพื่อให้ผู้คนทั้งหลายได้เห็นปาฏิหาริย์มหัศจรรย์ ก็ในเมื่อเตโชธาตุเกิดจากอรหันตอธิษฐานอันศักดิ์สิทธิ์ฉะนี้ บรรดาผู้ที่วิ่งเข้าไปเพื่อจะช่วยดับไฟเตโชธาตุในขณะนั้น ใครเล่าจะวิ่งถลันเข้าไปดับทัน

ฝ่ายพระมิงกุลโตญศิษย์ของท่าน เมื่อได้เห็นปาฏิหาริย์มหัศจรรย์เกิดขึ้นกับตาเช่นนั้นก็ทราบได้ทันทีว่า พระนโมเถระอาจารย์ตนเป็นพระอรหันต์ ก็เกิดโสมนัสปสันนาการยิ่งหนักหนา จึงประกาศแก่ประชาชนชาวบ้านเหล่านั้น ซึ่งล้วนแต่เป็นญาติโยมของท่านให้ได้ทราบทั่วกัน ครั้นกลับมาถึงวิหารแล้ว ก็นำเอาบันทึกพระธรรมเทศนาว่าด้วยเรื่องการปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐาน ตามวิธีการวิปัสสนาวงศ์พระอรหันต์ มาพิจารณาศึกษาจนเป็นที่เข้าใจดีแล้ว จึงบอกลาญาติโยม ชาวบ้าน เดินเข้าถ้ำไปบำเพ็ญวิปัสสนากรรมฐานอันเป็นการเจริญรอยตามพระอาจารย์นโมเถระอรหันต์ทันที โดยไม่ไยดีกับสิ่งใดอีกต่อไป

การบำเพ็ญวิปัสสนากรรมฐานของท่านพระมิงกุลโตญนี้ ปรากฏว่าท่านอุตสาหะบำเพ็ญอยู่นานหลายปี โดยมีญาติโยมทายกทายิกาผลัดเปลี่ยนเวียนเวรกัน นำเอาภัตตาหารไปถวายท่านที่ถ้ำเช่นเดียวกับที่เคยนำไปถวายพระนโมเถระอรหันต์ทุกวัน เมื่อบำเพ็ญวิปัสสนากรรมฐานอยู่นานจนได้ผลเป็นที่พอใจแล้ว ก็ออกจากถ้ำที่บำเพ็ญกรรมฐานมายังวิหาร ตั้งสำนักปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานขึ้น โดยตัวท่านเองเป็นพระวิปัสสนาจารย์บอกกรรมฐาน ตามวิธีการวิปัสสนาวงศ์พระอรหันตะ ที่ท่านบันทึกไว้และเคยปฏิบัติมา ประชาชนชาวบ้านต่างพากันศรัทธาเลื่อมใสมาเข้าปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานมากมายไม่นานเท่าใด ชื่อเสียงสำนักวิปัสสนากรรมฐานของท่านอาจารย์พระมิงกุลโตญ ก็ค่อยขจรขจายแผ่กว้างออกไป

สมัยนั้น ยังมีภิกษุหนุ่มรูปหนึ่งนามว่า **พระนารทภิกขุ** เป็นผู้มีบุรพวาสนาควรแก่การบำเพ็ญวิปัสสนากรรมฐาน ครั้นบรรพชาอุปสมบทแล้ว ก็ตั้งใจศึกษาพระธรรมวินัยฝ่ายคันถธุระจนมีความรู้ในวิชาการทางพระพุทธศาสนาเชี่ยวชาญดี แต่แทนที่จะมีความพอใจใฝ่หาเกียรติยศชื่อเสียงในด้านคันถธุระ กลับมีความพอใจใคร่จะปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐาน อันเป็นการนำดนออก

จากกองทุกข์ในวัฏฏสงสาร เพื่อไม่ให้เสียทีที่เกิดมาเป็นมนุษย์พบพระพุทธศาสนา ก็พอดีได้สดับข่าวอันเป็นมงคลว่า พระอาจารย์มิงกุลโตญตั้งสำนักปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานขึ้นแล้ว จึงเดินทางไปพบกับพระอาจารย์มิงกุลโตญเพื่อสอบถามให้แน่ใจก่อนว่า สำนักปฏิบัติกรรมฐานที่ตั้งขึ้นมานี้เป็นสำนักปฏิบัติสมถกรรมฐานหรือปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐาน ครั้นได้ความแจ้งชัดว่า เป็นสำนักปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐาน ตามวิธีการวิปัสสนาวงศ์พระอรหันตะ ซึ่งสืบเชื้อสายมาจากพระโสณะอรหันต์และพระอุตตระอรหันต์ตั้งแต่ครั้งบุรพกาล พระนารทภิกขุก็ให้ตีอกตีใจสุดประมาณ รีบอภิวันท์ขอกรรมฐานจากพระอาจารย์ แล้วก็เริ่มบำเพ็ญวิปัสสนากรรมฐานทันที

พระนารทภิกขุผู้มีบุรพวาสนา อุตสาหะปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานอยู่เป็นเวลาช้านานนับด้วยจำนวนปี โดยมีพระอาจารย์มิงกุลโตญเป็นพระวิปัสสนาจารย์ผู้บอกกรรมฐาน และเป็นผู้ควบคุมในขณะปฏิบัติอย่างเข้มงวดกวดขัน ในที่สุดก็ได้ผลสมความมุ่งหมาย ทำให้ท่านหมดความสงสัยในวิธีการปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐาน เพราะว่าพระวิปัสสนาญาณต่างๆ ปรากฏขึ้นอย่างชัดเจนแจ่มแจ้ง จนท่านได้บรรลุอมตธรรมในพระพุทธศาสนา พระอาจารย์มิงกุลโตญพิจารณาเห็นว่า พระนารทภิกขุผู้เป็นศิษย์ของท่านรูปนี้ มีสติปัญญามาก ทั้งสภาวะพระวิปัสสนาญาณก็ปรากฏขึ้นในขันธสันดานชัดเจนแจ่มใส ควรจะเป็นหลักสำคัญในพระศาสนาด้านวิปัสสนาธุระต่อไปภายหน้า จึงมีคำสั่งกำชับให้ท่านทบทวนพระวิปัสสนาญาณ จนเชี่ยวชาญแม่นยำในสภาวะพระวิปัสสนาญาณอยู่เป็นเวลานาน เมื่อเป็นที่พอใจของท่านแล้ว ก็ให้ออกจากการปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐาน เพื่อสอนวิชาวิปัสสนาจารย์ให้ต่อไป

พระนารทภิกขุผู้มีความเชี่ยวชาญในสภาวะพระวิปัสสนาญาณ เมื่อออกจากการปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานมาเรียนวิชาวิปัสสนาจารย์ ก็ตั้งอกตั้งใจศึกษาเล่าเรียนด้วยความเอาใจใส่ไม่นานเท่าใด พระอาจารย์มิงกุลโตญก็ถ่ายทอดวิชาวิปัสสนาจารย์ให้จนหมดสิ้น ครั้นได้วิชาวิปัสสนาจารย์อันมีคุณค่ามหาศาลติดตัวแล้ว พระนารทภิกขุก็อภิวันท์อำลาพระอาจารย์ผู้มีคุณใหญ่ ไม่นานเท่าใด ก็ตั้งสำนักวิปัสสนากรรมฐานขึ้นที่เมืองสะเทิมหรือเมืองสุธรรมบุรีในอดีตกาลนั่นเอง

กาลต่อมา ปรากฏว่า **พระอาจารย์นารทเถระนั้น** ท่านเป็นพระวิปัสสนาจารย์ที่มีชื่อเสียงลือชา เป็นหลักสำคัญในพระพุทธศาสนาด้านวิปัสสนาธุระ ตามที่พระอาจารย์มิงกุลโตญคาดหวังไว้ทุกประการ มหาชนเรียกท่านอีกนามหนึ่งว่า **พระมิงกุลเชตวันสยาดอ** ที่สำนักปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานของท่าน มีศิษยานุศิษย์ทั้งบรรพชิตและคฤหัสถ์มากมาย ในบรรดาศิษยานุศิษย์จำนวนมากนั้น ปรากฏว่ามีศิษย์บรรพชิตสำคัญที่มีชื่อเสียงโด่งดังในสมัยปัจจุบันอยู่รูปหนึ่งนามว่า **พระโสภณมหาเถระ** อัคคมหาบัณฑิต ซึ่งมีกิตติประวัติโดยย่อดังต่อไปนี้

หมดอายุ 23/02/2566

พระอาจารย์โสภณมหาเถระ อัคคมหาบัณฑิต

ท่านพระอาจารย์โสภณมหาเถระ อัคคมหาบัณฑิตนี้ ท่านเกิดเมื่อปีพุทธศักราช ๒๔๔๗ โยมบิดามีนามว่า **อูกันถ่อ** โยมมารดามีนามว่า **ด่อร์ ซวยออก** เกิดที่บ้านดำบลเชดโข่น ซึ่งอยู่ทางทิศตะวันตกของเมืองสวยะโบ่ ออกไปประมาณ ๗ ไมล์ เมืองสวยะโบ่นี้ เคยเป็นราชธานีของพม่าครั้งหนึ่งในสมัยราชวงศ์อลองพญา ซึ่งเป็นราชวงศ์สุดท้ายของพม่า

ประวัติด้านการศึกษาหรือคันถธุระ ปรากฏว่า ท่านได้รับการศึกษามาตั้งแต่ครั้งยังเป็นกุมารอยู่ คือ เมื่อมีอายุได้ ๖ ปี ก็เข้าเรียนหนังสือที่วัดประจำหมู่บ้านที่ท่านเกิด ณ เมืองสวยะโบ่นั้น ครั้นอายุได้ ๑๒ ปี ก็บรรพชาเป็นสามเณร และศึกษาวิชาการทางพระพุทธศาสนาสูงขึ้นตามลำดับ ดราบเท่าจนถึงอายุครบปีบวช จึงได้อุปสมบทเป็นพระภิกษุในพระพุทธศาสนา มีนามฉายาว่า **โสภณภิกขุ** เมื่อปีพุทธศักราช ๒๔๖๖

ครั้นอุปสมบทและจำพรรษาอยู่ที่วัดบ้านเกิดพอประมาณแล้ว จึงออกเดินทางเพื่อไปศึกษาต่อ ณ นครมัณฑะเลย์ ราชธานีเก่าแห่งหนึ่งของพม่า ได้ศึกษาพระคัมภีร์บาลีไตรปิฎกอรรถกถา ที่สำนักเรียนวัดขิ่นมะกัน กับพระอาจารย์ผู้มีชื่อเสียงในวิชาการทางพระพุทธศาสนาหลายรูป จนมีความรู้ความสามารถสอบผ่านหลักสูตรการศึกษาตามลำดับชั้น คือ ชั้นปฐมแง ชั้นปฐมลัด และชั้นปฐมจี แล้วในที่สุดก็ได้สำเร็จการศึกษาชั้น**ธัมมาจริยะ** ซึ่งเป็นชั้นสูงสุดการศึกษาของคณะสงฆ์พม่า

เมื่อจบการศึกษา และสามารถพูดภาษามคธได้คล่องแคล่วเป็นพิเศษแล้ว ท่านจึงเดินทางไปยังเมืองมระแหม่ง ประเทศพม่า เพื่อทำหน้าที่เป็นพระอาจารย์สอนพระคัมภีร์บาลีไตรปิฎกอรรถกถา ณ สำนักเรียนวัดตองไวกาเล พร้อมกับดำรงตำแหน่งเป็นกรรมการสอบพระบาลีนักศึกษาในเมืองนั้นด้วย ซึ่งท่านก็ทำหน้าที่ตามที่ได้รับมอบหมายด้วยดี จึงเป็นอันว่า บัดนี้ พระโสภณภิกขุได้ทำหน้าที่ด้านการศึกษาหรือคันถธุระ โดยสมบูรณ์ทุกประการ

ประวัติในด้านการวิปัสสนากรรมฐานหรือวิปัสสนาธุระ ปรากฏว่า ในปีพุทธศักราช ๒๔๗๔ ขณะที่ท่านมีอายุได้ ๒๘ พรรษา ๘ ท่านพระโสภณภิกขุ กำลังทำหน้าที่เป็นพระอาจารย์สอนพระคัมภีร์บาลีไตรปิฎกอรรถกถา อยู่ที่เมืองมระแหม่งนั้น เมื่อถึงเวลาปิดภาคการศึกษา ด้วยบุรพวาสนาที่สั่งสมมาควรแก่การบำเพ็ญวิปัสสนากรรมฐาน ก็ทำให้ท่านมีจิตปรารถนาใคร่จะบำเพ็ญวิปัสสนากรรมฐาน จึงปรึกษาหารือกับพระภิกษุสหายกันรูปหนึ่ง เห็นพ้องต้องใจกันเป็นอันดีแล้ว ก็พากันเตรียมการเดินทาง เพียงนำเอาบริขารที่จำเป็น เช่น บาตรและไตรจีวร เป็นต้นติดตัวไปเท่านั้น ออกเดินทางจากเมืองมระแหม่งเพื่อแสวงหาสำนักปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานที่ถูกต้องถ่องแท้ พบสำนักปฏิบัติกรรมฐานใดแม้จะประกาศไว้ว่า เป็นสำนักปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐาน

แต่มีหลักการเลือนรางค่อนข้างไปทางสมถกรรมฐาน ท่านก็เดินทางผ่านไปไม่ปรารถนา ทั้งนี้ก็เพราะว่า พระอาจารย์โสภณภิกขุและสหายของท่านนั้น เป็นผู้ทรงวิชาการในด้านคันถธุระสูงส่ง จึงพอที่จะทราบว่าอะไรคือสมถกรรมฐานและอะไรคือวิปัสสนากรรมฐาน ตราบจนเดินทางมาถึงสำนักวิปัสสนากรรมฐานของท่านอาจารย์**พระนารทมหาเถระ** หรืออีกนามหนึ่งว่า พระอาจารย์**มิงกุลเซตวันสยาดอ** ซึ่งตั้งอยู่ ณ เมืองสะเทิมหรือเมืองสุธรรมบุรี นั่นแล้ว จึงเข้าไปหาพระอาจารย์นารทมหาเถระผู้เป็นใหญ่ สอบถามได้ความแน่ชัดว่า สำนักปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานแห่งนี้ เป็นสำนักที่ปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานอย่างแจ้งชัด มีหลักการปฏิบัติต้องตามพระบาลีอรรถกถา ทั้งสืบเนื่องมาจากวิปัสสนาวงศ์พระอรหันตะ จึงเกิดศรัทธาเลื่อมใส น้อมอภิวันท์ขอกรรมฐานจากพระอาจารย์แล้ว ก็เริ่มปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานทันที

ในการปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานของท่านพระโสภณภิกขุนี้ ท่านจำเป็นที่จะต้องปลุกระดมอินทรีย์ทั้งห้ามีสัทธินทรีย์เป็นต้น ให้บังเกิดขึ้นกับตนอยู่ตลอดทุกวัน ด้วยการอุตสาหะปฏิบัติอย่างครำเคร่งอยู่ตลอดเวลา ทั้งนี้ก็เพราะว่า ท่านอาจารย์พระนารทมหาเถระผู้เป็นพระวิปัสสนาจารย์นั้น ท่านเป็นผู้มีความเชี่ยวชาญในสภาวะพระวิปัสสนาญาณต่างๆ ทั้งมีน้ำใจห่วงใยพระพุทธศาสนาและวิปัสสนาวงศ์ เมื่อพิจารณาเห็นว่า พระโสภณภิกขุศิษย์ของท่านรูปนี้ เป็นผู้มีความรู้ในด้านปริยัติหรือคันถธุระเป็นอย่างสูงและมีสติปัญญามาก ทั้งพระวิปัสสนาญาณก็บังเกิดขึ้นในขันธสันตานโดยชัดเจน ควรจะเป็นหลักสำคัญของพระพุทธศาสนาในด้านวิปัสสนาธุระต่อไปภายหน้า ฉะนั้น ท่านอาจารย์พระนารทมหาเถระเจ้าสำนัก แม้ตามปกติจักต้องสอนศิษย์ทั้งบรรพชิตและคฤหัสถ์เป็นจำนวนมากอยู่ทุกวัน แต่ท่านก็มีเวลาให้พิเศษสำหรับศิษย์บรรพชิตสำคัญรูปนี้ โดยมีคำสั่งว่าจะต้องมาสอบอารมณ์วิปัสสนากรรมฐานกับท่านทุกวัน และท่านก็คอยควบคุมดูแลอยู่อย่างกวดขันใกล้ชิด จึงทำให้พระโสภณภิกขุผู้เป็นศิษย์ต้องปฏิบัติอย่างครำเคร่งอยู่ตลอดเวลา สมจริงตามที่ท่านพรรณนาเหตุการณ์ตอนนี้ไว้ ในเมื่อท่านได้เป็นพระวิปัสสนาจารย์ผู้ยิ่งใหญ่แล้ว โดยมีใจความตอนหนึ่งว่า

> *"เราจะปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานตามสติปัฏฐาน ทั้ง ๔ กันอย่างไร? ในมหาสติปัฏฐานสูตร สมเด็จพระผู้มีพระภาคเจ้าทรงมีพระมหากรุณาตรัสไว้ว่า เฝ้าตามดูกายในกายอยู่ เฝ้าตามดูเวทนาในเวทนาทั้งหลายอยู่ เฝ้าตามดูจิตในจิตอยู่ เฝ้าตามดูธรรมในธรรมทั้งหลายอยู่ ดังนี้*
>
> *สำหรับโยคีบุคคลโดยทั่วไป ถ้าปราศจากพระอาจารย์ที่ดีคอยให้คำแนะนำพร่ำสอนแล้ว จะไม่สามารถปฏิบัติในการเฝ้าตามดูอาการเหล่านั้นได้อย่างถูกต้องตามหลักธรรม ทั้งจะไม่สามารถปฏิบัติให้เจริญก้าวหน้าในการบำเพ็ญวิปัสสนากรรมฐานได้เลย*

หมดอายุ 23/02/2566

ข้าพเจ้าเอง (พระอาจารย์โสภณมหาเถระ อัคคมหาบัณฑิต) เมื่อปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐาน ในความควบคุมดูแลอย่างใกล้ชิดโดยตรง ของท่านอาจารย์พระนารทมหาเถระหรือท่านอาจารย์พระมิงกุลเชตวันนั้น ต้องปฏิบัติสติปัฏฐานภาวนาอย่างครำ่เคร่งที่สุด"

ท่านพระโสภณภิกขุ อุตสาหะปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐาน ภายใต้การสอนการควบคุมดูแลอย่างใกล้ชิด ของท่านอาจารย์พระนารทมหาเถระอยู่เป็นเวลานานจนเป็นที่พอใจท่านอาจารย์แล้ว ท่านจึงสั่งกำชับให้ทำการทบทวนพระวิปัสสนาญาณ จนมีความชำนาญแม่นยำในสภาวะพระวิปัสสนาญาณต่างๆ แล้วก็ให้ออกจากการปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐาน เพื่อเรียนวิชาวิปัสสนาจารย์ต่อไป เมื่อพระโสภณภิกขุผู้มีความเชี่ยวชาญในสภาวะพระวิปัสสนาญาณ ได้รับการถ่ายทอดวิชาวิปัสสนาจารย์อันมีค่ามหาศาล จากท่านอาจารย์พระนารทมหาเถระเสร็จสิ้นแล้ว จึงอภิวันท์อำลาพระอาจารย์ผู้มีคุณใหญ่ เดินทางออกจากเมืองสะเทิมหรือเมืองสุธรรมบุรี ดินแดนที่สองพระอรหันต์ท่านพระโสณะอรหันต์และพระอุตตระอรหันต์นำเอาพระพุทธศาสนาและวิปัสสนาวงศ์มาประดิษฐานเป็นเบื้องแรก แต่อดีตกาลโพ้น

เมื่อท่านอาจารย์พระโสภณภิกขุเดินทางออกจากเมืองสะเทิมแล้ว ก็เดินทางบ่ายหน้าไปยังเมืองสวยะโบ่ อันเป็นชาติภูมิของท่าน เพื่อแสวงหาสถานที่เหมาะใจ ตั้งสำนักปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐาน หลังจากแสวงหาอยู่ไม่นาน ก็ได้พบว่าที่**วัดมหาสี** ซึ่งตั้งอยู่ที่หมู่บ้านตำบลเชตโข่น เมืองสวยะโบ่ ใกล้บ้านเกิดของท่านนั่นเอง เป็นสถานที่เหมาะสมจะเป็นสำนักปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐาน จึงมีโครงการจะตั้งสำนักที่นั่น แต่ท่านยังมีภาระที่จะต้องไปเป็นพระอาจารย์สอนพระบาลีไตรปิฎกอรรถกถาที่เมืองมระแหม่งอยู่ จำเป็นต้องพักโครงการนั้นไว้ก่อน แล้วออกเดินทางไปยังสำนักเรียนวัดตองไวกาเล เมืองมระแหม่ง เพื่อปฏิบัติหน้าที่ต่อไปให้เสร็จสิ้น

ครั้นท่านอาจารย์โสภณเถระ ผู้ผูกใจอยู่กับการตั้งสำนักปฏิบัติวิปัสสนา ได้ทำหน้าที่สอนพระคัมภีร์ ที่เมืองมระแหม่ง ตามที่ได้รับมอบหมายเสร็จสิ้นลงแล้ว ก็ออกเดินทางกลับมายังเมืองสวยะโบ่อีกครั้งหนึ่ง แล้วจึงตั้งสำนักปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานขึ้นที่**วัดมหาสี** ตำบลเชตโข่น เมืองสวยะโบ่ เมื่อปีพุทธศักราช ๒๔๘๔

เมื่อจัดตั้งสำนักปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานขึ้นแล้ว ท่านก็เริ่มบำเพ็ญศาสนกิจในด้านวิปัสสนาธุระอย่างจริงจังในสำนักวิปัสสนาแห่งนั้น โดยท่านเองเป็นพระวิปัสสนาจารย์ทำหน้าที่บอกกรรมฐานแก่บรรพชิตและชาวบ้านทั่วไป ไม่นานเท่าใด กิตติศัพท์ชื่อเสียงของท่านก็ค่อยฟุ้งขจรไปไกล ในขณะนี้ มหาชนมักเรียกท่านอย่างดิดปากอีกนามหนึ่งว่า **พระอาจารย์มหาสีสยาดอ** การที่พวกเขาพอใจที่จะเรียกขานท่านเช่นนี้ ก็เพราะมีสมุฏฐานง่ายๆ มาจากชื่อวัดที่ท่านตั้งเป็นสำนักวิปัสสนากรรมฐานนั่นเอง คือ วัดนั้นเดิมชื่อว่าวัดมหาสี คำว่า **มหา** เป็น

มหิดลฯ 25/02/2566

ภาษามคธ แปลว่าใหญ่ คำว่า **สี** เป็นภาษาพม่า แปลว่า กลอง เมื่อเอาคำสองคำนี้มารวมกันเข้าก็เป็นคำว่า **มหาสี** แปลว่า กลองใบใหญ่ เหตุที่วัดนั้นมีชื่อว่า **มหาสี** (กลองใบใหญ่) ก็เพราะว่าที่วัดนั้นมีกลองใหญ่อยู่ใบหนึ่ง ครั้นท่านอาจารย์**พระโสภณมหาเถระ ธัมมาจริยะ** มาตั้งสำนักปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานขึ้นที่วัดมหาสีนั้น จนมีกิตติศัพท์ชื่อเสียงเกรียงไกร เป็นที่ยอมรับนับถือของคนทั่วไป พวกเขาจึงพอใจที่จะเรียกท่านด้วยศรัทธาเลื่อมใส ให้เป็นที่รู้กันง่ายๆ ว่า **พระอาจารย์มหาสีสยาดอ**

กาลต่อมา **ฯพณฯ อูนุ** นายกรัฐมนตรีแห่งประเทศพม่า พร้อมกับ**ท่านเสอร์ อู สวิน** ในฐานะกรรมการบริหารสมาคมพุทธสาสนสังคหะ แห่งพระนครย่างกุ้ง ได้ทราบกิตติศัพท์อันยิ่งใหญ่ในด้านการสอนวิปัสสนากรรมฐาน ของท่านอาจารย์พระโสภณมหาเถระแล้วมีศรัทธาเลื่อมใสในองค์ท่านเป็นอย่างมาก กอปรทั้งเกิดมหากุศลจิตคิดจะให้เป็นประโยชน์แก่ชาวโลกต่อไปในวันข้างหน้า จึงดำเนินการจัดตั้งสำนักปฏิบัติวิปัสสนาขึ้น ณ สำนักงานใหญ่ของสมาคม ที่พระนครย่างกุ้ง ตั้งชื่อว่า สำนักปฏิบัติวิปัสสนา**สาสนยิตสา** แล้วพร้อมใจกันไปอาราธนาท่านอาจารย์**พระโสภณมหาเถระ ธัมมาจริยะ** หรืออาจารย์มหาสีสยาดอ ให้มาเป็นพระวิปัสสนาจารย์ เมื่อปีพุทธศักราช ๒๔๙๒

ท่านอาจารย์พระโสภณมหาเถระ ธัมมาจริยะ ผู้มีวิริยอุตสาหะในการสอนวิปัสสนากรรมฐาน เมื่อรับอาราธนาให้มาดำรงตำแหน่งเป็นพระวิปัสสนาจารย์ ณ สำนักปฏิบัติวิปัสสนาสาสนยิตสา ซึ่งมีเนื้อที่กว้างใหญ่ประมาณ ๖๐ ไร่ ประกอบด้วยอาคารที่พักอาศัยประมาณกว่า ๕๐ หลังแล้ว ท่านก็เริ่มปฏิบัติหน้าที่สอนกรรมฐานให้กับโยคีบุคคลผู้เห็นภัยในวัฏฏสงสารทั้งหลายตามที่ได้รับอาราธนา ปรากฏว่ามีผู้เลื่อมใสพากันเข้าปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐาน ทั้งบรรพชิตและคฤหัสถ์หญิงชายเป็นจำนวนมากมาย ไม่นานนักเลย กิตติศัพท์ชื่อเสียงของสำนักปฏิบัติวิปัสสนาสาสนยิตสา แห่งพระนครย่างกุ้ง และกิตติศัพท์ชื่อเสียงของท่าน ก็ถึงความเกรียงไกรแพร่หลายฟุ้งขจรไปยังประเทศต่างๆ เช่น ประเทศไทยและประเทศศรีลังกา เป็นต้น เมื่อเป็นเช่นนี้ ก็สุดที่รัฐบาลแห่งประเทศพม่า จะนิ่งเฉยทนต่อความดีของท่านอยู่ได้ จึงมีมติให้สถาปนาท่านดำรงสมณศักดิ์สูงส่งชั้น **อัคคมหาบัณฑิต** เพื่อให้เป็นเกียรติศักดิ์อันยิ่งใหญ่สืบไป

ในกรณีนี้ พึงทราบเพิ่มเติมว่า อันพระสงฆ์มหาเถรพม่าที่ดำรงสมณศักดิ์สูงส่งชั้นอัคคมหาบัณฑิตนี้ รัฐบาลแห่งประเทศพม่า ถือว่าเป็น พระสงฆ์ที่มีเกียรติยิ่งใหญ่ จึงตั้งนิตยภัตถวายเป็นประจำ กับทั้งตั้งเงินเดือนให้แก่โยมบิดาและโยมมารดาของพระสงฆ์มหาเถระรูปนั้นด้วย

ในปีพุทธศักราช ๒๔๙๘ รัฐบาลแห่งประเทศพม่า ได้จัดให้มีงานฉัฏฐสังคายนา คือสังคายนาครั้งที่หก ซึ่งเป็นงานยิ่งใหญ่ทางพระพุทธศาสนาขึ้น ณ พระนครย่างกุ้ง และกำหนดให้เสร็จสิ้นงานฉัฏฐสังคายนานี้ ภายในระยะเวลา ๒ ปี คือในปีครบ ๒๕ พุทธศตวรรษ พุทธศักราช

หมดอายุ 25/02/2568

๒๕๐๐ ในงานยิ่งใหญ่ทางพระพุทธศาสนานี้ ท่านอาจารย์พระมหาสีสยาดอ หรือพระอาจารย์โสภณมหาเถระ อัคคมหาบัณฑิต ก็ได้รับการแต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งหน้าที่สำคัญด้วยรูปหนึ่งในจำนวนผู้ดำรงตำแหน่งหน้าที่สำคัญเพียง ๒ รูป ในมหาสังฆสันนิบาตนั้น ปรากฏตามรายนามพระสงฆ์ผู้ที่ได้รับแต่งตั้ง ดังต่อไปนี้

๑. แต่งตั้งให้**พระอาจารย์โสภณมหาเถระ สาสนธชะ ศรีปวระ อัคคมหาบัณฑิต** เป็นผู้ถามข้อความในพระไตรปิฎก โดยมีหน้าที่เหมือนอย่างท่านพระมหากัสสปมหาเถระสังฆวุฒาจารย์องค์อรหันต์ ในพิธีการปฐมสังคายนา

๒. แต่งตั้งให้**พระอาจารย์ปิฎกาธารมหาเถระ ธัมมภัณฑาคาริกะ อชินวิจิตตสาราภิวังสะ** เป็นผู้วิสัชนาข้อความในพระไตรปิฎกโดยมีหน้าที่เหมือนอย่างท่านพระอุบาลีเถราจารย์องค์อรหันต์ และท่านพระอานันทเถราจารย์ องค์อรหันต์ ในพิธีการปฐมสังคายนา

นอกจากดำรงตำแหน่งหน้าที่สำคัญนี้แล้ว ในพิธีการฉัฏฐสังคายนานั้น ท่านอาจารย์พระโสภณมหาเถระ อัคคมหาบัณฑิต ยังได้รับแต่งตั้งให้เป็นกรรมาธิการรูปหนึ่ง ในคณะกรรมาธิการทั้งหลาย มีหน้าที่รับผิดชอบในการรวบรวมดำเนินการทำพระคัมภีร์ที่สังคายนานั้น ให้สำเร็จเรียบร้อยลงด้วยดี ซึ่งนับว่าเป็นเกียรติประวัติอันยิ่งใหญ่ในชีวิตของท่าน

สำหรับผลงานการสร้างตำรา ปรากฏว่าท่านอาจารย์**พระโสภณมหาเถระ อัคคมหาบัณฑิต** ได้อุตสาหะรจนาหนังสือวิชาการทางพระพุทธศาสนาเป็นภาษาพม่าไว้มากมาย โดยเฉพาะหนังสือที่เกี่ยวกับการปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐาน มีเรื่องสำคัญที่ควรกล่าวถึงในที่นี่ คือ

๑. แนวปฏิบัติวิปัสสนา
๒. คำแปลมหาสติปัฏฐานสูตร
๓. คำแปลพระคัมภีร์วิสุทธิมรรค
๔. วิสุทธิญาณกถา

จึงเป็นอันว่า บัดนี้ ท่านอาจารย์พระโสภณมหาเถระ อัคคมหาบัณฑิต ได้ดำรงฐานเป็นหลักสำคัญในพระพุทธศาสนาด้านวิปัสสนาธุระ ตามที่ท่านอาจารย์พระนารทมหาเถระแห่งเมืองสะเทิมคาดหวังไว้ทุกประการ และตัวท่านเองก็ถึงการนับว่า ได้ทำหน้าที่ในด้านการวิปัสสนากรรมฐานหรือวิปัสสนาธุระเสร็จสิ้นโดยสมบูรณ์แล้ว

พระอาจารย์อาสภเถระ เป็นพระวิปัสสนาจารย์

เมื่อได้ทราบวิปัสสนาวงศ์ตามลำดับ นับตั้งแต่พระโสณะอรหันต์ และพระอุตตระอรหันต์นำมาประดิษฐานไว้ เมื่อปีพุทธศักราช ๒๓๕ แล้ว ก็มีผู้สืบเชื้อสายดลอดมา ตราบเท่าถึงผู้สืบ

เชื้อสายรูปสุดท้ายคือท่านอาจารย์พระโสภณมหาเถระ อัคคมหาบัณฑิต ผู้จัดตั้งสำนักปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานขึ้นที่วัดมหาสี ตำบลเชตโข่น เมืองสวยะโบ่ ประเทศพม่า เมื่อปีพุทธศักราช ๒๔๘๔ ตามที่พรรณนามาแล้ว ต่อจากนี้จะย้อนกลับมากล่าวถึงประวัติ**พระอาจารย์ภัททันตะอาสภเถระ ธัมมาจริยะ** ที่ได้กล่าวค้างไว้กันต่อไป คือ

กาลเมื่อพระอาจารย์ภัททันตะ อาสภเถระ ธัมมาจริยะ อุตสาหะปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานอยู่ที่สำนักปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานวัด**มหาสี** ตำบลเชตโข่น เมืองสวยะโบ่ เมื่อปีพุทธศักราช ๒๔๙๓ โดยมีท่านอาจารย์**พระโสภณมหาเถระ อัคคมหาบัณฑิต** และท่านอาจารย์**พระสวยะเจตีย์สยาดอ อัคคมหาบัณฑิต** เป็นพระวิปัสสนาจารย์ บอกกรรมฐานอย่างเข้มงวดกวดขันนั้น ครั้นปฏิบัติไปและปฏิบัติไปนานวัน พระวิปัสสนาญาณก็บังเกิดขึ้นในขันธสันดาน วัฒนาการสูงขึ้นเรื่อยไป จนเป็นเหตุให้ความสงสัยในวิธีการปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานและมรรคผลนิพพาน ค่อยคลายออกไปจากจิตใจ แม้จนถึงในขณะนี้ ท่านอาจารย์พระสวยะเจตีย์สยาดอ อัคคมหาบัณฑิต ผู้สอนกรรมฐานและควบคุมดูแลแทนท่านอาจารย์พระโสภณมหาเถระ อัคคมหาบัณฑิต ซึ่งเดินทางไปปฏิบัติศาสนกิจชั่วคราวที่พระนครย่างกุ้ง ก็ยังไม่ยอมให้ออกจากการปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐาน กลับมีคำสั่งกำชับให้ทำการทบทวนพระวิปัสสนาญาณกลับมากลับไป ให้เชี่ยวชาญแม่นยำในสภาวะพระวิปัสสนาญาณต่างๆ จนเป็นที่พอใจของท่าน ซึ่งเมื่อรวมระยะเวลาที่ปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานอยู่นี้ ก็เป็นเวลานานถึง ๔ เดือนเศษแล้ว ท่านจึงอนุญาตให้ออกจากการปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐาน แล้วสั่งให้รีบเดินทางไปพบกับท่านอาจารย์พระโสภณมหาเถระ อัคคมหาบัณฑิต ซึ่งเป็นพระอาจารย์โดยตรงต่อไป

พระอาจารย์ภัททันตะ อาสภเถระ ธัมมาจริยะ ผู้มีความเชี่ยวชาญแม่นยำในสภาวะพระวิปัสสนาญาณต่างๆ เมื่อได้รับคำสั่งดังนั้น ก็พลันเดินทางมายังพระนครย่างกุ้ง เข้าไปนมัสการพระอาจารย์โสภณมหาเถระ อัคคมหาบัณฑิต ซึ่งบำเพ็ญศาสนกิจเป็นพระอาจารย์บอกกรรมฐานอยู่ที่สำนักปฏิบัติวิปัสสนา**สาสนยิตสา** แล้วกราบเรียนให้ทราบถึงความที่ตนถูกพระอาจารย์สวยะเจตีย์สยาดอ บังคับให้ทำ การทบทวนพระวิปัสสนาญาณกลับไปกลับมาอยู่เป็นเวลานาน ท่านอาจารย์พระโสภณมหาเถระ ได้ฟังก็มีสีหน้ายิ้มย่องผ่องใสด้วยความพอใจ จึงให้โอวาทเป็นมธุรกถา แล้วรีบสอนวิชาวิปัสสนาจารย์ให้ทันที โดยเหตุที่พระอาจารย์ภัททันตะ อาสภเถระ ธัมมาจริยะนี้ เป็นผู้มีพระวิปัสสนาญาณบังเกิดขึ้นในขันธสันดานอย่างแจ้งชัด และเพิ่งออกจากการปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานมาใหม่ๆ ทั้งเป็นผู้มีความรู้สูงเด่นในด้านคันถธุระมาก่อน ฉะนั้นเมื่อจำต้องมาเรียนวิชาวิปัสสนาจารย์ จึงใช้เวลาไม่กี่วันเลย ก็สามารถเรียนวิชาวิปัสสนาจารย์ได้จนหมดสิ้น ครั้นพิจารณาเห็นว่าท่านได้รับการถ่ายทอดวิชาวิปัสสนาจารย์เสร็จสิ้นเป็นที่ไว้วางใจได้แล้ว ท่านอาจารย์**พระโสภณมหาเถระ อัคคมหาบัณฑิต** หรือพระอาจารย์มหาสีสยาดอ ซึ่งกำลังก่อตั้งวงศ์วิปัสสนาขึ้น ณ สำนักปฏิบัติวิปัสสนาสาสนยิตสาใหม่ๆ จึงแต่งตั้ง

หมดอายุ 25/02/2568

ให้พระอาจารย์ภัททันตะ อาสภเถระ ธัมมาจริยะ เป็นพระวิปัสสนาจารย์ประจำสำนักปฏิบัติวิปัสสนาสาสนยิตสาแห่งพระนครย่างกุ้ง เมื่อปีพุทธศักราช ๒๔๙๓

พระอาจารย์อาสภเถระมาประเทศไทย

ในปีพุทธศักราช ๒๔๙๕ สมเด็จพระพุฒาจารย์ (พระมหาอาจ อาสโภ ป.ธ.๘) สมัยนั้นท่านดำรงสมณศักดิ์เป็นรองสมเด็จพระราชาคณะที่ **พระพิมลธรรม** และมีตำแหน่งหน้าที่สูงเด่นเป็นสังฆมนตรีว่าการองค์การปกครอง สถิตอยู่ ณ วัดมหาธาตุยุวราชรังสฤษฎิ์ กรุงเทพมหานคร ท่านอนุสรณ์ถึงความเป็นไปของพระพุทธศาสนา เกิดมหากุศลจิตคิดจะให้มีการบำเพ็ญวิปัสสนาธุระขึ้นในประเทศไทย ก็ให้บังเอิญพอดี ด้วยปรากฏว่ามีพระสงฆ์ที่เป็นศิษย์ของท่านรูปหนึ่ง ซึ่งขณะนี้ดำรงสมณศักดิ์เป็นพระราชาคณะชั้นเทพ ที่ **พระเทพสิทธิมุนี** แต่ในสมัยนั้น ยังใช้นามเดิมว่า **พระมหาโชดก ญาณสิทฺธิ** ป.ธ.๙ เจ้ากูรูปนี้ เป็นผู้มีบุรพวาสนาควรแก่การบำเพ็ญวิปัสสนากรรมฐาน และเป็นพระวิปัสสนาจารย์ในชาตินี้ จึงเมื่อสอบความรู้พระปริยัติธรรมบาลีได้เป็นเปรียญธรรม ๙ ประโยค หรือเรียกโดยย่อว่า ป.ธ.๙ ซึ่งเป็นความรู้ชั้นสูงสุดแห่งการศึกษาของคณะสงฆ์ไทย แล้วก็มีใจฝักใฝ่อยู่แต่การภาวนา พระพิมลธรรม หรือที่ชาวสยามประเทศเรียกว่าท่านเจ้าคุณพระพิมลธรรม เห็นเป็นโอกาสเหมาะที่จะสมความปรารถนาในการก่อตั้งวิปัสสนาธุระขึ้นในประเทศไทย จึงกรุณานำ พระมหาโชดก ญาณสิทฺธิ ป.ธ.๙ ให้ไปเข้าปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐาน ณ สำนักปฏิบัติวิปัสสนาสาสนยิตสา ซึ่งเป็นสำนักที่ ฯพณฯ อูนุ อดีตนายกรัฐมนตรีแห่งประเทศพม่าจัดสร้างขึ้นไว้ในพระนครย่างกุ้ง โดยฝากให้อยู่ในความปกครองดูแลของท่านอาจารย์พระโสภณมหาเถระ อัคคมหาบัณฑิต หรือพระอาจารย์มหาสีสยาดอ ซึ่งเป็นเจ้าสำนักใหญ่อยู่ในขณะนั้น

ท่านเจ้าคุณพระเทพสิทธิมุนี หรือพระมหาโชดก ญาณสิทฺธิ ป.ธ.๙ ในสมัยนั้น เมื่อได้เข้าปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานสมใจแล้ว ก็อุตสาหะปฏิบัติด้วยความพยายามเป็นอย่างยิ่ง ในขณะที่ท่านปฏิบัติอยู่นี้ โดยเหตุที่ท่านอาจารย์พระโสภณมหาเถระ อัคคมหาบัณฑิต ท่านมีภารกิจมากมายไม่สามารถที่จะทำหน้าที่สอนและสอบอารมณ์กรรมฐานได้ทุกวัน ฉะนั้น จึงมอบให้พระอาจารย์ภัททันตะ อาสภเถระ ธัมมาจริยะ ทำหน้าที่เป็นผู้สอบอารมณ์และสอนกรรมฐานอยู่เป็นประจำ ในเบื้องแรก ก็อาจจะมีความลำบากอยู่บ้างในเรื่องภาษา เนื่องจากว่าพระมหาโชดก ญาณสิทฺธิ เป็นพระสงฆ์ไทย จึงใช้ภาษาไทยมาแต่กำเนิด และพระอาจารย์ภัททันตะ อาสภเถระ เป็นพระสงฆ์พม่า ก็คงใช้ภาษาพม่ามาแต่กำเนิดอีกเช่นกัน แต่ท่านทั้งสองก็สามารถแก้ปัญหานี้ได้ โดยท่านบอกว่าใช้ภาษามคธเป็นสื่อในการสอนและการสอบอารมณ์กรรมฐาน เพราะแต่ละท่านต่างก็มีความรู้ในวิชาการทางพระพุทธศาสนาสูงส่งด้วยกันทั้งคู่ แต่ก็คงมีอยู่บางครั้ง ที่ท่านไม่สามารถจะสร้างความเข้าใจให้แก่กันและกันได้ ซึ่งในขณะนั้น ท่านอาจจะใช้ภาษาใบ้บ้างก็ได้ ใครจะไปรู้

หลังจากปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานอยู่เป็นเวลานานประมาณ ๓ เดือน ท่านเจ้าคุณพระเทพสิทธิมุนี ผู้มีบุรพวาสนา ก็ได้บรรลุผลการปฏิบัติวิปัสสนาสมความมุ่งหมาย จึงออกจากการปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐาน แสวงหาประสบการณ์เกี่ยวกับการวิปัสสนา และการพระศาสนาในประเทศพม่าอยู่ชั่วระยะเวลาหนึ่ง แล้วจึงมีโครงการ เดินทางกลับประเทศไทย เพื่อมาจัดตั้งสำนักปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานต่อไป ในขณะเดียวกัน ท่านเจ้าคุณ**พระพิมลธรรม**ได้แสดงความจำนงไปยังสภาการพุทธศาสนาแห่งประเทศพม่า ขอให้จัดส่งพระวิปัสสนาจารย์ผู้มีความรู้เชี่ยวชาญมาช่วยสอนวิปัสสนากรรมฐานในประเทศไทย สภาการพุทธศาสนาแห่งประเทศพม่า จึงมอบให้ภาระหน้าที่ของท่านอาจารย์พระโสภณมหาเถระ อัคคมหาบัณฑิต เป็นผู้พิจารณาหาพระวิปัสสนาจารย์ที่มีคุณสมบัติเหมาะสม ตามความต้องการของท่านเจ้าคุณพระพิมลธรรม สังฆมนตรีว่าการองค์การปกครองแห่งคณะสงฆ์ไทย

ท่านอาจารย์**พระโสภณมหาเถระ อัคคมหาบัณฑิต** พิจารณาโดยรอบคอบแล้วจึงมีคำสั่งให้อาจารย์ภัททันตะ อาสภเถระ ธัมมาจริยะ เป็นผู้รับภาระหน้าที่อันสำคัญนี้ จงอย่ามีความขัดข้องหรือปฏิเสธเลย เมื่อเป็นเช่นนี้ พระอาจารย์อาสภเถระผู้มีชะตาจะได้เดินทางมาอยู่ประเทศไทย ก็ได้แต่นึกอยู่ในใจถึงข้อความในพระวินัยอรรถกถาว่า **โส เตสํ เตสํ ภิกฺขูนํ ภารํ กตฺวา เต เต ตตฺถ ตตฺถ เปเสสิ** เมื่อครั้งทำตติยสังคายนาเสร็จสิ้นใหม่ๆ นั้น ท่านพระมหาโมคคัลลีบุตรติสสเถระผู้เป็นใหญ่ ได้มีคำสั่งให้พระสงฆ์ทั้งหลาย เดินทางไปเผยแผ่พระพุทธศาสนามากมายถึง ๙ สายด้วยกัน แล้วท่านจึงตัดสินใจเดินทางมาประเทศไทย เข้ารับหน้าที่เป็นพระวิปัสสนาจารย์บอกกรรมฐานอยู่ ณ วัดมหาธาตุยุวราชรังสฤษฎิ์ กรุงเทพมหานคร เมื่อปีพุทธศักราช ๒๔๙๖

สำนักวิปัสสนาวิเวกอาศรม

ท่านอาจารย์ภัททันตะ อาสภเถระ ธัมมาจริยะ อุตสาหะทำหน้าที่เป็นวิปัสสนาจารย์บอกกรรมฐานให้แก่โยคีบุคคลผู้มีปกติเห็นภัยในวัฏฏสงสาร และปรารถนาจะได้บรรลุมรรคผลนิพพานอยู่ที่วัดมหาธาตุยุวราชรังสฤษฎิ์ กรุงเทพมหานคร เป็นเวลานานหลายปีจวบจนกระทั่งมีผู้ปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานศิษย์ของท่าน ซึ่งเป็นชาวจังหวัดชลบุรี คือ **นายธรรมนูญ สิงคาลวณิช และพระภิกษุเดือน เนื่องจำนงค์** มีความประสงค์จะยกย่องพระบวรพุทธศาสนาและการวิปัสสนาธุระ จึงศรัทธาอุตสาหะสร้างสำนักวิปัสสนาขึ้นใหม่ที่จังหวัดชลบุรี แล้วอาราธนาให้ท่านมาพักอยู่ ณ สำนักวิปัสสนาที่สร้างขึ้นใหม่นี้ เมื่อปีพุทธศักราช ๒๕๐๕

เมื่อท่านอาจารย์ภัททันตะ อาสภเถระ ธัมมาจริยะ ได้รับอาราธนามาพักอยู่ที่สำนักวิปัสสนาที่สร้างขึ้นใหม่ ซึ่งก็ยังไม่ทราบเหมือนกันว่าชื่อสำนักอะไร เพราะยังไม่ได้ตั้งชื่อตั้งนาม แต่ท่านก็พำนักอยู่ด้วยความเป็นสุขสวัสดี ชั่วเวลาไม่นานนัก **ฯพณฯ นายสัญญา ธรรมศักดิ์**

หมดอายุ 25/02/2568

อดีตนายกรัฐมนตรี แห่งประเทศไทย ก็ได้เดินทางมาเยี่ยมเยียนท่านอาจารย์แล้วกรุณาตั้งชื่อสำนักวิปัสสนาที่สร้างขึ้นใหม่นี้ว่า **สำนักวิปัสสนาวิเวกอาศรม** ในพรรษาแรกที่ตั้งสำนักวิปัสสนาวิเวกอาศรมนี้ คือ เมื่อปีพุทธศักราช ๒๕๐๕ มีพระสงฆ์เข้าจำพรรษาและดำเนินกิจกรรมเกี่ยวกับวิปัสสนาอยู่เพียง ๔ รูป คือ

๑. พระอาจารย์อาสภเถระ ธัมมาจริยะ เป็นพระวิปัสสนาจารย์
๒. พระมหาวิลาส ญาณวโร ป.ธ.๙ [๒] เป็นศิษย์ปฏิบัติวิปัสสนา
๓. พระภิกษุปุ่น มนฺตาคโม (พระหลวงตา) เป็นศิษย์ปฏิบัติวิปัสสนา
๔. พระภิกษุเดือน เนื่องจำนงค์ เป็นผู้บริการถวายความสะดวกทั่วไป

กาลต่อมาสำนักวิปัสสนาวิเวกอาศรม ก็วัฒนาสถาพรขึ้นเรื่อยๆ ทั้งนี้ก็เพราะว่าได้อาศัยศรัทธาอุตสาหะของพระภิกษุเดือน เนื่องจำนงค์ และนายธรรมนูญ สิงคาลวณิช เป็นปัจจัยสำคัญ ปัจจุบันนี้ สำนักวิปัสสนาวิเวกอาศรม มีการดำเนินการในรูปมูลนิธิ ชื่อว่า มูลนิธิวิเวกอาศรม โดยมีนายธนิต อยู่โพธิ์ เป็นประธานกรรมการ อันว่า**นายธนิต อยู่โพธิ์** หรือที่ท่านอาจารย์อาสภเถระเรียกติดปากว่าอธิบดีธนิตนี้ เป็นผู้มีวิถีชีวิตแปลกประหลาด ไม่มีใครเคยคาดฝันมาก่อนว่าจะมาเกี่ยวข้องกับวงการวิปัสสนา คือว่าในตอนปฐมวัย ท่านได้บรรพชาอุปสมบทในพระพุทธศาสนา อุตสาหะเล่าเรียนพระปริยัติธรรม จนมีความรู้ความสามารถสอบได้เปรียญธรรม ๙ ประโยค หรือเรียกโดยย่อว่า ป.ธ.๙ ซึ่งเป็นวุฒิสูงสุดการศึกษาแห่งคณะสงฆ์ไทย แล้วลาสิกขาออกไปรับราชการเสียนานหนักหนา จนเป็นข้าราชการสูงสุดระดับกรม โดยดำรงตำแหน่งอธิบดีกรมศิลปากรแล้วย้อนกลับมาปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐาน ณ สำนักวิปัสสนากรรมฐานวิเวกอาศรมนี้มี พระอาจารย์ภัททันตะ อาสภเถระ ธัมมาจริยะ เป็นพระวิปัสสนาจารย์ผู้บอกกรรมฐานด้วยอำนาจวาสนาบารมีที่สั่งสมมาแต่ปางบรรพ์ พระวิปัสสนาญาณก็เกิดขึ้นในขันธสันดาน ตามลำดับ ในที่สุดก็ได้รับผลของการปฏิบัติวิปัสสนาสมความมุ่งหมาย เมื่อออกจากการปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานแล้ว ได้อุตสาหะรจนาหนังสือตำราเกี่ยวกับวิปัสสนามากมายหลายเล่ม เฉพาะที่สำคัญคือ **วิปัสสนานิยม-สติปัฏฐานสำหรับทุกคน** และ**วิสุทธิญาณนิเทศ** เป็นอาทิ จึงนับได้ว่า ท่านเป็นอุบาสกผู้มีความรู้พร้อมพรั่งทั้งคันถธุระและวิปัสสนาธุระคนหนึ่ง ซึ่งหาได้ยากยิ่งในปัจจุบัน

หมดอายุ 23/02/2566

[๒] อดีตพระพรหมโมลี เจ้าคณะภาค ๑ ปัจจุบันมรณภาพแล้ว.

พระอาจารย์อาสภเถระ
พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์

ท่านอาจารย์ภัททันตะ อาสภเถระ ธัมมาจริยะ ได้บำเพ็ญศาสนกิจด้านวิปัสสนาธุระ อยู่ที่สำนักวิปัสสนาวิเวกอาศรมโดยเป็นพระวิปัสสนาจารย์บอกกรรมฐาน ให้แก่โยคีบุคคลผู้ปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานจำนวนมากมาย ไม่เพียงเฉพาะแต่ชาวไทยเท่านั้น แม้ชาวต่างประเทศในทวีปยุโรป ทวีปอเมริกา และทวีปออสเตรเลีย ก็เคยเดินทางมาเข้าปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานอยู่กับท่าน นอกจากนี้ท่านยังทำหน้าที่เป็นพระวิปัสสนาจารย์บอกกรรมฐาน ให้แก่บรรดาพระบัณฑิตที่สำเร็จการศึกษาจากมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ซึ่งพากันมาฝึกหัดการปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานที่สำนักวิปัสสนาวิเวกอาศรม นับตั้งแต่ปีพุทธศักราช ๒๕๒๖ แม้ว่าท่านอาจารย์จะมีภาระหน้าที่ในด้านการบอกกรรมฐานอยู่หนักหนาแต่ก็ยังปลีกเวลา อุตสาหะรจนาหนังสือธรรมเกี่ยวกับการปฏิบัติวิปัสสนา เป็นภาษาไทยไว้ ดังต่อไปนี้

๑. **แว่นธรรมปฏิบัติ**

๒. **แนวปฏิบัติวิปัสสนา**

๓. **หลักการเจริญวิปัสสนา**

๔. **ปฏิจจสมุปบาทจักกเทศนา**

๕. **วิปัสสนาทีปนีฎีกา**

โดยเหตุที่ท่านอาจารย์**พระภัททันตะ อาสภเถระ ธัมมาจริยะ** ได้บำเพ็ญประโยชน์ไว้ในพระพุทธศาสนาเป็นอย่างมาก ทั้งในด้านคันถธุระและด้านวิปัสสนาธุระ ดังนั้น ท่านอาจารย์**พระโสภณมหาเถระ อัคคมหาบัณฑิต** หรือพระอาจารย์มหาสีสยาดอ ซึ่งเป็นพระวิปัสสนาจารย์ของท่าน จึงได้ประพันธ์บาลีคำฉันท์เพื่อให้เป็นกำลังใจ ด้วยมธุรคาถาว่า

อาสโภ นาม เถโรยํ กุสโล อาสเภ นเย
วิปสฺสนานยํ เทนฺโต วิเวเก อสฺสเม รโต

พระภัททันตะ อาสภเถระนี้ เป็นผู้มีความฉลาดแตกฉาน ในแนวปฏิบัติอย่างลึกซึ้ง กำลังพำนักอยู่ที่สำนักวิปัสสนาวิเวกอาศรมอย่างผาสุก และถ่ายทอดแนวปฏิบัติวิปัสสนา ด้วยความยินดี

นอกจากนี้ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ซึ่งมีสมเด็จพระพุฒาจารย์เป็นองค์สภานายก ได้ตระหนักถึงคุณงามความดีที่ท่านทำไว้มากมาย นับตั้งแต่เดินทางมาสู่ประเทศไทย เป็นเวลานานนับได้ถึง ๓๓ ปี จึงมีมติอนุมัติให้มอบถวายปริญญาพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต

หมดอายุ 23/07/2566

กิตติมศักดิ์แก่ท่าน ในวันที่ ๙ เดือนมกราคม พุทธศักราช ๒๕๓๐ ซึ่งนับว่าเป็นเกียรติประวัติอย่างสูงในชีวิตของท่าน

สร้างสาสนยิตสาในประเทศไทย

พ.ศ. ๒๕๔๒ พระอาจารย์ ดร. ภัททันตะ อาสภมหาเถระ ธัมมาจริยะ อัคคมหากัมมัฏฐานาจริยะ ได้รับอาราธนาจาก นายสมจิตร ทวีรุจจนะ มาสอนวิปัสสนาและพำนัก ณ สำนักวิปัสสนาสมมิตร - ปราณี ตำบลหนองปรือ อำเภอบ้านบึง จังหวัดชลบุรี ท่านได้ตั้งใจจะสร้างสำนักวิปัสสนาขึ้นใหม่ให้มีแนวการสอนแบบดั้งเดิมและวางระเบียบสำนักเหมือนสำนักสาสนยิตสา กรุงย่างกุ้ง ประเทศสหภาพพม่า ซึ่งเป็นต้นแบบมีชื่อเสียงโด่งดัง มีสาขาสอนวิปัสสนาอยู่ทั่วโลก ๓๐ กว่าแห่ง จึงมีดำริจัดงานอายุวัฒนมงคลครบรอบ ๘๘ ปี มีพระธรรมมังคลาจารย์ เจ้าอาวาสวัดพระธาตุศรีจอมทอง จังหวัดเชียงใหม่ ประธานคณะศิษย์ พระราชรัตนโมลี (นคร เขมปาลี, Ph.D) ประธานที่ปรึกษาอธิการบดีมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เป็นประธานฝ่ายบรรพชิต พล.ต.ท. ดร. วิเชียรโชติ สุกโชติรัตน์ เป็นประธานฝ่ายคฤหัสถ์ โดยท่านมอบให้นายธนาคม - ดร. สุดารัตน์ บรรเทากุล เป็นแม่งานดำเนินการจัดงานและติดต่อประสานงาน มีคณะศิษยานุศิษย์มาร่วมงานมากมายและถวายปัจจัยเป็นทุนสร้างสำนักวิปัสสนาแห่งใหม่จำนวนมาก ในงานนี้ประธานในพิธีฝ่ายไทยคือ นายธงชัย อนันตกุล รองผู้ว่าราชการจังหวัดชลบุรี (ปฏิบัติหน้าที่แทนผู้ว่าราชการจังหวัด) และประธานในพิธีฝ่ายพม่าคือ ฯพณฯ อู ลาหม่อง (U HLA MUANG) เอกอัครราชทูตประเทศสหภาพพม่า ประจำประเทศไทย ทั้งสามท่านคือ พระอาจารย์ ดร. ภัททันตะ อาสภมหาเถระ ธัมมาจริยะ อัคคมหากัมมัฏฐานาจริยะ นายธงชัย อนันตกุล ฯพณฯ อูลา หม่อง (U HLA MUANG) ได้ร่วมกันปลูกต้นโพธิ์เป็นปฐมฤกษ์เบิกไว้ ต่อมาที่ตรงนี้ท่านได้สร้างกุฏีในอุดมคติชื่อว่า **"กุฏีสาสนยิตสา"** เพื่อให้ชื่อนี้เป็นเครื่องเตือนสติหากว่าไม่ได้สอนแบบดั้งเดิมดังที่ท่านได้เทศน์สอนเกี่ยวกับเรื่องนี้ไว้เมื่อ พ.ศ. ๒๔๙๙ ณ พระอุโบสถวัดมหาธาตุยุวราชรังสฤษฎิ์ ให้แก่พระวิปัสสนาจารย์ทั่วประเทศทั้งหลายว่า "พึงพยายามช่วยกันรักษาวิธีการปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐานแบบดั้งเดิมที่ถูกต้องสมบูรณ์นี้ไว้ให้มั่นคงและเจริญยั่งยืนไปชั่วกาลนาน ขอให้ช่วยกันระวังอย่าให้การปฏิบัติอันไม่ถูกต้องแทรกซึมเข้ามาปะปนได้เป็นอันขาด และให้ช่วยกันปฏิบัติกิจการทั้งหลายให้เจริญก้าวหน้ายิ่งๆ ขึ้นไปเทอญ"[๓] และเป็นการสร้างศาสนสัมพันธ์ที่ดีระหว่างไทย - พม่าให้แน่นแฟ้นยิ่งขึ้น เมื่อสร้างเสร็จมีพิธีฉลองกุฏี ท่านนิมนต์พระพรหมโมลี เจ้าอาวาสวัดพิชยญาติการาม

หมดอายุ 23/02/2566

[๓] พระอาจารย์ ดร. ภัททันตะ อาสภมหาเถระ ธัมมาจริยะ อัคคมหากัมมัฏฐานาจริยะ, **วิปัสสนาธุระ**, C100 DESIGN CO., LTD. กรุงเทพมหานคร ๒๕๓๖, หน้า ๑๑๕.

เป็นประธานสงฆ์ พระธรรมสุธีเจ้าอาวาสวัดมหาธาตุยุวราชรังสฤษฎิ์และคณะศิษย์เจริญพระพุทธมนต์ มีนายธนาคม บรรเทากุล เป็นบัณฑิตในพิธี และท่านได้ใช้เป็นที่สอนวิปัสสนา สอบอารมณ์และพำนัก เจ้าภาพหลักทั้งสามผู้ถวายคือ รศ. จุฑาทิพย์ อุมะวิชนี ดร. สุดารัตน์ บรรเทากุล คุณสุภาพร ตั้งนิรันดร กุฏินี้มีพระพุทธรูปไม้ปิดทองแท้ (ถวายโดยพระครูวิเชียรธรรมนาทและคณะ) และซุ้มไม้เทพนม (พม่าเรียกว่าตะแกถวายโดยนายธนาคม - ดร. สุดารัตน์ ด.ญ. กมลภัทร บรรเทากุล) ทั้งคู่เป็นของเก่าโบราณ ประวัติความเป็นมาเจ้าภาพทั้งสองรายการมีประสบการณ์ทั้งมีผู้พบเห็นความมหัศจรรย์และศักดิ์สิทธิ์ยากที่จะบรรยาย ปีต่อมา พลเอก ดร. เสรี พุกกะมาน ได้มาสร้างศาลาปฏิบัติธรรม กุฏิ ห้องสุขา และถวายรถยนต์ เพื่อเป็นการแสดงกตัญญูกตเวทิตาที่ท่านได้เคยสอนวิปัสสนาให้มารดาเมื่อครั้งท่านสอนวิปัสสนาอยู่ ณ วัดมหาธาตุยุวราชรังสฤษฎิ์ และอุทิศส่วนบุญกุศลให้มารดา ต่อมานายสิทธิบุญ ทวีรุจจนะ ได้ถวายที่ดินพร้อมเสนาสนสงฆ์สิ่งปลูกสร้างทั้งหมดของสำนักวิปัสสนาสมมิดร - ปราณี จากนั้นศิษยานุศิษย์ทั้งหลายได้มาเป็นเจ้าภาพสร้างเสนาสนสงฆ์ และห้องพักของโยคีผู้ปฏิบัติจนเต็มพื้นที่ นายสัตวแพทย์จำเรือง พานเพียรศิลป์ ได้บริจาคที่ดินไว้ คุณเกษมศรี อนัมบุตร จึงเป็นเจ้าภาพซื้อที่ดินถวายเพิ่มเพื่อสร้างกุฏิและสร้างเสาหินพระเจ้าอโศกมหาราช โดยพระพรหมโมลี (วิลาส ฌาณวโร ป.ธ.๙) เป็นที่ปรึกษาให้ปรากฏเป็นสัญลักษณ์การประกาศพระพุทธศาสนา ในฐานะพระธรรมทูตที่มาประดิษฐานวิปัสสนาวงศ์ในประเทศไทย

พ.ศ. ๒๕๔๖ มหาเถรสมาคมได้มีมติประกาศตั้ง **"วัดภัททันตะอาสภาราม"** โดยใช้ชื่อท่านเป็นชื่อวัด เพื่อเป็นการประกาศเกียรติคุณและเชิดชูเกียรติในผลงานการเผยแผ่พระพุทธศาสนาด้านวิปัสสนากัมมัฏฐาน และสร้างศาสนสัมพันธ์ที่ดีระหว่างไทย - พม่าให้แน่นแฟ้นยิ่งขึ้น ผู้ที่มีบทบาทสำคัญในการตั้งชื่อคือ พระพรหมโมลี (สมศักดิ์ อุปสโม ป.ธ.๙, Ph.D, ศ. พิเศษ) เจ้าคณะใหญ่หนกลาง กรรมการมหาเถรสมาคม เจ้าอาวาสวัดพิชยญาติการาม ซึ่งเป็นคณะกรรมการตั้งชื่อวัดในครั้งนี้ มีพระครูภาวนาวราลังการ วิ. (สมศักดิ์ โสรโท) เป็นเจ้าอาวาส และทีมงานบริหารกิจการของวัดและการสอนวิปัสสนากัมมัฏฐาน ต่อมา มหาเถรสมาคมได้ประกาศให้เป็นสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดชลบุรี

กลับสู่วัดมหาธาตุยุวราชรังสฤษฎิ์ต้นสังกัดอย่างสมเกียรติ

พ.ศ. ๒๕๔๗ ท่านได้พำนัก ณ คณะ ๗ วัดมหาธาตุยุวราชรังสฤษฎิ์ เจ้าคณะคือพระราชสิทธิมุนี (บุญชิต ฌาณสำโร ป.ธ.๙, Ph.D) ต่อมาท่านอาพาธด้วยโรคปอดอักเสบเข้ารับการรักษา ณ โรงพยาบาลศิริราช ในการดูแลของ ผศ. นพ. รุ่งนิรันดร์ ประดิษฐ์สุวรรณ โดยได้รับพระมหากรุณาธิคุณเป็นภิกษุอาพาธในพระบรมราชานุเคราะห์ ในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว โดยพระธรรมโกศาจารย์ อธิการบดีมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย มีลิขิตถึงราชเลขาธิการ

หมดอายุ 23/02/2566

เพื่อนำความกราบบังคมทูลใต้ฝ่าละอองธุลีพระบาท พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ผู้ที่มีบทบาทสำคัญในครั้งนี้คือ ดร. มนูญ มุกข์ประดิษฐ์ รองเลขามูลนิธิชัยพัฒนา ในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว

พ.ศ. ๒๕๔๘ สมเด็จพระบรมโอรสาธิราชฯ สยามมกุฎราชกุมาร พระราชทานผ้าไตร จำนวน ๑๒ ไตร ในพิธีฉลองอายุวัฒนมงคล ๙๔ ปี ณ ตำหนักสมเด็จพระสังฆราช วัดมหาธาตุยุวราชรังสฤษฎิ์ มีพระพรหมโมลีเป็นประธานในพิธี พระธรรมโกศาจารย์ อธิการบดีมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยแสดงพระธรรมเทศนา ๑ กัณฑ์ พระธรรมสุธี อธิบดีสงฆ์วัดมหาธาตุยุวราชรังสฤษฎิ์และนายกสภามหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เป็นประธานฝ่ายสงฆ์ และ ดร. มนูญ มุกข์ประดิษฐ์ รองเลขามูลนิธิชัยพัฒนา ในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เป็นประธานฝ่ายคฤหัสถ์

พ.ศ. ๒๕๔๙ พิธีฉลองอายุวัฒนมงคล ๙๕ ปี พระธรรมสุธี อธิบดีสงฆ์วัดมหาธาตุยุวราชรังสฤษฎิ์และนายกสภามหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เป็นประธานฝ่ายสงฆ์ และ ฯพณฯ อู เย วิน (U YE WIN) เอกอัครราชทูตประเทศสหภาพพม่า เป็นประธานฝ่ายคฤหัสถ์

จากนั้นท่านได้เข้ารับการรักษาพยาบาล ณ โรงพยาบาลศิริราช ตลอดโดยได้รับการรักษาพยาบาลจากคณะแพทย์และพยาบาลอย่างดีที่สุด รวมทั้งมีคณะกรรมการดูแลรักษาพยาบาล

คณะกรรมการดูแลรักษาพยาบาล พระอาจารย์ ดร. ภัททันตะ อาสภมหาเถระ ธัมมาจริยะ อัคคมหากัมมัฏฐานาจริยะ

๑. พระธรรมมังคลาจารย์	ประธานที่ปรึกษา
๒. พระราชรัตนโมลี (นคร เขมปาลี, Ph.D)	ประธานกรรมการ (มรณภาพ)
๓. พระราชสิทธิมุนี วิ. (บุญชิต ญาณสังวโร ป.ธ.๙, Ph.D)	รองประธานกรรมการ
๔. พระครูวรปัญญาคุณ	กรรมการ
๕. พระครูวิมลธรรมรังสี	กรรมการ
๖. พระอาจารย์มหาไสว ญาณวีโร	กรรมการ
๗. พระอาจารย์สมภาร สมภาโร	กรรมการ
๘. พระอาจารย์ประจาก สิริวณฺโณ	กรรมการ
๙. พระปลัดชัชวาล ชินวโส	กรรมการ
๑๐. พระครูภาวนาวราลังการ วิ.	กรรมการ
๑๑. นายธนาคม บรรเทากุล	กรรมการและเลขานุการ

และมีเจ้าภาพอุปัฏฐากคือ คุณสุภาพร ตั้งนิรันดร์ และนายธนาคม - ดร. สุดารัตน์ น.ส. กมลภัทร บรรเทากุล และญาติ สนับสนุนค่าตอบแทนผู้ช่วยบุรุษพยาบาล ๒ นาย และ ๑ นาย ตามลำดับ ตั้งแต่ พ.ศ. ๒๕๔๗ - ๒๕๕๓

หมดอายุ 23/02/2566

วันพุธที่ ๒๔ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๕๕๓ เวลา ๑๙.๑๕ น. ท่านได้มรณภาพด้วยโรคปอดอักเสบ ด้วยอาการสงบ ณ โรงพยาบาลศิริราช กรุงเทพมหานคร

๒๖ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๕๕๓ เวลา ๑๗.๐๐น. ได้รับพระราชทานน้ำหลวงสรงศพ ณ ตำหนักสมเด็จพระสังฆราช วัดมหาธาตุยุวราชรังสฤษฎิ์ กรุงเทพมหานคร ประธานในพิธีคือ พระพรหมโมลี (สมศักดิ์ อุปสโม ป.ธ.๙, Ph.D, ศ. พิเศษ) เจ้าคณะใหญ่หนกลาง กรรมการมหาเถรสมาคม เจ้าอาวาสวัดพิชยญาติการาม พระธรรมสุธี อธิบดีสงฆ์วัดมหาธาตุยุวราชรังสฤษฎิ์ นายกสภามหาวิทยาลัย เจ้าคณะกรุงเทพมหานคร พระธรรมโกศาจารย์ อธิการบดีมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ประธานฝ่ายไทยคือ ดร. มนูญ มุกข์ประดิษฐ์ ประธานฝ่ายพม่าคือ ฯพณฯ อู อ่อง เท็น (U AUNG THIEN) เอกอัครราชทูตประเทศสหภาพพม่าประจำประเทศไทย และคณะศิษยานุศิษย์

วันเสาร์ที่ ๒ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๕๕๔ วัดมหาธาตุยุวราชรังสฤษฎิ์ร่วมกับมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย จัดงาน ๑๐๐ ปี อัคคมหากัมมัฏฐานาจริยะ (พระอาจารย์ ดร. ภัททันตะ อาสภมหาเถระ ธัมมาจริยะ อัคคมหากัมมัฏฐานาจริยะ) ณ พระอุโบสถวัดมหาธาตุยุวราชรังสฤษฎิ์

สมเด็จพระมหารัชมังคลาจารย์ คณะผู้ปฏิบัติหน้าที่สมเด็จพระสังฆราช เจ้าคณะใหญ่หนเหนือ กรรมการมหาเถรสมาคม เจ้าอาวาสวัดปากน้ำ แสดงพระธรรมเทศนา ๑ กัณฑ์ และมีปาฐกถาโดย พระธรรมมังคลาจารย์ อัคคมหากัมมัฏฐานาจริยะ และเสวนาเรื่อง “๑๐๐ ปี อัคคมหากัมมัฏฐานาจริยะ (พระอาจารย์ ดร. ภัททันตะ อาสภมหาเถระ ธัมมาจริยะ อัคคมหากัมมัฏฐานาจริยะ)” โดยผู้ทรงคุณวุฒิ พระราชสิทธิมุนี พระสุธีวรญาณ ศ.เกียรติคุณ นพ. จำลอง ดิษยวณิช ดร. สุดารัตน์ บรรเทากุล ดำเนินรายการโดย คุณกรรณิกา ธรรมเกษร

วันอาทิตย์ที่ ๔ กันยายน พ.ศ. ๒๕๕๔ เวลา ๑๗.๐๐ น. สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี เสด็จพระราชดำเนินไปในการพระราชทานเพลิงศพ พระอาจารย์ ดร. ภัททันตะ อาสภมหาเถระ ธัมมาจริยะ อัคคมหากัมมัฏฐานาจริยะ ณ เมรุวัดสระเกศ ราชวรมหาวิหาร เขตป้อมปราบศัตรูพ่าย กรุงเทพมหานคร

รวมระยะเวลาที่พำนักในประเทศไทย

- พ.ศ. ๒๔๙๖ - ๒๕๐๕ พำนัก ณ วัดมหาธาตุยุวราชรังสฤษฎิ์ เขตพระนคร กรุงเทพมหานคร (๑๐ ปี)
- พ.ศ. ๒๕๐๕ - ๒๕๔๒ พำนัก ณ สำนักวิปัสสนาวิเวกอาศรม อำเภอเมือง จังหวัดชลบุรี (๓๗ ปี)
- พ.ศ. ๒๕๔๒ - ๒๕๔๕ พำนัก ณ สำนักวิปัสสนาสมมิดร - ปราณี อำเภอบ้านบึง จังหวัดชลบุรี (๓ ปี)

หมดอายุ 23/02/2566

- พ.ศ. ๒๕๔๕ - ๒๕๔๗ พำนัก ณ วัดภัททันตะอาสภาราม ตำบลหนองไผ่แก้ว อำเภอบ้านบึง จังหวัดชลบุรี
- พ.ศ. ๒๕๔๗ - ๒๕๕๓ พำนัก ณ วัดมหาธาตุยุวราชรังสฤษฎิ์ เขตพระนคร กรุงเทพมหานคร

การเดินทางกลับมาตุภูมิระหว่างพำนักในประเทศไทย

การเดินทางมาเผยแผ่พระพุทธศาสนาและพำนักอยู่ในประเทศไทยนั้น ท่านถือคติว่าเป็นพระธรรมทูตมาเผยแผ่พระพุทธศาสนา ๑ เป็นผู้แทนของพระพุทธเจ้า ๑ รัฐบาลส่งมาเผยแผ่พระพุทธศาสนา ๑ รัฐบาลและพระภัททันตะโสภณมหาเถระ (พระอาจารย์มหาสีสยาดอ) อัคคมหาบัณฑิตคัดเลือกส่งมา และไม่ได้เรียกให้กลับ ท่านจึงไม่กลับประเทศแม้นจะมีเหตุการณ์ต่างๆ ถึงแก่ชีวิตก็ไม่สามารถเปลี่ยนความคิดในการมุ่งมั่นสอนวิปัสสนาอันเป็นสาระเป็นประโยชน์ที่ท่านยึดถือในการมาปฏิบัติหน้าที่พระธรรมทูตอย่างเคร่งครัด การเดินทางกลับประเทศสหภาพพม่าที่ปรากฏมีดังนี้

พ.ศ. ๒๔๙๘ รัฐบาลประเทศสหภาพพม่าจัดสังคายนาพระไตรปิฎก ครั้งที่ ๖ เป็นการสังคายนาพระไตรปิฎกนานาชาตินิมนต์/เชิญ ประเทศที่นับถือพระพุทธศาสนานิกายเถรวาททุกประเทศเข้าร่วมสังคายนาพระไตรปิฎก รัฐบาลมีฎีกานิมนต์ท่านเป็นกรรมการ โดยผู้ทำหน้าที่ตั้งคำถามในครั้งนี้คือ พระภัททันตะโสภณมหาเถระ อัคคมหาบัณฑิต (มหาสีสยาดอ ทำหน้าที่เหมือนพระมหากัสสปะคือตั้งคำถามในการปฐมสังคายนาพระไตรปิฎก) ผู้ที่ตอบคำถามคือ พระภัททันตะ อูวิจิตตะสาราภิวังสะ เป็นผู้ทรงพระไตรปิฎกองค์แรก (มีความรู้ความสามารถพิเศษท่องพระไตรปิฎก ได้ปากเปล่า)

พ.ศ. ๒๕๓๖ รัฐบาลประเทศสหภาพพม่านิมนต์รับสมณศักดิ์ ที่ อัคคมหากัมมัฏฐานาจริยะ (เทียบเท่าตำแหน่งสมเด็จพระราชาคณะของไทย) เป็นตำแหน่งสูงสุดฝ่ายวิปัสสนาธุระ คณะผู้ที่ร่วมเดินทางมี พระครูวรปัญญาคุณ พระอาจารย์ชาลี จารุวณฺโณ ท่านผู้หญิงดิฐการภักดี นายธนิต อยู่โพธิ์ อดีตอธิบดีกรมศิลปากร และคณะศิษยานุศิษย์

พ.ศ. ๒๕๓๙ มหาวิทยาลัยมหาวิสุตาราม เฉลิมฉลองครบรอบ ๑๐๐ ปี มีฎีกานิมนต์ในฐานะศิษย์เก่า และอดีตคณะวาจกะสยาดอ (อาจารย์ชั้นผู้ใหญ่ทำหน้าที่สอนพระไตรปิฎกภาษาบาลีแก่นิสิต) ที่มีชื่อเสียงระดับนานาชาติ คณะร่วมเดินทาง ๕ คน ประกอบด้วย แม่ชีขวัญ บางกระสอ นายธนาคม - ดร. สุดารัตน์ - ด.ญ. กมลภัทร บรรเทากุล และนางสาวศุภลักษณ์ การเดินทางครั้งนี้ นายธนาคม บรรเทากุล เป็นไวยาวัจกร ได้เข้าเยี่ยมสำนักสาสนยิตสา พระอาจารย์ และ ดร. สุดารัตน์ บรรเทากุล ร่วมบริจาคสร้างสถานปฏิบัติธรรมเนื่องในโอกาสครบรอบ ๕๐ ปี สำนัก

สาสนยิตสา ได้เข้าเยี่ยมสมเด็จพระสังฆราชประเทศสหภาพพม่าที่โรงพยาบาลทหาร กรุงย่างกุ้ง สมเด็จพระสังฆราชดีใจมากที่ได้พบพระสหายสมัยเรียนหนังสือที่มหาวิสุตารามมหาวิทยาลัย ด้วยกัน และให้เจ้าหน้าที่จัดรถยนต์ประจำตำแหน่งมาบริการชมกิจการพระศาสนาในกรุงย่างกุ้ง

วิปัสสนาวงศ์ในประเทศไทย

สำหรับพระภิกษุที่มีชื่อเสียงโด่งดัง ในการสืบทอดวิปัสสนาวงศ์ในประเทศไทย ซึ่งเป็นศิษยานุศิษย์ของพระอาจารย์ ดร. ภัททันตะ อาสภมหาเถระ ธัมมาจริยะ อัคคมหากัมมัฏฐานาจริยะ มีโดยย่อดังนี้

๑. พระธรรมธีรราชมหามุนี (โชดก ญาณสิทฺธิ ป.ธ.๙) วัดมหาธาตุยุวราชรังสฤษฎิ์ กรุงเทพมหานคร (มรณภาพแล้ว)

๒. พระพรหมโมลี (วิลาส ญาณวโร ป.ธ.๙) วัดยานนาวา กรุงเทพมหานคร (มรณภาพแล้ว)

๓. พระพรหมโมลี (สมศักดิ์ อุปสโม ป.ธ.๙, Ph.D, ศ. พิเศษ) วัดพิชยญาติการาม วรวิหาร

๔. พระราชอุทัยกวี (พุฒ สุทฺโต ป.ธ.๕) วัดมณีสถิดกปิฏฐาราม อำเภอเมือง จังหวัดอุทัยธานี (มรณภาพแล้ว)

๕. พระสุพรหมยานเถระ (ครูบาพรหมจักร) วัดพระพุทธบาทตากผ้า จังหวัดลำพูน (มรณภาพแล้ว)

๖. พระธรรมมังคลาจารย์ (ทอง สิริมงฺคโล) วัดพระธาตุศรีจอมทอง วรวิหาร อำเภอจอมทอง จังหวัดเชียงใหม่

๗. พระสุพรหมยานเถระ (ครูบาอินทจักร) วัดน้ำบ่อหลวง อำเภอสันป่าตอง จังหวัดเชียงใหม่ (มรณภาพแล้ว)

๘. พระครูญาณวิมล (มหามานิตย์ จตฺตาวิโล ป.ธ.๓) วัดกำแพงแรง อำเภอเมือง จังหวัดสุพรรณบุรี

๙. พระครูนิมิตรธรรมานุรักษ์ วัดธรรมนิมิตร อำเภอเมือง จังหวัดชลบุรี (มรณภาพแล้ว)

๑๐. หลวงปู่ทวี ญาณธมฺโม วัดธรรมนิมิตร อำเภอเมือง จังหวัดชลบุรี (มรณภาพแล้ว)

๑๑. พระอาจารย์สุเมโธ วัดต้นรุ้ง อำเภอฝาง จังหวัดเชียงใหม่

๑๒. พระอาจารย์ชาลี จารุวณฺโณ สำนักวิปัสสนาวิเวกอาศรม อำเภอเมือง จังหวัดชลบุรี

หมดอายุ 23/02/2566

๑๓. พระมหาไสว ญาณวีโร วัดมหาธาตุยุวราชรังสฤษฎิ์ กรุงเทพมหานคร

๑๔. พระราชสิทธิมุนี (บุญชิต ญาณสังวโร ป.ธ.๙, Ph.D) วัดมหาธาตุยุวราชรังสฤษฎิ์ กรุงเทพมหานคร

๑๕. พระอาจารย์สมภาร สมภาโร วัดมหาธาตุยุวราชรังสฤษฎิ์ (คณะ ๕) กรุงเทพมหานคร

๑๖. พระครูภาวนาวราลังการ วิ. วัดภัททันตะอาสภาราม จังหวัดชลบุรี

ฝ่ายแม่ชี

๑. แม่ชีนราวรรณ (จังหวัดตรัง)

๒. แม่ชีวันดี ไล้บางยาง (จังหวัดฉะเชิงเทรา)

๓. แม่ชีสุนีย์ ประภาวิทย์ (จังหวัดฉะเชิงเทรา)

๔. แม่ชีพรสวรรค์ พันธุ์สนิท (กรุงเทพมหานคร)

๕. แม่ชีบุญมี เวชสาร (กรุงเทพมหานคร)

๖. แม่ชีเจริญ สำนัก (กรุงเทพมหานคร)

๗. แม่ชีสัมฤทธิ์ ตรีสันเที๊ยะ วิเวกอาศรม (จังหวัดชลบุรี)

๘. แม่ชีขวัญ บางกระสอ วัดภัททันตะอาสภาราม (จังหวัดชลบุรี)

ฝ่ายฆราวาส

๑. ท่านผู้หญิงดิฐการภักดี

๒. คุณธนิต อยู่โพธิ์ (ป.ธ.๙) อดีตอธิบดีกรมศิลปากรและประธานมูลนิธิวิเวกอาศรม

๓. นายแพทย์สมหวัง ฉายะจินดา

๔. ศาสตราจารย์เกียรติคุณ นายแพทย์จำลอง ดิษยวณิช

หมดอายุ 23/02/2566

หมดอายุ 23/02/2566

วิปัสสนาวงศ์

พ.ศ. ๒๓๕ ตติยสังคายนา
พระโมคคัลลีบุตรติสสเถระ

ส่งสาวก นำพระพุทธศาสนา
ไปประดิษฐาน

๙ สาย

พระโสณะอรหันต์
พระอุตตระอรหันต์

สุธรรมนคร
รัฐสุวรรณภูมิ

พ.ศ. ๑๐๐๐ เศษ

พระอโนมทัสสีอรหันต์

พระอธิสีลอรหันต์

พระปุราณทัสสีอรหันต์

พระมหากาฬอรหันต์

พระสีลพุทธิอรหันต์

พระธรรมทัสสีอรหันต์

วงศ์พระอรหันตะ พ.ศ. ๑๕๔๑
อริมัททนนคร สุวรรณภูมิ

พระอริยวังสมหาเถระ

พ.ศ. ๑๘๕๕

พระจุลอรหันต์เถระ

พระทิพพจักขุเถระ

พ.ศ. ๑๘๘๓

พระสุธรรมมหาสามีเถระ

พ.ศ. ๑๘๙๔

พระสงฆ์ผู้เฒ่าชาวเมืองวิชัยปุระ กว่าพันองค์ ปฏิบัติตามแนววิปัสสนา
ที่จตุรมุขวิหาร เมืองวิชัยปุระ

พ.ศ. ๑๙๕๗

พระจาคมมหาเถระ / กรุงรัตนปุระธานี

พระสัทธรรมกิตติมหาเถระ

พ.ศ. ๒๐๙๗

พระติสาสนธชมหาเถระ / ชัยปุระราชธานี

พระโชติปุญญมหาเถระ

พระธรรมมัณฑมหาเถระ

พ.ศ. ๒๑๘๓

พระชมพูทีปธชมหาเถระ ถ้ำสุวรรณคูหา / กุชนะธานี

พ.ศ. ๒๑๙๐

พระเชมมหาเถระอภิญญา

ติรงคะสยาดอ

พระอาจารย์นโมรหันต์

มิงกุลโตญสยาดอ

มิงกุลเชตวันสยาดอ
(ภัททันตะ นารทเถระ) สุธรรมบุรี

มหาสีสยาดอ
(ภัททันตะ โสภณมหาเถระ อัคคมหาบัณฑิต) ย่างกุ้ง

ชลบุรีสยาดอ
(พระอาจารย์ ดร. ภัททันตะ อาสภมหาเถระ ธัมมาจริยะ อัคคมหากัมมัฏฐานาจริยะ) ประเทศไทย
"อัคคมหากัมมัฏฐานาจริยะ" คือ สมณศักดิ์ที่ถวายโดยรัฐบาลแห่งสหภาพพม่า
(เทียบเท่าตำแหน่งสมเด็จพระราชาคณะของสงฆ์ไทย)

หมดอายุ 23/02/2566

ပုံစံခရိုက်ဘောလုံးကွင်း

ဓာတ်

ဒုတိယစစ်ဆေးခြင်း
ဘောလုံးအားကစားကွင်းများ

ကျွမ်းကျင်မှု + ကြံ့ခိုင်ရေး

ပညာရေး ကောလာ

ဒုတိယတန်းစား ဘောလုံးသမား

ကျောက်ဆည်ခရိုင်အားကစားကောင်စီ

ကြေးနန်းရုံးခွဲ ဘောလုံးကွင်း

ဘောလုံးကွင်း ဆောက်လုပ်ရေး

ကြေးနန်းရုံးခွဲ ဘောလုံးကွင်း

ကျောက်ဆည်ခရိုင်အားကစားကောင်စီ

๒.

วิปัสสนาทีปนีฎีกา

หมดอายุ 23/02/2566

นิทานพจน์

วินา วตฺถาลงฺกาเรน ปุริโส นาปิ โสภติ
ตถา นิทานลงฺกาเรน คนฺโถ จาปิ น โสภติ

บุรุษใดก็ตาม ถ้ายังไม่ได้แต่งสรีรกายของตนด้วยเครื่องประดับต่างๆ ให้สวยงามสมศักดิ์ศรี บุรุษผู้นั้นเมื่อเข้าไปปรากฏตัวในงานสังคมต่างๆ ย่อมขาดความสวยงามและบุคลิกลักษณะที่สง่าผ่าเผย ฉันใด ในพระบวรพุทธศาสนานั้น นักปราชญ์ผู้ใดเมื่อได้รจนาหนังสือคัมภีร์ต่างๆ ถ้าหนังสือคัมภีร์นั้นปราศจากนิทานหรือคำนำ ก็เช่นเดียวกับบุรุษซึ่งปราศจากเครื่องประดับ ย่อมไม่สมบูรณ์ ขาดสาระความสำคัญเบื้องต้น ในการจะเพิ่มพูนความหมายของหนังสือคัมภีร์นั้นให้เด่นชัด ฉันนั้น

โดยเฉพาะหนังสือปกรณ์นี้สำเร็จเป็นเล่มขึ้น ก็เพราะนักศึกษาพระอภิธรรมผู้หนึ่งชื่อ นายแพทย์สมหวัง ฉายะจินดา ซึ่งเป็นศิษย์ของอาตมาในด้านการปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐาน ได้ปรารภกับอาตมาว่า หนังสืออภิธัมมัตถสังคหอรรถกถาปริจเฉทที่ ๙ นั้น เฉพาะภาคแรกคือสมถกัมมัฏฐาน ท่านอาจารย์สัทธัมมโชติกะ ธัมมาจริยะ ซึ่งเป็นอาจารย์ของเธอในด้านการศึกษาพระอภิธรรมได้แปลเสร็จเรียบร้อยแล้ว ยังขาดภาคหลังคือวิปัสสนากัมมัฏฐาน ท่านอาจารย์คนนั้นก็ได้อาพาธและถึงซึ่งมรณภาพไปเสียก่อน นายแพทย์สมหวังได้ขอร้องต่ออาตมาว่า เมื่อได้พิจารณาหาผู้ที่จะแต่งหนังสือวิปัสสนาปกรณ์ เพื่อประโยชน์แก่นักศึกษาพระอภิธรรมทั้งหลาย ก็ไม่เห็นใครที่จะเหมาะสมเท่าอาตมา เพราะในสายตาของเธอนั้น อาตมาเป็นผู้ที่มีความรู้ทั้งทางปริยัติ และเป็นอาจารย์ใหญ่ฝ่ายปฏิบัติวิปัสสนาด้วย ฉะนั้น เธอจึงมีความเห็นว่าอาตมาสมควรเป็นผู้เขียนต่อเพื่อจะได้มีหนังสือคู่มือวิปัสสนา สำหรับนักศึกษาพระอภิธรรมและนักปฏิบัติวิปัสสนาโยคีบุคคลต่อไป

ในที่สุดเธอได้อาราธนาขอให้อาตมารจนาปกรณ์อันเป็นคู่มือขึ้น เพื่อได้ใช้เป็นหลักสูตรการศึกษาพระอภิธรรม ณ อภิธรรมโชติกะวิทยาลัย อันถูกต้องสมบูรณ์ต่อไป อาตมาได้พิจารณาแล้วเห็นชอบด้วยคำปรารถนานั้น เพราะเห็นว่าหนังสือปกรณ์นี้จะเป็นประโยชน์อย่างยิ่งแก่นักศึกษาพระอภิธรรมและนักปฏิบัติโยคีบุคคลทั้งหลายในอันที่จะได้ใช้เป็นคู่มือศึกษาต่อไปในพระบวรพุทธศาสนา จึงได้รับอาราธนาและรจนาปกรณ์นี้ขึ้น ซึ่งให้ชื่อว่า **วิปัสสนาทีปนีฎีกา** อาตมาหวังเป็นอย่างมากว่า หนังสือปกรณ์นี้จะเป็นคู่มือและอำนวยประโยชน์แก่นักศึกษาพระอภิธรรมและนักปฏิบัติวิปัสสนาโยคีบุคคล สมดังความปรารถนา

หมดอายุ 23/02/2566

อนึ่ง โดยที่อาตมาผู้รจนาหนังสือวิปัสสนาทีปนีฎีกาปกรณ์นี้ เป็นชาวต่างประเทศ มิได้มีความสันทัดในภาษาไทยมากนัก ฉะนั้นหากสำนวนโวหารขาดตกบกพร่องไปบ้างก็ดี หรืออักขระพยัญชนะภาษาไทยผิดพลาดไปก็ดี ก็ต้องขออภัยต่อท่านผู้อ่านไว้ ณ ที่นี้ด้วย ขอได้ถือเอาแต่สิ่งที่เป็นสาระนั้นเถิด

ในที่สุดนี้ อาตมาขออนุโมทนาในมหากุศลเจตนาอันดีงามของคณะศิษยานุศิษย์ผู้เป็นเหตุแห่งการรจนาปกรณ์นี้ ทั้งท่านที่ได้มีสมานฉันท์ร่วมกันจัดการพิมพ์ขึ้นโดยทั่วกัน

อกฺขรํ เอกเมเกกํ พุทฺธรูป สมํ สิยา
ตสฺมา หิ ปณฺฑิโต โปโส ลิกฺเขยฺย ปิฏกตฺตยํ

ผู้ใดสร้างอักษรตัวหนึ่ง เท่ากับสร้างพระพุทธรูปองค์หนึ่ง เพราะฉะนั้นผู้ที่เป็นบัณฑิตมีปัญญาเมื่อเห็นประโยชน์ของตน ควรเขียนพระไตรปิฎกเถิด

ภัททันตะอาสภเถระ

หมดอายุ 23/02/2566

ปาสๅสพจน์
ของ
พระธรรมธีรราชมหามุนี พระอาจารย์ใหญ่
ฝ่ายวิปัสสนาธุระ

หนังสือวิปัสสนาทีปนีฎีกานี้ ข้าพเจ้าได้อ่านตรวจสอบโดยละเอียดแล้ว ขอแสดงความเห็นไว้ดังนี้

๑. หนังสือนี้เต็มไปด้วยสารประโยชน์ เพราะมีทั้งภาคปริยัติ ปฏิบัติ ปฏิเวธ

๒. ท่านผู้รจนาใช้สำนวนภาษาให้เข้าใจง่ายๆ เพื่อประโยชน์แก่ท่านผู้ไม่ได้เรียนบาลี

๓. การแปลบาลีก็ได้ถ่ายทอดออกมาเป็นภาษาง่ายๆ คือแปลถอดเอาแต่ใจความ เก็บใจความให้ได้เนื้อหาสาระในแง่ความหมาย มิได้มุ่งแต่พยัญชนะเกินไป

๔. ที่ควรให้หลักฐานไว้ ก็ยกมาเขียนไว้อย่างสมบูรณ์ ทั้งนี้เพื่อความเข้าใจง่ายและเป็นแนวทางอันสะดวกสบายแก่ท่านผู้ชำนาญในภาษาบาลี

๕. ในทางปฏิบัติก็อธิบายสภาวะไว้อย่างละเอียดลออ จะหาหนังสือธรรมอย่างนี้อ่านได้ยากนักในสมัยปัจจุบัน

๖. มีความงามในเบื้องต้น ท่ามกลาง ที่สุด ไปโดยลำดับๆ คือ
ชั้นที่ ๑ งามในเบื้องต้นด้วยศีล งามในท่ามกลางด้วยสมาธิ งามในที่สุดด้วยปัญญา
ชั้นที่ ๒ งามในเบื้องต้นด้วยสมาธิ งามในท่ามกลางด้วยปัญญา งามในที่สุดด้วยมรรค
ชั้นที่ ๓ งามในเบื้องต้นด้วยปัญญา งามในท่ามกลางด้วยมรรค งามในที่สุดด้วยผล
ชั้นที่ ๔ งามในเบื้องต้นด้วยมรรค งามในท่ามกลางด้วยผล งามในที่สุดด้วยนิพพาน

๗. เป็นหนังสือวิชาครูสำหรับอาจารย์ผู้สอนวิปัสสนากัมมัฏฐานได้ดีมาก

๘. เหมาะแก่นักศึกษา นักเทศน์ นักเผยแผ่ นักค้นคว้า นักปาฐก นักเรียน เพราะได้ความรู้ทุกๆ ด้าน คือได้ทั้งด้านปริยัติและด้านปฏิบัติ

๙. เป็นหนังสือที่เหมาะแก่ธัมมกามบุคคล ทุกเพศ ทุกชั้น ทุกวัย เข้าในหลักที่ว่า "เด็กอ่านได้ ผู้ใหญ่อ่านดี พระ เถร เณร ชี อ่านดีทั้งนั้น"

หมดอายุ 23/02/2566

๑๐. ผู้ใดมีหนังสือเล่มนี้ไว้เพียงเล่มเดียว ก็สามารถเป็นคู่มือสอบสวน ตัดสินสภาวะของการปฏิบัติได้ดีทีเดียว

๑๑. ท่านพระอาจารย์ผู้รจนา เป็นผู้มีความเชี่ยวชาญทั้งคันถธุระและวิปัสสนาธุระมาเป็นอย่างดี

๑๒. ท่านพระอาจารย์ผู้รจนา เป็นผู้มีความรู้ มีความชำนาญทั้งภาคทฤษฎีและภาคปฏิบัติ เพราะเป็นอาจารย์สอนปริยัติสอนปฏิบัติมานานแล้ว ทั้งในประเทศพม่าและประเทศไทย สอนทั้งคนไทย คนพม่า และคนฝรั่งมามากต่อมากแล้ว คือสอนทั้งในประเทศและนอกประเทศ

๑๓. หนังสือนี้มีสารประโยชน์ในวงการพระพุทธศาสนามาก หาผู้แต่งหนังสืออย่างนี้ได้ยากนัก เพราะโดยมากท่านผู้มีความรู้ในด้านปริยัติดี ก็มักจะอ่อนด้านปฏิบัติเสีย ท่านผู้มีความรู้ทางด้านปฏิบัติดี ก็มักจะอ่อนด้านปริยัติเสีย ไม่ค่อยจะสมดุลกัน มักจะมีอะไรๆ ขัดกันอยู่เสมอ คือปริยัติกับปฏิบัติมักจะขัดกัน เข้ากันไม่ค่อยจะได้บางแห่งถึงกับแตกกันก็มี คนฟังแล้วมักจะมีความเห็นว่าไม่ลงรอยกัน อันที่แท้ ถ้าเข้าใจดีทั้ง ๒ ด้านแล้ว ธรรมของพระพุทธองค์จะไม่มีอะไรขัดแย้งกันเลยแม้แต่น้อย

ดังนั้น ข้าพเจ้าจึงเห็นว่าหนังสือนี้มีประโยชน์มาก ควรแก่การศึกษาหาความรู้ของผู้ใคร่ธรรมโดยแท้ และควรแก่บุคคลทุกเพศ ทุกชั้น ทุกวัย เฉพาะอย่างยิ่ง เหมาะแก่นักปฏิบัติธรรมมากทีเดียว จะหาหนังสืออย่างนี้ดูเป็นครูเป็นคู่มือได้ยากมาก

พระธรรมธีรราชมหามุนี
วัดมหาธาตุยุวราชรังสฤษฎิ์
๒๖ ธันวาคม ๒๕๑๓

หมดอายุ 23/02/2566

พระอาจารย์ภัททันตะ อาสภมหาเถระ ธัมมาจริยะ อัคคมหากัมมัฏฐานาจริยะ รจนา

นโม ตสฺส ภควโต อรหโต สมฺมาสมฺพุทฺธสฺส

รตฺนตฺตยปณาม

วิปสฺสนำ เทเสตฺวาน นิพฺพำ ปาเปสิ โย ชิโน
ตสฺส ธมฺมำ อภิวนฺทิย สำฆญฺจาปิ อนุตฺตรำ

องค์สมเด็จพระชินวรโลกนาถบรมศาสดาจารย์พระองค์ใดทรงเทศนาวิปัสสนาธรรมยังหมู่สัตว์ให้ถึงพระนิพพาน ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ข้าพระองค์ขอน้อมถวายอภิวันทนาการ แด่องค์สมเด็จพระชินวรโลกนาถบรมศาสดาจารย์พระองค์นั้น พร้อมทั้งพระธรรมและพระอริยสงฆ์ผู้ประเสริฐ

อาจริยปณาม

ธีราน ธีร เสฏฐนฺตำ สิรำ สีฆ ญาณิกำ
หิตาวหำ มหาเถรำ ปณามย มม อาเจรำ

ข้าพเจ้าขอประคองอัญชลีนอบน้อมนมัสการ พระเดชพระคุณท่านอาจารย์ภัททันตะ ปัญญามหาเถระ ซึ่งเป็นอัคคมหาบัณฑิต ปัญจนิกายปารคู ผู้เป็นคณะปาโมกข์ วัดมหาวิสุตาราม จังหวัดปะคุกกู่ ก็ดี ท่านอาจารย์ภัททันตะ นันทวังสมหาเถระ ซึ่งเป็นอัคคมหาบัณฑิต ปัญจนิกายปารคู คณะปาโมกข์วัดมหาวิสุตาราม จังหวัดเยาอู ก็ดี ท่านอาจารย์ภัททันตะ สุนทรมหาเถระ ซึ่งเป็นอภิธรรมมหารัฏฐคุรุดำรงตำแหน่งเป็นรองสังฆราช วัดมหาวิสุตาราม จังหวัดปะคุกกู่ ก็ดี ท่านอาจารย์ภัททันตะ โกณฑัญญะมหาเถระ ซึ่งเป็นอัคคมหาบัณฑิต ปัญจนิกายปารคู วัดพญาจีไต้ พระนครร่างกุ้ง ก็ดี ท่านอาจารย์ภัททันตะ นารทมหาเถระ ซึ่งเป็นอัคคมหาบัณฑิต ปิฏกัตตยปารคู วัดทักขิณาราม พญาจีไต้ จังหวัดมัณฑะเลย์ ก็ดี ท่านอาจารย์ภัททันตะ นันทาสิริมหาเถระ กัจจายนวิโพธกฎีกา คันถการกพยากรณปราคู วัดอะแลซอง จังหวัดปุคันจี ก็ดี ซึ่งเป็นอาจารย์ของข้าพเจ้า (ฝ่ายปริยัติธรรม) และท่านภัททันตะ โสภณมหาเถระ อาจารย์มหาสี ซึ่งเป็น

อัคคมหาบัณฑิต ปธานกัมมัฏฐานาจริยะ วัดสาสนยิสสา พระนครร่างกุ้ง ก็ดี ท่านอาจารย์ภัททันตะกวิมหาเถระ ซึ่งเป็นปธานกัมมัฏฐานาจริยะ ชั้นพิเศษ วัดส่วยลน จังหวัดเมียนฉั่น ก็ดี ซึ่งเป็นอาจารย์ของข้าพเจ้า (ฝ่ายปฏิบัติธรรม) เป็นนักปราชญ์ผู้เรืองปัญญาผู้หนึ่งในบรรดานักปราชญ์ผู้เรืองปัญญาทั้งหลาย เป็นผู้มีปัญญาน่าสรรเสริญ และมีปัญญาฉลาดเฉลียว เป็นผู้นำโลกียประโยชน์และโลกุตตรประโยชน์แก่ปวงชนทุกหมู่เหล่า

ปฏิญญา

วนฺทิตฺวาน รตฺนตฺตยํ วิปสฺสนา สุสญฺญิตํ
นิพฺพานาธิคมตฺถาย ลิขิสฺสํ ตสฺสา ทีปนํ

ข้าพระพุทธเจ้า ครั้นได้ถวายอภิวันทนาการแด่พระรัตนตรัยแล้ว จะรจนาวิปัสสนาทีปนีฎีกา เพื่อประโยชน์แก่ปวงท่านนักศึกษาอภิธรรมและวิปัสสนายานิกโยคี ผู้ปฏิบัติเพื่อจะได้มาซึ่งพระนิพพานต่อไป

หมดอายุ 23/02/2566

กัมมัฏฐานปริจเฉทที่ ๙
ในอภิธัมมัตถสังคหอรรถกถา

ลำดับนี้จะได้พรรณนาเนื้อความในวิปัสสนากัมมัฏฐาน ในคัมภีร์อภิธัมมัตถสังคหอรรถกถาต่อไป

สมถวิปสฺสนานำ ภาวนานมิโต ปรำ
กมฺมฏฺฐานำ ปวกฺขามิ ทุวิธมฺปิ ยถากฺกมำ

ภายหลังที่ได้แสดงปริจเฉทที่ ๘ แล้ว จะแสดงกัมมัฏฐาน ๒ ประเภท คือ สมถกัมมัฏฐาน และวิปัสสนากัมมัฏฐานโดยลำดับต่อไปนี้

๑. อธิบายวิสุทธิ ๗ โดยย่อ

เมื่อท่านอนุรุทธาจารย์ได้แสดงสมถกัมมัฏฐานจบลงแล้ว ประสงค์จะแสดงวิปัสสนากัมมัฏฐานตามที่ได้ปฏิญญาไว้แล้ว ณ เบื้องต้น จึงได้พรรณนาถึงวิปัสสนากัมมัฏฐาน เป็นต้นต่อไป

ตามอภิธัมมัตถสังคหอรรถกถากล่าวว่า :-

วิปสฺสนากมฺมฏฺฐาเน ปน สีลวิสุทฺธิ จิตฺตวิสุทฺธิ ทิฏฺฐิวิสุทฺธิ กงฺขาวิตรณวิสุทฺธิ มคฺคามคฺคญาณทสฺสนวิสุทฺธิ ปฏิปทาญาณทสฺสนวิสุทฺธิ ญาณทสฺสนวิสุทฺธิ เจติสตฺตวิเธน วิสุทฺธิสงฺคโห

ในวิปัสสนากัมมัฏฐานนี้ นักปฏิบัติควรรู้วิสุทธิสังคหะ ๗ คือ

๑. **สีลวิสุทฺธิ** ความบริสุทธิ์ของศีล
๒. **จิตฺตวิสุทฺธิ** ความบริสุทธิ์ของจิต
๓. **ทิฏฐิวิสุทฺธิ** ความบริสุทธิ์ของทิฏฐิ
๔. **กงฺขาวิตรณวิสุทฺธิ** ความบริสุทธิ์ของญาณที่ข้ามพ้นจากความสงสัย
๕. **มคฺคามคฺคญาณทสฺสนวิสุทฺธิ** ความบริสุทธิ์ในการเห็นแจ้งของญาณว่าเป็นมัคคปฏิปทาและมิใช่มัคคปฏิปทา
๖. **ปฏิปทาญาณทสฺสนวิสุทฺธิ** ความบริสุทธิ์ในการเห็นแจ้งของญาณเป็นเครื่องดำเนินไปสู่มัคคปฏิปทาโดยส่วนเดียว
๗. **ญาณทสฺสนวิสุทฺธิ** ความบริสุทธิ์ในการเห็นแจ้งของญาณ

หมดอายุ 23/02/2566

คำว่า **วิสุทฺธิ** ในวิปัสสนากัมมัฏฐานนี้ หมายความว่า ความบริสุทธิ์จากกิเลสเป็นพิเศษ เมื่อแยกบทแล้วได้ ๒ บท คือ วิ บทหนึ่ง สุทฺธิ บทหนึ่ง วิ แปลว่า วิเศษ **สุทฺธิ** แปลว่า ความบริสุทธิ์ ดังแสดงวจนัตถะว่า **วิเสเสน สุชฺฌนํ = วิสุทฺธิ (วิ ปุพฺพ สุทฺธ ธาตุ)** ความบริสุทธิ์จากกิเลสเป็นพิเศษชื่อว่า **สุทธิ** ได้แก่ ศีล สมาธิ ปัญญา คือ วิสุทธิทั้ง ๗ ประการ จริงอยู่ ความบริสุทธิ์ต่างๆ ที่เป็นไปในทางโลกก็มีอยู่ เช่น น้ำบริสุทธิ์ หญิงสาวบริสุทธิ์ บุคคลผู้บริสุทธิ์ สถานที่บริสุทธิ์ เหล่านี้เป็นต้น แต่ก็หาได้เรียกว่า วิสุทธิไม่ เพียงแต่เรียกว่า สุทธิ หรือบริสุทธิ์เท่านั้น ที่เป็นดังนี้ก็เพราะว่า ความบริสุทธิ์เหล่านี้ เป็นความบริสุทธิ์ธรรมดา หาใช่บริสุทธิ์เป็นพิเศษแต่อย่างใดไม่ส่วนความบริสุทธิ์ของ ศีล สมาธิ ปัญญา นั้น สามารถทำให้บริสุทธิ์ถึงขั้นเป็นฌานลาภีบุคคลและพระอริยบุคคล เหตุนี้แหละจึงเรียกว่า **วิสุทธิ**

แสดงวจนัตถะอีกนัยหนึ่งว่า **วิสุชฺฌตีติ = วิสุทฺธิ (กตฺตุสาธน)** ธรรมอันใดย่อมบริสุทธิ์เป็นพิเศษ ฉะนั้น ธรรมนั้นชื่อว่า **วิสุทธิ**

วิสุชฺฌติ เอตายาติ = วิสุทฺธิ (กรณสาธน) กาย วาจา ใจ ย่อมบริสุทธิ์เป็นพิเศษโดยธรรมชาตินั้น ฉะนั้น ธรรมชาตินั้นชื่อว่า **วิสุทธิ**

วิสุชฺฌนํ = วิสุทฺธิ (ภาวสาธน) ความบริสุทธิ์เป็นพิเศษชื่อว่า **วิสุทธิ**

ทั้ง ๕ ข้อนี้ ได้แก่ ศีล สมาธิ ปัญญา คือ วิสุทธิทั้ง ๗ นั่นเอง

(๑) สีลวิสุทฺธิ

โดยสามัญ **นิจศีล** ชื่อว่า **สีลวิสุทฺธิ** ดังนั้น สีลวิสุทธิของคฤหัสถ์ก็ได้แก่ ศีล ๕ ของอุบาสก อุบาสิกา ได้แก่ อุโบสถศีล ของสามเณรได้แก่ ศีล ๑๐ ของพระภิกษุได้แก่ ศีล ๒๒๗

ที่กล่าวว่า สีลวิสุทธิได้แก่นิจศีลนั้น ก็เพราะว่า **ธรรมดานิจศีลนี้ย่อมชำระกาย วาจา ใจ ให้สะอาดหมดจดจากความเป็นผู้ทุศีล ให้สำเร็จกิจเป็นที่ตั้งแห่งธรรมะชั้นสูง คือ ฌาน มรรค ผลและกุศลธรรมอื่นๆ ก็ย่อมบังเกิดขึ้นได้ ดังนั้น เมื่อว่าโดยสามัญแล้วนิจศีล** จึงชื่อว่า **สีลวิสุทธิ**

(๒) จิตฺตวิสุทฺธิ

อุปจารสมาธิ และอัปปนาสมาธิ ชื่อว่า **จิตฺตวิสุทธิ** ก็เพราะมีความบริสุทธิ์เป็นพิเศษปราศจากมลทินคือ นิวรณ์ และชำระใจให้ปราศจากมลทินคือ นิวรณ์ ทำให้นิวรณ์สงบลงได้ แต่ท่านได้ยกจิตที่เกิดพร้อมกับสมาธิทั้งสองนี้ขึ้นเป็นประธาน แล้วเรียกว่า **จิตตวิสุทธิ** ส่วน **ขณิก**

หมดสาย 23/02/2566

สมาธิ ที่เกิดขึ้นแก่สุทธิวิปัสสนายานิกะโยคีที่กำหนดรูป นามนั้น เรียกว่า **จิตตวิสุทธิ** ได้เหมือนกัน แต่จัดเข้าในอุปจารสมาธิโดยอนุโลม

สมาธิทั้งสองนี้ได้ชื่อว่าจิตตวิสุทธินั้น อยู่ภายในขอบเขตและมีอารมณ์ดังนี้ คือ อุปจารสมาธิ สมาธิที่อยู่ในมหากุศล มหากิริยา มีกัมมัฏฐานเป็นอารมณ์ อัปปนาสมาธิ สมาธิที่อยู่ในมหัคคตฌาน ๙ มีบัญญัติหรือปรมัตถ์ที่เนื่องมาจากกัมมัฏฐานเป็นอารมณ์

(๓) ทิฏฺฐิวิสุทฺธิ

นามรูปปริจเฉทญาณ ปัญญาที่กำหนดรู้เห็นรูป นามตามสภาวะที่เป็นจริงชื่อว่า **ทิฏฺฐิวิสุทฺธิ** เพราะชำระใจของโยคีบุคคลให้ปราศจากสักกายทิฏฐิหรืออัตตทิฏฐิ

(๔) กงฺขาวิตรณวิสุทฺธิ

ปัจจยปริคคหญาณ ปัญญาที่กำหนดรู้เห็นเหตุปัจจัยของรูป นามที่เกิดภายในตน ชื่อว่า **กงฺขาวิตรณวิสุทฺธิ** เพราะก้าวข้ามความสงสัย ๘ ประการ

ความสงสัย ๘ ประการในพระอภิธรรมปิฎก ได้แก่ :-

๑. **พุทฺเธ กงฺขติ** สงสัยในพระพุทธคุณทั้ง ๙ มี **อรหำ** เป็นต้น ว่าจะเป็นจริงดังที่กล่าวมานั้นหรือไม่

๒. **ธมฺเม กงฺขติ** สงสัยในพระธรรมคุณทั้ง ๖ มี **สวากฺขาโต** เป็นต้น ว่าจะเป็นจริงดังที่กล่าวมานั้นหรือไม่

๓. **สำเฆ กงฺขติ** สงสัยในพระสังฆคุณทั้ง ๙ มี **สปฏิปนฺโน** เป็นต้น ว่าจะเป็นจริงหรือไม่

๔. **สิกฺขาย กงฺขติ** สงสัยในสิกขาคือข้อปฏิบัติที่เกี่ยวกับ ศีล สมาธิ ปัญญา ว่าข้อปฏิบัติต่างๆ ที่พระพุทธโคดมได้ตรัสไว้นั้น จะผิดถูกประการใด และจะได้รับประโยชน์จริงหรือไม่

๕. **ปุพฺพนฺเต กงฺขติ** สงสัยในขันธ์ ๕ ที่เป็นอดีต คือที่ว่าสัตว์ทั้งหลายได้เคยเกิดมาแล้วแต่ในอดีตนั้น จริงหรือไม่

๖. **อปรนฺเต กงฺขติ** สงสัยในขันธ์ ๕ ที่เป็นอนาคต คือที่ว่าเมื่อสัตว์ทั้งหลายตายแล้วก็จะเกิดต่อไปนั้น จะเป็นจริงหรือไม่

๗. **ปุพฺพนฺตาปรนฺเต กงฺขติ** สงสัยในขันธ์ ๕ ที่เป็นอดีตและอนาคต คือ สัตว์ทั้งหลายที่กำลังปรากฏอยู่ในบัดนี้นั้น กล่าวกันว่า ได้เคยเกิดมาแล้วและจะเกิดต่อไปอีกนั้นจะเป็นจริงหรือไม่

หมดอายุ 23/02/2566

๘. **อิทปฺปจฺจยตา ปฏิจฺจสมุปฺปนฺเนสุ ธมฺเมสุ กงฺขติ** สงสัยในปฏิจจสมุปปันนธรรม มีสังขาร โดยปฏิจจสมุปปันนธรรมมีอวิชชา เป็นปัจจัย เป็นต้น คือในเรื่องบุญบาปและการสืบต่อแห่งภพใหม่ การเห็น การได้ยิน ของสัตว์ทั้งหลาย ที่เกี่ยวเนื่องมาจากความหลงและการจัดปรุงแต่งกาย วาจา ใจ เป็นต้น ซึ่งเป็นสาเหตุนั้น จะเป็นจริงหรือไม่

(๕) มคฺคามคฺคญาณทสฺสนวิสุทฺธิ

สัมมสนญาณ ญาณที่ไตร่ตรองในลักษณะทั้ง ๓ ของรูป นาม และอุทยัพพยญาณเบื้องต้น คือปัญญาที่เห็นความเกิดขึ้นและดับไปของรูป นาม แต่ยังอ่อนอยู่ ในระหว่างนั้นเป็นมัคคามัคคญาณทัสสนวิสุทธิ เพราะว่าวิปัสสนาญาณทั้งสองนี้ชำระใจให้พ้นจากคาหะทั้ง ๓ คือ ความยึดมั่นโดยตัณหา มานะ ทิฏฐิ ในอุปกิเลส ๑๐ อย่าง ซึ่งเป็นหนทางผิดเสียได้ ฉะนั้น เมื่ออุทยัพพยญาณเบื้องต้น (อย่างอ่อน) ของโยคีที่เห็นความเกิดดับของรูป นามนั้น เกิดขึ้นติดต่อกันอย่างไม่ขาดสาย โดยสะดวกสบาย แม้ว่าจะมีอุปกิเลส ๑๐ อย่าง อย่างใดอย่างหนึ่งเกิดขึ้นรบกวนขัดข้องอยู่ก็ตาม ใจก็ไม่เข้าไปเกาะเกี่ยวยุ่งอยู่กับอุปกิเลส ๑๐ นี้ แต่ประการใด คงเห็นอยู่แต่ความเกิดดับของรูป นามต่อไปอย่างไม่หยุดหย่อนเวลานั้นแลได้ชื่อว่า **มคฺคามคฺคญาณทสฺสนวิสุทฺธิ**

(๖) ปฏิปาทาญาณทสฺสนวิสุทฺธิ

วิปัสสนาญาณทั้ง ๙ มีอุทยัพพยญาณเบื้องปลาย (อย่างแก่) ที่ผ่านพ้นจากอุปกิเลส ๑๐ อย่างเป็นต้นจนถึงอนุโลมญาณ หรืออีกนัยหนึ่งเรียกว่า สัจจานุโลมิกญาณ ทั้งหมดนี้เรียกว่า **ปฏิปทาญาณทสฺสนวิสุทฺธิ** เพราะว่าวิปัสสนาญาณทั้ง ๙ นี้ ชำระใจให้พ้นจากความสำคัญผิดทั้ง ๓ มีนิจจสัญญา สุขสัญญา อัตตสัญญาเสียได้ จึงได้ชื่อว่า **ปฏิปทาญาณทสฺสนวิสุทฺธิ**

(๗) ญาณทสฺสนวิสุทฺธิ

มรรคญาณทั้ง ๔ มีโสดาปัตติมรรคเป็นต้น เชื่อว่าญาณทสฺสนวิสุทฺธิ เพราะชำระใจให้พ้นจากมลทินคือ โมหะ ความหลง ความไม่รู้ในเรื่อง ๘ อย่างเสียได้

เรื่อง ๘ อย่างนั้น คือ :-

๑. ไม่รู้ว่ากายใจนั้นเป็นตัวทุกข์

๒. ไม่รู้ว่าความยินดีพอใจนั้นเป็นเหตุให้ทุกข์เกิด

หมดอายุ 23/02/2566

๓. ไม่รู้ว่าพระนิพพานนั้นเป็นธรรมที่ดับทุกข์

๔. ไม่รู้ว่าองค์มรรค ๘ นั้นเป็นข้อปฏิบัติให้ถึงซึ่งพระนิพพาน

๕. ไม่รู้ในภพชาติที่เคยมีมา หมายถึง ไม่มีความเชื่อในภพก่อนๆ (แต่ไม่รู้ในภพชาติที่จะมีต่อไป)

๖. ไม่รู้ในภพชาติที่จะมีในข้างหน้า หมายถึง ไม่เชื่อในการที่จะเกิดต่อไป (แต่ไม่รู้ในภพชาติที่เคยมีมา)

๗. ไม่รู้ในภพชาติที่เคยมีมาและจะมีต่อไป หมายถึง ไม่มีความเชื่อทั้งในภพก่อนและภพหน้า คงเชื่ออยู่แต่ในปัจจุบันภพนี้ว่า มีการกำเนิดขึ้นมาจากบิดามารดา เมื่อตายแล้วก็หมดเรื่องกัน

๘. ไม่รู้ในความเป็นไปแห่งสัตว์ทั้งหลายว่า ได้แก่ ธรรมที่เป็นเหตุและเป็นผลมีอวิชชาตัณหาเป็นที่อาศัยและเกิดขึ้นติดต่อเกี่ยวเนื่องกัน ในระหว่างที่ยังไม่เข้าถึงพระนิพพานนั้นว่า ไม่ใช่ธรรมที่เป็นเหตุเป็นผลแต่อย่างใด คงเกิดขึ้นและเป็นไปตามอำนาจของพระเจ้าที่ได้จัดสร้างขึ้น

เปรียบเทียบวิสุทธิทั้ง ๗

ผู้ที่มุ่งหวังจะสำเร็จเป็นพระอริยบุคคลแล้วเข้าสู่พระนิพพานนั้น พึงทราบความสำคัญแห่งวิสุทธิทั้ง ๗ ว่า เบื้องต้นแห่งการปฏิบัติจะต้องมีสีลวิสุทธิและจิตตวิสุทธิทั้ง ๒ นี้เป็นรากฐานแห่งการปฏิบัติเสียก่อน ทิฏฐิวิสุทธิเป็นต้น จนถึงปฏิปทาญาณทัสสนวิสุทธิจึงจะสำเร็จลงได้ตามลำดับ ต่อแต่นั้นญาณทัสสนวิสุทธิอันเป็นวิสุทธิที่สำคัญยิ่งก็จะสำเร็จต่อไป ถ้าการปฏิบัติขาดสีลวิสุทธิและจิตตวิสุทธิทั้ง ๒ นี้เสียแล้ว ตั้งแต่ทิฏฐิวิสุทธิจนถึงปฏิปทาญาณทัสสนวิสุทธิก็มีขึ้นไม่ได้ เมื่อวิสุทธิทั้ง ๔ นี้มีขึ้นไม่ได้ญาณทัสสนาวิสุทธิอันเป็นวิสุทธิสุดท้ายก็เกิดขึ้นไม่ได้เช่นกัน ดังนั้น จึงเปรียบวิสุทธิทั้ง ๗ ประการนี้เสมือนหนึ่งการสร้างพระสถูปเจดีย์หรือร่างกายของคน

เปรียบเหมือนกับการสร้างพระสถูปเจดีย์นั้น คือ สีลวิสุทธิและจิตตวิสุทธิทั้ง ๒ เปรียบเสมือนหนึ่งรากฐานขององค์พระสถูปเจดีย์ที่ได้จัดสร้างขึ้นไว้ภายในพื้นดินอันแข็งแรงเป็นอย่างดี เพื่อเป็นที่รองรับองค์พระสถูปเจดีย์ ซึ่งจะได้สร้างขึ้นต่อไปอย่างใหญ่ยิ่งให้ตั้งอยู่อย่างมั่นคงถาวร ทิฏฐิวิสุทธิจนถึงปฏิปทาญาณทัสสนวิสุทธิทั้ง ๔ นี้ เปรียบเหมือนกับองค์พระสถูปเจดีย์ ญาณทัสสนาวิสุทธิเปรียบเหมือนกับฉัตรทองที่ประดับโดยรัตนะ ซึ่งเป็นยอดสุดขององค์พระสถูปเจดีย์

เปรียบเหมือนร่างกายของคนนั้น คือ สีลวิสุทธิและจิตตวิสุทธิทั้ง ๒ นี้เปรียบเหมือนขา ทิฏฐิวิสุทธิ เป็นต้นจนถึงปฏิปทาญาณทัสสนวิสุทธิทั้ง ๔ นี้ เปรียบเหมือนตัว ญาณทัสสนวิสุทธิเปรียบเหมือนศีรษะ ฉะนี้

จบวิสุทธิ ๗ โดยย่อ

หมดอายุ 23/02/2566

๒. แสดงลักขณะ ๓ ตามอภิธัมมัตถสังคหบาลี

อนิจฺจลกฺขณํ ทุกฺขลกฺขณํ อนตฺตลกฺขณญฺเจติ ตีณิ ลกฺขณานิ

ลักขณะมี ๓ คือ

๑.	**อนิจฺจลกฺขณํ**	ลักขณะที่ไม่เที่ยง
๒.	**ทุกฺขลกฺขณํ**	ลักขณะที่เป็นทุกข์
๓.	**อนตฺตลกฺขณํ**	ลักขณะที่เป็นอนัตตา

อธิบายบาลีข้อที่ ๒ ที่แสดงถึงลักขณะ ๓

คำว่า ลักขณะ หมายความว่า เป็นเครื่องหมายของสังขารธรรม ดังนั้นสิ่งทั้งหลายทั้งปวงที่ปรากฏมีอยู่ในโลกไม่ว่าจะเป็นรูปหรือนาม สิ่งที่มีชีวิตหรือไม่มีชีวิตทั้งภายในและภายนอกนั้น ถ้าได้พิจารณาเห็นสิ่งเหล่านี้มีเครื่องหมายทั้ง ๓ คือ **อนิจฺจตา ทุกฺขตา อนตฺตตา** ครบถ้วนบริบูรณ์แล้ว ก็จะตัดสินใจได้ทันทีว่า สิ่งเหล่านี้ล้วนแต่เป็นสังขารธรรมทั้งสิ้น คือ ธรรมที่ปรากฏขึ้นโดยมีเหตุปัจจัยปรุงแต่งดังมีวจนัตถะแสดงว่า

ลกฺขนฺติ ลกฺขิตพฺพํ อเนนาติ = ลกฺขณํ

บัณฑิตทั้งหลายย่อมกำหนดรู้ธรรมที่ควรรู้ (ว่าเป็นสังขตะ) โดยเครื่องหมายนั้น ฉะนั้นเครื่องหมาย (อันเป็นเหตุแห่งการรู้จำธรรมที่ควรรู้ว่าเป็นสังขตะ) นั้น ชื่อว่า ลักขณะ

๑. อนิจฺจสฺส ลกฺขณํ = อนิจฺจลกฺขณํ

เครื่องหมายของสังขตธรรมที่ไม่เที่ยง ชื่อว่า อนิจจลักขณะ ได้แก่ ความสิ้นไปดับไป ดังที่แสดงว่า **อนิจฺจํ ขยฏฺเฐน** ชื่อว่าเป็น **อนิจฺจะ** โดยอรรถว่า สิ้นไป ดับไป นั่นเอง

อีกนัยหนึ่ง **อนิจฺจสฺส ภาโว = อนิจฺจตา**

อนิจฺจตาเยว ลกฺขณํ = อนิจฺจลกฺขณํ

ความเป็นอยู่คือ สิ้นไปดับไปอยู่เรื่อยๆ ติดต่อกัน ของสังขตธรรมที่ไม่เที่ยงชื่อว่า อนิจจตา หรือความเป็นอยู่คือ สิ้นไป ดับไป อยู่เรื่อยๆ ติดต่อกัน ของสังขตธรรมที่ไม่เที่ยงนั่นแหละ เป็นเครื่องหมายให้รู้จำได้ ชื่อว่า **อนิจจลักขณะ**

ห้องสมุด 25/07/2566

๒ ทุกฺขสฺส ลกฺขณำ = ทุกฺขลกฺขณำ

เครื่องหมายของสังขตธรรมที่เป็นทุกข์ ชื่อว่า ทุกขลักษณะ ได้แก่ ความทนอยู่ไม่ได้ ต้องดับไป ตามที่แสดงว่า **ทุกฺขำ ภยฏฺเฐน** ชื่อว่า เป็นทุกข์ โดยอรรถว่า เป็นภัยที่น่ากลัว นั่นเอง

อีกนัยหนึ่ง **ทุกฺขสฺส ภาโว = ทุกฺขตา**

ทุกฺขตาเยว ลกฺขณำ = ทุกฺขลกฺขณำ

ความอยู่ไม่ได้ ต้องดับไปอยู่เรื่อยๆ ติดต่อกัน ของสังขตธรรม ชื่อว่า ทุกขตา หรือความทนอยู่ไม่ได้ ต้องดับไปอยู่เรื่อยๆ ติดต่อกัน ของสังขตธรรมที่เป็นทุกข์นั่นแหละ เป็นเครื่องหมายให้รู้จำได้ ได้ชื่อว่า **ทุกขลักษณะ**

๓. อนตฺตสฺส ลกฺขณำ = อนตฺตลกฺขณำ

เครื่องหมายของธรรมทั้งปวงที่ไม่ใช่อัตตะ ชื่อว่า อนัตตลักขณะ ได้แก่ ความไม่มีแก่นสาร ปราศจากเราเขาที่จะบังคับบัญชาให้เป็นไปตามความต้องการ ดังที่แสดงว่า **อนตฺตา อสารกฏฺเฐน** ชื่อว่าเป็น อนัตตา เพราะอรรถว่า ไม่มีแก่นสาร ปราศจากเราเขาที่จะบังคับบัญชาให้เป็นไปตามความต้องการนั่นเอง

อีกนัยหนึ่ง **อนตฺตสฺส ภาโว = อนตฺตตา**

อนตฺตตาเยว ลกฺขณำ = อนตฺตลกฺขณำ

ความไม่มีแก่นสาร ปราศจากเราเขาที่จะบังคับบัญชาให้เป็นไปตามความต้องการของธรรมทั้งปวง ชื่อว่า อนัตตา หรือความไม่มีแก่นสาร ปราศจากเราเขาที่จะบังคับบัญชาให้เป็นไปตามความต้องการของธรรมทั้งปวงนั่นแหละ เป็นเครื่องหมายให้รู้จำได้ชื่อว่า **อนัตตลักขณะ**

ความต่างกันระหว่าง อนิจจัง ทุกขัง อนัตตา กับ อนิจจลักขณะ ทุกขลักขณะ อนัตตลักขณะ

คำว่า อนิจจังและทุกขังทั้ง ๒ นี้ ได้แก่ สังขตธรรมคือ รูป นาม ขันธ์ ๕ ที่เป็นปรมัตถ์อย่างเดียว คำว่า อนัตตา นั้น ได้แก่ สังขตธรรมและอสังขตธรรม คือ รูป นาม ขันธ์ ๕ นิพพาน บัญญัติ ซึ่งเป็นไปในธรรมทั้งหมด ดังนั้น สมเด็จพระผู้มีพระภาคเจ้าจึงตรัสเทศนาว่า **สพฺเพ สงฺขารา อนิจฺจา สพฺเพ สงฺขารา ทุกฺขา สพฺเพ ธมฺมา อนตฺตา** ดังนี้

ส่วนคำว่า อนิจจลักขณะ ทุกขลักขณะ อนัตตลักขณะ นั้น ได้แก่ อาการบัญญัติ คือ ความเป็นไปแห่งรูป

หมดอายุ 31/12/2564

นาม ขันธ์ ๕ นิพพานบัญญัติ หาใช่เป็นตัวสภาวะปรมัตถ์และเป็นสัททบัญญัติ อัตถบัญญัติแต่ประการใดไม่ ฉะนั้น อาการบัญญัติของรูป นาม ขันธ์ ๕ ก็ได้แก่ อาการที่ดับไปสิ้นไปนั่นเอง อาการบัญญัติของนิพพาน ก็ได้แก่อาการที่ไม่มีการเกิดดับ มีแต่ความสงบจากกิเลส ขันธ์ ๕ ทั้งปวง อาการบัญญัติของสัททบัญญัติและอัตถบัญญัติ ก็ได้แก่ อาการที่ไม่มีความเกิดดับและไม่มีสภาวะองค์ธรรมรับรอง เพียงแต่เป็นไปตามคำที่สมมุติกันขึ้น และเป็นไปตามรูปร่าง สัณฐาน ส่วนสัดของมหาภูตรูปนั้น

ดังนั้น เมื่อสรุปลงแล้วก็คงได้ความว่า คำว่า อนิจจังและอนิจจลักขณะนั้นเป็นคนละอย่าง คือ อนิจจัง ไม่ใช่เป็น อนิจจลักขณะ และอนิจจลักขณะ ก็ไม่ใช่เป็น อนิจจัง ทุกขังและทุกขลักขณะ อนัตตาและอนัตตลักขณะ ก็คงเป็นไปในทำนองเดียวกันนี้ อุปมาเหมือนกับคำที่กล่าวไว้ว่า บุรุษไป **(ปุริโส คจฺฉติ)** ในที่นี้ คำว่า บุรุษ ได้แก่ ร่างกาย คำว่า ไป ได้แก่ กิริยาอาการของบุรุษที่กำลังยกเท้า กำลังก้าวเท้า ดังนั้น บุรุษจึงไม่ใช่เป็นอาการไป ไปก็ไม่ใช่บุรุษ เพียงแต่อาศัยอยู่ในตัวบุรุษ บุรุษนั่ง บุรุษยืน บุรุษนอน ก็เช่นเดียวกัน

เหตุที่คำว่า อนิจจัง กับ อนิจจลักขณะ มีความแตกต่างกันดังที่กล่าวมาแล้ว เพราะฉะนั้น ท่านพระมหาพุทธโฆษาจารย์จึงได้แสดงไว้ในวิสุทธิมรรคอรรถกถาว่า :-

อนิจจัง

อนิจฺจนฺติ ขนฺธปญฺจกํ. กสฺมา อุปฺปาทวยญฺญถตฺตภา วา หุตฺวา อภาวโต วา.

รูป นาม ขันธ์ ๕ ชื่อว่า อนิจจัง เพราะว่ามีการวิปริตผิดแปลกเปลี่ยนไปโดยความเกิดดับ หรืออีกนัยหนึ่ง เพราะมีแล้วไม่มี คือเกิดขึ้นแล้วก็สูญสิ้นดับไปไม่มีเหลือ

อนิจจลักขณะ

อุปฺปาทวยญฺญถตฺตํ อนิจฺจลกฺขณํ หุตฺวา อภาวสงฺขาโต วา อาการวิกาโร

ความเกิดขึ้น เสื่อมไป และเป็นอย่างอื่น ชื่อว่า อนิจจลักขณะ หรืออีกนัยหนึ่ง อาการวิการที่เกิดขึ้น แล้วก็สูญสิ้นดับไปไม่มีเหลือ ชื่อว่า อนิจจลักขณะ

ทุกขัง

วิสุทธิมัคคอรรถกถากล่าวว่า **ยทนิจฺจํ ตํ ทุกฺขนฺติ วจนโต ปน ตเทว ขนฺธปญฺจกํ ทุกฺขํ กสฺมา อภิณฺหปฏิปีฬนา**

หมดอายุ 23/02/2566

รูป นาม ขันธ์ ๕ รูปนั้นแหละชื่อว่า ทุกขัง สมดังที่พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงแสดงไว้ว่า

สิ่งใดไม่เที่ยงสิ่งนั้นเป็นทุกข์ เพราะรูป นาม ขันธ์ ๕ ถูกเบียดเบียนบีบคั้นอยู่เนืองๆ โดยความเกิดและความดับ

ทุกขลักขณะ

อภิณฺหปฏิปีฬนากาโร ทุกฺขลกฺขณํ อาการถูกเบียดเบียนบีบคั้นอยู่เนืองๆ ชื่อว่า ทุกขลักขณะ

อนัตตา

วิสุทธิมัคคอรรถกถากล่าวว่า **ยํ ทุกฺขํ ตทนตฺตานิ ปนวจนโต ตเทว ขนฺธปญฺจกํ อนตฺตา. กสฺมา อวสวตฺตนโต**

นาม รูป ขันธ์ ๕ นั้นแหละ ชื่อว่า อนัตตา สมดังที่พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงแสดงไว้ว่า สิ่งใดเป็นทุกข์สิ่งนั้นเป็นอนัตตา เพราะรูป นาม ขันธ์ ๕ ไม่อยู่ในอำนาจบังคับบัญชาของผู้ใดทั้งสิ้น

อนัตตลักขณะ

อวสวตฺตนากาโร อนตฺตลกฺขณํ

อาการที่ไม่เป็นไปในอำนาจบังคับบัญชาของผู้ใด ชื่อว่า อนัตตลักขณะ

เหตุผลในคำว่า อนัตตามีองค์ธรรมไม่เท่ากัน

คำว่า **สพฺเพ ธมฺมา อนตฺตา** ได้แก่ รูปนาม ขันธ์ ๕ นิพพานบัญญัติ กับ คำว่า **ตเทว ขนฺธปญฺจกํ อนตฺตา** ได้แก่ รูป นาม ขันธ์ ๕ ทั้ง ๒ บทนี้ล้วนแต่เป็นพุทธภาษิตทั้งสิ้น แต่แล้วองค์ธรรมไม่เหมือนกัน การเป็นดังนี้ก็เพราะเนื่องมาจากการแสดงธรรมเทศนาของพระพุทธองค์ทรงมุ่งหมายเป็นคนละแง่ คือ **สพฺเพ ธมฺมา อนตฺตา** ทรงแสดงในแง่ที่จะให้พุทธบริษัททั้งหลายได้ทราบถึงสิ่งทั้งปวงที่มีอยู่ในโลก ไม่ว่าจะเป็นปรมัตถ์หรือบัญญัติ ล้วนแต่เป็นอนัตตาทั้งสิ้น

ส่วน **ตเทว ขนฺธปญฺจกํ อนตฺตา นั้น** ทรงแสดง รูป นาม ขันธ์ ๕ ที่เป็นอารมณ์ของวิปัสสนาญาณ ประการเดียว เหตุนั้น คำว่า อนัตตา ที่อยู่ในบททั้งสองจึงได้องค์ธรรมไม่เท่ากัน

๓. แสดงอนุปัสสนา ๓ ตามอภิธัมมัตถสังคหบาลี

หมดอายุ 23/02/2566

อนิจฺจานุปสฺสนา ทุกฺขานุปสฺสนา อนตฺตานุปสฺสนา เจติ ติสฺโส อนุปสฺสนา

อนุปัสสนา มี ๓ คือ :-

๑. **อนิจฺจานุปสฺสนา** คือ พิจารณาเห็นโดยอาการไม่เที่ยง

๒. **ทุกฺขานุปสฺสนา** คือ พิจารณาเห็นโดยอาการเป็นทุกข์

๓. **อนตฺตานุปสฺสนา** คือ พิจารณาเห็นโดยอาการเป็นอนัตตา

อธิบายบาลีข้อที่ ๓ ที่แสดงถึงอนุปัสสนา ๓

อนุปัสสนา หมายความว่า การรู้เห็นเนืองๆ เมื่อแยกบทแล้วได้ ๒ บท คือ อนุ+ปสฺสนา อนุ แปลว่า เนืองๆ ปสฺสนา แปลว่า การรู้เห็น เมื่อรวมแล้วเป็น อนุปัสสนา แปลว่า การรู้เห็นเนืองๆ ดังนั้นคำว่า อนุปัสสนา ก็ได้แก่ ปัญญาเจตสิก คือ วิปัสสนาญาณที่มีการพิจารณารู้เห็นในเตภูมิกสังขตธรรมโดยความเป็น อนิจจัง ทุกขัง อนัตตา เหตุนี้แหละอนุปัสสนาจึงมี ๓

อนุปัสสนา ๓ เมื่อแสดงวจนัตถะคือ ความหมายของศัพท์แล้วก็จะได้ดังนี้

อนิจฺจสฺส อนุปสฺสนา = อนิจฺจานุปสฺสนา

การพิจารณารู้เห็นรูป นามที่เป็นอนิจจังอยู่เนืองๆ จนอนิจจลักขณะปรากฏ ชื่อว่า อนิจจานุปัสสนา *หรืออีกนัยหนึ่ง*

อนิจฺจตาย อนุปสฺสนา = อนิจฺจานุปสฺสนา

การพิจารณารู้เห็นความไม่เที่ยงอยู่เนืองๆ ชื่อว่า อนิจจานุปัสสนา คำว่า **อนิจจานุปัสสนา** ในวจนัตถะข้อที่ ๒ นี้ ถ้าว่าตามวจนัตถะวิคคหะแล้ว ก็ต้องสำเร็จรูปเป็น อนิจฺจตานุปสฺสนา แต่ในที่นี้ลบ ตา ปัจจัยออกเสีย สำเร็จรูปเป็น **อนิจฺจานุปสฺสนา**

ส่วนทุกขานุปัสสนาและอนัตตานุปัสสนานั้น วจนัตถะ ความหมายก็เป็นทำนองเดียวกันนี้

มหาวิปัสสนา ๑๘

ปัญญาที่ได้ชื่อว่า อนุปัสสนา นี้ เมื่อว่าโดยยอดยิ่งก็คือ ไตรลักษณ์ มี ๓ ดังที่ได้กล่าวมาแล้ว แต่ถ้าจะว่าอย่างกว้างขวางโดยพิสดาร ที่ได้ชื่อว่า มหาวิปัสสนา แล้วก็มี ๑๘ ประการ

ดังมีที่มาในวิสุทธิมัคคอรรถกถาว่า :-

อฏฺฐารส มหาวิปสฺสนา นาม อนิจฺจานุปสฺสนาทิกา ปญฺญา*

หมดอายุ 23/02/2566

---

* วิสุทฺธิมคฺค ฉบับอักษรไทย ตติยภาค ๒๖๐. ฉบับอักษรพม่า ทุติยภาค ๒๖๔.

๑. อนิจฺจานุปสฺสนำ ภาเวนฺโต นิจฺจสญฺญำ ปชหติ

๒. ทุกฺขานุปสฺสนำ ภาเวนฺโต สุขสญฺญำ ปชหติ

๓. อนตฺตานุปสฺสนำ ภาเวนฺโต อตฺตสญฺญำ ปชหติ

๔. นิพฺพิทานุปสฺสนำ ภาเวนฺโต นนฺทึ ปชหติ

๕. วิราคานุปสฺสนำ ภาเวนฺโต รำคำ ปชหติ

๖. นิโรธานุปสฺสนำ ภาเวนฺโต สมุทยำ ปชหติ

๗. ปฏินิสฺสคฺคานุปสฺสนำ ภาเวนฺโต อาทานำ ปชหติ

๘. ขยานุปสฺสนำ ภาเวนฺโต ฆนสญฺญำ ปชหติ

๙. วยานุปสฺสนำ ภาเวนฺโต อายูหนำ ปชหติ

๑๐. วิปริณามานุปสฺสนำ ภาเวนฺโต ธุวสญฺญำ ปชหติ

๑๑. อนิมิตฺตานุปสฺสนำ ภาเวนฺโต นิมิตฺตำ ปชหติ

๑๒. อปฺปณิหิตานุปสฺสนำ ภาเวนฺโต ปณิธึ ปชหติ

๑๓. สุญฺญตานุปสฺสนำ ภาเวนฺโต อภินิเวสำ ปชหติ

๑๔. อธิปญฺญาธมฺมวิปสฺสนำ ภาเวนฺโต สาราทานาภินิเวสำ ปชหติ

๑๕. ยถาภูตญาณทสฺสนำ ภาเวนฺโต สมฺโมหาภินิเวสำ ปชหติ

๑๖. อาทีนวานุปสฺสนำ ภาเวนฺโต อาลยาภินิเวสำ ปชหติ

๑๗. ปฏิสงฺขานุปสฺสนำ ภาเวนฺโต อปฺปฏิสงฺขำ ปชหติ

๑๘. วิวฏฏานุปสฺสนำ ภาเวนฺโต สงฺโยคาภินิเวสำ ปชหติ

ชื่อว่ามหาวิปัสสนา ๑๘ อย่างนั้นคือ ปัญญาที่พิจารณาเห็นเตภูมิกสังขารธรรม โดยความเป็นอนิจจังอยู่เนืองๆ เป็นต้น ๑๘ อย่างนั้น คือ

๑. ในมหาวิปัสสนา ๑๘ อย่างนี้ เมื่อโยคีบุคคลทำให้ อนิจจานุปัสสนา คือ ปัญญาที่ตามเห็นว่าไม่เที่ยงเจริญขึ้น ย่อมละนิจจสัญญา ความสำคัญว่าเที่ยง ให้หมดไปได้

๒. เมื่อทำให้ ทุกขานุปัสสนา คือ ปัญญาที่ตามเห็นว่าเป็นทุกข์เจริญขึ้น ย่อมละสุขสัญญา ความสำคัญว่าสุข ให้หมดไปได้

๓. เมื่อทำให้ อนัตตานุปัสสนา คือ ปัญญาที่ตามเห็นว่าไม่ใช่ตนเจริญขึ้น ย่อมละอัตตสัญญา ความสำคัญว่าเป็นตน ให้หมดไปได้

หมดอายุ 23/02/2566

๔. เมื่อทำให้ นิพพิทานุปัสสนา คือ ปัญญาที่ตามเห็นว่าเป็นสิ่งที่น่าเบื่อหน่ายเจริญขึ้น ย่อมละ นันทิ ความเพลิดเพลิน ให้หมดไปได้

๕. เมื่อทำให้ วิราคานุปัสสนา คือ ปัญญาที่ตามเห็นว่าเป็นสิ่งน่าคลายความกำหนัดเจริญขึ้น ย่อมละราคะ ความกำหนัด ให้หมดไปได้

๖. เมื่อทำให้ นิโรธานุปัสสนา คือ ปัญญาที่ตามเห็นความดับไปเจริญขึ้น ย่อมละสมุทัย ความเกิด ให้หมดไปได้

๗. เมื่อทำให้ ปฏินิสสัคคานุปัสสนา คือ ปัญญาที่ตามเห็นความสละคืนจากการถือว่าเป็น นิจจะ สุขะ อัตตะ สุภะ แล้วน้อมนึกไปในพระนิพพานเจริญขึ้น ย่อมละอาทานะ การรับกิเลส กล่าวคือการให้กิเลสเกิดโดยที่ไม่ได้เห็นโทษของสังขตธรรม ให้หมดไปได้

๘. เมื่อทำให้ ขยานุปัสสนา คือ ปัญญาที่ตามเห็นความสิ้นไปแห่งรูปนามเจริญขึ้น ย่อมละฆนสัญญา ความสำคัญว่าเป็นก้อน เป็นกอง เป็นแท่ง ให้หมดไปได้

๙. เมื่อทำให้ วยานุปัสสนา คือ ปัญญาที่ตามเห็นความเสื่อมไปของสังขตธรรม ที่ดับไปแล้วและจะมีขึ้นในข้างหน้า โดยเปรียบเทียบกับความเสื่อมไปของสังขตธรรมที่กำลังมีอยู่เฉพาะหน้าเจริญขึ้นย่อมละอายูหนะ คือกิเลสเป็นเครื่องประมวลมาซึ่งกองทุกข์ ให้หมดไปได้

๑๐. เมื่อทำให้ วิปริณามานุปัสสนา คือ ปัญญาที่ตามเห็นความแปรไปไม่คงที่เจริญขึ้น ย่อมละ ธุวสัญญา ความสำคัญว่าเที่ยงคงที่ ให้หมดไปได้

๑๑. เมื่อทำให้ อนิมิตตานุปัสสนา คือ ปัญญาที่ตามเห็นว่าไม่มี นิมิต รูปร่าง สัณฐาน ซึ่งเป็นที่ตั้งยืนยงเจริญขึ้น ย่อมละนิมิตทั้ง ๒ คือ ฆนนิมิตและนิจจนิมิต ความมีรูปร่าง สัณฐาน อันใดอันหนึ่ง ตั้งมั่นคงที่อยู่ให้หมดไปได้

๑๒. เมื่อทำให้ อัปปณิหิตานุปัสสนา คือ ปัญญาที่ตามเห็นว่าไม่มีสิ่งที่น่ายินดี น่าปรารถนา เจริญขึ้น ย่อมละปณิธิ ความยินดีปรารถนาในเวทยิตสุข ให้หมดไปได้

๑๓. เมื่อทำให้ สุญญตานุปัสสนา คือ ปัญญาที่ตามเห็นว่ามีแต่ความว่างเปล่าจากเรา เขา ไม่อยู่ในอำนาจบังคับบัญชาของใครๆ ทั้งสิ้นเจริญขึ้น ย่อมละอภินิเวส ความถือมั่นว่าเป็นเรา เป็นเขาอยู่ในอำนาจบังคับบัญชาให้หมดไปได้

๑๔. เมื่อทำให้ อธิปัญญาธัมมวิปัสสนา คือ ปัญญาที่ตามเห็นชัดแจ้งอย่างยิ่งในอารมณ์และอารัมมณิกว่า เป็นแต่รูปกับนามซึ่งเป็นสังขตธรรมเท่านั้นที่หมดไปสิ้นไป หาใช่มีเราเขาหมดสิ้นไปแต่ประการใดไม่ อาศัยการเห็นอย่างประจักษ์กับการดับไปของรูป นามที่เป็นฝ่ายอารมณ์และอารัมมณิกเจริญขึ้น ย่อมละสาราทานาภินิเวส ความงมงายถือมั่นในรูปนามที่ไม่เป็นแก่นสารว่าเป็นแก่นสาร ให้หมดไปได้

หมดอายุ 23/02/2566

๑๕. เมื่อทำให้ ยถาภูตญาณทัสสนะ คือ ปัญญาที่ตามเห็นรูป นาม และธรรมที่เป็นปัจจัยของรูป นามตามความเป็นจริงเจริญขึ้น ย่อมละสัมโมหาภินิเวส การถือมั่นโดยความเฉยอยู่ในเรื่องวิจิกิจฉาว่าเป็นเรา เขาหรือเปล่า เป็นต้น และทิฏฐิว่าพระเจ้าเป็นผู้สร้างโลกเป็นต้น ให้หมดไปได้

๑๖. เมื่อทำให้ อาทีนวานุปัสสนา คือ ปัญญาที่ตามเห็นโทษในรูป นามโดยอาศัยความดับไปสิ้นไปอย่างน่ากลัวเจริญขึ้น ย่อมละอาลยาภินิเวส ความยึดมั่นจดจ่อในรูปนามว่าเป็นที่พึ่งที่อาศัย ให้หมดไปได้

๑๗. เมื่อทำให้ ปฏิสังขานุปัสสนา คือ ปัญญาที่ตามเห็นรูปนามมีสภาพเป็นอนิจจัง ทุกขัง อนัตตาเกิดขึ้นเสมอ เพื่อจะสลัดเลิกละจากอารมณ์คือรูปและนามเจริญขึ้น ย่อมละอัปปฏิสังขา ความไม่พิจารณาให้แจ้งประจักษ์ในรูป นาม มีสภาวะเป็นอนิจจัง ทุกขัง อนัตตาอันเป็นตัวโมหะ ให้หมดไปได้

๑๘. เมื่อทำให้ วิวัฏฏานุปัสสนา คือ ปัญญาที่ตามเห็นรูป นามมีสภาพเป็นอนิจจัง ทุกขัง อนัตตา เกิดการที่จะปล่อยละทิ้งอันเป็นตัวสังขารุเปกขาญาณ อนุโลมญาณเจริญขึ้น ย่อมละสังโยคาภินิเวส ความยึดมั่นประกอบติดอยู่ในรูปนามอันเป็นตัวตัณหา มานะ ทิฏฐิ ให้หมดไปได้

อธิบายขยายความในมหาวิปัสสนา ๑๘

(๑) อนิจจานุปัสสนา

อนิจจานุปัสสนา ปัญญาที่พิจารณาเห็นความไม่เที่ยงของรูป นาม ที่เนื่องมาจากการเห็นเป็นประจักษ์แห่งการเกิดขึ้นและดับไปในขณะที่กำหนดรูป นามอยู่นั่นแหละ ปัญญานี้ได้ชื่อว่าอนิจจานุปัสสนา ดังนั้น นักศึกษาทั้งหลายพึงทราบความในระหว่างคำว่า **อนิจฺจ อนิจฺจลกฺขณ อนิจฺจานุปสฺสนา**ทั้ง ๓ นี้ ว่ามีความหมายต่างกัน คือ

นิจฺจ ได้แก่ ธรรมที่ไม่เที่ยง

อนิจฺจลกฺขณ ได้แก่ เครื่องหมายที่ให้รู้ว่าไม่เที่ยง

อนิจฺจานุปสฺสนา ได้แก่ ปัญญาที่พิจารณาเห็นว่าไม่เที่ยงอยู่เนืองๆ ในรูป นาม ขันธ์ ๕ หรือกาย ใจ คือ ปัญญาที่ในมหากุศล มหากิริยา ขณะที่กำหนดรู้รูป นาม ขันธ์ ๕ หรือกาย ใจ ดังที่วิสุทธิมัคคอรรถกถาแสดงว่า :-

อนิจฺจนฺติ ขนฺธปญฺจกํ. กสฺมา อุปฺปาทวยญฺญถตฺตภาวา. หุตฺวา อภาวโต วา. อุปฺปาทวยญฺญถตฺตํ อนิจฺจลกฺขณํ หุตฺวา อภาวสงฺขาโต วา อาการวิการโร[๒]

หมดอายุ 23/02/2566

[๒] วิสุทฺธิมคฺค ฉบับไทย ตติยภาค ๒๕๗ ฉบับพม่า ทุติยภาค ๒๗๖.

นิพฺพตฺตานํ เอเตเนวากาเรน อจตฺวา ขณภงฺเคน เภโทติ อตฺโถ อนิจฺจานุปสฺสนาติ ตสฺสา อนิจฺจตาย วเสน รูปาทีสุ อนิจฺจนฺติ อนุปสฺสนา[๓]

รูป นาม ขันธ์ ๕ ชื่อว่า อนิจจัง เพราะว่ามีการวิปริตแปรเปลี่ยนไปโดยความเกิด ดับและเป็นอย่างอื่น (ชรา) หรืออีกนัยหนึ่ง เพราะเกิดขึ้นแล้วก็เสื่อมสิ้นดับไปไม่มีเหลือ ความเป็นไปที่มีอาการแปรเปลี่ยนไปโดยความเกิดดับและเป็นอย่างอื่น ชื่อว่า **อนิจจลักขณะ** หรืออีกนัยหนึ่ง อาการวิการ กล่าวคือ เกิดขึ้นแล้วก็เสื่อมสิ้นดับไปไม่มีเหลือ ชื่อว่า **อนิจจลักขณะ**

หมายเอาความสลายโดยการดับไปชั่วขณะแห่งรูป นามขันธ์ ๕ ที่เกิดขึ้นแล้วไม่คงอยู่ในอาการนั้นอย่างเดียวนั่นแหละ เรียกว่า **อนิจจลักขณะ** การพิจารณาเห็นในรูปธรรมเป็นต้นว่าไม่เที่ยงโดยอำนาจแห่งอนิจจลักขณะ ได้ชื่อว่า **อนิจจานุปัสสนา**

อนิจจลักขณะทั้ง ๒ มี **อุปฺปาทวยญฺญถตฺตํ** และ **หุตฺวา อภาว** ที่กล่าวมาแล้วนี้ ลักขณะที่ ๒ คือ

หมดอายุ 23/02/2566

[๓] อาปานสติวณฺณนา.

หุตฺวา อภาว เกิดขึ้นแล้วก็ดับไปไม่มีเหลือ เป็นลักขณะที่ประเสริฐสำคัญกว่าลักขณะที่ ๑ ที่เป็นดังนี้ก็เพราะลักขณะที่ ๒ นี้ จะมีปรากฏชัดแก่ปัญญาของโยคี ในเมื่อวิปัสสนาญาณเบื้องบนตั้งแต่ภังคญาณเกิดขึ้นเป็นต้นไป ดังนั้นเมื่อได้พิจารณาเห็นรูป นาม โดยความเป็นอนิจจังตามลักขณะที่ ๒ แล้ว ก็กล่าวได้ว่าอนิจจานุปัสสนานี้ได้เจริญดียิ่งเป็นพิเศษ เหตุนั้น ท่านอาจารย์อนันทเถระจึงได้แสดงไว้ในวิภังคมูลฎีกาว่า **หุตฺวา อภาวฏฺเฐนาติ อิทำ อิตเรสำ จตุนฺนำ อาการานำ สงฺคหำ กตฺวา วิสำ วุตฺตำ.** อนิจจังลักขณะทั้ง ๔ ที่นอกจาก **หุตฺวา อภาว** นั้น ย่อมรวมเข้าในอนิจจลักขณะที่เป็น หุตฺวา อภาว อยู่แล้ว ดังนั้นท่านวิสุทธิมัคคอรรถกถาจารย์จึงได้แสดงคำว่า **หุตฺวา อภาวฏฺเฐน** โดยเฉพาะ

อธิบายว่า ท่านอรรถกถาจารย์ได้แสดงไว้ในสัมโมหวิโนทนี อรรถกถาว่า รูป นาม ขันธ์ ๕ นี้เป็น อนิจจัง เพราะมีการเกิดขึ้นแล้วก็ดับไปไม่มีเหลือ **(หุตฺวา อภาว)** แล้วได้แสดงต่อไปว่ายังมีลักขณะอีก ๔ ประการ ในการที่จะทำให้รู้ได้ว่า รูป นาม ขันธ์ ๕ เป็น อนิจจัง

ลักขณะ ๔ อย่างนั้น คือ :-

๑. **อุปฺปาทวยวนฺตตฺตา** มีการเกิดดับเป็นที่สุด

๒. **วิปริณาม** มีการเปลี่ยนไปไม่คงที่

๓. **ตาวกาลิก** ตั้งอยู่ชั่วขณะ

๔. **นิจฺจปฏิกฺเขป** มีการปฏิเสธความเที่ยง คล้ายกับจะรับรองว่าไม่เที่ยง

ลักขณะทั้ง ๕ อันเป็นเครื่องหมายที่จะให้รู้ได้ว่า รูป นาม ขันธ์ ๕ เป็นอนิจจังนี้ ท่านอรรถกถาจารย์หาได้ยกมาแสดงพร้อมกันทั้ง ๕ อย่างไม่ คงยกมาแสดงไว้เป็นประธานเฉพาะแต่คำว่า **หุตฺวา อภาว** อย่างเดียวเท่านั้น การที่ท่านไม่ได้ยกลักขณะอีก ๔ มาแสดงพร้อมกันไปด้วยนั้น ก็เพราะลักขณะทั้ง ๔ มี อุปฺปาทวยวนฺตตฺตา เป็นต้นนี้ได้รวมอยู่ในลักขณะ **หุตฺวา อภาว** อยู่แล้ว หมายความว่า เมื่อโยคีบุคคลได้พิจารณาเห็นรูป นาม โดยความเป็นอนิจจังตามลักขณะ หุตฺวา อภาว เวลาใด เวลานั้นก็มีความรู้ในลักขณะทั้ง ๔ นี้ไปด้วย

ธรรมเหล่าใดได้มีปัจจัย ๔ ปรุงแต่งให้เกิดขึ้น ธรรมเหล่านี้ชื่อว่า สังขตธรรม สังขตธรรมทั้งหลายย่อมมีการเกิดขึ้น ตั้งอยู่ ดับไป (อุปปาทะ ฐิติ ภังคะ) อันเป็นสังขตลักขณะ คือเครื่องหมายที่จะให้รู้จำได้ว่านี้เป็นสังขตธรรม และอุปปาทะ ฐิติ ภังคะ ทั้ง ๓ ขณะนี้ เรียกว่า ชาติ ชรา มรณะ เกิด แก่ ตาย ก็ได้

สังขตะและสังขตลักขณะทั้ง ๒ นี้ เมื่อว่าโดยการพิจารณาเห็นของวิปัสสนาญาณแล้ว สังขตธรรมเป็นอนิจจัง สังขตลักขณะเป็นอนิจจลักขณะ โดยเหตุนั้น อุปปาทะ ฐิติ ภังคะ แต่ละขณะๆ นี้จึงเป็นอนิจจลักขณะด้วยกันทั้งสิ้น สำหรับภังคะขณะนั้น มีการแสดงถึงความไม่เที่ยงให้ปรากฏแจ่มชัดอย่างสมบูรณ์ถูกต้องตามลักขณะที่ได้ชื่อว่าอนิจจังยิ่งกว่าขณะทั้ง ๒ นั้น

หมดอายุ 23/02/2566

ดังนั้น ถ้าหากมีการพิจารณาเห็นแต่เพียงแค่อุปปาทขณะ ฐิติขณะทั้ง ๒ ส่วน ภังคขณะยังไม่ได้มีการรู้เห็นแต่ประการใด การพิจารณาเห็นเช่นนี้ยังไม่จัดว่าได้รู้เห็นอย่างชัดเจนในความเป็นอนิจจัง เพียงแต่กล่าวได้ว่ามีการอนุมานเอาเองว่า ธรรมเหล่านี้เมื่อมีการเกิดขึ้น ตั้งอยู่ แล้วก็จะต้องมีการดับไป ถ้ามีการดับ ธรรมเหล่านี้ก็เป็นอนิจจัง การอนุมานเอาเองเช่นนี้ หาใช่เป็นการรู้เห็นตามความเป็นอนิจจังที่แท้ไม่ ต่อเมื่อพิจารณาภังคขณะของสังขตธรรมโดยชัดแจ้งอย่างสมบูรณ์แล้ว ขณะนั้นแหละจึงจะได้ชื่อว่ามีการรู้เห็นความเป็นอนิจจังที่แท้จริงได้ เหตุนี้ท่านอรรถกถาจารย์จึงได้ขยายในคำว่า **หุตฺวา อภาว** ที่แสดงถึงอนิจจลักขณะต่อไปโดยคำว่า **ขณภงฺเคน เภโท** ที่เป็นดังนี้ก็เพราะประสงค์จะให้รู้ถึงความเป็นเยี่ยมส่วนหนึ่งในอนิจจลักขณะดังที่ท่านอาจารย์ธรรมปาลเถระแสดงไว้ในวิสุทธิมัคคมหาฎีกาว่า :-

กิญฺจาปิ อุปฺปาทาทิติวิธมฺปิ สงฺขตลกฺขณตฺตาย อนิจฺจลกฺขณํ ตถาปิ ชาติชราทีสุน ตถา อนิจฺจลกฺขณํ ปากฏํ หุตฺวา อุปฏฺฐาติ ยถาวยกฺขเณติ อาห ภงฺโค นาม อนิจฺจตาย ปรมา โกฏิติ.

ขณะทั้ง ๓ มีอุปปาทขณะเป็นต้น แม้ว่าจะเป็นอนิจจลักขณะโดยการเป็นเครื่องหมายของสังขตธรรมด้วยกันก็จริง แต่กระนั้นก็ตาม ขณะเกิดและขณะแก่นั้น อนิจจลักขณะหาใช่ปรากฏชัดเหมือนกับขณะดับไม่ โดยเหตุนี้ท่านอรรถกถาจารย์จึงได้กล่าวว่า ขณะดับนั้นแหละเป็นส่วนเยี่ยมในอนิจจลักขณะ

อนิจจานุปัสสนาแท้และเทียม

ธรรมที่เป็นอนิจจังและอนิจจลักขณะทั้ง ๒ นี้ ได้กล่าวมาแล้วในตอนต้น ว่ามีความหมายต่างกัน แต่กระนั้นถ้าได้มีการกำหนดรู้ในอนิจจธรรม คือ รูป นามที่เกิดอยู่เฉพาะหน้าแล้ว อนิจจลักขณะอย่างใดอย่างหนึ่งก็จะปรากฏเห็น โดยความเป็นอนิจจังในขณะนั้น พร้อมกันไปด้วยการรู้เห็นในความเป็นอนิจจังโดยการกำหนดรู้อยู่เช่นนี้แหละเรียกว่า **อนิจจานุปัสสนาแท้**

ถ้าหากว่าไม่ได้มีการกำหนดรู้ในอนิจจธรรมที่เกิดอยู่เฉพาะหน้าแต่ประการใด เพียงแต่ทำการคิดนึกพิจารณาไปในอนิจจลักขณะโดยการบริกรรมว่า **สพฺเพ สงฺขารา อนิจฺจา** สังขารทั้งหลายไม่เที่ยง อันเป็นบัญญัติอนิจจะอยู่อย่างนี้ อนิจจลักขณะไม่มีโอกาสที่จะปรากฏได้ การปฏิบัติดังนี้เรียกว่า อนิจจานุปัสสนาเทียม

ดังที่ท่านมหาพุทธโฆษาจารย์แสดงไว้ในคัมภีร์อัฏฐสาลินีอรรถกถาว่า :-

หมดอายุ 23/02/2566

คำบาลี

๑. วุฏฺฐานคามินี ปน วิปสฺสนา กิมารมฺมณาติ ลกฺขณารมฺมณาติ

๒. ลกฺขณํ นาม ปญฺญตฺติคติกํ น วตฺตพฺพธมฺมภูตํ

๓. โย ปน อนิจฺจํ ทุกฺขํ อนตฺตาติ ตีณิ ลกฺขณานิสลฺลกฺขติ ตสฺส ปญฺจ ขนฺธา กณฺเจพทฺธกุณปํ วิย โหนฺติ

๔. สงฺขารารมฺมณเมว ญาณํ สงฺขารโต วุฏฺฐาติ

๕. ยถา หิ เอโก ภิกฺขุ ปตฺตํ กิณิตุกาโม ปตฺตวานิเชน ปตฺตํ อาภตํ ทิสฺวา หฏฺฐปหฏฺโจคณฺหิสฺสามีติ จินฺเตตฺวา วิมํสมาโน ตีณิ ฉิทฺทานิ ปสฺเสยฺย

๖. โส น ฉิทฺเทสุ นิราลโย โหติ ปตฺเต ปน นิราลโย โหติ

๗. เอวเมว ตีณิ ลกฺขณานิ สลฺลกฺเขตฺวา สงฺขาเรสุ นิราลโย โหติ สงฺขารา รมฺมณเมว ญาเณน สงฺขารโต วุฏฺฐาตีติ เวทิตพฺพํ

๘. ทุสฺโสปเมปิ เอเสว นโย.

คำไทย

๑. คำว่า **วุฏฐานคามินีวิปัสสนา** คือ สังขารุเปกขาญาณเบื้องปลายและอนุโลมญาณนั้น มีอะไรเป็นอารมณ์ เพราะมีข้อสงสัยอยู่ว่า วุฏฐานคามินีวิปัสสนาญาณนี้ มีสังขตธรรมเป็นอารมณ์ หรือมีลักขณะ ๓ เป็นอารมณ์ ถ้ามีสังขตธรรมเป็นอารมณ์แล้ว ลักขณะ ๓ ก็เป็นอารมณ์ไม่ได้ ถ้ามีลักขณะ ๓ เป็นอารมณ์ ก็ไม่น่าจะกล่าวว่าโคตรภูและมรรคนี้พ้นจากอารมณ์ที่เป็นสังขตธรรม ควรจะกล่าวว่าโคตรภูและมรรคนี้พ้นจากอารมณ์ไตรลักษณ์ โดยเหตุนี้จึงได้ตั้งคำถามนี้ขึ้น ตอบอย่างสั้นๆ ว่า วุฏฐานคามินีวิปัสสนาญาณ มีไตรลักษณ์เป็นอารมณ์

๒. ตามธรรมไตรลักษณ์นั้นมีสภาพเป็นบัญญัติ หาใช่เรียกว่าเป็นกามธรรม มหัคคตธรรม และโลกุตตรธรรมแต่ประการใดไม่

๓. แต่ผู้ใดได้กำหนดรู้เห็นไตรลักษณ์ มีอนิจจลักขณะ ทุกขลักขณะ อนัตตลักขณะอยู่ ขันธ์ ๕ ที่เกี่ยวกับไตรลักษณ์อย่างใดอย่างหนึ่งของผู้ที่กำหนดรู้เห็นไตรลักษณ์ ก็ย่อมจะปรากฏแก่วิปัสสนาญาณของผู้นั้น ประดุจดังซากงูซากสุนัขเน่าผูกห้อยอยู่ที่คอ

๔. เหตุที่พิจารณาเห็นไตรลักษณ์และสังขตธรรมเป็นไปพร้อมๆ กัน ดังที่กล่าวมาแล้ว วิปัสสนาญาณ ที่มีสังขตธรรมเป็นอารมณ์อยู่นั้น ก็ผ่านไปจากอารมณ์ที่เป็นสังขตธรรม คือ รูปนาม ขันธ์ ๕

หมดอายุ 23/02/2566

๕. ข้อนี้มีอุปมาว่า ภิกษุรูปหนึ่งไปหาซื้อบาตร ได้เห็นบาตรที่เจ้าของร้านนำมาให้ชม รู้สึกมีความพอใจ คิดว่าจะซื้อบาตรนั้น แล้วจึงตรวจดูอย่างถี่ถ้วนก็เห็นบาตรนั้นมีรูทะลุ ๓ รู ความพอใจต้องการที่จะซื้อก็หมดไป

๖. ในการที่ความพอใจอาลัยรักใคร่ผูกพันหมดไปนั้น ภิกษุรูปนั้นหาใช่หมดความพอใจอาลัยรักใคร่ผูกพันในรูทะลุนั้นไม่ เป็นแต่หมดความพอใจอาลัยรักใคร่ผูกพันในบาตรต่างหาก

๗. ข้ออุปมานี้ฉันใด เมื่อพิจารณารู้เห็นไตรลักษณ์แล้ว ความพอใจอาลัยรักใคร่ผูกพันในสังขตธรรม ก็หมดลง เพราะฉะนั้น โคตรภูและมรรคญาณที่เกิดต่อจากวุฏฐานคามินีวิปัสสนาญาณนั้น ก็ผ่านไปจากอารมณ์ที่เป็นสังขตธรรม โดยวุฏฐานคามินีวิปัสสนาญาณที่มีสังขตธรรมพร้อมด้วยไตรลักษณ์เป็นอารมณ์

๘. บัณฑิตทั้งหลายพึงทราบเนื้อความดังนี้พร้อมด้วยข้ออุปมา โดยการซื้อผ้าที่มีรอยขาด ๓ แห่ง ก็ทำนองเดียวกัน

ท่านอาจารย์อานันทเถระก็แสดงไว้ในอัฏฐสาลินีมูลฎีกาว่า :-

คำบาลี

๑. อนิจฺจาติอาทินา สงฺขาเรสุ ปวตฺตมาเนน ญาเณน ลกฺขณานิ ตีณิปิ ปฏิวิชฺฌานิ โหนฺติ

๒. ตทาการสงฺขารคฺคหณโตติ อาห ลกฺขณารมฺมณาติ

๓. สงฺขารารมฺมณาเอว ยถา วุตฺตาธิปาเยน ลกฺขณารมฺมณาติ วุตฺตาติ ทสฺเสนฺโต ลกฺขณํ นามาติ อาทิมาห

๔. อนิจฺจตา ทุกฺขตา อนตฺตตาติ หิ วิสุ คยฺหมานํ ลกฺขณํ ปญฺญตฺติคติกํ ปรมตฺถโต อวิชฺชมานํ

๕. อวิชฺชามานตฺตาเอว ปริตฺตาทิวเสน น วตฺตพฺพธมฺมภูตํ

๖. ตสฺมา วิสุ คเหตพฺพสฺส ลกฺขณสฺส ปรมตฺถโต อภาวา อนิจฺจํ ทุกฺขํ อนตฺตาติ สงฺขาเร สภาวโต สลฺลกฺเขนฺโตว ลกฺขณานิ สลฺลกฺเขติ นามาติ อาห โย ปน อนิจฺจํ ทุกฺขํ อนตฺตาติ ตีณิ ลกฺขณานิ สลฺลกฺเขตีติ

๗. ยสฺมา จ อนิจฺจนฺติอาทินา สงฺขาราว ทิสฺสมานา ตสฺมา เต กณฺเฑ พทฺธกุณปวิย ปฏินิสฺสชฺชนียา โหนฺติ.

หมดอายุ 23/02/2566

คำไทย

๑. ได้รู้แจ้งแทงตลอดไตรลักษณ์โดยวิปัสสนาญาณ ที่พิจารณาเห็นในสังขารธรรม โดยความเป็นอนิจจังเป็นต้น

๒. *ถามว่า* เหตุใดจึงได้รู้แจ้งแทงตลอดไตรลักษณ์? *ตอบว่า* เพราะมีการกำหนดรู้เห็นสังขารธรรม มีอาการทั้ง ๓ คือ อนิจจลักขณะ ทุกขลักขณะ อนัตตลักขณะ ดังนั้น ท่านอรรถกถาจารย์จึงกล่าวว่าวุฏฐานคามินีวิปัสสนาญาณมีไตรลักษณ์เป็นอารมณ์

๓. ข้าพเจ้าได้กล่าวมาแล้วว่า วุฏฐานคามินีวิปัสสนาญาณที่มีสังขตธรรมเป็นอารมณ์นั้นและนั่นแหละมีไตรลักษณ์เป็นอารมณ์ดังที่ได้อธิบายมาแล้ว ดังนั้น ท่านอรรถกถาจารย์เมื่อมีความประสงค์จะแสดงเรื่องนี้จึงกล่าวต่อไปว่า **ลกฺขณํ นาม** เป็นต้น หมายความว่า ความเป็นไปแห่งการพิจารณาเห็นพระไตรลักษณ์ของวุฏฐานคามินีวิปัสสนาญาณนี้ หาใช่ว่าพิจารณาไตรลักษณ์ในสังขารธรรมโดยทำนองบริกรรมว่า **สพฺเพ สงฺขารา อนิจฺจา** เป็นต้นแล้วเห็นไตรลักษณ์ดังนี้ก็หามิได้ หากแต่มีการพิจารณาสังขารธรรมที่เป็นอนิจจัง ทุกขัง อนัตตา แล้วต่อมาไตรลักษณ์ก็ปรากฏขึ้น

๔. อธิบายในคำว่า **ลกฺขณํ นาม** เป็นต้น ที่ท่านอรรถกถาจารย์กล่าวไว้ คือ ไตรลักษณ์ที่โยคีพิจารณาเอาโดยเฉพาะ ซึ่งไม่เกี่ยวกับการกำหนดรูป นามที่เกิดอยู่เฉพาะหน้าว่า เป็นอนิจจะ เป็นทุกขะ เป็นอนัตตะ นั้น มีสภาพเป็นบัญญัติ ไม่มีสภาวะปรมัตถ์ปรากฏ

๕. เหตุที่พิจารณาไตรลักษณ์เอาโดยเฉพาะ ไม่มีสภาวะปรมัตถ์ปรากฏนั้นนั่นแหละจึงกล่าวไม่ได้เลยว่าเป็นธรรมอย่างใด

๖. โดยเหตุที่พิจารณาไตรลักษณ์เอาโดยเฉพาะ มิได้มีการกำหนดรูป นามที่เกิดอยู่เฉพาะหน้า ซึ่งเป็นพระไตรลักษณ์ที่ไม่มีสภาวะปรมัตถ์ ส่วนผู้ที่พิจารณากำหนดสังขารธรรมโดยความเป็นอนิจจัง ทุกขัง อนัตตา ตามสภาวะที่เกิดอยู่เฉพาะหน้าเท่านั้น จึงจะเรียกว่าได้กำหนดรู้เห็นไตรลักษณ์ เพราะฉะนั้น ท่านอรรถกถาจารย์จึงได้แสดงว่า **โย ปน อนิจฺจํ ทุกฺขํ อนตฺตาติ ตีณิ ลกฺขณานิ สลฺลกฺเขติ**

๗. เหตุที่โยคีบุคคลได้พิจารณากำหนดรู้เห็นสังขารธรรม รูป นามเหล่านี้ โดยความเป็นจริงอนิจจังเป็นต้นนั้นแหละ เหตุนั้นโยคีบุคคลจึงได้สละคืนซึ่งสังขารธรรมเหล่านี้ออกทิ้งเสียให้ห่างไกล ประดุจดังที่ได้ปลดซากงู ซากสุนัขเน่าออกขว้างทิ้งไปให้ไกลฉะนั้น

เมื่อสรุปแล้วคงได้ความตามอรรถกถาและฎีกาว่า ปัญญาที่พิจารณาเห็นอนิจจลักขณะอย่างใดอย่างหนึ่ง โดยอาศัยการกำหนดรู้ในสังขารธรรม รูป นาม ตามสภาวะที่เกิดอยู่เฉพาะหน้านั่นแหละได้ชื่อว่า **อนิจจานุปัสสนา**

กำหนดระยะอนุปัสสนาญาณของโยคี ที่เข้าถึงความเป็นอนิจจานุปัสสนา และการกำหนดรู้เห็นไตรลักษณ์เป็นคนละขณะ

ปัญญาที่กำหนดรู้ในสังขารธรรม รูป นาม ที่เกิดอยู่เฉพาะหน้าติดต่อกันเสมอไม่ขาดสาย ปัญญานี้ ได้ชื่อว่า อนุปัสสนาญาณ และอนุปัสสนาญาณนี้แม้ว่าจะได้เข้าถึง**นามรูปปริจเฉทญาณ ปัจจยปริคคหญาณ** ที่เป็นญาตปริญญาแล้วก็ตาม แต่ยังหาได้เรียกว่าเป็นอนิจจานุปัสสนาได้ไม่ เพราะเพียงแต่เป็นการรู้เห็นในสังขตธรรม รูป นาม และเหตุปัจจัยของรูป นาม ที่อยู่ตามปกติธรรมดาเท่านั้น ต่อเมื่ออนุปัสสนาญาณนี้ได้เข้าสู่ขั้นวิปัสสนาญาณเบื้องบนมี **สัมมสนญาณ** เป็นต้นไปแล้ว จึงจะเรียกว่าเป็น **อนิจจานุปัสสนา ทุกขานุปัสสนา อนัตตานุปัสสนา** อย่างใดอย่างหนึ่งได้ แล้วแต่การกำหนดพิจารณารู้เห็นของโยคีบุคคล กล่าวคือ ถ้ามีการกำหนดพิจารณารู้เห็นในสังขตธรรม รูป นาม โดยความไม่คงที่ถาวร ก็เรียกว่า อนิจจานุปัสสนา ไม่เรียกว่า ทุกขานุปัสสนา อนัตตานุปัสสนา ถ้าพิจารณารู้เห็นโดยความเป็นทุกข์ก็เรียกว่า ทุกขานุปัสสนา ถ้าพิจารณารู้เห็นโดยความเป็นอนัตตา ก็เรียกว่า อนัตตานุปัสสนาดังนั้น ท่านอาจารย์อานันทเถระ *จึงได้แสดงไว้ในสัมโมหวิโนทนีมูลฎีกาว่า :-*

คำบาลี

๑. อนิจฺจาทีหิ อนิจฺจลกฺขณาทีนํ อญฺญตฺตวจนํ รูปฺปนาทิวเสน ปวตฺตรูปาทิคฺคหณโต วิสิฏฺฐสฺส อนิจฺจาทิคฺคหณสฺสสภาวา

๒. น หิ นามรูปปริจฺเฉทมตฺเตน กิจฺจสิทฺธิ โหติ อนิจฺจาทโย จ รูปาทีนํ อาการาทฺฐพฺพา

๓. อนิจฺจนฺติ จ คณฺหนฺโต ทุกฺขํ อนตฺตาติ น คณฺหาติ ตถา ทุกฺขาทิคฺคหเณ อิตรสฺสาคฺคหณํ

คำไทย

๑. การที่แสดงความเป็นอย่างอื่นของอนิจจลักขณะเป็นต้น ที่นอกจากรูป นาม ขันธ์ ๕ ที่เป็นอนิจจะเป็นต้นนั้น ก็เพราะว่ามีการพิจารณาเห็นอนิจจลักขณะเป็นต้นที่เป็นพิเศษ นอกออกไปจากการกำหนดรู้รูป นาม ที่กำลังเป็นไปอยู่ตาม **รูปฺปนลกฺขณ** ความสลายไป **นมนลกฺขณ** การน้อมไปสู่อารมณ์อยู่นั้น ย่อมเกิดขึ้นได้

หมดอายุ 23/02/2566

๒. เป็นความจริงดังนั้น การกำหนดรู้ของโยคีที่สำเร็จเป็นอนิจจานุปัสสนา ทุกขานุปัสสนา อนัตตานุปัสสนา โดยอาศัยเพียงแต่การรู้เห็นในนาม รูปเท่านี้นั้น ยังหาเป็นความสำเร็จไม่ ควร

ต้องพิจารณาอาการทั้ง ๓ ของรูป นามที่มีอนิจจลักขณะเป็นต้นโดยแท้จริง จึงจะสำเร็จเป็นอนิจจานุปัสสนาเป็นต้น

๓. โยคีบุคคลที่กำหนดรู้เห็นสังขตธรรม รูป นาม ว่าเป็นอนิจจังอยู่นั้น เวลานั้นไม่มีการกำหนดรู้เห็นว่าเป็นทุกขัง อนัตตา แต่ประการใด โดยทำนองเดียวกัน เมื่อได้กำหนดรู้เห็นว่าเป็นทุกขังเป็นต้นอยู่ ก็ไม่มีการกำหนดรู้ว่าเป็นอนิจจัง อนัตตา ที่เหลืออีก ๒ แต่ประการใดเช่นกัน (หมายความว่า รู้เห็นลักขณะทั้ง ๓ พร้อมกันไม่ได้)

นักศึกษาทั้งหลายพึงทราบดังนี้ :-

สรุปความในบาลีข้อที่ ๑ และที่ ๒ ว่า วิปัสสนาญาณที่กำหนดพิจารณารู้เห็นในสังขตธรรม รูป นามที่เกิดอยู่เฉพาะหน้าตามสภาวะ และวิปัสสนาญาณกำหนดพิจารณารู้เห็นไตรลักษณ์ของสังขตธรรม รูป นามอยู่นั้น หาใช่เป็นอันเดียวกันไม่ แต่เป็นคนละอย่าง ถ้าวิปัสสนาญาณทั้ง ๒ นี้เป็นอันเดียวกันแล้ว เมื่อโยคีบุคคลกำหนดรู้เห็นสังขตธรรม รูป นามคือ **นามรูปปริจเฉทญาณ ปัจจยปริคคหญาณ** อันเป็นญาตปริญญานั้น ก็จะมีการได้รู้เห็นไตรลักษณ์ของสังขตธรรม รูป นามไปด้วย แต่นี้หาได้เป็นเช่นนั้นไม่ โยคีบุคคลจะต้องเจริญวิปัสสนาญาณเบื้องสูงมีสัมมสนญาณเป็นต้น ที่เป็นตีรณปริญญาต่อไป จึงจะมีการรู้เห็นในไตรลักษณ์ของสังขตธรรม รูป นาม เหตุนี้ท่านอรรถกถาจารย์จึงได้แสดงไตรลักษณ์ที่นอกจากสังขตธรรม รูป นาม ที่เป็น อนิจจัง ทุกขัง อนัตตา ไว้โดยเฉพาะอีก

ฉะนั้น สัมโมหวิโนทนีอนุฏีกาจารย์ แสดงไว้ว่า :-

ตเมว เภทญาตตีรณปริญฺญา วิสยตาย ปากฏๆ กาตุ น หีติ อาทิมาห

รูป นาม ขันธ์ ๕ นั้นเป็นปกติสภาวะคือ อนิจจะ ทุกขะ อนัตตะ นี้เรียกว่า **ญาตปริญญา** เป็นอนิจจลักขณะ ทุกขลักขณะ อนัตตลักขณะ ๓ อย่างนี้เรียกว่า **ตีรณปริญญา** ต่างกันดังนี้

ข้อปฏิบัติที่ทำให้สันตติบัญญัติขาด ฆนบัญญัติแตก เพื่อวิปัสสนาญาณได้เข้าถึงอนิจจานุปัสสนาที่แท้จริง

เมื่อโยคีบุคคลได้กำหนดพิจารณาในสังขตธรรม รูป นาม ที่เกิดอยู่เฉพาะหน้าตามสภาวะที่เกิดจากเหตุปัจจัยอยู่ สันตติบัญญัติและฆนบัญญัติที่กำบังปกปิดการเกิดดับของสังขตธรรมรูปนามที่ขาดแตกไป เป็นความเห็นที่บริสุทธิ์เกิดขึ้นเวลาใด เวลานั้นวิปัสสนาญาณของโยคีบุคคลก็เข้าถึงความเป็นอนิจจานุปัสสนาเป็นต้นได้ หมายความว่า ผู้ที่ไม่มีการกำหนดรู้ในสังขตธรรมที่เกิดอยู่เฉพาะหน้าทุกๆ ระยะของจิตและรูปนั้น อย่าว่าแต่ความเกิดดับของสังขตธรรม รูป นามเลย แม้แต่รูป นาม ที่เกิดอยู่เฉพาะหน้าก็ไม่รู้ไม่เห็นเสียแล้ว คงรู้คงเห็นแต่บัญญัติ เช่นเมื่อได้เห็นสีก็

หมดอายุ

คงรู้คงเข้าใจไปแต่ในแง่ที่ว่านี้ชาย หญิง เด็ก ผู้ใหญ่ สัตว์ ต้นไม้ บ้านเรือน ผ้าผ่อน เมื่อได้ยินเสียง ก็คงรู้คงเข้าใจไปแต่ในแง่ที่ว่านี้ เป็นเสียงชาย หญิง สัตว์ ดนตรี หัวเราะ ร้องไห้ เมื่อได้กลิ่น ก็คงรู้คงเข้าใจไปแต่ในแง่ที่ว่านี้ เป็นกลิ่นดอกไม้ กลิ่นของหอม กลิ่นอาหาร กลิ่นอุจจาระ ปัสสาวะ เมื่อได้รส ก็คงรู้คงเข้าใจไปแต่ในแง่ที่ว่านี้ รสมะขาม มะนาว ส้ม ผลไม้ พริก เกลือ น้ำตาล เมื่อได้สัมผัสกับความเย็น ร้อน อ่อน แข็ง หย่อน ตึง ก็คงรู้คงเข้าใจไปแต่ในแง่ที่ว่านี้ เป็นน้ำแข็ง น้ำร้อน ไฟ สำลี นุ่น ไม้ มีด อิฐ หิน พอง ยุบ ร่างกาย หย่อน เบา แข็ง ตึง หนัก ยกมือ ยกขา เหยียดมือ เหยียดขา ดังนี้เป็นต้น นี้ก็เป็นโดยสันตติบัญญัติและฆนบัญญัติได้กำบังปกปิดในอารมณ์ภายนอกต่างๆ และอารัมมณิกวิถีจิตภายในเอาไว้นั่นเอง จึงมีความรู้ความเข้าใจเป็นไปดังนี้ เรียกว่า **สันตติบัญญัติก็ไม่ขาด ฆนะก็ไม่แตก** แต่ตามความเป็นจริงนั้น ขณะที่เห็นสิ่งใดสิ่งหนึ่งอยู่ รูปารมณ์เก่าย่อมดับไป รูปารมณ์ใหม่เกิดขึ้น ติดต่อกันไม่ขาดสาย ผู้เห็นคงเห็นแต่รูปารมณ์ที่เกิดใหม่ตลอดระยะเวลาที่ดูอยู่ วิถีจิตที่เกิดขึ้นรับรูปารมณ์คือ การเห็นนั้นแล้ว ก็มีการเห็นเก่าดับไป การเห็นใหม่เกิดขึ้นแทน ติดต่อกันโดยไม่ขาดสายเช่นกัน แต่แล้วผู้ดูอยู่ก็เห็นผิดเข้าใจผิดไปในรูปารมณ์และการดูของตนว่ารูปารมณ์ที่ตนดูอยู่ก็ดี การเห็นของตนที่กำลังเห็นอยู่ก็ดี ในนาทีแรกและนาทีหลังคงเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันคงที่อยู่เป็นปกติ ขณะได้ยิน ได้กลิ่น ได้กิน ได้สัมผัสอยู่ เสียงกับการได้ยินก็ดี กลิ่นกับการได้กลิ่นก็ดี รสกับการกินก็ดี เย็น ร้อน อ่อน แข็ง หย่อน ตึง กับการสัมผัสก็ดี เหล่านี้ก็มีสภาวะเช่นกัน คือ เก่าดับไป ใหม่เกิดขึ้นติดต่อกันไม่ขาดสาย แต่แล้วก็มีการเข้าใจผิดไปว่าเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันคงที่อยู่เป็นปกติ การเกิดขึ้นสืบต่อกันแห่งอารมณ์ภายนอกและอารัมมณิกวิถีจิตภายในเป็นสันตติบัญญัติ การเกิดขึ้นสืบต่อกันมีสภาวะไม่ขาดสายแห่งอารมณ์ภายนอกและอารัมมณิกวิถีจิตภายในนั้น ซึ่งคล้ายๆ กับ เป็นกลุ่มเป็นกอง นี้เป็น ฆนบัญญัติ ในบัญญัติ ๒ ประการนี้ เมื่อสันตติบัญญัติปรากฏในใจ ฆนบัญญัติก็ปรากฏในใจพร้อมๆ กัน ดังนั้นจะเรียกรวมกันทั้งสองอย่างว่าสันตติฆนบัญญัติก็ได้

สันตติฆนบัญญัติได้กำบังปกปิดไว้ดังกล่าวแล้วนี้แหละ จึงทำให้ผู้ที่ไม่มีสติกำหนดรูป นามที่เกิดอยู่เฉพาะหน้า ไม่มีใครได้รู้เห็นความเกิดดับที่เป็นอนิจจลักขณะได้

ฝ่ายผู้ที่ทำการกำหนดสังขตธรรม รูป นาม ที่เกิดอยู่เฉพาะหน้า โดยมีสติรู้อยู่ติดต่อกันไม่ขาดสายนั้น ย่อมรู้เห็นแทงทะลุปรุโปร่งสันตติฆนบัญญัติ ที่กำลังปกปิดการเกิดดับของสังขตธรรม รูป นามไปได้ โดยการกำหนดรู้เห็นวิถีจิตที่เกิดก่อนและวิถีจิตที่เกิดทีหลังในระยะเวลาที่ได้เห็น ได้ยิน ได้กลิ่น ได้รส ได้สัมผัสกับความเย็น ร้อน อ่อน แข็ง หย่อน ตึง เมื่อย เจ็บ ปวด ตีใจ เสียใจ นึกถึงต่างๆ เหล่านี้นั้นขาดลงเป็นตอนๆ ไม่เป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน ในด้านรูปนั้นก็คงกำหนดรู้เห็นรูปที่เกิดก่อนและรูปที่เกิดทีหลัง ในระยะเวลาที่พองขึ้น ยุบลง หายใจเข้า หายใจออก ยกมือ ยกขา ก้าวไปข้างหน้า ถอยมาข้างหลัง ลุกขึ้น นั่งลง เหลียวซ้าย แลขวา กะพริบตา อ้าปาก เหล่านี้ก็ขาดเป็นตอนๆ ไม่ใช่เป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน การรู้เห็นในวิถีและอารมณ์ขาดเป็น

หมดอายุ 25/02/2566

ตอนๆ ดังนี้แหละเรียกว่า **สันตติบัญญัติขาด ฆนบัญญัติแตก** อนิจจลักขณะ คือความเกิดดับไปก็ปรากฏขึ้น เป็นอันว่าวิปัสสนาญาณของผู้นั้นได้เข้าถึงความเป็นอนิจจานุปัสสนาที่แท้จริง

ครั้นวิปัสสนาญาณได้เข้าถึงความเป็นอนิจจานุปัสสนาอย่างแท้จริงแล้ว การกำหนดรู้ในอิริยาบถน้อยใหญ่ คือ ลมหายใจเข้าออก การเห็น การได้ยิน เมื่อย ปวด ดีใจ เสียใจ คิดถึงที่เคยใช้บริกรรมมาแต่ก่อนๆ ว่า ยืนหนอ นั่งหนอ ยกหนอ ย่างหนอ เหยียบหนอ เหล่านี้นั้นในระยะนี้โยคีบุคคลอาจเปลี่ยนไปเป็นการพิจารณาโดยบริกรรมว่า อนิจจังๆ ไม่เที่ยงๆ ดังนี้ก็ได้

ในทุกขานุปัสสนา อนัตตานุปัสสนาที่แท้เกิดขึ้น ก็อาจเปลี่ยนไปเป็นการพิจารณาโดยบริกรรมว่า ทุกขังๆ เป็นทุกข์ๆ อนัตตาๆ ไม่ใช่เราเขาๆ ดังนี้ได้เช่นกัน แต่ว่าการเปลี่ยนไปพิจารณาดังนี้นั้นหามีความสำคัญแต่อย่างใดไม่ ความสำคัญอยู่ที่การพิจารณาเห็นอนิจจลักขณะเป็นต้นทุกๆระยะ ในขณะที่ทำการกำหนดรู้อยู่เท่านั้นที่เป็นดังนี้ก็เพราะว่า อนิจจลักขณะมิได้ปรากฏเนื่องมาจากอสัปปายะอย่างใดอย่างหนึ่ง แต่สำหรับจิตใจนั้นคงรู้เห็นอนิจจลักขณะโดยอำนาจบัญญัติเกิดจากการนึกพร้อมไปตามคำบริกรรมว่า อนิจจังๆ เท่านั้น แล้วก็เข้าใจผิดไปว่าตนได้รู้เห็นอนิจจลักขณะโดยอำนาจของวิปัสสนาญาณโดยไม่รู้ตัว ฉะนั้น การเปลี่ยนมาพิจารณาดังนี้จึงไม่มีความสำคัญ การอธิบายดังได้กล่าวมาแล้วนี้ จะพึงเห็นได้จากคำของท่านอรรถกถาจารย์ที่ท่านพรรณนาไว้ดังต่อไปนี้

คำบาลี

๑. อนิจฺจลกฺขณํ ตาว อุทยพฺพยานํ อมนสิการา สนฺตติยา ปฏิจฺฉนฺนตฺตา น อุปฏฺฐาติ

๒. อุทยพฺพยํ ปน ปริคฺคเหตฺวา สนฺตติยา วิโกปิตาย อนิจฺจลกฺขณํ ยาถาวสรสโต อุปฏฺฐาติ[๔]

คำไทย

๑. อนิจจลักขณะที่พระพุทธองค์ทรงแสดงเป็นอันดับแรกย่อมไม่ปรากฏ ก็เพราะไม่มีการพิจารณาเห็นการเกิดดับ และสันตติบัญญัติก็กำบังปกปิดไว้

๒. ต่อมาเมื่อมีการกำหนดพิจารณาซึ่งความเกิดดับแล้ว ก็ได้ทำลายสันตติบัญญัติขาดลง อนิจจลักขณะก็ปรากฏตามสภาวะของตนๆ อย่างแท้จริง

ท่านวิสุทธิมัคคมหาฏีกาจารย์แสดงต่ออีกดังต่อไปนี้

หมดอายุ 23/02/2566

[๔] วิสุทธิมคฺค ฉบับไทย ตติยภาค ๒๗๕ ฉบับพม่า ทุติยภาค ๒๒๖.

คำบาลี

๑. สนฺตติยา หิสฺส ปฏิจฺฉนฺนตฺตา อนิจฺจลกฺขณํ น อุปฏฺฐาติ ตา จ สนฺตติ อุทยพฺพยามานสิกาเรน ปฏิจฺฉาทิกา ชาตา

๒. อุทยพฺพยํ ปสฺสโต น อุทยาวตฺถา วยาวตฺถํ ปาปุนาติ วยาวตฺถา วา อุทยาวตฺถํ อญฺโญ วา อุทยกฺขโณ อญฺโญ วยกฺขโณติ เอโกปิ ธมฺโม ขณวเสน เภทโต อุปฏฺฐาติ ปเควอตีตาทิโกติ อาห อุทยพฺพยํ ปน ฯลฯ อุปฏฺฐาตีติ

๓. ตตฺถ สนฺตติยา วิโกปิตายาติ ปุพฺพาปริเยน ปวตฺตมานานํ ธมฺมานํ อญฺโญญฺญภาวลกฺขเณน สนฺตติยา อุคฺฆาฏิตาย น หิ สมฺมเทว อุทยพฺพยํ สลฺลกฺเขนฺตสฺส ธมฺมา สมฺพนฺธภาเวน อุปฏฺฐหนฺติ

๔. อถโข อโยสลากา วิย อสมฺพนฺธภาเวนาติ สุฏฺฐุตรํอนิจฺจลกฺขณํ ปากฏํ โหติ[๕]

คำไทย

๑. อนิจจลักขณะไม่ปรากฏแก่ผู้ที่ไม่มีการกำหนดพิจารณาสังขารธรรม รูป นาม ที่เกิดอยู่เฉพาะหน้า เพราะสันตติบัญญัติกำบังปกปิดไว้ การเกิดสืบต่อกันแห่ง รูป นามที่กำบังปกปิดอนิจจลักขณะ เพราะไม่มีการกำหนดพิจารณาการเกิดดับ

๒. ผู้ที่กำหนดพิจารณาเห็นการเกิดดับอยู่นั้น ขณะเกิดก็ไม่ถึงขณะดับ ขณะดับก็ไม่ถึงขณะเกิด ขณะเกิดปรากฏเป็นอย่างหนึ่ง ขณะดับปรากฏเป็นอย่างหนึ่ง ไม่ปนกัน แม้ในรูปอันหนึ่งหรือนามอันหนึ่งก็ปรากฏเป็นคนละอย่าง ในแง่ขณะเกิดและในแง่ขณะดับดังที่กล่าวมานี้ สำหรับรูป นาม ที่เป็นอดีตและอนาคต คือ อดีตกับปัจจุบัน ปัจจุบันกับอนาคตนั้น ไม่มีข้อที่น่าสงสัยต้องปรากฏโดยเฉพาะๆ อย่างแน่นอน ดังนั้นท่านอรรถกถาจารย์จึงกล่าวว่า **อุทยพฺพยํ ปน ... อุปฏฺฐาติ**

๓. ในคำของท่านอรรถกถาจารย์ที่กล่าวว่า **สนฺตติยา วิโกปิตาย** (ทำลายสันตติบัญญัติขาดลง) นั้น อธิบายว่า เมื่อได้พิจารณาการเกิดขึ้นสืบต่ออย่างไม่ขาดสายโดยการกำหนดรู้เห็นความเป็นไปแห่งรูป นาม ที่เกิดก่อนและเกิดหลังโดยเฉพาะนั้น ความจริงมีอยู่ว่า ผู้ที่ทำการกำหนดพิจารณาความเกิดดับติดต่อกันโดยถูกต้องอย่างสมบูรณ์อยู่นั้น รูป นามเหล่านี้จะปรากฏเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันไม่ได้

หมดอายุ 23/02/2566

[๕] ปรมตฺถมญฺชุสา ฉบับไทย ตติยภาค ๕๒๓ ฉบับพม่า ทุติยภาค ๔๓๖.

๔. ซึ่งความจริงนั้น รูป นามเหล่านี้ การปรากฏเป็นคนละระยะไม่ปนกันอยู่แล้ว เสมือนหนึ่งเส้นเหล็กที่เขามัดรวมไว้เป็นมัดหนึ่งๆ คงปรากฏเป็นเส้นๆ โดยเฉพาะๆ ไม่ปนกัน ฉะนั้น อนิจจลักขณะจึงปรากฏชัดมากทีเดียว

อนึ่ง ในวิสุทธิมัคคมหาฎีกากล่าวว่า **ปเคว อตีตาทิโก** สำหรับรูป นาม ที่เป็นอดีตและอนาคต คืออดีตกับปัจจุบัน ปัจจุบันกับอนาคตนั้น ไม่มีข้อที่น่าสงสัย ต้องปรากฏโดยเฉพาะอย่างอย่างแน่นอน ข้อนี้หมายถึงการพิจารณาเห็นอนิจจลักขณะในรูป นาม ที่เป็นอดีตและอนาคตนั้น หาใช่พิจารณาเห็นประจักษ์ไม่ เพียงแต่เป็นการรู้เห็นโดยอนุมานเรียกว่า **อนุมานอนิจฺจานุปสฺสนา** หรือ **อนฺวยอนิจฺจานุปสฺสนา** สำหรับการพิจารณาเห็นอนิจจลักขณะในรูป นาม ที่เป็นปัจจุบัน คือเกิดอยู่เฉพาะหน้านั้น เป็นการพิจารณารู้เห็นโดยประจักษ์ เรียกว่า **ปจฺจกฺขอนิจฺจานุปสฺสนา**

ธรรมที่ถูกประหาณโดยอนิจจานุปัสสนา

เมื่อวิปัสสนาญาณได้รู้เห็นอนิจจลักขณะตามสภาวะแล้ว สัญญาความจำหมายว่าเที่ยงคงที่ ไม่เปลี่ยนแปลง ที่เป็นนิจจสัญญาวิปัลลาสก็หายไป เมื่อนิจจสัญญาวิปัลลาสหายไป นิจจทิฏฐิวิปัลลาส นิจจจิตตวิปัลลาส ทั้ง ๒ ก็บรรเทาเบาบางลงไปด้วย พร้อมกันนั้นเองก็มีการประหาณกิเลสวัฏฏ์ กัมมวัฏฏ์ วิปากวัฏฏ์ ที่เนื่องมาจากนิจจสัญญาวิปัลลาส อันจะเกิดต่อไปนั้นลงได้อีก ตามสมควร กิเลสวัฏฏ์นั้นหมายเอา **อวิชชา** ความหลง ความไม่รู้ ในสภาวะที่กำลังปรากฏอยู่เฉพาะหน้า และ **ตัณหา** ความยินดี พอใจ รักใคร่อยู่ในอารมณ์ **อุปาทาน** ความยึดมั่นในอารมณ์โดยอำนาจของโลภะและทิฏฐิ **กัมมวัฏฏ์** นั้นหมายเอา **สังขาร** คือ การจัดแจงปรุงแต่งกาย วาจา ใจในสิ่งที่ดีและไม่ดี และ **กัมมภวะ** คือ การลงมือกระทำโดยกาย วาจา ใจในเรื่องที่ดีและไม่ดี **วิปากวัฏฏ์** นั้น หมายเอาวิญญาณ นามรูป สฬายตนะ ผัสสะ เวทนา ชาติ ชรา มรณะ

อนึ่ง การปรากฏแห่งอนิจจานุปัสสนานี้ ถ้าว่าตามวิปัสสนาญาณแล้วจะปรากฏเมื่อตอนสัมมสนญาณและอุทยัพพยญาณเกิดแต่ยังไม่สมบูรณ์แท้เท่านั้น เพราะว่าในขณะนั้นยังมิได้มีการประหาณนิจจสัญญาที่เนื่องด้วยสัตติฆนบัญญัติยังไม่ขาดแตกออกไป

การประหาณสิ่งต่างๆ ของอนิจจานุปัสสนาตามที่บรรยายมานี้ปรากฏมีอยู่ในปฏิสัมภิทามัคคพระบาลีและวิสุทธิมัคคมหาฎีกาว่า :-

อนิจฺจโต อนุปสฺสนฺโต นิจฺจสญฺญํ ปชหติ

ผู้พิจารณาเห็นสังขตธรรม รูป นาม โดยความเป็นอนิจจัง ย่อมละนิจจสัญญาเสียได้

หมดอายุ 23/02/2

๑. นิจฺจสญฺญนฺติ นิจฺจคาหํ สญฺญาสีเสน นิทฺเทโสสุขสญฺญํ อตฺตสญฺญนฺติ เอตฺถาปิ เอเสว นโย[๖]

๒. นิจฺจสญฺญายาติ สงฺขตธมฺมา นิจฺจา สสฺสตาติ เอวํ ปวตฺตาย มิจฺฉาสญฺญาย สญฺญคฺคหเณเนว ทิฏฺฐจิตฺตานมฺปิคหณํ ทฏฺฐพฺพํ เอส นโย อิโต ปราสุ

๑. ความยึดมั่นในสังขตธรรม รูป นาม ว่าคงที่ ไม่เปลี่ยนแปลง ชื่อว่า นิจจสัญญา คำว่า นิจจสัญญา นี้เป็นคำที่แสดงยกสัญญาขึ้นไว้เป็นหัวหน้าเป็นประธาน ในคำว่า สุขสัญญา อัตตสัญญา ก็พึงทราบโดยทำนองเดียวกันนี้

๒. คำว่า **นิจฺจสญฺญาย** คือ ความยินดี พอใจ โดยนิจจสัญญานั้น อธิบายว่า ความยินดีพอใจโดยมิจฉาสัญญา ความจำไปในทำนองว่า สังขารธรรม คือ รูป เสียง เป็นต้น และการเห็น การได้ยิน เป็นต้นเหล่านี้ เที่ยงอยู่เป็นนิจ ตั้งอยู่คงที่ ไม่เปลี่ยนแปลง

นักศึกษาทั้งหลายพึงทราบในข้อนี้ว่า เมื่อได้ยกคำว่าสัญญาขึ้นแสดง ทิฏฐิวิปัลลาส และจิตตวิปัลลาสทั้ง ๒ นี้ก็เป็นอันว่าได้แสดงไปด้วย นอกจากนี้ทุกขานุปัสสนาและอนัตตานุปัสสนา ก็พึงทราบโดยนัยเดียวกันนี้

การพ้นจากกาล ๓ ของกิเลสที่ประหาณไปแล้ว

ถ้าจะ*ถามว่า* กิเลสต่างๆ มีนิจจสัญญาวิปัลลาส เป็นต้น ที่อนิจจานุปัสสนาได้ประหาณไปแล้วนั้น เป็นอดีต อนาคต หรือปัจจุบัน?

ตอบว่า ไม่ใช่เป็นกาลใดๆ ทั้งสิ้น เป็นกาลวิมุตกิเลส คืออนุสัยที่นอนเนื่องอยู่ในขันธสันดาน โดยความยังไม่ปรากฏเป็นสภาวะประมัตถ์ แท้จริงในบรรดากิเลสต่างๆ เหล่านี้ กิเลสที่เป็นอดีตก็ดับไปแล้ว ในอนาคตก็ยังไม่เกิดเพียงแต่จะเกิดขึ้นเท่านั้น สำหรับปัจจุบันกิเลสนั้นเล่าก็ไม่มี เพราะในขณะนั้นมีแต่มหากุศลจิตตุปบาท คืออนิจจานุปัสสนาเกิดอยู่ ดังนั้น กิเลสที่ได้ประหาณไปแล้วนั้น จะเรียกว่าเป็นอดีต อนาคตหรือปัจจุบันแต่อย่างใดๆ ก็ไม่ได้ทั้งสิ้น จึงเป็นกาลวิมุตกิเลสอนุสัยนั่นเอง ในบรรดากิเลสต่างๆ ที่เกี่ยวเนื่องอยู่ในกาล ๓ และพ้นจากกาล ๓ นั้น อนาคตกิเลสกับอนุสัยกิเลสนี้มีสภาวะคล้ายๆ กัน โดยความที่ยังไม่ปรากฏเป็นสภาวะปรมัตถ์ แต่เมื่อว่าโดยการเกิดขึ้นแล้วก็ต่างกัน คือ กิเลสที่จะเกิดขึ้นอย่างแน่นอนเป็นอนาคตกิเลส ดังเช่นในขณะที่มีความยินดีพอใจอยู่นั้น ในขณะนั้นกิเลสอื่นๆ ที่นอกจากโลภะนี้เป็นอนาคตกิเลส ขณะที่ไม่มีความเชื่อ ความเลื่อมใสมีแต่ความลังเลสงสัยในสิ่งที่ไม่ควรสงสัย หรือไม่เชื่อในคุณของพระ-

หมดอายุ 23/02/2566

[๖] ปรมตฺถมญฺชุสา ฉบับไทย ตติยภาค ๕๓๑ ฉบับพม่า ทุติยภาค ๔๔๒.

รัตนตรัยเป็นต้นอยู่นั้น ในขณะนั้น กิเลสอื่นๆ ที่นอกจากโมหะ วิจิกิจฉานี้ เป็นอนาคตกิเลส เพราะว่าจะเกิดต่อไปอย่างแน่นอน กิเลสที่จะเกิดไม่แน่นอนเป็นอนุสัยกิเลสและอนุสัยกิเลสนี้ เมื่อว่าโดยธรรมาธิษฐานแล้วมีอยู่อย่างเดียว คือจะเกิดไม่แน่นอน แต่เมื่อว่าโดยบุคคลอันเป็นที่นอนเนื่องอยู่แห่งอนุสัยกิเลสนี้แล้วก็มีอยู่ด้วยกัน ๔ จำพวกคือ

๑. พวกที่อนุสัยกิเลส จะเกิดโดยแน่นอน

๒. พวกที่อนุสัยกิเลส จะเกิดไม่แน่นอน

๓. พวกที่อนุสัยกิเลส จะไม่เกิดแน่นอน

๔. พวกที่อนุสัยกิเลส จะไม่เกิดแต่ก็ไม่แน่นอน

ในบรรดา ๔ อย่างนี้ ผู้ที่กำลังบริจาคทาน รักษาศีล เจริญภาวนา นอนหลับอยู่อนุสัยกิเลสของบุคคลเหล่านี้ จะเกิดโดยแน่นอน

ผู้ที่ปฏิสนธิโดยไตรเหตุ กำลังปฏิบัติวิปัสสนาอย่างเคร่งครัด พร้อมกับอธิษฐานใจว่าจะปฏิบัติจนกระทั่งได้มรรค ผล อนุสัยกิเลสของบุคคลเหล่านี้บางอย่างหรือทั้งหมดจะเกิดไม่แน่นอนแล้วแต่มรรค ผลที่ดนได้ และโทสะอนุสัยกิเลสของพระโสดาบัน พระสกทาคามีก็จะเกิดไม่แน่นอนเช่นกัน

ผู้ที่ปฏิสนธิโดยไตรเหตุ ปฏิบัติวิปัสสนาอย่างเคร่งครัด พร้อมกับอธิษฐานใจว่าจะปฏิบัติจนกระทั่ง ได้อรหัตมรรค อรหัตผล อนุสัยกิเลสของบุคคลเหล่านี้ทั้งหมดจะไม่เกิดแน่นอน

ผู้ที่ปฏิสนธิโดยไตรเหตุ ปฏิบัติวิปัสสนาอย่างเคร่งครัด พร้อมกับอธิษฐานใจว่าจะปฏิบัติจนกระทั่งได้มรรค ผล อนุสัยกิเลสของบุคคลเหล่านี้ บางอย่างหรือทั้งหมดจะไม่เกิดแต่ไม่แน่นอน และโทสะอนุสัยของปุถุชนที่กำลังปฏิบัติวิปัสสนาอยู่ก็จะไม่เกิดแต่ไม่แน่นอน

ดังนั้น เมื่อสรุปแล้ว อนุสัยกิเลสนี้ ถ้าไม่ยกบุคคลขึ้นกล่าว แต่กล่าวเฉพาะสภาพตามความเป็นจริงดังธรรมาธิษฐานแล้ว จะเป็นอนาคตกิเลสไม่ได้เลย จะเป็นแต่กาลวิมุตกิเลสเท่านั้น แต่เมื่อท่านยกบุคคลขึ้นมากล่าวแล้ว อนุสัยกิเลสนี้จะเป็นอนาคตกิเลสก็มี ไม่เป็นอนาคตกิเลสก็มี

การนอนเนื่องของอนุสัยกิเลสและธรรมที่ทำการประหาณ

การนอนเนื่องของอนุสัยกิเลสนี้มีอยู่ ๒ ประการ คือ :-

๑. การนอนเนื่องอยู่ในการเกิดขึ้นสืบต่อแห่งรูป นาม ขันธ์ ๕ ชื่อว่า **สันตานานุสัยกิเลส**

หมดอายุ 23/02/25

๒. การนอนเนื่องอยู่ในอารมณ์ที่เป็น ปิยรูป สาตรูป อปิยรูป อสาตรูป ชื่อว่า **อารัมมณานุสัยกิเลส**

ใน ๒ ประการนี้ มรรคทั้ง ๔ ทำการประหาณสันตานานุสัยกิเลส วิปัสสนาญาณที่มีรูปนาม เป็นอารมณ์ทำการประหาณอารัมมณานุสัยกิเลส ฉะนั้นอนุสัยกิเลสที่อนิจจานุปัสสนาได้ประหาณไปนั้น เป็นอารัมมณานุสัยกิเลส ส่วน**สันตานานุสัยกิเลส**นั้น เมื่อยังเป็นปุถุชนอยู่ตราบใด แม้ว่าผู้นั้นจะได้เคยปฏิบัติวิปัสสนามาแล้วหลายครั้งหลายหนหรือกำลังปฏิบัติอยู่ก็ตาม หรือผู้ที่เป็นฌานลาภี อภิญญาลาภี ทั้งมีฤทธิ์เดชต่างๆ นานาก็ตาม หรือจะได้ไปบังเกิดเป็นพรหมติดต่อกันหลายภพหลายชาติก็ตาม สันตานานุสัยกิเลส ก็ยังคงมีอยู่เต็มที่เป็นปกติ โดยอาการที่ยังไม่ได้ถูกประหาณไปเลยแม้แต่น้อย

สำหรับ **อารัมมณานุสัยกิเลส** นั้น เมื่อวิปัสสนาญาณของโยคี ได้เข้าถึงขั้นภังคญาณ อารัมมณานุสัยกิเลสก็ถูกประหาณลงทันทีตั้งแต่ญาณนี้เรื่อยๆ ไป

ดังที่พระพุทธองค์ทรงแสดงไว้ในวิภังคบาลีว่า :-

สตฺตานุสยา : กามราคานุสโย ปฏิฆานุสโย มานานุสโย ทิฏฐานุสโย วิจิกิจฺฉานุสโย ภวราคานุสโย อวิชฺชานุสโย. ยํ โลเก ปิยรูปํ สาตรูปํ เอตฺถ สตฺตานํ ราคานุสโย อนุเสติ. ยํ โลเก อปิยรูปํ อสาตรูปํ เอตฺถ สตฺตานํ ปฏิฆานุสโย อนุเสติ. อิติ อิเมสุ ทฺวีสุ ธมฺเมสุ อวิชฺชา อนุปติตา ตเทกฏฺโ มาโน จ ทิฏฺฐิ จ วิจิกิจฺฉา จ ทฏฺฐพฺพา.[๗]

อนุสัยกิเลสมี ๗ ประการคือ :-

๑. ธรรมชาติที่ยินดี พอใจ รักใคร่ในกามคุณอารมณ์ นอนเนื่องอยู่ในขันธสันดาน

๒. ธรรมชาติที่ขัดเคืองในอารมณ์ นอนเนื่องอยู่ในขันธสันดาน

๓. ธรรมชาติที่ถือตัว นอนเนื่องอยู่ในขันธสันดาน

๔. ธรรมชาติที่เห็นผิด นอนเนื่องอยู่ในขันธสันดาน

๕. ธรรมชาติที่สงสัยในคุณพระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ บิดา มารดา ครูบาอาจารย์ นอนเนื่องอยู่ในขันธสันดาน

๖. ธรรมชาติที่ยินดีพอใจในภพชาติ นอนเนื่องอยู่ในขันธสันดาน

๗. ธรรมชาติที่หลงอยู่ในเรื่องความเห็นผิด นอนเนื่องอยู่ในขันธสันดานนี้เป็น **สันตานานุสัยกิเลส**

ปิยรูป สาตรูป สภาพที่น่ารักน่ายินดีอันใดมีอยู่ในโลก คือ สังขารธรรมรูป นาม ภายในตน กามราคานุสัยและภวราคานุสัยของสัตว์ทั้งหลาย ย่อมนอนเนื่องอยู่ในปิยรูป สาตรูป สภาพที่น่ารักน่ายินดีเหล่านี้

หมดอายุ 23/02/2566

---

[๗] อภิ. วิภงฺค ฉบับไทย ๔๖๑ ฉบับพม่า ๓๔๓.

อปิยรูป อสาตรูป สภาพที่ไม่น่ารักไม่น่ายินดีอันใดมีอยู่ในโลก คือ สังขารธรรม รูป นาม ภายในตน ปฏิฆานุสัยของสัตว์ทั้งหลายย่อมนอนเนื่องอยู่ในอปิยรูป อสาตรูป สภาพที่ไม่น่ารัก ไม่น่ายินดีเหล่านี้ เมื่อเป็นดังนี้ อวิชชานุสัยก็ย่อมนอนเนื่องอยู่ในราคะและปฏิฆะทั้ง ๒ นี้ด้วย ส่วนมานานุสัย ทิฏฐานุสัยและวิจิกิจฉานุสัยเหล่านี้ ก็ย่อมตั้งอยู่ในจิตดวงเดียวกันกับจิตที่มีอวิชชานี้เป็น **อารัมมณานุสัยกิเลส**

นักศึกษาทั้งหลายพึงทราบดังต่อไปนี้ :-

ขยายความในพระบาลีที่ทรงแสดงถึงอนุสัยกิเลส ๒ ชนิด

สันตานานุสัยกิเลส กิเลสที่นอนเนื่องอยู่ในขันธสันดานโดยอาการที่ยังไม่ปรากฏเป็นสภาวะปรมัตถ์ คือยังไม่เข้าถึงขณะทั้ง ๓ (เกิดขึ้น ตั้งอยู่ ดับไป) นั้น ได้ชื่อว่า **สันตานานุสัยกิเลส**
ขยายความในพระบาลีที่ทรงแสดงถึงอนุสัยกิเลส ๒ ชนิด

ผู้ที่ยังมิได้ทำการประหาณอนุสัยกิเลสโดยสมุจเฉทเลยนั้น ได้ชื่อว่าเป็นปุถุชน และปุถุชนทั้งหลาย แม้ว่าจะยังเป็นเด็กอยู่ในครรภ์มารดาก็ตาม เป็นเด็กเล็ก เป็นหนุ่มสาว ผู้ใหญ่ แก่เฒ่าลงไปก็ตาม เป็นคฤหัสถ์ บรรพชิตก็ตาม ได้ฌาน ได้อภิญญา เหาะเหินเดินอากาศได้ก็ตาม แม้ที่สุดจะได้บังเกิดเป็นพรหมอยู่หลายภพชาติก็ตาม ปุถุชนเหล่านั้นก็ยังเป็นอยู่โดยมีอนุสัยกิเลสครบถ้วนด้วยกันทั้งสิ้น

แม้ว่าจะได้สำเร็จเป็น **พระโสดาบัน พระสกทาคามี** แล้วก็ตาม อนุสัยกิเลสอีก ๕ อย่างก็ยังเหลืออยู่ ยังหาได้ประหาณให้หมดไปไม่ คงประหาณได้แต่ทิฏฐิและวิจิกิจฉานุสัย ๒ อย่างนี้เท่านั้นครั้นเป็น **พระอนาคามี ภวราคะ มานะ** อวิชชานุสัยทั้ง ๓ ก็ยังมีอยู่หาได้หมดไปเพียงเท่านี้ไม่ ฉะนั้นบุคคลทั้ง ๔ จำพวกนี้ จึงยังมีอนุสัยกิเลสอยู่ อุปมาเหมือนกับคนไข้ที่ยังไม่หายไข้ มีผู้ถามว่า ท่านสบายดีหรือ แม้ว่าในขณะนั้นมิได้จับไข้แต่ก็ตอบว่ายังเป็นไข้อยู่ โดยมาคำนึงถึงไข้ที่ได้จับมาแล้วและจะจับอีกในขณะต่อไป หรืออุปมาเหมือนกับผู้ที่ยังไม่ได้มีการเว้นขาดจากการรับประทานเนื้อ เมื่อถูกถามว่า ท่านรับประทานเนื้อหรือเปล่า ถึงแม้ว่าขณะนั้นจะไม่ได้รับประทานอยู่ก็จริง แต่ก็ตอบว่า ข้าพเจ้ารับประทาน ดังนี้ ก็เพราะว่ามาคำนึงถึงเนื้อที่ได้เคยรับประทานมาและจะรับประทานอีกในวันข้างหน้า สมดังที่พระพุทธองค์ทรงแสดงในอนุสัย ยกพระบาลีว่า **ยสฺส กามราคานุสโย อุปฺปชฺชติ ตสฺส ปฏิฆานุสโย อุปฺปชฺชตีติ** กามราคานุสัยยังเกิดแก่บุคคลใด ปฏิฆานุสัยก็ยังเกิดแก่บุคคลนั้น ใช่ไหม? **อามนฺตา** ใช่ การที่ทรงวิสัชนา ดังนี้ ก็เพราะทรงหมายถึงความที่ยังเป็นอนุสัยอยู่ โดยอาการที่เคยเกิดและจะเกิด ดังที่ได้ยกอุปมาเปรียบเทียบให้เห็นแล้วทั้ง ๒ ข้อนั้น

แต่ถ้าจะ*ถามว่า* **ยสฺส กามราโค อุปฺปชฺชติ ตสฺส ปฏิโฆอุปฺปชฺชตีติ** กามราคะกำลังเกิดแก่บุคคลใด ปฏิฆะก็กำลังเกิดแก่บุคคลนั้น ใช่ไหม? *วิสัชนาว่า* **นปฺปชฺชติ** ไม่ใช่กำลังเกิด

อนึ่ง อนุสัยกิเลสทั้ง ๗ ประการนี้ เมื่อปรากฏขึ้นโดยความเป็นสภาวะปรมัตถ์ คือเข้าถึงปริยุฏฐาน แล้วนั้น เกิดพร้อมกันในจิตดวงเดียวกันก็มี เกิดไม่พร้อมกันในจิตดวงเดียวกันก็มี แต่เมื่อยังเป็นอนุสัยอยู่นั้น ได้นอนเนื่องอยู่พร้อมกันทั้ง ๗ อย่างในดวงจิตดวงเดียวกันนั้นเอง เหตุนี้ พระพุทธองค์จึงทรงแสดงในอนุสัยยมกบาลีว่า **ยสฺส กามราคานุสโย อนุเสติ ตสฺส ปฏิฆานุสโย อนุเสตีติ** กามราคานุสัยนอนเนื่องอยู่ในขันธสันดานของบุคคลใด ปฏิฆานุสัยก็นอนเนื่องอยู่ในขันธสันดานของบุคคลนั้น ใช่ไหม? **อามนฺตา** ใช่ ฉะนั้น การประหาณสันตานานุสัยกิเลสได้โดยเด็ดขาดนั้นก็มีแต่มรรคญาณอย่างเดียว สำหรับวิปัสสนาญาณนั้นประหาณได้แต่เพียงวิกขัมภนะ โดยการข่มไว้เป็นเวลานานๆ คือหลายวัน หลายเดือน หลายปี หลายมหากัป

อารัมมณานุสัยกิเลส การเกิดขึ้นของกิเลสโดยไม่สิ้นสุดในอารมณ์ที่ยังไม่ได้มีการพิจารณารู้เห็นตามความเป็นจริง โดยวิปัสสนาญาณ มรรคญาณ กิเลสนี้ ชื่อว่า **อารัมมณานุสัยกิเลส** ดังนั้น พระพุทธองค์จึงประทานพระโอวาทแก่บรรดาภิกษุทั้งหลายว่า **สุขาย ภิกฺขเว เวทนาย ราคานุสโย ปหาตพฺโพ. ทุกฺขายเวทนาย ปฏิฆานุสโย ปหาตพฺโพ อทุกฺขมสุขาย เวทนายอวิชฺชานุสโย ปหาตพฺโพ.**

ดูกรภิกษุทั้งหลาย พวกเธอทั้งหลายควรละราคานุสัยในการเสวยสุข ควรละปฏิฆานุสัยในการเสวยทุกข์ ควรละอวิชชานุสัยในการเสวยไม่ทุกข์ไม่สุข พระโอวาทนี้ทรงมุ่งหมายถึงอารัมมณานุสัยกิเลส

ท่านอรรถกถาจารย์ยังได้กล่าวไว้ว่า : **อิมสฺมึ สุตฺเต อารมฺมณานุสโย กถิโต** ในพระสูตรที่มีว่า **สุขาย ภิกฺขเว เวทนาย** เป็นต้นนี้ พระผู้มีพระภาคเจ้าได้ทรงแสดงอารัมมณานุสัยกิเลส แต่ก็หาได้ทรงชี้แจงถึงข้อปฏิบัติที่จะทำการละอารัมมณานุสัยกิเลสนี้แต่ประการใด ไม่เพียงแต่ทรงเตือนให้ทำการปฏิบัติตามแนวธรรมสติปัฏฐาน ๔ เท่านั้น เพราะถ้าภิกษุทั้งหลายมิได้ทำการปฏิบัติตามแนวธรรมสติปัฏฐาน ๔ แล้ว ก็ไม่มีทางอื่นใดที่จะทำการประหาณอารัมมณานุสัยกิเลสนี้ได้ ถ้าว่าได้ทำการปฏิบัติตามแนวธรรมสติปัฏฐาน ๔ นี้ อยู่โดยเคร่งครัดแล้ว ก็จะกล่าวได้ว่ามีการละกิเลสในการเสวยอารมณ์นั้นนั่นเอง

ดังที่ท่านฎีกาจารย์ได้แสดงไว้ในอานาปานัสสติกัมมัฏฐานแห่งวิสุทธิมัคคมหาฎีกาว่า :-

อนิจฺจานุปสฺสนา ตาว ตทงฺคปฺปหานวเสน นิจฺจสญฺญํ ปริจฺจชติ ปริจฺจชนฺตี จ ตถา อปฺปวตฺติยํ เย นิจฺจนฺติ คหณวเสน กิเลสา ตมฺมูลกา อภิสงฺขารา ตทุภยมูลกา จ วิปากกฺขนฺธา อนาคเต อุปฺปชฺเชยฺยุ เต สพฺเพปิ อปฺปวตฺติกรณวเสน ปริจฺจชติ

ตถา ทุกฺขสญฺญาทโย เตนาหวิปสฺสนา หิ ตทงฺควเสน สทฺธึ ขนฺธาภิสงฺขาเรหิ กิเลเส ปริจฺจชตีติ.[๔]

อนิจจานุปัสสนาที่แสดงในอันดับแรกนี้ ย่อมสละละทิ้งนิจจสัญญาโดยอำนาจแห่งตทังคปหาน เมื่ออนิจจานุปัสสนาได้สละละทิ้งนิจจสัญญาได้แล้ว ถ้าหากว่ามิได้มีการพิจารณาเห็นความไม่เที่ยง โดยอาการดังที่กล่าวมานี้ กิเลสต่างๆ อาจเกิดได้ในภายหลัง โดยอำนาจแห่งความยึดถือว่ารูป นามนี้เที่ยง และอภิสังขารคือ อกุศลโลกียกุศลกรรม ที่มีกิเลสเป็นมูลก็ดี วิบากนามขันธ์อันเป็นตัวภพใหม่มีกรรมและกิเลสทั้ง ๒ นี้เป็นมูลก็ดี อาจเกิดขึ้นได้ในภายหลัง

อนิจจานุปัสสนาที่สละทิ้งนิจจสัญญาได้นั้น ย่อมสละละทิ้งกิเลส กรรมวิบาก แม้เหล่านี้ทั้งหมดไม่ให้เกิดขึ้นได้พร้อมกันอีกด้วย ทุกขานุปัสสนา อนัตตานุปัสสนาที่สละละทิ้งสุขสัญญา อัตตสัญญาเป็นต้นได้นั้น ก็เป็นไปในทำนองเดียวกันนี้ เพราะฉะนั้นท่านมหาพุทธโฆษาจารย์จึงได้แสดงไว้ในวิสุทธิมัคคอรรถกถาว่า วิปัสสนาญาณ ย่อมสละละกิเลสพร้อมด้วยวิบากขันธ์และอภิสังขารโดยอำนาจตทังคปหาน

เมื่ออนิจจานุปัสสนาเกิด ทุกขาและอนันตานุปัสสนาย่อมเกิดขึ้นตาม

ในเรื่องนี้ เมื่อมีการพิจารณาเห็นว่าเป็นอนิจจะแล้ว กิเลสที่เกี่ยวกับนิจจสัญญาก็เกิดขึ้นในอารมณ์นั้นไม่ได้ อันนี้เห็นได้โดยแจ้งชัด ไม่มีข้อที่จะต้องสงสัย แต่ข้อที่น่าสงสัยก็มีอยู่ว่า กิเลสที่เกี่ยวกับสุขสัญญาและอัตตสัญญานั้น จะเกิดขึ้นในอารมณ์อันเดียวกันนี้ได้หรือไม่ แก้ว่า เกิดไม่ได้ เพราะว่าผู้ปฏิบัติที่ได้พิจารณาเห็นในอารมณ์โดยความเป็นของไม่เที่ยง โดยอำนาจการปรากฏแห่งอนิจจลักขณะ คือ เกิดดับๆ นั้น ครั้นได้หวนกลับไปพิจารณาดูในอารมณ์นั้นอีกครั้งหนึ่ง แล้วก็ไม่เห็นว่าเป็นสุข คงเห็นเป็นทุกข์ โดยการเกิดขึ้นดับไปไม่หยุดหย่อน ทั้งไม่ได้เห็นว่ามีตัวมีตนเป็นแก่นสารแต่อย่างใดเลยในอารมณ์นั้นอีกด้วย คงเห็นแต่ว่าไม่ได้อยู่ภายใต้บังคับบัญชา ไม่เป็นไปตามความประสงค์คงเป็นไปตามเหตุตามปัจจัยเท่านั้น ดังนั้น กิเลสที่เกี่ยวกับสุขสัญญาและอัตตสัญญาจึงเกิดขึ้นไม่ได้ในอารมณ์ที่มีการพิจารณาเห็นโดยความเป็นของไม่เที่ยงดังนี้

สมดังที่พระผู้มีพระภาคทรงแสดงไว้ในอังคุตตรบาลีว่า :-

อนิจฺจสญฺญา ภาเวตพฺพา อสฺมิมานํ สมุคฺฆาตายอนิจฺจสญฺญิโน ภิกฺขเว อนตฺตสญฺญา สณฺฐาติ อนตฺตสญฺญีอสฺมิมานสมุคฺฆาตํ ปาปุณาติ ทิฏฺเฐว ธมฺเม นิพฺพานํ

หมดอายุ 23/02/2566

[๔] ปรมตฺถมญฺชุสา ฉบับไทย ทุติย. ๘๓ ฉบับพม่า ปฐม.๓๔๕.

พึงเจริญอนิจจสัญญาคือ ความจำหมายว่าไม่เที่ยง เพื่อถอนออกเสียซึ่งอัสมิมานะที่มีอาการถือตนว่าเราเป็นนั่นเป็นนี่ให้หมดไปโดยสิ้นเชิง

ดูกรภิกษุทั้งหลาย อนัตตสัญญาความจำหมายว่า ไม่ใช่ตัวตน เรา เขา ย่อมตั้งขึ้นเองด้วยดีแก่ผู้ที่มีการพิจารณาเห็นเป็นอนิจจะ ผู้ที่มีการเห็นว่าเป็นอนัตตะ คือ ไม่ใช่ตัวตน เรา เขานั้น ย่อมเป็นผู้ที่เข้าถึงซึ่งการถอนออกแห่งอัสมิมานะ ที่มีอาการยกตนว่าเราแล้วเข้าถึงนิพพานคือความสงบแห่งกิเลส ในสภาพที่ปรากฏอยู่เฉพาะหน้านี้นั้นเทียว

ในพระบาลีนี้ คำรับรองที่เป็นพยานหลักฐานอย่างสำคัญในเรื่องนี้ก็อยู่ตรงพระบาลีที่กล่าวว่า **อนิจฺจสญฺญิโน ภิกฺขเว อนตฺตสญฺญา สณฺฐาติ**

ท่านอรรถกถาจารย์ก็ยังได้อธิบายขยายความตามบาลีนี้ไว้ในอังคุตตรอรรถกถาอีกว่า :-

อนตฺตสญฺญา สณฺฐาตีติ อนิจฺจลกฺขเณ ทิฏฺเฐ อนตฺตลกฺขณํ ทิฏฺฐเมว โหติ เอเตสุ หิ ตีสุ ลกฺขเณสุ เอเกกสฺมึ ทิฏฺเฐ อิตรทฺวยํ ทิฏฺฐเมว โหติ เตน วุตฺตํ อนิจฺจสญฺญิโน ภิกฺขเว อนตฺตสญฺญา สณฺฐาตีติ

ที่พระพุทธองค์ทรงแสดงว่า **อนตฺตสญฺญา สณฺฐาติ** (อนัตตสัญญา ความจำหมายว่าไม่ใช่ตัวตน เรา เขา ย่อมตั้งขึ้นเองอยู่ด้วยดี) นั้น หมายความว่า เมื่อพิจารณาเห็นการเกิดดับที่เป็นอนิจจลักขณะแล้ว ก็จะเห็นอนัตตลักขณะคือไม่อยู่ภายใต้บังคับบัญชา มีแต่เกิดดับเป็นไปตามเหตุปัจจัยสำเร็จไปด้วยความจริงนั้น เมื่อได้เห็นลักขณะอย่างใดอย่างหนึ่ง ในบรรดาลักขณะ ๓ อย่างนั้น ก็จะต้องได้เห็นลักขณะทั้ง ๒ ที่เหลือโดยแน่แท้ เหตุนั้นพระผู้มีพระภาคจึงทรงแสดงว่า **อนิจฺจสญฺญิโน ภิกฺขเว อนตฺตสญฺญา สณฺฐาติ** ดูกรภิกษุทั้งหลาย อนัตตสัญญาความจำหมายว่าไม่ใช่ตัวตน เรา เขา ย่อมตั้งขึ้นเองอยู่ด้วยดี แก่ผู้ที่มีการพิจารณาเห็นเป็นอนิจจะ

อธิบายอัสมิมานะ

อัสมิมานะ หมายความว่า การถือตนว่าเราเป็นนั่นเป็นนี่ พระอริยบุคคลทั้งหลายที่นอกจากพระอรหันต์นั้น แม้ว่าจะเป็นผู้ไม่มีสักกายทิฏฐิ คือความเข้าใจผิดในรูป นาม ขันธ์ ๕ ว่าเป็นเรา เป็นเขา ชาย หญิง สัตว์ บุคคล ตัวตน ดังเช่นปุถุชนทั้งหลายเห็นอยู่นั้นก็จริง แต่ว่าอัสมิมานะ การถือตัวว่าเราเป็นนั่นเป็นนี่ โดยอาศัยคุณความดีที่มีอยู่ในตนยังมีอยู่ เพราะว่าอัสมิมานะนี้เป็นฝ่ายยาถาวมานะ คือการถือตัวตามความเป็นจริง หาใช่เป็นอยาถาวมานะ คือการถือตัวไม่ใช่ตามความเป็นจริงแต่อย่างใดไม่ ดังนั้น การทำ พูด คิด ของอริยะ ๓ จำพวกนี้บางทีก็ประกอบด้วยอัสมิมานะ เช่น มีการถือตัวว่าเราเป็นอริยะ มีความเลื่อมใสในคุณพระรัตนตรัยอย่างมั่นคง มีศีลบริสุทธิ์ ถ้าเป็นพระอนาคามี ก็ยังมีการถือตัวเป็นพิเศษออกไปอีกว่า

พิมพ์ล่าย 23/02/2566

เราไม่มีความยินดียินร้ายในอิฏฐารมณ์ อนิฏฐารมณ์ ถ้ามีความรู้ความสามารถก็ถือว่าเราเป็นผู้มีความรู้ความสามารถคิดนึกอยู่ในใจบ้าง แสดงออกมาทางกายบ้าง เปล่งออกมาทางวาจาบ้าง ซึ่งมีอาการละม้ายคล้ายกันกับสักกายทิฏฐิ ฉะนั้น อัสมิมานะนี้เรียกว่า ทิฐฏิมานะก็ได้ และการที่แสดงว่าปัญญาในอริยมรรคเบื้องบน ๓ มีหน้าที่ประหาณทิฏฐิ* นั้น ก็มุ่งหมายเอาอัสมิมานะนี้เอง และปัญญาคือสัมมาทิฏฐิในอริยมรรคเบื้องบน ๓ นี้ สัมมาทิฏฐิที่อยู่ในอรหัตตมรรคเท่านั้นที่จะทำการประหาณอัสมิมานะให้เด็ดขาดหมดไปได้

อนึ่ง ปุถุชนทั้งหลาย ที่ทำการกำหนดพิจารณารูป นาม ขันธ์ ๕ อยู่ เมื่ออนิจจสัญญา ทุกขสัญญา อนัตตสัญญาอย่างใดอย่างหนึ่งปรากฏขึ้นนั้น ปุถุชนทั้งหลายเหล่านั้นย่อมประหาณอัสมิมานะลงได้บ้างเหมือนกัน แต่ไม่ใช่เป็นสมุจเฉทปหาน

อนิจจลักขณะ ทุกขลักขณะโดยสมมุติ และการแสดงอนัตตลักขณะ

ในลักขณะ ๓ ประการนี้ อนิจจะและทุกขสัญญามีอยู่ด้วยกัน ๒ อย่างคือ

๑. โดยสมมุติ

๒. โดยสภาวะ

โดยสมมุตินั้น อยู่ในขอบเขตของสักกายทิฏฐิ อันเป็นของพวกชาวบ้านที่นิยมกล่าวกันคือ เมื่อได้เห็นของสิ่งหนึ่งสิ่งใดแตกหักทำลายลง สัตว์ บุคคลตายไป ผู้มียศ มีอำนาจ กลับเสื่อมยศ เสื่อมอำนาจ ดังนี้แล้วก็มักกล่าวกันว่า อนิจจาๆ

เมื่อตนเองก็ดี ผู้อื่นก็ดี มีการป่วยไข้ไม่สบายเกิดขึ้นหรือถูกตีฟันแทงเป็นแผล ฝี เสียอกเสียใจ ดังนี้แล้วก็มักจะกล่าวว่า ทุกข์ๆ นี้แล เรียกว่า อนิจจังทุกขังโดยสมมุติ ซึ่งเป็นไปตามความเห็นของชาวบ้าน

สำหรับอนัตลักขณะนั้น ชาวบ้านมองไม่เห็นเลย และไม่มีโอกาสที่จะมองเห็นได้อีกด้วย ดังนั้น จึงไม่มีการกล่าวกันว่า เป็นอนัตตา อนิจจลักขณะ ทุกขลักขณะ โดยสมมุติ

โดยสภาวะนั้น อยู่ในขอบเขตของสัมมาทิฏฐิ อันเป็นวิสัยของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าและสาวกเท่านั้น กล่าวคือ มีสภาพเกิดดับดังที่กล่าวมาแล้ว เหตุนี้แหละในสมัยที่ว่างเปล่าจาก

หมดอายุ 23/02/2566

* ทิฏฐิในที่นี้เป็น ปฏิรูปกทิฏฐิ คือ ทิฏฐิเทียมมุ่งหมายเอาอัสมิมานะ ซึ่งดูผิวเผินคล้ายกับสักกายทิฏฐินั่นเอง คำอธิบายมีในอังคุตตรพระบาลีและอรรถกถา.

พระพุทธศาสนานั้น อนิจจัง ทุกขัง ที่เป็นสภาวะจริงไม่มีใครจะกล่าวถึงกัน แม้ที่สุดพระปัจเจกพุทธเจ้าและพระโพธิสัตว์ทั้งหลายก็มิอาจกล่าวหรือแสดงอนิจจัง ทุกขัง ที่เป็นสภาวะให้ชนทั้งหลายฟังได้ เพียงแต่กล่าวหรือแสดงอนิจจัง ทุกขัง ที่เป็นไปตามสมมุติเท่านั้น สำหรับอนัตตลักขณะนั้น ทั้งพระปัจเจกพุทธเจ้าและพระโพธิสัตว์ ทั้งหลาย มิได้มีการกล่าวถึงและแสดงเลย ฉะนั้น ชนทั้งหลายเมื่อได้ฟังธรรมที่เป็นอนิจจัง ทุกขัง จากพระปัจเจกพุทธเจ้าก็ดี จากพระโพธิสัตว์ทั้งหลายก็ดี จึงมิอาจที่จะบรรลุมรรคผลได้ เพียงแต่ยังจิตใจให้เป็นมหากุศลเกิดขึ้นเท่านั้น

อนึ่ง ความสำเร็จในการรู้เห็น และการแสดงธรรมที่เป็นอนิจจัง ทุกขัง อนัตตา โดยสภาวะนั้น ต่างกัน คือ การรู้เห็นสำเร็จได้โดยการปฏิบัติวิปัสสนา การแสดงธรรมสำเร็จได้โดยการศึกษาพระอภิธรรม ดังนั้น พระปัจเจกพุทธเจ้าทั้งหลายแม้ว่าจะรู้เห็นอนิจจัง ทุกขัง อนัตตาที่เป็นสภาวะ จนได้สำเร็จเป็นพระอรหันต์ก็จริง แต่ว่าขาดการศึกษาพระอภิธรรมอันเป็นฝ่ายปริยัติ ฉะนั้น จึงมิอาจที่จะแสดงสภาวะอนิจจัง ทุกขังได้ ส่วนพระโพธิสัตว์ทั้งหลายนั้นแม้จะเป็นผู้ประกอบด้วยปัญญารู้เห็นสิ่งต่างๆ เพียงใดก็ตาม แต่ก็ยังมิได้รู้เห็นอนิจจัง ทุกขัง ตามสภาวะนั้นได้

สรุปแล้วก็คงได้ความว่า อนิจจลักขณะและทุกขลักขณะ ที่เป็นสภาวะอยู่ในขอบเขตของสัมมาทิฏฐิ และอนัตตลักขณะนั้น เป็นวิสัยของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าและสาวก สาวิกา ที่มีการศึกษาในพระอภิธรรมเป็นอย่างดีเท่านั้น ที่จะแสดงได้

ดังที่พระมหาพุทธโฆษาจารย์ได้แสดงไว้ในสัมโมหวิโนทนีอรรถกถาว่า :-

คำบาลี

๑. อนิจฺจทุกฺขลกฺขณานิ อุปฺปาทา วา ตถาคตานํ อนุปฺปาทา วา ปญฺญายนฺติ

๒. อนตฺตลกฺขณํ วินา พุทฺธุปฺปาทา น ปญฺญายติพุทฺธุปฺปาเทเยว ปญฺญายติ

๓. มหิทฺธิกา หิ มหานุภาวา ตปสปริพฺพาชกา สรภงฺคสตฺถาราทโยปิ อนิจฺจทุกฺขนฺติ วตฺตุ สกฺโกนฺติ อนตฺตาติ วตฺตุ น สกฺโกนฺติ

๔. สเจ ปิ เตสมฺปตฺตปริสาย อนตฺตาติ วตฺตุ สกฺกุเณยฺยุ สมฺปตฺตปริสาย มคฺคผลปฏิเวโธ ภเวยฺย

๕. อนตฺตลกฺขณํ ปญฺญาปนสฺส หิ อญฺญสฺส กสฺสจิอวิสโย สพฺพญฺญาพุทฺธานเมว วิสโย

๖. เอวเมตํ อนตฺตลกฺขณํ อปากฏฺ

หมดอายุ 23/02/2566

๗. ตสฺมา สตฺถา อนตฺตลกฺขณํ ทสฺเสนฺโต อนิจฺเจน วา ทสฺเสติ ทุกฺเขน วา อนิจฺจทุกฺเขหิ วา

คำไทย

๑. สมัยที่มีพระพุทธเจ้าอุบัติขึ้นก็ตาม ไม่ได้อุบัติขึ้นก็ตาม อนิจจลักขณะ ทุกขลักขณะ ทั้ง ๒ นี้ ย่อมปรากฏมีอยู่เสมอ

๒. ยกเว้นสมัยที่มีพระพุทธเจ้าอุบัติขึ้นเสียแล้ว อนัตตลักขณะ ย่อมไม่ปรากฏ จักปรากฏก็เฉพาะแต่ในสมัยที่มีพระพุทธเจ้าอุบัติขึ้นเท่านั้น

๓. ดาบสและปริพาชกทั้งหลาย มีโพธิสัตว์ศาสดาจารย์สรภังคะเป็นต้นที่มีฤทธิ์มาก มีอานุภาพมากเหล่านี้ ย่อมสามารถแสดงได้เพียงแต่ความเป็นอนิจจัง ทุกขัง ๒ ประการนี้เท่านั้น ไม่สามารถแสดงความเป็นอนัตตาได้เลย

๔. ความจริงเป็นดังนั้น ถ้าหากว่าท่านเหล่านั้นสามารถแสดงความเป็นไปแห่งรูป นามขันธ์ ๕ โดยความเป็นอนัตตา ให้แก่บริษัทที่มาสู่ตนได้แล้ว บริษัทเหล่านั้นก็อาจสดับฟังรู้ความและบรรลุมรรคผลได้บ้าง

๕. แท้จริง การปรากฏแห่งอนัตตลักขณะนี้ หาใช่เป็นวิสัยของผู้ใดอื่นนอกจากพระสัมมาสัมพุทธเจ้าไม่ แต่เป็นวิสัยของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าจำพวกเดียวเท่านั้น

๖. อนัตตลักขณะไม่ปรากฏในสมัยที่ไม่มีพระพุทธศาสนาดังนี้แล

๗. เพราะฉะนั้น พระศาสดาเอกของชาวโลก เมื่อจะทรงแสดงอนัตตลักขณะนั้น ย่อมแสดงด้วยสภาพความเป็นอนิจจังบ้าง ทุกขังบ้าง และทั้งอนิจจัง ทุกขังทั้ง ๒ บ้าง

ตามหลักฐานนี้ ท่านอรรถกถาจารย์กล่าวว่า การแสดงอนัตตลักขณะของพระสัมมาสัมพุทธเจ้านั้น บางครั้งก็ทรงยกความเป็นอนิจจังขึ้นมาเปรียบเทียบ บางครั้งก็ทรงยกความเป็นทุกขังขึ้นมาเปรียบเทียบ และบางครั้งก็ทรงยกความเป็นอนิจจังและทุกขังทั้ง ๒ ขึ้นมาเปรียบเทียบ เพื่อจะให้เห็นความเป็นอนัตตา เมื่อเป็นเช่นนี้ก็ทำให้เกิดความสงสัยขึ้นว่า ก็เหตุไฉนบริษัททั้งหลายที่ได้ฟังอนิจจัง ทุกขังจากพระโพธิสัตว์ ศาสดาจารย์สรภังคะนั้น จึงไม่ได้รู้เห็นในความเป็นอนัตตาและได้มรรคผลเล่า

แก้ว่า การแสดงอนิจจัง ทุกขัง ของท่านเหล่านั้น เป็นการแสดงอนิจจัง ทุกขัง โดยสมมุติดังที่ได้กล่าวมาแล้ว ซึ่งหาได้เป็นอนิจจัง ทุกขังแท้ อันเป็นอารมณ์ของวิปัสสนาญาณแต่อย่างใดไม่ สำหรับการแสดงอนิจจัง ทุกขัง ของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าที่ท่านอรรถกถาจารย์ได้กล่าวมานี้ เป็นการแสดงอนิจจัง ทุกขัง โดยสภาวะที่เป็นอารมณ์ของวิปัสสนาญาณ ฉะนั้น ผู้ฟังจึงสามารถรู้เห็นในความเป็นอนัตตาได้

ท่านอรรถกถาจารย์อานันทเถระ ได้แสดงไว้ในสัมโมหวิโมทนีมูลฎีกาว่า :-

หมดอายุ 23/02/2566

อนตฺตลกฺขณํ ปญฺญาปนสฺส อญฺเญสํ อวิสยตฺตาอนตฺตลกฺขณทีปกานํ อนิจฺจ ทุกฺขลกฺขณานญฺจ ปญฺญาปนสฺสอวิสยตฺตา ทสฺสิตา โหติ เอวํ ปน ทุปฺปญฺญาปนตา เอเตสทุรุปฏฺฐานตาย โหติ.

ที่ท่านอรรถกถาจารย์กล่าวว่า การแสดงให้ชนทั้งหลายรู้เห็นอนัตตลักขณะ ไม่ใช่เป็นวิสัยของผู้อื่นนั้น เป็นอันว่าได้แสดงถึงอนิจจลักขณะ ทุกขลักขณะที่แท้ที่ทำให้ชนทั้งหลายได้รู้แจ่มแจ้งในอนัตตลักขณะ ก็ไม่ใช่เป็นวิสัยของผู้อื่นด้วยเช่นกัน การรู้เห็นและการแสดงไตรลักษณ์ที่แท้เป็นของยากมากที่สุดดังนี้ ก็เพราะการปรากฏแห่งไตรลักษณ์ที่แท้ในปัญญาของชนทั้งหลายนั้นยากมากนั้นเองเป็นสาเหตุ

การขยายความในมหาวิปัสสนาที่เหลือมีทุกขานุปัสสนาเป็นต้นนั้น จะแสดงเฉพาะแต่ข้อความพิเศษๆ ที่ยังไม่ได้กล่าวไว้ในอนิจจานุปัสสนา ส่วนข้อความที่เหมือนกันกับอนิจจานุปัสสนานั้นจะไม่กล่าวซ้ำอีก

จบอนิจจานุปัสสนา

(๒) ทุกขานุปัสสนา

ทุกขานุปัสสนา ปัญญาที่พิจารณาเห็นความลำบากของรูป นาม ที่เนื่องมาจากการพบเห็นประจักษ์แห่งการเบียดเบียน โดยอาการเกิดขึ้นแล้วก็ดับไปติดต่อกันอย่างไม่ขาดสาย ในขณะที่กำหนดรู้รูป นาม ตามสภาวะอยู่นั่นแหละ ปัญญานี้ชื่อว่า **ทุกขานุปัสสนา**

ดังนั้น นักศึกษาทั้งหลายพึงทราบความในระหว่างคำว่า **ทุกฺข ทุกฺขลกฺขณ ทุกฺขานุปสฺสนา** ทั้ง ๓ นี้ ว่ามีความหมายต่างกัน ดังนี้คือ

๑. ทุกขธรรม ธรรมที่เป็นทุกข์ ได้แก่ รูป นาม ขันธ์ ๕ หรือ กาย ใจ

๒. ทุกขลักขณะ เครื่องหมายที่กำหนดรู้ว่าเป็นทุกข์ ได้แก่การเกิดดับติดต่อกันอยู่อย่างไม่ขาดสาย

๓. ทุกขานุปัสสนา ปัญญาที่มีการพิจารณาเห็นความเป็นทุกข์อยู่เนืองๆ ในรูป นาม ขันธ์ ๕ หรือ กาย ใจ หรือขณะที่เห็นความเกิดดับของรูป นาม ขันธ์ ๕ อยู่นั้น ความรู้สึกในขณะนั้นก็เกิดขึ้นว่า กาย ใจนี้เป็นของน่าเกลียด น่ากลัว ไม่ดี เป็นภัยจะหาความสุขสบายจากกาย ใจอย่างแท้จริงนั้นหาไม่ได้เลย ได้แก่ ปัญญาที่ในมหากุศล มหากิริยา ขณะกำหนดรู้รูป นาม ขันธ์ ๕ หรือ กาย ใจ

อธิบาย ธรรมดาคนทั้งปวงย่อมเข้าใจในความเป็นอยู่ของสัตว์ทั้งหลาย ว่าพรหมมีความสุข เทวดาชั้นสูงมีความสุข แต่เทวดาชั้นต่ำมีความทุกข์ มนุษย์มีร่างกายสมบูรณ์ อนามัยดี มั่งมีศรีสุข

มีความสุข ร่างกายไม่สมบูรณ์ มีโรคภัยไข้เจ็บเบียดเบียน อนามัยไม่ดี ยากจน ขมขื่นใจ เหล่านี้เป็นทุกข์ สัตว์ดิรัจฉานบางพวกมีความสุข บางพวกเป็นทุกข์ สัตว์นรก เปรต อสุรกาย เป็นทุกข์ต่างๆ เหล่านี้ ก็เป็นความเข้าใจถูกต้องเหมือนกัน เพราะมองไปในแง่การเสวยอารมณ์ที่เป็นสุขเป็นทุกข์ โสมนัส โทมนัสของสัตว์ทั้งหลาย แต่ความเป็นจริงนั้นสุขกายก็ดี สุขใจก็ดี ทุกข์กายก็ดี ทุกข์ใจก็ดี ล้วนแต่มีการเกิดขึ้นแล้วก็ดับไปไม่คงที่ แล้วก็กลับเกิดขึ้นอีก ติดต่อกันอยู่อย่างนี้เรื่อยไปโดยมิได้เว้นเสียเลย

ดังนั้น รูป นาม ขันธ์ ๕ หรือ กาย ใจ ที่มีสุขก็ตามหรือไม่มีสุขก็ตาม ล้วนแต่เป็นทุกข์อยู่ด้วยกันทั้งสิ้น ทุกข์ เมื่อว่าโดยย่อตามธรรมาธิษฐานก็มีเพียง ๓ อย่าง คือ

๑. **ทุกฺขทุกฺข** ชื่อว่า ทุกข์ เพราะทนได้ยาก เป็นทุกข์จริง ได้แก่ ทุกข์กายทุกข์ใจ

๒. **วิปริณามทุกฺข** ชื่อว่า ทุกข์ เพราะเปลี่ยนแปรไปโดยไม่หยุดหย่อน ได้แก่ สุขกายสุขใจ

๓. **สงฺขารทุกฺข** ชื่อว่า ทุกข์ เพราะมีการจัดแจงปรุงแต่งโดยความเกิดดับ ได้แก่ รูป นาม หรือ กาย ใจ ทั่วไป

ใน ๓ อย่างนี้ ทุกข์กายทุกข์ใจ ชื่อว่า **ทุกฺขทุกฺข** ก็เพราะกายมีอาการเป็นไปต่างๆ เช่น จุกเสียด แน่นท้อง ขัดยอก ปวดศีรษะ ปวดฟัน แผล ฝี ถูกดี ฟันแทง เจ็บไข้ โรคต่างๆ นานาหลายอย่างหลายประการเหลือที่จะพรรณนา ดังที่เห็นกันอยู่ทุกวันนี้ ส่วนใจ ก็เพราะมีความยากจน เสียอกเสียใจ กลัว เนื่องจากได้ประสบเหตุการณ์ที่ไม่ดีต่างๆ ดังที่มีอยู่ทั่วไป ในทุกวันนี้ ทุกข์ทั้ง ๒ นี้ล้วนแต่ทนได้ยากทั้งสิ้น ดังนั้น ท่านจึงว่าเป็น **ทุกฺขทุกฺข**

ความสุขกายสุขใจ ที่ชื่อว่า **วิปริณามทุกฺข** นั้น ก็เพราะมีการเปลี่ยนแปรไปไม่คงที่อยู่ได้นั่นเอง ดังเช่นในขณะที่ร่างกายกำลังกระทบกับความเย็น โดยที่มีลมเย็นพัดมาก็ดี หรือกำลังพัดโบกอยู่ก็ดี ขณะนั้นความสุขกายสุขใจย่อมเกิดขึ้น ครั้นหยุดพัดหรือลมหยุดนิ่งไม่โชยมา ความสุขกายสุขใจก็หายไป ถ้าจะให้ความสุขกายสุขใจมีอยู่ก็จะต้องมีลมมากระทบอยู่เรื่อยๆ ไป หรือมีการเปิดพัดลมกันอย่างไม่หยุดหย่อน ขณะนั้นความสุขกายสุขใจย่อมเกิดขึ้นได้ หรือเมื่อเสร็จจากการอาบน้ำใหม่ๆ ก็มีความสุขกายสุขใจ แต่ต่อมาไม่ช้านัก ความสุขกายสุขใจที่เกิดจากการอาบน้ำนั้นก็หายไป ความร้อนเกิดขึ้นมาใหม่ ก็ต้องมีการอาบน้ำกันอยู่เรื่อยไป เพื่อความสุขกายสุขใจจะได้เกิดขึ้นอีก ความสุขใจที่เกิดจาก การเห็น การได้ยิน การดมกลิ่น การลิ้มรสที่ดีๆ เหล่านั้น เมื่อหยุดดู หยุดฟัง หยุดดม หยุดรับประทานอาหารก็ดี หรืออารมณ์เหล่านั้นหายไปก็ดี ความสุขใจก็หายไปพร้อมกันในขณะนั้นเอง เมื่อจะให้มีอยู่ต่อไป ก็ต้องจัดการปรับปรุงเพิ่มเติมอยู่เสมอ เพื่อมิให้ขาดความสุขใจไปเสีย โดยเหตุดังกล่าวนี้ ท่านจึงกล่าวว่า ความสุขกายสุขใจเป็น **วิปริณามทุกฺข**

หมดอายุ 23/02/2566

รูป นาม ขันธ์ ๕ หรือ กาย ใจ ชื่อว่า **สงฺขารทุกฺข** ก็เพราะมีการจัดแจงปรุงแต่งโดยการเกิดดับ คือนามขันธ์ ๔ หรือ จิตใจชั่วขณะคิดนึกครั้งหนึ่งเกิดขึ้นแสนโกฏิครั้ง ดับไปก็แสนโกฏิครั้ง รูปหรือกายเกิดขึ้นมากกว่าห้าพันโกฏิครั้ง ดับไปก็มากกว่าห้าพันโกฏิครั้ง การเกิดดับดังนี้จะรู้เห็นได้ก็แต่ผู้เจริญวิปัสสนา หรือผู้ที่มีการศึกษาดีในความเป็นไปแห่งรูป นาม ขันธ์ ๕ เท่านั้น บุคคลนอกนั้นหาได้รู้เห็นเช่นนี้ไม่ แต่จะมีผู้รู้เห็นหรือไม่ก็ตาม สภาวะของรูปและนามก็คงเป็นดังนี้ตลอดไป เช่นเดียวกับภาพที่ปรากฏในจอภาพยนตร์ ภาพเหล่านั้นปรากฏขึ้นได้ก็เนื่องจากการลำดับติดต่อกันของฟิล์มที่เขาถ่ายมาเป็นสายๆ และนำมาต่อกันไว้เป็นอย่างดี แล้วทำการฉายออกมาให้เห็นเป็นภาพอันหนึ่งอันเดียวต่อเนื่องกันเพียงชั่ว ๑ นาที ภาพที่เป็นสายๆ ก็ผ่านไปหลายร้อยภาพ แต่ผู้ดูบางคนก็หาได้รู้ไม่ ข้อนี้ฉันใด การเกิดดับติดต่อกันแห่งรูป นาม ขันธ์ ๕ อย่างไม่ขาดสายก็ฉันนั้น ดังนั้น ท่านจึงกล่าวว่า รูป นาม ขันธ์ ๕ ทั้งหมดเป็น **สงฺขารทุกฺข**

ทุกข์ทั้ง ๓ อย่างนี้ สังขารทุกข์อย่างเดียวที่มีอยู่ในสังขารธรรมทั่วไป ทั้งที่มีชีวิตและไม่มีชีวิต เหตุนั้น ท่านอาจารย์ธัมมปาลเถระจึงได้แสดงไว้ในวิสุทธิมัคคมหาฎีกาว่า **ตีสุ ทุกฺขตาสุ สงฺขารทุกฺขตาว พยาปีนิ** ในทุกข์ ๓ อย่างนั้น สังขารทุกข์อย่างเดียวมีทั่วไปในสังขารธรรมทั้งปวง ทั้งที่มีชีวิตและไม่มีชีวิต

ทุกฺขลกฺขณ

ทุกขลักขณะเครื่องหมายอันเป็นเหตุที่ทำให้รู้ได้ว่า เป็นทุกข์ก็มี ๓ อย่าง คือ

๑. **ทุกฺขทุกฺขลกฺขณ** เครื่องหมายอันเป็นเหตุที่ทำให้รู้ได้ว่าเป็นทุกขทุกข์ คือ ทุกข์จริงๆ ได้แก่ อาการที่ทนได้ยาก ที่มีอยู่ภายในกายและใจ ขณะที่เสวยอารมณ์อยู่

๒. **วิปริณามทุกฺขลกฺขณ** เครื่องหมายอันเป็นเหตุที่ทำให้รู้ได้ว่าเป็นวิปริณามทุกข์ คือ ไม่ใช่ทุกข์จริง ไม่มีใครคำนึงถึงทุกข์ชนิดนี้ ได้แก่ อาการไม่คงที่ของความสุขสบายที่มีอยู่ ภายในกายและใจ ขณะที่เสวยอารมณ์อยู่

๓. **สงฺขารทุกฺขลกฺขณ** เครื่องหมายอันเป็นเหตุที่ทำให้รู้ได้ว่าเป็นสังขารทุกข์ คือทุกข์ทั่วไปที่รู้ได้ยาก ได้แก่ อาการที่เกิดขึ้นแล้วดับไปดิดต่อกันไม่ขาดสาย

ดังนั้น ทุกข์ ๓ อย่างที่ได้กล่าวมาแล้ว หาได้มีเทวดาและพรหมที่มีอำนาจ หรือพระสัมมาสัมพุทธเจ้าพระองค์ใดมาบัญชาให้เป็นไปก็หามิได้ แต่ลักษณะที่มีอยู่ในทุกข์ทั้ง ๓ นี้แหละเป็นผู้ชี้ขาดลงไปว่าธรรมเหล่านี้เป็นทุกข์ เสมือนหนึ่งงูทั้งปวงซึ่งล้วนแต่มีรูปร่างสัณฐานกลมยาวด้วยกันทั้งสิ้น แต่กระนั้นก็ตาม ยังมีลักษณะเครื่องหมายที่จะให้รู้ได้ว่าตัวไหนดุหรือไม่ดุและเป็นชนิดใด เป็นต้นว่านี้งูเห่าแมวเซา จงอาง สามเหลี่ยม งูเขียวธรรมดาหางไหม้ เหล่านี้เป็นต้น ข้อนี้ฉันใด ทุกข์ ๓ อย่างก็ฉันนั้น

ทุกฺขานุปสฺสนา

ทุกขานุปัสสนา ปัญญาที่พิจารณาเห็นความเป็นทุกข์อยู่เนืองๆ ในรูป นาม ขันธ์ ๕ หรือ กาย ใจ ก็มี ๓ อย่างคือ

๑. **ทุกฺขทุกฺขานุปสฺสนา** ปัญญาที่พิจารณาเห็นทุกข์ที่เป็นทุกข์จริง

๒. **วิปริณามทุกฺขานุปสฺสนา** ปัญญาที่พิจารณาเห็นทุกข์ที่ไม่ใช่เป็นทุกข์จริง อันบุคคลมิได้คำนึงถึงทุกข์ชนิดนี้

๓. **สงฺขารทุกฺขานุปสฺสนา** ปัญญาที่พิจารณาเห็นทุกข์ทั่วไปที่รู้ได้ยาก

ทุกขานุปัสสนาทั้ง ๓ อย่างนี้ ทุกขทุกขานุปัสสนา และวิปริณามทุกขานุปัสสนา ๒ ประการนี้เป็นทุกขานุปัสสนาเทียม สำหรับสังขารทุกขานุปัสสนาเป็นทุกขานุปัสสนาแท้ หมายความว่า การรู้เห็นในทุกขทุกข์และวิปริณามทุกข์ ยังเป็นการรู้เห็นที่เป็นบัญญัติอยู่กิเลสก็ประหาณได้แต่เพียงตทังคปหาน ทั้งยังไม่ตรงตามพุทธประสงค์ที่พระพุทธองค์ทรงวางหลักไว้ในการที่จะได้มรรคผล ส่วนการรู้เห็นสังขารทุกข์เป็นการรู้เห็นความเป็นไปแห่งรูป นาม ขันธ์ ๕ ตามสภาวะ ไม่มีบัญญัติเข้ามาเจือปนเลย สามารถประหาณกิเลสเป็นสมุจเฉทปหาน ถูกต้องตามพุทธประสงค์ที่ทรงวางไว้ว่า

สพฺเพ สงฺขารา ทุกฺขาติ ยทา ปญฺญาย ปสฺสติ
อถ นิพฺพินฺทติ ทุกฺเข เอส มคฺโค วิสุทฺธิยา

เมื่อใดผู้ปฏิบัติมาพิจารณาเห็นโดยวิปัสสนาญาณว่า สังขารทั้งปวงเป็นทุกข์ เมื่อนั้นย่อมเบื่อหน่ายในสังขารทุกข์ คือ กาย ใจ การเบื่อหน่ายเช่นนี้เป็นหนทางแห่งความบริสุทธิ์ หมดจดจากกิเลสทั้งปวง

อนึ่ง รูป นาม ขันธ์ ๕ หรือ กาย ใจ ที่ได้ชื่อว่าทุกข์นั้น ก็เพราะว่าเป็นอนิจจังมีการเกิดขึ้นแล้วก็ดับไป ส่วนอาการที่เกิดขึ้นแล้วก็ดับไปนั้นเป็นทุกขลักขณะ คือเครื่องหมายที่ทำให้รู้ได้ว่าธรรมเหล่านี้เป็นทุกข์

ฉะนั้น ท่านมหาพุทธโฆษาจารย์ จึงได้แสดงไว้ในวิสุทธิมัคคอรรถกถาว่า :-

ยทนิจฺจํ ทุกฺขนฺติ วจนโต ปน ตเทว ขนฺธปญฺจกํทุกฺขํ. กสฺมา อภิณฺหปฺปฏิปีฬนา. อภิณฺหปฺปฏิปีฬนากาโร ทุกฺขลกฺขณํ

ขันธ์ ๕ นั้นแหละเป็นธรรมที่เป็นทุกข์ เพราะพระผู้มีพระภาคได้ตรัสไว้ว่า ธรรมใดเป็นอนิจจัง ธรรมนั้นเป็นทุกข์ เพราะเหตุว่าขันธ์ ๕ นี้ได้ถูกความเกิดดับเบียดเบียนอยู่เสมอนั่นเอง อาการเบียดเบียนโดยการเกิดดับอยู่เสมอ นั้นเป็น **ทุกขลักขณะ**

หมดอายุ 22/3/2

ผู้มีสติกำหนด

ส่วนผู้ที่มีการกำหนดรู้อยู่ใน รูป นาม ขันธ์ ๕ นั้น ย่อมรู้เห็นการเบียดเบียนโดยอาการเกิดดับที่เป็นไปในรูป นาม ขันธ์ ๕ โดยไม่ขาดสายในทวารทั้ง ๖ ดังนั้นเมื่อวิปริณามทุกขลักขณะปรากฏ คือความสุขกายที่เกิดขึ้นในขณะแรกแห่งอิริยาบถใดอิริยาบถหนึ่ง แต่ต่อมาภายหลังความสุขกายนั้นได้หายไป ผู้นั้นก็สามารถรู้เห็นวิปริณามทุกขลักขณะนี้ได้ ทั้งสามารถรู้เห็นในการปวด เมื่อย เจ็บ ชา ร้อนเป็นต้น ที่เกิดขึ้นในขณะนั้น โดยความเป็นสังขารธรรมรูป นามล้วนๆ โดยไม่เกี่ยวกับความรู้สึกว่าเป็นเราปวด เมื่อย เจ็บ ชา ร้อน นั้นอยู่เป็นเวลานานจนกระทั่งทนไม่ไหว มีจิตคิดจะเปลี่ยน ก็รู้ถึงวาระจิตที่ต้องการจะเปลี่ยนนั้นด้วย ตลอดจนถึงขณะที่กำลังทำการเปลี่ยนอิริยาบถโดยลำดับ ครั้นเปลี่ยนเสร็จแล้วความสุขกายเกิดขึ้น ก็สามารถรู้ในความสุขกายนี้ได้อีก ต่อมาภายหลังความสุขกายได้หายไป ผู้นั้นก็รู้เห็นได้อีกว่าหายไป เป็นอันว่ามีสติกำหนดรู้เห็นในสังขารทุกข์และสังขารทุกขลักขณะ วิปริณามทุกข์และวิปริณามทุกขลักขณะ ทุกขทุกข์และทุกขทุกขลักขณะ ที่เกิดขึ้นในอิริยาบถต่างๆ โดยลำดับต่อเนื่องกันไม่ขาดสาย ฉะนั้น ผู้ที่ทำการปฏิบัติรู้อยู่ในอิริยาบถ ๔ อย่างใดอย่างหนึ่งตามที่ได้กล่าวมานี้ การปฏิบัติได้เช่นนี้ชื่อว่า เพิกอิริยาบถ เป็นอันว่าทุกขานุปัสสนาที่แท้จริงซึ่งเป็นผู้นำเข้าสู่มรรควิถีได้เกิดขึ้นแก่ผู้นั้น

ดังที่ท่านมหาพุทธโฆษาจารย์แสดงไว้ในวิสุทธิมัคคอรรถกถาว่า :-

ทุกฺขลกฺขณํ อภิณฺหสมฺปฏิปีฬนสฺส อมนสิการา อิริยาปเถหิ ปฏิจฺฉนฺนตฺตา น อุปฏฺฐาติ. อภิณฺหสมฺปฏิปีฬนํ มนสิกตฺวา อิริยาปเถ อุคฺฆาฏิเต ทุกฺขลกฺขณํ ยาถาวสรสโต อุปฏฺฐาติ

ทุกขลักขณะไม่ปรากฏ ก็เพราะไม่มีการกำหนดพิจารณาความเบียดเบียนโดยอาการเกิดดับอยู่เสมอ และการเปลี่ยนอิริยาบถใหม่คือ การยืน เดิน นั่ง นอน มาปกปิดแต่เมื่อได้กำหนดพิจารณาความเบียดเบียนโดยอาการเกิดดับอยู่เสมอ และเพิกอิริยาบถที่ปกปิดไว้ กล่าวคือ มีการกำหนดการปวดเมื่อยก่อนที่จะทำการเปลี่ยนอิริยาบถ ตลอดจนจิตคิดจะเปลี่ยน การเปลี่ยนอิริยาบถความสุขที่เกิดขึ้นใหม่เช่นนี้แล้ว ทุกขลักขณะย่อมปรากฏโดยสภาพของตนอย่างแท้จริง

อนึ่ง ในคำกล่าวของท่านอรรถกถาจารย์นี้ ได้แสดงการปรากฏแห่งทุกขลักขณะทั้ง ๓ พร้อมกันคือ แสดงการปรากฏแห่งทุกขลักขณะโดยคำว่า อริยาปเถ อุคฺฆาฏิเต แสดงการปรากฏแห่งวิปริณามทุกขลักขณะและสังขารทุกขลักขณะทั้ง ๒ นี้ โดยคำว่า **อภิณฺหสมฺปฏิปีฬนํ มนสิกตฺวา**

หมดอายุ 23/02/2566

การประหาณวิปัลลาสทั้ง ๓ โดยทุกขานุปัสสนา

ทุกขานุปัสสนาแท้ที่รู้เห็น รูป นาม ขันธ์ ๕ ว่าเป็นทุกข์ เกิดขึ้นโดยอาศัยการปรากฏแห่งทุกขลักขณะขณะใด ขณะนั้นย่อมละวิปัลลาสทั้ง ๓ มีสุขสัญญาวิปัลลาส สุขจิตตวิปัลลาส สุขทิฏฐิวิปัลลาส พร้อมด้วยกิเลสที่เป็นบริวาร ตลอดจนการทำดีชั่วอันเป็นกุศล อกุศลกรรมได้ กล่าวคือ ตามธรรมดาวิสัยจิตใจของคนเรานั้น เมื่อได้มีการเห็น การได้ยิน ตลอดจนการคิดนึกเกิดขึ้นที่เกี่ยวกับตนหรือคนอื่นนั้น ขณะนั้นวิปัลลาสทั้ง ๓ ก็ย่อมเกิดขึ้นเป็นประจำ ดังเช่นขณะที่ได้เห็น ได้ยิน ได้กลิ่น ได้รส ได้ถูกต้อง ตลอดจนการคิดนึกนั้น เวลานั้นมีแต่ความจำ ความคิดความเห็น ในการเห็น การได้ยิน การดมกลิ่น การรู้รส การถูกต้อง นั้นว่าสบาย หรือเมื่อขณะคิดนึกเรื่องราวต่างๆ อยู่ ก็มีความรู้สึกว่าสบาย ขณะนั้นกิเลสต่างๆ มี ตัณหา มานะ ทิฏฐิ ตลอดจนการทำดี ทำชั่ว อันเป็นกุศล อกุศลกรรมก็เกิดขึ้น นี้แหละเป็นวิปัลลาสธรรมทั้ง ๓ พร้อมด้วยกิเลสที่เป็นบริวารและกุศล อกุศลธรรมได้เกิดขึ้นแล้วโดยอาศัยใจ หรือขณะที่กำลังเปลี่ยนอิริยาบถใหญ่ มี การยืน เดิน นั่ง นอน ก็ดี เหลียวซ้ายแลขวา ก้มเงย คู้เหยียดแข้งขา กะพริบตา อ้าปาก อันเป็นอิริยาบถน้อยก็ดี ขณะที่ตัวเย็นในฤดูร้อน ตัวอุ่นในฤดูหนาวก็ดี ตัวเบาหย่อนสบายก็ดี มีความจำคิดเห็นว่าสบาย ขณะนั้นกิเลสต่างๆ มีตัณหา มานะ ทิฏฐิ ตลอดจนการทำดี ทำชั่ว อันเป็นกุศล อกุศลธรรมก็เกิดขึ้น นี้แหละเป็นวิปัลลาสธรรมทั้ง ๓ พร้อมด้วยกิเลสที่เป็นบริวารและกุศล อกุศลกรรมได้เกิดขึ้นแล้วโดยอาศัยกาย เมื่อเป็นเช่นนี้ วิบากนามขันธ์ ๔ และกัมมชรูป อันเป็นสัตว์บุคคลที่เป็นผลเนื่องมาจากกุศล อกุศลกรรม ก็ย่อมเกิดขึ้นเวียนว่ายเป็นไปอยู่ในภพทั้ง ๓ โดยไม่มีหวังที่จะขาดสายลงได้

การเกิดขึ้นแห่งวิปัลลาสธรรมเป็นต้นตลอดจนกุศล อกุศลธรรมอันเป็นเหตุ และการเกิดขึ้นแห่งผลคือสัตว์บุคคลดังกล่าวนี้ ล้วนแต่เป็นโทษที่เนื่องมาจากมิได้มีการกำหนดรู้เห็นความทุกข์ที่มีอยู่ในกาย ใจนั่นเอง ต่อมาเมื่อได้ทำการกำหนดรู้เห็นกาย ใจว่าเป็นทุกข์ โดยอาศัยการปรากฏแห่งทุกขลักขณะแล้ว เวลานั้นปัญญาที่รู้เห็นความเป็นทุกข์ในกาย ใจ คือ ทุกขานุปัสสนา ก็ทำการประหาณวิปัลลาสธรรมทั้ง ๓ พร้อมด้วยกิเลสอันเป็นบริวาร ตลอดจนถึงกุศล อกุศลกรรมไม่ให้เกิดขึ้น เมื่อธรรมที่เป็นฝ่ายเหตุเกิดขึ้นไม่ได้ ธรรมที่เป็นฝ่ายผลที่เกิดขึ้นไม่ได้เช่นกัน ความเป็นไปดังนี้แหละ จึงกล่าวว่าเป็นการประหาณวิปัลลาสธรรมทั้ง ๓ เป็นต้น โดยทุกขานุปัสสนา

จบทุกขานุปัสสนา

(๓) อนัตตานุปัสสนา

ปัญญาที่ได้กำหนดรู้เห็นโดยไม่มีการบังคับบัญชาของรูป นาม ที่เนื่องมาจากการพบการเห็นเป็นประจักษ์แห่งการไม่ใช่ตัวตน เรา เขา โดยอาการเกิดขึ้นแล้วก็ดับไปติดต่อกันอยู่อย่างไม่ขาดสายในขณะที่กำหนดรู้รูป นาม ตามสภาวะอยู่นั่นแหละ ปัญญานี้ชื่อว่า **อนัตตานุปัสสนา**

คำว่า อนตฺตา เมื่อแยกบทแล้วได้ ๒ บท คือ **น** บทหนึ่ง **อตฺต** บทหนึ่ง **น** แปลว่า ไม่ใช่ **อตฺต** แปลแยกออกได้เป็น ๔ อย่าง คือ จิต ๑ กาย ๑ สภาวะ ๑ ปรมอัตตะ หรือวิญญาณพิเศษ ๑ รวมเป็น ๔ อย่าง

ข้อที่ ๑ **อตฺต** ในพระบาลีว่า **อตฺตานำ ทมยนฺติ ปณฺฑิตา** แปลว่า บัณฑิตทั้งหลายย่อมฝึกฝนตน คำว่าตน ในพระบาลีนี้ ได้แก่ จิตใจ

ข้อที่ ๒ **อตฺต** ในพระบาลีว่า **นตฺถิ อตฺตสมำ เปมำ** แปลว่า ความรักเสมอด้วยตนไม่มี คำว่าตน ในพระบาลีนี้ ได้แก่ กาย

ข้อที่ ๓ **อตฺต** ในพระบาลีว่า **อตฺตทีปา ภิกฺขเว วิหรถ** แปลว่า ภิกษุทั้งหลายจงเป็นผู้มีตนเป็นที่พึ่งอยู่ คำว่าตน ในพระบาลีนี้ ได้แก่ กุศลธรรมคือสภาวะ

ข้อที่ ๔ **อตฺต** ในพระบาลีว่า **อยำ อตฺตา นิจฺโจ ธุโว สสฺสโต อวิปริณามธมฺโม** แปลว่า ตนนี้เป็นของเที่ยง แข็งแรง ตั้งอยู่มั่นคง ไม่มีการแตกดับ คำว่าตน ในพระบาลีข้อที่ ๔ นี้ ได้แก่ ปรมอัตตะหรือปรมวิญญาณ ที่ชาวอินเดียถือกันตลอดมาจนถึงปัจจุบันนี้

ในคำแปลอัตตะทั้ง ๔ อย่างนี้ ข้อสำคัญคือข้อที่แปลว่าเป็นของเที่ยงของชาวอินเดียนั่นเอง ส่วนอัตตะอีก ๓ คือ จิต กาย สภาวะ นั้น ก็ถูกต้องตามหลักฐานของตนๆ เพราะฉะนั้น อัตตะที่เป็นของเที่ยงนั้น เป็นข้อธรรมสำคัญที่ตรงกันข้ามกับอนัตตาธรรม อนัตตา ที่แปลว่าไม่ใช่อัตตะนั้น มุ่งหมายถึงไม่ใช่อัตตะข้อ ๔ นี้ นั่นเอง

อธิบายว่า ชาวอินเดียส่วนมากยึดถือว่าอัตตะไม่ตาย ไม่มีการแตกดับเป็นของเที่ยงเสมอบุคคลทุกๆ คนต้องมีอัตตะดังนี้ คนและสัตว์ตายแต่อัตตะไม่ตาย อัตตะจะทำอะไรก็ทำได้ คุณอำนาจ ความสามารถ ของอัตตะนี้มีมากมายหลายอย่าง คือคำว่า อัตตะนี้เป็นชื่อของชีวะ ในที่นี้ชาวอินเดียมุ่งหมายถึง วิญญาณพิเศษอย่างหนึ่ง เมื่อคนตายไปแล้วชีวะหรืออัตตะไม่ตายต้องหาที่อยู่ใหม่อีก

อัตตะเป็นเวทกะ คือ เสวยความสุขและความทุกข์ การกระทำดีหรือร้าย อัตตะจะต้องเป็นผู้เสวยผลในชาติใหม่ในอนาคต

อัตตะเป็นนิวาสี คือ ผู้เที่ยงไม่ตาย เมื่อบ้านเก่าแตกดับ ก็ย้ายไปอยู่ที่ใหม่ต่อไป

อัตตะเป็นสยำวาสี คือ การกระทำอะไรๆ ก็ดี เป็นไปตามใจของอัตตะ คือ ตาเห็นรูป หูได้ยินเสียง จมูกดมกลิ่น ลิ้นลิ้มรส เป็นต้นนั้น แล้วแต่อัตตะตามใจอัตตะทุกสิ่งทุกอย่าง เพราะฉะนั้น อัตตะจึงเป็นเจ้าของโลก เป็นผู้สร้างโลก

ผู้ถือมั่นในคุณของอัตตะ หรือนามของอัตตะ ที่กล่าวมาแล้วนี้ ในพระบวรพุทธศาสนาเรียกว่า ผู้มีอัตตวาทุปาทาน คือผู้ยึดถืออัตตวาทะ อัตตวาทะนี้ ในพระพุทธศาสนา อธิบายว่าเป็นมิจฉาทิฏฐิ คือ เป็นความเห็นผิด เป็นความเห็นที่ไม่ถูกต้อง เป็นความเห็นที่หลงทาง

ดังนั้น ตามวจนัตถะวิเคราะห์ศัพท์ว่า **น อตฺตา = อนตฺตา** แปลความว่า รูป เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ เหล่านี้ไม่ใช่อัตตา ฉะนั้นชื่อว่า อนัตตา

อีกนัยหนึ่ง **นตฺถิ อตฺตา เอตสฺส ขนฺธปญฺจกสฺสาติ วา = อนตฺตา** แปลความว่า ในรูป นาม ขันธ์ ๕ นั้น ไม่มีอัตตา ฉะนั้น เรียกชื่อว่า อนัตตา

หมายความว่า รูป เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ แห่งรูป นาม ขันธ์ ๕ นั้นไม่มีอัตตะ ฉะนั้น รูป นาม ขันธ์ ๕ ทั้งหมดเป็นอนัตตา

นอกจาก รูป นาม ขันธ์ ๕ นิพพานก็ดี บัญญัติก็ดี ไม่มีอัตตะเหมือนกัน ดังนั้น สังขตธรรม และอสังขตธรรมทั้งปวงเป็นอนัตตา

สำหรับอนิจจา ทุกขานั้น ได้แก่ สังขาร (สังขตธรรม) อย่างเดียว อนัตตานั้น ได้แก่ สังขาร (สังขตะ) และอสังขตะ คือ นิพพานและบัญญัติทั้งปวง ดังนั้น พระพุทธองค์ทรงเทศนาไว้ว่า **สพฺเพสงฺขารา อนิจฺจา สพฺเพ สงฺขารา ทุกฺขา สพฺเพ ธมฺมา อนตฺตา** ดังนี้ อีกนัยหนึ่ง พระศาสดาทรงเทศนาไว้ในวินัยปิฎกปริวารบาลีว่า :-

อนิจฺจา สพฺพสงฺขตา ทุกฺขานตฺตา จ ลกฺขิตา
นิพฺพานำ เจว ปญฺญตฺติ อนตฺตา อิติ นิจฺฉิตา

สังขารธรรมทั้งปวง หมายจำว่า เป็นของไม่เที่ยง เป็นทุกข์ ไม่ใช่อัตตา นิพพานก็ดี บัญญัติก็ดี ตัดสินว่าเป็นอนัตตา ดังนี้

อีกนัยหนึ่ง คำว่า **อนตฺตา อสารกฏเฐน** แปลว่า เพราะไม่มีแก่นสารหรือไม่อยู่ใต้อำนาจของใคร ฉะนั้น จึงเรียกว่า อนัตตา

หมายความว่า ธรรมดารูปธรรมย่อมไม่เป็นสาระ ทุกๆ ขณะ ย่อมไปสู่ความดับ เมื่อปราศจากชีวิต อุสมาเตโช วิญญาณทั้ง ๓ นี้แล้ว จะหารูปที่ใช้การสักอันหนึ่งก็ไม่ได้ เมื่อจวนจะตายก็ดี จะเอารูปที่เป็นสาระแล้วใช้การสิ่งหนึ่งสิ่งใดก็ไม่ได้ ว่าโดยอาการก็มีอาการเกิดดับเสมอ ฉะนั้น พระบรมศาสดาจึงทรงเปรียบเทียบอุปมาไว้ว่า **เผณปิณฺฑูปมำ รูปำ** รูปเหมือนต่อมน้ำ ส่วนนามก็เหมือนกัน กระทบหรือจับไม่ได้ เอาเวทนา สัญญาเหล่านี้ ไปใช้การสิ่งใดก็ไม่ได้ เกิดแล้วดับสูญไป ห้ามไม่ให้เกิดหรือดับก็ไม่ได้ เพราะฉะนั้นในภาษาธรรมะ เรียกว่า อนัตตา ดังนี้

ความต่างกันระหว่างอนตฺตา อนตฺตลกฺขณ อนตฺตานุปสฺสนา

หมดอายุ 23/02/2566

๑. **อนตฺตา** ในวิสุทธิมัคคอรรถกถา แสดงว่า **ยำ ทุกฺขำ ตทนตฺตาติ ปน วจนโต ตเทว ขนฺธปญฺจกำ อนตฺตา. กสฺมา อวสวตฺตนโต.**

รูป นาม ขันธ์ ๕ นั้นแหละ ชื่อว่าเป็นอนัตตา สมดังที่พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงแสดงไว้ว่า สิ่งใดเป็นทุกข์ สิ่งนั้นเป็นอนัตตา เพราะรูป นาม ขันธ์ ๕ ไม่อยู่ในอำนาจบังคับบัญชาของผู้ใดทั้งสิ้น

๒. **อนตฺตลกฺขณ** คือ **อวสวตฺตนากาโร อนตฺตลกฺขณ** อาการที่ไม่เป็นไปในอำนาจบังคับบัญชาของผู้ใดชื่อว่า อนัตตลักขณะ

อีกนัยหนึ่ง **อนตฺตลกฺขณ แสดง วจนัตถะว่า**

อนตฺตสฺส ลกฺขณ = อนตฺตลกฺขณ

เครื่องหมายของธรรมทั้งปวงที่ไม่ใชอัตตะชื่อว่า อนัตตลักขณะ ได้แก่ ความไม่มีแก่นสาร ปราศจากเรา เขา ที่จะบังคับบัญชาให้เป็นไปตามความต้องการ ดังที่แสดงว่า อนตฺตา อสารกฏเฐน เป็นอนัตตาเพราะอรรถาธิบายว่า ไม่มีแก่นสาร ปราศจากเรา เขา ที่จะบังคับบัญชาให้เป็นไปตามความต้องการนั่นเอง

อีกนัยหนึ่ง **อนตฺตสฺส ภาโว = อนตฺตา อนฺต อนตฺตานุปสฺสนา**

อนตฺตาเยว ลกฺขณ = อนตฺตลกฺขณ

ความไม่มีแก่นสาร ปราศจากเรา เขา ที่จะบังคับบัญชาให้เป็นไปตามความต้องการของธรรมทั้งปวง ชื่อว่า อนัตตา

ความไม่มีแก่นสาร ปราศจากเรา เขา ที่จะบังคับบัญชาให้เป็นไปตามความต้องการของธรรมทั้งปวงนั้นแหละ เป็นเครื่องหมายให้รู้จำได้ ชื่อว่า **อนัตตลักขณะ**

๓. **อนตฺตานุปสฺสนา** แสดงวจนัตถะว่า

อนตฺตสฺส อนุปสฺสนา = อนตฺตานุปสฺสนา

การกำหนดรู้เห็นรูป นาม ที่เป็นอนัตตาอยู่เนืองๆ จนอนัตตลักขณะปรากฏชื่อว่า **อนัตตานุปัสสนา**

หรืออีกนัยหนึ่ง **อนตฺตตาย อนุปสฺสนา = อนตฺตานุปสฺสนา**

การกำหนดรู้เห็นความไม่มีแก่นสาร ปราศจากเรา เขาที่จะบังคับบัญชาให้เป็นไปตามความต้องการของผู้ใดอยู่เนืองๆ ชื่อว่า **อนัตตานุปัสสนา**

การพิจารณาอตฺตาและอนตฺตา

เกสา เส้นผม **โลมา** ขน **นขา** เล็บ **ทนฺตา** ฟัน **ตโจ** หนัง **มสำ** เนื้อ **นหารุ** เอ็น **อฏฐ** กระดูก **อฏฐมิญฺช** เยื่อในกระดูก **วกฺก** ม้าม **หทยำ** หัวใจ **ยกน** ตับ **กิโลมก** พังผืด **ปิหก**

ไต **ปปฺผาสํ** ปอด **อนฺตํ** ไส้ใหญ่ **อนฺตคุณํ** ไส้เล็ก **อุทริยํ** อาหารใหม่ **กรีสํ** อาหารเก่า **มตฺถลุงฺคํ** มันสมอง ธาตุทั้ง ๒๐ นี้ พระศาสดาตรัสไว้ในสุตันตปิฎกและอภิธรรมปิฎกว่าเป็น **ปฐวีธาตุ**

ในที่นี้ อนัตตลักขณะไม่ปรากฏก็เพราะฆนะได้กำบังปกปิดไว้ ฉะนั้น อนัตตลักขณะจึงไม่เห็นชัด ถ้าฆนะแตกแล้ว อนัตตลักขณะก็เห็นชัดแจ้ง

ดังที่ท่านมหาพุทธโฆษาจารย์แสดงไว้ในวิสุทธิมัคคอรรถกถาว่า :-

อนตฺตลกฺขณํ นานาธาตุวินิพฺโภคสฺส อมนสิการา ฆเนน ปฏิจฺฉนฺนตฺตา น อุปฏฺฐาติ นานาธาตุโย วินิพฺภุชฺชิตฺวา ฆนวินิพฺโภเค กเต อนตฺตลกฺขณํ ยาถาวสรสโต อุปฏฺฐาติ

อนัตตลักขณะไม่ปรากฏก็เพราะไม่มีการกำหนดพิจารณาในธาตุต่างๆ คือ รูปธาตุ นามธาตุ ซึ่งธาตุเหล่านั้นแสดงอาการคล้ายๆ กับเป็นกลุ่มเป็นกอง เพราะฆนบัญญัติได้กำบังปกปิดไว้ แต่เมื่อได้ทำการกำหนดพิจารณาจนเกิดความรู้ความเห็นว่ารูปธาตุ นามธาตุแยกกันได้เช่นนี้แล้ว ฆนะก็แตก อนัตตลักขณะก็ย่อมปรากฏโดยสภาวะของตนอย่างแท้จริง ดังนี้

คำว่า **ฆนะ** หมายความว่า เกิดขึ้นเป็นกลุ่มก้อน อารมณ์ภายในภายนอกและอารัมมณิกวิถีจิตภายในนั้นแหละ คล้ายๆ กับเป็นกลุ่มเป็นกองนี้เป็น **ฆนะ** ฆนะนี้แหละบุคคลทั้งหลาย เข้าใจผิดยึดว่าบุคคล สัตว์ เรา เขา เรียกกันว่าเป็นอัตตา พอฆนะแตกแล้ว อัตตาก็หายไป อนัตตาก็ปรากฏชัดเจนแทนที่

บัญญัติปรากฏ ปรมัตถ์หาย
ปรมัตถ์ปรากฏ บัญญัติหาย

ในที่นี้ คำว่า **บัญญัติปรากฏ ปรมัตถ์หาย** นั้น หมายความว่า เกสา โลมา เป็นต้น ในอาการ ๓๒ นั้น เกสา แปลว่า เส้นผม เส้นผมนี้เป็นปฐวีธาตุ ซึ่งสัณฐานบัญญัติได้กำบังปกปิดไว้ ทำให้มองเห็นเป็นสิ่งกลมๆ ยาวๆ นั่นเอง ฉะนั้น คนทั้งหลายเรียกกันว่า เป็นเส้นผม ส่วนปฐวีธาตุขี้ผงที่มีสภาวะสุขุมละเอียดนั้นไม่สามารถรู้เห็นได้เลยตามที่กล่าวมานี้จะเห็นว่า ปฐวีธาตุเส้นผมนั้น ถ้าขณะใดบัญญัติปรากฏอยู่ ปรมัตถ์ก็หายไป ดังนี้

ส่วนคำว่า **ปรมัตถ์ปรากฏ บัญญัติหาย** นั้น หมายความว่า เส้นผมนั้นเมื่อฆนะแตกเป็นปฐวีธาตุ ปรมัตถธาตุ สภาวะขี้ผงนั้นจะปรากฏชัดเจนทันที เมื่อปฐวีธาตุ ปรมัตถธาตุตามสภาวะปรากฏขึ้นแล้ว เส้นผมนั้น ซึ่งเดิมฆนบัญญัติกำบังปกปิดไว้ ขณะนั้น สัณฐานบัญญัติคือกลมๆ ยาวๆ ก็หายไป และนามบัญญัติว่าเส้นผมก็หายไปด้วยกัน ปฐวีธาตุของขี้ผงละเอียดก็เห็นได้ชัด ไม่ใช่เป็นเส้นผม ไม่เรียกว่าเส้นผมแล้ว เรียกได้แต่ขี้ผงเท่านั้น เมื่อฆนะแตก สัณฐานบัญญัติขาด อนัตตาก็ปรากฏและบัญญัติก็หายไป

ท่านผู้มีปัญญาทั้งหลายพึงสมมุติว่า เส้นผมนี้ใช้โม่ศิลาบดอยู่ในใจ สัณฐานบัญญัติคือกลมๆ ยาวๆ ก็หายไป ฆนบัญญัติคือเป็นกลุ่มเป็นก้อนก็แตก ขี้ผงที่สุขุมละเอียดนั้นก็ปลิวฟุ้งขึ้น ในขณะนั้นนามบัญญัติว่าเส้นผมก็หายไป เปลี่ยนชื่อเป็นปฐมวีธาตุขี้ผง ตามที่กล่าวมานี้แสดงว่าเมื่อปรมัตถ์ปรากฏบัญญัติก็หายไป ในเมื่อปรมัตถ์ปรากฏบัญญัติหายไปนั่นแหละ เรียกว่า อนัตตาปรากฏอัตตาหายไป ดังนี้ ในทำนองเดียวกัน ขนก็ดี เล็บมือเล็บเท้าก็ดี ฟันก็ดี หนังก็ดี การพิจารณาอัตตาและอนัตตานั้นเช่นเดียวกับเส้นผม

สำหรับมังสะคือเนื้อนั้น มีการพิจารณาอัตตาและอนัตตาดังต่อไปนี้ คือ ก้อนเนื้อนั้นมีฆนบัญญัติกำบังปกปิดไว้ ดังนั้น สัณฐานบัญญัติปรากฏชัดเจนอยู่ บุคคลทั้งหลายจึงมีความเห็นความเข้าใจว่าเนื้อนั้นเป็นก้อนกลมๆ หรือสี่เหลี่ยม เรียกกันว่าก้อนเนื้อปรมัตถสภาวะของขี้ผงนั้นไม่สามารถรู้เห็นได้ ฉะนั้น ก้อนเนื้อนั้นเมื่อบัญญัติปรากฏอยู่ปรมัตถ์ก็หายไปดังนี้

ในที่นี้ คำว่า **ปรมัตถ์ปรากฏ บัญญัติหาย ฆนะแตก** นั้น หมายความว่า ก้อนเนื้อนั้นฆนะแตกแล้ว ปฐวีธาตุที่มีปรมัตถสภาวะสุขุมละเอียดนั้นก็ปรากฏขึ้น สัณฐานบัญญัติที่มีอาการกลมๆ หรือสี่เหลี่ยมก็หายไป นามบัญญัติของก้อนเนื้อก็หายไปพร้อมกัน ในขณะนั้นเกิดความรู้ความเห็นอยู่แต่ปฐวีธาตุอันเป็นปรมัตถสภาวะล้วน ๆ ขี้ผงนั้นก็ไม่เรียกกันว่า ก้อนเนื้ออีกต่อไป

การทำลายฆนะให้แตกก็คือ สมมุติว่าก้อนเนื้อนั้นยังสดๆ ก็ตาม หรือดากแห้งแล้วก็ตาม ใช้โม่บดหรือใช้ครกตำอยู่ในใจบ่อยๆ จนละเอียดดีแล้ว ก็เหลือแต่ขี้ผงนั่นเอง เวลาลมพัดมาก็ฟุ้งปลิวไป ในขณะนั้นนามบัญญัติของก้อนเนื้อก็หายไปด้วย เรียกกันว่าเป็นปฐวีธาตุขี้ผง ดังนี้ ตามที่กล่าวมาแล้วนี้ ก้อนเนื้อนั้นเมื่อเปลี่ยนสภาพเป็นขี้ผง ปรมัตถ์ก็ปรากฏบัญญัติหายไป และอนัตตาปรากฏอัตตาก็หายไปดังนี้

ในทำนองเดียวกัน การพิจารณาอัตตา อนัตตาของปฐวีธาตุอื่นๆ ที่เหลือ เช่น กระดูกเป็นต้น ก็เป็นทำนองเดียวกัน

เรื่องพิเศษแห่งบัญญัติและปรมัตถ์

ท่านมหาธัมมปาลเถระอาจารย์ชาวลังกา กล่าวไว้ในวิสุทธิมัคคมหาฎีกาว่า :-

นนุ จ ตชฺชา ปญฺญตฺติวเสน สภาวธมฺโม คณฺหายตีติ สจฺจํ คณฺหายตีติ ปุพฺพภาเค ภาวนาย ปน วฑฺฒมานาย ปญฺญตฺตึ สมติกฺกมิตฺวา สภาเวเยว จิตฺตํ ติฏฐตีติ

ถามว่า ท่านถือเอาปรมัตถธรรม โดยอำนาจบัญญัติที่เกิดขึ้นจากการกระทำนั้นๆ มิใช่หรือ?

หมดอายุ 23/02/2566

ตอบว่า ใช่ ถือเอาแต่ตอนต้นๆ เท่านั้น แต่เมื่อเจริญวิปัสสนาภาวนานานเข้าๆ จิตจะก้าวล่วงบัญญัติเสีย ตั้งอยู่ในปรมัตถสภาวะล้วนๆ ดังนี้

อธิบายว่า ในการเจริญวิปัสสนานั้น ขั้นต้นๆ เมื่อตั้งสติกำหนดพองหนอ ยุบหนอ เดินจงกรมก็ให้กำหนดซ้ายย่างหนอ ขวาย่างหนอ ยกหนอ เหยียบหนอ เป็นต้น คนทั้งหลายก็อาจสงสัยในวิธีการว่า การกำหนดอย่างนี้เป็นการกำหนดบัญญัติ เมื่อกำหนดบัญญัติอยู่จะจัดเป็นการเจริญวิปัสสนาได้อย่างไร

ความจริง ความสงสัยอันนี้ก็ถูกต้องอยู่ แต่ว่าถูกไม่หมดทีเดียว คือว่า ในชั้นแรกนั้นจะต้องให้โยคีผู้ปฏิบัติทำการกำหนดอารมณ์บัญญัติไปก่อน มิฉะนั้นจิตจะไม่มีที่กำหนดเพราะปรมัตถสภาวะเป็นสิ่งที่จะเห็นได้โดยยาก ต่อเมื่อปัญญาภาวนาแก่กล้าขึ้น อารมณ์บัญญัติเหล่านี้จะหายไป เหลือแต่ปรมัตถสภาวะล้วนๆ ในที่นี้จะเห็นได้ว่า ตั้งแต่ญาณที่ ๑ ถึงญาณที่ ๔ อย่างอ่อน โยคีบุคคลต้องกำหนดอารมณ์บัญญัติทั้งสิ้น ยังไม่เข้าถึงปรมัตถสภาวะ แต่พอเจริญวิปัสสนามาเรื่อยๆ ปัญญาภาวนาแก่กล้าเข้า จนถึงอุทยัพพยญาณอย่างแก่ อารมณ์บัญญัติก็จะหายไปตามลำดับ อารมณ์ปรมัตถ์จะปรากฏขึ้นแทน และเมื่อถึงญาณที่ ๕ คือภังคญาณแล้ว ก็จะมีแต่อารมณ์ปรมัตถ์ล้วนๆ

ในเรื่องนี้เปรียบเหมือนกับบุคคลที่กำลังต้องการข้าวสารบริสุทธิ์เพื่อเอามาหุงต้ม เมื่อตักข้าวสารสกปรกออกมาจากที่เก็บ ก็จะต้องเอามาใส่กระด้ง ตะแกรง ค่อยๆ ร่อน ค่อยๆ ฝัดอยู่หลายๆ ครั้ง เพื่อเลือกเก็บเอาสิ่งสกปรกที่ปะปนอยู่ในข้าวสาร เช่น ขี้หนู หรือหยากเยื่อออกให้หมดแล้ว จึงจะได้ข้าวสารบริสุทธิ์ที่ดนต้องการ โยคีผู้ปฏิบัติก็เหมือนกันในครั้งแรกๆ ก็ต้องอาศัยอารมณ์บัญญัติไปก่อน เมื่อค่อยร่อนค่อยฝัด โดยการพยายามปฏิบัติไปเรื่อยๆ ปัญญาภาวนาแก่กล้าเข้า ก็จะได้ปรมัตถสภาวะล้วนๆ

อาจมีการสงสัยต่อไปอีกว่า **ที่ว่าพอผ่านบัญญัติก็เห็นปรมัตถ์นั้น เห็นได้ตอนไหน?** จะเห็นได้ในขณะที่กำหนดพอง ยุบ นั่ง ถูกไม่มีคือหายไปหมด และการกำหนดอยู่ว่ารู้หนอๆ นั้นแหละเป็นปรมัตถสภาวะล้วนๆ ทีเดียว เพราะไม่มีอะไร คือหายไปหมดอันเป็นลักษณะของ **ภังคญาณ**

สรุปความว่า ในขั้นต้นๆ การกำหนดอารมณ์ยังเป็นบัญญัติอยู่ อัตตาก็ปรากฏอนัตตาก็หายไป ต่อมาปัญญาภาวนาแก่กล้าเข้า อารมณ์บัญญัติก็หายไปอารมณ์ปรมัตถ์ก็เกิดขึ้นแทน ระยะอารมณ์ปรมัตถ์เกิดขึ้นนี้แหละ อนัตตาก็ปรากฏอัตตาก็หายไปฉะนี้

หมดอายุ 23/02/2566

โยคีบุคคลทำให้สันตติบัญญัติขาด ฆนบัญญัติแตก เมื่อวิปัสสนาญาณเข้าถึงอนัตตานุปัสสนาที่แท้จริง

เมื่อโยคีบุคคลได้กำหนดพิจารณาในสังขตธรรม รูป นาม ที่เกิดอยู่เฉพาะหน้าตามสภาวะที่เกิดจากเหตุปัจจัยอยู่ สันตติบัญญัติและฆนบัญญัติที่กำบังปกปิดการเกิดดับของสังขตธรรม รูป นาม ก็ขาดแตกไป เป็นความเห็นที่บริสุทธิ์เกิดขึ้นเวลาใด เวลานั้น วิปัสสนาญาณของโยคีบุคคลก็เข้าถึงความเป็นอนัตตานุปัสสนาเป็นต้นได้

อธิบายว่า ผู้ที่ไม่มีการกำหนดในสังขตธรรม รูป นาม ที่เกิดอยู่เฉพาะหน้าทุกๆ ระยะของจิตและรูปนั้น อย่าว่าแต่ความเกิดดับของสังขตธรรม รูป นามเลย แม้แต่รูป นาม ที่เกิดอยู่เฉพาะหน้าก็ไม่รู้ไม่เห็นเสียแล้ว คงรู้เห็นแต่บัญญัติ เช่น เมื่อได้เห็นสีก็คงรู้คงเข้าใจไปแต่ในเรื่องต่างๆ ว่านี้เป็นชาย หญิง เด็ก ผู้ใหญ่ สัตว์ ต้นไม้ บ้านเรือน เมื่อได้ยินเสียง ก็คงรู้คงเข้าใจไปในเรื่องต่างๆ ว่า นี้เป็นเสียงชาย หญิง สัตว์ ดนตรี หัวเราะ ร้องไห้ เมื่อได้กลิ่น ก็คงรู้คงเข้าใจไปแต่ในเรื่องต่างๆ ว่า นี้เป็นกลิ่นดอกไม้ กลิ่นของหอม กลิ่นอาหาร กลิ่นอุจจาระปัสสาวะ เมื่อได้รสก็คงรู้คงเข้าใจไปแต่ในเรื่องต่างๆ ว่า นี้เป็นรสมะขาม มะนาว ส้ม ผลไม้ พริก เกลือ น้ำตาล เมื่อได้สัมผัสกับความเย็น ความร้อน อ่อน แข็ง หย่อน ตึง ก็คงรู้คงเข้าใจไปแต่ในเรื่องต่างๆ ว่า นี้เป็นน้ำแข็ง น้ำร้อน ไฟ สำลี นุ่น ไม้ มีด อิฐ หิน ร่างกายหย่อน เบา แข็ง ตึง หนัก ยกมือ ยกขา เหยียดมือ เหยียดขา ดังนี้เป็นต้น นี้ก็เป็นโดยสันตติบัญญัติและฆนบัญญัติ ได้กำบังปกปิดอารมณ์ภายนอกและภายในต่างๆ และอารัมมณิกวิถีจิตภายในไว้นั่นเอง จึงมีความรู้ความเข้าใจผิดไปดังนั้น เรียกว่า สันตติบัญญัติไม่ขาดฆนบัญญัติไม่แตก แต่ตามความเป็นจริงนั้น ขณะที่เห็นสิ่งใดสิ่งหนึ่งอยู่ รูปารมณ์เก่าย่อมดับไป รูปารมณ์ใหม่เกิดขึ้นติดต่อกันไม่ขาดสาย ผู้เห็นคงเห็นแต่รูปารมณ์ที่เกิดใหม่ตลอดระยะเวลาที่ดูอยู่ วิถีจิตที่เกิดขึ้นรับรูปารมณ์ คือการเห็นนั้นก็มีการเห็นเก่าดับไป การเห็นใหม่เกิดขึ้นแทนติดต่อกันโดยไม่ขาดสายเช่นกัน แต่แล้วผู้ดูผู้เห็นก็เข้าใจผิดไปในรูปารมณ์และการดูของตน ว่ารูปารมณ์ที่ตนดูอยู่ก็ดี การเห็นของตนที่กำลังเห็นอยู่ก็ดี ในขณะแรกและขณะหลังคงเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันตลอดไป นี้เป็น **สันตติบัญญัติ** การเกิดขึ้นติดต่อกันแห่งอารมณ์ภายนอกภายใน และอารัมมณิกวิถีจิตภายในนั่นแหละคล้ายๆ กับเป็นกลุ่มเป็นกองนี้เป็นฆนบัญญัติ ในบัญญัติ ๒ ประการนี้ เมื่อสันตติบัญญัติปรากฏในใจ ฆนบัญญัติก็ปรากฏพร้อมๆ กัน ดังนั้น จึงเรียกรวมกันทั้ง ๒ อย่างว่า **สันตติฆนบัญญัติ**

สันตติฆนบัญญัติ ได้กำบังปกปิดไว้ดังนี้แหละ จึงทำให้ผู้ที่ไม่มีสติกำหนดรูป นาม ที่เกิดอยู่เฉพาะหน้าไม่มีการได้รู้เห็นความเกิดดับ และความปราศจากเรา เขา ที่จะบังคับบัญชาให้เป็นไปตามสภาวะที่เป็นอนัตตลักขณะได้

หมดอายุ 23/02/2566

ฝ่ายผู้ที่ทำการกำหนดสังขตธรรม รูป นาม ที่เกิดอยู่เฉพาะหน้า โดยมีสติรู้อยู่ติดต่อกันไม่ขาดสายนั้น ย่อมรู้เห็นแทงทะลุปรุโปร่งสันตติบัญญัติ ฆนบัญญัติที่กำบังปกปิดการเกิดดับของสังขตธรรม รูป นามเสียได้ โดยการกำหนดรู้เห็นวิถีจิตที่เกิดก่อนและวิถีจิตที่เกิดทีหลังในระยะเวลาที่ได้เห็น ได้ยิน ได้กลิ่น ได้รส ได้สัมผัสกับความเย็น ร้อน อ่อน แข็ง หย่อน ตึง เมื่อยเจ็บ ปวด ดีใจ เสียใจ คิดนึกต่างๆ เหล่านั้น ขาดลงเป็นตอนๆ ไม่เป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน และไม่มีแก่นสารปราศจากเรา เขา ที่จะบังคับบัญชาให้เป็นไปตามความต้องการ ในด้านรูปนั้นก็คงกำหนดรู้เห็นรูปที่เกิดก่อนและรูปที่เกิดทีหลัง ในระยะเวลาที่พองขึ้น ยุบลง นั่ง ถูก ยกมือ ยกขา ก้าวไปข้างหน้า ถอยมาข้างหลัง ลุกขึ้น นั่งลง เหลียวซ้าย แลขวา กะพริบตา อ้าปาก เหล่านี้ก็ขาดเป็นท่อนๆ ไม่ใช่อันหนึ่งอันเดียวกัน การรู้เห็นในวิถีจิตและอารมณ์ขาดเป็นตอนๆ นี้แหละ เรียกว่าสันตติบัญญัติขาด ฆนบัญญัติแตก อนัตตลักขณะ คือความไม่มีแก่นสารปราศจากเรา เขา ที่จะบังคับบัญชาให้เป็นไปตามความต้องการของธรรมทั้งปวงก็ปรากฏขึ้น เป็นอันว่าวิปัสสนาญาณของผู้นั้น ได้เข้าถึงความเป็นอนัตตานุปัสสนาที่แท้จริง

จบอนัตตานุปัสสนา

พรรณนาในอนุปัสสนาทั้ง ๓ เห็นว่าพอสมควรแล้ว จึงขอยุติลงด้วยประการฉะนี้ เมื่อมีความเข้าใจในอนุปัสสนาทั้ง ๓ นี้แล้ว ก็จะสามารถเข้าใจในมหาวิปัสสนาอีก ๑๕ ประการโดยไม่ยาก ฉะนั้น จึงไม่จำเป็นที่จะต้องบรรยายมหาวิปัสสนาที่เหลือเหล่านั้นในที่นี้เพราะจะยืดยาวเกินไป

๔. แสดงวิปัสสนาญาณ ๑๐ ตามอภิธัมมัตถสังคหบาลี

สมฺมสนญาณำ อุทยพฺพยญาณำ ภงฺคญาณำ ภยญาณำ อาทีนวญาณำ นิพฺพิทาญาณำ มุญฺจิตุกมฺยตาญาณำ ปฏิสงฺขาญาณำ สงฺขารุเปกฺขาญาณำ อนุโลมญาณญฺเจติ ทส วิปสฺสนาญาณานิ.

วิปัสสนาญาณ ๑๐ ประการคือ

๑. สัมมสนญาณ ญาณกำหนดรู้รูป นาม เป็นพระไตรลักษณ์

๒. อุทยัพพยญาณ ญาณกำหนดรู้ความเกิดดับของรูป นาม

๓. ภังคญาณ ญาณกำหนดรู้ความแตกสลายไปแห่งรูป นาม

หมดอายุ 23/02/2566

๔. ภยญาณ ญาณกำหนดรู้รูป นามเป็นภัยที่น่ากลัว

๕. อาทีนวญาณ ญาณกำหนดรู้โทษของรูป นาม

๖. นิพพิทาญาณ ญาณกำหนดรู้ความเบื่อหน่ายในรูป นาม
๗. มุญจิตุกัมยตาญาณ ญาณที่เกิดความปรารถนาใคร่จะหลุดพ้นไปจากรูป นาม
๘. ปฏิสังขาญาณ ญาณที่พิจารณารูป นาม โดยพระไตรลักษณ์ อีกครั้งหนึ่ง
๙. สังขารุเปกขาญาณ ญาณที่วางเฉยในรูป นาม
๑๐. อนุโลมญาณ ญาณที่เห็นสอดคล้องกับวิปัสสนาญาณข้างต้น

๑. สัมมสนญาณ

หมายความว่า ความรู้เห็นรูป นาม เป็นพระไตรลักษณ์ ซึ่งจะได้เกิดขึ้นแก่ผู้ที่ประกอบความเพียร เจริญวิปัสสนาภาวนา เรียกว่า **สัมมสนญาณ** เกิดปรีชากำหนดรู้รูปนาม โดยอาการที่ปรากฏเป็นพระไตรลักษณ์ ซึ่งได้แก่ อนิจจลักขณะ ความไม่เที่ยงเปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ ทุกขลักขณะ ทนได้ยาก ความที่ทนอยู่ไม่ได้ อนัตตลักขณะ ความที่เข้าไปบังคับบัญชาไม่ได้ การบำเพ็ญความเพียรเจริญวิปัสสนาภาวนานี้ ก็คือการตั้งสติกำหนดให้เห็นรูปนาม ปรากฏโดยอาการเห็นพระไตรลักษณ์เป็นพิเศษ เพราะขณะนี้ รูปนามจะเริ่มแสดงอาการของพระไตรลักษณ์แล้ว เมื่อผู้ปฏิบัติบรรลุถึงญาณนี้ย่อมจะเห็นพระไตรลักษณ์ปรากฏอย่างชัดเจนทุกขณะ โดยเหตุที่พระไตรลักษณ์ปรากฏอย่างชัดเจนนี้เอง ผู้ปฏิบัติจะเกิดทุกขเวทนามีอาการต่างๆ เช่น เจ็บปวดเมื่อยไปทั่วสรรพางค์กาย หรือมีอาการคล้ายจะป่วยไข้ได้รับทุกข์อย่างมากมาย บางทีคล้ายจะตายเอาทีเดียว การที่ทุกขเวทนาต่างๆ เกิดขึ้นแก่ร่างกายในญาณนี้ ก็เพื่อจะแสดงให้ผู้ปฏิบัติวิปัสสนาได้เห็นพระไตรลักษณ์อย่างซาบซึ้งแจ่มแจ้งนั่นเอง ยกตัวอย่างเช่น เมื่อมีอาการเจ็บปวดเกิดขึ้นในขณะที่ตั้งสติกำหนดรูปนาม จะทำให้ผู้ปฏิบัติได้เห็นว่ารูปนามนี้ มีสภาวะที่ตกอยู่ในทุกขลักษณะ เมื่อตั้งสติกำหนดจนความเจ็บปวดที่เกิดขึ้นนั้นหายไปเองก็จะทำให้ทราบได้ชัดว่ารูปนามนี้ตกอยู่ในอนิจจลักขณะ คือไม่เที่ยงแท้แน่นอน จะเจ็บปวดอยู่ตลอดกาลเหมือนขณะที่ผ่านมาแล้วไม่ได้ จะต้องมีอันเป็นไปให้หายจากความเจ็บปวดได้บ้าง เมื่อตั้งสติกำหนดต่อไปก็ย่อมจะเกิดปัญญาแจ่มแจ้งแก่ใจว่า ทุกขเวทนาความเจ็บปวดทั้งหลายอันบังเกิดขึ้นแก่รูปนามนั้นแสดงถึงอนัตตลักขณะคือไม่อยู่ในอำนาจของใคร ใครจะไปบังคับบัญชาให้เป็นไปตามใจมิได้ ดูแต่การเจ็บปวดที่เกิดขึ้นแก่ตน เมื่อก่อนหน้าที่จะเกิดขึ้น ตนก็ไม่ปรารถนาให้เกิด แต่มันเกิดขึ้นเอง และเมื่อเวลาที่มันจะหายไปก็หายไปเอง ดังนี้เป็นต้น

การเห็นพระไตรลักษณ์อันปรากฏแก่รูป นามเช่นนี้ มีประโยชน์อันยิ่งใหญ่หาที่สุดมิได้ เพราะแสดงถึงการดำเนินไปตามแนวทางวิปัสสนาที่ถูกต้อง แต่ผู้ปฏิบัติบางคน ซึ่งกว่าจะได้บรรลุถึงญาณนี้ ได้ประสบกับทุกขเวทนาที่เกิดขึ้นอย่างมากมาย สุดที่จะทนทานได้ถึงกับเลิกปฏิบัติไม่ประกอบความเพียรต่อไป และบางกรณีก็ทำให้ผู้ปฏิบัติเกิดความเข้าใจผิดคิดไปว่า การประสบ

ทุกขเวทนาในญาณนี้ไม่ใช่ทางวิปัสสนา เกิดกังขาความสงสัยไปต่างๆ นานา ล้วนแต่เป็นเหตุที่จะไม่ทำความเพียรต่อไปทั้งสิ้น ในที่สุดศรัทธาความเชื่อมั่น วิริยะความเพียร ขันติความอดทน ในการปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐานก็ถูกมารทำลายเสีย ทำให้เกิดความรำคาญ ท้อแท้ หยุดปฏิบัติวิปัสสนาภาวนาเสียแต่เพียงญาณนี้ก็มี

ท่านนักศึกษาทั้งหลายพึงทราบว่า สัมมสนญาณนี้ สภาวะปรากฏเป็นพระไตรลักษณ์ให้เห็นอย่างแจ่มชัดเป็นครั้งแรก ทำให้ผู้ปฏิบัติได้ประสบทุกขเวทนาเป็นอันมาก ถ้าหากมีมนสิการไม่ดี ไม่มีความอดทนเพียงพอ ก็อาจนำไปนึกคิดหรือตัดสินใจผิดพลาดไป แล้วเลิกปฏิบัติวิปัสสนาเสียแต่เพียงเท่านี้ก็เป็นได้

๒. อุทยัพพยญาณ

หมายความว่า ต่อจากสัมมสนญาณ ถึงวิปัสสนาญาณลำดับต่อไป ก็ได้แก่ อุทยัพพยญาณ เกิดปรีชากำหนดรู้ความเกิดดับแห่งรูป นาม ในขณะที่เริ่มจะบรรลุถึงญาณนี้ จิตใจของผู้ที่ปฏิบัติเริ่มจะผ่องแผ้วขึ้นมาแล้ว โดยอำนาจแห่งสมาธิญาณที่ตนได้เจริญมาเป็นเวลานานจึงเป็นเหตุให้เกิดวิปัสสนูปกิเลส ซึ่งได้เคลื่อนเข้าทำให้วิปัสสนาเศร้าหมอง เมื่อวิปัสสนูปกิเลสเกิดขึ้นมาในขณะที่ปฏิบัติวิปัสสนาภาวนา และได้ประสบพบเห็นเป็นครั้งแรก จะทำให้เกิดความรู้สึกนึกคิดอันแปลกประหลาดต่างๆ นานา ซึ่งผู้ที่ไม่เคยปฏิบัติวิปัสสนาก็ดี หรือผู้ที่เคยปฏิบัติวิปัสสนามาแล้ว แต่ยังไม่ได้บรรลุถึงญาณนี้ก็ดี จะไม่มีโอกาสได้ทราบถึงวิปัสสนูปกิเลสเหล่านี้เลยเป็นอันขาด

วิปัสสนูปกิเลสมี ๑๐ ประการ คือ

๑. **โอภาส** ได้แก่ วิปัสสโนภาส คือ ใจสว่างที่เกิดขึ้นเพราะวิปัสสนา
๒. **ญาณ** ได้แก่ วิปัสสนาญาณ คือ ปัญญาที่เกิดขึ้นเพราะวิปัสสนา
๓. **ปีติ** ได้แก่ ความอิ่มใจที่เกิดขึ้นจากการเจริญวิปัสสนา
๔. **ปัสสัทธิ** ได้แก่ ความสงบทั้งทางร่างกายและจิตใจอันเกิดขึ้นเพราะวิปัสสนา
๕. **สุข** ได้แก่ สุขอันละเอียดสุขุม มีรสล้ำลึก ซาบซ่าน อันเกิดขึ้นเพราะวิปัสสนา
๖. **อธิโมกข์** ได้แก่ ศรัทธา อันมีกำลังแก่กล้า ซึ่งเกิดขึ้นเพราะวิปัสสนา
๗. **ปัคคหะ** ได้แก่ วิริยะ คือความเพียรอย่างแรงกล้า อันเกิดขึ้นเพราะอำนาจวิปัสสนา
๘. **อุปัฏฐาน** ได้แก่ สติอันยอดยิ่ง ว่องไว ซึ่งเกิดขึ้นเพราะอำนาจวิปัสสนา
๙. **อุเปกขา** ได้แก่ วิปัสสนูเปกขา คือ มีความวางเฉยในสังขารและอารมณ์ทั้งปวง ซึ่งเกิดขึ้นด้วยอำนาจวิปัสสนา

หมดอายุ 23/02/2566

๑๐. **นิกันติ** ได้แก่ วิปัสสนานิกันติ กล่าวคือ ความพอใจ ความต้องการ ความยินดี ความติดใจ ความชอบใจ ในคุณวิเศษทั้ง ๙ ประการ คือ ตั้งแต่โอภาสจนถึงอุเปกขา ตามที่ได้กล่าวมาแล้ว นั่นเอง

วิปัสสนูปกิเลสทั้ง ๑๐ ประการนี้ ย่อมจะเกิดขึ้นแก่ผู้มีความเพียรเจริญวิปัสสนาภาวนา ในเมื่อได้บรรลุถึงอุทยัพพยญาณที่ยังอ่อนอยู่ ถ้าผู้มีความเพียรนั้นพลาดพลั้งหลงกลต่อวิปัสสนูปกิเลสเหล่านี้แล้ว ก็ย่อมจะเข้าถึงสภาวะที่เรียกว่า ตกเหวตายอยู่เพียงนี้ คือไม่สามารถที่จะบำเพ็ญความเพียรวิปัสสนาต่อไปได้ เพราะเข้าใจผิดคิดไปว่าตนได้สำเร็จแล้ว ตนสิ้นกิเลสเป็นพระอรหันต์แล้ว อันเป็นเหตุให้ได้รับความอิ่มอกอิ่มใจ ขาดความเพียรที่จะปฏิบัติต่อไป แต่ถ้ามีอุปนิสัยวาสนาบารมีมาแต่อดีตชาติ คือเป็นบุคคลที่ควรบรรลุมรรคผล เพราะปฏิสนธิด้วยไตรเหตุ และสามารถพาตนให้ผ่านวิปัสสนูปกิเลสเหล่านี้ไปได้แล้ว วิปัสสนาญาณก็จะดำเนินไปตามแนวแห่งรูป นาม มีอาการเกิดดับชัดเจนและจักชัดเจนยิ่ง ๆ ขึ้น ซึ่งเป็นสัญลักษณ์แสดงว่าผู้ประกอบความเพียรวิปัสสนาผู้นั้นได้บรรลุถึงอุทยัพพยญาณอย่างแก่เต็มที่แล้ว รอเวลาที่จะก้าวขึ้นสู่ญาณเบื้องสูงต่อไป

๓. ภังคญาณ

หมายความว่า วิปัสสนาญาณอันดับต่อไป ซึ่งจะได้เกิดขึ้นแก่ผู้ปฏิบัติวิปัสสนาหลังจากผ่านอุทยัพพยญาณแล้ว ก็คือ **ภังคญาณ** เกิดปรีชากำหนดรู้ความแตกสลายไปแห่งรูป นาม เมื่อผู้ปฏิบัติวิปัสสนาภาวนาได้บรรลุถึงญาณนี้แล้ว ย่อมจะกำหนดเห็นแต่ความแตกสลายแห่งรูป นามอยู่เรื่อยไป ตลอดเวลาได้ประสบกับสภาวะอันแปลกประหลาดมหัศจรรย์ อันเป็นเหตุให้เกิดความเข้าใจผิดคิดว่าตนบรรลุถึงนิโรธแล้วก็เป็นได้ เพราะฉะนั้น เมื่อผู้ปฏิบัติถึงญาณนี้ พระวิปัสสนาจารย์จะต้องระวังให้ดี ถ้าโยคีมีอันเป็นให้เห็นนิโรธขึ้นมาแล้วก็จะต้องชักจูงความเข้าใจของเธอให้ถูกต้องว่า นิโรธที่เห็นในญาณนี้ เป็นเพียงแต่นิโรธตัวปลอม ซึ่งมีชื่อเรียกว่า **อุปปาทนิโรธ** คือความดับที่ยังมีโอกาสเกิดขึ้นอีก ยังมิใช่นิโรธตัวจริงซึ่งมีชื่อเรียกว่า **อนุปปาทนิโรธ** คือความดับที่แน่แท้ไม่มีโอกาสเกิดขึ้นอีก ฉะนั้น จึงไม่ควรยินดีพอใจอยู่แต่เพียงนิโรธอย่างนี้ ควรจะมีจิตอุตสาหะเจริญวิปัสสนาต่อไปจนถึงนิโรธตัวจริงซึ่งเป็น อนุปปาทนิโรธ ความดับที่ไม่มีโอกาสเกิดขึ้นได้ หรือที่เรียกอีกอย่างหนึ่งว่า **มรรคนิโรธ** ความดับด้วยอำนาจแห่งมรรคนั้น ก็จะเป็นสิ่งที่ประเสริฐกว่าความดับปลอมๆ ตามนัยที่กล่าวมาแล้ว การที่จะเกิดความเข้าใจผิดในเรื่องนิโรธที่กล่าวมานี้ ก็เพราะว่าขณะที่บรรลุถึงญาณนี้เป็นระยะหัวเลี้ยวหัวต่อในการเลื่อนอารมณ์บัญญัติก้าวขึ้นสู่ปรมัตถสภาวะทำให้เกิดความเข้าใจผิดได้ นอกจากจะเข้าใจผิดในกรณีนี้แล้ว โยคีบุคคลซึ่งชอบอารมณ์บัญญัติอยู่ก่อน เมื่อมาพบปรมัตถสภาวะเข้าก็อาจเข้าใจผิดไปว่าสมาธิญาณของตนที่ได้เจริญมาด้วยดีนั้นตกไปเสียแล้วก็เป็นได้ ฉะนั้นในกรณีนี้ก็ต้องมีมนสิการให้ดีอีกเช่นกัน

พิมพ์ครั้งที่ 23 พ.ศ. 2566

เมื่อมีมนสิการเป็นอันดี โดยการตั้งสติกำหนดรูป นามต่อไปอย่างไม่หยุดยั้ง จนอินทรีย์ทั้ง ๕ ถึงความพร้อมพรักพร้อมเสมอกันแล้ว ก็ย่อมสามารถก้าวขึ้นสู่ญาณเบื้องสูงต่อไปได้

๔. ภยญาณ

หมายความว่า วิปัสสนาญาณอันตับต่อไป ที่จะได้เกิดขึ้นแก่ผู้มีความเพียรเจริญวิปัสสนาภาวนา หลังจากที่ได้ผ่านภังคญาณมาแล้ว ก็คือ **ภยญาณ** เกิดปรีชาเห็นรูปนาม เป็นภัยที่น่ากลัวอย่างใหญ่หลวง เมื่อเจริญวิปัสสนาภาวนามาถึงขั้นนี้แล้ว ผู้ปฏิบัติจะเกิดอาการแปลกขึ้นอย่างหนึ่ง คือ เกิดอาการกลัวต่อความเป็นไปแห่งรูปนาม ที่แสดงออกมาในตอนนี้อย่างประหลาด โดยหาเหตุผลให้แก่ตนเองมิได้ เปรียบประดุจบุรุษผู้หนึ่งเดินทางเข้าไปในป่า พบภัยใหญ่คือสัตว์ที่น่ากลัว เช่น สิงโต เสือโคร่ง เสือเหลือง เสือดำ ช้างซับมัน และอสรพิษร้ายต่างๆ ที่บังเอิญปรากฏขึ้นเฉพาะหน้าโดยไม่รู้ตัว ย่อมจะบังเกิดความหวาดหวั่นสะดุ้งตกใจกลัวขึ้นมาเป็นธรรมดา ผู้ปฏิบัติวิปัสสนาภาวนาก็เหมือนกัน เมื่อได้มาเห็นรูป นามมีอันเป็นแตกสลายหายไป มีลักษณะตั้งอยู่ไม่ได้ เพราะเกิดขึ้นแล้วเสื่อมสิ้นแปรปรวนอยู่เสมอ

เป็นไปชั่วขณะแล้วก็ดับหายไป หรือพูดกันง่ายๆ ก็คือ เมื่อเห็นสิ่งที่ตนเข้าใจผิดเคยยึดถือว่าเป็นตัวเป็นตนนี้ เกิดแสดงอาการและมีท่าทีว่าจะตายลงไปท่าเดียว กำหนดลงไปที่ไหนที่นั่นก็มีทีท่าว่าจะแตกดับลงไปทุกแห่งอย่างนี้แล้วจะไม่ให้กลัวอย่างไรได้ เพราะตามธรรมดาคนเรานั้นมีสัญชาตญาณรักตัวกลัวตายมาแต่กำเนิด ไม่ว่าใครย่อมมีความกลัวตายด้วยกันทั้งสิ้น ผู้ที่บอกว่าตนไม่กลัวความตายนั้นเขาย่อมเป็นคนพูดมุสา ถ้าหากว่าเขาได้ปฏิบัติวิปัสสนามาถึงญาณนี้แล้วย่อมจะเห็นการมุสานั้นปรากฏชัดเจนยิ่งขึ้น เพราะสัญชาตญาณแห่งความกลัวตายย่อมจะแสดงออกมาให้เห็นอย่างชัดแจ้ง แต่ใครจะกลัวมากกลัวน้อยเพียงใดนั้น ก็แล้วแต่สภาวะของญาณนี้จะปรากฏมากหรือน้อย เพราะผู้ปฏิบัติร้อยคนก็มีสภาวะร้อยอย่าง หาเหมือนกันและปรากฏเท่ากันไม่ แต่ทุกรายผู้ปฏิบัติจะเกิดมีอาการกลัวขึ้นมาเอง ถ้าจะถามว่ากลัวอะไร ก็ตอบกันไม่ค่อยถูก จะว่ากลัวยักษ์ กลัวผีกลัวเปรต กลัวศัตรู ก็ไม่ใช่ แต่ว่าให้รู้สึกกลัวเป็นหนักหนา แท้จริงเหตุที่เกิดกลัวขึ้นมานั้น ก็คือได้เห็นรูป นามที่แสดงออกซึ่งอาการอันน่ากลัวนั้นเอง ที่ทำให้คิดนึกไปต่างๆ นานา เช่น นึกถึงอายุสังขารของตนว่า ตัวเรานี้จะเอาชีวิตมาทิ้งเสียในขณะที่ปฏิบัติวิปัสสนาครั้งนี้เป็นแน่แท้ พ่อแม่ญาติพี่น้องทั้งหลายคงไม่ได้เห็นหน้ากันอีกต่อไป เมื่อคิดไปอย่างนี้ก็ชักจะท้อถอย ไม่ปรารถนาจะปฏิบัติวิปัสสนาภาวนาอีกต่อไป แต่ถ้าผู้ปฏิบัติมีใจเข้มแข็งพยายามตั้งสติกำหนดพระกัมมัฏฐานต่อไป อย่างไม่ลดละแล้วก็จะสามารถก้าวข้ามญาณนี้ไปอย่างแน่นอน

หมดอายุ 23/02/2566

๕. อาทีนวญาณ

หมายความว่า วิปัสสนาญาณอันดับต่อไป ที่จะได้เกิดขึ้นแก่ผู้บำเพ็ญวิปัสสนาภาวนา หลังจากที่ได้ผ่านภยญาณมาแล้ว ก็คือ **อาทีนวญาณ** เกิดปรีชากำหนดเห็นโทษแห่งรูป นาม เมื่อผู้ประกอบความเพียรเจริญวิปัสสนามีใจเข้มแข็ง พยายามตั้งสติกำหนดรูป นาม ซึ่งแสดงอาการน่ากลัวนั้นอย่างช้าๆ ความกลัวก็ย่อมจะค่อยๆ หมดไป เพราะเห็นอย่างชัดเจนว่า :-

รูป นาม ที่เป็นอดีตดับไปแล้ว

รูป นาม ที่เป็นปัจจุบันก็กำลังดับ

รูป นาม ที่จะมีในอนาคตก็จะแตกดับ

เมื่อกำหนดเห็นสภาวะตามความเป็นจริงอยู่อย่างนี้ และอินทรีย์ทั้ง ๕ เสมอกันเป็นอันดีแล้ว สภาวญาณก็จะก้าวสูงขึ้นไปอีกครั้งหนึ่ง ซึ่งมีชื่อว่าอาทีนวญาณ คือมีการเห็นโทษของรูปนามที่ตนกำหนดอยู่นั้นเป็นอย่างยิ่ง จะตั้งสติกำหนดลงไปที่ใดก็มีความขุ่นข้องหมองใจ เห็นว่าไม่ดี ไม่งาม เป็นอาทีนวโทษจนหมดสิ้น เกิดความไม่พอใจในรูปนามสังขารทั้งหลายไปเสียทั้งนั้น พูดง่ายๆ ก็คือ แต่ก่อนนี้ตนเห็นรูปนามเป็นสิ่งน่าชอบใจ เคยดิดใจหลงใหล เพราะไม่รู้ความจริงมานานแล้ว แต่บัดนี้เกิดดาสว่างขึ้นเพราะความเพียรเจริญวิปัสสนาภาวนา เกิดปรีชาญาณรู้เห็นตามความเป็นจริงว่า รูป นามที่ตนเคยหลงผิดเคยพอใจติดใจอยู่นั้น ความจริงเป็นสิ่งที่น่าเกลียดน่ากลัวหนักหนา อนึ่ง ท่านย่อมว่า สิ่งใดที่น่ากลัว สิ่งนั้นชื่อว่าเป็นทุกข์ และสิ่งใดเป็นทุกข์ สิ่งนั้นเป็นอามิส ตราบใดที่ยังไม่พ้นจากโลกามิส หรือเข้าไปผูกพันในโลกามิส คือกามคุณที่เกิดจากอารมณ์ทั้งห้า และยังไม่พ้นจากกิเลสามิส คือบรรดาสรรพกิเลสทั้งหมด เมื่อสิ่งใดที่ยังไม่พ้นจากอามิสคือยังมีเหยื่อล่อแล้วสิ่งนั้นก็ย่อมมีโทษทั้งสิ้น เมื่อผู้ปฏิบัติเกิดปรีชาญาณเห็นรูปนามเป็นสิ่งที่น่ากลัวแล้ว ก็จะเห็นรูปนามประกอบไปด้วยอาทีนวโทษติดตามกันไปในตนนี้ ไม่ว่ารูปนามจะแสดงอาการอะไรออกมา ก็เห็นว่าไม่สมควร เป็นโทษ ไม่ดี ไม่งามไปเสียทั้งสิ้น แต่ก่อนนี้เคยหลงรักใคร่พอใจติดอยู่ และไม่เคยเห็นโทษของรูป นามมากี่แสนโกฏิชาตินั้น ความจริงมันเป็นสภาวะทรยศ เพราะแสดงอาการที่น่ากลัวปรากฏให้เห็นเป็นสิ่งที่เต็มไปด้วยอาทีนวโทษนานาประการ สภาวะที่เห็นรูปนามเป็นทุกข์เป็นโทษนี้แหละเป็นสภาวะแห่ง **อาทีนวญาณ**

๖. นิพพิทาญาณ

หมายความว่า วิปัสสนาญาณอันดับต่อไป ที่จะได้เกิดขึ้นแก่ผู้บำเพ็ญเจริญวิปัสสนาภาวนา หลังจากที่ได้ผ่านอาทีนวญาณมาแล้ว ก็คือ **นิพพิทาญาณ** เกิดปรีชากำหนดรู้ความเบื่อหน่ายในรูปนาม เมื่อผู้ประกอบความเพียรเจริญวิปัสสนาภาวนา ตั้งสติกำหนดรูปนามสังขาร

หมดอายุ 23/02/2566

จนเกิดสมาธิญาณแก่กล้าสามารถเห็นอาทีนวโทษแห่งรูป นาม ดังกล่าวมาแล้วในญาณก่อน ต่อจากนั้น เมื่ออินทรีย์เกิดความพร้อมเพรียงกันดีแล้ว ภาวนาญาณก็จะก้าวหน้าสูงขึ้นไปอีกครั้งหนึ่ง ซึ่งมีชื่อว่า นิพพิทาญาณ คือจะเกิดมีอาการรู้สึกเบื่อหน่ายในรูปนามปรากฏขึ้นแก่ผู้บำเพ็ญวิปัสสนาในขณะนี้ อุปมาเหมือนพญาหงส์ทอง ซึ่งธรรมดาวิสัยของพญานกนี้ ย่อมมีความพอใจยินดีอยู่ที่เขาจิตรกูฏ อันเป็นถิ่นที่สะอาดและวิจิตรงดงาม ไม่พอใจยินดีในหลุมคูถใกล้บ้านแห่งคนจัณฑาล ซึ่งสกปรกมีกลิ่นเหม็นฟุ้งตลบอยู่เสมอ เมื่อถูกนายพรานจับมามัดไว้ที่นั่น พญาหงส์ทองย่อมจะเกิดความรำคาญใจและเบื่อหน่ายในภาวะที่ต้องตกอยู่ใกล้หลุมคูถแห่งคนจัณฑาลเป็นที่สุด อุปมาฉันใด แม้พญาหงส์ทองคือผู้บำเพ็ญความเพียรเจริญวิปัสสนาภาวนาก็เหมือนกัน พอบรรลุถึงนิพพิทาญาณนี้แล้ว ย่อมไม่มีความยินดีพอใจในรูปนามซึ่งมีภัยมีโทษ อันตนได้เห็นแล้วเกิดความเบื่อหน่ายในรูปนาม ซึ่งอุปมาเหมือนหลุมคูถนั้นเสียเป็นที่สุด ยิ่งตั้งสติกำหนดไปก็เกิดความเบื่อหน่ายในรูปนามยิ่งขึ้น เพราะเกิดภาวนามยปัญญาเห็นว่าสังขารธรรม รูป นามทั้งปวง ไม่ว่าจะเป็นสังขารรูป นามชนิดใดอันอยู่ภายใต้วัฏฏสงสารซึ่งมีอยู่ใน ๑๑ ภูมินี้ ย่อมต้องดับสูญแตกสลายไปทั้งสิ้น ไม่สามารถคงทนถาวรตั้งมั่นอยู่ได้ ล้วนตกอยู่ในพระไตรลักษณ์ทั้งนั้น ไม่มีรูป นามสังขารชนิดใดและในภูมิไหนที่จะน่ายินดีน่าพอใจ

สรุปว่า โลกทั้งหลายล้วนเป็นสภาวะที่ไม่น่าอยู่ไม่น่าพอใจ เมื่อมีความรู้สึกไปในทำนองนี้ก็ย่อมเป็นเหตุให้มีจิตเบื่อหน่ายในโลกยิ่งนัก อาการเบื่อโลกนี้จะมีอย่างจริงจัง ในขณะได้บรรลุถึงนิพพิทาญาณนี้เอง การเบื่อโลกของคนทั้งหลายที่ไม่เคยเข้าปฏิบัติวิปัสสนาก็ดี หรือเคยปฏิบัติวิปัสสนามาแล้วแต่ยังไม่ถึงญาณนี้ก็ดี มักชอบพูดชอบบ่นอยู่ว่าเบื่อหน่ายเหลือเกิน โลกนี้น่าเบื่อหน่ายจริงๆ ไม่มีอะไรที่น่าอภิรมย์ เลยสักนิดเดียวอย่างนี้เป็นต้น ซึ่งเป็นการบ่นไปตามอารมณ์อย่างนั้นเอง ไม่ใช่เบื่อหน่ายจริงจังอะไรเลย เป็นเพียงชั่วครู่ชั่วคราวเท่านั้น เพราะเป็นความเบื่อหน่ายที่ยังไม่เข้าขั้นของญาณนี้ ความเบื่อหน่ายที่จัดเข้าขั้นนั้น ก็คือความเบื่อหน่ายที่เกิดขึ้นด้วยอำนาจนิพพิทาญาณนั่นเอง โดยเหตุที่นิพพิทาญาณนี้เป็นญาณที่เต็มไปด้วยความเบื่อหน่าย

ฉะนั้น ในการปฏิบัติผู้เจริญวิปัสสนาย่อมเกิดความรู้สึกเบื่อหน่ายเป็นที่สุด ในการตั้งสติกำหนดรูปนามสังขาร ความเบื่อหน่ายนี้ยากที่จะพรรณนาให้ถูกต้องตรงกับสภาวะได้ว่า รู้สึกเหี่ยวแห้งและเต็มไปด้วยความเบื่อหน่ายเพียงใด ความรู้สึกของผู้เจริญวิปัสสนาในขณะนั้น จะมีแต่ใจเหี่ยวแห้งเหลือเกิน เปรียบเหมือนกับความรู้สึกของบุคคลที่มองดูไฟป่าอันร้อนแรงกำลังเผาป่าใหญ่ในฤดูร้อนเดือน ๔ เดือน ๕ ฉะนั้น

เมื่อประสบกับสภาวะดังนี้ จึงเป็นเหตุให้โยคาวจรบุคคลผู้บำเพ็ญวิปัสสนาเกิดความเบื่อหน่ายในการปฏิบัติวิปัสสนาภาวนาเป็นยิ่งนัก บางท่านถึงกับหอบผ้า หอบเสื่อ หอบหมอนคิดเลือกปฏิบัติ เสียเลยก็มี แต่ถึงจะหนีไปที่ไหนก็ไม่สามารถที่จะพ้นจากความเบื่อหน่ายไปได้ ไม่นานก็คิดคลายความรู้สึกนั้นหวนกลับมาปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐานอีก มีข้อที่ควรทราบไว้ในที่นี้

อย่างหนึ่งคือว่า โดยมากนิพพิทาญาณนี้ปรากฏแก่ผู้ปฏิบัติชัดแจ้งกว่าภยญาณและอาทีนวญาณ ตามที่กล่าวมาแล้ว ฉะนั้นในการปฏิบัติถึงแม้ว่าจะมีปรีชาเห็นในญาณทั้งสองนั้นไม่ถนัดชัดเจน แต่การเห็นในนิพพิทาญาณนี้ชัดเจน ก็เป็นอันถูกต้องใช้ได้แล้ว เพราะแสดงว่าผู้ปฏิบัติได้ผ่านญาณเหล่านั้นมาด้วยดี แต่ขาดความสังเกตจำไม่ค่อยได้ โดยสภาวญาณปรากฏรวดเร็วมาก ถ้าไม่ผ่านญาณต้นๆ มาแล้ว จะบรรลุถึงนิพพิทาญาณไม่ได้อย่างเด็ดขาด เปรียบเหมือนการขึ้นบันได เมื่อขึ้นมาถึงขั้นที่ ๖ แล้ว ก็ไม่ต้องสงสัยว่าได้ผ่านบันไดขั้นที่ ๔ - ๕ มาหรือไม่

อีกประการหนึ่ง ญาณทั้ง ๓ ญาณนี้ นับเป็นญาณเดียวกันก็ได้ โดยแบ่งเป็นดอนๆ ตามสภาวะดังนี้ คือ

๑. ภยญาณ	เป็นญาณอย่างอ่อน
๒. อาทีนวญาณ	เป็นญาณอย่างกลาง
๓. นิพพิทาญาณ	เป็นญาณอย่างแก่

แต่ข้อสำคัญที่จะทราบแน่ชัดก็คือ เมื่อบรรลุถึงญาณนี้แล้ว จะต้องมีอาการเบื่อหน่ายในรูปนามเป็นลักษณะถูกต้องตามบาลีพุทธวจนะที่ว่า **สพฺเพ สงฺขารา อนิจฺจาติ** เป็นอาทิ เมื่อใดบุคคลเห็นด้วยปัญญาว่าสังขารคือ รูป นามไม่เที่ยง เป็นทุกข์ เมื่อนั้นย่อมจะเกิดความเบื่อหน่าย นี้เป็นทางเพื่อความบริสุทธิ์หมดจดคือ พระนิพพาน ดังนี้

๗. มุญจิตุกัมยตาญาณ

หมายความว่า วิปัสสนาญาณอันดับต่อไปที่จะได้เกิดแก่ผู้เจริญวิปัสสนาภาวนา ก็คือ **มุญจิตุกัมยตาญาณ** เกิดความปรารถนาใคร่จะหลุดพ้นออกไปจากรูปนาม เมื่อผู้บำเพ็ญวิปัสสนาภาวนาได้ประสบความเบื่อหน่ายในนิพพิทาญาณดังกล่าวมาแล้ว ถ้าหากไม่ละความพยายามอุตสาหะตั้งสติกำหนดรูปนามสังขารต่อไป สภาวญาณก็จะก้าวหน้าสูงขึ้นไปอีก คือ เกิดความรู้สึกปรารถนาใคร่จะพ้นออกไปเสียจากรูปนามทั้งหมด ไม่ปรารถนาที่จะอยู่กับรูปนาม ความปรารถนาอันแรงกล้าใคร่จะพ้นออกจากรูปนามของผู้มีความเพียรเจริญวิปัสสนาในที่นี้ ถ้าจะเปรียบก็เหมือนกับความรู้สึกของ

๑. ปลาที่ติดอยู่ในข่าย
๒. กบที่อยู่ในปากงู
๓. ไก่ป่าที่ถูกขังไว้ในกรง
๔. งูที่อยู่ในมือของหมองู
๕. ช้างที่กำลังติดหล่มลึก

๖. พญานาคที่กำลังอยู่ในปากครุฑ

๗. กองทหารที่ถูกข้าศึกล้อมไว้

สัตว์และบุคคลที่ตกอยู่ในสภาพดังกล่าวนี้ จะต้องมีความรู้สึกปรารถนาใคร่ที่จะพ้นวิกฤติการณ์อันร้ายแรงนั้นเป็นธรรมดา แม้จิตของผู้เจริญวิปัสสนาที่บรรลุถึงมุญจิตุกัมยตาญาณก็เป็นเช่นนั้น ย่อมปรารถนาที่จะพ้นจากรูป นามสังขาร อันตนกำหนดเห็นทุกข์โทษ แล้วเกิดความเบื่อหน่ายเป็นที่สุด ไม่มีความอาลัยไยดีในรูป นามอีกต่อไป ในการปฏิบัติเมื่อบรรลุถึงญาณนี้แล้ว ผู้เจริญวิปัสสนาภาวนาจะต้องมีโอกาสประสบกับทุกขเวทนาอีกครั้งหนึ่ง หลังจากที่ได้พบมาแล้วในสัมมสนญาณคือญาณที่ ๓ แต่ว่าทุกขเวทนาในญาณนี้เป็นทุกขเวทนาเบื้องสูง ไม่ถึงกับจะเป็นจะตายเหมือนกับทุกขเวทนาในญาณต่ำๆ แต่ก็ทำให้เกิดความรำคาญใจเป็นหนักหนา ซึ่งจะมีอาการเป็นอย่างไรบ้างนั้น ท่านว่าไม่ควรนำมากล่าวไว้ในที่นี้ เพราะอาจเป็นอุปสรรคและอันตรายแก่ผู้ปฏิบัติในภายหลังได้

แต่อย่างไรก็ตามก็พอให้เข้าใจง่ายๆ คือ เมื่อบรรลุถึงญาณนี้แล้ว ผู้ปฏิบัติจะมีใจผ่องแผ้วขึ้นเป็นอันมาก อยากออกจากไตรภพคือภูมิทั้ง ๓๑ ภูมินั้น มีความปรารถนาใคร่อยู่ในอวัตถาภูมิหรือโลกกุตตรภูมิแต่ภูมิเดียว ไม่ต้องการอยากได้รูปนาม ปรารถนาจะพ้นจากรูปนาม ขันธ์ ๕ พูดง่ายๆ ก็คือเริ่มมีใจปรารถนาพระนิพพาน อันเป็นธรรมที่ปราศจากรูปนาม ขันธ์ ๕ ขึ้นมาจริงๆ แล้ว ซึ่งแต่ก่อนนี้ตนเคยทำบุญทำทานแล้วปรารถนาพระนิพพานไว้ก็ดี หรือได้ฟังเทศน์แสดงอานิสงส์ของพระนิพพานแล้วอยากจะได้พระนิพพานบ้างก็ดี นั้นเป็นเพียงความปรารถนาที่เกิดจากสุตมยปัญญา จินตามยปัญญา ซึ่งเป็นความปรารถนาอย่างเลื่อนลอย ไม่หนักแน่นจริงจังอะไรนัก แต่พอทำความเพียรเจริญวิปัสสนา จนกระทั่งสมาธิญาณเกิดขึ้นผ่านญาณขั้นต้นเป็นลำดับมาจนกระทั่งเข้าสู่เขตญาณนี้แล้ว ย่อมมีจิตปรารถนาอยากได้พระนิพพานจริงๆ เป็นความปรารถนาที่จริงแท้อันเกิดจากห้วงหัวใจ

ในกรณีนี้ย่อมนับว่า พระอนุศาสน์แห่งองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าของเรานี้ ทรงไว้ซึ่งความมหัศจรรย์เป็นยิ่งนัก เพราะสามารถกลับจิตใจของสัตว์บุคคลทั้งหลายได้อย่างไม่น่าเชื่อ คือตามธรรมดานั้น คนเราทั้งหลายย่อมจะไม่เชิดชูอะไรง่ายๆ จะคิดเห็นสิ่งไรก็ถือเอาปัญญาความคิดเห็นของตนเป็นใหญ่ ยิ่งในเรื่องลึกลับที่มองไม่เห็น เช่น เรื่องนรก สวรรค์ นิพพานแล้วที่จะเชื่อเอาอย่างจริงจังนั้นเป็นอันยากหนักหนา แต่เมื่อบำเพ็ญวิปัสสนาภาวนาบรรลุถึงมุญจิตุกัมยตาญาณนี้แล้ว นอกจากจะเชื่อว่านิพพานมีจริงแล้ว ยังมีความต้องการใคร่จะได้จะถึงพระนิพพานเอาจริงๆ เสียด้วย ทั้งนี้ เพราะตนเกิดภาวนามยปัญญาพิจารณาเห็นรูปนามเป็นอาทีนวโทษ แล้วเกิดความเบื่อหน่ายใคร่พ้นไปจากรูปนาม เสียเป็นที่สุด และการจะออกจากรูปนามได้ก็ต้องอาศัยสิ่งเดียวเท่านั้นในจักรวาลนี้ สิ่งนั้นคือพระนิพพาน ฉะนั้น จิตของผู้เจริญความเพียรวิปัสสนาภาวนา จึงต้องการพระนิพพานจริงๆ ในเมื่อได้บรรลุถึงมุญจิตุกัมยตาญาณนี้เอง

๘. ปฏิสังขาญาณ

หมายความว่า วิปัสสนาญาณอันดับต่อไปที่จะได้เกิดขึ้นแก่ผู้บำเพ็ญความเพียรเจริญวิปัสสนาภาวนา หลังจากที่ได้ผ่านมุญจิตุกัมยตาญาณมาแล้ว ก็คือ **ปฏิสังขาญาณ** ญาณที่พิจารณารูป นาม โดยพระไตรลักษณ์อีกครั้งหนึ่ง เมื่อผู้เจริญวิปัสสนาได้บรรลุถึงมุญจิตุกัมยตาญาณมาแล้ว มีความต้องการใคร่จะพ้นจากรูปนามสังขารทั้งหลาย มีใจมุ่งมั่นปรารถนาพระนิพพานอย่างแท้จริง ครั้นตั้งสติกำหนดในรูป นาม ต่อไปอย่างไม่หยุดยั้ง สภาวญาณก็จะเกิดขึ้นตามแนววิปัสสนาวิธีสูงขึ้นไปอีกขั้นหนึ่ง คือก้าวขึ้นสู่วิปัสสนาญาณ ซึ่งมีชื่อว่า **ปฏิสังขาญาณ** อันมีความหมายว่า **ญาณที่พิจารณาอีกครั้งหนึ่ง**

ถ้าจะ*ถามว่า*พิจารณาอะไร? *ตอบว่า* พิจารณาพระไตรลักษณ์ เหตุใดจึงต้องพิจารณาพระไตรลักษณ์อีก ก็เพราะเหตุว่า เมื่อมีปรารถนาจะใคร่ได้บรรลุถึงพระนิพพานแล้ว ก็ต้องหาประตูทางเข้าพระนิพพานนั่นเอง ประตูเข้าสู่เบื้องสูงคือพระนิพพานได้แก่อะไร? ได้แก่พระไตรลักษณ์ การที่จะเข้าถึงพระนิพพานได้ก็ต้องอาศัยพระไตรลักษณ์นี้เท่านั้น ฉะนั้นจึงต้องมีการพิจารณาพระไตรลักษณ์อย่างละเอียดลออด้วยภาวนามยปัญญาอีกครั้งหนึ่ง ที่ใช้คำว่าอีกครั้งหนึ่ง ก็เพราะว่าพระไตรลักษณ์นี้ได้เคยปรากฏแก่ผู้บำเพ็ญวิปัสสนามาครั้งหนึ่งแล้วคือเมื่อตอนบรรลุญาณที่ ๑ คือ สัมมสนญาณ คงจำกันได้ว่า ครั้งนั้นพระไตรลักษณ์ก็ปรากฏ แต่เป็นเพราะสมาธิญาณยังอ่อน ปัญญายังไม่เจริญแก่กล้า จึงไม่สามารถเห็นพระไตรลักษณ์ได้ชัดเจนเต็มที่ ครั้นได้เจริญวิปัสสนาผ่านญาณต่างๆ มาตามลำดับ จนกระทั่งได้บรรลุถึงปฏิสังขาญาณนี้แล้ว ภาวนามยปัญญาย่อมผ่องแผ้วขึ้นมาก สามารถยกรูป นาม อันเป็นมูลกัมมัฏฐานขึ้นสู่พระไตรลักษณ์อีกครั้งหนึ่ง ซึ่งเป็นการปฏิบัติเพื่อยังอุบายแห่งการหลุดพ้นจากรูปนามให้ถึงพร้อม

พระอริยบุคคลย่อมมีประสบการณ์ว่า ในการปฏิบัติวิปัสสนานั้น หากพระไตรลักษณ์ปรากฏชัดขึ้นในญาณใดแล้ว ญาณนั้นผู้ปฏิบัติย่อมต้องประสบกับทุกขเวทนาเป็นอย่างมาก เช่นในปฏิสังขาญาณนี้ โยคีผู้ปฏิบัติจะต้องได้รับทุกขเวทนาอีกครั้งหนึ่ง และเป็นทุกขเวทนาที่รุนแรงพอควรทีเดียว แต่อาการจะเป็นอย่างไรบ้างนั้น ท่านผู้รู้ทั้งหลายซึ่งมีใจกรุณาแม้ว่ามีความปรารถนาใคร่ที่จะบอกให้ทราบ แต่ก็ไม่อาจบอกให้ละเอียดได้ เพราะเกรงว่าจะเป็นอันตรายแก่ผู้ปฏิบัติวิปัสสนาภาวนาในภายหลัง จะบอกได้ก็แต่เพียงว่า ทุกขเวทนาในมุญจิตุกัมยตาญาณเป็นทุกขเวทนามากแต่ไม่รุนแรงเหลือเกินนัก แต่ก็ทำให้เกิดความรำคาญใจเป็นหนักหนา กล่าวได้ว่ารุนแรงพอๆ กับทุกขเวทนาในสัมมสนญาณทีเดียว ทั้งนี้ก็เพราะพระไตรลักษณ์จะปรากฏให้เห็นอย่างชัดแจ้งที่สุดนั่นเอง

เมื่อกล่าวถึงการตั้งสติกำหนดรูป นาม พอบรรลุถึงญาณนี้การกำหนดมักจะสะดุดต้องใช้ความพยายามเป็นอย่างมาก บางครั้งต้องใช้ความเพียรจนเกิดความเหนื่อยและอ่อนเพลียมาก

หมดอายุ 23/02/2566

ซึ่งทำให้ผู้ปฏิบัติได้รับความลำบากและเบื่อระอาเป็นอย่างยิ่ง ถ้าจะเปรียบตามสภาวะแห่งญาณนี้ รูป นามอันเป็นกัมมัฏฐานแห่งวิปัสสนาภาวนาในตอนนี้ ก็อุปมาเหมือนวัวดุมีนิสัยดื้อด้าน เจ้าของต้องดุต้องตีพยายามบังคับให้เดินไป ถึงกระนั้นมันก็มีอาการดื้อดึงไม่ค่อยจะยอมเดินง่ายๆ โดยมากมักแกล้งนอนลงมองดูเจ้าของแล้วทำตากะพริบๆ อยู่เช่นนั้น แม้เจ้าของจะเตือนให้ลุกขึ้นเดินก็เดินไปอย่างเสียไม่ได้ เดินไปไม่เรียบร้อย ในไม่ช้าก็ล้มตัวลงนอนอีก ทำให้เจ้าของคือโยคีบุคคลผู้ปฏิบัติวิปัสสนาภาวนาต้องอุตสาหะพยายามอย่างเคร่งครัด บังคับให้เจ้าวัวดุ คือวิปัสสนาญาณเดินไปตามวิถีทาง เหนื่อยหนักหนา ในที่สุดก็จะมีความแปลกใจว่า แต่ก่อนนี้กำหนดวิปัสสนาภาวนาก็สะดวกสบาย แต่เหตุไฉนจึงมากลับกลายเป็นอย่างนี้ หรือว่าตนจะหมดวาสนาบารมีเสียแล้วกระมัง ตนคงเป็นคนกิเลสหนาปัญญาน้อยได้สร้างบารมีมาเพียงนี้เอง

แต่แล้วโดยอำนาจสมาธิญาณอันแก่กล้าที่ตนได้ปฏิบัติมานาน ก็จะช่วยให้เกิดกำลังใจอุตสาหะอดทนเจริญภาวนาต่อไป แม้การกำหนดบทกัมมัฏฐานจะยากยิ่ง และได้รับความลำบากเพราะทุกขเวทนาอันมีปรากฏอยู่ ก็ไม่เป็นเหตุทำให้ผู้ปฏิบัติมีจิตใจท้อถอยในการประกอบความเพียรแต่อย่างใด ทั้งนี้ก็เพราะภาวนามยปัญญาของผู้ปฏิบัติสูงขึ้นมามากแล้ว ย่อมจะมองเห็นคุณค่าแห่งการปฏิบัติวิปัสสนาได้เป็นอย่างดี และไม่มีจิตใจรวนเรคิดจะเลิกปฏิบัติเหมือนอย่างที่เคยเป็นอยู่ในญาณต้นๆ ภาวะที่กล่าวมานี้แหละ คือ **สภาวะแห่งปฏิสังขาญาณ**

๙. สังขารุเปกขาญาณ

หมายความว่า วิปัสสนาญาณอันดับต่อไปที่จะได้เกิดขึ้นแก่ผู้เจริญวิปัสสนาภาวนาหลังจากที่ได้ผ่านปฏิสังขาญาณมาแล้ว ก็คือ **สังขารุเปกขาญาณ** ญาณที่วางเฉยในรูป นาม เมื่อผู้มีความเพียรเจริญวิปัสสนาภาวนาตั้งสติกำหนดรูป นามอยู่อย่างไม่ย่อท้อติดต่อกันไป และได้เห็นรูป นาม แสดงอาการ ออกมาต่างๆ นานา เป็นไปตามอำนาจแห่งพระไตรลักษณ์ ซึ่งก็ล้วนแต่เป็นอาการที่ร้ายๆ ไม่น่าพึงใจ ไม่น่าปรารถนา อันเป็นลักษณะของปฏิสังขาญาณ ที่กล่าวมาแล้ว ต่อจากนั้น ย่อมจะเกิดความรู้เห็นอย่างแจ้งชัดแก่ใจโดยภาวนามยปัญญาว่ารูปนามนี้ไม่มีอะไรที่จะยึดถือเอาเป็นที่พึ่งได้ ไม่เป็นแก่นสารมีแต่สิ่งที่ไม่น่าปรารถนา ไม่น่าชอบใจ คือมีแต่ภัยและทุกข์โทษทั้งสิ้น เมื่อเห็นแจ้งชัดโดยปัญญาดังนี้แล้ว ย่อมละความยินดี ความพอใจในรูปนามนั้นเสีย อันอาการละความยินดีพอใจในรูปนามนั้น ก็คือความวางเฉยในรูปนามนั่นเอง

ในกรณีนี้ถ้าจะเปรียบก็เหมือนกับว่า ชายผู้หนึ่งมีภรรยารูปสวยและมีความรักใคร่ในนางมาก อุตสาหะพยายามทะนุถนอมนางให้ได้รับความสุขยิ่งกว่าตนเอง ด้วยความหลงใหลเป็นหนักหนา ไม่อาจที่จะพลัดพรากจากนางแม้แต่ครู่เดียว ขณะใดได้เห็นภรรยาที่รักแห่งตนยืนก็ดี นั่งก็ดี พูดก็ดี หัวเราะก็ดีกับชายอื่นแล้วย่อมร้อนรุ่มกลุ้มใจแทบจะเป็นบ้าไปด้วยความหึงหวง เต็มไปด้วยความหงุดหงิดขมขื่น ได้เสวยความโทมนัสมีประมาณยิ่ง แต่เมื่ออยู่ด้วยกันนานเข้า

หมดอายุ

เกิดตาสว่าง เห็นความชั่วของนางผู้เป็นภรรยานั้นมีประการต่างๆ และต้องการจะสละละทิ้งไป จึงทำการหย่าขาดจากนาง และไม่ถือว่าเป็นภรรยาของตนอีกต่อไป จำเดิมแต่นั้นมาแม้จะเห็นภรรยาเก่าผู้นั้นคบหากับชายใดก็ตาม ย่อมไม่โกรธ ไม่หึงหวง ไม่เกิดความโทมนัส เป็นผู้วางเฉยเสียได้ อุปมานี้ฉันใด ผู้ประกอบความเพียรเจริญวิปัสสนาภาวนาก็ฉันนั้น เมื่อกาลก่อนตนมีความยินดีพอใจรักใคร่ในรูปนามสังขารแห่งตนเป็นยิ่งนัก เอาอกเอาใจมีประการต่างๆ บัดนี้เกิดมีปัญญา จักขุสว่าง มองเห็นทุกข์ในรูปนามต้องการจะสละละทิ้งเสีย จึงกำหนดรูปนามโดยได้เห็นว่าเป็นสิ่งที่ไม่ควรจะยึดถือเอาว่าเป็นเรา ของเราดังนี้แล้ว จึงละความยินดียินร้าย กลายเป็นผู้วางเฉยต่อรูปนาม เหมือนอย่างสามีวางเฉยต่อภรรยาที่ได้หย่าขาดจากกัน ดังอุปมาที่ยกมาแล้วนั้น

สภาวะอย่างนี้แลเรียกว่าก้าวเข้าสู่ภูมิแห่งสังขารุเปกขาญาณ เมื่อผู้บำเพ็ญความเพียรเจริญวิปัสสนาได้บรรลุถึงสังขารุเปกขาญาณนี้แล้ว ก็จะเกิดอัศจรรย์ขึ้นในทันใดนั้น คือจะเกิดความรู้สึกสงบสบายขึ้นทันที ทุกขเวทนาที่ได้มีอยู่ในเขตแห่งปฏิสังขาญาณก็จะคลายหายไปหมดสิ้น การกำหนดรูปนามก็คล่องแคล่วรวดเร็วยิ่งนัก กำหนดได้นานๆ จิตใจก็สงบเงียบ สรุปความว่าสภาวญาณก้าวขึ้นไปสู่เหตุการณ์ที่ดีกว่าญาณที่ผ่านมาแล้วทั้งหมด จนเจ้าตัวผู้ตั้งสติกำหนดอยู่ก็รู้สึกอัศจรรย์ใจเป็นอย่างยิ่ง ในเมื่อพยายามบำเพ็ญวิปัสสนาต่อไป ความจริงนั้นในระยะนี้ถึงจะไม่มีผู้แนะให้ตั้งใจพยายามก็ไม่ท้อถอย เพราะผู้เจริญวิปัสสนาเกิดความสงบใจและพร้อมที่จะเจริญความเพียรอย่างไม่ลดละอยู่แล้ว เนื่องจากมีใจบริสุทธิ์ผ่องแผ้วและมีสมาธิญาณอันสูงยิ่งนัก เมื่ออินทรีย์เสมอกันเป็นอันดีแล้ว สังขารุเปกขาญาณนี้ก็จะค่อยแก่กล้าขึ้นทุกทีๆ จนในที่สุดสภาวะแห่งญาณนี้จะแสดงออกมาซึ่งความบริบูรณ์ทุกประการ คือ

๑. ไม่ยินดียินร้าย กำหนดรูปนามได้ง่ายที่สุด กำหนดได้สม่ำเสมอเรียบร้อยและด้วยความสบาย ปราศจากข้อขัดข้องคืออุปสรรคทั้งปวง

๒. ดีใจก็ไม่มี เสียใจก็ไม่มี มีแต่สติกำหนดเฉยอยู่อย่างนั้น

๓. วางเฉยอยู่ได้ในสังขารรูป นามทั้งปวง คือเป็นความเฉยหรือเป็นอุเปกขา ซึ่งผู้ไม่ได้บรรลุจะทราบไม่ได้ หรือจะอนุมานเอาเองก็ไม่ได้

๔. รูป นามอันเป็นมูลกัมมัฏฐานถึงสภาวะที่ละเอียดประณีตกว่าแต่ก่อน ทำให้ผู้บำเพ็ญกำหนดอยู่ได้นานๆ ในระยะนี้มีความรู้สึกไม่อยากไปไหน ไม่อยากพบใคร ไม่คิดไม่นึกอะไรทั้งสิ้น เพราะความฟุ้งซ่านไม่มี นิวรณ์ทั้งหลายก็สงบไม่มีมารบกวน

๕. ยิ่งสติกำหนดรูป นามอันเป็นอารมณ์แห่งวิปัสสนาก็ยิ่งสุขุมประณีตเข้าทุกที คือถึงภาวะละเอียดเป็นอย่างยิ่ง เห็นไม่ค่อยชัด แต่ว่ากำหนดได้อย่างสบาย ในด้านจิตใจรู้สึกว่าสงบเป็นที่สุด

๖. ถึงภาวะที่เรียกว่ามีธรรมเป็นอำนาจเต็มที่ คือมีจิตใจแคบเข้ามาความฟุ้งซ่านน้อยที่สุด กล่าวว่าไม่มีเลยก็ว่าได้ ในขณะที่กำหนดอยู่นั้นแม้อารมณ์ภายในคือมูลกัมมัฏฐานก็แคบเข้ามาเพียงแต่กำหนดอาการรูป นามเท่านั้น จิตใจก็สงบเสียแล้ว ไม่ต้องกำหนดรูปนามอื่นๆ ให้เกินต้องการ ในกรณีนี้ถ้าจะเปรียบก็เหมือนยางที่ยืดไปแล้วกลับหดสั้นเข้ามา เนื่องจากเป็นสภาวญาณเบื้องสูง ฉะนั้นผู้ที่ไม่ได้ผ่านการบำเพ็ญความเพียรเจริญวิปัสสนาภาวนาถึงญาณนี้แล้วย่อมยากที่จะเข้าใจได้

ผู้บำเพ็ญความเพียรเจริญวิปัสสนาภาวนาได้บรรลุถึงสังขารุเปกขาญาณ อันประกอบไปด้วยองค์คุณ ๖ ประการดังกล่าวมานี้อย่างครบถ้วนบริบูรณ์แล้ว มีบางท่านที่ตั้งอยู่ในสังขารุเปกขาญาณเพียง ๔ - ๕ วันเท่านั้น สภาวญาณก็จะเลื่อนสูงขึ้นไปจนกระทั่งถึงวิปัสสนาญาณขั้นสูงสุด อันเป็นจุดมุ่งหมายปลายทางแห่งการบำเพ็ญวิปัสสนาภาวนาชั้นโสดาบันโลกุตรภูมินี้ เพราะมีวาสนาบารมีเป็นบุคคลประเภทปฏิบัติสบายและรู้ได้ง่ายเร็ว บางท่านจะตั้งอยู่ในสังขารุเปกขาญาณนี้นับได้หลายวัน หลายเดือน หลายปี โดยสภาวญาณไม่เปลี่ยนแปรคือ ไม่ขึ้นไม่ลงก็มี เนื่องจากวาสนาบารมีที่ตนได้เคยสร้างสมไว้มีน้อยเกินไป บางท่านสภาวญาณจะปรากฏมีอาการขึ้นๆ ลงๆ เพราะอินทรีย์ไม่เสมอกัน หรือมีอันเป็นว่าพอบรรลุถึงสังขารุเปกขาญาณนี้จิตใจสงบขึ้น และตนเองมีความรู้ในด้านปริยัติโดยได้ศึกษามาก่อนแล้ว จึงทำให้เข้าใจเอาเองว่าตนจะได้บรรลุมรรคผลแล้วดังนี้ ก็ย่อมเป็นเหตุให้คอยอยู่ จ้องอยู่ อยากรู้อยากเห็นเป็นหนักหนาว่าหน้าตาแห่งพระอริยมรรค อริยผลที่จะปรากฏเกิดขึ้นแก่ตนนั้นเป็นอย่างไร เช่นนี้ย่อมเป็นเหตุให้สภาวญาณดกต่ำลง ครั้นทำความเพียรให้อินทรีย์เสมอกันเป็นอันดีแล้ว สภาวญาณก็จะก้าวสูงขึ้นมาถึงชั้นนี้ และทำให้คอยจดจ้องอยู่อีก สภาวญาณก็จะเลื่อนขึ้นเลื่อนลงกลับไปกลับมาอยู่นานนับเป็นเวลาได้หลายวัน หลายเดือน บางทีก็นับเป็นปีๆ ก็มี

เป็นอันว่าสังขารุเปกขาญาณนี้ มีการวางเฉยในรูป นามเป็นลักษณะ เป็นวิปัสสนาญาณอันยิ่งใหญ่ เป็นวิปัสสนาญาณชั้นสุดยอดในการปฏิบัติชั้นโลกียญาณ ถ้ามีอุปสรรคความขัดข้องประการใดประการหนึ่ง เช่นเป็นผู้มีอกุศลกรรมที่ทำไว้ขนาดหนักขั้นอนันตริยกรรมก็ดี เป็นพระภิกษุต้องอาบัติหนักที่สุดคือปาราชิกาบัติก็ดี (หากกลับถือเพศฆราวาส และมีความเพียรด้วยดีก็อาจผ่านญาณนี้ไปได้) หรืออินทรีย์ไม่ถึงความเสมอกันก็ดี ก็ไม่สามารถที่จะผ่านสังขารุเปกขาญาณนี้ ก้าวขึ้นสู่ญาณเบื้องสูงได้ แต่จะอย่างไรก็ตาม ผู้บำเพ็ญวิปัสสนาภาวนาจนบรรลุถึงญาณนี้ย่อมมีจิตใจสงบยิ่งนักและมีโอกาสได้ประสบพบเห็นความมหัศจรรย์เป็นอย่างยิ่ง ในโอวาทานุศาสน์แห่งองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าที่ตนเคยเชื่อบ้างและไม่เคยเชื่อบ้าง ซึ่งเป็นเหตุให้ตระหนักแน่แก่ใจตนเองว่า คำสอนแห่งองค์สมเด็จพระชินวรสัมมาสัมพุทธเจ้าของเรานี้มีความวิเศษ ทรงไว้ซึ่งคุณค่าแก่การปฏิบัติอันเป็นสิ่งจำเป็นอย่างยิ่ง

หมดอายุ 23/02/2566

๑๐. อนุโลมญาณ

หมายความว่า วิปัสสนาญาณอันเป็นสังขารุเปกขาญาณถึงความเป็นยอดคือแก่รอบที่สุดแล้ว เมื่อไม่มีอุปสรรคอันเป็นเรื่องขัดข้องต่อมรรค ผลแต่อย่างใดอย่างหนึ่งแล้ว ต่อจากนั้นสภาวญาณของผู้บำเพ็ญความเพียรเจริญวิปัสสนาภาวนาก็ก้าวขึ้นสู่ญาณเบื้องสูงอันประเสริฐต่อไป ญาณที่ก้าวขึ้นมาใหม่นี้มีชื่อว่า **อนุโลมญาณ** อนุโลมญาณ นี้เป็นวิปัสสนาญาณที่มีกิจเห็นสอดคล้องถูกต้องกับวิปัสสนาญาณเบื้องต้น อันเป็นปฏิปทาญาณทัสสนวิสุทธิทั้ง ๘ ซึ่งนับตั้งแต่อุทยัพพยญาณเป็นต้นมาจนถึงสังขารุเปกขาญาณ อนุโลมญาณนี้เป็นวิปัสสนาญาณที่มีกิจอนุโลมตามโพธิปักขิยธรรมอันจะนำไปสู่พระอริยมรรค อริยผล เพราะไม่ขัดกันเลย คำอธิบายดังนี้เข้าใจค่อนข้างยาก ฉะนั้น พึงพิจารณาข้ออุปมาที่พระมหาพุทธโฆษาจารย์ยกไว้ดังนี้ว่า

สมเด็จพระราชาธิบดีผู้ทรงไว้ซึ่งราชธรรมปราศจากอคติใดๆ ทั้งสิ้น ขณะที่พระองค์ประทับบนราชบัลลังก์ที่ศาลาวินิจฉัย โดยได้ทรงสดับการวินิจฉัยของมหาอำมาตย์ผู้พิพากษาอันเป็นบัณฑิต ๘ ท่าน ซึ่งเป็นผู้ตัดสินพิจารณาคดีแล้ว พระองค์ทรงมีความเห็นต้องกันกับการตัดสินคดีนั้น ทรงพอพระราชหฤทัยและมีพระราชดำรัสว่า ถูกต้องแล้วเราเห็นชอบด้วย และการที่พระองค์ผู้ทรงประกอบด้วยพระปรีชาญาณในการตัดสินคดีทรงเห็นด้วยนั้น ก็ไม่ใช่ทรงเห็นด้วยไปตามพระอารมณ์ โดยที่แท้การตัดสินคดีนั้นจะต้องดำเนินไปอย่างถูกต้องตรงกับราชธรรมดั้งเดิม คือระบอบกฎหมายแผ่นดินอย่างเที่ยงตรงไม่ผิดเพี้ยนอีกด้วย

ในกรณีนี้มีการเปรียบเทียบว่า อนุโลมญาณเป็นประดุจสมเด็จพระราชาธิบดีผู้ทรงพระปรีชาญาณในด้านกฎหมาย ปฏิปทาญาณทัสสนวิสุทธิ คือญาณทั้ง ๘ เป็นประดุจมหาอำมาตย์ผู้พิพากษาทั้ง ๘ ท่าน โพธิปักขิยธรรมเป็นประดุจราชธรรมดั้งเดิมคือกฎหมายแผ่นดิน อนุโลมญาณนี้ปรารภรูป นามโดยอำนาจแห่งพระไตรลักษณ์แล้วเกิดขึ้น ย่อมเห็นถูกต้องกับญาณทั้ง ๘ ที่ผ่านมาแล้ว และญาณที่ผ่านมาตามลำดับนั้นก็ย่อมเห็นรูป นามดับไปๆ เป็นอนิจจัง ทุกขัง อนัตตา อยู่ตลอดมา จะว่าญาณไม่ได้เห็นพระไตรลักษณ์นั้นเป็นไปไม่ได้ เพราะสภาวญาณทั้ง ๘ ที่กล่าวมาแล้วนั้นย่อมเป็นที่เข้าใจกันดีแล้ว

ฉะนั้น จึงสรุปได้ความว่า อนุโลมญาณนี้เป็นวิปัสสนาญาณที่มีกิจเพียงเห็นพ้องต้องกันกับวิปัสสนาญาณเบื้องต้น ประดุจสมเด็จพระราชาธิบดีทรงเห็นพ้องกับมหาอำมาตย์ผู้พิพากษาทั้ง ๘ บัณฑิต และการที่จะเห็นพ้องต้องกันได้นั้นก็เพราะไม่ขัดกับโพธิปักขิยธรรมเบื้องบน อันเป็นธรรมที่จะนำตรงไปสู่พระอริยมรรค อริยผลอย่างถูกต้อง ฉะนั้นจึงกล่าวได้อีกว่าอนุโลมญาณนี้เป็นวิปัสสนาญาณที่มีกิจอนุโลมตามโพธิปักขิยธรรมประดุจสมเด็จพระราชาธิบดีทรงเห็นว่าการวินิจฉัยของมหาอำมาตย์ทั้ง ๘ บัณฑิตนั้นถูกต้อง ไม่ขัดกับราชธรรมดั้งเดิมคือระบอบกฎหมายแผ่นดิน ฉะนั้น

นักศึกษาพึงเข้าใจว่า ขณะใดนับสัมมสนญาณเป็นญาณที่ ๑ มุ่งหมายเอาแต่วิปัสสนาญาณแท้ๆ ขณะใดนับสัมมสนญาณเป็นญาณที่ ๓ มุ่งหมายถึงการนับนามรูปปริจเฉทญาณและปัจจยปริคคหญาณเข้าด้วย การที่ญาณทั้ง ๒ นี้ไม่นับเป็นวิปัสสนาญาณนั้นก็เพราะในญาณทั้ง ๒ นี้พระไตรลักษณ์ยังไม่ปรากฏ

จบวิปัสสนาญาณ ๑๐

๕. แสดงวิโมกขสังคหะ

สุญฺญโต วิโมกฺโข อนิมิตฺโต วิโมกฺโข อปฺปณิหิโตวิโมกฺโข เจติ ตโย วิโมกฺขา

วิโมกข์มี ๓ อย่าง คือ

๑. **สุญฺญตวิโมกฺขมุข** คือ หลุดพ้นด้วยความเป็นของสูญ

๒. **อนิมิตฺตวิโมกฺข** คือ หลุดพ้นด้วยไม่มีนิมิตเครื่องหมาย

๓. **อปฺปณิหิตวิโมกฺข** คือ หลุดพ้นด้วยไม่เป็นที่ตั้งแห่งตัณหา ปณิธิ

อธิบาย คำว่า **วิโมกข์** ตามวจนัตถะวิเคราะห์ศัพท์ว่า

ปฏิปกฺขโต วิโมกฺขตีติ = วิโมกฺโข ได้ข้ามพ้นจากกิเลสซึ่งเป็นปฏิปักษ์ ฉะนั้นจึงชื่อว่า **วิโมกข์** ได้แก่

๑. **สุญฺญตวิโมกฺข** เป็นอริยมรรคที่ได้รับโดยการกำหนดเห็นชัดเจนใน**อนัตตา**

๒. **อนิมิตฺตวิโมกฺข** เป็นอริยมรรคที่ได้รับโดยการกำหนดเห็นชัดเจนใน**อนิจจัง**

๓. **อปฺปณิหิตวิโมกฺข** เป็นอริยมรรคที่ได้รับโดยการกำหนดเห็นชัดเจนใน**ทุกขัง**

สรุปว่า วิโมกข์เป็นชื่อของอริยมรรคทั้ง ๔ อย่างนั่นเอง คือเรียกชื่อตามพระไตรลักษณ์ หมายความว่า สำหรับผู้บำเพ็ญความเพียรเจริญวิปัสสนาภาวนาที่มีปัญญินทรีย์แก่กล้า มีปัญญาเป็นปุพพาธิการอันตนเคยสร้างสมมาแต่ชาติก่อน เป็นกำลังแรงส่งให้ในขณะที่ปฏิบัติวิปัสสนาภาวนาอยู่นั้น ท่านย่อมจะเห็นชัดเจนในอนัตตลักขณะมากที่สุด เห็นอนัตตลักขณะแจ่มใสชัดเจนกว่าพระไตรลักษณ์อื่นๆ เพราะอนัตตลักขณะมีกำลังมากกว่า ฉะนั้น **เมื่อวุฏฐานคามินีวิปัสสนา** กำลังก้าวหน้าอยู่ ท่านย่อมจะเห็นรูปนามแสดงความเป็นอนัตตาให้ปรากฏอย่างชัดเจน เมื่อเห็นอนัตตาอย่างชัดเจนแล้ว วุฏฐานคามินีวิปัสสนาก็จะเข้าสู่มรรคในทันใด ลักษณะอย่างนี้ชื่อว่า **สุญฺญตวิโมกฺขมุข** คือหลุดพ้นทางอนัตตา หรือเข้าสู่มรรคทางอนัตตลักขณะ

หมดอายุ 23/02/2580

ส่วนผู้บำเพ็ญความเพียรเจริญวิปัสสนาภาวนาที่มีสตินทรีย์แก่กล้า มีศรัทธาเป็นปุพพาธิการอันสูง คือได้สร้างสมมาแต่ชาติก่อนเป็นกำลังส่งให้ขณะที่ปฏิบัติวิปัสสนาภาวนาอยู่นั้น ท่านย่อมจะเห็นแจ้งชัดในอนิจจลักขณะมากที่สุด เหตุใดจึงเห็นแจ้งชัดแต่อนิจจลักขณะเท่านั้น พระไตรลักษณ์อื่นๆ ไม่เห็นหรือ ตอบว่าเห็นทุกข้อ แต่ว่าเห็นพระไตรลักษณ์ข้ออื่นๆ ไม่ชัดเจนเท่าอนิจจลักขณะนี้ เพราะอนิจจลักขณะมีกำลังแรงกล้า ฉะนั้น เมื่อ**วุฏฐานคามินีวิปัสสนา** คือตัววิปัสสนาที่จะเข้าไปสู่มรรคกำลังเป็นไปอยู่นั้นย่อมจะทำให้ท่านเห็นรูปนามแสดงความไม่เที่ยงแล้วก็เข้าสู่มรรค ลักษณะอย่างนี้ชื่อว่า**อนิมิตฺตวิโมกฺข** คือ **หลุดพ้นจากอนิจจัง**

สำหรับผู้บำเพ็ญความเพียรเจริญวิปัสสนาภาวนาที่มีสมาธินทรีย์แก่กล้า มีสมาธิเป็นปุพพาธิการอันตนเคยสั่งสมมาแล้วแต่ชาติก่อน เป็นกำลังแรงส่งให้ในขณะที่ปฏิบัติวิปัสสนาอยู่นั้น ท่านย่อมจะเห็นอย่างแจ้งชัดในทุกขลักขณะมากที่สุด เห็นทุกขลักขณะแจ่มใสชัดเจนกว่าพระไตรลักษณ์อื่นๆ เพราะทุกขลักขณะมีกำลังแรงกล้า ฉะนั้น เมื่อ**วุฏฐานคามินีวิปัสสนา** กำลังดำเนินไปอยู่นั้น ท่านย่อมจะเห็นรูปนามแสดงความทุกข์ให้ปรากฏเห็นอย่างชัดเจนแล้วก็เข้าสู่มรรค ลักษณะอย่างนี้ชื่อว่า **อปฺปณิหิตวิโมกฺข** คือ **หลุดพ้นจากทุกข์**

จบวิโมกขสังคหะ

๖. แสดงวิโมกขมุขสังคหะ

สุญฺญตานุปสฺสนา อนิมิตฺตานุปสฺสนา อปฺปณิหิตานุปสฺสนา เจติ ตีณิ วิโมกฺขมุขานิ จ เวทิตพฺพานิ.

วิโมกฺขมุขมี ๓ อย่าง คือ

๑. **สุญฺญตานุปสฺสนา** คือ การหลุดพ้นด้วยการพิจารณาเห็นว่าเป็นของสูญ

๒. **อนิมิตฺตานุปสฺสนา** คือ การหลุดพ้นด้วยการพิจารณาเห็นว่าไม่มีนิมิต

๓. **อปฺปณิหิตานุปสฺสนา** คือ การหลุดพ้นด้วยการพิจารณาเห็นว่าไม่เป็นที่ตั้งของตัณหาปณิธิ

อธิบาย คำว่า **วิโมกขมุข** แยกเป็น ๒ บท คือ **วิโมกฺข** บทหนึ่ง **มุข** บทหนึ่ง **วิโมกฺข** แปลว่า การข้ามพ้นจากกิเลส มุข แปลว่า เป็นประตูหรือเป็นปาก หมายความว่า เป็นประตูทางเข้าอริยมรรค ได้แก่

๑. **สุญฺญตานุปสฺสนา** วุฏฐานคามินีวิปัสสนาที่เนื่องมาจากอนัตตลักขณะ

๒. **อนิมิตฺตานุปสฺสนา** วุฏฐานคามินีวิปัสสนาที่เนื่องมาจากอนิจจลักขณะ

๓. **อปฺปณิหิตานุปสฺสนา** วุฏฐานคามินีวิปัสสนาที่เนื่องมาจากทุกขลักขณะ

สุญฺญตวิโมกฺขมุข หมายความว่า ขณะที่ **วุฏฐานคามินีวิปัสสนา** กำลังดำเนินไปอยู่ รูป นามสังขารมีอาการสุขุมละเอียดเป็นอย่างยิ่ง แล้วก็ค่อยๆ น้อยลงๆ เหมือนเส้นด้ายที่เล็กที่สุด แล้วขาดหายไปดับไป ลักษณะอาการอย่างนี้ชื่อว่า **สุญฺญตวิโมกฺขมุข** คือ ดับทางอนัตตา หรือเข้าสู่มรรคทางอนัตตา

อนิมิตฺตวิโมกฺขมุข หมายความว่า ขณะที่ **วุฏฐานคามินีวิปัสสนา** กำลังดำเนินไปอยู่ รูป นามสังขารมีอาการสุขุมละเอียดเป็นอย่างยิ่งเป็นธรรมดา แล้วก็ค่อยๆ เร็วเข้าๆ ในที่สุดก็ดับไปเลย ลักษณะอาการอย่างนี้ชื่อว่า **อนิมิตฺตวิโมกฺขมุข** คือ ดับทางอนิจจัง หรือเข้าสู่มรรคทางอนิจจัง

อปฺปณิหิตวิโมกฺขมุข หมายความว่า ขณะที่ **วุฏฐานคามินีวิปัสสนา** กำลังดำเนินไปอยู่ เกิดทุกขเวทนาขึ้นมาอย่างแรงกล้า เช่น เกิดแน่นหน้าอกเรื่อยขึ้นมาถึงลำคอในที่สุดก็ดับไป ลักษณะอาการอย่างนี้ชื่อว่า **อปฺปณิหิตวิโมกฺขมุข** คือ ดับทางทุกขัง หรือเข้าสู่มรรคทางทุกขัง

นักศึกษาทั้งหลายพึงจำไว้ให้มั่นว่า การที่บำเพ็ญวิปัสสนาภาวนาจะเข้าสู่มรรคญาณบรรลุพระนิพพานได้นั้น จะต้องเข้าทางพระไตรลักษณ์ คือ อนิจจลักขณะ ทุกขลักขณะ อนัตตลักขณะ โดยเข้าตามประตูทั้ง ๓ ตามวาสนาบารมีที่ตนได้เคยสร้างสมอบรมมาแต่ชาติก่อน ดังกล่าวมานี้เท่านั้น จะเข้าทางอื่นอย่างอื่นนั้นไม่ได้ จะติดขัดด้วยประการทั้งปวง และการที่ผู้ปฏิบัติจะรู้แน่แท้แก่ใจตนว่า ตนได้เคยสร้างสมอบรมบารมีทางไหน ย่อมจะรู้ได้อย่างแน่นอนในขณะที่วุฏฐานคามินีวิปัสสนากำลังเป็นอยู่ โดยแสดงพระไตรลักษณ์ที่มีกำลังมากที่สุดให้ปรากฏเห็นอย่างชัดเจนนี้เอง เพราะพระไตรลักษณ์อย่างใดอย่างหนึ่ง จะต้องปรากฏให้เห็นอย่างแน่นอน แก่ผู้ปฏิบัติวิปัสสนาจนได้บรรลุอริยมรรค อริยผลอย่างชัดเจนทุกคนไป

เหตุนี้ จึงมีข้อที่ควรทราบ คือ อาจมีผู้ใดผู้หนึ่งซึ่งเป็นผู้มีความมืนเมาด้วยอำนาจแห่งทิฏฐิกิเลส สำคัญว่าตนเป็นผู้วิเศษ มีจิตสว่างสงบได้พบพระนิพพานแล้ว โดยที่ตนไม่เคยปฏิบัติวิปัสสนาภาวนามาเลย ได้แต่คิดนึกไปด้วยอำนาจจินตามยปัญญา แล้วสั่งสอนคนทั้งหลายด้วยภาษาอันเข้าใจบ้าง ไม่เข้าใจบ้างอย่างผิดแบบผิดแผน โดยนัยที่ว่าพระนิพพานนั้นไม่ต้องไปปฏิบัติให้เหนื่อยยากลำบาก เพียงแต่ทำจิตให้ปล่อยวางไม่ยึดมั่นถือมั่นให้เป็นไปตามธรรมชาติ ก็เป็นสุญญตนิพพานแล้ว เรื่องนรก สวรรค์เป็นเรื่องของคนพาล คนโง่ เป็นเรื่องของเด็กอมมือที่ยังมีอุปาทานยึดอยู่เท่านั้น หรือบางทีผู้หนึ่งผู้ใดซึ่งมีอาการยิ่งกว่าทิฏฐิวาทีตามที่กล่าวมาแล้ว ไม่เคยบำเพ็ญวิปัสสนาภาวนาอีกเช่นกัน อยู่ๆ ก็จะกล่าวออกมาว่า ตุ๊เจ้าขา (ตุ๊ เป็นภาษาทางภาคเหนือใช้เรียกพระภิกษุ) เราเป็นผู้สำเร็จแล้ว ได้มรรคผลธรรมวิเศษสำเร็จวิปัสสนาแล้ว ได้วิโมกขธรรมสูงสุดของพระพุทธเจ้าแล้วดังนี้ก็มี ตามตัวอย่างที่ยกมานี้แสดงว่า บุคคลเหล่านี้ไม่มีภาวนามยปัญญา ไม่รู้จักวุฏฐานคามินีวิปัสสนาญาณ คือลักษณาการที่จะก้าวเข้าสู่มรรคทางพระไตรลักษณ์

หมดอายุ

ว่าตนเข้าถึงโดยพระไตรลักษณ์อย่างไหน และพระไตรลักษณ์นั้นมีลักษณาการเป็นอย่างไร ถ้าเขาเหล่านั้นไม่รู้แจ้งชัดในปัญหาที่ว่ามานี้แล้ว มรรคผลที่เขาเข้าใจเอาเองนั้นก็ไม่ใช่มรรคผลที่ประเสริฐ ถึงจะมั่นใจว่าเป็นมรรคผล ก็คงไม่ใช่มรรคผลในพระบวรพุทธศาสนา แต่เป็นมรรคผลจอมปลอม เป็นการเข้าใจผิดยึดถือในการปฏิบัติอันไม่ถูกต้อง อันมรรคผลที่แท้จริงนั้นย่อมปรากฏมีแต่เฉพาะในพระพุทธศาสนาอันประเสริฐสุดของเรานี้เท่านั้น โดยเหตุนี้ ตามคำกล่าวของเขาเหล่านั้นก็เป็นการได้มรรคผลภายนอกพระพุทธศาสนา ซึ่งไม่ใช่มรรคผลที่แท้นั่นเอง

จบวิโมกขมุกสังคหะ

๗. แสดงวิสุทธิ ๗ โดยพิสดารตามอภิธัมมัตถสังคหบาลี

(๑) สีลวิสุทธิ

กถๆ ปาติโมกฺขสำวรสีลๆ อินฺทฺริยสำวรสีลๆ อาชีวปาริสุทฺธิสีลๆ ปจฺจยสนฺนิสฺสิต-สีลญฺเจติ จตุปาริสุทฺธิสีลๆ สีลวิสุทฺธิ นาม

สีลวิสุทธิ ได้แก่อะไร? ได้แก่ ปาริสุทธิศีล ๔ คือ

๑. **ปาติโมกฺขสำวรสีล** ได้แก่ ศีลที่สำรวมในพระปาติโมกข์

๒. **อินฺทฺริยสำวรสีล** ได้แก่ ศีลที่สำรวมอินทรีย์ ๖

๓. **อาชีวปาริสุทฺธิสีล** ได้แก่ ศีลที่มีอาชีพบริสุทธิ์

๔. **ปจฺจยสนฺนิสฺสิตสีล** ได้แก่ ศีลที่อาศัยปัจจัย ๔

๑. ปาติโมกฺขสำวรสีล

อธิบาย คำว่า ปาติโมกฺขสำวรสีล แยกเป็น ๓ บท คือ **ปาติโมกฺข** บทหนึ่ง **สำวร** บทหนึ่ง **สีล** บทหนึ่ง ตามวจนัตถะว่า

ปาติ โมกฺเขตีติ = ปาติโมกฺขๆ

สำวรติ เอเตนาติ = สำโร

ปาติโมกฺขเมว สำโร = ปาติโมกฺขสำโร

ปาติโมกฺขสำโร จ โส สีลๆ จาติ = ปาติโมกฺขสำวรสีลๆ

วจนัตถะทั้ง ๔ นี้ แปลรวมความว่า ศีลที่ช่วยให้ผู้รักษาพ้นจากอบายภพทั้ง ๔ องค์ธรรม ได้แก่ ศีล ๕ สำหรับคฤหัสถ์ ศีล ๘ สำหรับอุบาสก อุบาสิกา ศีล ๑๐ สำหรับสามเณรและสำหรับ

พระภิกษุคือศีลพระปาติโมกข์ ซึ่งมีอยู่ในมาติกาพระวินัย ๒๒๗ ข้อนี้กล่าวโดยย่อ ถ้าโดยพิสดารแล้วก็มีจำนวนถึง ๙๐๐๐,๑๘๕,๐๓๖,๐๐๐ (เก้าพันโกฏิหนึ่งร้อยแปดสิบห้าล้านสามหมื่นหกพัน) กว่าๆ (มาในวิมติวิโนทนีวินัยฏีกา) ปาติโมกขสังวรศีลนี้มีศรัทธาเป็นประธาน ผู้ที่มีศรัทธาแก่กล้าก็รักษาศีลได้อย่างบริบูรณ์ ปาติโมกขสังวรศีลนี้ความจริงรักษาได้แต่ความประพฤติทางกาย วาจาเท่านั้น สำหรับทางใจนั้นไม่สามารถรักษาได้ ฉะนั้น พระพุทธองค์ทรงแสดงไว้ในพระวินัยปิฎกบาลีว่า **มโนทฺวาเร อนาปตฺติ** แปลว่า ไม่มีอาบัติที่เกิดขึ้นทางใจ ดังนี้

๒. อินฺทฺริยสำวรศีล

อธิบาย คำว่า **อินฺทฺริยสำวรศีล** แยกเป็น ๓ บท คือ **อินฺทฺริย** บทหนึ่ง **สำวร** บทหนึ่ง **สีล** บทหนึ่ง ตามวจนัตถะว่า

อินฺทฺริยานำ สำวโร = อินฺทฺริยสำวโร

อินฺทฺริยสำวโร จ โส สีลำ จาติ = อินฺทฺริยสำวรสีลำ

แปลว่า การสำรวมระวัง ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ ไม่ให้เกิดความยินดียินร้ายในเวลาเห็นรูป ฟังเสียง ดมกลิ่น ลิ้มรส ถูกต้องสัมผัสและรู้ธรรมารมณ์ เป็นต้น หรืออีกนัยหนึ่งว่า อินทรีย์ทั้ง ๖ อย่างนั้นย่อมสังวรระวังรักษาได้ ฉะนั้น เรียกว่าอินทรียสังวรศีล องค์ธรรม ได้แก่ สติเป็นประธาน เพราะเมื่อมีการกระทบกับอารมณ์ทั้ง ๖ คือ รูป เสียง กลิ่น รส สัมผัส ธรรมารมณ์นั้น ต้องตั้งสติกำหนดเพื่อป้องกันมิให้กิเลสนิวรณ์อันเป็นอกุศลเข้ามารบกวน ทำให้เกิดยินดียินร้ายขึ้นได้ สติอันแรงกล้าก็ย่อมสามารถรักษาศีลได้ แต่ถ้าสติมีกำลังไม่พอ หรือมีความประมาทเลินเล่อ แม้อยู่ภายในบริเวณของอารามก็ดี หรือในป่าก็ดี ก็ไม่สามารถรักษาศีลได้ ทำให้ศีลนั้นไม่บริสุทธิ์ด่างพร้อยไป ในที่นี้สรุปความว่า ผู้ใดรักษาใจได้ ผู้นั้นย่อมมีศีลบริสุทธิ์

ฉะนั้น พระบรมศาสดาสัมมาสัมพุทธเจ้าตรัสไว้ว่า :-

จิตฺตำ รกฺเขยฺย เมธาวี จิตฺตำ คุตฺตำ สุขาวหำ

บัณฑิตทั้งหลายย่อมรักษาใจไว้ได้ จิตที่คุ้มครองแล้วย่อมนำสุขมาให้

ศีลนี้เมื่อรักษาให้บริสุทธิ์ดีแล้ว จะปรารถนาในมนุษย์สมบัติก็ดี เทวสมบัติก็ดี นิพพานสมบัติก็ดี ย่อมได้สำเร็จตามความปรารถนาอย่างแน่นอน

๓. อาชีวปาริสุทฺธิสีล

หมดอายุ 23/02/2566

อธิบาย คำว่า **อาชีวปาริสุทฺธิสีล** แยกเป็น ๓ บท คือ **อาชีว** บทหนึ่ง **ปาริสุทฺธิ** บทหนึ่ง **สีล** บทหนึ่ง ตามวจนัตถะว่า

อาชีวนฺติ เอเตนาติ = อาชีโว

อาชีวสฺส ปาริสุทฺธิ = อาชีวปาริสุทฺธิ

อาชีวปาริสุทฺธิ จ โส สีลํ จาติ = อาชีวปาริสุทฺธิสีลํ

แปลว่า ย่อมหาเลี้ยงชีวิตโดยสัมมาอาชีวะ คือ สำหรับฆราวาสเว้นมิจฉาชีวะต่างๆ ในสัมมาอาชีววิรตี ส่วนภิกษุนั้นเว้นกุลทูสกะ อเนสนาต่างๆ ตามพระปาติโมกข์วินัย ฉะนั้น เรียกว่า อาชีวปาริสุทธิศีล องค์ธรรม ได้แก่ **วิริยเจตสิก**

ในวิสุทธิมัคคอรรถกถากล่าวไว้ว่า :- **ปจฺจยปริเยสนวายาโม** ย่อมพยายามหาเลี้ยงชีวิตด้วยสัมมาอาชีวะ ฉะนั้นจึงเรียกว่าอาชีวะปาริสุทธิศีล ดังนี้ อาการที่จะต้องเว้นจากกุลทูสกะนั้น คืออาการที่ไม่ทำให้ตระกูลเสียเจตนา เสียศรัทธา อเนสน คือ อาการที่ไม่ควรแสวงหาอาชีพในทางที่ผิด หมายความว่า ต้องหาเลี้ยงชีวิตโดยชอบด้วยพระวินัยเท่านั้น สำหรับฆราวาสนั้นเว้นจากมิจฉาชีพต่างๆ นั่นเอง

๔. ปจฺจยสนฺนิสฺสิตสีล

อธิบาย คำว่า **ปจฺจยสนฺนิสฺสิตสีล** แยกเป็น ๓ บท คือ **ปจฺจย** บทหนึ่ง **สนฺนิสฺสิต** บทหนึ่ง **สีล** บทหนึ่ง ตามวจนัตถะว่า

ปจฺจเย สนฺนิสฺสํตํ = ปจฺจยสนฺนิสฺสิตํ ศีลอาศัยปัจจัย

ปจฺจยสนฺนิสฺสิตํ จ ตํ สีลํ จาติ = ปจฺจยสนฺนิสฺสิตสีลํ

ศีลนั้นด้วยอาศัยปัจจัย ฉะนั้น จึงชื่อว่า ปัจจยสันนิสสิตศีล

ศีลบริสุทธิ์ ได้ด้วยการพิจารณา พระภิกษุหรือฆราวาสก็ตาม การบริโภคปัจจัย ๔ นั้น ต้องมีการพิจารณาด้วยบทว่า **ปฏิสงฺขา โยนิโส จีวรํ ปฏิเสวามิ** เป็นต้น ฉะนั้น เรียกว่า ปัจจย-สันนิสสิตศีล องค์ธรรม ได้แก่ **ปัญญินทรีย์เจตสิก** ฉะนั้น การที่จะเข้าถึงปัจจยสันนิสสิตศีลโดยถูกต้องนั้น จะต้องมีการใช้ปัญญาพิจารณาด้วยใจว่า ทุกๆ ครั้งเราพิจารณาแล้วจึงได้บริโภคปัจจัย ๔ มีจีวรเป็นต้น ถ้าผู้ใดได้แต่ท่องบ่นในข้อพิจารณานั้น ด้วยปากก็ดี หรือขาดโยนิโสมนสิการในขณะที่บริโภคปัจจัย ๔ ก็ดี ถือว่าผู้นั้นยังไม่เข้าถึงขั้นปัจจยสันนิสสิตศีล ดังนี้

รวมความว่า ปาริสุทธิศีล ๔ ประการนี้ เรียกว่า จตุปาริสุทธิศีล ในที่นี้สำหรับคฤหัสถ์ที่รักษาศีล เมื่อศีลขาดไปไม่บริสุทธิ์ ให้ตั้งใจรักษาศีลใหม่ก็ได้ สำหรับพระภิกษุนั้น ในวิสุทธิมัคค-อรรถกถาอธิบายถึงวิธีแก้ไขพระที่เสียศีล หรือวิธีแก้ไขอาการของศีลให้พ้นจากความเศร้าหมองต่างๆ มี ๔ ประการ ดังบาลีต่อไปนี้

เทสนา สำวโร เอฏฐิ ปจฺจเวกฺขณเภทโต

สุทฺธิ จตุพฺพิธา วุตฺตา มุนินาทิจฺจพนฺธุนา

พระมหามุนีซึ่งเป็นตระกูลพระอาทิตย์ย่อมกล่าวว่า ความบริสุทธิ์ของจตุปาริสุทธิศีลมี ๔ ประการ คือ

๑. **เทสนาสุทฺธิ**

๒. **สำวรสุทฺธิ**

๓. **เอฏฐิสุทฺธิ**

๔. **ปจฺจเวกฺขณสุทฺธิ**

๑. **เทสนาสุทฺธิ** แปลว่า ความบริสุทธิ์ด้วยการแสดง หมายความว่า พระภิกษุที่ต้องลหุกาบัติ ต้องแก้ไขด้วยเทสนาอาบัติพระภิกษุที่ต้องครุกาบัติ เช่น สังฆาทิเสสต้องอยู่ปริวาสมานัตต์ อัพภาน พระที่ต้องปาราชิกาบัติ ต้องแก้ไขด้วยการสึกออกจากพระวินัย ส่วนฆราวาสนั้นรักษาศีลใหม่ก็ได้

๒. **สำวรสุทฺธิ** แปลว่า ความบริสุทธิ์ด้วยการสำรวม หมายความว่า ผู้ที่สังวรอินทรีย์ เมื่อเผลอสติหรือผิดพลาดไปแล้ว ขออธิษฐานว่า **น ปุเนวำ กริสฺสามิ** แต่นี้ไปไม่ให้เป็นอย่างเก่า ดังนี้แล้วรักษาต่อไปได้

๓. **เอฏฐิสุทฺธิ** แปลว่า บริสุทธิ์ด้วยอาชีวะที่ชอบ หมายความว่า พระภิกษุต้องเว้นจากกุลทูสกะอาการที่ทำให้ตระกูลเสียเจตนา เสียศรัทธา อเนสนา อาการที่ไม่ควรหากินต่างๆ หมายความว่าต้องหาเลี้ยงชีวิตโดยชอบด้วยพระวินัย สำหรับฆราวาสนั้นเว้นจากมิจฉาชีพต่างๆ

๔. **ปจฺจเวกฺขณสุทฺธิ** แปลว่า บริสุทธิ์ด้วยการพิจารณา หมายความว่า พระหรือฆราวาสก็ตาม การบริโภคจตุปัจจัยนั้น ต้องพิจารณาด้วยปากและใจว่า **ปฏิสงฺขา โยนิโส จีวรำ ปิณฺฑปาตำ เสนาสนำ เภสชฺชำ** เป็นต้น

ปาริสุทธิศีล ๔ อย่างนี้ อันหนึ่งอันใดขาดดกบกพร่องแล้ว แก้ไขใหม่ได้ไม่เป็นอันตรายแก่วิปัสสนาภาวนาแต่ประการใด ผู้สนใจทางวิปัสสนากัมมัฏฐานควรปฏิบัติตนให้บริสุทธิ์บริบูรณ์ด้วยปาริสุทธิศีล ๔ อย่างนี้ เรียกว่า **บรรลุถึงสีลวิสุทธิ**

จบสีลวิสุทธิ

หมดอายุ 23/02/2566

(๒) จิตตวิสุทธิ

อุปจารสมาธิ อปฺปปนาสมาธิ เจติ ทฺวิโธ สมาธิ จิตฺตวิสุทฺธิ นาม

จิตตวิสุทธิ ได้แก่ สมาธิ ๒ อย่างคือ

๑. อุปจารสมาธิ ได้แก่ สมาธิที่เข้าไปเฉียดใกล้ต่อฌาน

๒. อปฺปนาสมาธิ ได้แก่ สมาธิที่ยังฌานให้เกิดขึ้น สมาธิที่แน่วแน่

อธิบาย คำว่า **จิตฺตวิสุทฺธิ** แยกเป็น ๒ บท คือ **จิตฺต** บทหนึ่ง **วิสุทฺธิ** บทหนึ่ง ดังมีวจนัตถะว่า **จิตฺตสฺส วิสุทฺธิ = จิตฺตวิสุทฺธิ**

การชำระจิตใจของโยคาวจรให้ปราศจากมลทินเครื่องเศร้าหมองคือ นิวรณ์ให้สงบลงได้ ฉะนั้น เรียกว่า **จิตตวิสุทธิ** องค์ธรรม ได้แก่ **เอกัคคตาเจตสิก**

หมายความว่า โยคาวจรบำเพ็ญสมถภาวนาจนถึงอุปจารสมาธิ ก็จะปราบนิวรณ์ให้สงบลงได้ชื่อว่าเข้าถึงจิตตวิสุทธิแล้ว หรือถ้าจะสามารถถึงอัปปนาสมาธิก็ยิ่งดี โยคาวจรผู้เจริญวิปัสสนาภาวนานั้น บางท่านต้องการเจริญสมถกัมมัฏฐานเสียก่อน เมื่อถึงอุปจารสมาธิก็ดี อัปปนาสมาธิก็ดี ชำระจิตใจของโยคาวจรให้ปราศจากมลทินคือ นิวรณ์ให้สงบลงได้ ฉะนั้น เรียกว่า **จิตตวิสุทธิ**

ในจิตตวิสุทธินั้น บางท่านบอกว่า ผู้บำเพ็ญวิปัสสนาภาวนาจะต้องเข้าถึงฌานเสียก่อน จึงจะบำเพ็ญความเพียรวิปัสสนาภาวนาได้ มิฉะนั้นจะไม่ได้ผล เพราะวิปัสสนานี้ต้องอาศัยฌานเป็นบาทนั้น ข้อนี้ไม่ตรงความจริง

ในวิสุทธิมัคคอรรถกถาแสดงไว้ว่า :-

จิตฺตวิสุทฺธิ นาม สอุปจารา อฏฺฐสมาปตฺติโย

อุปจารสมาธิพร้อมด้วยสมาบัติ ๘ นี้ เรียกว่า จิตตวิสุทธิ

ในที่นี้คำว่า อุปจารสมาธิก็คือ กามาวจรสมาธินั่นเอง ยังไม่ถึงฌาน เพราะฉะนั้นการทำวิปัสสนาอาศัยกามาวจรสมาธิธรรมดาก็ได้เหมือนกัน ในเรื่องนี้เมื่อพิจารณาดูถึงพระอรหันต์ที่เป็นปัญญาวิมุติก็ย่อมมีได้ พระอรหันต์เหล่านั้นไม่มีฌาน ชื่อว่า สุกขวิปัสสก แปลว่า ฌานแห้งแล้งหรือปราศจากฌาน โดยสมาธิของท่านถึงเพียงขั้นอุปจารสมาธิก่อนที่จะบรรลุอรหัตตมรรค อรหัตตผล ส่วนผู้ที่ถึงฌานก่อน ได้บรรลุอรหัตตมรรค อรหัตตผล ภายหลังชื่อว่า **เจโตวิมุติ** พระอรหันต์ประเภทนี้ต้องถึงฌานสมาธิคืออัปปนาก่อน ฉะนั้นผู้มีความเพียรเจริญวิปัสสนาภาวนาก็ต้องบริบูรณ์ด้วยสมาธิองค์ใดองค์หนึ่ง ในสมาธิทั้งสองอย่างนี้

หมดอายุ 23/02/2566

ดังที่ท่านอนุรุทธาจารย์แสดงบาลีไว้ว่า :-

อุปจารสมาธิ อปฺปนาสมาธิ เจติ ทุวิโธ สมาธิ จิตฺตวิสุทฺธิ นาม

อุปจารสมาธิก็ดี อัปปนาสมาธิก็ดี สมาธิทั้ง ๒ อย่างนี้ เป็นจิตตวิสุทธิได้ทั้งนั้น ดังนี้

สมาธิมี ๓ ประเภทคือ

๑. อุปจารสมาธิ

๒. อัปปนาสมาธิ

๓. ขณิกสมาธิ

โยคาวจรผู้ใดต้องเจริญอุปจารสมาธิ อัปปนาสมาธิ ๒ อย่างนี้เป็นที่พึ่งที่อาศัยแล้ว บำเพ็ญความเพียรเจริญวิปัสสนาภาวนาได้ โยคาวจรผู้นั้นชื่อว่า **สมถยานิกะ** คือเจริญสมถภาวนาก่อนแล้วเจริญวิปัสสนาภาวนาภายหลัง โยคาวจรผู้ใด อันอุปจารสมาธิ อัปปนาสมาธิ ๒ อย่างไม่เป็นที่พึ่งที่อาศัย คือ ไม่เป็นพื้นฐานแก่ความเพียร วิปัสสนาภาวนาล้วนๆ ได้ ฉะนั้น โยคาวจรผู้นั้นชื่อว่า **สุทธิวิปัสสนายานิกะ** คือ เจริญวิปัสสนาภาวนาล้วน โดยไม่อาศัยสมถภาวนา อาจมีการท้วงว่าวิปัสสนาภาวนาไม่ต้องอาศัยสมาธิเลยหรือ ข้อนี้ขอยกตัวอย่างว่า ภิกษุ ก. ไม่ฉันอาหารกลางวัน แต่ว่าร่างกายก็อ้วนท้วนสมบูรณ์อยู่ เช่นนี้ ก็หมายความว่า ฉันอาหารกลางคืนนั่นเอง ข้อนี้ ฉันใด อุปจารสมาธิ อัปปนาสมาธิ ๒ อย่างนั้นไม่เป็นที่พึ่ง แต่ว่าวิปัสสนาภาวนาก็เป็นไปได้ โดยที่วิปัสสนาภาวนามีที่อาศัยหรือที่พึ่งคือ **ขณิกสมาธิ** ฉะนั้น วิปัสสนายานิกบุคคลจึงมีขนิกสมาธิเป็นที่พึ่งที่อาศัยในการเจริญวิปัสสนาภาวนาได้ การอธิบายอย่างนี้เรียกว่า **อัตถาปันนนัย** คือข้อใดที่ไม่ได้บอกก็สามารถรู้ได้ด้วยอรรถาธิบาย

ดังที่วิสุทธิมัคคมหาฎีกากล่าวไว้ว่า :-

สมถยานิกสฺส หิ อุปจารปฺปนาเภทำ สมาธิ อิตรสฺสขณิกสมาธิ อุภเยสมฺปิ วิโมกฺขมุขตฺตยำ วินา น กทาจิ ปิโลกุตฺตราธิคโม สมฺภวติ เตนาห สมาธิ จ วิปสฺสเนน จ ภาวยมาโนติ

สมถยานิกบุคคล นั้น ปราศจากอุปจารสมาธิ อัปปนาสมาธิ ก็ไม่สามารถไปถึงพระนิพพานได้ สำหรับ **วิปัสสนายานิกบุคคล** นั้น ปราศจากขณิกสมาธิก็ไม่สามารถไปถึงพระนิพพานได้ ทั้งสมถยานิกะ และวิปัสสนายานิกะนั้น ปราศจากวิโมกข์ ๓ อย่าง คือ อนิจจานุปัสสนา ทุกขานุปัสสนา อนัตตานุปัสสนา ก็ไม่สามารถไปถึงพระนิพพานได้ ฉะนั้น ท่านวิสุทธิมัคคอรรถกถาจารย์กล่าวไว้ว่า **สมาธิ จ วิปสฺสเนน จ ภาวยมาโน** แปลว่า สมาธิก็ดี วิปัสสนาก็ดี ควรเจริญให้ยิ่งๆ ขึ้น ดังนี้

หมดอายุ 23/02/25

ในที่นี้ ท่านอนุรุทธาจารย์ได้ยกจิตที่เกิดขึ้นแก่สุทธวิปัสสนายานิกโยคาวจรที่กำหนดรู้รูปนามนั้น เรียกว่า จิตตวิสุทธิ ได้เหมือนกัน แต่ว่าเข้าในอุปจารสมาธินั้นโดยอนุโลม

อีกนัยหนึ่ง สมาธิมี ๒ ประการ คือ

๑. สมถสมาธิ

๒. วิปัสสนาขณิกสมาธิ

สมถสมาธิ ได้แก่ อุปจารสมาธิและอัปปนาสมาธิ เพ่งอยู่แต่อารมณ์บัญญัติอย่างเดียว โดยไม่ให้ย้ายอารมณ์ ถ้าย้ายไปก็เสียสมาธิ ส่วน **วิปัสสนาขณิกสมาธิ** นั้นมีอารมณ์เป็นปรมัตถ์ รูป นาม ตั้งสติกำหนดทุกสิ่งทุกอย่าง อาการต่างๆ เช่น การเห็น การได้ยิน การเจ็บ การปวด การคิด การนึก เป็นต้น อารมณ์ใดปรากฏชัดเจน ก็ตั้งสติกำหนดอารมณ์นั้นจนได้สมาธิชั่วขณะหนึ่ง สมาธิชั่วขณะนี้แหละเรียกว่า **ขณิกสมาธิ**

หมายความว่า ขณิกสมาธินี้ใจสงบชั่วครั้งชั่วคราว แต่สมาธิกำลังแก่กล้าเข้าก็สามารถบรรลุถึงโลกุตตรอัปปนาสมาธิได้ คือถึงมรรค ผล นิพพานได้ อุปมาเหมือนกับเม็ดงาธรรมดา เม็ดงานี้มีขนาดเล็กมาก มีน้ำมันน้อยยังไม่พอใช้ แต่ว่าหลายเม็ดรวมกันแล้วก็ได้น้ำมันมาก ข้อนี้ฉันใด วิปัสสนาขณิกสมาธิก็ฉันนั้น โยคีบุคคลมีจิตใจไปถึงที่ไหน ก็ตั้งสติกำหนดที่นั้น ได้ขณิกสมาธิเกิดขึ้นมาทันที ไม่เรียกว่าใจฟุ้งซ่าน บางคนเข้าใจว่าวิปัสสนานี้ต้องตั้งสติกำหนดเพ่งอารมณ์อยู่อย่างเดียว ใจก็จะสงบ มีสมาธิดี เมื่อมีอารมณ์อื่น เช่น การเห็น การได้ยิน การเจ็บ การปวด การคิด การนึก เป็นต้น แทรกเข้ามาก็ไม่ยอมกำหนดเพราะเกรงว่า ถ้ากำหนดตามใจจะฟุ้งซ่านเสียสมาธิ การเข้าใจอย่างนี้เป็นการเข้าใจผิดเพราะสมาธินี้เป็นสมถสมาธิ แสดงว่าผู้นั้นมิได้เข้าใจในวิปัสสนาขณิกสมาธิเลย

ดังนั้น ท่านมหาธัมมปาลเถระ ชาวลังกาทวีป แสดงไว้ในวิสุทธิมัคคมหาฎีกาว่า :-

ขณิกจิตฺเตกคฺคตาติ ขณมตฺตจิตฺโก สมาธิ โส หิ ปิ อารมฺมเณ นิรนฺตรํ เอกากาเรน ปวตฺตมาโน ปฏิปกฺเขนอนภิภูโต อปฺปิโต วิย จิตฺตํ นิจฺจลํ ฐเปติ

วิปัสสนาจิตสงบตั้งอยู่ชั่วขณะชื่อว่า **ขณิกสมาธิ** หมายความว่า ไม่ใช่ใจสงบได้ด้วยอาศัยอุปจารสมาธิและอัปปนาสมาธิฝ่ายเดียว วิปัสสนาขณิกสมาธิก็ให้ใจสงบตั้งอยู่ได้เหมือนกัน ขณิกสมาธิมีกำลังมากเข้าเท่ากับอุปจารสมาธิแล้วกำหนดอารมณ์อันหนึ่งกับอีกอันหนึ่งนั้น ระหว่างกลางอารมณ์ทั้งสอง กิเลสนิวรณ์เข้าไม่ได้ เมื่อกำหนดติดต่อกันอยู่เรื่อยไป ขณะนั้นใจสงบก็ตั้งอยู่นานๆ ได้เหมือนกัน และเมื่อผู้ปฏิบัติเข้าถึงอุทยัพพยญาณ ภังคญาณ เป็นต้น วิปัสสนาขณิกสมาธิแก่กล้ายิ่งขึ้น มีกำลังมากคล้ายๆ กับอัปปนาสมาธิ เพราะปราศจากปฏิปักษ์คือกิเลสนิวรณ์ ฉะนั้น ขณิกสมาธิคือ การที่ใจสงบตั้งอยู่นานๆ ได้นี้ก็เรียกว่า **จิตตวิสุทธิ** ดังนี้

จบจิตตวิสุทธิ

หมดอายุ 23/02/2566

นามรูปปริจเฉทญาณ ที่ ๑

หลังจากจิตตวิสุทธิแล้ว ถ้าโยคีบุคคลได้ปฏิบัติมาโดยถูกต้อง ผลก็ปรากฏออกมาเพราะว่าการปฏิบัติธรรมนั้น ถ้ามีศรัทธาความเชื่อและตั้งใจปฏิบัติแล้วก็ย่อมได้รับผลตามสมควรแก่การปฏิบัติดังเช่นในกรณีนี้

ขณะสอบอารมณ์ โยคีบางท่านก็จะบอกเองว่า ระยะนี้เมื่อตั้งใจกำหนดอยู่นั้นได้เห็นพองกับยุบแบ่งเป็น ๒ ตอน คือ พองตอนหนึ่ง ยุบตอนหนึ่ง อย่างนี้ก็พึงทราบเถิดว่าบัดนี้โยคีผู้นั้นถึง **รูปปริจเฉทญาณ** แล้ว เพราะมีปรีชาญาณกำหนดรูปได้ ต่อมาเมื่อโยคีผู้นั้นบอกว่า ระยะนี้เมื่อกำหนดไปๆ พออาการพองขึ้นมา ใจก็รู้อาการพอง ใจที่รู้อาการพองกับอาการพองนั้นแยกกัน คือ อาการพองอย่างหนึ่ง ใจที่รู้อย่างหนึ่ง แต่ทั้งสองนี้เกิดพร้อมกันอย่างนี้ก็พึงทราบเถิดว่า บัดนี้โยคีนั้นถึง **นามปริจเฉทญาณ** แล้ว เพราะมีปรีชาญาณกำหนดทั้งรูปทั้งนามได้ทั้งสองอย่าง ฉะนั้น ญาณนี้จึงชื่อว่า **นามรูปปริจเฉทญาณ** คือ มีปรีชาญาณกำหนดรู้ รูปและนาม แต่โยคีบุคคลส่วนมาก ไม่ค่อยบอกเองตามอาการข้างต้น เพราะผู้เข้ากัมมัฏฐานใหม่ๆ มีอะไรมักไม่บอก ฉะนั้น เมื่อถึงเวลาอันเหมาะสม วิปัสสนาจารย์ควรถามดังนี้

๑. พองกับยุบติดกันเป็นพืดกันไป หรือว่าแยกกันเป็นคนละอัน ถ้าตอบว่าไม่ติดกัน แยกกัน พองตอนหนึ่ง ยุบตอนหนึ่ง อย่างนี้ก็เป็นรูปปริจเฉทญาณ

๒. อาการพองกับใจที่รู้พองนั้น รู้สึกว่าเป็นอย่างเดียวกัน หรือคนละอย่าง ถ้าตอบว่าอาการพองนั้นอย่างหนึ่ง ใจที่รู้อาการพองนั้นอีกอย่างหนึ่ง อย่างนี้ก็เป็นนามปริจเฉทญาณ

เมื่อโยคีผู้นั้นเกิดปรีชาสามารถรู้ถึงรูปพอง - ยุบ และรู้ถึงใจที่รู้พอง - ยุบ นั้นว่าต่างก็แยกจากกันดังนี้ ก็เป็นอันว่าบรรลุถึงนามรูปปริจเฉทญาณแล้ว

การที่โยคาวจรบุคคลตั้งสติกำหนดรูป นามเป็นอารมณ์ จนสามารถแยกรูปแยกนามจนเห็นได้ชัดว่ามีแต่รูปกับนาม ๒ อย่างเท่านั้น นอกจากรูป นามแล้วไม่มีอะไร ที่เป็นเช่นนี้ เพราะตั้งใจกำหนดด้วยดีจึงเห็นได้ ถ้าไม่ตั้งใจกำหนด ไม่มีสมาธิ ก็ไม่สามารถจะรู้เห็นได้เลย เพราะรูปนามนี้ ถ้าจิตสงบปราศจากนิวรณ์ย่อมปรากฏได้และเมื่อจะปรากฏนั้น เมื่อรูปปรากฏดีแล้ว นามก็ปรากฏตาม ดังนี้

ดังที่ท่านมหาพุทธโฆษาจารย์แสดงไว้ในวิสุทธิมัคคอรรถกถาว่า :-

ยถา ยถา หิสฺส รูปํ สุวิกฺขาสิตํ โหติ นิชฺชฏํ สุปริสุทฺธํ ตถา ตถา ตทารมฺมณา อรูปธมฺมา สยเมว ปากฏา โหนฺติ

เมื่อรูปสะอาดสดใสบริสุทธิ์ดีแล้ว นามที่มีรูปเป็นอารมณ์ก็ปรากฏขึ้นเอง ดังนี้

หมดอายุ 23/02/2566

ในการบำเพ็ญวิปัสสนาภาวนาและได้บรรลุถึงญาณที่ ๑ คือ นามรูปปริจเฉทญาณนี้แล้ว เพื่อป้องกันการเข้าใจผิดในภายหลังจึงขอชี้แจงไว้ดังนี้ว่า ที่เรียกว่าได้บรรลุถึงนามรูปปริจเฉท

ญาณ มีปรีชากำหนดรูป นามได้อย่างชัดแจ้งดังที่ได้กล่าวมาแล้วนั้น พึงเข้าใจว่าต้องเป็นการรู้การเห็นโดยปัญญาอันเกิดจากการเจริญภาวนาของตนจริงๆ ไม่ใช่รู้ได้จากการศึกษาพระปริยัติธรรม อันท่านอธิบายว่ารูปเป็นอย่างนั้น มีจำนวนเท่านั้นๆ นามเป็นอย่างนั้น มีจำนวนเท่านั้นๆ แล้วก็ใช้ปัญญาคิดไปตามที่กล่าวไว้ในตำรา เสร็จแล้วก็คิดนึกไปในใจว่า รูปเป็นอย่างนี้เอง นามเป็นอย่างนี้เอง ตนเห็นทีจะได้บรรลุนามรูปปริจเฉทญาณแล้ว เช่นนี้เป็นการนึกคิดเอาเอง การเรียนรู้และนึกคิดเอาเองอย่างนี้ไม่ใช่วิปัสสนาญาณ คือญาณที่เกิดขึ้นจากการเจริญวิปัสสนาภาวนา เพราะการนึกเอาเดาเอาอย่างนี้เป็นเพียงแต่สุตมยปัญญา ปัญญาที่เกิดขึ้นจากการศึกษาได้สดับตรับฟังมา และจินตามยปัญญา ปัญญาที่เกิดขึ้นจากจินตนาการแห่งตนเท่านั้น ยังไม่เข้าถึงขั้นภาวนามยปัญญา ปัญญาที่เกิดขึ้นจากการเจริญวิปัสสนาภาวนาอันเป็นปัญญาที่ละเอียดประเสริฐหนักหนา เพราะเป็นปัญญาที่สามารถตัดกิเลสตัณหาได้ตามที่มุ่งหมาย

ฉะนั้น นักศึกษาทั้งหลายพึงทำความเข้าใจว่า ความรู้ความเห็นทั้งปวงในเรื่องวิปัสสนานั้นเป็นความรู้ความเห็นที่เกิดจากการเจริญวิปัสสนาญาณโดยเฉพาะ ไม่ใช่ความรู้ความเห็นที่เกิดขึ้นจากการคิดเอา นึกเอา เดาเอา ซึ่งเป็นความรู้ความเห็นที่ไม่แน่นอน แต่ญาณหรือความรู้ความเห็นอันเกิดจากการเจริญวิปัสสนาที่กำลังกล่าวถึงในเรื่องวิปัสสนาญาณนี้ เป็นความรู้ความเห็นที่แน่นอนเด็ดขาดอันจะเป็นภาวนามยปัญญาได้อย่างแท้จริง เพราะมีอำนาจที่จะตัดกิเลสตัณหาได้ในที่สุด

เมื่อโยคาวจรบุคคลมีความรู้สึกปรากฏขึ้นว่า มีรูปกับนามเพียง ๒ อย่างเท่านั้น ไม่มีตัว ไม่มีตน ไม่ใช่เรา เขา เข้าใจถูกต้องอย่างนี้ก็จะประหาณสักกายทิฏฐิได้ นี้เรียกว่า ทิฏฐิวิสุทธิ คือความเห็นบริสุทธิ์แล้ว

ข้อความพิเศษเกี่ยวกับการปฏิบัติที่ควรทราบ

เรื่อง พอง - ยุบ

คำว่า พอง - ยุบ นี้ผู้ที่ไม่เคยเข้าปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐานแบบนี้ หรือแม้แต่ผู้ที่เคยเข้ามาแล้วบางคน อาจสงสัยว่ามันเกี่ยวข้องกับการปฏิบัติอย่างไร เพราะเป็นคำตื้นๆ พื้นๆ ไม่น่าจะนำเอามาใช้ในการปฏิบัติวิปัสสนา ซึ่งเป็นข้อปฏิบัติชั้นสูงสุดในพระพุทธศาสนา เมื่อสงสัยเช่นนี้ก็เลยเห็นเป็นเรื่องแปลก ไม่น่าเชื่อ บางคราวถึงกับนำเอาไปกล่าวเล่นในทำนองชวนหัวเราะขำขันก็มี นั่นก็เพราะไม่รู้ความจริง จึงขออธิบายดังนี้

หมดอายุ 23/02/2566

ย่อมเป็นที่ทราบกันอยู่แล้วว่า การเจริญวิปัสสนาตามพุทธประสงค์ก็คือ การกำหนดรูปนามเป็นอารมณ์ ถ้าผิดจากการกำหนดรูป นามเสียแล้ว ก็หาใช่วิปัสสนากัมมัฏฐานไม่ นี้เป็นกฎ

ตายตัวที่ใครจะโต้เถียงไม่ได้ ก็การกำหนดรูป นามอันเป็นอารมณ์ของวิปัสสนานั้น เฉพาะการกำหนดรูป ถ้ากำหนดรูปใหญ่ไม่ได้ผล หรือได้ผลน้อยที่สุด ท่านก็สอนให้กำหนดรูปที่ละเอียด รูปที่ละเอียดก็ได้แก่ รูปที่ลมหายใจถูกต้อง คือลมหายใจเข้าออกไปถูกที่ใดก็ให้กำหนดที่นั้น ในที่นี้สถานที่ที่ลมหายใจถูกต้องอยู่เสมอนั้นมีอยู่ ๒ แห่ง คือ ที่จมูกและที่บริเวณท้อง ใน ๒ แห่งนั้น ปรากฏว่า สำหรับที่จมูกจะกำหนดได้ชัดเจนก็เพียงแต่ในระยะเริ่มแรกเท่านั้น ครั้นนานเข้าเมื่อลมละเอียดลงจะปรากฏไม่ชัดเจน ส่วนที่บริเวณท้องที่มีอาการ พอง - ยุบ นั้น กำหนดได้ชัดเจนสม่ำเสมอ ถึงจะนานเท่าใดก็กำหนดได้ และแสดงสภาวะได้แจ้งชัดกว่าที่จมูกมาก ในเรื่องนี้ผู้ที่ทำการปฏิบัติแล้วย่อมจะทราบได้ดีทุกคน ฉะนั้น รูปที่ลมถูกต้องที่บริเวณท้อง คือ อาการพองขึ้นและยุบลงจึงเหมาะอย่างยิ่งแก่การตั้งสติกำหนดเพื่อเจริญวิปัสสนากัมมัฏฐานซึ่งต้องอาศัยการกำหนดรูป นามเป็นสำคัญ ที่กล่าวมาแล้วนี้เรียกว่าเป็น **สภาวยุตติ** (อธิบายให้เข้าใจเรื่องสภาวะล้วนๆ) ต่อไป **อาคมยุตติ** (ยกพระบาลีอรรถกถาฎีกาขึ้นมารับรองเป็นพยานหลักฐานของสภาวยุตติ) มีอยู่ว่า บริเวณท้องนั้น พองก็ดี ยุบก็ดี ที่มีอาการเคลื่อนไหวชัดเจนอยู่นั้น เรียกว่า **วาโยโผฏฐัพพรูป** ฉะนั้น พองหนอ ยุบหนอ ซึ่งกำหนดอยู่นั้น โยคาวจรบุคคลรู้อยู่แต่ปรมัตถสภาวะวาโยธาตุที่มีอาการเคลื่อนไหว

ดังนั้น พระพุทธองค์ทรงเทศนาไว้ในสังยุตตนิกายพระบาลีว่า :-

รูปํ ภิกฺขเว โยนิโส มนสิกโรถ รูปานิจฺจตญฺจ ยถาภูตํ สมนุปสฺสถ

ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย เธอจงเป็นผู้มีโยนิโสมนสิการตั้งสติกำหนดที่รูป ถ้ามีสมาธิแล้ว รูปนั้นอนิจจังก็ดี ทุกขังก็ดี อนัตตาก็ดี ย่อมเห็นได้ชัดเจนแน่นอน

อนึ่ง พระพุทธองค์ทรงเทศนาไว้ในสังยุตตนิกายพระบาลีว่า :-

โผฏฺฐพฺเพ อนิจฺจโต ชานโต ปสฺสโต อวิชฺชา ปหียติวิชฺชา อุปฺปชฺชติ

โยคาวจรบุคคลที่โผฏฐัพพารมณ์ถูกต้องสัมผัสนั้น ตั้งสติกำหนดรู้เห็นอยู่ว่าไม่เที่ยงบุคคลนั้น อวิชชาหายไป วิชชาญาณปรากฏ

ดังนั้น โยคีบุคคลที่กำหนดอาการพองอาการยุบอยู่นั้น รู้แต่วาโยโผฏฐัพพรูป เช่นนี้แสดงว่าสัมมาทิฏฐิวิชชาญาณเกิดขึ้น มิจฉาทิฏฐิวิชชาหายไป และสามารถบรรลุถึงมรรค ผล นิพพานได้เหมือนกัน

อนึ่ง พระศาสดาทรงเทศนาไว้ในสติปัฏฐานพระบาลีว่า :-

ยถา ยถา วา ปนสฺส กาโย ปณิหิโต โหติ ตถา ตถา นํ ปชานาติ

ร่างกายของโยคีบุคคลนั้นตั้งอยู่ในอาการใดๆ ก็ตาม ตั้งสติกำหนดรู้อาการนั้นๆ

หมดอายุ 23/02/2566

ในที่นี้อรรถกถาจารย์แก้ว่า :-

ยถา ยถา วาปนสฺส เป็นต้น บาลีนี้เป็น **สพฺพสงฺคาหิกวจน** คือเอาทั้งหมด หมายความว่า ร่างกายของโยคีบุคคลนี้ อาการเดินอยู่ก็ตั้งสติกำหนดว่า ซ้ายย่างหนอ ขวาย่างหนอ ถ้าอาการยืนอยู่ก็ดี นั่งอยู่ก็ดี นอนอยู่ก็ดี ก็ตั้งสติกำหนดอยู่ว่า ยืนหนอ นั่งหนอ นอนหนอ ถ้าหากกำลังกำหนดเดินอยู่ก็ดี กำลังยืนอยู่ก็ดี กำลังนั่งอยู่ก็ดี กำลังนอนอยู่ก็ดี ตามร่างกายนั้นมีอาการอย่างไรเกิดขึ้น ก็ตั้งสติกำหนดเช่นตัวยืนอยู่ก็กำหนดว่า ยืนหนอ ตัวเอน เอนหนอ ก้มหนอ เงยหนอ ตัวสั่นหนอ คู้หนอ เหยียดหนอ เย็นหนอ ร้อนหนอ ปวดท้องหนอ ท้องแน่นหนอ ถ้าท้องพองขึ้นพองหนอ ยุบลง ยุบหนอ เป็นต้น อาการเล็กๆ น้อยๆ ก็ต้องกำหนดด้วย เพราะอาการเล็กๆ น้อยๆ เหล่านั้นถ้าไม่ได้กำหนดก็จะเข้าใจผิดยึดถือว่าเป็น นิจจะ สุข อัตตะ ได้ ถ้ากำหนดก็ได้เห็นอนิจจะ ทุกขะ อนัตตะ อันเป็นอาการของรูป นามตามความเป็นจริง

ธรรมดากฎเกณฑ์ของวิปัสสนานี้ อารมณ์ไหนกิเลสเกิดขึ้นได้ เมื่อตั้งสติกำหนดอารมณ์นั้นกิเลสหายไป ฉะนั้น วิปัสสนานี้ **ทำลายอนุสัยภูมิ** สร้าง **ปัญญาภูมิ** ให้เจริญขึ้น ดังนั้น ยืน เดิน นั่ง นอนอิริยาบถทั้ง ๔ และพร้อมด้วยอิริยาบถเล็กน้อยซึ่งเอาทั้งหมดนี้ เรียกว่า **สพฺพสงฺคาหิกวจน** ดังนี้

ในที่นี้ควรทราบ ในอิริยาบถเล็กๆ น้อยๆ นั้น พอง - ยุบ นี้ คืออัสสาสะปัสสาสะวาโยธาตุ ซึ่งเป็นวาโยธาตุชนิดหนึ่งในวาโยธาตุทั้ง ๖ อย่าง เพราะอัสสาสะปัสสาสะนี้เป็น **กายปฏิพัทธะ** เกี่ยวเนื่องกับหนังท้องจึงเป็น **วาโยโผฏฐัพพรูป** กายสังขารและพองยุบนี้โดยตรงเข้าอยู่ใน **กายานุปัสสนาสติปัฏฐาน** ดังนั้น พระชินวรสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงแสดงไว้ในสติปัฏฐานพระบาลีว่า กาเย กายานุปสฺสีวิหรติ เป็นต้น

อีกนัยหนึ่ง โยคาวจรบุคคลเมื่อนั่งลงแล้ว ที่บริเวณท้องนั้น อัสสาสะปัสสาสะ วาโยธาตุเป็นเหตุเป็นปัจจัย วาโยโผฏฐัพพรูป นี้ปรากฏชัดเจนอยู่เสมอ ในขณะนั้นตั้งสติกำหนดว่า พองหนอ ยุบหนอ

ดังนั้น ท่านอัคคมหาบัณฑิตโสภณเถระ แสดงไว้ในวิสุทธิญาณกถาว่า :-

อถ วา ปน นิสินฺนสฺส โยคิโน อุทเร อสฺสาสปสฺสาสปจฺจยา ปวตฺตํ วาโยโผฏฐพฺพรูปํ อุนฺนมนโอนมนากาเรนนิรนฺตรํ ปากฏํ โหติ ตมฺปิ อุปนิสฺสาย อุนฺนมติ โอนมตีติ อาทินา สลฺลกฺเขตพฺพํ

โยคาวจรบุคคลเมื่อนั่งลงแล้ว ในบริเวณท้องนั้น อัสสาสะปัสสาสะวาโยธาตุ เป็นเหตุเป็นปัจจัย วาโยโผฏฐัพพรูปนี้ปรากฏชัดเจนอยู่เสมอ ในขณะนั้นตั้งสติกำหนดเจริญวิปัสสนาภาวนาว่า พองหนอ ยุบหนอ พองหนอ ยุบหนอ ดังนี้

พรรณนามาเพื่อให้นักปฏิบัติทั้งหลายได้เข้าใจในกัมมัฏฐานภาวนาว่า พองหนอ ยุบหนอ พอสมควร ด้วยประการฉะนี้

จบเรื่องพอง - ยุบ

เรื่องหนอ

เรื่องหนอนี้ ก็เป็นอีกเรื่องหนึ่งที่มีอยู่ในวิปัสสนาภาวนาอันเป็นเหตุให้เกิดความไม่เข้าใจและสงสัยไม่แพ้เรื่อง พอง - ยุบ ที่ได้กล่าวมาแล้ว ที่ว่า หนอๆ นั้น มีคำอธิบายที่ควรทราบดังต่อไปนี้

การเจริญวิปัสสนากัมมัฏฐานกับการเจริญสมถกัมมัฏฐานนั้น แม้ด่างก็ต้องใช้สมาธิในการปฏิบัติ แต่การใช้สมาธิก็ต่างกันอยู่มากคือ การเจริญสมถกัมมัฏฐานนั้นใช้อุปจารสมาธิเรื่อยไปจนถึงอัปปนาสมาธิ เช่นเมื่อเจริญปฐวีกสิณ คือเอาดินเป็นอารมณ์ก็ภาวนาว่า ปฐวีๆ หรือดินๆ อยู่อย่างเดียว เมื่อภาวนานานๆ เข้าก็เกิดอุปจารสมาธิ คือสมาธิที่ยังไม่มั่นคงแข็งแรง เมื่อเจริญต่อไปสมาธิจะมั่นคงถาวรยิ่งขึ้นจนเป็นอัปปนาสมาธิ คือสมาธิที่แนบแน่นมั่นคง ยิ่งมั่นคงเท่าใดสมถกัมมัฏฐานก็ได้ผลดียิ่งขึ้นเท่านั้น ถ้าสมาธิมีกำลังน้อยไม่แนบแน่นก็ได้ผลน้อย แสดงว่าการเจริญสมถกัมมัฏฐานใช้สมาธิพละ คือกำลังสมาธิอย่างเดียวไม่ต้องใช้กำลังอย่างอื่น สมาธิยิ่งมากยิ่งดี เพราะต้องการความสงบใจเป็นสำคัญ

ส่วนการเจริญวิปัสสนากัมมัฏฐานนั้นต้องใช้พละควบกันทั้ง ๕ อย่าง คือ สัทธาพละ ปัญญาพละ สมาธิพละ วิริยพละ และสติพละ ในบรรดาพละทั้ง ๕ นี้ พละข้างต้นทั้ง ๔ คือ สัทธากับปัญญา สมาธิกับวิริยะ ต้องให้เสมอกัน ส่วนสติพละอย่างเดียวเท่านั้นยิ่งมากยิ่งดี ที่ต้องให้พละทั้ง ๔ เสมอกันนี้ก็เพื่อให้เกิดปัญญาที่เรียกว่า **ญาณ** เพราะการเจริญวิปัสสนานั้นมุ่งหมายให้เกิดปัญญาคือญาณนี้โดยตรง หากพละหรือเรียกอีกอย่างหนึ่งว่าอินทรีย์ไม่เสมอกัน เช่น สมาธิมากวิริยะน้อย หรือสัทธาน้อยปัญญามาก เป็นต้นแล้ว ญาณจะเกิดขึ้นไม่ได้เลย ฉะนั้น ในการเจริญวิปัสสนานี้ ถ้าอินทรีย์หรือพละเป็นไปอย่างเสมอกันแล้ว ญาณหรือปัญญาก็จะเกิดและก้าวหน้าสูงยิ่งๆ ขึ้นไปเป็นลำดับ

จะกล่าวถึงเรื่องหนอต่อไป คือเมื่อการเจริญวิปัสสนากัมมัฏฐานต้องการให้อินทรีย์เสมอกันเป็นสิ่งสำคัญเช่นนี้แล้ว ถ้าหากจะพยายามปลุกแต่สมาธิกันเรื่อยไปไม่หยุดยั้ง จนกระทั่งเป็นอุปจารสมาธิและอัปปนาสมาธิแบบทำสมถกัมมัฏฐานแล้ว ก็จะได้สมาธิมากมายแต่อย่างเดียว ส่วน สัทธา วิริยะ สติ ปัญญา ทั้ง ๔ อย่างนี้ก็เกิดน้อย หรือไม่เกิดเลยเป็นอันว่าอินทรีย์ทั้งหลายไม่เสมอกัน เมื่ออินทรีย์เหลื่อมล้ำต่ำสูงไม่เท่ากันเช่นนี้แล้ว การบำเพ็ญวิปัสสนาก็ไม่ได้ผล วิปัสสนาญาณจะเกิดขึ้นไม่ได้เลย เพื่อความเสมอกันแห่งอินทรีย์นี้เอง การบำเพ็ญวิปัสสนาจึงไม่ใช้อุปจารสมาธิและอัปปนาสมาธิแบบบำเพ็ญสมถ เพราะสมาธิจะมากเกินขนาดไป แต่ใช้สมาธิอีกชนิดหนึ่งชื่อว่า **ขณิกสมาธิ** คือสมาธิเฉพาะขณะหนึ่งๆ เมื่อใช้สมาธิแต่พอประมาณคือขณิกสมาธินี้แล้ว ก็มีโอกาสที่จะให้อินทรีย์ทั้ง ๔ ที่เหลือเกิดขึ้นได้พอเหมาะ สรุปว่า การบำเพ็ญวิปัสสนานี้แทนที่จะใช้สมาธิมากมาย ก็กลับลดสมาธิลงมาให้พอควรกับอินทรีย์อื่นๆ ที่เหลือเพื่อให้เกิดความเสมอกัน เมื่อวิปัสสนากัมมัฏฐานจำเป็นต้องใช้ขณิกสมาธิเช่นนี้แต่เวลาที่ปฏิบัติเข้าจริงการณ์กลับปรากฏว่า ในขณะที่โยคาวจรบุคคลกำหนดรู้ตามอาการโดยคำภาวนานั้น ขณิกสมาธิ

หมดอายุ 23/02/2566

จึงมีกำลังอ่อนปรากฏไม่ชัดเจน เช่นตั้งสติกำหนดภาวนาในใจว่า พองนั้น อาการพองนั้นจะปรากฏตั้งอยู่นานกว่าคำภาวนา คือเพียงแต่อาการพองปรากฏได้ครั้งหนึ่งคำภาวนาว่า พอง ก็หมดเสียแล้ว แต่อาการพองยังมีอยู่ต่อไป เมื่อเป็นเช่นนี้สมาธิที่เกิดจากคำภาวนาว่า พอง ก็สดุดหยุดลง ไม่ติดต่อไปตามสภาวะของอาการพอง ซึ่งยังปรากฏต่อไปอย่างชัดเจน ใจของโยคีบุคคลก็จะกระวนกระวาย เพราะสมาธิมีกำลังน้อยเกินไป แต่ถ้าเติมคำภาวนาลงไปอีกคำหนึ่งก็จะเป็นการเพิ่มกำลังให้สมาธิตั้งอยู่นาน พอดีกับอาการที่ปรากฏตามสภาวะที่เป็นจริง ฉะนั้นท่านจึงบัญญัติให้เพิ่มคำว่า หนอ ซึ่งตรงกับคำบาลีว่า วต เข้าด้วยเมื่อเดิมเข้าเช่นนี้ สมาธิย่อมจะดำเนินไปได้โดยสะดวกดี ถ้าจะเปรียบก็เหมือนแสงสว่างของไฟนีออน ขณะกำลังไฟตกย่อมปรากฏแสงสว่างวับหนึ่งแล้วดับไปเป็นอยู่อย่างนี้เสมอ เพราะกำลังไฟไม่พอ หากได้หม้อเพิ่มไฟมาช่วย แสงสว่างก็จะแจ่มจ้าไม่มืดสลัวหรือดับอีกต่อไป เป็นกัมมัญญตาควรแก่งานฉันใด คำว่า หนอ ก็เปรียบได้กับหม้อเพิ่มไฟ คือท่านเพิ่มเข้ามาเพื่อให้สมาธิมีกำลังพอสมควร เมื่อสมาธิได้กำลังพอดี ก็เป็นสมาธิที่เรียกได้ว่า กัมมัญญตา ควรแก่การเจริญวิปัสสนา

เรื่องนี้แม้จะอธิบายอย่างยืดยาว ก็รู้สึกว่าจะเข้าใจยาก แต่ท่านที่เคยปฏิบัติวิปัสสนาได้ผ่านพบของจริงในข้อนี้มาแล้วคงจะทราบได้ดี นอกจากนี้คำว่า หนอ ก็ไม่เป็นคำที่น่ารังเกียจอะไรอย่างที่บางท่านรู้สึกตะขิดตะขวงใจอยู่ เพราะในพระบาลีพุทธฎีกาก็มีคำนี้ ปรากฏอยู่ดั้งเดิม เช่น **อนิจฺจา วต ไม่เที่ยงหนอ อญฺญาสิ วต ได้รู้แล้วหนอ อโห วต โอ้หนอ** ดังนี้เป็นต้น

เท่าที่กล่าวมาแล้วทั้งหมดนี้ พอที่จะสรุปได้ว่า คำว่า **วต หนอ** นี้มีประโยชน์มากต่อการบำเพ็ญวิปัสสนา ซึ่งต้องใช้ปัญญาและความเพียรอย่างละเอียดลึกซึ้ง ซึ่งเป็นที่น่าอัศจรรย์ในการที่ท่านบัญญัติคำนี้ไว้ สำหรับเป็นประโยคเข้ากับคำภาวนาตามสภาวะของรูป นามปรากฏ นับว่าเป็นวิธีการที่แยบยลควรแก่การสรรเสริญเป็นที่สุด ซึ่งผู้มีปัญญาจักษุเท่านั้น ที่จะคิดและเห็นตามได้ **วต** แปลว่า หนอ ก็ได้ แปลว่าธรรมก็ยังสรรพสัตว์ให้ข้ามซึ่งวัฏฏสงสารก็ได้ ดังวิเคราะห์ว่า **วฏฺฏสํสารํ ตาเรตีติวโต (ธมฺโม) ธรรม** ใดย่อมยังสรรพสัตว์ให้ข้ามซึ่งวัฏฏสงสาร ฉะนั้น ธรรมนั้นได้ชื่อว่า **หนอ**

ได้พรรณนามาในเรื่องคำว่า หนอนี้ เห็นว่าพอสมควรแล้ว ด้วยประการฉะนี้

จบเรื่องหนอ

(๓) ทิฏฐิวิสุทธิ

ลกฺขณรสปจฺจุปฏฺฐานปทฏฺฐานวเสน นามรูปปริคฺคโห ทิฏฺฐิวิสุทฺธิ นาม

ทิฏฐิวิสุทฺธิ ได้แก่ การกำหนดรู้นาม รูป ด้วยสามารถลักษณะ ๑ เป็นรส ๑ เป็นปัจจุปัฏฐาน ๑ เป็นปทัฏฐาน ๑

อธิบาย คำว่า **ทิฏฐิวิสุทธิ** แยกเป็น ๒ บท คือ **ทิฏฐิ** บทหนึ่ง **วิสุทฺธิ** บทหนึ่ง ดังมีวจนัตถะว่า

ทสฺสนำ = ทิฏฐิ

วิสุชฺฌตีติ = วิสุทฺธิ

ทิฏฐิเยว วิสุทฺธิ = ทิฏฐิวิสุทฺธิ

แปลรวมความว่า เป็นญาณที่สามารถรู้นาม รูปทั้งสองโดย

ลกฺขณ	คือรู้ลักษณะของนาม รูป
รส	รู้หน้าที่กิจของนาม รูป
ปจฺจุปฏฺฐาน	รู้ผลของนาม รูป
ปทฏฐาน	รู้เหตุที่ใกล้ชิดของนาม รูป

ฉะนั้น เรียกว่า ทิฏฐิวิสุทธิ องค์ธรรมได้แก่ **ปัญญินทรีย์เจตสิก** คือ นามรูปปริจเฉทญาณนี้เองเพราะสามารถชำระจิตใจของโยคาวจรบุคคลให้ปราศจากสักกายทิฏฐิลงได้

ในที่นี้ การจัดนาม รูปโดยลักขณะ รส ปัจจุปัฏฐาน ปทัฏฐาน นั้น มีปัญหาว่าจะจัดการอย่างไรบ้าง วิสัชนาว่า การจัดนาม รูปโดยลักขณะ รส ปัจจุปัฏฐาน ปทัฏฐาน นั้น คือเครื่องหมายที่สำคัญและสภาวธรรมของรูปหรือนาม เรียกว่า ลักขณะ ความบริสุทธิ์โดยเหตุของรูปหรือนามและกิจของรูป นาม เรียกว่า รส อาการที่เห็นรูป นามได้ชัด และผลของรูป นาม เรียกว่า ปัจจุปัฏฐาน เหตุที่ใกล้ชิด เรียกว่า ปทัฏฐาน

ในคัมภีร์นามรูปปริจเฉทอรรถกถานั้น ท่านอนุรุทธาจารย์กล่าวไว้ว่า :-

สามญฺญำ วา สภาโว วา	**ธมฺมานำ ลกฺขณำ มตำ**
กิจฺจำ วา ตสฺส สมฺปตฺติ	**รโสติ ปรีทีปเย**
ผลำ วา ปจฺจุปฏฺฐาน-	**มุปฏฐานากาโรปิ วา**
อาสนฺนการณำ ยนฺตุ	**ปทฏฐานนฺติ ตำ มตำ**

สามัญลักขณะและสภาวธรรมของปรมัตถ์ เรียกว่า ลักขณะ กิจและสัมปัตติของปรมัตถ์ เรียกว่า รส อาการที่เห็นได้ชัดและผลเรียกว่า ปัจจุปัฏฐาน เหตุที่ใกล้ชิดเรียกว่า ปทัฏฐาน

อุปมาเช่น **ลักษณะของจิต** นั้นคือ **รู้อารมณ์** อาการที่จิตเป็นประธานหรือไปก่อนหน้านั้น เรียกว่า **รสของจิต** อาการที่จิตดวงหนึ่งดับต่อดวงหนึ่ง เรียกว่า **ปัจจุปัฏฐาน** เป็นธรรมชาติที่ใกล้ชิดกับเจตสิกและหทัยวัตถุรูป เรียกว่า **ปทัฏฐาน** ดังนี้เป็นต้น

หมดอายุ

ส่วนรูปนั้น ปฐวีธาตุ **มีลักษณะ** แข็งหรืออ่อน เป็นที่ตั้งของรูปที่เป็นสหชาติ เรียกว่า รส อาการย่อมรับรูปอื่นๆ เรียกว่า **ปัจจุปัฏฐาน** ใกล้ชิดมหาภูตรูปอื่นๆ เรียกว่า **ปทัฏฐาน** ดังนี้เป็นต้น

เมื่อโยคาวจรบุคคลสามารถจัดรูป นามโดยวิธีนี้แล้ว ก็จะประหาณสักกายทิฏฐิ คือความเห็นที่เคยยึดถือว่ารูป นามเป็น **อตฺตา** เสียได้ การที่ปราศจากอัตตทิฏฐินี้ เรียกว่า **ทิฏฐิวิสุทธิ**

ตามที่กล่าวมานี้ พระอนุรุทธาจารย์แสดงตามอภิธรรมบาลี เพื่อให้เห็นว่าผู้ที่มีความรู้ปริยัติสามารถพิจารณารูป นามโดยลักขณะ รส ปัจจุปัฏฐาน ปทัฏฐาน จนบรรลุถึงทิฏฐิวิสุทธิก็มีได้ แต่ตามสุตตันตบาลีแสดงว่า ผู้ที่ไม่รู้ปริยัติเพียงแต่พิจารณาธาตุทั้ง ๖ คือ มหาภูตรูป ๔ อากาสธาตุ คือ ปริจเฉทรูป และวิญญาณธาตุ ก็สามารถบรรลุถึงทิฏฐิวิสุทธิเหมือนกัน (และผู้ที่ไม่รู้ปริยัติได้บรรลุถึงทิฏฐิวิสุทธินั้นมีจำนวนมากกว่าผู้ที่รู้ปริยัติเสียอีก) เมื่อรูปพองเกิดขึ้นครั้งหนึ่ง ธาตุทั้ง ๕ คือมหาภูตรูป ๔ และปริจเฉทรูป ก็เกิดครบวิญญาณธาตุ ก็คือใจที่รู้รูปพองนั้น เมื่อเกิดปรีชาญาณสามารถแยกรูปแยกนาม แสดงว่า โยคีผู้นั้นบรรลุถึงนามรูปปริจเฉทญาณแล้ว เกิดความเห็นที่ถูกต้องว่าสิ่งทั้งสิ้นทั้งปวงก็มีแต่รูป นามเท่านั้น นอกนั้นไม่มี สามารถประหาณสักกายทิฏฐิจึงเป็นทิฏฐิวิสุทธิด้วยประการฉะนี้

จบทิฏฐิวิสุทธิ

ปัจจยปริคคหญาณ ที่ ๒

การประกอบกิจทุกชนิด ถ้ามีศรัทธาพร้อมกับความบากบั่นตั้งใจทำ ก็ย่อมได้รับผลตอบแทนเสมอ ในการบำเพ็ญวิปัสสนากัมมัฏฐานนี้ก็เหมือนกัน เมื่อโยคีบุคคลบรรลุนามรูปปริจเฉทญาณแล้ว หากไม่ถอยความเพียรทำการปฏิบัติต่อไป ก็ย่อมปรากฏผลในกาลต่อมา คือบางโยคีจะบอกว่า ระยะนี้การกำหนดรู้สึกจะเปลี่ยนไปคือ เมื่อกำหนดไปๆ พองยุบหายไป เงียบไป กำหนดไม่ได้เสียแล้ว เกิดความกลุ้มใจ เบื่อหน่ายท้อถอย ไม่อยากกำหนดเพราะไม่รู้จะกำหนดอะไร เนื่องจากพองยุบก็ไม่มี เช่นนี้แสดงว่า บัดนี้โยคีผู้นั้นกำหนดปัจจัยได้แล้ว คือรู้เหตุและผลของรูป นาม ได้แก่ การที่รู้ว่าเมื่อพองยุบไม่มีทำให้ใจกำหนดไม่ได้จนเกิดเบื่อหน่าย พอง - ยุบ (รูป) เป็นปัจจัย คือเป็นเหตุทำให้เกิดผลไปถึงใจ (นาม) อย่างนี้เรียกว่า รูป (พองยุบไม่มี) เป็นเหตุ นาม (ใจที่กำหนดไม่ได้) เป็นผล

เมื่อโยคีบุคคลทราบชัดว่า เวลาจะคู้ จะเหยียด จะนั่ง จะนอน หรือจะทำอะไรก็ตาม ใจเป็นผู้สั่งก่อน แล้วจึงทำกิริยานั้นๆ ตามที่ใจสั่ง อย่างนี้แสดงว่า โยคีบุคคลนั้นเห็นนามเป็นเหตุ รูปเป็นผล คือ**นาม** (ใจที่สั่ง) เป็นเหตุ **รูป** (อิริยาบถที่ทำตามใจสั่ง) เป็นผล

เมื่อโยคีบุคคลกำหนดปัจจัยแห่งรูป นามได้อย่างแจ้งชัดดังนี้ วิปัสสนาจารย์พึงทราบว่า บัดนี้ โยคีผู้นั้นบรรลุถึงปัจจยปริคคหญาณแล้ว ญาณนี้บางแห่งท่านปฏิสัมภิทามัคคอรรถกถาจารย์กล่าวว่า **สปัจจยปริคคหญาณ** เพราะกำหนดรู้ทั้งเหตุและผล

นิมิต

ที่กล่าวมานี้เป็นการแสดงออกของญาณนี้ โดย **อัชฌัตติการมณ์** คืออารมณ์ภายในเท่านั้น ยังมีอาการที่ญาณนี้แสดงออกภายนอกที่เรียกว่า **พหิทธารมณ์** อีกด้วยเช่น บางโยคีจะบอกว่าเวลานี้เมื่อกำหนดไปๆ ก็เห็นภาพต่างๆ นานา เช่น เห็นสีเขียวของต้นไม้ ภูเขา พระพุทธรูป เจดีย์ วัดวาอาราม ภูต ผี ปีศาจ ฯลฯ ปรากฏขึ้น เมื่อกำหนดก็หายไปไม่ปรากฏมาอีก เกิดความรู้สึกเข้าใจว่าเมื่ออารมณ์มีอยู่ก็กำหนดได้ ถ้าอารมณ์ไม่ปรากฏก็กำหนดไม่ได้ อย่างนี้ก็แสดงว่า รูป (นิมิตต่างๆ) เป็นเหตุ นาม (ความรู้สึก) เป็นผล

เมื่อกล่าวตามสภาวะ พอถึงญาณนี้ย่อมมีนิมิตเกิดขึ้น แต่อาการที่เกิดขึ้นไม่เหมือนกัน ต่างคนก็แตกต่างกันไป เพราะอารมณ์โยคีผิดกัน บางคนพอนิมิดเกิดขึ้นก็รีบบอก บางคนก็ไม่กล้าบอก มีโยคีเป็นส่วนมากเมื่อเห็นนิมิดแล้วมักหลงใหลเพลิดเพลินชอบใจ อยากดูอยากเห็นไม่หยุดหย่อน เมื่อนิมิดไม่เกิดขึ้น ก็คอยจ้องอยู่ เมื่อไม่เกิดตามใจปรารถนาก็เสียใจเป็นหนักหนา เช่นนี้วิปัสสนาจารย์พึงคอยเตือนคอยให้สติอย่าให้ยึดถือ และให้ปฏิบัติต่อไป

ลักษณะ

เมื่อกล่าวโดยลักษณะของปัจจยปริคคหญาณนี้ อาการพองยุบเกิดขึ้นก่อน ใจดามรู้ทีหลัง ซึ่งผิดกับญาณที่ ๑ คือนามรูปปริจเฉทญาณนั้น อาการพองยุบกับใจที่รู้เกิดขึ้นพร้อมกัน หรืออีกนัยหนึ่ง ก็คือรูป นามเกิดขึ้นพร้อมกัน

ฉะนั้น เมื่อวิปัสสนาจารย์ต้องการทราบว่า โยคีบุคคลบรรลุถึงญาณใด พึงถามควบกันในระหว่างญาณทั้ง ๒ คือถามว่า อาการพองกับใจที่รู้สึกเกิดพร้อมกัน หรือว่าอาการพองเกิดขึ้นก่อนใจรู้ทีหลังถ้าโยคีตอบว่า เกิดขึ้นพร้อมกัน เป็นลักษณะของญาณที่ ๑ ถ้าตอบว่า อาการพองเกิดขึ้นก่อน ใจจึงตามไปรู้ทีหลัง เป็นลักษณะของญาณที่ ๒ ดังนี้

ถ้าโยคาวจรบุคคลใดเจริญวิปัสสนาภาวนา จนสมาธิญาณแก่กล้าขึ้นเห็นรูป นามชัดเจนแล้ว ก็จะสามารถรู้ได้ว่า รูป นามทั้งสองนั้นเป็นเหตุเป็นผล เป็นปัจจัยซึ่งกันและกัน คือรูปเป็นเหตุนามเป็นผล หรือนามเป็นเหตุ รูปเป็นผลนั่นเอง หาใช่ตัวตน สัตว์ บุคคล เรา เขานั้นไม่ ย่อมจะข้ามพ้นความสงสัยต่างๆ ให้อันตรธานไป อย่างนี้เรียกว่า **กังขาวิตรณวิสุทธิ**

หมดอายุ 23/02/2566

อานิสงส์ของญาณนี้ ในพระบวรพุทธศาสนาได้ชื่อว่าเป็นพระจุลโสดาบัน เป็นผู้ที่ควรจะเบาใจได้ในเมื่อตายไปแล้ว คือหากว่าญาณที่ตนได้บรรลุนี้ไม่เสื่อม ในชาติหน้าซึ่งต่อจากชาตินี้ก็จะ

ได้ไปเกิดในสุคติภูมิคือ เทวโลกเป็นต้น ปิดอบายภพทั้ง ๔ ได้อย่างแน่นอนแต่ในชาติต่อไปคือชาติที่ ๓ นั้น การปิดอบายภพไม่แน่นอน ถ้าต้องการปิดให้ได้อย่างแน่นอนเด็ดขาด ต้องอุตสาหะปฏิบัติวิปัสสนาภาวนาต่อไปอีก จนกระทั่งบรรลุถึงพระอริยมรรค อริยผล

ฉะนั้น ขอสาธกหลักฐานพยานมีปรากฏ ในวิสุทธิมัคคอรรถกถาว่า :-

อิมินา ปน ญาเณน สมนฺนาคโต วิปสฺสโก พุทฺธสาสเน ลทฺธสฺสาโส ลทฺธปติฏฺโ นิยตคติโก จูลโสตาปนฺโน นาม โหติ.

และในวิสุทธิมัคคมหาฎีกาว่า :-

อปฺปริหีนกงฺขาวิตรณวิสุทฺธิโก วิปสฺสโก โลกิยสีลสมาธิปญฺญาสมฺปทาหิ สมนฺนาคตตฺตาอุตฺตรึ อปฺปฏิวิชฺฌนฺโตสุคติปรายโนว โหตีติ วุตฺตํ นิยตคติโกติ ตโตเอว จูลโสตาปนฺโน นาม โหติ.

โยคาวจรบุคคลผู้บรรลุถึงญาณนี้แล้ว ย่อมถึงความเบาใจได้ที่พึ่งในพระพุทธศาสนา ชื่อว่า **จุลโสดาบัน** มีคติที่เที่ยงแท้ในชาติหน้าซึ่งต่อจากชาตินี้ จะไปสู่สุคติปิดอบายภพเสียได้ ถ้าหากว่าญาณนี้ไม่เสื่อม แต่ในชาติที่ ๓ ต่อไปนั้นไม่แน่นอน จะปิดอบายภพได้อย่างแน่นอนคือชาติที่ ๗ เท่านั้น ถ้าต้องการปิดแน่นอนต้องบำเพ็ญความเพียรเจริญวิปัสสนากัมมัฏฐานต่อไป จนกระทั่งบรรลุอริยมรรค อริยผล ดังนี้

จบปัจจยปริคคหญาณ

(๔) กังขาวิตรณวิสุทธิ

เตสเมว จ นามรูปานํ ปจฺจยปริคฺคโห กงฺขาวิตรณ วิสุทฺธิ นาม.

กังขาวิตรณวิสุทธิ ได้แก่ การกำหนดรู้ปัจจัยแห่งนาม รูปทั้งหลายเหล่านั้น

อธิบาย คำว่า **กงฺขาวิตรณวิสุทฺธิ** แยกเป็น ๓ บท คือ **กงฺขา** บทหนึ่ง **วิตรณ** บทหนึ่ง **วิสุทฺธิ** บทหนึ่ง ตามวจนัตถะว่า

กงฺขํ วิตรติ อติกมติ เอตายาติ = กงฺขาวิตรณา

กงฺขาวิตรณาเอว วิสุทฺธิ = กงฺขาวิตรณวิสุทฺธิ

เป็นญาณที่สามารถรู้เหตุแห่งนาม รูปทั้งสอง คือ รูปสมุทัยเป็นเหตุของรูปสังขาร เป็นเหตุของนาม เหตุของรูป นามทั้งสองอย่างนั้น เมื่อเข้าใจถูกต้องเกิดญาณข้ามพ้นความสงสัยได้ ฉะนั้น ญาณนั้น ชื่อว่า กังขาวิตรณวิสุทธิ องค์ธรรม ได้แก่ **ปัญญินทรีย์เจตสิก**

การที่พ้นจากความสงสัยนั้น ก็เนื่องมาจากโยคาวจรบุคคลได้อาศัยความรู้จากจิตตวิสุทธิและทิฏฐิวิสุทธิ เห็นว่าขันธ์ ๕ คือ รูป เวทนา สัญญา สังขาร และวิญญาณนี้หาเป็นอัตตาไม่ ความจริงเป็นรูป นามที่มีอาการเกิดดับอยู่เสมอ รูป นามทั้งสองนี้อดีตก็ได้เกิดดับแล้ว ในปัจจุบันก็กำลังเกิดดับอยู่ ในอนาคตก็จะเกิดดับต่อไปแน่นอน เมื่อรู้ได้ว่ารูป นามมีความเป็นอยู่อย่างนี้ ความสงสัยที่เกี่ยวข้องกันถึง ๑๖ อย่าง ก็จะอันตรธานไปทันที

ความสงสัย ๑๖ อย่าง (สุตตันตนัย) นั้น คือ

๑. อโหสึ นุโข อตีตมทฺธานำ	เรานี้เคยเกิดมาในอดีตกาลหรือ?
๒. น นุโข อโหสึ อตีตมทฺธานำ	เรานี้ไม่เคยเกิดมาในอดีตกาลหรือ?
๓. กึ นุโข อโหสึ อตีตมทฺธานำ	เรานี้เคยเกิดเป็นชาติใดในอดีต?
๔. กถำ นุโข อโหสึ อตีตมทฺธานำ	เราเคยเกิดเป็นรูปร่างอย่างไรบ้าง?
๕. กึ หุตฺวา กึ อโหสึ อตีตมทฺธานำ	เราเคยเกิดเป็นอะไรมาแล้ว เป็นอะไรมาหนอ?
๑. อโหสิ นุโข อนาคตมทฺธานำ	เรานี้จะเกิดในอนาคตกาลอีกหรือ?
๒. น นุโข อโหสิ อนาคตมทฺธานำ	เรานี้จะไม่เกิดในอนาคตกาลอีกหรือ?
๓. กึ นุโข อโหสิ อนาคตมทฺธานำ	เราจะเกิดเป็นชาติใดในอนาคตกาลหรือ?
๔. กถำ นุโข อโหสิ อนาคตมทฺธานำ	เราจะเกิดเป็นรูปร่างต่างๆ อย่างไรบ้าง?
๕. กึ หุตฺวา กึ อโหสิ อนาคตมทฺธานำ	เราจะเกิดเป็นอะไรอีกหนอ?
๑. ปจฺจุปฺปนฺนำ อทฺธานำ อารพฺภ กถำ กถี โหติ	อาศัยปัจจุบันแล้วสงสัยต่างๆ นานา
๒. อหำ นุโข อสฺมิ	เดี๋ยวนี้เป็นเราหรือ?
๓. น นุโข อสฺมิ	เดี๋ยวนี้ไม่เป็นเราหรือ?
๔. กึ นุโข อสฺมิ	เดี๋ยวนี้เราเป็นชาติใดหนอ?
๕. กถำ นุโข อสฺมิ	เดี๋ยวนี้เราเกิดเป็นรูปร่างอย่างไรหนอ?
๖. กุโต อาคนฺตฺวา กุหึ คมิสฺสามิ	เรามาจากไหน จะไปไหนหนอ?

รวมอดีต ๕ อนาคต ๕ ปัจจุบัน ๖ เป็น ๑๖ อย่าง

การที่ไม่มีความสงสัย ๑๖ ประการนั้น หมายความว่า โยคาวจรบุคคล เชื่อความเกิดดับของรูป นามในชาติก่อนและชาติหลังๆ แน่แล้ว เกิดหรือไม่เกิดนั้นไม่สงสัยแล้วเพราะมีความ

หมดอายุ 23/02/2566

สามารถที่จะได้รู้ทั้งเหตุและผลของรูป นาม เมื่อเกิดปรีชารู้แจ้งชัดดังนี้แล้ว ก็เป็นเหตุให้ตัดความสงสัยคือเรื่องชาตินี้ชาติหน้าให้หมดออกไปจากจิตใจได้ ฉะนั้นผู้ใดปรารถนาจะรู้ว่าชาติหน้ามีจริงหรือไม่ ในอดีตหนหลังตนได้เคยเกิดเคยตายมาจริงหรือไม่ เมื่ออยากจะขจัดความสงสัยเหล่านี้ให้หมดไปแล้ว ก็ต้องบำเพ็ญวิปัสสนาภาวนาจนบรรลุญาณที่ ๒ คือปัจจยปริคคหญาณนี้ แล้วจะหายสงสัยได้รู้แจ้งอย่างแน่นอน เพราะญาณนี้ทำให้ถึงความบริสุทธิ์ที่เรียกว่า กังขาวิตรณวิสุทธิ คือความบริสุทธิ์เพราะเกิดญาณแห่งการข้ามพ้นความสงสัย อุปมา บุคคลใดไม่เคยเห็นตัวกระต่าย เกิดความสงสัยว่ากระต่ายนี้มีเขาหรือเปล่า ถ้ามีเขาจะมีรูปร่างเป็นอย่างไรบ้าง กลมๆ หรืองอๆ สั้นหรือยาว หรือมีลักษณะเป็นอย่างไร ซึ่งทำให้เป็นที่สงสัยต่างๆ นานา เพราะเขาไม่เคยเห็นกระต่ายตัวจริงนั่นเอง ถ้าบุคคลนั้นเคยเห็นตัวกระต่ายแม้แต่เพียงครั้งเดียว ก็จะไม่สงสัยว่าเขากระต่ายนั้นมีหรือเปล่า หรือมีลักษณะเป็นอย่างไร ฉันใด ในที่นี้ก็ทำนองเดียวกัน บุคคลใดไม่เคยกำหนดรูป นาม ไม่เคยเห็นตัวรูป นาม และไม่เคยพบเหตุผลของรูป นามทั้งสองนั้น ความสงสัยที่ยึดถือรูป นาม ขันธ์ ๕ ว่ามีตัว มีตน มีสัตว์ บุคคล เรา เขา ถ้ามีตัวตนแล้ว จะมีรูปร่างลักษณะสัณฐานเป็นอย่างไรบ้าง ให้รู้สึกสงสัยไปต่างๆ นานา เมื่อโยคีผู้ปฏิบัติได้บรรลุถึงปัจจย-ปริคคหญาณแล้ว ความสงสัยต่างๆ ตามที่กล่าวมาแล้วก็จะหายไปโดยสิ้นเชิง ญาณคือความรู้ที่ข้ามพ้นความสงสัยเสียได้นั้น เรียกว่ากังขาวิตรณวิสุทธิ

จบกังขาวิตรณวิสุทธิ

หมดอายุ 23/02/2566

สัมมสนญาณ ที่ ๓

การที่ผู้หนึ่งผู้ใดจะขึ้นไปอยู่บนบ้านได้นั้น ใช่ว่าอยู่ดีๆ ก็ปรากฏตัวอยู่บนบ้านเลยทีเดียว หาได้ไม่ ต้องก้าวขึ้นบันไดทีละขั้นๆ จนกว่าจะถึงข้างบน ข้อนี้ฉันใด โยคีผู้ปฏิบัติก็เหมือนกัน เมื่อก้าวมาถึงญาณที่ ๒ คือ ปัจจยปริคคหญาณแล้ว ถ้าตั้งใจปฏิบัติต่อไปก็จะก้าวขึ้นสู่ญาณที่ ๓ ซึ่งมีชื่อว่า **สัมมสนญาณ**

วิปัสสนาจารย์จะรู้ได้ว่า โยคีบุคคลบรรลุถึงสัมมสนญาณแล้ว โดยรู้ได้จากลักษณะของญาณนี้ดังต่อไปนี้

๑. เมื่อโยคีตั้งสติกำหนดอาการพองยุบ การรู้อาการพองยุบนั้นจะแตกต่างจากญาณที่ผ่านมาแล้ว คือ

ก. นามรูปปริจเฉทญาณ โยคีรู้ชัดแต่เฉพาะระยะกลางของอาการพองยุบ

ข. ปัจจยปริคคหญาณ โยคีรู้ชัดแต่ระยะแรกและระยะกลางของการพองยุบ

ค. สัมมสนญาณ โยคีรู้ชัดตลอดหมด ทั้งระยะแรก ระยะกลาง และระยะสุดท้าย

ฉะนั้น ท่านวิปัสสนาจารย์ควรถามว่า เมื่อกำหนดไปๆ อาการพองยุบยังคงเดิมหรือว่าเปลี่ยนแปลงไป เช่นว่า พอกำหนดพอง เมื่อการพองหายไปนั้น หายไปหมด หรือยังเหลืออยู่พอให้เห็นบ้าง ถ้าโยคีตอบว่า ขณะที่อาการพองหายไปนั้น หายไปไม่หมด ยังเหลืออยู่เห็นได้ชัดเจน เช่นนี้แสดงว่าโยคีเห็นระยะสุดท้ายของอาการพองอย่างชัดเจน เป็นอันเห็นตลอดสายคือระยะแรก กลาง สุดท้าย อันเป็นลักษณะของญาณนี้ บางโยคีแม้ยังมิได้ถามก็เล่าอาการที่ตนเห็นได้อย่างแจ่มแจ้ง อันแสดงว่าบัดนี้โยคีบรรลุถึงสัมมสนญาณแล้วนี้เป็นการทราบโดยอัชฌัตติการมณ์ คือ อารมณ์ภายใน

๒. มีทางรู้ลักษณะของญาณนี้โดยพหิทธารมณ์ คืออารมณ์ภายนอกอีกด้วย คือรู้ได้โดยลักษณะของนิมิตที่ปรากฏว่า นิมิตของญาณนี้ค่อยๆ เกิดขึ้นแล้วก็ตั้งอยู่นาน เมื่อหายไปก็ค่อยๆ หายไปเห็นได้ชัดเจน เช่น เห็นนิมิตที่เป็นแสงสว่างดวงใหญ่เกิดตรงหน้าใกล้ๆ แล้วค่อยๆ ลอยห่างออกไปๆ จนเห็นเล็กลงๆ แล้วหายไป หรือมิฉะนั้นเห็นแสงเป็นดวงปรากฏในที่ไกล แล้วค่อยๆ ลอยใกล้ๆ เข้ามาๆ แล้วหายไป ดังนี้เป็นต้น ซึ่งผิดกับนิมิตของปัจจยปริคคหญาณ เพราะในปัจจยปริคคหญาณนั้น เมื่อนิมิตเกิดขึ้นมาอย่างหนึ่งยังไม่ทันจะหายไปหมด นิมิตอย่างใหม่ก็เกิดซ้อนขึ้นมาอีกแล้ว ทำให้โยคีบุคคลไม่เห็นระยะสุดท้ายของนิมิตอารมณ์ แต่ในสัมมสนญาณนี้ นิมิตปรากฏให้เห็นชัดเจนหมดทั้ง ๓ ขณะ คือ อุปปาทะเกิดขึ้น ฐีติตั้งอยู่ ภังคะดับไป อันเป็นเหตุให้เห็นพระไตรลักษณ์ คือ อนิจจัง ทุกขัง อนัตตา อย่างชัดเจน ฉะนั้น ญาณนี้จึงจัดเข้าเป็นวิปัสสนาญาณแท้ ส่วนญาณที่ ๑ และที่ ๒ ที่ผ่านมาเป็นเพียงบันไดให้เกิดญาณที่ ๓ นี้ เท่านั้น

หมดอายุ 23/02/56

๓. มีทางรู้ลักษณะของญาณนี้โดยทางเวทนาอีกประการหนึ่งคือ เมื่อถึงญาณนี้จะมีทุกขเวทนาเกิดขึ้นมากเหลือเกิน จนบางคนทนปฏิบัติต่อไปไม่ไหวถึงกับหนีไปก็มี ลาออกจากการปฏิบัติก็มี เพราะเป็นทุกขเวทนาที่หนักมาก และมีอาการแปลกๆ สุดที่จะพรรณนา บางทีรู้สึกคล้ายๆ กับว่าจะสิ้นชีวิตลงไปทีเดียว การที่เวทนาปรากฏมากมายก็เพื่อให้โยคีผู้ตั้งสติกำหนดเห็นพระไตรลักษณ์อย่างแจ้งชัด เช่นเมื่อมีอาการเจ็บปวดเกิดขึ้นก็จะได้เห็นว่า รูป นามเป็นทุกข์ ครั้นกำหนดจนทุกขเวทนาหายไปเอง ก็จะเห็นอนิจจังไม่เที่ยง ต่อเมื่อทราบชัดว่าทุกขเวทนาเหล่านี้ตนไม่ปรารถนามันก็เกิด และเมื่อจะหายมันก็หายไปเอง เป็นอนัตตา ผู้ใดจะไปบังคับบัญชาไม่ได้

สรุปความว่า การเห็นพระไตรลักษณ์อย่างแจ้งชัดเป็นลักษณะของสัมมาสนญาณนี้ ข้อสำคัญที่พึงตระหนักให้จงดีว่า เมื่อถึงญาณนี้แล้วผู้ปฏิบัติย่อมประสบทุกขเวทนาอย่างไม่เคยพบมาแต่ก่อน ฉะนั้น วิปัสสนาจารย์ควรปลอบใจผู้ปฏิบัติให้มาก พยายามปลูกศรัทธาให้เกิดยิ่งๆ ขึ้น เพื่อโยคีจะได้มีกำลังใจปฏิบัติต่อไปอีก

จบสัมมสนญาณ

อุทยัพพยญาณ ที่ ๔

ธรรมดาการเดินทางก็ย่อมต้องพบความลำบากบ้าง สบายบ้าง จนกว่าจะบรรลุถึงจุดหมายปลายทาง การปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐานนี้ ก็เหมือนกับการเดินทางคือ ถึงบางญาณก็ต้องพบกับความลำบากเกิดทุกขเวทนามากมาย บางญาณก็ได้พบได้เห็นอาการแปลกๆ ดังเช่นโยคีผู้ปฏิบัติได้ประสบทุกขเวทนาในสัมมสนญาณแล้ว ถ้าไม่เลิกปฏิบัติเสียก่อน มีความอดทน ตั้งใจกำหนดเป็นอย่างดี ในไม่ช้าสภาวญาณก็จะก้าวหน้าขึ้นไปอีกขั้นหนึ่ง ญาณที่ก้าวขึ้นใหม่นี้ก็คือ **อุทยัพพยญาณ** ซึ่งวิปัสสนาจารย์จะรู้ได้จากลักษณะของญาณนี้ดังต่อไปนี้ :-

๑. รู้ได้จากอัชฌัตติการมณ์ คืออารมณ์ภายใน เช่น บางโยคีจะบอกเองว่าเวลานี้การกำหนดพอง - ยุบไม่เหมือนก่อนแล้ว รู้สึกว่าหายไปเร็วเหลือเกิน อาการที่พอง - ยุบหายไปเร็วเกิดดับเร็ว นั้นเป็นลักษณะของญาณนี้ เมื่อวิปัสสนาจารย์ประสงค์จะทราบว่าถึงญาณนี้แล้วหรือยังแต่โยคีก็ยังไม่บอกถึงอาการเหล่านี้ เช่นนี้ต้องถามควบกันทั้ง ๒ ญาณ คือ ถามว่าเวลานี้การกำหนดเป็นอย่างไรบ้าง อาการพอง - ยุบหายไปช้าๆ หรือว่าหายไปเร็วๆ ถ้าตอบว่าหายไปช้าๆ ก็แสดงว่าโยคียังไม่ถึงญาณนี้ ยังอยู่เพียงสัมมสนญาณเท่านั้น แต่ถ้าตอบว่าหายไปเร็วๆ เกิดดับเร็วก็แสดงว่าโยคีถึงอุทยัพพยญาณแล้ว ลักษณะของญาณนี้เกิดดับเร็ว ฉะนั้น อาการพอง - ยุบจึงปรากฏชัดแต่เพียง ๒ ขณะเท่านั้น คือ ขณะแรกของอาการพอง - ยุบ (อุปปาทะ) และขณะสุดท้ายของอาการพอง - ยุบ (ภังคะ) ส่วนฐีติขณะปรากฏเร็วมาก โยคีเห็นไม่ชัด จนรู้สึกเหมือนกับว่าไม่ปรากฏ

๒. รู้ได้จากพหิทธารมณ์ คือ อารมณ์ภายนอก ได้แก่นิมิตต่างๆ ที่ปรากฏ ซึ่งเมื่อเกิดขึ้นแล้วก็หายไปอย่างรวดเร็ว เพื่อแสดงความเกิดดับให้ปรากฏชัดเจน ฉะนั้นจึงปรากฏชัดแต่เพียง ๒ ขณะ คือ อุปปาทะ (ขณะเกิด) และภังคะ (ขณะดับ) ดังกล่าวมาแล้ว เปรียบได้กับท่อนไม้ที่โยนขึ้นไปในอากาศ พอสุดกำลังที่โยนขึ้นไปก็จะตกลงมาทันที ถ้าจะมีคำถามว่า ท่อนไม้นั้นเมื่อขึ้นไปสูงสุดกำลังที่โยนไปแล้ว ไม่ตั้งอยู่กลางอากาศ หรือแก้ว่า ตั้งอยู่แต่อาการที่ตั้งอยู่ (ฐีติขณะ) นั้นเร็วมาก จนไม่สามารถกำหนดได้ จะกำหนดได้แต่เวลาโยนขึ้น (อุปปาทขณะ) และเวลาตกลงมา (ภังคขณะ) เท่านั้น สรุปว่าอาการเกิดดับของนิมิตต่างๆ ในญาณนี้ เกิดเร็วแล้วก็หายเร็ว

๓. รู้ได้จากอาการของเวทนา ทุกขเวทนาในญาณนี้ก็ยังมีอยู่บ้าง แต่เมื่อเกิดขึ้น พอกำหนดก็ดับไปเร็ว แล้วก็เกิดขึ้นอีก ตั้งอยู่ไม่นานก็ดับไป เกิดขึ้นดับไปอยู่อย่างนี้เสมอ โยคีที่เคยนึกคร้ามต่อทุกขเวทนา ในสัมมสนญาณนั้น เมื่อถึงระยะนี้จะไม่รู้สึกหวาดเกรงอีกต่อไป เพราะรู้ล่วงหน้าอยู่แล้วว่า เมื่อเวทนาเกิดไม่ช้าก็ต้องดับไป การที่เกิดขึ้นแล้วดับไปอยู่เช่นนี้ ก็เพื่อแสดงสภาวะเกิดดับให้ปรากฏชัดนั่นเอง นี้แหละเป็นลักษณะของอุทยัพพยญาณที่วิปัสสนาจารย์จะพึงทราบได้

นอกจากนี้ยังมีลักษณะพิเศษของอุทยัพพยญาณที่ควรจะทราบเอาไว้ด้วย คือเมื่อถึงญาณนี้แล้วใจของโยคีผู้ปฏิบัติจะผ่องใสโดยอำนาจของสมาธิ เป็นเหตุให้เกิดวิปัสสนูปกิเลสขึ้นมา ทำให้ประสบพบเห็น และเกิดความรู้สึกนึกคิดแปลกประหลาดต่างๆ นานา ซึ่งผู้ที่ไม่เคยเข้าปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐาน จะไม่มีโอกาสได้พบเห็นเป็นอันขาด

วิปัสสนูปกิเลสมี ๑๐ ประการ คือ

๑. **โอภาส** *ได้แก่ วิปัสสโนภาส* เห็นแสงสว่างมากมายเต็มไปหมด บางทีเห็นห้องที่ตนนั่งอยู่สว่างไสวไปทั่วห้อง หรือสถานที่ที่ตนบำเพ็ญวิปัสสนาอยู่สว่างไปทั่วบริเวณ บางทีก็เห็นแสงสว่างไปจนสุดสายตา ถ้าโยคีบุคคลมีมนสิการไม่ดีก็จะเข้าใจผิดคิดไปว่าตนได้สำเร็จแล้ว คือได้บรรลุมรรคญาณ ผลญาณ แล้วเกิดความยินดีขอบใจเป็นหนักหนา แล้วก็เลยนึกถึงบุญบารมีของตนเองว่าตนเป็นคนมีวาสนาบารมีสูง จึงได้ประสบพบเห็นสิ่งที่คนธรรมดาสามัญไม่อาจเห็นได้

๒. **ญาณ** *ได้แก่ วิปัสสนาญาณ* เกิดปัญญาในการบำเพ็ญวิปัสสนา กำหนดรูป นามได้คล่องแคล่วว่องไวขึ้นอย่างประหลาด ผิดกว่าแต่ก่อนซึ่งเคยกำหนดด้วยความยากลำบากแม้จะอุตสาหะระมัดระวังก็ยังพลั้งเผลอบ่อยๆ ต้องตั้งใจอย่างเคร่งครัด แต่บัดนี้การกำหนดดูคล่องแคล่วว่องไวไปหมด ที่เคยทำไม่ได้ก็ทำได้อย่างสะดวกสบาย ระยะนี้ถ้ามนสิการไม่ดีก็จะเข้าใจผิดคิดนึกไปเองว่า ตนคงได้สำเร็จแล้ว เพราะสามารถกำหนดได้สะดวกยิ่งนัก ถ้าเป็นอย่างนี้ถึงอาจารย์จะให้กัมมัฏฐานเพิ่มสักเท่าไรก็ไม่กลัว อาจารย์ของตนตอนปฏิบัติจะกำหนดได้ดีเหมือนอย่างนี้หรือไม่

หมดอายุ 28/02/2566

หนอ คงไม่ได้แน่ๆ บางรายก็เกิดสงสัยว่า อาจารย์จะให้กัมมัฏฐานผิดเสียแล้ว เพราะดูง่ายเกินไป ถ้าตนได้เป็นอาจารย์เมื่อไร จะต้องคิดตั้งบทกัมมัฏฐานให้แนบเนียนกว่านี้ เพราะอย่างนี้ใช้ไม่ได้ ง่ายเกินไป มีการดูถูกอาจารย์อย่างรุนแรง เพราะเกิดปัญญามากมายเหลือเกิน

๓. **ปีติ** *ได้แก่ วิปัสสนาปีติ* รู้สึกเยือกเย็นขึ้นมาอย่างบอกไม่ถูก บางทีก็เกิดซาบซ่าไปหมดทั้งตัว บางทีทำให้ตัวเบาตัวลอยก็ได้ คือเกิดความรู้สึกตัวลอยขึ้นคืบหนึ่งบ้าง บางทีลอยไปได้ไกลๆ ก็มี

ปีติมี ๕ ประการ คือ

๑. ขุททกาปีติ

๒. ขณิกาปีติ

๓. โอกกันติกาปีติ

๔. อุพเพงคาปีติ

๕. ผรณาปีติ

ปีติทั้ง ๕ ประการนี้ย่อมเกิดขึ้นแก่ผู้ปฏิบัติอย่างแน่นอน ถ้าโยคีมีมนสิการไม่ดีก็ทำให้สำคัญผิด เช่นเดียวกับวิปัสสนูปกิเลสข้อต้นๆ เพราะเป็นปีติที่ไม่เคยพบมาก่อนเลยในชีวิต

๔. **ปัสสัทธิ** *ได้แก่ วิปัสสนาปัสสัทธิ* เกิดความสงบทั้งกายและใจ รู้สึกเย็นไปทั้งร่าง ตัวเบา ไม่หนัก ไม่แข็งกระด้าง อ่อนสลวย ทุกขเวทนาไม่มีเลย แม้ใจก็เช่นเดียวกัน เป็นจิตสงบ จิตเบา จิตอ่อน และจิตตรง เป็นความสงบอย่างยิ่ง เสวยความยินดีอย่างที่มนุษย์ธรรมดาสามัญไม่เคยพบ มีสาธกพยานว่า

สุญฺญาคารๆ ปวิฏฺฐสฺส สนฺตจิตฺตสฺส ภิกฺขุโน อมานุสีรตี โหติ สมฺมา ธมฺมๆ วิปสฺสโต ยโต ยโต สมฺมสติ ขนฺธานๆ อุทยพฺพยๆ ลภเต ปีติปามุชฺชๆ อมตๆ ตๆ วิชานตๆ.

ภิกษุผู้เข้าไปอยู่เรือนว่าง เห็นแจ้งธรรมด้วยดี ย่อมประสบความยินดีที่มนุษย์ธรรมดาสามัญไม่อาจพบได้ ขณะที่ถึงอุทยัพพยญาณ ย่อมพบความปีติปราโมทย์ ฉะนั้นเป็นอมฤตสำหรับผู้ได้เห็นแจ้งอยู่

๕. **สุข** *ได้แก่ วิปัสสนาสุข* คือสุขที่เกิดขึ้นในวิปัสสนา สุขชนิดนี้เป็นสุขที่ละเอียดประณีตเป็นอย่างยิ่ง ซึมซาบไปตลอดทั่วทั้งร่างกายอย่างที่ไม่เคยพบเคยเห็นมาก่อน เป็นสุขท่วมทันหัวใจ ไม่สามารถที่จะบรรยายให้ถูกต้องได้ เพราะเป็นสุขที่มีรสอันล้ำลึกแปลกประหลาด เป็นสุขที่ประเสริฐกว่าความสุขธรรมดาที่มนุษย์พบเห็น สรุปว่า บรรดาความสุขทั้งหลายแล้ว อะไรจะมาสุขเท่าวิปัสสนาสุขเป็นไม่มี ฉะนั้นถ้ามนสิการไม่ดีก็จะทำให้โยคีเข้าใจผิดดังกล่าวมาแล้ว

ตรวจแล้ว 23/02/256

๖. อธิโมกข์ *ได้แก่ ศรัทธา* คือเกิดศรัทธาขึ้นมาอย่างมากมาย เป็นศรัทธาที่มีกำลังมาก เพราะจิตและเจตสิกผ่องใสเป็นอย่างยิ่งด้วยอำนาจศรัทธากล้า พาให้นึกคิดไปใหญ่โตเช่นคิดถึงคนทั้งหลายอยากให้เขาได้เข้ากัมมัฏฐานอย่างตนบ้าง เป็นต้น คนที่รักใคร่ชอบพอบิดามารดา อุปัชฌายาจารย์ อันศรัทธาชนิดนี้มีความรุนแรงมาก ขนาดที่ว่าแม้ท่านผู้มีพระคุณเหล่านั้นได้ตายไปแล้ว ตนก็แทบจะไปขนกระดูกท่านเหล่านั้นมาปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐานเหมือนตนบ้างทีเดียว เมื่อนึกใกล้เข้ามาถึงอาจารย์ผู้ให้กัมมัฏฐานแก่ตนในปัจจุบัน ก็เกิดศรัทธาในตัวท่าน นึกถึงบุญคุณของท่านตลอดจนบุญคุณของพระพุทธศาสนาเป็นอย่างยิ่งว่า การที่ตนได้พบเห็นธรรมะได้รับความสุขอยู่ในขณะนี้ ก็เพราะได้อาจารย์ช่วยแนะนำสั่งสอนตามแนวทางพระพุทธศาสนา ซึ่งแต่ก่อนนี้เคยเชื่อบ้าง ไม่เชื่อบ้าง แต่บัดนี้เชื่อจริงๆ ถ้าจะทำกุศลใดๆ ในภายหน้า ก็จะทำแต่เฉพาะกุศลที่เกี่ยวกับวิปัสสนานี้ เพราะได้เห็นคุณค่าของการปฏิบัติ ถ้าโยคีผู้นั้นเป็นบรรพชิตก็จะคิดวางแผนการณ์สร้างมโนภาพว่า เมื่อตนสำเร็จออกจากกัมมัฏฐานไป จะต้องไปหาที่ที่เหมาะตั้งสำนักวิปัสสนากัมมัฏฐานขึ้น แล้วตั้งตัวเองเป็นอาจารย์สั่งสอนให้คนทั้งหลายได้รู้จักพระศาสนาที่ถูกต้องว่า ประโยชน์ที่แท้จริงคือการปฏิบัติวิปัสสนานี้เอง คนทั้งหลายยังโง่มากที่ไม่รู้จักปฏิบัติอย่างที่ตนกำลังทำอยู่นี้ เป็นที่น่าสงสาร ฉะนั้น จะต้องช่วยเขาไม่ให้หลงผิด จะได้พ้นทุกข์ เมื่อคิดเพลิดเพลินไปด้วยศรัทธาอันแรงกล้า โยคีนั้นก็เลยลืมมูลกัมมัฏฐานคือการตั้งสติกำหนดทำให้กัมมัฏฐานรั่ว คือ บกพร่อง อันที่จริงความศรัทธาที่เกิดขึ้นนี้เป็นของดี เพราะเป็นศรัทธาที่เกิดขึ้นในขณะที่จิตบริสุทธิ์ผุดผ่อง ซึ่งคนธรรมดาจะเกิดศรัทธาขนาดนี้ไม่ได้ แต่ที่จะเป็นวิปัสสนูปกิเลสก็เพราะว่าเมื่อจิตเพลิดเพลินไปด้วยศรัทธา ก็ทำให้ละเลยมูลกัมมัฏฐาน คือการตั้งสติกำหนดทำให้เสียเวลาในการปฏิบัติวิปัสสนา และเมื่อมนสิการไม่ดี มีตัณหา มานะ ทิฏฐิเข้ามาประสมด้วย ก็จะทำให้การบำเพ็ญซัดส่ายยิ่งขึ้น ไม่ก้าวหน้าไปเท่าที่ควร

๗. ปัคคหะ *ได้แก่ วิริยะ* เกิดขยันขึ้นอย่างผิดปกติ พยายามในการปฏิบัติวิปัสสนาอย่างไม่รู้จักเหน็ดเหนื่อย แต่ก่อนแม้อาจารย์จะคอยเตือนให้พยายามทำความเพียร ก็รู้สึกว่ายากเหน็ดเหนื่อย อ่อนเพลีย จนเกือบจะตายอยู่แล้ว ซึ่งไม่มีใครอีกแล้วในโลกนี้จะเหมือนกับตน อาจารย์ก็คอยจู้จี้เคี่ยวเข็ญตลอดเวลา แต่บัดนี้ความคิดเช่นนั้นหายไปสิ้น เกิดความขยันขึ้นเป็นพิเศษ จนทำให้ตนเองแปลกใจว่า เหตุใดตนจึงได้มีวิริยะมาก ไม่รู้จักเหน็ดเหนื่อยในการปฏิบัติเช่นนี้ และเมื่อมนสิการไม่ดี ก็จะเข้าใจตนเองผิดไปว่า ได้มรรค ผล นิพพานแล้วจึงเป็นวิปัสสนูปกิเลส

๘. อุปัฏฐาน *ได้แก่ สติ* เกิดมีสติดีขึ้นมาอย่างน่าอัศจรรย์ ทำให้กำหนดได้หมดทุกสิ่งทุกอย่าง สิ่งที่เคยกำหนดได้ยากหรือต้องขืนใจกำหนด มาบัดนี้กำหนดได้อย่างคล่องแคล่วจนตนเองก็แปลกใจว่าสติช่างดีพร้อมไปเสียทุกอย่าง ทุกขณะ ทุกอิริยาบถกำหนดได้ทั้งนั้น เพราะสติตั้งมั่น ไม่โยก ไม่คลอน ไม่หวั่นไหว ไม่เผลอ ซึ่งแต่ก่อนมาไม่เคยเป็นอย่างนี้เลย ถ้ามนสิการไม่ดี ก็จะเกิดสงสัยตนเองผิดไปว่า ทำไมตนจึงมีสติดีขึ้นมาอย่างที่ไม่เคยเป็นมาแต่ก่อน หรือว่าตนอาจพบธรรมวิเศษแล้วก็ได้

หมดอายุ 30/12/2566

๙. อุเปกขา *ได้แก่ วิปัสสนูเปกขา* เกิดความวางเฉยในสังขารอารมณ์ทั้งปวง ไม่ยินดียินร้ายต่อทุกสิ่งเหมือนคนไม่มีกิเลส ไม่สะดุ้งสะเทือนต่ออารมณ์ทุกชนิด เป็นอุเปกขาที่มีกำลังแรงกล้า แม้จะมีอารมณ์ใดมากระทบก็ไม่หวั่นไหว วางเฉยเสียได้ทุกประการ จนตนเองก็แปลกใจในภาวะที่เปลี่ยนแปรไปเช่นนี้เป็นยิ่งนัก ถ้ามนสิการไม่ดีก็ทำให้เข้าใจผิดคิดว่าตนเป็นพระอรหันต์แล้ว เพราะวางเฉยได้ ไม่ยินดียินร้ายอะไรเลย หมดกิเลสได้มรรค ผล นิพพานเป็นอย่างนี้เองหนอ **นี้เนื่องจากมีทิฏฐิเข้ามาแทรก** และยังคิดต่อไปอีกว่าตนมีบุญวาสนามาก ปฏิบัติไม่นานเท่าใดก็ได้มรรค ผลง่ายๆ ไม่มีใครจะเหมือนตน **นี้เนื่องจากมีมานะเข้ามาแทรก** ต่อไปก็มีความคิดว่าตนสบายแล้ว ไม่ต้องยินดียินร้ายอะไรทั้งหมดอีกต่อไป ถึงออกจากกัมมัฏฐานแล้วก็จะอยู่ในโลกนี้อย่างสงบสบายไม่ต้องรัก ไม่ต้องชัง ไม่ต้องดีใจเสียใจให้วุ่นวาย เหมือนคนทั้งหลายที่กำลังเป็นกันอยู่ ขอให้ตนได้เป็นอยู่อย่างนี้ตลอดไปเถิด **นี้เรียกว่ามีตัณหาเข้ามาแทรก**

รวมความว่า อุเปกขานี้แท้จริงเป็นของดี แต่ถ้ามนสิการไม่ดี มีตัณหา มานะ ทิฏฐิเข้ามาแทรก ก็จะกลายเป็นวิปัสสนูปกิเลสไปเลย

๑๐. นิกันติ *ได้แก่ วิปัสสนานิกันติ* คือ ความใคร่ ความต้องการ ยินดี ติดใจ ชอบใจ ในคุณพิเศษทั้ง ๙ ประการ คือ ตั้งแต่โอภาสจนถึงอุเปกขา ความสำคัญของวิปัสสนูปกิเลสข้อนี้ จะได้อธิบายอีกในบทข้างหน้า

วิปัสสนูปกิเลสทั้ง ๑๐ ประการนี้ ย่อมเกิดขึ้นแก่โยคีผู้ปฏิบัติทุกคน เมื่อบรรลุถึงอุทยัพพยญาณอย่างอ่อน ฉะนั้น พอถึงระยะนี้วิปัสสนาจารย์พึงคอยตักเตือนคอยให้สติ อย่าให้โยคีหลงผิดอยู่ในวิปัสสนูปกิเลสเป็นอันขาด ควรดุก็ต้องดุ ควรว่าก็ต้องว่า อย่าได้เกรงใจเลย ต้องมุ่งประโยชน์เบื้องหน้าของโยคีบุคคลเป็นสำคัญ

มีข้อที่ควรทราบอีกอย่างหนึ่งก็คือ วิปัสสนูปกิเลสบางข้อมีสภาวะคล้ายๆ กับ โคตรภูญาณ มรรคญาณ ผลญาณ ความคล้ายๆ กันนี้เป็นเหตุให้เข้าใจผิด จะได้กล่าวถึงในข้างหน้าเมื่อถึงสภาวะจริงๆ ของญาณนั้น มิใช่แต่โยคีเท่านั้นที่จะเข้าใจผิด แม้แต่อาจารย์เองก็อาจเข้าใจผิดไปด้วย คือเมื่อโยคีเล่าให้ฟังถึงสภาวะที่เกิดขึ้นกับตน ซึ่งคล้ายกับสภาวะของโคตรภูญาณ มรรคญาณ ผลญาณเป็นอย่างยิ่ง อาจารย์มิได้พิจารณาให้ดี ไม่รอบคอบ ยินดีว่าศิษย์ของตนได้บรรลุถึงผลสูงสุดของการปฏิบัติแล้ว จึงตัดสินใจให้โยคีบุคคลผู้นั้นเลิกปฏิบัติ โดยไม่คำนึงถึงว่าระยะที่แล้วมาศิษย์ของตนได้ผ่านญาณอะไรมาบ้างแล้ว และจะต้องผ่านญาณใดต่อไปอีก ไม่ได้สอบสวนผลลำดับญาณให้ถูกต้อง ด่วนตัดสินง่ายๆ เช่นนี้เป็นอันตรายแก่โยคีผู้ปฏิบัติเป็นอย่างยิ่ง เพราะเป็นการดับมรรคดับผลโดยตรงทีเดียว ฉะนั้น วิปัสสนาจารย์พึงระวังวิปัสสนูปกิเลสนี้ให้มาก เพราะเคยทำให้ทั้งศิษย์ทั้งอาจารย์พากันกอดคอตกลงไปในห้วงเหวแห่งความเข้าใจผิดมามากต่อมากแล้ว รวมความว่าญาณที่ ๔ คืออุทยัพพยญาณนี้ มีวิปัสสนูปกิเลสเกิดขึ้นอย่างประหลาดมหัศจรรย์ โยคีมากคนก็พูดมากอย่างตามอาการต่างๆ ของวิปัสสนูปกิเลสนั้น แต่ข้อสำคัญต้องให้ได้ลักษณะ คือ รูป นามเกิดดับเร็วๆ ก็เป็นอันว่าใช่อุทยัพพยญาณแน่นอน

เรื่องพิเศษเกี่ยวกับวิปัสสนูปกิเลส

ถ้าจะมี*ปุจฉาว่า* - เมื่อโยคีบุคคลบรรลุถึงอุทยัพพยญาณอย่างอ่อนนี้แล้ว เหตุไฉนจึงต้องมีวิปัสสนูปกิเลสเกิดขึ้นเล่า? *คำวิสัชนาก็คือ* วิปัสสนูปกิเลสเหล่านั้นเกิดขึ้นโดยอำนาจสมาธิ คือโยคีบุคคลปฏิบัติมาถึงขั้นนี้แล้วกำลังสมาธิจะดีขึ้นมาก ทำให้จิตใจผ่องใส เป็นเหตุให้ได้พบเห็นสิ่งที่แปลกประหลาดมหัศจรรย์ที่ตนไม่เคยพบเห็นมาก่อนเช่นโอภาสเป็นต้น การที่โอภาสเกิดจากจิตใจผ่องใสนี้มีตัวอย่างคือ พระฉัพพรรณรังสีของสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าบรมโลกุตตมาจารย์เมื่อทรงเทศนาพระอภิธรรม ๗ คัมภีร์นั้น ขณะที่ทรงแสดงคัมภีร์ที่ ๑ ถึงที่ ๖ ก็ทรงมีพระอากัปกิริยาเป็นธรรมดาเหมือนกับการแสดงธรรมตามปกติมิได้มีสิ่งใดพิเศษเกิดขึ้น แต่เมื่อทรงแสดงถึงคัมภีร์ที่ ๗ คือ คัมภีร์มหาปัฏฐาน ก็เกิดฉัพพรรณรังสีรอบพระวรกายเป็นที่น่าอัศจรรย์ บุคคลทั้งหลายซึ่งกำลังสดับพระธรรมเทศนาอยู่ ครั้นเห็นความมหัศจรรย์ดังนั้น ผู้ที่มีปัญญาน้อยรู้เท่าไม่ถึงการณ์ก็เข้าใจผิดคิดว่าพระสัมมาสัมพุทธเจ้าคงจะทรงจนพระปัญญาแล้วคงจะทรงอึดอัดพระทัยถึงต้องเปล่งพระฉัพพรรณรังสีดั่งพระหฤทัยอย่างเด็มที่ ป่านฉะนี้คงจะมีพระเสโทไหลซึมออกมาแล้วกระมังหนอ แต่ที่แท้นั้นเนื่องจากพระพุทธองค์ทรงมีพระหฤทัยราบรื่นผ่องใส จึงได้ปรากฏพระฉัพพรรณรังสีขึ้น เพราะขณะที่พระองค์ทรงแสดงธรรมโปรดเวไนยสัตว์ตามปกติก็ดี ขณะที่ทรงแสดงพระอภิธรรม ๖ คัมภีร์ก็ดี ธรรมเหล่านั้นยังไม่กว้างขวางไม่เพียงพอแก่พระสัพพัญญุตาญาณของพระองค์ ที่ได้ทรงสร้างพระปัญญาบารมีมาถึง ๔ อสงไขยแสนมหากัป แต่เมื่อถึงคัมภีร์มหาปัฏฐานซึ่งมีเนื้อความเป็นอนันตนัย ละเอียดลออ คัมภีรภาพสุขุมลุ่มลึก กว้างขวาง เหมาะสมอย่างยิ่งสำหรับเป็นที่เที่ยวไปแห่งพระสัพพัญญุตญาณ เปรียบเหมือนมัจฉาชาติขนาดใหญ่ในโลก เช่น ปลาติมิงคละ หรือปลาอานันทะ ถ้าแหวกว่ายอยู่ในแม่น้ำเล็กๆ ก็ย่อมจะอึดอัดไม่สะดวก ไม่ราบรื่นแจ่มใส ว่ายไปไม่ได้เด็มที่ แต่ถ้าได้แหวกว่ายอยู่ในมหาสมุทรทะเลหลวง ย่อมจะหมดความอึดอัด ได้รับความรื่นเริงเด็มที่เพราะว่ายไปได้สะดวก ข้อนี้ฉันใด พระพุทธองค์เมื่อทรงแสดงคัมภีร์มหาปัฏฐานอันเป็นอนันตนัย คล้ายกับมหาสมุทรอันกว้างใหญ่ไพศาล เหมาะแก่การเป็นที่เที่ยวไปแห่งพระสัพพัญญุตญาณอันทรงสร้างสมมานานสุดที่จะประมาณได้ ย่อมจะทรงมีพระหฤทัยผ่องใสจนพระฉัพพรรณรังสีปรากฏออกมาฉันนั้น วิปัสสนูปกิเลสก็ทำนองเดียวกัน เมื่อโยคีบุคคลปฏิบัติวิปัสสนาบรรลุถึงอุทยัพพยญาณอย่างอ่อนนี้แล้ว ด้วยอำนาจของสมาธิที่แก่กล้าขึ้น ก็ทำให้เกิดวิปัสสนูปกิเลสอย่างใดอย่างหนึ่ง เช่น โอภาสเป็นต้น

ในคัมภีร์วิสุทธิมัคคอรรถกถาได้แสดงไว้ว่า :-

อิเม โอภาสาทโย อุปกิเลสวตฺถุตาย อุปกิเลสาติ วุตฺตา น อกุสลตฺตา นิกนฺติ ปน อุปกิเลโส เจว อุปกิเลสวตฺถุ จ วตฺถุวเสเนว เจเต ทส คาหวเสน ปน สมตีส โหนฺติ.

วิปัสสนูปกิเลสตั้งแต่โอภาสจนถึงอุเปกขา ๙ ประการนี้เรียกว่า อุปกิเลส เพราะเป็นที่อาศัยของตัณหา มานะ ทิฏฐิ ทั้ง ๙ ประการนี้ ตัวจริงแท้ๆ ไม่ได้เป็นอกุศลเลย แต่ประการสุดท้ายคือนิกันติ เป็นอุปกิเลสด้วย ทั้งเป็นที่อาศัยของอุปกิเลสด้วย อุปกิเลส ๑๐ ประการนั้น นับโดยที่ตั้งหนึ่งๆ เป็นที่อาศัยของอกุศล ๓ ตัว คือ ตัณหา มานะ ทิฏฐิ รวม ๑๐ ที่ตั้งก็เป็น ๓๐ ถ้วน

ธรรมชาติ ๙ อย่างคือ ตั้งแต่โอภาสจนถึงอุเปกขาเป็นกุศลแท้ เพราะจะเกิดขึ้นได้ก็ต้องใช้ความเพียรปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐานมาไม่น้อย แต่ที่มามีสภาพเป็นอุปกิเลสก็เพราะเมื่อเกิดขึ้นแล้ว อกุศล ๓ ตัว คือ ตัณหา มานะ ทิฏฐิ ก็คอยหาโอกาสแทรกเข้ามา เช่นเมื่อโอภาสปรากฏขึ้น **ทิฏฐิ** ก็จะเกิดแก่โยคี ทำให้นึกคิดไปว่า แสงสว่างเกิดขึ้นนี้ คงเป็นเพราะตนได้บรรลุธรรมวิเศษนี้ ต่อจากนั้น **มานะ** ก็จะเกิดขึ้น ทำให้นึกคิดไปว่าตนมีบุญแท้ๆ ต่อจากนั้นก็จะยินดีชอบใจว่า ขอให้เป็นอยู่อย่างนี้ตลอดไป อันแสดงว่าตัณหาเกิดขึ้นแล้ว เลยทำให้โอภาสซึ่งตัวจริงแล้วเป็นของดีแท้ๆ มากลายสภาพเป็นอุปกิเลสไปในเรื่องนี้มีอุปมาดังต่อไปนี้ :-

ยังมีอุบาสกผู้หนึ่งเป็นคนดีมีศีลธรรม เป็นหัวหน้ามรรคนายกวัดแห่งหนึ่ง เป็นที่นับถือของคนทั่วไปทั้งพระภิกษุสามเณรและชาวบ้าน วันหนึ่งมีเพื่อนขี้เมา ๓ คนมาชวนไปเที่ยวในตลาดและพากันเข้าไปในร้านสุรา เมื่อนั่งลงแล้วเพื่อนทั้ง ๓ ก็สั่งสุรามารับประทานจนเมาและคุยกันเอะอะ ฝูงชนเดินผ่านไปมาได้ยินเสียงดังต่างก็เหลียวดู เห็นอุบาสกผู้นั้นนั่งในวงเหล้า ก็นึกติฉินนินทาพากันเข้าใจผิดคิดว่า อุบาสกที่ตนนับถือในคุณธรรมนั้น กลายเป็นคนกินสุราไปเสียแล้ว เพราะเห็นอยู่ว่าอุบาสกนั้นนั่งอยู่ในวงเหล้า และสถานที่นั่งเป็นโรงเหล้า แม้อุบาสกผู้นั้นยังมั่นอยู่ในศีลไม่ได้ดื่มเลย นั่งเฉยๆ อยู่แท้ๆ ก็ต้องถูกนินทาเสียชื่อเสียง เพราะเพื่อนขี้เมา ๓ คนนั้นเป็นผู้ก่อเหตุ

ข้อนี้ฉันใด ธรรมชาติทั้ง ๙ ประการ คือตั้งแต่โอภาสจนถึงอุเปกขาก็เหมือนกัน ทั้งๆ ที่เป็นของดีเป็นกุศลแท้ๆ แต่ก็ต้องมาเสียชื่อกลายเป็นอุปกิเลสไป เพราะเพื่อนขี้เมาทั้ง ๓ คือ ตัณหา มานะ ทิฏฐิเป็นตัวการก่อเหตุแท้ๆ แต่พอผ่านญาณนี้ไปแล้ว ตัณหา มานะ ทิฏฐิ จากไปแล้ว ธรรมทั้ง ๙ ประการก็กลับเป็นของดีดามเดิม และดีวิเศษเสียด้วย เพราะเป็นโพชฌงค์ คือองค์คุณสำคัญของเหตุให้ได้มรรค ผล ส่วนข้อสุดท้าย คือนิกันตินั้น เป็นตัวอกุศล เป็นอุปกิเลสแท้อย่างไม่ต้องสงสัย

ฉะนั้น ในวิสุทธิมัคคอรรถกถาแสดงไว้ว่า :-

วิปสฺสนูปกิเลสา หิ ปฏิเวธปตฺตสฺส อริยสาวกสฺส เจว วิปฺปฏิปนฺนกสฺส จ นิกฺขิตฺต-กมฺมฏฺฐานสฺส กุสีตปุคฺคลสฺส นุปฺปชฺชนฺติ.

พระอริยบุคคลผู้ถึงปฏิเวธ คือท่านที่ผ่านโสพสญาณไปครั้งหนึ่งแล้ว อธิษฐานกลับลงมาถึงญาณนี้อีกก็ดี พระอริยบุคคลที่สูงขึ้นไปกว่านี้ก็ดี โยคีผู้ปฏิบัติผิดทางก็ดี โยคีผู้เกียจคร้านทอดทิ้งกัมมัฏฐานก็ดี คนเหล่านี้ย่อมไม่พบวิปัสสนูปกิเลสเลย

ดาย 23/02/2566

อนึ่ง ท่านกล่าวว่า

สมฺมาปฏิปนฺนกสฺส ปน ยุตฺตปยุตฺตสฺส อารทฺธวิปสฺสกสฺส กุลปุตฺตสฺส อุปฺปชฺชนฺติ เยว.

ส่วนผู้ปฏิบัติถูกทางก็ดี พยายามกำหนดวิปัสสนาไม่ท้อถอยจนถึงอุทยัพพยญาณอ่อนก็ดี ย่อมจะพบวิปัสสนูปกิเลสเหล่านี้แน่นอน

วิปัสสนูปกิเลสเหล่านี้ โยคาวจรกำหนดรู้ว่าเป็นทางแห่งวิปัสสนาหรือไม่เป็นทางแห่งวิปัสสนา เป็นญาณที่รู้มัคคะ อมัคคะ ญาณนี้เรียกว่า **มัคคามัคคญาณทัสสนวิสุทธิ**

จบอุทยัพพยญาณ

(๕) มัคคามัคคญาณทัสสนวิสุทธิ

ตโต ปรํ ปน ตถา ปริคฺคหิเตสุ สปจฺจเยสุ เตภูมิกสงฺขาเรสุ อตีตาทิเภทภินฺเนสุ ขนฺธาทินยมารพฺภ กลาปวเสน สงฺขิปิตฺวา อนิจฺจํ ขยฏฺเฐน ทุกฺขํ ภยฏฺเฐน อนตฺตา อสารกฏฺเฐนาติอทฺธานวเสน สนฺตติวเสน ขณวเสน วา สมฺมสนญาเณน ลกฺขณตฺตยํ สมฺมสนฺตสฺส เตเสฺวว ปจฺจยวเสน ขณวเสน จ อุทยพฺพยญาเณน อุทยพฺพยํ สมนุปฺปสฺสนฺตสฺส จ

โอภาโส ปีติ ปสฺสทฺธิ — อธิโมกฺโข จ ปคฺคโห
สุขํ ญาณมุปฏฺฐาน — มุเปกฺขา จ นิกนฺติ เจติ.

โอภาสาทิวิปสฺสนูปกฺกิเลสปริปนฺถปริคฺคหวเสน มคฺคลกฺขณววตฺถานํ มคฺคามคฺคญาณทสฺสนวิสุทฺธิ นาม.

มัคคามัคคญาณวิสุทธิ ได้แก่ การกำหนดลักษณะของมัคคปฏิปทา ด้วยสามารถกำหนดรู้อันตรายคือ วิปัสสนูปกิเลส ๑๐ มีโอภาสเป็นต้น คือ

๑. โอภาส	ได้แก่	แสงสว่าง
๒. ปีติ	ได้แก่	ความอิ่มเอิบใจ ๕ อย่าง
๓. ปัสสัทธิ	ได้แก่	อาการสงบเงียบ
๔. อธิโมกข์	ได้แก่	น้อมใจเชื่อ
๕. ปัคคหะ	ได้แก่	ความพยายาม
๖. สุข	ได้แก่	ความสบาย

หมดอายุ 23/02/2568

๗. ญาณ	ได้แก่	ปัญญา
๘. อุปัฏฐาน	ได้แก่	สติ
๙. อุเปกขา	ได้แก่	อาการวางเฉย
๑๐. นิกันติ	ได้แก่	ความใคร่

วิปัสสนูปกิเลสทั้ง ๑๐ นี้ ย่อมเกิดขึ้นแก่โยคาวจรบุคคลผู้ปรารภนัยของวิปัสสนาภูมิ มีขันธ์ ๕ เป็นต้น ในสังขารอันเป็นไปในภูมิ ๓ อันแตกต่างด้วยขันธ์ที่เป็นอดีตเป็นต้น พร้อมทั้งปัจจัยอันตนได้กำหนดรู้แล้วตามเป็นจริงต่อจากกังขาวิตรณวิสุทธินั้น แล้วประมวลพิจารณาด้วยสามารถกลาป (กลาปสัมมสนะ คือพิจารณาแต่ละขันธ์โดยไม่แยกกาล) ด้วยสามารถอัทธาน คือ กาลไกลก็ได้ (อัทธานสัมมสนะ คือพิจารณาแต่ละขันธ์แยกตามกาลไกล คือ อดีตภพ ปัจจุบันภพ อนาคตภพ) ด้วยสามารถสันตติ คือความสืบต่อของรูป นามก็ได้ (สันตติสัมมสนะ คือพิจารณาแต่ละขันธ์ที่ต่อเนื่องกันในภพเดียวกัน เช่น ความเย็นตั้งแต่เริ่มต้นจนถึงที่สุด หรือความทุกข์ใจตั้งแต่เริ่มต้นจนถึงที่สุด เป็นต้น) ด้วยสามารถขณะ คือ อุปปาทะ ฐีติ ภังคะ ก็ได้ (ขณสัมมสนะ คือพิจารณาแต่ละขันธ์ด้วยขณะทั้ง ๓ คือ ขณะเกิดขึ้น ตั้งอยู่ และดับไป) จนเห็นพระไตรลักษณ์ คือ อนิจจัง ทุกขัง อนัตตา ดังนี้ ชื่อว่า **อนิจจะ** เพราะอรรถว่าสิ้นไป ชื่อว่า **ทุกขะ** เพราะอรรถว่าน่ากลัว ชื่อว่า **อนัตตะ** เพราะอรรถว่าไม่มีสาระแก่นสาร ด้วย**สัมมสนญาณ** แล้วพิจารณาเห็นความเกิดดับของรูป นามเหล่านั้น ด้วยสามารถปัจจัย ๑ ขณะ ๑ ด้วย**อุทยัพพยญาณ**

อธิบาย คำว่า **มัคคามัคคญาณทัสสนวิสุทธิ** แยกออกเป็น ๕ บท คือ **มคฺค** บทหนึ่ง **อมคฺค** บทหนึ่ง **ญาณ** บทหนึ่ง **ทสฺสน** บทหนึ่ง **วิสุทฺธิ** บทหนึ่ง รวม ๕ บทด้วยกัน ในที่นี้

มคฺค	แปลว่า	หนทาง
อมคฺค	แปลว่า	ไม่ใช่หนทาง
ญาณ	แปลว่า	ความรู้
ทสฺสน	แปลว่า	ความเห็น
วิสุทฺธิ	แปลว่า	ความบริสุทธิ์

รวมทั้ง ๕ บท แปลว่า เป็นวิสุทธิองค์หนึ่งที่มีความรู้ความเห็นหนทางของพระนิพพาน และความรู้ความเห็นว่าไม่ใช่หนทางของพระนิพพาน หมายความว่า เป็นญาณที่รู้หนทางและไม่ใช่หนทางของวิปัสสนา คือ รูป นามซึ่งเป็นสังขารที่อยู่ในไตรภพ ที่ได้รู้มาจากทิฏฐิวิสุทธิและกังขาวิตรณวิสุทธิที่อธิบายมาแล้ว กำหนดโดยเป็นกลาป เป็นหมวดว่า **อนิจฺจํ ขยฏฺเฐน** เพราะตับสูญฉิบหายจึงเป็นอนิจจัง**ทุกฺขํ ภยฏฺเฐน** เพราะเป็นภัยจึงเป็นทุกข์ **อนตฺตา อสารกฏฺเฐน** เพราะปราศจากแก่นสารจึงเป็นอนัตตา หรือกำหนดโดยอัทธานนัย สันตตินัย ขณนัย ก็ดี ผู้ที่เห็น

หมดอายุ 23/02/2566

การเกิดดับของรูป นามทั้งสองโดยอุทยัพพยญาณ แล้วย่อมจะต้องพบกับวิปัสสนูปกิเลสเหล่านี้อย่างแน่นอน **วิปัสสนูปกิเลสเหล่านี้** โยคาวจรกำหนดรู้ว่าเป็นทางแห่งวิปัสสนา หรือไม่เป็นทางแห่งวิปัสสนา

อีกนัยหนึ่ง อภิธัมมัตถวิภาวนีฎีกาจารย์ได้กล่าวไว้ว่า :-

อิเม โอภาสาทโย ตณฺหามานวตฺถตาย น มคฺโค.

วิปัสสนูปกิเลส ๑๐ ประการมีโอภาสเป็นต้นนี้ เป็นที่อาศัยของตัณหา มานะ ทิฏฐินั่นเอง โยคาวจร ต้องมีความรู้ว่า อมัคคะ หรือไม่ใช่หนทาง เป็นเรื่องของกิเลส เพียงแต่เป็นอุปกิเลสของวิปัสสนาเท่านั้น

และอภิธัมมัตถวิภาวนีฎีกาจารย์ยังได้กล่าวไว้ว่า :-

ตพฺพิวิมุตฺตํ ปน วีถิปิปนฺนํ วิปสฺสนาญาณํ มคฺโคติ เอวํ มคฺคามคฺคสฺส ชานนโต ทสฺสนโต อมคฺโค มคฺคสญฺญาวิโสธนโต จ มคฺคามคฺคญาณทสฺสนวิสุทฺธิ นาม.

เมื่อพ้นจากวิปัสสนูปกิเลส ๑๐ ซึ่งเป็นหนทางปฏิปทา เรียกว่า มัคคะ ดังนี้ และปัญญาที่สามารถรู้มัคคะ อมัคคะ และประหาณสัญญาในอมัคคะ เรียกว่า **มัคคามัคคญาณทัสสนวิสุทธิ**

อธิบายว่า การเห็นนิมิตต่างๆ เช่นเห็นรัศมีสว่างเป็นต้น ถ้ายึดถือว่าเป็นของวิเศษ เป็นของดี เป็นวิปัสสนาแท้ นั้นเป็นอมัคคะ คือหลงทางเสียแล้ว แต่ผู้ที่มีความรู้ปริยัติสามารถนึกได้ว่านิมิตเหล่านี้ไม่ใช่หนทางแท้จริง ทางวิปัสสนานี้ได้แก่ ความรู้การเกิดดับของรูป นาม โดยอุทยัพพยญาณเท่านั้น เมื่อโยคาวจรรู้มัคคะ อมัคคะ แสดงว่าบรรลุถึงมัคคามัคคญาณทัสสนวิสุทธิ

ในปัจจุบัน ผู้ที่เข้ามาปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐานนั้นได้เห็นนิมิตกันมาก ควรได้พิจารณาว่ามัคคะ หรืออมัคคะ การเห็นนิมิตต่างๆ เช่น แสงสว่าง รัศมี พระพุทธรูป หรือเห็นเทวดา เป็นต้นนั้น หาใช่ทางของวิปัสสนาไม่ เพราะนิมิตเหล่านั้นยังเป็นอารมณ์บัญญัตินั่นเอง โยคาวจรบุคคลได้บำเพ็ญวิปัสสนาภาวนาจนกระทั่งนิมิตเหล่านั้นปรากฏแล้ว ถ้าไปเกิดความยินดีพอใจในนิมิตเหล่านั้นเสีย ชื่อว่าเป็นผู้หลงทาง หรือออกนอกทางของวิปัสสนาที่ตนกำลังปฏิบัติอยู่ แต่ถ้าโยคาวจรบุคคลสามารถรู้ได้ด้วยตนเองก็ดี หรือได้กัลยาณมิตรเช่นอาจารย์คอยแนะนำให้รู้ว่านิมิตที่ปรากฏแก่ตนนั้นไม่ใช่หนทางของวิปัสสนา ควรตั้งใจกำหนดให้รู้ความเกิดดับของรูป นามต่อไป จนเกิดปรีชารู้แจ้งชัดในวิปัสสนูปกิเลส ๑๐ มีโอภาสเป็นต้นนั้น เรียกว่า บรรลุถึง**มัคคามัคคญาณทัสสนวิสุทธิ** ดังนี้

จบมัคคามัคคญาณทัสสนวิสุทธิ

หมดอายุ 23/02/2566

ขณะที่โยคีผู้ปฏิบัติบรรลุถึงอุทยัพพยญาณนี้ ย่อมจะต้องประสบพบเห็นสิ่งที่ตนไม่เคยพบเห็นมาก่อนมากมายหลายอย่าง ล้วนแต่ชวนให้เพลิดเพลินใหลหลง คือวิปัสสนูปกิเลส ดังกล่าวมาแล้ว ฉะนั้น วิปัสสนาจารย์จึงคอยเตือนคอยให้สติอย่าให้โยคีชอบใจติดใจอยู่เพียงนั้น ครั้นโยคีบุคคลได้สติพยายามกำหนดต่อไป สภาวญาณก็จะแก่กล้าขึ้นเรื่อยๆ จนกระทั่งวิปัสสนูปกิเลสหายไป เห็นรูป นามเกิดดับอยู่เสมอ และเห็นการเกิดดับเร็วเข้าๆ ประดุจดังหยาดน้ำฝนเมื่อเวลาฝนตก อันเป็นลักษณะของอุทยัพพยญาณแก่กล้า นับตั้งแต่อุทยัพพยญาณแก่กล้าจนถึงอนุโลมญาณทั้ง ๙ ญาณนี้ เรียกว่า **ปฏิปทาญาณทัสสนวิสุทธิ**

(๖) ปฏิปทาญาณทัสสนวิสุทธิ

ตถา ปริปนฺถวิมุตฺตสฺส ปน ตสฺส อุทยพฺพยญาณโต ปฏฺฐาย ยาวานุโลมา ติลกฺขณํ วิปสฺสนาปรมฺปราย ปฏิปชฺชนฺตสฺส นววิปสฺสนาญาณานิ ปฏิปทาญาณทสฺสน-วิสุทฺธิ นาม

ปฏิปทาญาณทัสสนวิสุทธิ ได้แก่ วิปัสสนาญาณ ๙ ของโยคาวจรบุคคลนั้น ผู้หลุดพ้นจากอันตราย คือวิปัสสนูปกิเลสดังได้กล่าวมาแล้ว ผู้กำลังปฏิบัติวิปัสสนาเห็นพระไตรลักษณ์ติดต่อกันมา จำเดิมแต่อุทยัพพยญาณจนถึงอนุโลมญาณ

อธิบาย คำว่า **ปฏิปทาญาณทัสสนวิสุทธิ** แยกออกเป็น ๔ บท คือ **ปฏิปทา** บทหนึ่ง **ญาณ** บทหนึ่ง **ทสฺสน** บทหนึ่ง **วิสุทฺธิ** บทหนึ่ง

ปฏิปทา	แปลว่า	ปฏิบัติ
ญาณ	แปลว่า	ความรู้
ทสฺสน	แปลว่า	ความเห็น
วิสุทฺธิ	แปลว่า	ความบริสุทธิ์

แปลรวมความว่า เมื่อโยคาวจรบรรลุถึงมัคคามัคคญาณทัสสนวิสุทธิแล้ว ต้องปฏิบัติตามลำดับญาณทั้ง ๙ ประการ คือ พลวอุทยัพพยญาณ ภังคญาณ ภยญาณ อาทีนวญาณ นิพพิทาญาณ มุญจิตุกัมยตาญาณ ปฏิสังขาญาณ สังขารุเปกขาญาณ อนุโลมญาณ รวม ๙ ประการ โดยอาศัย อนิจจานุปัสสนา ทุกขานุปัสสนา และอนัตตานุปัสสนา ทั้ง ๓ นั้นเอง ขณะที่โยคาวจรปฏิบัติมาตามลำดับจนถึงวิปัสสนาญาณขั้นสุดท้ายนี้ เรียกว่า **ปฏิปทาญาณทัสสน-วิสุทธิ**

หมดอายุ 23/02/2566

ภังคญาณ ที่ ๕

เมื่อโยคีผู้ปฏิบัติได้เจริญวิปัสสนาภาวนาจนกระทั่งญาณแก่เต็มบริบูรณ์ เพราะอินทรีย์เสมอกันดีแล้ว โยคีผู้นั้นก็จะมีปรีชาก้าวขึ้นสู่ญาณเบื้องบนต่อไปอีกญาณหนึ่ง คือ ภังคญาณ วิปัสสนาจารย์จะรู้ได้จากลักษณะของญาณดังต่อไปนี้ :-

๑. รู้ได้จากอัชฌัตติการมณ์ คืออารมณ์ภายใน เช่นบางโยคีบอกออกมาเองว่าเวลานี้การกำหนดไม่เหมือนก่อน คือกำหนดยากเหลือเกิน เพราะไม่ค่อยเห็นอาการของสังขารอารมณ์ บางโยคีก็บอกว่า มีความกลุ้มใจมาก เพราะกำหนดสังขารอารมณ์ไม่ได้โดยไม่รู้ว่าหายไปไหน บางโยคีก็จะบอกว่า ขณะนี้ไม่ทราบว่าเป็นอย่างไร กำหนดสังขารอารมณ์ทั้งหมดไม่ได้เลย ทำให้เบื่อหน่ายเพราะคิดว่าสมาธิญาณตกไปเสียแล้ว ได้แต่นั่งนอนเฉยๆ ไม่รู้ว่าจะกำหนดอย่างไร เช่นนี้แสดงว่าโยคีเริ่มถึงภังคญาณแล้ว เพราะลักษณะของญาณนี้ได้แต่ดับไปอย่างเดียว ถ้าวิปัสสนาจารย์ประสงค์จะทราบว่าโยคีถึงญาณนี้แล้วหรือยัง จะคอยให้โยคีบอกเองก็ยังไม่บอก ฉะนั้น เมื่อถึงเวลาสมควรก็พึงถามควบคู่กันไปทั้งสองญาณ คือ*ถามว่า* เวลานี้กำหนดเป็นอย่างไรบ้าง รู้ว่าสังขารอารมณ์เกิดขึ้นมาแล้วก็หายไปหรือว่าตอนสังขารอารมณ์เกิดขึ้นไม่เห็น เห็นแต่ตอนหายไป ถ้าโยคี*ตอบว่า* เห็นสังขารอารมณ์เกิดขึ้นมาแล้วก็หายไป อย่างนี้แสดงว่ายังอยู่ในอุทยัพพยญาณ ถ้าโยคี*ตอบว่า* เห็นแต่หายไปอย่างเดียว ไม่รู้จะกำหนดอะไร อย่างนี้ก็แสดงว่าถึงภังคญาณแล้ว ที่เป็นเช่นนี้ก็เพราะลักษณะของภังคญาณมีแต่อาการหายไปดับไปเป็นส่วนมาก เปรียบเหมือนนั่งบนรถไฟที่แล่นไปโดยเร็ว เมื่อมองออกไปนอกหน้าต่างย่อมจะเห็นต้นไม้ ทุ่งหญ้า ท้องนา มีอาการหายไปๆ ฉันนั้น หรือประดุจผู้แหงนดูหมู่เมฆบนท้องฟ้าในขณะที่ต้องลมแรงจัด ย่อมจะเห็นก้อนเมฆน้อยใหญ่เคลื่อนคล้อยลอยลับหายไปอย่างรวดเร็ว

๒. รู้ได้จากพหิทธารมณ์ กล่าวคือ เวทนาก็ปรากฏมีอาการหายไปเป็นส่วนมาก ตามลักษณะของญาณ แม้นิมิตอารมณ์ก็ปรากฏว่าหายไป เช่นบางโยคีได้เกิดความแปลกใจเป็นอย่างยิ่ง ในเมื่อพอนั่งกำหนดไปชั่วระยะ ๔ - ๕ นาทีเท่านั้น ก็จะกำหนดต่อไปไม่ได้ เพราะสังขารอารมณ์เลือนหายไปหมด จากนั้นขาและเข่าข้างหนึ่งก็จะค่อยๆ ปรากฏเป็นสีขาว ต่อมาขาอีกข้างหนึ่งและตลอดลำตัวก็เป็นสีขาวลางๆ แล้วเลือนหายกลายเป็นอากาศดับไปหมด รู้สึกว่าร่างกายไม่มีอะไรเลย นี้แสดงถึงลักษณะของภังคญาณ คืออาการหายไปๆ

ฉะนั้น ในวิสุทธิมัคคอรรถกถาท่านมหาพุทธโฆษาจารย์แสดงไว้ว่า :-

ญาเณ ติกฺเข วหนฺเต สงฺขาเรสุ ลหๆ อุปฏฺฐหนฺเตสุอุปฺปาทๆ วา ฐิติ วา ปวตฺตๆ วา นิมิตฺตๆ วา น สมฺปาปุณาติ ขยวยเภทนิโรเธเยว สติ สนฺติฏฺฐตีติ.

เมื่อญาณแก่กล้า สังขารทั้งหลายปรากฏเร็วมาก การเกิดขึ้นก็ดี การตั้งอยู่ก็ดี ความสืบต่อก็ดี นิมิตก็ดี ไม่ถึงพร้อม การกำหนดได้กำหนดได้แต่ความดับที่มีความสิ้นไปเสื่อมไปและแตกไปเท่านั้น

หมดอายุ 23/02/2566

อธิบายว่า เมื่อสมาธิญาณแก่กล้าจนถึงญาณนี้แล้ว สังขารอารมณ์ทั้งหลายย่อมปรากฏแก่โยคีผู้ปฏิบัติโดยอาการที่หายๆ **(อุปฺปาทำ วา ฐิติ วา)** จนเมื่อเวลาเกิดขึ้นหรือตั้งอยู่ก็ไม่เห็นเลย **(ปวตฺตำ วา)**ถึง สันตติ ความสืบต่อ ความเป็นไป ก็ขาดตอน **(นิมิตฺตำ วา น สมฺปาปุณาติ)** สัณฐานก็ปรากฏอาการหายไป จะกำหนดได้ก็เพียง **นิโรธ** ที่มีความสิ้นไปเสื่อมไปและแตกดับไปเท่านั้น

คำว่า นิโรธ มี ๒ อย่าง คือ

๑. อุปปาทนิโรธ ได้แก่ ความดับที่ยังมีอาการเกิดขึ้น

๒. อนุปปาทนิโรธ ได้แก่ ความดับที่เป็นมัคคนิโรธ เช่นนิโรธของท่านผู้เข้าผลสมาบัติและนิโรธสมาบัติ

สำหรับนิโรธศัพท์ในที่นี้หมายถึงอุปปาทนิโรธ คือ ความดับที่ยังมีการเกิดขึ้นอีก

รวมความว่า จะพึงรู้ลักษณะของญาณนี้โดยเหตุ ๔ ประการ ดังกล่าวมาแล้วคือ เมื่อถึงภังคญาณนี้แล้ว โยคีจะเกิดอาการกลุ้มใจเพราะกำหนดอะไรไม่ได้ เนื่องจากสังขารอารมณ์จะหายไปหมด ทั้งนี้ก็เพราะว่า ญาณต้นๆ ที่ผ่านมามีบัญญัติอารมณ์ก็กำหนดได้ง่ายๆ โดยมากโยคีชอบอารมณ์บัญญัติ แต่เมื่อถึงญาณนี้อารมณ์บัญญัติหายไป เหลือแต่อารมณ์ปรมัตถ์ เป็นเหตุให้โยคีบางคนเข้าใจผิด เสียใจ น้อยใจ นึกไปว่าสมาธิญาณของตนตกไปเสียแล้ว เกิดเบื่อระอาไม่กำหนดต่อไปอีก ได้แต่นั่งๆ นอนๆ อยู่เฉยๆ ญาณก็ไม่ขึ้น ทำให้เสียเวลาไปหลายๆ วันเพราะอาการดังที่ว่ามานี้ ฉะนั้น วิปัสสนาจารย์ พึงพยายามปลอบโยนให้มีอุตสาหะวิริยะปฏิบัติต่อไปอีก

จบภังคญาณ

เรื่องบัญญัติ - ปรมัตถ์

ในวิสุทธิมัคคมหาฎีกา ท่านมหาธัมมปาลเถระแสดงไว้ว่า :-

นนุ จ ตชฺชา ปญฺญตฺติวเสน สภาวธมฺโม คณฺหายตีติ สจฺจำ คณฺหายติ ปุพฺพภาเค ภาวนาย ปน วฑฺฒมานาย ปญฺญตฺตึ สมติกฺกมิตฺวา สภาเวเยว จิตฺตำ ติฏฺฐตีติ.

ถามว่า ท่านถือเอาปรมัตถธรรมโดยอำนาจบัญญัติที่เกิดขึ้นจากอาการประธานนั้นๆ มิใช่หรือ? *ตอบว่า* ถือเอาแต่ต้นๆ เท่านั้น แต่เมื่อการเจริญวิปัสสนามากเข้าๆ จิตจะก้าวล่วงบัญญัติเสีย ตั้งอยู่ในสภาวะล้วนๆ

อธิบายว่า ในการเจริญวิปัสสนานั้น ชั้นต้นๆ เมื่อนั่งตั้งสติกำหนดพอง - ยุบ เดินจงกรมก็ให้กำหนดซ้ายย่าง ขวาย่าง ยก เหยียบ เป็นต้น ชนทั้งหลายก็อาจสงสัยในวิธีการว่า การกำหนดอย่างนี้เป็นการกำหนดบัญญัติ เมื่อกำหนดบัญญัติอยู่ จะจัดเป็นการเจริญวิปัสสนาได้อย่างไร

ความจริง ความสงสัยอันนี้ก็ถูกต้องอยู่ แต่ว่าถูกไม่หมดทีเดียว คือในตอนต้นๆ นั้น โยคีผู้ปฏิบัติจะต้องกำหนดอารมณ์บัญญัติไปก่อน มิฉะนั้นจิตจะไม่มีที่กำหนด เพราะปรมัตถสภาวะเป็นสิ่งที่จะเห็นได้โดยยาก ต่อเมื่อปัญญาภาวนาแก่กล้าขึ้น อารมณ์บัญญัติเหล่านี้จะหายไปเหลือแต่ปรมัตถสภาวะล้วนๆ ในที่นี้จะเห็นได้ว่าตั้งแต่ **นามรูปปริจเฉทญาณ** จนถึง **ตรุณอุทยัพพยญาณ** โยคีต้องกำหนดอารมณ์บัญญัติทั้งสิ้น ยังไม่เข้าถึงปรมัตถสภาวะ แต่พอเจริญวิปัสสนามาเรื่อยๆ ปัญญาภาวนาแก่กล้าล่วงเข้า **พลวอุทยัพพยญาณ** อารมณ์บัญญัติก็ค่อยหายไป อารมณ์ปรมัตถ์จะค่อยปรากฏขึ้นแทน และเมื่อถึงภังคญาณ อารมณ์ก็จะเป็นปรมัตถ์ล้วนๆ เรื่องนี้เปรียบเหมือนกับบุคคลที่ต้องการข้าวสารที่บริสุทธิ์เพื่อเอามาหุงต้ม เมื่อตักข้าวสารสกปรกออกมา ก็จะต้องเอามาใส่ตะแกรงร่อนหลายๆ ครั้ง เพื่อคัดเอาสิ่งที่สกปรกที่ปะปนอยู่ในข้าวสารออกให้หมด จึงจะได้ข้าวสารบริสุทธิ์ที่ตนต้องการ โยคีผู้ปฏิบัติก็เหมือนกัน ในครั้งแรกก็ต้องอาศัยอารมณ์บัญญัติไปก่อน ค่อยร่อนค่อยฝัดโดยการพยายามปฏิบัติไป เมื่อปัญญาภาวนาแก่กล้าเข้าก็จะได้อารมณ์ปรมัตถสภาวะล้วนๆ ถ้าสงสัยว่า ที่ว่าเมื่อผ่านบัญญัติก็เห็นปรมัตถ์นั้น เห็นตอนไหน จะเห็นตอนที่เมื่อสังขารอารมณ์ไม่มี คือหายไปหมด แล้วกำหนดอยู่ว่า รู้หนอ รู้หนอ นั้นแหละเป็นปรมัตถสภาวะล้วนๆ ทีเดียว เพราะไม่มีอะไร หายไปหมด อันเป็นลักษณะของ **ภังคญาณ**

จบภังคญาณ

ภยญาณ ที่ ๖

เมื่อโยคีผู้ปฏิบัติบรรลุถึงภังคญาณแล้วพยายามปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐานต่อไปอย่างไม่หยุดยั้ง สภาวญาณก็จะก้าวหน้าแก่กล้าขึ้นไปเรื่อยๆ รูป นามก็ปรากฏหายไปๆ เป็นอยู่อย่างนี้นานเข้าๆ ก็จะบังเกิดความรู้สึกอย่างหนึ่ง คือเกิดความกลัวขึ้นมา ความกลัวนี้มิใช่กลัวภูตผีปีศาจหรือยักษ์มารใดๆ แต่เป็นความกลัวที่เกิดขึ้นจากการกำหนด คือเมื่อกำหนดรูป นามขณะใดก็เกิดกลัวขึ้นมาเอง วิปัสสนาจารย์จะรู้ได้ว่าโยคีบรรลุถึงภยญาณนี้แล้ว โดยอาการดังนี้ คือ

๑. รู้ได้จากปากของโยคีผู้ปฏิบัติเอง คือโยคีบางคนจะบอกว่า เวลานี้เมื่อกำหนดไปเกิดกลัวจะเป็นบ้า หรือกลัวอะไรก็ไม่ทราบ ทราบแต่ว่ากลัว บางโยคีก็จะบอกว่า เวลานี้กำหนดไปสังขารรูป นามหายไปหมดเลยเกิดกลัวขึ้นมา บางโยคีก็พูดมากสักหน่อยก็จะบอกว่า เมื่อก่อนนี้ยังไม่ได้มาปฏิบัติจึงไม่รู้ความจริง เวลานี้มาเข้าปฏิบัติจึงได้รู้ว่า เมื่อกำหนดไปก็พบแต่ความเสื่อมไปหายไป แต่ก่อนก็คงเป็นอย่างนี้ และต่อไปก็คงเป็นอย่างนี้เหมือนกัน เห็นอย่างนี้ก็เลยกลัวขึ้นมา คำบอกเล่าทำนองนี้แสดงว่า บัดนี้โยคีผู้นั้นบรรลุถึงญาณนี้แล้ว

๒. รู้ได้จากการถาม คือโยคีบางคนก็ไม่บอกถึงความรู้สึกอันเร้นลับของตนนี้ เพราะเกรงจะขายหน้า ฉะนั้น เมื่อถึงเวลาอันควร อาจารย์พึงถามดักคอว่า สังขารอารมณ์หายไปนั้น รู้สึกอย่างไรบ้าง กลัวหรือเปล่า ถ้าโยคีตอบว่ากลัวก็เป็นอันใช้ได้ แสดงว่าถึงภยญาณนี้แล้ว

หมดอายุ 31/12/2564

เมื่อรู้ได้ว่าโยคีบรรลุถึงญาณนี้โดยอาการดังกล่าวแล้ว วิปัสสนาจารย์พึงปลอบและให้โอวาทว่า อย่ากลัว อย่าวิตกเลย เพราะอาการที่เกิดขึ้นเป็นสภาวธรรม ซึ่งแสดงว่าญาณนี้กำลังเกิดขึ้น ทุกๆ คนที่ถึงญาณนี้แล้วต้องมีอาการอย่างนี้ทุกคน ทางที่ถูกคือ มีอะไรเกิดขึ้นก็ให้กำหนดเรื่อยไป

ฉะนั้น ท่านมหาพุทธโฆษาจารย์แสดงไว้ในวิสุทธิมัคคอรรถกถาว่า :-

ภยตูปฏฺฐานญาณํ ภายติ น ภายตีติ น ภายติ ตํ หิ อตีตา สงฺขารา นิรุทฺธา ปจฺจุปฺปนฺนานิรุชฺฌนฺติ อนาคตา นิรุชฺฌิสฺสนฺติ ตีรณมตฺตเมว โหตีติ.

ถามว่า ภยญาณนี้กลัวจริงหรือ? *ตอบว่า* กลัวก็ไม่เชิง เป็นแต่เกิดความรู้สึกว่า รูป นาม อดีตก็ดับไปแล้ว เวลานี้ก็กำลังดับอยู่ต่อไปข้างหน้าก็จะต้องดับ เห็นความจริงอย่างนี้จึงเกิดอาการใจหายขึ้นมา อาการนี้ปรากฏเร็วมาก บางโยคีอาจจำไม่ได้ก็ได้ เพราะฉะนั้น วิปัสสนาจารย์ไม่จำเป็นต้องคาดคั้นให้มากนัก

จบภยญาณ

อาทีนวญาณ ที่ ๗

เมื่อโยคีบุคคลบรรลุถึงภยญาณแล้ว ถ้าปฏิบัติต่อไปโดยพยายามให้อินทรีย์เสมอกันแล้ว สภาวญาณก็จะก้าวสูงขึ้นไปอีกขั้นหนึ่ง คือเกิดความรู้เห็นโทษของรูป นามสังขาร ระยะนี้ไม่ว่าจะกำหนดอะไรก็พบแต่ของไม่ดีเป็นอาทีนวโทษไปหมด เกิดความไม่พอใจในรูปนามสังขารไปเสียทั้งนั้น ก่อนนี้ตนเคยเห็นรูปนามเป็นสิ่งที่น่าชอบใจ ติดใจ เพราะหลงไม่รู้ความจริง บัดนี้ได้มีความเพียรเจริญวิปัสสนาจนเกิดปรีชาญาณรู้ตามความเป็นจริงว่ารูปนามที่ตนยึดถือติดใจพอใจอยู่นั้น ความจริงไม่มีอะไรเลย มีแต่ความเสื่อมไปหายไป จะเอาอะไรจริงจังไม่ได้ เมื่อรู้ความจริงโดยสภาวญาณซึ่งเกิดขึ้นแก่ตนเองอย่างแจ่มแจ้งเช่นนี้ ก็รู้สึกเห็นโทษของรูปนาม ไม่ว่ารูปนามจะแสดงอาการอย่างไรก็เห็นว่าเป็นโทษไม่ดีไปเสียทั้งนั้น เปรียบเหมือนคนที่เคยชอบพอรักใคร่กันมานาน ได้โกรธกันเพราะรู้ความไม่ดีของกันและกัน จึงเห็นแต่โทษของอีกฝ่ายหนึ่ง จะทำอะไรก็ดูขวางตาไปหมด โยคีบุคคลก็เช่นเดียวกัน ก่อนนี้เคยหลงรักใคร่ชอบใจรูป นามว่าเป็นของจริงจังยึดเอาเป็นสาระที่พึ่งได้ ภายหลังได้ทราบความจริงว่า ไม่เป็นแก่นสารไม่เป็นที่พึ่งได้ จึงเกิดความรู้สึกเห็นโทษขึ้น ญาณที่เห็นโทษนี้ชื่อว่า **อาทีนวญาณ**

วิปัสสนาจารย์จะทราบได้ว่า โยคีบุคคลบรรลุถึงญาณนี้โดยอาศัยความรู้สึกของโยคีซึ่งบอกมาเอง เช่น บางโยคีจะบอกว่า ระยะนี้จะกำหนดอะไรก็พบแต่ของไม่ดีทั้งนั้น บางคนก็จะบอกว่า เวลานี้กำหนดไปไม่เห็นอะไรเลย พอกำหนดก็มีแต่จะหายไปๆ เห็นว่ารูปนามสังขาร

หมดอายุ 23/02/2566

เป็นโทษแน่นอน เมื่อโยคีบอกเล่าทำนองนี้ วิปัสสนาจารย์พึงทราบเถิดว่า บัดนี้โยคีผู้นั้นบรรลุถึงอาทีนวญาณนี้แล้ว

รวมความว่า อาทีนวญาณนั้นมีการเห็นโทษ พบแต่ความไม่ดีของรูป นามเป็นลักษณะ ญาณนี้โดยมากปรากฏอย่างรวดเร็วเช่นเดียวกับญาณที่ ๖ คือภยญาณที่ล่วงมาแล้ว ฉะนั้น บางโยคีอาจจำไม่ได้จึงไม่ได้ส่งอารมณ์กับอาจารย์ในขณะสอบอารมณ์ วิปัสสนาจารย์ไม่พึงคาดคั้นนักก็ได้

จบอาทีนวญาณ

นิพพิทาญาณ ที่ ๘

ธรรมดาการงานใดๆ ก็ตามจะสำเร็จลุล่วงไปได้ต้องพบกับอุปสรรคเสมอ ยิ่งงานใหญ่อุปสรรคก็ยิ่งใหญ่ขึ้นไปเป็นเงาตามตัว การปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐานก็เหมือนกัน นอกจากจะพบอุปสรรคในญาณต้นๆ ดังกล่าวมาแล้ว เมื่อการปฏิบัติดำเนินมาถึงขั้นนี้คือ เมื่อผ่านอาทีนวญาณแล้ว โยคีผู้ปฏิบัติก็จะพบกับอุปสรรคอันเกิดจากสภาวญาณต่อไปอีกคือ จะเกิดความเบื่อหน่ายรูปนามจนไม่อยากกำหนด ใจคอเหี่ยวแห้งหดหู่อย่างบอกไม่ถูก เปรียบเหมือนความรู้สึกของผู้ที่มองดูไฟไหม้อันร้อนระอุอยู่ในฤดูแล้งฉะนั้น ทำให้เบื่อหน่ายต่อการปฏิบัติยิ่งนัก บางโยคีถึงกับหอบผ้าหอบเสื่อหมอนกลับบ้านเสียเลยที่ดีหน่อยก็มาลาวิปัสสนาจารย์เสียก่อน แต่ไปได้ไม่เท่าไรก็ต้องกลับมาอีก เป็นอาการเบื่อที่แปลกที่สุด จนตัวเองก็ประหลาดใจ ซึ่งผู้ที่ถึงญาณนี้จะทราบได้เองอันการงานอื่นๆ ที่ไม่มีใครบังคับบัญชา เมื่อเกิดเบื่อขึ้นมาจะหยุดทำเสียก็ได้ แต่สภาวญาณนี้ไม่ใช่อย่างนั้น คือทั้งๆ ที่โยคีผู้ปฏิบัติจะเบื่อหน่ายต่อการกำหนดสักเพียงใด แต่ก็ต้องกำหนดรูป นามต่อไปทั้งๆ ที่ไม่มีใครบังคับบัญชา ฉะนั้น จึงกล่าวได้ว่าเป็นความเบื่อหน่ายที่แปลกที่สุด ญาณที่ถึงความเบื่อหน่ายนี้มีชื่อว่า **นิพพิทาญาณ**

วิปัสสนาจารย์จะรู้ได้ว่าโยคีผู้ปฏิบัติบรรลุถึงญาณนี้แล้ว จากการบอกเล่าของโยคีดังต่อไปนี้ บางโยคีจะบอกว่า เวลานี้การกำหนดก็พอจะกำหนดได้ แต่ว่าใจไม่ค่อยเบิกบาน ไม่รู้ว่าเป็นอย่างไร บางโยคีก็จะบอกว่า เวลานี้การกำหนดนั้นก็กำหนดได้ดี แต่ว่ารู้สึกใจแห้งแล้งซอบกล แต่ก็กำหนดได้อยู่เรื่อยๆ บางโยคีก็จะบอกว่าการกำหนดนั้น รู้สึกว่ากำหนดได้เป็นอย่างดี แต่ว่ารู้สึกเบื่อๆ คล้ายกับเกียจคร้าน บางโยคีที่มีความรู้อยู่บ้าง ก็จะขยายความรู้ของตนออกมาว่าแต่ก่อนนั้นก็ทราบแต่เพียงว่า ทุคติภพเป็นสถานที่น่าเบื่อหน่าย น่าสะพรึงกลัว แต่บัดนี้รู้สึกว่าแม้สุคติภพมีมนุสสโลก เทวโลก พรหมโลก ก็น่าเบื่อหน่ายไปหมด ไม่อยากจะอยู่ที่ไหนทั้งนั้น เพราะไม่น่าเพลิดเพลินเจริญใจเลย ไม่อยากพบอยากเห็นหน้าใคร แม้จะอยู่คนเดียวในห้องของตนก็แสนจะเบื่อหน่าย เมื่อโยคีบอกเล่าทำนองนี้ วิปัสสนาจารย์ก็พึงทราบเถิดว่า บัดนี้โยคีผู้ปฏิบัติบรรลุถึงนิพพิทาญาณนี้แล้ว

หมดอายุ 23/02/25

เมื่อถึงญาณนี้ ผู้เป็นอาจารย์พึงเตรียมเทศนากันเป็นการใหญ่ พยายามปลอบให้มีกำลังใจ ตั้งหน้าประกอบความเพียรเจริญวิปัสสนายิ่งๆ ขึ้น อย่าอนุญาตให้ออกจากการปฏิบัติง่ายๆ เพราะโยคีจะเสียประโยชน์ของตนที่อุตสาหะปฏิบัติมานาน มีข้อที่ควรสังเกตอย่างหนึ่งคือว่า นิพพิทาญาณนี้ปรากฏชัดเจนว่า ญาณขั้นต้นคือ ภยญาณและอาทีนวญาณ เพราะฉะนั้น ถึงแม้โยคีบุคคลจะบอกเล่าถึง ๒ ญาณนั้นไม่ชัด แต่เมื่อบอกถึงลักษณะของนิพพิทาญาณชัดเจน ก็เป็นอันใช้ได้แล้ว เพราะแสดงว่าโยคีได้ผ่านญาณทั้ง ๒ นั้นมาด้วยดี แต่เจ้าตัวจำไม่ได้ เพราะสภาวญาณปรากฏเร็วเกินไป ถ้าหากว่าไม่ผ่านญาณทั้ง ๒ นั้น จะมาถึงนิพพิทาญาณนี้ไม่ได้เลย เปรียบเหมือนการขึ้นบันได ถ้าขึ้นมาถึงขั้นที่ ๘ ก็ไม่ต้องสงสัยว่าได้ผ่านขั้นที่ ๖ - ๗ มาแล้ว

ฉะนั้น ในคัมภีร์ปฏิสัมภิทามัคคพระบาลี พระพุทธองค์ทรงแสดงไว้ว่า :-

ยา จ ภยตุปฏฺฐาเน ปญฺญา ยญฺจ อาทีนเว ญาณ์ ยา จ นิพฺพิทา อิเม ธมฺมา เอกตฺถาพฺยญฺชนเมว นานนฺติ.

แท้จริงญาณทั้ง ๓ นั้น คือ ภยญาณ ๑ อาทีนวญาณ ๑ นิพพิทาญาณ ๑ โดยเนื้อความเป็นอย่างเดียวกัน ต่างกันแต่เพียงชื่อเรียกและไวยากรณ์เท่านั้น

อธิบายว่า ถ้าจะถือว่าญาณทั้ง ๓ นี้เป็นอย่างเดียวกันก็ได้ แต่แบ่งเป็นตอนตามสภาวญาณดังนี้ คือ

ญาณอย่างอ่อน	เป็น	ภยญาณ
ญาณอย่างกลาง	เป็น	อาทีนวญาณ
ญาณอย่างแก่	เป็น	นิพพิทาญาณ

ข้อสำคัญว่า ให้มีลักษณะปรากฏเป็นความเบื่อหน่ายในรูป นามสังขารก็เป็นอันใช้ได้ เพราะญาณนี้ มีความเบื่อหน่ายรูป นามเป็นลักษณะ

ดังในธรรมบทมีพระพุทธวจนะแสดงว่า :-

สพฺเพ สงฺขารา อนิจฺจาติ ยทา ปญฺญาย ปสฺสติ
อถ นิพฺพินฺทติ ทุกฺเข เอส มคฺโค วิสุทฺธิยาติ
สพฺเพ สงฺขารา ทุกฺขาติ ยทา ปญฺญายํ ปสฺสติ
อถ นิพฺพินฺทติ ทุกฺเข เอส มคฺโค วิสุทฺธิยาติ

เมื่อบุคคลเห็นด้วยปัญญาว่า สังขาร รูป นามทั้งปวงไม่เที่ยง เป็นทุกข์ เมื่อนั้นย่อมเกิดความเบื่อหน่าย นี้เป็นทางเพื่อความบริสุทธิ์ คือนิพพาน ดังนี้

หมดอายุ 23/02/2566

จบนิพพิทาญาณ

มุญจิตุกัมยตาญาณ ที่ ๙

เมื่อนิพพิทาญาณของโยคีผู้ปฏิบัติแก่กล้าเพราะอินทรีย์เสมอกันแล้ว โยคีผู้นั้นก็จะก้าวขึ้นสู่ญาณเบื้องสูงต่อไปอีกขั้นหนึ่ง ชื่อว่า **มุญจิตุกัมยตาญาณ** วิปัสสนาจารย์จะทราบได้ว่า โยคีจะบรรลุถึงญาณนี้โดย

๑. ทราบได้จากเวทนา เมื่อถึงญาณนี้แล้วโยคีผู้ปฏิบัติจะต้องประสบกับทุกขเวทนาอีกครั้งหนึ่ง หลังจากที่ได้ประสบกับทุกขเวทนาชั้นต่ำในสัมมสนญาณ คือญาณที่ ๓ แล้ว โยคีผู้ปฏิบัติจะไม่ประสบกับทุกขเวทนาอีกเลย ถ้ามีก็หาใช่ทุกขเวทนาตามสภาวะของญาณไม่ เมื่อถึงญาณที่ ๙ นี้ทุกขเวทนาจะเกิดขึ้นอีก ครั้งนี้เป็นเวทนาชั้นสูงไม่รุนแรงเท่าใดนัก แต่ว่าปรากฏมากมาย คือจะปรากฏอาการคันดามหน้าตามตาคล้ายกับมีพยาธิรบกวน เกิดซู่ซ่าตามร่างกาย ใบหูทั้งสองข้างจะเกิดอาการทั้งเจ็บทั้งคันอย่างบอกไม่ถูก โยคีบางคนขณะนั่งกำหนดอยู่เกิดเวทนาเหมือนมีแมลงมาไต่จนต้องลุกขึ้นสลัดเสื้อผ้าค้นหา แต่ก็ไม่ได้พบอะไร เมื่อกำหนดต่อไปก็จะเกิดอาการเช่นเดิมอีก ทำให้นึกสงสัยยิ่งนัก กำหนดเวทนาเหล่านี้ บางครั้งก็หายไป บางครั้งก็ไม่หาย เป็นทุกขเวทนาที่แปลกอยู่มาก เพราะแม้จะไม่รุนแรงเพียงเจ็บๆ คันๆ เท่านั้น แต่ดูเหมือนว่าทรมานเหลือเกิน ไม่ว่าจะนั่งกำหนด หรือเดินจงกรมก็เกิดอาการทั้งเจ็บทั้งคันเข้าไปถึงขั้วหัวใจ ซึ่งผู้ที่ประสบอาการอย่างนี้ด้วยตนเอง จึงจะซาบซึ้งว่าเป็นการทรมานจิตใจเพียงไร ทำให้ได้รับความลำบากใจในการที่จะต้องกำหนดเวทนาเหล่านี้เป็นอย่างยิ่ง มาถึงขั้นนี้แล้วสติของโยคีจะดีขึ้นมาก โดยที่ได้สั่งสมมานาน เมื่อสติดีขึ้นการกำหนดก็ละเอียดไม่ค่อยบกพร่อง โดยปกติแล้วเมื่อเกิดอาการเจ็บคันขึ้นมา ก็อยากเกาให้สมกับความคัน แต่เมื่อต้องกำหนดละเอียดทุกระยะไปตั้งแต่รู้สึกว่าคัน อยากจะเกา ยกแขนขึ้น จนกระทั่งเกาอย่างช้าๆ จะเห็นว่ากว่าจะได้เกาให้หายคันนั้นกินเวลานานเท่าใด ฉะนั้น จึงสรุปได้ว่า เวทนาเหล่านี้ถึงแม้จะไม่รุนแรง แต่ว่าให้เกิดความรำคาญทรมานความรู้สึกของโยคียิ่งนัก ไม่สงบ ไม่พ้นไปได้สักที ทั้งๆ ที่ปรารถนาจะพ้นจากเวทนาเหล่านี้เป็นที่สุด

๒. ทราบได้จากความรู้สึกในด้านจิตใจ รู้สึกว่าอยากจะออกจากสังสารวัฏฏ์ ไม่ปรารถนาจะอยู่ในไตรภพทั้ง ๓๑ ภูมิ ไม่อยากได้รูป นาม ปรารถนาจะพ้นจากขันธ์ ๕ สรุปว่าปรารถนาพระนิพพานจริงๆ คือมองดูพระนิพพานซึ่งแต่ก่อนนี้ตนเคยทำการกุศลได้เคยปรารถนาไว้ก็ดี หรือได้ฟังเทศน์อานิสงส์ของพระนิพพานก็อยากจะได้พระนิพพานบ้างก็ดี นั้นเป็นเพียงสุตมยปัญญาจินตามยปัญญา เป็นการปรารถนาพระนิพพานอย่างเลื่อนลอย จะได้เป็นความปรารถนาที่มั่นคงจริงจังก็หาไม่ แต่เมื่อบรรลุถึงญาณนี้ จะมีความปรารถนาพระนิพพานที่หนักแน่นมั่นคงอย่างแท้จริง เพราะเป็นความปรารถนาที่เกิดขึ้นจากภาวนามยปัญญา เห็นอาทีนวโทษของรูป นามแล้วเกิดความเบื่อหน่ายใคร่จะออกจากสังสารวัฏฏ์เป็นอย่างยิ่ง

หมดอายุ 25/02/2568

รวมความว่า วิปัสสนาจารย์จะพึงรู้ว่าโยคีผู้ปฏิบัติบรรลุถึงญาณนี้แล้วหรือยัง ก็จะรู้ได้โดยการบอกเล่าของโยคีถึงลักษณะดังกล่าวมา เช่นเวลานี้กำหนดไม่ค่อยสะดวกเพราะเกิดอาการเจ็บคันไปหมดตามหน้าตาก็ดี บอกความรู้สึกว่าใจไม่ค่อยสงบ รู้สึกรำคาญไปหมดไม่ว่าจะเป็นที่ไหนก็ไม่อยากอยู่ทั้งนั้น อยากจะไปให้พ้นๆ อยากได้สันติสุขดังนี้ก็ดี หรือบอกอาการอื่นๆ แต่ก็เข้าทำนองอยากจะพ้นขันธ์ ๕ รูป นามและปรารถนานิพพานก็ดี วิปัสสนาจารย์ก็พึงทราบเถิดว่าบัดนี้โยคีผู้นั้นบรรลุถึงมุญจิตุกัมยตญาณแล้ว

ข้อสำคัญวิปัสสนาจารย์ไม่พึงบอกให้โยคีรู้ตัวว่า บัดนี้ได้บรรลุถึงญาณนั้นๆ แล้วเพราะยังไม่ถึงคราวที่ควรจะบอก ซึ่งเมื่อบอกเข้าก็จะเป็นอันตรายอย่างยิ่งแก่โยคีผู้ปฏิบัติ จะบอกได้ก็แต่เพียงว่าเมื่อย่างเข้ามาถึงขั้นนี้แล้วก็จะต้องมีอาการอย่างนี้เอง ควรพยายามพูดให้โยคีตั้งใจประกอบความเพียรเจริญวิปัสสนากัมมัฏฐานให้ยิ่งขึ้นต่อไป

จบมุญจิตุกัมยตาญาณ

ปฏิสังขาญาณ ที่ ๑๐

เมื่อโยคีบุคคลตั้งใจปฏิบัติโดยพยายามกำหนดต่อไปอย่างไม่ละลด ญาณก็จะก้าวขึ้นสูงไปอีกขั้นหนึ่ง ซึ่งมีชื่อว่า **ปฏิสังขาญาณ** ลักษณะของญาณนี้ก็คือ

๑. เวทนา โยคีผู้ปฏิบัติจะต้องประสบกับทุกขเวทนาเบื้องสูงอย่างรุนแรงอีกครั้งหนึ่ง โดยมากปรากฏน้อยแห่งแต่ว่ารุนแรง คือเมื่อเกิดขึ้นที่ใดที่หนึ่งแล้วก็ตั้งอยู่นานทำให้รู้สึกเจ็บปวดมาก เช่น บางครั้งเกิดอาการปวดที่ก้นย้อย บริเวณที่กำหนดถูกนั้นทำให้ปวดมาก กำหนดหายไปแล้วก็ปวดขึ้นมาอีก บางทีก็เมื่อยไปทั้งตัว เท้าเป็นเหน็บหรือหนักชาไปทั้งขา รู้สึกอึดอาดไม่อยากขยับไปไหนเลย

ข้อพึงจำก็คือ มุญจิตุกัมยตาญาณนั้น เวทนาเกิดมากแต่ไม่รุนแรง เพียงแต่ทำให้รำคาญเท่านั้น ปฏิสังขาญาณนั้น เวทนาน้อยแต่รุนแรงกว่า ที่เป็นดังนี้เพราะพระไตรลักษณ์ปรากฏให้เห็นชัดเจนอีกครั้งหนึ่ง หลังจากที่ได้แสดงในญาณชั้นต่ำคือ สัมมสนญาณมาแล้ว คำว่า **ปฏิสังขาญาณ** เมื่อแยกบทออกเป็นดังนี้ **ปฏิ** แปลว่า อีกทีหนึ่ง **สังขา** แปลว่า ตั้งสติกำหนด รวมกันเป็น **ปฏิสังขา** หมายถึงว่ากำหนดอีกทีหนึ่ง คือกำหนดพระไตรลักษณ์ให้ชัดเจนยิ่งขึ้นอีกครั้งหนึ่งนั่นเอง

๒. การกำหนด เมื่อถึงญาณนี้การกำหนดไม่ค่อยสะดวกต้องพยายามเป็นอย่างมาก บางทีต้องพยายามจนเหนื่อยและอ่อนเพลีย ถึงจะพยายามเพียงนี้ก็ไม่ค่อยจะทันปัจจุบันเสียด้วย โยคีต้องได้รับความลำบากน่าเบื่อระอาเป็นอย่างยิ่ง ถ้าจะเปรียบระยะนี้ รูป นามก็เหมือนวัวดื้อเจ้าของต้องตุ้ดต้องตีพยายามเคี่ยวเข็ญให้เดิน ถึงกระนั้นวัวก็ไม่ค่อยจะยอมไป ถึงจะไปก็เดินไป

ไม่เรียบร้อย ลักษณะของญาณนี้คือ โยคีต้องใช้ความพยายามอย่างหนักในการกำหนด เมื่อโยคีบอกอาการดังกล่าวมานี้ได้ถูกต้อง วิปัสสนาจารย์ก็พึงทราบว่า บัดนี้โยคีผู้นั้น บรรลุถึงปฏิสังขาญาณแล้ว และพึงให้โอวาทอนุศาสน์ให้โยคียินดีอาจหาญในการปฏิบัติต่อไปเช่นญาณก่อนๆ

โดยเหตุที่ปฏิสังขาญาณนี้ เป็นญาณที่หาอุบายเพื่อออกจากรูปนามสังขาร ด้วยการพิจารณาพระไตรลักษณ์อีกครั้งหนึ่ง ท่านวิสุทธิมัคคอรรถกถาจารย์จึงได้อุปมาเปรียบเหมือนบุรุษชาวประมงผู้หนึ่งคิดจะจับปลา ถือสุ่มไปสุ่มปลาตามหนองน้ำ เมื่อสุ่มลงไปในน้ำแล้วยื่นมือลงควานหาปลาในสุ่ม จับอสรพิษเข้าที่คอ ด้วยความดีใจคิดว่าจับปลาได้ แล้วค่อยๆ ยกขึ้นจากช่องสุ่ม พอเห็นหัวมีลาย ๓ แฉกก็รู้ว่าเป็นงู มีความสะดุ้งตกใจกลัวเป็นอย่างยิ่ง คิดจะปล่อยงูนั้นไป แต่ก็กลัวว่างูนั้นจะกลับทำร้ายตนได้ จึงบีบคองูจนแน่นแล้วกวัดแกว่งไปมาอย่างสุดแรงจนกระทั่งงูนั้นอ่อนเพลีย แล้วปรารภจะปล่อยมันไป ข้อนี้ฉันใด ผู้ปฏิบัติวิปัสสนาได้รูป นามมาก็ยินดี ถือว่าเป็นสิ่งที่เที่ยง เป็นสุข เป็นตัวตน ดุจบุรุษจับคองูภายในน้ำสำคัญว่าเป็นปลาแล้วก็ดีใจ เมื่อได้กำหนดรูปนามสังขารไปจนเห็นการเกิดดับเป็นอนิจจัง ทุกขัง อนัตตา ก็เกิดความสะดุ้งกลัว ประดุจบุรุษยกมือขึ้นจากปากสุ่มเห็นลาย ๓ แฉกบนหัวของงูแล้วก็สะดุ้งตกใจกลัว เล็งเห็นโทษทุกข์แล้วก็เบื่อหน่ายในความยึดถือนั้น ปรารถนาที่จะปล่อยอสรพิษให้พ้นไปเสียจากตน โยคีบุคคลก็เช่นเดียวกัน เมื่อกำหนดรูปนามสังขารเห็นดับไปๆ เป็นสิ่งที่น่ากลัว เป็นโทษ และน่าเบื่อหน่ายนั้น ก็แสวงหาทางให้พ้นจากรูปนามสังขาร จึงยกรูป นามขึ้นสู่พระไตรลักษณ์อีกครั้งหนึ่ง เพื่อพิจารณาพระไตรลักษณ์ให้แจ้งชัดและมั่นเข้า เพื่อป้องกันมิให้ความเห็นผิดว่า รูปนามสังขารเป็นนิจจะ สุขะ อัตตะนั้นกลับมาอีก ดุจดังบุรุษเมื่อคิดจะปล่อยงูให้พ้นไป จึงบีบคองูให้แน่น แล้วยกขึ้นมากวัดแกว่งไปมาให้เกิดความอ่อนเพลียเสียก่อน เพื่อป้องกันมิให้งูนั้นกลับมาทำร้ายแก่ตน ฉันนั้น

สรุปความว่า เมื่อโยคีบุคคลได้ปฏิบัติเข้ามาถึงญาณนี้แล้วต้องมีการกำหนดเห็นพระไตรลักษณ์ คือ อนิจจัง ทุกขัง อนัตตา ให้ชัดเจนและหนักแน่นเข้าอีกครั้งหนึ่ง เพราะเป็นลักษณะและสภาวะของปฏิสังขาญาณดังที่ได้กล่าวมาแล้ว

จบปฏิสังขาญาณ

สังขารุเปกขาญาณ ที่ ๑๑

เมื่อโยคีผู้ปฏิบัติพยายามกำหนดยิ่งขึ้นในปฏิสังขาญาณ โดยอินทรีย์ได้ส่วนเสมอกันแล้ว สภาวญาณก็จะก้าวขึ้นสู่ญาณเบื้องสูงต่อไปอีก ซึ่งเป็นญาณสำคัญมากเพราะเป็นยอดของโลกียญาณ ชื่อว่า **สังขารุเปกขาญาณ**

วิปัสสนาจารย์จะทราบได้ว่าโยคีผู้ปฏิบัติบรรลุถึงญาณนี้แล้ว จากลักษณาการของญาณนี้ซึ่งโยคีบอกเล่าเอง เช่นบางโยคีก็จะบอกว่า เวลานี้การกำหนดไม่เหมือนก่อน คือรู้สึกสบายขึ้น แต่จะว่าดีก็ไม่เชิง จะว่าไม่ดีก็ไม่ใช่ เวทนาก็หายไป บางโยคีก็จะบอกว่า การกำหนดนั้นกำหนดได้คล่องแคล่วดี ไม่ต้องระมัดระวังอะไรเลย ความเจ็บปวดก็กำหนดหายไปหมด สบายดีแท้ๆ บางโยคีก็จะบอกว่ากำหนดอยู่ได้นานๆ ใจก็จะสงบเงียบไม่อยากลุกขึ้นเลย จะให้นั่งเท่าไรก็นั่งได้ สังขารอารมณ์ก็จะสุขุมละเอียดเป็นอย่างยิ่ง บางโยคีก็บอกอาการอย่างอื่นๆ แต่ก็มีลักษณะตรงกัน คือ ใจสงบ เวทนาไม่มี กำหนดได้ดีกว่าปฏิสังขาญาณที่ผ่านมา ก็เป็นอันใช้ได้ว่า บัดนี้ญาณของโยคีบุคคลย่างเข้าเขตสังขารุเปกขาญาณแล้ว หากวิปัสสนาจารย์ยังไม่แน่ใจพึงถามควบเกี่ยวกันทั้ง ๒ ญาณ คือ*ถามว่า* การกำหนดเป็นอย่างไรบ้าง ต้องพยายามปักใจกำหนดลงไปหรืออย่างไร ถ้า*ตอบว่า*ต้องพยายามปักใจกำหนดจนเหน็ดเหนื่อย ทั้งความเจ็บปวดก็ยังมีอยู่ อย่างนี้ก็แสดงว่าญาณของโยคียังอยู่เพียงปฏิสังขาญาณ ถ้าตอบว่า ไม่ต้องพยายามเลย กำหนดได้อย่างสบาย จิตใจสงบ เวทนาความเจ็บปวดก็ไม่มี อย่างนี้ก็แสดงว่า โยคีบรรลุถึงสังขารุเปกขาญาณแล้ว

องค์ ๖ ประการของสังขารุเปกขาญาณ

เมื่อโยคีพยายามกำหนดต่อไป สังขารุเปกขาญาณนี้ก็จะค่อยๆ แก่กล้าเข้า จนในที่สุดก็จะแสดงสภาวะของญาณนี้ครบ ๖ ประการ อย่างบริบูรณ์ คือ :-

๑. **ภยญฺจ นนฺทึ จ วิปฺปหาย** *(วิสุทธิมัคค)* ไม่มีความกลัว ไม่มีความยินดียินร้าย กำหนดได้สม่ำเสมอ เรียบร้อย ปราศจากอุปสรรคความขัดข้อง กำหนดได้ง่ายที่สุด

๒. **เนว สุมโน โหติ น ทุมฺมโน อุเปกฺขโก วิหรติ สโต สมฺปชาโน** *(วิภังคบาลี)* ดีใจก็ไม่มี เสียใจก็ไม่มี มีแต่ตั้งสติกำหนดรู้เฉยอยู่

๓. **สพฺพสงฺขาเรสุ อุทาสิโน** *(วิสุทธิมัคค)* วางเฉยในอารมณ์สังขารทั้งปวง อุปมาเหมือนบุคคลผู้ชำนาญในการขับรถคันใหม่เครื่องใหม่ไปในถนนที่เรียบดี ไม่มียวดยานอื่นมาปะปน ย่อมจะขับไปได้โดยสะดวกเรียบร้อย เกือบจะไม่ต้องระมัดระวังหรือใช้ความพยายามอย่างไรเลย หรือมิฉะนั้น ถ้าเป็นสมัยโบราณ ก็เปรียบเหมือนคนขับเกวียนที่เทียมด้วยโคคู่ตัวฉลาดรู้หนทาง ทั้งยังหนุ่มปราศจากโรคมีกำลังแข็งแรงควรแก่การงาน ได้รับการฝึกฝนมาเป็นอย่างดี ขับไปในหนทางดีไม่มีหลุมไม่มีบ่อ ย่อมก่อให้เกิดความเบาใจแก่เจ้าของ จะนอนขับไปก็ยังได้ ที่ว่ากำหนดสบายนั้น ก็คือสบายโดยไม่ต้องระมัดระวังอย่างที่เปรียบมานั่นเอง

๔. **สนฺติฏฺฐนา ปญฺญา** *(ปฏิสัมภิทามัคค)* สมาธิตั้งอยู่นาน หมายความว่า กำหนดอยู่ได้นานๆไม่อยากลุกขึ้น เพราะใจสงบ ความฟุ้งซ่านไม่มี นิวรณ์ธรรมก็ไม่รบกวน

หมดอายุ 23/02/2566

๕. สุปฺปคฺเค ปิฏฺฐ วฏฺฏิยมานำ วิย *(วิสุทธิมัคค)* กำหนดอาการรูปนามสังขาร สุขุม ละเอียดละออ ยิ่งนานวันเข้าก็ยิ่งละเอียดมาก เห็นไม่ค่อยชัดเจน แต่ก็กำหนดได้อย่างสบายใจสงบมาก อุปมาเหมือนคนร่อนข้าวสาร ตักข้าวใส่กระด้งแล้วก็ร่อนไปมา เพื่อให้กากข้าวและสิ่งสกปรกต่างๆ ลอยขึ้นข้างบน แล้วก็กวาดตะล่อมเก็บทิ้งไป ยิ่งร่อนนานเข้า บ่อยครั้งเข้าก็เหลือแต่ข้าวที่สะอาด และยิ่งสะอาดเข้าทุกที ข้อนี้ฉันใด ลักษณะของสังขารุเปกขาญาณนี้ เมื่อโยคีกำหนดไปๆ ก็ยิ่งละเอียดสุขุม ฉันนั้น

๖. ปฏิลียติ ปฏิกุฏฺติ ปฏิวตฺตติ น สมฺปสาริยติ *(วิสุทธิมัคค)* จิตของโยคีบุคคลแคบเข้ามา คิดฟุ้งซ่านออกไปข้างนอกน้อยที่สุด จนแทบจะไม่มี ในขณะที่กำหนดอยู่นั้นแม้อารมณ์ภายในก็ถอยลงมา คือไม่ได้กำหนดนั่งและถูก เพราะกำหนดแต่พองยุบเท่านั้น ก็พอที่จะทำให้ใจสงบได้แล้ว ระยะนี้บทกัมมัฏฐานที่แท้จะสั้นเข้า เหมือนกับยางที่ยืดออกไปแล้วกลับหดสั้นเข้ามา ฉันนั้น

วิปัสสนาจารย์ได้สอบสวนพิจารณาเห็นว่า โยคีบุคคลผู้ปฏิบัติมีสภาวะบังเกิดองค์คุณทั้ง ๖ ประการนี้แล้ว ก็พึงทราบเถิดว่า บัดนี้โยคีผู้นั้นบรรลุถึงสังขารุเปกขาญาณแน่นอน

ถามว่า เมื่อโยคีบรรลุถึงสังขารุเปกขาญาณอันประกอบไปด้วยองคคุณ ๖ ประการนี้อย่างครบถ้วนบริบูรณ์แล้ว จะมีอะไรเกิดขึ้น

ตอบว่า บางโยคีเพียง ๔ - ๕ วันเท่านั้น สภาวญาณก็จะเลื่อนขึ้นไปถึงญาณขั้นสูงสุดอันเป็นจุดหมายปลายทางของการปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐาน เพราะมีวาสนาบารมีเป็นบุคคลประเภท**สุขปฏิปทาขิปปาภิญญาบุคคล** บางโยคีจะตั้งอยู่ในสังขารุเปกขาญาณนี้อยู่เป็นเวลานานนับได้หลายวัน หลายเดือน โดยที่สภาวญาณไม่เลื่อนขึ้นหรือถอยลง บางโยคีสภาวญาณขึ้นๆ ลงๆ เพราะอินทรีย์ไม่เสมอกัน หรือเพราะว่าเมื่อถึงญาณนี้จิตใจสงบขึ้นเลยเข้าใจเอาเองว่าตนเกือบจะได้บรรลุมรรค ผล นิพพานแล้ว เป็นเหตุให้คอยจ้องคอยดูว่า มรรค ผล นิพพาน เกิดขึ้นอย่างไร ทำให้ญาณตกต่ำลงมา เกิดความเจ็บปวดบ้าง เกิดความเบื่อระอาบ้าง ครั้นอินทรีย์เสมอกันอีก ญาณก็เลื่อนขึ้นสูง ทำให้เกิดความสงบสบายอีก ถ้าอินทรีย์ขาดตกบกพร่องก็กลับลงถึงญาณขั้นต่ำอีก เลื่อนขึ้นเลื่อนลงกลับไปกลับมาอยู่อย่างนี้ เพราะยังเป็นโลกียญาณอยู่ อาจเป็นอยู่อย่างนี้เป็นเวลานานนับได้หลายวัน หลายเดือน บางทีเป็นปีๆ ก็มี เมื่อเป็นดังนี้ วิปัสสนาจารย์พึงพยายามตรวจดูว่าอินทรีย์เสมอกันหรือไม่ สติกำหนดกันอย่างไร **สมาธิ** กับ **วิริยะ ศรัทธา** กับ **ปัญญา** เสมอกันหรือเปล่า พึงพยายามสอดส่องแก้ไขให้ดีที่สุดเท่าที่จะทำได้ เมื่อพยายามแก้ไขในทางปฏิบัติจนหมดทุกวิถีทางแล้ว แต่ญาณของโยคีก็ยังอยู่กับที่ดามเดิม ไม่สามารถขึ้นไปสู่ญาณเบื้องสูงได้ ครั้งสุดท้ายวิปัสสนาจารย์พึงถามต่อไปอีกคือ

หมดอายุ 23/02/2566

ภาวะของโยคี

ถามว่า เคยมีความผิดล่วงเกินบุพการีชน เช่น บิดามารดา ครูอาจารย์หรือเปล่า ได้ทุบตีด่าว่าให้ท่านเหล่านั้น ได้รับความเจ็บช้ำน้ำใจมาบ้างหรือเปล่า ที่ต้องถามอย่างนี้ก็เพราะว่ากรรมเหล่านี้เป็นครุกรรมคือกรรมหนัก เป็นอุปสรรคขัดขวางมรรค ผล นิพพานได้ ยิ่งถ้าเป็นอนันตริยกรรมเช่นได้เคยฆ่าพ่อแม่แล้ว ก็ไม่มีทางที่จะผ่านญาณนี้ไปได้เลย ถ้าเพียงแต่ทำผิดล่วงเกินดังกล่าวมาแล้ว ก็พอมีทางแก้ไข คือ เมื่อโยคีผู้ปฏิบัติรับว่าเคยได้ล่วงเกินท่าน เคยประพฤติกรรมชั่วนี้มาก่อน ก็พึงช่วยแนะนำให้โยคีไปขอขมาโทษท่านเหล่านั้น แล้วรีบกลับมาปฏิบัติต่อไป หากท่านเหล่านั้นตายไปแล้วก็ให้ไปที่สุสาน และกราบขอขมาที่ที่ฝังศพของท่าน ถ้าว่าได้ทำการฌาปนกิจศพท่านเสียแล้วเหลือ แต่อัฐิก็ให้ขอขมาที่อัฐิ แต่ถ้าอัฐิก็ไม่มี ศพก็ไม่มี ก็พึงช่วยพาเข้าไปที่พระพุทธรูป ให้กราบระลึกถึงพระพุทธคุณเป็นพยาน แล้วตั้งใจขอขมาโทษต่อท่านผู้ที่ตนล่วงเกินเสีย หลังจากนั้นถ้าไม่มีอะไรขัดข้อง ในไม่ช้าสภาวญาณก็จะก้าวขึ้นสู่คุณพิเศษเบื้องบนต่อไป

หากแม้ปฏิบัติอย่างนี้ญาณก็ยังไม่ขึ้น วิปัสสนาจารย์พึงถามถึงสิ่งสำคัญต่อไปอีกคือ *ถามว่า* เคยปรารถนาพุทธภูมิไว้บ้างหรือเปล่า ที่ต้องถามอย่างนี้ก็เพราะผู้ที่ปรารถนาพุทธภูมิอย่างแน่วแน่ เมื่อปฏิบัติถึงขั้นนี้แล้ว ญาณจะขึ้นต่อไปอีกไม่ได้เลย ถ้าโยคี*ตอบว่า* เคยปรารถนาพุทธภูมิเอาไว้ วิปัสสนาจารย์พึงให้โยคีผู้นั้นเลือกตัดสินใจ โดยอธิบายให้เข้าใจว่า การปรารถนาพุทธภูมิคือตั้งความปรารถนาเป็นพระพุทธเจ้าในอนาคตกาลนั้นเป็นความดีอย่างยิ่ง ยากที่คนสามัญจะกระทำได้ จะทำได้ก็แต่ผู้มีศรัทธาอย่างแรงกล้าและมีน้ำใจเด็ดเดี่ยวเท่านั้น ฉะนั้น อาจารย์ขออนุโมทนา แต่ความปรารถนาของเธอนี้จะสำเร็จลงไปเมื่อใดก็สุดจะรู้ได้ และจะต้องเวียนว่ายตายเกิดอยู่ในวัฏฏสงสารอีกนานแสนนาน ดูแต่องค์สมเด็จพระบรมครูสมณโคดมของเรานั้นเถิด เพราะพระองค์ปรารถนาพุทธภูมิจึงต้องทรงเวียนว่ายตายเกิดอยู่ในวัฏฏสงสารสุดจะนับจะประมาณชาติที่เกิดได้ เฉพาะแต่พระชาติที่ทรงมีโอกาสถือเพศบรรพชิตเป็นพระภิกษุในพระบวรพุทธศาสนาและทรงบำเพ็ญวิปัสสนากัมมัฏฐานในศาสนาของสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าที่ล่วงแล้วองค์ก่อนๆ ก็นับได้ถึง ๙ ชาติ และทุกๆ ชาติพระองค์ก็ทรงบำเพ็ญจนบรรลุถึงสังขารุเปกขาญาณนี้แล้วก็หยุดไม่บำเพ็ญต่อไป เพราะทรงมีพระหฤทัยเด็ดเดี่ยวปรารถนา พุทธภูมิ ต้องคอยเวลาและโอกาสอีกนานแสนนาน ที่จะได้บรรลุถึงพระสัพพัญญุตญาณสำเร็จเป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้าในพระชาติสุดท้าย บัดนี้ตัวเธอก็ใกล้จะได้มรรค ผล นิพพานอยู่แล้ว หากว่าต้องการปรารถนาพุทธภูมิก็จะต้องรอไปอีกนานสักเท่าใด ก็ไม่มีผู้ใดจะสามารถทราบได้เลยแม้แต่ตัวเธอเอง ถ้าจะเปรียบก็เหมือนกับว่า เขานำอาหารที่ปรุงไว้อย่างดีมาวางไว้ตรงหน้า เธอปรารถนาจะลงมือบริโภคในบัดนี้ก็ได้ หรือว่าจะทิ้งอาหารนี้ไปเสียไม่ต้องการ แล้วจะตั้งต้นไปไถนา หว่านข้าว ตกกล้า ทำการเก็บเกี่ยวเอามาหุงต้มรับประทานในภายหลัง ก็สุดแท้จะเลือกเอาเอง ถ้าโยคีผู้นั้นฟังโอวาทแล้วเลิกความ

พิมพ์ครั้งที่ 25/02/2568

ปรารถนาพุทธภูมิ ญาณก็จะขึ้นในวันนั้น แต่ถ้าเขามีวาสนาบารมีได้รับพุทธพยากรณ์จากพระพุทธเจ้าองค์ใดองค์หนึ่งมาก่อนนั้นแหละ จึงจะละทิ้งความปรารถนาไม่ได้ เพราะการปรารถนาพุทธภูมินี้ ถ้ายังไม่ได้รับพุทธพยากรณ์ ก็ยังเป็นปรารถนาสามัญอยู่ ย่อมเปลี่ยนแปลงเลิกล้มได้ ถ้าโยคีมีกำลังใจเด็ดเดี่ยวไม่สามารถจะเลิกล้มการปรารถนาพุทธภูมิ โดยวาสนาบารมีเคยสร้างสมอบรมมา วิปัสสนาจารย์ก็ควรอนุโมทนา และแนะนำให้เลิกปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐานแต่เพียงนั้น

จบสังขารุเปกขาญาณ

อนุโลมญาณ ที่ ๑๒

เมื่อไม่มีเหตุขัดข้องประการใดประการหนึ่งตามที่กล่าวมาแล้ว ในไม่ช้าโยคีผู้ปฏิบัติก็จะบรรลุถึงจุดหมายปลายทางอันยิ่งใหญ่ นั้นก็คือการเข้าสู่ **ความดับ** อันความดับนี้วิปัสสนาจารย์พึงเข้าใจให้ดี เพราะเป็นจุดสำคัญที่สุด เป็นจุดสุดยอดของการปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐาน ถ้ารู้เท่าไม่ถึงการณ์ขาดความรอบคอบแล้ว ก็จะทำให้ผิดพลาด ทั้งศิษย์ทั้งอาจารย์อาจกอดคอกันตกลงไปในห้วงเหวแห่งความเข้าใจผิด ซึ่งเป็นอันตรายอย่างหนักที่สุดของการปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐาน เพราะความดับที่ไม่แท้นั้น อาจเกิดขึ้นได้โดยเหตุหลายประการ คือ

๑. ดับด้วย ปีติ

๒. ดับด้วย ปัสสัทธิ

๓. ดับด้วย สมาธิ

๔. ดับด้วย ถีนมิทธะ

๕. ดับด้วย อุเปกขา

ทั้ง ๕ ประการนี้เป็นความดับเทียม ใช้ไม่ได้ เป็นการล่อให้หลงเข้าใจผิด ส่วนมากเกิดขึ้นในอุทยัพพยญาณอย่างอ่อน ๑ ในมุญจิตุกัมยตาญาณ ๑ ในสังขารุเปกขาญาณ ๑ ถ้าเกิดขึ้นในญาณเหล่านี้พึงตัดสินเลยว่าเป็นของเทียมใช้ไม่ได้

ส่วนความดับแท้จริง ที่พึงประสงค์ในการปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐานนี้ ก็คือ **ความดับโดยมรรค** ขณะที่สังขารุเปกขาญาณถึงความแก่กล้าที่สุด สังขารอารมณ์ซึ่งอ่อนละเอียด มีอาการสม่ำเสมอเป็นธรรมดานั้น ก็จะค่อยๆ เร็วขึ้นๆ จนถี่มาก (วิปัสสนาจารย์ควรจะบอกไว้ล่วงหน้าว่าเมื่อกำหนดรูป นามอารมณ์ไม่ทัน ก็ให้กำหนดรู้หนอๆ) แล้วก็กลับช้าลงเป็นธรรมดาอีก ต่อไปก็จะมีอาการเร็วขึ้นๆ แล้วค่อยๆ ช้าลงอีก เป็นอยู่อย่างนี้บ่อยๆ โดยเป็นไปตามสภาวะของญาณ

หมดอายุ 25/02/2566

ดังมีสาธกยกอุปมาในเรื่อง **ทิสากากะ** เปรียบเหมือนนกกาดูทิศ อันธรรมดานายเรือผู้ชาญฉลาดเมื่อจะนำเรือแล่นไปสู่มหาสมุทร ย่อมนำนกกาสำหรับดูทิศใส่กรงติดไปกับเรือด้วย ครั้นแล่นไปท่ามกลางมหาสมุทร ขณะที่ท้องทะเลปั่นป่วนมีพายุลมแรง ทั้งฝนก็ตกหนักท้องฟ้ามืดมน เรือก็แล่นไปตามลมจนหลงผิดทิศทาง ไม่รู้ว่าเรืออยู่ในบริเวณไหน เมื่อเป็นเช่นนี้นายเรือย่อมนำนกกาออกมาจากกรงแล้วปล่อยขึ้นไป นกกาเมื่อถูกปล่อยก็จะรีบบินขึ้นสู่ท้องฟ้าอันกว้างใหญ่ เหลียวแลดูไปตามทิศต่างๆ เมื่อไม่เห็นฝั่งก็จะบินกลับลงมาเกาะที่ปลายเสากระโดงเรือ ด้วยความกลัวว่าจะหมดแรงตกทะเลตาย ต่อเมื่อได้รวบรวมกำลังบินขึ้นไปอีกให้สูงกว่าเดิมจนสามารถมองเห็นได้แล้วก็จะบินตรงเข้าสู่ฝั่งเลยไม่กลับมาที่เรืออีก นายเรือก็สามารถรู้ได้ว่าฝั่งอยู่ทางทิศที่กาบินตรงไปนั้น

ฉะนั้นท่านมหาพุทธโฆษาจารย์แสดงไว้ในวิสุทธิมัคคอรรถกถาว่า :-

เอวเมว สเจ สงฺขารุเปกฺขาญาณํ สนฺติปทำ นิพฺพานำ สนฺตโต ปสฺสติ สพฺพำ สงฺขารปฺปวตฺตำ วสชฺเชตฺวา นิพฺพานเมว ปกฺขนฺทติ โน เจ ปสฺสติ ปุนปฺปุนำ สงฺขารารมฺมณเมว หุตฺวา ปวตฺตติ.

สังขารุเปกขาญาณนี้ก็เป็นเช่นนั้น ถ้าจะเห็นพระนิพพานอันเป็นสันติบท ก็ปล่อยความเป็นไปของรูป นามสังขารทั้งหมดแล่นตรงเข้าสู่พระนิพพานทีเดียว เช่นเดียวกับนกกาเห็นฝั่งก็บินไปเลยไม่กลับมา ถ้าไม่เห็นพระนิพพานก็จะกลับมาเอารูป นามสังขารเป็นอารมณ์อีกหลายครั้งเหมือนกาบินไปแล้วไม่เห็นฝั่งก็กลับมาที่เรืออีกฉะนั้น นี้เป็นลักษณะของสังขารุเปกญาณชั้นสุดยอด

วุฏฐานคามินีวิปัสสนา

การปฏิบัติตั้งสติกำหนดอาการสังขารอารมณ์ซึ่งค่อยๆ ถี่ขึ้นๆ อันเปรียบเหมือนนกกาบินขึ้นหาฝั่งนั้น ท่านอนุรุทธาจารย์เรียกชื่อว่า **วุฏฐานคามินีวิปัสสนาญาณ** ซึ่งได้แก่ยอดของสังขารุเปกขาญาณ หรือ **สิขาปัตตสังขารุเปกขาญาณ** และพร้อมด้วย **อนุโลมญาณ**

ดังที่ท่านได้แสดงไว้ว่า :-

ยา วิปสฺสนา สิขาปตฺตา สาว สานุโลมา สงฺขารุเปกฺขา วุฏฐานคามินีวิปสฺสนาติ จ ปวุจฺจติ.

ยอดของสังขารุเปกขาญาณและอนุโลมญาณเรียกว่า **วุฏฐานคามินีวิปัสสนาญาณ**

ต่อจากนี้ พึงทราบลักษณะของอนุโลมญาณในมรรควิถี ดังนี้

ม	ปริ	อุป	อนุ	โคตฺ	มคฺค	ผล	ผล	ภวงฺค	ปจฺจ
000	000	000	000	000	000	000	000	000	000

หมดอายุ 23/02/2566

ม = มโนทวาราวัชชนะ	พิจารณาพระไตรลักษณ์
ปริ = ปริกรรม	ทำให้เรียบร้อยเพื่อการเกิดขึ้นของมรรค
อุป = อุปจาร	ใกล้ชิดมรรคเข้าไป
อนุ = อนุโลม	สมควร คือเป็นเครื่องตัดสินว่าไม่ผิดแน่
โคตฺ = โคตรภู	ผู้ตั้งอยู่ในญาณระหว่างความเป็นปุถุชนกับอริยบุคคล
มคฺค = มรรคญาณ	
ผล = ผลญาณ	สำหรับมัณฑบุคคล **(พึงดูคำอธิบายตอนผลญาณ)**
ผล = ผลญาณ	
ภวงฺค = ภวังค์	คั่นระหว่างผลญาณกับปัจจเวกขณญาณ
ปจฺจ = ปัจจเวกขณญาณ	

อธิบาย ในมรรควิถีมีชวนะ ๗ ขณะ คือ สำหรับมัณฑบุคคลนั้น ชวนะทั้ง ๗ ขณะ คือ ปริกรรม อุปจาร อนุโลม โคตรภู มรรคญาณ และผลญาณ ๒ ขณะ อนุโลมญาณ ได้แก่ ปริกรรม อุปจารและอนุโลม ทั้ง ๓ ขณะ รวมกัน ส่วนติกขบุคคลนั้น ชวนะทั้ง ๗ ขณะคือ อุปจาร อนุโลม โคตรภู มรรคญาณ และผลญาณ ๓ ขณะอนุโลมญาณ ก็ได้แก่ อุปจารและอนุโลม ทั้ง ๒ ขณะรวมกัน อนุโลมญาณนี้เป็นกามาวจรมหากุศลญาณสัมปยุตตจิต ประกอบด้วยวิปัสสนาประหาณโมหะ และเห็นพระไตรลักษณ์ได้ แต่ไม่สามารถเห็นพระนิพพาน

หมายเหตุ : มรรควิถีนั้นไม่มีตทารัมมณะ ดังที่ในวิภังคอรรถกถาแสดงได้ว่า :-

ติลกฺขณารมฺมณิก (พลว) วิปสฺสนาย ตทารมฺมณำ น ลพฺภติ วุฏฺฐานคามินียา (พลว) วิปสฺสนาย ตทารมฺมณำ น ลพฺภติ.

หลังจากพลววิปัสสนาชวนะนั้นไม่มีตทารัมมณะ ดังนี้

จบอนุโลมญาณ

โคตรภูญาณ ที่ ๑๓

ตโต ปรำ โคตฺรภูจิตฺตำ นิพฺพานมาลมฺพิตฺวาปุถุชฺชนโคตฺตมภิภวนฺตำ อริยโคตฺตมภิสมฺโภนฺตญฺจ ปวตฺตนฺติ

ต่อจากนั้น โคตรภูจิตหน่วงนิพพานมาเป็นอารมณ์ แล้วทำลายเสียซึ่งปุถุชนโคตรและยังอริยโคตร ให้เกิดขึ้น

หมดอายุ 23/02/2564

คำอธิบาย คำว่า โคตรภูญาณ แยกได้เป็น ๒ บท คือ **โคตร** บทหนึ่ง **ภู** บทหนึ่ง **โคตร** แปลว่า ชาติ หรือ เชื้อสาย **ภู** มาจากบาลีว่า **อภิภุยฺย** แปลว่า ทำลาย ฉะนั้น คำว่า โคตรภู ก็ได้แก่ จิตดวงหนึ่งที่ทำลายชาติหรือเชื้อสายของกาม หรือปุถุชน เพราะโคตรภูมี ๒ อย่าง คือ

๑. มหัคคตโคตรภู

๒. โลกุตตรโคตรภู

ในที่นี้ มหัคคตโคตรภู มีวิเคราะห์ศัพท์ว่า

ปริตฺตโคตฺตํ อภิภุยฺยตีติ = โคตฺรภู ทำลายชาติกาม เรียกว่า มหัคคตโคตรภู

ส่วน โลกุตตรโคตรภู นั้น มีวิเคราะห์ศัพท์ว่า

ปุถุชฺชนโคตฺตํ อภิภุยฺยตีติ = โคตฺรภู ทำลายเชื้อสายของปุถุชน เรียกว่า โลกุตตรโคตรภู

เมื่อวุฏฐานคามินีวิปัสสนา คือยอดของสังขารุเปกขาญาณกับอนุโลมญาณรวมกันดำเนินไปจนหมดความรู้สึกครั้งสุดท้าย ก็คือสุดยอดของอนุโลมญาณแล้ว เพราะในการปฏิบัติคือการกำหนดสังขารอารมณ์นั้น ความรู้สึกจะมีอยู่ได้เพียงอนุโลมญาณนี้เท่านั้น ต่อจากนั้นก็เข้าเขตของโคตรภูญาณ คือญาณที่ข้ามโคตรปุถุชนเข้าสู่แดนอริยชน ตัดอารมณ์โลกีย์ทั้งหมด ตัดโคตรปุถุชนให้หมดสิ้นไม่มีเหลือ เหมือนการตัดต้นไม้โดยตัดขาดทั้งรากฝอยและรากแก้วด้วย ฉะนั้น ญาณนี้เป็นเขตแดนระหว่างปุถุชนกับอริยชน อยู่ใกล้ชิดกับมรรคญาณเป็นที่สุด จึงเปรียบเสมือนไฟฉายส่องให้มรรคญาณปรากฏ เพราะการที่อยู่ใกล้ชิดกับมรรคญาณนี้เอง จึงมีปัญหาขึ้นมาว่า โคตรภูญาณนี้เป็นโลกียญาณหรือโลกุตตรญาณ แปลว่ายังเป็นโลกียญาณอยู่ โดยพิจารณาดูข้ออุปมาดังต่อไปนี้ ในขณะที่พระราชาเสด็จไปที่ใดๆ ก็ตาม ย่อมมีราชองครักษ์นำหน้าไปก่อน องค์พระราชาเสด็จตามไปติดๆ กัน คนทั้งหลายที่คอยเฝ้ารับเสด็จยังไม่เคยเห็นพระราชา เมื่อเห็นนายทหารราชองครักษ์ซึ่งแต่งตัวเต็มยศนำหน้าพระราชามา ก็อาจเข้าใจผิดว่าเป็นองค์พระราชาเสด็จมาแล้ว ซึ่งความจริงไม่ใช่ เพราะพระราชาเสด็จตามมาข้างหลังต่างหาก ข้อนี้ ฉันใด โคตรภูญาณก็เปรียบเหมือนนายทหารราชองครักษ์นำหน้ามรรคญาณ ถึงจะใกล้ชิดมรรคญาณที่สุดก็ยังเป็นโลกียญาณอยู่ ส่วนมรรคเปรียบเหมือนองค์พระราชา เพราะมีอำนาจบริบูรณ์ เสวยอารมณ์พระนิพพานเต็มที่ จึงเป็นโลกุตตรญาณอย่างแท้จริง

ต่อไปก็มีปัญหาว่า ในมรรควิถีนั้น วิถีจิตสำคัญโคตรภู ส่วนปริกรรม อุปจาร อนุโลมนั้นเพื่ออะไรจึงได้เกิดเป็นลำดับนี้เล่า?

วิสัชนาว่า การที่ปริกรรม อุปจาร อนุโลมได้เกิดขึ้นแล้ว ก็เพราะเป็นธรรมนิยมของอัปปนาเสมอไป เมื่อปริกรรม อุปจาร อนุโลมไม่เกิดก่อนแล้ว โคตรภูก็เกิดไม่ได้

หมดอายุ 23/02/2566

ในวิสุทธิมัคคอรรถกถาอธิบายว่า :-

ปริกรรม อุปจาร อนุโลมทั้ง ๓ นี้ มีหน้าที่ขจัดความมืดคือโมหะ แต่ยังไม่เห็นนิพพาน โคตรภูสามารถเห็นพระนิพพานได้ แต่ประหาณโมหะไม่ได้ ดังอุปมาว่า บุรุษผู้หนึ่งออกไปดูพระจันทร์ เพราะท้องฟ้าเต็มไปด้วยเมฆ ครั้นมีลมพัดผ่านไป ๓ ครั้ง ก็สามารถมองเห็นพระจันทร์ได้ฉันใด ปริกรรม อุปจาร อนุโลมเกิดขึ้นนั้นก็หาเปล่าประโยชน์ไม่ ความจริงเป็นวิถีจิตที่ช่วยให้โคตรภูมั่นคงยิ่งขึ้น มิฉะนั้น โคตรภูก็ไม่สามารถตั้งอยู่ได้เลย และโบราณาจารย์ทั้งหลายเรียกโคตรภูว่าเป็นอาวัชชนะของอริยมรรค เพราะได้เห็นพระนิพพานก่อนที่อริยมรรคจะเกิดขึ้น

ในที่นี้ยังมีปัญหาอีกว่า โคตรภูญาณนี้จัดเข้าอยู่ในปฏิปทาญาณทัสสนวิสุทธิ หรือญาณทัสสนวิสุทธิ

ในปฏิสัมภิทามัคคอรรถกถา แสดงไว้ว่า :-

ตำ มคฺคสฺส อาวชฺชนฏานิยตา เนว ปฏิปทาญาณทสฺสนวิสุทฺธิ น ญาณทสฺสนวิสุทฺธิ ภชติ อนฺตรา อพฺโพหาริกเมว โหติ วิปสฺสนาโสเต ปฏิตตฺตา ปน วิปสฺสนาติสงฺขำ คจฺฉติ.

โคตรภูญาณนี้เป็นอาวัชชนะของมรรคญาณ ฉะนั้น จะจัดเข้าไปในปฏิปทาญาณทัสสนวิสุทธิก็เข้าไม่ได้ และจะจัดเข้าในญาณทัสสนวิสุทธิก็เข้าไม่ได้ เพราะปราศจากลักษณะของวิสุทธิทั้งสองอย่างนี้ ฉะนั้น โคตรภูญาณจึงอยู่ในระหว่างกลางเป็นอัพโพหาริก แต่ว่าตกอยู่ในกระแสของวิปัสสนา ฉะนั้น จึงเรียกวิปัสสนาญาณเช่นเดียวกัน

จบโคตรภูญาณ

มรรคญาณ ที่ ๑๔

ตสฺสานนฺตรเมว มคฺโค ทุกฺขสจฺจำ ปริชานนฺโต สมุทยสจฺจำ ปชหนฺโต นิโรธสจฺจำ สจฺฉิกโรนฺโต มคฺคสจฺจำ ภาวนาวเสนอปฺปนาวีถิโมตรติ.

ภายหลังที่โคตรภูดับ พระอริยมรรคก็กำหนดรู้ทุกข์ ประหาณสมุทัย เห็นพระนิพพาน ภาวนามรรคทั้ง ๘ ให้เกิดแล้วถึงอัปปนาวีถี

เมื่อวุฏฐานคามินีวิปัสสนาดำเนินไปตามวิถี เพราะอินทรีย์เสมอกัน บริบูรณ์ไม่ขัดข้องจนหมดความรู้สึกครั้งสุดท้ายที่อนุโลมญาณ ครั้นผ่านอนุโลมญาณ ก็เข้าเขตโคตรภูญาณดังกล่าวมาแล้ว เมื่อพ้นจากโคตรภูญาณก็เข้าถึงญาณที่สำคัญที่สุดคือ มรรคญาณ ในการปฏิบัตินั้น พึงทราบว่าโยคีผู้ปฏิบัติเริ่มก้าวเข้าสู่ความดับ ตั้งแต่ย่างเข้าเขตโคตรภูแล้ว แม้มาถึงมรรคญาณนี้ก็ยังอยู่ในความดับ และอาการที่เข้าสู่ความดับนั้นก็ไม่เหมือนกัน มีลักษณาการต่างกันดังต่อไปนี้

หมดอายุ 23/02/2566

๑. ขณะที่วุฏฐานคามินีวิปัสสนากำลังดำเนินไปอยู่ รูป นาม สังขาร มีอาการสุขุมละเอียดเป็นอย่างยิ่งเป็นธรรมดา แล้วค่อยเร็วเข้าๆ จนถี่ยิบ และในที่สุดก็ดับไปเลย ลักษณาการอย่างนี้เรียกว่า **อนิมิตตวิโมกข์** คือดับทางอนิจจัง หรือเข้าสู่มรรคทางอนิจจัง

ฉะนั้น ท่านอนุรุทธาจารย์แสดงไว้ว่า :-

ยทิ วุฏฺฐานคามินีวิปสฺสนา ทุกฺขโต วิปสฺสติ อปฺปณิหิโต วิโมกฺโข นาม โหติ.

ถ้าวุฏฐานคามินีวิปัสสนาเห็นพิเศษโดยความไม่เที่ยง ชื่อว่า อนิมิตตวิโมกข์

๒. ขณะที่วุฏฐานคามินีวิปัสสนากำลังดำเนินไปอยู่ เกิดทุกขเวทนาขึ้นมาอย่างแสนสาหัส เช่นเกิดแน่นหน้าอกเรื่อยขึ้นมาถึงลำคอในที่สุดก็ดับไป ลักษณาการอย่างนี้เรียกว่า **อัปปณิหิตวิโมกข์** คือ ดับทางทุกขัง หรือเข้าสู่มรรคทางทุกขัง

ฉะนั้น ท่านอนุรุทธาจารย์แสดงไว้ว่า :-

ยทิ วุฏฺฐานคามินีวิปสฺสนา อนิจฺจโต วิปสฺสติ อนิมิตฺโต วิโมกฺโข นาม โหติ.

ถ้าวุฏฐานคามินีวิปัสสนาเห็นพิเศษโดยความเป็นทุกข์ ชื่อว่า อัปปณิหิตวิโมกข์

๓. ขณะที่วุฏฐานคามินีวิปัสสนากำลังดำเนินไปอยู่ รูป นามมีอาการสุขุมละเอียดเป็นอย่างยิ่ง แล้วก็ค่อยๆ น้อยลงๆ เหมือนเส้นด้ายที่เล็กที่สุด แล้วขาดหายไปดับไป ลักษณาการอย่างนี้เรียกว่า **สุญญตวิโมกข์** คือดับทางอนัตตา หรือเข้าสู่มรรคทางอนัตตา

ฉะนั้น ท่านอนุรุทธาจารย์แสดงไว้ว่า :-

ยทิ วุฏฺฐานคามินีวิปสฺสนา อนตฺตโต วิปสฺสติ สุญฺญโต วิโมกฺโข นาม โหติ.

ถ้าวุฏฐานคามินีวิปัสสนาเห็นพิเศษโดยความเป็นอนัตตาชื่อว่า **สุญญตวิโมกข์**

ถ้าจะมีคำถามว่า:- เหตุไฉนโยคีบุคคลจึงเข้าสู่ความดับไม่เหมือนกัน?

คำวิสัชนาก็จะพึงมีว่า เพราะการสร้างสมบารมีมาแตกต่างกัน ผู้ใดสร้างมาทางใดก็ดับทางนั้น คือผู้ที่มีสัทธินทรีย์แก่กล้า มีศรัทธาเป็นปุพพาธิการอันสูง คือได้สร้างสมมาแต่ชาติก่อนเป็นกำลังส่งให้ขณะที่ปฏิบัติวิปัสสนาภาวนาอยู่นั้น ผู้นั้นย่อมจะเห็นแจ้งชัดแต่อนิจจลักษณะมากที่สุด ทั้งนี้พึงเข้าใจว่า พระไตรลักษณ์อื่นๆ ก็เห็นเช่นเดียวกัน แต่ไม่แจ่มแจ้งชัดเจนเท่าอนิจจลักษณะนี้ เพราะอนิจจลักษณะมีกำลังแรงกล้า ฉะนั้น เมื่อวุฏฐานคามินีวิปัสสนา คือตัววิปัสสนาที่จะเข้าสู่มรรคกำลังเป็นไปอยู่นั้น ย่อมจะทำให้เห็นรูป นามแสดงความไม่เที่ยงแล้วก็เข้าสู่มรรคเลย ลักษณะอย่างนี้เรียกว่า **อนิมิตตวิโมกข์** คือหลุดพ้นจากอนิจจัง

ผู้ที่มีสมาธินทรีย์แก่กล้า มีสมาธิเป็นปุพพาธิการอันตนเองสั่งสมมาแต่ชาติก่อน เป็นกำลังแรงส่งให้ในขณะที่ปฏิบัติวิปัสสนาอยู่นั้น ผู้นั้นย่อมจะเห็นอย่างแจ่มชัดในทุกขลักษณะมากที่สุด

ชัดเจนกว่าพระไตรลักษณ์อื่นๆ เพราะทุกขลักษณะมีกำลังแรงกล้า ฉะนั้น เมื่อวุฏฐานคามินีวิปัสสนากำลังดำเนินไปอยู่นั้น ย่อมจะเห็นรูป นามแสดงความเป็นทุกข์ให้ปรากฏ เห็นอย่างชัดเจนแล้วเข้าสู่มรรคเลย ลักษณะอย่างนี้เรียกว่า **อัปปณิหิตวิโมกข์** คือหลุดพ้นจากทางทุกข์

สำหรับผู้ที่มีปัญญินทรีย์แก่กล้า มีปัญญาเป็นปุพพาธิการอันตนเคยสร้างสมมาแต่ชาติก่อน เป็นกำลังแรงส่งให้ในขณะที่ปฏิบัติวิปัสสนาภาวนาอยู่นั้น ผู้นั้นย่อมจะเห็นชัดเจนในอนัตต-ลักษณะมากที่สุด ชัดเจนกว่าพระไตรลักษณ์อื่นๆ เพราะอนัตตลักษณะมีกำลังมากกว่า ฉะนั้น เมื่อวุฏฐานคามินีวิปัสสนากำลังดำเนินไปอยู่ ย่อมจะเห็นรูป นามแสดงความเป็นอนัตตาให้ปรากฏอย่างชัดเจน เมื่อเห็นอนัตตาอย่างชัดเจนแล้ว วุฏฐานคามินีวิปัสสนาก็จะเข้าสู่มรรคเลย ลักษณะอย่างนี้เรียกว่า **สุญญตวิโมกข์** คือหลุดพ้นทางอนัตตา หรือเข้าสู่มรรคทางอนัตตลักษณะ

มีข้อพึงสังเกตว่า การเข้าสู่มรรคทั้ง ๓ ทางนี้ ผู้ที่ดับด้วยอัปปณิหิตมรรค คือดับทางทุกข์มีน้อย ส่วนมากดับด้วยอนิมิตตมรรคและสุญญตมรรค คือดับทางอนิจจังและอนัตตา

มรรคญาณนี้เสวยนิพพานอารมณ์ เป็นฝ่ายโลกุตตระ เห็นอริยสัจอย่างแจ้งชัด คือเห็นนิโรธอริยสัจ เมื่อเห็นนิโรธก็ไม่จำเป็นต้องกล่าวถึงอริยสัจอีก ๓ ข้อ เพราะจะต้องพร้อมกันอยู่เอง เปรียบเสมือนคุณสมบัติของดวงไฟทำกิจ ๔ อย่างในขณะเดียวกัน คือ

๑. ทำให้ไส้ไหม้
๒. ขจัดความมืด
๓. เกิดแสงสว่าง
๔. ทำให้น้ำมันหมดไป

ข้อนี้ฉันใด มรรคญาณก็ฉันนั้น เมื่อเสวยอารมณ์นิพพานก็ต้องเห็นนิโรธ เมื่อเห็นนิโรธเป็นจุดสุดยอดก็ต้องเห็นอีก ๓ อริยสัจ คือ ทุกข์ สมุทัย มรรค พร้อมกันทีเดียว

ฉะนั้น ในวิสุทธิมัคคอรรถกถาแสดงไว้ว่า :-

(นิโรธ์) ปฏิวิชฺฌตีติ เอเตน นิโรธสจฺจเมกำ อารมฺมณปฏิเวเธน จตฺตาริ สจฺจานิ อสมฺโมหปฏิเวเธน มคฺคญาณำปฏิวิชฺฌติ.

ปฏิเวธมี ๒ อย่าง

๑. อารัมมณปฏิเวธ
๒. อสัมโมหปฏิเวธ

มรรคขณะนั้น มีนิพพานเป็นอารมณ์เรียกว่า **อารัมมณปฏิเวธ** ทุกข์ สมุทัย มรรคสัจ ทั้ง ๓ นั้น ไม่มีความสงสัย ความรู้ความเห็นอันบริสุทธิ์อยู่นั้นเรียกว่า **อสัมโมหปฏิเวธ** หมายความว่า มรรคขณะนั้น ทุกขสัจก็ดี สมุทัยสัจก็ดี มรรคสัจก็ดี หาเป็นอารมณ์ไม่ แต่มีนิพพานเป็นอารมณ์

หมดอายุ 25/02/2568

ส่วนทุกขสัจ สมุทัยสัจ มรรคสัจ ไม่มีความสงสัย ความรู้ความเห็นบริสุทธิ์แล้ว ฉะนั้น จึงชื่อว่า อสัมโมหปฏิเวธ มรรคญาณนี้ชื่อว่า **ญาณทัสสนวิสุทธิ** ดังนี้

จบ มรรคญาณ

(๗) ญาณทัสสนวิสุทธิ

ตสฺเสวํ ปฏิปชฺชนฺตสฺส ปน วิปสฺสนาปริปากมาคมฺม อิทานิ อปฺปนา อุปฺปชฺชิสฺสตีติ ภวงฺคํ โวจฺฉินฺทิตฺวา อุปฺปนฺนมโนทฺวาราวชฺชนานนฺตรํ เทฺว ตีณิ วิปสฺสนาจิตฺตานิ ยงฺกิญฺจิ อนิจฺจาทิลกฺขณมารพฺภ ปริกมฺโมปจารานุโลมนาเมน ปวตฺตนฺติ.

เมื่อโยคาวจรบุคคลกำลังปฏิบัติอยู่อย่างนี้ เพราะอาศัยความแก่รอบของวิปัสสนาวิปัสสนาจิต ๒ - ๓ ขณะปรารภอนิจจลักษณะเป็นต้นอย่างใดอย่างหนึ่ง เป็นไปในลำดับแห่งมโนทวาราวัชชนะอันตัดภวังค์เกิดขึ้นว่า บัดนี้อัปปนาจักสำเร็จดังนี้ โดยชื่อว่า **ปริกรรม อุปจาร อนุโลม**

อธิบาย คำว่า **ญาณทัสสนวิสุทธิ** แยกออกเป็น ๓ บท คือ **ญาณ** แปลว่า ความรู้ **ทสฺสน** แปลว่า ความเห็น **วิสุทฺธิ** แปลว่าความบริสุทธิ์ แปลทั้งหมดว่า ความบริสุทธิ์แห่งความรู้ความเห็น ดังมีวจนัตถะว่า

๑. จตุสจฺจํ ชานาตีติ = ญาณํ
๒. ปจฺจกฺขโต ปสฺสตีติ = ทสฺสนํ
๓. กิเลสมลโต วิสุชฺฌตีติ = วิสุทฺธิ

แปลตามลำดับวจนัตถะทั้ง ๓ ว่า รู้อริยสัจ ๔ ได้ ฉะนั้นเรียกว่า **ญาณ** เห็นพระนิพพานโดยตนเอง ฉะนั้นเรียกว่า **ทัสสนะ** ได้ความบริสุทธิ์จากกิเลสซึ่งเป็นมลทิน ฉะนั้นเรียกว่า **วิสุทธิ**

อธิบายว่า ญาณทัสสนวิสุทธิเป็นปัญญาในอริยมรรคที่สามารถเห็นนิพพานเหมือนกับได้เห็นด้วยตา ฉะนั้นเรียกว่า ญาณทัสสนะ โดยปกติคำว่า ทัสสนะ หมายถึงการเห็นทางตาโดยตรง แต่ความจริงนิพพานนั้นเห็นด้วยตาไม่ได้ เพราะนิพพานมิใช่วัตถุสิ่งของ ฉะนั้น การเห็นนิพพานจึงเป็นการเห็นด้วยใจ คล้ายกับการเห็นด้วยตาทีเดียว

ความบริสุทธิ์หมดจดแห่งการรู้การเห็นพระนิพพานเป็นวิสุทธิที่ปราศจากกิเลสตัณหาเครื่องมลทินทั้งมวล ด้วยวิปัสสนาญาณแก่กล้าขึ้น อาศัยกำลังที่ได้รับจากปฏิปทาญาณทัสสน-วิสุทธิเป็นปัจจัยให้เกิดมรรควิถีขึ้น ทำหน้าที่ประหาณกิเลสและรู้เห็นพระนิพพาน อันเป็นความรู้ความเห็นที่บริสุทธิ์หมดจด ญาณนี้เรียกว่า **ญาณทัสสนวิสุทธิ**

จบญาณทัสสนวิสุทธิ

ผลญาณที่ ๑๕

ตโต ปรๆ เทฺว ตีณิ ผลจิตฺตานิ ปวตฺติตฺวา นิรุชฺฌนฺติ.

ตโต ปรๆ ภวงฺคปาโตว โหติ.

ปุน ภวงฺคๆ ปน วิจฺฉินฺทิตฺวา ปจฺจเวกฺขณญาณานิ ปวตฺตนฺติ.

แต่นั้นจิตเป็นผลย่อมเกิด ๒ - ๓ ครั้ง และภวังคจิตเกิดอีกวาระหนึ่ง ตัดกระแสภวังค์แล้ว การพิจารณาก็ปรากฏต่อไป

อธิบาย เมื่อมรรคญาณปรากฏขึ้นแล้ว ผลญาณก็ปรากฏตามมาทันทีไม่มีระหว่างกลางคั่นเลย มีข้อที่พึงทราบไว้ในที่นี้คือ มรรคญาณนี้จะเป็นมรรคชั้นใดก็ตาม ย่อมปรากฏขึ้นครั้งเดียวเท่านั้น เมื่อเกิดขึ้นแล้วก็ทำการประหาณกิเลสต่างๆ ตามอำนาจของมรรคนั้นๆ เช่นปฐมมรรคเกิดขึ้นก็ทำการประหาณกิเลสที่ปฐมมรรคมีอำนาจประหาณได้ เป็นต้น สำหรับในที่นี้ คือในการปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐานที่กำลังกล่าวถึงอยู่นี้ มรรคญาณที่ปรากฏนี้เรียกว่า **ปฐมมรรค** หรือ **โสดาปัตติมรรค** ซึ่งทำการประหาณกิเลสได้ ๕ อย่าง คือ

สักกายทิฏฐิ ๑

วิจิกิจฉา ๑

สีลัพพตปรามาส ๑

อปายคมนียกามราคะ ๑

อปายคมนียปฏิฆะ ๑

คำว่า **อปายคมนียกามราคะ-ปฏิฆะ** นั้น คือการนำไปสู่อบายภพได้โดยกามราคะ และปฏิฆะนั่นเอง

ฉะนั้น ในวิสุทธิมัคคอรรถกถาแสดงไว้ว่า :-

สโยชเนสุ ตาว สกฺกายทิฏฺฐิวิจิกิจฺฉาสีลพฺพตปรามาโส อปายคมนียา จ กามราคปฏิฆาติ เอเต ปญฺจ ธมฺมา ปฐมญาณวชฺฌา.

สังโยชน์ ๑๐ ประการนั้น โสดาปัตติมรรคประหาณสังโยชน์ได้ ๕ อย่างคือ สักกายทิฏฐิ ๑ วิจิกิจฉา ๑ สีลัพพตปรามาส ๑ อปายคมนียกามราคะ ๑ อปายคมนียปฏิฆะ ๑ ดังนี้

โสดาปัตติมรรคทำการประหาณนั้น ก็เป็นการประหาณอย่างเด็ดขาด ดุจสายฟ้าที่ผ่าลงบนต้นไม้ตั้งแต่ยอดตลอดถึงรากแก้ว ซึ่งต้นไม้นั้นต้องเฉาตายลงไปทันที จะฟื้นขึ้นมาอีกไม่ได้ มรรคญาณที่ปรากฏก็จะประหาณกิเลสดังกล่าวให้อับเฉาสิ้นไปเด็ดขาดดุจเดียวกัน ปฐมมรรคที่กล่าวมานี้เกิดขึ้นครั้งเดียว ต่อจากนั้น ผลญาณคือผลจิตที่เกิดเรื่อยๆ ไป ฉะนั้น การที่โยคีบุคคล

หมดอายุ 23/02/2566

เข้าสู่ความดับโดยอำนาจอธิษฐานในภายหลัง จึงเป็นความดับโดยอำนาจแห่งผลจิตทั้งนั้น ชื่อว่า **ผลสมาบัติ** ผลญาณมี ๒ ประการตามประเภทของโยคีบุคคล คือ

๑. สำหรับ **มัณฑบุคคล** คือ คนที่มีปัญญาไม่แก่กล้า ผลญาณปรากฏ ๒ ครั้งจึงมีภวังค์มาคั่น แล้วจึงถึงปัจจเวกขณญาณ ดังคำว่า **มณฺฑปุคฺคลสฺส ทฺวิกฺขตฺตุ มัณฑบุคคล** ผลญาณปรากฏ ๒ ครั้ง ดังนี้

ม	ปริ	อุป	อนุ	โคตฺ	มคฺค	ผล	ผล	ภวงฺค	ปจฺจ
000	000	000	000	000	000	000	000	000	000

๒. สำหรับ **ติกขบุคคล** คือคนที่มีปัญญาแก่กล้า บริกรรมไม่มี ผลญาณปรากฏ ๓ ครั้งจึงมีภวังค์มาคั่น ต่อจากนั้นจึงถึงปัจจเวกขณญาณ ดังคำว่า **ติกฺขปุคฺคลสฺส ติกฺขตฺตุ ติกขบุคคล** ผลญาณปรากฏ ๓ ครั้ง ดังนี้

ม	อุป	อนุ	โคตฺ	มคฺค	ผล	ผล	ผล	ภวงฺค	ปจฺจ
000	000	000	000	000	000	000	000	000	000

ผลญาณนี้เป็นโลกุตตระเช่นเดียวกับมรรคญาณ เพราะมรรคญาณเป็นเหตุจึงเกิดผลญาณขึ้น อารมณ์เป็นนิพพาน ฉะนั้น กิริยาที่เข้าสู่ความดับครั้งแรกนี้ จึงแยกได้ดังนี้ คือ

๑. ดับเงียบตอนแรกเป็นโคตรภูญาณ ยังเป็นโลกีย์ แต่อารมณ์เป็นนิพพาน

๒. ดับเงียบตอนกลางเป็นมรรคญาณ เป็นโลกุตตระ

๓. ดับเงียบตอนสุดท้ายเป็นผลญาณ เป็นโลกุตตระ

ในที่นี้การประหาณมี ๒ อย่างคือ **สมุจเฉทปหาน** และ **ปฏิปัสสัมภนปหาน** การประหาณกิเลสในมรรคญาณนั้นเรียกว่า สมุจเฉทปหาน ส่วนในผลญาณนั้นเรียกว่า ปฏิปัสสัมภนปหาน มีอุปมาเหมือนไฟที่กำลังลุกไหม้ดิดฟืนอยู่ บุคคลต้องการจะดับไฟจึงเอาน้ำไปรดที่ฟืนนั้น ไฟก็จะดับไป แต่เมื่อไฟดับแล้วยังมีไอเหลืออยู่ ต่อเมื่อเอาน้ำรดอีก ๒ - ๓ ครั้ง ไอก็จะเงียบหายไป ข้อนี้ฉันใด เมื่อกิเลสได้ถูกประหาณโดยมรรคญาณเป็นสมุจเฉทแล้ว แต่อำนาจของกิเลสนั้นยังเหลืออยู่เช่นเดียวกับเอาน้ำรดไฟจนดับแล้ว แต่ยังมีไอเหลืออยู่และการเอาน้ำรดอีก ๒ - ๓ ครั้งจนไอเงียบหายไปนั้น เปรียบเหมือนการประหาณอำนาจของกิเลสโดยผลญาณนั่นเอง ฉะนั้น จึงเรียกว่า **ปฏิปัสสัมภนปหาน** ดังนี้ ผลญาณนี้จัดเข้าในญาณทัสสนวิสุทธิโดยอนุโลม

จบผลญาณ

หมดอายุ 23/02/2566

ปัจจเวกขณญาณ ที่ ๑๖

มคฺคํ ผลญฺจ นิพฺพานํ ปจฺจเวกฺขติ ปณฺฑิโต
ปหีเน กิเลเส เสเส จ ปจฺจเวกฺขติ วา น วา
ฉพฺพิสุทฺธิกฺกเมเนวํ ภาเวตพฺโพ จตุพฺพิโธ
ญาณทสฺสนวิสุทฺธิ นาม มคฺโค ปวุจฺจติ

อยเมตฺถ วิสุทฺธิเภโท.

ผู้เป็นบัณฑิตคืออริยบุคคล ย่อมปัจจเวกขณะมรรคญาณผลญาณและพระนิพพานและย่อมพิจารณากิเลสที่ประหาณแล้วและกิเลสที่ยังไม่ได้ประหาณ แต่ผู้ที่ไม่ได้พิจารณาก็มีบ้าง อริยมรรค ๔ ประการที่เนื่องมาจากการเจริญวิสุทธิ ๖ เรียกว่า **ญาณทัสสนวิสุทธิ**

ที่กล่าวมาแล้วนี้ในกัมมัฏฐานปริจเฉทประเภทของวิสุทธิทั้ง ๗ ประการ

อธิบายในการปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐานนั้น ญาณที่ต่อจากผลญาณก็คือ **ปัจจเวกขณ-ญาณ** ได้แก่ การที่โยคีบุคคลเข้าสู่ความดับไปแล้ว ครั้นรู้สึกตัวขึ้นก็พิจารณาว่าตนเป็นอะไรไป สภาวะอย่างนี้ทำไมจึงเกิดขึ้นแก่ตน หรือพิจารณาในทำนองที่คล้ายคลึงกันนี้และนึกย้อนหลังไปถึงการกำหนดที่ผ่านมาก่อนที่จะเกิดอาการแปลกประหลาดอันนี้ขึ้น ซึ่งตนไม่เคยได้ประสบมาก่อนเลยในชีวิต ลักษณะของญาณนี้ ก็คือการพิจารณาอีกครั้งหนึ่งนั่นเอง เพราะคำว่า ปัจจเวกขณะ เมื่อแยกศัพท์ก็เป็นดังนี้ **ปฏิ** แปลว่า อีกครั้งหนึ่ง **อิกฺขณ** แปลว่า กำหนด รวมเป็น **ปัจจเวกขณะ** แปลว่า กำหนดพิจารณาอีกครั้งหนึ่ง ได้แก่ การหวนกลับพิจารณาถึงสภาวะที่ตนเข้าสู่ความดับดังกล่าวมาแล้วในตอนต้น ถ้าจะเปรียบญาณนี้ก็เหมือนคนที่กำลังวิ่งไปโดยเร็ว เมื่อไปสะดุดหลุมหรือร่องที่พื้นดินยั้งไม่ทัน ครั้นเลยไปสักหน่อยก็ย้อนหันกลับมามองดู มิฉะนั้น ก็เปรียบเหมือนสุนัขที่กำลังวิ่งหนีศัตรูไปโดยเร็ว พอไปได้ไกลหายตกใจแล้วย้อนเหลียวกลับมามองดูข้างหลังอีกครั้งหนึ่ง หรือมิฉะนั้นก็เปรียบดุจคนที่เผลอไผลนั่งเหม่อลอยเป็นเวลานาน พอได้สติขึ้นมารู้สึกตกใจ ย่อมคำนึงว่าตนเป็นอะไรไป ญาณนี้ก็เช่นเดียวกัน เมื่อเข้าสู่ความดับแล้ว ครั้นรู้สึกตัวย่อมจะกลับพิจารณากำหนดอีกครั้งหนึ่ง

ดังในอภิธัมมัตถสังคหอรรถกถากล่าวไว้ว่า :-

มคฺคํ ผลญฺจ นิพฺพานํ ปจฺจเวกฺขติ ปณฺฑิโต
ปหีเน กิเลเส เสเส จ ปจฺจเวกฺขติ วา น วา

หมดอายุ 23/02/2566

อริยบัณฑิตทั้งหลายย่อมพิจารณามรรค ผล นิพพาน เฉพาะท่านที่เป็นพหูสูตคงแก่เรียนย่อมพิจารณากิเลสที่ละได้แล้วและที่ยังเหลือ ส่วนโยคีบุคคลนอกนั้น ไม่ได้พิจารณาสอบสวนเพราะไม่รู้ปริยัติ แต่ทำการกำหนดต่อไป

ญาณความรู้ที่เกิดขึ้นพิจารณาเห็นมรรค ผล นิพพาน กิเลส ที่เหลืออยู่และกิเลสที่ละแล้วโดยอำนาจของมรรคทั้ง ๔

ในคัมภีร์วิสุทธิมัคคอรรถกถาแสดงไว้ว่า :-

สโยชเนสุ ตาว สกฺกายทิฏฺฐิ วิจิกิจฺฉา สีลพฺพตปรามาโส อปายคมนียา จ กามราคปฏิฆาติ เอเต ปญฺจ ธมฺมา ปฐมาณาณวชฺฌา เสสา กามราคปฏิฆา โอฬาริกา ทุติยญาณวชฺฌา สุขุมา ตติยญาณวชฺฌา รูปราคาทโย ปญฺจปิ จตุตฺถญาณวชฺฌา เอว

สังโยชน์ ๑๐ ประการนี้ โสดาปัตติมรรคประหาณสังโยชน์ได้ ๕ อย่างคือ สักกายทิฏฐิ ๑ วิจิกิจฉา ๑ สีลัพพตปรามาส ๑ อปายคมนียกามราคะ ๑ อปายคมนียปฏิฆะ ๑ ส่วนที่ยังเหลืออยู่นั้น สกทาคามิมรรคสามารถประหาณได้ตามอำนาจของตนคือ กามราคะ ปฏิฆะที่ไม่เป็นอปาย-คมนียะ ชนิดที่เป็นโอพาริกะคืออย่างหยาบ อนาคามิมรรคสามารถประหาณได้ตามอำนาจของตนคือ กามราคะ ปฏิฆะที่ไม่เป็นอปายคมนียะ ชนิดที่เป็นสุขุมะคืออย่างประณีต อรหัตตมรรคสามารถประหาณสังโยชน์ที่เป็นอุทธัมภาคียะ ๕ ประการได้โดยเด็ดขาดโดยอำนาจของตน ดังนี้

ถ้ามีปัญหาว่า กามราคะ-ปฏิฆะสังโยชน์นั้นคืออะไร กามราคะ ปฏิฆะที่เป็นอปายคมนียะนั้นเป็นอย่างไร กามราคะ ปฏิฆะที่ไม่เป็นอปายคมนียะที่เป็นอย่างหยาบนั้นเป็นอย่างไรและที่เป็นอย่างประณีตนั้นเป็นอย่างไร?

วิสัชนาว่า กามราคะ - ปฏิฆะสังโยชน์จำแนกเป็นส่วนใหญ่ได้ ๒ ประการ คือ กามราคะปฏิฆะที่เป็นอปายคมนียะประการหนึ่ง กามราคะ ปฏิฆะที่ไม่เป็นอปายคมนียะประการหนึ่ง ในประการที่ไม่เป็นอปายคมนียะนั้น ยังจำแนกออกเป็นอีก ๒ ประการ คือ เป็นโอพาริกะอย่างหยาบประการหนึ่ง เป็นสุขุมะอย่างประณีตอีกประการหนึ่ง

กามราคะที่เป็นอปายคมนียะนั้นคือ กามอารมณ์ทั้ง ๕ มากระทบทวารทั้ง ๕ แล้ว มีความยินดีพอใจเป็นอย่างมาก จนถึงสามารถจะล่วงอกุศลกรรมบถได้ เช่นความพอใจในรูปารมณ์ที่มากระทบ สามารถให้กระทำกรรมอันเป็นกาเมสุมิจฉาจารได้ เป็นต้น

กามราคะที่ไม่เป็นอปายคมนียะชนิดที่เป็นโอพาริกะอย่างหยาบนั้น เป็นความพอใจในกามอารมณ์ทั้ง ๕ ดังที่กล่าวมาแล้ว แต่ความพอใจนั้นไม่รุนแรง เป็นความพอใจที่ปรากฏอยู่แต่ในใจพอประมาณ

กามราคะที่ไม่เป็นอปายคมนียะชนิดที่เป็นสุขุมะอย่างประณีตนั้น ได้แก่กามอารมณ์ทั้ง ๕ เมื่อมากระทบทางทวารทั้ง ๕ แล้ว ไม่อาจยังให้เกิดความยินดีติดอยู่ในอารมณ์นั้นๆ ได้ เช่น รูปารมณ์ที่มากระทบจักขุทวาร แม้รูปารมณ์นั้นจะมีความสวยงามสักเพียงไร ก็ไม่สามารถทำให้เกิดความกำหนัดยินดีติดอยู่ในอารมณ์นั้นๆ ได้

ถ้ามีปัญหาถามอีกว่า เมื่อกามราคะสังโยชน์มีหลายอย่างเช่นนี้ ขอทราบว่า พระอริยบุคคลชั้นใดละกามราคะสังโยชน์ชนิดไหนได้

วิสัชนาว่า พระโสดาบันบุคคลละกามราคะที่เป็นอปายคมนียะได้โดยเด็ดขาด พระสกทาคามีบุคคลละกามราคะที่ไม่เป็นอปายคมนียะอย่างหยาบได้ พระอนาคามีบุคคลละกามราคะที่ไม่เป็นอปายคมนียะอย่างประณีตได้

ถามว่า เพราะเหตุใดพระอริยบุคคลแต่ละชั้นจึงละกามราคะได้แต่ละอย่าง ดังที่กล่าวนั้น จะละได้ยิ่งหย่อนกว่านั้นไม่ได้หรือ?

วิสัชนาว่า ต้องละได้ตามอันดับดังกล่าว จะยิ่งหย่อนกว่านั้นไม่ได้ เพราะพระโสดาบุคคลนั้นย่อมเห็น รูป นาม ขันธ์ ๕ นี้สักแต่ว่าเป็นสภาวธรรมเท่านั้น ไม่ใช่ตัวไม่ใช่ตนและโดยความเห็นดังนี้จึงละสักกายทิฏฐิได้ เมื่อละสักกายทิฏฐิได้แล้ว กรรมใดที่เป็นทุจริตอันจะนำไปสู่อบายก็ย่อมไม่กระทำกรรมนั้น แต่ถึงแม้จะละสักกายทิฏฐิได้ ก็ยังไม่สามารถจะละมานะสังโยชน์ได้ ฉะนั้น ถึงแม้จะเห็นรูป นาม ขันธ์ ๕ ไม่ใช่ตัวตนแล้วก็จริง แต่ก็ยังเห็นเป็นเราเป็นเขาอยู่ ความยินดีพอใจในอารมณ์ที่มากระทบจึงยังมีอยู่

สำหรับพระสกทาคามีบุคคล โดยอำนาจแห่งสกทาคามิมรรค ซึ่งได้ประหาณกิเลสเป็นครั้งที่ ๒ ถึงแม้ว่าไม่ได้ประหาณกิเลสใดๆ เป็นสมุจเฉทเพิ่มขึ้นจากโสดาปัตติมรรคก็ตี แต่ก็ได้ประหาณให้เป็นตนุกระคือให้เบาบางลง ฉะนั้น ความพอใจในกามอารมณ์ที่มากระทบแม้ยังมีอยู่ก็เบาบางมาก จึงประหาณกามราคะที่ไม่เป็นอปายคมนียะที่เป็นอย่างหยาบได้เด็ดขาด

สำหรับพระอนาคามีบุคคล โดยอำนาจอนาคามิมรรค ซึ่งได้ประหาณกิเลสเป็นครั้งที่ ๓ จึงประหาณกามราคะที่ไม่เป็นอปายคมนียะที่เป็นอย่างประณีตได้โดยเด็ดขาด หรืออีกนัยหนึ่ง พระอนาคามีบุคคลนี้ละกามราคะสังโยชน์อันเป็นโอรัมภาคียะทุกประการ เป็นสมุจเฉทได้

ส่วนปฏิฆะสังโยชน์นั้น พึงเข้าใจว่า ปฏิฆะสังโยชน์ที่เป็นอปายคมนียะและไม่เป็นอปายคมนียะทั้งที่เป็นอย่างหยาบและอย่างประณีต ก็เป็นทำนองเดียวกับกามราคะสังโยชน์ ต่างกันที่กามราคะสังโยชน์ เป็นความพอใจในอารมณ์ ปฏิฆะสังโยชน์เป็นความไม่พอใจในอารมณ์เท่านั้น การละปฏิฆะสังโยชน์แต่ละอย่างของพระอริยบุคคลแต่ละชั้น ตลอดจนเหตุผลก็เป็นไปในทำนองเดียวกัน ทั้งนี้ขอให้พิจารณาตามกามราคะสังโยชน์โดยอนุโลม

หมดอายุ 23/02/2566

สำหรับพระอรหันต์ โดยอำนาจของอรหัตตมรรค ซึ่งได้ประหาณกิเลสเป็นครั้งที่ ๔ จึงประหาณสังโยชน์ที่เป็นอุทธัมภาคียะได้อีก ๕ ประการ เป็นสมุจเฉท คือ

๑. **รูปราคะ**	ความชอบใจในรูปฌาน
๒. **อรูปราคะ**	ความชอบใจในอรูปฌาน
๓. **มานะ**	ความถือตัว
๔. **อุทธัจจะ**	ความฟุ้งซ่าน
๕. **อวิชชา**	ความไม่รู้

อนึ่ง ในคัมภีร์วิสุทธิมัคคอรรถกถากล่าวไว้ว่า :-

กิเลเสสุ ทิฏฐิวิจิกิจฺฉา ปฐมาญาณวชฺฌา โทโส ตติยญาณวชฺโฌ โลภโมหมานถีน-อุทฺธจฺจอหิริกอโนตฺตปฺปานิ จตุตฺถญาณวชฺฌานิ.

กิเลส ๑๐ อย่างนั้น ทิฏฐิและวิจิกิจฉา ๒ อย่างนี้ โสดาปัตติมรรคประหาณได้โดยเด็ดขาด โทสะนั้น อนาคามิมรรคประหาณได้โดยเด็ดขาด โลภะ โมหะ มานะ ถีนะ อุทธัจจะ อหิริกะ อโนตตัปปะนั้นอรหัตตมรรคประหาณได้โดยเด็ดขาด

หมายความว่า อปายคมนียโทสะและโอพาริกโทสะนั้น โสดาปัตติมรรคและสกทาคามิมรรคประหาณได้โดยเด็ดขาด โลภะ โมหะ มานะ ถีนะ อุทธัจจะ อหิริกะ อโนตตัปปะ กิเลส ๗ อย่างอันเป็นอปายคมนียะโอพาริกะ และกามราคะชนิดสุขุมะนั้น มรรคเบื้องต่ำทั้ง ๓ คือ โสดาปัตติมรรค สกทาคามิมรรค และอนาคามิมรรคประหาณได้เด็ดขาด

อธิบายกิเลส ๑๐ ประการ

กิเลเสนฺติ อุปตาเนนฺตีติ = กิเลสา

ธรรมชาติใด มีสภาพเศร้าหมองเร่าร้อน และทำให้สัมปยุตต ธรรมเศร้าหมองเร่าร้อน ธรรมชาตินั้นชื่อว่า **กิเลส**

กิเลส ๑๐ ประการ คือ

๑. ทิฏฐิกิเลส	๒. วิจิกิจฉากิเลส
๓. โลภกิเลส	๔. โทสกิเลส
๕. โมหกิเลส	๖. มานกิเลส
๗. อุทธัจจกิเลส	๘. ถีนกิเลส
๙. อหิริกกิเลส	๑๐. อโนตตัปปกิเลส

ธรรมที่มีชื่อว่ากิเลสนี้ เป็นสภาพธรรมที่ทำให้เศร้าหมองและเร่าร้อน หมายความว่า ตนเองก็เศร้าหมองและเร่าร้อน และทำให้สัมปยุตตธรรมที่เกิดร่วมด้วยต้องเศร้าหมองและเร่าร้อนไปด้วย เช่นกิเลสใดเกิดร่วมกับจิตและเจตสิกอื่นใด ก็ย่อมทำให้จิตและเจตสิกอื่นนั้น เศร้าหมองและเร่าร้อนด้วย

ส่วนสังโยชน์ซึ่งได้กล่าวถึงแล้วนั้น เป็นสภาพธรรมที่ร้อยรัดสัตว์ไว้ให้ติดอยู่ในสังขารวัฏฏทุกข์ ฉะนั้น สังโยชน์และกิเลสที่มีชื่ออย่างเดียวกันนั้น แท้จริงเป็นสภาพธรรมอันเดียวกัน แต่มีความหมายเป็นคนละแง่เท่านั้น เช่น ทิฏฐิความเห็นผิด เมื่อเป็นสังโยชน์ก็มีความหมายว่าความเห็นผิดนี้เป็นเครื่องร้อยรัดสัตว์ให้ติดอยู่ในสังสารวัฏฏทุกข์ เมื่อเป็นกิเลสก็มีความหมายว่าความเห็นผิดนี้มีสภาพเศร้าหมองเร่าร้อน และทำให้สัมปยุตตธรรมเศร้าหมองเร่าร้อน ดังนี้เป็นต้น

ฉะนั้น กิเลสใดมีองค์ธรรมเป็นอันเดียวกันกับสังโยชน์ได้ จะได้เทียบกิเลสกับสังโยชน์นั้นไว้ให้พิจารณา เพื่อจะได้ไม่ต้องอธิบายซ้ำอีก โดยได้ดูคำอธิบายของสังโยชน์โดยอนุโลม ในที่นี้จะอธิบายเฉพาะกิเลสที่มีองค์ธรรมต่างกับสังโยชน์เท่านั้น

กิเลสและสังโยชน์ที่มีองค์ธรรมอันเดียวกัน คือ

สังโยชน์	**กิเลส**
ทิฏฐิสังโยชน์	ทิฏฐิกิเลส
วิจิกิจฉาสังโยชน์	วิจิกิจฉากิเลส
ปฏิฆะสังโยชน์	โทสกิเลส
มานะสังโยชน์	มานกิเลส
อุทธัจจะสังโยชน์	อุทธัจจกิเลส
กามราคะ รูปราคะ อรูปราคะสังโยชน์	โลภกิเลส
อวิชชาสังโยชน์	โมหกิเลส

กิเลสที่มีองค์ธรรมต่างกับองค์ธรรมของสังโยชน์ มี ๓ ประการคือ **ถีนกิเลส อหิริกกิเลส อโนตตัปปกิเลส** ซึ่งจะได้อธิบายเฉพาะกิเลส ๓ ประการนี้เท่านั้น

๘. ถีนกิเลส

ถียตีติ = ถีนำ

หมดอายุ 23/02/2566

ธรรมชาติใดทำให้จิตง่วงเหงาท้อถอย ธรรมชาตินั้นชื่อว่า **ถีนะ**

ถีนะเป็นธรรมชาติที่ทำให้จิตง่วงเหงาท้อถอย เป็นกิเลสประการหนึ่งใน ๑๐ ประการ อันเป็นเครื่องทำให้เศร้าหมองเร่าร้อน ถีนกิเลสนี้เกิดได้ในปุถุชนและพระเสข-บุคคล การเกิดขึ้นของถีนกิเลสนี้ ย่อมเกิดขึ้นในขณะที่จิตเป็นสสังขาริก คือรับอารมณ์ไม่เข้มแข็ง ที่เห็นชัดก็คือในขณะที่ง่วงจวนจะหลับ กับในขณะที่แรกตื่นนอน ส่วนพระอเสขบุคคลย่อมละได้เด็ดขาด

มีปัญหาถามว่า การหลับของปุถุชนและพระเสขบุคคลนั้น เป็นไปโดยอำนาจของถีนกิเลส แต่พระอรหันตบุคคล ซึ่งประหาณถีนกิเลสเป็นสมุจเฉทแล้วนั้น ก็ยังปรากฏว่ามีการนอนหลับอยู่ จะให้เข้าใจว่าอย่างไร?

วิสัชนาว่า พระอรหันตบุคคลยังมีการหลับนอน พักผ่อนนั้น หาใช่เป็นการนอนด้วยอำนาจของถีนกิเลสไม่ แท้จริงเป็นเพราะร่างกายได้ปฏิบัติหน้าที่มาระยะหนึ่งแล้ว ย่อมมีอาการอ่อนเพลียหมดกำลังลง จิตก็ตกภวังค์ไปเฉยๆ ตามธรรมดาของอุปาทินนกสังขารย่อมมีเวลาที่มีกำลังเป็นทุรพลซึ่งจำต้องมีการพักผ่อน อย่าว่าแต่อุปาทินนกสังขารเลย แม้แต่อนุปาทินนกสังขารก็ต้องมีการพักผ่อนเป็นครั้งคราว ดังปรากฏว่าต้นไม้หลายชนิดแสดงอาการดังกล่าวนี้ให้เห็นชัด ซึ่งชนทั้งหลายเรียกกันว่าต้นไม้นอนเป็นต้น อนึ่ง พึงเข้าใจว่า ที่กล่าวว่าถีนกิเลสเกิดแก่ปุถุชนและพระเสกขบุคคลนั้น โดยมากเกิดเมื่อเวลาง่วงจวนจะหลับ และหลังจากตื่นนอนในระยะกระชั้นชิดเท่านั้น ไม่ใช่ในเวลาหลับด้วย เพราะเวลาหลับนั้นจิตเป็นภวังค์ ซึ่งถีนกิเลสไม่อาจเกิดร่วมด้วยได้

ถามว่า ถีนมิทธ ตามหลักฐานท่านกล่าวว่า สภาพธรรมทั้งสองนี้เกิดร่วมกันเสมอ เหตุใดจึงเป็นกิเลสเฉพาะถีนะ ส่วนมิทธะมิได้เป็นกิเลสร่วมด้วย แต่เมื่อเป็นนิวรณ์นั้น ท่านว่าทั้งถีนะและมิทธะเป็นนิวรณ์ร่วมกัน?

วิสัชนาว่า ถีนะกับมิทธะเป็นสภาพที่เกิดร่วมกันเสมอถูกแล้ว เพราะถีนะมีหน้าที่ทำให้จิตง่วงเหงาท้อถอย มิทธะมีหน้าที่ทำให้เจตสิกง่วงเหงาท้อถอย ฉะนั้น ถีนะจะเกิดโดยไม่มีมิทธะก็ย่อมมีไม่ได้ ถึงแม้จะกล่าวเพียงถีนกิเลส เมื่อว่าถึงองค์ธรรมแล้วก็ย่อมหมายถึงมิทธะด้วย ส่วนในนิวรณ์ที่บัญญัติว่า ถีนมิทธนิวรณ์นั้น เมื่อรับจำนวนแห่งองค์ธรรมท่านก็นับเป็นหนึ่งเท่านั้น

๙. อหิริกกิเลส

น หิริยตีติ = อ หิริโก

สภาพที่ไม่ละอายต่ออกุศลทุจริต ชื่อว่า **อหิริกะ**

อหิริกะเป็นสภาพที่ไม่มีความละอายต่ออกุศลทุจริต ธรรมดาอกุศลทุจริตนี้ย่อมเป็นที่รังเกียจแก่บัณฑิตทั้งหลาย แต่บุคคลใดอันโมหะปิดบังแล้ว ย่อมสามารถกระทำอกุศลทุจริตได้โดยไม่ละอาย สภาพดังกล่าวนี้ชื่อว่า อหิริกะ ซึ่งเป็นกิเลสประการหนึ่งใน ๑๐ ประการ

หมดอายุ 23/02/2566

มีปัญหาถามว่า ความไม่ละอายนั้น ไม่ละอายอย่างไร และบุคคลใดละกิเลสนี้ได้?

วิสัชนาว่า ความไม่ละอายต่ออกุศลทุจริตนั้น ท่านอุปมาว่า ธรรมดา หมู (บ้าน) ย่อมมีความยินดีพอใจบริโภคอุจจาระ ถึงแม้อุจจาระนี้จะเป็นที่รังเกียจของบุคคลอื่นใดก็ดี แต่หมู (บ้าน) ไม่มีความรังเกียจเลย กลับพอใจบริโภคและซ้ำยังนอนกลิ้งเกลือกอย่างสำราญใจอีกด้วย กิเลสนี้พระอรหันต์เท่านั้นที่ละได้เด็ดขาด นอกจากนี้ยังละให้หมดสิ้นไม่ได้

ถามว่า ที่ว่าพระอรหันต์เท่านั้นที่ละอหิริกกิเลสได้ จะให้เข้าใจว่าพระโสดาบัน พระสกทาคามีพระอานาคามี ก็ยังมีความยินดีพอใจในการประพฤติอกุศลทุจริตอยู่อีกเช่นนั้นหรือ?

วิสัชนาว่า มิได้ อกุศลทุจริตที่เป็นอปายคมนียะนั้นพระโสดาบันประหาณได้เด็ดขาดอยู่แล้ว ส่วนพระเสขบุคคลทั้งหลายที่ยังละอหิริกกิเลสไม่ได้เด็ดขาดนั้น คือยังมีเหลืออยู่บ้างแต่เพียงบางเบา และไม่ถึงขนาดเป็นทุจริตที่จะนำไปสู่อบายได้

๑๐. อโนตตัปปกิเลส

น โอตฺตปฺปตีติ = อโนตฺตปฺปํ

สภาพที่ไม่เกรงกลัวต่ออกุศลทุจริต ชื่อว่า **อโนตตัปปะ**

ธรรมดาอกุศลทุจริตนี้ย่อมให้ผลเป็นทุกข์แก่ผู้ประพฤติปฏิบัติ แต่บุคคลที่ถูกโมหะครอบงำแล้ว ย่อมไม่กลัวภัยอันจะเกิดขึ้นจากการกระทำของตนเลย อโนตตัปปะนี้เป็นกิเลสประการหนึ่งในกิเลส ๑๐ ประการ

มีปัญหาถามว่า ภัยอันจะเกิดจากการกระทำอกุศลทุจริตนั้นเป็นอย่างไร และบุคคลใดละกิเลสนี้ได้?

วิสัชนาว่า ภัยอันเกิดจากการกระทำอกุศลทุจริตมี ๔ ประการ คือ

๑. **อัตตานุวาทภัย**	ตนก็ตำหนิตนเองได้
๒. **ปรานุวาทภัย**	ผู้อื่นรู้ก็ย่อมตำหนิตนได้
๓. **ทัณฑภัย**	ย่อมต้องได้รับโทษตามกฎหมายบ้านเมือง
๔. **ทุคติอปายภัย**	เมื่อละโลกนี้ไปแล้ว ย่อมต้องรับโทษในอบายภูมิ

การกระทำอกุศลทุจริตได้โดยไม่เกรงกลัว อุปมาเหมือนแมลงเม่าที่เห็นกองไฟธรรมดาไฟเป็นของร้อน แต่แมลงเม่าเห็นแล้วเข้าใจว่าเป็นของดีน่าพอใจ จึงบินเข้าไปสู่กองไฟและก็ถูกเผาผลาญให้สิ้นชีวิต กิเลสนี้พระอรหันต์เท่านั้นที่ละได้เด็ดขาด สำหรับพระโสดาบัน พระสกทาคามี พระอนาคามี ถึงหากจะยังละเด็ดขาดไม่ได้ก็จะเกิดขึ้นได้แต่เพียงเบาบางเท่านั้น

สรุปโสฬสญาณ

เมื่อวิปัสสนาจารย์ได้สอบถามจนเป็นที่พอใจอย่างนี้แล้ว เป็นอันว่าบัดนี้โยคีบุคคลผู้มีศรัทธาปสาทะในพระพุทธศาสนา อุตสาหะสละเลือดเนื้อและชีวิตอุทิศแด่องค์พระผู้มีพระภาค โดยการปฏิบัติ วิปัสสนากัมมัฏฐาน ได้ผ่านวิปัสสนาญาณมาตามลำดับคือ

๑. นามรูปปริจเฉทญาณ	๙. มุญจิตุกัมยตาญาณ
๒. ปัจจยปริคคหญาณ	๑๐. ปฏิสังขาญาณ
๓. สัมมสนญาณ	๑๑. สังขารุเปกขาญาณ
๔. อุทยัพพยญาณ	๑๒. อนุโลมญาณ
๕. ภังคญาณ	๑๓. โคตรภูญาณ
๖. ภยญาณ	๑๔. มรรคญาณ
๗. อาทีนวญาณ	๑๕. ผลญาณ
๘. นิพพิทาญาณ	๑๖. ปัจจเวกขณญาณ

ญาณเหล่านี้เรียกรวมกันว่า **โสฬสญาณ** แปลว่า ญาณ ๑๖ เมื่อผ่านญาณ ๑๖ ไปแล้ว ก็หมายความว่า โยคีบุคคลผู้นั้นได้ดำเนินถึงจุดหมายปลายทางอันยิ่งใหญ่ในชีวิต ได้ประสบสมบัติอันเป็นอมฤต ซึ่งจะหาสมบัติอื่นใดมาเปรียบปานอีกไม่ได้แล้ว ทั้งโลกนี้และโลกหน้า เพราะอานิสงส์ของพระอริยบุคคล มีพระโสดาบันเป็นต้นนั้น เป็นอานิสงส์ที่ยิ่งใหญ่

ดังมีบาลีมาในพระธรรมบทกล่าวไว้ว่า :-

ปฐพฺยา เอกรชฺเชน สคฺคสฺส คมเนน วา
สพฺพโลกาธิปฺปจฺเจน โสตาปตฺติผลํ วรํ

แปลเป็นใจความว่า พระเจ้าจักรพรรดิผู้บริบูรณ์ด้วยทรัพย์มหาศาล ทั้งเป็นอิสระในหมู่มนุษย์ ท้าวสักกเทวราชผู้มีอานุภาพใหญ่ในสวรรค์ทั้ง ๖ ชั้น หรือท้าวมหาพรหมผู้เจริญด้วยอิสระมีมหิทธานุภาพยิ่งใหญ่ในหมู่พรหมก็ตาม แม้เช่นนั้นก็ยังเปรียบกับการเป็นโสดาปัตติผลบุคคลไม่ได้

อธิบายว่า พระบาลีนี้แสดงความเป็นใหญ่ในฐานะต่างๆ กัน เช่น พระราชาผู้เป็นเอกราชในแว่นแคว้นใดๆ ก็หาเทียบเท่ากับเดชานุภาพของพระเจ้าจักรพรรดิผู้เป็นอิสระในพื้นพิภพแห่งมนุษย์นี้ได้ไม่ เพราะพระองค์ทรงบริบูรณ์ด้วยรัตนะทั้ง ๗ ประการ เป็นต้น แม้ท้าวสักกเทวราชเจ้าผู้เป็นประมุขแห่งสวรรค์ทั้ง ๖ ชั้น ซึ่งนับว่าประเสริฐกว่าพระจักรพรรดิ เพราะพระองค์บริบูรณ์ด้วย

ทิพยสมบัติอยู่ในเทวสถาน ที่สุดท้าวมหาพรหมผู้ทรงมหิทธานุภาพยิ่งใหญ่ในหมู่พรหมทั้งหลาย และพรั่งพร้อมด้วยทิพยสมบัติอันประณีตยิ่งขึ้นไปกว่าท้าวสักกเทวราชก็ตาม แต่เมื่อนำมาเปรียบเทียบกับพระนิพพานซึ่งพระอริยบุคคลได้บรรลุแล้ว ย่อมเป็นสิ่งที่ไม่อาจเทียบกันได้เลย เพราะพระนิพพานที่พระโสดาบันได้บรรลุคือโสดาปัตติผลนั้น เป็นธรรมที่ประณีตและประเสริฐสูงสุด เพราะสามารถทำให้ผู้บรรลุไม่ต้องไปสู่อบายภูมิ และให้พ้นจากสังสารวัฏฏ์ได้โดยแน่นอน ซึ่งต่างกับสมบัติทั้งหลายคือมนุษยสมบัติ เทวสมบัติและทิพยสมบัติของท้าวมหาพรหม เพราะสมบัติเหล่านั้นเป็นโลกียะย่อมมีการเสื่อมสิ้นไปเป็นธรรมดา ทั้งสมบัติเหล่านั้น ก็ไม่สามารถทำให้พ้นจากทุกข์ในสังสารวัฏฏ์ได้ ดุจดังพระนิพพาน ซึ่งเป็นการพ้นทุกข์อย่างแท้จริง

วิสุทธิ ๗ และญาณ ๑๖ จบบริบูรณ์

๘. แสดงวิโมกขเภทตามอภิธัมมัตถสังคหบาลี

ตตฺถ อนตฺตานุปสฺสนา อตฺตามภินิเวสํ มุญฺจนฺตี สุญฺญตานุปสฺสนา นาม วิโมกฺขมุขํ โหติ อนิจฺจานุปสฺสนา วิปลฺลาสนิมิตฺตํ มุญฺจนฺตี อนิมิตฺตานุปสฺสนา นาม วิโมกฺขมุขํ โหติ ทุกฺขานุปสฺสนา ตณฺหาปณิธี มุญฺจนฺตี อปฺปณิหิตานุปสฺสนา นาม วิโมกฺขมุขํ โหติ.

ในวิโมกขเภทเหล่านั้น อนัตตานุปัสสนา ละการยึดมั่นอัตตาเสียได้ จัดเป็นวิโมกขมุข ชื่อว่า สุญญตานุปัสสนา

อนิจจานุปัสสนา ละซึ่งนิมิตแห่งวิปัลลาสธรรมเสียได้ จัดเป็นวิโมกขมุข ชื่อว่า อนิมิตตานุปัสสนา

ทุกขานุปัสสนา ละตัณหาปณิธิเสียได้ จัดเป็นวิโมกขมุข ชื่อว่า อัปปณิหิตานุปัสสนา

ตสฺมา ยทิ วุฏฺฐานคามินีวิปสฺสนา อนตฺตโต วิปสฺสติ สุญฺญโต วิโมกฺโข นาม โหติ มคฺโค ยทิ อนิจฺจโต วิปสฺสติ อนิมิตฺโต วิโมกฺโข นาม ยทิ ทุกฺขโต วิปสฺสติ อปฺปณิหิโต วิโมกฺโข นามาติ จ มคฺโค วิปสฺสนาคมนวเสน ตีณิ นามานิ ลภติ.

เพราะเหตุนั้น ถ้าวุฏฐานคามินีวิปัสสนาเห็นแจ้งโดยความเป็นอนัตตา อริยมรรค ชื่อว่า สุญญตวิโมกข์

ถ้าวุฏฐานคามินีวิปัสสนาเห็นแจ้งโดยความเป็นของไม่เที่ยง อริยมรรค ชื่อว่า อนิมิตตวิโมกข์

หมดอายุ 23/02/2566

ถ้าวุฏฐานคามินีวิปัสสนาเห็นแจ้งโดยความเป็นทุกข์ อริยมรรค ชื่อว่า อัปปณิหิตวิโมกข์

ฉะนั้น อริยมรรคจึงมีชื่อ ๓ อย่าง ด้วยสามารถแห่งการดำเนินไปของวิปัสสนาญาณ

ตถา ผลญฺจ มคฺคาคมนวเสน มคฺควีถิยํ

ส่วนอริยผลย่อมมี ๓ อย่างเหมือนกับในมรรควิถี ด้วยสามารถแห่งการบรรลุอริยมรรค

ผลสมาปตฺติวีถิยํ ปน ยถาวุตฺตนเยน วิปสฺสนฺตานํ ยถาสกํ ผลมุปฺปชฺชมานานมฺปิ วิปสฺสนาคมนวเสเนว สุญฺญตาทิวิโมกฺโขติ ปวุจฺจติ.

ก็ในผลสมาบัติวิถี ผลจิตแม้กำลังเกิดขึ้นแก่วิปัสสนาญาณบุคคลในขันธสันดานของตนๆ โดยนัยดังกล่าวแล้ว ท่านจึงเรียกว่า สุญญตาทิวิโมกข์ ด้วยสามารถแห่งการบรรลุซึ่งวิปัสสนาญาณโดยส่วนเดียว

อาลมฺพนวเสน ปน สรสวเสน จ นามตฺตยํ สพฺพตฺถาปิ สพฺเพสมฺปิ สมเมว.

หมวดแห่งนามทั้ง ๓ ย่อมเกิดขึ้นแก่อริยบุคคลทั้งหลายแม้ทั้งปวง คือในมรรควิถีและผลสมาบัติวิถีทั้งหลายทั้งหมดโดยสม่ำเสมอ ด้วยสามารถแห่งอารมณ์และด้วยสามารถแห่งกิจจรสและสัมปัตติรส

อยเมตฺถ วิโมกฺขเภโท.

วิโมกขเภทในกัมมัฏฐานสังคหวิภาคนี้ จบเพียงเท่านี้

อธิบายวิโมกข์ ๓

คำว่า วิโมกข์ ตามวจนัตถะวิเคราะห์ศัพท์ว่า :-

ปฏิปกฺขโต วิโมกฺขตีติ = วิโมกฺโข

ได้รอดพ้นจากกิเลสซึ่งเป็นปฏิปักษ์ ฉะนั้น เรียกว่า วิโมกข ได้แก่วิโมกข์ ๓ อย่าง คือ

สุญญตวิโมกข์ ๑

อนิมิตตวิโมกข์ ๑

อัปปณิหิตวิโมกข์ ๑

รวม ๓ อย่างเป็นชื่อของอริยมรรคที่เกิดต่อจากวุฏฐานคามินีวิปัสสนานั่นเอง ในที่นี้กำหนดวุฏฐานคามินีวิปัสสนาโดยอนัตตานุปัสสนาแล้ว วิปัสสนานั้นจึงเรียกว่า สุญญตานุปัสสนาวิโมกข์ที่เกิดขึ้นชื่อ สุญญตวิโมกข์ เพราะสามารถละทิ้งหรือประหาณอัตตวาทะได้ทันที สุญญตานุปัสสนานี้แหละเรียกว่า สุญญตวิโมกขมุข คือประตูแห่งสุญญตวิโมกข์

หมดอายุ 23/02/2566

ถ้ากำหนดโดยอนิจจานุปัสสนาแล้ว วุฏฐานคามินีวิปัสสนานั้นจึงเรียกว่า อนิมิตานุปัสสนาวิโมกข์ที่เกิดขึ้นชื่อ อนิมิตตวิโมกข์ เพราะสามารถประหาณวิปัสสนานิมิตได้ ฉะนั้น อนิมิตตนุปัสสนานี้แหละจึงเรียกว่า อนิมิตตวิโมกขมุข

ถ้ากำหนดโดยทุกขานุปัสสนาแล้ว วุฏฐานคามินีวิปัสสนานั้นมีชื่อว่า อัปปณิตานุปัสสนาวิโมกข์ที่เกิดขึ้นชื่อ อัปปณิหิตวิโมกข์ เพราะสามารถประหาณตัณหาปณิธิ คือความต้องการของตัณหาได้ ฉะนั้นอัปปณิหิตานุปัสสนานี้จึงเรียกว่า อัปปณิหิตวิโมกขมุข ดังนี้

เมื่ออริยมรรคมี ๓ อย่าง อริยผลก็ย่อมมี ๓ อย่างเช่นกัน ข้อสำคัญที่ควรจำนั้นมีว่า ในผลสมาบัติวิถี ถึงแม้อริยผลจะเนื่องมาจากอริยมรรคก็ตาม แต่ก็ต้องอาศัยวิปัสสนาอีก คือก่อนที่จะเข้าผลสมาบัติ อริยบุคคลนั้นต้องเจริญวิปัสสนาก่อนในผลสมาบัติวิถีนั้น อริยมรรคไม่มีแล้ว แต่ก็ต้องดำเนินตามหลักวิปัสสนาที่ได้เจริญมาก่อนจะเข้าผลสมาบัตินั่นเอง เมื่อเข้าผลสมาบัติ ถ้ากำหนดวิปัสสนาเป็นอนัตตา ผลสมาบัตินั้นมีชื่อว่า สุญญตะ ถ้ากำหนดวิปัสสนาเป็นอนิจจัง ก็มีชื่อว่า อนิมิตตะ ถ้ากำหนดวิปัสสนาเป็นทุกขัง ก็มีชื่อว่า อัปปณิหิตะ โดยลำดับดังนี้ เพราะฉะนั้น สำหรับพระอริยบุคคลทุกประเภท ในมรรควิถีและผลสมาบัติวิถีได้ชื่อว่า สุญญตะ อนิมิตตะ อัปปณิหิตะ นั้นอาศัยเหตุ ๒ ประการคือ อารมณ์นิพพานและสภาวะของตน

อธิบายว่า พระนิพพานมีชื่อว่า สุญญตนิพพาน อนิมิตตนิพพาน อัปปณิหิตนิพพาน ดังได้กล่าวมาแล้ว เมื่อมรรควิถีหรือผลสมาบัติวิถีมีอารมณ์นิพพาน ซึ่งชื่อว่า สุญญตนิพพาน อนิมิตต-นิพพาน หรือ อัปปณิหิตนิพพานแล้ว มรรควิถีและผลสมาบัติวิถีนั้นก็ได้ชื่อว่า สุญญตะ อนิมิตตะ อัปปณิหิตะ โดยอารมณ์นิพพาน หรือจะได้ชื่อว่า สุญญตะ อนิมิตตะ อัปปณิหิตะ โดยสภาวะก็ได้ คือตามธรรมดา มรรคย่อมทำให้กิเลสสูญ ไม่มีนิมิตของสำคัญและพ้นจากตัณหาอยู่ ส่วนผลสมาบัติวิถีมีชื่ออย่างนั้น โดยอาศัยอารมณ์และอาศัยสภาวะของตนเช่นเดียวกัน

จบวิโมกข์

ปุคคลเภท

ในอภิธัมมัตถสังคหอรรถกถาแสดงปุคคลเภทไว้ว่า :-

เอตฺถ ปน โสตาปตฺติมคฺคํ ภาเวตฺวา ทิฏฺฐิวิจิกิจฺฉาปหาเนน ปหีนาปายคมโน สตฺตกฺขตฺตุปรโม โสตาปนฺโน นาม โหติ.

ในปุคคลเภทนี้ โยคีบุคคลบรรลุถึงโสดาปัตติมรรคญาณ ซึ่งประหาณทิฏฐิและวิจิกิจฉาเป็นสมุจเฉท เป็นผู้ประหาณกิเลสที่จะนำไปสู่อบายภูมิได้หมดสิ้น ชื่อว่า **สัตตักขัตตุปรมโสดาบันบุคคล**

หมดอายุ 23/02/2566

การประหาณกิเลส

ทุกท่านได้เข้าใจแล้วว่า การที่จะประหาณกิเลสตัณหาอันมีฤทธิร้ายมีอยู่วิธีเดียว คือการบำเพ็ญวิปัสสนาจนบรรลุถึงโลกุตตรภูมิ ซึ่งเมื่อบรรลุแล้วก็สามารถปราบกิเลสตัณหาได้อย่างเด็ดขาดเป็นขั้นๆ ไป อันกิเลสตัณหานั้นมีอยู่ไม่ใช่น้อย ดังที่กล่าวมาแล้วว่ากิเลสมีถึง ๑๕๐๐ และตัณหามีถึง ๑๐๘ แต่เพื่อความเข้าใจได้ง่ายขึ้น จึงประมวญเอากิเลสตัณหาเหล่านั้นลงไว้ในกิเลสซึ่งเป็นหลักใหญ่ ๑๐ อย่าง คือ

๑. ทิฏฐิกิเลส	๒. วิจิกิจฉากิเลส
๓. โลภกิเลส	๔. โทสกิเลส
๕. โมหกิเลส	๖. มานกิเลส
๗. ถีนกิเลส	๘. อุทธัจจกิเลส
๙. อหิริกกิเลส	๑๐. อโนตตัปปกิเลส

ต่อไปจะได้กล่าวถึงโลกุตตรภูมิทำการประหาณกิเลสทั้ง ๑๐ นั้นโดยลำดับ

ผู้ที่ได้ปฏิบัติวิปัสสนาจนได้บรรลุถึงโลกุตตรภูมิอันดับแรกสำเร็จเป็นพระโสตาบันบุคคลด้วยอำนาจแห่งโลกกุตตรภูมิชั้นนี้ ย่อมทำให้สามารถละกิเลสได้ ๒ อย่าง คือ

๑. ทิฏฐิกิเลส ได้แก่สักกายทิฏฐิ คือความเข้าใจผิดในขันธ์ ๕ เข้าไปยึดมั่นถือมั่นว่าปัญจขันธ์นี้เป็นของแห่งตน เป็นสัตว์ เป็นบุคคล เรา เขา เช่นในการ ยืน เดิน นั่ง นอน ก็เข้าใจว่าตนเป็นผู้ ยืน เดิน นั่ง นอน ความเข้าใจผิดเช่นนี้ชื่อว่า สักกายทิฏฐิ อันเป็นความเห็นผิดที่ทำให้ติดอยู่ในความหมุนเวียนของวัฏฏสงสาร เรื่องสักกายทิฏฐินี้พระพุทธองค์ได้ทรงเทศนาแก่พระภิกษุทั้งหลาย

ดังปรากฏในสังยุตตนิกายพระบาลีว่า :-

สตฺติยา วิย โอมฏฺโฐ	**ทยหมาโน ว มตฺถเก**
สกฺกายทิฏฺฐิ ปหานาย	**สโต ภิกฺขุ ปริพฺพเช**

ภิกษุผู้เห็นภัยในวัฏฏสงสาร รู้สึกตนประหนึ่งถูกศาตราวุธอันมีคมทิ่มแทงอยู่หรือดุจถูกไฟไหม้อยู่บนศีรษะ พึงเป็นผู้มีสติไม่ประมาทอยู่เถิด เพื่อจะได้กำจัดเสียซึ่งสักกายทิฏฐิ

อธิบายว่า เสมือนบุคคลผู้ถูกอาวุธแหลมคมคือหอกปักคาอยู่ที่อก ถ้าบุคคลผู้นั้นเป็นผู้มีปัญญา ก็มีหน้าที่เพียรพยายามเพื่อจะถอนหอกนั้นออกจากอก ยิ่งกว่าจะคิดไปทำธุระอย่างอื่น

อีกประการหนึ่ง บุคคลที่ถูกไฟเผาอยู่บนศีรษะได้รับความร้อนกระวนกระวายยิ่งนัก ถ้าบุคคลนั้นมีสติดี ก็ชอบที่จะต้องรีบดับไฟบนศีรษะตนเสียโดยเร็ว

อุปมานี้ฉันใด สักกายทิฏฐิอันเป็นกิเลสตัวแรกนี้ก็มีอุปไมยฉันนั้น บุคคลทั้งสองต้องได้รับความเดือดร้อนวุ่นเวียนอยู่ในวัฏฏทุกข์ โดยไม่อาจนับชาติได้ ก็ด้วยอำนาจแห่งทิฏฐิกิเลสนี้เอง ฉะนั้นผู้ที่บำเพ็ญวิปัสสนาภาวนาจนได้สำเร็จเป็นพระโสดาบัน สามารถทำลายทิฏฐิกิเลสนี้ให้สูญสิ้นไปจากจิตสันดานได้แล้ว ก็เท่ากับว่าสามารถถอนหอกที่ปักอกหรือดับไฟที่ไหม้อยู่บนศีรษะได้สำเร็จแล้ว

๒. วิจิกิจฉากิเลส ได้แก่ธรรมชาติที่ทำให้ตัดสินใจลำบาก คือสงสัยในพระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ ตามธรรมดาผู้ที่ยังมีวิจิกิจฉากิเลสอยู่ ไม่ว่าจะนับถือศาสนาพุทธหรือศาสนาอื่นใดก็ตาม ย่อมจะมีความสงสัยในพระรัตนตรัยอยู่เสมอ เช่น

ก. สงสัยในองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าว่า พระพุทธเจ้ามีจริงหรือ ถ้าพระพุทธเจ้ามีจริงพระองค์ตัดกิเลสได้จริงหรือ พระองค์ทรงคุณพิเศษสามารถแสดงธรรมเพื่อตัดกิเลสนำสัตว์ออกจากวัฏฏสงสารได้จริงหรือ พระองค์ทรงพ้นจากทุกข์ในวัฏฏสงสารเสด็จเข้าสู่แดนอมตมหานฤพานได้จริงหรือ ดังนี้เป็นต้น

ข. สงสัยในพระธรรมแห่งองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าว่า พระธรรมที่ทรงแสดงไว้นั้นจริงหรือ พระธรรมอันเร้นลับมองไม่เห็นต่างๆ เช่นเรื่อง นรก สวรรค์ มรรค ผล นิพพาน เป็นต้นนั้นมีอยู่จริงหรือ ถ้าปฏิบัติตามพระธรรมที่พระองค์ทรงสั่งสอนไว้แล้วจะได้รับผลจริงหรือไม่ ดังนี้เป็นต้น

ค. สงสัยในพระอริยสงฆ์สาวกแห่งองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าว่า พระอริยสงฆ์มีจริงหรือ ถ้ามีจริงพระอริยสงฆ์ท่านสามารถดับกิเลสได้จริงหรือ พระอริยสงฆ์ท่านสามารถบรรลุมรรคผล และเห็นพระนิพพานได้จริงหรือ ดังนี้เป็นต้น

ผู้ที่ได้บำเพ็ญวิปัสสนาภาวนาจนได้สำเร็จเป็นโสดาบันบุคคล เป็นผู้เข้าสู่กระแสพระนิพพาน ได้ดื่มอมตรสคือพระนิพพานแล้ว ความสงสัยในพระรัตนตรัยก็จะขาดไปจากจิตสันดานโดยสิ้นเชิง ทั้งนี้ก็เพราะตนได้ประสบพบเห็นยอดของธรรมะกล่าวคือพระนิพพานแล้ว จึงมีความเชื่อมั่นอันจริงใจว่า สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงเป็นผู้ประเสริฐสุดอย่างแน่แท้ เพราะทรงสามารถนำเอาพระนิพพานอันเป็นอมตธรรมมาตีแผ่ให้ปรากฏแก่ชาวโลกได้ และในบรรดาธรรมทั้งหลายนั้น พระนิพพานได้ชื่อว่าเป็นยอดแห่งธรรม ก็มีพระนิพพานอันเป็นยอดแห่งธรรมมีจริง เพราะตนได้ประสบพบเห็นโดยตนเองดังนี้แล้ว เหตุไฉนธรรมทั้งหลายที่พระองค์ตรัสเอาไว้จะไม่มีจริงเล่า พระอริยสงฆ์สาวกแห่งองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าก็มีอยู่จริงๆ เพราะการที่จะได้เป็นพระอริยสงฆ์สาวกก็โดยอาศัยการได้ลิ้มรสอมตธรรมคือพระนิพพาน ตนเองก็ได้ลิ้มรสพระนิพพานแล้วเหมือนกัน ฉะนั้นความสงสัยในพระอริยสงฆ์ก็เป็นอันหมดสิ้นไปด้วย

หมดอายุ 25/02/2566

เมื่อหมดความสงสัยในพระรัตนตรัยโดยเอาตนเองเข้าเป็นพยานดังนี้แล้ว ก็จะมีจิตผ่องแผ้วเกิดความเลื่อมใสศรัทธาในพระบวรพุทธศาสนาอย่างหนักแน่น มีความเคารพบูชาในพระรัตนตรัยอย่างซาบซึ้ง เป็นผู้ที่มองเห็นคุณค่าแห่งพระรัตนตรัยได้อย่างแท้จริง และในขณะนี้เองก็ตัดวิจิกิจฉากิเลสหมดสิ้น ได้สำเร็จเป็นพระโสดาบันบุคคล จึงเป็นอันว่าพระโสดาบันบุคคลนี้สามารถตัดกิเลสให้ขาดออกไปจากจิตสันดานได้ ๒ ประการคือ ทิฏฐิกิเลส และวิจิกิจฉากิเลส

ฉะนั้น ในวิสุทธิมัคคอรรถกถาแสดงไว้ว่า :-

กิเลเสสุ ทิฏฺฐิวิจิกิจฺฉา ปฐมญาณวชฺฌา

บรรดากิเลสทั้งหลาย ทิฏฐิกิเลสและวิจิกิจฉากิเลสทั้ง ๒ นี้ มรรคญาณที่ ๑ คือ โสดาปัตติมรรคญาณประหาณได้โดยเด็ดขาด

ตัดวัฏฏสงสาร

ถึงแม้พระโสดาบันบุคคลสามารถประหาณกิเลสอันเป็นเหตุให้วนเวียนอยู่ในสังสารวัฏฏ์ได้เพียง ๒ ตัวก็จริง ถึงกระนั้นท่านก็ตัดสังสารวัฏฏ์ลงได้มากทีเดียว เพราะพระโสดาบันบุคคลนั้นจักเกิดอีกอย่างมากไม่เกิน ๗ ชาติ ตามประเภทแห่งพระโสดาบัน ๓ จำพวกดังต่อไปนี้ คือ

๑. **เอกพีชีโสดาบัน** มีวจนัตถะว่า

เอกำ พีชำ อสฺสาติ = เอกพีชี

หมายความว่า เป็นพระโสดาบันที่จะปฏิสนธิต่อไปข้างหน้าอีกชาติเดียวก็จะได้บรรลุถึงอรหัตตผลแล้วจักปรินิพพาน ฉะนั้น โสดาบันบุคคลนี้เรียกชื่อว่า **เอกพีชีโสดาบัน ได้แก่ พระโสดาบันที่สร้างบารมีมาอย่างแก่กล้า โดยมีจิตสันดานมากไปด้วยปัญญา เจริญสมถภาวนามาน้อย แต่เจริญวิปัสสนามามาก เมื่ออินทรีย์ทั้ง ๕ แก่กล้าในชาตินี้แล้ว ก็สามารถบรรลุมรรคผลได้อย่างรวดเร็ว ประเภทนี้ได้ชื่อว่าเป็นเอกพีชีโสดาบันบุคคล พระโสดาบันประเภทนี้จะเกิดอีกเพียงชาติเดียว ก็จะได้บรรลุอรหัตตผล เป็นพระอริยบุคคลชั้นสูงสุดในพระพุทธศาสนา แล้วจะดับขันธ์เข้าสู่พระปรินิพพาน**

๒. **โกลังโกลโสดาบัน** มีวจนัตถะว่า

กุลโต กุลำ คจฺฉตีติ = โกลำโกโล

หมายความว่า เป็นพระโสดาบันที่จะต้องปฏิสนธิต่อไปอีกตั้งแต่ ๒ ชาติถึง ๖ ชาติเป็นอย่างมาก ก็จะบรรลุอรหัตตผลแล้วจักปรินิพพาน ฉะนั้น โสดาบันบุคคลนี้เรียกชื่อว่า **โกลังโกลโสดาบัน** ได้แก่พระโสดาบันที่สร้างบารมีมาอย่างปานกลาง โดยมีจิตสันดานประกอบด้วยปัญญา

และสมาธิเท่าๆ กัน เจริญวิปัสสนาภาวนาและสมถภาวนาพอๆ กัน เมื่ออินทรีย์ทั้ง ๕ แก่กล้าในชาตินี้แล้ว ก็สามารถบรรลุ มรรค ผลได้อย่างปานกลางคือไม่เร็วไม่ช้า

พระโสดาบันประเภทนี้ในคัมภีร์ปุคคลบัญญัติอรรถกถาแก้ไว้ว่า :-

เทสนมตฺตเมว เจตํ เทฺว วา ตีณิ วาติ ยาว ฉฏฺฐภวา สสรนฺโตปิ โกลังโกโลว โหติ.

การที่พระพุทธองค์ทรงเทศนาไว้ว่า ๒ ชาติก็ดี ๓ ชาติก็ดี เป็นการเทศนาโดยสำนวนโวหารเท่านั้นเอง แต่อรรถกถาจารย์ได้แก้ไว้ว่า ความจริงบุคคลประเภทนี้จะท่องเที่ยวจากตระกูลหนึ่งไปสู่ตระกูลหนึ่ง นับตั้งแต่ ๒ ชาติจนถึง ๖ ชาติ ก็จะได้บรรลุอรหัตตผลเป็นพระอริยบุคคลชั้นสูงสุดในพระบวรพุทธศาสนา แล้วจะดับขันธ์เข้าสู่พระปรินิพพานดังนี้

๓. **สัตตขัตตุปรมโสดาบัน** มีวจนัตถะว่า

สตฺตขฺตฺตุปรมํ อสฺสาติ = สตฺตขฺตฺตุปรโม

หมายความว่า เป็นพระโสดาบันที่จะปฏิสนธิในมนุษยภพและเทวภพอีกเพียง ๗ ชาติ ก็จะบรรลุอรหัตตผลแล้วจักปรินิพพาน ฉะนั้น โสดาบันบุคคลนี้เรียกชื่อว่า **สัตตปรมโสดาบัน** ได้แก่ พระโสดาบันที่สร้างบารมีมาอย่างอ่อน โดยมีจิตสันดานประกอบด้วยสมาธิมากแต่ปัญญาน้อย เคยเจริญสมถภาวนามากแต่เจริญวิปัสสนาน้อย เมื่ออินทรีย์ทั้ง ๕ แก่กล้าในชาตินี้แล้วก็สามารถบรรลุมรรค ผลได้อย่างเชื่องช้า ประเภทนี้ได้ชื่อว่า **สัตตขัตตุปรมโสดาบัน** พระโสดาบันประเภทนี้ ถึงแม้จะมีผู้มีวาสนาบารมีน้อยกว่าพระโสดาบันประเภทอื่นๆ ก็จริง ถึงกระนั้นท่านก็จะเกิดอีกไม่เกิน ๗ ชาติ ก็จะได้บรรลุอรหัตตผล สำเร็จเป็นพระอริยบุคคลชั้นสูงสุดในพระพุทธศาสนา แล้วจะดับขันธ์เข้าสู่พระปรินิพพาน

อีกนัยหนึ่ง พระโสดาบันบุคคลที่มีจิตมุ่งมั่นต่ออริยมรรคเบื้องบนทั้ง ๓ โดยความอุตสาหะเจริญวิปัสสนาโดยกำลังแรงกล้า เช่นนี้เป็น **เอกพีชีโสดาบัน**

พระโสดาบันบุคคลที่มีจิตมุ่งมั่นต่ออริยมรรคเบื้องบนทั้ง ๓ โดยความอุตสาหะเจริญวิปัสสนาโดยกำลังอย่างปานกลาง เช่นนี้เป็น **โกลังโกลโสดาบัน**

พระโสดาบันบุคคลที่มีจิตมุ่งมั่นต่ออริยมรรคเบื้องบนทั้ง ๓ โดยความอุตสาหะเจริญวิปัสสนาโดยกำลังอย่างอ่อน เช่นนี้เป็น **สัตตขัตตุปรมโสดาบัน** ดังนี้

อีกนัยหนึ่ง อุคฆฏิตัญญูบุคคลนี้เรียกว่า **เอกพีชีโสดาบัน**วิปัญจิตัญญูบุคคลนี้เรียกว่า **โกลังโกลโสดาบัน** เนยยบุคคลนี้เรียกว่า **สัตตขัตตุปรมโสดาบัน**

หรืออีกนัยหนึ่ง โสดาบันมี ๓ ประเภท คือ

หมดอายุ 23/02/2566

๑. อธิมานิกโสดาบัน

๒. อุลลปนาธิปปายโสดาบัน

๓. อริยโสดาบัน

อธิบายว่า **อธิมานิกโสดาบัน** นั้น ได้แก่ผู้มีความเข้าใจผิดคิดว่าตนเองได้บรรลุมรรคผลแล้ว โดยมีสภาวะบางอย่างเกิดขึ้น ซึ่งเคยได้ยินว่าสภาวะอย่างนั้นเป็นการแสดงว่าได้มรรคผลแล้วประการหนึ่ง เพราะได้ฟังเทศน์ลำดับญาณของอาจารย์ ซึ่งเข้าใจเอาเองว่าเป็นการรับรองของอาจารย์อีกประการหนึ่ง ดังนี้เรียกว่า อธิมานิกโสดาบัน

ในเรื่องการได้ฟังเทศน์ลำดับญาณของอาจารย์นี้ ยังมีผู้เข้าใจความหมายผิดอยู่ จึงขออธิบายไว้ในที่นี้ว่า การได้ฟังเทศน์ลำดับญาณมิได้หมายความว่า อาจารย์รับรองว่าผู้นั้นได้บรรลุมรรค ผล เพียงแต่ว่าให้ผู้ปฏิบัติได้มีโอกาสสำรวจตนเองว่าการปฏิบัติของตนนั้น มีสภาวธรรมต่างๆ เกิดขึ้นตรงตามที่พระพุทธองค์ตรัสเทศนาไว้หรือไม่ ถ้ามีสภาวธรรมต่างๆ เกิดขึ้นตรงกันและชัดเจนดีแล้ว ผู้ปฏิบัตินั้นก็จะได้รู้ตนเองว่าตนได้บรรลุธรรมวิเศษแล้ว และมีความมั่นใจในตนยิ่งขึ้น แต่ถ้าสภาวธรรมที่เกิดขึ้นแก่ตนยังไม่ตรงกับลำดับญาณที่อาจารย์แสดง หรือสภาวธรรมบางประการที่อาจารย์ย้ำว่าต้องเกิดอย่างชัดเจน แต่สภาวธรรมนั้นก็ไม่ได้เกิดขึ้นแก่ตนก็ดี หรือเมื่อได้ฟังเทศน์ลำดับญาณแล้วยังสงสัยตนเองอยู่ก็ดี อาการดังกล่าวนี้ จะถือว่าผู้ปฏิบัตินั้นได้บรรลุธรรมวิเศษแล้วยังไม่ได้ ฉะนั้น ไม่พึงถือเอาการได้ฟังเทศน์ลำดับญาณเป็นเครื่องตัดสิน เพราะอาจารย์ทั้งหลายมิใช่เป็นผู้ได้ **ปรจิตตวิชานนอภิญญา** จึงไม่สามารถจะรู้วาระจิตของผู้ปฏิบัติได้ การที่อาจารย์เลือกให้โยคีฟังเทศน์ลำดับญาณได้เป็นบางคนไม่ใช่ทุกคน ก็โดยอนุมานเอาจากถ้อยคำที่ผู้ปฏิบัติแจ้งให้ทราบในขณะสอบอารมณ์เป็นสำคัญ ถ้าถ้อยคำนั้นตรงกับพุทธวจนะที่พระพุทธองค์ทรงเทศนาไว้ จะโดยที่สภาวะนั้นเกิดแก่ผู้ปฏิบัติจริงๆ หรือผู้ปฏิบัตินั้นได้ยินได้ฟังถึงสภาวะนั้นมาก่อนแล้ว และในขณะที่ปฏิบัติก็เพ่งถึงความรู้สึกอันนั้นอยู่ ทำให้เข้าใจผิดว่าสภาวธรรมนั้นเกิดขึ้นแก่ตนจริงๆ และแจ้งแก่อาจารย์ตามความเข้าใจของตน เป็นเหตุให้อาจารย์หลงผิดไปด้วย จึงให้ฟังเทศน์ลำดับญาณได้ ฉะนั้น ผู้ที่ปฏิบัติผ่านไปแล้วไม่สมควรเล่าสภาวธรรมที่ตนได้พบเห็นให้ผู้ที่ยังไม่ได้ปฏิบัติได้ฟัง เพราะจะเป็นโทษแก่ผู้ฟังเป็นอย่างยิ่ง

อุลลปนาธิปปายโสดาบัน ได้แก่ผู้ที่รู้ว่าตนยังไม่ได้มรรค ผล แต่อยากจะให้ได้เร็วๆ จึงแจ้งแก่อาจารย์ถึงสภาวะต่างๆ ซึ่งตนเคยได้ยินมาได้เกิดขึ้นแก่ตน และโดยคำรายงานอันเป็นเท็จนี้ทำให้อาจารย์หลงเชื่อ จึงให้ฟังเทศน์ลำดับญาณ อย่างนี้เรียกว่า อุลลปนาธิปปายโสดาบัน

บุคคลทั้ง ๒ ประเภทนี้ไม่ได้มรรค ผลจริง แต่โอ้อวดว่าได้ พอนานๆ เข้าจิตใจที่ตนยึดมั่นอยู่ในองค์คุณของพระโสดาบันก็จืดจางลง เป็นเหตุให้ประพฤติปฏิบัติตนขาดไปจากองค์คุณนั้นๆ มีการล่วงอกุศลกรรมบถ เช่น การเสพสุราและกล่าวมุสาวาท เป็นต้น

หมดอายุ 23/02/2566

อริยโสดาบัน เป็นผู้ที่ได้อริยมรรค อริยผลอย่างแท้จริง การประพฤติปฏิบัติใดๆ ถึงแม้จะ

เป็นเวลาภายหลังการปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐานไปแล้วช้านานเพียงไรก็ตาม ก็จะไม่มีการเสื่อมไปจากองค์คุณแห่งโสดาบันเป็นอันขาด เพราะการบรรลุอริยมรรค อริยผลอย่างแท้จริงนั้น ได้ประหาณกิเลสซึ่งจะทำให้ปฏิบัติผิดจากองค์คุณนั้นเป็นสมุจเฉทไปแล้ว

ฉะนั้น จะเห็นได้ว่าการบำเพ็ญวิปัสสนาภาวนาย่อมส่งผลอันประเสริฐสุด เพราะเพียงได้บรรลุถึงโลกุตตรภูมิครั้งแรก ก็สามารถตัดกองทุกข์ในวัฏฏสงสารอันมากมายให้ลดลงเหลืออย่างมากไม่เกิน ๗ ชาติเท่านั้น นับว่าเป็นสิ่งที่น่าอัศจรรย์ มีหลักฐานในปัพพตูปมาสูตรดังต่อไปนี้ :-

สมัยหนึ่ง สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าได้ตรัสเรียกประชุมพระภิกษุสงฆ์ทั้งหลาย แล้วทรงมีพระพุทธดำรัสว่า ดูกรเธอผู้เห็นภัยในวัฏฏสงสารทั้งหลาย เปรียบเหมือนหิมวันตบรรพตราชาพึงถึงความสิ้นสลายไปจนเหลือก้อนหินประมาณเท่าเม็ดผักกาดเพียง ๗ ก้อน เธอทั้งหลายจักสำคัญความข้อนี้เป็นไฉน หิมวันตบรรพตราชาอันสิ้นสลายไปกับก้อนหินที่ยังเหลืออยู่เท่าเม็ดผักกาดเพียง ๗ ก้อน ส่วนไหนจะมากกว่ากัน ภิกษุทั้งหลายพากันกราบทูลว่า ข้าแด่พระองค์ผู้เจริญ ขุนเขาหิมวันต์ที่สิ้นสลายไปนั้นมากกว่า ก้อนหินประมาณเท่าเม็ดผักกาด ๗ ก้อนที่ยังเหลืออยู่มีประมาณน้อย เมื่อเทียบกับขุนเขาหิมวันต์ที่สิ้นสลายไป ก้อนหินที่ยังเหลืออยู่ประมาณเท่าเม็ดผักกาด ๗ ก้อน ย่อมไม่ถึงซึ่งการเปรียบเทียบว่าเป็นแม้ส่วนเสี้ยวพระเจ้าข้า พระพุทธองค์จึงทรงมีพระพุทธวจนะต่อไปว่าเป็นเช่นนั้นเหมือนกัน เหตุที่ผู้เห็นภัยในวัฏฏสงสารทั้งหลาย ความทุกข์ที่สิ้นสลายไปหมดไปของบุคคลผู้เป็นอริยสาวกผู้ถึงพร้อมด้วยสัมมาทิฏฐิ ผู้รู้ตามความเป็นจริงว่า นี้ทุกข์ นี้ทุกขสมุทัย นี้ทุกขนิโรธ นี้ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทา (บุคคลที่รู้ตามความเป็นจริงในที่นี้ทรงหมายเอาพระโสดาบันบุคคล เพราะพระโสดาบันบุคคลย่อมเห็นพระจตุราริยสัจนี้อย่างแจ้งชัด) มีประมาณมาก ความทุกข์ที่ยังเหลืออยู่อย่างสูงเพียง ๗ ชาติมีประมาณน้อย ย่อมไม่ถึงซึ่งการนับการเปรียบเทียบว่าเป็นแม้ส่วนเสี้ยวของกองทุกข์ที่สิ้นสลายหมดไป เพราะฉะนั้น เธอทั้งหลายพึงเร่งกระทำความเพียรเพื่อรู้ตามความเป็นจริงว่า นี้ทุกข์ นี้ทุกขสมุทัย นี้ทุกขนิโรธ นี้ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทา ดังนี้

ปิดประตูอบาย

พระโสดาบันบุคคล นอกจากสามารถตัดกองทุกข์อันมากมายมหาศาล เหมือนกับขุนเขาหิมวันต์ให้เหลือเล็กน้อยเท่ากับก้อนหินขนาดเม็ดผักกาด ๗ ก้อนเป็นอย่างมาก ตามที่พระสัมมาสัมพุทธเจ้าตรัสไว้ ซึ่งก็หมายถึงว่าท่านจะเกิดอีกอย่างมาก ไม่เกิน ๗ ชาติ ดังกล่าวมาแล้ว และในการที่ท่านจะเกิดอีกต่อไปทุกๆ ชาตินั้น ท่านจะไม่ไปเกิดในอบายภพทั้ง ๔ เป็นอันขาด ทั้งนี้ก็เพราะโลกุตตรธรรม ที่ท่านได้บรรลุนี้เป็นธรรมวิเศษยิ่งสามารถปิดประตูอบายภพได้อย่างเด็ดขาดแน่นอน ท่านจะได้ไปเกิดในภูมิที่ดีมีความสุขเป็นพิเศษทุกชาติ เช่นเมื่อไปเกิดในเทวโลก ก็เป็น

หมดอายุ 23/02/2564

เทพเจ้าผู้เพียบพร้อมไปด้วยเทวสมบัติ หรือเมื่อมาเกิดเป็นมนุษย์ก็ได้เกิดในตระกูลสูง อุดมสมบูรณ์ไปด้วยมนุษยสมบัติ เกิดในตระกูล สัมมาทิฏฐิมีศีลธรรมประจำใจ หลักฐานในเรื่องนี้มีมาในราชาสูตรแห่งโสตาปัตติสังยุตตนิกาย ดังต่อไปนี้ :-

สมัยหนึ่ง สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าประทับอยู่ ณ นครพาราณสี วันหนึ่งทรงประชุมพระภิกษุทั้งหลายพร้อมกัน แล้วทรงมีพระพุทธวจนะว่า ดูกรเธอผู้เห็นภัยในวัฏฏสงสารทั้งหลาย พระเจ้าจักรพรรดิ เสวยราชสมบัติเป็นอิสราธิบดี ในทวีปทั้ง ๔ สวรรคตแล้วย่อมเข้าถึงสุคติโลกสวรรค์ ได้ไปเกิดเป็นสหายของพวกเทพชั้นดาวดึงส์ แวดล้อมอยู่ด้วยหมู่นางเทพอัปสร พรั่งพร้อมด้วยกามคุณ ๕ อันเป็นทิพย์ ณ สวนนันทวันในดาวดึงส์ภพนั้น ถึงอย่างนั้นท้าวเธอก็ยังไม่พ้นจากนรก ไม่พ้นจากกำเนิดดิรัจฉาน ไม่พ้นจากเปตติวิสัย และไม่พ้นจากอปายทุคติวินิปาต ดูกรเธอผู้เห็นภัยในวัฏฏสงสารทั้งหลาย อริยสาวกเยียวยาอัตภาพอยู่โดยคำข้าวที่แสวงหามาได้โดยลำแข้ง นุ่งห่มด้วยผ้าที่เศร้าหมอง แต่เธอประกอบไปด้วยธรรม ๔ ประการ เธอย่อมพ้นจากนรก พ้นจากกำเนิดดิรัจฉาน พ้นจากเปตติวิสัย พ้นจากอปายทุคติวินิปาต ธรรม ๔ ประการนั้น คือ

๑. พุทฺเธ อเวจฺจปฺปสาเทน สมนฺนาคโต โหติ

อริยสาวกในพระธรรมวินัยนี้ ประกอบไปด้วยความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวในพระพุทธเจ้า

๒. ธมฺเม อเวจฺจปฺปสาเทน สมนฺนาคโต โหติ

อริยสาวกในพระธรรมวินัยนี้ ประกอบไปด้วยความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวในพระธรรม

๓. สงฺเฆ อเวจฺจปฺปสาเทน สมนฺนาคโต โหติ

อริยสาวกในพระธรรมวินัยนี้ ประกอบไปด้วยความเลื่อมใสอันไม่หวั่นไหวในพระสงฆ์

๔. อริยกนฺเตหิ สีเลหิ สมนฺนาคโต โหติ

อริยสาวกในพระธรรมวินัยนี้ ประกอบไปด้วยศีลที่พระอริยเจ้าใคร่แล้ว ไม่ขาดไม่ทะลุ ไม่ด่าง ไม่พร้อย อันวิญญูชนสรรเสริญ อันตัณหาและทิฏฐิลูบคลำไม่ได้ เป็นไปเพื่อสมาธิ

ดูกรเธอผู้เห็นภัยในวัฏฏสงสารทั้งหลาย การได้ทวีปทั้ง ๔ กับการได้บรรลุธรรมทั้ง ๔ ประการนี้ การได้ทวีปทั้ง ๔ ย่อมไม่ถึงส่วนเสี้ยวที่ ๑๖ ซึ่งจำแนกออกไปแล้ว ๑๖ ครั้ง ของการได้บรรลุธรรมทั้ง ๔ ประการนี้แล

สรุปความว่า พระโสดาบันบุคคลย่อมทรงไว้ซึ่งคุณวิเศษ สามารถประหาณกิเลสให้ขาดออกไปจากจิตสันดานได้เป็นบางประการ นอกจากนั้นยังสามารถตัดกองทุกข์อันมากมายให้ลดน้อยลงได้ และสามารถปิดประตูอบายภพได้อย่างเด็ดขาด แต่ข้อสำคัญที่นับว่าเป็นพิเศษสุดยอด ก็คือ พระโสดาบันบุคคลนี้ได้ประสบสมบัติอันประเสริฐล้ำเลิศยิ่งกว่าสมบัติแห่งพระเจ้า

จักรพรรดิหรือสมบัติอื่นใดในโลกทั้งมวล ทั้งนี้ก็เพราะท่านเป็นนิยตบุคคลผู้เที่ยงแท้ที่จะได้บรรลุอรหัตตผลสำเร็จเป็นพระอริยบุคคลชั้นสูงสุดในพระบวรพุทธศาสนา และจะดับขันธ์เข้าสู่พระปรินิพพานในอนาคตกาลอย่างแน่นอน นับได้ว่าท่านเป็นผู้โชคดีเกินคน กล่าวคือนอกจากจะมีโชคดีได้มีโอกาสเกิดมาเป็นมนุษย์พบพระพุทธศาสนาแล้ว ยังสามารถนำเอาแก้วอันประเสริฐคือพระนิพพานมาเป็นสมบัติของท่านได้ด้วย

จบโสดาบันโลกุตตรภพ

๙. แสดงสกทาคามีโลกุตตรภพตามอภิธัมมัตถสังคหบาลี

สกทาคามิมคฺคํ ภาเวตฺวา ราคโทสโมหานํ ตนุกรตฺตา สกทาคามี นาม โหติ สกิเทว อิมํ โลกํ อาคนฺตฺวา.

พระโสดาบันบุคคลบรรลุถึงซึ่งสกทาคามิมรรคญาณ ชื่อว่า สกทาคามีบุคคล เพราะทำ ราคะ โทสะ โมหะ ให้เบาบางลง (ตนุกรปหาน) จะมาสู่โลกนี้อีกเพียงชาติเดียวเท่านั้น ดังมีวจนัตถะว่า

สกึ อิมํ กามธาตุ อาคจฺฉตีติ = สกทาคามี

ผู้ที่ได้ส่วนมากจะกลับมาปฏิสนธิในมนุษยภพอีกเพียงครั้งเดียว ชื่อว่า **สกทาคามี**

อธิบาย โลกุตตรภูมิอันดับที่ ๒ มีชื่อว่า สกทาคามีโลกกุตตรภพ คือ ภูมิแห่งท่านที่จะมาเกิดในโลกนี้อีกครั้งเดียว ท่านผู้ใดบรรลุถึงภูมินี้แล้วย่อมได้ชื่อว่า พระสกทาคามีบุคคล เป็นพระอริยบุคคลชั้นที่ ๒ ในพระบวรพุทธศาสนา จักกลับมาเกิดอีกเพียงครั้งเดียวเท่านั้น ก็จะบรรลุอรหัตตผลและดับขันธ์เข้าสู่พระปรินิพพาน

ผู้ที่บำเพ็ญวิปัสสนาภาวนาผ่านโสดาบันโลกุตตรภูมิแล้ว ปรารถนาจะได้บรรลุมรรค ผลที่สูงขึ้นไป จึงเจริญวิปัสสนาภาวนาให้ยิ่งๆ ขึ้น เมื่ออินทรีย์ทั้ง ๕ เสมอกันเป็นอันดี โดยที่วาสนาบารมีอันตนได้เคยสร้างสมอบรมมาเพียงพอ สภาวะแห่งวิปัสสนาญาณก็จะเกิดขึ้นตามลำดับ ตั้งแต่อุทยัพพยญาณเป็นต้นไปจนถึงสังขารุเปกขาญาณ สภาวญาณเหล่านี้จะปรากฏชัดเจนละเอียดกว่าที่ตนเคยผ่านมาแล้วในชั้นโสดาบันโลกุตตรภูมิ ต่อจากนั้นอนุโลมญาณก็จะเกิดขึ้นตามติดมาด้วยโวทาน (หมายเหตุ โวทานนี้แทนโคตรภูญาณ เพราะท่านผู้นี้เป็นพระอริยบุคคลแล้ว ไม่ใช่ปุถุชน เพราะฉะนั้นญาณที่ตัดโคตรปุถุชนคือโคตรภูญาณจึงไม่จำเป็นต้องเกิดขึ้นอีก) ครั้นแล้วทุติยมรรค คือสกทาคามิมรรคญาณก็จะพลันอุบัติขึ้น ติดตามมาด้วยสกทาคามิผลญาณ เป็นการถึงพระนิพพานอีกครั้งหนึ่ง

สกทาคามิมรรคนี้ ไม่มีอำนาจตัดกิเลสอย่างใดอย่างหนึ่งให้ขาดออกจากขันธสันดานไปได้อย่างเด็ดขาด แต่ถึงกระนั้นก็มีอำนาจทำให้กิเลสทั้งหลายเป็น **ตนุกระ** คือทำให้เบาบางลงกว่าโสดาปัตติมรรค

ผลแห่งทุติยมรรค

พระสกทาคามีบุคคลนี้ นอกจากจะมีกิเลสเบาบางกว่าในพระโสดาบันบุคคลและสามารถที่จะเข้าสกทาคามิผลสมาบัติ เสวยอารมณ์พระนิพพานได้ตามจิตปรารถนาแล้ว ยังมีคุณวิเศษสุดยอดคือจะมาเกิดในมนุษยโลกอีกเพียงชาติเดียวเท่านั้น ก็จะได้สำเร็จเป็นพระอรหันต์และจะดับขันธ์เข้าสู่แดนอมตมหานฤพาน ซึ่งเป็นการตัดความทุกข์ในวัฏฏสงสารให้สั้นเข้ามาอีก และการที่ท่านจะเกิดอีกชาติเดียวนั้น จะเป็นที่ใดก็ย่อมเป็นไปตามประเภทแห่งพระสกทาคามี ๕ จำพวก คือ

๑. **อิธ ปตฺวา ตตฺถ นิพฺพตฺติตฺวา อิธ ปรินิพฺพายี** พระสกทาคามีบางจำพวกสำเร็จเป็นพระสกทาคามีบุคคลในมนุษยโลกนี้แล้ว ไปบังเกิดเป็นเทพเจ้า ณ เทวโลก เมื่อจุติจากเทวโลกกลับมาเกิดในมนุษยโลกนี้อีกครั้งหนึ่งแล้ว ก็ได้บรรลุอรหัตตผลและดับขันธ์เข้าสู่ปรินิพพานในมนุษยโลกนี้เอง

๒. **อิธ ปตฺวา อิธ ปรินิพฺพายี** พระสกทาคามีบางจำพวกสำเร็จเป็นพระสกทาคามีบุคคลในมนุษยโลกนี้แล้ว กระทำความเพียรเจริญวิปัสสนาต่อไปอย่างไม่หยุดยั้งจนกระทั่งได้บรรลุพระอรหัตตผล และดับขันธ์เข้าสู่ปรินิพพานในมนุษยโลกนี้เอง

๓. **อิธ ปตฺวา ตตฺถ ปรินิพฺพายี** พระสกทาคามีบางจำพวกสำเร็จเป็นพระสกทาคามีบุคคลในมนุษยโลกนี้แล้วไปบังเกิดเป็นเทพเจ้า ณ เทวโลก แล้วก็ได้สำเร็จเป็นพระอรหันต์และดับขันธ์เข้าสู่ปรินิพพานที่เทวโลกนั่นเอง

๔. **ตตฺถ ปตฺวา ตตฺถ ปรินิพฺพายี** พระสกทาคามีบางจำพวกเป็นเทพเจ้าสำเร็จเป็นพระสกทาคามี บุคคล ณ เทวโลกแล้ว ได้บรรลุอรหัตตผลและดับขันธ์เข้าสู่ปรินิพพานที่เทวโลกนั่นเอง

๕. **ตตฺถ ปตฺวา อิธ ปรินิพฺพายี** พระสกทาคามีบางจำพวกเป็นเทพเจ้าสำเร็จเป็นพระสกทาคามีบุคคล ณ เทวโลกแล้ว จุติมาอุบัติบังเกิดในมนุษยโลกนี้แล้วได้บรรลุพระอรหัตตผลและดับขันธ์เข้าสู่ปรินิพพานในมนุษยโลกนี้เอง

หมดอายุ 23/02/2566

พระสกทาคามีบุคคลประเภทที่ ๑ นี้เป็นนัยโดยตรง คือเป็นไปส่วนมาก ส่วนประเภทอื่นนอกนั้นเป็นนัยโดยอ้อม

ดังนี้จะเห็นได้ว่าผู้มีปัญญาเห็นภัยในวัฏฏสงสาร มีศรัทธาและอุตสาหะพยายามปฏิบัติไปตามพระโอวาทานุศาสน์แล้ว ย่อมได้รับผลแห่งการปฏิบัติ คือสามารถตัดภพตัดชาติในวัฏฏสงสารได้เป็นชั้นๆ ไป และเป็นผู้ใกล้ต่อแดนสันติสุข คือพระอมตนฤพานเข้าไปทุกขณะ

แสดงสกทาคามิมรรควิถี

ม	ปริ	อุป	อนุ	โว	มคฺค	ผล	ผล	ภวงฺค
000	000	000	000	000	000	000	000	000

สำหรับอนาคามิมรรควิถี และอรหัตตมรรควิถี ก็เป็นทำนองเดียวกันนี้

จบสกทาคามีโลกุตตรภพ

๑๐. แสดงอนาคามีโลกุตตรภพตามอภิธัมมัตถสังคหบาลี

อนาคามิมคฺคํ ภาเวตฺวา กามราคพฺยาปาทานํ อนวเสสปฺปหาเนน อนาคามี นาม โหติ อนาคนฺตฺวา อิตฺถตฺตํ

เมื่ออนาคามีมรรคญาณเกิดแล้วได้ชื่อว่าอนาคามีบุคคล คือไม่ได้กลับมายังกามภูมิอีก เพราะได้ประหาณกามราคะ พยาบาท โดยไม่มีเศษเหลือ ดังมีวจนัตถะว่า :-

อิมํ กามธาตุ น อาคจฺฉตีติ = อนาคามี

ผู้ที่จะไม่กลับมาปฏิสนธิในกามภูมิ ชื่อว่า **อนาคามี**

อธิบาย โลกุตตรภูมิอันดับที่ ๓ มีชื่อว่าอนาคามีโลกุตตรภพ คือภูมิแห่งท่านที่จะไม่กลับมาโลกนี้อีก ท่านผู้ใดบรรลุถึงภูมินี้แล้วย่อมได้ชื่อว่า **พระอนาคามีบุคคล** เป็นพระอริยบุคคลชั้นที่ ๓ ในพระบวรพุทธศาสนา ท่านจะไม่กลับมาถือปฏิสนธิในกามภูมิ คือ มนุษยโลกและเทวโลก อีกเลย

ผู้ที่บำเพ็ญวิปัสสนาภาวนาผ่านโลกุตตรภูมิชั้นที่ ๒ มาแล้ว มีความปรารถนาที่จะบรรลุมรรค ผลชั้นนี้ จึงอุตสาหะเจริญวิปัสสนาภาวนาให้ยิ่งขึ้น เมื่ออินทรีย์ทั้ง ๕ เสมอกันเป็นอันดี โดยที่วาสนาบารมีอันตนได้เคยสั่งสมอบรมมาเพียงพอ สภาวะแห่งวิปัสสนาญาณก็จะเกิดขึ้นตามลำดับตั้งแต่อุทยัพพยญาณเป็นต้นไปจนถึงสังขารุเปกขาญาณ สภาวญาณเหล่านี้จะปรากฏเด่นชัดแจ่มแจ้งกว่าสภาวญาณที่ตนได้เคยผ่านมาในโลกุตตรภูมิก่อนๆ ต่อจากนั้น **อนุโลมญาณ** ก็จะเกิดขึ้น ตามติดมาด้วย **โวทาน** ครั้นแล้วตติยมรรคคือ **อนาคามิมรรคญาณ** ก็พลันบังเกิดขึ้น ซึ่งทำการประหาณกิเลสได้อย่างเด็ดขาดได้อีกส่วนหนึ่ง เมื่ออนาคามิมรรคบังเกิดขึ้นแล้ว **อนาคามิผล** ก็จะปรากฏติดตามมา เป็นอันว่าบัดนี้ท่านผู้นั้นได้สำเร็จเป็นพระอริยบุคคลชั้นที่ ๓ แล้ว

หมดอายุ 23/02/2566

การที่จะบรรลุถึงโลกุตตรภูมิชั้นนี้เป็นสิ่งที่กระทำได้ยากนักหนาสำหรับผู้บำเพ็ญวิปัสสนาภาวนา เพราะต้องเป็นผู้มีสมาธิดีเป็นอย่างยิ่ง เป็นสมาธิที่แก่กล้าเป็นพิเศษ

มีกฎอยู่ว่า ผู้ที่สามารถปฏิบัติให้โสดาปัตติมรรคและสกทาคามิมรรคบังเกิดขึ้นในสันดานแห่งตนได้นั้น ต้องเป็นผู้ **บริบูรณ์ด้วยศีล** คือมีศีลบริสุทธิ์เป็นอย่างยิ่ง ส่วนผู้ที่สามารถปฏิบัติให้อนาคามิมรรคบังเกิดขึ้นในสันดานแห่งตนได้นั้น ต้องเป็นผู้ที่ **บริสุทธิ์ด้วยสมาธิ** คือมีสมาธิดีเป็นเยี่ยม ฉะนั้น ในการปฏิบัติความเพียร เพื่อความเป็นพระอนาคามีบุคคลนั้น จึงจำเป็นต้องมีสมาธิดีอย่างสมบูรณ์ที่สุด อนาคามิมรรคจึงจะอุบัติขึ้นได้ แม้จะเป็นการปฏิบัติที่ยาก แต่ก็ไม่ใช่สิ่งที่เหลือวิสัยสำหรับผู้ที่ต้องการจะพ้นจากทุกข์ในวัฏฏสงสาร

ผลแห่งตติยมรรค

ผู้ที่บำเพ็ญวิปัสสนาภาวนาจนได้บรรลุตติยมรรคสำเร็จเป็นพระอนาคามีบุคคลนี้ สามารถฆ่ากิเลสร้ายอันเป็นเหตุให้เวียนว่าย ตาย เกิดอยู่ในวัฏฏสงสารได้อีก ๑ ประการ คือ **โทสกิเลส** ได้แก่ความขัดเคืองไม่พอใจในอารมณ์ที่มากระทบ โทสกิเลสนี้จำแนกออกเป็นประเภทใหญ่ได้ ๒ ประเภท คือ

๑. โทสะที่เป็นอปายคมนียะ คือนำไปสู่อบายภพได้ ได้แก่ ความโกรธที่ดุร้าย สามารถล่วงอกุศลกรรมบถ เช่น กระทำปาณาติบาต เป็นต้น โทสะชนิดนี้พระอริยบุคคลละได้อย่างเด็ดขาดตั้งแต่ครั้งยังเป็นโสดาบันบุคคล

๒. โทสะที่ไม่เป็นอปายคมนียะ คือนำไปสู่อบายไม่ได้ ได้แก่ความขัดใจโกรธเรื่องเล็กๆ น้อยๆ ไม่ถึงกับล่วงอกุศลกรรมบถ โทสะชนิดนี้ที่เป็นโอพาริกะ คืออย่างหยาบ พระอริยบุคคลละได้อย่างเด็ดขาดตั้งแต่ครั้งยังเป็นสกทาคามีบุคคล แต่ส่วนที่เป็นสุขุมะ คือโทสะอย่างละเอียดประณีตสุขุมนั้น ผู้ได้สำเร็จเป็นพระอนาคามีนี้เท่านั้นจึงสามารถละได้อย่างเด็ดขาด เป็นอันว่าอนาคามิมรรคนี้ประหาณโทสกิเลสได้หมดสิ้นเป็นสมุจเฉท ดังนั้นในวิสุทธิมัคคอรรถกถาแก้ไว้ว่า :-

โทโส ตติยญาณวชฺโฌ โทสกิเลสนั้น ญาณที่ ๓ คืออนาคามิมรรคญาณประหาณได้อย่างเด็ดขาด

นักศึกษาทั้งหลายพึงเห็นแล้วว่าการปฏิบัติธรรมในพระพุทธศาสนาสามารถตัดกิเลสต่างๆ ได้อย่างเด็ดขาดเป็นลำดับ จนบัดนี้ตัดกิเลสได้ ๓ ประการแล้ว คือ ทิฏฐิ วิจิกิจฉา และโทสะ

พระอนาคามีบุคคลนี้ นอกจากจะตัดโทสกิเลสให้ขาดออกไปจากจิตสันดานอย่างเด็ดขาดและสามารถเข้าอนาคามิผลสมาบัติได้ดังปรารถนาแล้ว ยังมีคุณวิเศษสุดยอดอีกประการหนึ่งคือ

เมื่อท่านจุติแล้วจะไม่กลับมาปฏิสนธิในกามภพอีกเลย ท่านย่อมไปบังเกิดในพรหมโลก (ส่วนใหญ่จะไปปฏิสนธิในสุทธาวาสภูมิทั้ง ๕) และจะได้สำเร็จเป็นพระอรหันต์ดับขันธปรินิพพาน ณ ที่นั้น

ในกรณีนี้ถ้าจะมีปัญหาว่า การที่จะไปเกิดในพรหมโลกได้นั้น จะต้องปฏิสนธิด้วยฌานวิบากอันเป็นผลแห่งฌานกุศล สำหรับพระอนาคามีบุคคลที่เป็นฌานลาภีเคยบำเพ็ญสมถภาวนาได้สำเร็จฌานมาก่อนก็ไม่มีปัญหาอันใด แต่พระอนาคามีบุคคลที่เป็นสุกขวิปัสสกบำเพ็ญวิปัสสนาภาวนาอย่างเดียวล้วนๆ ไม่เคยบำเพ็ญสมถภาวนามาก่อนเลยจะไปบังเกิดในพรหมโลกได้อย่างไร แก้ว่า พระอนาคามีบุคคลที่เป็นสุกขวิปัสสกนี้ เมื่อใกล้จะจุติ มรรคสิทธิฌานย่อมบังเกิดขึ้น อันเป็นปัจจัยให้ท่านไปเกิดในพรหมโลก ถึงแม้ว่าท่านจะถึงแก่มรณภาพลงโดยไม่ทันรู้ตัว เช่น ขณะที่กำลังนอนหลับอยู่ก็ดี หรือขณะที่กำลังทำกิจการใดๆ อยู่ก็ดี หรือมีผู้กระทำร้ายถึงแก่มรณภาพลงทันทีก็ดี มรรคสิทธิฌานก็ย่อมจะบังเกิดขึ้นแก่ท่านก่อนแล้วจึงจุติ ตราบใดที่มรรคสิทธิฌานยังไม่เกิดขึ้นแล้ว พระอนาคามีบุคคลประเภทนี้จะยังไม่จุติเป็นอันขาด

ได้กล่าวแล้วว่า พระอนาคามีบุคคลส่วนใหญ่จะไปปฏิสนธิในสุทธาวาสภูมิทั้ง ๕ นอกจากบางองค์ไปปฏิสนธิในภูมิพรหมที่ต่ำกว่าแล้วแต่ใจปรารถนา และการที่ท่านจะไปปฏิสนธิในสุทธาวาสภูมิชั้นใดนั้น ก็สุดแท้แต่บารมีแห่งตนที่เคยบำเพ็ญมาตามประเภทแห่งอินทรีย์ทั้ง ๕ คือ

๑. พระสกทาคามีบุคคลผู้บำเพ็ญวิปัสสนาภาวนา จนตติยมรรคบังเกิดในขันธสันดานของตนนั้น ในขณะที่เจริญวิปัสสนาอยู่นั้น ปรากฏว่ามี **สัทธินทรีย์** แก่กล้ากว่าอินทรีย์อื่นๆ พระอนาคามีบุคคลประเภทนี้ เมื่อจุติแล้วย่อมไปปฏิสนธิใน **อวิหาภูมิ**

๒. ในขณะที่เจริญวิปัสสนาอยู่นั้น ปรากฏว่ามี **วิริยินทรีย์** แก่กล้ากว่าอินทรีย์อื่นๆ พระอนาคามีบุคคลประเภทนี้ เมื่อจุติแล้วย่อมไปปฏิสนธิใน **อตัปปาภูมิ**

๓. ในขณะที่เจริญวิปัสสนาอยู่นั้น ปรากฏว่ามี **สตินทรีย์** แก่กล้ากว่าอินทรีย์อื่นๆ พระอนาคามีบุคคลประเภทนี้ เมื่อจุติแล้วย่อมไปปฏิสนธิใน **สุทัสสาภูมิ**

๔. ในขณะที่เจริญวิปัสสนาอยู่นั้น ปรากฏว่ามี **สมาธินทรีย์** แก่กล้ากว่าอินทรีย์อื่นๆ พระอนาคามีบุคคลประเภทนี้ เมื่อจุติแล้วย่อมไปปฏิสนธิใน **สุทัสสีภูมิ**

๕. ในขณะที่เจริญวิปัสสนาอยู่นั้น ปรากฏว่ามี **ปัญญินทรีย์** แก่กล้ากว่าอินทรีย์อื่นๆ พระอนาคามีบุคคลประเภทนี้ เมื่อจุติแล้วย่อมไปปฏิสนธิใน **อกนิฏฐภูมิ**

พระอนาคามีบุคคลทั้งหลายเมื่อไปถือปฏิสนธิในพรหมโลก มีสุทธาวาสภูมิเป็นต้นดังกล่าวแล้ว ก็จะได้สำเร็จเป็นพระอรหันต์ และดับขันธ์เข้าสู่ปรินิพพานตามประเภทแห่งพระอนาคามีบุคคล ๕ จำพวก คือ

หมดอายุ 23/02/2566

๑. **อนุตราปรินิพฺพายี** ได้แก่พระอนาคามีบุคคลที่ไปเกิดในสุทธาวาสพรหมโลกภูมิใดภูมิหนึ่ง ได้สำเร็จเป็นพระอรหันต์และปรินิพพาน ภายในอายุครึ่งต้นของภูมิสุทธาวาสที่ท่านไปเกิดอยู่นั้น

๒. **อุปหจฺจปรินิพฺพายี** ได้แก่พระอนาคามีบุคคลที่ไปเกิดในสุทธาวาสพรหมโลกภูมิใดภูมิหนึ่ง ได้สำเร็จเป็นพระอรหันต์และปรินิพพาน ภายในอายุครึ่งหลังของสุทธาวาสภูมิที่ท่านไปเกิดอยู่นั้น

๓. **อสงฺขารปรินิพฺพายี** ได้แก่พระอนาคามีบุคคลที่ไปเกิดในสุทธาวาสพรหมโลกภูมิใดภูมิหนึ่ง ได้สำเร็จเป็นพระอรหันต์ในภูมินั้นโดยสะดวกสบาย ไม่ต้องใช้ความพยายามมาก แล้วดับขันธปรินิพพาน

๔. **สสงฺขารปรินิพฺพายี** ได้แก่พระอนาคามีบุคคลที่ไปเกิดในสุทธาวาสพรหมโลกภูมิใดภูมิหนึ่ง ได้สำเร็จเป็นพระอรหันต์ในภูมินั้นโดยต้องใช้ความพยายามอันแรงกล้า แล้วดับขันธ-ปรินิพพาน

๕. **อุทฺธโสตอกนิฏฐคามี** ได้แก่พระอนาคามีบุคคลที่ไปเกิดในสุทธาวาสพรหมโลกชั้นต่ำ คือ **อวิหาภูมิ** เมื่อจุติแล้วก็ไปเกิดในสุทธาวาสภูมิชั้นสูงขึ้นไปตามลำดับ คือ อตัปปาภูมิ สุทัสสาภูมิสุทัสสีภูมิ อกนิฏฐภูมิ แล้วจึงได้สำเร็จเป็นพระอรหันต์และดับขันธปรินิพพานที่อกนิฏฐภูมินั่นเอง

ตามที่กล่าวมานี้เป็นคุณวิเศษแห่งพระอนาคามีบุคคล ผู้ซึ่งจะไม่กลับมาสู่กามภูมิอีกเลยในอนาคตกาล แต่สำหรับในปวัตติกาลถ้าสมัยใดสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าเสด็จมาตรัสรู้ในโลกแล้ว พระอนาคามีบุคคลเหล่านั้นก็ย่อมจะลงมาสู่มนุษยโลกนี้ เพื่อจะได้เข้าเฝ้าและสดับพระธรรมเทศนาแห่งองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าเป็นครั้งคราว ดังนี้ก็มีอยู่บ้างเป็นธรรมดา

จบอนาคามีโลกุตตรภพ

๑๑. แสดงอรหัตตโลกุตตรภพตามอภิธัมมัตถสังคหบาลี

อรหตฺตมคฺคํ ภาเวตฺวา อนวเสสกิเลสปฺปหาเนน อรหา นาม โหติ ขีณาสโว โลเก อคฺคทกฺขิเณยฺโย

เมื่อพระอรหัตตมรรคเกิดขึ้นแล้วได้เป็นพระอรหันต์ ซึ่งเป็นผู้ที่ควรได้รับการบูชาพิเศษในโลกนี้ และเป็นผู้ที่สิ้นอาสวะทั้งหมด เพราะได้ประหาณกิเลสทั้งปวงโดยไม่มีเศษเหลืออยู่ ดังมีวจนัตถะว่า :-

วันที่ 21/02/2566

ปูชาทิวิเสสํ อรหตีติ = อรหำ

ชื่อ **อรหันต์** เพราะควรแก่การบูชาวิเศษเป็นต้น

ท่านผู้ใดบรรลุถึงโลกุตตรภูมิชั้นนี้แล้ว ย่อมได้ชื่อว่า **พระอรหันตบุคคล** เป็นพระอริย-บุคคลชั้นสูงสุดในพระบวรพุทธศาสนา เป็นผู้สมควรแก่การบูชาแห่งเทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย

ผู้ที่จะบรรลุถึงโลกุตตรภูมิชั้นสูงสุดนี้ได้ ต้องเป็นผู้ที่บำเพ็ญวิปัสสนาภาวนาผ่านอนาคามีโลกุตตรภูมิมาแล้ว และมีใจปรารถนาที่จะได้บรรลุอริยมรรคอริยผลอันสูงสุด จึงมีอุตสาหะเจริญวิปัสสนาภาวนาให้ยิ่งขึ้น เมื่ออินทรีย์ทั้ง ๕ ได้เสมอกันเป็นอันดี โดยที่มีวาสนาบารมีอันตนได้สร้างสมอบรมมาจนเต็มเปี่ยมแล้ว สภาวะแห่งวิปัสสนาญาณชั้นสูงก็จะเกิดขึ้นตามลำดับ ตั้งแต่อุทยัพพยญาณเป็นต้น จนถึงสังขารุเปกขาญาณ สภาวญาณเหล่านี้จะปรากฏละเอียดชัดเจนเป็นที่สุด ต่อจากนั้น **อนุโลมญาณ** ก็จะเกิดขึ้น ตามติดมาด้วย **โวทานะ** และวาระอันสำคัญที่สุดคือจตุตถมรรค หรือ **อรหัตตมรรคญาณ** ก็จะพลันอุบัติขึ้น ทำการประหาณกิเลสทั้งหลายที่ยังเหลืออยู่ในขันธสันดาน ให้หมดไปโดยสิ้นเชิง ต่อจากนั้น **อรหัตตผลญาณ** ก็จะเกิดขึ้นติดตามมา ได้สำเร็จเป็นพระขีณาสพเจ้าผู้ถึงซึ่งความบริสุทธิ์เป็นอย่างยิ่ง กิเลสธุลีแม้แต่เพียงยองใยก็ไม่มีเหลือติดอยู่ในขันธสันดานอีกเลย

ข้อที่ควรทราบอีกหนึ่งอย่างคือ ผู้ที่จะสามารถปฏิบัติความเพียรเพื่อให้อรหัตตมรรคบังเกิดขึ้นในขันธสันดานแห่งตนได้นั้น ต้องเป็นผู้ที่บริบูรณ์ด้วยปัญญา คือมีปัญญาบารมีเต็มเปี่ยม อรหัตตมรรคญาณนี้จึงจะอุบัติขึ้นได้

พระพุทธศาสนามีหลักสำคัญ ๓ ประการ คือ ศีล สมาธิ ปัญญา การที่จะได้บรรลุโลกุตตรธรรมคืออริยมรรค อริยผลได้นั้น จะต้องเป็นไปตามหลักดังนี้ คือ

จะบรรลุโสดาปัตติมรรคและสกทาคามิมรรคได้โดยอธิศีล คือมีศีลสมบูรณ์ที่สุด

จะบรรลุอนาคามิมรรคได้ด้วยอธิจิต คือมีจิตเป็นสมาธิสมบูรณ์ที่สุด

จะบรรลุอรหัตมรรคได้ด้วยอธิปัญญา คือปัญญาบารมีถึงความเต็มเปี่ยมสมบูรณ์ที่สุด

ผลแห่งจตุตถมรรค

ผู้บำเพ็ญวิปัสสนาภาวนามีปัญญาบารมีเต็มเปี่ยม ได้บรรลุจตุตถมรรคสำเร็จเป็นพระอรหันต์ ย่อมมีโอกาสได้รับผลแห่งจตุตถมรรคอันเป็นผลที่ประเสริฐยอดยิ่ง ไม่มีผลอื่นใดจะเทียบเหมือน คือสามารถประหาณกิเลสที่ยังเหลืออยู่ในขันธสันดานอีก ๗ ประการให้หมดสิ้นไปได้อย่างเด็ดขาดดังต่อไปนี้

หมดอายุ 23/02/2566

๑. โลภกิเลส ได้แก่

ก. รูปราคะ ความยินดีพอใจใน รูปภพ รูปฌาน หมายความว่า มีความพอใจในการทำความเพียรเจริญสมถภาวนาเพื่อให้ได้บรรลุรูปฌาน และความยินดีพอใจในการไปเกิดเป็นรูปพรหม ความยินดีพอใจในสภาวะดังกล่าวมานี้ พระอรหันต์ละได้โดยเด็ดขาด

ข. อรูปราคะ ความยินดีพอใจใน อรูปภพ อรูปฌาน หมายความว่า มีความยินดีพอใจในการบำเพ็ญสมถภาวนาเพื่อให้ได้บรรลุฌานชั้นสูง คืออรูปฌาน และความยินดีพอใจในการไปเกิดเป็นอรูปพรหม ความยินดีพอใจในสภาวะดังกล่าวมานี้ เป็นโลภกิเลสที่ละเอียดที่สุด พระอรหันต์เท่านั้นจึงจะละได้โดยเด็ดขาด

ส่วนกามราคะนั้น พระอนาคามีบุคคลประหาณเป็นสมุจเฉทแล้ว

๒. มานกิเลส ได้แก่ความถือตัว มานะนี้จัดว่าเป็นกิเลส เพราะเมื่อว่าตามสภาวะ ย่อมเป็นการปฏิบัติผิด โดยยึดเอารูปนาม ขันธ์ ๕ มาเป็นเราเป็นเขา ซึ่งเป็นเหตุให้ติดอยู่ในวัฏฏทุกข์ประการหนึ่ง มานกิเลสนี้แบ่งออกเป็นส่วนใหญ่ได้ ๒ อย่าง คือ

ก. อยาถาวมานะ ความถือตัวที่ไม่เป็นไปตามความเป็นจริงอันได้แก่

๑. ตนเป็นคนชั้นสูง	แต่ถือว่าตนเป็นคนชั้นกลาง
๒. ตนเป็นคนชั้นสูง	แต่ถือว่าตนเป็นคนชั้นต่ำ
๓. ตนเป็นคนชั้นกลาง	แต่ถือว่าตนเป็นคนชั้นสูง
๔. ตนเป็นคนชั้นกลาง	แต่ถือว่าตนเป็นคนชั้นต่ำ
๕. ตนเป็นคนชั้นต่ำ	แต่ถือว่าตนเป็นคนชั้นสูง
๖. ตนเป็นคนชั้นต่ำ	แต่ถือว่าตนเป็นคนชั้นกลาง

อยาถาวมานะทั้ง ๖ ประการนี้ พระโสดาบันบุคคลละได้เด็ดขาดแล้ว เพราะเป็นกิเลสที่หยาบมาก

ข. ยาถาวมานะ ความถือตัวที่เป็นไปตามความเป็นจริงอันได้แก่

๑. ตนเป็นคนชั้นสูง	ก็ถือว่าตนเป็นคนชั้นสูง
๒. ตนเป็นคนชั้นกลาง	ก็ถือว่าตนเป็นคนชั้นกลาง
๓. ตนเป็นคนชั้นต่ำ	ก็ถือว่าตนเป็นคนชั้นต่ำ

ยาถาวมานะทั้ง ๓ ประการนี้ เป็นกิเลสที่ประณีตกว่าอยาถาวมานะ แม้แต่พระสกทาคามีและพระอนาคามีบุคคล ซึ่งได้เห็นพระนิพพานมาถึง ๒ - ๓ ครั้งตามลำดับแล้ว ก็ยังไม่สามารถละ

พุทธวาย 23/12/2566

ให้เด็ดขาดได้ เป็นแต่เพียงทำให้เบาบางลงเท่านั้น ต่อเมื่อได้สำเร็จเป็นพระอรหันต์ จึงสามารถประหาณกิเลสนี้ให้หมดสิ้นได้อย่างเด็ดขาด

๓. อุทธัจจกิเลส ได้แก่สภาพที่จิตฟุ้งซ่านจับอารมณ์ไม่แน่นอน หรือสภาพที่ไม่สามารถตั้งอยู่ในอารมณ์เดียวได้นานๆ อุทธัจจะอันเป็นอกุศลชาติ ซึ่งเป็นเครื่องปิดกั้นความดีไม่ให้เกิดขึ้นนี้ พระอรหันต์เท่านั้น จึงจะสามารถละได้เด็ดขาด

ในกรณีนี้ถ้าจะมีปัญหาว่า ที่ว่าพระอรหันต์เท่านั้น จึงละอุทธัจจะนี้ได้เด็ดขาด ถ้าเช่นนั้นพระเสขบุคคลทั้งหลายก็ยังมีอุทธัจจะอยู่ ทำให้สงสัยว่า เมื่อยังมีอุทธัจจะความฟุ้งซ่านอันเป็นเครื่องปิดกั้นความดีดังกล่าวแล้ว พระเสขบุคคลเหล่านั้นจะสำเร็จเป็นพระอริยบุคคลขึ้นมาได้อย่างไร?

วิสัชนาว่า การที่พระเสขบุคคลทั้งหลายเป็นพระอริยบุคคลขึ้นมาได้ ทั้งๆ ที่ยังไม่ได้ประหาณอุทธัจจกิเลสให้หมดไปนั้น ก็เพราะว่าในขณะที่มรรคผลจะเกิดขึ้นแก่ท่านแต่ละครั้ง สมาธิแห่งวิปัสสนาญาณของท่านจะมีกำลังเข้มแข็งเป็นอันมาก สามารถข่มอุทธัจจกิเลสนี้ให้สงบลงชั่วขณะหนึ่งๆ และขณะที่อุทธัจจกิเลสสงบลงไปนี้เอง อริยมรรค อริยผลเบื้องต่ำเหล่านั้น ย่อมจะพลันบังเกิดขึ้นแก่ท่าน ทำให้ท่านได้สำเร็จเป็นพระอริยบุคคลได้เป็นลำดับมา แต่ก็ยังไม่สามารถประหาณอุทธัจจกิเลสนี้ได้อย่างเด็ดขาด ต่อเมื่ออรหัตตมรรคอุบัติขึ้นได้สำเร็จเป็นพระอรหันต-บุคคลแล้ว จึงสามารถประหาณให้หมดสิ้นไปได้

๔. ถีนกิเลส ได้แก่กิเลสที่ทำให้จิตง่วงเหงา ท้อถอย ถีนกิเลสนี้ย่อมมีอยู่ประจำในขันธสันดานของปุถุชนและพระเสกขบุคคล เมื่อได้บรรลุพระอรหันต์แล้ว จึงสามารถกำจัดถีนกิเลสเป็นสมุจเฉทได้

ได้มีการอธิบายไว้ครั้งหนึ่งแล้วว่า การที่พระอรหันตบุคคลทั้งหลายยังมีการพักผ่อนหลับนอนอยู่นั้น หาใช่เป็นไปโดยอำนาจถีนกิเลสไม่ ที่แท้เป็นเพราะร่างกายของท่านได้ปฏิบัติหน้าที่มาระยะหนึ่งแล้ว ย่อมมีการอ่อนเพลียหมดกำลัง จิตก็ตกภวังค์ไปเฉยๆ ตามธรรมดาแห่งอุปาทินนกสังขาร ซึ่งจะต้องมีการพักผ่อนเป็นธรรมดา สรุปว่าถีนกิเลสนี้ย่อมเกิดได้แก่ปุถุชนและพระเสกขบุคคล และเกิดขึ้นในจิตที่เป็นสสังขาริก คือในขณะที่จิตรับอารมณ์ไม่เข้มแข็ง เช่นในขณะที่ง่วงจวนจะหลับหรือขณะที่แรกตื่นนอนไม่ใช่ในเวลาหลับ เพราะในเวลาหลับนั้นจิตเป็นภวังค์ ซึ่งถีนกิเลสไม่อาจเกิดร่วมด้วยได้

๕. อหิริกกิเลส ได้แก่สภาพที่ไม่ละอายต่ออกุศลทุจริตขึ้น ชื่อว่าอกุศลทุจริตย่อมเป็นที่รังเกียจแห่งบัณฑิตทั้งหลาย ในคัมภีร์อัฏฐสาลินีอรรถกถากล่าวไว้ว่า ก้อนเหล็กที่แปดเปื้อนไปด้วยอุจจาระ คนที่ฉลาดย่อมไม่ปรารถนาที่จะแตะต้อง เพราะเป็นที่รังเกียจสะอิดสะเอียน อกุศลทุจริตก็เช่นเดียวกัน บัณฑิตทั้งหลายย่อมไม่ปรารถนาที่จะแตะต้อง เพราะมีใจหยั่งลงสู่ลัชชีธรรม

หมดอายุวันที่ 31 ธ.ค. 2564

คือความละอายแก่ใจในการที่จะแตะต้องอกุศลทุจริตอันเป็นบาปเป็นความชั่วนั้น ส่วนพาลชนถูกโมหะเข้าครอบงำ ย่อมสามารถกระทำอกุศลทุจริตได้โดยปราศจากความละอายอันเป็นอลัชชีธรรม สภาวะที่ไม่ละอายไม่รังเกียจในอกุศลทุจริตนี้แหละชื่อว่า **อหิริกะ** ซึ่งพระอรหันตบุคคลเท่านั้นจึงละได้อย่างเด็ดขาด

ที่ว่าพระอรหันต์เท่านั้นเป็นผู้สามารถละอหิริกกิเลสนี้ได้หมดสิ้น ถ้าเช่นนั้นพระเสขบุคคลทั้งหลาย ก็ยังมีความยินดีพอใจในการประพฤติอกุศลทุจริตอยู่อีกหรือ แก้ว่า พระเสขบุคคลทั้งหลายมิได้มีความยินดีพอใจในอกุศลทุจริตเหมือนปุถุชน แท้จริงโดยอำนาจแห่งอริยมรรคที่เกิดขึ้นได้กำจัดกิเลสนี้เป็นขั้นๆ มาแล้ว คือพระโสดาบันสามารถประหาณอหิริกกิเลสในส่วนที่เป็นอปายคมนียะ พระสกทาคามีและพระอนาคามี แม้จะยังไม่สามารถประหาณอหิริกกิเลสในส่วนที่สุขุมละเอียดได้ทั้งหมด แต่ก็ทำให้เบาบางจากขันธสันดานได้เป็นอันมาก ส่วนพระอรหันต์ย่อมสามารถกวาดล้างกิเลสนี้ไม่มีเหลือในขันธสันดานอีกเลย

๖. **อโนตตัปปกิเลส** ได้แก่สภาพที่ไม่เกรงกลัวต่ออกุศลทุจริต ซึ่งเป็นเหตุให้ต้องได้รับทุกข์ในวัฏฏสงสาร ขึ้นชื่อว่าอกุศลทุจริตนั้น บัณฑิตทั้งหลายย่อมมีความเกรงกลัวเป็นอย่างยิ่ง เพราะเป็นสิ่งที่ให้ผลเป็นทุกข์แก่ผู้ประพฤติปฏิบัติเป็นอย่างมาก ในคัมภีร์อัฏฐสาลินีอรรถกถากล่าวไว้ว่า ก้อนเหล็กที่ถูกไฟเผาลุกแดงโชน คนฉลาดย่อมไม่ปรารถนาที่จะแตะต้อง เพราะเกรงกลัวความร้อนที่ก้อนเหล็กนั้น ซึ่งถ้าแตะต้องเข้าแล้วย่อมจะได้รับความเจ็บปวดแสนสาหัส อกุศลทุจริตก็เช่นเดียวกัน บัณฑิตทั้งหลายย่อมไม่ปรารถนาที่จะแตะต้อง เพราะมีปัญญาหยั่งทราบด้วยดีว่า อกุศลทุจริตนี้มีแต่จะให้ทุกขโทษอย่างเดียว มิให้คุณเลย ส่วนพาลชนถูกโมหะเข้าครอบงำจิต ย่อมสามารถทำอกุศลทุจริตได้โดยไม่มีความเกรงกลัวเลย สภาวะที่ไม่เกรงกลัวต่ออกุศลทุจริตนี้แหละชื่อว่า **อโนตตัปปะ** ซึ่งพระอรหันตบุคคลเท่านั้น จึงจะละได้โดยเด็ดขาด

ส่วนการละกิเลสข้อนี้โดยพระเสกขบุคคล มีอรรถาธิบายเช่นเดียวกับการละอหิริกกิเลสดังต่อไปนี้คือ พระโสดาบันสามารถประหาณอโนตตัปปกิเลสที่เป็นอปายคมนียะ พระสกทาคามีและพระอนาคามีนั้น แม้อโนตตัปปะส่วนที่สุขุมละเอียดจะมีอยู่ในขันธสันดานของท่าน แต่ก็เบาบางลงมากแล้ว ส่วนพระอรหันต์ย่อมสามารถกวาดล้างกิเลสนี้ไม่มีเหลือในขันธสันดานอีกเลย

๗. **โมหกิเลส** ได้แก่สภาพที่มืดมนปิดบังปัญญาไม่ให้เห็นพระจตุราริยสัจจธรรม หมายความว่าคืออวิชชาความไม่รู้นั่นเอง

ถามว่า ไม่รู้อะไร? *ตอบว่า* ไม่รู้จตุราริยสัจจธรรม คือ

๑. ไม่รู้ทุกข์ในทุกข์

๒. ไม่รู้ในเหตุให้เกิดทุกข์

๓. ไม่รู้ในนิโรธความดับทุกข์

๔. ไม่รู้ในปฏิปทาที่ให้ถึงความดับทุกข์

โมหกิเลสนี้พระอรหันตบุคคลเท่านั้น จึงสามารถทำการกวาดล้างให้หมดไปจากขันธสันดานได้อย่างเด็ดขาด

ในกรณีนี้ ถ้าจะมีปัญหาถามว่า อวิชชาคือไม่รู้พระจตุราริยสัจนี้ เหตุใดจึงมีเหลืออยู่จนต้องให้อรหัตตมรรคประหาณอีกเล่า เพราะเมื่ออริยมรรคเบื้องต่ำทั้ง ๓ เกิดขึ้นแต่ละครั้ง ก็ทำลายโมหกิเลสทำให้แลเห็นพระจตุราริยสัจได้ทุกครั้งไปอยู่แล้ว

วิสัชนาว่า ที่เป็นดังนี้ก็เพราะอริยมรรคเบื้องต่ำทั้ง ๓ เมื่ออุบัติขึ้นย่อมจะทำให้เห็นพระจตุราริยสัจกำจัดอวิชชาได้ทุกครั้งก็จริง แต่ว่ามรรคเหล่านี้มีสภาพเป็น **วิชฺชูปมา ธมฺมา** ธรรมเปรียบเหมือนฟ้าแลบ ส่วนอริยมรรคเบื้องสูงสุดคืออรหัตตมรรคนั้น เมื่ออุบัติขึ้นย่อมจะทำให้เห็นพระจตุราริยสัจกำจัดอวิชชาได้อย่างแน่นอนเด็ดขาด เพราะว่าอรหัตตมรรคนี้มีสภาพเป็น **วชิรูปมา ธมฺมา** ธรรมเปรียบเหมือนฟ้าผ่า

ในพระธรรมสังคณีแห่งพระอภิธรรมปิฎก ท่านยกเป็นคำถามคำตอบว่า

วิชชูปมธรรมเป็นไฉน? ภาวนาปัญญาในอริยมรรคเบื้องต่ำทั้ง ๓ ชื่อว่า วิชชูปมธรรม

วชิรูปมธรรมเป็นไฉน? ภาวนาปัญญาในอรหัตตมรรคชื่อว่าวชิรูปมธรรม

ดังมีอุปมาในคัมภีร์อัฏฐสาลินีอรรถกถาดังต่อไปนี้

บุรุษตาดีคนหนึ่ง เดินทางไปในราตรีกาลอันมืดมิด ท้องฟ้าก็คลาคล่ำไปด้วยสายฝนจนไม่เห็นหนทางเลย แต่ก็มีอุตสาหะเดินไปอย่างไม่ท้อถอย ขณะที่เดินไปเรื่อยๆ นั้น ก็พลันเกิดฟ้าแลบแปลบหนึ่งความมืดหายไปชั่วระยะเวลาที่ฟ้าแลบนั้น ทำให้เขาได้แลเห็นหนทางเป็นครั้งที่ ๑ แต่แล้วก็ต้องเดินทางต่อไปในความมืดมองไม่เห็นหนทางอีกตามเดิม ต่อมาก็พลันบังเกิดฟ้าแลบขึ้นอีกครั้งหนึ่ง ในขณะที่ฟ้าแลบนั้นความมืดก็หายไป ซึ่งทำให้เขาได้แลเห็นหนทางอีกเป็นครั้งที่ ๒ เขาพยายามเดินทางในความมืดมนเช่นนี้ต่อไป และก็พลันบังเกิดฟ้าแลบขึ้นอีกครั้งหนึ่ง ซึ่งทำให้เขาได้แลเห็นหนทางอีกเป็นครั้งที่ ๓

ในกรณีนี้มีการเปรียบเทียบว่า การที่บุคคลผู้มีโชคดีได้เกิดมาเป็นมนุษย์พบพระพุทธศาสนาแล้วอุตสาหะบำเพ็ญวิปัสสนาภาวนาตามโอวาทานุศาสน์แห่งองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าเพื่อบรรลุโสดาปัตติมรรค เปรียบได้กับการที่บุรุษผู้มีตาดี ซึ่งเดินทางไปในยามราตรีอันมืดมิดท่ามกลางสายฝน โมหกิเลสคืออวิชชาอันปกปิดพระจตุราริยสัจไว้ เปรียบได้กับความมืดอันปกปิดหนทางในเวลากลางคืน ฉะนั้น ขณะที่แสงสว่างกล่าวคือ โสดาปัตติมรรคญาณอุบัติขึ้น กำจัดความมืดมนคือโมหะอันปกปิดจตุราริยสัจไว้นั้น เปรียบได้กับขณะที่ฟ้าแลบแล้วกำจัดความมืดอันปกปิดหนทางไว้ เมื่อโมหะได้ถูกโสดาปัตติมรรคกำจัดแล้ว พระจตุราริยสัจย่อมปรากฏให้เห็น เปรียบได้กับเมื่อความมืดถูกฟ้าแลบกำจัดแล้ว หนทางย่อมปรากฏให้เห็นเป็นครั้งที่ ๑

การที่บุคคลผู้โชคดีผู้นั้น ได้อุตสาหะบำเพ็ญวิปัสสนาภาวนาจนได้บรรลุโสดาปัตติมรรค ซึ่งเป็นอริยมรรคครั้งที่ ๑ สำเร็จเป็นพระโสดาบันบุคคลแล้ว ต่อมาได้มีความพยายามเจริญวิปัสสนาภาวนาให้ยิ่งขึ้นเพื่อบรรลุสกทาคามิมรรค เปรียบได้การที่บุรุษผู้มีตาดีคนนั้น อุตสาหะพยายามเดินทางต่อไปอีกทั้งๆ ที่ความมืดยังปกคลุมอยู่ โมหกิเลสอันปกปิดพระจตุราริยสัจไว้ เปรียบได้กับความมืดอันปกปิดหนทางไว้ในยามราตรีอันมืดมนเช่นเดิม ขณะที่แสงสว่างกล่าวคือสกทาคามิมรรคญาณอุบัติขึ้น กำจัดโมหะอันปกปิดพระจตุราริยสัจไว้ เปรียบได้กับขณะที่ฟ้าแลบแล้วกำจัดความมืดอันปกปิดหนทางไว้เป็นครั้งที่ ๒ เมื่อโมหะได้ถูกสกทาคามิมรรคกำจัดแล้ว พระจตุราริยสัจย่อมปรากฏให้เห็น เปรียบได้กับเมื่อความมืดถูกฟ้าแลบกำจัดแล้ว หนทางย่อมปรากฏให้เห็นเป็นครั้งที่ ๒ ดังนี้

การที่บุคคลผู้โชคดีผู้นั้น มีวาสนาอันตนได้เคยสั่งสมมา ได้อุตสาหะบำเพ็ญวิปัสสนาภาวนาจนได้บรรลุสกทาคามิมรรค สำเร็จเป็นพระสกทาคามีบุคคลแล้ว แต่ยังมีใจผ่องแผ้วเต็มไปด้วยความพยายามเจริญวิปัสสนาภาวนาให้ยิ่งขึ้นไป เพื่อบรรลุอนาคามิมรรค เปรียบได้กับการที่บุรุษผู้มีตาดีคนนั้น อุตสาหะพยายามเดินทางต่อไปอีกอย่างไม่หยุดยั้ง โมหกิเลสอันปกปิดพระจตุราริยสัจไว้ เปรียบได้กับความมืดมนอันปกปิดหนทางไว้ในยามราตรีเช่นเดิม ขณะที่อริยมรรคพลันอุบัติขึ้นอีกครั้งหนึ่ง กำจัดโมหะอันปกปิดพระจตุราริยสัจไว้ เปรียบได้กับขณะที่ฟ้าแลบแล้วกำจัดความมืดอันปกปิดหนทางไว้เป็นครั้งที่ ๓ เมื่อโมหะได้ถูกอนาคามิมรรคกำจัดแล้ว พระจตุราริยสัจย่อมปรากฏให้เห็น เปรียบได้กับเมื่อความมืดถูกฟ้าแลบกำจัดแล้ว หนทางย่อมปรากฏให้เห็นเป็นครั้งที่ ๓

นักศึกษาทั้งหลายจะเห็นได้ว่าโมหกิเลสนี้ แม้จะได้ถูกอริยมรรคขจัดถึง ๓ ครั้ง แต่ก็หาได้หมดลงสิ้นเชิงไม่ ทั้งที่อริยมรรคทั้ง ๓ นั้น ก็ทรงไว้ซึ่งสมรรถภาพมีคุณวิเศษเป็นอย่างยิ่ง มีอำนาจทำลายกิเลสที่สำคัญๆ ไปแล้วหลายประการ แต่ยังไม่สามารถทำลายโมหกิเลสอันปกปิดพระจตุราริยสัจไว้ให้หมดสิ้นไปอย่างเด็ดขาดได้ เพียงแต่กำจัดให้สงบไปชั่วคราว เหมือนกับฟ้าแลบที่มีอำนาจกำจัดความมืดให้เห็นทางได้ชั่วขณะหนึ่งเท่านั้น นี้แหละคือ **วิชชูปมธรรม** คือเปรียบเหมือนฟ้าแลบ

ส่วนอรหัตตมรรคญาณเมื่อเกิดขึ้นแล้ว โมหกิเลสก็ถูกประหาณเป็นสมุจเฉท ในกรณีนี้มีคำอุปมาว่า ธรรมดาสายฟ้าที่ฟาดผ่าลงมานั้นย่อมมีกำลังแรงกล้ายิ่งนัก เมื่อฟาดลงที่สิ่งหนึ่งสิ่งใดก็ตาม สิ่งนั้นย่อมแตกทำลายไป อุปมาข้อนี้ฉันใด อรหัตตมรรคก็เป็นเช่นนั้น คือเมื่อเกิดขึ้นแล้ว กิเลสอย่างหนึ่งอย่างใด ซึ่งจะไม่ถูกทำลายเป็นไม่มี กิเลสทั้งหลายซึ่งอริยมรรคอื่นๆ ทำลายไม่ได้ จะต้องถูกอรหัตตมรรคทำลายหมดสิ้น ฉะนั้นอรหัตตมรรคนี้คือ **วชิรูปมธรรม** คือเปรียบเหมือนฟ้าผ่า

หมดอายุ 23/02/2566

ผู้บำเพ็ญวิปัสสนาภาวนาจนได้บรรลุโลกุตตรธรรมชั้นสูงสุดสำเร็จเป็นพระอรหันต์นี้ สามารถตัดกิเลสที่เหลือทั้งหมดอีก ๗ ประการ ให้ขาดออกไปจากขันธสันดาน ดังพรรณนา *ในคัมภีร์วิสุทธิมัคคอรรถกถาว่า :-*

โลภโมหมานถีนอุทฺธจฺจอหิริกอโนตฺตปฺปานิ จตุตฺถญาณวชฺฌานิ.

โลภกิเลส โมหกิเลส มานกิเลส ถีนกิเลส อุทธัจจกิเลส อหิริกกิเลส และอโนตตัปปกิเลสนั้น ญาณที่ ๔ คือ อรหัตตมรรคญาณประหาณได้โดยเด็ดขาด

ความสิ้นไปแห่งกิเลส

บรรดากิเลสตัณหาทั้งหลายอันมีจำนวนมากมาย ซึ่งประมวลลงไว้ในกิเลส ๑๐ ประการนั้น ก็ได้ถูกประหาณโดยพระอริยมรรคต่างๆ หมดสิ้นแล้ว โดยสรุปได้ดังต่อไปนี้

โสดาปัตติมรรค ประหาณกิเลสเป็นสมุจเฉทได้ ๒ ประการ คือ ทิฏฐิกิเลส และวิจิกิจฉากิเลส

สกทาคามิมรรค ประหาณกิเลสเป็นสมุจเฉทไม่ได้เลย แต่สามารถทำให้กิเลสทั้งหลายเบาบางลงไป ซึ่งเรียกว่า **ตนุกรปหาน**

อนาคามิมรรค ประหาณกิเลสเป็นสมุจเฉทได้ ๑ ประการ คือ โทสกิเลส

อรหัตตมรรค ประหาณกิเลสได้ทั้งหมด ๗ ประการ คือ โลภกิเลส โมหกิเลส มานกิเลส ถีนกิเลส อุทธัจจกิเลส อหิริกกิเลส และอโนตตัปปกิเลส

นักศึกษาทั้งหลายจะเห็นได้ว่า การที่กิเลสตัณหาจะสิ้นไปจากขันธสันดานนั้นไม่ใช่เป็นสิ่งที่เป็นไปได้ง่ายๆ การสิ้นไปแห่งกิเลสตัณหานี้จะมีขึ้นได้ก็โดยอาศัยการบำเพ็ญวิปัสสนาภาวนาตามกระแสพุทธฎีกามาโดยลำดับ จนกระทั่งญาณแห่งอริยมรรคได้บังเกิดขึ้นในขันธสันดานของตน และโดยอำนาจแห่งอริยมรรคอันประเสริฐนี้จึงสามารถทำลายล้างกิเลสให้หมดสิ้นไปได้เป็นลำดับดังกล่าวมาแล้ว เมื่อท่านผู้มีวาสนาบารมีผู้ใดได้บรรลุถึงความเป็นพระอรหันตบุคคล ถึงความสิ้นไปแห่งกิเลสตัณหาแล้ว ท่านผู้นั้นย่อมได้นามอีกอย่างหนึ่งว่า **พระมหาขีณาสพเจ้า** คือพระอริยเจ้าผู้สิ้นกิเลส ดังนี้

ประเภทแห่งพระมหาขีณาสพเจ้า

หมดอายุ 23/02/2566

พระมหาขีณาสพเจ้าซึ่งเป็นพระอริยบุคคลชั้นสูงสุดในพระบวรพุทธศาสนานี้ เมื่อจะกล่าวโดยประเภทก็มี ๒ ประเภท คือ

๑. เจโตวิมุติพระอรหันต์ ได้แก่ท่านผู้บำเพ็ญสมถภาวนาได้ฌานมาก่อนแล้ว ภายหลังได้บำเพ็ญวิปัสสนาภาวนาจนได้สำเร็จเป็นพระอรหันต์ก็ดี หรือท่านผู้บำเพ็ญแต่เฉพาะวิปัสสนาแต่เมื่ออรหัตตมรรคบังเกิดขึ้นนั้น ฌานก็อุบัติขึ้นในขณะเดียวกันนั่นเอง โดยนำอำนาจแห่งปุพพาธิการดังนี้ ก็ดี ท่านเหล่านี้เป็นพระอรหันต์ฌานลาภีบุคคล คือสำเร็จฌานสมาบัติได้บรรลุวิชชาและอภิญญา มีคุณพิเศษในการแสดงอิทธิฤทธิ์เช่นสามารถเหาะไปในอากาศได้ เป็นต้น

๒. ปัญญาวิมุติพระอรหันต์ ได้แก่ท่านที่บำเพ็ญวิปัสสนาภาวนาล้วนๆ ไม่ได้บำเพ็ญสมถภาวนา มาก่อนเลย เมื่ออรหัตตมรรคอุบัติขึ้นนั้น ฌานก็ไม่มีเกิดขึ้นร่วมด้วย ฉะนั้น ท่านเหล่านี้เป็นพระอรหันต์ สุกขวิปัสสก คือผู้ที่แห้งแล้งจากฌาน ไม่สามารถแสดงอิทธิฤทธิ์ต่างๆ ได้

นอกจากนี้ พระมหาขีณาสพเจ้ายังแบ่งโดยประเภทแห่งคุณวิเศษได้อีก ๒ ประเภท คือ

๑. ปฏิสัมภิทาปัตตพระอรหันต์ ได้แก่พระอรหันตบุคคลผู้แตกฉานในปฏิสัมภิทาทั้ง ๔ ประการ คือ

ก. อัตถปฏิสัมภิทา	แตกฉานในอรรถ
ข. ธัมมปฏิสัมภิทา	แตกฉานในธรรม
ค. นิรุตติปฏิสัมภิทา	แตกฉานในไวยากรณ์ในภาษา
ง. ปฏิภาณปฏิสัมภิทา	แตกฉานในปฏิภาณไหวพริบ

ปฏิสัมภิทาญาณทั้ง ๔ อย่างนี้ อุบัติขึ้นพร้อมกัน ในขณะที่ท่านได้บรรลุอรหัตตมรรค อรหัตตผล

๒. อัปปฏิสัมภิทาปัตตพระอรหันต์ ได้แก่พระอรหันตบุคคลผู้ซึ่งไม่แตกฉานในปฏิสัมภิทาญาณทั้ง ๔ ดังกล่าวมาแล้ว พระอรหันต์ประเภทนี้มีชื่อเรียกอีกอย่างหนึ่งว่า **มูคพระอรหันต์** คือพระอรหันต์ผู้ไม่มีความรู้ในพระปริยัติธรรม

พระอรหันต์ทั้งหลายมีประเภทต่างๆ ดังนี้ ก็โดยอำนาจแห่งปุพพาธิการที่ท่านได้สร้างสมอบรมมาแต่อดีตชาติต่างกัน กล่าวคือ บางท่านเมื่อชาติก่อนๆ นั้น เมื่อท่านได้ประกอบกุศลกรรมใดๆ ย่อมได้ตั้งจิตปรารถนาเอาไว้ โดยอำนาจแห่งปุพพาธิการนี้ ท่านจึงได้สำเร็จเป็นฌานลาภีพระอรหันต์ หรือได้สำเร็จเป็นปฏิสัมภิทาปัตตพระอรหันต์ดังกล่าวมาแล้ว ส่วนท่านที่ไม่มีฌานหรือไม่ได้ปฏิสัมภิทาญาณ ก็เพราะไม่มีปุพพาธิการดังกล่าว คือในอดีตชาติเมื่อท่านประกอบกุศลกรรมใดๆ ก็ตาม ไม่เคยได้ตั้งอธิษฐานดังกล่าว ฉะนั้นคุณพิเศษคือฌานและปฏิสัมภิทาญาณจึงไม่เกิดขึ้นแก่ท่าน

อย่างไรก็ดี ท่านผู้มีวาสนาบารมีได้สำเร็จเป็นพระอรหันต์ทุกประเภท ย่อมได้ชื่อว่าเป็นบุคคลวิเศษประเสริฐสูงสุดในพระบวรพุทธศาสนา เพราะท่านได้ทำลายกิเลสตัณหาอันหมักหมมอยู่ในขันธสันดาน มานานหนักหนาให้หมดสิ้นเป็นสมุจเฉท

หมดอายุ 23/02/2566

เมื่อองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ผู้ทรงสร้างพระบารมีเพื่อพระโพธิญาณเป็นเวลานานแสนนาน จนสำเร็จได้มาตรัสรู้ในโลกนี้แล้ว พระองค์ย่อมทรงเหมือนประทีปแก้ว ส่องประชาสัตว์ในไตรโลก ให้ได้เห็นว่าตนกำลังถูกกิเลสตัณหาหมักดองให้ติดอยู่ในวัฏฏสงสาร และทรงชี้ทางที่จะตัดกิเลสตัณหาเหล่านั้นให้หมดสิ้นไป ฝ่ายชนผู้มีปัญญาทั้งหลาย เมื่อมีศรัทธาเลื่อมใสในพระพุทธศาสนา แล้วปฏิบัติตามพระโอวาทานุศาสน์ โดยการบำเพ็ญวิปัสสนาภาวนา ก็ย่อมสามารถตัดกิเลสเป็นสมุจเฉทปหานนำตนออกจากกองทุกข์ในวัฏฏสงสาร และได้เสวยสุขอยู่ในแดนพระอมตมหานฤพานชั่วนิรันดร ด้วยประการฉะนี้

อยเมตฺถ ปุคฺคลเภโท

เท่าที่กล่าวมาแล้วนี้ในปริจเฉทที่ ๙ เป็นประเภทของอริยบุคคล

จบอรหัตตโลกุตตรภพ

๑๒. แสดงสมาปัตติเภทตามอภิธัมมัตถสังคหบาลี

กา ผลสมาปตฺตีติ ยา อริยผลสฺส นิโรเธ อปฺปนา

ในผลสมาปัตติเภทนั้น อริยบุคคลทั้งหมดย่อมเป็นสาธารณะแก่ผลสมาบัติวิถี โดยอาศัยผลของตนเอง

อธิบาย **สมาบัติมี ๓ ประเภท คือ**

๑. ฌานสมาบัติ

๒. ผลสมาบัติ

๓. นิโรธสมาบัติ

ทั้ง ๓ ประเภทนั้น สำหรับฌานสมาบัติได้อธิบายมาแล้ว (โปรดดูฌานสมาปัตติวาระ)

ส่วนผลสมาบัตินั้น ในคัมภีร์วิสุทธิมัคคอรรถกถากล่าวไว้ว่า :-

ผลสมาปตฺติ ปเนตฺถ สพฺเพสมฺปิ ยถาสกํ ผลวเสน สาธารณาว

ผลจิตของอริยบุคคลนี้ย่อมแทรกเข้าอยู่ในอารมณ์นิพพาน ฉะนั้นเรียกว่า **ผลสมาบัติ**

หมายความว่า ขณะที่เข้าผลสมาบัติอยู่นั้น จิตใจของอริยบุคคลนี้ไม่รับสังขารนิมิตอารมณ์ทั้ง ๕ คือ รูป เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ รับอยู่แต่อารมณ์นิพพานอย่างเดียว อารมณ์นิพพานนี้มีแต่สันติสภาวะ คือสภาพที่สงบนั่นเอง

หมดอายุ 23/02/2566

ได้กล่าวมาแล้วว่า ผลสมาบัตินี้ปุถุชนทั้งหลายไม่สามารถเข้าได้ เพราะปุถุชนเหล่านั้นไม่เคยพบเห็นอารมณ์นิพพานมาก่อนเลย ส่วนอริยบุคคลทั้งหมดเข้าผลสมาบัติได้ เพราะได้พบเห็นอารมณ์ นิพพานมาแล้ว และจะเข้าได้เฉพาะผลของตน เช่น โสดาบันบุคคลเข้าได้แต่โสดาปัตติผลสมาบัติ ดังนี้เป็นต้น

ฉะนั้น ท่านอนุรุทธาจารย์กล่าวไว้ว่า :-

สพฺเพสมฺปิ ยถาสกํ ผลาเสน สาธารณาว

อริยบุคคลทั้งหมดย่อมเป็นสาธารณะแก่ผลสมาบัติวิถี โดยอาศัยผลของตนเอง

ในที่นี้ เกจิอาจารย์ได้กล่าวว่า การเข้าผลสมาบัติจะเข้าได้แต่พระอนาคามีและพระอรหันต์เท่านั้น เพราะอริยบุคคล ๒ ประเภทนี้ มีสมาธิสิกขาเต็มเปี่ยมบริบูรณ์แล้ว ส่วนพระโสดาบันและพระสกทาคามีไม่สามารถเข้าผลสมาบัติได้ เพราะอริยบุคคล ๒ ประเภทนี้ มีสมาธิสิกขายังไม่บริบูรณ์

ในคัมภีร์วิสุทธิมัคคอรรถกถาวินิจฉัยว่า แม้ในปุถุชนผู้เป็นเจ้าของทรัพย์สมบัติของตนเองคือโลกียฌาน ก็สามารถเข้าฌานสมาบัติของตนได้ ฉะนั้น อริยบุคคลผู้เป็นเจ้าของทรัพย์สมบัติของตนคือผลสมาบัตินั้น เหตุใดจึงจะเข้าไม่ได้ ย่อมเข้าได้แน่นอน

ในคัมภีร์ปฏิสัมภิทามัคคพระบาลีว่า :-

โสตาปตฺติผลสมาปตฺตตฺถาย สกทาคามิผลสมาปตฺตตฺถาย อุปฺปาทํ อภิภุยฺยตีติ โคตฺรภู

โสดาปัตติผลสมาบัติก็ดี สกทาคามิผลสมาบัติก็ดี ย่อมเป็นได้ดังนี้ ฉะนั้น อริยบุคคลทั้งหมด ผลสมาบัติของตนนั้น ต้องการเมื่อใดก็เข้าได้ทั้งสิ้น ไม่ต้องมีความสงสัย

อริยบุคคลทั้งหลาย ถ้าหากว่าเข้าผลสมาบัติไม่ได้ ก็เพราะอินทรีย์ทั้ง ๕ มีสมาธินทรีย์เป็นต้นยังไม่บริบูรณ์เต็มที่ ฉะนั้น พึงพยายามเจริญวิปัสสนาภาวนาต่อไป เมื่ออินทรีย์ทั้ง ๕ มีสมาธินทรีย์เป็นต้น เต็มเปี่ยมบริบูรณ์แล้วก็เข้าผลสมาบัติได้อย่างแน่นอน

อานิสงส์ของผลสมาบัติ

วิสุทธิมัคคอรรถกถาจารย์ยกอุปมาว่า มนุษย์ก็ดี เทวดาก็ดี พรหมก็ดี ทรัพย์สมบัติของตนนั้น ต้องการเมื่อใดก็เสวยอารมณ์ได้ ฉันใด พระอริยเจ้าทั้งหลายย่อมถือว่าการเข้าผลสมาบัติมีความสุขคล้ายๆ กับนิพพานชั่วคราวในชีวิตนี้ แต่มีกำหนดประมาณ ๒๔ ชั่วโมงเท่านั้น ขณะกำลังเข้าผลสมาบัติอยู่นั้น มีนิพพานเป็นอารมณ์ ผลชวนะหลายๆ ครั้งบังเกิดขึ้นได้ เปรียบเหมือนกับกระแสน้ำไหล ฉะนั้นเรียกว่า **เข้าผลสมาบัติ**

แสดงผลสมาบัติวิถีของมัณฑบุคคล

ม	นุ	นุ	นุ	นุ	ผ	(ผลจิตเกิดติดต่อกัน)	ผ	ภ
000	000	000	000	000	000		000	000

ผลสมาบัติวิถีของติกขบุคคลนั้นต่างกันคือ มีอนุโลมชวนะ ๓ ครั้งเท่านั้น

ประเภทของผลสมาบัติวิถี

ผลสมาบัติวิถีนี้มี ๔ ประเภทด้วยกัน คือ

๑. โสดาปัตติผลวิถี

๒. สกทาคามิผลวิถี

๓. อนาคามิผลวิถี

๔. อรหัตตผลวิถี

แต่ละประเภทนั้น ยังแบ่งออกเป็นประเภทละ ๕ อย่าง เช่นโสดาปัตติผลวิถีก็มี ๕ อย่างคือ

๑. ปฐมฌานโสดาปัตติผลวิถี

๒. ทุติยฌานโสดาปัตติผลวิถี

๓. ตติยฌานโสดาปัตติผลวิถี

๔. จตุตถฌานโสดาปัตติผลวิถี

๕. ปัญจมฌานโสดาปัตติผลวิถี

ฉะนั้น ผลทั้ง ๔ คูณด้วยฌาน ๕ ได้ ๒๐ วิถี

ตั้ง ๒๐ วิถี คูณด้วย ๒ คือ **ติกขปัญญาขิปปาภิญญา** และ **มัณฑปัญญาทันธาภิญญา** ได้ ๔๐ วิถี

ตั้ง ๔๐ วิถี คูณด้วยฌาน ๓ คือ **ปาทกฌาน สัมมสิตฌาน ปุคคลัชฌาสยฌาน** รวมเป็นจำนวนผลสมาบัติวิถี ๑๒๐ วิถี

วิถีทั้งหมดนี้ กามสุคติภูมิและรูปภูมิ อรูปภูมิเกิดได้ทั้งหมด นอกจากสุทธาวาสภูมินั้น โสดาปัตติผลวิถี สกทาคามิผลวิถีเกิดไม่ได้

หมดอายุ 23/02/2566

ชื่อของอนุโลม

ในผลสมาบัติวิถีนั้น อุปจารสมาธิชวนะนี้เรียกอนุโลมทั้งหมด เพราะในปฏิสัมภิทามัคคพระบาลีแสดงไว้ว่า โคตรภูญาณเป็นอนันตนัยคือมีนัยต่างๆ และในสมันตปาสาทิกมหาปัฏฐานพระบาลีนั้นก็แสดงไว้ว่า โคตรภูญาณในที่นี้ มีรูปนามสังขารเป็นอารมณ์ ฉะนั้น เรียกว่า อนุโลมญาณ

ในวิสุทธิมัคคอรรถกถาจารย์ได้กล่าวไว้ว่า

โคตฺรภู เจตฺถ อนุโลมํ เวทิตพฺพํ วุตฺตํ เหตํ ปฏฺฐาเน อรหโต อนุโลมํ ผลสมาปตฺติยาอนนฺตรปจฺจเยน ปจฺจโยติ เสกฺขานํ อนุโลมํ ผลสมาปตฺติยา อนนฺตรปจฺจเยน ปจฺจโยติ.

ในผลสมาบัติวิถี โคตรภูมินี้เรียกว่า **อนุโลมญาณ** ฉะนั้น ในคัมภีร์มหาปัฏฐาน พระพุทธองค์ทรงแสดงไว้ว่า อนุโลมของพระอรหันตบุคคลนี้ ช่วยอุดหนุนแก่ผลสมาบัติเป็นอนันตรปัจจัย อนุโลมของพระเสขบุคคลนี้ ช่วยอุดหนุนแก่ผลสมาบัติเป็นอนันตรปัจจัย ดังนี้

ในผลสมาบัติวิถีนั้น อนุโลม ๔ ชวนะไม่ได้รับอารมณ์นิพพาน แต่มีรูปนามสังขารเป็นอารมณ์ ต่างกับในมรรควิถี ซึ่งอาวัชชนะของมรรคคือ โคตรภูจิตมีนิพพานเป็นอารมณ์

ในวิสุทธิมัคคมหาฎีกากล่าวไว้ว่า :-

ธรรมดากิจรสของพระอริยมรรคนี้ เป็นที่อาศัยของสัตว์ทั้งหลายโดยทำให้พ้นจากสังสารวัฏฏ์ ฉะนั้นอาวัชชนะของอริยมรรคคือ โคตรภูจิตนี้จึงมีนิพพานเป็นอารมณ์ ส่วนผลสมาบัติวิถีนั้น ผลจิตนี้ไม่สามารถยังสัตว์ทั้งหลายให้พ้นไปจากทุกข์ได้ เพียงแต่เป็น **ทิฏฐธัมมสุขวิหารี** คือ พระอริยบุคคลทั้งหลายถือว่ามีความสุขคล้ายๆ กับนิพพานชั่วคราวในชีวิตนี้นั่นเอง ฉะนั้น ในผลสมาบัติวิถีนั้น โคตรภูหรืออนุโลมชวนะ จึงมีอารมณ์เป็นรูปนามสังขาร

ในมรรควิถีนั้น ผลชวนะไม่เรียกว่าผลสมาบัติ เพราะไม่มีปริกรรม คือผลชวนะ ๒ หรือ ๓ ครั้งนี้เกิดจากอำนาจของอริยมรรค เป็นสภาวะที่ติดตามมาเอง ส่วนผลสมาบัตินั้นไม่เกี่ยวกับอริยมรรค เพราะมีบริกรรมโดยเฉพาะ เนื่องจากผลสมาบัติต้องอาศัยบริกรรมจึงจะเกิดขึ้นได้ ผลสมาบัติก็คือผลชวนะที่เกิดติดต่อกันนั่นเอง เมื่ออริยบุคคลทั้งหลายปรารถนาจะเข้าผลสมาบัติก็ต้องกำหนดรูปนามสังขาร นับตั้งแต่อุทยัพพยญาณเป็นต้นไปโดยลำดับจนถึงอนุโลมญาณ ต่อจากนั้น รูปนามสังขารทั้งหมดก็ดับเข้าสู่พระนิพพานเลย ฉะนั้น ผลของอริยมรรคที่ไม่มีบริกรรมและผลสมาบัติที่มีบริกรรมโดยเฉพาะจึงต่างกันดังนี้

ดังมีกล่าวในคัมภีร์วิสุทธิมัคคอรรถกถาว่า :-

ผลสมาปตฺตตฺถิเกน หิ อริยสาวเกน รโหคเตน ปฏิสลฺลีเนน อุทยพฺพยาทิวเสน สงฺขารา วิปสฺสิตพฺพา ตสฺส ปวตฺตานุปุพฺพวิปสฺสนฺนสฺสสงฺขารารมฺมณโคตฺรภูญาณานนฺตรํ ผลสมาปตฺติวเสน นิโรธํ จิตฺตํ อปฺเปติ

อริยบุคคลทั้งหลายปรารถนาจะเข้าผลสมาบัติ ต้องตั้งสติกำหนดนับตั้งแต่อุทยัพพยญาณเป็นต้นไปโดยลำดับ จนถึงโคตรภูญาณโดยมีรูปนามสังขารเป็นอารมณ์ ต่อจากนั้นเข้าสู่ผลสมาบัติ ดังนี้

ออกจากผลสมาบัติ

พระอริยบุคคลที่ปรารถนาจะออกจากผลสมาบัติได้ตามเวลาที่ต้องการ ก็ต้องอธิษฐานล่วงหน้าว่า ขอให้จิตสงบตั้งอยู่นาน ๕ นาที ๑๐ นาที หรือ ๑ ชั่วโมง ๒ ชั่วโมง เป็นต้น เมื่อถึงเวลาที่กำหนดผลชวนะก็หยุดทันที และภวังคจิตก็เกิดขึ้นแทนที่ โดยมีสังขตธรรมรูป นามอย่างหนึ่งเป็นอารมณ์ ดังนี้แหละเรียกว่า ออกจากผลสมาบัติ

สัสสตวิหารีและโนสัสสตวิหารี

ในมัชฌิมนิกายอุปริปัณณาสอรรถกถากล่าวไว้ว่า :-

เทฺว หิ ขีณาสวา สสฺสตวิหารี โนสสฺสตวิหารี จ ตตฺถ สสฺสตวิหารี ยงฺกิญฺจิ กมฺมํ กตฺวาปิ ผลสมาปตฺตึ สมาปชฺชิตฺวา สกฺโกติ โนสสฺสตวิหารี ปน อปฺปมตฺตเกปิ กิจฺเจ กิจฺจปฺปสุโต หุตฺวา ผลสมาปตฺตึ อปฺเปตุ น สกฺโกติ

พระขีณาสพเจ้ามี ๒ ประเภท คือ

๑. **สัสสตวิหารีขีณาสพ** คือพระขีณาสพเจ้าที่เข้าผลสมาบัติได้เสมอ

๒. **โนสัสสตวิหารีขีณาสพ** คือพระขีณาสพเจ้าที่เข้าผลสมาบัติไม่ได้เสมอ

พระขีณาสพเจ้า ๒ ประเภทนั้น สัสสตวิหารีขีณาสพนี้ แม้ขณะที่มีการงานอยู่ก็สามารถเข้าผลสมาบัติได้เสมอ

หมดอายุ 23/02/2566

หมายเหตุ : ในที่นี้ **อปิ** ศัพท์ในบท **กตฺวาปิ** นั้นจัดเข้า **สมฺภาวนาโชตกนิปาตปท** เพราะพระขีณาสพเจ้าประเภทนี้ แม้หน้าที่ธุระการงานมีมากอยู่ ก็สามารถเข้าผลสมาบัติได้ ถ้าหากไม่มีหน้าที่การงานโดยอยู่เฉยๆ สบายๆ ก็เข้าผลสมาบัติได้ยิ่งขึ้น

โนสัสสตวิหารีขีณาสพนี้ แม้มีการงานแต่เพียงเล็กน้อย ก็ไม่สามารถเข้าผลสมาบัติได้

หมายเหตุ : ในที่นี้ **อปิ** ศัพท์นี้ในบท **อปฺปมตฺตเกปิ** นั้นจัดเข้า **ครหาโชตกนิปาตปท** เพราะพระขีณาสพเจ้าประเภทนี้ แม้หน้าที่ธุระการงานมีแต่เพียงเล็กน้อย ก็ไม่สามารถเข้าผลสมาบัติได้เสมอถ้าหากว่ามีงานมากกว่านั้น ก็ยิ่งเข้าผลสมาบัติไม่ได้เลย

ในอุปริปัณณาสอรรถกถานั้น ท่านมหาพุทธโฆษาจารย์แสดงไว้ว่า :-

มีพระภิกษุผู้เป็นอาจารย์กับสามเณรผู้เป็นศิษย์ ทั้งสองเป็นพระอรหันตขีณาสพ ได้เข้าไปหาที่อาศัยเพื่อความวิเวกอยู่ในป่าแห่งหนึ่ง แต่เผอิญในที่อาศัยนั้น มีพระภิกษุอื่นพักอยู่ก่อน ยังเหลืออีกหนึ่งที่ก็อาศัยได้เฉพาะแต่พระอาจารย์เท่านั้น ส่วนสามเณรนั้น ไม่มีที่อาศัยจึงต้องหาที่พักเอาเอง และตลอดพรรษานั้น สามเณรนั้นก็เข้าผลสมาบัติเป็นประจำอยู่เสมอ บางคราวก็ย้ายจากต้นไม้ต้นหนึ่งไปสู่ต้นอื่นๆ บ้างตามแต่อัชฌาสัย ส่วนพระอาจารย์นั้น ได้ที่พักอาศัยอยู่อย่างสะดวกสบายก็จริง แต่มีความเป็นห่วงกังวลถึงสามเณรผู้เป็นศิษย์ เกรงจะได้รับความลำบาก จึงทำให้จิตใจไม่สงบ ไม่สามารถเข้าผลสมาบัติให้เกิดทิฏฐธัมมสุขวิหารีได้ เมื่อออกพรรษาแล้ว สามเณรได้เข้าไปเยี่ยมพระอาจารย์ของตน แล้วถามถึงทุกข์สุขซึ่งกันและกัน พระอาจารย์ก็บอกว่าที่พักสะดวกสบายดี แต่ใจเป็นห่วงกังวลถึงสามเณรเกรงจะลำบากในเรื่องที่อาศัย จิตใจจึงไม่เป็นสมาธิและไม่สามารถเข้าผลสมาบัติได้ และเลยถามถึงทุกข์ของสามเณร สามเณรก็เรียนอาจารย์ว่าตนไม่ได้ที่อาศัยจึงต้องพักอยู่ตามใต้ต้นไม้และเข้าผลสมาบัติเป็นประจำอยู่เสมอ ได้รับความสุขทางใจอยู่ตลอดพรรษา ไม่มีความเดือดร้อนสิ่งใดเลย

สรุปความว่า สามเณรนั้น เป็นสัสสตวิหารี แม้ว่าจะไม่มีที่พักอาศัยที่สบาย แต่ก็สามารถเข้าผลสมาบัติได้อยู่เสมอ ส่วนพระภิกษุอาจารย์นั้น เป็นโนสัสสตวิหารี ถึงแม้จะมีที่อยู่ที่อาศัยอันสุขสบายแต่ก็ไม่สามารถเข้าผลสมาบัติได้ ดังนี้

ฉะนั้น พระอริยบุคคลทั้งหลาย เมื่อปรารถนาจะเข้าผลสมาบัติ พึงพยายามเจริญวิปัสสนาภาวนาให้ยิ่งขึ้น จะได้เป็นสัสสตวิหารีพระอรหันต์แน่นอน

จบผลสมาบัติ

หมดอายุ 23/02/2566

๑๓. แสดงนิโรธสมาบัติตามอภิธัมมัตถสังคหบาลี

นิโรธสมาปตฺติสมาปชฺชนํ ปน อนาคามีนญฺเจว อรหนฺตานญฺจ ลพฺภติ.

ส่วนการเข้านิโรธสมาบัติ ย่อมบังเกิดแก่พระอนาคามีบุคคล และพระอรหันตบุคคลทั้งหลายเท่านั้น

ตตฺถ ยถากฺกมํ ปฐมชฺฌานาทิมหคฺคตสมาปตฺตี สมาปชฺชิตฺวา วุฏฺฐาย ตตฺถ คเต สงฺขารธมฺเม ตตฺถ ตตฺเถว วิปสฺสนฺโต ยาว อากิญฺจญฺญายตนํ คนฺตฺวา ตโต ปฐมาทิฏฺเฐยฺยาทิกมฺปุพฺพกิจฺจํ กตฺวา เนวสญฺญานาสญฺญายตนํ สมาปชฺชติ.

พระอริยบุคคลเข้ามหัคคสมาบัติมีปฐมฌานเป็นต้น โดยลำดับในนิโรธสมาบัติเหล่านั้น แล้วจึงออกจากสมาบัติเหล่านั้น พิจารณาอยู่ซึ่งสังขารธรรมในสมาบัติเหล่านั้น จนบรรลุถึงอากิญจัญญายตนสมาบัติเป็นที่สุด ต่อจากลำดับนั้นแล้วจึงกระทำซึ่งบุพกิจมีการอธิษฐานก่อนเป็นต้น แล้วจึงเข้าสู่เนวสัญญานาสัญญายตนสมาบัติ

ตสฺส ทุวินฺนํ อปฺปนาชวนานํ ปรโต โวจฺฉิชฺชติ จิตฺตสนฺตติ

ในกาลต่อมา การสืบต่อของจิตแห่งอัปปนาชวนะ ๒ ขณะของพระอริยบุคคลนั้น ย่อมขาดลง

ตโต ปรํ นิโรธสมาปนฺโน นาม โหติ.

ต่อจากลำดับนั้นไป ย่อมเป็นนิโรธสมาบัติ

วุฏฺฐานกาเล ปน อนาคามิโน อนาคามิผลจิตฺตํ อรหโต จ อรหตฺตผลจิตฺตํ เอกวารเมว ปวตฺติตฺวา ภวงฺคปาโตว โหติ.

ในกาลที่ออกจากนิโรธสมาบัตินั้น อนาคามิผลจิตของพระอนาคามีบุคคล และอรหัตตผลจิตของพระอรหันตบุคคล ย่อมเป็นไปเพียง ๑ ขณะเท่านั้น แล้วจึงเป็นภวังคบาต

ตโต ปรํ ปจฺจเวกฺขณญาณานิ ปวตฺตนฺตีติ.

ต่อจากนั้น ปัจจเวกขณญาณย่อมเกิดขึ้น

อธิบายนิโรธสมาบัติ

คำว่า **นิโรธสมาบัติ** ตามวิเคราะห์ศัพท์ว่า

นิรุชฺฌนํ = นิโรโธ

สมาปชฺชนํ = สมาปตฺติ

นิโรธสฺส สมาปตฺติ = นิโรธสมาปตฺติ

หมดอายุ 23/02/2566

ความดับของจิตและเจตสิกเรียกว่า **นิโรธ** ในขณะที่มีนิโรธนี้ จิตตชรูปก็ย่อมไม่เกิดด้วย การเข้าหรือการลงมือทำความเพียรเพื่อวิถีดับเรียกว่า สมาบัติ

พระอนาคามีหรือพระอรหันตบุคคลใดจะเข้านิโรธสมาบัตินั้น เข้ามหัคคตสมาบัติตั้งแต่ปฐมฌานเป็นต้นโดยลำดับ และออกจากสมาบัติแล้ว ในสมาบัตินั้น ตั้งสติกำหนดความเกิดดับของสังขารทั้งหลาย จนกระทั่งถึงอากิญจัญญายตนสมาบัติ เมื่อออกจากอากิญจัญญายตนสมาบัติแล้ว ต้องอธิษฐานบุพกิจ ๔ ประการ คือ

๑. **นานาพทฺธอวิโกปน** หมายความว่า วัตถุสิ่งของที่อยู่ใกล้ชิดกับตัว เช่น จีวรก็ดี บาตรก็ดี อย่าได้เสียหาย ส่วนวัตถุสิ่งของที่ไม่อยู่กับตัวคืออยู่ที่อื่น บริขารต่างๆ เหล่านี้ น้ำก็ดี ไฟก็ดี โจรก็ดี ไม่สามารถทำลายเถิด อธิษฐานอย่างนี้เรียกว่า **นานาพทฺธอวิโกปน**

๒. **สมฺปฏิมานน** หมายความว่า ขณะที่สงฆ์ประชุมสันนิบาตนั้น หากคณะสงฆ์ต้องการตัวก็ออกจากสมาบัติเถิด อธิษฐานอย่างนี้เรียกว่า **สมฺปฏิมานน**

๓. **สตฺถุปกฺโกสน** หมายความว่า พระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงมีพุทธประสงค์ที่จะพบก็ให้ออกจากสมาบัติเถิด อธิษฐานอย่างนี้เรียกว่า **สตฺถุปกฺโกสน**

๔. **อทฺธานปริจฺเฉท** หมายความว่า พระอริยบุคคลที่ต้องการเข้านิโรธสมาบัติต้องพิจารณาอายุขัยของตนว่าภายใน ๗ วันจะตั้งอยู่ได้ตลอดหรือไม่ ถ้าไม่พิจารณาเสียก่อน หากว่าภายใน ๗ วันนั้นหมดอายุขัยก็ต้องออกจากสมาบัติ หากพิจารณาเห็นว่าจะหมดอายุขัยภายใน ๗ วันแล้ว ก็ไม่ควรเข้านิโรธสมาบัติ เพราะถ้ายังไม่สำเร็จเป็นพระอรหันต์ก็ย่อมเสียประโยชน์ของตน ถ้าเป็นพระอรหันต์ก็ยังไม่ได้โปรดสัตว์ว่าตนได้สำเร็จเป็นพระอรหันต์แล้ว ยังไม่ได้ให้โอวาทานุศาสน์แก่ผู้อื่น ฉะนั้นจึงต้องพิจารณา

ผู้ที่เข้านิโรธสมาบัติอยู่นั้น จะไม่มีอันตรายอย่างใดอย่างหนึ่งมาทำให้ตายได้ เพราะอำนาจของสมาธิวิปผาราฤทธิ์ (โปรดดูอิทธิฤทธิ์ในอภิญญาวาระที่ได้กล่าวมาแล้ว)

เมื่อได้ทำบุพกิจ ๔ อย่างคืออธิษฐานเสร็จแล้ว ก็เข้าเนวสัญญานาสัญญายตนสมาบัติภายหลังที่เนวสัญญานาสัญญาตยนชวนะเกิด ๒ ครั้งและดับลงแล้วย่อมถึงนิโรธสมาบัติทันที

การเข้านิโรธสมาบัตินี้ หมายความว่า จิตใจหยุดทำงาน และรูป นามใหม่ไม่มีโอกาสเกิดต่อไป ว่าตามสภาวะก็คือ จิต เจตสิก และจิตตชรูปดับหมดสิ้น ในสภาพเช่นนี้ พระอริยบุคคลย่อมถือว่ามีความสุขคล้ายๆ กับนิพพานชั่วคราวในชีวิตนี้ แต่มีกำหนดประมาณ ๗ วันเท่านั้น เมื่อออกจากนิโรธ จิตเป็นอนาคามิผลหรืออรหัตตผล ย่อมเกิดก่อน ๑ ขณะ แล้วจิตจึงเป็นภวังค์ตามเดิม ในสมัยพุทธกาล พระมหากัสสปและพระสารีบุตร ก็ชอบเข้านิโรธเสมอ

พิมพ์ 25/02/2558

มีปัญหาถามว่า ขณะเข้านิโรธสมาบัตินั้น จิต เจตสิกไม่เกิดอารมณ์ต่างๆ แม้แต่อารมณ์นิพพานก็ไม่มี เช่นนี้จะถือว่ามีความสุขได้อย่างไร?

วิสัชนาว่า ผู้ที่เข้านิโรธสมาบัติ ต้องการให้รูป นาม ดับชั่วคราวในชีวิตนี้ เพราะธรรมดาของพระอนาคามีและพระอรหันต์ ย่อมเบื่อหน่ายต่อการเกิดดับของรูป นาม การที่อยู่กับรูป นามทั้งสองนี้เหมือนอยู่กับอสุภะ และถือเสมือนเป็นภัยหรือศัตรู ตามความรู้สึกของท่านนั้น เบญจขันธ์นี้เป็นภาระที่หนักมากที่สุด **(ภารา หเว ปญฺจกฺขนฺธา)** เหมือนกับบุรุษที่ได้แบกหามของที่มีน้ำหนักมากอยู่ตลอดเวลา ฉะนั้น ท่านจึงต้องการพักผ่อนจากการปรุงแต่งของรูปนามชั่วคราว คือหนีภัยเพื่อหาความสุขระยะหนึ่ง

ในธรรมบทอรรถกถาอธิบายว่า :-

อุทยพฺพยา สงฺขาเร อุกฺกณฺฐิตฺวาน โยนิโส สุขํ วิหริสฺสามาติ สมาปชฺชนฺติ เต สุขํ

เพราะเบื่อหน่ายจากการเกิดดับของสังขาร พระอนาคามีและพระอรหันต์ทั้งหลาย ย่อมเข้าสมาบัติ เพื่อจะได้อยู่สุขสบายของท่าน

การเข้านิโรธในหมู่มนุษยภูมินั้นเข้าได้เพียง ๗ วัน แต่ในรูปพรหมนั้นไม่จำกัด ต้องการเข้านานเท่าใดก็ได้ ท่านที่จะเข้านิโรธสมาบัติได้ต้องเป็นพระอรหันต์และพระอนาคามีที่ได้ฌานสมาบัติ ๘ เพราะการเข้านิโรธสมาบัติต้องเข้าฌานเสียก่อน โดยเข้าตั้งแต่ปฐมฌาน ทุติยฌาน ตติยฌาน จตุตถฌาน แล้วต่ออรูปสมาบัติ ๔ รวมเป็นสมาบัติ ๘ ประการ แล้วก็เข้านิโรธสมาบัติได้ แต่ทุกๆ ฌานต้องมีวิปัสสนาประกอบเสมอ

วิถีจิตของนิโรธสมาบัติ

ม	ปริ	อุ	นุ	โค	ฌ	ฌ	(นิโรธสมาบัติ)	ผ	ภ
000	000	000	000	000	000	000		000	000

วิธีนิโรธสมาบัตินี้ได้แสดงตามอภิธัมมัตถสังคหะอรรถกถาว่า

ทฺวิกฺขตฺตุ จตุตฺถารูปชวนํ ชวติ ตโต ปรํ นิโรธํ ภุสฺสติ วุฏฺฐานกาเล จ อนาคามิผลํ วา อรหตฺตผลํ วา ยถารหเมกวารํ อุปฺปชฺชิตฺวา นิรุทฺเธ ภวงฺคปาโตว โหติ

ในขณะที่เข้านิโรธสมาบัติ จตุตถอรูปสมาบัติย่อมเกิด ๒ ครั้ง แล้วถึงนิโรธทีเดียว เมื่อออกจากนิโรธ จิตเป็นอนาคามิผลหรือจิตเป็นอรหัตตผลก็ตาม ย่อมเกิด ๑ ครั้งแล้วดับลง จิตเป็นภวังค์ต่อไป

หมดอายุ 23/02/256

ในวิถีนั้น ฌานนี้ได้แก่เนวสัญญานาสัญญายตนฌาน ถ้าในอนาคามีบุคคลก็เป็นกุศลฌาน ผลก็เป็นอนาคามิผล ถ้าในอรหันตบุคคล ฌานก็เป็นกิริยาฌาน ผลก็เป็นอรหัตตผล บริกรรม

เป็นต้น ซึ่งนำหน้าอุเบกขาฌานนั้น คือ มหากุศล หรือมหากิริยาอุเปกขาสหคตญาณสัมปยุตตจิต ภวังค์นั้น ถ้าในกามภูมิ ก็ได้แก่มหาวิปากญาณสัมปยุตตจิต ๔ ถ้าในรูปภูมิก็ได้แก่ รูปาวจรวิปากจิต ๕ (ปัญจกนัย)

เหตุใกล้ของสมาบัติ

นิโรธสมาบัตินี้เป็นอานิสงส์ของฌานสมาบัติประกอบด้วยวิปัสสนาปัญญา

ผลสมาบัตินี้เป็นอานิสงส์ของวิปัสสนาภาวนา

อภิญญานี้เป็นอานิสงส์ของโลกียฌานสมาธิ

นิโรธสมาบัตินี้คูณด้วยกามภูมิ รูปภูมิได้ ๒ คูณต่อไปด้วยพระอนาคามี และพระอรหันต์ได้ ๔ และคูณต่อไปอีกด้วยติกขบุคคลและมัณฑบุคคลได้ ๘

เนวสัญญานาสัญญายตนฌานชวนะเกิด ๒ ครั้ง

มีปัญหาว่า ขณะจะเข้านิโรธสมาบัตินั้น เหตุใด เนวสัญญานาสัญญายตนฌานชวนะเกิดได้เพียง ๒ ครั้ง?

วิสัชนา นับตั้งแต่ปฐมฌานเป็นต้นไป สมถะและวิปัสสนาต้องดำเนินไปคู่กันเสมอ **(ยุคนนฺตนย)** โดยลำดับ ทั้งนี้มิใช่มุ่งหมายจะเข้าเนวสัญญานาสัญญายตนฌานสมาบัติโดยตรง แท้จริงมุ่งหมายจะเข้านิโรธสมาบัตินั่นเอง ฉะนั้น เนวสัญญานาสัญญายตนฌานสมาบัตินั้นตั้งอยู่นานไม่ได้ เมื่อเนวสัญญานาสัญญายตนฌานชวนะเกิด ๒ ครั้งแล้ว เข้าสู่นิโรธสมาบัติทันที

เข้าได้แต่พระอนาคามีและพระอรหันต์

มีปัญหาว่า พระอนาคามีและพระอรหันต์ทั้ง ๒ นี้ เข้านิโรธสมาบัติได้ เหตุใด พระโสดาบันและพระสกทาคามีทั้ง ๒ นี้ จึงเข้านิโรธสมาบัติไม่ได้?

วิสัชนาว่า พระโสดาบันและพระสกทาคามี ๒ ประเภทนี้ ยังไม่สามารถประหาณกามฉันทนิวรณ์อนุสัยธาตุอันเป็นอุปสรรคของสมาธิลงได้หมดสิ้น ฉะนั้น อริยบุคลทั้ง ๒ ประเภทนี้ สมาธิจึงมีกำลังน้อยทำให้เข้านิโรธไม่ได้ ส่วนพระอนาคามีและพระอรหันต์ ๒ ประเภทนี้ ได้ประหาณกามฉันทนิวรณ์อนุสัยธาตุ หมดสิ้นเด็ดขาดแล้ว สมาธิจึงมีกำลังมาก ทำให้เข้านิโรธสมาบัติได้

หมดอายุ 23/02/2566

ในคัมภีร์ปฏิสัมภิทามัคคพระบาลีกล่าวไว้ว่า :-

สมาธิปริพนฺธสฺส กามราคสฺส หายินำ อตฺถิตฺตา อนุปฺปฺพาย นิโรโธ กามรูปีนำ

กามรูปีอนาคามีและอรหันต์ทั้ง ๒ นี้มีสมาบัติ ๘ โดยลำดับ กามราคานุสัยอันเป็นอุปสรรคของสมาธินั้น ได้ประหาณโดยเด็ดขาดแล้ว ฉะนั้น เข้านิโรธสมาบัติได้สบาย ดังนี้

ในกามภูมินั้นเข้านิโรธสมาบัติได้เพียง ๗ วัน

ในกามภูมินั้น นิโรธสมาบัติเข้าได้อย่างมากที่สุด ๗ วันเท่านั้น ดังที่ท่านแสดงไว้ว่า

อาหารรูปชีวินำ ภุตฺตสฺส เอกทิวสำ สตฺตาหำ วา ยาปนโต กาเม สตฺตาหเมว

สัตว์ทั้งหลายมีอาหารเป็นที่พึ่ง วันหนึ่งกินมื้อหนึ่งก็สามารถอยู่ได้ ๗ วัน ฉะนั้นใน **กามภูมิ** นั้นเข้านิโรธสมาบัติได้ ๗ วันเท่านั้น

สำหรับ **รูปภูมิ** นั้นต้องการเข้าเท่าไรก็เข้าได้ เพราะไม่ต้องกังวลเรื่องอาหาร เนื่องจากมีปีติเป็นอาหารนั่นเอง

กามภูมินี้ได้แก่ **มนุษยภูมิ** เท่านั้น เพราะ **เทวภูมิ** นั้นไม่มีโอกาสเข้านิโรธสมาบัติได้ เนื่องจากโลกียอารมณ์กามคุณมีมากมาย ฉะนั้น หาที่สงบไม่ได้ ถ้าเป็นพระอนาคามีก็ย้ายไปพรหมโลก ถ้าเป็นพระอรหันต์ไม่ช้าไม่นานก็เข้าสู่ปรินิพพาน

นิโรธสมาบัติไม่เรียกว่าสังขตะ แต่เรียกว่านิปผันนะ

มีปัญหาว่า นิโรธสมาบัตินี้เป็นสังขตะหรืออสังขตะ เป็นโลกียะหรือโลกุตตระ?

วิสัชนาว่า สิ่งใดที่มีปรมัตถสภาวะชัดแจ้งอยู่นั้นเป็น สังขตะก็มี อสังขตะก็มี โลกียะก็มี โลกุตตระก็มี แต่นิโรธสมาบัตินี้ไม่มีปรมัตถสภาวะ ฉะนั้น จะว่าเป็นสังขตะก็ไม่ได้ อสังขตะก็ไม่ได้ จะว่าเป็นโลกียะ หรือโลกุตตระก็ไม่ได้ทั้งสิ้น แต่ถ้าจะจำแนกว่าเป็นนิปผันนะ หรืออนิปผันนะก็ต้องถือว่าเป็น **นิปผันนะ** เนื่องจากว่าพระอริยบุคคลที่เข้านิโรธสมาบัตินั้น ต้องพยายามเจริญสมถวิปัสสนาภาวนาโดยลำดับขึ้นมาจึงสามารถเข้านิโรธสมาบัติได้ ฉะนั้น นิโรธสมาบัตินี้จึงถือว่าเป็นนิปผันนะ

ดังมีหลักฐานในวิสุทธิมัคคอรรถกถาปัญญาภาวนานิทเทสว่า

สงฺขตาติปิ อสงฺขตาติปิ โลกิยาติปิ โลกุตฺตราติปิ น วตฺตพฺพา ตสฺมา สภาวโต นตฺถิตาย ยสฺมา ปน สา สมาปชฺชนฺตสฺส วเสน สมาปนฺนา นาม โหติ ตสฺมา นิปฺผนฺนาติ วตฺตุ วฏฺฏติ โน อนิปฺผนฺนา

หมดอายุ 23/02/2568

นิโรธสมาบัตินี้ สังขตะก็ดี อสังขตะก็ดี โลกียะก็ดี โลกุตตระก็ดี เรียกไม่ได้เพราะไม่มีปรมัตถสภาวะ คือปรมัตถสภาวะไม่ชัดแจ้ง แต่พระอริยบุคคลที่จะเข้านิโรธสมาบัตินั้น ต้องพยายามเจริญสมถวิปัสสนาภาวนาจึงจะเข้านิโรธสมาบัติได้สำเร็จ ฉะนั้น นิโรธสมาบัตินี้เรียกว่านิปผันนะ มิใช่อนิปผันนะ

การที่นิโรธสมาบัติไม่มีปรมัตถสภาวะของตนเอง ฉะนั้น ภิกษุใดที่ไม่สามารถเข้านิโรธสมาบัติ แต่อวดอ้างว่าเข้าได้ ภิกษุนั้นมิได้ต้องอาบัติปาราชิก ซึ่งผิดกับกรณีที่ภิกษุใดยังไม่บรรลุมรรค ผล นิพพาน แต่อวดอ้างว่าบรรลุแล้ว ภิกษุนั้นต้องอาบัติปาราชิกโดยแน่นอน เพราะมรรค ผล นิพพานมีปรมัตถสภาวะชัดแจ้ง

อยเมตฺถ สมาปตฺติเภโท

สมาปัตติเภทในกัมมัฏฐานสังคหวิภาคนี้จบเพียงเท่านี้

นิฏฺฐิโต จ วิปสฺสนากมฺมฏฺฐานนโย

วิปัสสนากัมมัฏฐานนัยจบเพียงเท่านี้

อุยฺโยชนาคาถา

ภาเวตพฺพำ ปนิจฺเจวำ ภาวนาทฺวยมุตฺตมำ
ปฏิปตฺติรสสฺสาทำ ปตฺถยนฺเตน สาสเน

ภาวนาทั้ง ๒ ประการมีผลอันสูงสุด อันพระโยคาวจรบุคคลผู้ปรารถนาความแช่มชื่นในรสแห่งการปฏิบัติในพระพุทธศาสนา พึงปฏิบัติได้ตามนัยที่กล่าวมาอย่างนี้ เทอญ

อิติ อภิธมฺมตฺถสงฺคเห

กมฺมฏฺฐานสงฺคหวิภาโค นาม นวโม ปริจฺเฉโท

อภิธัมมัตถสังคหะปริจเฉทที่ ๙ กัมมัฏฐานสังคหวิภาค จบเพียงเท่านี้

แสดงปกรณาวสานคาถาของพระอนุรุทธาจารย์

จาริตฺตโสภิตวาสาลกุโลทเยน
สทฺธาภิวุทฺธปริสุทฺธคุโณทเยน
นมฺพวหเยน ปณิธาย ปรานุกมฺปำ
ยำ ปตฺถิตำ ปรกรณำ ปรินิฏฺฐิตนฺตำ

หมดอายุ 23/02/2566

ปญฺเญน เตน วิปุเลน ตุมูลโสมं
ธญฺญาธิวาสมุทิโตทิตมายุคนฺตๆ
ปญฺญาวทาตคุณโสภิตลชฺชิภิกฺขุ
มญฺฌนฺตุ ปุญฺญวิภโวทยมงฺคลาย.

คัมภีร์อภิธัมมัตถสังคหะอรรถกถานี้ ย่อมสำเร็จแล้วโดยอาศัยคำขอร้องของทายกชื่อนายนัมพะ ซึ่งเป็นผู้มีคุณบริสุทธิ์ มีความเจริญด้วยศรัทธาเป็นต้น และเป็นผู้เกิดในตระกูลชั้นสูงและเกียรติศักดิ์

อานิสงส์แห่งบุญที่ได้รจนาพระคัมภีร์นี้ ขอให้พระภิกษุลัชชีทั้งหลาย ซึ่งเป็นผู้มีสีลานุวัตรและคุณธรรมที่บริสุทธิ์ รักษาวัดมูลโสมาราม ซึ่งเป็นสำนักอาศัยที่มีชื่อเสียงและเป็นสถานของผู้มีบุญสมภาร เพื่อเจริญบุญบารมีอันเป็นมงคลประเสริฐ ตลอดถึงอวสานของกัปทั้ง ๔ ประการนั้นแล

อิติ อนุรุทฺธาจริเยน รจิตๆ อภิธมฺมตฺถสงฺคหๆ นาม ปกรณๆ

อภิธัมมัตถสังคหะที่พระอนุรุทธาจารย์รจนาจนจบบริบูรณ์เท่านี้

อธิบาย พระคัมภีร์อภิธัมมัตถสังคหะนี้ ท่านอนุรุทธาจารย์รจนาไว้ประมาณ พ.ศ. ๙๐๐ ภายหลังที่ท่านมหาพุทธโฆษาจารย์แปลพุทธวจนะทั้งหมด จากภาษาสิงหลเป็นภาษามคธ ท่านเป็นชาวเมืองกาวิละในประเทศกัณฑี (ปัจจุบันเป็นเมืองมัทราสในประเทศอินเดียตอนใต้) และได้รจนาไว้ ๓ คัมภีร์ คือคัมภีร์ปรมัตถวินิจฉัย คัมภีร์นามรูปปริจเฉท และคัมภีร์อภิธัมมัตถสังคหะ ในขณะที่ท่านแต่ง ๓ คัมภีร์นี้ ท่านได้เป็นอาจารย์อยู่ที่วัดมูลโสมาราม ในลังกาทวีป

นิคมกถาของปรมัตถวินิจฉัย

เสฏฺเฐ กณฺชีวเร รฏฺเฐ กาวีลนคเร วเร กุเรสญฺชาตภูเตน พหุสฺสุเตน ยานินา

ซึ่งเป็นการแสดงความสามารถและคุณของท่านตลอดจนที่เกิดของท่านด้วย เมื่อพุทธศาสนาเสื่อมลง วัดมูลโสมารามของท่านได้กลายเป็นเทวสถานของพวกนอกศาสนา ชื่อว่ามุญเนสราม ยังปรากฏมีอยู่ที่ตำบลสาวัดในลังกาทวีปจนทุกวันนี้

แสดงนิคมกถาของวิปัสสนาทีปนีฎีกา

เอตฺตาวตา จ มรมฺมรฏฺเฐ มรมฺมชาติเกหิ อูโภแอ้น ต่อปีออง อิติหวเยหิ มาตาปิตูหิ พุทฺธสกฺกราเช จตุปณฺณาสาธิกจตุสตทฺวิสหสฺเส จูฬสกฺกราเช ติสตฺตตฺยาธิกทฺวิสเตสหสฺเส สมฺปตฺเต อาสาฬฺหมาสชุณฺหปกฺขสตฺตมียๆ สุริยวาเร วิชาเตน ชาติยา

หมดอายุ 23/03/2566

สฏฺฐิหายนิเกน ปุณฺเณมหาอาราเม วสนฺเตน ภทฺทนฺตอาสโภติ คุรูหิ เทยฺยลทฺธนาม-ภิเธยฺเยน มหาเถเรน อภิธมฺมิกานำ เจว วิปสฺสนายานกโยคีนญฺจ อตฺถาย รจิโต ยำคนฺโธ พุทฺธสกฺกราเช เตรสปญฺจสตาติกทฺวิสหสฺเส จูฬสกฺกราเช ทฺวิตึสติสตาธิเกกสหสฺเส สมฺปตฺเต สาวนมาสชุณฺหปกฺขเตรสมทิวเส โสรีวาเร ปริปุณฺโณตีติ.

อาตมภาพเกิดเมื่อปีพุทธศักราช ๒๔๕๔ จุลศักราช ๑๒๗๓ ตรงกับวันอาทิตย์ เดือน ๘ ขึ้น ๗ ค่ำ ในประเทศพม่า บิดาชื่ออูโพอ้าน มารดาชื่อดอเปียว มีอายุได้ ๖๐ พรรษา ๔๐ นาม ในตำแหน่งว่า ภัททันตะอาสภเถระ คณะวาจกะและปธานกัมมัฏฐานาจริยะ จำพรรษาและสอนวิปัสสนากัมมัฏฐาน ณ สำนักวิปัสสนาวิเวกอาศรม จังหวัดชลบุรี โดยมีฐานะเป็นประมุขแห่งคณะโยคีผู้ปฏิบัติ

บัดนี้ได้รจนาวิปัสสนาทีปนีฎีกานี้สำเร็จลงในปีพุทธศักราช ๒๕๑๓ จุลศักราช ๑๓๓๒ ตรงกับเดือน ๙ ขึ้น ๑๓ ค่ำ วันเสาร์ จบบริบูรณ์แล้วเพียงเท่านี้

ปตฺถนาคาถา

ปุญฺเญเนเตน นิพฺพานำ ลทฺธา สนฺทิฏฺฐิกำ อิธ
ปรมตฺถำ อาราเธนฺตุ ชนา สพฺเพปิ สุพุทธา

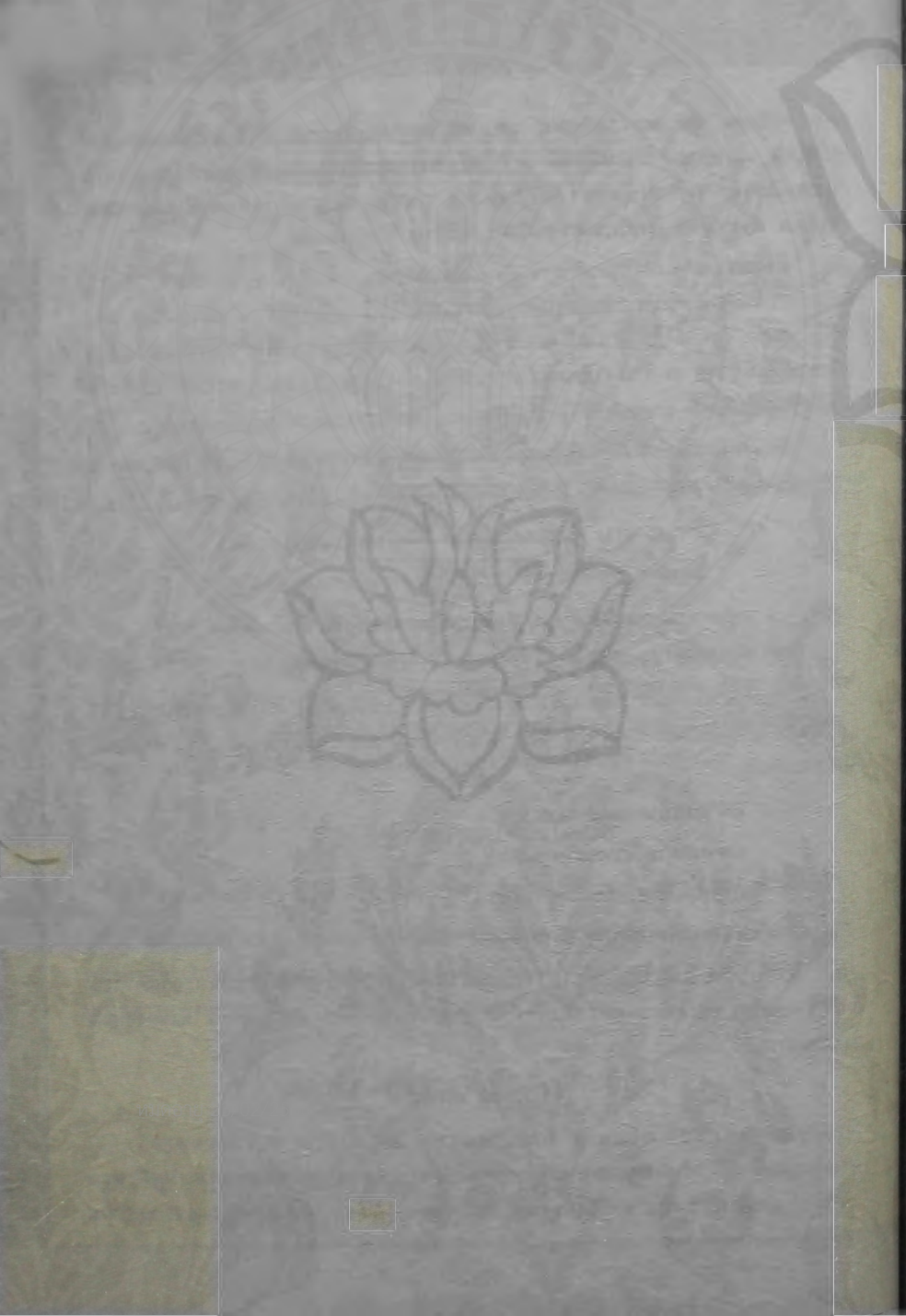
ด้วยอำนาจแห่งมหากุศลบุญราศีนี้ ขอให้ปวงสาธุชนจงเพรียบพร้อมด้วยความประพฤติปฏิบัติชอบ ตราบจนได้มาซึ่งสันทิฏฐิกนิพพานในปัจจุบัน และปรมัตถนิพพานอันเป็นที่พึ่งโดยแท้ทั่วถึงกัน เทอญ

อิติวิเวกอาสมอารามวา นา
ปธานกมฺมฏฺฐานาจริยภูเตน
ภทฺทนฺตอาสภเถเรน สุวิรจิตา
วิปลฺลนาทีปนีฎีกา ปรินิฏฺฐิตา

ลำดับธรรมบรรยายอันมีนามว่าวิปัสสนาทีปนีฎีกา พระอาจาย์ภัททันตะอาสภเถระ กัมมัฏฐานาจริยะ แห่งสหภาพพม่า ประจำสำนักวิปัสสนาวิเวกอาศรม จังหวัดชลบุรี ได้แสดงจบลงด้วยประการฉะนี้

จิรำ ติฏฺฐตุ สทฺธมฺโม

หมดอายุ 23/02/2566

๓.
แนวทางปฏิบัติวิปัสสนา

แนวทางปฏิบัติวิปัสสนา

นโม เต พุทฺธวีรตฺถุ

โอกาสที่ท่านทั้งหลายได้มาเกิดในสมัยพุทธกาลเช่นนี้ ย่อมนับว่าเป็นโอกาสอันดีสำหรับท่าน จักได้กระทำตนให้ถึงพร้อมด้วยศีล สมาธิ และปัญญา

ศีล คืออะไร

ศีล คือ ข้อปฏิบัติที่ทุกๆ คนพึงมี เพื่อสังวรและสำรวมตน สำหรับคฤหัสถ์จำต้องมีศีล ๕ (อาชีวมัฏฐกศีล) พระภิกษุต้องสมบูรณ์ด้วยปาติโมกขสังวรศีล บุคคลที่สมบูรณ์ด้วยศีลนั้น ย่อมบริบูรณ์ด้วย มนุษย์สมบัติ สวรรค์สมบัติ และสมบัติอื่นๆ แต่ความบริบูรณ์นี้ยังไม่เป็นที่มั่นใจได้ว่าจะไม่กลับกลอก ผันแปรความพ้นจากอบายภูมิ เพราะยังเป็นเพียงโลกียศีลเท่านั้น

โลกุตตรศีล

ดังนั้น จำต้องปฏิบัติตนให้ถึงพร้อมด้วยโลกุตตรศีล คือ *มรรคศีล ผลศีล* โลกุตตรศีลเท่านั้นที่จะมั่นใจได้ว่าพ้นจากอบายภูมิแน่นอน การที่จะให้ถึงพร้อมด้วยมรรคศีลนี้ จำต้องลงมือปฏิบัติกันจริงๆ ถ้าบุคคลพลาดโอกาสโลกุตตรศีลแล้ว ย่อมเป็นที่น่าเสียดายยิ่งนัก

บรรดาอกุศลกรรมที่บุคคลได้กระทำกันไว้ทั้งที่รู้และไม่รู้นั้น เมื่อได้โอกาสเหมาะสมก็ย่อมจะอำนวยผลให้ได้ไปเกิดเป็นสัตว์นรก สัตว์เดรัจฉาน สัตว์เปรต หรือสัตว์อสุรกาย ตามแต่กรณีของกรรมชั่วที่ทำไว้ และอาจจะต้องใช้กรรมนั้นๆ ไป นับได้เป็นแสนๆ ล้านๆ ปีทีเดียว ดังนั้นท่านสาธุชน จึงไม่ควรปล่อยตนให้พลาดไปเสียจากโอกาสอันดีงามนี้ โดยลำพังแต่ศีลแล้วย่อมเป็นไปไม่ได้ จำต้องมีสมาธิประกอบด้วย

สมาธิ คืออะไร

สมาธิ คือการทำจิตให้สงบนั่นเอง ธรรมชาติของจิตนั้นย่อมไม่อยู่นิ่งเลย มักจะไปข้องหรือจับอยู่ในอารมณ์ต่างๆ ตามความเคยชิน ดังนั้น เพื่อมิให้จิตได้เตลิดไปหรือน้อมไปตามอารมณ์ต่างๆ จำต้องกำหนดจิตไว้ในอารมณ์ใดอารมณ์หนึ่งเท่านั้น เพื่อให้จิตได้ข้องติดอยู่ เมื่อจิตเริ่มติดในอารมณ์ที่กำหนดได้แล้ว จะรู้สึกว่าจิตได้เริ่มข้องอยู่แต่ในอารมณ์ที่กำหนดให้ การที่จิตข้องหรือสงบอยู่ในอารมณ์ที่กำหนดให้นั้น จิตนั้นเรียกว่า **"สมาธิ"**

หมดอายุ 23/02/2566

สมาธิมีอยู่ ๒ ประการคือ **โลกียสมาธิ และโลกุตตรสมาธิ**

โลกียสมาธิ เป็นสมาธิที่ได้จากสมถภาวนา จนได้รูปฌานและอรูปฌาน เมื่อการบำเพ็ญภาวนานี้จนเกิดฌานสมาธิแล้ว ย่อมจะส่งผลให้ไปบังเกิดในพรหมโลก ซึ่งมีอายุยืนตั้งแต่ ๑ กัป ๔ กัป เป็นต้นไป จนถึง ๘ หมื่น ๔ พันกัปทีเดียว แม้จะได้เกิดเป็นพรหมมีอายุยืนสักปานใดก็ตาม เมื่อจุติลงมาเกิดในมนุษยโลกเพราะหมดอำนาจของฌานสมาธิแล้วนั้น ถ้าไม่มีการสังวรหรือสำรวมอินทรีย์ให้จงดีแล้ว ก็ย่อมจะกระทำกรรมชั่วได้อีก เมื่อได้สร้างกรรมชั่วขึ้นแล้ว ผลกรรมนั้นก็จะบันดาลให้ไปเกิดในอบายภูมิมีนรกเป็นต้น ได้อีก ดังนั้น โลกียสมาธินี้ยังไม่เป็นสมาธิที่น่าไว้วางใจได้ จำต้องสร้างโลกุตตรสมาธิจึงจะวางใจได้โดยแท้

โลกุตตรสมาธิ คือ มรรคสมาธิ และผลสมาธินั่นเอง แต่โลกุตตรสมาธินี้ จำต้องสมบูรณ์ด้วยปัญญา จึงจะนับได้ว่าเป็นโลกุตตรสมาธิโดยแท้ ดังนั้น จึงต้องเริ่มแสวงหาปัญญามาประกอบ ปัญญานี้มีอยู่ ๒ ประการเช่นกัน คือ **โลกียปัญญา** และ**โลกุตตรปัญญา**

ปัญญา คืออะไร

ปัญญา คือ **หัตถปัญญา** (ปัญญา คือ ความฉลาดในการใช้มือ) **วาทปัญญา** (ปัญญา คือ ความฉลาดในการใช้วาทะ เป็นต้น) ความฉลาดที่เกิดจากปัญญานี้ไม่สงเคราะห์เป็นปัญญาที่แท้ตามความมุ่งหมายของพระพุทธศาสนา เพราะไม่เนื่องด้วยภาวนาปัญญา และไม่จัดเข้าในประเภทกุศลด้วย เหตุที่ไม่จัดเข้านั้น เพราะเป็นปัญญาที่คลุกเคล้าอยู่ด้วยความโลภ ความโกรธ ความหลง มุ่งแต่จะแสวงหาช่องทางคิดล้างกันเช่นในปัจจุบันนี้ สัตว์โลกต้องย่อยยับล้มตายลงเหลือที่จะนับได้นั้น ก็เพราะปัญญานี้เอง ปัญญาที่แท้นั้นย่อมไม่เจือปนด้วยอกุศลเลย มุ่งแต่สร้างความดีความงามเสมอไป โลกียปัญญาที่แท้นั้นย่อมเป็นความรู้ความฉลาดที่ถูกต้องตามคลองธรรม เพื่อหวังความเจริญก้าวหน้าของสัตว์โลก เป็นสุตมยปัญญาบ้าง จินตามยปัญญาบ้าง ปัญญาเหล่านี้เรียก **โลกียปัญญา** เมื่อบุคคลสมบูรณ์ด้วยปัญญานี้แล้วก็ย่อมจะให้เกิดศักดิ์ศรีมั่งมีทรัพย์สินเงินทองเพียบพร้อมไปด้วยการนับถือยกย่องสรรเสริญ แม้ปัญญาที่กล่าวนี้ก็ยังไม่อาจให้ประกันได้ว่าจะไม่ไปสู่อบายภูมิ ดังนั้นถ้าปรารถนาให้พ้นจากอบายภูมิอย่างเด็ดขาดแล้ว ก็จำต้องได้โลกุตตรปัญญาอันเป็นปัญญาที่ให้ความประกันได้อย่างแน่นอน

โลกุตตรปัญญา ได้แก่ มรรคญาณ ผลญาณ เมื่อปรารถนาปัญญานี้จะต้องปฏิบัติอย่างไร จะต้องปฏิบัติให้ถึงพร้อมด้วยศีล สมาธิ ปัญญา อย่างครบครัน ในปัญญา ๓ ประการที่กล่าวมานี้ **เมื่อบริบูรณ์ สมบูรณ์ ด้วยภาวนามยปัญญาแล้ว** ก็เป็นอันว่าถึงพร้อมด้วยศีล สมาธิ ปัญญาอย่างครบครัน

เพื่อได้มาซึ่งภาวนามยปัญญานี้ จะต้องปฏิบัติอย่างไร บุคคลปรารถนาเพื่อได้มาซึ่งภาวนามยปัญญา พึงพิจารณา **รูปธรรม นามธรรม**ที่เราทุกคนต่างมีอยู่ เพื่อให้รู้แจ้งเห็นจริงตามความเป็นจริง สมัยนี้วิทยาศาสตร์กำลังเจริญ ย่อมมีเครื่องมืออุปกรณ์ครบถ้วน สามารถแยกรูปธาตุ

พิจารณาให้เห็นตามความเป็นจริงกันทุกประการ แต่**นามธาตุ** นั้นยังไม่อยู่ในวิสัยที่จะทำเช่นนั้นได้ ดรงกันข้ามวิธีแยกธาตุของสมเด็จพระบรมศาสดาของเรานั้น ไม่จำเป็นต้องอาศัยเครื่องมืออย่างใดให้เป็นที่เปลืองทรัพย์เปลืองสมอง เพียงแต่ใช้จิตกำหนดรู้เท่านั้น ย่อมสามารถแยกได้ทั้งรูปธาตุและนามธาตุ วิธีแยกธาตุนี้พระพุทธองค์ได้ตรัสว่าเพียงแต่ตามกำหนดรู้ ซึ่งการเกิดดับของ**รูปธรรม นามธรรม**ในขณะปัจจุบันเท่านั้น เมื่อการกำหนดนั้นเกิดการชำนาญแล้ว ก็ย่อมจะรู้แจ้งเห็นจริงในการเกิดดับของรูปธรรม นามธรรม ตามความเป็นจริงทุกประการ

รูปธรรม นามธรรม

ในสกลกายของเรานั้น ย่อมประกอบด้วยรูปธรรม นามธรรมทั้ง ๒ ประการนี้เท่านั้น รูป พรรณสัณฐาน ภาชนะวัตถุที่เห็นอยู่ในทุกวันนี้ ซึ่งมีชื่อเรียกต่างๆ นานานั้น คือรูปธรรมนั่นเอง รูปธรรมนี้เมื่อแยกธาตุกันแล้วจะได้ ปฐวีธาตุ ๑ อาโปธาตุ ๑ เตโชธาตุ ๑ วาโยธาตุ ๑ จักษุธาตุ ๑ โสตธาตุ ๑ ฯลฯ เป็นต้น รวม ๒๘ ธาตุด้วยกัน ธาตุที่ประชุมกันเข้านี้เรียกว่า **"รูป"** อุปมาเหมือนแป้งผง แป้งปั่น เมื่อผสมกับน้ำแล้วย่อมจะเป็นก้อนขึ้นฉันใด รูปนี้ก็ทำนองเดียวกัน คือ ย่อมเป็นส่วนรวมของธาตุต่างๆ และย่อมเปลี่ยนแปลงเป็นอีกอย่างหนึ่งเมื่อกระทบกับความร้อนหรือความเย็น อาศัยที่รูปมีสภาพเปลี่ยนแปลงนี้ จึงได้ชื่อในภาษาบาลีว่า **"รูปะ"**

รูปนี้โดยสภาวธรรมย่อมไม่มีความรู้สึกอะไรเลย ฉะนั้น

ในอภิธรรมบาลีจึงเรียก นามธรรม รูปธรรมว่า

สารัมมณา ธัมมา อนารัมมณา ธัมมา

สารัมมณา ธัมมา คือ นามธรรมที่สามารถรับรู้ซึ่งอารมณ์

อนารัมมณา ธัมมา คือ รูปธรรมที่ไม่สามารถรับรู้ซึ่งอารมณ์ที่แสดงไว้ในอภิธรรมบาลีว่ารูปธรรมไม่สามารถรับรู้ซึ่งอารมณ์นั้นย่อมเป็นจริง กล่าวคือ ไม่ว่าจะเป็นเสาไม้ หรือเสาปูน ก้อนกรวด ก้อนทราย ก้อนดิน ก้อนหิน เหล่านี้ล้วนแต่เป็นรูปที่ไม่มีความรู้อะไรได้เลย มิใช่แต่เท่านั้น รูปของคนที่หมดลมหายใจแล้วนั้นก็รู้อะไรไม่ได้ แม้รูปของคนที่มีลมหายใจนั้นเล่าก็เหมือนกัน

ในทรรศนะของคนทั่วไปย่อมเข้าใจว่า **เท่าที่รูปนี้มีความรู้สึกก็เพราะมีชีวิตอยู่ ถ้าหามีชีวิตไม่แล้ว ก็ไม่มีความรู้สึกประการใดเลย** ความจริงหาใช่เช่นนั้นไม่ ขึ้นชื่อว่ารูปแล้วจะขยับเขยื้อน จะเคลื่อนไหว โดยลำพังนั้นหาได้ไม่ เพราะเป็นสภาพที่ไม่รู้อะไรเลย ถ้าเช่นนั้นเท่าที่รู้และขยับเขยื้อนไปมาอยู่ทุกวันนี้นั้น ถ้าไม่ใช่รูป คืออะไรเล่า

หมดอายุ 23/02/2566

การรู้อารมณ์เป็นหน้าที่ของนาม

อธิบายว่า เท่าที่รู้และขยับเขยื้อนเคลื่อนไหวไปมาตามอารมณ์ต่างๆ นั้นคือนามนั่นเอง ดังนั้น จึงได้ชื่อเป็นภาษาบาลีว่า **นามะ** นามธรรมนี้ที่เรียกทั่วไปว่า **จิต** นามที่มีสภาพรู้ซึ่งเรียกว่าจิตนี้ ได้อาศัยรูปเป็นที่เกิด ทำหน้าที่รับรู้ซึ่งความเป็นไปต่างๆ นานา เช่น การเห็นย่อมอาศัยจักขุปสาท (รูป) เป็นที่รู้ซึ่งการเห็น การได้ยินก็อาศัยโสตปสาท (รูป) เป็นที่รู้ซึ่งการได้ยิน การได้กลิ่นก็อาศัยฆานปสาท (รูป) เป็นที่รู้ซึ่งการได้กลิ่น การลิ้มรสก็อาศัยชิวหาปสาท (รูป) เป็นที่รู้ซึ่งรสนั้นๆ การถูกต้องสัมผัสก็อาศัยกายปสาท (รูป) เป็นที่รู้ซึ่งการถูกต้องสัมผัส

การที่รู้ได้จากการเห็น การได้ยิน การได้กลิ่น การได้รสนั้น ความจริงเป็นการรู้ที่มีวงแคบกว่าการรู้จากการถูกต้องสัมผัส เพราะต่างย่อมทรงไว้เฉพาะซึ่งหน้าที่ของตนเท่านั้น ส่วนการถูกต้องสัมผัสนั้นมีวงกว้างมาก สามารถรู้ซึ่งการเป็นไปเกี่ยวกับการถูกต้องสัมผัสจากทุกส่วนของร่างกาย นอกจากนี้ความรู้ในการนึกคิดต่างๆ ซึ่งได้อาศัยหัวใจ (หทยรูป) เป็นที่เกิดนั้น ก็จัดเป็นนามเหมือนกัน ดังนั้นจึงประมวลได้ว่าการรู้ในทุกสิ่งทุกอย่างนั้น คือ นามธรรมไม่ใช่รูปธรรม รูปธรรมย่อมไม่รู้สึกใดๆ เลย

การเห็นกับการรู้ ดูให้แน่ที่แท้คนละอย่าง

ในทรรศนะของคนทั่วๆ ไป หาได้เข้าใจตามความเป็นจริงดังที่กล่าวมานี้ไม่ จึงได้ถือมั่นว่าตากับการเห็นเป็นอันเดียวหรือส่วนเดียวกัน และเห็นนั้นก็สำคัญว่าเราเห็น แท้จริงตากับการเห็นนั้นเป็นคนละอันหรือคนละส่วน เพราะมีตาให้เห็นจึงได้รู้ในการเห็นนั้น บุคคล สัตว์ ฯลฯ ย่อมไม่มีเลย ตัวอย่างเช่น คนนั่งอยู่ในวัด เราย่อมบอกได้ทันทีว่าคนเป็นส่วนหนึ่ง และวัดก็เป็นอีกส่วนหนึ่ง คนย่อมไม่ใช่วัด และวัดก็ย่อมไม่ใช่คน ย่อมเห็นได้แจ้งชัดฉันใด ในที่นี้ก็ทำนองเดียวกัน **การเห็น** กับ **การรู้** ในการเห็นนั้นเป็นคนละส่วน ไม่ใช่ส่วนเดียวกัน หรืออีกนัยหนึ่ง คนที่อยู่ในห้องโผล่หน้าต่างออกไปชมภาพภายนอกนั้นได้เห็นภาพต่างๆ จากการเห็นนี้ เมื่อถามว่า **ใครเห็น** คนหรือหน้าต่าง คำตอบก็คือ **คนเห็น** แม้กระนั้นถ้าหน้าต่างไม่ช่วยเป็นสื่อให้แล้ว คนก็ไม่มีโอกาสที่จะเห็นได้ฉันใด ในที่นี้ก็ทำนองเดียวกัน การเห็นกับจักขุปสาทเป็นคนละส่วน แต่ก็ขาดความอุปการะของจักขุปสาทไปไม่ได้เหมือนกัน ฉะนั้น การรู้ในการเห็นนั้นจึงจำเป็นต้องอาศัยจักขุปสาทช่วยเหลือ จึงได้สามารถเห็นทุกสิ่งทุกอย่าง

อาศัยกรณีดังกล่าว ทุกๆ ขณะที่เกิดการเห็นนั้น ย่อมประกอบด้วยรูป คือ จักขุปสาท กับนาม คือ การรู้ในการเห็น เพียง ๒ สิ่งนี้เท่านั้น แต่ยังมีภาพที่ให้เห็นซึ่งอารมณ์อีก ภาพนี้บางทีก็เกิดขึ้นภายใน บางทีก็เกิดขึ้นภายนอก เมื่อรวมภาพเข้าด้วยกันแล้วพึงกล่าวได้ว่าในทุกๆ ขณะของการเห็นย่อมบริบูรณ์ด้วยประการทั้ง ๒ คือ จักขุปสาท ซึ่งจัดเป็นรูป หรืออีกนัยหนึ่งอารมณ์

พุทธศักราช 2302/2562

ซึ่งจัดเป็นรูปเหมือนกัน รูปทั้ง ๒ นี้กระทบกันจึงเกิดความรู้ซึ่งเรียกว่า นาม จักขุปสาทและภาพนั้นไม่มีความรู้สึกใดๆ เลย หากแต่ทำหน้าที่ให้นามได้เห็นในทุกๆ ขณะที่รูปทั้ง ๒ กระทบกัน จึงประมวลได้ว่าทุกขณะที่เห็น ย่อมมีเพียง **รูป** ที่ไม่มีความรู้สึกอย่างไรเลย กับ **นาม** ที่รู้ เพียง ๒ อย่างนี้เสมอไป

บุคคลที่ยังไม่ได้เจริญวิปัสสนาจนได้วิปัสสนาญาณ คือ บุคคลธรรมดานั้นย่อมเข้าใจในการเห็นว่า เป็นเรา เป็นเขา ฯลฯ เช่น เข้าใจว่าเราเป็นคนเห็น รู้ในการเห็น ก็เข้าใจว่า เรารู้อีกนั้นแหละ ความเข้าใจ เช่นนี้เรียกว่า **สักกายทิฏฐิ**

สักกายทิฏฐิ คืออะไร

คำว่า **สักกายทิฏฐิ** เป็นคำบาลีที่สนธิต่อกันไว้ เมื่อแยกศัพท์แล้วย่อมได้ ๒ คำ คือ **สกฺกาย** และ **ทิฏฺฐิ** ***สกฺกาย*** แปลว่า**รูปนาม** ที่มีอยู่โดยแท้จริง ***ทิฏฺฐิ*** แปลว่า ความเข้าใจผิด เมื่อรวมความหมายของ ๒ ศัพท์นี้แล้ว ย่อมได้ความว่า ความเข้าใจผิดในรูป นามที่มีอยู่โดยแท้จริง ที่ว่าเข้าใจผิดในรูป นามนั้น เข้าใจผิดอย่างไร ตอบว่าทุกครั้งที่เห็นนั้นย่อมมีจักขุปสาท คือ รูป กับการรู้ในการเห็น คือ นาม อยู่โดยแท้จริง คนสามัญแทนที่จะเข้าใจถูกตามความเป็นจริงเพียงเป็นรูปเป็นนาม แต่ย่อมเข้าใจผิดไปว่าเป็นบุคคล สัตว์ ฯลฯ คือ เข้าใจว่า บุคคลเห็น บุคคลรู้ เพราะความเข้าใจผิดในรูป นามที่มีอยู่แท้จริง เช่นนี้แหละจึงเรียกว่า **สักกายทิฏฐิ**

กำจัดสักกายทิฏฐิได้แล้วย่อมคลาดแคล้วจากอบายภูมิ

ตราบใดที่คนเรายังไม่สามารถกำจัดความเข้าใจผิดนี้ได้แล้วก็ยังไม่เป็นที่แน่ใจได้ว่า เขาพ้นจากอบายภูมิแล้ว แม้กุศลผลบุญจะสนับสนุนให้ไปเกิดในมนุษยโลก เทวโลก แต่เมื่ออกุศลได้ช่องแล้วก็ย่อมจะส่งให้ไปเกิดในอบายภูมิทันที ทั้งนี้ตามกรณีของกรรมที่ต่างได้ทำกันไว้ ดังนั้นจึงควรหมั่นเพียรพยายามหาโอกาสกำจัดซึ่งความเข้าใจผิดนี้ให้สิ้นไปจากขันธสันดาน สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ผู้เป็นพระบรมศาสดาได้ตรัสไว้ว่า

"สกฺกายทิฏฺฐิ ปหานาย สโต ภิกฺขุ ปริพฺพเช"

ตามความหมายในพุทโธวาทนี้ ถือเอาใจความว่า แม้ไม่อยากจะแก่ จะเจ็บ จะตาย ในที่สุดก็ไม่สมประสงค์ จำต้องเผชิญในวันหนึ่งอย่างแน่นอน เมื่อแก่ เจ็บ ตายแล้ว ก็ย่อมต้องเกิดอีก จะห้ามไม่ได้ เมื่อต้องเกิดอีกวาระนั้น จะอธิษฐานขอให้เกิดในภูมินั้นภูมินี้ ขออย่าให้ไปเกิดเป็นสัตว์นรก สัตว์เดรัจฉาน สัตว์เปรต สัตว์อสุรกาย ก็ไม่ได้อีก ทั้งนี้ย่อมแล้วแต่การชี้ขาดของกรรมที่ได้ทำกันไว้ ดังนั้นเมื่อคิดกันให้ซึ้งแล้วจะเห็นได้ว่ามันเป็นภาพที่น่าสยดสยองและน่าสะพรึงกลัวปานใดเมื่อเห็นโทษเห็นภัยที่กล่าวนี้แล้ว ก็ควรพยายามหาทางให้หลุดพ้นสังสารวัฏนี้ไปสู่ที่ชอบคือ

พระนิพพานกัน ถ้าจะเพียรให้หลุดพ้นจากภัยของอบายภูมิ คือ จำต้องกำจัดสักกายทิฏฐิ อันเป็นตัวจักรที่แปรผันให้เผชิญกับภัยของอบายภูมิเสียโดยสิ้นเชิง ด้วยอริยมรรค อริยผลเบื้องต้น

การที่จะให้ถึงพร้อมด้วยโลกุตตรศีล โลกุตตรสมาธิ และโลกุตตรปัญญานั้น จะพึงปฏิบัติอย่างไร ความยึดมั่นในสักกายทิฏฐิจึงจะหมดไปจากขันธสันดาน คำตอบคือ ทุกๆ ครั้งที่ได้เห็น ได้ยิน ได้กลิ่น ได้รส ได้กระทบถูกต้องสัมผัส และได้คิดนึกนั้น จำต้องมีสติกำหนดรู้ซึ่งความจริงของรูปและนามนั้นๆ เสมอไป

เท่าที่ได้พยายามแนะนำให้อบรมตนด้วยวิธีปฏิบัติวิปัสสนา และต่างก็กำลังเพ่งเล็งด้วยความสนใจกันนั้น เมื่อท่านได้อบรมตามคำแนะนำจนเกิดปัญญาญาณแก่กล้าได้มาซึ่งมรรคญาณ ผลญาณ เพียงขั้นต้น เท่านั้นแล้วสักกายทิฏฐิอันเป็นตัวจักรที่จะแปรผันให้ต้องเผชิญกับนานาภัยในอบายภูมินั้น ก็เป็นอันว่าหมดไปโดยสิ้นเชิง โดยปราศจากข้อแม้หรือเงื่อนไขใดๆ ทีเดียว

วิธีปฏิบัติควรทำอย่างไร

วิธีปฏิบัติคือ ทุกครั้งที่เห็นนั้น ขณะเห็นอย่างแจ่มชัดพึงกำหนดการเห็นนั้นว่า เห็นหนอๆๆ เมื่อการกำหนดเช่นนี้ได้ทำไปบ่อยครั้งแล้ว บางครั้งอาจได้กำหนดสีที่เห็น บางครั้งก็อาจกำหนดจิตที่เห็น บางครั้งก็อาจกำหนดจักขุปสาทที่เป็นสื่อให้เห็น ฯลฯ เมื่อไม่กำหนดให้รู้ในการเห็นจริงจังแล้วจะกลายเป็นบุคคล สัตว์ เรา เขา ฯลฯ ให้สักกายทิฏฐิที่คอยท่าอยู่แล้วสามารถแทรกเข้ามา แล้วให้ยึดความเที่ยง ความสุข ความเป็นตัวตน ซึ่งล้วนเป็นกิเลสที่จะเสริมให้ประกอบกรรมและกรรมนี้แหละที่จะยังผลให้ต้องไปเกิดอีก **จักรปฏิจจสมุปบาท**ก็ย่อมจะหมุนให้ต้องเผชิญกับนานาภัยอย่างไม่รู้จบได้ ดังนั้นเพื่อให้พ้นจากการที่จะต้องท่องเที่ยวอยู่ในสังสารวัฏฏ์ทุกขณะที่เห็น พึงใช้สติกำหนดรู้ซึ่งการเห็นนั้นว่า ***"เห็นหนอ ๆ ๆ"***

ในทำนองเดียวกัน ขณะที่ได้ยิน ก็มีแต่รูปแต่นามเท่านั้น การได้ยินย่อมอาศัยโสตประสาทกระทบกับเสียง ซึ่งเป็นรูปด้วยกันทั้งคู่ จากการกระทบนี้จึงทำให้เกิดนาม คือการรู้ในการได้ยิน เพื่อให้รู้ในความจริงข้อนี้ พึงกำหนดในขณะที่ได้ยินว่า ***"ได้ยินหนอ ๆ ๆ"***

เมื่อจมูกกระทบกลิ่นเกิดความรู้ขึ้น พึงกำหนดว่า ***"ได้กลิ่นหนอ ๆ ๆ"*** เมื่อลิ้นกระทบรสเกิดความรู้ขึ้น พึงกำหนดว่า ***"รู้รสหนอ ๆ ๆ"***

การถูกกระทบสัมผัสทางกายนั้น ส่วนของร่างกายที่หล่อด้วยโลหิตนั้น ย่อมมีความใสอยู่ชนิดหนึ่ง ซึ่งเรียกว่ากายปสาท เมื่อกายปสาทนี้ได้ถูกกระทบสัมผัสไม่ว่าจะดีหรือชั่วก็ตาม กายวิญญาณ จิตก็ย่อมเกิดรู้ซึ่งการกระทบสัมผัสนั้นๆ ทันที กายปสาทที่เป็นรูป เมื่อได้ถูกกระทบจนเกิดความรู้ (นาม) แล้วพึงกำหนด ให้ทันซึ่งการถูกกระทบนั้นๆ ว่า ***"ถูกหนอ ๆ ๆ"*** นี้ เป็นการถูกอย่างชนิดธรรมดาสามัญ ยังมีการถูกกระทบที่พิเศษกว่านี้อีก กล่าวคือ การถูกที่มีทุกขเวทนา

เข้ามาแทรกแซง จะทำให้รู้สึก ปวดเมื่อย ชา เจ็บ เป็นต้น ดังนั้นเมื่อรู้สึกในอาการใดๆ พึงกำหนดตามซึ่งอาการนั้นๆ เช่น

ถ้าปวดก็	กำหนดว่า	***"ปวดหนอ ๆ ๆ"***
ถ้าเมื่อย	กำหนดว่า	***"เมื่อยหนอ ๆ ๆ"***
ถ้าชา	กำหนดว่า	***"ชาหนอ ๆ ๆ"***
ถ้าเจ็บ	กำหนดว่า	***"เจ็บหนอ ๆ ๆ"*** ดังนี้เป็นต้น

มือและเท้าของคนเรานี้ย่อมต้องเคลื่อนไหวกันอยู่บ่อยๆ คู้บ้าง เหยียดบ้าง ตามความเหมาะสม

เมื่อคู้	กำหนดว่า	***"คู้หนอ ๆ ๆ"***
เมื่อเหยียด	กำหนดว่า	***"เหยียดหนอ ๆ ๆ"***

ในการเคลื่อนไหวนี้ ย่อมจะทำให้เกิดความรู้ในการกระทบสัมผัสซึ่งกันและกันของรูป เช่น เมื่อจิตที่อยากคู้เกิดขึ้นนั้น รูปคู้ก็จะเกิดขึ้นตามความเรียกร้องของจิต และในทำนองเดียวกัน เมื่อจิตที่อยากเหยียดเกิดขึ้น รูปเหยียดก็จะเกิดขึ้น **ความเป็นไปเหล่านี้ ย่อมไม่อยู่ในวิสัยที่จะรู้ได้สำหรับแรกการปฏิบัติ** แต่ที่นำมากล่าวในที่นี้ก็เพื่อประโยชน์ของสุตมยปัญญา พึงทราบไว้ว่าอาการความเคลื่อนไหวต่างๆ ย่อมเกิดขึ้นเพราะจิตทั้งนั้น เมื่อจิตสั่งรูปก็ย่อมจะทำตามที่สั่งนั้น และรูปที่เกิดขึ้นในทันทีก็จะดับลงในฉับพลันเหมือนกัน ทั้งนี้ ท่านทั้งหลายผู้ปฏิบัติย่อมจะพบความจริงจากการปฏิบัติด้วยตนเอง

การที่แนะให้กำหนด การเหยียด การคู้ เป็นต้น ด้วยให้เริ่มกำหนดจิตก่อนนั้น เนื่องด้วยจิตนี้เอง ที่ทำให้รูปเหยียดรูปคู้ที่บันดาลให้มือและเท้ากระทบกัน จนเกิดความเคลื่อนไหว และเคร่งตึงขึ้นมาตามลำดับของการกระทบสัมผัส อาการเหล่านี้ก็จะกระทบกายปสาทอีกทางหนึ่ง ทันทีที่มีการกระทบระหว่างอาการกับกายปสาทเกิดขึ้นนั้น กายวิญญาณจิตก็จะเกิดรู้ซึ่งการกระทบถูกนั้นๆ ทันทีที่อาการปรากฏนี้ ถ้ากำหนดไม่ทันหรือไม่ได้กำหนดแล้ว ก็จะถือมั่นในบัญญัติว่า บุคคลเหยียด เราเหยียด บุคคลคู้ เราคู้ มือของเรา เท้าของเรา เป็นต้น ดังนั้น เพื่อขจัดการถือมั่นนี้ทุกขณะของการเคลื่อนไหวที่ปรากฏขึ้น จึงต้องพยายามกำหนดให้รู้ซึ่งอาการนั้นๆ ดังนี้เป็นต้น

อนึ่ง ขณะที่นึกคิดนั้น ความนึกคิดนี้ย่อมอนุสนธิมาจากหทัยรูป และหทัยรูปนี้ก็ได้อาศัยอยู่ในสกลกาย อีกทอดหนึ่ง ดังนั้น ความนึกคิดนี้ย่อมเกิดมาแต่หทัยรูปและสกลกายเป็นรูปกับความรู้นึกคิดเป็นนาม

หมดอายุ 23/02/

เมื่อความนึกเกิดขึ้น	กำหนดว่า	***"นึกหนอ ๆ ๆ"***
เมื่อความคิดเกิดขึ้น	กำหนดว่า	***"คิดหนอ ๆ ๆ"***

เมื่อได้ปฏิบัติตามที่ได้กล่าวมาแล้วนี้ ด้วยความอดทน เพ่งกำหนดรูป นาม ในขณะเกิดดับอยู่เป็นอาจิณแล้ว จะรู้สึกตัวทันทีว่าสมาธิดีขึ้น จิตที่เคยดิ้นส่ายไปตามอารมณ์ต่างๆ นั้นก็สงบนิ่งไม่ดิ้นส่าย แน่วอยู่แต่ในอารมณ์ที่กำหนดอยู่ถ่ายเดียว นอกจากนี้ความรู้ความเห็นที่ไม่เคยได้รู้ได้เห็นมาก่อน ก็จะเกิดรู้เกิดเห็นด้วย คือขณะที่กำหนดอยู่นั้น ย่อมจะพึงพอใจที่ตนได้รู้ได้เห็นในความจริงว่า มีเพียงรูปกับนามเท่านั้น ที่ต่างผลัดกันทำหน้าที่กันเป็นคู่ๆ

สิ่งที่เรียกว่า อนุปัสสนา

เมื่อกำหนดได้แก่ขึ้นอีก ก็ย่อมจะเห็นอารมณ์ที่กำหนดนั้น ไม่มีการทรงอยู่ได้เลยแม้แต่อารมณ์เดียว ย่อมจะเห็นแต่การไม่เที่ยงของอารมณ์นั้นๆ เสมอไป เมื่อกำหนดอารมณ์ที่เกิดมาใหม่อีก อารมณ์นั้นก็จะดับลงทันทีและอารมณ์ใหม่ๆ ก็จะเข้ามาแทนที่ สลับกันอยู่เรื่อยๆ ไป ความรู้แจ้งเห็นจริง ซึ่งรูปนามที่เกิดจากญาณในขณะกำหนดว่ารูป นามไม่เที่ยงนี้ เรียกว่า ***อนิจจานุปัสสนา***

เมื่อรู้แจ้งความไม่เที่ยงของรูป นามแล้ว ทุกขเวทนาอันเกิดจากการขบเมื่อย ปวด ชา ขณะที่กำหนดการเกิดดับของรูป นามอยู่นั้น ก็จะเข้ามาแทรกแซงก่อกวนทำลายความแน่วแน่ที่มีอยู่ในขณะนั้นตามควรแก่กรณี อีกการรู้แจ้งในความทุกข์ทรมานของเวทนาในขณะที่กำหนดอยู่นั้นตามความเป็นจริงนี้เรียกว่า ***ทุกขานุปัสสนา***

ในขณะที่กำหนดอยู่นั้น **ความเกิดดับของรูป นามก็ดี ความทุกข์ทรมานของทุกขเวทนาก็ดี ต่างล้วนไม่อยู่ในอาณัติบังคับบัญชาของผู้ใดเลย ย่อมเป็นไปตามสภาวธรรมทั้งนั้น** ความรู้แจ้งซึ่งความจริงดังนี้ เรียกว่า ***อนัตตานุปัสสนา***

การเพียรปฏิบัติเช่นนั้น เมื่อได้ดำเนินมาถึงขั้นรู้แจ้งอารมณ์**พระไตรลักษณ์** คือ **"อนิจจัง ทุกขัง อนัตตา"** นี้แล้ว แต่นั้นปัญญาก็จะเริ่มคืบคลานขึ้นสู่ **มรรค ผล นิพพาน** เมื่อปัญญาได้บรรลุถึง**มรรคหนึ่งผลหนึ่งแล้ว** ก็เป็นอันมั่นใจได้ว่า ประตูอบายภูมิได้ถูกปิดตายโดยสิ้นเชิง **ดังนั้นอย่างน้อยที่สุดก็ควรเพียรให้ถึงมรรคหนึ่งผลหนึ่งเสีย เพื่อเป็นการประกันความปลอดภัยของตนแต่บัดนี้**

ในการเพียรปฏิบัตินั้น **ต้องมีสติคอยกำหนดรู้ซึ่งอารมณ์อยู่ตามทวารทั้ง ๖** โดยมิได้ขาดตกบกพร่อง แต่ในระยะแรกเริ่มทำความเพียรนั้น ย่อมไม่อยู่ในวิสัยที่จะกำหนดให้ครบได้ เพราะในระยะนั้น กำลังของสติ กำลังของสมาธิ และกำลังของปัญญายังอ่อนอยู่มาก การเห็นการได้ยินก็มีความไวเหลือเกิน เหมือนการเห็นกับการได้ยินนั้นเป็นอันเดียวกัน ความนึกคิดที่ได้เกิดพร้อมกับการเห็นและการได้ยิน เดิมก็มีความไวอยู่แล้ว เมื่อได้มาสัมพันธ์ร่วมกับการเห็น การได้ยินเลยทำให้ไวหนักขึ้น จนทำให้เข้าใจเสมือนสภาวธรรมทั้ง ๓ นี้ เกิดพร้อมกัน ยากที่จะวินิจฉัย

พิมพ์ล่าสุด 25/02/2566

ได้ว่าอะไรเกิดก่อนหลังอย่างไร ความจริงขณะที่เห็นนั้นย่อมไม่ได้ยินอะไรเลย และขณะที่ได้ยินก็ไม่ได้เห็นอะไรเช่นกัน แต่ท่านที่เพิ่งเริ่มทำความเพียรใหม่ๆ นั้น กำลังของสติ กำลังของสมาธิ กำลังของปัญญายังอ่อนอยู่มากจนแทบกล่าวได้ว่า ยังไม่ประสีประสาอะไรเลย เมื่อต้องกำหนดให้ทันหมดทั้ง ๖ ทวารแล้ว ก็ยากที่จะพึงกำหนดได้และไม่อยู่ในวิสัยที่จะทำได้เช่นนั้นด้วย

ดังนั้นในระยะแรกเริ่มทำความเพียร จึงต้องให้เริ่มหัดจำแต่น้อยๆ ก่อน การเห็นและการได้ยินนั้น ย่อมขึ้นอยู่กับการใส่ใจ กล่าวคือ ถ้าไม่มีการใส่ใจขณะเห็นและขณะได้ยินแล้ว ก็ย่อมไม่รู้ในการเห็นและการได้ยินนั้นเลย จึงนับว่าพอจะให้หัดควบกันไปได้ ส่วนขณะได้กลิ่นนั้น นานๆ ครั้งจึงจะได้รู้สักครั้ง ขณะรู้รสของอาหารก็เช่นเดียวกัน นานๆ ครั้งจึงจะได้รู้รสสักครั้ง สำหรับผู้ปฏิบัติธรรม แต่ที่จำต้องหัดกำหนดให้รู้เป็นประจำอยู่นั้นคือ ขณะนั่ง กล่าวคือ เมื่อนั่งอยู่นั้นย่อมจะรู้สึกในอาการเคร่งตึงและความกดดันได้อย่างแจ่มชัด เมื่อรู้ได้ชัดเช่นนี้แล้ว จะพึงหัดกำหนดอย่างไร พึงเพ่งกายให้แน่แล้วกำหนดว่า ***"นั่งหนอ ๆ ๆ"***

ความจริงการนั่งนี้ย่อมเกิดเพราะจิตอยากนั่งนั่นเอง จึงทำให้รูปเกิดเกร็งขึ้นจนกลายเป็นรูปนั่ง อุปมาเหมือนลูกหนังที่เป่าลมหรืออัดลม เมื่ออัดลมเข้าไปเท่าไรมันก็ตึงขึ้นเพียงนั้น และทรงไว้ซึ่งการเคร่งตรึงนั้นฉันใด ในที่นี้ก็ทำนองเดียวกัน เพราะจิตอยากนั่งเกิดขึ้นเป็นลำดับ ทำให้เกิดพลัง จนอาการเคร่งตึงแก่กล้าขึ้น ทำให้เกิดรูปนั่ง ซึ่งทั้งนี้นับเป็นแรงดันมิใช่น้อย ข้อเท็จจริงพลังนี้พึงเห็นได้จากการพยุงคนป่วย กล่าวคือ เมื่อพยุงคนป่วยที่ขาดแรงให้ลุกขึ้นนั่ง จำต้องเกร็งกำลังให้เกิดกำลังต้านทานพอเพียงเสียก่อน แล้วจึงจะพยุงคนป่วยได้ฉันใด ในทำนองเดียวกันอาการเคร่งตึงที่เกิดเพราะจิตอยากนั้น ได้ทวีพลังจนแก่กล้าถึงขั้นสามารถทำให้ปรากฏรูปนั่งดังที่เห็นกัน แต่ในความเห็นของบุคคลทั่วไปย่อมจะเข้าใจว่า เป็นเพราะอำนาจของเส้นเอ็น ทั้งนี้ก็มีส่วนถูกเหมือนกัน ถ้ามองเพียงแต่ผิวๆ เพราะเส้นเอ็นย่อมทำหน้าที่รัดโยงความพะรุงพะรังของเนื้อที่หล่อเลี้ยงไว้ด้วยเลือด แล้วจึงหุ้มห่อเสียด้วยหนัง เพื่อมิให้เป็นภาพที่สะพรึงกลัวในรูปต่างๆ จึงนับว่ามีส่วนถูกเหมือนกัน

เท่าที่รูปนี้เคร่งตึงและไหวไปมานั้นเนื่องด้วยอำนาจของวาโยธาตุ เช่นเดียวกับลูกหนังเมื่ออัดลมแล้ว จึงย่อมสามารถจะกลิ้งไปได้ตามใจชอบ รูปนี้ขณะเมื่อง่วงนอนนั้น ย่อมเปลี่ยนจากสภาพตึงเป็นรูปอ่อนและพับลงทันที รูปล้มที่เกิดขึ้นนี้ เป็นเพราะอำนาจของจิตง่วง ซึ่งเรียกว่า **ภวังคจิต** จิตนี้ย่อมไม่ทำให้เกิดรูปเคร่งตึงได้เลย ดังนั้น เมื่อจิตนี้เกิดแล้ว รูปก็จะคลายความเคร่งตึงลงทันที ต่อเมื่อ **จิตที่แข็งแรง** เกิดรูปที่อ่อนระทวยเหล่านี้ก็จะหายไปทันที กลายเป็น **รูปทะมัดทะแมงว่องไว**ขึ้นมาทันที เมื่อได้รู้ความจริงในสภาพธรรมกันแล้ว เพื่อให้รู้แจ้งเห็นจริงเป็นการยืนยันต่อความรู้ที่ได้รับมา จึงต้องเพ่งกำหนดในขณะนั่งว่า "นั่งหนอๆๆ" การเพ่งกำหนดนี้ไม่จำเป็นต้องเลือกเพ่งส่วนนั้นส่วนนี้ หากแต่ให้เพ่งลงจนทั่วสรรพางค์กายเลย คือส่วนบนของกายที่ตั้งตรง และส่วนล่างที่งอขด

การกำหนดนี้ ถ้าจะให้กำหนดเพียงแต่นั่งเท่านั้น ย่อมไม่พอเพราะง่ายเกินไป ทำให้หย่อนในวิริยภาพแก่สมาธิ เมื่อกำหนดนานไปหน่อยก็จะทำให้เกิดความง่วง คือ **ถีนมิทธะ** อันเป็นศัตรูของสมาธิเข้าแทรกทันที จึงต้องปรุงแต่งวิริยภาพให้มีกำลังสมดุล โดยเพิ่มการกำหนดให้มากขึ้น วิธีการเพิ่มนั้น ขณะที่กำหนดว่า "นั่งหนอๆๆ" อยู่ด้วยใจจดจ่อนั้น ขณะนั้นพึงได้สนใจและเพ่งในการถูกด้วย ทั้งนี้ไม่จำกัดว่าจะเป็นส่วนใดของร่างกายโดยให้กำหนดว่า **ถูกหนอ** สลับไปกับ **นั่งหนอ** แนวกำหนดที่กล่าวมานี้ย่อมเหมาะสมสำหรับท่านที่ได้เจริญหรือกำลังเจริญอานาปานสติเท่านั้น สำหรับท่านที่ยังไม่เคยเจริญกรรมฐานใดๆ แล้วย่อมจะเป็นงานยากสักหน่อย ควรให้หาวิธีแยบคายกว่านี้ให้เจริญวิธีง่ายๆ และแยบคาย ก็คือ การกำหนด ***พองหนอ ยุบหนอ*** ซึ่งเป็นอาการที่เห็นได้ง่ายและชัดที่สุด ดีกว่าการกำหนดลมหายใจเข้าออกทางจมูกเสียอีก เนื่องด้วยต้องใส่ใจกันจริงๆ และได้ผลสู้การกำหนด พอง - ยุบ ไม่ได้ **การที่จะแนะวิธีง่ายๆ ให้เป็นปฐมฤกษ์นั้น อุปมาเหมือนการเรียนหนังสือ ถ้าได้เริ่มด้วยบท ง่ายๆ ไปหายากๆ นั้น ย่อมไม่ก่อความลำบากใดๆ ให้เลย แต่ถ้าเริ่มกันเสียด้วยบทยากๆ แล้ว นอกจากไม่คืบหน้า ยังคิดอยากจะเลิกการเรียนเสียอีกด้วย** ดังนั้น สำหรับการเจริญนั้น พึงแนะวิธีทำง่ายๆ ให้เกิดความสนใจเสียก่อน

หลักหรือแนวทางปฏิบัติวิปัสสนา

หลักในการเจริญวิปัสสนานั้น พึงเริ่มแต่สิ่งที่เห็นได้ง่ายและชัดต่อรูป นาม ในอารมณ์ที่กำหนดนั้น **นามเป็นอารมณ์ที่ละเอียดประณีต เห็นได้ยากยิ่งกว่ารูป** ดังนั้นในระยะแรกเริ่มของวิปัสสนายานิกบุคคล พึงให้กำหนดรูปก่อน แม้รูปที่ให้กำหนดนั้นก็มีอุปทายรูปที่เป็นรูปละเอียดอ่อนมาก ไม่เหมือนกับมหาภูตรูปอันเป็นรูปหยาบและเห็นได้ชัด **มหาภูตรูป คือ ปฐวี อาโป เตโช** และ**วาโย** ธาตุทั้ง ๔ นั่นเอง การที่ให้กำหนด พอง - ยุบ ในระยะแรกนั้น เนื่องด้วย **พอง - ยุบ นี้เกิดขึ้นด้วยอำนาจของวาโยธาตุ** คือ ลมหายใจเข้าออกที่ทำให้เกิดความเคร่งตึงและไหวแก่ร่างกาย

ในบาลีมหาสติปัฏฐานสูตรมีความว่า

เมื่อเดินพึงกำหนดให้รู้ว่าเดิน เมื่อยืนพึงกำหนดให้รู้ว่ายืน เมื่อนั่งพึงกำหนดให้รู้ว่านั่ง และเมื่อนอนพึงกำหนดให้รู้ว่านอน

ตลอดจนกระทั่ง กิริยา อาการ ความเคลื่อนไหวทั้งหลายก็พึงกำหนดให้รู้ทั้งสิ้น ด้วยเหตุนั้น ท่านอรรถกถาจารย์จึงได้กำหนดเอา วาโยธาตุ คือ ธาตุลม เป็นประธานในการบรรยายหลักธรรม ความจริงไม่ว่าจะขยับเขยื้อนหรือเคลื่อนไหว ธาตุทั้ง ๔ ย่อมต้องมีประกอบด้วยเสมอไป

รูปพอง - รูปยุบ นี้ย่อมเห็นได้ชัด ในการนั่งกำหนด เท่าที่กล่าวมานี้เป็นการกล่าวเพื่อให้เกิดสุดมยญาณเป็นการประดับความรู้เท่านั้น ต่อนี้ไปจักได้กล่าวถึงแนวทางปฏิบัติวิปัสสนา ขอจงตั้งใจอ่านกันโดยดี

วิธีการกำหนดรู้อาการพอง - ยุบ

ในการกำหนด พอง - ยุบ นั้น ก่อนอื่นต้องวางจิตไว้ที่หน้าท้อง เพื่อสังเกตการสูดลมหายใจเข้าออกให้จงดี เมื่อสูดลมหายใจเข้าไปย่อมจะทำให้หน้าท้องพองออกมา และในทำนองเดียวกัน เมื่อระบายหายใจออกแล้วหน้าท้องก็จะยุบเข้า ขณะที่หน้าท้องพองออกมานั้น จงเพ่งดูอาการพองแล้วกำหนดว่า **พองหนอ** ในทำนองเดียวกัน เมื่อหน้าท้องยุบเข้าก็จงกำหนดว่า **ยุบหนอ** ในที่นี่พึงสังเกตว่าเมื่อวางจิตไว้หน้าท้อง เพื่อทำการกำหนดอาการพอง - ยุบนั้น หากกำหนดได้ไม่ชัด พึงให้วางมือลงหน้าท้อง แล้วหายใจปกติ อย่าหายใจแรง หรือกลั้นลมหายใจไว้เพื่อประโยชน์ในการกำหนด ทั้งนี้จะทำให้เหนื่อย และเกิดความเบื่อหน่ายที่จะกำหนดสืบไป เมื่อกำหนดผิดจงเริ่มกำหนดใหม่ อย่าปล่อยเลยไป

ในการเพ่งกำหนด พอง - ยุบ นี้ไม่ต้องออกเสียง เพียงแต่กำหนดรู้อยู่แต่ในใจเท่านั้น ฉะนั้นการเจริญวิปัสสนาย่อมสำคัญอยู่ที่ต้องรู้ การออกเสียงก็ย่อมจะก่อความรำคาญแก่ผู้ประพฤติธรรมด้วยกัน แล้วยังไม่ก่อประโยชน์อื่นใดเลย ขณะที่อาการพองเกิดขึ้นนั้น พึงสนใจในอาการนั้นด้วยจิตดั้งไว้หน้าท้องให้รู้แจ้งเสมือนเห็นด้วยตาแล้วกำหนดอาการนั้นว่า **พองหนอ** เมื่อยุบให้กำหนดว่า **ยุบหนอ** การกำหนดนี้ เมื่อได้ทำอยู่บ่อยๆ แล้วจะรู้สึกว่ารูปพองกับจิตที่กำหนดรู้อาการของรูปพองนั้น ย่อมเป็นไปในจังหวะเดียวกันพอดี และในทำนองเดียวกัน เมื่อกำหนดในรูปยุบนั้นรูปยุบกับการรู้ซึ่งรูปยุบ นั้นจะเป็นไปในจังหวะเดียวกัน

ขณะที่ไม่มีอะไรต้องกำหนดเป็นพิเศษนอกเหนือไปจาก พอง - ยุบ นั้น จิตย่อมจะไหลไปตามอารมณ์ต่างๆ ตามความเคยชิน ทั้งนี้เป็นด้วยพลังสมาธิไม่มีกำลังส่งพอ แม้จะได้เพียรพยายามให้จิตข้องอยู่ในอารมณ์นานสักเท่าใดก็ตาม ย่อมจะข้องอยู่ไม่มากนัก ในเมื่อความเคยชินยังไม่เกิด จิตจะตกจากอารมณ์ พอง - ยุบ เตลิดไปตามอารมณ์ใหม่ ก็จงตามกำหนดรู้ซึ่งการเตลิดไปของจิตนั้น ๓ - ๔ ครั้ง แล้วกลับมากำหนด พอง - ยุบ ต่อไป เมื่อจิตตกจากอารมณ์อีก ก็จงตามกำหนดซึ่งจิตที่ตกจากอารมณ์นั้นอีก จิตที่ตกจากอารมณ์ เพราะความเคยชินยังไม่เกิดนั้น ย่อมจะรู้สึกว่า ในบางขณะก็ไปพูดกันบางขณะก็คิดเรื่อยเปื่อยไป บางขณะก็สนุกสนาน บางขณะก็เศร้า ฯลฯ เมื่อรู้ว่าพูดกันก็จงกำหนดว่า พูดกันหนอๆๆ

เมื่อคิดก็กำหนดว่า	คิดหนอๆๆ
เมื่อสนุกก็กำหนดว่า	สนุกหนอๆๆ
เมื่อเศร้าก็กำหนดว่า	เศร้าหนอๆๆ

หมดอายุ 23/02/...

ตามกรณีที่จิตได้เตลิดไปจากอารมณ์ การกำหนดนี้เรียกว่า **จิตตานุปัสสนา**

สามัญชนย่อมไม่อยู่ในวิสัยที่จะกำหนดให้รู้ซึ่งความเป็นไปของจิต จึงได้สำคัญผิดคิดว่าเป็นบุคคล สัตว์ เรา เขา ฯลฯ การคิดก็เราคิด การนึกเราก็นึก ไม่ว่าจะทำอย่างไรก็เราทำทั้งนั้น นับแต่สมัยเด็กที่เริ่มจำความได้เป็นต้น มาตราบจนถึงปัจจุบันนี้ทีเดียว แท้จริงนั้นเราไม่มี นอกจากจิตที่เกิดดับซับซ้อนกันอยู่อย่างไม่สร่างเท่านั้น ดังนั้นจึงจำต้องเพ่งกำหนดให้รู้ซึ่งความจริงกัน สมเด็จพระบรมศาสดาได้ทรงเทศนาไว้ ในธรรมบทว่า

ทูรงฺคมํ เอกจรํ ***อสรีรํ คุหาสยํ***
เย จิตฺตํ สญฺญเมสฺสนฺติ ***โมกฺขนฺติ มารพนฺธนา.***

แปลเป็นใจความว่า ชนเหล่าใด จักสำรวมจิตซึ่งรับอารมณ์ในที่ไกล ดวงเดียวเที่ยวไป ไม่มีสรีระร่างกาย มีถ้ำเป็นที่อยู่อาศัยไว้ได้ ชนเหล่านั้นย่อมพ้นจากเครื่องผูกแห่งมาร

ทูรงฺคมํ แปลว่า จิตที่รับอารมณ์ซึ่งอยู่ไกลได้ อธิบายว่าจิตนั้นย่อมสามารถเตลิดไปรับอารมณ์ที่อยู่ในระยะไกลๆ ได้เสมอ แม้ร่างกายนั้นจะอยู่ในห้องกรรมฐานก็ตาม แต่จิตนั้นหาได้อยู่ด้วยไม่ และอารมณ์นั้นจะอยู่ไกลแสนไกลเท่าใด ในทันทีที่เกิดความนึกคิด จิตก็แล่นไปรับซึ่งอารมณ์นั้นๆ ทันที

เอกจรํ แปลว่า จิตที่เที่ยวไปโดดเดี่ยวปราศจากสหาย อธิบายว่า จิตนี้นอกจากแล่นไปรับซึ่งอารมณ์ที่อยู่ไกลแสนไกลแล้ว ในการรับอารมณ์นั้นก็ย่อมไปโดยโดดเดี่ยว ในทรรศนะของสามัญชนธรรมดา ซึ่งขาดการไตร่ตรองในความจริง ย่อมทึกทักเอาว่าเป็นจิตเดียว หาได้คำนึงถึงการเกิดดับซับซ้อนของแต่ละประการไม่ การเห็น การได้ยิน การนึกคิด เป็นต้น ที่ล่วงไปก็จิตนี้ การรู้อยู่เดี๋ยวนี้ก็จิตนี้ นอกจากนี้ในขณะที่เห็น ที่ได้ยิน ที่ได้ถูกกระทบสัมผัส เป็นต้น ก็ด้วยจิตนี้อีกเช่นกัน ความจริงหาได้เป็นไปตามที่เข้าใจกันนั้นไม่ และข้อเท็จจริงนี้ย่อมประจักษ์แก่ท่านทั้งหลาย เมื่อได้ลงมือพิสูจน์กันด้วยตนเอง ขณะที่คิดอยู่นั้น พอได้กำหนดว่า คิดหนอ การคิดนั้นก็หายไปทันที กลายเป็นนึกขึ้นมาทันที พอกำหนดการนึกนั้นว่า นึกหนอ ความนึกก็ดับลงไป การเกิดดับของจิตนี้เมื่อได้หมั่นกำหนดรู้อยู่แล้ว ย่อมจะรู้แจ้งทันทีว่า จิตเดิมที่เข้าใจว่ามีดวงเดียวนั้น แท้จริงหาใช่ดวงเดียวตามที่เข้าใจนั้นไม่ หากแต่การเกิดดับของจิตที่เนื่องกันอยู่เหมือนพวงลูกประคำ จึงทำให้เข้าใจผิดไป

อสรีรํ แปลว่า จิตไม่มีตัวตนเป็นที่ปรากฏ อธิบายว่า จิตนั้นโดยธรรมชาติย่อมไม่มีตัวตนที่จะชี้ให้เห็นเหมือนรูปได้ ดังนั้น เมื่อถามว่า รูปมีสัณฐานอย่างไร เราก็ย่อมบอกสัณฐานของรูปได้อย่างถี่ถ้วน แต่เมื่อถามว่า นามคืออะไร มีสัณฐานอย่างไร แล้วก็เป็นอันหมดปัญญาที่จะไขคำนั้นให้กระจ่างได้ เพราะไม่มีตัวตนเหมือนรูป จึงไม่อาจบอกสัณฐานของนามได้ นอกจากบอกได้เพียงว่า นามย่อมมีสภาพน้อมไป หรือสามารถรับและรู้ซึ่งอารมณ์เท่านั้น เนื่องจากการที่ไม่อาจชี้ให้เห็น

หมดอายุ 23/02/2566

ได้อย่างเด่นชัด พวกนักวิทยาศาสตร์ก็จนต่อการที่จะใช้เหตุผลเหมือนรูป แต่ในพุทธศาสนาเรา ย่อมมีวิธีที่จะรู้ในความเป็นไปของนามได้ ด้วยการกำหนดดูมันด้วยความสนใจ จริงๆ แรกกำหนดนั้นย่อมจะไม่ได้เห็น ต่อเมื่อความเคยชินเกิดขึ้นแล้วก็ย่อมสามารถจะเห็นได้ เสมือนได้ลูบคลำดูทีเดียว ทันทีที่อารมณ์กับวัตถุได้สัมผัสกันแล้ว จิตก็จะเกิดตามรู้ซึ่งอารมณ์นั้นๆ ทันที ดังนั้น พึงได้ตามกำหนดให้รู้เห็นซึ่งจิตที่ไม่มีตัวตนให้เป็นที่ปรากฏ

คำว่า ***จิตฺตํ*** แปลว่า ธรรมชาติที่คิดและรู้อารมณ์โดยพิเศษจากสัญญาและปัญญา

คุหาสยํ มีถ้ำ (คือ มหาภูตรูป ๔) เป็นที่อยู่อาศัย บุคคลผู้แสวงธรรมทั้งหลายเหล่าใด ***สญฺญเมสฺสนฺติ*** จักสำรวมจิตไว้ด้วยดี บุคคลผู้แสวงธรรมซึ่งได้สังวรกันอยู่เป็นอันดีเหล่านั้น ***โมกฺขนฺติมารพนฺธนา*** ย่อมสามารถหลุดพ้นจากเครื่องพันธนาการของมารได้

อธิบายว่า จิตที่สามารถน้อมหา สามารถรับ สามารถรู้ซึ่งอารมณ์ โดยมีหทัยรูป (หัวใจ) เป็นที่พำนักพักพิงเป็นหลักแหล่งนั้น ควรให้หมั่นกำหนดให้รู้ทุกครั้งที่เกิด จนสามารถตามได้ทันแล้ว เครื่องพันธนาการของมารนักฆาตกรที่ได้พรางดักไว้เพื่อมิให้หลุดพ้นไปได้นั้นย่อมจะไม่มีความหมายใดๆ สำหรับท่านที่ตื่นรู้ในความเป็นไปของจิตอยู่และตามกำหนดรู้อยู่ไม่ขาดระยะ ในฉับพลันนั้นอีก เมื่อได้กำหนดจิตแล้ว ก็จงเริ่มกำหนดในอารมณ์เดิมสืบไป คือ **พองหนอ ยุบหนอ**

ในขณะที่กำหนดอยู่นี้ บางครั้งคิดอยากจะกลืนน้ำลายลงไป เมื่อความรู้สึกเกิดอย่างนั้นก็จงกำหนดว่า ***อยากกลืนหนอ ๆ ๆ*** พอรวมน้ำลายจะกลืน ก็จงกำหนดว่า ***รวมหนอ ๆ ๆ*** พอรวมแล้วจะเริ่มกลืน ก็จงกำหนดว่า ***กลืนหนอ ๆ ๆ*** ถามว่า ทำไมต้องกำหนดกันถึงปลีกย่อยขนาดนี้เล่า ทั้งนี้ก็เพื่อขจัดความเข้าใจผิดที่ถือมั่นในบุคคล สัตว์ เรา เขา ให้สิ้นไป กล่าวคือ เมื่ออยากจะกลืนน้ำลาย ความคิดนึกก็พลันจะแล่นขึ้นมาว่า เราอยากกลืนน้ำลาย เรากลืนน้ำลาย กล่าวโดยเนื้อแล้ว เราหาได้มีอยู่ในที่นั้นไม่ หากแต่เป็นตัวการไม่สันทัดชัดเจน หรือรู้เท่าไม่ถึง จึงได้กลายเป็นเรื่องใหญ่โตไป เมื่อเข้าใจวิธีแก้แล้วย่อมไม่ยากนัก น้ำลายซึ่งรวมไว้เมื่อครูนี้เกิดอยากบ้วนทิ้ง ก็จงกำหนดตามความจริงว่า อยากบ้วนหนอๆๆ พอก้มศีรษะจะบ้วนพลันจักขุปสาทไปกระทบกับรูปเห็นสิ่งหนึ่งสิ่งใดเข้าในฉับพลันนั้น ก็จงกำหนดว่า ***เห็นหนอ ๆ ๆ*** หรือได้มองอยู่ก็จงกำหนดว่า ***มองหนอ ๆ ๆ*** พอบ้วนน้ำลายก็จงกำหนดว่า ***บ้วนหนอ ๆ ๆ*** (จักทำการกำหนดอย่างละ ๓ ครั้งก็ได้ หรือกำหนดพอรู้แล้วเปลี่ยนไปก็ได้ตามความชำนาญของผู้ปฏิบัติ)

อนึ่ง ในการนั่งกำหนดนั้น เมื่อนานไปหน่อยก็จะเมื่อยและปวดร้อนขึ้นมาทันที ถึงกับชาไปทั้งแถบ อาการที่เกิดขึ้นในทัศนะของคนสามัญนั้น ก็ย่อมไม่มีความหมาย เพราะเปลี่ยนอิริยาบถแล้วอาการเหล่านั้นก็พลันหายไปหมด แต่สำหรับผู้ปฏิบัติธรรมซึ่งเป็นผู้ที่ตื่นรู้ความเป็นไปทั้งหลายอยู่นั้น พึงได้กำหนดอาการเหล่านั้นให้รู้สิ้น เมื่อรู้สึกเมื่อย ปวดร้อนและชาแล้ว ก็จงตามกำหนดรู้ซึ่งอาการนั้นๆ เป็นลำดับไป เช่น รู้สึกเมื่อย ก็จงกำหนดว่า ***เมื่อยหนอ ๆ ๆ*** เมื่อรู้สึกปวด

หมดอายุ 25/02/2...

ก็กำหนดว่า ***ปวดหนอ ๆ ๆ*** เมื่อรู้สึกชาก็กำหนด ***ชาหนอ ๆ ๆ*** เวทนาที่กำลังตามรู้อยู่นี้ในระยะแรกย่อมจะรู้ว่า ต้องใช้ความอดกลั้นกันอย่างเต็มที่ทีเดียว ถึงขั้นเหนื่อยอ่อนต่อการอดทน เมื่อรู้สึกเหนื่อยอ่อนก็ต้องกำหนดซึ่งอาการนั้นว่า ***เหนื่อยอ่อนหนอ ๆ ๆ*** การที่ไม่ย่อท้อในการตามกำหนดรู้อย่างไม่ลดละนี้เรียกว่า **เวทนานุปัสสนา**

การกำหนดเวทนานี้ เดิมไม่อยู่ในความรู้สึกอย่างไรก็เข้าใจเสียว่า เราเมื่อย เขาเมื่อย โดยยึดบุคคล สัตว์ เรา เขา ฯลฯ จึงไม่ได้รู้ในความเขลาที่ไปยึดเอา เรา เขา มาเป็นที่ตั้งแท้จริงนั้นหาได้มี เรา เขา เจือปนอยู่แต่ประการใดไม่ เวทนาที่เกิดขึ้นเนื่องด้วยการเบียดเบียนซึ่งกันและกันของรูป จึงได้เกิดการผันแปรเปลี่ยนแปลงไปตามสภาพธรรม ทั้งนี้ เสมือนกระแสไฟที่ได้รับกระแสต่อเนื่องกันอยู่ จึงไม่รู้สึกในการเกิดดับของกระแสที่มีความไวจนยากจะมองเห็นได้ด้วยสายตาธรรมดา จึงเข้าใจว่ากระแสไฟที่จุดขึ้นนั้น ย่อมทรงความสว่างให้เป็นระดับเดียวกันอยู่ การกำหนดซึ่งการปวดเมื่อยเหล่านี้ ในระยะแรกๆ นั้นก็พอทนได้อยู่ เมื่อสติไปกำหนดรู้ซึ่งอาการปวดเมื่อนั้นอยู่นานเข้า จิตท้อก็จะเกิดอยากให้มีการเปลี่ยนท่านั่งเสียใหม่ในฉับพลัน เมื่อจิตเกิดอยากให้เปลี่ยนก็จงกำหนดว่า ***อยากเปลี่ยนหนอ ๆ ๆ*** เมื่อกำหนดแล้วจึงค่อยเปลี่ยนโดยกำหนดว่า ***เปลี่ยนหนอ ๆ ๆ*** หรือ ยังพอทนได้อยู่ในทันทีที่กำหนดการอยากเปลี่ยนแล้ว ก็จงกลับไปกำหนดในอาการปวดเมื่อยนั้นอีกวาระ ด้วยความเข้มแข็ง ไม่ย่อท้อ เมื่อจิตเกิดแข็งแรงขึ้น ความเมื่อยนั้นก็จางหายไปเอง เมื่อหายเมื่อยแล้วก็จงกำหนด พอง - ยุบ ที่กำลังทำอยู่สืบไป

โบราณท่านว่า **อดทนได้จึงจะได้นิพพาน** ถ้าอดทนไม่ได้หรือไม่มีน้ำอดน้ำทนพอคอยพะนอเอาใจเวทนา โดยเปลี่ยนอิริยาบถกันอยู่บ่อยๆ แล้ว ไหนเลยสมาธิจะเกิดและแก่กล้าได้ เมื่อสมาธิไม่มี ปัญญาที่จะพิจารณาซึ่งข้อเท็จจริงก็ไม่มี เมื่อไม่มีสมาธิและปัญญาแล้ว มรรคผล นิพพาน ที่มุ่งหวังนั้นก็เป็นอันหมดหวัง ฉะนั้น ความอดทนไม่ย่อท้อในขณะปฏิบัติจึงจำเป็นและสำคัญยิ่งกว่าในครั้งใดๆ การอดทนนี้เป็นการอดทนเพื่อเอาชนะและเพื่อศึกษาให้รู้แจ้งเห็นจริงซึ่งความเป็นไปของรูป นามในร่างกายของเรา ไม่ใช่ไปอดกลั้นเพราะกลัวผู้อื่นว่ากล่าวเสียดสีหรือใช้กำลังทุบตีเอา การอดทนต่อความเบียดเบียนของเวทนาได้เป็นอย่างดีนี้นับว่าได้มั่นอยู่ใน **ขันติสังวรธรรม**

เมื่อการอดกลั้นต่อเวทนาได้เป็นไปอย่างสุดขีด จนเห็นว่าไม่อาจทนได้ต่อไปแล้ว ก็ย่อมเปลี่ยนท่านั่งเสียใหม่ เพราะไม้ซีกไม่อยู่ในวิสัยที่จะไปงัดไม้ซุงได้ เป็นธรรมดาเมื่อแรกกำหนดใหม่ๆ นั้น ย่อมต้องเผชิญกับการเบียดเบียนทำนองทดลองดูสมรรถภาพว่ามีน้ำอดน้ำทนดีอยู่หรือเมื่อจิตอยากเปลี่ยนได้หนุนเนื่องกัน เข้ามาหนักขึ้นก็จงกำหนดรู้ซึ่งการอยากเปลี่ยนนั้นว่า ***อยากเปลี่ยนหนอ ๆ ๆ*** พอยกมือขึ้นก็จงกำหนดว่า ***ยกหนอ*** พอเคลื่อนมือก็จงกำหนดว่า ***เคลื่อนหนอ*** การเคลื่อนมือพึงทำอย่างช้าๆ เพื่อให้ได้สติสามารถเข้าไปกำหนดรู้ซึ่งอาการนั้นอย่างแจ่มแจ้ง พอถูกก็จงกำหนดว่า ***ถูกหนอ*** ในขณะนั้น กายไหวตามก็จงกำหนดว่า ไหวหนอ หรือยกเท้าก็จง

พิมพ์ล่าสุด 25/02/2566

กำหนดว่า ***ยกหนอ*** พอเลื่อนออกก็จงกำหนดว่า เลื่อนหนอ พอวางก็จงกำหนดว่า ***วางหนอ*** พอเปลี่ยนอิริยาบถเสร็จพร้อมด้วยการกำหนดตามอย่างครบครันแล้วก็เริ่มกำหนด พอง - ยุบ ที่ท้องต่อไปทันที อย่ายอมปล่อยให้มีเวลาว่างเข้ามาคั่นแทรกได้ จงพยายามรักษาระดับของสมาธิให้เนื่องกันอยู่เสมอไป ปัญญาจึงจะเปรื่องและรู้แจ้งในมรรคญาณ ผลญาณ อันเป็นจุดหมายในการเจริญภาวนา

ตีเหล็กชุดหาไฟ อุปไมยเช่นการปฏิบัติ

การปฏิบัติธรรมนี้ ย่อมต้องมีความเข้มแข็ง สามารถอดกลั้นในทุกสิ่งทุกอย่าง ที่จะเข้ามาก่อกวนพลังของสมาธิและปัญญาให้จางเสื่อมลง ข้อนี้อุปมาเสมือนคนที่ต้องการไฟจำต้องมีความอดทนพอที่จะตีเหล็กชุดให้เกิดไฟโดยไม่ย่อท้อต่ออุปสรรครอบด้าน กล่าวคือ ในสมัยโบราณซึ่งยังไม่มีไม้ขีดไฟเหมือนสมัยนี้ เมื่อจะก่อไฟหุงต้มแล้วก็ต้องตีเหล็กชุดหาไฟก่อน การตีเหล็กชุดนั้นถ้าไม่สม่ำเสมอกันก็ย่อมไม่เกิดไฟ ดังนั้น การตีเหล็กชุดจึงต้องพยายามรักษามาตรฐานให้สม่ำเสมอกันด้วยความอดทนขะมักเขม้นอย่างไม่ย่อท้อ

อนึ่ง ขณะที่กำหนด พอง - ยุบ อยู่นั้น จะเกิดรู้สึกคันขึ้นที่นั่นที่นี่ จงเพ่งดรงที่คันนั้นให้จงดีแล้วกำหนดว่า ***คันหนอ ๆ ๆ*** การคันนี้ก็จัดว่าเป็นเวทนาชนิดหนึ่ง เมื่อกำลังคันอยู่ย่อมรู้สึกอยากเกาขึ้นมาทันที แต่อย่างเพิ่งเกา จงกำหนดอยากเกานั้นเสียก่อนว่า ***อยากเกาหนอ ๆ ๆ*** แล้วจงกำหนดการคันสืบไปอีก การคันนั้นก็จะหายไปเอง เมื่อหายไปแล้วก็จงกำหนด พอง - ยุบ อันเป็นอารมณ์เดิมสืบไป ถ้าคันที่กำหนดนั้นไม่หายและจิตอยากเกาก็แก่กล้าขึ้น จงกำหนดจิตอยากนั้นอีกว่า อยากเกาหนอๆๆ พอเหยียดมือก็กำหนดว่า ***เหยียดหนอ ๆ ๆ*** พอเคลื่อนมือก็จงกำหนดว่า ***เคลื่อนหนอ ๆ ๆ*** พอถูกที่คันก็จงกำหนดว่า ***ถูกหนอ ๆ ๆ*** เสียก่อนแล้วจึงเกา เมื่อเกาก็จงกำหนดว่า ***เกาหนอ ๆ ๆ*** พอเกาหายคันแล้วหดมือเข้ารูปเดิมก็จำต้องกำหนด เช่น เมื่อเหยียดมือออกไปเกา ครั้นเสร็จแล้วจงกำหนด พอง - ยุบ อารมณ์เดิมสืบไป

อิริยาบถย่อมปิดบังทุกข์ไว้

บางขณะนั้น ย่อมมีการขบเมื่อยเข้ามาแทรกให้อยากเปลี่ยนอิริยาบถเพื่อให้เมื่อยนั้นหายไป ถ้าเป็นบุคคลธรรมดา แล้วก็ย่อมจะเปลี่ยนอิริยาบถนั้นเสียโดยง่ายดาย ไม่มีการกำหนดรู้แต่ประการใด ตรงกันข้าม โยคีผู้ปฏิบัติธรรมซึ่งจำต้องกำหนดให้รู้ในทุกสิ่งทุกอย่างอยู่เป็นปกติ เมื่อได้เผชิญกับเวทนาที่ทำให้ไม่สบาย คือ ทุกข์แล้ว ก็ย่อมจะรู้รสของทุกข์อย่างแท้จริงว่าเป็นสภาพที่ทรมานเพียงใด ซึ่งบุคคลธรรมดาแล้วย่อมจะไม่ทราบได้เลย เนื่องด้วยบุคคลสามัญนั้นไม่ได้พิจารณาให้แจ้งในความทุกข์นั้นจริงๆ นั่นเอง จึงเข้าใจผิดว่า ตนนี้อยู่สบายดีไม่มีการเจ็บป่วยหรือสุขภาพไม่สมบูรณ์แต่ประการใดเลย ต่อเมื่อถึงขั้นล้มหมอนนอนเสื่อกระดิกกายไม่ไหวนั่น

หมดอายุ 23/02/2566

แหละ จึงจะได้สำนึกในความทรมานคือความทุกข์ว่ามีสภาพเป็นอย่างไร **อิริยาบถย่อมอำพรางปิดบังทุกข์ไว้** ดังนั้น โยคีผู้ปฏิบัติธรรมที่ประจักษ์ในความจริงของทุกข์ ก็เพราะไม่ยอมเปลี่ยนอิริยาบถง่ายๆ เมื่อได้รู้แจ้งในความจริงโดยสิ้นเชิง จึงรู้ดีว่าความทุกข์อันแท้จริงนั้นมีสภาพเป็นอย่างนี้เอง ความจริงของทุกข์ที่บุคคลสามัญไม่รู้แจ้งนั้น เพราะขาดสติกำหนดพิจารณาให้รอบคอบจึงไม่รู้อะไรเลย ท่านทั้งหลายที่กำลังอ่านกันอยู่นี้ ลองพยายามตั้งใจพิจารณาโดยอย่าเปลี่ยนอิริยาบถ คือ อย่าขยับเขยื้อนสัก ๕ หรือ ๑๐ นาที ท่านจะรู้สึกปวดที่นั่น ร้อนที่นี่ ต่อเมื่ออดทนต่อไปถึง ๑๕ หรือ ๒๐ นาที แล้วก็รู้สึก เสมือนว่าการปวดร้อนนั้นได้ทรมาน ร้อนแรงยิ่งขึ้น คล้ายกับกระดูกจะหลุดออกเป็นชิ้นๆ ทั้งนี้ย่อมประจักษ์ในข้อว่า อิริยาบถอำพรางปิดบังไว้ซึ่งความทุกข์นั้นมีความจริงเพียงใดทันที โยคีผู้ปฏิบัติธรรมย่อมมีสติกำหนดรู้ในความเป็นไปของอิริยาบถอยู่ทุกขณะเมื่อกำหนดรูป นามอยู่ดังนั้น ทันทีที่ปวดเมื่อยก็ละจากการกำหนดรูป นามที่นั้น หันมากำหนดการปวดด้วยความพยายามเพ่งตรงที่เมื่อยโดยไม่ย่อท้อเกรงขามต่อการเมื่อย แล้วกำหนดว่า ***เมื่อยหนอ ๆ ๆ*** พอจิตอยากเปลี่ยนอิริยาบถเกิดขึ้น ก็กำหนดจิตนั้นว่า ***อยากเปลี่ยนหนอ ๆ ๆ*** แล้วกำหนดจิตในการเมื่อยนั้นต่อไป โดยกำหนดว่า ***เมื่อยหนอ ๆ ๆ*** โดยไม่ยอมให้ดกเป็นทาสของเวทนา อิริยาบถที่อำพรางไว้ซึ่งความทุกข์ เมื่อหมดโอกาสจะอำพรางได้ก็ย่อมแสดงออกซึ่งความจริงให้ประจักษ์ โยคีผู้ปฏิบัติธรรมจึงได้รู้แจ้งในความจริงของทุกข์โดยสิ้นเชิง

สลัดจากความเคยชินไปเป็นเสมือนคนไข้หนัก

การนั่งกำหนด เมื่อพอสมควรแก่เวลาแล้วก็อยากจะลุกขึ้นเดินเป็นการเปลี่ยนอิริยาบถ พอเกิดจิตอยาก ต้องกำหนดจิตอยากนั้นเสียก่อนว่า ***อยากลุกหนอ ๆ ๆ*** เมื่อกำหนดจิตอยากแล้วก็จงกำหนดอาการของท่าทางที่กำลังลุกขึ้น เช่น ขยับกาย เหยียดกาย ยันกาย เป็นต้น กายที่ลุกขึ้นนั้นย่อมมีน้ำหนักด้อยลงกว่าน้ำหนักที่กายนั่ง ดังนั้นเมื่อจะลุกขึ้นก็จงกำหนดว่า ***ลุกหนอ*** การขยับเขยื้อนไปในท่าทางต่างๆ พึงทำอย่างช้าๆ เนิบๆ และให้มีสติกำหนดรู้ตามไปตลอดทุกระยะที่เปลี่ยนแปลง จงกระทำตนเสมือนคนไข้ที่มีอาการเพียบหนัก จะยกจะย้ายไปแต่ละทีก็เกิดความเจ็บปวดลำบากจึงค่อยๆ ยกย้ายคล้ายคนที่ขาดแรงมาเป็นแรมเดือนอย่างนั้นเทียว กำลังสติสมาธิปัญญาจึงจะเฟื่อง ถ้าทำอย่างรวดเร็วแล้วย่อมจะไม่ได้ผลอะไรเป็นการตอบสนองจากการที่ได้เพียงทำอย่างนี้ นอกจากการไม่รู้ นับแต่การจำความได้จนถึงปัจจุบัน ซึ่งเคยขยับเขยื้อนไหวกายด้วยความว่องไวเสมอมานั้น เพิ่งจะมาเริ่มทำตนเสมือนคนไข้อาการหนักก็ต่อเมื่อเข้ามาปฏิบัติธรรม การที่ต้องทำตนเช่นนี้ ก็เพื่อให้สติได้สามารถกำหนดรู้อยู่ทุกๆ ระยะ เพื่อให้สมาธิและปัญญาได้กล้าแข็งขึ้น จนรู้แจ้งความจริงของรูป นามตามสภาวธรรมซึ่งมีการเกิดดับอยู่อย่างรวดเร็วถ้าไม่ทำช้าๆ เนิบๆ เช่นนี้แล้วไหนเลยสติจะกำหนดตามรู้ได้ทัน เมื่อสติกำหนดตามรู้ไม่ทันการเกิดดับของรูป นามแล้ว สติ สมาธิ และปัญญา ที่ได้เพียรทำมาก็ไม่มีความ

หมาย ดังนั้นจึงต้องสลัดความเคยชินเสียให้สิ้นและเปลี่ยนอาการท่าที เพื่อให้สติ สมาธิ และปัญญาได้เกิดรู้ซึ่งความจริงของความเป็นไปของรูป นาม

มีตาดีทำตนเหมือนคนตาบอด

อนึ่ง "ตา" ที่สามารถจะมองเห็นอะไรๆ ในโลกได้โดยไม่มีขอบเขตนั้นก็ต้องสำรวมให้จงหนัก อย่าไปมองนั่นมองนี่ ตามนิสัยเคยชิน จงพยายามขะมักเขม้นอยู่แต่อารมณ์ที่กำหนดอยู่เป็นส่วนใหญ่ เมื่อได้เห็นอะไรเข้าก็จงกำหนดซึ่งการเห็นว่า เห็นหนอๆๆ เมื่อกล่าวกันโดยความจริงแล้ว บุคคลที่มองนั่นมองนี่โดยไม่มีความหมายนั้นมักจะเจ็บตัว จึงกล่าวได้ว่า เป็นการเห็นที่ให้โทษมากกว่าคุณ จึงควรได้เอาเยี่ยงคนตาบอดเป็นตัวอย่าง กล่าวคือคนตาบอดนั้นย่อมไม่สามารถมองเห็นอะไรกับเขาได้ ดังนั้นเขาจะไม่สนใจกับสิ่งรอบด้านของเขาเลย และจะไม่พยายามแสดงความทะเยอทะยานมองนั่นมองนี่ เนื่องจากมองแล้วไม่เห็นประโยชน์อะไรเลยนั่นเอง เขาจึงไม่มองสิ่งใดเลยเป็นอันขาด **โยคีผู้ปฏิบัติธรรมก็ควรได้สำรวมระวังต่อการดูนั่นดูนี่ให้จงหนัก เช่นเดียวกับตนได้สังวรอยู่ในการกำหนดรู้ซึ่งความเป็นไปของรูป นาม จนอาจทำให้คนที่ไม่รู้ไม่เข้าใจคิดว่าเราเป็นคนตาบอด ฉะนั้น**

มีหูดีทำตนเหมือนคนหูหนวก

นอกจากสำรวจระวังทางตาแล้ว พึงได้สังวรการได้ยิน "ทางหู" ให้จงหนักด้วย บุคคลที่หูหนวกนั้น เขาจะไม่นำพาต่อเสียงด่างๆ ทั้งดีและไม่ดีแต่ประการใดเลย เนื่องจากหูของเขาฟังไม่รู้เรื่อง ตรงกันข้ามกับบุคคลที่ชอบแส่หาเรื่องคอยสืบเสาะหาแต่ข่าวที่จะก่อให้เกิดแตกแยกกันมาเล่าสู่กันเป็นทอดๆ ไป ในที่สุดก็หาสาระอะไรไม่ได้เลย นับเป็นเรื่องที่น่าละอายและอดสูใจยิ่งนัก โยคีผู้ปฏิบัติธรรมจงได้สำรวมการได้ยินให้จงหนัก เมื่อได้ยินเสียงที่พูดกันก็จงกำหนดว่า ***ได้ยินหนอ*** เมื่อเกิดรู้สึกสนใจอยากได้ยินได้ฟังซึ่งการพูดนั้น ก็จงกำหนดว่า ***อยากได้ยินหนอ ๆ ๆ*** เมื่อกำหนดรู้ซึ่งการได้ยินแล้วก็กำหนดซึ่งอารมณ์เดิม คือ พอง - ยุบ ข้อสำคัญพึงต้องทำตนเหมือนคนหูหนวกที่ไม่รู้ว่าเขาพูดอะไรกันในขณะที่ปฏิบัติธรรมอยู่

โยคีบุคคลปฏิบัติธรรมมีหน้าที่เพียงแต่ใส่ใจมั่นอยู่ในการกำหนดด้วยความเคารพเท่านั้น ไม่พึงบังควรใส่ใจหรือสนใจต่อการได้เห็นได้ยินให้ยิ่งขึ้นไปกว่าอารมณ์ที่ตนกำหนดอยู่ การได้เห็นหรือได้ยินนั้นแม้จะเป็นสภาพหรือเรื่องเลอเลิศสักปานใดก็ตาม แต่ย่อมไม่ประเสริฐไปกว่าธรรมที่ดนแสวงอยู่ได้เลย นอกจากไม่ใส่ใจต่อสิ่งต่างๆ แล้ว พึงกระทำตนเสมือนคนไข้ซึ่งมีอาการเพียบหนักในการกำหนดซึ่งรูป นาม ไม่ว่าจะลุก จะนั่ง จะเดิน จะนอน เมื่อจะลุกขึ้นพึงกำหนดว่า ***อยากลุกหนอ ๆ ๆ*** ขณะที่ลุกขึ้นนั่งนั้น ต้องกำหนดอาการต่างๆ ให้ได้มากที่สุดเท่าที่จะมากได้ด้วย เมื่อ

หมดอายุ 23/02/2566

ลุกขึ้นยืนแล้วจึงกำหนดว่า ***ยืนหนอ ๆ ๆ*** ขณะที่ยืนอยู่นั้นเมื่อเห็นอะไรจึงกำหนดในสิ่งที่เห็นนั้นว่า ***เห็นหนอ ๆ ๆ*** เมื่อออกเดินก็จงกำหนดว่า ***ซ้ายย่างหนอ ขวาย่างหนอ*** **(จงพยายามพิจารณาดูการเขยื้อนเคลื่อนไปของอาการแห่งเท้าให้จงดี พร้อมกับกำหนดว่า ซ้ายย่างหนอ หรือ ขวาย่างหนอ)** ตามกรณีของการเริ่มก้าว ถ้าเริ่มก้าวด้วยเท้าซ้ายก็กำหนดว่า ซ้ายย่างหนอ ถ้าเริ่มก้าวด้วยเท้าขวาก็กำหนดว่า ขวาย่างหนอ การกำหนดเช่นนี้เป็นการกำหนดอย่างธรรมดาสามัญในการไปไหนมาไหนนั่นเอง

วิธีการกำหนดรู้การเดินจงกรม

ส่วนการเดินนั้นถ้าเป็นการเดินจงกรม สำหรับแรกเริ่มฝึกหัดควรได้กำหนดแต่เพียง ๒ ระยะเท่านั้น คือ ***ยกหนอ ๑*** และ***เหยียบหนอ ๑*** ขณะที่ยกเท้าเหยียบแล้วออกไปข้างหน้าพึงกำหนดว่า ***ยกหนอ*** เมื่อปล่อยเท้าลงเหยียบพื้นพึงกำหนดว่า ***เหยียบหนอ*** การยกก็ดี การเหยียบก็ดี พึงเพ่งให้จงหนักด้วยความรู้สึกที่เท้า ด้วยการก้าวย่างที่ตนกำหนดอยู่ การเดิน ๒ ระยะ คือ ยกหนอ เหยียบหนอ นี้ เมื่อได้ฝึกเดินสัก ๒ - ๓ วัน ก็ย่อมจะกำหนดได้ จากนั้นพึงกำหนดเดิน ๓ ระยะต่อไปคือ ***ยกหนอ ๑ ย่างหนอ ๑ เหยียบหนอ ๑*** แต่ในระยะเริ่มฝึกหัดเดินนั้นควรกำหนดเดินระยะเดียวคือ ***ซ้ายย่างหนอ ขวาย่างหนอ*** ต่อมาจึงเดินระยะสอง คือ ***ยกหนอ เหยียบหนอ*** ก็เป็นการเพียงพอแล้ว

การนั่งสมาธิและการนอน

เมื่อเดินจงกรมพอสมควรแล้ว ย่อมจะรู้สึกอยากนั่งขึ้นมาทันทีทันใดนั้นจงกำหนดว่า ***อยากนั่งหนอ ๆ ๆ*** ขณะที่กำหนดอยากนั่งอยู่นั้น ตาอาจไปเห็น หรือหูอาจไปได้ยิน ถ้าได้เห็นหรือได้ยินไซร้ จงกำหนดอาการเหล่านั้นว่า ***เห็นหนอ ๆ ๆ*** หรือ ***ได้ยินหนอ ๆ ๆ*** ครั้นแล้วจงเดินไปที่ของตนด้วยกำหนดในการเดินว่า ***ซ้ายย่างหนอ ขวาย่างหนอ*** เมื่อถึงที่แล้วหยุดยืนอยู่นั้นก็จงกำหนดว่า ***ยืนหนอ ๆ ๆ*** พอหันก็กำหนดว่า ***หันหนอ*** ขณะที่กำลังกำหนดอยู่นั้นเกิดอยากนั่งขึ้นมากลางคัน ก็กำหนดว่า ***อยากนั่งหนอ ๆ ๆ*** ครั้นแล้วจึงค่อยๆ หย่อนกายพร้อมกับกำหนดว่า นั่งหนอ จนกว่ากายจะได้แตะพื้น เมื่อนั่งลงนั้นย่อมต้องปรุงแต่งการนั่ง เช่น โยกตัว เอี้ยวตัว ยืดตัว งอตัว ฯลฯ เป็นต้น อาการเหล่านี้ต้องกำหนดให้หมดตามกรณีของอาการนั้นๆ เมื่อได้นั่งเรียบร้อยแล้ว ก็จงกำหนด พอง - ยุบ ต่อไป เมื่อนั่งกำหนดพอง - ยุบ อยู่นั้น อาจเกิดอยากนอนขึ้นมา เมื่อรู้ในการอยากนั้น ก็จงกำหนดว่า ***อยากนอนหนอ ๆ ๆ*** ขณะที่จะล้มตัวลงนอนนั้น ก็ต้องมีการขยับเขยื้อนไหวกาย เช่น ยกขา เหยียดขา คู้ขา เอี้ยวตัว ศอกถึงพื้น ยืดตัว ฯลฯ อาการเหล่านี้ก็ต้องกำหนดให้ครบครันแล้วจึงนอนลง เมื่อนอนลงก็จงกำหนดว่า ***นอนหนอ ๆ ๆ***

ส่งมาเมื่อ 25/02/2568

การนอนนี้ นับว่ามีความสำคัญเหมือนกัน ขณะที่ล้มตัวลงนอนนั้นอาจเข้าถึงธรรมได้ ถ้าสมาธิมีกำลังแก่กล้าพอ เนื่องด้วยการเข้าถึงธรรมนั่น ย่อมไม่มีกำหนดว่า เมื่อนั้นเมื่อนี้ ชั่วคู้ชั่วเหยียด ก็อาจเข้าถึงธรรมได้ ดูแต่พระอานนท์ซึ่งได้สำเร็จพระอรหันต์เป็นตัวอย่าง มีเรื่องเล่าว่า

"ภายหลังที่สมเด็จพระบรมศาสดาได้เสด็จปรินิพพานแล้ว ๓ - ๔ เดือน ได้มีการประกอบพิธีปฐมสังคายนา คือการชำระพระธรรมคำสั่งสอนของพระพุทธองค์ อันมีพระวินัย เป็นต้น ในการทำสังคายนาครั้งนั้น ประกอบด้วยพระสังคีติการกสงฆ์ ๕๐๐ องค์ ๔๙๙ องค์ล้วนเป็นพระอรหันต์ทั้งสิ้น ส่วนพระอานนท์ยังเป็นพระโสดาบันอยู่ ดังนั้นพระอานนท์จึงดำริจะกระทำวิปัสสนากรรมฐานของตนให้บรรลุไป เพื่อเข้าร่วมการสังคายนาในฐานะพระอรหันต์ เวลาก็เหลือเพียงวันเดียว คือ วันนั้นเป็นวันแรม ๔ ค่ำ เดือน ๙ พระอานนท์จึงได้เริ่มเจริญกายคตาสติ คือ กายานุปัสสนาสติปัฏฐาน เหมือนเรากำลังเจริญกันอยู่ในขณะนี้ คือ ใช้จิตกำหนดกายว่า ซ้ายย่างหนอ ขวาย่างหนอ จิตอยากก้าว ในขณะก้าวเป็นนามการก้าวเป็นรูป ปรากฏเห็นชัดว่า มีการ **เกิด - ดับ** อยู่ไม่มีสิ้นสุด การกำหนดได้ทำมาตั้งแต่กลางคืนจนเกือบจะรุ่งอรุณ แต่ก็หาได้เกิดผลตอบสนองประการใดไม่ พระอานนท์จึงได้พิจารณาในการเจริญวิปัสสนาด้วยความเพียรของตนว่า เรานี้ได้เพียรพยายามอย่างเต็มที่แล้ว สมเด็จพระบรมศาสดาก็ทรงมีพุทธพยากรณ์ว่า เรานี้ได้ถึงพร้อมด้วยกุศลบารมีแล้ว จงหมั่นทำแต่ความเพียรเถิด จักสำเร็จเป็นพระอรหันต์ในไม่ช้าอย่างแน่นอน เราก็นับว่ายิ่งในความเพียรคนหนึ่งแล้ว ทำไมจึงเนิ่นนานนัก ทันใดก็ระลึกได้ว่า แก่ความเพียรเกินไป สมาธิจึงได้อ่อนอยู่ ทำให้เกิดความฟุ้งซ่าน (อุทธัจจะ) เมื่อระลึกได้อย่างนั้น ก็ใคร่จะปรุงวิริยะกับสมาธิให้เท่ากัน จึงตรงเข้าห้องนอนเพื่อพักผ่อน เป็นการคลายความเพียร พอล้มตัวเท้าพ้นพื้นศีรษะไม่ถึงหมอนก็สำเร็จเป็นพระอรหันต์ในขณะนั้น ย่อมเป็นมหัศจรรย์ยิ่งนัก ท่านอรรถกถาจารย์ได้สดุดีความมหัศจรรย์ของพระอานนท์ในการสำเร็จเป็นพระอรหันต์ ว่าในขณะนั้นเท้าของพระอานนท์ได้พ้นพื้นอยู่ในท่าเอน จึงไม่นับว่าอยู่ใน **อิริยาบถยืน** กายที่เอนเพื่อนอนนั้น ก็นับว่าพ้นจาก**อิริยาบถนั่ง** และศีรษะของท่านขณะเอนกายลงนั้น ยังไม่ถึงหมอน จึงนับว่าพ้นจาก **อิริยาบถนอน** ดังนั้น นับว่าพระอานนท์ได้สำเร็จเป็นอรหันต์ โดยพ้นจากอิริยาบถ ๔ (คือ เดิน ยืน นั่ง นอน) และในฐานะที่ท่านสำเร็จเป็นพระโสดาบันอยู่แล้ว ฉะนั้น มรรคผลที่เหลืออีก ๓ คือ สกทาคามิมรรคผล อนาคามิมรรคผล อรหัตมรรคผล จึงสามารถบรรลุได้ในชั่วระยะเวลาอันสั้น ดังนั้น บุคคลผู้ใจบุญควรได้พยายามปฏิบัติธรรมอย่าให้โอกาสอันงามหลุดมือไป และอย่าประมาทว่าเป็นเรื่องเล็ก จะพลาดโอกาสอันดีนี้ไป"

ขณะที่จะนอน พอยกเท้าขึ้น พึงกำหนดว่า ***ยกหนอ*** พอเอี้ยวตัวกำหนดว่า ***เอี้ยวหนอ*** พอยกศอกยันพื้นกำหนดว่า ***ยันหนอ*** พอล้มตัวกำหนดว่า ***ลงหนอ*** พอศีรษะถึงหมอนพึงกำหนดว่า ***ถูกหนอ*** พอยืดตัว กำหนดว่า ***ยืดหนอ*** พอนอนเรียบร้อยแล้ว จำต้องปรุงแต่งส่วนที่ยังไม่เหมาะสม เช่น เหยียดแขน งอแขน ตะแคงซ้าย ตะแคงขวา ฯลฯ พึงกำหนดให้ตลอดทั้งสิ้นครั้นแล้วพึงกำหนดพอง - ยุบ ที่ท้องสืบไป

ทนตาย 23/02/2566

ธรรมชาติของจิตย่อมไม่อยู่นิ่ง มักจะสอดส่ายหาอารมณ์ไปตามความเคยชิน ดังนั้น ขณะที่นอน กำหนด พอง - ยุบ อยู่นั้น จิตย่อมจะพรากไปจากอารมณ์ คือ พอง - ยุบ สู่อารมณ์อื่น จะโดยคิดหรือนึกก็ตาม จำต้องกำหนดจิตที่พรากไปจากอารมณ์นั้นทันที เมื่อกำหนดจิตนั้น ๒ หรือ ๓ ครั้งแล้ว จิตนั้นก็ย่อมจะกลับมาแนบอยู่กับอารมณ์เดิม คือ พอง - ยุบ

เมื่อถึงเวลาหลับนอน ถ้ายังไม่ง่วง ก็ไม่บังควรปล่อย การกำหนดเสียเฉยๆ พึงกำหนดอยู่เรื่อยๆ ไปต่อเนื่องกันจนกว่าจะหลับลง การปฏิบัติธรรมนี้พึงปฏิบัติอย่างเข้มงวด สมดังที่กล่าวไว้ในพระบาลีว่า

กามं ตโจ นหารุ จ อฏฺฐิ จ อวสิสฺสตุ
อวสุสฺสตุ เม สรีเร สพฺพนฺตุ มํสโลหิตํ
ยนฺตุ ปุริสตฺถาเมน ปุริสวีริเยน ปุริสปรกฺกเมน
ปตฺตพฺพํ น ตุ อปาปุณิตฺวา วิริยสฺส สณฺฐานุ ภวิสฺสติ.

แปลว่า หนังเอ็นกระดูกเท่านั้นจงเหลืออยู่ เนื้อและเลือดทั้งหมดในสรีระกายของเรานั้น จะเหือดแห้งไปก็ตามที ยังไม่บรรลุมรรคผลที่บุคคลพึงบรรลุด้วยเรี่ยวแรงของบุรุษ ด้วยความเพียรของบุรุษ ด้วยความบากบั่นของบุรุษ จักไม่หยุดความเพียรนั้นเสีย (คือ ให้ถึงพร้อมด้วยองค์ของความเพียรซึ่งเรียกว่า จตุรังควิริยะ คือ การปฏิบัติที่เหลือแต่หนัง ๑ เหลือแต่เอ็น ๑ เหลือแต่กระดูก ๑ เนื้อและเลือดที่แห้งเหือดไป ๑)

ระเบียบการปฏิบัตินั้นให้นั่งกำหนดมากกว่านอนกำหนดในการนอนอันเป็นเวลาพักผ่อนนั้น ไม่ควรนอนให้เกินกว่า ๔ ชั่วโมง ผู้ใคร่ธรรมจริงๆ นั้นย่อมไม่มักมากในการนอน ยิ่งไปกว่าการกำหนดที่ดนกำลังปฏิบัติอยู่ โยคีผู้ปฏิบัติธรรมย่อมจะเพลิดเพลินอยู่แต่ในการกำหนดของตนถ่ายเดียว

การกำหนดอิริยาบถย่อย

เมื่อตื่นนอนแล้วก็อยากลุกขึ้นเป็นธรรมดา จงกำหนดจิตนั้นว่า ***อยากลุกหนอ ๆ ๆ*** ในทันใดนั้นส่วนต่างๆ ของร่างกายก็จะเริ่มเคลื่อนไหว อาทิเช่น ผงกศีรษะ ตะแคงซ้าย ตะแคงขวา ขยับเท้าซ้าย ขยับเท้าขวา ยกเท้าซ้าย ยกเท้าขวา ยันกาย ฯลฯ เพื่อลุกขึ้นนั่ง อาการเหล่านี้พึงกำหนดให้หมด ครั้นแล้วก็เริ่มกำหนด พอง - ยุบ อันเป็นอารมณ์เดิมที่กำหนดอยู่สืบไป ในขณะนั้น ถ้ามีการคิดนึกเกิดขึ้น ก็จงกำหนดซึ่งการคิดนึกนั้นด้วย เมื่อลุกขึ้นพึงกำหนดว่า ***ลุกหนอ ๆ ๆ*** เมื่อนั่งพึงกำหนดว่า ***นั่งหนอ ๆ ๆ*** ขณะนั่งนั้นอาการเคลื่อนไหวเกี่ยวกับการนั่งเช่น งอขา ขยับมือ ฯลฯ ย่อมจะปรากฏ อาการที่ปรากฏขึ้นนั้น จะต้องกำหนดให้ครบเช่นกัน

เท่าที่กล่าวมานี้ เป็นการกล่าวเกี่ยวกับความเคลื่อนไหวของอิริยาบถ ๔ ทั้งนั้น การแสดงเป็นการแสดงอย่างรวบรัด โยคีผู้ปฏิบัติธรรมอาจกำหนดได้ไม่ครบสิ้น เนื่องด้วยสติสมาธิยังอ่อนอยู่มาก แม้กระนั้นก็จงอย่าได้ลดความพยายามที่จะกำหนดให้ได้เท่าที่จะกำหนดได้ เมื่อเจริญไปสติสมาธิก็จะกล้าแข็งขึ้น การกำหนดก็ย่อมจะไหวตามอาการของความเคลื่อนไหวนั้นๆ เท่าที่กล่าวมานี้ย่อมเป็นเพียงสังเขปเพื่อใช้เป็นหลักหรือแนวทางในการกำหนดเท่านั้น จากหลักการนี้จะเห็นว่ามีสิ่งที่ต้องกำหนดมากกว่านี้อีก แต่อย่าเพิ่งท้อใจว่ายากและจะกำหนดได้หมดหรือ? และจงอย่าประมาทว่าเป็นเรื่องน้อยด้วย เมื่อกำหนดไปก็จะแจ้งเป็นลำดับเรื่อยไป

นอกจากนี้ยังมีการล้างหน้า อาบน้ำ ชำระกาย ซึ่งจะต้องทำอย่างฉับไว ก็จงพยายามกำหนดให้ครบถ้วนเท่าที่จะพึงกำหนดได้ เช่น เอื้อมมือ หยิบขัน ตักน้ำ ลูบหน้า รดน้ำ ถูตัว ฯลฯ เป็นต้น เมื่อเสร็จกิจแล้วก็เปลี่ยนผ้าเช็ดตัว เช็ดหน้า ฯลฯ ความเคลื่อนไหวเหล่านี้ ต้องให้อยู่ในการกำหนดทั้งสิ้น

อนึ่ง เวลาที่เดินไปยังที่รับประทานอาหาร จงเดินด้วยการกำหนดจนถึงที่รับประทาน เห็นถ้วยชาม หรือมองหาถ้วยชามเอื้อมมือหยิบถูกถ้วยชาม จับช้อน อาหารร้อนหรือเย็น ตักอาหารก้มศีรษะรับประทานหมดแล้ว กลืนอาหารที่รวม ฯลฯ พึงกำหนดตลอดไป อย่าสักแต่ว่ารับประทาน

เท่าที่กล่าวมานี้ ก็พอเป็นแนวในการกำหนดได้แล้ว เมื่อได้ทำไปจนเกิดความเคยชินแล้วย่อมจะกำหนดได้สิ้นทุกระยะของอาการที่ปรากฏขึ้นมาทีเดียว สำหรับแรกกำหนดนั้นก็ย่อมจะมีการพลั้งเผลอบ้าง เป็นธรรมดา แต่จำต้องมีสติกำชับอย่าให้เกิดความเผลอได้บ่อยนัก

สรุปการปฏิบัติวิปัสสนา

อนึ่ง เท่าที่กล่าวมานี้ แม้จะเป็นการกล่าวโดยสังเขปก็ตามอาจไม่สามารถกำหนดจดจำได้หมดสิ้น จะขอกล่าวสรุปซ้ำอีกวาระหนึ่ง เพื่อให้สามารถจำได้ ซึ่งหน้าที่ที่จะต้องปฏิบัติกันเมื่อกล่าวโดยหลักใหญ่แล้วย่อมไม่มีมากนัก เช่น ในการเดินก็ใส่ใจการก้าวย่างพร้อมกับคำกำหนดว่า ***ซ้ายย่างหนอ ขวาย่างหนอ*** ระยะเดียว ขณะที่เดินช้าๆ ก็กำหนด ๒ ระยะในก้าวหนึ่งว่า ***ยกหนอ เหยียบหนอ*** ขณะนั่งอยู่ก็กำหนดว่า ***พองหนอ ยุบหนอ*** ขณะนอนก็ ***พองหนอ ยุบหนอ*** เช่นกัน เมื่อเวลานั่งนอนถ้าไม่มีอารมณ์อื่นใดต้องกำหนดแล้ว ก็กำหนดอารมณ์เดิมที่กำหนดอยู่ คือ ***พองหนอ ยุบหนอ*** ต่อไป นับว่าไม่เกินความสามารถอย่างไรเลย

ย่อมเป็นธรรมดาของปกติวิสัยจิต มักเตลิดเพลิดเพลินไปตามชอบใจขณะที่เริ่มฝึกหัด เมื่อจิตพลัดตกจากอารมณ์ไปก็จงตามกำหนดความเป็นไปของจิตนั้นจนกว่าจะกลับแนบในอารมณ์ที่กำหนดอยู่เดิม แล้วก็จงกำหนดว่า ***พองหนอ ยุบหนอ*** ต่อไป การกำหนดเมื่อเกิดความเคยชิน

หมดอายุ 25/02/2566

แล้ว ก็ย่อมจะทวีการกำหนดได้มากขึ้นตามความชำนาญ เพราะแรกกำหนดนั้นต้องกังวลอยู่กับจิตที่จะเตลิดอยู่เสมอ เมื่อได้สนใจกำหนดจิตที่เตลิดไปด้วยการขะมักเขม้น บ่อยครั้งเข้าจิตนั้นก็จะเริ่มติดอยู่ในอารมณ์ เมื่อจิตติดอยู่ในอารมณ์แล้ว การกำหนดอารมณ์ก็ยิ่งกระชับและทวีมากยิ่งขึ้น เมื่อกำหนดได้มากขึ้นแล้วก็จะรู้สึกเสมือนว่า ขณะที่กำหนด **พองหนอ** รูปพองกับจิตที่รู้ในรูปพองย่อมจะแนบเนื่องกันไป ในทำนองเดียวกันในขณะที่กำหนด **ยุบหนอ** รูปยุบกับจิตที่รู้ในรูปยุบนั้นก็ย่อมจะแนบเนื่องกันไป ขณะที่กำหนดอยู่นั้นนอกจากรูปกับนามแล้ว ไหนเลยจะมี บุคคล สัตว์ เรา เขา ตามที่คนสามัญเข้าใจกัน เมื่อการกำหนดนี้ได้แจ่มชัดขึ้นแล้ว ก็จะรู้สึกว่า **รูปพอง กับจิตที่รู้นั้น** แม้จะเนื่องกันอยู่ แต่ก็เป็นคนละส่วน ไม่ใช่ส่วนเดียวกันจากการรู้แจ้งเห็นจริงนี้ เมื่อได้แก่กล้าขึ้นแล้ว ไม่ว่าจะกำหนดการเคลื่อนไหวใดๆ ก็ย่อมจะแจ่มชัดขึ้นในความเป็นไปของรูปของนาม ซึ่งเดิมเข้าใจว่าเป็น บุคคล สัตว์ เรา เขา ฯลฯ นั้นย่อมสลายไปสิ้น พร้อมกันนี้ก็เริ่มเกิดศรัทธา เลื่อมใส จากการรู้เห็นแจ้งจริง มีเพียงแต่รูปและนามเท่านั้น การรู้นี้เรียกว่า **ญาณ**

สามัญชนกับนักปฏิบัติรู้ชัดไม่เหมือนกัน

รู้ญาณอย่างนี้นับว่าเป็นปฐมญาณของวิปัสสนาญาณ นับว่าเป็นญาณที่มีความสำคัญยิ่งในการที่จะกำหนดให้ถูกต้อง เมื่อการกำหนดได้สืบเนื่องกันไปแล้ว พลังสมาธิก็ย่อมเติบกล้าขึ้นมาเป็นลำดับ ขณะที่กำหนดอยู่ด้วยความสนใจ จะพึงได้เห็นการเกิดขึ้นและเสื่อมไปในฉับพลัน อันเป็นการเห็นที่ตรงกันข้ามกับทัศนะของสามัญชนคนธรรมดา กล่าวคือ สามัญชนคนธรรมดาย่อมเห็นว่า รูป นามนี้ทรงอยู่ตลอดเวลาชั่วชีวิต นับแต่จำความได้เป็นต้นมาตราบถึงปัจจุบันนี้ รูปเมื่อเด็กๆ นั้นเอง โตเป็นผู้ใหญ่ ทั้งรูปทั้งนามนี้แหละคือเรา ร่างกาย และจิตใจนี้คือเรา

แท้จริงหาได้เป็นเช่นนั้นไม่ ชั่วไม่ถึงระยะพริบตาบรรดารูป ที่เกิดมาก็ย่อมดับลงสิ้น ไม่มีรูปธรรม นามธรรมใดที่จะทรงอยู่ได้เลย เมื่อเกิดแล้วก็ย่อมดับลงและเกิดใหม่ดับไปสลับกันอยู่เช่นนี้ตลอดเสมอไป การกำหนดนี้เมื่อเริ่มเกิดความเคยชินแล้วก็ย่อมประจักษ์ ซึ่งความจริงในข้อเท็จจริงต่างๆ ด้วยตนเอง เช่น จากการกำหนด **พองหนอ ยุบหนอ** อยู่เป็นต้น **ขณะที่กำหนดนั้นในทันทีที่กำหนดรูปพองว่า พองหนอ รูปพองนั้นก็เสื่อมจางไปทันทีเหมือนกัน** จากธรรมชาติที่ปรากฏนี้ เมื่อได้กำหนดบ่อยครั้งแล้วย่อมจะรู้สึกว่า ทุกสิ่งทุกอย่างไม่มีอะไรเที่ยงเลย การที่ประจักษ์ความที่ไม่เที่ยงนี้ เรียกว่า **อนิจจานุปัสสนา**

จิตเมื่อได้ถูกขะมักเขม้นให้กำหนดอยู่แต่การไม่เที่ยงเช่นนี้อยู่เรื่อยๆ ไปนั้น ย่อมจะรู้สึกว่าเป็นเรื่องที่น่าอึดอัดยิ่งนัก การอึดอัดนี้ย่อมจะทำให้รู้แจ้งซึ่งความทุกข์ การเห็นซึ่งทุกข์นี้เรียกว่า **ทุกขานุปัสสนา**

หมดอายุ 23/02/2566

อนึ่ง ขณะที่กำลังสนใจการกำหนดอยู่นี้ความปวดเมื่อยขบชา ย่อมจะเข้าเบียดเบียนทำให้เกิดความท้อแท้ใจ จนสำนึกว่าตนนี้เป็นบ่อเกิดแห่งทุกข์ การที่สำนึกรู้เช่นนี้จัดเป็น **ทุกขานุปัสสนา** เช่นกัน

รูป นาม ที่กำหนดอยู่ด้วยความสนใจนั้น การเกิดการดับหรือการเสื่อมจางไปของรูป นาม ซึ่งสับเปลี่ยนเวียนวนกันอยู่โดยธรรมชาตินั้น ย่อมจะทำให้เกิดความรู้สึกว่า ไม่สามารถจะหน่วงเหนี่ยวหรือให้เป็นไปตามความต้องการปรารถนาของตนหรือใครผู้ใดได้เลย ซึ่งทั้งนี้แต่เดิมเคยยึดมั่น และสำคัญว่าเป็นตัวของตน เป็นสัตว์ บุคคล ฯลฯ มาแท้จริงนั้นย่อมเป็นเรื่องธรรมชาติ การเห็นซึ่งความจริงเช่นนี้ เรียกว่า **อนัตตานุปัสสนา**

ขณะที่กำหนดรูป นามอยู่ด้วยการรู้แจ้งเห็นจริงใน **อนิจจัง ทุกขัง อนัตตา** จนเกิดญาณเปี่ยมขึ้นแล้ว **อารมณ์ที่เป็นสังขารธรรมที่กำลังกำหนดอยู่นั้น ก็พลันดับลงพร้อมกับจิตที่กำหนดและไหลไปสู่พระนิพพานทันที**

สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า พร้อมด้วยพระอรหันต์ทั้งหลายที่ได้เสด็จไปสู่พระนิพพานกันนั้น ย่อมล้วนแต่เสด็จไปตามแนวนี้กันทั้งนั้น ถ้าปราศจากวิปัสสนาแล้วจะไปนิพพานไม่ได้เลยเป็นอันขาด ตามที่กล่าวกันว่า ขณะที่สดับพระธรรมเทศนาอยู่นั้นก็ย่อมสามารถบรรลุมรรคผลนิพพานกันได้นั้น โดยที่แท้แล้วย่อมมีการกำหนดรูป นามรวมอยู่ด้วย ดังนั้นจึงกล่าวได้ว่า วิปัสสนากรรมฐาน คือ ทางที่จะไปสู่พระนิพพาน สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าอีกทั้งพระอรหันต์ทั้งหลายย่อมอาศัยทางนี้เสด็จไปสู่พระนิพพานด้วยกันทั้งนั้น

ขึ้นชื่อว่าวิปัสสนาแล้วย่อมไม่แคล้วจากมหาสติปัฏฐานไปได้เลย ไม่องค์ใดก็องค์หนึ่งของ ๔ องค์ ในมหาสติปัฏฐานนี้รวมอยู่ด้วย คือ

๑) กายานุปัสสนาสติปัฏฐาน

๒) เวทนานุปัสสนาสติปัฏฐาน

๓) จิตตานุปัสสนาสติปัฏฐาน

๔) ธัมมานุปัสสนาสติปัฏฐาน

ดังนั้น พึงกล่าวได้อีกนัยว่า มหาสติปัฏฐานนี้ คือ เส้นทางที่สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าและพระอรหันต์ทั้งหลายได้อาศัยเป็นทางเสด็จไปสู่พระนิพพานกัน

ท่านผู้ปฏิบัติธรรมทั้งหลายที่ได้อ่านกันอยู่ในโอกาสนี้พึงตระหนักเถิดว่า ท่านกำลังอยู่บนทางที่จะไปสู่พระนิพพานกันแล้ว **กุศลบารมีอันเป็นบุพพาธิการที่ท่านได้ทำไว้ พร้อมด้วยอธิษฐานขอให้ได้มาซึ่ง มรรค ผล นิพพาน นั้นย่อมถึงวาระที่จะสนองผลให้เป็นไปตามที่ตั้ง**

หมดอายุ 23/02/256

ปณิธานไว้แล้ว ดังนั้นท่านทั้งหลายจงทำจิตให้มั่นเถิดว่า ท่านได้มาอยู่บนเส้นทางอันสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าและพระอรหันต์ทั้งหลายได้ใช้เป็นทางไปสู่พระนิพพานกันแล้ว จงภูมิใจเถิดว่า **สมาธิธรรมและปัญญาธรรมอันวิเศษล้ำ ที่สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าและพระอรหันต์ได้พบได้เห็นกันไปนั้น ท่านก็ย่อมได้พบได้เห็นเช่นกัน พร้อมกันนี้รสพระธรรมอันสุขุมคัมภีรภาพและลึกซึ้งชื่นฉ่ำ ซึ่งท่านไม่เคยได้ลิ้มได้ชิมมาในชั่วชีวิต ก็ย่อมจะได้พบ ได้เห็น ได้ลิ้ม ได้ชิมกันโดยทั่วถ้วนอย่างแน่นอน**

อนึ่ง บรรดารูปธรรม นามธรรมทั้งหลายที่ทรงไว้ซึ่งอนิจจัง ทุกขัง อนัตตา นั้น ก็ย่อมจะสว่างกระจ่างขึ้นมาในปัญญาญาณของท่าน นับจากรางๆ เลือนๆ จนสว่างกระจ่างแจ่มตราบจนได้รู้แจ้งเห็นจริงในมรรค ผล และนิพพาน เสมือนสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าและพระอรหันต์ทั้งหลายได้รู้แจ้งเห็นจริงกันไปแล้ว ทั้งนี้โดยไม่ช้าไม่นานภายใน ๑ เดือน ๑๕ วัน หรือ ๗ วัน ก็ย่อมอาจบรรลุได้ ถ้ามีกุศลบารมีแก่กล้าเป็นทุนหนุน ก็ย่อมบรรลุได้ภายใน ๗ วัน

ดังนั้น พึงตระหนักเถิดว่า การแสวงหาธรรมวิเศษนี้ย่อมต้องทำด้วยตนเองไม่ใช่ผู้อื่นทำให้ จึงสามารถจะบรรลุได้ภายใน ๗ วันหรือ ๑๕ วัน หรือ ๑ เดือน เช่น พระอริยเจ้าทั้งหลายที่ได้บรรลุกันไปแล้ว และผลอันเกิดจากบรรลุมรรค ผล นิพพาน เพียงครั้งแรกนี้ ย่อมจะประหาณสักกายทิฏฐิกับวิจิกิจฉา และสีลัพพตปรามาส อันเป็นวังน้ำวนที่ทำให้ท่านต้องไปสู่อบายภูมิเป็นสมุจเฉท ไม่มีเศษเหลือแม้แต่น้อย ความทุกข์ทั้งหลายที่จะต้องได้เสวยกันไปชั่วสังสารวัฏฏ์นั้นย่อมจะพินาศสลายลงในชั่วกาลขณะที่ท่านแสวงหาธรรมวิเศษนี้อย่างแน่นอน ขอจงพยายามขะมักเขม้นแสวงหาธรรมวิเศษโดยปราศจากการย่อท้อในอุปสรรคทั้งปวงเถิด

ในที่สุดนี้ ขอท่านทั้งหลายจงประสบความสำเร็จในการรู้แจ้งเห็นจริงซึ่ง มรรค ผล นิพพาน อันเป็นธรรมวิเศษ ที่สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธจ้า พร้อมทั้งพระอรหันต์เจ้าและพระอริยบุคคลทั้งหลายได้ประสบกันไปแล้วแต่กาลอดีตโดยเร็วพลัน เทอญ

จิรं ติฏฺฐตุ สทฺธมฺโม

ขอพระพุทธศาสนาจงดำรงอยู่ชั่วกาลนิรันดร

หมดอายุ 23/02/2566

๔.
พระไตรลักษณ์

พระไตรลักษณ์[๑]

การเจริญกรรมฐาน มีอยู่ ๒ ประการ คือ การเจริญสมถกรรมฐานประการหนึ่ง และการเจริญวิปัสสนากรรมฐานอีกประการหนึ่ง

การเจริญสมถกรรมฐานนั้น มีการเจริญกันแม้ในสมัยที่พระพุทธศาสนายังไม่ได้อุบัติขึ้นในโลก แต่เมื่อถึงสมัยที่พระพุทธศาสนาอุบัติขึ้นในโลกแล้ว การเจริญสมถกรรมฐานก็หย่อนความนิยมลง ทั้งนี้ก็เพราะเมื่อบุคคลทั้งหลายได้รู้จักคุณค่าของการเจริญวิปัสสนากรรมฐานแล้ว ก็ได้หันมาเจริญวิปัสสนากรรมฐานกันเป็นส่วนมาก

แท้จริงการเจริญสมถกรรมฐานก็นับว่าเป็นภาวนามยกุศล อันประเสริฐอยู่ประการหนึ่ง แต่ไม่มีคุณภาพเป็นพิเศษเท่าเทียมกับการเจริญวิปัสสนากรรมฐาน เพราะการเจริญสมถกรรมฐานนี้ย่อมมีอยู่ทั้งสมัยนอกพุทธกาลและในพุทธกาล ซึ่งบรรดาบุคคลผู้ใฝ่ใจทั้งหลายอาจเจริญได้เสมอ

เราท่านทั้งหลายก็ได้เคยเจริญสมถกรรมฐานกันมาด้วยกันแล้วทุกท่าน ถึงแม้บางท่านจะไม่เคยเจริญในปัจจุบันชาตินี้ แต่ในอดีตชาติย่อมเคยเจริญมาด้วยกันแล้วทั้งสิ้น และได้เคยเจริญกันมาจนนับครั้งไม่ถ้วนแล้วด้วย นี้ประการหนึ่ง

อีกประการหนึ่ง อานิสงส์ของการเจริญสมถกรรมฐานนี้จะได้ผลอย่างมากเพียงไปเกิดใน **พรหมโลก** ภูมิใดภูมิหนึ่งตามกำลังที่ตนปฏิบัติได้ เมื่อสิ้นอานิสงส์ของกุศลนั้นแล้วก็ต้องกลับมาเกิดในกามสุคติภูมิ และต่อจากนั้นก็อาจไปเกิดในภูมิใดๆ ตลอดลงไปจนถึงอบายภูมิก็ได้ แล้วแต่กรรมที่แต่ละบุคคลได้กระทำไว้

จึงเป็นอันเห็นได้ว่า **การเจริญสมถกรรมฐานนั้น ไม่สามารถจะนำสัตว์ให้พ้นไปจากสังสารวัฏฏทุกข์ ได้อย่างจริงจังประการใด** ต่างกับการเจริญวิปัสสนากรรมฐาน เพราะการเจริญวิปัสสนากรรมฐานนั้น จะมีได้แต่ในสมัยพุทธกาลเท่านั้น สมัยนอกพุทธกาลไม่อาจมีขึ้นได้ ทั้งนี้เพราะว่า**การเจริญวิปัสสนากรรมฐานนั้น จะบังเกิดมีขึ้นได้ก็โดยเฉพาะพระสัพพัญญุตญาณของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าโดยเฉพาะเท่านั้น** ฉะนั้นตราบใดที่ยังไม่มีพระสัมมาสัมพุทธเจ้าอุบัติขึ้นในโลก การเจริญวิปัสสนากรรมฐานก็ย่อมมีขึ้นไม่ได้

---

[๑] พระอาจารย์ ดร. ภัททันตะ อาสภมหาเถระ ธัมมาจริยะ อัคคมหากัมมัฏฐานาจริยะ บรรยายในการประชุมวิปัสสนาจารย์ทั่วราชอาณาจักร ณ พระอุโบสถวัดมหาธาตุยุวราชรังสฤษฎ์ พระนคร เมื่อวันที่ ๓ ธันวาคม พุทธศักราช ๒๔๙๙.

หมดอายุ 23/02/2566

บุคคลใดๆ แม้จะมีความใฝ่ใจการปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานอยู่ หากในสมัยพุทธกาลไม่ได้เกิดในภูมิประเทศอันเหมาะสมแล้ว ก็ไม่มีโอกาสจะได้เจริญวิปัสสนากรรมฐานได้ เป็นอันเกิดมาเสียเวลาเปล่าไปชาติหนึ่ง การเกิดมาเสียเวลาเปล่าดังกล่าวนี้ของแต่ละบุคคลนั้น มีปริมาณมากมายเหลือที่จะคณา ด้วยการเจริญวิปัสสนากรรมฐานเป็นภาวนามยกุศลอันมีอยู่เฉพาะกาลดังนี้ จึงนับว่าเป็นคุณภาพพิเศษประการหนึ่ง

อีกประการหนึ่ง **อานิสงส์ของการเจริญวิปัสสนากรรมฐาน สามารถนำบุคคลผู้เจริญให้พ้นไปจากสังสารวัฏฏทุกข์ได้อย่างจริงจัง** ผู้ใดปฏิบัติจนถึงมรรคผลเกิดขึ้นแก่ตนแล้ว ย่อมตัดภพชาติให้น้อยลง อย่างมากจะเหลืออีกเพียง ๗ ชาติ และถ้าสามารถเจริญจนอรหัตตมัคค อรหัตตผลจิตเกิดขึ้นแล้ว ย่อมตัดภพชาติให้สิ้นไปไม่มีเหลือ ไม่จำต้องเวียนว่ายตายเกิดอีกต่อไป การเจริญวิปัสสนากรรมฐานนี้จึงนับว่ามีคุณภาพเป็นพิเศษอีกประการหนึ่ง ซึ่งเราท่านทั้งหลายยังไม่เคยได้เจริญวิปัสสนากรรมฐานกันมาแต่ก่อน หรือจะได้เคยเจริญกันมาบ้างก็แต่เพียงเล็กน้อย ยังไม่ถึงขนาดที่มรรคผลเกิดขึ้นแก่ตน จึงยังไม่พ้นไปจากสังสารวัฏฏทุกข์

การที่กล่าวว่าเราท่านทั้งหลายเคยเจริญสมถกรรมฐานกันมาแต่อดีตชาติมากมายหนักหนาจนนับครั้งไม่ถ้วนนั้น ก็โดยอาศัยหลักฐานอันเป็นพุทธวจนะตรัสเทศนาไว้ว่ามหากัป คือโลกที่เราอาศัยอยู่นี้ ได้ถูกทำลายด้วยไฟ ด้วยน้ำ ด้วยลมมามากมาย จนไม่สามารถจะนับจะประมาณได้ว่าเป็นจำนวนกี่ครั้งกี่หน เมื่อโลกจะถูกทำลายแต่ละครั้งนั้น บรรดาสัตว์ทั้งหลายที่อาศัยอยู่ในโลกก็ต้องไปเกิดในพรหมภูมิด้วยกันทั้งสิ้น และ**การที่สัตว์จะไปเกิดในพรหมภูมิได้ก็ต้องอาศัยอานิสงส์ของฌาน** ฉะนั้นจึงเป็นข้อพิสูจน์ให้เห็นได้ว่า เราท่านทั้งหลายนี้ได้เคยปฏิบัติสมถกรรมฐานกันมาถึงได้ฌานนั้นมากมายหลายชาติ จนไม่สามารถจะนับประมาณได้เช่นกัน

เหตุที่เราท่านทั้งหลายได้เจริญวิปัสสนากรรมฐานจนถึงได้ฌานและได้ไปเกิดในพรหมภูมินั้นก็คือ ก่อนที่โลกจะถูกทำลายแต่ละครั้งย้อนถอยหลังไปประมาณ ๑ แสนปี มีเทพยดาองค์หนึ่งมีนามว่า **โลกพยุหะ** ได้มาประกาศก้องไปทั่วท้องจักรวาล เพื่อให้ปวงสัตว์ทั้งหลายได้สำนึกตนว่าอีก ๑ แสนปีโลกนี้จะถึงซึ่งความพินาศ และเพื่อให้สัตว์ทั้งหลายได้พ้นไปจากโลกนี้ก่อนที่โลกจะถูกทำลาย จึงเชิญชวนให้บรรดาสัตว์ทั้งหลายได้เจริญ **พรหมวิหารธรรม** ๔ ประการ คือ **เมตตา กรุณา มุทิตา และอุเบกขา** เมื่อโลกพยุหเทพเจ้าได้ประกาศไปเช่นนี้แล้ว สัตว์ทั้งหลายก็จะรู้สึกตระหนกตกใจ ต่างก็จะละซึ่งอกุศลที่ตนกระทำอยู่โดยฉับพลัน และหันมาเจริญพรหมวิหารธรรมกันทันที เมื่อสัตว์ทั้งหลายได้ละอกุศกรรมและมั่นอยู่ในพรหมวิหารธรรมโดยทั่วกันเช่นนี้ **อปราปริยเวทนียกรรม** ฝ่ายกุศลก็มีโอกาสนับสนุน จนกระทำให้สัตว์ทั้งหลายสามารถเจริญสมถกรรมฐานได้บรรลุฌาน อันมีอานิสงส์ให้สัตว์ทั้งหลายได้ไปบังเกิดในพรหมภูมิโดยทั่วกัน ดังที่สาธกหลักฐานกล่าวไว้ในวิสุทธิมรรคอรรถกถาว่า :-

หมดอายุ 23/02/2566

อปราปริยเวทนิยกมฺม รพิโต สสาเรสสรนฺโต สตฺโต นาม นตฺถิ

ซึ่งแปลเป็นใจความว่า ไม่มีสัตว์ใดเลยที่จะพ้นไปจากอปรายปริยเวทนิยกรรม

อันการที่สัตว์ทั้งหลายจะได้บังเกิดในพรหมภูมินั้น ย่อมแล้วแต่ความสามารถในการเจริญสมถกรรมฐานของตน แต่อย่างน้อยที่สุด ก็จะต้องพ้นไปจากเขตการทำลายของโลก คือ

ถ้าสมัยใดโลกถูกทำลายด้วยไฟ ก็ทำลายถึง**ปฐมฌานภูมิ** สมัยนั้นสัตว์ทั้งหลาย**จะต้องเจริญสมถกรรมฐานให้ได้ผลถึงทุติยฌานกุศล** เพื่อไปบังเกิดในทุติยฌานภูมิ

สมัยใดโลกถูกทำลายด้วยน้ำ ก็ทำลายถึง**ทุติยฌานภูมิ** สมัยนั้นสัตว์ทั้งหลาย**จะต้องเจริญสมถกรรมฐานให้ได้ผลถึงตติยฌานกุศล** เพื่อไปบังเกิดในตติยฌานภูมิ

สมัยใดโลกถูกทำลายด้วยลม ก็ทำลายถึง**ตติยฌานภูมิ** สมัยนั้นสัตว์ทั้งหลาย**จะต้องเจริญสมถกรรมฐานให้ได้ผลถึงจตุตถฌานกุศล** เพื่อไปบังเกิดในจตุตถฌานภูมิ
(ฌานกุศลที่ได้กล่าวมานี้ หมายถึง ฌานกุศลที่นับตามจตุถนัย)

สำหรับผู้ที่มีอินทรีย์แก่กล้าอาจเจริญสมถกรรมฐานให้ได้ผลสูงยิ่งขึ้นไป จนถึงได้ไปเกิดในภวัคคภูมิ อันจะมีอายุยืนอยู่ในภูมินั้นนานถึง ๘๔,๐๐๐ มหากัปก็ได้

การปฏิบัติสมถกรรมฐานได้ อันมีผลให้เกิดในพรหมภูมิอันมีอายุยืนนานนั้น ไม่ใช่เป็นการพ้นทุกข์อย่างจริงจังประการใด พระสัมมาสัมพุทธเจ้ามิได้ทรงสรรเสริญเพราะเป็นการเสียเวลาเปล่า เมื่อสิ้นอานิสงส์แห่งกุศลนั้นแล้วก็ย่อมต้องกลับมาเกิดในกามสุคติภูมิ และต่อไปถ้าขาดความสำรวมระวังให้ดีแล้ว ก็อาจจะไปสู่อบายภูมิอันเป็นที่เกิดของสัตว์นรก เปรต อสุรกาย และดิรัจฉานได้ ดังที่ได้กล่าวมาแล้ว

อันหลักฐานที่พระพุทธองค์ไม่ทรงสรรเสริญการไปเกิดในพรหมภูมินั้น อาจสันนิษฐานได้จากเมื่อพระพุทธองค์ได้ตรัสรู้แล้ว ได้ทรงระลึกถึงท่านอาฬารดาบสและท่านอุทกดาบสทั้งสอง ก็ปรากฏในพระญาณว่าท่านทั้งสองนี้ได้ไปปฏิสนธิในอรูปพรหมเสียแล้วทั้งสองท่าน จึงทรงพระอุทานว่า "เสียเวลาเสียแล้ว" ดังนี้เป็นต้น นอกจากนั้นในสมัยพุทธกาลได้มีพรหมองค์หนึ่งพิจารณาเห็นความเดือดร้อนของบุคคลทั้งหลาย ได้มากราบทูลพระสัมมาสัมพุทธเจ้าว่า บุคคลทั้งหลายเหล่านี้ มีความเดือดร้อนเสมือนมีศรปักอยู่ที่ทรวงอก และมีไฟสุมอยู่เบื้องต่ำ ขอให้พระพุทธองค์ทรงหาอุบายที่จะให้บุคคลทั้งหลายได้พยายามศึกษาสมาธิธรรม เพื่อว่าเมื่อตายแล้วจักได้ไปเกิดในพรหมภูมิ จะได้เสวยความสุขพ้นจากความทุกข์ทั้งปวง พระสัมมาสัมพุทธเจ้าตรัสตอบว่า การเจริญสมาธิธรรมอาจให้ผลดังกล่าวนั้น แต่ว่าไม่ใช่เป็นการพ้นทุกข์อย่างแน่นอนเพราะ**ในพรหมภูมินั้นยังไม่สิ้นโมหะ** บุคคลทั้งหลายที่มีทุกข์อยู่ก็โดยที่มีสักกายทิฏฐิอยู่ในสันดาน อันอุปมาเท่ากับมีศรเสียบอยู่ที่อุระประเทศ มีไฟสุมอยู่เบื้องล่าง **บุคคลที่จะถอนออกซึ่งศรที่**

เสียบอยู่พร้อมกับรักษาพิษของมันนั้น จะต้องใช้ปัญญาประกอบกับความพยายาม ถึงพร้อมด้วยสติเจริญวิปัสสนากรรมฐาน จึงจะสามารถถอนสักกายทิฏฐิออกจากสันดานได้ อันนี้จึงจะเป็นการพ้นทุกข์ได้แน่นอน

ส่วนที่ว่าเมื่อสิ้นอานิสงส์แห่งการเจริญสมถกรรมฐานแล้ว จะต้องกลับมาเกิดในกามสุคติภูมิ และถ้าขาดการสังวรที่ดีแล้วก็อาจจะต้องไปเกิดในอบายภูมินั้น ตัวอย่างที่จะชี้ให้เห็นง่ายๆ ในขณะนี้ก็คือ การที่ได้ไปเกิดในพรหมภูมิดังกล่าวมาแล้วนั้น มิใช่เฉพาะเราท่านทั้งหลายที่ปรากฏอยู่ ณ ที่นี้เท่านั้น แม้บุคคลที่อยู่ในที่อื่นตลอดจนสัตว์ดิรัจฉานทั้งหลาย มีจิ้งจก ตุ๊กแก นก หนู ที่เห็นๆ อยู่เหล่านี้เป็นต้น ก็ล้วนแต่ได้เคยไปเกิดในพรหมภูมิจนนับครั้งไม่ถ้วนมาด้วยกันแล้วทั้งนั้น และเมื่อหมดอานิสงส์แห่งกุศลนั้นแล้วก็ปรากฏให้เห็นๆ อยู่ดังนี้ ฉะนั้น จึงกล่าวได้ว่าการเจริญสมถกรรมฐานนั้นไม่สามารถจะนำสัตว์ให้พ้นไปจากสังสารวัฏฏทุกข์ได้อย่างแท้จริงประการใด

ส่วนการเจริญวิปัสสนากรรมฐาน ซึ่งได้กล่าวว่าเราท่านทั้งหลายไม่เคยได้ปฏิบัติกันหรือหากจะได้ปฏิบัติมาบ้างก็ยังไม่ถึงขนาดที่มรรคผลเกิดขึ้นแก่ตนนั้น ก็เพราะการเจริญวิปัสสนากรรมฐานก่อนที่จะถึงซึ่งความสำเร็จ คือ การที่มัคคจิตผลจิตจะเกิดขึ้นนั้นจะต้องประกอบพร้อมด้วย **โพธิปักขิยธรรม ๓๗ ประการ** และในโพธิปักขิยธรรมเหล่านั้นย่อมมีสัมมัปปธานเป็นองค์ประกอบด้วยประการหนึ่ง และองค์หนึ่งแห่งสัมมัปปธาน ๔ นั้น พระพุทธองค์ทรงแสดงไว้ว่า :-

อนุปฺปนฺนานำ กุสลานำ อุปฺปาทาย วายาโม

ซึ่งแปลเป็นใจความว่า ความเพียรเพื่อให้กุศลธรรมที่ยังไม่เคยให้เกิดขึ้น อันเราท่านทั้งหลายที่เวียนว่ายตายเกิดอยู่ในวัฏฏสงสารนี้ ย่อมมีชาติความเกิดนับถอยหลังไปไม่มีที่สิ้นสุด ฉะนั้น กุศลใดๆ ที่นอกจากโลกุตตรกุศลแล้ว ที่ยังไม่เคยเกิดในสันดานของแต่ละบุคคลนั้นย่อมไม่มี บรรดาโลกียกุศลทั้งหลายย่อมเคยเกิดมาแล้วทั้งนั้น ฉะนั้นคำว่ากุศลที่ยังไม่เคยเกิดในพุทธวจนะนี้ย่อมหมายเอาโลกุตตรกุศลเพราะ **โลกุตตรกุศลจะเกิดขึ้นได้ก็โดยอาศัยการเจริญวิปัสสนากรรมฐานโดยเฉพาะเท่านั้น** ถึงแม้ว่าชาติคือความเกิดของแต่ละบุคคล เมื่อนับถอยหลังไปไม่มีที่สิ้นสุดก็ดี แต่โอกาสที่จะได้เจริญวิปัสสนากรรมฐานก็ย่อมหาได้ยาก เพราะการเจริญวิปัสสนากรรมฐานนั้นมีอยู่แต่ในสมัยพุทธกาลอันเป็นเฉพาะกาล ไม่ได้มีอยู่เสมอไป โอกาสที่บุคคลแต่ละคนจะได้ปฏิบัติจึงหาได้ยากดังกล่าวแล้วประการหนึ่ง และถ้าเราท่านทั้งหลายได้เคยปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานกันมาจนถึงขั้นมรรคผลเกิดแล้ว เราท่านทั้งหลายก็คงจะได้พ้นไปจากสังสารวัฏฏทุกข์นี้แล้ว ไม่จำต้องเวียนว่ายตายเกิดตลอดมาจนบัดนี้ นี้ก็เป็นข้อยืนยันอีกประการหนึ่ง

การเจริญวิปัสสนากรรมฐานที่ว่ามีอยู่แต่ในสมัยพุทธกาล นอกสมัยพุทธกาลไม่อาจเกิดมีขึ้นได้นั้น ถ้าจะกล่าวอย่างรวบรัดก็อาจกล่าวได้ว่าเพราะ **การเจริญวิปัสสนากรรมฐานนั้น**

ต้องมีรูป นามขันธ์ ๕ เป็นอารมณ์ และรูป นามขันธ์ ๕ ซึ่งเป็นปรมัตถสภาวะนั้น ย่อมมีพระไตรลักษณ์ปรากฏอยู่ เมื่อใช้สติกำหนดรูป นามอยู่อย่างไม่ขาดสายแล้ว **พระไตรลักษณ์** ก็ย่อมจะปรากฏ แต่อย่างไรก็ดี พระไตรลักษณ์ที่จะเป็นอารมณ์ของวิปัสสนากรรมฐานได้นั้น จะต้องเกิดจากสัพพัญญุตญาณของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าโดยเฉพาะ นอกจากพระสัมมาสัมพุทธเจ้าแล้ว ไม่มีใครจะสามารถนำมาสั่งสอนได้ เว้นแต่จะได้ฟังคำสั่งสอนมาจากพระพุทธองค์ก่อน ดังปรากฏหลักฐานในสัมโมหวิโนทนีอรรถกถาว่า :-

อนตฺตลกฺขณํ ปญฺญาปนสฺส อญฺญสฺส กสฺสจิ อวิสโย สพฺพญฺญุพุทฺธานเมว วิสโยเอวเมตํอนตฺตลกฺขณํ อปากฏๆ ตสฺมา สตฺถา อนตฺตลกฺขณํ ทสฺเสนฺโต อนิจฺเจน วา ทสฺเสติ ทุกฺเขน วา อนิจฺจทุกฺเขหิ วา

ซึ่งแปลเป็นใจความว่า อนัตตลักขณะเป็นวิสัยของพระสัพพัญญูพุทธเจ้าพระองค์เดียว ผู้อื่นไม่สามารถสอนได้ เพราะว่าอนัตตลักขณะนั้นสุขุมคัมภีรภาพยิ่งนัก ไม่อาจจะเห็นได้ชัดโดยง่ายในการเทศนาของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ก็ทรงเทศนาอนิจจัง ทุกขังก่อน แล้วจึงเทศนาอนัตตาต่อภายหลังดังมีเรื่องกล่าวว่า สมัยนอกพุทธกาล มีพระดาบสองค์หนึ่งนามว่า **สรภังคดาบส** ก็คือพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ในสมัยที่เสวยพระชาติเป็นพระบรมโพธิสัตว์กำลังสร้างพระบารมีอยู่นั้นเอง ได้ทรงสอนให้สัตว์ทั้งหลายรู้จักอนิจจังและทุกขัง ส่วนอนัตตานั้นไม่สามารถจะสอนได้ และแท้จริงอนิจจัง ทุกขังที่ท่านสรภังคดาบสสอนนั้น ก็ไม่ใช่อนิจจัง ทุกขังแท้ เป็นเพียงอนิจจัง ทุกขังเทียม เพราะอนิจจัง ทุกขังที่ท่านสรภังคดาบสสอนนั้น ถือสมมติบัญญัติเป็นอารมณ์ หาใช่ปรมัตถบุคคลใดถึงแก่ความตาย ก็สอนว่าลักษณะเช่นนั้นแหละเป็นอนิจจัง ส่วนทุกขังนั้นก็เมื่อบุคคลใดได้รับความลำบาก มีการเจ็บป่วยหรือถูกภัยใดๆ เบียดเบียนก็กล่าวว่านี้แหละเป็นทุกขัง ส่วนอนัตตานั้นท่านไม่อาจสอนได้

นี้จะเห็นได้ว่า แม้แต่พระบรมโพธิสัตว์ ก่อนแต่การตรัสรู้ซึ่งสัพพัญญุตญาณนั้น ก็ไม่อาจจะสอนพระไตรลักษณ์ให้สมบูรณ์ได้ ถึงแม้การสอนเพียงอนิจจัง ทุกขัง ก็ถือสมมติบัญญัติเป็นอารมณ์หาใช่ปรมัตถอารมณ์ไม่ อนิจจัง ทุกขังดังกล่าวนั้น จึงยังหาใช่อารมณ์วิปัสสนากรรมฐานไม่ และการพิจารณาโดยถือสมมุติบัญญัติเป็นอารมณ์เช่นนั้น ไม่อาจเป็นเหตุให้อนัตตาปรากฏเกิดขึ้นได้เลย จึงไม่สามารถถอน **สักกายทิฏฐิ** อันอุปมาเหมือนศรเสียบอยู่ที่อุระประเทศออกได้เลย อนัตตลักขณะจะปรากฏเกิดขึ้นได้ก็ต่อเมื่อมีการพิจารณาอนิจจลักขณะ ทุกขลักขณะอันเกิดจากปรมัตถอารมณ์ และได้เห็นลักษณะทั้งสองนั้นอย่างแจ้งชัดแล้ว เมื่อนั้นแหละอนัตตลักขณะจึงจะปรากฏเกิดขึ้นได้ดังปรากฏในมูลฎีกาว่า :-

อนตฺตลกฺขณปญฺญา ปนสฺส อญฺเญสํ อวิสยตา อนตฺตลกฺขณทีปกานํ อนิจฺจ-ทุกฺขลกฺขณานญฺจ ปญฺญาปนสฺส อวิสยตา ทสฺสิตาโหติ เอวํ ปน ทุปฺปญฺญาปนตา เอเตสํ ทุรุปฏฐานตายโหติ

หมดอายุ 23/02/2566

ซึ่งแปลเป็นใจความว่า อนัตตลักขณะนี้สุขุมคัมภีรภาพยิ่งนัก ใช่วิสัยที่ผู้อื่นจะรู้ได้ ต้องอาศัยสัพพัญญุตญาณของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าโดยเฉพาะเท่านั้น **การที่จะเห็นอนัตตลักขณะได้แน่ชัดนั้น จะต้องอาศัยการเห็นอนิจจลักขณะ ทุกขลักขณะ ได้แจ้งชัดเสียก่อน** อาจกล่าวได้ว่า อนิจจลักขณะ ทุกขลักขณะเป็นเหตุ อนัตตลักขณะเป็นผล เพราะฉะนั้นถ้าเหตุถูก ผลก็ย่อมเกิด ถ้าเหตุผิด ผลก็เกิดไม่ได้

อนิจจลักขณะและทุกขลักขณะที่ปรมัตถอารมณ์นั้นเป็นไฉน บุคคลใดเพ่งพิจารณาขันธ์ ๕ รูปนามอยู่อย่างไม่ขาดสายจนเกิดความรู้สึกอย่างชัดแจ้งว่า

เมื่อรูปกระทบตา อาการเห็นเกิดขึ้นขณะหนึ่งแล้วก็ดับไป

เมื่อเสียงกระทบหู อาการได้ยินเกิดขึ้นขณะหนึ่งแล้วก็ดับไป

เมื่อกลิ่นกระทบจมูก อาการรู้กลิ่นเกิดขึ้นขณะหนึ่งแล้วก็ดับไป

เมื่อรสกระทบลิ้น อาการรู้รสเกิดขณะหนึ่งแล้วก็ดับไป

เมื่อเย็นร้อนอ่อนแข็งกระทบกาย อาการรู้สัมผัสเกิดขึ้นขณะหนึ่งแล้วก็ดับไป

เมื่อธัมมารมณ์กระทบใจ อาการรู้สึกเกิดขึ้นขณะหนึ่งแล้วก็ดับไป

ธรรมทั้งหลายที่เกิดขึ้นขณะหนึ่งแล้วก็ดับไปดังกล่าวนี้ สักแต่ว่าเป็นสภาวะ หาใช่มีสัตว์มีบุคคลเป็นผู้เห็น ได้ยิน ได้กลิ่น รู้รส รู้สัมผัส ได้นึกคิดอย่างใดไม่ และโดยที่สภาวะเหล่านี้เกิดขึ้นแล้วก็ดับไปนี้แหละเรียกว่า **อนิจจัง** คือความไม่เที่ยงและโดยที่เกิดขึ้นแล้วดับไป ไม่สามารถจะคงทนอยู่ได้นี้แหละเรียกว่า **ทุกขัง** คือความทนอยู่ไม่ได้ และเมื่อได้เห็นอนิจจัง ทุกขังอย่างชัดแจ้งแล้ว ความรู้ก็จะเกิดขึ้นอีกว่า อันการเกิดขึ้นและดับไปของสภาวธรรมเหล่านี้ เป็นลักษณะธรรมดาของสภาวธรรมนั้นๆ ใครจะอ้อนวอนขอร้องบังคับบัญชาให้เป็นอย่างอื่น กล่าวคือ เมื่อยังไม่เกิดไม่ให้เกิดขึ้น หรือเมื่อเกิดขึ้นแล้วไม่ให้ดับไป ดังนี้ก็ไม่สามารถจะบังคับบัญชาหรืออ้อนวอนขอร้องให้เป็นไปตามใจชอบได้ อันนี้แหละจึงชื่อว่า **อนัตตา** คือความไม่มีตัวตนที่จะอ้อนวอนขอร้องบังคับบัญชาให้เป็นไปอย่างอื่นได้ เมื่อเพ่งพิจารณาอยู่จนเกิดปัญญาเห็นชัดดังกล่าวแล้ว อันการที่ยึดมั่นถือมั่นมาแต่เดิมว่าเป็นนิจจัง คือเห็นว่าสังขาร รูป นามนี้เป็นของเที่ยง สังขาร รูป นามนี้เป็นสุข อัตตาสังขาร รูป นามนี้เป็นตัวตน ก็จะเพิกถอนเสียได้ เป็นอันว่าได้ละ **สักกายทิฏฐิ** ซึ่งอุปมาประดุจลูกศรที่เสียบอกอยู่ พร้อมด้วยไฟที่สุมอยู่เบื้องต่ำเสียได้

ในที่สุดนี้เป็นอันกล่าวสรุปความได้ว่า การเจริญกรรมฐานมีอยู่ ๒ ประการคือ การเจริญสมถกรรมฐานและการเจริญวิปัสสนากรรมฐาน การเจริญสมถกรรมฐานมีได้ทั้งในสมัยพุทธกาลและนอกพุทธกาล อานิสงส์ของการเจริญสมถกรรมฐานจะให้ผลไปเกิดในพรหมภูมิ เมื่อหมดอานิสงส์แล้วจะต้องกลับมาเกิดในกามภูมิอีก ไม่ใช่ทางที่จะพ้นทุกข์ได้แน่นอน เราท่านทั้งหลายเคยปฏิบัติสมถกรรมฐานกันมาคนละนับครั้งไม่ถ้วนมาแล้ว ส่วนการเจริญวิปัสสนากรรมฐาน

พิมพ์ครั้งที่ 25/02/2566

เป็นวิสัยของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าโดยเฉพาะ ผู้อื่นใดไม่สามารถจะนำมาสอนได้ การเจริญวิปัสสนากรรมฐานจะต้องประกอบด้วยการพิจารณารูป นาม ขันธ์ ๕ เป็นอารมณ์ เพ่งพินิจอยู่จนพระไตรลักษณ์ปรากฏ **อันพระไตรลักษณ์ที่จะปรากฏเป็นวิปัสสนาญาณนั้น จะต้องเกิดจากปรมัตถอารมณ์ ไม่ใช่บัญญัติอารมณ์** เมื่อได้เพ่งพิจารณาจนถึงวุฏฐานคามินีวิปัสสนาญาณแล้ว มัคคญาณผลญาณย่อมเกิดขึ้น อันอาจถอนสักกายทิฏฐิเสียได้ ซึ่งย่อมมีอานิสงส์ตัดภพชาติให้สิ้นไปในที่สุด ไม่ต้องเวียนว่ายตายเกิดอีกต่อไป ซึ่งเป็นทางพ้นทุกข์อย่างเที่ยงแท้แน่นอนและเป็นนิรันดร

ท่านพระวิปัสสนาจารย์ทั้งหลาย ในที่สุดแห่งการบรรยายนี้ **ขอเตือนให้ท่านทั้งหลายพึงพยายามช่วยกันรักษาวิธีการปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานที่ถูกต้องสมบูรณ์นี้ไว้ให้มั่นคงและเจริญยั่งยืนไปชั่วกาลนาน ขอให้ช่วยกันระวังอย่าให้การปฏิบัติอันไม่ถูกต้องแทรกซึมเข้ามาปะปนได้เป็นอันขาด** ประการสำคัญที่สุดก็คือ พระไตรลักษณ์อันจะเป็นปัจจัยให้เกิดวิปัสสนาญาณนั้น **ต้องเป็นพระไตรลักษณ์ที่มาจากปรมัตถอารมณ์ ไม่ใช่มาจากบัญญัติอารมณ์ คือขณะใดที่ยังเห็นว่าสัตว์บุคคลไม่เที่ยง สัตว์บุคคลเป็นทุกข์ สัตว์บุคคลเป็นอนัตตาอยู่ ไตรลักษณ์นั้นยังหาใช่พระไตรลักษณ์ที่จะเป็นปัจจัยให้เกิดวิปัสสนาญาณไม่** ต่อเมื่อใดเห็นแน่ชัดว่า รูป นามขันธ์ ๕ นี้ไม่เที่ยง เป็นทุกข์ เป็นอนัตตา โดยไม่มีสัตว์บุคคลเกี่ยวข้องด้วยแล้ว เมื่อนั้นจึงจะเป็นพระไตรลักษณ์อันจะเป็นปัจจัยให้วิปัสสนาญาณเกิดได้ ขอให้พระวิปัสสนาจารย์ทั้งหลาย จงเจริญมั่นคงในพระพุทธศาสนา เพื่อช่วยกันปฏิบัติกิจการทั้งหลายให้เจริญก้าวหน้ายิ่งๆ ขึ้นไปเทอญ.

หมดอายุ 23/02/2566

๕.
ปฏิจจสมุปบาท

พระธรรมเทศนา
ปฏิจฺจสมุปฺบาทสงฺเขปกถา[๑]

นโม ตสฺส ภควโต อรหโต สมฺมาสมฺพุทฺธสฺส ฯ

อวิชฺชาปจฺจยา สงฺขารา สงฺขารปจฺจยา วิญฺญาณํ วิญฺญาณปจฺจยา นามรูปํ. นามรูปปจฺจยา สฬายตนํ สฬายตนปจฺจยา ผสฺโส ผสฺสปจฺจยา เวทนา เวทนาปจฺจยาตณฺหา ตณฺหาปจฺจยา อุปาทานํ อุปทานปจฺจยา ภโว ภวปจฺจยาชาติ ชาติปจฺจยา ชรามรณํ โสกปริเทวทุกฺขโทมนสฺสูปายาสา สมฺภวนฺติ เอวเมตสฺส เกวลสฺส ทุกฺขกฺขนฺธสฺส สมุทโย โหตีติ.

บัดนี้จักแสดงพระธรรมเทศนาในปฏิจจสมุปบาทกถา โดยสมควรแก่กาลเวลา ดำเนินความว่า

ธรรมที่รู้ได้โดยยากในโลกมีอยู่ ๔ อย่าง คือ **อริยสัจ ๑ สัตว์โลก ๑ ปฏิสนธิ ๑ ปฏิจจสมุปบาท ๑ ธรรม ๔ อย่างนี้ เป็นธรรมที่รู้ได้ยาก ยากที่จะอธิบาย ยากที่จะแสดงให้เข้าใจได้** ณ ที่นี้จักแสดงเฉพาะปฏิจจสมุปบาทอย่างเดียว

ในปฏิจจสมุปบาทนั้น มีชาติความเกิด ชราความแก่ และมรณะความตายรวมอยู่ด้วย จักเริ่มแสดงชาติชรามรณะนี้ก่อน ชาติ คือความเกิด เกิดขึ้นแล้วก็มีชรา เมื่อชราหนักขึ้นก็มีมรณะตามมา เป็นธรรมนิยามอยู่อย่างนี้

มีผู้เข้าใจกันอยู่โดยมากว่า ผู้ที่มีจุติคือมรณะไปแล้ววิญญาณไปล่องลอยอยู่ก่อน ยังไม่ปฏิสนธิทันที ความเห็นอย่างนี้เป็นการเข้าใจผิด ที่จริงปฏิสนธิกับจุตินี้เกิดติดต่อกันทีเดียวโดยไม่มีระหว่างคั่นเลย ที่เข้าใจว่าเมื่อคนตายแล้ววิญญาณออกจากร่างไปล่องลอยอยู่กลางๆ นั้น ทรรศนะอย่างนี้พระพุทธศาสนาปฏิเสธ และจัดเป็นมิจฉาทิฏฐิอย่างหนึ่งเรียกว่า **อันตรภาวทิฏฐิ** คือเห็นว่าวิญญาณลอยอยู่กลางๆ พระพุทธศาสนาถือว่า พอจุติแล้วก็ปฏิสนธิต่อในทันทีนั้นโดยไม่มีระหว่างคั่นเลย

หมดอายุ 23/02/2566

[๑] พระอาจารย์ ดร. ภัททันตะ อาสภมหาเถระ ธัมมาจริยะ อัคคมหากัมมัฏฐานาจริยะ แสดง ณ วัดมหาธาตุยุวราชรังสฤษฎิ์ วันที่ ๙ กุมภาพันธ์ พุทธศักราช ๒๕๐๗.

อธิบายว่า จุติกับปฏิสนธินี้ เมื่อว่าโดยสมมุติฐานว่าเป็นระยะทางแล้วก็รู้สึกว่าอยู่ห่างไกลกันมากมายทีเดียว เช่นเมื่อเกิดเป็นมนุษย์แล้วตายไปเกิดเป็นเทวดาและพรหมตามลำดับขึ้นไปนั้น เทวดามีถึง ๖ ชั้น รูปพรหมมีถึง ๑๖ ชั้น และอรูปพรหมมีถึง ๔ ชั้น ยอดของภูมิชั้นสูงสุดนั้น ได้แก่ เนวสัญญานาสัญญายตนพรหม นับว่าสูงหรือไกลไปจากมนุษย์โลกนี้อย่างมากมายเหลือหลาย แต่เมื่อว่าโดยกาลเวลาแล้ว มันก็แวบเดียวเท่านั้นเองแหละ คือพอจุติตายลงก็ปฏิสนธิเกิดทันที จะตายจากภูมิไหนไปเกิดในภูมิไหน ไม่เลือกว่าสูงหรือต่ำ ไกลหรือใกล้ก็ตาม พอจุติแล้วก็ปฏิสนธิในทันทีทั้งนั้น และมนุษย์นี้พอตายแล้วอาจขึ้นไปเกิดในเนวสัญญานาสัญญายตนพรหมก็ได้ หรือเนวสัญญานาสัญญายตนพรหมนั้นเมื่อจุติแล้วอาจกลับลงมาเกิดเป็นมนุษย์ก็ได้ ถึงกระนั้นระยะกาลแห่งจุติกับปฏิสนธิก็ชั่วแวบเดียวเท่านั้น

ถ้ามองดูโดยฐานะหรือโดยระยะทางกันแล้ว ก็จะเห็นว่าภูมิอันเป็นที่บังเกิดของสัตว์โลกนั้นมันช่างห่างไกลกันมากเหลือเกิน เพราะระยะทางแต่ละชั้นละภูมินั้นห่างไกลกันมาก จากมนุษย์ผ่านเทวดา และเทวดาแต่ละชั้นๆ นั้น ก็ห่างกันมาก จากเทวดาผ่านพรหมอีก พรหมแต่ละชั้นนั้นยิ่งห่างกันมากหนักขึ้น ยิ่งอรูปพรหมแต่ละชั้นก็ยิ่งห่างไกลกันมากอย่างเหลือประมาณทีเดียว แต่เมื่อว่าโดยกาลเวลาแล้วก็ชั่วขณะจิตเดียว คือแวบเดียวเท่านั้นเอง พอจุติจิตดับแล้วปฏิสนธิจิตก็เกิดขึ้นทันทีในระยะกระชั้นชิดติดกันนั้น

เพราะเหตุที่เข้าใจคลาดเคลื่อนไปว่า เมื่อคนตายแล้ววิญญาณก็ออกจากร่างไปเที่ยวล่องลอยไม่เกิดในทันทีนี้เอง **ในบางลัทธิจึงมีการช่วยส่งวิญญาณผู้ตายด้วยพิธีกรรมต่าง ๆ การกระทำอย่างนั้นเป็นวิธีไม่ถูกตามทรรศนะของพระพุทธศาสนา ที่ถูกนั้นพอจุติจิตดับลงไปปฏิสนธิจิตก็เกิดขึ้นทันที ทั้งนี้ด้วยอำนาจพลังงานแห่งกรรมเป็นผู้ส่ง หาได้มีผู้ใดใครอื่นมาจัดแจงให้ไม่ กรรมเขาจัดแจงของเขาเอง** การที่เชื่อถือว่าวิญญาณล่องลอยไปมาอยู่นั้นเป็นการเข้าใจผิดและจัดเป็นอันตรายแก่ผู้ที่เชื่อถืออย่างร้ายแรงทีเดียว

ก็แหละในจำพวกที่เชื่อถือว่า จุติกับปฏิสนธิเกิดสืบเนื่องติดต่อกันนั้น ก็ยังมีที่เข้าใจคลาดเคลื่อนอยู่อีก คือ บางพวกเข้าใจว่าจิตดวงที่จุติในภพนี้แล้ว ก็ไปปฏิสนธิเกิดในภพหน้าอีก ทรรศนะอย่างนี้ก็ยังไม่ตรงตามหลักของพระพุทธศาสนาอยู่นั่นเอง **พระพุทธศาสนาถือว่า จิต เจตสิก และรูปในภพนี้ก็ดับหมดในภพนี้ จิต เจตสิก และรูปในภพหน้าก็เกิดขึ้นในภพหน้า ไม่ใช่อันเดียวกัน** แต่จะปฏิเสธว่าไม่สืบเนื่องกันก็ไม่ใช่ คือ จิต เจตสิก และรูปที่จุติดับไปในภพนี้นั้นแหละ เป็นปัจจัยให้ปฏิสนธิจิตพร้อมทั้งรูปเกิดในภพหน้า อุปมาเหมือนกับเมล็ดข้าวที่ชาวนาปลูกลงในที่นา มันเกิดเป็นต้นข้าวแล้วออกรวงเป็นเมล็ดข้าวขึ้นมา เมล็ดข้าวใหม่นั้นจะว่าเป็นเมล็ดข้าวอันเดียวกันกับเมล็ดข้าวที่ชาวนาปลูกลงไปนั้นก็ไม่ใช่ ฉันใดก็ดี จิต เจตสิก และรูปในภพนี้ก็ดับหมดในภพนี้ จิต เจตสิก และรูปในภพหน้าก็เกิดขึ้นใหม่ในภพหน้าจะว่ามันไม่สืบเนื่องกันก็ไม่ใช่ จะว่าเป็นอันเดียวกันก็ไม่ใช่ แต่มันเป็นเหตุปัจจัยสืบเนื่องกันฉันนั้น

หมดอายุ 23/02/2566

ถ้าเข้าใจว่า เมื่อคนตายแล้ววิญญาณออกจากร่างไปเกิดในภพใหม่ โดยวิญญาณเก่าไม่ดับเกิดสืบต่อไปเรื่อยๆ เพียงแต่ร่างกายเท่านั้นแตกดับสลายไป ส่วนวิญญาณไม่ดับไปเกิดในภพใหม่อีก ทรรศนะอย่างนี้พระพุทธศาสนาเรียกว่า **สัสสตทิฏฐิ** คือ ความเห็นว่าเป็นสิ่งเที่ยงยั่งยืนอยู่ตลอดไป จัดเป็นมิจฉาทิฏฐิอย่างรุนแรงประเภทหนึ่ง ถ้าเข้าใจว่า เมื่อคนตายแล้วทุกสิ่งทุกอย่างสูญไปหมด มีชาติปัจจุบันนี้เป็นที่สุด ไม่มีอะไรไปเกิดอีก ทรรศนะอย่างนี้พระพุทธศาสนาเรียกว่า **อุจเฉททิฏฐิ** คือความเห็นว่าทุกสิ่งทุกอย่างสูญหมดอย่างสิ้นซาก จัดเป็นมิจฉาทิฏฐิอย่างรุนแรงอีกประการหนึ่ง และมีโทษมากเพราะถ้าคนเราเห็นว่าชาติหน้าไม่มี ทำบุญไม่ได้บุญ ทำบาปไม่ได้บาปในชาตินี้แล้ว ก็ใครเลยจะไม่ทำบาป เพราะบาปมีเครื่องดึงดูดจูงใจให้ทำอยู่เป็นอันมากเหลือจะพรรณนา

เมื่อเชื่อว่าคนตายแล้ววิญญาณไม่ดับไปเกิดใหม่ ก็ว่าเป็นสัสสตทิฏฐิ ซึ่งเป็นความเห็นผิดประเภทหนึ่ง เมื่อเชื่อถือว่าคนตายแล้วสูญสิ้นซากไม่มีอะไรไปเกิดใหม่ ก็ว่าเป็นอุจเฉททิฏฐิ ซึ่งก็เป็นความเห็นผิดอีกประการหนึ่ง **ถ้าเช่นนั้นพระพุทธศาสนาถืออย่างไร?**

พระพุทธศาสนาถือว่า คนตายแล้วสูญก็มี คนตายแล้วเกิดก็มี อธิบายว่า พระอรหันต์จำพวกเดียวเท่านั้นที่ตายแล้วสูญคือ พระอรหันต์นั้นเมื่อปรินิพพานแล้วก็ไม่เกิด เป็นการสูญสิ้นภพชาติกันเลย บุคคลอื่นจากนั้นนับตั้งแต่พระอนาคามีบุคคลลงมา ตายแล้วต้องเกิดอีก เพราะฉะนั้น พระพุทธศาสนาจึงถือว่า ที่เชื่อว่าตายแล้วสูญก็เป็นมิจฉาทิฏฐิ ที่เชื่อว่าตายแล้วเกิดอีกก็เป็นมิจฉาทิฏฐิ ส่วนที่เชื่อว่าตายแล้วเกิดอีกก็มี ตายแล้วสูญไปก็มี นี้เป็นทางสายกลาง จัดเป็นสัมมาทิฏฐิ ความเห็นที่ถูกต้องตามทรรศนะของพระพุทธศาสนา

ก็แหละในจำพวกที่เป็นสัสสตทิฏฐิคือ ที่ถือว่าตายแล้วต้องเกิดต่อไปอีกนั้นเล่า ก็ยังมีทรรศนะต่างๆ กันแยกย่อยออกไปอีก กล่าวคือ บางพวกถือว่าตายแล้ววิญญาณไม่ดับ แต่ก็ไม่ชี้แน่นอนลงไปว่า จะเกิดเป็นอะไร บางพวกถือแน่นอนลงไปว่า คนตายแล้วต้องไปเกิดเป็นคน นกตายแล้วต้องไปเกิดเป็นนก แมวตายแล้วต้องเกิดเป็นแมว ยังมีบางพวกถือแน่ชัดลงไปยิ่งกว่านั้นว่า คนไทยตายแล้วต้องไปเกิดเป็นคนไทย คนพม่าตายแล้วก็ต้องไปเกิดเป็นพม่า คนฝรั่งตายแล้วต้องไปเกิดเป็นฝรั่ง ทรรศนะอย่างนี้ไม่ตรงตามหลักพระพุทธศาสนาเหมือนกัน พระพุทธศาสนาถือว่า **ตายแล้วจะไปเกิดที่ไหนเป็นอะไรนั่นแล้วแต่กรรมต่างหาก กรรมมีอำนาจจำแนกสัตว์โลกให้ไปเกิดเป็นอะไร ณ ภพภูมิไหนๆ ก็ได้** คือคนเรานี้ อาจเกิดไปเป็นสัตว์ดิรัจฉานก็ได้ เป็นสัตว์นรกก็ได้ เป็นเทวดาหรือเป็นพรหมก็ได้ แล้วแต่กรรมที่บุคคลได้สร้างสรรค์เอาไว้เป็นกฎเกณฑ์ แต่ถึงกระนั้นก็ตาม วิญญาณที่เกิดนั้นไม่ใช่ดวงเก่า ถ้าถือว่าดวงเก่าก็เป็นสัสสตทิฏฐิ ความจริงนั้น วิญญาณหรือจิต เจตสิก และรูปในภพนี้ ก็ดับหมดในภพนี้นั่นเอง ในภพใหม่ก็เกิดขึ้นใหม่ด้วยอำนาจของกรรมในภพก่อน

พิมพ์ที่ 23/02/56

ในจำพวกที่เป็นอุจเฉททิฏฐิ คือ ที่ถือว่าตายแล้วสูญนั้นก็ยังมีทรรศนะต่างๆ กัน แยกย่อยออกไปอีก กล่าวคือ ที่ถือว่าตายแล้วสูญบางส่วนก็มี ที่ถือว่าตายแล้วสูญทั้งหมดแต่สูญในฐานะต่างกันก็มี คือบางพวกเห็นว่า จำพวกมนุษย์ตายแล้วสูญ บางพวกเห็นว่าจำพวกพรหมตายแล้วสูญ บางพวกก็เห็นว่าจำพวกอรูปพรหมตายแล้วสูญ แต่ทั้งนี้ก็ถือลงกันว่า ตายแล้วสูญทั้งนั้น ทรรศนะดังนี้ก็ไม่ตรงตามหลักพระพุทธศาสนาเหมือนกัน **พระพุทธศาสนาถือว่า ตายแล้วสูญนั้นต้องเป็นพระอรหันต์จำพวกเดียวเท่านั้น นอกจากนั้นตายแล้วต้องเกิดอีกต่อไปจนกว่าจะสำเร็จเป็นพระอรหันต์**

มัชฌิมาปฏิปทา ข้อปฏิบัติที่ถือว่าเป็นทางสายกลางไม่ออกนอกลู่นอกทางนั้น ไม่ใช่ถือว่าวิญญาณในภพเก่านี้ไปเกิดในภพใหม่และไม่ใช่ถือว่าวิญญาณในภพเก่าดับสูญไปเลยโดยไม่มีอะไรที่เป็นปัจจัยสืบต่อไปในภพใหม่ ที่ถือว่าเป็นทางสายกลางที่ถูกนั้นคือ ถือว่าสภาวธรรมคือจิต เจตสิกและรูปในภพเก่าก็ดับไปในภพเก่า จิต เจตสิก และรูปในภพใหม่ก็เกิดขึ้นในภพใหม่ แต่ทว่าเป็นเหตุปัจจัยให้สืบเนื่องกันดังที่ได้แสดงเป็นอุปมาด้วยเมล็ดข้าวปลูกมาแล้วนั้น

ข้อว่า รูป นาม มันเกิดมันดับนั้นความหมายว่าอย่างไร?

หมายความว่า สภาวะของรูปและนามนี้เกิดแล้วดับเกิดแล้วก็ดับสืบต่อไปอย่างรวดเร็วที่สุดอยู่อย่างนี้ตลอดไป ผู้ที่ปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานหรือผู้ที่ได้เรียนรู้สภาวะปรมัตถธรรมเป็นอย่างดีแล้วจึงจะรู้ได้เห็นได้อย่างชัดแจ้งว่า สภาวะของรูปและนามนี้มันเกิดดับสืบเนื่องกันไปมิใช่สภาพนิ่งคงที่อยู่เฉยๆ สำหรับผู้ที่ไม่ได้เรียนและไม่ได้ปฏิบัตินั้น อย่าพูดถึงความดับของรูปและนามเลย แม้เพียงคำว่ารูปและนามก็ยังไม่รู้ความหมายที่ถูกต้อง

รูปนั้น ได้แก่สิ่งที่เราอาจแลเห็นได้ จับต้องได้ ถูกต้องได้ เมื่อกล่าวโดยหยาบๆ ก็ได้แก่อัตภาพร่างกายของคนเรานี้เอง นามนั้น ได้แก่สภาวะที่เราแลเห็นไม่ได้ จับต้องไม่ได้ ถูกต้องไม่ได้ โดยใจความ ณ ที่นี้ ได้แก่จิตความนึกคิดกับเจตสิกธรรมชาติที่ประกอบกับจิตปรุงแต่งจิตให้เป็นต่างๆ นาม รูปเหล่านี้มันเกิดดับสืบต่อกันอยู่เสมอ เก่าดับไป ใหม่เกิดขึ้นแทน

หากจะมีปัญหาว่า ถ้ารูป นามเหล่านี้มันเกิดดับอยู่เสมอแล้ว ไฉนคนเราจึงนั่งอยู่เฉยๆ อย่างนี้ ไม่เห็นมันเกิดมันดับที่ตรงไหนสักที

แก้ว่า สภาวธรรมนี้ละเอียดมาก ผู้ศึกษาจะพึงรู้ได้ด้วยข้ออุปมา เช่นดวงไฟที่เราแลเห็นกันอยู่นี้ ก็เกิดดับสืบต่อกันอยู่เหมือนกัน แม้ทางวิชาวิทยาศาสตร์ก็แสดงว่า ดวงไฟมันเกิดดับติดต่อกันไปไม่ใช่ดวงเดียวสว่างอยู่เฉยๆ ดังปรากฏแก่ตาคนเรา ความจริงมันดับแล้วเกิดต่อกันเรื่อยๆ ไปฉันใด รูป นามอันได้แก่ จิต เจตสิก และรูปเหล่านี้ มันเกิดดับติดต่อกันไปฉันนั้น และมันเกิดดับเร็วยิ่งกว่าดวงไฟเสียอีก เพราะฉะนั้น เราจึงไม่อาจมองเห็นได้ด้วยตาว่ามันเกิดดับอยู่เสมอ หากเราอนุมานเอาเองหรือด้วยเหตุที่ปัญญาเราอ่อนไม่มีกำลังเร็วพอ เราจึงไม่อาจรู้ได้ว่า รูปที่ดับ

ไปกับรูปที่เกิดขึ้นใหม่มันต่างกันอย่างไร เพราะมันกระชั้นชิดติดกันเหลือเกิน ความเปลี่ยนแปลงของรูปที่เกิดดับนั้น มันชั่วขณะนิดเดียวเท่านั้น เราจึงสังเกตไม่ได้

แต่ถ้าเราสังเกตดูจากระยะเวลาที่ห่างๆ เราก็จะเห็นได้ว่า รูปมันเกิดดับและเปลี่ยนแปลงไปจริงๆ เช่น รูปเมื่อเป็นเด็กกับรูปเมื่อเป็นผู้ใหญ่มันต่างกันมากทีเดียว ข้อนี้เราจะปฏิเสธว่า รูปเมื่อเป็นเด็กโน้นไม่ใช่รูปที่เป็นผู้ใหญ่นี้ไม่ได้ และจะรับว่าเป็นรูปอันเดียวกันเสียทั้งหมดก็ไม่ได้ แล้วทำไมมันจึงไม่เหมือนกันเล่า ทั้งนี้เพราะมันเกิดดับเกิดดับและค่อยๆ เปลี่ยนแปลงสภาพไปทีละนิด โดยที่เราไม่รู้สึกหรือสังเกตไม่เห็นความจริงนับแต่มันเกิดขึ้นแล้วมันก็ดับ และเปลี่ยนแปลงสืบต่อกันไปเรื่อยๆ ไม่ช้าไม่นานเท่าไรรูปชราก็มีปรากฏให้เห็นผู้ที่ชราเพียงเล็กน้อย ต่อไปมันก็ชรามากขึ้นทุกที ในที่สุดรูปมรณะก็ปรากฏให้เห็นแก่คนทั้งหลาย มันเกิดดับเปลี่ยนแปลงเรื่อยไปเป็นธรรมนิยามอย่างนี้ โดยไม่มีการหยุดยั้งเลย แต่ด้วยเหตุที่ปัญญาเราอ่อน จึงไม่สามารถที่จะเห็นรูปขณะมันเกิดดับเปลี่ยนแปลงติดต่อกันไป แต่เมื่อเรามองดูความเป็นไปของรูปในระยะกาลห่างๆ ก็จะเห็นได้ว่า รูปมันเกิดดับจริงๆ อย่างนี้

กายและจิตที่ดับไปแล้วกับรูปและนามที่เกิดขึ้นใหม่นั้น จะไม่เกิดสืบเนื่องกันไม่ได้ ความจริงมันเกิดติดต่อสืบเนื่องกันไปอย่างไม่ขาดสาย เราจะปฏิเสธรูปเมื่อเป็นเด็กๆ กับรูปเมื่อเป็นผู้ใหญ่ว่ามันเป็นคนละอันนั้นไม่ได้ ความจริงมันก็รูปอันเดียวกันนั้นเอง แต่ว่ามันเปลี่ยนสภาพไปมันดับแล้วมันก็เกิดขึ้นใหม่ โดยติดต่อกันเป็นทอดๆ เนื่องกันไปอย่างนี้ตั้งแต่เกิดจนตาย

สำหรับผู้ที่ได้ปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐาน จนเกิดญาณนับตั้งแต่นามรูปปริจเฉทญาณไปจนถึง**อุทยัพพยญาณ**นั้นเมื่อถึง **อุทยัพพยญาณแล้ว** จะเห็นด้วยวิปัสสนาปัญญาได้ชัดทีเดียวว่า รูป นามนี้มันเกิดดับจริงๆ และรู้ว่ามันเกิดดับด้วยอาการอย่างไรโดยรู้ได้ด้วยตนเองโดยเฉพาะ สมกับคำสรรเสริญพระธรรมว่า **"เป็นธรรมที่ผู้รู้ทั้งหลายจะพึงรู้ได้เฉพาะตน"** ข้อนี้เป็นสิ่งที่น่าประหลาดอัศจรรย์จริงๆ พระพุทธเจ้าทรงท้าให้ผู้รู้เข้าพิสูจน์ดูด้วยการลงมือปฏิบัติว่า รูป นามมันเกิดดับจริงๆ ถ้าเราไม่พิสูจน์ด้วยการปฏิบัติแล้วเราก็ไม่มีโอกาสที่จะรู้ได้เลยว่า รูป นามนั้นมันเกิดดับอยู่เป็นนิจ ด้วยอาการอย่างไร

รูป นามที่ดับไปกับ รูป นามที่เกิดขึ้นใหม่นั้นมันต่อเนื่องกันอย่างไร?

ข้อนี้นักศึกษาจะพึงรู้ด้วยอุทาหรณ์เช่นเสียงที่ดังขึ้นในครั้งแรกนั้น มันดับไปในครั้งแรกนั้นเอง แต่มันเป็นปัจจัยให้เสียงใหม่เกิดขึ้นอีก อีกอย่างหนึ่ง เช่นเมื่อเราเข้าไปในป่าแล้วร้องตะโกนขึ้นดังๆ เสียงที่ดังขึ้นนั้นมันดับไปที่เรานั่นเอง แต่มันเป็นปัจจัยให้เกิดเสียงสะท้อนขึ้นมาในระยะติดกันและดังเหมือนกับเสียงที่เราตะโกนขึ้นนั้น ข้อนี้จะว่าเสียงที่ร้องตะโกนขึ้นครั้งแรกนั้นมันแล่นไปหรือก็ไม่ใช่ ที่จริงเสียงที่เราตะโกน ณ ที่นี่มันดับอยู่ที่นี่เอง และเสียงดังก้องขึ้นนั้นมันก็เกิดขึ้น ณ ที่โน้นนั้นเอง แต่ว่ามันเป็นปัจจัยต่อเนื่องกัน เสียงที่ดังก้องขึ้นนั้น จะว่าเป็นเสียงเกิดขึ้นใหม่

โดยลำพังก็ไม่ใช่ จะว่าเป็นเสียงเก่าที่ดังขึ้นครั้งแรกนั้นก็ไม่ใช่ ด้วยประการฉะนั้น สามัญชนโดยมากย่อมไม่เข้าใจว่า คนเราที่จะไปเกิดที่โน้นที่นี่นั้นมันไปกันอย่างไร เช่น มนุษย์จะไปเกิดเป็นเทวดาหรือคนไทยจะไปเกิดเป็นคนฝรั่งเช่นนี้ มันไปกันอย่างไร มันขึ้นรถหรือลงเรือไปหรือ?

การที่คนตายแล้วไปเกิดในที่ต่างๆ คือ ไปเกิดในต่างชาติ ต่างศาสนา หรือต่างชั้นภูมิกันนั้นมันสำเร็จด้วยอำนาจวิบากกรรม และวิบากกรรมนั้นเป็นนามธรรม เราจะเอาความเคลื่อนไปของรูปธรรมมาเปรียบเทียบนั้นไม่ได้ เช่น แสงมันมีคลื่น แสงเคลื่อนไปตามอำนาจคลื่นแสงนั้น คือ มันกระทบกันเป็นทอดๆ เรื่อยไป เสียงมันก็มีคลื่นของมันกระทบกันเป็นทอดๆ ไปเช่นเดียวกัน นี้เป็นเรื่องของรูปธรรม เพราะฉะนั้น การเคลื่อนไปของคลื่นแสงหรือคลื่นเสียงนั้น มันก็เคลื่อนไปตามกำลังของรูปธรรม

ส่วนนามธรรมที่เคลื่อนไปตามอำนาจวิบากกรรมนั้น จะเอามาเปรียบเทียบกับรูปธรรมไม่ได้ นักศึกษาพึงทราบด้วยข้ออุปมาอย่างนี้ เช่นคนที่เดินทางผ่านไปยังตำบลหรือจังหวัดไกลๆ มาแล้ว เมื่อเขานึกถึงตำบลหรือจังหวัดที่เขาเคยไปมาแล้วนั้น เขาก็เห็นตำบลหรือจังหวัดนั้นด้วยทางใจทันที นั่นเขาเห็นได้อย่างไร เขาไปด้วยรถหรือด้วยเรือหรือขึ้นเครื่องบินไป เปล่าทั้งนั้น เขาก็อยู่ ณ ที่นี้เอง แต่เขาสามารถเห็นได้คือรู้ได้ซึ่งตำบลหรือจังหวัดนั้น นี้แหละอำนาจของนามธรรมหรือวิบากกรรมนั้นมันไปด้วยอำนาจของมันเองอย่างรวดเร็วอย่างนี้

อีกอย่างหนึ่ง เช่นเพชรนิลจินดาอันมีค่า ที่เราเก็บใส่หีบลั่นกุญแจไว้อย่างมิดชิด แต่พอเรานึกถึงมันเท่านั้น เราก็จะเห็นมันอยู่ในหีบนั้นทันที เราเข้าไปในนั้นได้อย่างไร ความจริงเราไม่ได้เอาตัวเข้าไปในหีบนั้น แต่เราเข้าไปด้วยนามธรรมคือ ส่งจิตเข้าไปต่างหาก

ความเคลื่อนไปของนามธรรมต่างจากความเคลื่อนไปของรูปธรรม คือความเคลื่อนไปของรูปธรรมต้องมีวัตถุอะไรมากระทบกันเป็นทอดๆ ไป ส่วนความเคลื่อนไปของนามธรรมนั้นเป็นไปด้วยอำนาจวิบากกรรม กรรมดีส่งผลไปเกิดในคติภพที่สูง กรรมชั่วก็ส่งผลไปบังเกิดในคติภพที่ต่ำ เช่นถ้าคนเราทำอกุศลทุจริตต่างๆ ก็ไปบังเกิดเป็นสัตว์นรกบ้าง เปรตบ้าง อสุรกายบ้าง สัตว์ดิรัจฉานบ้าง ถ้าทำกุศลจริตต่างๆ ก็ไปบังเกิดเป็นมนุษย์บ้าง เป็นเทวดาบ้าง เป็นพรหมบ้าง ความเคลื่อนไปของรูปธรรมกับนามธรรมนั้นมันต่างกันอย่างนี้

เมื่อสัตว์เกิด เกิดนั่นแหละชื่อว่าชาติ ชาติคือความเกิดขึ้น เมื่อชาติความเกิดขึ้นแล้ว ชราพยาธิและมรณะก็ตามมา แต่ในปฏิจจสมุปบาทท่านไม่ได้แสดงถึงพยาธิ เพราะพยาธินั้นบางภูมิก็มีน้อยจึงมองไม่เห็น บางภูมิก็มีมากท่านจึงไม่แสดง **ส่วนชราและมรณะนี้ ถ้ามีชาติความเกิดขึ้นแล้ว ก็ต้องมีชราและมรณะปรากฏชัดแน่นอนเสมอ**

ชาติความเกิดขึ้นนี้มันเป็นตัวทุกข์ เพราะฉะนั้นเมื่อชาติเกิดขึ้นมาแล้วมันจึงนำเอาความทุกข์มาด้วย ผู้ใดที่ยังต้องเกิดอีก ผู้นั้นชื่อว่า ยังนำความทุกข์มาด้วย เมื่อมีชาติเกิดขึ้นแล้ว ก็มีชรามรณะตามมานี้ก็เป็นทุกข์แต่ละประการเช่นกัน

ชาติเป็นเหตุให้เกิดชราและมรณะนี้เป็นผลโดยตรง เพราะไม่ว่าใครๆ ทั้งนั้นจะหลีกเลี่ยงจากผลโดยตรงนี้ไปมิได้เลย ส่วนโสกะ ปริเทวะ ทุกข์ โทมนัส และอุปายาสนั้น เป็นผลโดยอ้อม เพราะถ้าผู้ใดมีปัญญารู้เห็นข้อเท็จจริง รู้สภาวธรรมตามความเป็นจริงแล้วก็อาจหลีกเลี่ยงได้ ส่วนชาติ ชรา และมรณะนั้นหลีกเลี่ยงไม่ได้เลย เพราะฉะนั้นชราและมรณะจึงจัดเป็นผลของชาติโดยตรง ส่วนโสกะ ปริเทวะ ทุกข์ โทมนัส และอุปายาส จัดเป็นผลโดยอ้อม

ชาติเป็นเหตุให้เกิดชราและมรณะ ซึ่งเป็นผลโดยตรงและให้เกิด โสกะ ปริเทวะ ทุกข์ โทมนัส และอุปายาส ซึ่งเป็นผลโดยอ้อม แหละเมื่อผลเหล่านี้เกิดขึ้นแล้วอาสวะย่อมเกิดขึ้น เมื่ออาสวะเกิดขึ้นแล้วอวิชชาก็เกิดอีก เพราะฉะนั้น อาสวะนี้แหละเป็นตัวเหตุให้เกิดอวิชชา คือวกไปหาต้นอีก เมื่อคนเราเกิด มีชาติ ชรา มรณะ โสกะ ปริเทวะ ทุกข์ โทมนัส และอุปายาสแล้วก็วกวนไปหาอวิชชาอีก ถ้ายังละสิ่งเหล่านี้ไม่ได้ ความวกวนหรือความเวียนว่ายตายเกิดในวัฏฏสงสารก็ยังมีอยู่ร่ำไป

ในองค์ธรรมของปฏิจจสมุปบาท ๑๒ ประการ ณ ที่นี้จะขอยกเอาชาติขึ้นมาแสดงเป็นประเภทแรก เราท่านทั้งหลายที่กำลังนั่งกันอยู่นี้ หมายความว่ามีชาติเกิดขึ้นแล้วทั้งนั้น เมื่อชาติเกิดขึ้นแล้ว ก็มีชราและมรณะดิดต่อกันไปเรื่อยๆ ที่จริง ชรานั้นมิได้หมายความว่าแก่หง่อมดังที่สามัญชนรู้จักกัน แม้แต่เพียงรูป นามเคลื่อนจากสภาวะเดิมไปนิดเดียวเท่านั้นก็เป็นชราแล้ว ตอนแรกๆ เรียกว่า แก่ขึ้นคนสามัญไม่ค่อยจะรู้กัน เช่น เด็กๆ เป็นหนุ่ม เป็นสาวขึ้นมา ก็พากันนิยมชื่นชมยินดี เมื่อเป็นหนุ่มสาวเต็มที่แล้วก็แก่ลง ดอนที่แก่ลงจึงค่อยรู้กัน และไม่รู้สึกนิยมชื่นชมยินดีเหมือนเมื่อแก่ขึ้น ในระยะที่ชรา มรณะ โสกะ ปริเทวะ ทุกข์ โทมนัส และอุปายาสเกิดขึ้นนี้ ท่านเรียกว่า อาสวะ และอาสวะนี้เป็นเหตุให้เกิดอวิชชาขึ้นอีก เพราะฉะนั้น ปฏิจจสมุปบาทจึงมีอาการวกวนเป็นวงกลม คนผู้ตกอยู่ในอำนาจปฏิจจสมุปบาทจึงวกวน คือเวียนว่ายตายเกิดอยู่ในวัฏฏสงสาร ไม่รู้จักจบจักสิ้นสักที มีอาการเหมือนมดซึ่งเดินวนเวียนอยู่ที่ขอบปากถ้วยแก้ว ฉะนั้น

องค์ธรรมในปฏิจจสมุปบาทนั้น แต่ละประการต่างก็เป็นปัจจัยอุดหนุนเกื้อกูลให้กันและกันเกิดขึ้นเป็นทอดๆ ดังนี้ **"อวิชฺชาปจฺจยาสงฺขารา"** เพราะอวิชชาคือความไม่รู้แจ้งสภาวธรรมตามจริงเป็นปัจจัย จึงเกิดสังขารอันได้แก่บุญและบาป **"สงฺขารปจฺจยาวิญญาณ"** เพราะสังขารคือบุญและบาปนั้นเป็นปัจจัยจึงเกิดวิญญาณอันได้แก่ปฏิสนธิจิต **"วิญญาณปจฺจยานามรูป"** เพราะวิญญาณเป็นปัจจัย จึงเกิดนามและรูปอันได้แก่ เจตสิกธรรมและกรรมชรูป **"นามรูปปจฺจยา สฬายตน"** เพราะนามรูปเป็นปัจจัย จึงเกิดอายตนะ ๖ มีจักขุอายตนะ เป็นต้น **"สฬายตนปจฺจยา ผสฺโส"** เพราะอายตนะเป็นปัจจัย จึงเกิดผัสสะ ๖ มีจักขุสัมผัส เป็นต้น **"ผสฺสปจฺจยา เวทนา"** เพราะผัสสะเป็นปัจจัย จึงเกิดเวทนา ๖ มีจักขุสัมผัสชาเวทนา เป็นต้น **"เวทนาปจฺจยา ตณฺหา"** เพราะเวทนาเป็นปัจจัย จึงเกิดตัณหา ๓ มีกามตัณหา เป็นต้น **"ตณฺหาปจฺจยาอุปาทาน"** เพราะตัณหาเป็นปัจจัย จึงเกิดอุปาทาน ๔ มีกามุปาทาน เป็นต้น **"อุปาทานปจฺจยาภโว"**

หมดอายุ 23/02/2566

เพราะอุปาทานเป็นปัจจัย จึงเกิดกรรมภพ **"ภวปจฺจยาชาติ"** เพราะภพเป็นปัจจัย จึงเกิดชาติ **"ชาติปจฺจยา ชรามรณ์ โสกปริเทวทุกฺขโทมนสฺสูปายาสา สมฺภวนฺติ"** เพราะชาติเป็นปัจจัย จึงเกิดชราและมรณะ ซึ่งเป็นผลโดยตรง และเกิดโสกะ ปริเทวะ ทุกข์ โทมนัส อุปายาส ซึ่งเป็นผลโดยอ้อม **"เอวเมตสฺส เกวลสฺส ทุกฺขกฺขนฺธสฺส สมุทโย โหติ"** กองทุกข์สิ้นทั้งมวลนั้น ย่อมเกิดขึ้นด้วยเหตุปัจจัยเป็นทอดๆ ด้วยประการฉะนี้

เมื่อมีชรามรณะ โสกะ ปริเทวะ ทุกข์ โทมนัส และอุปายาส เหล่านี้เกิดขึ้นแล้วก็เป็นอาสวะกิเลสทั้งสิ้น อาสวะก็เป็นเหตุให้เกิดอวิชชาขึ้นอีก แล้วก็เกิดสังขารวิญญาณและนามรูปเป็นลำดับไปอีก มันมีอาการวกวนเป็นวงกลมซึ่งเรียกว่า สังสารวัฏเหมือนกับมดเดินวนเวียนที่ขอบปากถ้วยแก้วอย่างนี้แล

เมื่อได้ยกปฏิจจสมุปบาทมาแสดงโดยสังเขปดังนี้แล้วปัญหาที่จะพิจารณาศึกษาต่อไปนั้นก็คือทำอย่างไรเราจึงจะหลุดพ้นไปจากอำนาจปฏิจจสมุปบาท หรือหลุดพ้นไปจากความเวียนว่ายตายเกิดอยู่ในสังสารวัฏฏ์ เพราะการเวียนว่ายตายเกิดอยู่ในสังสารวัฏฏ์นั้นมันเป็นการตกอยู่ในกองทุกข์อย่างใหญ่หลวงเสียแล้ว

มันเป็นทุกข์อย่างไร?

ที่จริง เมื่อเราพิจารณาเพียงชั่วชาติเดียวเท่านั้นเราก็จะมองเห็นได้ทีเดียวว่า คนเราเกิดขึ้นมาแล้ว ไม่ใช่ตำรงคงที่อยู่ แต่มันต้องแก่ ต้องเจ็บ และต้องตายในที่สุด เพียงเท่านี้ก็มองเห็นว่าเป็นทุกข์อย่างน่ากลัวแล้ว ยิ่งพิจารณาดูไปกว้างๆ ตามหลักฐานที่ท่านแสดงไว้ ยิ่งจะเป็นสิ่งที่น่าสะดุ้งหวาดกลัวอย่างที่สุด ต้องเกิดขึ้นตามอำนาจของกรรม และกรรมนี้ก็มีทั้งกุศลกรรมและอกุศลกรรม ถ้าเราไปพลาดพลั้งเข้า เราก็จะทำอกุศลกรรมไว้อย่างเหลือหลาย ที่จริงอกุศลกรรมนั้นเราต้องเคยทำมาอย่างแน่นอนทีเดียว เพราะเราท่านทั้งหลายได้เคยเกิดมาแล้วอย่างนับชาตินับภพไม่ถ้วน

ตามหลักฐานที่ท่านแสดงไว้ คนเราเกิดมาแต่ละชาตินั้นเกิดในทุคติภูมิมากกว่าเกิดในสุคติภูมิ ลองพิจารณากันดูเพียงง่ายๆ อย่างนี้ว่า ที่เกิดเป็นมนุษย์มีสักเท่าไร ที่เกิดเป็นสัตว์ดิรัจฉานมีสักเท่าไร เพราะจะเห็นได้ว่า สัตว์ที่ไปเกิดเป็นสัตว์ดิรัจฉานนั้น มันช่างมากมายเสียเหลือเกิน พระพุทธเจ้าได้ตรัสรู้มาแล้วมากต่อมากพระองค์ด้วยกัน และพระพุทธเจ้าแต่ละพระองค์นั้นได้ทรงช่วยรื้อสัตว์เข้าสู่ปรินิพพานถึง ๒๔ อสงขัย แล้วทำไมไม่มีเราอยู่ในจำนวนที่พระพุทธเจ้าทรงโปรดนั้นบ้างเลย ที่เรายังอยู่ลอดพระเนตร พระกรรณ มาจนบัดนี้ สงสัยว่าในระหว่างกาลอันยืดยาวนั้น เราจะไพล่ไปเกิดเป็นสัตว์ดิรัจฉานหรือเป็นสัตว์นรกอยู่เสียทีเดียว การที่เราได้เกิดเป็นคนและได้มานั่งฟังเทศน์ ฟังธรรมอยู่อย่างขณะนี้ ก็เห็นจะน้อยครั้งเต็มที และคงจะเป็น**จำพวกที่ฟังเทศน์ง่วงนอน ดูละครตาแจ้งด้วย** พระพุทธเจ้าจึงทรงโปรดไม่ได้ เพราะฉะนั้นทุกคนที่เกิดมาแล้วคงจะได้ประสบทุกข์กันมาอย่างมากมายนักหนาทีเดียว

การที่คนเราเกิดมาเป็นทุกข์นั้น ถ้ายิ่งคิดยิ่งพิจารณาก็ยิ่งเห็นทุกข์มากขึ้นอย่างเหลือที่จะพรรณนา และต่อไปนี้ถ้าไม่คิดแก้ไข ปรับปรุงตนเองเสียใหม่ คือ ไม่ปฏิบัติตนให้พ้นไปจากความมวกวนด้วยอำนาจปฏิจจสมุปบาทแล้วข้างหน้ายังจะต้องประสบกับความทุกข์อีกอย่างมากมายเหลือหลาย เหมือนอย่างอดีตที่เคยได้ประสบพบเห็นมานั่นแหละ

เพราะฉะนั้น เมื่อเราได้เกิดมาเป็นมนุษย์ ได้พบพระพุทธศาสนา ได้รู้จักทางปฏิบัติที่จะทำตนให้หลุดพ้นจากทุกข์แล้วเช่นนี้ ควรภูมิใจว่าเป็นโชคลาภอันใหญ่หลวง สมควรแท้ทีเดียวที่จะพึงลงมือปฏิบัติธรรมกรรมฐานเจริญตามพระพุทธโอวาท เพื่อความหลุดพ้นจากกองทุกข์อันน่าสยดสยอง น่าสะดุ้งหวาดกลัวเห็นปานนั้น ดังตัวอย่างที่พระสาวกผู้เจริญรอยตามพระพุทธองค์ได้พ้นจากกองทุกข์ไปแล้ว ซึ่งปรากฏอยู่มากมาย และการปฏิบัติธรรมนั้น เราไม่ต้องแสวงหาทุนรอนภายนอกอะไรให้เป็นการลำบากยากเย็น เพียงแต่ตัดสินใจให้แน่วแน่ แล้วลงมือปฏิบัติตามหนทางที่พระพุทธองค์ทรงประทานไว้แล้วเท่านั้น ประกอบด้วยสมัยนี้ครูบาอาจารย์ผู้เป็นกัลยาณมิตรสามารถจะสอนศิษย์ได้ก็พอมีอยู่ตามสมควรแล้ว

ทำอย่างไรเราจะพ้นจากอำนาจแห่งปฏิจจสมุปบาท หรือพ้นจากสังสารวัฏฏทุกข์เล่า **ในทางปฏิบัตินั้น เบื้องต้นพึงศึกษาให้เข้าใจในปฏิจจสมุปบาท พอเป็นแนวทางก่อนแล้วจึงลงมือปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐาน เพื่อตัดปฏิจจสมุปบาทนั้น** โดยนัยมีอาทิดังต่อไปนี้

ปฏิจจสมุปบาทนั้นมันพาคนเราให้หมุนวนไปได้อย่างไร? พึงเห็นตัวอย่างเช่น จักขุประสาทกับรูปารมณ์กระทบกันเข้า มันเกิดจักขุวิญญาณขึ้น จักขุประสาทคือ ประสาททางตา รูปารมณ์ คือรูปที่เป็นสีต่างๆ เมื่อกระทบกันเข้าแล้ว มันก็เกิดอาการเห็นรูปขึ้นมา อาการเห็นรูปนั้นเรียกว่า จักขุวิญญาณจิตเมื่อเกิดอาการเห็นรูปขึ้นแล้ว มันก็เกิดชอบใจบ้าง ไม่ชอบใจบ้าง หรือยินดีบ้าง ยินร้ายบ้าง เมื่อเป็นดังนี้ ชื่อว่า ปฏิจจสมุปบาทพาหมุนไปแล้วพระพุทธเจ้าตรัสสอนให้ตัดปฏิจจสมุปบาทเสียให้ขาด อย่าปล่อยให้มันพาหมุนไปตามอำนาจเช่นนั้น

จะตัดอย่างไร?

คือ เมื่อเห็นรูปทางตา ได้แก่เมื่อจักขุประสาทกับรูปารมณ์กระทบกันเข้า จักขุวิญญาณเกิดขึ้น แล้วผัสสะก็เกิดขึ้น (เรียกเต็มภูมิว่า จักขุสัมผัส) เมื่อผัสสะเกิดขึ้นแล้วเวทนาคือความยินดีหรือความยินร้ายก็เกิดขึ้น เมื่อปล่อยให้มันเป็นไปตามธรรมดาอย่างนี้ ชื่อว่าปฏิจจสมุปบาทพาหมุนไป ส่วนวิธีที่จะปฏิบัติมิให้ปฏิจจสมุปบาทพาหมุนไปคือ ตัดปฏิจจสมุปบาทให้ขาดนั้น ขณะที่ผัสสะเกิดขึ้น **ต้องตัดตรงที่ผัสสะให้ขาดอย่าให้มันต่อไปถึงเวทนาโดยใช้สติกำหนดให้เพียงแค่เห็นเท่านั้น** อย่าให้มันเลยไปเป็นว่าเราเห็น และอย่าให้เห็นเป็นหญิง เป็นชาย เป็นดี เป็นไม่ดี เป็นชอบ เป็นไม่ชอบ พึงกำหนดพิจารณาตัดให้ขาดลงไปที่ตรงผัสสะนี้บ่อยๆ โดยทำนองนี้

ความจริง จักขุประสาทก็ดี รูปารมณ์ก็ดี มันเกิดขึ้นชั่วขณะนิดหนึ่ง แล้วมันก็ดับไป และเมื่อมันกระทบกันเข้าเกิดเป็นจักขุวิญญาณจิตขึ้นแวบเดียว แล้วก็ดับไปในทันใดนั้น เหมือนหินกับเหล็กไฟกระทบกัน แสงไฟเกิดขึ้นแวบเดียวแล้วมันก็ดับหายไปในทันใดนั้น **ถ้าผู้ปฏิบัติเพียรพยายามกำหนดให้เห็นเพียงแต่สักว่าเห็นแค่นี้แล้วมันก็ดับหายไปเพียงแค่นั้นเอง มันไม่เลยไป เป็นเราเห็น ฉันเห็น ข้าเห็น** ถ้าตัดได้ที่ตรงผัสสะนี้แล้วปฏิจจสมุปบาททั้งหมดก็ขาดสะบั้นลงเพียงแค่นี้ ไม่มีอำนาจจะหมุนต่อไปอีก คือไม่เป็นปัจจัยให้เกิดเป็นเวทนา เป็นตัณหาต่อไป ถ้าผู้เจริญวิปัสสนากรรมฐานหมั่นปฏิบัติ หมั่นกำหนดให้ขาดบ่อยๆ แล้ว เมื่อญาณแก่กล้าขึ้นมันก็จะตัดได้อย่างเด็ดขาดทีเดียว

ผู้ปฏิบัติพึงพยายามตัดปฏิจจสมุปบาทให้ขาดลงตรงที่ผัสสะด้วยวิธีการอย่างนี้

ตามธรรมดา คนเรานั้นมีทวารไว้เป็นประจำตนสำหรับรู้อารมณ์ภายนอกคนละ ๖ ทวาร เหมือนกันทั้งโลกเรียกว่า ตา หู จมูก ลิ้น กาย และใจ ในขณะตื่น อารมณ์ภายนอกทั้ง ๖ ชนิด คือ รูป เสียง กลิ่น รส โผฏฐัพพะ และธรรมารมณ์ ย่อมจะเข้ามาปรากฏแก่คนเราทั้งหลายได้เสมอ โดยผ่านทางทวาร ๖ เหล่านี้ และที่ทวารเหล่านี้ ถ้าผู้ปฏิบัติไม่คอยระวังรักษาตัวสติไว้ให้ดีแล้ว อารมณ์ภายนอกทั้งหลายก็ไหลพรั่งพรูเข้ามารบกวนชวนให้หมุนไปตามอำนาจของปฏิจจสมุปบาทเสมอ

อารมณ์นั้นแบ่งออกเป็น ๒ ลักษณะ คือ อารมณ์บัญญัติอย่างหนึ่ง อารมณ์ปรมัตถ์อย่างหนึ่ง อารมณ์บัญญัตินั้น เช่น เมื่อเห็นรูปทางตาก็ปล่อยให้เห็นเลยไปจนปรากฏเป็นหญิงหรือชาย สิ่งนั้นดีหรือไม่ดี เกิดความชอบหรือไม่ชอบ หรือยินดี ยินร้าย อันเป็นเวทนาขึ้น แต่นั้นตัณหาและอุปาทานก็เกิดขึ้นโดยลำดับ อารมณ์ภายนอกที่เห็นเป็นหญิง เป็นชายขึ้นนั้น เรียกว่าอารมณ์บัญญัติซึ่งมีปรากฏอยู่แก่คนธรรมดาทั่วไป **ถ้าผู้ปฏิบัติกำหนดการเห็นเพียงสักว่าเห็นเท่านั้น สภาพที่เห็นก็ดับไปตามธรรมชาติ ไม่ทันจะเป็นปัจจัยก่อให้เกิดเวทนาต่อไปได้** สภาพของการกำหนดว่า "เห็นหนอ" ก็คือให้เห็นเพียงสักว่าเห็นเท่านั้น อุปมาเหมือนหินกับเหล็กไฟมากระทบกัน ไฟเกิดขึ้นแวบหนึ่งแล้วก็ดับหายไปฉันใด จักขุประสาทกับรูปารมณ์กระทบกันแล้วจักขุวิญญาณจิตก็เกิดเห็นขึ้นแวบหนึ่งแล้วก็ดับไปฉันนั้น **อารมณ์ที่ผ่านเข้ามาและกำหนดเห็นทันตามสภาวธรรม ไม่ปล่อยให้เลยถึงบัญญัติอย่างนี้ จัดเป็นอารมณ์ปรมัตถ์** อารมณ์บัญญัตินั้น เป็นเพียงสมมุติบัญญัติขึ้น ไม่ได้เป็นจริงตามสภาวะ ส่วนอารมณ์ปรมัตถ์นั้น เป็นสิ่งที่เป็นจริงตามสภาวะ

อารมณ์ปรมัตถ์นี้ ถ้าผู้ปฏิบัติรักษาทวาร ๖ ได้ดีแล้ว เมื่อรูปมาปรากฏทางทวารตาก็กำหนดว่า "เห็นหนอ" แวบเดียวเท่านั้นก็ดับไป เมื่อเสียงมาปรากฏทางทวารหู ก็กำหนดว่า "ได้ยินหนอ" แวบเดียวเท่านั้นก็ดับไป เมื่อกลิ่นมาปรากฏทางทวารจมูก ก็กำหนดว่า "กลิ่นหนอ" แวบเดียวเท่านั้นก็ดับไป เมื่อรสมาปรากฏทางทวารลิ้น กำหนดว่า "รสหนอ" แวบเดียวเท่านั้น

ร่างพิมพ์ 20/2566

ก็ดับไป เมื่อโผฏฐัพพะคือความเย็นร้อนอ่อนแข็งอย่างใดอย่างหนึ่งมาปรากฏทางทวารกาย ก็กำหนดว่า "เย็นหนอ ร้อนหนอ" เป็นต้น แวบเดียวเท่านั้นก็ดับไป และเมื่อธรรมารมณ์มาปรากฏทางทวารใจก็กำหนดว่า "รู้หนอ" แวบเดียวเท่านั้นก็ดับไป เมื่อพยายามกำหนดได้อย่างเรื่อยๆ ไป ผู้ปฏิบัติชื่อว่าได้แต่อารมณ์ปรมัตถ์ อารมณ์บัญญัติไม่เกิด และเพราะเหตุนี้ ปฏิจจสมุปบาทก็ขาดลง หมุนต่อไปอีกไม่ได้ เพราะเมื่อผัสสะขาดแล้ว เวทนา ตัณหา เป็นต้น ก็เกิดขึ้นไม่ได้อยู่เอง

ในทางปฏิบัตินั้น การกำหนดรู้แต่อารมณ์ปรมัตถ์ไม่ปล่อยให้เลยไปถึงอารมณ์บัญญัติอย่างนี้เรียกว่าสัมมาทิฏฐิและการกำหนดรู้ว่า "เห็นหนอ" ครั้งเดียวนั้นอัฏฐังคิกมรรคทั้ง ๘ ย่อมเกิดขึ้นพร้อมกันทีเดียว การกำหนดรู้ว่าจักขุประสาทกับรูปารมณ์กระทบกันแล้ว จักขุวิญญาณจิตเกิดขึ้นชั่วขณะแวบหนึ่งแล้วก็ดับไป ความรู้อย่างนี้ เรียกว่า **สัมมาทิฏฐิ เมื่อองค์มรรค คือสัมมาทิฏฐิอันเป็นตัวจักรที่สำคัญเกิดขึ้น องค์มรรคอีก ๗ มีสัมมาสังกัปปะ เป็นต้น ก็พลอยเกิดขึ้นตามกันในอารมณ์เดียวกันนั้น เปรียบเหมือนเครื่องจักรทั้งหลาย เมื่อจักรตัวสำคัญเพียงตัวเดียวหมุนแล้ว จักรตัวอื่นๆ ก็หมุนตามกันไป** มรรคมีองค์ ๘ มีสัมมาทิฏฐิ เป็นต้น ย่อมเกิดขึ้นพร้อมกันในอารมณ์อันเดียวกัน อย่างนี้จึงเรียกว่าอัฏฐังคิกมรรค คือมรรคประกอบด้วยองค์ ๘

อัฏฐังคิกมรรคนั้นมี ๒ ชั้น คือ เป็นโลกียมรรค หรือปุพพภาคมรรคชั้นหนึ่ง เป็นโลกุตตรมรรคชั้นหนึ่ง อธิบายว่าตั้งแต่ **สัมมสนญาณ** ไปจนถึง **สังขารุเปกขาญาณ** จัดเป็นโลกียมรรค หรือปุพพภาคมรรค เมื่อถึง **มัคคญาณ** และ **ผลญาณ** แล้ว จัดเป็นโลกุตตรมรรค

แต่อย่างไรก็ดี การพูดการกล่าวด้วยปากนี้มันง่าย ส่วนการปฏิบัตินั้นยากอยู่ เช่น เมื่อรูปารมณ์มากระทบกับจักขุประสาท อาการเห็นที่เรียกว่าจักขุวิญญาณจิตก็เกิดขึ้น เมื่ออาการเห็นเกิดขึ้นแล้ว ที่จะบังคับให้มันหยุดขาดลงเพียงแต่สักว่าเห็นนั้น มักจะทำไม่ค่อยได้ มักจะเลยไปเสียคือเห็นเป็นผู้ชาย ผู้หญิง เห็นเป็นสวย ไม่สวย ชอบ ไม่ชอบ เกิดเป็นเวทนา เป็นอารมณ์บัญญัติไปแล้ว คราวนี้กิเลสตัณหาก็เกิดขึ้น แล้วอุปาทานก็เกิดขึ้นตามลำดับ มันหมุนเวียนอย่างนี้

เพราะฉะนั้น การที่จะตัดให้ขาดตรงผัสสะนั้นมันจึงยากหนักหนา แต่ผู้ปฏิบัติก็จะต้องหมั่นหัด หมั่นทำให้ติดต่อกันไปโดยไม่ท้อถอย สำหรับผู้ที่เคยปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานมาแล้ว ครูบาอาจารย์ก็คงแนะนำวิธีและชี้แจงรายละเอียด ให้เข้าใจทีละเล็ก ทีละน้อย เช่นเมื่อผู้ปฏิบัติบางคนพอเห็นรูปารมณ์เข้าก็อดที่จะเห็นเลยไปเป็นหญิง เป็นชาย เป็นชอบใจ ไม่ชอบใจไม่ได้ เมื่อเป็นดังนี้ ท่านอาจารย์ก็จะแนะนำว่า จงหลับตาเสียอย่าให้มันเห็น คือถ้ากำหนดเห็นเพียงแค่เห็นไม่ได้ก็ให้หลับตา เปลี่ยนไปกำหนดอารมณ์อื่นต่อไป เป็นต้นว่า ได้ยินเสียงบ้าง ได้กลิ่นบ้าง สุดแต่อารมณ์ใดจะมากระทบ เลี่ยงจากอารมณ์ทางตาไปเป็นอารมณ์ทางอื่นเสีย ความจริงการเห็นนั้นกำหนดได้ยากจริงๆ ยากกว่าอารมณ์อย่างอื่นมากทีเดียว เมื่อเสียงมากระทบหูกำหนดเพียงสักว่าได้ยินเสียงนั้นดูจะง่ายกว่า แต่ถึงกระนั้นธรรมชาติก็ช่วยอยู่ กล่าวคืออารมณ์ทางตาที่กำหนด

ได้ยากกว่าเพื่อนนั้น ก็มีธรรมชาติช่วยอยู่ คือถ้ากำหนดไม่ได้จริงๆ ก็หลับตาเสียแล้วเปลี่ยนเป็นอารมณ์อื่นต่อไป

อารมณ์ทางหูนั้นถึงจะกำหนดได้ง่ายกว่า แต่มันก็ไม่มีอะไรปิด เมื่อตั้งใจจะฟังอยู่มันก็ได้ยินเรื่อยไป มันหลับไม่ได้เหมือนตา เพราะฉะนั้นอารมณ์ทางหูนี้ถึงจะกำหนดได้ง่ายกว่าหน่อยก็จริง แต่มันก็ไม่มีอะไรเป็นเครื่องป้องกัน เมื่อผู้ปฏิบัติไม่ระวังแล้วมันก็ได้ยินเรื่อยไปเหมือนกัน จึงจำต้องหัดต้องทำให้ชำนิชำนาญอยู่ดี เมื่อหัดทำได้ดีแล้วอารมณ์บัญญัติเข้าไม่ได้ มันก็จะขาดลงตรงที่ผัสสะนี้เท่านั้น

เมื่อกำหนดที่ผัสสะเป็นต้นว่า เห็นหนอ ก็จงกำหนดให้มันหยุดชะงักลงเพียงแค่เห็นเท่านั้น ไม่ให้มันเลยไปถึงเวทนาคือเกิดทุกข์ สุข และที่ว่าไม่ให้เวทนาเกิดนั้น มิได้หมายความว่าเพราะโมหะครอบงำจึงไม่รู้เวทนาคือทุกข์ สุข ไม่ใช่เช่นนั้น แท้จริงเมื่อผู้ปฏิบัติกำหนดพิจารณาด้วยวิปัสสนาปัญญาจนปรากฏชัดเจนแล้ว เวทนาก็ไม่เกิดด้วยอำนาจของปัญญานั้นต่างหาก

ผลที่ได้จากการปฏิบัติเช่นนี้ เมื่อเวทนาไม่เกิดแล้วตัณหาก็ไม่เกิด เมื่อตัณหาไม่เกิดแล้วอุปาทานก็ไม่เกิด เมื่ออุปาทานไม่เกิดแล้วภพและชาติก็ไม่เกิด เมื่อชาติไม่เกิดแล้วชรา มรณะ โสกะ ปริเทวะ ทุกข์ โทมนัส อุปายาส ก็ไม่เกิด เมื่อชรา มรณะ โสกะ ปริเทวะ ทุกข์ โทมนัส อุปายาส ไม่เกิดแล้ว อาสวะก็ไม่เกิด เมื่ออาสวะไม่เกิด อวิชชาก็ไม่เกิด จึงเป็นอันว่าผู้ปฏิบัติพ้นจากทุกข์ได้เด็ดขาดจริงจังอย่างนี้

เพราะฉะนั้น จงตั้งใจกำหนดให้เป็นแต่เพียงสักว่าเห็นหนอ คือกำหนดให้เห็นชัดเข้าไปว่าสภาพของ **จักขุประสาท** นี้มันเกิดขึ้นขณะแวบหนึ่งแล้วก็ดับไป **รูปารมณ์** มันเกิดขึ้นชั่วขณะแวบหนึ่งแล้วก็ดับไป อาการเห็นหรือ **จักขุวิญญาณจิต** มันเกิดขึ้นชั่วขณะแวบหนึ่งแล้วก็ดับไป กำหนดให้เห็นอยู่เพียงแค่นี้ **ไม่ให้เวทนามันเกิดขึ้นได้** เมื่อกำหนดให้จริงๆ อย่างนี้แล้ว ปฏิจจสมุปบาทก็ขาดลงไปได้จริงๆ คือไม่หมุนเป็นวงกลมต่อไปอีก

ตามที่ได้แสดงมาแล้ว ส่วนใหญ่แสดงถึงจักขุประสาทกับรูปารมณ์กระทบกันแล้วเกิดผัสสะ ซึ่งเรียกว่า จักขุสัมผัส แต่ตามสภาพที่เป็นจริงนั้น ไม่เพียงแต่รูปารมณ์อย่างเดียวเท่านั้น ก็มันผ่านเข้ามา อารมณ์อื่นอีก ๕ ก็ย่อมมากระทบทวารอื่นอีก ๕ เหมือนกัน คือ โสตประสาทกับสัททารมณ์กระทบกันแล้วเกิดผัสสะ เรียกว่า โสตสัมผัส ฆานประสาทกับคันธารมณ์กระทบกันแล้วเกิดผัสสะ เรียกว่า ฆานสัมผัส ชิวหาประสาทกับรสารมณ์กระทบกันแล้วเกิดผัสสะ เรียกว่า ชิวหาสัมผัส กายประสาทกับโผฏฐัพพารมณ์กระทบกันแล้วเกิดผัสสะ เรียกว่า กายสัมผัส ใจกับธรรมารมณ์กระทบกันแล้วเกิดผัสสะ เรียกว่า มโนสัมผัส

เพราะฉะนั้น ผู้ปฏิบัติจะต้องกำหนดทุกทวารทุกอารมณ์ ทำนองเดียวกันกับที่กำหนดจักขุทวารและรูปารมณ์นั้น เพราะว่าคนเรานั้น อารมณ์ทั้ง ๖ มันจักต้องมีผ่านเข้ามาเสมอ ไม่ใช่ว่า

หมดอายุ 23/02/2566

จะกำหนดแต่ทางตาอย่างเดียว เช่น เมื่อเสียงมากระทบหูก็จะกำหนดให้มีความรู้สึกชัดแจ้งอยู่ว่า **โสตประสาท** เกิดขึ้นชั่วขณะแวบเดียวแล้วก็ดับไป **สัททารมณ์** เกิดขึ้นชั่วขณะแวบเดียวก็ดับไป **โสตวิญญาณจิต** เกิดขึ้นชั่วขณะแวบเดียวก็ดับไป อย่างนี้เป็นต้น หรือเมื่อโผฏฐัพพารมณ์ คือ เย็น ร้อน อ่อน แข็ง เป็นต้น มากระทบกับกายประสาท ก็จะรู้สึกว่า **กายประสาท** นั้นเกิดขึ้นชั่วขณะแวบเดียวก็ดับไป **โผฏฐัพพารมณ์** เกิดขึ้นชั่วขณะแวบเดียวแล้วก็ดับไป **กายวิญญาณจิต** คือความรู้สึกการกระทบนั้นเกิดขึ้นชั่วขณะแวบหนึ่งแล้วก็ดับไป

ผู้ปฏิบัติต้องหมั่นเฝ้ารักษาทวารทั้ง ๖ อยู่ด้วยอาการอย่างนี้ อย่าทันให้เวทนามันเกิดขึ้นได้ นี้เป็นการแสดงให้เห็นวิธีปฏิบัติเพื่อเข้าไปตัดปฏิจจสมุปบาทครบทั้ง ๖ ทวารหรือทั้ง ๖ อารมณ์

เมื่อผู้ปฏิบัติดำเนินมาได้ถึงขั้นนี้แล้ว ปฏิจจสมุปบาทก็ขาดสะบั้นลงไม่หมุนต่อไปอีก กองทุกข์ทั้งมวลก็เป็นอันสิ้นสุดลงด้วยประการฉะนี้ สมดังบาลีที่แสดงปฏิจจสมุปบาท โดยนิโรธวาระว่า **อวิชฺชาย เตฺวว อเสสวิ ราคนิโรธา สงฺขารนิโรโธ** เป็นต้น ความว่าเมื่ออวิชชาดับสังขารก็ดับ เมื่อสังขารดับวิญญาณก็ดับ เมื่อวิญญาณดับนามรูปก็ดับ เมื่อนามรูปดับสพายตนะก็ดับ เมื่อสพายตนะดับผัสสะก็ดับ เมื่อผัสสะดับเวทนาก็ดับ เมื่อเวทนาดับตัณหาก็ดับ เมื่อตัณหาดับอุปาทานก็ดับ เมื่ออุปาทานดับภพก็ดับ เมื่อภพดับชาติก็ดับ เมื่อชาติดับชราและมรณะซึ่งเป็นผลโดยตรงก็ดี โสกะ ปริเทวะ ทุกข์โทมนัส อุปายาสซึ่งเป็นผลโดยอ้อมก็ดี ย่อมดับไปโดยสิ้นเชิง กองทุกข์สิ้นทั้งมวลนั้น ย่อมดับสะบั้นลงด้วยประการฉะนี้

เป็นอันว่า มนุษย์ซึ่งเวียนว่ายตายเกิดวกวนอยู่ในสังสารวัฏฏ์โดยไม่สิ้นสุด เหมือนมดไต่วนเวียนอยู่บนขอบปากด้วยแก้วนั้น ก็เป็นอันปิดฉากละครของโลกลงอย่างเด็ดขาด ด้วยข้อปฏิบัติเพียงเท่านี้แล

แสดงพระธรรมเทศนาในปฏิจจสมุปบาทกถาโดยสังเขปยุติลงด้วยเวลา ด้วยประการฉะนี้

หมดอายุ 23/02/2566

๖.

ธรรมกถา

การปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐาน ตามหลักสติปัฏฐาน ๔

หมดอายุ 23/02/2566

ธรรมกถา[๑]

การปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐาน ตามหลักสติปัฏฐาน ๔*

ธรรมกถานี้ เป็นการให้กัมมัฏฐานตามหลักฐานบาลี อรรถกถา ฎีกา อนุฎีกา หากไม่มีหลักฐานตามบาลี อรรถกถา ฎีกา อนุฎีกาแล้วก็เท่ากับตัวเรากล่าวเองโดยอัตโนมัติ ถ้ามีหลักฐานแล้วบัณฑิตทั้งหลายจะให้ความเชื่อถือ พระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงสอนกัมมัฏฐานแก่มนุษย์ก็ดี เทวดาก็ดี มีระเบียบดังปรากฏในบาลีว่า

นิสีทติ ปลฺลงฺกํ อาภุชิตฺวา อุชุ กายํ ปณิธาย ปริมุขํ อุปฏฺเปตฺวา

พระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงมีพระชนม์ดำรงด้วยการเจริญกัมมัฏฐานเป็นประจำ **นิสีทติ ปลฺลงฺกํ อาภุชิตฺวา** แปลใจความว่า ภายในอิริยาบถทั้ง ๔ นั้น คือ ยืน เดิน นั่ง นอน ต้องกำหนดอิริยาบถนั่งก่อน นี่เป็นการกล่าวที่ถูกต้องตรงตามพระประสงค์ขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ในเบื้องแรกสุดอิริยาบถนั่งต้องกำหนดก่อน ดังนั้นเมื่ออาจารย์ต่างๆ อธิบายกัมมัฏฐานให้โยคาวจรบุคคลเข้าใจแล้ว โยคาวจรบุคคลก็เข้าห้องปฏิบัติกัมมัฏฐาน ครั้งแรกสุดต้องกำหนดอิริยาบถนั่งก่อน เพราะภายในอิริยาบถนั่งนี้สามารถเจริญได้ทั้งกายานุปัสสนา เวทนานุปัสสนา จิตตานุปัสสนา และธัมมานุปัสสนา สติปัฏฐานทั้ง ๔ อย่างนั้น อิริยาบถนั่งจัดอยู่ในกายานุปัสสนาสติปัฏฐาน กายานุปัสสนาสติปัฏฐานในร่างกายนี้จะต้องนำมาอธิบายก่อนเป็นลำดับแรก เพราะ (อารมณ์) หลักที่พิจารณากำหนดจะอยู่ในกายานุปัสสนา ความจริงวิปัสสนากัมมัฏฐานคือการกำหนดรูปนาม รูปนามสังขารทั้งหลายเกิดขึ้นชัดเจนที่ไหนก็ตามให้กำหนดที่นั่น ดังที่พระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงแนะนำไว้

ทั้งสมถกัมมัฏฐานและวิปัสสนากัมมัฏฐานล้วนต้องมี (อารมณ์) หลัก ท่านทั้งหลายต่างก็รู้ดีว่า สมถกัมมัฏฐาน ถือเอาลมหายใจเข้าลมหายใจออกทางจมูกเป็น (อารมณ์) หลัก ณ ที่นี้คือวิเวกอาศรม อาจารย์สอนวิปัสสนากัมมัฏฐานที่เกี่ยวข้องลมหายใจอยู่ เพราะถ้าไม่มีลมหายใจพองยุบก็ไม่ปรากฏ ฉะนั้นในที่นี้ถือ 'พองยุบ' เป็น (อารมณ์) หลัก

---

[๑] พระอาจารย์ ดร. ภัททันตะ อาสภมหาเถระ ธัมมาจริยะ อัคคมหากัมมัฏฐานาจริยะ แสดงธรรมแก่คณะพระธรรมทูตสายต่างประเทศ รุ่นที่ ๒ และพระนิสิตปริญญาโท บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ณ สำนักวิปัสสนาวิเวกอาศรม เมื่อ ๑ เมษายน พุทธศักราช ๒๕๓๙.

* ดร. สุดารัตน์ บรรเทากุล เรียบเรียงถ้อยคำใหม่ คงอรรถไว้ตามที่พระอาจารย์บรรยาย เรียบเรียงเมื่อ ๔ สิงหาคม ๒๕๕๔.

ต้องเข้าใจด้วยว่าลมหายใจที่เกี่ยวข้องอยู่โดยตรงจัดเป็นสมถกัมมัฏฐาน เช่นลมหายใจเข้าแล้วก็ 'พุท' ลมหายใจออกแล้วก็ 'โธ' เมื่อโยคีบุคคลเอาใจใส่ลมหายใจอยู่ว่าเป็นลมหายใจยาวหรือลมหายใจสั้น แล้วต่อมาหากจิตมีสมาธิ ก็จะเกิดนิมิตต่างๆ เช่น สีเขียว สีขาว สีม่วง แสงสว่าง เป็นต้น เพราะอำนาจของสมาธิ การปฏิบัติสมถกัมมัฏฐานอย่างเดียวได้ศีลกับสมาธิแต่ไม่เกิดปัญญา ญาณไม่ขึ้น พ้นทุกข์ไม่ได้ ฉะนั้นสิ่งที่ต้องการให้เข้าใจก็คือ อานาปานะ - อัสสาสะ ปัสสาสะ ลมหายใจเข้า ลมหายใจออก ความจริงแล้วอานาปานะเป็นสมถะก็ได้ เป็นวิปัสสนาก็ได้ เป็นได้ทั้งสองอย่าง

ท่านทั้งหลายย่อมเข้าใจสมถกัมมัฏฐานกันดีแล้ว สมเด็จพระพุฒาจารย์ (อาจ อาสภมหาเถระ) แห่งวัดมหาธาตุฯ เคยกล่าวกับอาจารย์เมื่อครั้งอาจารย์มาสอนวิปัสสนากัมมัฏฐานที่เมืองไทยใหม่ๆ ผมกับท่านเจ้าคุณค่อนข้างจะวิสาสะกันมาก เมื่อพบกันในคราวหนึ่ง ผมกำลังสอนพระภิกษุอยู่รูปหนึ่ง

ท่านเจ้าคุณถามผมว่า "ท่านอาจารย์สอนกัมมัฏฐานที่นี่เป็นอย่างไร? ที่เมืองไทย กัมมัฏฐานสอนยากหรือสอนง่าย?"

จึงตอบไปว่า "ท่านเจ้าคุณ เมืองไทยสอนกัมมัฏฐานยากมากที่สุด เหนื่อยมากที่สุด"

ท่านหัวเราะ ด้วยเหตุว่า คนไทยที่ไม่เคยทำสมถกัมมัฏฐานหาได้ยากที่สุด บางคนก็ไม่ได้ทำจริงๆ จังๆ ได้ยินแต่คนอื่นพูดก็จำไว้ "ลมหายใจเข้าแล้วก็ 'พุท' ลมหายใจออกแล้วก็ 'โธ'" โดยมากแล้วผู้ใหญ่ทั้งชายและหญิงที่ไม่เคยทำ 'พุทโธ' มีน้อยที่สุด ส่วน 'สัมมาอะระหัง' มาทีหลัง ในที่นี้ต้องการแต่วิปัสสนา เมื่อโยคาวจรบุคคลต้องการวิปัสสนาแล้วก็ให้นั่งขัดสมาธิ นั่งเสร็จเรียบร้อยแล้ว ไม่ต้องสนใจไม่ต้องเอาใจใส่ลมหายใจเข้า ไม่ต้องพูดถึงลมหายใจ เพราะลมหายใจเข้าออกนี้เป็นสภาวะธรรมชาติขณะมีชีวิตอยู่ เป็นชีวิตรูป คือรูปที่รักษาชีวิตไว้ ถ้าไม่มีลมหายใจเข้าออกแล้ว พองยุบก็ไม่มี ถ้าลมหายใจขาดไป พองยุบก็ขาดไป ชีวิตก็ดำรงอยู่ไม่ได้ (ตาย) เดี๋ยวนี้ที่ใครๆ ยังไม่ตาย เพราะเหตุว่ามีลมหายใจอยู่ ฉะนั้นลมหายใจไม่ต้องเอาใจใส่ ไม่ต้องสนใจ สนใจแค่เพียงลมที่มากระทบเนื้อจมูกทั้งซ้ายขวาที่ใกล้เคียงกัน จมูกกระทบกับลมในลักษณะที่เกี่ยวข้องเป็นธรรมชาติ ไม่ต้องบังคับลมหายใจ ถ้าบังคับจะเป็นอัตตา เมื่อเป็นอัตตาก็เป็นสมถกัมมัฏฐาน ไม่ใช่วิปัสสนากัมมัฏฐาน เพราะวิปัสสนากัมมัฏฐานแท้เป็นอนัตตา

ขอวกกลับไปพูดถึงเรื่องที่สนทนากับสมเด็จพระพุฒาจารย์

ผมบอกว่า "ท่านเจ้าคุณ ที่เมืองไทยนี้สอนวิปัสสนายากมากที่สุด เหนื่อยมากที่สุด ด้วยเพราะเหตุว่าใครๆ ก็นิยม 'พุทโธ' ต่างล้วนชำนาญเชี่ยวชาญเป็นแชมป์เปี้ยนกันอยู่แล้ว บอกว่าไม่ให้กำหนด ไม่ต้องเอาใจใส่ ไม่ต้องสนใจลมหายใจ ลมหายใจเป็นสภาวะธรรมชาติที่เป็นไปเอง แม้ไม่ได้เข้ากัมมัฏฐานลมหายใจก็มีอยู่แล้ว พ่อค้าก็ดี ข้าราชการก็ดี คนทำนาก็ดี นักเรียนก็ดี

พระก็ดี มีลมหายใจเข้าออกเป็นปรกติอยู่แล้ว เมื่อมีลมหายใจเข้าออกก็ต้องมีอาการพองยุบ เมื่อก่อนนี้ไม่ได้สนใจไม่ได้เอาใจใส่ก็ไม่รู้ว่ามีพองยุบอยู่ หาพองยุบไม่ได้ เดี๋ยวนี้อาจารย์เห็นแล้วว่าท่านทั้งหลายหาพองยุบไม่ได้ เพราะไม่รู้จักวิธีหาพองยุบ ถ้าเข้าใจวิธีแล้วก็จะง่ายยิ่งกว่ากินกล้วย ง่ายที่สุด เป็นอย่างนี้"

พูดดังนี้แล้ว สมเด็จพระพุฒาจารย์จึงบอกว่า "อาจารย์ มีประวัติเป็นอย่างนี้ คนไทยนี้ตั้งเมืองครั้งแรกที่จังหวัดสุโขทัย ตั้งแต่นั้นมาถึงเดี๋ยวนี้ ส่วนใหญ่ปฏิบัติแบบ 'พุทโธ' การปฏิบัติแบบพุทโธจึงมีมาตั้งแต่สมัยสุโขทัยจนถึงรัตนโกสินทร์ ๗๐๐ กว่าปีแล้ว การสอนวิปัสสนาจริงๆ ไม่ค่อยมี" ไม่ใช่ว่าอาจารย์พูดมาก (เกินเลย) ไป

ท่านทั้งหลายเป็นพระธรรมทูตต้องเข้าใจและควรรู้เรื่องกัมมัฏฐานอย่างรอบคอบ เพราะว่าการไปเมืองนอก ไปสอนคนต่างประเทศ สอนคนอังกฤษ อเมริกา เป็นต้น คนเหล่านี้เป็นคนหัวดี (ฉลาด) มากที่สุด หัวดีกว่าคนเอเชีย มักถามนี่ถามโน่น ซักนี่ซักโน่น ถ้าตอบไม่ได้ก็จะเสียชื่ออยากจะพูด (เล่า) ว่า สมเด็จพระพุฒาจารย์ซึ่งขณะนั้นดำรงสมณศักดิ์ที่พระพิมลธรรม ดำแหน่งสังฆมนตรีว่าการองค์การปกครอง ในขณะที่เดินทางไปตรวจราชการคณะสงฆ์และเปิดสำนักวิปัสสนากัมมัฏฐาน ได้ดำริแก่เจ้าคณะพระสังฆาธิการตามภูมิภาคต่างๆ ในสมัยนั้น ให้ช่วยกันค้นหาหลักฐานคัมภีร์หรือใบลานต่างๆ ช่วยกันสำรวจดูว่ามีการสอนวิปัสสนากัมมัฏฐานหรือไม่? ถ้าพบหลักฐานแล้ว ขอให้แจ้งให้ทราบด้วย จะได้ยืนยันเสียทีว่า การสอนวิปัสสนามีอยู่จริงในเมืองไทย

แต่แล้วก็ไม่มีพระสังฆาธิการรูปใดสามารถหาหลักฐานมายืนยันได้ จึงเป็นอันว่าจริงๆ แล้วเมืองไทยมิได้มีการสอนวิปัสสนากัมมัฏฐานเลย เพราะถ้าหากมีการสอนอย่างจริงจังแล้วคงจะปรากฏหลักฐานบ้างตามสมควร บางครั้งท่านทั้งหลายอาจพบเห็นนักปฏิบัติบางคนที่ปฏิบัติกัมมัฏฐานอยู่ ขณะที่ถามเขาว่ากำหนด (ปฏิบัติ) อะไรอยู่? ก็จะได้รับคำตอบว่า "ทำวิปัสสนากัมมัฏฐาน" ทั้งๆ ที่ตนเองกำหนด 'พุทโธ' บางคนบอกว่า "เรียก 'วิปัสสนา' ก็ได้ เรียก 'สมถกัมมัฏฐาน' ก็ได้" เป็นเช่นนี้เลยยิ่งไปกันใหญ่ ไม่รู้ว่า 'สมถะ' กับ 'วิปัสสนา' นั้นแตกต่างกันอย่างไร? ตนเองก็ยังแยกแยะไม่ออก แม้แต่ครูบาอาจารย์บางท่านก็เช่นเดียวกัน

ต่อมาเมื่อสมเด็จพระพุฒาจารย์มีโอกาสเดินทางไปดูงานพระพุทธศาสนาที่ประเทศพม่า ได้พบเห็นวิธีการสอนวิปัสสนากัมมัฏฐานซึ่งเจริญรุ่งเรืองมากในขณะนั้น ท่านจึงศรัทธาและเกิดแรงบันดาลใจอย่างยิ่งยวด เมื่อกลับถึงเมืองไทยแล้ว ท่านจึงได้ปรึกษากับจอมพล ป. พิบูลสงคราม ซึ่งขณะนั้นดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรี ฯพณฯ เห็นชอบด้วย จึงได้ทำเรื่องขอผู้สอนวิปัสสนากัมมัฏฐานจากประเทศพม่า โดยผ่านรัฐบาลพม่า ซึ่งสมัยนั้นมีนายพลอูนุเป็นนายกรัฐมนตรี ท่านได้ปรึกษากับท่านพระมหาสีสยาดอแห่งสำนักสาสนยิตสา นครย่างกุ้ง และได้ตกลงกันว่าให้

อาจารย์มาเป็นผู้ดำเนินการสอนวิปัสสนากัมมัฏฐานในเมืองไทย ตามคำขอของรัฐบาลไทย อาจารย์จึงได้มาทำการสอนเป็นครั้งแรกที่วัดมหาธาตุฯ และต่อมาจึงได้ย้ายมาสอนที่นี่ (วิเวกอาศรม)

เพราะฉะนั้น อาจารย์อยากจะพูดว่า วิปัสสนาเป็นเรื่องยากและละเอียดมากยิ่งกว่าสิ่งใด ทั้งยังกว้างขวางเหลือเกิน อาจารย์อยากจะพูดต่อไปว่า ถ้าหากต้องการวิปัสสนาแล้ว เมื่อลมมากระทบเนื้อ (ที่จมูก) เกิดผัสสะขึ้น ใจก็รู้อยู่ สติก็รู้ผัสสะอยู่ แต่ไม่ต้องเอาใจใส่ลมหายใจ ไม่ต้องตามลมหายใจ ถ้าตามลมหายใจแล้วก็เป็นสมถะไม่เป็นวิปัสสนา ลมหายใจเข้าๆ ออกๆ อานาปานะ - อัสสาสะ ปัสสาสะ เป็นธรรมชาติ แต่ว่าวิปัสสนาต้องการแต่ 'ลมมากระทบ ถูกต้องสัมผัสมีอยู่' จิตรู้ถูกต้องสัมผัสนั้นอยู่ ต้องตั้งสติกำหนดรู้ จะใส่ 'หนอ' ก็ได้ ไม่ใส่ก็ได้ 'ถูกต้องสัมผัส' กำหนดลมที่มากระทบ ลมมากระทบจึงเกิดการถูกต้องสัมผัสขึ้น สติที่กำหนดรู้อยู่นี้เป็น 'นาม' วิปัสสนากำหนดรูปกับนาม เมื่อลมกระทบแล้ว ให้เอาใจใส่วาโยธาตุ

ธาตุทั้ง ๔ **ปฐวีธาตุ เตโชธาตุ วาโยธาตุ อาโปธาตุ**

วาโยธาตุ - ธาตุลม เมื่อธาตุลมมากระทบเนื้อ (ที่จมูก) เนื้อเป็น 'รูป' วาโยธาตุก็เป็นรูป 'รูปปรมัตถ์' เนื้อเป็น 'รูป' กระทบกับวาโยธาตุแล้วเกิด 'ผัสสะ' ขึ้น โยคีบุคคลกำหนดว่า "ถูกหนอ" คือความรู้สึกถูกต้องสัมผัส (ผัสสะ) ถูกต้องสัมผัสที่เกิดจากลมมากระทบเนื้อ คัมภีร์ต่างๆ นิยมใช้ว่า 'วาโยโผฏฐัพพรูป' แปลใจความว่า วาโยคือลม ลมเป็นรูป จมูกเนื้อก็เป็นรูป โผฏฐัพพะคือกระทบกัน ลมมากระทบเนื้อแล้ว ผัสสะก็เกิดขึ้นมา โยคีกำหนดว่า "ถูกหนอ" เป็นวิปัสสนา ๑๐๐ เปอร์เซ็นต์ ถ้าโยคีเข้าใจการกำหนดวาโยโผฏฐัพพรูปอย่างดีแล้ว เป็นวิปัสสนาได้ ถ้าโยคีไม่เข้าใจแล้วก็เป็นสมถะอย่างเดียว

คนที่เข้าใจดี จะเข้าใจว่า ลมหายใจเข้าออก อานาปานะ - อัสสาสะ ปัสสาสะ เป็นธรรมชาติ เมื่อต้องการเป็นสมถะแล้วก็สามารถเป็นได้โดยการตามลมหายใจเข้าตามลมหายใจออก ถ้าต้องการเป็นวิปัสสนาแล้ว ให้กำหนด 'ผัสสะ' ที่เกิดขึ้นที่เนื้อ ผัสสะเกิดขึ้นมาแล้วให้กำหนด "ถูกหนอ" (ถูกต้องสัมผัส)

การกำหนดวาโยโผฏฐัพพรูป คือการกำหนด 'รูป' ไม่ใช่ 'นาม' แต่รูปกับนามเกิดขึ้นพร้อมกัน เมื่อโผฏฐัพพรูปมากระทบแล้ว ใจก็รู้ 'ถูกต้องสัมผัส' อยู่ ใจที่รู้ถูกต้องสัมผัสเป็น 'นามปรมัตถ์' ลมเป็น 'รูปปรมัตถ์' ฉะนั้น กำหนดวาโยโผฏฐัพพรูป จึงเป็นวิปัสสนา

แต่ว่าเดี๋ยวนี้ ทำไมอาจารย์ไม่สอนกำหนดวาโยโผฏฐัพพรูปที่จมูก? แม้อาจารย์ของอาจารย์เองก็ไม่ได้สอน ถ้าสอนวาโยโผฏฐัพพรูปที่จมูกแล้วเป็นวิปัสสนาก็ได้ แต่ว่าวาโยธาตุ - ธาตุลมนี้ลมหายใจเข้าออกนี้ไม่แน่นอน บางครั้งลมหายใจแรง เมื่อลมหายใจแรงแล้ว การถูกต้องสัมผัส

หมดอายุ 23/02/2566

ที่จมูกก็ชัดเจน ตั้งสติกำหนดรู้การถูกต้องสัมผัสได้ ใจสงบได้ศีล สมาธิ ปัญญา เป็นวิปัสสนาแท้ แต่ว่ามีความไม่แน่นอน เพราะลมหายใจที่เข้าๆ ออกๆ นี้ ประเดี๋ยวแรง ประเดี๋ยวอ่อน อาจารย์บัณฑิตทั้งหลายกล่าวไว้ว่า กำหนดวาโยโผฏฐัพพรูปเป็นวิปัสสนาได้ก็จริง เมื่อลมหายใจแรงแล้วผัสสะชัดเจนสามารถกำหนดได้ ถ้าลมอ่อนไป อ่อนไป สุขุมละเอียดไป ก็จะกำหนดลมไม่ได้ ใจจะฟุ้งซ่านเก่ง ฉะนั้นจึงไม่เอา เมื่อไม่เอา (ไม่กำหนดลมหายใจ) แล้ว จะเอา (กำหนด) ที่ไหน? เอานะเป็นอย่างนี้ (ให้กำหนดดังนี้)

ลมหายใจเข้านี้มีปรกติเป็นธรรมชาติ อานาปานะมีสภาวะเป็นวาโยธาตุ ลมหายใจเข้าไปแล้วก็ไม่ต้องสนใจ ไม่ต้องเอาใจใส่ ไม่ต้องมนสิการ ลมเมื่อเคลื่อนลงไปๆ แล้วก็กระทบถึงสะดือ ใครๆ ก็รู้อยู่ว่าเมื่อถึงสะดือแล้วก็สิ้นสุดทาง ลมเข้าต่อไปอีกไม่ได้แล้ว ลมไม่อยู่นิ่งๆ ลมจะกลับมากระทบหน้าท้องข้างใน หน้าท้องก็พองขึ้นมา เมื่อหน้าท้องพองขึ้นมาก็กำหนด "พองหนอ" นี่คือประวัติของการกำหนด "พองหนอ" ยอดที่สุด ถูกต้องที่สุด ที่กล่าวมานี้ก็เพื่อให้เข้าใจ นอกจากนี้แล้วอยากจะพูดต่อไปอีกว่า

ท่านทั้งหลายไปเผยแผ่ศาสนาที่เมืองนอก แม้ที่เมืองนอกจะมีศาสนาต่างๆ มากมาย แต่ว่าฝรั่งก็ชอบวิปัสสนาเมดิเทชั่น บอกว่าเป็นวิชาพิเศษ ฝรั่งยังบอกอีกด้วยว่า สิ่งที่ชาวเอเชียต้องการซึ่งเป็นของดีๆ ราคาแพงๆ ประณีตมากที่สุดในโลกอยู่ที่ยุโรป ที่นั่นมีแต่โลกียกามคุณ แต่สำหรับวิปัสสนาเมดิเทชั่นแล้ว ที่เมืองนอกหาคนสอนไม่มี แต่เดี๋ยวนี้ท่านทั้งหลายกำลังจะไปสอนจึงมีประโยชน์มากที่สุด อาจารย์จึงดีใจ ฝรั่งต้องการคนสอนเมดิเทชั่น อยากรู้ว่าเมดิเทชั่นเป็นอย่างไร? รสชาติเป็นอย่างไร? เมื่อเขาต้องการรู้ก็ต้องบอกอธิบายให้เขาได้ ท่านทั้งหลายไปที่โน่นแล้วต้องพูดภาษาอังกฤษ ท่านทั้งหลายต้องเก่งภาษาอังกฤษแน่ๆ ไม่เก่งแล้วไปไม่ได้ เมื่อไปถึงที่โน่นแล้วถูกถามเป็นภาษาอังกฤษก็ต้องตอบได้ ถามว่า "วิปัสสนากำหนดอย่างไร? มีวิธีอย่างไร?" หากเขาถามแล้ว ตัวเองตอบไม่ถูกหรือสอนไม่ค่อยเป็นก็จะไม่เข้าท่า จะเสียชื่อหมดว่า ชาวเอเชียที่เข้าไปเผยแผ่ศาสนาโดยเฉพาะพระภิกษุทั้งหลายนี่ไม่เก่ง อาจารย์เห็นอนาคตแล้วไม่ใช่เรื่องง่ายๆ เลย

พระนิสิตปริญญาโททั้งหลายที่มาเข้ากัมมัฏฐานนับว่าเป็นเรื่องดีมาก มีพระนิสิตปริญญาโทมาเข้ากัมมัฏฐานเป็นประจำอยู่ทุกๆ ปี แต่จริงๆ แล้วไม่ได้ตั้งใจว่าจะเผยแผ่ศาสนา อาจารย์พูดเรื่องจริงไม่ต้องโกรธ เมื่อกลับไปแล้วจบปริญญาโทแล้ว ตัวเราเองก็อาจเป็นได้หลายอย่าง ต่อไปอาจหางานทำก็ได้ เข้าใจหรือยัง? ไปทำงานที่นั่นก็ได้ที่โน่นก็ได้ เรื่องศาสนาจึงเป็นไปได้หลายอย่างไม่แน่นอน บางคนไม่ได้ตั้งใจว่าต่อไปจะเผยแผ่ศาสนา บางทีมีโอกาสแล้วก็เผยแผ่ได้ แต่สำหรับพระธรรมทูตนี้ที่มุ่งมา ก็เพราะผู้หลักผู้ใหญ่ประชุมกันแล้วจึงตั้งใจส่งมา ให้บุคคลที่มีความสามารถไม่ว่าอยู่ที่ไหนก็เรียกมาให้เผยแผ่ศาสนาวิปัสสนาที่เมืองนอก ฉะนั้นเมื่อท่านทั้งหลายถูกส่งมาแล้วก็ต้องเอาใจใส่ฟัง ถ้าไม่เข้าใจประวัติของวิปัสสนาไม่ว่าเวลาไหนก็สามารถถามได้ทุกเมื่อ อาจารย์สอนอยู่ทุกๆ วัน ท่านทั้งหลายจะอยู่กี่วันก็ได้ ไม่ต้องเกรงใจ

หมดอายุ 23/02/2566

อาจารย์จะอธิบายต่อว่า ลมหายใจที่เข้าไปแล้วนี้ สุดท้ายต้องกลับออกมา ขณะที่กลับต้องกระทบที่ไหน? กระทบที่หน้าท้องข้างใน การกำหนด "พองหนอ" ที่ท้องอยู่นี้ เรียกว่ากำหนดวาโยโผฏฐัพพรูป เช่นเดียวกับการกำหนดวาโยโผฏฐัพพรูปที่จมูก ยกตัวอย่างเช่นผ้า เมื่อไม่มีลมกระทบแล้วผ้าก็จะอยู่เฉยๆ ไม่ได้สั่นไหว เมื่อมีลมมากระทบแล้วก็สั่นไหว ในทำนองเดียวกัน ลมมากระทบหน้าท้องข้างในแล้ว ท้องก็พองขึ้นมา ลมนี้คือวาโยธาตุ ประกอบด้วยธาตุทั้ง ๔ เป็น 'รูปปรมัตถ์' ท้องก็เป็น 'รูปปรมัตถ์' ลมมากระทบแล้วเกิดอาการพอง พองขึ้นมา พองนี้ให้กำหนด "พองหนอ" กำหนดพองหนออยู่นี้ด้วยสติเจตสิก สติเจตสิกเป็น 'นาม' เป็น 'นามปรมัตถ์' วาโยธาตุก็ดี หน้าท้องก็ดี เป็น 'รูปปรมัตถ์' วิปัสสนานี้กำหนดอารมณ์ปรมัตถ์

ปรโมอุตฺตโม อวิปริโต ธมฺโม = ปรมตฺโถ

ปรมัตถ์นี้ประเสริฐมากที่สุด ชั้นสูงที่สุด ประณีตมากที่สุด ไม่วิปริต ไม่เปลี่ยนแปร เรียกว่า 'ปรมัตถ์' อาจารย์ต้องการให้ทราบอย่างชัดๆ เจนๆ ว่า การกำหนดปรมัตถ์ได้แก่องค์ธรรมอะไรบ้าง? องค์ธรรมได้แก่ รูปกับนาม รูป - นามมี ๒ อย่าง (รูปเป็นองค์ธรรมหนึ่ง นามก็เป็นอีกองค์ธรรมหนึ่ง) รูป - นามนี่คือ 'อาการ - รู้อยู่' 'อาการ' (อ่านว่า อา - กา - ระ) ศัพท์นี้เป็นภาษาบาลี เมืองไทยก็ใช้บาลีนี้อยู่ แต่ใช้ในความหมายที่เยอะแยะมากมาย อาจารย์ก็เรียนภาษาไทยมาพอสมควร ในที่นี้คำว่า 'อาการ' หมายความว่า 'เคลื่อนไหว' เช่น 'พองขึ้นมา' ก็กำหนด "พองหนอ" ถูกต้องแล้ว หน้าท้องพองขึ้นมา กำหนด "พองหนอ" อยู่นี้ นี่แหละคือ 'อาการพอง' อาการพองขึ้นมานี้เมื่อพิสูจน์ความจริงแล้วก็รู้ว่า พองขึ้นมาได้เพราะเหตุใด เพราะเหตุจากอำนาจของลม ลมหายใจเข้าออก ลมหายใจเข้าออกเป็นเหตุเป็นปัจจัยมากระทบหน้าท้อง ก็ทำให้ท้องพองขึ้น ท้องพองขึ้นมานี้เรียกว่าเป็นผล เหตุผลเป็นสิ่งที่คู่กันก็จริง แต่ว่าขณะที่กำลังกำหนดวิปัสสนาแล้ว สิ่งที่เป็นเหตุเป็นปัจจัย คือลมหายใจเข้าออก ไม่ต้องตาม ไม่ต้องเอาใจใส่ ไม่ต้องมนสิการ เอาใจใส่แต่เพียง 'อาการ' อาการพองอาการยุบ พองยุบอย่างเดียว เป็นอย่างนี้จึงจะถูกต้อง ฉะนั้นแม้ว่าวิปัสสนาเป็นเหตุเป็นปัจจัยก็จริง ดังที่ได้กล่าวถึงวาโยโผฏฐัพพรูปแล้ว อานาปานะ - อัสสาสะปัสสาสะ ไม่ต้องสนใจ ให้ตัดออก เอาใจใส่แต่เพียงท้องขึ้นๆ ลงๆ เอาใจใส่อาการพอง อาการยุบอย่างนี้จึงถูกต้องที่สุด

ถ้าหากไม่เข้าใจ และก็เคยทำสมถะมาแล้ว จะเป็นสองอารมณ์ เดี๋ยวก็เอาใจใส่ข้างล่าง คือพองยุบบ้าง เดี๋ยวก็เอาใจใส่ข้างบนบ้าง คือลมหายใจเข้าออกบ้าง ทำให้เป็นสองอกสองใจหรือสองอารมณ์ สองอารมณ์นี้ทำให้ใจฟุ้งซ่าน ยกตัวอย่างเช่นในทางโลกียะ ธรรมชาติผู้ชายแต่งงานกับผู้หญิง แต่งงานกันแล้ว มีเมียคนเดียว อารมณ์อย่างเดียว ใจสงบ ถ้าหากว่าผู้ชายเจ้าชู้แล้วก็เอาเมียน้อย เมื่อเอาแล้ว ผู้ชายนี้ประเดี๋ยวก็ไปเอาใจใส่เมียน้อยบ้าง เอาใจใส่เมียน้อยแล้วก็ทำให้เมียหลวงโกรธอยู่ ประเดี๋ยวก็ไปเอาใจใส่เมียหลวงให้คลายโกรธบ้าง ประจบประแจงบ้าง หมายความ

ว่าผู้ชายนี้มีเมียสองคนแล้ว ประเดี๋ยวก็เอาใจใส่เมียน้อยบ้าง ประเดี๋ยวก็เอาใจใส่เมียหลวงบ้าง อย่างนี้แล้วก็มีสองอารมณ์ ผู้ชายก็จะโกหกมุสาทำได้หมดเข้าได้หมดเลย มันเป็นอย่างนี้

ฉะนั้นให้เอาใจใส่แต่พองยุบ ไม่ต้องเอาใจใส่ลมหายใจเข้าออก เอาใจใส่ลมหายใจเข้าออกบ้าง เอาใจใส่พองยุบบ้าง สองอารมณ์นี้ทำให้ใจฟุ้งซ่าน นี้คือสิ่งที่อาจารย์อยากจะพูดอธิบายไว้

ท่านทั้งหลายคงมี (สองอารมณ์) บ้างกระมังนี่ ? แม้ตอนนี้ยังเฉยๆ อยู่ก็ยังไว้ใจไม่ได้ ตั้งแต่พรุ่งนี้เป็นต้นไป มะรืนหรือเรื่อยๆ ต่อไปตราบที่ยังไม่กลับก็ไม่แน่ เมื่อก่อนเคยพบแล้วมีองค์หนึ่ง อาจารย์บอกแล้วว่าไม่ให้กำหนดที่จมูก เขาก็บอกว่าเข้าใจแล้ว เมื่อมาสอบอารมณ์ภายหลัง อาจารย์ถามว่า "พองหนอ ยุบหนอ เป็นอย่างไร?" เขาตอบว่า "กำหนดได้รอบหนึ่งหรือสองรอบแล้ว พองหนอยุบหนอขึ้นถึงจมูกแล้ว" แย่อยู่แล้ว บางคนอาการพองยุบไม่ค่อยปรากฏ บางคนหลายวันจึงปรากฏ บางคนเจ็ดวันก็มี บางคนสิบวันก็มี พระบางคนเซ่อๆ โง่ๆ บางทีสภาวะไม่ค่อยดี ไม่มาสอบอารมณ์ หายไปยี่สิบวัน สอนยากเหลือเกิน วิปัสสนาจารย์ต้องทำงานมากไปไม่ใช่ง่ายๆเลย สำหรับท่านทั้งหลายบางทีก็อาจเป็นแบบนี้เช่นกันเมื่อปฏิบัติต่อๆไป แต่ที่เมืองนอกคงจะไม่ค่อยมี เพราะฝรั่งไม่ชอบสมถะไม่เอา "พุทโธ พุทโธ" ต้องการแต่วิปัสสนาเมดิเทชั่น ฉะนั้นเมื่อท่านทั้งหลายไปถึงเมืองนอกแล้วพบฝรั่ง หากฝรั่งอยากเข้ากัมมัฏฐานก็บอกให้นั่งวิปัสสนาเมดิเทชั่น "rising falling touching" สอนแบบนี้จึงถูกต้อง ฝรั่งพอใจอย่างนี้ อาจารย์แนะนำให้เช่นนี้ (ตอนนี้เสียงอาจารย์ไม่ดีแล้ว) ที่แนะนำไปเมื่อสักครู่นี้ต้องการบอกต่อไปอีกสักเล็กน้อยว่า ลมหายใจเข้าออกที่จมูกนี้ ถ้าหากว่าต้องการสมถะแล้วก็เป็นสมถะได้ ให้ลมหายใจเข้าออกเป็น "พุทโธ" หรือ "สัมมาอรหัง" ก็ได้ความหมายเดียวกัน แต่ถ้าต้องการวิปัสสนาแล้วก็เป็นวิปัสสนาได้ โดยเมื่อสักครู่ได้บอกแล้วว่า กำหนดวาโยโผฏฐัพพรูป ที่จมูกอย่างนี้เป็นวิปัสสนาก็ได้ วิปัสสนากำหนดรูปกับนาม แต่ว่าไม่มั่นคง เพราะลมหายใจมีทั้งลมแรงและลมอ่อน ทำให้ใจฟุ้งซ่านเก่ง หากลมหายใจชัดเจนแล้ว ใจจึงสงบ ด้วยเหตุผลนี้จึงไม่เอา (ไม่กำหนดลมหายใจ) ที่จมูกแล้ว เอาแต่ข้างล่าง (กำหนดอาการพองยุบที่ท้อง) ก็พอ เอาแต่พองยุบ การกำหนดพองยุบนี้ไม่ให้ตามลมหายใจ

ลมหายใจเป็นเหตุเป็นปัจจัย พองยุบเป็นผล ความจริงก็มีเรียนในปริยัติด้วย ในบาลีอรรถกถาปริยัติ (สอนว่า) ลมหายใจเข้าออกนี้เป็นเหตุ พองยุบเป็นผลได้ ทั้งเหตุและผลเป็นสิ่งคู่กัน คิดได้ พิจารณาได้ พิสูจน์ได้ เพราะฉะนั้น (การคิดพิจารณา) ไม่ได้ทำด้วยศีล สมาธิ แต่ด้วยสัญญา โดยมากเป็นปริยัติ เป็นสัญญามากกว่า การใช้สัญญาคิดอยู่ นึกอยู่ พิจารณาอยู่ แม้ใจฟุ้งซ่านก็ไม่เป็นไร แต่วิปัสสนากัมมัฏฐานสองอารมณ์ไม่ได้ ประเดี๋ยวเอาใจใส่ลมหายใจ ประเดี๋ยวเอาใจใส่พองยุบบ้าง อันนี้สองอกสองใจ อุปมาผู้ชายมีเมียสองคนให้จำไว้ด้วย

พระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงแสดงต่อไปไว้ว่า **นิสีทติ ปลฺลงฺกํ อาภุชิตฺวา อุชุ กายํ ปณิธาย** เป็นต้น

ท่านทั้งหลายที่รู้ความหมาย **นิสีทติ ปลฺลงฺกํ อาภุชิตฺวา** ก็คงว่าเป็นของง่าย ท่านทั้งหลายเคยเรียนมาแล้ว ท่านที่เรียนปริญญาโทมาแล้วได้เคยเรียนบาลีมาหรือไม่? หรือว่าไม่รู้บาลี? ถ้าหากสอบผ่านปริญญาตรีมาแล้วก็ต้องรู้บาลี พระธรรมทูตนี้ต้องเคยเรียนมาแล้ว การแปลใจความ **นิสีทติ ปลฺลงฺกํ อาภุชิตฺวา** ต้องแยกศัพท์คำว่า **นิสีทติ** ก่อน แปลว่า นั่ง

ยืน เดิน นั่ง นอน อิริยาบถทั้ง ๔ อย่างนั้น ในอิริยาบถนั่งนี้ สภาวะต่างๆ ทั้งหมดปรากฏออกมาหมด ทั้งร่างกาย แม้ในพระสติปัฏฐานบาลี กล่าวว่า **ยถา ยถา วา ปนสฺส กาโย ปณิหิโต**

หมดอายุ 23/02/2566

โหติ ตถา นำ ปชานาติ แปลใจความว่า ไม่ว่าในกาลไหนๆ ใจตั้งไว้ในร่างกายตัวทุกเมื่อ การนั่งของโยคีบุคคลนั้น เมื่อมีอะไรก็ตามที่เกิดขึ้นในร่างกายตัว มีสภาวะต่างๆ ออกมาแล้ว ก็ต้องตั้งสติกำหนด ไม่ให้ประมาท ฉะนั้น **นิสีทติ ปลฺลงฺกำ อาภุชิตฺวา 'นิสีทติ'** อิริยาบถนั่งนี้จึงสำคัญมาก นั่งอิริยาบถเสร็จแล้วก็เดินจงกรม เป็นอันถูกต้อง แต่ให้ดูกาลเทศะด้วย

พระสัมมาสัมพุทธเจ้าให้กัมมัฏฐานว่า **นิสีทติ ปลฺลงฺกำ อาภุชิตฺวา** เป็นเบื้องแรก เมื่อขอกัมมัฏฐานเสร็จแล้ว ถึงห้องกัมมัฏฐานแล้ว ก็ให้นั่งกำหนด (นั่งกัมมัฏฐาน) แรกสุดก่อน ให้อิริยาบถนั่งเป็นอิริยาบถหลัก ในอิริยาบถนั่ง ท้องเป็นหลัก ขึ้นๆ ลงๆ ฉะนั้นเมื่อถึงห้องกัมมัฏฐานแล้ว แรกสุดต้องกำหนดอิริยาบถนั่งก่อน ไม่ต้องเดินจงกรมก่อน ต้องนั่งก่อน อิริยาบถนั่งเมื่อกำหนดติดต่อกันแล้วเป็น **อัญญะมัญญะปัจจัย** ช่วยอุดหนุนให้เดินจงกรมได้สมาธิ มีกำลัง การเดินจงกรมนั้นให้ได้สมาธิไม่ให้ขาดสาย ต้องกำหนดติดต่อกัน ต้องกำหนดต้นจิตด้วย อิริยาบถนั่งนี้ สมาธิญาณช่วยอุดหนุนให้เป็น **อัญญะมัญญะปัจจัย** แปลใจความว่า เป็นปัจจัยซึ่งกันและกัน ดังนั้นเมื่อเดินจงกรมเสร็จแล้วมานั่งอีกครั้งหนึ่ง แต่แรกสุดต้องอิริยาบถนั่งก่อน

เพราะสติปัฏฐานบาลีมีอยู่ พระสัมมาสัมพุทธเจ้าให้กัมมัฏฐานว่า **นิสีทติ ปลฺลงฺกำ อาภุชิตฺวา**

'ปลฺลงฺกำ' นี้ ท่านทั้งหลายคงเข้าใจแล้วคือ 'ขัดสมาธิ' ขัดสมาธิเสร็จแล้วก็ **อุชุ๎ กายำ ปณิธาย** หมายความว่า ร่างกายตัวตั้งไว้ให้ตรง

'ปลฺลงฺกำ อาภุชิตฺวา' คือ 'ต้องขัดสมาธิ' ต้องเข้าใจศัพท์นี้ เพราะปัญหามีขึ้น เรื่องเป็นดังนี้ ผู้หญิงคนหนึ่งมาเข้ากัมมัฏฐาน อาจารย์บอกกัมมัฏฐานให้ครั้งแรกกำหนดอิริยาบถนั่งก่อน แล้วมาส่งอารมณ์ภายหลัง อาจารย์ถามว่า "คุณนั่งอิริยาบถนานๆ นั่งอย่างน้อยที่สุด ๓๐ นาที ทำได้หรือเปล่า?" ถามแล้วผู้หญิงนั้นก็ตอบว่า "ได้ แต่ว่าดิฉันไม่ได้นั่งขัดสมาธิ ดิฉันนั่งพับเพียบ" (อาจารย์จึงพูดว่า) "ใครบอกให้นั่งพับเพียบ ที่นี่สอนอยู่แต่ว่า อิริยาบถนั่งให้ขัดสมาธิ เพราะพระพุทธเจ้าแสดงไว้ว่า **ปลฺลงฺกำ อาภุชิตฺวา** คัมภีร์ก็มีอ้างไว้แล้ว" อาจารย์ของเขาอยู่ที่โคราชภาคอีสานสอนว่าผู้หญิงไม่ต้องนั่งขัดสมาธิ นั่งขัดสมาธิไม่สมควรไม่สวย ฉะนั้นผู้หญิงต้องนั่งพับเพียบ ส่วนผู้ชายนั่งขัดสมาธิได้ (ผู้หญิงนั้นพูดว่า) "ดิฉันอยู่ที่โน่น ตลอดเวลาที่เข้ากัมมัฏฐาน ก็นั่งพับเพียบเท่านั้น ไม่เคยขัดสมาธิ ขัดสมาธิไม่เป็น" (อาจารย์พูดว่า) "นั่งขัดสมาธิไม่เป็นอย่างนี้มีโทษอยู่ มาเข้ากัมมัฏฐานที่นี่ ระเบียบของที่นี่ต้องนั่งขัดสมาธิ ถ้าขัดสมาธิไม่ได้ ได้แต่นั่งพับเพียบแล้ว (อาจารย์) ได้แนะนำสั่งสอนก็แล้ว หากเชื่อฟังก็ต้องฟังแล้วทำตาม ถ้าไม่เชื่อฟังแล้วก็ไม่ให้อยู่" ผู้หญิงนั้นก็ตกใจกลัว บอกว่า "ดิฉันพยายามหัดด้วย" พอวันรุ่งขึ้นตอนเช้าๆ มาส่งอารมณ์ บอกว่า "ดิฉันขัดสมาธิได้แล้ว" (อาจารย์หัวเราะตอบว่า) "เอ เอ อยู่ต่อไปนี่แหละ" นี่แหละเรื่องเกิดขึ้นเป็นอย่างนี้!

หมดอายุ 23/0[illegible]2566

พระสัมมาสัมพุทธเจ้ามีความเห็นว่า ความจริงผู้หญิงบารมีน้อย ผู้ชายบารมีมาก สำหรับผู้หญิง ถ้าหากว่ามีผู้หลักผู้ใหญ่หรือพระสงฆ์มาก็ตาม แล้วนั่งขัดสมาธิอยู่ก็ไม่สมควรไม่สวย ผู้หญิงเวลานั่งต้องนั่งพับเพียบ แต่ว่าเวลาเข้าวิปัสสนา ถึงแม้ว่าเป็นผู้หญิงก็ต้องนั่งขัดสมาธิ สวยไม่สวย สมควรหรือไม่สมควรไม่จำเป็น เพราะฉะนั้น โยคีบุคคลนี้อาศัยอยู่ในห้องกัมมัฏฐาน เข้ากัมมัฏฐาน นั่งอยู่ ไม่ต้องพูดถึงสวยไม่สวย ใครๆ ก็นิยมให้ผู้ชายนั่งขัดสมาธิ แต่ว่าเมื่อทำวัตรสวดมนต์ พระผู้หลักผู้ใหญ่มา หรือว่าพระมาแล้วก็ดีให้นั่งพับเพียบได้ แต่ว่าเมื่อเข้ากัมมัฏฐาน ผู้หญิงผู้ชายต้องนั่งขัดสมาธิเหมือนกันหมด (อาจารย์ต้องการ) อธิบายอย่างนี้

ฉะนั้น **นิสีทติ ปลฺลงฺกำ อาภุชิตฺวา** อิริยาบถทั้ง ๔ ยืน เดิน นั่ง นอน นั้น อิริยาบถนั่งก่อนเป็นครั้งแรก ต่อไปเดินจงกรม เสร็จแล้วนั่ง อิริยาบถนั่งนั้น สภาวะจริงๆ ในร่างกายตัวนั้นเกิดขึ้นมา อารมณ์ต่างๆ ไม่ว่าเป็นอารมณ์ภายนอก - อัชฌัตติกะก็ดี อารมณ์ภายใน - พาหิระก็ดี ทั้งหมดออกมาหมด สำหรับเดินจงกรมอิริยาบถทำให้อินทรีย์เสมอกัน ช่วยกัน เป็นเพียงสิ่งแวดล้อมเท่านั้น บางคนไม่เข้าใจสภาวะนี้ เมื่อสักครู่นี้ก็ได้บอกแล้ว **ปลฺลงฺกำ** ต้องขัดสมาธิ ขัดสมาธิสนิทดีด้วย รู้จักนายธนิต อยู่โพธิ์ บ้างกระมัง? เป็นลูกศิษย์ของอาจารย์ มาเข้ากัมมัฏฐาน คนนี้เล่าอารมณ์เป็นอย่างนี้ ...อาจารย์ บัลลังก์ที่ ๑ ผมพบมา ผ่านสภาวะมาอย่างนี้ๆ...บัลลังก์ที่ ๒ ผมพบมา ผ่านสภาวะมาเป็นอย่างนี้ๆ...บัลลังก์ที่ ๓ เป็นอย่างนี้ๆ...มาเล่าเช่นนี้อยู่หลายๆ วัน วิธีเล่าแบบนี้จึงถูกต้อง

เมื่อ **ปลฺลงฺกำ อาภุชิตฺวา แล้ว ต่อไปก็ อุชุ๎ กายำ ปณิธาย**

อุชุ๎ กายำ ปณิธาย นี้ หมายความว่า เมื่อร่างกายนั่งแล้ว ก็ไม่ต้องตามใจร่างกายอยู่ อาจารย์แนะนำให้ว่าไม่ต้องตามใจ นั่งแล้ว ร่างกายตัวเราก็ต้องนั่งตรงๆ

แต่โดยมากเป็นอย่างนี้ ผู้หญิงนี่ชอบสบายๆ (บางคนบอกว่า) "พองหนอ ยุบหนอ ก็กำหนดเจ้าค่ะ แต่ 'พองหนอ ยุบหนอ พองหนอ ยุบหนอ' เฉยอยู่" (อาจารย์บอกว่า) "บางทีอาจนอนหลับอยู่ก็ได้ จึงเฉยๆ อยู่ ที่ก้มอยู่อย่างนี้เพราะอะไร? ก็เพราะตัวไม่ตรง ระเบียบวิธีปฏิบัติมีว่า **อุชุ๎ กายำ ปณิธาย 'อุชุ๎'** แปลว่า 'ตรงๆ' **'กายำ ปณิธาย'** แปลว่า 'ตั้งกายไว้' ฉะนั้น **อุชุ๎ กายำ ปณิธาย** หมายความว่า ให้กายตั้งไว้ ตัวตรงๆ ไม่ให้ก้มและไม่ให้เงย ระเบียบจึงเป็นอย่างนี้ ให้จำด้วย"

หากท่านทั้งหลายสอนฝรั่งก็ดี สอนคนไทยก็ดี ต้องสอนให้นั่งตัวตรง ตัวตั้งไว้ตรงแล้ว ตัวเราเองก็พยายามเอาใจใส่ตั้งตัว เรียกว่า 'ทรงไว้' การทรงไว้นี้ทำให้วิริยะดีขึ้น ตัวตรงทำให้วิริยะดีขึ้น การปวดหลัง ปวดเอว ปวดคอ ปวดศีรษะก็ไม่มี ผู้หญิงในวิเวกอาศรม บางคนปวดศีรษะ แก้ก็ไม่ค่อยหาย เป็นมานานแล้ว ถามอาจารย์ว่าจะทำอย่างไร? อาจารย์บอกว่า

หมดอายุ 23/02/2566

"พุทธรักษา พุทธโอสถ ต้องกินยาของพระพุทธเจ้าด้วยสิจึงจะหายได้" อาจารย์บอกแล้วว่า "ตั้งตัวให้ตรงนะ ไม่ให้ก้ม เมื่อไม่ก้มแล้ว ปวดหลัง ปวดคอ ปวดเอว ปวดศีรษะก็หายได้ เพราะว่ามีวิริยะอยู่ แล้วมีสมาธิ วิริยะและสมาธิเท่าๆ กัน" หลังจากที่เขาไปกำหนดอยู่นานหลายวันก็มาบอกว่า "ค่อยๆ หายแล้ว" อย่างนี้ก็มี ฉะนั้น **อุชุ กายำ ปณิธาย** ดังที่พระพุทธเจ้าทรงเทศน์ไว้ ร่างกายตัวให้ตรง ไม่ให้ก้มไม่ให้เงย เมื่อวิริยะกับสมาธิเสมอกันหรือเท่าๆ กันแล้ว อาการง่วงเหงาหาวนอน - ถีนมิทธะ ก็ไม่เข้า

กามฉันทะ พยาบาท ถีนมิทธะ อุทธัจจะกุกุกกะ วิจิกิจฉา ท่านทั้งหลายต่างก็รู้แล้วว่านิวรณ์ ๕ อย่างนั้น **'ถีนมิทธนิวรณ'** ประกอบด้วย **'ถีนะ'** กับ **'มิทธะ'** สองบท เมื่อแยกศัพท์ออกแล้ว **'ถีนะ'** เป็นบทหนึ่ง **'มิทธะ'** เป็นบทหนึ่ง ทำวจนัตถะว่า **ถีนญฺจ มิทฺธญฺจ** อย่างนี้ ที่พม่าใช้ว่า **ถีนญฺจ** มาถูกต้อง **มิทฺธญฺจ** ก็ถูกต้องเหมือนกัน **ง ย น ม ท** ถ้าตัวนี้ทำได้ **ถีนะ** ก็ได้ **ย** ก็ได้ **ง** ก็ได้ **ม** ก็ได้ ไวยากรณ์อนุญาต แต่ถ้าหากว่าใครๆ หรือบางคนที่ไม่เอาใจใส่ก็จะไม่รู้ พระไม่เคยเรียน **ถีนญฺจ มิทฺธญฺจ** บางคนสงสัยว่าทำผิดหรือทำถูก ที่พม่านิยม **ถีนญฺจ มิทฺธญฺจ = ถีนมิทฺธำ** ส่วนที่เมืองไทยนิยมว่า **ถีนำ จ มิทฺธำ จ = ถีนมิทฺธำ** เหมือนกัน ในที่นี้ **'ถีนญฺจ'** จิตท้อถอย **'มิทฺธญฺจ'** เจตสิกท้อถอย เมื่อรวมกันเสร็จแล้ว ก็เป็น 'ถีนมิทฺธ' แปลใจความว่า จิตเจตสิกท้อถอย ท้อถอย องค์ธรรมของถีนมิทธนิวรณ์ได้แก่อะไร? ได้แก่โมหเจตสิก โมหะเข้าอยู่ เพราะว่านั่งก้มหน้าอยู่แล้วเลือดลมไปมาไม่สะดวก แล้วก็ปวดเอว ปวดคอ ปวดศีรษะก็เป็นไปได้ มีโทษด้วย เพราะก้มอยู่นี้วิริยะจึงถอย วิริยะกับสมาธิไม่สม่ำเสมอ ตัวก้มอยู่ แล้วก็วิริยะน้อย เมื่อมีสมาธิมากหน่อย วิริยะกับสมาธิก็ไม่สม่ำเสมอ ถีนมิทธนิวรณ์เข้า โมหะเข้า ทำให้ง่วงเหงาหาวนอน ค่อยๆ ก้มลงมาๆ บางที สัปหงกอยู่เรื่อย อันนี้นอนหลับไปชั่วขณะ เป็นอย่างนี้ ถ้าหากว่านั่งก้มอยู่นี้หนังท้องของผู้หญิงผู้ชายหลบอยู่ข้างใน ท้องข้างนอกจึงขัดข้องอยู่ พองยุบก็ไม่ปรากฏ ไม่ชัดเจน หาพองยุบไม่ได้ ฉะนั้นตัวก้มอยู่นี้มีโทษ ถ้าตัวตั้งไว้ตรงแล้ว หนังท้องก็ออกมาข้างนอก ท้องก็ออกมา ก็ทำให้กำหนด "พองหนอ ยุบหนอ พองหนอ ยุบหนอ" ได้ชัดๆ กำหนดได้ ท่านทั้งหลายลองดูนิสิตก็ดี ธรรมทูตก็ดี วันนี้กลับไปแล้วตอนกลางคืนกำหนดด้วย สาเหตุที่บางคนหาพองยุบได้ บางคนหาไม่ได้ ก็เพราะเป็นอย่างนี้ ถ้าหากว่าตัวก้มอยู่ พองยุบเข้าข้างใน พองยุบหายาก ไม่ชัดๆ เจนๆ ถ้าตัวตั้งไว้ตรง **กายำ ปณิธาย** พระพุทธเจ้าเทศน์ไว้ตามบาลี ท้องก็ออกมาข้างนอก กำหนด "พองยุบ" ได้เป็นอย่างนี้ ให้อธิบายอย่างนี้

พระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงเทศน์ต่อไปว่า **กมฺมฏฺฐานำ ปริมุขำ สตึ อุปฏฺฐเปตฺวา** เป็นต้น เมื่อโยคาวจรบุคคลเมื่อนั่งอิริยาบถแล้ว ก็ตั้งตัวไว้ให้ตรง ตัวตรงแล้ว สติไว้ที่ไหน? สติไว้ที่อารมณ์กัมมัฏฐาน ใจไว้ที่อารมณ์กัมมัฏฐานก็ได้ เพราะว่าจิตและเจตสิกนี้เป็นอยู่ด้วยกัน ประกอบกันสำหรับใจนี้ นามนี้ วิญญาณนี้ สามารถรับอารมณ์ทุกอย่าง 'นาม' นี้ ทำวัจนัตถะวิเคราะห์ศัพท์ว่า

หมดอายุ 23/03/25

นามตีตินามๆ = นามติ คือ น้อมอารมณ์ หน้าที่น้อมหาอารมณ์อยู่เสมอ **นามตีติ = นามๆ** ใจก็น้อมอยู่ หาอารมณ์อยู่ หากมีอารมณ์รูปนามอย่างใดอย่างหนึ่งแล้วก็ต้องกำหนด มีอารมณ์ปรากฏอยู่จึงกำหนดได้ เพราะว่า รูปเป็นเหตุ นามเป็นผล ถ้าอารมณ์รูปมีแล้ว นามก็รับได้ ฉะนั้นจิตและเจตสิกนั้นอยู่ด้วยกันก็ได้ ไม่อยู่ด้วยกันก็ได้ จิตและเจตสิกที่ไม่ได้อยู่ด้วยกันนี้เกิดขึ้นในคนธรรมดาสามัญที่ไม่ได้เข้ากัมมัฏฐาน ไม่ได้กำหนดขาดสติอยู่ แต่ใจก็รู้ เช่น พ่อค้าก็ดี ข้าราชการก็ดี ใจรู้หมดทุกอย่าง หาเงินหาทองก็รู้อยู่ แต่ไม่ได้กำหนด ไม่ได้ประกอบด้วยสติ เรียกว่าสมถะก็ไม่ได้ เรียกว่าวิปัสสนาก็ไม่ได้ รู้ธรรมดา รู้เฉยๆ รู้ด้วยโมหะ ถ้าหากว่าตั้งสติแล้วก็รู้อยู่ สติเจตสิกไปประกอบ กำหนด "เห็นหนอ" กำหนด "คิดหนอ" ฯลฯ จึงจะประกอบด้วยสติ เรียกว่า**สติปัฏฐาน**ก็ได้ เรียกว่า**วิปัสสนา**ก็ได้ เรียกว่า**กัมมัฏฐาน**ก็ได้ ฉะนั้น ในอังคุตตรนิกาย พระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงแสดงไว้ว่า **สพฺพสงฺขาเรสุ อุทาสิ โน สโต สมฺปชาโน โหติ 'สพฺพสงฺขาเรสุ อุทาสิ โน'** ได้ใจความว่า **สพฺพสงฺขาเรสุ** รูปนามสังขารทั้งหลายเกิดขึ้นมา **อุทาสิ โน** ไม่รู้อยู่ว่านี้เป็นผู้หญิง นี้เป็นผู้ชาย รู้อะไรๆ หมด แต่ไม่ประกอบด้วยสติ รู้ด้วยโมหะ ไม่รู้สภาวะจริงๆ **สพฺพสงฺขาเรสุ อุทาสิ โน** รูปนามสังขารต่างๆ รู้อยู่ เฉยอยู่นี่ รู้อยู่อย่างไม่ประกอบด้วยสติ สติปัฏฐานก็เรียกไม่ได้ วิปัสสนาก็เรียกไม่ได้ กัมมัฏฐานก็เรียกไม่ได้ จะเรียกว่าเป็นกัมมัฏฐานได้อย่างไร? พระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงเทศน์ต่อไปว่า **สโต สมฺปชาโน โหติ** ต้องมีสติสัมปชัญญะ หมายความว่าอารมณ์ต่างๆ เกิดขึ้นมาแล้ว ใจก็ไปรับ ถ้ารับแล้วไม่กำหนดก็ไม่ประกอบด้วยสติ ถ้าตั้งสติกำหนดแล้วก็ประกอบด้วยสติ จึงเรียก**สติปัฏฐาน**ก็ได้ เรียก**วิปัสสนา**ก็ได้ เรียกกัมมัฏฐานก็ได้

ฉะนั้น เป็น **กมฺมฏฺ ฐานำ ปริมุขำ สตึ อุปฏฺ ฐเปตฺวา**

โยคาวจรบุคคลนี้ นั่งขัดสมาธิเสร็จเรียบร้อยแล้ว หลับตาไว้ ไม่ต้องลืมตา เห็นโน่นเห็นนี่ใจฟุ้งซ่าน เมื่อหลับตาแล้ว ใจไว้ที่ไหน สติไว้ที่ไหน? พูดได้ทั้งสองอย่าง หมายถึง 'ใจ' หรือ 'สติ' ก็ได้ คือประกอบด้วยสติ และไม่ประกอบด้วยสติ

'สติ' ไว้ที่ไหน? **อุปฏฺฐเปตฺวา** ไว้ที่ไหน? พระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงเทศน์ด้วยคำว่า 'สติ' ฉะนั้นเรียก 'สติ' จะดีกว่า สติไว้ที่ไหน? (ตามบาลี **กมฺมฏฺฐานำ ปริมุขำ สตึ อุปฏฺฐเปตฺวา**) สติไว้ที่อารมณ์กัมมัฏฐาน อารมณ์กัมมัฏฐานมีมากมาย รูปนามสังขารต่างๆ ในที่นี้ (วิปัสสนาแบบที่สอนในวิเวกอาศรมนี้) ต้องการอารมณ์หลัก คือ 'พองยุบ' ที่บริเวณท้อง กว้างๆ ข้างๆ ใต้สะดือ เหนือสะดือ หรือบนสะดือก็ได้ อาจารย์บางท่านส่วนมากให้กำหนดที่บริเวณใต้สะดือสองนิ้ว

ตามบาลีคำว่า 'กาย' (อ่านว่า กา - ยะ) หรือร่างกายนี้ สะดือนับว่าอยู่ส่วนกลางของร่างกาย (เรียกว่าเป็นเขตแดนแบ่งส่วนของร่างกายตัว เหนือสะดือเป็นเขตแดนส่วนบน เป็นร่างกายตัวส่วนบน ใต้สะดือเป็นเขตแดนส่วนล่าง เป็นร่างกายตัวส่วนล่าง) การที่อธิบายว่าให้

จับอารมณ์หลักไว้ที่สะดือ ย่อมมีเหตุผล เพราะร่างกายตัวส่วนกลางที่ท้อง ขึ้นๆ ลงๆ ท้องพองขึ้น ท้องยุบลง "พองหนอ ยุบหนอ พองหนอ ยุบหนอ" กำหนดที่ตรงกลางๆ สะดือ ไม่ได้หมายความว่าให้จับสะดือไว้ ไม่ใช่ไปจับสะดืออย่างนั้น สะดืออยู่ข้างล่าง กำหนดที่ข้างบนท้องกลมๆ "พองหนอ ยุบหนอ พองหนอ ยุบหนอ" อย่างนี้ และก็ไม่ต้องกำหนดในสะดือ ไม่ต้องเหนือสะดือ **ความจริงตรงสะดือถูกต้อง** ทุกๆ อาจารย์พอใจ ให้กำหนด "พองยุบ" เมื่อ (ท้อง) พองขึ้นมากำหนด "พองหนอ" ยุบลงไป กำหนด "ยุบหนอ" หา (อารมณ์) พองยุบเจอหรือไม่? เมื่อสักครู่ก็ได้บอกไว้แล้ว ร่างกายตัวต้องตั้งตรงไว้ ตัวตั้งตรงแล้วท้องปรากฏออกมา พองยุบก็ชัดเจน ไม่ใช่ก้มอยู่อย่างนี้ มีสติด้วย สอนไปแล้วภายหลังปรากฏว่าก็ยังกำหนดไม่ได้ อาจารย์เคยบอกแล้ว ยังมีวิธีอีกเยอะแยะ หากให้บอกหมดเดี๋ยวนี้ เทศน์ตลอดวันก็ไม่จบ เพราะมีมากมาย เรื่องวิปัสสนากว้างขวาง

เมื่อก่อนอาจารย์ได้เคยบอกไว้ว่า ขณะกำหนดพองยุบ ไม่ต้องเอาใจใส่ลมหายใจเข้าออก เอาใจใส่แต่อาการขึ้นอาการลงของท้องพองยุบ ขึ้นๆลงๆ และที่สำคัญอีกประการหนึ่งก็คือ เมื่อกำหนดพองยุบ "พองหนอ ยุบหนอ" กำหนดอยู่ก็จริง แต่ว่าใจไม่ได้ปัจจุบัน บางทีใจก็ไปที่อดีต บางทีก็อนาคต ใจที่อยู่กับปัจจุบันได้น้อย จึงไม่ได้สมาธิ

อตีตํ นานฺวาคเมยฺย นปฺปติกงฺเข อนาคตํ ฯเปฯ พระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงเทศน์ไว้ว่า อารมณ์อดีตก็ไม่เอา อารมณ์อนาคตก็ไม่เอา เอาแต่เพียงอารมณ์ปัจจุบัน ปัจจุบันได้แล้ว ได้สมาธิ

ฉะนั้น กำหนดให้ได้ปัจจุบันขณะ ไม่ใช่ท่อง "พองหนอ ยุบหนอ" เฉยๆ จำไว้ด้วยว่ากิเลสเข้าที่ปากไม่ได้ กิเลสเข้าอยู่แต่ที่ใจ เพราะใจนี้รับอารมณ์ได้ ดังที่พระพุทธเจ้าทรงเทศน์ไว้บาลีว่า **สารมฺมณา ธมฺมา** จิต ๘๙ ดวง เป็น **สารมฺมณา ธมฺมา** คือรับอารมณ์ รู้อารมณ์ได้ สำหรับรูป ๒๘ เป็น **อนารมฺมณา ธมฺมา** รับอารมณ์ไม่ได้ รู้อารมณ์ไม่ได้

ฉะนั้น ปากก็ออกเสียงอยู่ "พองหนอ ยุบหนอ พองหนอ ยุบหนอ" แต่ว่าใจคิดนี่คิดโน่นร้อยแปดพันเก้า เกิดกิเลสพันห้าขึ้นมาอยู่แล้ว มีตัวอย่างอยู่ เช่นเวลาเทศน์ ปากนะท่องอยู่เรื่อย **อิติปิโส ภควา ฯลฯ โลกวิทู** เหมือนท่องหนังสือ จริงๆ แล้ว **อิติปิโส** หมายความว่าอะไร? **ภควา** หมายความว่าอะไร? **อรหัง** หมายความว่าอะไร? **สมฺมาสมฺพุทฺโธ** หมายความว่าอะไร? ก็ไม่รู้ พุทธคุณก็ไม่รู้ ทำวัตรสวดมนต์ก็จริงแต่ไม่รู้พุทธคุณ สมถะกุศลนี้อานิสงส์น้อย เพราะฉะนั้นการสวดมนต์ก็ใกล้เคียงกับปริยัติ ท่องหนังสือ อ่านหนังสือเหมือนกัน ท่องอยู่มีอานิสงส์น้อยฉันใดในที่นี้ก็ทำนองเดียวกัน กำหนด "พองหนอ ยุบหนอ พองหนอ ยุบหนอ พองหนอ ยุบหนอ" แต่ใจก็อย่างอื่นคิดอยู่ ใช้ไม่ได้ ต้องตั้งใจกำหนดจริงๆ จังๆ ท้องพองขึ้นมา กำหนด "พองหนอ พองหนอ" ประกอบด้วยสติจนกระทั่ง 'พอง' หมดไป ใจรู้ระยะพองไปจนถึงพองสุดท้าย (สุดสิ้นพอง) ด้วย ท้องยุบลงไปแล้ว กำหนด "ยุบหนอ" 'หนอ' ไม่ต้องยาว ที่นี่ไม่ชอบ 'หนอ' ยาว กำหนด "หนอ"

หมดอายุ 23/02/25

สั้นๆ ก็พอ เช่น "พองหนอ" อาการพองก็หมด หนอก็สุดสิ้นพอดี ทำนองเดียวกัน "ยุบหนอ" อาการยุบก็หมด หนอก็สิ้นสุดพอดี ฉะนี้แล ต้องเข้าใจด้วยว่า คำว่า "หนอ" ไม่ได้นับเป็นระยะอันหนึ่ง ไม่ใช่วิเศษวิโส ความจริงเป็นอย่างนี้คือ วิปัสสนาขณิกสมาธิ ขณิกสมาธินี้มีกำลังสมาธิน้อย ถ้าไม่ใส่ "หนอ" กำหนดเพียงแค่ "พองยุบ พองยุบ พองยุบ" ได้สมาธิน้อย เปรียบได้แค่ ๒ สลึง (ครึ่งหนึ่ง) ถ้าหากว่าจะใส่ "หนอ" มีมนสิการตั้งใจใส่ "หนอ" อยู่ "พอง - หนอ" (ตรงนี้ 'พอง' กับ 'หนอ' อยู่ห่างเว้นระยะนิดหนึ่ง) "ยุบ - หนอ" (ตรงนี้ 'ยุบ' กับ 'หนอ' อยู่ห่างเว้นระยะนิดหนึ่ง) แล้วมีระหว่างกลางคั่น (การกำหนดเช่นนี้ทำให้) ขณิกสมาธิมีกำลังมากขึ้นอีก ๒ สลึง (อีกครึ่งหนึ่ง) ครั้งแรก "พองยุบ พองยุบ พองยุบ" ได้ ๒ สลึง ใส่ "หนอ" แล้วได้อีก ๒ สลึง รวมทั้งหมด ๔ สลึง เป็น ๑ บาทพอดี (เต็มหน่วยพอดี) ต้องการให้เป็นอย่างนี้ "หนอ" ไม่ต้องให้ยาว

เมื่อกำหนด "พองหนอ ยุบหนอ" อยู่ และตั้งใจกำหนดให้ได้ปัจจุบันขณะจริงๆ ได้ปัจจุบันแล้วก็จะได้ศีล สมาธิ ปัญญาอย่างละเอียด เมื่อท้องพองขึ้นมา "พองหนอ" กำหนดอยู่นั้น พองเกิดขึ้นมาก็เข้าใจดีแล้ว ในทำนองเดียวกับ ท้องยุบลงมา กำหนด "ยุบหนอ" อยู่นั้น การที่พูด "พองยุบ" เช่นนี้ ไม่ได้หมายความว่า "พองยุบ" นับเป็นสองระยะ แต่หมายถึงระยะเดียว มิฉะนั้นจะเป็นสองอารมณ์ไป หากเข้าใจ 'พอง' อย่างเดียวดีแล้ว ก็จะเข้าใจ 'ยุบ' ในทำนองเดียวกัน ในที่นี้อาจารย์จะอธิบาย 'พอง' อย่างเดียวว่า พองขึ้นมานี้เพราะเหตุใด? สาเหตุเพราะลม อานาปานะ - อัสสาสะ ปัสสาสะ มากระทบท้อง ก็เกิดวาโยโผฏฐัพพรูป พองขึ้นมา เมื่อท้องพองขึ้นมา อาจารย์ถามว่า "พองนี่ของเราหรือเปล่า?" ตอบว่าอย่างไร? "พองของเรา หรือว่าพองของคนอื่น"

ท้องพองขึ้น พองขึ้นมา กำหนด "พองหนอ" หากโยคาวจรบุคคลเข้าใจว่าอาการพองอย่างนี้ เป็น 'พองของฉัน' 'พองของเรา' เข้าใจผิดว่าเป็น 'ตัวตนของตน' จริงๆ แล้วก็เข้าใจผิดอยู่ เข้าใจผิดว่าเป็นตัวตน สักกายทิฏฐิเข้า และอัตตานุทิฏฐิก็เข้าอยู่

ถ้าหากว่าโยคาวจรบุคคล เมื่อท้องพองขึ้น พองขึ้นมา กำหนด "พองหนอ" อยู่ขณะนั้น ไม่ได้เข้าใจผิดว่าพองนี่เป็นของของเรา เป็นของของฉัน ไม่ได้เข้าใจผิดเช่นนั้น นี่เรียกว่า สักกายทิฏฐิหาย อัตตานุทิฏฐิก็หาย ในขณะที่พองขึ้นมากำหนด "พองหนอ" อยู่นั้นเป็น**มคฺคพฺรหฺมจริยา**

มคฺคพฺรหฺมจริยา บาลีที่องค์พระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงเทศน์ไว้นี้ **มคฺค** ก็คือมรรคผลนิพพาน **พฺรหฺมจริยา** (พรัมหมจริยา) ก็คือการปฏิบัติที่เป็นปัจจัยของพระนิพพาน ซึ่งหมายถึง **สัมมาทิฏฐิมรรค** สัมมาทิฏฐิมรรคเป็นเบื้องต้นของมรรคแปด มรรคแปดนี้เป็นมัชฌิมปฏิปทา มรรคของสัมมาทิฏฐิมรรค คือ เมื่อท้องพองขึ้น พองขึ้นมา พองหนอกำหนดอยู่ขณะนั้น มคฺคพฺรหฺมจริยา ปรากฏมา หรือกล่าวอีกอย่างหนึ่งก็คือ สัมมาทิฏฐิมรรคเกิดขึ้นมาแล้ว โลภะ โทสะ โมหกิเลสก็ถูกประหาณตัดไปแล้ว ก็ไม่มีโลภะโทสะโมหะ ฉะนั้น มัคคพรัหมจริยาตัดกิเลส อธิบายดังนี้

เมตตายา 23/02/2566

กิเลส มาเรตีติ = โม,

นิพฺพานํ คจฺฉตีติ = โค

มคฺโค มคฺค นี้ แยกศัพท์ออกมาเป็นสองบท โม ก็บทหนึ่ง โค ก็บทหนึ่ง

โม ทำวจนัตถะว่า **กิเลเส มาเรตีติ = โม**

ตัดกิเลส ฆ่ากิเลส ตัดกิเลส อันนี้เรียกว่า โม

โค ทำวจนัตถะ ว่า **นิพฺพานํ คจฺฉตีติ = โค** เข้าสู่นิพพาน

หมดอายุ 23/02/2566

ภายหลัง **โม** และ **โค** ทำวจนัตถะวิเคราะห์ศัพท์ว่า **โม จ โส โค จาติ มคฺโค โม** ฆ่ากิเลสตัดกิเลสก็ดี **โค** เข้าสู่นิพพานก็ดี สองอย่างนี้เรียกว่า เป็น **มคฺโค** หมายความว่า ตัดกิเลสเข้าสู่นิพพาน

สำหรับ **มคฺค** ศัพท์คำนี้เปรียบเสมือนทาง ถนนหนทาง ถนนดีๆ เช่นในความหมายของประโยคบาลี **ปุริโส คจฺฉติ** ผู้ชายเดินทางไป

แต่ว่าในที่นี้ **มรรค** มีสองอย่าง คือ **โลกียมรรค** และ **โลกุตตรมรรค**

โลกียมรรคนี้ ประกอบด้วยโลกียจิตพร้อมด้วยเจตสิก มรรคนี้จึงเรียกว่า โลกียมรรค

โลกุตตรมรรค ผล นิพพาน มรรคนี้ประกอบด้วยโลกุตตรจิต จึงเรียกว่า โลกุตตรมรรค

ฉะนั้นจึงจำไว้ด้วยว่า มรรคมีสองอย่าง อาจารย์สามัญทั่วไปมักพูดว่า กำหนดครั้งเดียวก็ถึงมรรคแล้ว ตัดกิเลสแล้ว อาจารย์นี้พูดมาก (เกินเลย) ไป กำหนดครั้งเดียวมรรคเกิดขึ้นมากิเลสก็หมดแล้ว เป็นพระอรหันต์แล้ว พูดโอ้อวดไปกระมังนี่ ทำให้เข้าใจผิดได้ เป็นเพราะตัวเราเองก็ไม่รู้ 'ง.สระโอ ไม้เอก (โง่)' อยู่ ไม่รู้เรื่องอะไร ฉะนั้นให้เข้าใจว่า มรรคมีสองอย่างคือ โลกียมรรคและโลกุตตรมรรค แต่ที่นี้คือ กำหนดรูปนามสังขารต่างๆ มีพองยุบเป็นต้น กำหนดอยู่ทุกขณะทุกระยะ เป็น **มคฺคปุรหฺมจริยา** เกิด **สมฺมาทิฏฺฐิมคฺค** ขึ้นอยู่แล้วทุกขณะ โลกียมรรคนี้ความจริงก็สามารถตัดกิเลส ประหาณชั่วขณะ ตัดกิเลสเพียงชั่วขณะ ฉะนั้น เมื่อท้องพองขึ้น พองขึ้นมากำหนดพองหนออยู่ชั่วขณะ ในขณะพองนั้นไม่เกิด โลภะ โทสะ โมหะ เพราะเหตุใด? เพราะมคฺค เป็น มคฺคปุรหฺมจริยา สมฺมาทิฏฺฐิมคฺค เป็นการตัดกิเลสออก

เมื่อโลกุตตรจิตเกิดขึ้นมา มรรคนี้เรียกว่า โลกุตตรมรรค มรรคนี้ได้แก่ **โสดาปัตติมรรค สกทาคามิมรรค อนาคามิมรรค อรหัตมรรค** สามารถประหาณกิเลสได้โดยลำดับจนให้หมดไปได้ ฉะนั้น ขณะตั้งใจกำหนด "พองหนอ" หนึ่งครั้ง มคฺค เป็น มคฺคปุรหฺมจริยาปฏิบัติ สามารถตัดกิเลสออกชั่วขณะ เป็น**ตทงฺคปหาน** คือประหาณชั่วขณะ **ตทังคปหาน** คล้ายกับฟ้าแลบตัดกิเลส ครั้นปฏิบัติต่อไปนานๆ เมื่อญาณแก่กล้า จึงเป็น**วิกขัมภนปหาน** วิขัมภนปหานนี้ กิเลสไม่เข้านานหลายวัน ต่อจากนั้นเป็น **สมุจเฉทปหาน** ได้แก่ **โสดาปัตติมรรค สกทาคามิมรรค อนาคามิมรรค อรหัตมรรค** สามารถประหาณกิเลสโดยลำดับให้หมดไป

ฉะนั้น อาจารย์อยากจะพูดว่า พองขึ้นมา กำหนด "พองหนอ" อย่างเดียว พองนี้ไม่ใช่ของของเรา หากเข้าใจอยู่อย่างนี้เรียกว่า สักกายทิฏฐิหาย ไม่มีสัตว์ บุคคล ตัวตน

ในวิสุทธิมรรคแสดงไว้ว่า **สตฺโต วา ปุคฺคโล วา เทโว วา นตฺถิ** หมายความว่าไม่มีสัตว์ไม่มีบุคคล เทวดาก็ไม่ได้ทำให้ ความจริงแล้ว สภาวะธรรมชาติเป็นไปเอง

หมดอายุ 23/02/2566

ฉะนั้น หากโยคีบุคคลเข้าใจอยู่ว่า พองนี้ไม่ใช่เป็นของของเรา โยคีบุคคลเข้าใจอยู่อย่างนี้แล้ว เรียกว่าไม่มี**สักกายทิฏฐิ** ไม่มี**อัตตานุทิฏฐิ** ขณะที่กำหนด "พองหนอ" อยู่ขณะนั้น เป็น มัคคพรัหมจริยา มรรค เป็น มคฺคพฺรหฺมจริยา สมฺมาทิฏฐิมคฺค เกิดขึ้นเป็น โลกียมรรค กิเลสไม่เข้า ดัดกิเลส และเมื่อ 'พอง' หายไป หมดไป หมดอายุแล้ว พองหายไปแล้ว **ทุกขสัจจะ**ก็ชัดเจน

ทุกขะ - ความทุกข์ **สัจจะ** - ความจริง

ความจริง 'พองยุบ' นี้เกิดขึ้นแล้วดับไป ดับไป ดับไป เกิดดับ เกิดดับ อยู่แล้ว เมื่อรูปนามมีอยู่ พองยุบจึงมีอยู่ เป็นต้น รูปนามมีอยู่รุงรัง ลำบากมาก นี้ก็เป็น**ทุกขสัจจะ**

เพราะฉะนั้น **สมุทยสัจจะ** ได้แก่ **อวิชชา ตัณหา**

ตัณหาทำให้เกิดความปรารถนาในมนุษย์สมบัติ สวรรค์สมบัติ ซึ่งเป็นเหตุให้ **วิญญาณ สังขาร ผัสสะ เวทนา สัญญา** ขันธ์ ๕ เกิดขึ้นมาภายหลัง 'พองยุบ' ที่ได้กล่าวมาแล้วเมื่อครู่มาจากไหน? ก็มาจากขันธ์ ๕ นั่นเอง ท้องพองก็เกิดขึ้นมาแล้วก็กำหนด "พองหนอ ยุบหนอ" อยู่ทุกขณะนั้น ทุกขสัจจะ ชัดเจน เป็นทุกข์ พระพุทธเจ้าทรงเทศน์ไว้ในอภิธรรมปิฎกอย่างนี้ว่า **"ทุกฺเข ญาณ์ โหติ"** การรู้เห็นว่า 'พอง' หายไป หายไป ดับไป ดับไปนี้ หรือพองยุบเกิดขึ้นดับไป เกิดขึ้นดับไป เป็นทุกข์เท่านั้น ความจริงเป็นทุกข์เท่านั้น ใจที่รู้อยู่เช่นนี้เพราะญาณขึ้น จึงรู้ได้เป็นความรู้ที่เป็นปัญญาญาณ ดังที่พระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงเทศน์ไว้แล้วว่า **"ทุกฺเข ญาณ์ โหติ"** เมื่อรู้ความจริงว่าเป็นทุกข์เท่านั้น สักกายทิฏฐิหาย อัตตานุทิฏฐิก็หายเช่นกัน เพราะมคฺคพฺรหฺมจริยา สมฺมาทิฏฐิมคฺค เกิดขึ้นมาแล้ว

ขณะที่กำหนด "พอง" อยู่ขณะนั้นกิเลส โลภะ โทสะ โมหะ ถูกประหาณชั่วขณะหนึ่ง ใจที่เห็น**ทุกขสัจจะ**ก็ชัดเจน นอกจากนั้นแล้ว **สสฺสตทิฏฺฐิ** ก็หายด้วย เพราะว่า สัสสตทิฏฐิ คือ ความเห็นความเข้าใจว่ามีความสืบต่ออยู่ เข้าใจผิดๆ ว่า รูปนาม สังขารนี้สืบต่ออยู่ เข้าใจผิดอยู่ว่าสิ่งที่เป็นอยู่เป็นสิ่งเดียวกันตลอด ขณะที่ ท้องพองขึ้นมา กำหนด "พองหนอ" อยู่นั้น 'พองหนอ' เป็นอายุของ **อุปฺปาท ฐิติ ภงฺค** คือ เกิดขึ้น ตั้งอยู่ ดับไป เมื่ออายุของ **อุปฺปาท ฐิติ ภงฺค** หมดแล้ว นั่นก็หมายถึง "พองหนอ" ก็ดับไปแล้วเช่นกัน 'ยุบ' ก็เกิดขึ้นมาอีกก็เป็นอย่างนี้ ฉะนั้น 'พอง' นี้ไม่ใช่ตลอดกาล ไม่ใช่อันเดียวอยู่ตลอดกาล เมื่อ 'พอง' ดับไป 'ยุบ' ก็เกิดขึ้นมาอีก ถ้าเข้าใจอยู่เช่นนี้ สัสสตทิฏฐิหาย ไม่เป็นสัสสตทิฏฐิ

เพราะอะไรจึงไม่เห็นอนิจจัง? วิสุทธิมรรคอรรถกถาแก้ว่า การที่ไม่เห็นอนิจจังเพราะเหตุว่า สัสสตทิฏฐิปิดบังไว้จึงไม่เห็น หากสัสสตทิฏฐิหาย อุจเฉททิฏฐิก็หายด้วย อุจเฉททิฏฐิหายได้อย่างไร? อุจเฉททิฏฐิ คือความเห็นผิด ด้วยเหตุว่าฝรั่งต่างๆ คนทั้งหลาย หรือบางลัทธิสอนว่า

ชาติก่อนไม่มี บางคนก็เห็นผิดอยู่ว่า ไม่มีขันธ์ ๕ ไม่เคยมีชาติก่อน มีแต่ชาตินี้ มีเฉพาะในปัจจุบัน ฉะนั้นในชาตินี้จึงพยายามเสพกามคุณอารมณ์ให้มากๆ เพื่อไม่ให้ขาดทุน เพราะเหตุใดจึงมีความคิดเช่นนี้? เพราะเหตุว่า เมื่อชาตินี้ล่วงลับไปแล้ว หรือตายไปแล้ว ดับไปแล้ว รูปนามขันธ์ห้า ก็ไม่เกิดอีกแล้ว สูญไปแล้ว ขาดไปแล้ว ความเข้าใจเช่นนี้เรียกว่า **อุจฺเฉททิฏฺฐิ** คือไม่มีการเกิดแล้ว เขาสอนอยู่อย่างนี้

อวิชชาปจฺจยา สงฺขารา สงฺขารปจฺจยา วิญฺญาณํ วิญฺญาณปจฺจยา ผสฺโส ผสฺสปจฺจยา เวทนา เวทนาปจฺจยา ตณฺหา ตณฺหาปจฺจยา อุปาทานํ อุปาทานปจฺจยา ภโว ภวปจฺจยา ชาติ ชาติปจฺจยา ชรามรณํ

แต่เดี๋ยวนี้เมื่อเราเข้าปฏิบัติวิปัสสนาแล้ว เราเข้าใจแล้วว่า พองขึ้นมา กำหนด "พองหนอ" ในครั้งหนึ่งนั้น **อุปปาทะ ฐิติ ภังคะ** เกิดขึ้น ตั้งอยู่ ดับไป ขณะนั้นพองก็ดับไป แล้วยุบเกิดขึ้นมาอีก อ้อ! ฉันเข้าใจผิดอยู่ว่า 'พอง' ดับไปแล้วก็คือสูญไปแล้ว แท้ที่จริงไม่สูญ ก็เพราะ 'ยุบ' เกิดขึ้นมาอีก เข้าใจอยู่เช่นนี้ เรียกว่าไม่เป็นอุจฺเฉททิฏฺฐิ หมายความว่า พองขึ้นมา กำหนด "พองหนอ" ครั้งหนึ่งๆ นั้น สักกายทิฏฺฐิ และอุจเฉททิฏฺฐิก็หาย เพราะ (อาการที่ท้อง) กำลังพองขึ้นมาแล้วกำหนด "พองหนอ" อยู่ขณะนั้น เป็นสัมมาทิฏฐิมรรค เป็นมคฺคพฺรหฺมจริยา ด้วยเหตุที่ว่าเมื่อสัมมาทิฏฐิมรรคเกิดขึ้นมาแล้ว โลภะ โทสะ โมหะ กิเลส นิวรณ์ระงับชั่วขณะเป็น **ตทังคปหาน** 'พอง' หาย เห็นทุกขสัจจะ สัสสตทิฏฐิหาย และอุจเฉททิฏฐิก็หายไปด้วย อ้อ! เดี๋ยวนี้เข้าใจแล้ว สนใจวิปัสสนาจริงๆ แล้ว เพราะรู้อานุภาพ อานิสงส์ของวิปัสสนากัมมัฏฐานแล้ว 'พอง' อย่างเดียว แม้จะต้องกำหนดนับครั้งไม่หวาดไม่ไหวก็ไม่ขี้เกียจ อยากกำหนดเหลือเกิน ใจไม่ถอย 'ยุบ' ก็เหมือนกัน นอกจากพองยุบแล้วนั้น อารมณ์ต่างๆ ใน ๓๑ ภูมิที่อาศัยอยู่ เป็นโลกียรูปนามสังขารทั้งหลาย ก็มีความหมายในทำนองเดียวกัน

อรรถกถาจารย์รุ่นแรกๆ มีท่านพุทธโฆสาจารย์ เป็นต้น ก็อธิบายความหมายในลักษณะเช่นเดียวกันและยิ่งพิสดารขึ้นไปอีก เขียนเป็นตำราใหญ่ สาธุชนทั้งหลายอาจรู้สึกว่าอ่านยาก ท่องยาก ฉะนั้น **เสเสสุ อุพฺเพธนีโย** หมายความว่าครั้งแรกก็ขยายความพิสดารมาก ยังมีเพิ่มเติมอีก ข้อที่ ๑ ข้อที่ ๒ ข้อที่ ๓ เป็นต้น อธิบายทำนองเดียวกันเป็นอย่างนี้ว่า นั่งกำหนด "พองหนอ ยุบหนอ" อยู่ "พองหนอ ยุบหนอ" ที่กำหนดอยู่ในขณะนั้น ใจไม่ได้ประกอบด้วยสติอยู่ตลอด แม้ใจนี้ตั้งใจกำหนด ตั้งอกตั้งใจกำหนดได้ปัจจุบันเพียงนิดหน่อย ต่อไปเกิดขาดสติไปเผลอไปพลาดไป เมื่อขาดสติไปก็ไม่รู้ (อาการ) พองยุบ 'ขาดสติ' นี้หมายความว่ากิเลสข้างนอกเข้ามาแทรกเข้ามา แล้วก็เผลอไปพลาดไป ขาดสติไป อารมณ์ข้างนอกที่แรกเข้ามานี้ชัดเจนมากกว่าอารมณ์พองยุบ ในเวลานั้น กิเลสอารมณ์แรงๆ เข้ามาแล้วก็ทำให้ขาดสติไป เมื่อขาดสติไปแล้วใจก็ไม่อยู่กับ 'พองยุบ' เมื่อใจคิดหรือนึกถึงสิ่งใดสิ่งหนึ่งที่เกิดขึ้นเข้าแทรกอยู่ ก็ให้กำหนด "คิดถึง

หนอ คิดถึงหนอ" หากอารมณ์ (คิดถึง) หายแล้ว ให้กลับมากำหนด "พองหนอ ยุบหนอ" ใหม่ การกำหนดพองยุบอยู่ในครั้งแรกนี้เป็นเบื้องต้นของวิปัสสนา เป็นอนุบาลวิปัสสนา เวลา ๓๐ นาที พอ ภายใน ๓๐ นาทีนั้น เมื่อครูได้บอกแล้วว่า อารมณ์อื่นๆ นอกจาก "พองยุบ" ที่กำหนดอยู่ขณะนั้น เมื่ออารมณ์อื่นๆ อย่างใดอย่างหนึ่งหากแทรกเข้ามาก็ให้กำหนด กำหนดหายแล้วก็กลับมา "พองยุบ" ตามเดิม อารมณ์อื่นๆ เช่น คิดถึง นึกถึง ดีใจ เสียใจ โกรธ โมโห เป็นต้น เมื่อเกิดขึ้นมาก็ให้กำหนดตาม ภายใน ๓๐ นาทีนั้น นอกจากพองยุบที่กำหนดอยู่ หากมีเจ็บปวดเมื่อยขาเวทนาต่างๆ เกิดขึ้นมา รู้สึกเวลาใด เวลานั้นให้กำหนดตาม อารมณ์พองยุบและอารมณ์เวทนา ถ้าเวทนาชัดเจนมากกว่าอารมณ์พองยุบ ใจไปรับอารมณ์ที่เวทนาโน่นแล้ว จิตเจตสิกต้องกำหนดตาม หรือบางครั้งมีเวทนานิดๆ หน่อยๆ เช่น จั๊กจี้ก็ตาม คันก็ตาม มีเพียงนิดๆ หน่อยๆ ไม่ชัดเจน แต่พองยุบชัดเจนกว่า ก็กำหนดพองยุบ ขณะกำหนดพองยุบอยู่ ใจไม่ไปที่โน่นที่นี่ วิธีกำหนดเป็นอย่างนี้

หากมีเวทนา กำหนดเวทนาภายในเวทนา เช่นมีเวทนาที่หัวเข่า หรือเท้าชาขึ้นมา ก็กำหนด "ชาหนอ" กำหนดหายแล้วกลับมาพองยุบ ถ้าเมื่อยก็กำหนด "เมื่อยหนอ เมื่อยหนอ" กำหนดหายแล้วกลับมาพองยุบ หัวเข่าเจ็บก็กำหนด "เจ็บหนอ เจ็บหนอ" ถ้าปวดก็กำหนด "ปวดหนอ ปวดหนอ" กำหนดหายแล้วกลับมากำหนดพองยุบเป็นต้น ต้องอดทนต่อเวทนา เวทนานุปัสสนาสติปัฏฐานนี่ชัดเจนมาก อารมณ์ชัดเจน ใจก็สงบ เห็นโทษด้วย มีประโยชน์มากที่สุด โดยมากโยคาวจรบุคคลนี่ไม่ชอบเวทนา ชอบแต่ความสุขความสบาย เช่นบางครั้งเห็น ภูเขา ต้นไม้ เจดีย์ พระพุทธรูป หรือนางฟ้า ด้วยอำนาจของสมาธิ ถ้าเห็นสิ่งเหล่านี้ก็จะชอบเหลือเกิน แต่พอเวทนาเกิดขึ้นมาแล้วใจก็ถอยหลัง ไม่ชอบ ไม่อยากกำหนด ไม่รู้ว่าสภาวะเวทนานี่ทำให้เห็นทุกข์มากที่สุด ถ้าโยคาวจรบุคคลเบื่อเวทนา รูป นาม สังขาร แล้วก็อยากออกจากสังสารวัฏ อยากจะพ้นทุกข์ อยากจะได้นิพพานภายใน ๓๐ นาทีนั้นเลยทีเดียว

ขณะที่นัยน์ตาเห็นสิ่งใดสิ่งหนึ่งก็กำหนด "เห็นหนอ เห็นหนอ" ได้ยินเสียงก็กำหนด "ได้ยินหนอ ได้ยินหนอ" การกำหนดการเห็นการได้ยิน มักมีปัญหาอยู่ว่าจะกำหนดอย่างไร? อันนี้ได้โอกาสแล้วก็จะบอกว่าอาจารย์โดยมากทั่วไปเข้าใจผิดอยู่ว่า ตาก็เห็น รูปารมณ์ก็เห็น อาจารย์ก็มักจะสอนอย่างนี้ว่าให้กำหนด "เห็นหนอ เห็นหนอ" โยคีก็กำหนดได้ แต่พอโยคีถามว่า "ไปกำหนดที่ไหน?" อาจารย์ตอบว่า "กำหนดที่ตา" หมายความว่า กำหนดที่นัยน์ตานี่ รูปารมณ์ที่โน่นปรากฏมาให้เห็นแล้ว ก็กำหนด "เห็นหนอ เห็นหนอ" ที่ 'ตา'

ความจริงแล้วการกำหนดเห็นอยู่ที่ตานี้ โบราณาจารย์และอาจารย์บัณฑิตทั้งหลายไม่ชอบ เพราะนี่ทำไม่ถูก ที่ถูกต้องที่สุดคือต้องกำหนดที่ 'รูปารมณ์' รูปารมณ์ที่โน่นปรากฏมาแล้ว ก็กำหนด "เห็นหนอ เห็นหนอ" กำหนด "เห็นหนอ เห็นหนอ" ไม่ต้องชัดเจน ถ้ารูปารมณ์ชัดๆ เจนๆ มีอยู่แล้ว ก็ให้มัวๆ หรี่ๆ ตาไว้ ภาษาไทยเรียกว่าหรี่ตา คนตาหรี่ ตาเล็ก มองอารมณ์ไม่ค่อย

หมดอายุ 23/02/2566

ชัดเจน ฉันใดการกำหนด "เห็นหนอ เห็นหนอ" ให้หรี่ตาไว้ เมื่อเป็นเช่นนี้แล้ว ที่เห็นรูปารมณ์อยู่โน่น เป็นผู้หญิงหรือผู้ชายก็ไม่ชัดเจน รู้อยู่แต่ไม่ชัดเจน จิตใจของโยคีบุคคลรู้อยู่แต่รูปปรมัตถ์แท้ๆ ใจรู้อยู่ แต่กิเลสไม่เข้า เพราะรู้อยู่แต่รูปนาม ศีล สมาธิ และปัญญาเกิดขึ้น ถ้าไม่เข้าใจวิธีกำหนดเวลาเห็น กำหนด "เห็นหนอ เห็นหนอ" ที่รูปารมณ์ กำหนดแล้วก็อยากให้เห็นชัดๆ เจนๆ ว่าเป็นผู้หญิงหรือผู้ชาย ใจนึกถึงผู้หญิงหรือผู้ชายเป็นอารมณ์บัญญัติ อารมณ์บัญญัติเป็นอารมณ์ของสมถะ เป็นอารมณ์ของกิเลส ธรรมดาผู้ชายพอเข้ากัมมัฏฐานมักเห็นแต่ผู้หญิง เวลาตัวเราเห็นก็กำหนด "เห็นหนอ เห็นหนอ เห็นหนอ" ตาต้องโตๆ จะได้เห็นชัดเจนมากๆ เห็นชัดเจนแล้วกิเลสก็เข้า กิเลสเข้ามาว่า "เอ ผู้หญิงนี่หน้าตาร่างกายสวยเหลือเกิน" ใจก็ชอบแล้ว กิเลสก็เข้าที่ตาแล้ว ต่อไปคิดอีกว่า "เขาอยู่ที่ไหน? อยู่คนเดียว มีเจ้าของแล้วหรือยัง มีหรือไม่มีก็ไม่รู้ เสียดาย เขาเดินผ่านไปแล้ว ไม่อยากให้ไป" กิเลสมาเป็นแถวเลย นี่โลภะเข้าแล้ว เป็นนิกันติตัณหา

เพราะฉะนั้น พระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงห้ามไว้ เพราะเป็นอโยนิโสมนสิการไม่ถูก ผิดไปแล้ว จริงๆ เมื่อเห็น ก็ให้กำหนด "เห็นหนอ เห็นหนอ" **แค่เห็นเท่านั้นพอ 'แค่เห็น'** นี้เป็น 'รูปปรมัตถ์แท้ๆ' **'เห็นอยู่'** นี่คือ 'นามปรมัตถ์' คือ เห็นดี เห็นชอบ เห็นถูกต้อง กิเลสไม่เข้า ถ้าไม่เข้าใจแล้วก็กำหนดไม่เป็น เช่นกำหนด "เห็นหนอ เห็นหนอ" แล้ว รูปารมณ์ก็มาอุดหนุนอยู่ ใจนึกไปว่าเป็นผู้หญิงหรือว่าผู้ชาย เมื่อสักครู่นี้บอกแล้วว่าอารมณ์บัญญัติต้องมีนิกันติตัณหาด้วย คือต้องมีชอบหรือไม่ชอบ ผู้หญิงก็เช่นเดียวกันพอเห็นผู้ชายแล้วก็กำหนด "เห็นหนอ เห็นหนอ เห็นหนอ" แต่ใจพลางก็คิดว่า "เอ เป็นผู้ชายนี่เอง รู้อยู่ว่าเป็นผู้ชาย...." อย่างนี้เป็นต้น กิเลสเข้าเยอะแยะมากมาย แต่ผู้หญิงนะอายไม่ยอมบอก ตรงกันข้ามกับผู้ชาย ผู้ชายยอมบอก

"เห็นหนอ เห็นหนอ" **กำหนดแค่เห็นเท่านั้นพอ** ดังที่พระมารุจบุตรมาขอกัมมัฏฐานกับพระสัมมาสัมพุทธเจ้า พระองค์ทรงให้กัมมัฏฐานว่า **มารุจ ปุตฺต เอวํ สิกฺขิตพฺพํ มารุจปุตฺต ทิเฏ ทิฏมตฺตํ ภวิสฺสตีฯ** (มารุจปุตตสูตร พระสัตตันตปิฎกบาลีฉบับภาษาพม่า) ดูก่อนมารุจปุตต **ทิเฏ** รูปารมณ์เห็นแล้วก็ **ทิฏมตฺตํ ภวิสฺสติ** แค่เห็นเท่านั้นพอ หยุดอยู่แค่เห็น อธิบายอย่างนี้ให้หยุด **ทิเฏ ทิฏมตฺตํ ภวิสฺสติ** รูปารมณ์เห็นแล้วก็แค่เห็นเท่านั้นพอ หยุดไว้ เฉยไว้ เข้าใจหรือยัง? หยุดกิเลสไม่ให้เข้า เข้าใจหรือยัง? ไม่ให้กิเลสเข้า หยุดไม่ให้เลยไป ผู้ชายนี่เข้ากัมมัฏฐานมักจะเลยไป ท่านทั้งหลายพอเห็นผู้หญิงแล้ว ก็กำหนด "เห็นหนอ เห็นหนอ เห็นหนอ" "เอ ผู้หญิงหรือผู้ชาย?" นี่เลยไปจากอารมณ์วิปัสสนาแล้ว กิเลสเข้าแล้ว เป็นอารมณ์บัญญัติแล้ว ความจริงไม่มีผู้หญิงผู้ชาย ใช่หรือเปล่า? ผู้หญิงผู้ชายนี่เป็นอารมณ์บัญญัติใช่หรือเปล่า? เข้าใจอารมณ์บัญญัติ อารมณ์ปรมัตถ์ หรือยัง? ถ้าเข้าใจแล้วในทำนองเดียวกันกับการได้ยิน **สุเต สุตมตฺตํ ภวิสฺสติ ดูก่อนมารุจปุตต สุเต** ได้ยินเสียงแล้วก็ **สุตมตฺตํ ภวิสฺสติ** แค่ได้ยินเท่านั้นพอ หยุด

หมดอายุ 23/02/2568

เพราะฉะนั้น ถ้าหากกำลังนั่งกำหนด "พองหนอ ยุบหนอ ถูกหนอ" อยู่ เป็นต้น สักครู่หนึ่งก็เกิดมีเสียงขึ้นมา ให้กำหนด "ได้ยินหนอ ได้ยินหนอ ได้ยินหนอ" แค่ได้ยินเท่านั้นพอ ได้ยินเสียง 'เสียง' นี่ก็เป็น 'รูป' เป็น 'รูปปรมัตถ์' 'รู้เสียงอยู่' นี่เป็น 'นามปรมัตถ์' "ได้ยินเสียง" นี่กำหนด 'รูปปรมัตถ์นามปรมัตถ์'อยู่ เสียงนี่เกิดขึ้นดับไป เกิดดับ เกิดดับ ค่อยๆ หายไป อันนี้เรียกว่า 'อนันตรปัจจัย' ปัจจัย ๒๔ ต้องการอย่างนี้ ได้ยินเสียงไม่ต้องกำหนดอยู่ที่หู อาจารย์พูดมานี้ออโตเมติกหรือเปล่า? ไม่ใช่ออโตเมติก ไม่ใช่อัตโนมัติ สาธุกถาพยานคัมภีร์อ้างไว้ว่า **จกฺขุโสตปสาทานิ สกสกฐาเน ฐตฺวา โคจรภาวํ คจฺฉนฺติ** (พระอภิธรรมปิฎกบาลีฉบับภาษาพม่า) แปลใจความว่า จักขุปสาทก็ดี โสตปสาทก็ดี เห็นอยู่ ได้ยินอยู่ ความจริงแล้ว จักขุปสาท โสตปสาท รูปารมณ์ สัททารมณ์ จักขุปสาทกับโสตปสาททั้งสองอย่างนี้ไม่ได้ไปหารูปารมณ์ รูปารมณ์ก็ไม่ได้มาหาจักขุปสาท **จกฺขุโสตปสาทานิ สกสกฐาเน ฐตฺวา โคจรภาวํ คจฺฉนฺติ**ต่างคนต่างอยู่ จักขุปสาทเห็นแล้ว รูปารมณ์เห็นแล้ว จักขุปสาทก็อยู่ที่นี่ รูปารมณ์ก็อยู่ที่โน่น จักขุปสาทไม่ได้ไปหารูปารมณ์ รูปารมณ์ก็ไม่ได้ไปหาจักขุปสาท **สกสกฐาเน ฐตฺวา ต่างคนต่างอยู่ โคจรภาวํ คจฺฉนฺติ** สามารถรู้อารมณ์ได้ หมายความว่า ในพระอภิธรรมบอกแล้วว่า มหาภูตรูปต่อกับมหาภูตรูป หรือที่วิทยาศาสตร์ว่า คลื่นต่อคลื่นๆ สามารถรู้อารมณ์ได้ เห็นได้

ฉะนั้น ถ้าจักขุปสาทไปหารูปารมณ์ที่โน่น ตาต้องกระทบรูป ตาก็ต้องบอดแล้ว เดี๋ยวรูปารมณ์ก็ไปหาหรือไปกระทบกับจักขุประสาท ก็ทำให้จักขุปสาทเสียแล้ว (รูปกับตา อยู่คนละที่ ถ้าตาออกไปชนกับรูป ตาก็ต้องบอด หรือถ้ารูปมาชนกับตา ตาก็ต้องบอด) ฉะนั้น การกำหนดเห็นให้กำหนดที่รูปารมณ์ กำหนด "เห็นหนอ เห็นหนอ เห็นหนอ" ที่รูปารมณ์ เห็นรูปารมณ์นี่เกิดขึ้นดับไป เกิดดับ เกิดดับ เกิดดับ ก็จะเห็น**อนิจจัง ทุกขัง อนัตตา**ด้วย ไม่ใช่ว่าเห็นรูปารมณ์แล้วตัวเราก็กำหนดอยู่ที่ตา ถ้ากำหนดเห็นอยู่ที่ตา รูปารมณ์หายไปหรือไม่หายไปไม่ชัดเจน อนิจจัง ทุกขัง อนัตตา ก็ไม่ชัดเจน สัททารมณ์ก็เช่นกัน สัททารมณ์คือเสียง เสียงที่เกิดขึ้นมาแล้ว ตัวเราเอาใจใส่กำหนดสัททารมณ์ "ได้ยินหนอ ได้ยินหนอ ได้ยินหนอ" สัททารมณ์เป็นเสียง 'เสียง' เป็นรูป 'รู้ว่าเสียง' นี่เป็นนาม 'รูปกับนาม' นี่เป็นอารมณ์ปรมัตถ์ รูปนามอารมณ์นี้ เกิดขึ้น ตั้งอยู่ ดับไป เห็น **อุปปาทะ ฐิติ ภังคะ** คือเห็นการเกิดขึ้น ตั้งอยู่ ดับไปแล้ว ก็จะเห็น **อนิจจัง ทุกขัง อนัตตา พระไตรลักษณ์** อย่างชัดเจน ไม่ใช่ว่าจักขุปสาทไปหารูปารมณ์ หรือรูปารมณ์ไปหาจักขุปสาท จักขุปสาทไปหารูปไม่ได้ **สกสกฐาเน ฐตฺวา โคจรภาวํ คจฺฉนฺติ** ต่างคนต่างอยู่

ฉะนั้น เห็นรูปารมณ์แล้วกำหนดรูปารมณ์นั้นว่า "เห็นหนอ" ให้กำหนดที่รูปารมณ์ ได้ยินสัททารมณ์แล้วกำหนด "ได้ยินหนอ ได้ยินหนอ ได้ยินหนอ" กำหนดที่เสียง นี่ถูกต้องร้อยเปอร์เซ็นต์ ไม่ใช่ว่าเห็นแล้ว ปากก็พูดอยู่ว่า "เห็นหนอ เห็นหนอ เห็นหนอ" แต่กำหนดที่ตา รูปารมณ์ที่โน่นหายไปหรือไม่หายไปก็ไม่ชัดเจน ฉะนั้น อนิจฺจํ ทุกฺขํ อนตฺตา ไม่ชัดเจน สัททารมณ์

หมดอายุ 23/02/2566

ก็เหมือนกัน พระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงเทศน์ **จกฺขุโสตปสาทานิ สกสกจาเน ฐตฺวา โคจรภาวํ คจฺฉนฺติ** จักขุปสาทก็ดี โสตปสาทก็ดี **สกสกจาเน ฐตฺวา** ต่างคนต่างอยู่ อุปมาเปรียบเทียบการเห็นเหมือนการถ่ายรูป กล้องถ่ายรูปเหมือนกับจักขุปสาท รูปคือรูปารมณ์ ต่างคนต่างอยู่ เมื่อกดชัตเตอร์ ก็มีภาพมาติดที่ฟิล์ม ไม่ใช่รูปมากระทบกล้อง ถ้ามากระทบกล้องแล้วกล้องก็แตกฟิล์มก็เสีย ฉะนั้น กล้องหรือฟิล์มก็ไม่ได้มาหารูป รูปก็ไม่ได้มาหากล้อง การเห็นก็เหมือนกัน ต่างคนต่างอยู่ อันนี้เรียกว่ามหาภูตรูปต่อมหาภูตรูป เหมือนกับวิทยาศาสตร์ คลื่นต่อคลื่น ฉะนั้นการเห็นให้กำหนดที่รูปารมณ์ การได้ยินให้กำหนดที่สัทธารมณ์ อาจารย์หลายท่าน และอาจารย์ทุกท่านเมื่อหลายร้อยปีที่แล้ว อาจารย์ที่มีชื่อเสียงโด่งดังมาก อริยะอาจารย์ก็ดี ไม่ใช่อริยะอาจารย์ก็ดี ปุถุชนบัณฑิตก็ดี ทุกคนรับรอง **จกฺขุโสตปสาทานิ สกสกจาเน ฐตฺวา โคจรภาวํ คจฺฉนฺติ** พระอภิธรรมเทศน์ไว้เป็นอย่างนี้ แต่เดี๋ยวนี้ ที่นี่กำหนดการเห็นการได้ยินอยู่ กำหนดที่ตา กำหนดที่หู (ไม่ถูกต้อง) เมื่อครู่นี้ได้บอกแล้ว กำหนดเห็น กำหนดได้ยิน ให้กำหนดที่รูปารมณ์และสัทธารมณ์ ไม่ต้องกำหนดที่ตาและหู อันนี้ได้บอกชัดเจนแล้ว **จกฺขุโสตปสาทานิ สกสกจาเน ฐตฺวา โคจรภาวํ คจฺฉนฺติ** เป็นบาลีโดยตรง ที่เหลือมีอยู่นอกจากนี้คือ ฆานปสาท ชิวหาปสาท เช่นนี้แล้วกำหนดที่ไหน?

ฆานปสาทก็กำหนดที่จมูก เพราะว่า อะไรต่อมิอะไรที่หอมๆ เช่นที่โน่นมีดอกไม้อยู่ ลมมีอยู่ ลมเป็นพาหะชักชวนมา แล้วก็มากระทบฆานปสาท เมื่อมากระทบแล้วเหม็นหอมรู้ได้ ฉะนั้น ถ้าหากกำหนดการได้กลิ่นแล้ว กำหนดที่จมูก กำหนดที่ฆานปสาทนี่ กำหนด "เหม็นหนอ" "หอมหนอ" "กลิ่นหนอ" เป็นต้น ชิวหาปสาทก็เหมือนกัน ถ้าหาก กวฬิงกราหาร คือกินกับข้าวกินแล้วก็ลงท้อง ชิวหาปสาทและกวฬิงกราหารมากระทบกัน กระทบแล้ว น้ำลายก็ออกมา ยิ่งเคี้ยวยิ่งอร่อยเป็นอย่างนี้ ฉะนั้นให้กำหนดที่ลิ้น กายปสาทก็เหมือนกัน ความรู้สึกเกิดจากการกระทบกับกายปสาท เว้นแต่แผลเก่าที่หายแล้ว หายสนิทแล้วหรือว่าแผลยังแข็งอยู่ กายปสาทก็ไปไม่ถึง ที่เส้นผมกายปสาทก็ไปไม่ถึง ที่เล็บมือเท้ากายปสาทก็ไปไม่ถึง ฉะนั้นไม่มีความรู้สึกเจ็บ แต่ว่านอกจากเล็บมือเล็บเท้าหรือเส้นผมก็ดี แผลเก่าก็ดี (ร่างกายส่วนอื่นๆ) ที่รู้สึกไม่นอกกายปสาท เมื่อกระทบกายปสาทข้างในแล้วก็เกิดความรู้สึก ให้กำหนด "ถูกหนอ" หมายความว่า การได้กลิ่นที่จมูกก็ดี การรู้รสที่ลิ้นก็ดี การรู้สึกสัมผัสที่ร่างกายก็ดี ให้กำหนดที่จมูก ลิ้น และกาย

ส่วนการเห็นการได้ยิน ให้กำหนดที่รูปารมณ์และสัทธารมณ์ ไม่ต้องกำหนดที่จักขุปสาทหรือโสตปสาท กำหนดที่รูปารมณ์และสัทธารมณ์ ไม่ต้องกำหนดที่หู ไม่ต้องกำหนดที่ตา นี่ถูกต้องมากที่สุด การเห็น การได้ยิน การถูกต้องสัมผัส อาการรู้ปรากฏออกมา รูปารมณ์ สัทธารมณ์ คันธารมณ์ รสารมณ์ โผฏฐัพพารมณ์ อารมณ์ ๕ กามคุณ ๕ นี้ มาปรากฏแล้ว ใจก็รู้ กำหนด "รู้หนอ รู้หนอ" เป็นอย่างนี้ กำหนดอารมณ์ทั้ง ๖ นี้เรียกว่า ธัมมานุปัสสนาสติปัฏฐาน

หมดอายุ 23/02/2566

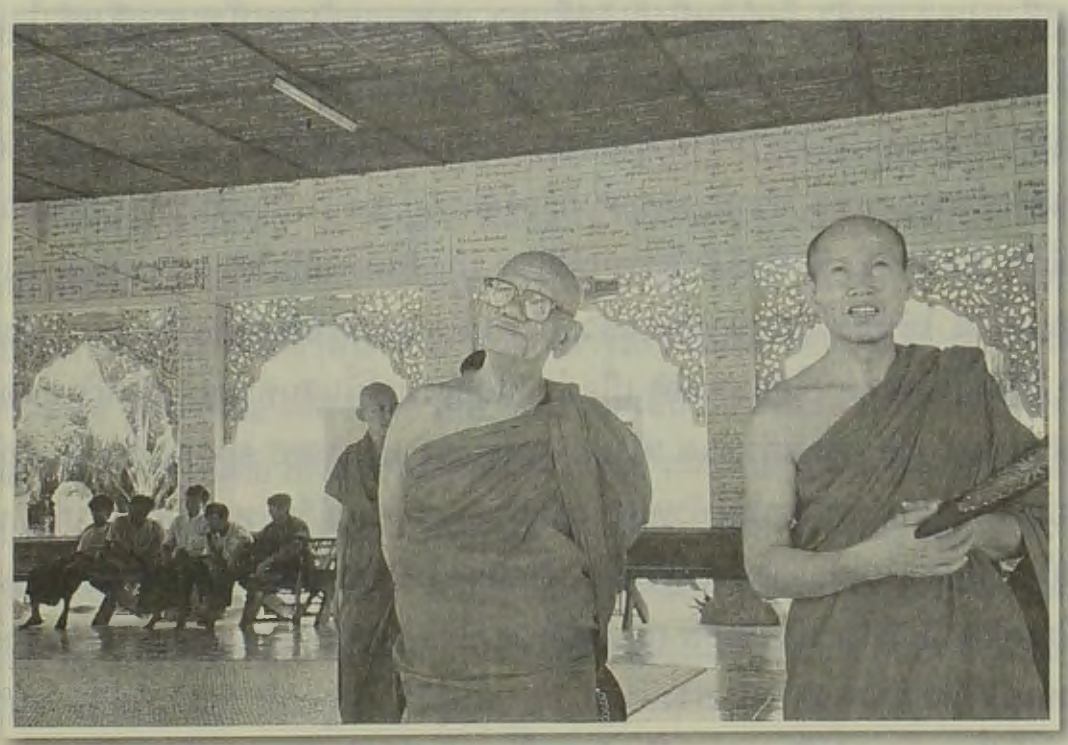
กำหนด "พองยุบ" ครั้งแรกอยู่นี้ เพราะต้องการ 'พองยุบ' เป็นหลักที่อยู่ของใจ ฉะนั้นต้องกำหนด "พองยุบ" ต้องนั่งกำหนดด้วย ไม่ใช่เดินจงกรม เดินจงกรมอยู่ไม่ต้องกำหนด "พองยุบ" บางคนยืนอยู่ กำหนด "พองหนอ ยุบหนอ" อยู่ แบบนี้ไม่ถูกต้อง ไม่เคยได้ยิน ในศาสนาไม่เคยสอนแบบอัตโนมัติ เมืองไทยนี่เยอะแยะเลยนี่ ทำผิดๆ ถูกๆ ทำอยู่ สอนกันอยู่ บางทีก็เพราะไม่รู้ แล้วแต่ใจนึกขึ้นมา แล้วออโตเมติกทำเอง สิ่งเหล่านี้ต้องให้เข้าใจดีด้วย ท่านทั้งหลายนี่ พระธรรมทูตนี่ ไปต่างประเทศสอนฝรั่งสอนคนอื่น สอนแล้วตัวเราเองก็ต้องให้ถูกต้องด้วย ไม่ถูกต้องแล้วคนอื่นนินทาได้ เมื่อครูได้บอกแล้ว ภายใน ๓๐ นาที เจริญสติปัฏฐานทั้ง ๔ อยู่ เมื่อครบ ๓๐ นาทีแล้วก็ให้ลุกขึ้นเดินจงกรม อิริยาบถนั่งพอแล้วก็ลุกขึ้นเดินจงกรม ลุกขึ้นยืนแล้วก็ต้องกำหนด "ยืนหนอ" ร่างกายตัวยืนแล้วก็ยืนตรงๆ คอก็ตรงๆ ไว้ ไม่ต้องเงยอยู่ แล้วไม่ต้องก้มดู คอตรงๆ สำหรับนัยน์ตานี้ เวลานั่งกำหนด ไม่ได้เดิน นั่งแล้วก็ไม่ได้กระตุกกระดิก นัยน์ตาจึงไม่จำเป็นแล้ว หลับตาไว้หมดเรื่อง กิเลสไม่เข้า แต่เดินจงกรมอิริยาบถ ตัวเราต้องเดินอยู่ การกระทบกระเทือนอันตรายมีเยอะแยะ ถ้าหากหลับตาไว้แล้วก็อาจจะกระทบกระเทือนหกล้มลงหัวแตก ฉะนั้นให้ลืมตาไว้ แต่ไม่ให้ดูนี่ดูโน่น มองนี่มองโน่น ๔ ทิศ ๕ ทิศ ก็ไม่ต้องมองดู ถ้าดูแล้วกิเลสเข้าได้ใจฟุ้งซ่าน ฉะนั้นดูแต่ข้างหน้าประมาณ ๔ ศอก วาหนึ่ง ต้องลืมตาไว้ด้วย

สำหรับจักขุปสาทนี้ หากมีโยนิโสมนสิการตั้งใจก็เห็นได้ ไม่ตั้งใจแล้วเห็นไม่ได้ ฉะนั้นในพระอภิธรรมเทศน์ไว้ว่า เห็นรูปารมณ์ได้อยู่นี้ เพราะมีจักขุปสาท รูปารมณ์ อาโลกะ และมนสิการ ครบ ๔ อย่าง ถ้ามีจักขุปสาทกระทบรูปารมณ์แล้ว แต่ว่าไม่มีอาโลกะ - แสงสว่าง ก็ไม่เห็น เห็นไม่ได้ ถ้าหากว่ามีจักขุปสาท อาโลกะ - แสงสว่างอยู่แล้วก็จริง แต่ไม่มีโยนิโสมนสิการก็ไม่เห็น **'โยนิโสมนสิการ'** หมายความว่า ความตั้งใจ ถ้าความตั้งใจไม่มี ก็ไม่เห็น เห็นได้ก็ต่อเมื่อมีจักขุปสาท รูปารมณ์ อาโลกะ และมนสิการ ครบทั้ง ๔ อย่างแล้ว ตาก็สามารถเห็นได้ ฉะนั้นตาก็มองไว้เฉยๆ แต่ว่าต้อง (ตระ) เตรียมตาเอาไว้ ภาษาไทยว่าตระเตรียมไว้ยามมีธุระจำเป็นใช้ เพื่อไม่ให้มีอะไรมากระทบกระเทือน ตาเอาไว้เพียงมองดูได้ เช่นถ้ามีหลุมแล้ว หรือมีอะไรสิ่งอื่นแล้วก็จะได้ไม่เดินหกล้ม ไม่ให้ตกลงไป แต่ไม่ต้องเอาใจใส่ดูที่โน่น ไม่ต้องมีโยนิโสมนสิการ ถามว่า 'ดาดูที่ไหน' โดยมากที่อื่นสอนอยู่อย่างนี้ว่าให้ 'ดาดูที่เท้า' แต่สำหรับอาจารย์สอนคนละอย่างกับที่อื่น คนอื่นสอนเดินจงกรม "ซ้ายย่างหนอ ขวาย่างหนอ" ให้ตาดูที่เท้า เดินจงกรมให้ดาดูที่เท้าอย่างนี้ถูกหรือเปล่า? ไม่ถูก ผิดมากที่สุด เพราะเหตุว่าเป็นอารมณ์สมถะ เห็นบัญญัติอยู่ เห็นอารมณ์บัญญัติอยู่แล้วใจก็สงบ เห็นอารมณ์บัญญัติแล้ว กิเลสก็เข้า ชอบไม่ชอบต้องมี แต่วิปัสสนานี่เป็นอารมณ์ปรมัตถ์ อารมณ์ปรมัตถ์ - รูปกับนาม กำหนดรูปนามอยู่นี้รู้ได้อย่างไร? เห็นได้อย่างไร? รู้ได้เห็นได้แต่อาการ ต้องเห็นอาการ ฉะนั้นไม่ต้องก้มดูที่เท้า ตามองไว้เฉยๆ ที่ข้างหน้าประมาณ ๔ ศอก

หมดอายุ 23/02/2566

เพราะฉะนั้น ตาก็มองไว้เฉยๆ ไม่ต้องเอาใจใส่ดู เพียงไม่ให้กระทบกระเทือนเท่านั้น แต่ว่าใจอยู่ที่เท้า โยนิโสมนสิการอยู่ที่เท้า แต่ก็ไม่ต้องก้มดูเท้า ดูเท้าย่างขณะกำหนด "ขวาย่างหนอ ซ้ายย่างหนอ" เป็นอารมณ์บัญญัติ ดูเท้าอยู่นี่เป็นอารมณ์สมถะไปไม่เห็นอนิจจัง เพราะอะไรไม่เห็นอนิจจัง? เพราะเหตุว่าสันตติบัญญัติปิดบังไว้ วิสุทธิมรรคอรรถกถาแสดงไว้ว่า สันตติบัญญัตินี้ทำให้เห็นรูปร่างสัณฐานต่างๆ อยู่ เมื่อเห็นรูปร่างสัณฐานอยู่ สันตติบัญญัติก็ปิดบังไว้ จึงไม่เห็นอนิจจัง ฉะนั้นไม่ต้องก้มดูเท้า รู้แต่อาการ ไม่ต้องก้มดู ก้มดูเป็นอารมณ์บัญญัติ ยังไม่ถึงอารมณ์ปรมัตถ์ อารมณ์ปรมัตถ์คือรูปกับนาม **รูปนามนี่เป็นอาการ** ต้องทำความเข้าใจ **'อาการ'** นี้ให้ดี มีตัวอย่างของผู้ที่เข้ากัมมัฏฐานสำเร็จได้แล้วจากที่นี่ก็ให้ไปที่อื่น คนเก่าเข้าใจ**อาการ - อาการะ** ดีอย่างนี้ว่า 'อาการะ' เคลื่อนไหวนี้ ลืมตาดูก็ได้หลับตาก็ได้ เช่นมีธุระจำเป็นจะคู้ (แขนหรือขา) ใจก็อยากจะคู้ ต้นจิตกำหนด ๓ ครั้งว่า "อยากจะคู้หนอ อยากจะคู้หนอ อยากจะคู้หนอ" กำหนดคู้หนอ คู้ที่ ๑ ก็รู้ กำหนดคู้หนอ คู้ที่ ๒ ก็รู้ กำหนดคู้หนอ คู้ที่ ๓ ก็รู้ จริงๆ แล้ว ตาเห็นหรือเปล่า? ตาไม่เห็น รู้แต่อาการคู้ ไม่ใช่ว่าขณะที่กำหนด "คู้หนอ คู้หนอ คู้หนอ" ใจก็อยู่ที่อื่น หรือตาดูอยู่ที่แขนหรือขาที่กำลังคู้ นี่คือตามดูอารมณ์บัญญัติอยู่ ไม่ดีไม่ถูก เพราะอารมณ์ของวิปัสสนาเป็นปรมัตถ์แท้ๆ ไม่ใช่ตาดู

ยืนนี่ก็รู้ว่าอาการยืน จะอธิบายอาการยืนสักนิดหน่อย ฟังก่อน อาการยืนนี่ หากมีคนอื่นถามพวกท่านว่ากำลังนั่งอยู่หรือว่ายืนอยู่? ท่านตอบทันทีว่ากำลังยืนอยู่ นั่นคือรู้อาการยืนนั่นเอง เมื่อใจอยากจะหันตัวกลับแล้ว ก็กำหนดต้นจิต "อยากจะกลับหนอ อยากจะกลับหนอ อยากจะกลับ

หนอ" แล้วค่อยกำหนด "กลับหนอ กลับหนอ กลับหนอ" รู้แต่อาการกลับ "กลับหนอ กลับหนอ กลับหนอ" รู้อยู่แต่อาการ ไม่ต้องนับจำนวนคู่ เมื่อใจอยากจะเดิน ก็กำหนดดันจิต "อยากจะเดินหนอ อยากจะเดินหนอ" แล้วเดินกำหนด "ซ้ายย่างหนอ ขวาย่างหนอ" ขณะที่กำหนดอยู่นั้น หากมีอารมณ์อื่นแทรกเข้ามา อุปมาเช่น คิดถึง ใจก็คิดถึง ให้กำหนด "คิดถึงหนอ คิดถึงหนอ คิดถึงหนอ" คิดถึงหายแล้วก็กลับมา เข้าใจหรือยังว่า 'ใจ' หรือ 'สติ' นี้ไม่อยู่ที่เท้าตลอดกาล

เพราะฉะนั้น อธิบายว่า ใจดวงเดียวรับอารมณ์เดียว ในวิถีจิตหนึ่งๆ พระอภิธรรมปิฎกเทศน์ไว้ว่า ใจดวงเดียวรับอารมณ์อย่างหนึ่งอย่างใดได้เพียงอารมณ์เดียว ไม่สามารถรับพร้อมกัน ๒ อารมณ์ หรือ ๓ อารมณ์ เพราะว่า ยังมีวิถีจิตอีก เช่น จักขุวิญญาณวิถีเกิดขึ้นมา ยกตัวอย่าง ขณะที่กำหนด "ซ้ายย่างหนอ ขวาย่างหนอ" อยู่นั้น หากตาเห็นรูปารมณ์ชัดเจน เมื่อเห็นชัดเจนแล้วเท้าต้องหยุดไว้ งดไว้ ไม่ต้องเดินต่อ เพราะว่า ใจรู้อารมณ์ที่โน่นได้อารมณ์เดียว ถ้ารู้เท้าที่เดินด้วยก็เป็นสองอารมณ์ แต่เรารู้ไม่ได้ว่าใจรับอารมณ์ได้เพียงครั้งละอารมณ์เดียว เพราะว่าใจนี่เร็วมากที่สุด จิตฺตํ วิปริวฺทิตํ ใจนี้เร็วมากที่สุด ยากที่จะอุปมา ใจนี่เร็วมาก แล้วโยคีก็เข้าใจว่าเท้าก็กำหนดอาการเดินอยู่ด้วย ขณะเดียวกันก็เห็นรูปารมณ์ด้วย เข้าใจอยู่อย่างนี้ไม่ถูกต้อง จริงๆ แล้ว ขณะที่รู้รูปารมณ์อยู่นั้น จะไม่รู้อาการเดินของเท้า หากในขณะที่รู้อาการเดินของเท้าก็จะไม่รู้รูปารมณ์ เพราะว่าวิถีจิตรูปารมณ์เห็นรูปอยู่แล้ว คือ **อตีตภวงฺค อาวชฺชน จกฺขุวิญฺญาณ สมฺปฏิจฺฉนฺน สนฺตีรณ โวฏฺฐพฺพน ชวนะ ๗ ครั้ง ตทาลัมพะ ๒ ครั้ง** อายุของ ๗ ชวนะครบแล้ว แล้วก็ดับไป ดับไปแล้วก็มาเห็นวิถีใดวิถีหนึ่งเกิดขึ้นได้อีก **อตีตภวงฺค อาวชฺชน จกฺขุวิญฺญาณ สมฺปฏิจฺฉนฺนสนฺตีรณ โวฏฺฐพฺพน ชวนะ ๗ ครั้ง ตทาลมฺพน ๒ ครั้ง** แสดงว่าเมื่อวิถีอันหนึ่งหมดอายุแล้ว อีกวิถีหนึ่งก็เกิดขึ้นมา เพราะฉะนั้นคนทั้งหลายจึงเข้าใจผิดอยู่ว่าใจรับอารมณ์ได้มากกว่าหนึ่งอารมณ์ในขณะเดียวกัน เช่นเข้าใจผิดว่ารู้การเดินและการได้ยินเสียงพร้อมๆ กัน ที่จริงแล้วใจไม่สามารถรับอารมณ์หลายอย่างพร้อมกันในเวลาเดียวกัน ฉะนั้นขณะกำหนด "ซ้ายย่างหนอ ขวาย่างหนอ" ก็รู้อาการอยู่ แต่ว่าเมื่อเห็นรูปารมณ์แล้วก็ดี ได้ยินสัทธารมณ์ก็ดี คิดถึงก็ดี นึกถึงก็ดี อารมณ์อื่นๆ เกิดขึ้นมาแล้วให้งดกำหนด "ขวาย่างหนอ ซ้ายย่างหนอ" ไว้ ให้หยุดไว้ก่อน หยุดแล้ว กำหนดตามอารมณ์ที่เกิดขึ้น เช่น เห็นก็กำหนด "เห็นหนอ" ได้ยินก็กำหนด "ได้ยินหนอ" เมื่อกำหนดอารมณ์นั้นจนหายแล้ว ให้กำหนด "ซ้ายย่างหนอ ขวาย่างหนอ" ต่อ ขณะที่กำหนด "ซ้ายย่างหนอ ขวาย่างหนอ" อยู่ขณะนั้น เมื่อครู่ก็บอกแล้วหากมีอารมณ์อื่นๆ แทรกเข้ามาให้เท้าหยุด แล้วกำหนดอารมณ์อื่น หายแล้วก็มากำหนดขวาย่างซ้ายย่างต่อไป บางคนไม่ใช่อย่างนี้ ไม่รู้จักวิธี ปากก็พูดพร่ำอยู่ ท่องอยู่ว่า "ซ้ายย่างหนอ ขวาย่างหนอ" เหมือนท่อง **อิติปิโส นโม ตสฺส** อยู่เป็นต้น แต่ใจลอยๆ ร้อยแปดพันห้า ใจฟุ้งซ่าน การเดินจงกรมกำหนด "ซ้ายย่างหนอ ขวาย่างหนอ" อย่างไม่รู้วิธี ไม่ถูกวิธี ก็จะไม่ได้ศีล สมาธิ ปัญญา ได้แต่เพียงแก้เมื่อย ออกกำลังเอกเซอร์ไซส์เท่านั้น บางทีก็มีในลักษณะนี้ด้วยเช่น ผู้หญิงบางคน

หมดอายุ 23/02/2556

เดินจงกรมซ้ายย่างขวาย่าง แม้ว่าปากจะไม่ออกเสียง แต่ก็มองดูโน่นดูนี่ หรือคอยดูว่าเพื่อนข้างๆ ว่างแล้วหรือยัง เพราะอยากจะคุยด้วย เดินอย่างนี้เพียงแค่แก้เมื่อย เอกเซอร์ไซส์เท่านั้นเอง ไม่ได้สมาธิ ที่เมืองพม่า เข้ากัมมัฏฐานครั้งแรกนี้ต้องตั้งใจ เวลากำหนดซ้ายย่างหนอขวาย่างหนอ ไม่ให้มองหน้าตา ต้องมีพี่เลี้ยงคอยดูแล ที่พม่านี้แม้ลูกศิษย์ไปเข้ากัมมัฏฐานที่วัดของอาจารย์ แต่ที่วัดก็ต้องมีพี่เลี้ยงด้วย เขาเล่ากันมาอย่างนี้ว่า หากโยคีเดินจงกรม "ซ้ายย่างหนอ ขวาย่างหนอ" แต่ตาก็มองดูนั่นนี่ พี่เลี้ยงจะวิ่งมาถามว่า "คุณทำอะไร? มองนี่มองโน่น ทำไมไม่ได้สำรวมระวังดา?" เป็นต้น

ส่วนการนอนเป็นอย่างนี้ เมื่อใจอยากจะนอนก็กำหนด "อยากจะนอนหนอ อยากจะนอนหนอ" แล้วค่อยกำหนด "นอนหนอ นอนหนอ นอนหนอ" เพราะฉะนั้น รู้ตัวอยู่นี้แหละ คือรู้อาการนอน กำหนด "นอนหนอ นอนหนอ นอนหนอ" โดยรู้อาการนอนนี่ถูกต้อง โดยมากทั่วไปสอนอยู่นี่ไม่ใช่แบบนี้ ให้รู้แต่อารมณ์สมถะอยู่ ให้เป็นอารมณ์ของสมถะ แต่วิปัสสนาเป็นอารมณ์ปรมัตถ์ กิเลสเข้าน้อย จึงให้เข้าใจชัดเจนว่าเป็นอย่างนี้

สำหรับอิริยาบถใหญ่นี้กำหนดง่าย กิเลสเข้าน้อย เข้าใจชัดเจน แต่ว่านอกจากอิริยาบถใหญ่แล้ว ยังมีอิริยาบถเล็กน้อย อิริยาบถเล็กน้อยหรืออิริยาบถย่อยนี้กำหนดยาก ลืมเก่ง เผลอเก่ง กิเลสเข้ามาก กำหนดไม่ได้ปัจจุบัน กิเลสเข้ามากที่สุด ฉะนั้นกำหนดอิริยาบถทั้ง ๔ อย่าง คือ ยืน เดิน นั่ง นอน ก็ยังไม่พอ นอกจากอิริยาบถใหญ่แล้วต้องกำหนดอิริยาบถเล็กน้อยด้วย เช่น รับประทานอาหาร อาบน้ำ ซักผ้า เป็นต้น การรับประทานอาหารต้องกำหนดเริ่มตั้งแต่เห็นข้าวแล้วกำหนด "เห็นหนอ เห็นหนอ" เวลาจับช้อนหรืออาหาร ก็กำหนดว่า "จับหนอ จับหนอ" เวลากำลังตักก็กำหนด "ตักหนอ ตักหนอ" ตักแล้วก็ยกช้อนขึ้นมา กำหนดว่า "ยกหนอ ยกหนอ ยกหนอ" ยกขึ้นมาแล้วก็อ้าปาก กำหนด "อ้าปากหนอ หรือ อ้าหนอ อ้าหนอ อ้าหนอ" เอาอาหารใส่เข้าปาก ก็กำหนด "ใส่หนอ" ใส่แล้วอมอาหารไว้ก็กำหนด "อมหนอ อมหนอ อมหนอ" มือวางลงแล้วก็กำหนด "ลงหนอ วางหนอ" เสร็จแล้ว ที่ต้องสนใจฟังเป็นพิเศษก็คือเคี้ยวอาหาร กำหนด "เคี้ยวหนอ เคี้ยวหนอ เคี้ยวหนอ" กำหนดไว้ที่ฟันกราม ใจก็วางไว้ที่ฟันกราม เพราะเหตุว่ากวฬิงกราหารเจริญขึ้นที่ฟันกรามนี้ ฟันกรามสามารถทำให้เกิดรสชาติแต่ไม่รู้รสชาติใจไว้ที่ฟันกรามแล้วกำหนด "เคี้ยวหนอ เคี้ยวหนอ เคี้ยวหนอ" แค่เคี้ยวเท่านั้นพอ แม้ใจก็อยากจะไปรู้รสชาติแต่ไม่ให้ไป กันไว้ก่อน ให้เคี้ยวทั้งหมดแล้วกลืน กำหนด "กลืนหนอ กลืนหนอ กลืนหนอ" กลืนแล้วลงไปอยู่ในท้อง อาหารร้อนก็กำหนด "ร้อนหนอ" ถ้าอาหารเย็นก็กำหนด "เย็นหนอ" หากดื่มน้ำร้อนแล้วรู้สึกร้อนก็กำหนด "ร้อนหนอ" หากกินน้ำแข็งแล้วรู้สึกเย็นก็กำหนด "เย็นหนอ" เป็นต้น อาหารก็ลงไปอยู่ในไส้เก่า กำหนดแค่อาหารลงไปอยู่ในท้องถึงกระเพาะอาหารแล้วก็พอ

หมดอายุ 23/02/2566

หากถามว่าพระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงสอนสติปัฏฐานไว้ว่าอย่างไร? วิปัสสนานี้กำหนดอะไร? ถามแล้วก็ต้องตอบว่า วิปัสสนานี้กำหนด ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ การเห็น การได้ยิน การรู้รส การสัมผัส การนึกคิด อารมณ์ทั้ง ๖ การเจริญอารมณ์ทั้ง ๖ อยู่ นี่เรียกว่าเป็นวิปัสสนากัมมัฏฐาน ความจริงพระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงตั้งใจเทศน์ให้เหล่าเวไนยสัตว์ทั้งหลายทั่วไปเข้าใจถึงอารมณ์ทั้ง ๖ เรียกว่า 'เทสนานัย' เทสนานัยนี้ แม้ทุกคนจะได้เรียนหรือไม่ได้เรียนก็ตาม สามารถเข้าใจโวหารบัญญัติได้ นี้เรียกว่าเทสนานัย คือเทศน์ไว้ แต่จริงๆ ในทางปฏิบัติเรียกว่า "ปฏิปัตติกกมนัย" สำหรับการปฏิบัติเมื่อพิสูจน์แล้วก็ปรากฏว่า รสชาติที่กำหนดที่ลิ้นอยู่นี่ ตัดกิเลสได้ยากกว่า ถ้าหากว่าเห็นข้าวแล้วก็กำหนด "เห็นหนอ" จับช้อนก็กำหนด "จับหนอ" ตักข้าวกำหนด "ตักหนอ" ยกช้อนกำหนด "ยกหนอ ยกหนอ" อ้าปากกำหนด "อ้าหนอ" ใส่อาหารในปากกำหนด "ใส่หนอ" เคี้ยวอาหารอยู่ก็กำหนด "เคี้ยวหนอ เคี้ยวหนอ เคี้ยวหนอ" แต่รสชาติดีๆ อาหารก็ดีๆ ตัวเราชอบเนื้อก็ดี หมูสามชั้นก็ดี ชอบแล้วก็รู้สึกอร่อย "อร่อยหนอ อร่อยหนอ อร่อยหนอ" แม้กำหนดรู้อยู่ก็จริง แต่ใจชอบอารมณ์มีอยู่ ความจริงก็คือกิเลสเข้าอยู่แล้ว

สภาวะเป็นดังนี้ รูปนามมี ๒ อย่างนั้น ร่างกายทั้งตัวเป็นรูป รูปมี ๒๘ รูปนี้รับอารมณ์รู้อารมณ์ไม่ได้ รูปเป็น **'อพฺยากต' อพฺยากต**นี้หมายความว่า รู้เฉยๆ เหมือน **กุสลา ธมฺมา อกุสลา ธมฺมา อพฺยากตา ธมฺมา** พระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงเทศน์ไว้ **กุสลา ธมฺมา** กุศลทั้งหลายนับเอาหมด **อกุสลา ธมฺมา** อกุศลทั้งหลายเอาหมด **อพฺยากตา ธมฺมา** กุศลไม่ใช่อกุศลก็ไม่เชิงเฉยๆ เหมือนกับจิตของพระอรหันต์ พระอรหันต์เป็นอย่างนี้ กิเลสไม่มีแล้วก็เฉยๆ แม้มีใจอยู่ก็ไม่มีกิเลส ไม่มีโลภะ โทสะ โมหะ ไม่มีกิเลส แม้ฉันอาหารดีๆ "ฉันหนอ" ก็รู้ว่าเปรี้ยว เผ็ด หรือหวาน แต่ว่าไม่มีดีใจ เสียใจ ไม่มียินดีหรือยินร้าย แต่ตัวเราปุถุชนบุคคล รู้ว่ามีรสชาติ ใจชอบรสชาติก็มีและไม่ชอบรสชาติก็มี เป็นอิฏฐารมณ์ อนิฏฐารมณ์ หรือมีสุขเวทนา ทุกขเวทนา อุเบกขาเวทนา มีสุขเวทนาคือกินแล้วสบายใจชอบ ถ้าพบทุกขเวทนาแล้ว ใจก็ไม่ชอบ เมื่อไม่พอใจแล้ว โทสะกิเลสก็เข้า อุเบกขาเวทนา ชอบก็ไม่ใช่ ไม่ชอบก็ไม่เชิง กลางๆ เฉยๆ นี่ อุเบกขาเวทนา นี่อัพยากตรูป ทางนี้รับกิเลสไม่ได้ รับอารมณ์ก็ไม่ได้ เหมือนกับคนตาย **สุขเวทนา ทุกขเวทนา อุเบกขาเวทนา** เวทนา ๓ อย่างนี้รู้ได้ จิต ๘๙ ดวง นาม ๘๙ ดวงนี้ **สารมฺมณา ธมฺมา** พระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงเทศน์ไว้ สามารถรับอารมณ์ รู้อารมณ์ได้ ฉะนั้นกวพิงกราหารอร่อย อร่อย ตัวเราติดรสชาติอยู่ กินแล้วก็กำหนด "เคี้ยวหนอ เคี้ยวหนอ" อยู่ แม้ที่ปากจะกำหนด "เคี้ยวหนอ" ใจกำหนดรู้อยู่ก็จริง แต่ที่จริงใจที่ชอบก็มีและใจที่ไม่ชอบก็เกิดขึ้นด้วย ฉะนั้นไม่ว่าเป็นอารมณ์ที่ชอบหรือไม่ชอบ กิเลสก็เข้า อารมณ์ที่ไม่ชอบ โทสะกิเลสเข้า ถ้าไม่กำหนดโมหะกิเลสเข้า ฉะนั้นกำหนดยาก ยากแล้วก็กำหนดไม่ได้หรือ? หรือได้แต่ต้องทำอย่างไร?

หมดอายุ 23/02/2566

โยคีบุคคลเมื่อเริ่มกำหนดใหม่ๆ สติสมาธิญาณยังไม่พอ ต้องป้องกันไม่ให้กิเลสเข้า จะทำอย่างไรเมื่อกินอาหาร อาหารดีๆ กินแล้วกำหนด "อร่อยหนอ อร่อยหนอ" อยู่ก็จริง กิเลสไม่เข้า

ทางปาก แต่เข้าทางใจ เพราะว่าเมื่อใจพอใจ โลภะ โทสะ โมหะเข้า ฉะนั้นต้องมีวิธีพิเศษอย่างนี้ ใจไว้ที่ฟันกราม ไว้ที่ฟันกรามแล้ว ถ้าเคี้ยวก็กำหนด "เคี้ยวหนอ เคี้ยวหนอ เคี้ยวหนอ" แค่เคี้ยวเท่านั้นพอ รสชาติเป็นอย่างไรบ้างไม่ต้องนึกถึง แค่เคี้ยวนี่หมายความว่า ฟันกรามเคี้ยวก็กำหนดเคี้ยวหนอๆ อยู่ ขณะที่เอาใจใส่กำหนดอาการเคี้ยวอยู่นี่ ก็ไม่รู้รสชาติ ไม่รู้แล้ว กิเลสไม่เข้า ฉะนั้น โยคีบุคคลเมื่อกำหนดใหม่ๆ สมาธิยังไม่พอ กำหนดแค่เคี้ยวเท่านั้นพอ ใจไว้ที่ฟันกราม ถ้าหากว่าสมาธิญาณแก่กล้ามากแล้ว โยคีเก่านี่จวนจะผ่านแล้ว สมาธิญาณแก่กล้าแล้วก็กำหนดได้ดังอธิบายบอกแล้วให้กำหนดที่ลิ้นได้ ฉะนั้น ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ อารมณ์ทั้ง ๖ กำหนดอยู่นี่เรียกว่า **เจริญวิปัสสนา** เทศน์ไว้ถูกต้อง แต่พระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงเทศนาไว้โดยเทสนานัย เทสนานัยนี้หมายความว่าเพื่อให้สัตว์ทั่วไปทั้งหลายเข้าใจอย่างหยาบๆ ไม่ละเอียด แต่ให้เข้าใจปฏิปัตติกมนัยโดยละเอียด กิเลสเข้าไม่เข้าไม่จำเป็น ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ ลิ้นกำหนดอยู่นี่ กิเลสเข้าง่าย ฟันกรามกำหนดอยู่นี่ กิเลสเข้ายาก ฉะนั้น โยคีบุคคลกำหนดใหม่ๆ สมาธิญาณยังอ่อนๆ อยู่ ไม่ต้องให้กำหนด "อร่อยหนอ อร่อยหนอ อร่อยหนอ" ปากก็กำหนดอร่อยหนอๆ ใจก็ชอบอยู่นี่ กิเลสเข้าอยู่ หากสมาธิญาณแก่กล้าแล้วก็ให้กำหนดได้ พระฉันข้าว แล้วไม่กำหนด กิเลสเข้ามากที่สุด

ต่อมาการอาบน้ำ ปกติคนเราต้องมีอิริยาบถเคลื่อนไหวไปๆ มาๆ ทั้งในตอนกลางวันและกลางคืน บางทีรู้สึกร้อนแล้วก็ต้องการไปอาบน้ำ ก็กำหนดเดิน "ซ้ายย่างหนอ ขวาย่างหนอ" ไปหาห้องน้ำ จับประตู "จับหนอ" เปิดประตู "เปิดหนอ" "เข้าหนอ" "เปลี่ยนเสื้อผ้าหนอ" ฯลฯ มีอะไรก็กำหนดทุกอย่าง เช่นเปลี่ยนผ้าจีวร หรืออะไรต่ออะไรก็ต้องกำหนด เช่น กำหนด "เปลี่ยนหนอ" เสร็จแล้วจับขันน้ำก็กำหนด "จับหนอ" "ตักหนอ" ตักแล้วยกขึ้นมา "ยกหนอ ยกหนอ ยกหนอ" ยกแล้วก็เทใส่ตัว กำหนด "ใส่หนอ" "เย็นหนอ" "ร้อนหนอ" จับสบู่ถูอะไรต่อมิอะไรก็กำหนด "จับหนอ" "เอาหนอ" "ถูหนอ ถูหนอ ถูหนอ" เช็ด "เช็ดหนอ" กำหนด อาบน้ำอิริยาบถทุกๆ อย่างเสร็จแล้วก็กลับมา "ซ้ายย่างหนอ ขวาย่างหนอ" เดินก่อนก็ได้ นั่งก่อนก็ได้ ต้นจิดกำหนดด้วยก็ดี

ต้นจิด นี้สำคัญ อาจารย์ขี้เกียจบอกต้นจิดนี่ซ้ำว่า อาบน้ำก็ต้องกำหนด แล้วไปห้องส้วมห้องน้ำ (อุจจาระ ปัสสาวะ) สติก็ไม่ต้องบอกแล้ว ตัวเรารู้เองว่าต้องกำหนด ไม่ใช่ว่าห้องน้ำห้องส้วม (อุจจาระ ปัสสาวะ) นี่ชั้นต่ำ ไปห้องส้วมห้องน้ำไม่ต้องกำหนดแล้วเพราะเป็นของชั้นต่ำนี่ไม่ถูก พระสัมมาสัมพุทธเจ้าไม่ได้ทรงเทศน์ว่า ต้องกำหนดเฉพาะแต่อารมณ์ชั้นสูงที่สะอาดสะอ้าน ความจริงพระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงเทศน์ว่า อารมณ์ชั้นสูงก็ดี อารมณ์ชั้นต่ำก็ดี ถ้าไม่กำหนดแล้ว อัตตา มานะ ทิฏฐิ ก็เข้าได้

หมดอายุ 23/02/2566

ฉะนั้นนอกจากกำหนดการอาบน้ำแล้ว สิ่งอื่นต่างๆ ให้กำหนดทั้งหมด เสร็จแล้วก็มานั่งกำหนด ครั้งแรกอิริยาบถนั่งกำหนดก่อน นั่งตรงๆ ต่อมามีสมาธิ ปีติก็เกิดขึ้นมา ปีติมี ๕ อย่าง คือ **ขุทฺทกาปีติ ขณิกาปีติ โอกฺกนฺติกาปีติ อุเพงฺคาปีติ** และ **ผรณาปีติ** ปีติทั้ง ๕ อย่างในที่นี้ ถ้าเกิดอุเพงคาปีติขึ้นมาแล้ว ตัวจะโยกเยกเอนไปเอนมาก็มี ก็กำหนด "โยกหนอ" "เยกหนอ" "เอนหนอ" "มาหนอ" บางทีครั้งแรกตั้งตัวไว้ตรงๆ ทีหลังต่อมาค่อยๆ ก้มลงๆ ขณะที่ค่อยๆ ก้มลงก็กำหนด "ก้มหนอ ก้มหนอ ก้มหนอ" หากก้มลงจนหน้าผากติดถึงพื้น ก็กำหนด "ถึงหนอ" ทีหลังตัวเงยขึ้นมาก็กำหนด "เงยหนอ" แต่ว่าไม่แน่นอน บางทีก้มอยู่ก็กำหนด "ก้มหนอ ก้มหนอ" ไม่ใช่ตั้งใจก้มเอง สภาวะที่ก้มไปนั้นเป็นด้วยอำนาจของปีติ จึงก้มลงไป เมื่อก้มจนหน้าผากถึงพื้น หน้าผากก็ถูกพื้นอยู่แล้วก็กำหนด "ถูกหนอ ถูกหนอ" แต่บางทีรู้สึกว่าหน้าผากก้มลงถูกพื้นอยู่นานเหลือเกิน นานแล้วจนรู้สึกขี้เกียจ เบื่อแล้ว อยากจะเงย แต่อาจารย์สั่งไว้ว่าไม่ต้องเงยเอง เงยเองเป็นอัตตา อัตตานี่เป็นสมถะ วิปัสสนาเป็นอนัตตา ไม่ให้ทำเอง ไม่ให้เงยเอง แล้วก็ต้องอดทนอยู่ ใจก็อยากจะเงยแล้วแต่ก็เงยไม่ได้ เงยเองก็ไม่ให้ทำ ในที่นี้อาจารย์แก้ไขให้ว่าต้องทำแบบนี้คือ ใจก็อยากจะเงยไม่ใช่หรือ? ใช่แล้ว ใจอยากจะเงย จึงให้กำหนดต้นจิตนามว่า "อยากจะเงยหนอ อยากจะเงยหนอ อยากจะเงยหนอ" แล้วค่อยกำหนด "เงยหนอ เงยหนอ เงยหนอ" ถามว่าใครเป็นคนทำเงยนี้? ตอบว่าไม่มีคนทำ ไม่ใช่โยคี โยคีไม่เป็นคนทำ เป็นอนัตตา รูปกับนามทำงานเอง นามก็สั่งแล้วรูปก็ทำ นามเป็นเจ้านาย รูปเป็นคนรับใช้ ระหว่างอัตตาและอนัตตาทั้งสองอย่างนั้น **ถ้าตัวเราทำเอง**นี่เป็นอัตตา แต่ขณะนี้ตัวเราก็ไม่ได้ทำเอง แต่ว่าใจอยากจะเงย อยากจะเงย กำหนด**นามที่อยากจะเงยหนอ** "อยากจะเงยหนอ อยากจะเงยหนอ" แล้วกำหนด "เงยหนอ เงยหนอ เงยหนอ" อยู่นี่ ตัวเราไม่มีโทษ ไม่ใช่เป็นอัตตานุทิฏฐิ สักกายทิฏฐิไม่เข้า อันนี้จำเป็นต้องเข้าใจให้ดี ต่อไปหากมีอาการก้มก็กำหนด "ก้มหนอ" มีอาการเงยก็กำหนด "เงยหนอ" บางทีก็มี แข็ง อ่อน เย็น ร้อน เคลื่อนไหว ถ้าที่ร่างกายตัวเกิดตัวแข็งขึ้นมาก็ดี หรือส่วนใดส่วนหนึ่งแข็งก็ดี ก็ให้กำหนด "แข็งหนอ แข็งหนอ" เพราะเนื่องจาก ปฐวีธาตุ **ปฐวีลกฺขณ** ลักษณะของปฐวีธาตุคือความแข็ง ความอ่อน **เตโชธาตุลกฺขณ** ถ้าหากใจรู้สึกว่ามีความร้อนขึ้นมาในร่างกายตัว โยคีรู้สึกคล้ายเป็นไข้ อาจารย์บอกว่าไม่ต้องฉีดยากินยา ให้กำหนดต่อไปแล้วหายเอง ที่จริงถ้าเกิดรู้สึกหนาวขึ้นมาก็กำหนด "หนาวหนอ" ได้ หรือตัวสั่นก็กำหนด "สั่นหนอ" เพราะ **สีตเตโชอุณฺหเตโช** มี ๒ อย่าง อีกประการหนึ่งอาจเป็น **วาโยธาตุ สมุเทสลกฺขณ** เพราะลักษณะของวาโยธาตุทำให้ตัวกระดุกกระดิกหรือตัวสั่นได้ ดังที่พระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงเทศน์ไว้ว่า **ยถา วา ยถา วา** ฯเปฯ

ในอรรถกถาฎีกา ได้กล่าวอีกนัยหนึ่งว่า **วาโยธาตุ อุปถมฺภลกฺขณ** ลักษณะของวาโยธาตุนี้ **อุปถมฺปน** ลักษณะทรงไว้ แข็งขังไว้ **อุปถมฺภลกฺขณ อุปถมฺภลกฺขณ** นี้อุปมาลักษณะคล้ายกับรถจักรยาน บางคนซื้อรถจักรยานมาแล้วไม่เคยขี่ ไม่ชำนาญแล้ว เวลาตั้งจักรยานขึ้นแล้วถ้ากระดุกกระดิกก็ล้มเลย เพราะฉะนั้นตัวเองตั้งอยู่ไม่ได้ ถ้าหากว่าคนที่ขับรถจักรยานขี่เป็นแล้ว

หมดอายุ 31/12/68

ก็นั่ง ขึ้นนั่งแล้วก็สามารถทรงไว้ ที่ไม่ล้มนี้เป็น **อุปถมฺภลกฺขณำ วาโยธาตุ อุปถมฺภลกฺขณำ** จึงเป็นอย่างนี้ สำหรับอาโปธาตุ **อาโปธาตุ อาพนฺธนลกฺขณำ** ลักษณะของอาโปธาตุนี้ อาพันธลักษณะควบคุมไว้ เพราะว่าปฐวีธาตุก็ดี เตโชธาตุก็ดี วาโยธาตุก็ดี ธาตุทั้ง ๓ นี้ แยกกันไม่ได้ ต้องอยู่ด้วยกัน เมื่อเป็นเช่นนี้แล้วสิ่งใดมาควบคุมไว้ อาโปธาตุ - ธาตุน้ำ นั่นเองควบคุมไว้ อุปมายกตัวอย่างว่า ช่างคนหนึ่งอยากจะปั้นตุ๊กตา แต่ไม่ว่าแป้งหรือปูนซีเมนต์ จับดูแล้วนี่ลักษณะอ่อนหมดเลย รวมกันไม่ได้ หากเข้าใจดีแล้ว ก็ต้องเอาน้ำมาใส่แล้วปั้นเป็นก้อนกลมๆได้ มีขา ๒ ข้าง แขน ๒ ข้าง ตัวสูงๆ ขึ้นรูปศีรษะก็เป็นรูปคนแล้ว อย่างนี้ใครควบคุมไว้? อาโปธาตุนี้นั่นเองที่ควบคุมไว้ ฉะนั้น ปฐวีธาตุ เตโชธาตุ วาโยธาตุ อาโปธาตุ ธาตุทั้ง ๔ นี้เป็น **อวินิพโภครูป** พระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงเทศน์ไว้ในพระอภิธรรม **อวินิพโภครูป** แปลใจความว่า รูปที่แยกกันไม่ได้ เกิดพร้อมกัน ดับพร้อมกัน แยกกันไม่ได้ เมื่อความรู้ไม่ถึง ก็จะไม่รู้ มีบางคนสงสัยแล้วถามว่า เอ พองยุบมาจากไหน? ตอบว่า พองยุบไม่ต้องไปหาที่อื่น ตัวเราไม่รู้เองต่างหาก มีอยู่ในตัวของทุกคนแล้ว ดังในวิปัสสนาสติปัฏฐาน มีบาลีว่า **ยถา ยถา วา ปนสฺส กาโย ปณิหิโต โหติ ตถา ตถา นำ ปชานาติ** ร่างกายตัวตั้งตรงไว้ หากที่ร่างกายตัวนั้นมีอาการต่างๆ อะไรเกิดขึ้นมาก็ตั้งสติกำหนดอาการนั้นๆ พองยุบออกมาจากที่ไหน? ทุกคนมีพองยุบอยู่ในตัวแล้ว เทวดาก็มี พรหมก็มี ฝรั่งก็มี คนทั้งหลายไปเผยแผ่วิปัสสนาให้ฝรั่งแล้ว ฝรั่งต่างๆ ก็มีพองยุบอยู่แล้ว ก็สอนฝรั่งให้นั่งกำหนด ครั้งแรกกำหนด "rising falling - ไร้ซิ่ง ฟอลลิ่ง" เมื่อสมาธิดีขึ้นแล้วให้กำหนด "rising falling sitting - ไร้ซิ่ง ฟอลลิ่ง ซิททิ่ง" ๓ ครั้ง เป็นต้น

สำหรับอิริยาบถเล็กน้อยก็ได้จบแล้ว อาจารย์ต้องการเตือนว่า ต้องเอาใจใส่กำหนดอิริยาบถเล็กน้อยให้มากๆ เช่นปวดท้อง ก็กำหนด "ปวดท้องหนอ" ท้องอืดก็กำหนด "อืดหนอ" กำหนดพองยุบ พองขึ้นมากำหนด "พองหนอ" ยุบลงมาก็กำหนด "ยุบหนอ" บางคนไอก็กำหนด "ไอหนอ" กลืนน้ำลายก็กำหนด "กลืนหนอ" บ้วนน้ำลายก็กำหนด "บ้วนหนอ" บางคนน้ำมูกไหลออกมาเพราะเป็นหวัด ก็กำหนด "ออกหนอ" หรือ "ไหลหนอ" เช็ดก็กำหนด "เช็ดหนอ" ถูก็กำหนด "ถูหนอ" บางทีไอก็กำหนด "ไอหนอ" ดีใจก็กำหนด "ดีใจหนอ" น้อยใจก็กำหนด "น้อยใจหนอ" ต่อไปแล้วเกิดร้องไห้ก็กำหนด "ร้องไห้หนอ" น้ำตาไหลก็กำหนด "ไหลหนอ" เช็ดน้ำตาก็กำหนด "เช็ดหนอ" บางทีหัวเราะขึ้นมาเพราะใจนึกขึ้นมาอยากจะหัวเราะ ก็กำหนด "หัวเราะหนอ หัวเราะหนอ หัวเราะหนอ" เป็นต้น ถ้ากำหนดอิริยาบถใหญ่ อิริยาบถเล็กน้อยทุกสิ่งทุกอย่าง ทุกๆ อิริยาบถ กำหนดติดต่อแล้ว **สติก็ติดต่อ สมาธิก็ติดต่อ** ญาณขึ้นเร็ว แต่ว่ากำหนดใหม่ๆ นี้ให้อาจารย์บอกละเอียดทุกสิ่งทุกอย่างแล้ว อาจารย์อาจตายก่อน บางทีโยคีใจฟุ้งซ่านอยู่ก็ได้ สติสมาธิยังไม่พอ ฉะนั้นโยคีบุคคลเมื่อ กำหนดใหม่ๆ อาจารย์แนะนำสั่งสอนไว้ ในเบื้องต้นให้กำหนดง่ายๆ กำหนดสิ่งที่ชัดๆ เจนๆ ก่อน ยกตัวอย่าง นั่งกำหนดพองยุบ "พองหนอ ยุบหนอ พองหนอ ยุบหนอ" กำหนดพองยุบอยู่ในขณะนั้น หากมีอารมณ์อื่นๆ ไม่ชัดเจน มัวๆ แทรกเข้ามา

หมดอายุ 23/02/2566

เช่นการเห็น การได้ยิน ก็ไม่ต้องตาม เพราะฉะนั้นนั่งอิริยาบถ เมื่ออารมณ์พองยุบชัดเจนกว่าก็ให้กำหนดอารมณ์พองยุบ หรือว่าบางทีขณะที่กำหนดพองยุบอยู่นั้น มีอารมณ์อื่นเช่นการเห็น การได้ยินแทรกเข้ามาแล้วชัดเจนมากกว่าอารมณ์พองยุบ ใจก็ย้ายไปที่อื่นแล้ว ไม่ต้องชักช้าให้รีบกำหนดตาม สำหรับเดินจงกรมอิริยาบถ "ซ้ายย่างหนอ ขวาย่างหนอ ซ้ายย่างหนอ ขวาย่างหนอ" นี่เป็นเดินจงกรมระยะ ๑ ให้กำหนดง่ายๆ ก่อน ต่อมาซ้ายย่างขวาย่างที่กำหนดอยู่ขณะนั้น หากมีอารมณ์อื่นเกิดขึ้นมาชัดเจนก็ต้องกำหนดตาม ถ้าไม่กำหนดกิเลสเข้า อารมณ์ชัดเจนมากกว่าไปปรากฏที่โน่นแล้ว ใจก็ไม่อยู่ในเท้าแล้ว รับอารมณ์ที่โน่นสติต้องติดตามกำหนด บางทีอารมณ์อื่นไม่ชัดเจน แต่ "ซ้ายย่างหนอ ขวาย่างหนอ" ที่เท้าก็ชัดเจนมากกว่าอารมณ์อื่นๆ ก็ให้กำหนดซ้ายย่างขวาย่างอยู่ ให้กำหนดติดต่อกันไปเรื่อยๆ ดังกล่าวมาแล้ว ตั้งแต่พองยุบจนถึงการกำหนดอิริยาบถย่อย รวมทั้งสภาวะอย่างอื่นๆ ฉะนั้นจึงขอยุติไว้แต่เพียงเท่านี้

เอวัง ก็มีด้วยประการฉะนี้

หมดอายุ 23/02/2566

๗.
แว่นธรรม

หมดอายุ 23/02/2566

แว่นธรรมปฏิบัติ

นโม ตสฺส ภควโต อรหโต สมฺมาสมฺพุทฺธสฺส

ปณาม

มหาการุณิกํ นาถํ อมลํ สาธุปูชิตํ
ธมฺมํ สุปุญฺญเขตฺตญฺจ นตฺวา สํฆ นิรงฺคณํ

องค์สมเด็จพระชินวรโลกนาถบรมศาสดาจารย์พระองค์ใดทรงเทศนา วิปัสสนาธรรมะยังหมู่สัตว์ให้ถึงพระนิพพาน

ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ข้าพระพุทธเจ้าขอน้อมถวายอภิวันทนาการแด่องค์สมเด็จพระชินวรโลกนาถบรมศาสดาจารย์พระองค์นั้นพร้อมทั้งพระธรรม และพระอริยสงฆ์ผู้ประเสริฐ

ปฏิญญา

สํสยสฺส ปหานาย นิปฺปราธาย โยคินำ
สาธุกาหำ กริสฺสามิ อิทำ นาม ปกรณำ

ข้าพระพุทธเจ้า ครั้นได้ถวายอภิวันทนาการแด่พระรัตนตรัยแล้ว จะรจนาคัมภีร์แว่นธรรมปฏิบัติ จะแสดงแว่นธรรมปฏิบัติเพื่อประโยชน์แก่บวรโยคาวจรบุคคลทั้งหลายให้หายจากความสงสัยแล้ว เพื่อจะได้มาซึ่งพระนิพพานต่อไป

ข้าพระพุทธเจ้า
ภัททันตะ อาสภะ ธัมมาจริยะ

หมดอายุ 23/02/2566

อารัมภบท

พุทธบริษัท ผู้ได้ปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานผ่านไปแล้ว มักอยู่ในความเพ่งเล็งของบุคคลอื่นๆ ถ้าผู้นั้นประพฤติย่อหย่อนทางกาย วาจา ไปบ้างแม้เพียงสักเล็กน้อย ก็มักจะก่อให้เกิดความสงสัยในคุณธรรมของผู้นั้น โดยจะกล่าวว่า ผู้ปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานผ่านไปแล้ว เหตุใดจึงยังประพฤติตนเช่นนั้นอยู่ ทำนองจะให้ผู้ปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานผ่านไปแล้วทุกท่าน มีความประพฤติเสมอด้วยพระอรหันตขีณาสพ ซึ่งเป็นผู้หมดกิเลสอย่างสิ้นเชิงแล้ว แต่ตามความเป็นจริงแล้ว ย่อมเป็นไปไม่ได้

อีกประการหนึ่ง พุทธบริษัทผู้ปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานบางท่าน ซึ่งไม่ได้ศึกษาฝ่ายพระปริยัติธรรมมาก่อน เมื่อปฏิบัติผ่านไปแล้ว ก็มีความสงสัยไม่แน่ใจว่าการปฏิบัติของตนนั้นมีผลเพียงไร ยิ่งท่านผู้ประพฤติอยู่ในศีลธรรมเป็นอย่างดีมาตั้งแต่ก่อนปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานด้วยแล้ว เมื่อได้ปฏิบัติ วิปัสสนากรรมฐานผ่านไปแล้ว ก็มักจะสังเกตไม่ได้ว่า มีอะไรผิดแปลกไปกว่าแต่ก่อนที่ยังมิได้ปฏิบัติ อุปมาเหมือนเอาผ้าขาวที่สะอาดอยู่แล้วมาซักใหม่อีกครั้งหนึ่ง ความขาวและความสะอาดที่เพิ่มขึ้นใหม่ ย่อมเห็นได้ยากฉันใด ท่านผู้ประพฤติอยู่ในศีลธรรมเป็นอย่างดีมาแต่เดิม เมื่อได้ปฏิบัติผ่านไปแล้ว ก็ย่อมจะสังเกตเห็นได้ยากฉันนั้น แต่ทั้งนี้มิใช่เพราะไม่มีอะไรดีขึ้น หากแต่ไม่รู้จักพระปริยัติธรรมดีพอที่จะสังเกตได้เท่านั้น

ปรากฏการณ์ทั้ง ๒ สถาน ที่ยกขึ้นมาเป็นตัวอย่าง ดังกล่าวมานี้ ย่อมเป็นเพราะขาดการศึกษา ทางฝ่ายพระปริยัติธรรมนั้นเองโดยปรารภเหตุดังกล่าวนี้จึงเห็นสมควร จะได้แสดงพระปริยัติธรรมไว้เป็นหลักฐาน ให้เป็นที่เข้าใจกันว่าพระบาลีตลอดจนอรรถกถาฎีกาท่านได้จำแนกแจกข้อธรรมไว้เป็นหมวดหมู่อย่างไร อกุศลบางประเภทแม้จะมีชื่อเรียกเป็นอย่างเดียวกัน แต่เมื่อรวมอยู่ในหมวดหมู่ต่างกัน ก็อาจมีความหมายต่างกันไปได้ เช่น โลภะ ในอภิชฌา กายคันถะ กับโลภะ ในอกุศลกรรมบถ เป็นต้น และในบรรดาอกุศลนั้นพระอริยบุคคลชั้นใด ละอกุศลประเภทใดได้มากน้อยอย่างไร เมื่อนักศึกษา และสำนักปฏิบัติได้ศึกษาจนรู้แจ้งแทงตลอดข้อธรรมดังกล่าวนี้ด้วยดีแล้ว ก็จะสามารถพิจารณาวินิจฉัยบุคคลอื่นหรือแม้ตนเองได้โดยถูกต้อง ไม่หลงสำคัญผิดๆ ด้วยอำนาจมานะทิฏฐิบันดาลให้เป็นไป

เพราะฉะนั้นในหนังสือเล่มนี้ จะได้แสดงข้อธรรมฝ่ายอกุศลทั้งหลายเริ่มแต่สัญโญชน์เป็นต้นไป จนถึงอุปกิเลสเป็นที่สุด และเพื่อให้หนังสือนี้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น ได้แสดงบทพิเศษ คือ จำแนกประเภทแห่งพระอริยะไว้โดยพิสดารในตอนท้ายอีกด้วย

ขอท่านสาธุชนทั้งหลายผู้ใคร่ต่อธรรมของสมเด็จพระผู้มีพระภาคเจ้า จงพยายามศึกษาหาความรู้ความฉลาด ในหนังสือเล่มนี้โดยเคารพ เทอญ

ห้องสมุด 25/02/2568

บทที่ ๑

สัญโญชน์ ๑๐

ธรรมชาติใด ทำการร้อยรัดสัตว์ให้ติดอยู่ในสังสารวัฏฏ์ ฉะนั้นธรรมชาตินั้น ชื่อว่า **สัญโญชน์**

อธิบายว่าธรรมดาสัตว์ทั้งหลายที่ต้องเวียนเกิดเวียนตาย และได้รับสุขบ้างทุกข์บ้างนั้น ย่อมเนื่องมาจากเหตุที่ตนได้ประกอบไว้ เหตุมี ๖ ประการ ซึ่งเป็นฝ่ายกุศล ๓ อกุศล ๓

เหตุฝ่ายกุศล ๓ คือ

อโลภเหตุ องค์ธรรมได้แก่ อโลภเจตสิก

อโทสเหตุ องค์ธรรมได้แก่ อโทสเจตสิก

อโมหเหตุ องค์ธรรมได้แก่ ปัญญินทรีย์เจตสิก

เหตุฝ่ายอกุศล ๓ คือ

โลภเหตุ องค์ธรรมได้แก่ โลภเจตสิก

โทสเหตุ องค์ธรรมได้แก่ โทสเจตสิก

โมหเหตุ องค์ธรรมได้แก่ โมหเจตสิก

สัญโญชน์ทั้งหลาย มีอยู่ ๑๐ ประการ เป็นเครื่องผูกหรือร้อยรัดสัตว์โลกให้ติดอยู่กับภพ ให้ต้องเสวยผลแห่งการกระทำของตน ไม่ให้มีโอกาสพ้นไปจากสังสารวัฏฏ์ได้เลย จนกว่าสัญโญชน์นั้นจะขาดเพราะถูกทำลายโดยอำนาจของอริยมรรคเท่านั้น จึงจะมีโอกาสพ้นจากสังสารวัฏฏ์ได้

สัญโญชน์ ๑๐ ประการ คือ

๑. ทิฏฐิสัญโญชน์
๒. วิจิกิจฉาสัญโญชน์
๓. สีลัพพตปรามาสสัญโญชน์
๔. กามราคะสัญโญชน์
๕. ปฏิฆะสัญโญชน์
๖. รูปราคะสัญโญชน์
๗. อรูปราคะสัญโญชน์
๘. มานะสัญโญชน์
๙. อุทธัจจะสัญโญชน์
๑๐. อวิชชาสัญโญชน์

หมดอายุ 23/02/2566

๑. ทิฏฐิสัญโญชน์

สนฺโต กาโย สกฺกาโย สกฺกาเย ปวตฺตา ทิฏฺฐิ สกฺกายทิฏฺฐิ

สภาวธรรมที่มีอยู่อย่างแท้จริงนั้นคือ ขันธ์ ๕ ความเข้าใจผิดในขันธ์ ๕ ชื่อว่า **สักกายทิฏฐิ**

ทิฏฐิสัญโญชน์นี้หมายถึงสักกายทิฏฐิ ซึ่งเป็นสภาพธรรมที่สำคัญยิ่งในอันที่จะทำให้สัตว์ทั้งหลายต้องวนอยู่ในห้วงแห่งวัฏฏะ โดยจะนับประมาณเวลามิได้ จึงเป็นสภาวธรรมอันสมควรที่ท่านสาธุชนทั้งหลาย จะพึงศึกษาและพิจารณาให้ทราบถึงสภาวลักษณะเพื่อเป็นแนวทางที่จะนำความสุขสวัสดีมาสู่ชีวิตของท่าน ในเมื่อท่านได้ถอนหรือทำลายเสียได้ซึ่งสักกายทิฏฐินี้โดยเด็ดขาด

ถาม คำว่า **สักกายทิฏฐิ** หมายความว่าอย่างไร?

ตอบ สักกายทิฏฐิ หมายความว่า ความเห็นผิดในขันธ์ ๕ โดยมีความเชื่อว่า ขันธ์ ๕ นั้นเป็นสัตว์ เป็นบุคคล ตัวตน เราเขา เช่นในการนั่งว่าเรานั่ง ในการนอนว่าเรานอน ในการยืนว่าเรายืน ในการเดินว่าเราเดิน ความเข้าใจผิดเช่นนี้ชื่อว่า สักกายทิฏฐิ อันเป็นความเห็นผิด

ถาม ปฏิบัติอย่างไร จึงจะชื่อว่าละสักกายทิฏฐิได้?

ตอบ การกำหนดรูปนาม โดยมีสติกำหนดสังขารอารมณ์[๑] ตามทวารทั้ง ๖ ในขณะกระทบกับอารมณ์ภายนอกมีสติกำหนดรู้เฉพาะปรมัตถอารมณ์ ละเสียซึ่งบัญญัติต่างๆ[๒] การปฏิบัติดังกล่าวนี้ จัดว่าละสักกายทิฏฐิได้

ถาม การกำหนดรูปนามเช่นนี้จะมีประโยชน์อย่างไรบ้าง?

ตอบ การกำหนดเช่นนี้ย่อมทำลาย สักกายทิฏฐิ อันยึดถือว่ามีสัตว์ บุคคล ตัวตน เราเขา ซึ่งเป็นเหตุให้ติดอยู่ในความหมุนเวียนของวัฏฏสงสาร[๓] อันเต็มไปด้วยทุกข์

ถาม การกำหนดรู้รูปนามตามสภาวอารมณ์ดังกล่าวมานี้ จะมีได้แก่บุคคลใดบ้าง?

ตอบ จะมีได้เฉพาะผู้ที่มีสมาธิญาณแก่กล้า ซึ่งได้แก่ พระอริยบุคคลมีพระโสดาบันบุคคลเป็นต้น[๔]

---

[๑] สังขารอารมณ์ คือ รูปนาม.

[๒] บัญญัติ คือ ผู้หญิง ผู้ชาย สีเขียว ขาว ดำ แดง เป็นต้น.

[๓] วัฏฏสงสาร คือ การเกิดแล้วต้องแก่ และตาย แล้วก็ต้องเกิด แก่ และตายอีก.

[๔] ผู้เป็นปุถุชน แม้บางขณะ จะมีการเห็นรูปนามโดยปรมัตถอารมณ์ก็ตาม แต่การทำลาย สักกายทิฏฐินั้น เป็นเพียงดทังคะ คือ ทำลายได้ชั่วขณะที่มีการกำหนดและวิปัสสนาญาณเกิดขึ้นเท่านั้น ถ้าวิปัสสนาญาณเสื่อม สักกายทิฏฐิก็เจริญขึ้นอีก ซึ่งต่างกับอริยบุคคล เพราะเมื่อทำลายด้วยอริยมรรคแล้ว สักกายทิฏฐินั้น ไม่กลับเจริญขึ้นได้อีกเลย.

พุทธวจน/02256

ถาม พระโสดาบันบุคคลจะเห็นรูปนามโดยปรมัตถ์อารมณ์อยู่เสมอหรือ?

ตอบ หามิได้ พระโสดาบันบุคคลจะเห็นรูปนามโดยปรมัตถอารมณ์เฉพาะในขณะที่มีสติกำหนดรู้เท่านั้น ถ้าไม่มีสติกำหนดรู้ก็ย่อมเห็นตามบัญญัติอารมณ์นั้นเอง

ถาม ที่กล่าวเช่นนี้ มีหลักฐานแสดงให้ปรากฏได้บ้างหรือไม่?

ตอบ มีปรากฏอยู่หลายเรื่อง แต่ในที่นี้จะแสดงเพียงเรื่องเดียว คือ ในสมัยพุทธกาล นางวิสาขามหาอุบาสิกา ซึ่งได้บรรลุโสดาปัตติผลในขณะฟังพระธรรมเทศนาของพระพุทธองค์ เมื่อมีอายุได้เพียง ๗ ปี ภายหลังเมื่อมีวัยอันสมควรเธอก็ได้เข้าสู่ชีวิตครองเรือนและมีบุตรธิดาเป็นจำนวนถึง ๒๐ คน จึงแสดงให้เห็นว่าพระโสดาบันบุคคลนั้น ไม่ได้เห็นรูปนามโดยปรมัตถอารมณ์เสมอทุกขณะ

ถาม เพราะเหตุใด พระอริยบุคคลอย่างเช่นนางวิสาขาจึงไม่สละสมบัติเคหสถาน เพื่อไปบำเพ็ญพรตอยู่ดามป่า?

ตอบ ข้อนี้ต้องตอบยาวหน่อย โดยยกเรื่องในสมัยพุทธกาลให้ปรากฏ ในสมัยนั้น ณ กรุงสาวัตถีมีพลเมืองประมาณ ๗ โกฏิเศษ ในจำนวนนี้เป็นผู้บรรลุธรรมขั้นอริยบุคคล ประมาณ ๕ โกฏิเศษ อีก ๒ โกฏิเศษ ยังเป็นปุถุชนอยู่ ในจำนวน ๒ โกฏิเศษนี้เป็นพุทธมามกะ ๑ โกฏิเศษ อีก ๑ โกฏิเศษถือลัทธิอื่น พระอริยบุคคลดังกล่าวนี้ นอกจากพระอรหันต์แล้วยังปกครองบ้านเรือนอยู่ทั้งสิ้น แต่ท่านประกอบการเลี้ยงชีพเป็น สัมมาอาชีวะ[๕] โดยสุจริตธรรม เหตุที่ยังไม่สละสมบัติเคหสถานเพื่อไปบำเพ็ญพรตก็เพราะยังละโลภทิฏฐิคตวิปปยุตตจิตตุปบาทไม่ได้

ถาม ถ้าเช่นนั้นก็จะไม่ผิดอะไรกับสามัญชนนัก เพราะยังมีการประกอบอาชีพอยู่ หรือจะมีอะไรที่ท่านละได้เป็นพิเศษบ้าง ขอให้อธิบายด้วย?

ตอบ มี และสำคัญยิ่ง คือท่านละสักกายทิฏฐิได้เด็ดขาด และการประกอบอาชีพก็เป็นสัมมาอาชีวะ

ถาม ถ้าเช่นนั้น ขอได้อธิบายถึงประโยชน์ของการละสักกายทิฏฐิด้วย?

ตอบ การที่พระอริยบุคคลทั้งหลาย มีพระโสดาบัน เป็นต้น ละสักกายทิฏฐิได้เด็ดขาดนั้น เป็นผลให้การเกิดการตาย คือความหมุนเวียนในวัฏฏสงสารของท่านน้อยลง โดยกำหนดอีกเพียง ๗ ชาติเป็นอย่างมาก และจะไม่ไปเกิดในอบายภูมิ ๔ คือ นรก เปรต อสุรกาย สัตว์ดิรัจฉาน เลย หมายความว่า ปิดประตูอบายได้เด็ดขาด

---

[๕] สัมมาอาชีวะ คือ การเลี้ยงชีพโดยชอบธรรม ได้แก่ การค้าขายสินค้าซึ่งเว้นของ ๕ อย่างคือ (๑) ค้าขายสุรา (๒) ค้าขายยาพิษ (๓) ค้าขายสัตว์ (๔) ค้าขายเนื้อสัตว์ (๕) ค้าขายมนุษย์ ผู้ค้าของ ๕ อย่างนี้ แม้เพียงอย่างใดอย่างหนึ่งก็ตาม เป็นมิจฉาอาชีวะ การเลี้ยงชีพที่ผิดทั้งสิ้น.

หมดอายุ 23/02/2566

เรื่องสักกายทิฏฐินี้พระพุทธองค์ได้ทรงเทศนาแต่พระภิกษุ ดังปรากฏอยู่ในสังยุตตนิกาย พระบาลี ว่า

สตฺติยา วิย โอมฏฺโฐ ทยฺหมาโน ว มตฺถเก
สกฺกายทิฏฺฐิ ปหานาย สโต ภิกฺขุ ปริพฺพเช.

แปลเป็นใจความว่า ภิกษุผู้เห็นภัยในสงสาร รู้สึกตนประหนึ่งว่าถูกศัสตราวุธอันมีคมทิ่มแทงอยู่ หรือดุจถูกไฟไหม้ลวกอยู่บนศีรษะ พึงเป็นผู้มีสติไม่ประมาทอยู่เถิด[๖] เพื่อจะได้กำจัดเสียซึ่งสักกายทิฏฐิ ความยึดมั่นถือมั่นว่าเบญจขันธ์เป็นรูปกายนามกายของตน

อธิบายว่า เปรียบเหมือนบุคคลผู้ถูกอาวุธมีคมแหลม (หอก) ปักอยู่ที่อก บุคคลนั้นต้องเพียรพยายามเพื่อถอนออกยิ่งกว่าจะคิดทำธุระอื่น

หรือเปรียบเหมือนบุรุษผู้ถูกไฟเผาลวกอยู่บนศีรษะ มีความร้อนยิ่งนักต้องเร่งรีบที่จะดับไฟอยู่มิได้หยุดยั้ง

อุปมานี้ฉันใด สักกายทิฏฐิก็มีอุปไมยฉันนั้น คือบุคคลทั้งหลาย[๗] ต้องได้รับความเดือดร้อนวุ่นวายอยู่ด้วยทุกข์ทั้งหลาย มีชาติทุกข์ เป็นต้น ให้เวียนวนลงสู่อบายภูมิโดยไม่อาจนับครั้งได้ ก็เพราะอำนาจของสักกายทิฏฐินี้

ฉะนั้นเมื่อสาธุชนทราบเช่นนี้แล้ว พึงพยายามประกอบความเพียรเจริญสติปัฏฐานทั้ง ๔ โดยการกำหนดรูปนามให้เห็นชัด กำจัดเสียซึ่งบัญญัติทั้งหลาย เพื่อให้เห็นปรากฏชัดตามสภาวธรรม อันเป็นทางที่จะบรรลุถึงซึ่งอริยมรรคอริยผล จึงจะเป็นการทำลายล้างสักกายทิฏฐิให้ปราศจากไปโดยไม่มีเหลือ สักกายทิฏฐิสัญโญชน์นี้พระโสดาบันบุคคลละได้เด็ดขาด (สมุจเฉทปหาน)

จบสักกายทิฏฐิสัญโญชน์

๒. วิจิกิจฉาสัญโญชน์

สภาวํ วิจินนฺโต กิจฺฉติ กิลมติ เอตายาติ วิจิกิจฺฉา

บุคคลพิจารณาซึ่งสภาวธรรม ย่อมตัดสินใจไม่ได้ ย่อมลำบากด้วยธรรมชาตินั้น เพราะฉะนั้นธรรมชาตินั้น ชื่อว่า **วิจิกิจฉา**

วิจิกิจฉา เป็นอกุศลธรรม นับเป็นสัญโญชน์ประการหนึ่งในสัญโญชน์ ๑๐ ประการ ซึ่งเป็นสิ่งที่ควรจะศึกษาให้เข้าใจ เช่นเดียวกันกับสักกายทิฏฐิที่แสดงมาแล้ว

หมดอายุ 23/02/2566

[๖] คำว่า มีสติไม่ประมาทอยู่ในที่นี้ ได้แก่ การเจริญสติปัฏฐานทั้ง ๔ คือ กำหนด กาย เวทนา จิต ธรรม.

[๗] คำว่า บุคคลทั้งหลายในที่นี้ หมายเอาเฉพาะปุถุชน.

ถาม วิจิกิจฉาหมายความว่ากระไร?

ตอบ วิจิกิจฉาหมายความว่า ความสงสัย

ถาม สงสัยอะไร?

ตอบ สงสัยสภาวะ มี พระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ เป็นต้น สงสัยอื่นๆ เช่น ความสงสัยในวิชาความรู้ที่กำลังศึกษาเล่าเรียน หรือสงสัยชื่อคน ชื่อสิ่งของ ชื่อบ้านเมือง เหล่านี้ เป็นต้น ไม่จัดเป็นวิจิกิจฉาสัญโญชน์

ถาม ที่กล่าวเช่นนี้มีหลักฐานแสดงหรือไม่?

ตอบ มี พระพุทธองค์ทรงแสดงไว้ใน โสดาปตฺติสงฺยุตฺตนิกายว่า

พุทฺเธ อเวจฺจปฺปสาเทน สมนฺนาคโต โหติ

ธมฺเม อเวจฺจปฺปสาเทน สมนฺนาคโต โหติ

สงฺเฆ อเวจฺจปฺปสาเทน สมนฺนาคโต โหติ.

แปลเป็นใจความว่า

พระโสดาบันเป็นผู้ประกอบด้วยความเลื่อมใสในคุณพระพุทธเจ้า โดยไม่หวั่นไหว

พระโสดาบันเป็นผู้ประกอบด้วยความเลื่อมใสในพระธรรมเจ้า โดยไม่หวั่นไหว

พระโสดาบันเป็นผู้ประกอบด้วยความเลื่อมใสในพระสงฆเจ้า โดยไม่หวั่นไหว เป็นต้น

อันความประกอบด้วยความเลื่อมใสในคุณพระรัตนตรัยนี้ เป็นสภาพธรรมที่ตรงกันข้ามกับวิจิกิจฉา

ถาม ขอได้อธิบายถึงศรัทธาความเลื่อมใส อันทำลายความสงสัยในพระคุณของพระพุทธเจ้า ว่าเป็นอย่างไร?

ตอบ ความเลื่อมใสในพระคุณของพระพุทธเจ้าโดยไม่หวั่นไหวนี้ เป็นความเลื่อมใสอย่างแท้จริง ไม่ใช่เกิดจากความเชื่อตามๆ กันมา เช่น บิดามารดา หรือบรรพบุรุษเป็นพุทธศาสนิกชน บุตรหลานก็นับถือสืบต่อกันมา เช่นนี้ยังไม่จัดเข้าในความเลื่อมใสอย่างแท้จริง เพราะอาจปลี่ยนแปลงได้

ถาม จะเปลี่ยนแปลงได้อย่างไรบ้าง?

ตอบ อาจเปลี่ยนแปลงได้ เมื่อถูกชักชวนให้เลื่อมใสในศาสนาอื่น ด้วยคำพูดอันชาญฉลาดของนักพูดผู้มีวาทศิลป์

หมดอายุ 23/02/2566

ถาม ถ้าเช่นนั้นขอทราบว่า ศรัทธาความเลื่อมใสชนิดที่ไม่มีการเปลี่ยนแปลงนั้นเป็นอย่างไร?

ตอบ ความเลื่อมใสศรัทธาชนิดที่ไม่มีการเปลี่ยนแปลงนั้น เรียกว่า **อเวจฺจปฺปสาท** อเวจจัปปสาทะ จะเกิดได้แต่เฉพาะโยคีบุคคลผู้เจริญสติปัฏฐาน ๔ กำหนดรูปนามตามอารมณ์เป็นปัจจุบันธรรมอยู่ เมื่อเห็นรูปนามตามสภาวะที่เป็นจริงโดยชัดแจ้งแล้ว จะรู้สึกด้วยปัญญาญาณว่าสภาพธรรมทั้งหลายมีแต่รูปกับนามเท่านั้น สมจริงตามที่พระพุทธองค์ทรงแสดงเทศนาไว้จริงๆ หนอ ข้อนี้เป็นเหตุให้ อเวจจัปปสาทะ คือความเลื่อมใสอย่างไม่หวั่นไหวเกิดขึ้น

ถาม ถ้าเช่นนั้นความเลื่อมใสดังกล่าวนี้ จัดว่าเป็นความเลื่อมใสที่แท้แล้วหรือ?

ตอบ ยังก่อน เพราะความเลื่อมใสเช่นนี้ยังอ่อนอยู่ จะเกิดและตั้งอยู่ชั่วขณะที่กำลังพิจารณาเห็นอยู่เท่านั้น จึงยังไม่สามารถทำลายวิจิกิจฉาได้เด็ดขาด ถึงแม้ว่าจะเห็นรูปนามมีความเกิดดับอยู่โดยสภาพของความไม่เที่ยง หรือจะเห็นรูปนามมีความเกิดดับอยู่โดยสภาพของความทนอยู่ไม่ได้ หรือจะเห็นรูปนามมีความเกิดดับอยู่ในสภาพของความเป็นสิ่งบังคับบัญชาไม่ได้ ไม่ใช่ตัวตน ถอนเสียซึ่งอัตตะความเห็นว่ามีตัวตนก็ดี ก็เห็นชั่วขณะหนึ่งเท่านั้น การเห็นเช่นนี้ก็ยังไม่อาจทำลายวิจิกิจฉา หรือทำความเลื่อมใสในพระพุทธคุณอย่างแท้จริงได้

ถาม ขอได้แสดงถึง ศรัทธาความเลื่อมใสในพระพุทธคุณโดยแท้จริง ซึ่งสามารถทำลายวิจิกิจฉาได้อย่างเด็ดขาดด้วยว่าเป็นอย่างไร?

ตอบ เมื่อโยคีบุคคลปฏิบัติถึงสังขารุเปกขาญาณ มีความวางเฉยต่อรูปนามที่เกิดดับอยู่ตามธรรมดา และเมื่อสมาธิแก่กล้าขึ้น ทั้งประกอบด้วยอินทรีย์ทั้ง ๕ มีสัทธินทรีย์เป็นต้น สมบูรณ์และสม่ำเสมอกันด้วยดีแล้วจะส่งให้เข้าถึงมรรคญาณ ผลญาณ มีนิพพานเป็นอารมณ์ โดยทิ้งสังขารอารมณ์ (รูปนาม) ต่อจากนั้นผู้ปฏิบัติก็จะรู้ชัดด้วยตนเองว่า ได้ถึงแล้วซึ่งมรรคธรรม ผลธรรม และเป็นผู้ถึงพร้อมด้วยศรัทธาความเลื่อมใส ในพระพุทธคุณโดยเที่ยงแท้แน่นอน ไม่มีการเปลี่ยนแปลง ดังนี้ จึงทำลายวิจิกิจฉาได้โดยเด็ดขาด เรียกว่า อเวจจัปปสาทศรัทธา

ถาม ถ้าเช่นนั้น หมายความว่า พระอริยบุคคลเท่านั้นที่ทำลายวิจิกิจฉาได้เด็ดขาด ถ้าไม่ใช่พระอริยบุคคลแล้ว ก็ไม่อาจทำลายวิจิกิจฉาได้เด็ดขาดเช่นนั้นหรือ?

ตอบ ถูกแล้ว ถ้าไม่ใช่พระอริยบุคคลแล้ว จะทำลายวิจิกิจฉาเป็นสมุจเฉทไม่ได้เลย ข้อนี้เป็นความเลื่อมใสศรัทธาในพระพุทธคุณ

ถาม ขอให้แสดงความเลื่อมใสในพระธรรมคุณต่อไป ความเลื่อมใสในพระธรรมคุณนี้มีความแตกต่างกันอย่างไรบ้าง?

ห้องสมุดอายุ 23/02/2566

ตอบ ความเลื่อมใสในพระธรรมคุณมีหลายชั้น สำหรับความเลื่อมใสอย่างสามัญ ซึ่งได้แก่ ความเลื่อมใสที่เกิดจากการฟังพระธรรมเทศนา คือเกิดความซาบซึ้งในธรรมรสแห่งพระธรรมเทศนานั้นถึงกับเปล่งวาจาว่า สาธุๆ หรือมีความนิยมนับถือตามบรรพบุรุษ เช่นนี้ยังไม่จัดว่าเป็นศรัทธาอย่างแท้จริง แม้จะมีความเคารพในพระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ ก็เพียงนิยมตามๆ กันเท่านั้น เช่นนี้เรียกว่า ปสาทศรัทธา

ถาม ถ้าเช่นนั้น (ขอให้แสดง) ความเลื่อมใสในพระธรรมอย่างแท้จริง (ด้วย)?

ตอบ ผู้ที่จะบริบูรณ์ด้วยศรัทธาความเลื่อมใสในพระธรรมอย่างแท้จริงนั้น ต้องเป็นผู้ที่ได้บรรลุอริยธรรม มีจิตหยั่งลงสู่กระแสพระนิพพาน คือได้ผ่านมรรคผลนิพพาน จึงจะได้ชื่อว่ามีความเลื่อมใสในพระธรรมอย่างไม่หวั่นไหวโดยแท้จริง เพราะได้ประสบพระนิพพานด้วยตนเอง จึงมีความเห็นแน่นอนว่ามรรคผลนิพพานนั้นในโลกนี้มีจริงๆ

ถาม ขอได้แสดงความเลื่อมใสศรัทธาในพระสงฆเจ้าต่อไปว่ามีกี่ประการ และต่างกันอย่างไร?

ตอบ ความเลื่อมใสในพระสงฆ์นั้นมี ๒ ประการ ประการแรก คือ เลื่อมใสในสมมติสงฆ์ ความเลื่อมใสเช่นนี้ไม่นับเป็นความเลื่อมใสอย่างแท้จริง ส่วนความเลื่อมใสศรัทธาอันแท้จริงนั้น ได้แก่ความเลื่อมใสในปรมัตถสงฆ์ คือ พระอริยบุคคล

ถาม ความเลื่อมใสในปรมัตถสงฆ์นั้น จะเกิดแก่บุคคลใดได้บ้าง?

ตอบ เกิดได้ในบุคคลที่เห็นหรือรู้ว่ามีอริยสงฆ์ในโลกนี้อย่างแท้จริง และผู้ที่จะเห็นหรือรู้ว่ามีอริยสงฆ์อย่างแท้จริงก็ต้องเป็นผู้ที่ปฏิบัติจนได้มรรคธรรม ผลธรรมเสียก่อน

ถาม ขอได้ชี้แจงถึงความเลื่อมใสในปรมัตถสงฆ์ หรือพระอริยบุคคลว่ามีลักษณะอย่างไร?

ตอบ พระอริยบุคคล ๔ จำพวก ต่างกันโดยการประหาณกิเลสด้วยอำนาจของอริยมรรค ๔ ครั้ง คือ โสดาปัตติมรรคเกิดขึ้นย่อมทำลายกิเลสบางส่วนให้หมดไป ผู้ใดปฏิบัติได้บรรลุธรรมขั้นนี้ตนเองก็มีความรู้ตนเองอยู่ว่า กิเลสของตนบางส่วนได้ถูกทำลายด้วยอำนาจอริยมรรคที่ตนปฏิบัติมา จึงพิจารณาทราบถึงการปฏิบัติของผู้อื่นด้วยการบรรลุธรรมขั้นสูงขึ้นไปมีพระสกทาคามีและพระอนาคามีบุคคล เป็นต้น ว่าท่านเหล่านั้นก็ย่อมมีการทำลายกิเลสให้เบาบางและขาดสูญอย่างเด็ดขาดในบางส่วนเช่นที่ตนได้ประจักษ์มาแล้ว

แม้ที่สุดการปฏิบัติขั้นสูงสุด อันเป็นการทำลายกิเลสทั้งหมดได้เด็ดขาดโดยไม่เหลือด้วยอำนาจอรหัตตมรรคก็ต้องมีได้โดยแน่นอน เช่นนี้ชื่อว่าเป็นผู้มีศรัทธาโดยแท้จริงเรียกว่า อเวจจัปปสาทศรัทธา คือเชื่อว่า พระอริยสงฆ์ในโลกนี้มีจริง

หมดอายุ

ถาม ถ้าเช่นนั้นหมายความว่า อริยบุคคลชั้นโสดาบันนี้ สิ้นความสงสัยในพระรัตนตรัยทั้งสิ้นใช่ไหม?

ตอบ ใช่ สิ้นสงสัยแน่นอน ดังมีเรื่องปรากฏในสมัยพุทธกาล ซึ่งจะยกมาแสดงเป็นอุทาหรณ์ เพื่อจะได้พิจารณาเปรียบเทียบดู คือ

มีชายผู้หนึ่งเป็นคนเข็ญใจอนาถาหาที่พึ่งมิได้ ดำรงชีพอยู่ด้วยการขอทาน นอกจากความยากไร้ดังกล่าวแล้ว ยังมีโรคร้ายอันเป็นที่น่ารังเกียจแก่สังคม คือเป็นโรคเรื้อนอันทำให้ร่างกายพิการอีกโสดหนึ่งด้วย

เช้าขึ้นชายผู้หาที่พึ่งมิได้นี้ก็ถัดบ้าง เดินเขยกไปบ้าง เที่ยวขออาหารจากผู้ใจบุญยังชีพไปวันหนึ่งๆ ชายขอทานผู้นี้ชื่อว่าสุปพุทธะ นายสุปพุทธะนี้ได้รับความทรมานจากโรคร้ายประจำตัวด้วยอาการคันและเจ็บปวดแสบร้อนเพียงไร ท่านคงพอจะนึกวาดภาพอันแสนสังเวชเหล่านั้นได้

วันหนึ่งนายสุปพุทธะถัดไปถึงพระวิหาร ที่พระบรมศาสดากำลังทรงแสดงธรรมเทศนาสั่งสอนประชุมชนอยู่ เขามีความเลื่อมใสปรารถนาจะเข้าไปฟังบ้าง แต่ดูสภาพตนเองแล้วก็อนาถใจจึงยับยั้งไว้ เพียงนั่งแอบอยู่ที่ริมประตูวิหาร แล้วตั้งจิตเงี่ยโสตประสาทสดับพระธรรมเทศนานั้น

แม้เพียงที่ได้โอกาสอันน้อยในการสดับพระธรรมเทศนานั้น นายสุปพุทธะก็สามารถได้บรรลุธรรมวิเศษ คือโสดาปัตติผล เป็นอริยบุคคลในพระพุทธศาสนานี้ด้วยความเลื่อมใสศรัทธาในอริยธรรมที่ตนได้บรรลุ เขาคิดจะเข้าไปถวายอภิวาทและประกาศตนเป็นอุบาสกเฉพาะพระพักตร์พระศาสดา แต่ก็ต้องสะกดใจไว้ด้วยความสลดในเรือนร่างอันน่าสังเวชของตนอีกวาระหนึ่ง

ครั้นพระพุทธองค์จบพระธรรมเทศนาแล้ว หมู่พุทธบริษัททั้งหลายก็พากันออกจากพระวิหารไปสู่เคหสถานแห่งตนจนหมด เขาก็เกิดความคิดที่จะเข้าเฝ้าพระบรมศาสดาอีก แต่แล้วก็ท้อใจในสภาพของตน จึงค่อยๆ ถัดพาร่างอันทุรพลออกมาพ้นบริเวณวิหารนั้น

ในการนั้นจอมอมรินทราธิราช ปรารถนาที่จะทดลองความเลื่อมใสศรัทธาของนายสุปพุทธะ จึงปรากฏกายให้นายสุปพุทธะเห็นพระองค์ด้วยเทวานุภาพ พร้อมกับบันลือสิงหนาทว่า เงิน! เงิน! เป็นสิ่งพึงปรารถนา เจ้าเป็นผู้ยากจนเข็ญใจไร้ทรัพย์ ถ้าเจ้ากล่าวว่า พระพุทธไม่มี พระธรรมไม่มี พระสงฆ์ไม่มี เราจะให้ทรัพย์แก่เจ้า เจ้าก็จะพ้นจากความยากจน

ฝ่ายนายสุปพุทธะ เมื่อได้ยินพระดำรัสของท้าวอมรินทร์เช่นนั้น รู้สึกไม่พอใจเป็นอย่างยิ่ง จึงกล่าวบริภาษตอบไปด้วยคำว่า ท่านนี้เป็นใคร ท่านจงไปให้พ้น ท่านสิเป็นผู้ยากจนแท้จริง เรานี้เป็นผู้ร่ำรวยอย่างประเสริฐสุด เพราะเราเป็นผู้สมบูรณ์ด้วยอริยทรัพย์ ๗ ประการ คือ ศรัทธา ศีล หิริ โอตตัปปะ สุตะ จาคะ และปัญญา อันพระบรมศาสดาตรัสว่ามีแก่บุรุษ สตรีผู้ใด ผู้นั้นได้ชื่อว่าไม่ยากจน ท่านสิเป็นบุคคลผู้ยากจน ท่านจงหลีกไปให้พ้นเรา เราไม่ต้องการอะไรจากท่านผู้เป็นพาล

หมดอายุ 23/02/2566

ครั้นเมื่อท้าวอมรินทร์ได้สดับวาทะของนายสุปพุทธะเช่นนั้น ก็ทรงตระหนักในพระทัยว่า บุรุษผู้มีร่างพิการนี้เป็นผู้ได้บรรลุธรรมวิเศษโดยแท้จริง จึงอันตรธานหายวับไปในทันใดนั้น แล้วทรงปรากฏร่างเฉพาะพระพักตร์สมเด็จพระผู้มีพระภาคเจ้า ถวายอภิวาทและยืนอยู่ ณ ที่ควรส่วนหนึ่ง แล้วทูลแสดงเรื่องที่ตนได้ไปทดลองความเลื่อมใสศรัทธาในพระรัตนตรัยของนายสุปพุทธะถวาย

ครั้นท้าวอมรินทร์ทูลสิ้นกระแสความแล้ว พระพุทธองค์จึงตรัสตอบว่า ขอถวายพระพร อย่าว่าแต่มหาบพิตรจะได้กล่าวดังนั้นแก่สุปพุทธะอุบาสกแต่ลำพังมหาบพิตรแต่องค์เดียวเลย แม้จะมีท้าวอมรินทร์สัก ๑๐ องค์ไปกล่าวดังนั้น สุปพุทธะก็จะไม่กล่าวคำปฏิเสธพระรัตนตรัยเลย เพราะเธอได้บริบูรณ์ด้วยศรัทธาในพระรัตนตรัยโดยแท้จริง ทำลายเสียซึ่งความเคลือบแคลงสงสัยในพระรัตนตรัยสิ้นแล้ว เธอประกอบพร้อมด้วยศรัทธาความเชื่อในพระรัตนตรัย ศีลความงดเว้นจากทุจริตทางกาย วาจา หิริความละอายต่อบาป โอตตัปปะความสะดุ้งกลัวต่อบาป สุตะการฟังจาคะการสละบาป ปัญญาการแทงตลอดอริยสัจจ์ ๔ เธอได้ถึงแล้วซึ่งความเป็นผู้มั่งคั่งด้วยอริยทรัพย์อันประเสริฐ เป็นอริยสาวกในพระพุทธศาสนานี้

ในระยะเวลาอันกระชั้นชิดกันนั้น ปรากฏว่ามีนางยักษิณีดนหนึ่ง ซึ่งเป็นเวรกับนายสุปพุทธะในอดีตชาติที่แล้วมา ได้มาพบนายสุปพุทธะสัญจรอยู่ในถนนด้วยสภาพที่น่าเวทนา อาศัยอำนาจที่ตนเคยจองเวรกันไว้ในอดีตชาติ จึงทำให้นางยักษิณีดนนั้นมุ่งทำลายชีวิตนายสุปพุทธะ จำแลงร่างจากนางยักษิณีเป็นกระบือแม่ลูกอ่อน วิ่งตรงเข้าใช้เขาอันแหลมคมขวิดร่างนายสุปพุทธะด้วยกำลังแรงและรวดเร็วยิ่ง ไม่ทันที่ผู้ใดจะทำการช่วยเหลือได้ พลันชีวิตของนายสุปพุทธะก็ถึงกาลอวสานในบัดนั้น และด้วยความสมบูรณ์แห่งอริยทรัพย์ จึงได้ปฏิสนธิเป็นเทพบุตรผู้มีอานุภาพมากในสวรรค์ชั้นดาวดึงส์พิภพ ถึงกับเป็นที่เพ่งเล็งของเหล่าเทพบุตรผู้เจริญด้วยมหิทธิศักดิ์มาก่อน ซึ่งบัดนี้สู้สุปพุทธะเทพบุตรไม่ได้ จึงพากันวิพากษ์วิจารณ์สุปพุทธะเทพบุตรถึงสภาพความเป็นอยู่ในมนุษยโลก ว่าเป็นผู้ยากไร้อนาถาและมีร่างกายสกปรกโสโครกด้วยโรคอันน่าแสยงถึงเพียงนั้น ไม่น่าเลยที่จะมาเป็นผู้มีมหิทธานุภาพยิ่งกว่าพวกเราผู้เปี่ยมด้วยเทวฤทธิมาก่อน

เมื่อข่าวเพ่งเล็งของเทพบุตรเหล่านี้ทราบถึงท้าวอมรินทร์ ท้าวเธอจึงเรียกประชุมเทพบุตรเหล่านั้น และทรงกล่าวสุนทรกถาแสดงคุณคืออริยทรัพย์ ๗ ประการ ซึ่งสมบูรณ์พร้อมอยู่ในขันธสันดานของสุปพุทธะเทพบุตร ผู้เป็นอริยสาวกแต่เมื่อครั้งยังเป็นอยู่ด้วยร่างของบุรุษผู้ทุพลภาพ พร้อมทั้งประทานโอวาทแก่ทวยเทพเหล่านั้น ให้ทราบถึงคุณแห่งอริยทรัพย์ทั้ง ๗ ประการ ว่าประเสริฐยิ่งกว่าทรัพย์ใดๆ แม้ทรัพย์อันเป็นทิพยสมบัติในเทวสถาน

เทพยดาทั้งหลาย เมื่อได้สดับเทวะโองการจากท้าวอมรินทร์ดังนั้น พลันก็บังเกิดความเลื่อมใสในคุณ คือ อริยทรัพย์ทั้ง ๗ มีศรัทธา เป็นต้น ต่างพากันเคารพยำเกรงสุปพุทธะเทพบุตรสืบแต่นั้นเป็นต้นมา

หมดอายุ 23/02/2566

นี้เป็นอุทาหรณ์ที่แสดงถึงความเสื่อมใสศรัทธาในคุณพระรัตนตรัยซึ่งปรากฏแก่พระอริยบุคคลผู้ผ่านมรรคญาณ ผลญาณโดยแท้จริง

ถาม ถ้าเช่นนั้นพระอริยบุคคลคงหมดวิจิกิจฉา ความสงสัยในสิ่งทั้งปวงแล้วหรือ?

ตอบ ยังไม่สิ้นสงสัยทีเดียว สิ้นแต่เฉพาะความสงสัยในพระรัตนตรัยในอัตตทิฏฐิ และวิจิกิจฉา ๑๖ ประการเท่านั้น นอกนั้นยังมีความสงสัยอยู่

ถาม ขอฟังความสงสัย ๑๖ ประการ และขอได้ขยายความให้ละเอียดโดยลำดับด้วย?

ตอบ ความสงสัย ๑๖ ประการแบ่งออกเป็น ๓ ตอน คือ อดีต ๕ อนาคต ๕ ปัจจุบัน ๖

อดีต ๕ คือ

๑. **อโหสึ นุโข อหำ อตีตมทฺธานำ**
ในอดีต ข้าฯ เคยเกิดมา แล้วหรือ

๒. **น นุโข อโหสึ อตีตมทฺธานำ**
ในอดีต ข้าฯ ไม่เคยเกิดมา แล้วหรือ

๓. **กึ นุโข อโหสึ อตีตมทฺธานำ**
ในอดีต ข้าฯ เคยเป็นชาติไหน

๔. **กถำ นุโข อโหสึ อตีตมทฺธานำ**
ในอดีต ข้าฯ รูปร่างสัณฐานเป็นอย่างไร

๕. **กึ หุตฺวา กึ อโหสึ อตีตมทฺธานำ**
ในอดีต ข้าฯ เคยเป็นอย่างไร และต่อมาอย่างไร

อนาคต ๕ คือ

๑. **ภวิสฺสามิ นุโข อหำ อนาคตมทฺธานำ**
ในอนาคต ข้าฯ จะเกิดหรือ

๒. **น นุโข ภวิสฺสามิ อนาคตมทฺธานำ**
ในอนาคต ข้าฯ จะไม่เกิดหรือ

๓. **กึ นุโข ภวิสฺสามิ อนาคตมทฺธานำ**
ในอนาคต ข้าฯ จะเป็นชาติไหน

หมดอายุ 23/12/2

๔. **กถำ นุโข ภวิสฺสามิ อนาคตมทฺธานำ**
ในอนาคต ข้าฯ รูปร่างสัณฐานเป็นอย่างไร

๕. **กึ หุตฺวา กึ ภวิสฺสามิ อนาคตมทฺธานำ**
ในอนาคต ข้าฯ จะเป็นอย่างไร และจะเป็นอย่างไรต่อไป

ปัจจุบัน ๖ คือ

๑. **อหำ นุโขสฺมิ** ในปัจจุบัน ข้าฯ มีหรือเปล่า

๒. **โน นุโขสฺมิ** ในปัจจุบัน ข้าฯ ไม่มีหรือ

๓. **กึ นุโขสฺมิ** ในปัจจุบัน ข้าฯ เป็นชาติไหน

๔. **กถำ นุโขสฺมิ** ในปัจจุบัน ข้าฯ รูปร่างสัณฐานอย่างไร

๕. **อยำ นุโข สตฺโต กุโต อาคโต** สัตว์นี้มาจากภพไหน

๖. **โส กุหึ คามี ภวิสฺสติ** แล้วจะไปภพไหน

วิจิกิจฉา ๑๖ ประการนี้ มีหลักฐานแสดงไว้ในวิสุทธิมรรค มหาฎีกาว่า **อตฺตาภินิเวสูปนิสฺสยา หิ อโหสึ นุโข อหนฺติอาทินยปวตฺตา โสฬสวตฺถุกา กงฺขา**

ซึ่งแปลเป็นใจความว่า วิจิกิจฉา ๑๖ ประการเหล่านี้ ย่อมมีอัตตทิฏฐิ เป็นสำคัญ

ถาม ขอให้แสดงความสงสัยที่พระอริยบุคคลยังละไม่ได้?

ตอบ ความสงสัยในสิ่งที่ตนยังไม่เคยศึกษามา หรือยังไม่เคยได้เห็น ได้ยินมาก่อนเหล่านี้ พระอริยบุคคลก็ไม่อาจละได้

ถาม ขอได้อธิบายพอให้เข้าใจด้วย?

ตอบ ตามธรรมดาพระอริยบุคคลทุกท่าน ขณะเมื่อได้ผ่านมรรคธรรม ผลธรรมแล้ว จะต้องเกิดปัจจเวกขณญาณเพื่อพิจารณามรรคญาณ ผลญาณ และพระนิพพานที่ได้พบกิเลสที่สิ้นไปแล้ว และกิเลสที่ยังเหลืออยู่

เฉพาะ มรรค ผล นิพพาน ทั้ง ๓ ประการนี้ เป็นธรรมดาของพระอริยบุคคลทุกท่านที่จะพิจารณาได้แน่นอน ส่วนการพิจารณากิเลสที่ละไปแล้ว และกิเลสที่ยังเหลืออยู่นั้นเป็นสิ่งที่ไม่อาจพิจารณาได้ทุกท่าน จะพิจารณาได้แต่ผู้ที่เป็นพหูสูต คือมีการศึกษาและแตกฉานในพระปริยัติธรรมเท่านั้น แม้ในสมัยพุทธกาล พระอริยบุคคลบางท่าน ก็ไม่สามารถจะทราบว่าละกิเลสได้เท่าไร กิเลสที่เหลือเท่าไรก็มี

ถาม ขอทราบหลักฐานที่เกี่ยวกับความสงสัยของพระอริยบุคคล?

หมดอายุ 23/02/2

ตอบ จะขอยกตัวอย่างเรื่องความสงสัยของพระเจ้ามหานามะ ซึ่งเป็นพระสกทาคามีบุคคล ได้มาทูลถามพระผู้มีพระภาคเจ้าปรากฏอยู่ในมหาวรรคสังยุตตนิกายพระบาลีว่า

ตสฺส ยมหำ ภนฺเต ตสฺมึ สมเย มุสฺสเตว ภควนฺตำ อารพฺภ สติ มุสฺสติ ธมฺมำ อารพฺภ สติ มุสฺสติ สงฺฆำ อารพฺภ สติ ตสฺส มยฺหำ ภนฺเต เอวำ โหติ อิมมฺหิ จาหำ สมเย กาลำ กเรยฺยำ กา มยฺหำ คติ โก อภิสมฺปราโยติ มาภายิ มหานาม มา ภายิ มหานาม อปาปกำ เต มรณำ ภวิสฺสติ อปาปิกา กาลำ กิริยา ยสฺส กสฺสจิ มหานาม ทีฆรตฺตำ สทฺธาปริภาวิตำ จิตฺตำ สีล... สุต... จาค... สิงฺคาลา วา วิวิธา วา ปานกชาตา ขาทนฺติ ยญฺจ ขุวสฺส จิตฺตำ ทีฆรตฺตำ สทฺธาปริภาวิตำ สีล... สุต... จาค... คามี จตูหิ โข มหานาม ธมฺเมหิ สมนฺนาคโต อริยสาวโก นิพฺพานนินฺโน โหติ นิพฺพานโปโณ นิพฺพานปพฺภาโร.

แปลเป็นใจความว่า สมัยนั้นพระเจ้ามหานามะได้เสด็จไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคเจ้าแล้วทูลว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ขณะที่ข้าพระองค์มาเฝ้าอยู่เฉพาะพระพักตร์พระองค์และพระภิกษุสงฆ์ทั้งหลาย ก็มีจิตน้อมเนื่องอยู่เฉพาะพระพุทธองค์ พร้อมทั้งพระธรรม และพระสงฆ์ แต่เมื่อข้าพระองค์กลับจากเฝ้าพระผู้มีพระภาคเจ้าเดินทางกลับไปสู่พระนคร เมื่อผ่านไปในกรุงกบิลพัสดุ์ ซึ่งเนืองแน่นด้วยสัตว์อันเป็นพาหนะทั้งหลาย มีช้างซึ่งกำลังเมามันและม้าดุร้าย ส่งเสียงร้องเป็นที่น่าหวาดกลัวไปตามถนน รู้สึกเป็นที่น่าหวาดเสียวยิ่งนัก ทั้งรถม้าและเกวียนซึ่งเป็นพาหนะโดยสารของบุคคล และสำหรับลำเลียงขนส่งสินค้าไปสู่ตลาดต่างก็วิ่งไปมาสับสน ขณะเมื่อกำลังเดินทางอยู่ในท้องถนน จิตใจของข้าพระองค์นี้ มีแต่ความหวาดระแวงภัยจะเกิดแก่ชีวิต หาได้มีจิตที่จะระลึกถึงคุณพระรัตนตรัยไม่ ข้าพระองค์ปริวิตกว่าถ้าเกิดอุบัติเหตุขึ้นในท้องถนนหลวงและเป็นอันตรายถึงแก่ชีวิตลงในขณะนั้น จะไปสู่สุคติหรือทุคติเช่นใด เพราะเวลานั้นมีจิตปริวิตกถึงอันตรายอยู่ไม่ทันที่จะระลึกถึงคุณพระรัตนตรัย ขอพระผู้มีพระภาคเจ้าได้ทรงพระเมตตาแก้ข้อกังขาแก่ข้าพระองค์ด้วย

สมเด็จพระผู้มีพระภาคได้ตรัสตอบพระเจ้ามหานามะว่า ดูกร มหานาม ไม่ต้องกลัว มหานามะ ไม่ต้องกลัว ถึงแม้จะทำกาลกิริยาลงในขณะนั้น ก็จะไม่ไปสู่ภูมิต่ำ เพราะว่าพระองค์ได้มีจิตหยั่งลงสู่กระแสธรรมและมีศรัทธาอันยิ่ง บริบูรณ์ด้วยอริยธรรม คือ ศรัทธา ศีล สุตะ จาคะ ปัญญา อันยิ่ง ไม่มีวันที่จะตกต่ำลงเช่นนี้ จิตที่จะปฏิสนธิต่อไปจะต้องสู่สุคติภพ แม้ว่าร่างกายของพระองค์จะแตกทำลายด้วยประการใดๆ ก็ตาม เช่นร่างนั้นจะถูกยื้อแย่ง จิกกินแห่งฝูงนกทั้งหลาย มีหมู่กาและนกแร้งจิกกินอยู่ หรือเหยี่ยวเฉี่ยวโฉบเนื้อกินอยู่ สุนัขบ้านสุนัขป่ายื้อแย่งกัดกินเนื้อเป็นอาหาร หรือหมู่มดและหนอนทั้งหลายบ่อนชอนเนื้อแห่งซากศพนั้นๆ เป็นอาหารอยู่ก็ตาม แต่จิตของเจ้าของร่างนั้นได้บรรลุธรรมวิเศษแล้ว ทั้งสมบูรณ์บริบูรณ์ด้วยศรัทธา ศีล สุตะ จาคะ ปัญญา อันยิ่ง ไม่มีการกลับตกต่ำลง มหานามะ ผู้บรรลุธรรมวิเศษนี้ ชื่อว่าอริยสาวกในพระพุทธศาสนานี้ ย่อมมีจิตน้อมไปสู่พระนิพพานโอนไปสู่พระนิพพาน มุ่งตรงสู่พระนิพพาน ไม่มีที่จะทวนกระแสกลับลงสู่ภพเบื้องต่ำอีกเลย

หมดอายุ 23/02/2566

เมื่อพระเจ้ามหานามะ ได้สดับพระพุทธพจน์ของพระผู้มีพระภาคเจ้า ซึ่งทรงแสดงเพื่อขจัดข้อกังขาที่เกิดแก่พระองค์เช่นนั้น จึงทำให้พระองค์พ้นจากความสงสัยในคติวิสัยดังกล่าวแล้ว

ฉะนั้น จะเห็นได้ว่าพระอริยบุคคลนั้นจะสิ้นสงสัยแต่เฉพาะนิวรณ์วิจิกิจฉา คือสิ้นสงสัยพระคุณพระรัตนตรัย สิ้นสงสัยในอัตตทิฏฐิ และสิ้นสงสัยในอดีต อนาคต ปัจจุบัน ๑๖ ประการ อันเป็น**อปายคมนียะ** (นำสู่อบาย) ซึ่งได้ถูกทำลายด้วยอำนาจอริยมรรค คือ โสดาปัตติมรรค เป็นต้น เท่านั้น ส่วนความสงสัยนอกจากนี้อันเป็นปฏิรูปกวิจิกิจฉา ซึ่งไม่ใช่กิเลสอันพึงประหาณ เช่นความสงสัยในกิเลสที่ประหาณไปแล้วว่ามีอะไรบ้าง กิเลสที่ยังเหลืออยู่มีอะไรบ้าง ตลอดจนความสงสัยในคติดังพระเจ้ามหานามะนี้ก็อาจมีได้

วิจิกิจฉาสัญโญชน์ พระโสดาบันบุคคลละได้เด็ดขาด (สมุจเฉทปหาน)

จบวิจิกิจฉาสัญโญชน์

๓. สีลัพพตปรามาสสัญโญชน์

ปรโต อามาโส ปรามาโส
สีลพฺพตสฺส ปรามาโส สีลพฺพตปรามาโส

การปฏิบัติที่ผิดจากสภาวธรรมดามความเป็นจริง ชื่อว่า **สีลัพพตปรามาส**

สีลัพพตปรามาสเป็นสัญโญชน์ประการหนึ่งในสัญโญชน์ ๑๐ ประการ เป็นธรรมที่ผู้ปฏิบัติควรทราบและทำความเข้าใจ พิจารณาด้วยโยนิโสมนสิการ ดังจะแสดงในอันดับต่อไป

ถาม สีลัพพตปรามาส มีความหมายอย่างไร?

ตอบ สีลัพพตปรามาส หมายถึง ความยึดถือในการปฏิบัติที่ผิด

ถาม การปฏิบัติผิดนั้น เกิดขึ้นได้อย่างไร?

ตอบ เกิดจากการเข้าใจผิดในการปฏิบัติ กล่าวคือ การปฏิบัติที่ไม่ประกอบด้วยมรรค ๘ ซึ่งไม่สามารถจะรู้แจ้งอริยสัจจ์ ๔ ได้ แต่ผู้ปฏิบัติสำคัญผิดว่าการปฏิบัติเช่นนั้นประกอบด้วยมรรค ๘ และสามารถจะรู้แจ้งอริยสัจจ์ ๔ ได้ จึงได้ยึดถือว่าเป็นทางพ้นทุกข์

ถาม การปฏิบัติผิดนั้น มีการกระทำเป็นอย่างไร?

ตอบ มีการปฏิบัติเหมือนโค เหมือนสุนัข คือมีการกิน การเดิน การนอน เหมือนโค เหมือนสุนัข เป็นต้น

หมดอายุ 23/02/2566

ถาม เห็นประโยชน์อย่างไร จึงปฏิบัติเช่นนั้น?

ตอบ ด้วยความเข้าใจผิดว่า บุคคลใดประพฤติวัตรปฏิบัติได้เช่นนั้นแล้วจะทำให้อกุศลเก่าที่ตนเคยทำไว้แล้วหมดสิ้นไป และอกุศลใหม่ก็ไม่อาจเกิดขึ้นได้ เมื่อละจากโลกนี้ไปแล้ว ในอนาคตชาติจะมีแต่ความสุข ปราศจากความทุกข์ยากทั้งปวง อันเป็นความเห็นที่ผิด

ถาม ความยึดถือในการปฏิบัติที่ผิดมีเท่านี้ หรือยังมีอีกประการใด?

ตอบ ยังมีอีกหลายประการ เช่น การถือลัทธิว่ามีพระเป็นเจ้าเป็นผู้สร้างโลก สร้างมนุษย์ สัตว์ และสรรพสิ่งทั้งหลายกับคอยรับบาปจากบรรดาผู้ที่เป็นสาวก หรือผู้ที่นับถือ ผู้ใดกระทำตนให้เป็นที่พอใจพระเป็นเจ้า เมื่อละจากโลกนี้ไปแล้ว วิญญาณจะขึ้นไปอยู่ด้วยพระผู้เป็นเจ้า ได้รับความสุขเป็นนิจนิรันดร ความยึดถือเช่นนี้ เป็นสีลัพพตปรามาสประการหนึ่ง

อีกประการหนึ่ง การแสดงความเคารพนับถือ ด้วยการกราบไหว้ วิงวอน เช่นบวงสรวงเทพยดา เจ้าป่า เจ้าเขา ภูตผี ปีศาจต่างๆ ด้วยความหวังว่า เมื่อตนละโลกนี้ไปแล้วจะมีความสุข นี้ก็เป็นสีลัพพตปรามาสอีกประการหนึ่ง

ถาม ในวิสัยของพระอริยบุคคลนั้น ยังมีความพอใจในอันที่จะบูชาเทพยดา หรือพระภูมิเจ้าที่อยู่อีกบ้างหรือไม่ และถ้าพระอริยบุคคลกระทำเช่นนั้น จะเป็นสีลัพพตปรามาสหรือไม่?

ตอบ การบูชาเทพยดาหรือพระภูมิเจ้าที่ จะเป็นสีลัพพตปรามาสหรือไม่ ย่อมแล้วแต่โยนิโสมนสิการ คือความมุ่งหมายในการบูชานั้น ถ้าการบูชานั้นด้วยเจตนาว่า เมื่อตนละโลกนี้ไปแล้วจะได้รับความสุขในภพหน้า การบูชาดังนี้ ก็เป็นสีลัพพตปรามาส ถ้าการบูชานั้นได้กระทำไปเพียงเพื่อรักษาประเพณี ด้วยบรรพบุรุษได้เคยกระทำอุปการะแก่เทพยดาทั้งหลายมาแล้ว ตนก็กระทำไปเพื่อรักษาไมตรีที่เคยมีต่อกันมา ไม่ได้ทำเพื่อหวังความสุขในภพหน้าประการหนึ่ง หรือเมื่อตนได้ประกอบการกุศลใดๆ แล้ว ก็อุทิศส่วนกุศลไปให้ด้วยไมตรีจิตประการหนึ่ง ทั้ง ๒ ประการนี้ไม่เป็นสีลัพพตปรามาส

สำหรับพระอริยบุคคล ถ้ากระทำการบูชาก็กระทำด้วย ๒ ประการหลังนี้ ที่จะทำด้วยหวังความสุขในภพหน้าเพราะการบูชานั้นเป็นอันไม่มี ฉะนั้น พระอริยบุคคลนี้ ถึงแม้จะมีการบูชาเทพยดา ก็ไม่เป็นสีลัพพตปรามาส

ถาม เพราะเหตุใด พระอริยบุคคลจึงจะไม่บูชาเทพยดา ด้วยหวังความสุขในภพหน้า?

ตอบ เพราะพระอริยบุคคลย่อมรู้แจ้งเห็นจริงว่า มรรคผล นิพพานมีจริง โดยที่ตนได้รู้เห็นมากับตนเอง จึงมีความเชื่อมั่นในคุณพระรัตนตรัยว่า การปฏิบัติอย่างอื่นนอกจากการปฏิบัติตามองค์มรรค ๘ แล้ว ไม่อาจรู้แจ้งอริยสัจจ์ ๔ ที่จะเป็นที่พึ่งอันแท้จริงได้ จึงไม่หวังความสุขในภพหน้าจากการบูชาเช่นนั้น

ถาม การกระทำที่เป็นสีลัพพตปรามาส มีเท่านี้ หรือยังมีอย่างอื่นอีก?

ตอบ การกระทำเพื่อหวังความสุขในภพหน้า แต่ไม่ได้กระทำตามทางแห่งมรรค ๘ ซึ่งสามารถจะรู้แจ้งอริยสัจจ์ ๔ นั้น เป็นสีลัพพตปรามาสทั้งสิ้น เช่นการบำเพ็ญตบะ (ความเพียร) ด้วยการทรมานตนให้ลำบากนานาประการ มีการนอนบนหนามใช้เข็มแทงตน ยืนขาเดียว ซึ่งการกระทำที่เรียกว่าอัตตกิลมถานุโยคประการหนึ่ง การบำเรอตนด้วยกามสุขต่างๆ จนเกินความจำเป็น ที่เรียกว่ากามสุขัลลิกานุโยคอีกประการหนึ่ง เป็นต้น การกระทำเหล่านี้เป็นสีลัพพตปรามาส ทั้งสิ้น

สีลัพพตปรามาสสัญโญชน์ พระโสดาบันบุคคลละได้เด็ดขาด (สมุจเฉทปหาน)

จบสีลัพพตปรามาสสัญโญชน์

๔. กามราคะสัญโญชน์

กาเมตีติ กาโม
กาโม เยว ราโค กามราโค

สภาพที่มีความพอใจในกิเลสกาม วัตถุกาม ชื่อว่า **กามราคะ**

กามราคะคือความพอใจในกามคุณอารมณ์ทั้ง ๕ ที่มากระทบทวารทั้ง ๕ หรืออีกนัยหนึ่ง การติดอยู่ในกามคุณอารมณ์ทั้ง ๕ ชื่อว่า กามราคะ การติดอยู่ในกามราคะเป็นสัญโญชน์ประการหนึ่งในสัญโญชน์ ๑๐ ประการนั้น และการติดอยู่ในกามราคะสัญโญชน์ย่อมทำให้สัตว์ทั้งหลายติดอยู่ในภพอันเป็นวัฏฏทุกข์ จึงควรที่จะไปศึกษาให้รู้จักสภาวะของกามราคะสัญโญชน์ เพื่อประโยชน์ในการที่จะเปลื้องตนให้พ้นจากวัฏฏทุกข์

ถาม กามราคะสัญโญชน์มีกี่อย่าง คืออะไรบ้าง?

ตอบ กามราคะสัญโญชน์จำแนกเป็นส่วนใหญ่ได้เป็น ๒ ประการ คือ กามราคะที่เป็นอปายคมนียะ นำไปสู่อบายประการหนึ่ง กามราคะที่ไม่เป็นอปายคมนียะ ไม่นำไปสู่อบายประการหนึ่ง

ในประการที่ไม่เป็นอปายคมนียะนั้น ยังจำแนกออกเป็นอีก ๒ ประการ คือ เป็นโอพาริกะอย่างหยาบประการหนึ่ง เป็นสุขุมะอย่างประณีตอีกประการหนึ่ง

ถาม กามราคะที่เป็นอปายคมนียะนำไปสู่อบายภูมินั้นเป็นอย่างไร กามราคะ ที่ไม่เป็นอปายคมนียะที่เป็นอย่างหยาบนั้นเป็นอย่างไร ที่เป็นอย่างประณีตนั้นเป็นอย่างไร?

ตอบ กามราคะที่เป็นอปายคมนียะนำไปสู่อบายภูมินั้น คือ เมื่อกามคุณอารมณ์ ๕ มากระทบทวารทั้ง ๕ แล้ว มีความยินดีพอใจเป็นอย่างมาก จนถึงสามารถจะล่วงอกุศลกรรมบถได้ เช่นความพอใจในรูปารมณ์ที่มากระทบสามารถให้กระทำกรรมอันเป็นกาเมสุมิจฉาจารได้ เป็นต้น

หมดอายุ 23/02/2566

กามราคะที่ไม่เป็นอปายคมนียะ ชนิดที่เป็นโอพาริกอย่างหยาบนั้น เป็นความพอใจในกามคุณอารมณ์ทั้ง ๕ ดังที่กล่าวมาแล้ว แต่ความพอใจนั้นถึงหากจะยังมีอยู่ก็ไม่รุนแรง เป็นความพอใจที่ปรากฏอยู่แต่ในใจเพียงเล็กน้อย

กามราคะที่ไม่เป็นอปายคมนียะ ชนิดที่เป็นสุขุมะอย่างประณีตนั้น ได้แก่ กามคุณอารมณ์ทั้ง ๕ เมื่อมากระทบทวารทั้ง ๕ แล้ว ไม่อาจให้เกิดความยินดีและความคิดติดอยู่ในอารมณ์นั้นๆ ได้ เช่น

รูปารมณ์ที่มากระทบจักขุทวาร แม้รูปารมณ์นั้นจะมีความสวยงามสักเพียงไร ก็ไม่สามารถจะทำให้เกิดความกำหนัดยินดี ติดอยู่ในอารมณ์นั้นๆ ได้

กามราคะสัญโญชน์เท่าที่กล่าวมาแล้วนี้ ได้ยกตัวอย่างเฉพาะทางรูปารมณ์ประการเดียว แต่พึงเข้าใจว่า คำว่ากามราคะสัญโญชน์นั้น หมายถึงการติดอยู่ในกามารมณ์ทั้ง ๕ ที่มากระทบทวารทั้ง ๕ โดยสิ้นเชิง ไม่ได้หมายความเฉพาะแต่รูปารมณ์ หรืออกุศลกรรมบถที่เป็นกาเมสุมิจฉาจารเท่านั้น

ถาม เมื่อกามราคะสัญโญชน์มีหลายอย่างเช่นนี้ ขอทราบว่าพระอริยบุคคลชั้นใดละกามราคะสัญโญชน์อะไรได้?

ตอบ พระโสดาบันบุคคล ละกามราคะที่เป็นอปายคมนียะได้โดยเด็ดขาด พระสกทาคามีบุคคล ละกามราคะที่ไม่เป็นอปายคมนียะอย่างหยาบได้ พระอนาคามีบุคคล ละกามราคะที่ไม่เป็นอปายคมนียะอย่างประณีตได้

ถาม เพราะเหตุใดพระอริยบุคคลแต่ละชั้น จึงละกามราคะได้แต่ละอย่างดังที่กล่าวนั้น จะละได้ยิ่งหย่อนกว่านั้นบ้างไม่ได้หรือ?

ตอบ ต้องละได้ตามอันดับดังกล่าว จะละได้ยิ่งหย่อนกว่านี้เป็นอันไม่มีเพราะพระโสดาบันบุคคลนั้นย่อมเห็นรูปนามขันธ์ ๕ นี้ สักแต่ว่าเป็นสภาวธรรมอันหนึ่ง ไม่ใช่ตัว ไม่ใช่ตน และโดยความเห็นดังนี้ จึงละสักกายทิฏฐิได้ เมื่อละสักกายทิฏฐิได้แล้วกรรมใดที่เป็นทุจริตอันจะนำไปสู่อบายก็ย่อมไม่กระทำกรรมนั้น แต่พระโสดาบันบุคคลนี้ถึงแม้ว่าละสักกายทิฏฐิได้ แต่ก็ยังไม่สามารถจะละมานะสัญโญชน์ได้ ฉะนั้น ถึงแม้จะเห็นรูปนามขันธ์ ๕ ไม่ใช่ตัว ไม่ใช่ตนแล้วก็จริง แต่ยังเห็นรูปนามขันธ์ ๕ นี้เป็นเรา รูปนามขันธ์ ๕ โน้นเป็นเขาอยู่ ความพอใจยินดีในอารมณ์ที่มากระทบจึงยังมีอยู่

สำหรับพระสกทาคามีบุคคล โดยอำนาจแห่งสกทาคามิมรรค ซึ่งได้ประหาณกิเลสเป็นครั้งที่สอง ถึงแม้ว่าไม่ได้ประหาณกิเลสใดๆ เป็นสมุจเฉทเพิ่มขึ้นจากโสดาปัตติมรรคก็ดี แต่ก็ได้ประหาณให้เป็นตนุกระ คือให้เบาบางลงยิ่งขึ้น ฉะนั้นความพอใจในกามคุณอารมณ์ที่มากระทบ

แม้จะยังมีอยู่ก็ย่อมเบาบางลงมาก จึงประหาณกามราคะที่ไม่เป็นอปายคมนียะอย่างหยาบได้เด็ดขาด

สำหรับพระอนาคามีบุคคล โดยอำนาจอนาคามิมรรคซึ่งได้ประหาณกิเลสเป็นครั้งที่สาม จึงประหาณกามราคะที่ไม่เป็นอปายคมนียะอย่างประณีตได้โดยเด็ดขาด หรือจะกล่าวอีกนัยหนึ่งว่า พระอนาคามีบุคคลนี้ละกามราคะสัญโญชน์ทุกประการได้เป็นสมุจเฉทก็ได้

ถาม ถ้าเช่นนั้นก็หมายความว่า พระอนาคามีบุคคลย่อมประหาณกามคุณอารมณ์ทั้ง ๕ ที่มากระทบทวารทั้ง ๕ ได้อย่างเด็ดขาดดูก็จะไม่ต่างอะไรกับพระอรหันต์?

ตอบ ยังก่อน พระอนาคามีบุคคล ยังละสัญโญชน์เบื้องสูง มีรูปราคะ อรูปราคะ เป็นต้น ยังไม่ได้ ซึ่งพระอรหันต์ย่อมละได้โดยสิ้นเชิง แต่ปัญหาเหล่านี้ขอยกไว้กล่าวต่อถึงสัญโญชน์นั้นๆ

จบกามราคะสัญโญชน์

๕. ปฏิฆะสัญโญชน์

ธรรมใดย่อมกระทบในอารมณ์ ฉะนั้น ธรรมนั้นชื่อว่า **ปฏิฆะ**

ปฏิฆะสัญโญชน์ คือความไม่พอใจในอารมณ์ทั้งหลายที่มากระทบ หรืออีกนัยหนึ่งการดิดอยู่ในความไม่พอใจต่ออารมณ์ทั้งหลายชื่อว่า ปฏิฆะ การติดอยู่ในปฏิฆะเป็นสัญโญชน์ประการหนึ่งในสัญโญชน์ ๑๐ ประการนั้น และการติดอยู่ในปฏิฆะสัญโญชน์ย่อมทำให้สัตว์ทั้งหลายติดอยู่ในภพอันเป็นวัฏฏทุกข์ เมื่อว่าโดยสภาวะแล้วก็มีนัยตรงกันข้ามกับกามราคะสัญโญชน์ ซึ่งได้แสดงมาแล้ว จึงควรที่จะได้ศึกษาให้เป็นที่เข้าใจ เพื่อประโยชน์แห่งการพ้นทุกข์เช่นเดียวกัน

ถาม ปฏิฆะสัญโญชน์มีกี่อย่าง คืออะไรบ้าง?

ตอบ ปฏิฆะสัญโญชน์จำแนกเป็นส่วนใหญ่ได้ ๒ ประการ คือ ที่เป็นอปายคมนียะ และไม่เป็นอปายคมนียะ ส่วนที่ไม่เป็นอปายคมนีย ก็จำแนกเป็นโอพาริกะอย่างหยาบ และสุขุมะอย่างประณีต เช่นเดียวกับกามราคะสัญโญชน์

ถาม ปฏิฆะสัญโญชน์ที่เป็นอปายคมนียะเป็นอย่างไร? ที่ไม่เป็นอปายคมนียะอย่างหยาบนั้นเป็นอย่างไร? ที่ไม่เป็นอปายคมนียะอย่างประณีตนั้นเป็นอย่างไร?

ตอบ ปฏิฆะสัญโญชน์ ที่เป็นอปายคมนียะและไม่เป็นอปายคมนียะ ทั้งที่เป็นอย่างหยาบและอย่างประณีต ก็เป็นทำนองเดียวกับกามราคะสัญโญชน์ ต่างกันที่กามราคะสัญโญชน์เป็นความพอใจในอารมณ์ ปฏิฆะสัญโญชน์เป็นความไม่พอใจในอารมณ์เท่านั้น ขอให้พิจารณาตามหลักของกามราคะสัญโญชน์โดยอนุโลม

หมดอายุ 31/03/256

ถาม การละปฏิฆะสัญโญชน์ของพระอริยบุคคล ก็เป็นไปตามชั้นและอันดับในทำนองเดียวกันกับการละกามราคะสัญโญชน์หรือไม่?

ตอบ เป็นไปในทำนองเดียวกัน ตลอดจนเหตุผลที่ว่าทำไมพระอริยบุคคลชั้นนั้นจึงละได้อันดับนั้นด้วย

จบปฏิฆะสัญโญชน์

๖. รูปราคะสัญโญชน์

รูเป ปวตฺโต ราโค รูปราโค

สภาพที่มีความยินดีในรูปภพ รูปฌาน ชื่อว่า **รูปราคะ**

รูปราคะ คือความพอใจยินดีในรูปภพ รูปฌาน หมายความว่า มีความพอใจในการปฏิบัติสมถกรรมฐาน ในส่วนรูปฌาน ด้วยความมุ่งหมายว่า เมื่อตนละจากโลกนี้ไปแล้วจะได้ไปปฏิสนธิในรูปภพ ความยินดีพอใจดังกล่าวนี้ย่อมประกอบด้วยโลภะ จึงชื่อว่า **รูปราคะ**

ถาม คำสอนในพระพุทธศาสนานั้น สอนให้ปฏิบัติ ศีล สมาธิ ปัญญา คำว่า สมาธิ ก็ได้แก่การปฏิบัติสมถกรรมฐานนั้นเอง เหตุใดจึงกล่าวว่าการปฏิบัติสมถกรรมฐาน เป็นรูปราคะ และเป็นสัญโญชน์ประการหนึ่ง?

ตอบ การปฏิบัติสมถกรรมฐาน เป็นการบำเพ็ญสมาธิก็จริง แต่โดยเฉพาะอานิสงส์ของสมถกรรมฐาน ย่อมให้ผลปฏิสนธิในพรหมภูมิอันเป็นการติดอยู่ในภพ เมื่อยังติดอยู่ในภพ ก็ย่อมอยู่ในอำนาจของสัญโญชน์ การที่พระพุทธศาสนาสอนให้ปฏิบัติสมาธินั้น ก็เพื่อจะให้สมาธิเป็นบาทของปัญญา หมายความว่า เมื่อปฏิบัติสมถกรรมฐานแล้ว ก็ต้องปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานต่อไป ผู้ใดปฏิบัติสมถกรรมฐานแล้วติดอยู่แค่นั้น ก็ได้ชื่อว่าติดอยู่ในสัญโญชน์ ไม่ถึงความพ้นทุกข์

ถาม ผู้ที่ปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐาน จนบรรลุมรรคผล เป็นพระอริยบุคคลในพระพุทธศาสนาแล้วนั้น ยังมีผู้ยินดีพอใจในการปฏิบัติสมถกรรมฐานอยู่อีกบ้างหรือไม่?

ตอบ พระอริยบุคคล ตั้งแต่ขั้นพระโสดาบันบุคคลขึ้นไป ย่อมได้เห็นพระนิพพานตามความเป็นจริงแล้ว ศรัทธาความเชื่อในมรรคผล พระนิพพาน ย่อมมั่นคงไม่หวั่นไหว ฉะนั้นความยินดีในภพชาติต่อไปจึงมีน้อย มีความมุ่งมั่นต่อพระนิพพานเป็นสิ่งสำคัญยิ่ง แต่อย่างไรก็ดี สำหรับพระเสขบุคคล คือตั้งแต่พระโสดาบัน จนถึงพระอนาคามีนั้น ย่อมรู้อยู่ว่า ภพชาติข้างหน้าของตนยังมีอยู่ บางท่าน (โดยเฉพาะที่เป็นส่วนน้อย) อาจมีความห่วงใยในภพชาติข้างหน้าของตนถึงกับปฏิบัติสมถกรรมฐาน เพื่อประสงค์ความสุขในภพชาติข้างหน้านั้นบ้างก็อาจมีได้ แต่ถ้าผู้ใดปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานจนเป็นพระอรหันต์แล้ว ที่จะกลับมาปฏิบัติสมถกรรมฐานอีก ยังไม่เคย

ปรากฏตัวอย่าง ดังจะเห็นได้ว่าพระอรหันต์ที่เป็นสุกขวิปัสสกะนั้น มีเป็นจำนวนมาก ส่วนพระอรหันต์ที่เป็นฌานลาภีบุคคลนั้นโดยมากเป็นผู้ที่ได้ฌานมาก่อน หรือฌานเกิดขึ้นพร้อมกับมรรคผลนั้นเอง

ถาม ถ้าเช่นนั้นก็หมายความว่า พระอริยบุคคลขั้นพระอนาคามีหรือต่ำกว่า ยังละรูปราคะ-สัญโญชน์ไม่ได้แน่นอน จะละได้เด็ดขาดต่อเมื่อเป็นพระอรหันต์ใช่หรือไม่?

ตอบ ใช่

จบรูปราคะสัญโญชน์

๗. อรูปราคะสัญโญชน์

อรูเป ปวตฺโต ราโค อรูปราโค

สภาพความยินดีพอใจในอรูปภพ อรูปฌาน ชื่อว่า **อรูปราคะ**

อรูปราคะนี้ คำอธิบายต่างๆ ก็เช่นเดียวกับรูปราคะ ผิดกันแต่เปลี่ยน รูปภพ รูปฌาน เป็น อรูปภพ อรูปฌานเท่านั้น

ขอได้พิจารณาและทำความเข้าใจตามรูปราคะโดยอนุโลม

จบอรูปราคะสัญโญชน์

๘. มานะสัญโญชน์

ความถือตัว ชื่อว่า **มานะ**

มานะเป็นสภาพความรู้สึกประการหนึ่ง ซึ่งเห็นว่าตนนั้นสำคัญยิ่งกว่าผู้อื่น ผู้ใดมีความรู้สึกดังกล่าวนี้ ผู้นั้นย่อมเห็นรูปนามขันธ์ ๕ เป็นเรา เป็นเขาอยู่ ยังไม่เป็นไปตามสภาวะที่แท้จริง ความเห็นดังนี้ชื่อว่า **มานะ** อันเป็นสัญโญชน์ประการหนึ่งในสัญโญชน์ ๑๐ ประการ ผู้ใดติดอยู่ในมานะสัญโญชน์ ผู้นั้นก็ย่อมติดอยู่ในภพอันเป็นวัฏฏทุกข์ ยังไม่พ้นไปได้ จึงเป็นสภาพที่สมควรแก่การศึกษา และเมื่อรู้จักสภาพของมานะสัญโญชน์ว่าเป็นประการใดแล้ว จะได้พยายามฝึกตนเพื่อจะได้ละเสียให้ได้ อันจะถึงซึ่งความพ้นทุกข์ในที่สุด

ถาม มานะมีกี่อย่าง คืออะไรบ้าง?

ตอบ มานะแบ่งเป็น ๒ ส่วนใหญ่ คือ **อยาถาวมานะ** ความถือตัวที่ไม่เป็นไปตามความจริง อันได้แก่ ตัวเป็นคนชั้นสูง ถือว่าเป็นคนชั้นกลางประการหนึ่ง และถือว่าเป็นคนชั้นต่ำประการหนึ่งตัวเป็นชั้นกลาง ถือว่าเป็นคนชั้นสูงประการหนึ่ง และถือว่าเป็นคนชั้นต่ำประการหนึ่ง ตัวเป็น

หมดอายุ 23/02/2566

คนชั้นต่ำถือว่าเป็นคนชั้นสูง ประการหนึ่ง และถือว่าเป็นคนชั้นกลางประการหนึ่ง รวมอยาถาวมานะ ความถือตัวที่เป็นไปตามความจริง ๖ ประการ ยาถาวมานะ ความถือตัวตามความเป็นจริง ได้แก่ ตัวเป็นคนชั้นสูง ก็ถือว่าเป็นคนชั้นสูงประการหนึ่ง ตัวเป็นคนชั้นกลางก็ถือว่าเป็นคนชั้นกลางประการหนึ่ง ตัวเป็นคนชั้นต่ำ ก็ถือว่าเป็นคนชั้นต่ำประการหนึ่ง รวม**ยาถาวมานะ** ความถือตัวตามความเป็นจริง ๓ ประการ รวมมานะความถือตัวทั้งสิ้น ๙ ประการ

ถาม มานะที่กล่าวมานี้ บางประการก็ไม่น่าจะเห็นเป็นการเสียหายอะไร เช่นตัวเป็นคนชั้นสูง ถือว่าเป็นคนชั้นกลาง หรือชั้นต่ำ เป็นต้น ดูกลับจะเป็นการถ่อมตัวเสียอีก หรือที่ถือตัวตามความเป็นจริง เช่นตัวเป็นคนชั้นสูงก็ถือว่าเป็นคนชั้นสูง ตัวเป็นคนชั้นกลางก็ถือว่าเป็นคนชั้นกลาง ตัวเป็นคนชั้นต่ำก็ถือว่าเป็นคนชั้นต่ำดังนี้ เมื่อถือตามความเป็นจริงแล้ว จะว่าเป็นสัญโญชน์อย่างไร?

ตอบ เมื่อว่าตามสภาวะ ย่อมเป็นการปฏิบัติผิด โดยเอารูปนามขันธ์ ๕ มาเป็นเรา เป็นเขา ซึ่งเป็นเหตุให้ติดอยู่ในวัฏฏทุกข์ประการหนึ่ง เมื่อว่าตามอัชฌาสัยความถือตัวนี้ แม้จะเห็นว่าตนเป็นคนสูงต่ำ อย่างไรก็ตาม และการเห็นเช่นนั้นจะเป็นไปตามความจริงหรือไม่ก็ตาม ย่อมเป็นบุคคลที่ไม่ยินดีจะคบค้าสมาคมกับใคร ไม่ยินดีต้อนรับใครด้วยอาการอันเป็นไมตรี ย่อมไม่อ่อนน้อมให้แก่ใครๆ ทั้งสิ้น ผู้ที่มีความประพฤติเช่นนี้ ย่อมมีสันดานเป็นคนเห็นแก่ตัวอย่างจัด จึงเป็นเหตุให้ติดอยู่ในภพ และย่อมเป็นที่รังเกียจของสังคม จึงเป็นสัญโญชน์ประการหนึ่ง

ถาม มานะสัญโญชน์ซึ่งมีอยู่ถึง ๙ ประการนี้ พระอริยบุคคลชั้นใด ละประการใดได้บ้าง?

ตอบ อยาถาวมานะสัญโญชน์ ความถือตัวที่ไม่เป็นไปตามความเป็นจริง ๖ ประการ พระโสดาบันบุคคลละได้ ส่วนยาถาวมานะสัญโญชน์ ความถือตัวที่เป็นไปตามความจริง ๓ ประการ พระอรหันตบุคคลจึงจะละได้

ถาม เพราะเหตุใดจึงเป็นเช่นนั้น พระสกทาคามี พระอนาคามี ไม่ได้ประหาณสัญโญชน์นี้เลยหรือ?

ตอบ เพราะการถือตัวที่ไม่เป็นไปตามความเป็นจริงนั้น เป็นวัตถุที่หยาบมาก พระโสดาบันบุคคลที่ได้เห็นพระนิพพานเพียงครั้งเดียวก็สามารถละเสียได้ ส่วนการถือตัวที่เป็นไปตามความเป็นจริงนั้น เป็นวัตถุที่ประณีตมาก แม้พระสกทาคามี พระอนาคามี ซึ่งได้เห็นพระนิพพานถึง ๒ - ๓ ครั้ง (ตามลำดับ) แล้ว ก็ยังไม่สามารถจะละให้เด็ดขาดได้ เป็นแต่ทำให้เบาบางลง (ตามลำดับ) เท่านั้น ต่อเมื่อเป็นพระอรหันต์ได้เห็นพระนิพพานเป็นครั้งที่ ๔ จึงจะสามารถประหาณให้เด็ดขาด (สมุจเฉท) ได้

หมดอายุ 23/02/2566

จบมานะสัญโญชน์

๙. อุทธัจจะสัญโญชน์

อุทฺธํ อุทฺธํ หนตีติ อุทฺธตํ อุทฺธตสฺส ภาโว อุทฺธจฺจํ

สภาพที่ฟุ้งไปโดยไม่สามารถจะตั้งอยู่ในอารมณ์เดียวได้นาน ชื่อว่า **อุทธัจจะ**

อุทธัจจะความฟุ้งซ่านจับอารมณ์ไม่แน่นอน หรือสภาพที่ไม่สามารถจะตั้งอยู่ในอารมณ์เดียวได้นานนั้น เป็นสัญโญชน์ประการหนึ่งในสัญโญชน์ ๑๐ ประการ ผู้ใดยังติดอยู่ในอุทธัจจะ-สัญโญชน์ ผู้นั้นย่อมติดอยู่ในสังสารวัฏฏทุกข์ จึงเป็นสภาพอันควรจะศึกษาเพื่อความพ้นทุกข์อีกประการหนึ่ง

ถาม อุทธัจจะความฟุ้งซ่าน ซึ่งเป็นสภาพที่จับอารมณ์ไม่แน่นอนนั้นดูไม่น่าจะเป็นสัญโญชน์ได้โดยประการใด จึงขอทราบว่า ที่อุทธัจจะเป็นสัญโญชน์นั้นเพราะเหตุใด?

ตอบ อุทธัจจะโดยชาติเป็นอกุศลชาติ โดยอาการที่ความฟุ้งซ่านจับอารมณ์ไม่แน่นอนเป็นเครื่องกั้นความดีมิให้เกิดขึ้น ฉะนั้นจึงเป็นสัญโญชน์ประการหนึ่ง

ถาม อุทธัจจะสัญโญชน์นี้ เป็นชนกกรรมได้หรือไม่ มีหลักฐานที่จะยืนยันได้อย่างไร?

ตอบ อุทธัจจะสัญโญชน์ไม่อาจเป็นชนกกรรมได้ แต่ให้ผลในปวัตติกาลได้ หลักฐานก็คือพระโสดาบันบุคคลมิได้ประหาณอุทธัจจะสัญโญชน์นี้เลย แต่พระโสดาบันบุคคลก็สามารถปิดประตูอบายได้ ถ้าอุทธัจจะสัญโญชน์เป็นชนกกรรมได้ จะกล่าวว่าพระโสดาบันบุคคลปิดประตูอบายได้อย่างไร

ถาม อุทธัจจะสัญโญชน์นี้ พระเสขบุคคลยังละไม่ได้ใช่หรือไม่?

ถ้าเช่นนั้นก็หมายความว่าพระเสขบุคคลตั้งแต่พระโสดาบัน พระสกทาคามี พระอนาคามี ก็ยังมีอุทธัจจะอยู่ ถ้าอุทธัจจะเป็นเครื่องกั้นความดีดังกล่าวแล้ว พระเสขบุคคลเหล่านี้จะเป็นพระอริยะขึ้นมาได้อย่างไร?

ตอบ ที่พระเสขบุคคลเป็นพระอริยะขึ้นมาได้ ทั้งที่ยังไม่ได้ประหาณอุทธัจจะสัญโญชน์ให้เป็นสมุจเฉทนั้น ก็เพราะว่าในขณะที่มรรคผลจะเกิดแต่ละขั้นนั้น สมาธิของพระโยคีบุคคลเหล่านี้มีกำลังเข้มแข็ง จึงสามารถกำจัดอุทธัจจะสัญโญชน์ไม่ให้เกิดขึ้นชั่วขณะหนึ่งๆ และในขณะที่ไม่มีอุทธัจจะนั้นแหละ มรรคผลก็เกิดขึ้น แต่ก็ยังไม่สามารถประหาณให้เป็นสมุจเฉทได้ ต่อเมื่ออรหัตตมรรคเกิดขึ้นจึงประหาณได้เด็ดขาด

จบอุทธัจจะสัญโญชน์

หมดอายุ 23/02/2566

๑๐. อวิชชาสัญโญชน์

น วิทตีติ อวิชฺชา

สภาพที่ไม่รู้ ชื่อว่า **อวิชชา**

อวิชชา คือสภาพที่ไม่รู้ ความไม่รู้นี้ท่านจำแนกไว้ ๖ นัย คือ นัยที่ ๑ ความไม่รู้โดยทั่วๆ ไป นัยที่ ๒ มี ๒ ประการ คือ **อปฏิปตฺติอวิชฺชา** การไม่ปฏิบัติ (ในสิ่งอันถูกต้อง) ประการหนึ่ง **มิจฺฉาปฏิปตฺติอวิชฺชา** การปฏิบัติผิดประการหนึ่ง นัยที่ ๓ ไม่รู้อาการที่ประกอบด้วย เวทนาทั้ง ๓ คือ โสมนัสสเวทนา โทมนัสสเวทนา อุเบกขาเวทนา นัยที่ ๔ ไม่รู้อริยสัจจ์ ๔ คือ ไม่รู้ทุกข์ ไม่รู้เหตุให้เกิดทุกข์ ไม่รู้ความดับทุกข์ ไม่รู้หนทางปฏิบัติเพื่อให้เข้าถึงความดับทุกข์ นัยที่ ๕ ไม่รู้คติทั้ง ๕ คือ มนุษยคติ เทวคติ นิรยคติ เปตคติ ดิรัจฉานคติ นัยที่ ๖ ไม่รู้ทวาร ๖ และไม่รู้อารมณ์ ๖ การไม่รู้สภาพธรรมเหล่านี้ ชื่อว่า **อวิชชา** อวิชชานี้เป็นสัญโญชน์ ประการหนึ่งในสัญโญชน์ ๑๐ ประการนั้น ผู้ใดยังละสัญโญชน์นี้ไม่ได้ ผู้นั้นก็ยังไม่พ้นทุกข์อย่างเด็ดขาด จึงเป็นสภาพที่ควรแก่การศึกษาหาความรู้อีกประการหนึ่ง

ถาม อวิชชาสัญโญชน์นี้ ถ้าจะกล่าวอย่างรวมๆ ก็ว่า เป็นความไม่รู้ทั่วๆ ไปนั้นเอง ที่บัญญัติว่าอรหัตตมรรคเท่านั้น พึงประหาณสัญโญชน์นี้ได้ ยังสงสัยอยู่เช่น **มิจฺฉาปฏิปตฺติอวิชฺชา** การปฏิบัติผิดนั้น เมื่อโสดาปัตติมรรคประหาณสีลัพพตปรามาสเป็นสมุจเฉทไปแล้ว ก็ไม่น่าจะมีมิจฉาปฏิบัติอีก การรู้อริยสัจจ์ ๔ ก็ดี เมื่อมัคคจิตเกิดขึ้นก็ได้เห็นอริยสัจจ์ ๔ ทุกครั้ง ทำไมจึงต้องมาประหาณความไม่รู้นี้ในอรหัตตมรรคอีก และความไม่รู้นอกนั้น เช่น ความไม่รู้เวทนา ๓ ทวาร ๖ อารมณ์ ๖ เป็นต้น ดูก็ไม่น่าจะมีความไม่รู้เหลืออยู่อีกเลย และแม้ความไม่รู้คติทั้ง ๕ ก็เช่นเดียวกัน?

ตอบ สภาพธรรมทั้งหลายเหล่านี้ บางประการมีสภาพที่คล้ายกับธรรมที่มัคคจิตเบื้องต่ำประหาณเป็นสมุจเฉทมาแล้วก็จริง แต่การประหาณของมัคคจิตเบื้องต่ำนั้น ประหาณแต่เฉพาะสิ่งที่กำหนดไว้ เช่น การประหาณสีลัพพตปรามาส เป็นต้น แต่ส่วนปลีกย่อยในลักษณะที่คล้ายคลึงกันนั้น เช่นการปฏิบัติผิดอื่นๆ ก็ยังอาจมีอีกได้ ท่านอุปมามัคคจิตเบื้องต่ำ ๓ ไว้ว่าเป็น **วิชฺชูปมา ธมฺมา** คือเหมือนกับ ฟ้าแลบ ธรรมดาฟ้าแลบเมื่อมีแสงสว่างเกิดขึ้นแวบหนึ่งแล้ว ความมืดก็ปกคลุมต่อไป ฉะนั้น สิ่งที่ยังไม่ได้ประหาณย่อมมีหลงเหลืออยู่ ส่วนอรหัตตมัคคจิตท่านอุปมาว่าเป็น **วชิรูปมา ธมฺมา** คือเหมือนกับฟ้าผ่า ธรรมดาฟ้าผ่านั้นสิ่งที่กีดขวางอยู่จะไม่ทำลายไปเป็นอันไม่มี เป็นอันว่าเมื่ออรหัตตมัคคจิตเกิดขึ้นแล้ว โมหะความมืดไม่อาจปกคลุมได้อีกต่อไป เป็นการกวาดล้างความไม่รู้โดยประการต่างๆ ให้หมดสิ้นไปไม่มีเหลือนั่นเอง

หมดอายุ 23/02/2566

จบอวิชชาสัญโญชน์

สัญโญชน์ มี ๒ นัย

ทส สญฺโญชนานิ กามราคสญฺโญชนํ รูปอรูปปฏิฆมานทิฏฺฐิสีลพฺพตปรามาสวิจิกิจฺฉา อุทฺธจฺจอวิชฺชาสญฺโญชนํสุตนฺเต.

อปรานิ ทส สญฺโญชนานิ กามราคสญฺโญชนํ ภวปฏิฆมาทิฏฺฐิสีลพฺพตปรามาสวิจิกิจฺฉา อิสฺสามจฺฉริยอวิชฺชาสญฺโญชนํ อภิธมฺเม.

สัญโญชน์ที่แสดงมาแล้ว เป็นการแสดงตามนัยแห่งพระสูตร ถ้าจะกล่าวตามนัยแห่งพระอภิธรรม ก็จะต้องตัดอุทธัจจะสัญโญชน์ออกรวมรูปราคะ อรูปราคะ เข้าเป็นภวราคะสัญโญชน์ และเพิ่มอิสสาสัญโญชน์ มัจฉริยะสัญโญชน์ขึ้นสำหรับมัจฉริยะสัญโญชน์นั้น จะได้กล่าวในมัจฉริยธรรม ๕ ประการ ซึ่งได้ลำดับไว้เป็นบทที่ ๕ ในที่นี้จะกล่าวแต่อิสสาสัญโญชน์ โดยเฉพาะเท่านั้น

อิสสาสัญโญชน์

อิสฺสตีติ อิสฺสา

สภาพที่ไม่พอใจในทรัพย์สมบัติหรือคุณความดีของผู้อื่น ชื่อว่า **อิสสา**

สภาพที่ไม่พอใจในทรัพย์สมบัติหรือคุณความดีของผู้อื่นนั้น ท่านยกตัวอย่างไว้ ๒ ประการ คือ ความอิสสาของผู้ครองเรือน เช่นเห็นผู้อื่นประกอบอาชีพใดๆ ได้ผลประโยชน์มาก กระทำให้เป็นผู้มีฐานะมั่งคั่งสมบูรณ์เกินความเป็นอยู่ของตน ก็มีความไม่พอใจ อยากจะให้ผู้นั้นบังเกิดการเสียหาย มีการถูกโจรผู้ร้ายปล้น หรือไฟไหม้ เป็นต้น แล้วถ้าความเสียหายของผู้นั้นบังเกิดขึ้นสมจริงดามความตั้งใจแล้ว ก็มีความพอใจมาก นี้ประการหนึ่ง ความอิสสาของพระภิกษุนั้น เช่นเห็นว่าภิกษุอื่นมีความรู้ในปริยัติธรรม ปฏิบัติธรรมดี มีญาติโยมเคารพนับถือมาก ลาภสักการะก็เจริญดีกว่าตน เห็นก็ไม่พอใจ อยากจะให้ภิกษุผู้นั้นเกิดความเสียหายขึ้น ถ้าภิกษุผู้นั้นเกิดความเสียหายขึ้นจริง จนญาติโยมเสื่อมความนิยมนับถือ ลาภสักการะมีน้อยลง ก็เป็นที่พอใจเป็นอย่างมากนี้ อีกประการหนึ่ง ลักษณะอาการดังกล่าวนี้ชื่อว่า **อิสสา** เป็นสัญโญชน์ประการหนึ่งในสัญโญชน์ ๑๐ ประการ ซึ่งเป็นสภาพที่ร้อยรัดสัตว์ไว้ให้ติดอยู่ในสังสารวัฏฏทุกข์ สมควรที่ผู้เกลียดทุกข์ทั้งหลายจะรู้จักไว้เพื่อความสังวร

ถาม อิสสาสัญโญชน์นี้ พระอริยบุคคลชั้นใดละได้?

ตอบ พระโสดาบันบุคคลละได้เด็ดขาด เป็นสมุจเฉทปหาน

จบอิสสาสัญโญชน์

หมดอายุ 23/02/2566

การประหาณสัญโญชน์โดยลำดับแห่งกิเลส

อิมานิ ปน สญฺโญชนานิ กิเลสปฏิปาฏิยานิ อาหริตฺวา วฏฺฏติ มคฺคปฏิปาฏิยาปิ. กิเลสปฏิปาฏิยากามราคปฏิฆสญฺโญชนานิ อนาคามิมคฺเคน ปหียนฺติ มานสญฺโญชนํ อรหตฺตมคฺเคน. ทิฏฺวิจิกิจฺฉาสีลพฺพตปรามาสา โสตาปตฺติมคฺเคน อิสฺสามจฺฉริยานิ โสตาปตฺตมคฺเคน อวิชฺชา อรหตฺตมคฺเคน.

สัญโญชน์เหล่านี้ ควรนำมาแสดงโดยลำดับกิเลสบ้าง โดยลำดับมรรคบ้าง ว่าโดยลำดับกิเลส กามราคะสัญโญชน์ และปฏิฆะสัญโญชน์ อันอนาคามิมรรคประหาณได้ มานะสัญโญชน์ อันอรหัตตมรรคประหาณได้ ทิฏฐิ วิจิกิจฉา และสีลัพพตปรามาส อันโสดาปัตติมรรคประหาณได้ ภวราคะสัญโญชน์ อันอรหัตตมรรคประหาณได้ อิสสา (ริษยา) และมัจฉริยะ อันโสดาปัตติมรรคประหาณได้ อวิชชา อันอรหัตตมรรคประหาณได้

การประหาณสัญโญชน์โดยลำดับแห่งมรรค

มคฺคปฏิปาฏิยา ทิฏฺฐิวิจิกิจฺฉาสีลพฺพตปรามาสอิสฺสามิจฺฉริยานิ โสตาปตฺติมคฺเคน ปหียนฺติ กามราคปฏิฆา อนาคามิมคฺเคน มานภวราคอวิชฺชา อรหตฺตมคฺเคนาติ.

(อัฏฐสาลินีอรรถกถาบาลีหน้า ๔๓๔ - ๕)

ว่าโดยลำดับแห่งมรรค ทิฏฐิ วิจิกิจฉา สีลัพพตปรามาส อิสสา และมัจฉริยะ อันโสดาปัตติมรรคประหาณได้

กามราคะ ปฏิฆะ อันอนาคามิมรรคประหาณได้

มานะ ภวราคะ และอวิชชา อันอรหัตตมรรคประหาณได้

จบสัญโญชน์ ๑๐ ประการ

หมดอายุ 23/02/2566

บทที่ ๒

กิเลส ๑๐

กิเลเสนฺติ อุปตาเปนฺตีติ กิเลสา

ธรรมชาติใด ทำตนให้เศร้าหมองให้เร่าร้อน และทำให้สัมปยุตตธรรมเศร้าหมองเร่าร้อน ธรรมชาตินั้น ชื่อว่า **กิเลส**

กิเลส ๑๐ ประการ คือ

๑. ทิฏฐิกิเลส	๒. วิจิกิจฉากิเลส
๓. โลภกิเลส	๔. โทสกิเลส
๕. โมหกิเลส	๖. มานกิเลส
๗. ถีนกิเลส	๘. อุทธัจจกิเลส
๙. อหิริกกิเลส	๑๐. อโนตตัปปกิเลส

ธรรมที่ชื่อว่า **กิเลส** นี้ เพ่งความว่าเป็นสภาพที่ทำให้เศร้าหมอง และเร่าร้อน หมายความว่า ตนเองก็เศร้าหมองและเร่าร้อน และทำให้สัมปยุตตธรรรมที่เกิดร่วมด้วยต้องเศร้าหมองและเร่าร้อนไปด้วย เช่น กิเลสใดเกิดร่วมกับจิตและเจตสิกอื่นใด ก็ย่อมทำให้จิตและเจตสิกอื่นนั้นเศร้าหมองและเร่าร้อนไปด้วย

ส่วนบทที่ ๑ ที่ผ่านไปแล้ว ได้กล่าวถึงสัญโญชน์นั้น เพ่งความว่าเป็นสภาพธรรมที่ร้อยรัดสัตว์ไว้ให้ติดอยู่ในสังสารวัฏฏทุกข์ ฉะนั้น สัญโญชน์และกิเลสที่มีชื่อเหมือนกันนั้น แท้จริงก็เป็นสภาพธรรมะอันเดียวกัน แต่เพ่งความเป็นคนละอย่างเท่านั้น เช่น ทิฏฐิความเห็นผิด ในบทของสัญโญชน์ก็เพ่งความว่า ความเห็นผิดนี้เป็นเครื่องร้อยรัดสัตว์ให้ติดอยู่ในสังสารวัฏฏทุกข์ ในบทของกิเลสก็เพ่งความว่า ความเห็นผิดนี้เป็นสภาพเศร้าหมองเร่าร้อน และทำให้สัมปยุตตธรรมเศร้าหมองเร่าร้อนดังนี้ เป็นต้น

ฉะนั้นกิเลสใดมีองค์ธรรมเป็นอันเดียวกันกับสัญโญชน์ใด จะได้เทียบกิเลสกับสัญโญชน์นั้นไว้ให้ทราบ โดยจะไม่เขียนอธิบายรายละเอียดซ้ำอีก เมื่อต้องการทราบรายละเอียดของกิเลสนั้นก็ขอให้ดูคำอธิบายของสัญโญชน์โดยอนุโลม ในที่นี้จะอธิบายเฉพาะกิเลสที่มีองค์ธรรมต่างกันกับสัญโญชน์เท่านั้น กิเลสและสัญโญชน์ที่มีองค์ธรรมอันเดียวกันคือ

หมดอายุ 23/02/2566

สัญโญชน์	กิเลส
ทิฏฐิสัญโญชน์	ทิฏฐิกิเลส
วิจิกิจฉาสัญโญชน์	วิจิกิจฉากิเลส
ปฏิฆะสัญโญชน์	โทสกิเลส
มานะสัญโญชน์	มานกิเลส
อุทธัจจะสัญโญชน์	อุทธัจจกิเลส
กามราคะ รูปราคะ อรูปราคะสัญโญชน์	โลภกิเลส
อวิชชาสัญโญชน์	โมหกิเลส

ยังคงเหลือกิเลสที่มีองค์ธรรมต่างกันกับองค์ธรรมของสัญโญชน์ อีก ๓ ประการ คือ ถีนกิเลส อหิริกกิเลส อโนตตัปปกิเลส ซึ่งจะได้อธิบายเฉพาะกิเลส ๓ ประการนี้เท่านั้น

๘. ถีนกิเลส

ถียตีติ ถีนำ

ธรรมชาติใดทำให้จิตง่วงเหงาท้อถอย ธรรมชาตินั้น ชื่อ **ถีนะ**

ถีนะเป็นธรรมชาติที่ทำให้จิตง่วงเหงาท้อถอย เป็นสภาพที่เป็นกิเลสประการหนึ่ง ในกิเลส ๑๐ ประการ อันเป็นเครื่องทำให้เศร้าหมองเร่าร้อน

ถาม ถีนกิเลสนี้ เกิดแก่บุคคลใด ขณะใด และบุคคลใดละได้เด็ดขาด?

ตอบ ถีนกิเลสนี้ เกิดได้ในปุถุชนและพระเสขบุคคล การเกิดขึ้นของถีนกิเลสนี้ ย่อมเกิดในขณะที่จิตเป็นสังขาริก คือ ในขณะที่จิตรับอารมณ์ ไม่เข้มแข็ง แต่ที่เห็นได้ชัดก็ในขณะที่ง่วงจวนจะหลับกับในขณะที่แรกตื่นนอน ส่วนพระอเสขบุคคลย่อมละได้เด็ดขาด

ถาม ถ้าเช่นนั้นก็หมายความว่า การหลับของปุถุชนและพระเสขบุคคลนั้น เป็นไปโดยอำนาจของกิเลส แต่พระอรหันตบุคคลซึ่งประหาณถีนกิเลส เป็นสมุจเฉทแล้วนั้น ก็ยังปรากฏว่ามีการนอนหลับอยู่ จะให้เข้าใจว่าอย่างไร?

ตอบ พระอรหันตบุคคลที่ยังมีการหลับนอนพักผ่อนนั้น หาใช่เป็นการนอนตามอำนาจของถีนกิเลสไม่ แท้จริงเป็นเพราะร่างกายได้ปฏิบัติหน้าที่มาระยะหนึ่งแล้ว ย่อมมีการอ่อนเพลียหมดกำลังลง จิตก็ตกภวังค์ไปเฉยๆ ตามธรรมดาของอุปาทินนกสังขาร ย่อมมีเวลาที่มีกำลังเป็นทุพพละ ซึ่งจำต้องมีการพักผ่อน อย่าว่าแต่อุปาทินนกสังขารเลย แม้แต่อนุปาทินนกสังขารก็ต้องมีการพักผ่อนเป็นครั้งคราว ดังปรากฏว่าต้นไม้หลายชนิด แสดงอาการดังกล่าวนี้ให้เห็นชัด ซึ่งเราเรียกกันว่า ต้นไม้นอน เป็นต้น

อนึ่ง พึงเข้าใจว่า ที่กล่าวว่าถีนกิเลสเกิดแก่ปุถุชน และพระเสขบุคคลนั้น โดยมากเกิดเมื่อเวลาง่วงจวนจะหลับ และหลังจากตื่นนอนในระยะกระชั้นชิดเท่านั้น ไม่ใช่ในเวลาหลับด้วย เพราะเวลาหลับนั้นจิตเป็นภวังค์ ซึ่งถีนนกิเลสไม่อาจเกิดร่วมด้วยได้

ถาม ถีนะกับมิทธะ ตามหลักฐานท่านกล่าวว่า สภาพธรรมทั้ง ๒ นี้ เกิดร่วมกันเสมอ เหตุไรจึงเป็นกิเลสเฉพาะถีนะ ส่วนมิทธะไม่ได้เป็นกิเลสร่วมด้วย แต่สำหรับนิวรณ์ท่านว่าทั้งถีนะและมิทธะเป็นนิวรณ์รวมด้วยกัน?

ตอบ ถีนะกับมิทธะเป็นสภาพที่เกิดร่วมกันเสมอถูกแล้ว เพราะถีนะมีหน้าที่ทำให้จิตง่วงเหงาท้อถอย มิทธะมีหน้าที่ทำให้เจตสิกง่วงเหงาท้อถอย ย่อมเป็นที่ทราบอยู่แล้วว่า ขณะใดที่จิตเกิดขึ้น ก็ย่อมมีเจตสิกเกิดขึ้นด้วย จิตจะเกิดโดยไม่มีเจตสิกไม่ได้ ฉะนั้นถีนะจะเกิดโดยไม่มีมิทธะ ก็ย่อมมีไม่ได้เช่นเดียวกัน ถึงแม้จะกล่าวเพียงถีนกิเลส เมื่อว่าถึงองค์ธรรมแล้ว ก็ย่อมหมายถึงมิทธะด้วย ส่วนในนิวรณ์ที่บัญญัติว่าถีนมิทธนิวรณ์นั้น เมื่อนับจำนวนแห่งองค์ธรรม ท่านก็นับเป็นหนึ่งเท่านั้น

จบถีนกิเลส

๙. อหิริกกิเลส

น หิริยตีติ อหิริโก

สภาพที่ไม่ละอายต่ออกุศลทุจริต ชื่อว่า **อหิริกะ**

อหิริกะ เป็นสภาพที่ไม่มีความละอายต่ออกุศลทุจริต ธรรมดาอกุศลทุจริตนี้ย่อมเป็นที่รังเกียจแก่บัณฑิตทั้งหลาย แต่บุคคลใดอันโมหะปิดบังแล้วย่อมสามารถกระทำอกุศลทุจริตได้โดยไม่ละอาย สภาพดังกล่าวนี้ ชื่อว่า อหิริกะ ซึ่งเป็นกิเลสประการหนึ่งในกิเลส ๑๐ ประการ

ถาม ความไม่ละอายนั้น ไม่ละอายอย่างไร และบุคคลใดละกิเลสนี้ได้?

ตอบ ความไม่ละอายต่ออกุศลทุจริตนั้น ท่านอุปมาว่า ธรรมดาหมู (บ้าน) ย่อมมีความยินดีพอใจบริโภคอุจจาระ ถึงแม้อุจจาระนี้จะเป็นที่รังเกียจของบุคคลอื่นใดก็ดี แต่หมู (บ้าน) ไม่มีความรังเกียจเลย กลับพอใจในการบริโภค และยังซ้ำนอนกลิ้งเกลือก อย่างสำราญใจอีกด้วย กิเลสนี้พระอรหันต์เท่านั้นที่จะละได้เด็ดขาด นอกจากนั้นยังละไม่ได้

หมดอายุ 23/02/2566

ถาม ที่ว่าพระอรหันต์เท่านั้นที่ละอหิริกกิเลสได้ และยกอุปมาให้เห็นด้วยนั้น จะให้เข้าใจว่าพระโสดาบัน พระสกทาคามี พระอนาคามี ก็ยังมีความยินดีพอใจ ในการประพฤติอกุศลทุจริตอยู่อีกเช่นนั้นหรือ?

ตอบ มิได้ อกุศลทุจริตที่เป็นอปายคมนียะนั้น พระโสดาบันประหาณได้เด็ดขาดอยู่แล้ว สำหรับพระเสขบุคคลทั้งหลายที่ยังละอหิริกกิเลสไม่ได้เด็ดขาดนั้น ยังมีเหลืออยู่บ้างก็เป็นเพียงเบาบาง และไม่ถึงขนาดเป็นทุจริตที่จะนำไปสู่อบายเท่านั้น

จบอหิริกกิเลส

๑๐. อโนตตัปปกิเลส

น โอตฺตปฺปตีติ อโนตฺตปฺปํ

สภาพที่ไม่เกรงกลัวต่ออกุศลทุจริต ชื่อว่า **อโนตตัปปะ**

อโนตตัปปะ เป็นสภาพที่ไม่กลัวต่ออกุศลทุจริต ธรรมดาอกุศลทุจริตนี้ย่อมให้ผลเป็นทุกข์แก่ผู้ประพฤติปฏิบัติ แต่บุคคลที่โมหะครอบคลุมแล้ว ย่อมไม่กลัวต่อภัยอันจะบังเกิดขึ้นจากการกระทำของตนเลย อโนตตัปปะนี้เป็นกิเลสประการหนึ่ง ในกิเลส ๑๐ ประการ

ถาม ภัยอันจะเกิดจากการกระทำอกุศลทุจริตนั้น เป็นอย่างไร และบุคคลใดละกิเลสนี้ได้?

ตอบ ภัยอันเกิดจากการกระทำอกุศลทุจริตมี ๔ ประการ คือ ๑. **อัตตานุวาทภัย** ตนเองก็จะตำหนิตนเองได้ ๒. **ปรานุวาทภัย** ผู้อื่นรู้ก็ย่อมตำหนิตนได้ ๓. **ทัณฑภัย** ย่อมต้องได้รับโทษตามกฎหมายบ้านเมือง ๔. **ทุคตติอปายภัย** เมื่อละโลกนี้ไปแล้วย่อมต้องรับโทษในอบายภูมิ ดังนี้ การกระทำอกุศลทุจริตจึงเป็นสิ่งที่น่าเกรงกลัว แต่บุคคลที่ถูกโมหะครอบคลุมแล้ว ย่อมสามารถกระทำอกุศลทุจริตได้โดยไม่เกรงกลัว อุปมาเหมือนแมลงเม่าที่เห็นกองไฟ ธรรมดาไฟเป็นของร้อน แต่แมลงเม่าเห็นแล้วเข้าใจว่าเป็นของดีน่าพอใจ จึงบินเข้าไปสู่กองไฟ แล้วก็ถูกเผาผลาญให้สิ้นชีวิต กิเลสนี้พระอรหันต์เท่านั้นที่ละได้เด็ดขาด

ถาม สำหรับพระโสดาบันบุคคล พระสกทาคามี พระอนาคามี ถึงหากจะยังละไม่ได้ก็มีแต่เฉพาะที่เบาบางถูกไหม?

ตอบ ถูก

จบอโนตตัปปกิเลส

หมดอายุ 23/02/2566

การประหาณกิเลส ๑๐ ประการ

กิเลเสสุ ทิฏฺฐิวิจิกิจฺฉา ปฐมญาณวชฺฌา โทโส ตติยญาณวชฺโฌ โลโภ โมหมาน ถินอุทฺธจฺจ อหิริก อโนตฺตปฺปานิ จตุตฺถญาณวชฺฌานิ.

(วิสุทธิมรรค)

แปลเป็นใจความว่า ทิฏฐิกิเลสและวิจิกิจฉากิเลสทั้ง ๒ นี้ โสดาปัตติมรรคประหาณได้เด็ดขาดเป็นสมุจเฉทปหาน โทสกิเลส อนาคามิมรรคประหาณได้เด็ดขาดเป็นสมุจเฉทปหาน โลภะ โมหะ มานะ ถีนะ อุทธัจจะ อหิริกะ อโนตตัปปะ อรหัตตมรรค ประหาณได้เด็ดขาดเป็นสุมจเฉทปหาน แต่ทั้งนี้พึงเข้าใจว่า ที่กล่าวนี้เฉพาะที่ประหาณเป็นสมุจเฉทเท่านั้น ส่วนที่กระทำให้เป็นตนุกะระ มิได้กล่าวถึง อันการที่อริยมรรคเบื้องต่ำ ๓ กระทำให้เป็นตนุกะระนั้น ก็เป็นไปตามทำนองเดียวกับกิเลสอื่นๆ

จบกิเลส ๑๐ ประการ

หมดอายุ 23/02/2566

บทที่ ๓
มิจฉัตตะ ๑๐

มิจฺฉา สภาโว มิจฺฉตฺตํ

มิจฉัตตะ คือ สภาพที่ผิด หมายถึงการกระทำจิตไม่แยบคาย (อโยนิโสมนสิการ) ซึ่งเป็นเหตุให้เกิดสภาพที่ผิด มีการกระทำผิด พูดผิดคิดผิด เป็นต้น มิจฉัตตะ มี ๑๐ ประการ คือ

๑. มิจฉาทิฏฐิ	๒. มิจฉาสังกัปปะ
๓. มิจฉาวาจา	๔. มิจฉากัมมันตะ
๕. มิจฉาอาชีวะ	๖. มิจฉาวายามะ
๗. มิจฉาสติ	๘. มิจฉาสมาธิ
๙. มิจฉาวิมุตติ	๑๐. มิจฉาญาณะ

มิจฉัตตะ ๑๐ ประการนี้ ส่วนใหญ่ก็มีนัยตรงกันข้ามกับองค์มรรค ๘ มีสัมมาทิฏฐิเป็นต้นนั้นเอง ฉะนั้น จะอธิบายเป็นบางประการเท่านั้น

ถาม มิจฉัตตะ ๑๐ ประการนี้ มรรคใดประหาณมิจฉัตตะใดได้บ้าง ขอให้อธิบายโดยยกหลักฐานด้วย?

ตอบ มีสาธกบาลีแสดงการประหาณมิจฉัตตะ ๑๐ ด้วยอำนาจแห่งอริยมรรค ทั้ง ๔ คือ

มิจฺฉตฺเตสุ มิจฺฉาทิฏฺฐิ มุสาวาโท มิจฺฉากมฺมนฺโต มิจฺฉาอาชีโวโต อิเม ปฐม ญาณวชฺฌามจฺฉาสงฺกปฺโป ปิสุณาวาจา ผรุสวาจาติ อิเม ตติยญาณวชิฌา สมฺผปฺปลาปมิจฺฉาวายามมิจฺฉาสติมิจฺฉาสมาธิมิจฺฉาวิมุตฺติมิจฺฉาญาณานิ จตุตฺถญาณวชฺฌานิ.

(วิสุทธิมรรค)

แปลเป็นใจความว่า มิจฉาทิฏฐิ มุสาวาท มิจฉากัมมันตะ มิจฉาอาชีวะ ประหาณได้โดยโสดาปัตติมัคคญาณ มิจฉาสังกัปปะ ปิสุณวาจา ผรุสวาจา ประหาณได้โดยอนาคามิมัคคญาณ สัมผัปปลาปะ มิจฉาวายามะ มิจฉาสติ มิจฉาสมาธิ มิจฉาวิมุตติ มิจฉาญาณะ ประหาณได้โดยอรหัตตมัคคญาณ

ถาม ขอให้ขยายความของมิจฉัตตะที่พระโสดาบันประหาณได้ ว่ามิจฉัตตะใดหมายความว่าอย่างไร?

Saved by 23/02/2566

ตอบ พระโสดาบันละมิจฉาทิฏฐิ คือความเห็นผิด มุสาวาท การกล่าวคำเท็จ มิจฉากัมมันตะ การประกอบการงานที่ผิด มิจฉาอาชีวะ การประกอบอาชีพที่ผิด รวม ๔ ประการ

ถาม ขอให้ขยายความของมิจฉัตตะที่พระอนาคามีประหาณได้?

ตอบ พระอนาคามีบุคคลละมิจฉาสังกัปปะ ความดำริผิด ปิสุณาวาจา การกล่าววาจาส่อเสียด ผรุสวาจา การกล่าววาจาหยาบทั้ง ๓ ประการที่เป็นสุขุมะอย่างประณีตได้โดยเด็ดขาด

ถาม ถ้าเช่นนั้นมิจฉัตตะทั้ง ๓ ประการนี้ ที่เป็นอย่างหยาบใครเป็นผู้ละได้ และในคำแปลบาลีนั้น ไม่ปรากฏว่าพระสกทาคามีละมิจฉัตตะอะไรได้บ้าง?

ตอบ พระสกทาคามีละมิจฉัตตะ ๓ ประการนี้ ที่เป็นโอพาริกะอย่างหยาบได้โดยกระทำให้เป็นดนุกะระ คือให้เบาบางลง ที่ท่านไม่ได้กล่าวไว้ในที่นี้ด้วย ก็เพราะในที่นี้กล่าวแต่เฉพาะที่ละได้เป็นสมุจเฉท คือละได้เด็ดขาดเท่านั้น

ถาม มิจฉาวาจาทั้ง ๔ คือ มุสาวาท ปิสุณาวาจา ผรุสวาจา สัมผัปปลาปะนี้เป็นเสียงที่เปล่งออกมา อริยมรรคจะทำการประหาณได้อย่างไร?

ตอบ การประหาณมิจฉาวาจาทั้ง ๔ นั้น อริยมรรคมิได้ประหาณ เสียงที่เปล่งออกมา แต่ประหาณเจตนา (คืออกุศลเจตนาเจตสิกที่จะกล่าว มิจฉาวาจาทั้ง ๔ นั้น) ดังมีสาธกบาลีที่ปรากฏในวิสุทธิมรรคอรรถกถา ว่า เจตนาเยว เจตฺถ วาจาติ เวทิตพฺพา ซึ่งแปลว่า การกล่าววจีทุจริตทั้ง ๔ นั้น เจตนาเป็นสำคัญ

ถาม จะพิจารณาทราบได้หรือไม่ว่า ท่านผู้ใดละวจีทุจริตนี้ได้เด็ดขาด?

ตอบ การพิจารณานั้น พิจารณาได้ยากสักหน่อย ดังตัวอย่างเช่นพระปิลินทวัจฉเถระ ท่านผู้นี้เป็นพระอรหันต์ผู้สิ้นอาสวกิเลสแล้ว แต่ยังเป็นผู้มักกล่าววาจาหยาบ เช่น มักจะกล่าวว่า คนถ่อย คนถ่อย

ดังมีเรื่องปรากฏว่า วันหนึ่ง ได้มีพ่อค้าเกวียนบรรทุกดีปลีผ่านมาทางที่ท่านนั่งอยู่ พระปิลินทวัจฉะ ได้ร้องทักว่า เฮ้ยคนถ่อยเจ้าบรรทุกอะไร พ่อค้าดีปลีได้ยินคำทักเช่นนั้นก็นึกโกรธจึงร้องตอบไปว่า บรรทุกขี้หนูมาครับ ทันใดนั้น ดีปลีในเกวียนของพ่อค้าก็กลายเป็นมูลหนูไปทั้งสิ้น พ่อค้าเห็นเหตุการณ์เป็นไปเช่นนั้น ก็มีความตกใจเป็นอย่างยิ่ง จึงรีบไปขอขมาต่อท่าน มูลหนูในเกวียนก็กลับเป็นดีปลีดังเดิม

ดังตัวอย่างที่กล่าวนี้ จึงเห็นว่าการตัดสินเรื่องละมิจฉัตตะ อันเกี่ยวกับวาจานั้น เป็นการยากแก่การพิจารณาเพราะแท้จริงพระอรหันต์ นั้นย่อมปราศจากกิเลส หรือมิจฉัตตะทุกประการแล้ว แต่ที่กล่าวเป็นผรุสวาจาก็ด้วยอำนาจของวาสนาที่ท่านไม่อาจละได้ เพราะผู้ที่ละวาสนาได้ก็มีแต่พระสัมมาสัมพุทธเจ้า และพระปัจเจกพุทธเจ้า ๒ พระองค์เท่านั้น

หมดอายุ 28/02/2561

ถาม ขอให้ขยายความมิจฉัตตะที่พระอรหันต์ละได้?

ตอบ พระอรหันต์ละสัมผัปปลาปะ (การกล่าววาจาเพ้อเจ้อไร้สาระ) มิจฉาวายามะ (ความพยายามผิด) มิจฉาสติ (ความระลึกผิด) มิจฉาสมาธิ (ความตั้งใจผิด) มิจฉาวิมุตติ (ความหลุดพ้นที่ผิด) มิจฉาญาณะ (ความรู้ที่ผิด) รวม ๖ ประการ ได้โดยเด็ดขาด

มิจฉัตตะนี้ เป็นส่วนที่เกิดได้ทางกายทวาร มี ๓ ประการ คือ ปาณาติบาต การฆ่าสัตว์ อทินนาทาน การลักทรัพย์ กาเมสุมิจฉาจาร การประพฤติผิดในประเวณี เรียกว่า มิจฉากัมมันตะ การงานที่ผิดทางกาย

วจีทุจริต ๔ คือ มุสาวาท การกล่าวคำเท็จ ปิสุณาวาจา การกล่าวส่อเสียด ผรุสวาจา การกล่าวคำหยาบ สัมผัปปลาปะ การพูดเพ้อเจ้อ เรียกว่า มิจฉาวาจา การกล่าววาจาที่ผิด

กายทุจริต ๓ วจีทุจริต ๔ รวมทั้ง ๗ ประการ หรือเพียงประการใดประการหนึ่งก็ดี ซึ่งบุคคลประพฤติเกี่ยวด้วยอาชีพ เรียกว่า มิจฉาอาชีวะ การประกอบอาชีพที่ผิด

มิจฉาสติ คือความระลึกผิดปล่อยจิตไปตามโลกียอารมณ์ต่างๆ มีรูป เสียง กลิ่น รส และสัมผัส เป็นต้น ที่ตนเคยประสบมาแล้วยังตามระลึกอยู่เนืองๆ อันเป็นอกุศลจิตตุปบาท อันมี โลภะ โทสะ โมหะ เป็นมูลอย่างใดอย่างหนึ่ง (องค์ธรรมของมิจฉาสตินี้ ได้แก่ วิตกเจตสิก ที่ประกอบในอกุศลจิต)

มิจฉาญาณะ ความรู้ผิด คือความรู้ที่ไม่เกี่ยวด้วย ศีล สมาธิ ปัญญา เป็นความรู้ในวิชาการต่างๆ อันมีโทษ เช่น ความรู้ในการฆ่า การทำลายมีการทำระเบิดปรมาณู เป็นต้น เรียกว่า มิจฉาญาณะ องค์ธรรมได้แก่ โมหเจตสิก

มิจฉาวิมุตติ คือความสำคัญผิดว่าหลุดพ้น เช่น กิเลสของตนยังประหาณไม่ได้หมด แต่เข้าใจว่าประหาณหมดแล้ว องค์ธรรมได้แก่ โลภจิตตุปบาท

อนึ่ง มิจฉาวิมุตตินี้ มี ๒ ประการ คือ ที่เป็นอปายคมนียะประการหนึ่ง ไม่เป็นอปายคมนียะอีกประการหนึ่ง และที่ไม่เป็นอปายคมนียะ ก็จำแนกเป็นโอพาริกะและสุขุมะ ส่วนที่เป็นอปายคมนียะ พระโสดาบันประหาณได้เด็ดขาด ส่วนที่เป็นโอพาริกะ พระสกทาคามี ประหาณได้เด็ดขาด ส่วนที่เป็นสุขุมะอันเกี่ยวด้วยกามราคะ พระอนาคามีประหาณได้เด็ดขาด ส่วนที่เป็นสุขุมะอันเกี่ยวด้วยภวราคะ พระอรหันต์ประหาณได้เด็ดขาด

จบมิจฉัตตะ ๑๐ ประการ

หมดอายุ 23/02/2566

บทที่ ๔

โลกธรรม ๘

โลกธรรม ๘ ประการ เป็นธรรมที่มีอยู่ประจำโลก ผู้ใดเกิดมาในโลกผู้นั้น ย่อมประสบกับโลกธรรม แม้องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ก็ย่อมประสบกับโลกธรรม ๘ ประการนี้ หากแต่พระองค์มิได้ติดอยู่ และเมื่อผู้ใดติดอยู่ในโลกธรรม ผู้นั้นก็ย่อมไม่พ้นไปจากโลก จึงเป็นสภาพที่ควรศึกษาเพื่อเปลื้องให้พ้นไปเสียจากตน

โลกธรรม ๘ ประการนี้ แบ่งออกเป็น ๒ ฝ่าย คือ โลกธรรมอันเป็นอิฏฐารมณ์ ซึ่งเป็นปัจจัยให้เกิดโลภะ มี ๔ ประการ คือ

ลาภ ความเจริญลาภ

ยส ความเจริญยศ

ปสංส คำสรรเสริญ

สุข ความสุขกายสุขใจ

โลกธรรมอันเป็นอนิฏฐารมณ์ ซึ่งเป็นปัจจัยให้เกิดโทสะก็มี ๔ ประการ คือ

อลาภ ความเสื่อมลาภ

อยส ความเสื่อมยศ

นินฺท คำนินทา

ทุกฺข ความทุกข์กายทุกข์ใจ

ถาม ขอให้แสดงการละกิเลสอันอาศัยโลกธรรมเกิด ซึ่งถูกทำลายโดยอำนาจอริยมรรคทั้ง ๔ พร้อมทั้งแสดงหลักฐานที่มาให้ปรากฏด้วย?

ตอบ มีสาธกบาลีปรากฏเป็นหลักฐานอยู่ในวิสุทธิมรรคอรรถกถาดังนี้

โลกธมฺเมสุ ปฏิโฆ ตติยญาณวชฺโฌ อนุนโย จตุตฺถญาณวชฺโฌ.

หมายความว่า โลกธรรมชนิดที่เป็นอนิฏฐารมณ์ ซึ่งจะทำให้โทสะเกิดขึ้นนั้น พระอนาคามีบุคคล ประหาณได้ด้วยอำนาจอนาคามิมัคคญาณ โลกธรรมชนิดที่เป็นอิฐฐารมณ์ ซึ่งจะทำให้โลภะเกิดขึ้นนั้น พระอรหันตบุคคล ประหาณได้ด้วยอำนาจอรหัตตมัคคญาณ

อีกนัยหนึ่ง การประหาณโลกธรรม ๘ ประการนี้ ขอให้ดูการประหาณมิจฉาวิมุตติในบทที่ ๓ โดยอนุโลม

หมดลิขสิทธิ์ 25/02/2556

จบโลกธรรม ๘ ประการ

บทที่ ๕
มัจฉริยะ ๕

มจฺฉริยสฺส ภาโว มจฺฉริยํ

สภาพความตระหนี่หวงแหน ชื่อว่า **มัจฉริยะ**

มัจฉริยะคือ ความตระหนี่หวงแหนวัตถุสิ่งของ และคุณธรรมความดีของตน มัจฉริยะมี ๕ ประการ ดังมีหลักฐานปรากฏอยู่ในวิสุทธิมรรคมหาฎีกาว่า มจฺฉริยานีติ อาวาสมจฺฉริยกุลมจฺฉริยํ ลาภมจฺฉริยํ ธมฺมมจฺฉริยํ วณฺณมจฺฉริยนฺติ มัจฉริยะ คือความตระหนี่หวงแหน ๕ ประการ คือ

๑. อาวาสมัจฉริยะ	หวงที่อยู่อาศัย
๒. กุลมัจฉริยะ	หวงอุปฐากหรือญาติ
๓. ลาภมัจฉริยะ	หวงลาภ
๔. ธัมมมัจฉริยะ	หวงความรู้
๕. วัณณมัจฉริยะ	หวงความงาม

๑. อาวาสสมัจฉริยะ

อาวาเส มจฺฉริยํ อาวาสมจฺฉริยํ

ความหวงแหนอาวาส ชื่อว่า **อาวาสมัจฉริยะ**

อาวาสมัจฉริยะหมายความว่า เจ้าอาวาสผู้ปกครองวัดก็ดี เจ้าคณะผู้ปกครองคณะก็ดี เมื่อมีพระภิกษุผู้มีศีลาจารวัตรอันดีงามมาขออยู่ใหม่ก็ดีหรือได้อยู่มาแล้วแต่เดิมก็ดี ในอาวาสในคณะหรือในบริเวณที่ตนปกครองอยู่นั้น ไม่พอใจไม่เต็มใจให้อยู่ต้องการให้ไปเสียให้พ้นจากบริเวณของตน อาการดังกล่าวนี้ชื่อว่า อาวาสมัจฉริยะ

แต่อย่างไรก็ดีการที่เจ้าอาวาสหรือเจ้าคณะผู้ปกครอง ไม่พอใจให้พระภิกษุผู้อยู่ในปกครองของตนได้อยู่ในสถานที่นั้นต่อไปนั้น มิใช่จะเป็นอาวาสมัจฉริยะไปเสียทั้งสิ้นก็หามิได้ ถ้าภิกษุผู้อยู่ในปกครองนั้นประพฤติปฏิบัติตนไม่ดีเป็นผู้ปราศจากศีลาจารวัตร เป็นผู้ไม่รักษาความสงบชอบก่อการทะเลาะวิวาทหรือประกอบการเสื่อมเสียด้วยประการต่างๆ ดังนี้ การที่เจ้าอาวาสเจ้าคณะไม่ยินดีให้อยู่ต่อไปก็ไม่เป็นอาวาสมัจฉริยะ ดังสาธกบาลีว่า

พนฺธนาการกาทีนิ ปน ตตฺถ วาสํ อนิจฺฉโต อาวาสมจฺฉริยํ นาม น โหติ

(อัฏฐสาลินีอรรถกถา)

อาวาสมัจฉริยะนี้สำหรับฆราวาสก็เป็นไปในทำนองเดียวกันโดยอนุโลม

หมดอายุ 23/02/2568

จบอาวาสมัจฉริยะ

๒. กุลมัจฉริยะ

กุเล มจฺฉริยํ กุลมจฺฉริยํ

สภาพความหวงแหนสกุล ชื่อว่า **กุลมัจฉริยะ**

กุลมัจฉริยะจำแนกเป็น ๒ ประเภท คือ บรรพชิต ได้แก่ ความหวงในตระกูลอุปัฏฐาก ไม่ยินดีพอใจให้ตระกูลอุปัฏฐากของตนไปเกี่ยวข้องคุ้นเคยกับภิกษุอื่น หรือไม่พอใจให้ภิกษุอื่นไปเกี่ยวข้องคุ้นเคยกับตระกูลอุปฐากของตน ฆราวาสได้แก่การกีดกันหวงแหนพวกพ้องวงสกุล โดยไม่ต้องการให้ไปสัมพันธ์กับผู้อื่น หรือผู้อื่นจะมาทำการสัมพันธ์กับวงสกุลของตน อาการดังกล่าวนี้ ชื่อว่า กุลมัจริยะ

แต่อย่างไรก็ดี ถ้าบุคคลผู้จะมาเกี่ยวข้องกับอุปัฏฐากหรือพวกพ้องวงสกุลของตนนั้น เป็นคนไม่ดี ไม่สมควรที่จะคบค้าสมาคมกับตระกูลอุปัฏฐาก หรือพวกพ้องวงสกุลของตนแล้ว การที่จะกีดกันหวงแหนไม่ให้มีความสัมพันธ์กันก็ไม่เป็นกุลมัจฉริยะ เพราะการห้ามคบหาสมาคมนั้นเกิดมาจากเมตตาจิตคิดช่วยป้องกันความเสียหายอันจะพึงบังเกิดขึ้นได้แก่บุคคลผู้มีความสัมพันธ์สนิทสนมกับตน เช่นนี้ไม่เป็นกุลมัจฉริยะ

จบกุลมัจฉริยะ

๓. ลาภมัจฉริยะ

ลาเภ มจฺฉริยํ ลาภมจฺฉริยํ

สภาพความหวงแหนลาภ ชื่อว่า **ลาภมัจฉริยะ**

ลาภมัจฉริยะ หมายความว่า ตนเองมีความปรารถนาวัตถุสิ่งของ มีอาหาร เครื่องนุ่งห่ม ที่อยู่อาศัย และยารักษาโรค เป็นต้น และอยากจะให้วัตถุสิ่งของเหล่านี้ได้แก่เฉพาะตนเองผู้เดียว ไม่ต้องการให้ผู้อื่นได้ลาภดังกล่าวนี้ด้วย ความมุ่งหวังที่จะให้ได้ลาภเฉพาะตนเองผู้เดียว ไม่ยินดีจะให้ผู้อื่นได้บ้างเช่นนี้ ชื่อว่า ลาภมัจฉริยะ

ความหวงแหนนี้ เมื่อกล่าวโดยบุคคลก็แบ่งออกเป็น ๒ คือ บรรพชิตและฆราวาส สำหรับบรรพชิต ได้แก่ความมีจิตเพ่งในลาภที่ทายกจัดมาถวายภิกษุอื่น แต่ตนอยากได้เสียผู้เดียวประการหนึ่ง อีกประการหนึ่งวัตถุสิ่งของของตนมีอยู่เกินความจำเป็น เมื่อมีเพื่อนสหธรรมิกมาขอ ก็มีความหวงแหนไม่ให้ปันตามสมควร นี้เป็นลาภมัจฉริยะของผู้มีเพศเป็นบรรพชิต ส่วนบุคคลผู้เป็นฆราวาสมักเกี่ยวกับการค้า คือมีความไม่พอใจในการจำหน่ายสินค้าของผู้อื่นที่จำหน่ายได้ดีกว่าตน หรือมีลูกค้ามากกว่าตน นี้เป็นลาภมัจฉริยะของผู้มีเพศเป็นฆราวาส

หมดอายุ 2502/256

แต่การที่จะเป็นลาภมัจฉริยะหรือไม่นั้น ต้องเกี่ยวด้วยบุคคล สำหรับเพศบรรพชิตนั้น ถ้าผู้รับลาภที่ทายกจัดมาถวายเป็นผู้มีความประพฤติไม่ดี ไม่มีศีลาจารวัตรหรือมีนิสัยยกตนข่มท่านโดยอาศัยทรัพย์ที่ตนได้รับนั้น ก่อให้เกิดมานะซึ่งมักจะกดหรือข่มผู้อื่น ซึ่งมีลาภน้อยกว่าตนดังนี้แล้ว ถึงหากจะมีความรู้สึกไม่ยินดีพอใจในการได้ลาภของผู้อื่น และหรือไม่ให้ปันวัตถุสิ่งของที่มีอยู่ก็ไม่เป็นลาภมัจฉริยะ สำหรับฆราวาสนั้นก็เป็นไปทำนองเดียวกันโดยอนุโลม

ถาม โลภะกับมัจฉริยะมีลักษณะเหมือนกันหรือต่างกันอย่างไร?

ตอบ โลภะกับมัจฉริยะมีสภาวลักษณะคล้ายๆ กัน แต่ไม่ใช่อย่างเดียวกัน เช่นวัตถุนั้นเป็นของของตนแต่มีผู้อื่นนำไปใช้ ตนผู้เป็นเจ้าของเกิดความไม่พอใจ นี้เป็นลักษณะของมัจฉริยะ แต่ถ้าวัตถุนั้นเป็นของของตน และมีความรักใคร่พอใจในวัตถุนั้นอย่างยิ่ง เมื่อมีผู้มาขอสิ่งนั้น ผู้เป็นเจ้าของก็ไม่ยอมให้ด้วยอำนาจความรัก และติดอยู่ในวัตถุนั้นๆ นี้เป็นลักษณะของโลภะ

ในสมัยพุทธกาลมีเรื่องซึ่งควรจะยกขึ้นมาเป็นอุทาหรณ์ ดังนี้ ครั้งนั้นภิกษุผู้มีนามว่าอุทายี ได้เข้ามาสู่ที่อยู่ของพระอุบลวรรณาเถรี อัครมหาสาวิกา แล้วกล่าวขอจีวรของท่านซึ่งกำลังครองอยู่ อันเป็นจีวรชุดงามมีเนื้อผ้าละเอียดอ่อนและเย็บด้วยฝีมือประณีต พระอุทายีผู้มีอัธยาศัยไม่งาม พระอุบลวรรณาเถรีจึงกล่าวว่า ท่านจงกลับไปเสียเถิดอย่าได้ขอของข้าพเจ้าเลย ข้าพเจ้าเป็นภิกษุณีลาภสักการะย่อมไม่เจริญนักแม้จีวรก็หาได้ยากยิ่ง ข้าพเจ้ามีอยู่เพื่อผลัดเปลี่ยนเพียง ๒ ชุดเท่านั้น ข้าพเจ้าให้ไม่ได้ ท่านจงกลับไปเถิด เช่นนี้ไม่เป็นโลภะหรือมัจฉริยะ และแท้จริงพระอุบลวรรณาเถรีนั้น ท่านได้บรรลุเป็นพระอรหันต์แล้ว โลภะหรือมัจฉริยะย่อมไม่เกิดแก่ท่านเลย

ส่วนทางฝ่ายฆราวาส ตัวอย่างเช่นมีผู้มายืมเงิน เป็นต้น ตนมีอยู่เพียงเฉพาะสำหรับความจำเป็นของตนเท่านั้น ไม่สามารถจะให้ไปได้ หรือพิจารณาแล้วเห็นว่าไม่สมควรให้ โดยนิสสัยของผู้นั้นไม่ดี ถ้าให้ไปก็อาจไม่ได้คืน เช่นนี้ไม่เป็นลาภมัจฉริยะ

จบลาภมัจฉริยะ

๔. ธัมมมัจฉริยะ

ธมฺเม มจฺฉริยํ ธมฺมมจฺฉริยํ

สภาพความหวงแหนธรรม ชื่อว่า ธัมมมัจฉริยะและปฏิเวธธัมมมัจฉริยะ การศึกษาเล่าเรียนพระไตรปิฎกอรรถกถาฎีกาต่างๆ เป็นปริยัติธรรม การปฏิบัติธรรมจนได้มรรคผลนิพพาน ชื่อว่า ปฏิเวธธรรม พระอริยบุคคลผู้ปฏิบัติธรรมจนได้มรรคผลนิพพานแล้วนั้น ที่จะมีความหวงแหนในปฏิเวธธรรมเป็นอันไม่มี แต่ส่วนในปริยัติธรรมนั้นยังอาจมีความหวงแหนได้อยู่ เช่นผู้มีความรู้ทางธรรมะ แต่หวงแหนความรู้ของตน ไม่ต้องการให้ผู้อื่นรู้ ชื่อว่า **ธัมมมัจฉริยะ**

หมดอายุ 23/02/2566

ถาม ถ้าเช่นนั้นการมีความรู้แล้วไม่ยินดีในการสอนเพื่อถ่ายทอดวิชานั้นให้ผู้อื่น เป็นธัมมมัจฉริยะทั้งสิ้นหรือ?

ตอบ ยังก่อน ยังไม่เป็นธัมมมัจฉริยะทุกประการ เช่น ในกรณีผู้มาขอศึกษาเป็นผู้มีอัธยาศัยไม่ดี ถ้าอบรมวิชาให้แล้ว จะนำวิชานั้นไปใช้ในทางผิด หรือบุคคลที่มีใจต่ำ เมื่อได้ศึกษาวิชาการสำเร็จแล้ว จะนำวิชานั้นไปกดผู้อื่น คือ ข่มขี่ผู้อื่น ซึ่งเรียกว่า อลคฺคทฺทูปมปริยตฺติ เช่นนี้ แม้มาขอศึกษาและไม่สอนให้ก็ไม่เป็นธัมมมัจฉริยะ

หมายเหตุ

อลคฺคทฺทูปมปริยตฺติ หมายถึงผู้ศึกษาธรรมะ (มีพระอภิธรรม เป็นต้น) ด้วยปรารถนาจะนำความรู้ไปโอ้อวด เพื่อเป็นการข่มความรู้ของผู้อื่น เสมือนบุคคลจับงูพิษข้างหางซึ่งจะทำให้งูนั้นกลับแว้งมาทำอันตรายแก่ผู้จับได้ ฉะนั้น

จบธัมมมัจฉริยะ

๕. วัณณมัจฉริยะ

วณเณ มจฺฉริยํ วณฺณมจฺฉริยํ

สภาพความหวงแหนในความงาม ชื่อว่า **วัณณมัจฉริยะ**

วัณณมัจฉริยะ มี ๒ ประการ คือ สรีรวรรณะ หมายความว่า การมีรูปร่างสวยงาม เช่น ตนเองมีรูปร่างสวยงามก็อยากจะให้สวยงามเฉพาะตนแต่ผู้เดียว ไม่ยินดีในการที่ผู้อื่นมีความสวยงาม หรือแม้แต่จะมีผู้กล่าวยกย่องชมเชยผู้อื่นว่ามีรูปร่างสวยงามก็ไม่พอใจฟัง อาการดังกล่าวนี้ย่อมเป็นมัจฉริยะ ประการหนึ่ง ชื่อว่า สรีรวัณณมัจฉริยะ

คุณวรรณะ หมายความว่า ตนมีคุณความดีประการใด เป็นต้นว่า การปฏิบัติธุดงค์ได้ดี หรือปฏิบัติสมถวิปัสสนากรรมฐานได้ดี ก็ยินดีพอใจจะให้ตนปฏิบัติได้ผู้เดียว ไม่ยินดีพอใจจะให้ผู้อื่นปฏิบัติได้เท่าเทียมตน แม้เพียงแต่มีผู้สรรเสริญว่าผู้อื่นปฏิบัติได้ดีเท่านั้น ก็ไม่พอใจฟัง อาการดังกล่าวนี้ชื่อว่า คุณวัณณมัจฉริยะ

ถาม การไม่ยินดีพอใจฟังคำยกย่องสรรเสริญผู้อื่น ว่าสวยงาม หรือมีความดีต่างๆ นั้น เป็นมัจฉริยะเสมอไปหรือ?

ตอบ ไม่เสมอไป ถ้าคำยกย่องสรรเสริญนั้นไม่เป็นความจริง เช่นยกย่องว่า ผู้นั้น ผู้นี้สวย แต่ความจริงไม่สวย หรือยกย่องว่าผู้นั้นผู้นี้ปฏิบัติธุดงค์หรือสมถวิปัสสนากรรมฐานได้ดีอย่างนี้อย่างนั้น แต่ความจริงไม่ได้มีความสามารถปฏิบัติได้ดังคำยกย่องสรรเสริญนั้น เช่นนี้ ถ้าไม่พอใจฟังคำสรรเสริญที่ไม่เป็นจริงเหล่านี้ ก็ไม่เป็นวัณณมัจฉริยะ

หมดอายุ 12/07/2566

ถาม การล่วงมัจฉริยะ ๕ ประการนี้ จะมีโทษอย่างไรหรือไม่?

ตอบ ผู้ใดล่วงอาวาสมัจฉริยะ เมื่อละโลกนี้ไปแล้ว มีคติเป็น ๒ อย่าง คือ เป็นยักษ์หรือเปรตอย่างใดอย่างหนึ่ง และยักษ์หรือเปรตนี้จะรวบรวมขยะมูลฝอยบรรดามีอยู่ในบริเวณที่ตนมีอำนาจและหวงแหนไว้นั้นขึ้นทูนไว้บนศีรษะแล้วตระเวนไปในที่ต่างๆ

ผู้ใดล่วงกุลมัจฉริยะ ย่อมทำให้มีโลหิตไหลออกทางปาก หรือเป็นอุจจาระร่วงอย่างแรง หรือไส้ขาดออกเป็นชิ้นๆ และไหลออกมา อย่างใดอย่างหนึ่ง อันความเป็นต่างๆ ดังกล่าวนี้อาจเกิดในชาตินี้ หรือเมื่อละโลกนี้ไปแล้ว อย่างใดอย่างหนึ่งก็ได้

ผู้ใดล่วงลาภมัจฉริยะ เมื่อละโลกนี้ไปแล้วย่อมไปเกิดเป็นยักษ์ หรือเปรต หรืองูเหลือมใหญ่อย่างใดอย่างหนึ่ง

ผู้ใดล่วงธัมมมัจฉริยะ เมื่อละโลกนี้ไปแล้วจะเกิดเป็นเอลมูคะ คือเป็นบุคคลใบ้ๆ บ้าๆ มีน้ำลายไหลออกจากปากอยู่เสมอ พูดจาไม่ได้เรื่องราวมีสติไม่สมประกอบ

ผู้ใดล่วงวัณณมัจฉริยะ เมื่อได้ละโลกนี้ไปแล้วเกิดในภพใหม่ รูปร่างหน้าตาไม่สวย ไม่งาม น่าเกลียด น่ากลัว

อีกนัยหนึ่งผู้ใดล่วงอาวาสมัจฉริยะ เมื่อละโลกนี้ไปแล้ว จะไปเกิดในนิรยภูมิที่เรียกว่าโลหเคหะซึ่งมีที่อยู่เป็นทองเหลือง ผู้ล่วงกุลมัจฉริยะเมื่อละโลกนี้ไปแล้วไปเกิดในภพใหม่จะเป็นผู้ไม่มีลาภ

ผู้ล่วงลาภมัจฉริยะเมื่อละโลกนี้ไปแล้วจะไปเกิดในนิรยภูมิที่เรียกว่า คูถนิรยะ คือ นรกอุจจาระ ผู้ล่วงวัณณมัจฉริยะ เมื่อละโลกนี้ไปแล้วจะไปเกิดในชาติใดภพใด จะเป็นผู้ไม่สวยไม่งามทุกชาติ ผู้ใดล่วงธัมมมัจฉริยะ เมื่อละโลกนี้ไปแล้วจะไปเกิดในกุกกุลนรก ดังสาธกบาลี ปรากฏอยู่ในอัฏฐสาลินีอรรถกถาว่า :-

อปิจ อาวาสมจฺฉริเยน โลหเคเห ปจฺจติ. กุลมจฺฉริเยน อปฺปลาโภ โหติ ลาภมจฺฉริเยนคูถนิรเย นิปฺปตฺตติ วณฺณมจฺฉริเยน ภเว ภเว นิปฺปตฺตสฺส วณฺโณ นาม น โหติ ธมฺมมจฺฉริเยน กุกฺกุลนิรเย นิปฺปตฺตตีติฯ.

ถาม มัจฉริยะ ทั้ง ๕ ประการนี้ พระอริยะบุคคลชั้นใดประหาณได้?

ตอบ มัจฉริยะ ๕ ประการนี้ พระโสดาบันบุคคลประหาณได้เด็ดขาดทุกประการ ดังมีสาธกบาลีปรากฏอยู่ในวิสุทธิมรรคอรรถกถาว่า **มจฺฉริยานิ ปฐมฌาณวชฺฌาเนว**

มัจฉริยะทั้ง ๕ ประการนี้ เป็นอกุศลธรรมที่สำคัญมาก เพราะผู้ใดมีมัจฉริยะเหล่านี้แม้เพียงประการใดประการหนึ่ง ประตูอบายยังเปิดต้อนรับผู้นั้นอยู่ตลอดกาล แม้ในชาตินี้จะเป็นผู้มี

หมดอายุ 23/02/2566

ความประพฤติดีงามประกอบด้วยศีลธรรมก็ตาม แต่ในอนาคตชาติต่อไปหากได้รับปัจจัยที่จะทำให้มัจฉริยะเหล่านี้เกิดขึ้น ก็จะทำให้ประกอบอกุศลกรรม คือ มัจฉริยะต่างๆ ตามโอกาสของอกุศลดังได้บรรยายมาแล้วขึ้นอีกได้ ฉะนั้น จึงทำให้อาจตกลงสู่อบายภูมิได้เสมอตามแต่โอกาสของกรรม

ท่านผู้เป็นอริยบุคคลทั้งหลาย พึงพยายามสำรวจตรวจสอบตนเองในเรื่องมัจฉริยะทั้ง ๕ นี้ ว่าท่านสละละได้เด็ดขาดโดยสมบูรณ์แล้วหรือยังบกพร่องอยู่ ข้อนี้ท่านผู้ประกอบด้วยวิจารณญาณย่อมทราบได้ด้วยตนเอง

จบมัจฉริยะ ๕ ประการ

หมดอายุ 23/02/2566

บทที่ ๖
วิปัลลาส ๑๒

วิปัลลาสความสำคัญผิด ๓ ประการ ได้แก่ สัญญาวิปัลลาส ความจำผิด จิตตวิปัลลาส ความเข้าใจผิด และทิฏฐิวิปัลลาส ความยึดถือผิดในรูปนามสังขารอารมณ์ ซึ่งผิดไปจากความจริงของสภาวธรรม เพราะรูปนามสังขารอารมณ์นี้ มีสภาพเป็นของไม่เที่ยงโดยที่มีความผันแปรอยู่เสมอ มีสภาพเป็นความทุกข์เพราะทนอยู่ไม่ได้ มีสภาพเป็นอนัตตาเพราะบังคับบัญชาไม่ได้ มีสภาพไม่งามเพราะเป็นสิ่งปฏิกูล แต่ด้วยอำนาจของวิปัลลาสความสำคัญผิด ว่าเป็นของเที่ยง เป็นสุข มีตัวตน และมีความสวยงาม ดังมีสาธกบาลี ปรากฏอยู่ในวิสุทธิมรรคอรรถกถาว่า

วิปลฺลาสาติ อนิจฺเจ ทุกฺข อนตฺต อสุเภสุเยว วตฺถูสุ นิจฺจ สุขํ อตฺตา สุภนติ เอวํ ปวตฺโตสญฺญาวิปลฺลาโส จิตฺตวิปลฺลาโส ทิฏฺฐิวิปลฺลาโส อิเม ตโย.

ซึ่งแปลเป็นใจความว่า วิปัลลาสมี ๓ ประการ คือ สัญญาวิปัลลาส จิตตวิปัลลาส ทิฏฐิ-วิปัลลาส วิปัลลาส ๓ ประการนี้ แต่ละประการจำแนกเป็น ๔ อารมณ์ คือในรูปนามสังขารอารมณ์ที่มีสภาพเป็น อนิจจะ ทุกขะ อนัตตะ อสุภะ ว่าเป็น นิจจะ สุขะ อัตตะ สุภะ เมื่อจำแนกวิปัลลาส ๓ ด้วยอารมณ์ทั้ง ๔ จึงเป็นวิปัลลาส ๑๒ ประการ

ถาม การจำแนกวิปัลลาส ๑๒ โดยพิสดารนั้น จำแนกอย่างไร?

ตอบ สังขารอารมณ์ซึ่งมีสภาพเป็นสิ่งไม่เที่ยง แต่มีความจำว่าเป็นสิ่งเที่ยง เป็นสัญญาวิปัลลาสในอนิจจะประการหนึ่ง มีความเข้าใจว่าเป็นสิ่งเที่ยง เป็นจิตตวิปัลลาสในอนิจจะประการหนึ่ง มีความยึดถือว่าเป็นสิ่งเที่ยง เป็นทิฏฐิวิปัลลาสในอนิจจะประการหนึ่ง รวมเป็น ๓ ประการ

สังขารอารมณ์ซึ่งมีสภาพเป็นทุกข์ แต่มีความจำว่าเป็นสุข เป็นสัญญาวิปัลลาสในทุกขะประการหนึ่ง มีความเข้าใจว่าเป็นสุข เป็นจิตตวิปัลลาสในทุกขะประการหนึ่ง มีความยึดถือว่าเป็นสุข เป็นทิฏฐิวิปัลลาสในทุกขะประการหนึ่ง รวมเป็น ๓ ประการ

สังขารอารมณ์ ซึ่งมีสภาพเป็นอนัตตาไม่ใช่ตัวตน แต่มีความจำว่าเป็นอัตตามีตัวตน เป็นสัญญาวิปัลลาสในอนัตตะประการหนึ่ง มีความเข้าใจว่าเป็นอัตตามีตัวตน เป็นจิตตวิปัลลาสในอนัตตะประการหนึ่ง มีความยึดถือว่าเป็นอัตตามีตัวตน เป็นทิฏฐิวิปัลลาสในอนัตตะประการหนึ่ง รวมเป็น ๓ ประการ

สังขารอารมณ์ซึ่งมีสภาพเป็นของไม่งาม แต่มีความจำว่าเป็นของงาม เป็นสัญญาวิปัลลาสในอสุภะประการหนึ่ง มีความเข้าใจว่าเป็นของงาม เป็นจิตตวิปัลลาสในอสุภะประการหนึ่ง มีความยึดถือว่าเป็นของงาม เป็นทิฏฐิวิปัลลาสในอสุภะประการหนึ่ง รวมเป็น ๓ ประการ รวมทั้งหมดเป็น ๑๒ ประการ

พิมพ์ที่ 23/02/2566

ถาม พระโสดาบันบุคคลละวิปัลลาสอะไรได้บ้าง ขอให้ยกหลักฐานมาให้ปรากฏด้วย?

ตอบ มีสาธกบาลีปรากฏในวิสุทธิมรรคอรรถกถาว่า

วิปลฺลาเสสุ อนิจฺเจ นิจฺจนฺติ อนตฺตนิ อตฺตาติ จ สญฺญาจิตฺต ทิฏฺฐิวิปลฺลาสา ทุกฺเขสุขนฺติ อสุเภ สุภนฺเต ทิฏฺฐิวิปลฺลาโส จาติ อิเม ปฐมญาณวชฺฌา.

แปลเป็นใจความว่า โสดาปัตติมัคคญาณประหาณวิปัลลาสในรูปนามที่ไม่เที่ยง แต่มีความจำ ความเข้าใจ ความยึดถือว่าเที่ยง อันเป็นสัญญา จิต ทิฏฐิวิปัลลาสในอนิจจะรวม ๓ ประการ ประหาณวิปัลลาสในรูปนามที่ไม่ใช่ตัวตน แต่มีความจำ ความเข้าใจ ความยึดถือว่ามีตัวตน อันเป็นสัญญา จิต ทิฏฐิวิปัลลาสในอนัตตารวม ๓ ประการ ประหาณวิปัลลาสในรูปนามที่เป็นทุกข์ ยึดถือว่าเป็นสุข อันเป็นทิฏฐิวิปัลลาสในทุกขะประการหนึ่ง และประหาณวิปัลลาสในรูปนามที่ไม่ใช่ของงาม ยึดถือว่าเป็นของงาม อันเป็นทิฏฐิวิปัลลาสในอสุภะประการหนึ่ง รวมเป็นวิปัลลาส ๘ ประการ

ถาม พระสกทาคามีบุคคลประหาณวิปัลลาสอะไรได้บ้าง?

ตอบ การประหาณวิปัลลาสของพระสกทาคามีบุคคล ก็ละได้เท่ากันกับพระโสดาบันบุคคล และย่อมละวิปัลลาสอย่างอื่น ที่เป็นส่วนหยาบให้เป็นตนุกะระเช่นเดียวกับการละกิเลสอื่นๆ เหมือนกัน

ถาม ความยินดีในทรัพย์สมบัติของพระโสดาบันและพระสกทาคามีนั้น ต่างกับสามัญชนหรือไม่?

ตอบ ต่างกัน เพราะพระโสดาบันและพระสกทาคามี มีความยินดีพอใจในกามคุณอารมณ์แต่ในขณะปัจจุบันเมื่อกำลังเห็นกำลังได้ยิน แต่ก็ไม่รุนแรงจนถึงจะให้ล่วงอกุศลกรรมบถได้ เมื่อพ้นไปแล้วก็แล้วไป จิตใจซึ่งถ้าจะติดอยู่ในอารมณ์นั้นบ้างก็เพียงเล็กน้อย

ถาม ที่เป็นเช่นนั้นเพราะเหตุใด?

ตอบ เพราะพระโสดาบันและพระสกทาคามี ถึงแม้ละทิฏฐิวิปัลลาสได้เด็ดขาดก็ยังละสัญญาวิปัลลาส จิตตวิปัลลาสในสภาพที่เป็นทุกข์ว่าเป็นสุข และในสภาพที่เป็นของไม่งามว่าเป็นของงามยังไม่ได้ จึงยังยินดีพอใจในกามคุณอารมณ์ขณะที่เป็นปัจจุบันอยู่

หมดอายุ 23/02/2566

ถาม พระอนาคามีบุคคลละวิปัลลาสอะไรได้บ้าง?

ตอบ มีสาธกบาลีในวิสุทธิมรรคอรรถกถาว่า

อสุเภ สุภนฺเต สญฺญา จิตฺต วิปลฺลาสา ตติยฌาณวชฺฌา.

แปลเป็นใจความว่า ความจำผิด ความเข้าใจผิด ในรูปนามที่ไม่งามว่างาม ด้วยสัญญาวิปัลลาสและจิตตวิปัลลาส พระอนาคามีบุคคลประหาณได้ด้วยอำนาจอนาคามิมัคคญาณ

อนึ่งพระอนาคามีบุคคลที่ละสัญญาวิปัลลาส จิตตวิปัลลาส ที่ไม่งามว่างามได้นี้เฉพาะที่เกี่ยวกับกามราคะเท่านั้น ส่วนความงามอันประณีตในรูปธรรมนามธรรมของตนเองยังละไม่ได้ จึงเป็นเหตุให้พอใจในรูปฌาน อรูปฌาน และปรารถนาในรูปภพ อรูปภพอยู่

ถาม ขอให้แสดงถึงการละวิปัลลาสของพระอรหันต์ต่อไป?

ตอบ มีสาธกบาลีปรากฏในวิสุทธิมรรคอรรถกถาว่า

ทุกฺเข สุขนฺติ สญฺญา จิตฺต วิปลฺลาสา จตุตฺถฌาณณวชฺฌา.

แปลเป็นใจความว่า ความจำผิด ความเข้าใจผิด ในรูปนามที่เป็นทุกข์ว่าเป็นสุข ประหาณได้เด็ดขาดด้วยอรหัตตมัคคญาณ

วิปัลลาส คือ ความจำผิด ความเข้าใจผิด และความยึดถือผิดทั้ง ๓ ประการนี้ เกิดขึ้นได้โดยกำหนดรูปนามด้วยบัญญัติ อารมณ์จึงเป็นเหตุให้เกิดความจำผิด ความเข้าใจผิด และความยึดถือผิดจากสภาพความจริงของรูปนาม เพราะรูปนามสังขารอารมณ์นี้มีสภาพไม่เที่ยง เป็นทุกข์ ไม่ใช่ตัวตนและไม่ใช่ของงาม แต่กลับมีความจำ ความเข้าใจ ความยึดถือโดยตรงกันข้ามกับความเป็นจริงของสภาวธรรม

จบวิปัลลาส ๑๒ ประการ

หมดอายุ 23/02/2566

บทที่ ๗
คันถะ ๔

คนฺเถนฺตีติ คนฺถา

สภาพที่ผูกมัดสัตว์ให้ติดอยู่ในสังสารวัฏฏ์ ชื่อว่า **คันถะ**

คันถะ คือความผูกมัดสัตว์ (นามกายและรูปกาย) ให้ติดอยู่ในวัฏฏสงสาร ดุจโซ่เหล็ก ชื่อว่า คันถะ

ถาม คันถะ มีกี่ประการ คืออะไรบ้าง?

ตอบ คันถะมี ๔ ประการ คือ สีลัพพตปรามาสกายคันถะ ๑ อิทังสัจจาภินิเวสกายคันถะ ๑ พยาปาทกายคันถะ ๑ อภิชฌากายคันถะ ๑

ถาม ขอให้อธิบายขยายความของคันถะทั้ง ๔ นี้ด้วย?

ตอบ สีลัพพตปรามาสกายคันถะ คือ การปฏิบัติผิดได้แก่การปฏิบัติเยี่ยงโค เยี่ยงสุนัข เป็นต้น เป็นเครื่องผูกมัดประการหนึ่งสำหรับสีลัพพตปรามาสกายคันถะนี้ มีอธิบายอย่างเดียวกันกับสีลัพพตปรามาสสัญโญชน์

อิทังสัจจาภินิเวสกายคันถะ คือทิฏฐิที่มีความยึดมั่นถือมั่นในลัทธิที่ผิดของตนว่าเป็นการถูกต้อง ลัทธิอื่นๆ นอกจากของตนผิดทั้งหมด เป็นเครื่องผูกมัดประการหนึ่ง อธิบายว่า มิจฉาทิฏฐิ ๖๒ ประการ นั้น ยกเว้นสีลัพพตปรามาสกายคันถะเสียแล้ว ที่เหลืออีก ๖๑ ประการนั้น เป็นอิทังสัจจาภินิเวสกายคันถะทั้งสิ้น ดังสาธกบาลีในธรรมสังคณีปกรณ์ นิเขปกัณฑ์ว่า

ฐเปตฺวา สีลพฺพตปรามาสํ กายคนฺถํ สพฺพาปิ มิจฺฉาทิฏฺฐิ อิทมฺสจฺจาภินิเวโส กายคนฺโถ.

พยาปาทกายคันถะ คือความพยาบาท เป็นเครื่องผูกมัดสัตว์ประการหนึ่ง ความพยายามที่ชื่อว่าพยาปาทกายคันถะนี้ หมายเอาโทสะทั้งหมดคือหมายรวมทั้งโทสะอย่างหยาบ และประณีตด้วย ต่างกับความพยาบาทในอกุศลกรรมบท ๑๐ ที่จะกล่าวต่อไปข้างหน้า ซึ่งหมายเฉพาะโทสะอย่างหยาบเท่านั้น

อภิชฌากายคันถะ คือความโลภ เป็นเครื่องผูกมัดสัตว์ประการหนึ่ง ความโลภอันเป็นเครื่องผูกมัดสัตว์ที่ชื่อว่า อภิชฌากายคันถะนี้ก็เช่นเดียวกัน หมายเอาความพอใจในวัตถุสิ่งของทั้งที่เป็นของตนเองและที่เป็นของคนอื่น เช่นรูปพรหม พอใจในวิมาน และสวนดอกไม้ของตน ก็เป็นอภิชฌากายคันถะต่างกับคำว่า อภิชฌาในอกุศลกรรมบท ๑๐ ที่จะกล่าวต่อไปข้างหน้า

หมดอายุ 24/08/2566

เพราะในอกุศลกรรมบท ๑๐ นั้นหมายเอาความเพ่งเล็ง อยากได้วัตถุสิ่งของของผู้อื่นเท่านั้น ดังสาธกบาลีในอรรถสาลินีอรรถกถาว่า

อิมินา ยํ เหฏฐา วุตฺตํ พฺรหฺมานํ วิมานาทีสุ ฉนฺทราโค กามาสโว น โหติ.

ถาม ขอได้อธิบายการละคันถะทั้ง ๔ นี้ ตามลำดับแห่งอริยมรรคพร้อมทั้งแสดงหลักฐานให้ปรากฏด้วย?

ตอบ ในวิสุทธิมรรคอรรถกถาแสดงว่า

คนฺเถสุ สีลพฺพตปรามาสอิทำสจฺจาภินิวเสกายคนฺถา ปฐมญาณวชฺฌา พฺยาปาทกายคนฺโถตติยญาณวชฺโฌ อิตโร จตุตฺถญาณวชฺโฌ.

แปลเป็นใจความว่า สีลัพพตปรามาสกายคันถะ และ อิทัง สัจจาภินิเวสกายคันถะทั้ง ๒ นี้ ประหาณได้ด้วยโสดาปัตติมัคคญาณ พยาบาทกายคันถะ ประหาณได้ด้วยอนาคามิมัคคญาณ คันถะที่เหลือ (คืออภิชฌากายคันถะ) ประหาณได้ด้วยอรหัตตมัคคญาณ

จบคันถะ ๔ ประการ

หมดอายุ 23/02/2566

บทที่ ๘

อคติ ๔

อคนฺตพฺพาติ อคติ

ความไม่ล่วงซึ่งคติ ชื่อว่า **อคติ**

คติมี ๔ ประการ คือ

ฉันทาคติ ลำเอียงเพราะ ชอบ

โทสาคติ ลำเอียงเพราะ ชัง

โมหาคติ ลำเอียงเพราะ ไม่รู้

ภยาคติ ลำเอียงเพราะ กลัว

อคติ ๔ ประการนี้ มีสาธกบาลีแสดงไว้ในวิสุทธิมรรคอรรถกถาว่า

อคตีติ ฉนฺทโทสโมหภเยหิ อกตฺตพฺพกรณสฺส กตฺตพฺพากรณสฺส จ อธิวจนำ ตญฺหิ อริเยหิ อคนฺตพฺพตฺตา อคตีติ วุจฺจติ.

ซึ่งแปลเป็นใจความว่า ผู้ที่มีฉันทะ โทสะ โมหะ และภยะ อย่างใดอย่างหนึ่งอยู่ และจะโดยอำนาจของอคติอย่างใดอย่างหนึ่งดังกล่าวนั้น เป็นเหตุให้กระทำสิ่งที่ไม่ควรกระทำ และไม่กระทำสิ่งที่ควรทำ การกระทำและไม่กระทำดังกล่าวนี้ ชื่อว่า อคติ พระอริยบุคคลย่อมไม่กระทำอคติทั้ง ๔ ประการนี้

ถาม ฉันทาคติ ลำเอียงเพราะชอบนั้น มีอาการอย่างไร?

ตอบ เช่นผู้พิพากษาตัดสินความระหว่างลูกความทั้ง ๒ ฝ่ายนั้น หากมีความพอใจลูกความฝ่ายหนึ่ง เพราะความพอใจในฝ่ายนั้นเป็นเหตุ จึงตัดสินให้ฝ่ายนั้นชนะ ซึ่งแท้จริงควรจะเป็นฝ่ายแพ้ก็ดี หรือการสอนวิชาความรู้ การให้โอวาทอบรม โดยที่มีความพอใจบุคคลใดก็ให้การอบรมแก่บุคคลนั้น มากกว่าไม่เป็นการเสมอภาคกันก็ดี หรือการยกย่องสรรเสริญบุคคลใดๆ เมื่อมีความพอใจผู้ใดก็ยกย่องสรรเสริญผู้นั้น จนเกินกว่าบุคคลอื่นที่มีคุณความดีเสมอกันก็ดี เหล่านี้ชื่อว่าฉันทาคติทั้งสิ้น

ถาม ขอได้อธิบายโทสาคติต่อไป?

ตอบ โทสาคติ คือความลำเอียงเพราะชัง มักจะเกิดแก่บุคคลที่ตนไม่ชอบ หรือเกิดขณะที่มีความโกรธ อาการแสดงของโทสาคตินี้มีการกดให้ต่ำลง หรือกล่าวคำครหาใส่ร้ายป้ายสีให้ผิดจากความจริงด้วยอกุศลเจตนา ซึ่งมีนัยตรงกันข้ามกับฉันทาคติ

หมดอายุ 23/02/2566

ถาม ขอให้ได้อธิบายถึงลักษณะของโมหาคติ?

ตอบ โมหาคติ คือ ลำเอียงเพราะขาดความพิจารณาปราศจากเหตุผล อันเกิดด้วยอำนาจของโมหะ กล่าวคือผู้มีอำนาจตัดสินไปโดยที่ไม่รู้ถึงสภาพความจริงของกรณีที่ตนตัดสินนั้น

ถาม ขอได้อธิบายถึงลักษณะของภยาคติต่อไป?

ตอบ ภยาคติ คือความลำเอียงเพราะความกลัว ปรากฏในกรณีที่มีเรื่องกระทบกระทั่งถึงผู้มีอำนาจ ซึ่งเพราะความเกรงกลัวต่ออิทธิพลของผู้มีอำนาจ จึงกระทำให้ไม่อาจจะตัดสินลงไปตามความที่ถูกต้องได้ เช่น ในระหว่างคู่ความ โจทก์ จำเลยก็ดี หรือในระหว่างผู้อยู่ในปกครองของตนก็ดี จำต้องตัดสินให้เป็นประโยชน์แก่ทางฝ่ายที่มีอิทธิพลอยู่เสมอ

ถาม พระอริยบุคคลชั้นใด เป็นผู้ประหาณอคติได้?

ตอบ มีสาธกบาลีแสดงไว้ในวิสุทธิมรรคอรรถกถาว่า

อคติ ปธมญาณวชฺฌา.

แปลเป็นใจความว่า อคติ (ทั้ง ๔) ประหาณโดยโสดาปัตติมัคคญาณ

อธิบายว่า

อคติทั้ง ๔ มีฉันทาคติเป็นต้น ผู้เป็นอริยบุคคลชั้นพระโสดาบัน ประหาณได้เด็ดขาดด้วยอำนาจโสดาปัตติมัคคญาณ ฉะนั้นจึงไม่จำต้องกล่าวถึงอริยบุคคลขั้นสูงต่อไปอีก

สภาวะของอคตินี้เป็นของโลภะ โทสะ โมหะ อย่างหยาบซึ่งเป็นอปายคมนียะ ฉะนั้นพระโสดาบันบุคคลจึงละได้เด็ดขาด แต่พึงเข้าใจว่าการประหาณนั้น ได้ประหาณที่เจตนาซึ่งเป็นอกุศลประกอบด้วยความโลภ โกรธ หลง แต่การกระทำบางอย่างของพระอริยบุคคลอาจมีอาการคล้ายๆ กับอคติ ซึ่งที่จริงไม่ใช่อคติ เพราะเจตนาซึ่งเป็นอกุศลนั้นได้ถูกประหาณแล้วอย่างเด็ดขาดด้วยอำนาจของปฐมมัคคญาณ

จบอคติ ๔ ประการ

หมดอายุ 23/02/2566

บทที่ ๙

อาสวะ ๔

จิรปาริวาสิยตฺเถน อาสวา

สภาพที่หมักดองสัตว์ทั้งหลายให้จมอยู่ในสังสารวัฏฏ์ เป็นเวลานานชื่อว่า **อาสวะ**

อาสวะ คือสภาพที่เป็นเครื่องดองสัตว์ให้จมอยู่ในสังสารวัฏฏ์ ประดุจสุราซึ่งแช่สัตว์ทั้งหลายไว้ ทำให้สัตว์ทั้งหลายต้องไหลวนเวียนสู่ภพน้อยภพใหญ่หาที่สุดมิได้

อธิบายว่า ธรรมดาสุราซึ่งแช่ไว้ในโอ่ง เมื่อใส่เชื้อสุราลงไปและแช่ไว้เป็นเวลานานแล้ว ย่อมมีอำนาจทำให้ผู้ดื่มมึนเมาได้ฉันใด อาสวะย่อมดองสัตว์ทั้งหลาย ไว้ในภพน้อยภพใหญ่นี้เหมือนโอ่งใหญ่ที่ใส่สุราฉันนั้น หรืออีกนัยหนึ่งขันธ์ ๕ รูปนามของสัตว์ทั้งหลายนั้นอุปมาเหมือนโอ่ง กิเลสทั้งหลายที่ไหลเข้าสู่สัตว์โดยทางทวารทั้ง ๖ นั้น เหมือนพืชเชื้อสุรา ซึ่งเมื่อได้แช่ดองอยู่เป็นเวลานาน จนไม่สามารถที่จะค้นหาเวลาเริ่มต้นได้ ดังนี้ สัตว์ทั้งหลายจึงได้มึนเมาอยู่ด้วยอำนาจของกิเลสจนหาประมาณมิได้

ถาม อาสวะมีกี่ประการ คืออะไรบ้าง?

ตอบ อาสวะมี ๔ ประการ คือ

๑. **กามาสวะ** เครื่องดองคือ กามคุณทั้ง ๕	องค์ธรรมได้แก่ โลภเจตสิก
๒. **ภวาสวะ** เครื่องดองคือ ภพ	องค์ธรรมได้แก่ โลภเจตสิก
๓. **ทิฏฐาสวะ** เครื่องดองคือ ทิฏฐิ	องค์ธรรมได้แก่ ทิฏฐิเจตสิก
๔. **อวิชชาสวะ** เครื่องดองคือ โมหะ	องค์ธรรมได้แก่ โมหเจตสิก

ถาม ขอให้แสดงถึงการไหลและการดองของอาสวะว่าไหลอย่างไร ดองอย่างไร?

ตอบ การไหลของอาสวะจำแนกได้เป็น ๒ ประการ คือ กล่าวตามภูมิประการหนึ่งและกล่าวตามธรรมอีกประการหนึ่ง ตามภูมินั้นคือ อาสวะทำให้สัตว์ไหลวนเวียนอยู่ในภพน้อยใหญ่ไม่มีกาลเวลาที่จะกำหนดได้ นับตั้งแต่ภูมิเบื้องต่ำคืออบายภูมิ จนถึงภูมิสูงสุดภวัคคพรหม (เนวสัญญานาสัญญาภพ) กล่าวตามธรรมคือ อาสวะย่อมแทรกซึมเข้าสู่จิตใจของสัตว์โดยทางทวารทั้ง ๖ ทุกขณะจิต แม้โยคีบุคคลผู้กำลังเจริญวิปัสสนากรรมฐาน ก็ยังต้องอยู่ในอำนาจของอาสวะ ต่อเมื่อโคตรภูญาณเกิดขึ้นจึงจะพ้นจากอำนาจของอาสวะ เพราะอาสวะนี้ไหลอยู่ในสันดานของสัตว์โลกทุกขณะจิตนอกจากจิตที่มีพระนิพพานเป็นอารมณ์เท่านั้น

หมดอายุ 23/02/2566

ส่วนการดองนั้น โดยที่สัตว์ทั้งหลายย่อมชุ่มอยู่ด้วยอาสวะอันประมาณเวลามิได้ อาการดังกล่าวนี้ย่อมชื่อว่าอาสวะเป็นเครื่องดองสัตว์และเมื่อถูกอาสวะดองชุ่มอยู่ดังกล่าวนี้ จึงมืนเมาหาเวลาส่างมิได้ เป็นเหตุให้ติดอยู่ในสังสารวัฏฏ์ ไม่มีโอกาสจะพ้นไปได้

ถาม ได้ทราบว่าอาสวะนี้มี ๒ นัย คือ สุตตันตนัย และอภิธรรมนัย ขอทราบ ว่าอาสวะตามสุตตันตนัยนั้นอย่างไร ตามอภิธรรมนัยนั้นอย่างไร?

ตอบ ตามสุตตันตนัยท่านแสดงว่า ความยินดีพอใจในกามคุณอารมณ์ ชื่อว่า กามาสวะ ความยินดีพอใจในรูปฌาน อรูปฌาน และ รูปภพ อรูปภพ ชื่อว่า ภวาสวะ ทั้ง ๒ ประการนี้ องค์ธรรมได้แก่โลภเจตสิก

ส่วนอภิธรรมนัยมีสาธกบาลี ปรากฏอยู่ในธรรมสังคณีพระบาลีว่า

ภวาสโว จตูสุ ทิฏฺฐิคตวิปฺปยุตฺตโลภสหคตจิตฺตุปฺปาเทสุ อุปฺปชฺชติ.

และปรากฏตามอัฏฐสาลินีอรรถกถาว่า

รูปารูปสงฺขาเต กมฺมโต อุปปตฺติโต จ ทุวิเธ ภเว อาสโว ภวาสโว.

แปลเป็นใจความว่า ความยินดีต้องการในรูปภพ อรูปภพ และความยินดีต่อรูปฌาน อรูปฌาน ซึ่งเกิดด้วยโลภทิฏฐิคตวิปปยุตตจิตตุปบาท จัดเป็นภวาสวะ หรืออีกนัยหนึ่งปรากฏตามสังคณีพระบาลีว่า **กามาสโว อฏฺฐสุ โลภสหคตจิตฺตุปฺปาเทสุ อุปฺปชฺชติ** กามาสวะย่อมเกิดขึ้นในโลภสหคตจิตตุปบาททั้ง ๘ และปรากฏตามมูลฎีกาว่า

ปญฺจกามคุณิกราโคติ อุกฺกฏฺฐวเสน วุตฺตํ ภวาสวํ ฐเปตฺวา สพฺโพ โลโภ กามาสโวติ ยุตฺติ สิยา.

แปลเป็นใจความว่า เว้นภวาสวะที่กล่าวไว้แล้วอย่างอุกฤษฏ์เสีย โลภะทั้งหมดควรเรียกว่ากามาสวะ

ถาม ทิฏฐาสวะ หมายความว่ากระไร?

ตอบ ทิฏฐาสวะ หมายความว่า ความยึดถือผิด ทิฏฐิทั้ง ๖๒ ประการ เป็นทิฏฐาสวะทั้งสิ้น ขอให้ดูคำอธิบายในทิฏฐิสัญโญชน์โดยอนุโลม

ถาม อวิชชาสวะ หมายความว่ากระไร?

ตอบ อวิชชาสวะ หมายความว่าสภาพที่ไม่รู้ธรรมะ ๘ ประการ คือ ไม่รู้อริยสัจจ์ ๔ ไม่รู้อดีต ไม่รู้อนาคต ไม่รู้ทั้งอดีตอนาคต และไม่รู้ปฏิจจสมุปบาท เช่นเดียวกับวิจิกิจฉาสัญโญชน์ที่ได้กล่าวมาแล้ว ขอให้ดูคำอธิบายนั้นโดยอนุโลม

ถาม ขอทราบการประหาณอาสวะทั้ง ๔ ด้วยอำนาจแห่งอริยมัคคญาณโดยลำดับ พร้อมทั้งยกหลักฐานแสดงให้ปรากฏด้วย?

ตอบ มีสาธกบาลีอยู่ในวิสุทธิมรรคอรรถกถาว่า

อาสเวสุ ทิฏฺฐาสโว ปฐมญาณวชฺโฌ กามาสโว ตติยญาณวชฺโฌ อิตเร เทฺว จตุตฺถญาณวชฺฌา.

แปลเป็นใจความว่า ทิฏฐาสวะประหาณได้ด้วยโสดาปัตติมัคคญาณ กามาสวะประหาณได้ด้วยอนาคามิมัคคญาณ อาสวะที่เหลืออีก ๒ ประการ (คือ ภาวาสวะ อวิชชาสวะ) ประหาณได้ด้วยอรหัตตมัคคญาณ

อธิบายว่า

แม้ในพระบาลีจะไม่ได้กล่าวถึงพระสกทาคามีก็ตาม พึงเข้าใจว่าพระสกทาคามีบุคคลนอกจากประหาณทิฏฐาสวะได้เท่ากับพระโสดาบันแล้ว ยังสามารถกระทำให้อาสวะอื่นๆ เบาบางลงเช่นเดียวกับกิเลสอื่นๆ เหมือนกัน

จบอาสวะ ๔ ประการ

หมดอายุ 23/02/2566

บทที่ ๑๐
โอฆะ ๔

อวหนนฺติ โอสีทาเปนฺตีติ โอฆา

สภาพที่ท่วมทับสัตว์ทั้งหลายให้จมอยู่ในสังสารวัฏฏ์ ชื่อว่า **โอฆะ**

โอฆะ คือสภาพที่ท่วมทับหรือครอบงำหรือปกคลุมสัตว์ให้จมติดอยู่ในสังสารวัฏฏ์ หรือที่ชื่อว่า โอฆะ เพราะอรรถว่าทำสัตว์ให้จมลง

อุปมาดังมหาสมุทรใหญ่ที่ข้ามได้ยาก และสามารถดึงดูดซึ่งวัตถุสิ่งของทั้งหลายที่ลอยอยู่บนผิวน้ำให้จมลงได้ ด้วยห้วงแห่งวังวนนั้น

อนึ่งท่านอุปมาภพทั้ง ๙ เหมือนมหาสมุทรสาครอันกว้างใหญ่ สภาวะของโลภะ ทิฏฐิ โมหะ เปรียบประดุจห้วงน้ำและวังวน วัตถุที่ถูกดูดให้จมลงเปรียบเหมือนสัตว์ทั้งหลาย

ภพทั้ง ๙ คือ

๑. กามภพ ๒. รูปภพ ๓. อรูปภพ ๔. สัญญาภพ ๕. อสัญญาภพ
๖. เนวสัญญานาสัญญาภพ ๗. เอกโวการภพ ๘. จตุโวการภพ ๙. ปัญจโวการภพ

ถาม โอฆะมีเท่าไร คืออะไรบ้าง ขอให้แสดงพร้อมทั้งชี้สภาวะให้ปรากฏด้วย?

ตอบ โอฆะมี ๔ ประการคือ

๑. **กามโอฆะ** ห้วงน้ำ คือ กามภพ องค์ธรรมได้แก่ โลภเจตสิก

๒. **ภวโอฆะ** ห้วงน้ำ คือ รูปภพ อรูปภพ องค์ธรรมได้แก่ โลภเจตสิก

๓. **ทิฏฐิโอฆะ** ห้วงน้ำ คือ ทิฏฐิ องค์ธรรมได้แก่ ทิฏฐิเจตสิก

๔. **อวิชชาโอฆะ** ห้วงน้ำ คือ อวิชชา องค์ธรรมได้แก่ โมหเจตสิก

ถาม ขอให้แสดงการประหาณโอฆะ ด้วยอำนาจอริยมรรค?

ตอบ พระโสดาบันบุคคล ประหาณทิฏฐิโอฆะได้ด้วยอำนาจโสดาปัตติมัคคญาณ พระอนาคามีบุคคลประหาณกามโอฆะ ได้ด้วยอำนาจอนาคามิมัคคญาณ

ส่วนภวโอฆะ และอวิชชาโอฆะนั้น พระอรหันตบุคคลประหาณได้เด็ดขาดด้วยอรหัตต-มัคคญาณ

คำอธิบายอื่นๆ ดูในอาสวะโดยอนุโลม

จบโอฆะ ๔ ประการ

บทที่ ๑๑
โยคะ ๔

วฏฺฏสมึ สตฺเต โยเชนฺตีติ โยคา

สภาพที่ประกอบสัตว์ให้ติดอยู่ในสังสารวัฏฏ์ ชื่อว่า **โยคะ**

โยคะ คือสภาพที่ประกอบสัตว์ให้ติดอยู่ในสังสารวัฏฏ์ เสมือนวัตถุที่ถูกทาด้วยกาวปะทาบไว้กับฝาผนังฉะนั้น (มีสภาพเหมือนยางเหนียว)

โยคะมี ๔ ประการ คือ

๑. **กามโยคะ** เครื่องประกอบให้ติดอยู่คือ กาม องค์ธรรมได้แก่ โลภเจตสิก

๒. **ภวโยคะ** เครื่องประกอบให้ติดอยู่คือ ภพ องค์ธรรมได้แก่ โลภเจตสิก

๓. **ทิฏฐิโยคะ** เครื่องประกอบให้ติดอยู่คือ ทิฏฐิ องค์ธรรมได้แก่ ทิฏฐิเจตสิก

๔. **อวิชชาโยคะ** เครื่องประกอบให้ติดอยู่คือ อวิชชา องค์ธรรรมได้แก่ โมหเจตสิก

หมายเหตุ

โยคะนี้ องค์ธรรมเหมือนกับโอฆะทุกประการ ต่างกันแต่ชื่อและความหมายเท่านั้น โอฆะอุปมาเหมือนห้วงน้ำที่ทำสัตว์ให้จมอยู่ โยคะอุปมาเหมือนกาวประกอบสัตว์ให้ติดอยู่ ขอให้พิจารณาคำอธิบายที่ได้กล่าวมาในโอฆะโดยอนุโลม

จบโยคะ ๔ ประการ

หมดอายุ 23/02/2566

บทที่ ๑๒
นิวรณ์ ๕

ฌานาทิกำ นิวาเรนฺตีติ นิวรณานิ

สภาพที่ห้ามไว้ซึ่งฌานและมรรคผลเป็นต้น ชื่อว่า **นิวรณ์**

นิวรณ์ คือสภาพเป็นเครื่องกั้นซึ่งกุศลธรรมทั้งหลายมีฌาน มรรค ผล เป็นต้นไม่ให้เกิด และโดยเฉพาะโลกิยฌาน ถึงแม้จะเกิดขึ้นแล้ว ถ้ามีนิวรณ์เกิดขึ้นอีก โลกิยฌานนั้นก็ย่อมเสื่อมไป เว้นแต่โลกุตตรฌาน (ฌานที่ประกอบกับโลกุตตรจิต) และมรรคผลของพระเสขบุคคลเท่านั้น ถึงหากว่าบางขณะนิวรณ์อาจเกิดขึ้นได้ก็ไม่เสื่อม และการห้ามกุศลธรรมของนิวรณ์นี้ ไม่ใช่จะห้ามแต่ฌานและมรรคผลเท่านั้น ถึงแม้กามาวจรกุศลก็ห้ามไม่ให้เกิดด้วย กล่าวโดยสภาวะนิวรณ์นี้เป็นปฏิปักษ์โดยตรงกับสมาธิ

ถาม นิวรณ์มีกี่ประการ คืออะไรบ้าง?

ตอบ นิวรณ์มี ๕ ประการคือ

๑. **กามฉันทนิวรณ์** คือความพอใจในกามคุณอารมณ์ องค์ธรรมได้แก่ โลภเจตสิก

๒. **พยาปาทนิวรณ์** คือความไม่พอใจ องค์ธรรมได้แก่ โทสเจตสิก

๓. **ถีนมิทธนิวรณ์** คือความหดหู่และท้อถอย องค์ธรรมได้แก่ ถีนะ มิทธเจตสิก

๔. **อุทธัจจกุกกุจจนิวรณ์** คือความฟุ้งซ่านรำคาญใจ องค์ธรรมได้แก่ อุทธัจจ กุกกุจจ เจตสิก

๕. **วิจิกิจฉานิวรณ์** คือ ความสงสัยในคุณของพระรัตนตรัย องค์ธรรมได้แก่ วิจิกิจฉา เจตสิก

ถาม กามฉันทนิวรณ์ หมายความว่ากระไร?

ตอบ กามฉันทนิวรณ์ หมายความว่าความพอใจในอารมณ์ต่างๆ ในขณะที่ปฏิบัติสมถะและวิปัสสนากรรมฐาน เช่นในขณะที่ปฏิบัติอยู่นั้นมีจิตคิดอยากได้ฌาน หรือญาณต่างๆ ที่ตนยังไม่ได้นั้นให้เกิดขึ้น พึงสังเกตคำว่ากามฉันทนิวรณ์นี้ ไม่ได้หมายเฉพาะความอยากได้หรือความพอใจในกามคุณอารมณ์เท่านั้น แม้อารมณ์อื่นๆ มีการอยากได้ฌานในขณะปฏิบัติสมถกรรมฐาน หรืออยากได้ญาณต่างๆ ในขณะปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐาน ก็ชื่อว่ากามฉันทนิวรณ์เช่นเดียวกัน

หมดอายุ 23/02/2566

ถาม พยาปาทนิวรณ์ หมายความว่ากระไร?

ตอบ พยาปาทนิวรณ์ มีคำอธิบายเช่นเดียวกับปฏิฆสัญโญชน์ ขอให้ดูคำอธิบายนั้นโดยอนุโลม

ถาม ถีนมิทธนิวรณ์ หมายความว่ากระไร?

ตอบ ถีนมิทธนิวรณ์ ขอให้ดูคำอธิบายในถีนะกิเลสโดยอนุโลม

ถาม วิจิกิจฉานิวรณ์ หมายความว่ากระไร?

ตอบ วิจิกิจฉานิวรณ์ ขอให้ดูคำอธิบายในวิจิกิจฉาสัญโญชน์ โดยอนุโลม

ถาม ขอให้แสดงการประหาณนิวรณ์ทั้ง ๕ ของอริยบุคคลทั้งหลายโดยลำดับแห่งอริยมรรค พร้อมทั้งแสดงหลักฐานให้ปรากฏด้วย?

ตอบ มีสาธกบาลีในวิสุทธิมรรคอรรถกถาว่า

นีวรเณสุ วิจิกิจฺฉานีวรณ

แปลเป็นใจความว่า วิจิกิจฉานิวรณ์ ประหาณได้เด็ดขาดด้วยโสดาปัตติมัคคญาณ กามฉันทะ พยาบาท กุกกุจจะ ประหาณได้เด็ดขาดด้วยอนาคามิมัคคญาณ ถีนมิทธะ อุทธัจจะ ประหาณได้เด็ดขาด ด้วยอรหัตตมัคคญาณ

จบนิวรณ์ ๕ ประการ

หมดอายุ 23/02/2566

บทที่ ๑๓
ปรามาสะ

ธมฺมสภาวํ อติกฺกมิตฺวา อนิจฺจาทิวเสน ปรโต

อามสฺสตีติ = ปรามาโส

สภาพที่ก้าวล่วงสภาวธรรมแล้วยึดถือผิด ด้วยสามารถแห่งการยึดถือรูปนามที่ไม่เที่ยงว่าเที่ยง เป็นต้น ชื่อว่า **ปรามาสะ**

ปรามาสะ คือ ความเข้าใจผิด ความยึดถือผิด องค์ธรรม ได้แก่ ทิฏฐิเจตสิก ซึ่งมีความยึดถือว่า กาย เวทนา จิต ธรรม อันมีสภาพไม่เที่ยงเป็นทุกข์บังคับบัญชาไม่ได้ ไม่มีตัวตน และเป็นสิ่งไม่งาม โดยธรรมดา แต่กลับมีความเข้าใจผิด หรือยึดถือผิด ด้วยอำนาจของปรามาสะ (มิจฉาทิฏฐิ) ว่า รูปนามขันธ์ ๕ เป็นสิ่งเที่ยงแท้ถาวร เป็นความสุขที่น่ายินดี มีอัตตาตัวตนและบังคับบัญชาให้อยู่ในอำนาจของตนได้ และเป็นสิ่งสวยงามเช่นนี้ จึงเป็นความเข้าใจหรือความยึดถือผิด ดังมีสาธกบาลีในวิสุทธิมรรคอรรถกถาว่า

ปรามาโสติ ตสฺส ตสฺส ธมฺมสฺส สภาวํ อติกฺกมฺม ปรโต อภูตสภาวํ อามสนากาเรน ปวตฺตนโต มิจฺฉาทิฏฺฐิยา เอตํ อธิวจนํ.

คำว่า ปรามาสะ นี้ เป็นชื่อของมิจฉาทิฏฐิ เพราะก้าวล่วงสภาวธรรมนั้นๆ แล้วเป็นไปโดยอาการถือผิด คือ ยึดถือของที่ไม่จริงว่าเป็นของจริง

ในการประหาณปรามาสะด้วยอำนาจอริยมรรคนี้ มีสาธกบาลีซึ่งปรากฏในวิสุทธิมรรคอรรถกถาว่า

ปรามาโส ปมญาณวชฺโฌ.

แปลเป็นใจความว่าปรามาสะนี้ ประหาณได้เด็ดขาดด้วยโสดาปัตติมัคคญาณ

อธิบายว่า

ความเห็นผิดจากสภาพที่แท้จริงของรูปธรรมนามธรรมนี้ มีได้เพราะอำนาจของมิจฉาทิฏฐิ ซึ่งถูกประหาณโดยเด็ดขาดด้วยอำนาจแห่งโสดาปัตติมัคคญาณ ฉะนั้น จึงไม่จำเป็นที่จะกล่าวถึงอริยมรรคเบื้องบนต่อไปอีก ขอให้ดูคำอธิบายใน สีลัพพตปรามาสะประกอบด้วย

จบปรามาสะ

หมดอายุ 23/02/2566

บทที่ ๑๔
อุปาทาน ๔

ภุสๆ อุปาทิยนฺตีติ อุปาทานานิ

สภาพที่ยึดมั่นในอารมณ์ ชื่อว่า **อุปาทาน**

อุปาทาน คือสภาพที่มีความยึดมั่นในอารมณ์ทั้งหลายมีรูปารมณ์ เป็นต้น ซึ่งเป็นไปในภพทั้ง ๙ ตามสมควรแก่การที่จะยึดได้ในภพนั้นๆ

อุปาทานนี้ อุปมาดุจงูที่แสวงหาเหยื่อ ในขณะที่จับกบได้และอมไว้ในปากเพื่อจะกลืนเป็นอาหารของตน ย่อมมีความยึดมั่นว่ากบนั้นเป็นอาหารของตน ยากที่จะบังคับให้งูปล่อยกบนั้นออกจากปากได้ ฉันใด สภาวะของอุปาทานก็มีความยึดมั่นในกามคุณอารมณ์ และในภพต่างๆ มีกามภพ รูปภพ และอรูปภพ เป็นต้น ในขณะที่กำลังปรากฏเป็นอุปปัตติภพแห่งตนฉะนั้น

ถาม อุปาทานมีกี่ประเภท คืออะไรบ้าง และมีองค์ธรรมอย่างไร?

ตอบ อุปาทาน มี ๔ คือ

๑. **กามุปาทาน** ความยินดีในกาม องค์ธรรมได้แก่ โลภเจตสิก

๒. **สีลัพพตุปาทาน** ความยินดีในวัตรปฏิบัติที่ผิด องค์ธรรมได้แก่ ทิฏฐิเจตสิก

๓. **ทิฏฐุปาทาน** ความยินดีโดยทิฏฐิความเห็นผิด องค์ธรรมได้แก่ ทิฏฐิเจตสิก

๔. **อัตตวาทุปาทาน** ความยินดีในอัตตภาพ (ยึดถือว่ามีตัวตน) องค์ธรรมได้แก่ ทิฏฐิเจตสิก

ถาม ขอให้แสดงสภาพกามุปาทาน?

ตอบ มีสาธกบาลีแสดงไว้ในวิสุทธิมรรคอรรถกถาว่า

อุปาทาเนสุ สพฺเพสุปิ โลกิยธมฺมานำ วตฺถุ กามวเสน กามาติ อาคตตฺตา รูปารูปราโคปิ กามุปาทาเน ปตติ.

แปลเป็นใจความว่า โลกิยอารมณ์ทั้งหลายชื่อว่า วัตถุกามเพราะฉะนั้นรูปราคะ อรูปราคะก็ย่อมเข้าอยู่ในวัตถุกาม ซึ่งเป็นกามุปาทานทั้งสิ้น

ถาม ขอให้แสดงสภาพของสีลัพพตุปาทานต่อไป?

หมดอายุ 23/02/2566

ตอบ สีลัพพตุปาทาน คือ ความยึดมั่นถือมั่นในการประพฤติวัตรปฏิบัติที่ผิด

ถาม ขอให้แสดงสภาพของอัตตวาทุปาทาน?

ตอบ สักกายทิฏฐิ ๒๐ ชื่อว่า อัตตทิฏฐิ และอัตตทิฏฐินี้ก็คืออัตตวาทุปาทาน สักกายทิฏฐิ ๒๐ คือ การเพ่งรูปนามขันธ์ ๕ โดยความยึดมั่นถือมั่นอันผิดจากความเป็นจริง ทั้งนี้เพราะยากที่บุคคลจะพิจารณาเห็นได้เพราะเป็นความเคยชินมาตลอด สังสารวัฏฏ์ที่ผ่านมาแล้ว

สักกายทิฏฐิ ๒๐ ปรากฏในธัมมสังคณีพระบาลี นิเขปกัณฑ์ (ทสฺสนติก) ดังต่อไปนี้ คือ

รูปขันธ์

๑. **รูปี อตฺตโต สมนุปสฺสติ**	ยึดถือว่า	รูปเป็นเรา
๒. **รูปวนฺตำ วา อตฺตานำ**	ยึดถือว่า	เราเป็นรูป
๓. **อตฺตนิ วา รูปี**	ยึดถือว่า	ในเรามีรูป
๔. **รูปสฺมึ วา อตฺตานำ**	ยึดถือว่า	ในรูปมีเรา

เวทนาขันธ์

๑. **เวทนำ อตฺตโต สมนุปสฺสติ**	ยึดถือว่า	เวทนาเป็นเรา
๒. **เวทนาวนฺตำ วา อตฺตานำ**	ยึดถือว่า	เราเป็นเวทนา
๓. **อตฺตนิ วา เวทนำ**	ยึดถือว่า	ในเรามีเวทนา
๔. **เวทนาย วา อตฺตานำ**	ยึดถือว่า	ในเวทนามีเรา

สัญญาขันธ์

๑. **สญฺญำ อตฺตโต สมนุปสฺสติ**	ยึดถือว่า	สัญญาเป็นเรา
๒. **สญฺญาวนฺตำ วา อตฺตานำ**	ยึดถือว่า	เราเป็นสัญญา
๓. **อตฺตนิ วา สญฺญำ**	ยึดถือว่า	ในเรามีสัญญา
๔. **สญฺญาย วา อตฺตานำ**	ยึดถือว่า	ในสัญญามีเรา

สังขารขันธ์

๑. **สงฺขาเร อตฺตโต สมนุปสฺสติ**	ยึดถือว่า	สังขารเป็นเรา
๒. **สงฺขารวนฺตำ วา อตฺตานำ**	ยึดถือว่า	เราเป็นสังขาร
๓. **อตฺตนิ วา สงฺขาเร**	ยึดถือว่า	ในเรามีสังขาร
๔. **สงฺขาเรสุ วา อตฺตานำ**	ยึดถือว่า	ในสังขารมีเรา

หมดอายุ 25/09/2566

วิญญาณขันธ์

๑. **วิญฺญาณํ อตฺตโต สมนุปสฺสติ**	ยึดถือว่า	วิญญาณเป็นเรา
๒. **วิญฺญาณวนฺตํ วา อตฺตานํ**	ยึดถือว่า	เราเป็นวิญญาณ
๓. **อตฺตนิ วา วิญฺญาณํ**	ยึดถือว่า	ในเรามีวิญญาณ
๔. **วิญฺญาณสฺมึ วา อตฺตานํ**	ยึดถือว่า	ในวิญญาณมีเรา

รวมเป็นการยึดถือผิดในขันธ์ ๕ ขันธ์ละ ๔ นัย จึงรวมเป็นสักกายทิฏฐิ ๒๐ ประการ

ถาม ขอให้แสดงสภาพของทิฏฐุปาทานต่อไป?

ตอบ สำหรับทิฏฐุปาทานนี้ คือมิจฉาทิฏฐิทั้งหลาย ที่นอกจาก สีลัพพตุปาทาน และอัตตวาทุปาทานแล้ว เป็นทิฏฐุปาทานทั้งสิ้น ขอให้ดูสีลัพพตปรามาสกายคันถะประกอบด้วย

ถาม ขอได้แสดงการประหาณอุปาทาน ด้วยอำนาจแห่งอริยมัคคญาณ พร้อมทั้งยกสาธกบาลีให้ปรากฏด้วย

ตอบ มีสาธกบาลี ปรากฏในวิสุทธิมรรคอรรถกถาว่า

ตสฺมา ตํ จตุตฺถญาณวชฺฌํ เสสานิ ปฐมญาณวชฺฌานิ.

แปลเป็นใจความว่า กามุปาทานประหาณได้โดยอรหัตตมัคคญาณ อุปาทานที่เหลือ ๓ (คือ สีลัพพตุปาทาน อัตตวาทุปาทาน ทิฏฐุปาทาน) ประหาณได้ด้วยโสดาปัตติมัคคญาณ

จบอุปาทาน ๔ ประการ

หมดอายุ 23/02/2566

บทที่ ๑๕
อนุสัย ๗

อนุ อนุ เสนฺตีติ อนุสยา

สภาพที่นอนเนื่องอยู่ในสันดานของสัตว์ทั้งหลาย ชื่อว่า **อนุสัย**

อนุสัยนี้ คือธรรมชาติที่เป็นกิเลสชนิดหนึ่ง ซึ่งนอนเนื่องอยู่ในสันดานของสัตว์ทั้งหลาย ตั้งแต่เริ่มปฏิสนธิ จะเป็นพวกที่ปฏิสนธิด้วยทั้งรูปทั้งนามก็ดี หรือจะเป็นพวกที่ปฏิสนธิด้วยนามอย่างเดียว หรือรูปอย่างเดียวก็ดี อนุสัยกิเลสนี้ย่อมมีอยู่ในสัตว์นั้นๆ ตั้งแต่เริ่มปฏิสนธิมาแล้วทั้งนั้น และจะมีอยู่ตลอดไปจนถึงจุติ อุปมาเหมือนเมล็ดมะม่วงซึ่งย่อมมีพืชสำหรับที่จะเกิดเป็นต้น เป็นกิ่งก้านสาขาและใบมะม่วง ตลอดจนผลมะม่วงอยู่ในเมล็ดนั้น เมื่อได้รับการเพาะปลูกให้เหมาะสมแล้ว ลำต้นกิ่งก้านสาขาตลอดจนใบและผลมะม่วงย่อมเกิดขึ้นได้ฉันใด อนุสัยกิเลสที่นอนเนื่องอยู่ในสันดานของสัตว์ทั้งหลายก็อุปไมยฉันนั้น แต่อนุสัยกิเลสนี้เป็นกิเลสชนิดที่ละเอียดมาก ฉะนั้นจึงไม่แสดงอาการใดๆ ให้ปรากฏ

อีกนัยหนึ่ง

อนุรูปิ การณ์ ลภิตฺวา เสนฺติ อุปฺปชฺชนฺตีต = อนุสยา

สภาพใดย่อมเกิดขึ้นเมื่อมีอารมณ์มากระทบ สภาพนั้น ชื่อว่า **อนุสัย**

อนุสัยที่นอนเนื่องอยู่ในสันดานของสัตว์ทั้งหลายนั้น ในขณะที่ยังไม่มีอารมณ์มากระทบก็ไม่อาจสังเกตได้ว่ามีอยู่ ต่อเมื่อมีอารมณ์มากระทบ จึงจะปรากฏอาการขึ้น อุปมาเหมือนงูดุที่นอนหลับอยู่ ขณะที่ยังไม่มีสิ่งใดมากระทบงูนั้นก็จะหลับเรื่อยไปโดยไม่ปรากฏอาการใดๆ เลย ต่อเมื่อมีสิ่งใดมากระทบงูนั้นก็จะยกศีรษะขึ้นตวัดฉกทันที

ในขณะที่งูนั้นหลับอยู่โดยไม่ปรากฏอาการใดๆ นั้น ย่อมไม่ปรากฏเวลาเริ่มต้น เวลาตั้งอยู่หรือเวลาดับไป เพราะอนุสัยกิเลสนี้ย่อมนอนเนื่องอยู่ในสันดานของสัตว์ตั้งแต่ปฏิสนธิเป็นต้นมาจนถึงจุติดังกล่าวแล้ว ฉะนั้นอนุสัยกิเลสนี้จึงไม่มี อุปปาทะ ฐิติ ภังคะ

แต่เมื่อมีสิ่งใดมากระทบและงูนั้นยกศีรษะขึ้นตวัดฉกแล้ว ย่อมมีอาการดังกล่าวปรากฏขึ้น เมื่อมีปรากฏกาลแห่งการเกิดขึ้นแล้ว กาลแห่งการตั้งอยู่และกาลแห่งการดับไปก็ย่อมมีเป็นธรรมดา อุปมาว่าเมื่องูยกศีรษะขึ้นนี้ เมื่อกล่าวถึงลักษณะของกิเลส ย่อมเปลี่ยนฐานะจากอนุสัยไปเป็นปริยุฏฐานกิเลส อันเป็นกิเลสอย่างกลางแล้ว ฉะนั้น ปริยุฏฐานกิเลสจึงมีอุปปาทะ ฐิติ ภังคะ

พิมพ์ล่าสุด 23/02/2566

ต่อจากนั้นเมื่องูนั้นเปลี่ยนจากอาการที่ตวัดฉก เป็นการกัดสิ่งใดสิ่งหนึ่งแล้วเมื่อกล่าวถึงลักษณะของกิเลส ก็เปลี่ยนไปจากปริยุฏฐานกิเลส เป็นวีติกกมกิเลส กิเลสอย่างหยาบทันที และกิเลสอย่างหยาบนี้ ก็มีอุปปาทะ ฐิติ ภังคะ เช่นเดียวกัน

รวมความว่า สภาพของกิเลสนั้นมี ๓ ชั้น กิเลสอย่างละเอียด ชื่อว่า อนุสัย กิเลสนี้นอกจากพระอรหันต์แล้วย่อมมีนอนเนื่องอยู่ในสันดานของสัตว์ทั้งหลาย ตั้งแต่ปฏิสนธิจนถึงจุติ จึงกล่าวได้ว่าไม่มีอุปปาทะ ฐิติ ภังคะ แต่ไม่ปรากฏอาการให้เกิดความรู้สึกขึ้นโดยประการใดเลย

กิเลสอย่างกลางชื่อว่า ปริยุฏฐานกิเลส เป็นกิเลสที่เกิดขึ้นเมื่อมีอารมณ์มากระทบ จึงมีอุปปาทะ ฐิติ ภังคะ แต่ก็เป็นเพียงคิดอยู่ในใจ ไม่ได้แสดงอาการใดๆ ออกมาทางกายวาจาเลย

กิเลสอย่างหยาบชื่อว่า วีติกกมกิเลส เป็นกิเลสที่แสดงออกมาทางกาย วาจา ฉะนั้น จึงมีอุปปาทะ ฐิติ ภังคะ และเป็นกิเลสที่ถึงล่วงอกุศลกรรมบถได้

อนุสัยมี ๗ ประการ คือ

๑. ทิฏฐานุสัย	องค์ธรรมได้แก่	ทิฏฐิเจตสิก
๒. วิจิกิจฉานุสัย	องค์ธรรมได้แก่	วิจิกิจฉาเจตสิก
๓. กามราคานุสัย	องค์ธรรมได้แก่	โลภเจตสิก
๔. ปฏิฆานุสัย	องค์ธรรมได้แก่	โทสเจตสิก
๕. มานานุสัย	องค์ธรรมได้แก่	มานเจตสิก
๖. ภวราคานุสัย	องค์ธรรมได้แก่	โลภเจตสิก
๗. อวิชชานุสัย	องค์ธรรมได้แก่	โมหเจตสิก

กิเลสมี ๓ ชั้น คือ อนุสัยกิเลส ปริยุฏฐานกิเลส วีติกกมกิเลส ดังกล่าวแล้ว การประหาณวีติกกมกิเลสย่อมประหาณได้ด้วยศีล การประหาณปริยุฏฐานกิเลสย่อมประหาณได้ด้วยสมาธิ การประหาณอนุสัยกิเลสย่อมประหาณได้ด้วยมัคคจิต ดังมีพระบาลีปรากฏในวิสุทธิมรรคอรรถกถาว่า

อนุสฺสเยสุ ทิฏฺฐิวิจิกิจฺฉานุสฺสยา ปฐมญาณวชฺฌา กามราคปฏิฆานุสฺสยา ตติยญาณวชฺฌามานภวราคา วิชฺชานุสฺสยา จตุตฺถญาณวชฺฌา.

แปลเป็นใจความว่า ทิฏฐานุสัยและวิจิกิจฉานุสัย ประหาณได้ด้วยโสดาปัตติมัคคญาณ กามราคานุสัยและปฏิฆานุสัย ประหาณได้ด้วยอนาคามิมัคคญาณ มานานุสัย ภวราคานุสัย วิชชานุสัย ประหาณได้ด้วยอรหันตมัคคญาณ

หมดอายุ 23/02/2566

จบอนุสัย ๗ ประการ

บทที่ ๑๖

มละ ๓

มละ คือ ความเศร้าหมองอันได้แก่อกุศลมูล ๓ คือ โลภะ โทสะ และโมหะ มีสาธกบาลีปรากฏในวิสุทธิมรรคอรรถกถาว่า

มลาติ เตลญฺชนกลลํ วิย อสญฺจ อสุทฺธตฺตา อญฺเญสญฺจ อสุทฺธภาวกรณโต โลภโทสโมหาทโย.

แปลเป็นใจความว่า ความเศร้าหมองสกปรกโสโครกอันเกิดจากเปลือกตมที่มีกลิ่นเหม็นอันเป็นของปฏิกูลน่ารังเกียจฉันใด ความเศร้าหมองอันกอปรด้วยมลทิน โทษของมละทั้ง ๓ ก็มีอุปไมยฉันนั้น

มละทั้ง ๓ คือ โลภมูล โทสมูล โมหมูลนี้ ทำให้เกิดความเศร้าหมองสกปรกโสโครกดุจดังน้ำมันชนิดหนึ่งสำหรับใช้ทาเท้า ซึ่งทำให้ผิวหนังเกิดความสกปรก เป็นที่จับเกรอะกรังของฝุ่นและละอองธุลีต่างๆ

ในการประหาณมละทั้ง ๓ มีสาธกบาลีในวิสุทธิมรรคอรรถกถาแสดงว่า

มเลสุ โทสมลํ ตติยญาณวชฺฌ อิตฺรานิ จตุตฺถญาณวชฺฌานิ.

แปลเป็นใจความว่า โทสมละประหาณได้ด้วยอนาคามิมัคคญาณ มละอีก ๒ ประการประหาณได้ด้วยอรหัตตมัคคญาณ

อธิบายว่า

โทสมละ	องค์ธรรมได้แก่ โทสเจตสิก	จึงประหาณได้ด้วย อนาคามิมัคคญาณ
โลภมละ	องค์ธรรมได้แก่ โลภเจตสิก	จึงประหาณได้ด้วย อรหัตตมัคคญาณ
โมหมละ	องค์ธรรมได้แก่ โมหเจตสิก	จึงประหาณได้ด้วย อรหัตตมัคคญาณ

จบมละ ๓ ประการ

หมดอายุ 23/02/2566

บทที่ ๑๗

อกุศลกรรมบถ ๑๐

อกุศลกรรมบถ หมายความว่า สภาพที่เป็นเหตุซึ่งจะให้ผลเป็นทุกข์ในอบายภูมิ ผู้ที่ประพฤติล่วงองค์แห่งกรรมบถ ย่อมไปสู่อบายทุคติแน่นอน แต่ถ้าการกระทำนั้นไม่ถึงล่วงองค์ คือ ไม่ครบองค์กรรมบถก็จัดเป็นอกุศลธรรมที่เป็นโทษ แต่ไม่ถึงกับนำส่งอบายภูมิ

อกุศลกรรมบถ ๑๐ คือ

๑. ปาณาติบาต	การกระทำชีวิตสัตว์ให้แตกดับ
๒. อทินนาทาน	การลักสิ่งของของผู้อื่นที่เจ้าของเขาไม่ได้ให้
๓. กาเมสุมิจฉาจาร	การประพฤติผิดประเวณี
๔. มุสาวาท	การกล่าววาจาที่ไม่เป็นจริง
๕. ปิสุณวาจา	การกล่าววาจาส่อเสียดยุยง
๖. ผรุสวาจา	การกล่าววาจาหยาบ
๗. สัมผัปปลาปะ	การกล่าววาจาเพ้อเจ้อ
๘. อภิชฌา	ความโลภอยากได้สิ่งของของผู้อื่น
๙. พยาบาท	ความปองร้ายผู้อื่น
๑๐. มิจฉาทิฏฐิ	ความเห็นผิด

ดังมีสาธกบาลีแสดงไว้ในอัฏฐสาลินีอรรถกถาว่า

ปาณาติปาโต อทินฺนาทานำ กาเมสุมิจฉาจาโร มุสาวาโท ปิสุณาวาจา ผรุสวาจา สมฺผปฺปลาโป อภิชฺฌา พฺยาปาโท มิจฺฉาทิฏฺฐิติ อิเม ปน ทส อกุสลกมฺมปถานาม.

๑. ปาณาติบาต

ปาณสฺส อติปาโต ปาณาติปาโต

สภาพที่กระทำชีวิตสัตว์ให้แตกดับ ชื่อว่า **ปาณาติบาต**

ปาณ นี้ กล่าวโดยโวหารชื่อว่า สัตว์ กล่าวโดย ปรมัตถสภาวะ ชื่อว่า ชีวิต ได้แก่รูปชีวิตินทรีย์ นามชีวิตินทรีย์

หมดอายุ 23/02/2566

ปาณาติบาต คือการกระทำชีวิตสัตว์ให้แตกดับไปก่อนกาลอันจะเป็นไปตามสภาพของรูปนามนั้น การกระทำชีวิตสัตว์ให้แตกดับไปนั้น อาจกระทำได้ด้วยกายปโยคะ คือการประหาณ

สัตว์นั้นด้วยตนเองก็ได้ หรือการกระทำด้วยวจีปโยคะ การสั่งให้ผู้อื่นประหาณก็ได้ ทั้ง ๒ ประการนี้ โดยอำนาจของวธกเจตนา ส่วนการกระทำอย่างใดจะมีโทษหนักเบากว่ากันอย่างไรนั้น มีสาธกบาลีในอัฏฐสาลินีอรรถกถาว่า

โส คุณวิรหิเตสุ ติรจฺฉานคตาทีสุ ปาเณสุ ขุทฺทเกปาเณ อปฺปสาวชฺโชมหาสรีเร มหาสาวชฺโช (กสฺมา) ปโยคมหนฺตตาย ปโยคสมตฺเตปิ วตฺถุมหนฺตตาย.

แปลเป็นใจความว่าสัตว์ที่ปราศจากคุณ คือสัตว์ติรัจฉานต่างๆ การฆ่ามีโทษน้อย และสัตว์ที่มีร่างกายเล็กมีโทษน้อย สัตว์ที่มีร่างกายใหญ่มีโทษมาก เพราะเหตุว่าสัตว์ที่มีร่างกายใหญ่ ต้องมีความพยายามในการฆ่ามากกว่า จึงมีโทษมากกว่า แต่ถ้าความพยายามเท่าๆ กัน สัตว์ที่มีร่างกายใหญ่ ย่อมมีโทษมากเพราะมีชีวิตกลาปมาก

ส่วนการฆ่ามนุษย์นั้น จะมีโทษมากหรือน้อยย่อมแล้วแต่ผู้ที่ถูกฆ่านั้นมีคุณธรรมมากหรือน้อย ผู้ที่มีคุณธรรมน้อยก็มีโทษน้อย ผู้ที่มีคุณธรรมมากก็มีโทษมาก ถ้าร่างกายและคุณธรรมเท่ากัน การที่จะมีโทษมากหรือน้อยย่อมเป็นไปตามกิเลสและความพยายามของผู้ฆ่า ว่ามีกำลังอ่อนหรือแรง ถ้าผู้ฆ่ามีกิเลสอ่อน คือความตั้งใจน้อยและความพยายามน้อย ก็มีโทษน้อย ถ้าผู้ฆ่ามีความตั้งใจแรงและใช้ความพยายามมาก ก็มีโทษมาก ดังมีสาธกบาลีในอัฏฐสาลินีอรรถกถาว่า

คุณวนฺเตสุ มนุสฺสาทีสุ อปฺปคุเณ อปฺปสาวชฺโช มหาคุเณ มหาสาวชฺโช สรีรคุณานำ ปน สมภาเว สติ กิเลสานำ อุปฺปกฺกมานำ จ มุทุตาย อปฺปสาวชฺโช ติพฺพตาย มหาสาวชฺโชติ เวทิตพฺโพ.

อนึ่งการฆ่ามนุษย์นี้ ถ้ามีมนุษย์ที่ถูกฆ่านั้นเป็นบิดามารดาของผู้ฆ่าและผู้ฆ่าก็เป็นมนุษย์ด้วยกันก็ดี หรือผู้ถูกฆ่าเป็นพระอรหันต์ก็ดี กรรมที่กระทำนั้นชื่อว่า อนันตริยกรรม ย่อมให้ผลนำไปสู่อบายในระหว่างจุติโดยแน่นอน อนันตริยกรรมนี้มี ๕ ประการ คือ

๑. มาตุฆาต ฆ่ามารดา
๒. ปิตุฆาต ฆ่าบิดา
๓. อรหันตฆาต ฆ่าพระอรหันต์
๔. โลหิตุปบาท ทำร้ายพระพุทธเจ้าจนถึงห้อพระโลหิต
๕. สังฆเภท ยุยงสงฆ์ให้แตกกัน

แต่จะกล่าวในที่นี้เฉพาะบางประการที่เกี่ยวกับปาณาติบาตเท่านั้น คือในการฆ่ามารดาบิตานั้น ถ้ามารดาบิดาเป็นมนุษย์และผู้ฆ่าก็เป็นมนุษย์ด้วยกันแล้ว ถึงแม้ผู้ฆ่าจะไม่รู้ว่า ผู้ที่ตนฆ่านั้นเป็นมารดาบิดา การฆ่านั้นก็เป็นอนันตริยกรรม หรือถึงแม้ว่าตนตั้งใจจะฆ่าผู้อื่น แต่ไปถูกบิดามารดาตาย ก็เป็นอนันตริยกรรมเหมือนกัน แต่ถ้าผู้ฆ่าเป็นมนุษย์ มารดาบิดาไม่ใช่มนุษย์ก็ดี หรือ

หมดอายุ 23/02/2566

มารดาบิดาเป็นมนุษย์ แต่ผู้ฆ่าไม่ใช่มนุษย์ก็ดี หรือการกระทำกรรมนั้นเกิดขึ้นโดยไม่มีวธกจิตคือเจตนาจะฆ่าก็ดี กรรมเหล่านี้ไม่ชื่อว่าอนันตริยกรรม แต่ก็เป็นบาปหนักใกล้กับอนันตริยกรรมเหมือนกัน

ปาณาติบาต มีองค์กรรมบถ ๕ ประการ ถ้าผู้กระทำปาณาติบาตประกอบกรรมนั้นครบองค์กรรมบถแล้ว ย่อมเป็นอปายคมนียะ ให้ผลเป็นชนกกรรม นำปฏิสนธิไปในอบายภูมิ ถ้าไม่ครบองค์ ๕ ประการก็ไม่เป็นอปายคมนียะ แต่ก็เป็นอกุศลทุจริตให้ผลในปวัตติกาลได้ องค์กรรมบถ ๕ ประการนั้น มีสาธกบาลีแสดงไว้ในอัฏฐสาลินีอรรถกถาว่า

ตสฺส ปญฺจ สมฺภารา โหนฺติ ปาโณ ปาณสญฺญิตา วธกจิตฺตํ อุปปกฺกโมเตน มรณนฺติ.

องค์กรรมบถ ๕ ประการ

๑. ปาโณ	สัตว์นั้นมีชีวิต
๒. ปาณสญฺญิตา	รู้ว่าเป็นสัตว์มีชีวิต
๓. วธกจิตฺตํ	มีจิตคิดจะฆ่า
๔. อุปปกฺกโม	ได้กระทำความเพียรเพื่อจะฆ่า
๕. เตน มรณํ	สัตว์นั้นตายเพราะความพยายามนั้น

อนึ่ง การกระทำเพื่อล่วงซึ่งองค์แห่งปาณาติบาตนี้ ต้องประกอบด้วยปโยคะอย่างใดอย่างหนึ่งใน ๖ ประการนี้ คือ

๑. สาหตฺถิกปโยค	การสังหารด้วยตนเอง
๒. อาณตฺติกปโยค	ใช้ผู้อื่นสังหาร
๓. นิสฺสคฺคิยปโยค	ปล่อยอาวุธไปสังหาร
๔. ถาวรปโยค	สังหารด้วยเครื่องประหารที่ทำไว้ก่อน เช่น ขุดหลุมพราง เป็นต้น
๕. วิชฺชามยปโยค	สังหารด้วยวิชา มีการใช้เวทมนต์และยันต์ เป็นต้น
๖. อิทฺธิมยปโยค	สังหารด้วยฤทธิ มีกัมมยิทธิ เป็นต้น

การล่วงปาณาติบาตนี้ โดยมากเป็นกายกรรม ดังมีสาธกบาลีในอภิธัมมัตถสังคหอรรถกถาว่า

ปาณาติปาโต อทินฺนาทานํ กาเมสุมิจฺฉาจาโร เจติ กายวิญฺญตฺติสงฺขาเต กายทฺวาเร พาหุลวตฺติโต กายกมฺมํ นาม.

หมดอายุ 23/02/2566

อีกประการหนึ่ง ปัญหาว่าผู้กระทำอนันตริยกรรม โดยการฆ่ามารดาและบิดาทั้ง ๒ ในชาติเดียวกันนั้น กรรมอันเกิดจากมาตุฆาตหรือปิตุฆาตจะเป็นฝ่ายให้ผล ปัญหานี้แก้ว่า ถ้ามารดาและบิดามีศีลธรรมเสมอกัน หรือไม่มีศีลธรรมเสมอกัน กรรมฝ่ายมาตุฆาตเป็นผู้ให้ผล เพราะธรรมดามารดาย่อมมีอุปการคุณมากกว่าบิดา ถ้ามารดาบิดามีศีลธรรมไม่เสมอกัน ฝ่ายใดมีศีลธรรมสูงกว่า กรรมอันเกิดจากการฆ่าฝ่ายนั้นเป็นผู้ให้ผล

สำหรับการฆ่าพระอรหันต์นั้น มีปัญหาว่าในขณะที่ผู้ฆ่าพยายามกระทำการฆ่าอยู่นั้น บุคคลผู้จะถูกฆ่ายังไม่ได้เป็นพระอรหันต์ แต่ก่อนที่ผู้ถูกฆ่าจะตายนั้นได้เป็นพระอรหันต์ก่อนแล้วจึงตายดังนี้ กรรมอันนี้ก็ชื่อว่าอนันตริยกรรมเช่นเดียวกัน

สำหรับโลหิตุปบาท เช่นที่พระเทวทัตลอบทำร้ายพระพุทธเจ้า ด้วยการกลิ้งก้อนหินจากยอดภูเขาคิชฌกูฏ โดยหวังจะให้ทับพระพุทธเจ้าให้ปรินิพพานนั้น ถ้าว่าตามองค์กรรมของปาณาติบาตก็ไม่ครบองค์ เพราะขาดองค์ เตน มรณ์ แต่ที่เป็นอนันตริยกรรมนั้น เพราะการกระทำดังนี้ย่อมครบองค์กรรมบถของพยาบาท ดังมีสาธกบาลีแสดงไว้ในธัมมสังคณีอนุฏีกาว่า

มรณาธิปฺปาเย ปน สติ อตฺถสิทฺธิตทภาเวสุ ปาณาติปาตา พฺยาปาทา จ โหนฺติ.

แต่เมื่อความประสงค์จะให้ตายมีอยู่ ถึงจะไม่สำเร็จประโยชน์ก็จัดเป็นปาณาติบาต และพยาบาทได้

จบปาณาติบาต

๒. อทินนาทาน

อทินฺนสฺส อาทานำ อทินฺนาทานำ

การที่ถือเอาสิ่งของที่เจ้าของเขาไม่ได้ให้ ชื่อว่า **อทินนาทาน**

อทินนาทาน ได้แก่การลักหรือขโมยเอาทรัพย์สมบัติของผู้อื่นที่มีเจ้าของหวงแหน ซึ่งมิได้บอกอนุญาตให้ โดยกายปโยคะก็ดี วจีปโยคะก็ดี อันเป็นไปด้วยอำนาจของเถยยเจตนา

โทษของอทินนาทานนี้ จะมากหรือน้อย ก็แล้วแต่ทรัพย์ที่ทำการขโมยนั้น ถ้าทรัพย์นั้นมีราคาน้อยก็มีโทษน้อย ถ้าทรัพย์นั้นมีราคามากก็มีโทษมาก ถ้าทรัพย์นั้นมีค่าเสมอกัน ทรัพย์ที่เจ้าของเป็นผู้เจริญด้วยคุณธรรมก็มีโทษมาก ทรัพย์ที่เจ้าของเป็นผู้ด้อยคุณธรรมก็มีโทษน้อย ดังมีสาธกบาลีในอัฏฐสาลินีอรรถกถาว่า

ตำ หีเน ปรสนฺตเก อปฺปสาวชฺชำ ปณีเต มหาสาวชฺชำ (กสฺมา) วตฺถุปณีตตาย วตฺถุสมฺเตสติ คุณาธิกานำ สนฺตเก วตฺถุสฺมึ มหาสาวชฺชำ ตำ ตำ คุณาธิกำ อุปฺปาทาย ตโต ตโต หีนคุณสฺส สนฺตเก วตฺถุสฺมึ อปฺปสาวชฺชำ.

อทินนาทานมีองค์กรรมบถ ๕ ประการ ถ้าผู้กระทำอทินนาทานประกอบกรรมนั้นครบองค์กรรมบถแล้ว ย่อมเป็น อปายคมนียะ ให้ผลเป็นชนกกรรม นำปฏิสนธิไปในอบายภูมิ ถ้าไม่ครบองค์ ๕ ประการก็ไม่เป็นอปายคมนียะ แต่ก็เป็นอกุศลทุจริตให้ผลในปวัตติกาลได้ องค์กรรมบถ ๕ ประการนั้น มีสาธกบาลีแสดงไว้ในอัฏฐสาลินีอรรถกถาว่า

ตสฺส ปญฺจ สมฺภารา โหนฺติ ปรปริคฺคหิตํ ปรปริคฺคหิตสญฺญิตา เถยฺยจิตฺตํ อุปฺปกฺกโมเตน หรณนฺติ.

องค์กรรมบถ ๕ ประการ คือ

๑. ปรปริคฺคหิตํ	ทรัพย์นั้นมีเจ้าของหวงแหน
๒. ปรปริคฺคหิตสญฺญิตา	รู้ว่ามีเจ้าของหวงแหน
๓. เถยฺยจิตฺตํ	มีจิตคิดจะลัก
๔. อุปปกฺกโม	ทำความพยายามเพื่อจะลัก
๕. เตน หรณํ	นำทรัพย์นั้นมาด้วยความพยายามนั้น

นอกจากองค์กรรมบท ๕ ประการนี้แล้ว ยังมีปโยคะอีก ๖ ประการ เช่นเดียวกับปโยคะของปาณาติบาตเหมือนกัน การกระทำอทินนาทาน ก็ต้องประกอบด้วยปโยคะอย่างใดอย่างหนึ่งจะเว้นเสียมิได้เช่นเดียวกัน ขอให้ดูคำอธิบายในบทปาณาติบาต

จบอทินนาทาน

๓. กาเมสุมิจฉาจาร

กาเมสุมิจฺฉาจาโร

ความประพฤติผิดในกาม ชื่อว่า **กาเมสุมิจฉาจาร**

กาเมสุมิจฉาจาร หมายความว่า กระทำการก้าวล่วง อคมนิยวัตถุ (วัตถุที่ไม่ควรล่วง) ๒๐ ประการ โดยมิจฉาเจตนา ดังมีสาธกบาลีในธัมมสังคณีอรรถกถาว่า

ตตฺถ อคมนิยฏฺฐฺยิตาสารกฺขา สปริทณฺฑาติ มาตุรกฺขิตา ตโย ทส ธนกฺกีตา ฉนฺทวาสินีโภควาสินีปฏวาสินี โอทปตฺตกินี โอภฏจุมฺพฏา ทาสี จ ภริยา กมฺมการี จ ภริยา ธชาหฏา มุหุตฺติกาติ เอตา ธนกฺกีตาทโย ทสาติ วีสติสสอิตฺถิโย. อิทํ อคมนิยฏฺฐานํ นาม.

หมดอายุ 23/02/2566

อคมนิยวัตถุ ๒๐ คือ

๑. มาตุรกฺขิตา	หญิงที่อยู่ในอารักขาของมารดา
๒. ปิตุรกฺขิตา	หญิงที่อยู่ในอารักขาของบิดา
๓. มาตาปิตุรกฺขิตา	หญิงที่อยู่ในอารักขาของมารดาบิดา
๔. ภาตุรกฺขิตา	หญิงที่อยู่ในอารักขาของพี่ชายน้องชาย
๕. ภคินิรกฺขิตา	หญิงที่อยู่ในอารักขาของพี่หญิงน้องหญิง
๖. ญาติรกฺขิตา	หญิงที่อยู่ในอารักขาของญาติ
๗. โคตฺตรกฺขิตา	หญิงที่อยู่ในอารักขาของผู้ร่วมตระกูล
๘. ธมฺมรกฺขิตา	หญิงที่อยู่ในอารักขาของศีลธรรม
๙. สารกฺขา	หญิงที่อยู่ในอารักขาของชาย เช่นหญิงที่รับหมั้นไว้
๑๐. สปริทณฺฑา	หญิงที่พระราชาทรงมุ่งหมายไว้
๑๑. ธนกฺกีตา	หญิงที่ซื้อมาด้วยทรัพย์
๑๒. ฉนฺทวาสินี	หญิงที่ไปอาศัยเขาโดยหมายจะมอบตัวเป็นภริยา
๑๓. โภควาสินี	หญิงที่ไปอาศัยเพื่อหวังในทรัพย์
๑๔. ปฏวาสินี	หญิงที่ไปอาศัยเพื่อหวังในทรัพย์และเครื่องนุ่งห่ม
๑๕. โอทปตฺตกินี	หญิงที่สมรสด้วยการหลั่งน้ำสังข์
๑๖. โอภฏจุมฺพฏา	หญิงที่มีภาระ อันชายได้ช่วยเหลือให้พ้นจากความลำบาก
๑๗. ทาสี จ ภริยา	หญิงที่เป็นทาสด้วยเป็นภริยาด้วย
๑๘. กมฺมการี จ ภริยา	หญิงที่เป็นคนรับใช้ด้วยเป็นภริยาด้วย
๑๙. ธชาหฏา	หญิงที่ได้เป็นภริยาจากประเทศที่แพ้สงคราม
๒๐. มุหุตฺติกา	หญิงที่ชายอยู่ร่วมชั่วครั้งคราว

อคมนิยวัตถุ ๒๐ นี้ โดยเฉพาะ ธมฺมรกฺขิตา หญิงที่อยู่ในอารักขาของธรรมะนั้น หมายถึงแม่ชีและปริพพาชิกา ที่กล่าวว่าอยู่ในอารักขาของศีลธรรมหมายถึงสหธัมมิกเป็นผู้ระวังรักษา ดังมีสาธกบาลีในวินัย สัญจริตตสิกขาบทสารัตถฎีกาว่า

เอกํ สตฺถารํ อุทิสฺส ปพฺพชิเตหีติ อิมินา ปณฺฑรคปริพฺพาชิกาทโย ทสฺเสติ.

ชายมีภริยาร่วมประเวณีด้วยภริยาของตน ไม่เป็นกาเมสุมิจฉาจาร แต่ถ้าชายนั้นไปร่วมด้วยหญิงอื่นซึ่งมิใช่ภริยาของตน เช่นที่กล่าวในอคมนิยวัตถุ ๒๐ นี้ย่อมเป็นกาเมสุมิจฉาจารทั้งสิ้น

หมดอายุ 23/02/2566

หญิงมีสามีร่วมประเวณีด้วยสามีของตน ไม่เป็นกาเมสุมิจฉาจารเช่นเดียวกัน แต่ถ้าไปร่วมด้วยชายอื่นซึ่งไม่ใช่สามีของตน ก็เป็นกาเมสุมิจฉาจารฉะนั้น ในอคมนิยวัตถุ ๒๐ นี้ ตั้งแต่ประเภทที่ ๙ สารกฺขา หญิงที่อยู่ในอารักขาของชายจนถึงประเภทที่ ๒๐ มุหุตฺติกา เมียเช่า รวม ๑๒ ประเภทนี้ ย่อมนับว่ามีสามีอยู่แล้ว เมื่อไปร่วมด้วยชายอื่นอีกจึงเป็นกาเมสุมิจฉาจาร ส่วนหญิงตั้งแต่ประเภทที่ ๑ มาตุรกฺขิตา หญิงที่อยู่ในอารักขาของมารดา จนถึงประเภทที่ ๘ ธมฺมรกฺขิตา หญิงที่อยู่ในอารักขาของศีลธรรมรวม ๘ ประเภทนี้เป็นหญิงไม่มีสามี ฉะนั้นการที่หญิง ๘ ประเภทนี้ร่วมด้วยชายใด หญิงนั้นย่อมไม่เป็นกาเมสุมิจฉาจาร แต่ก็เป็นลามกกรรม โดยเฉพาะอย่างยิ่งประเภทที่ ๘ ธมฺมรกฺขิตา นั้น ศีลย่อมขาดหรือขาดจากการเป็นแม่ชี เป็นต้น

มีปัญหาบางประการที่มีผู้สงสัยกันอยู่มาก คือ ชายผู้มีภริยาอยู่ได้สมสู่ด้วยหญิงในที่มืดโดยสำคัญผิดว่าหญิงนั้นเป็นภริยาของตนก็ดี หรือหญิงผู้มีสามีอยู่มีชายมาสมสู่ด้วยในที่มืดซึ่งหญิงนั้นสำคัญผิดว่าเป็นสามีของตนก็ดี ทั้ง ๒ ประการนี้ ชายและหญิงผู้สำคัญผิดนั้น จะเป็นกาเมสุมิจฉาจารหรือไม่ ปัญหานี้แก้ว่า เป็นกาเมสุมิจฉาจาร เพราะการร่วมประเวณีนั้น ย่อมเป็นอคมนิยวัตถุ แต่ในกรณีเช่นนี้ย่อมมีโทษน้อย เพราะเป็นการเข้าใจผิดและขาดเสวนจิต

การพิจารณาเพื่อทราบว่า การล่วงอย่างใดมีโทษมากหรือน้อยนั้น ต้องพิจารณาด้วยศีลธรรมของผู้ถูกล่วง เช่น หญิงผู้ถูกล่วงมีศีลธรรมต่ำ หรือไม่มียศศักดิ์ การล่วงนั้นมีโทษน้อย ถ้าเป็นผู้เจริญด้วยศีลธรรม หรือมียศศักดิ์สูง การล่วงนั้นก็มีโทษมาก

ดังมีสาธกบาลีในอัฏฐสาลินีอรรถกถาว่า

โส ปเนส มิจฺฉาจาโร สีลาธิคุณวิรหิเต อคมนิยฏฺฐาเน อปฺปสาวชฺโช สีลาธิคุณสมฺปนฺโนมหาสาวชฺโช.

กาเมสุมิจฉาจารนี้ ประกอบด้วยกรรมบถ ๔ ประการ ดังมีสาธกบาลี ในอัฏฐสาลินีอรรถกถาว่า

ตสฺส จตฺตาโร สมฺภารา อคมนิยวตฺถุ ตสฺมึ เสวนจิตฺตํ เสวนปโยโค มคฺเคน มคฺคปฺปฏิปตฺติอธิวาสนนฺติ.

องค์กรรมบถ ๔ ประการคือ

๑. อคมนิยวตฺถุ	วัตถุที่ไม่ควรล่วง
๒. เสวนจิตฺตํ	มีจิตคิดจะร่วม
๓. เสวนปโยโค	พยายามที่จะร่วม
๔. มคฺเคน มคฺคปฺปฏิปตฺติอธิวาสนํ	กระทำมรรคล่วงมรรค

หมดอายุ 23/02/2566

กาเมสุมิจฉาจารนี้ มีปโยคประการเดียว ดังสาธกบาลีว่า

เอโก ปโยโค สาเหตฺถิโก เอว

แปลเป็นใจความว่า สาหตฺถิกปโยค คือ กระทำด้วยตนเอง และให้ดูที่ปาณาติบาตด้วย

จบกาเมสุมิจฉาจาร

๔. มุสาวาท

มุสา วทนฺติ เอเตนาติ มุสาวาโท

สภาพที่จงใจกล่าวคำเท็จ ชื่อว่า **มุสาวาท**

มุสาวาท คือการกล่าวคำเท็จเพื่อให้ผู้อื่นหลงผิด จากความจริง ทางกายปโยคะหรือวจีปโยคะ โดยวิสังวาทนอกุศลเจตนา (เพื่อหลอกลวง) ชื่อว่า **มุสาวาท**

มุสาวาท คือการกล่าวให้เกิดความเชื่อ โดยวิสังวาทนอกุศลเจตนา วิสังวาทน แปลว่า หลอกลวง ซึ่งเป็นการแปรสภาพให้ผิดไปจากความจริงหมายความว่า การกล่าวให้เกิดความเชื่อในวัตถุที่เป็นอภูตวัตถุ (วัตถุที่ไม่เป็นความจริง) โดยอำนาจของวิสังวาทน อกุศลเจตนานั้น ชื่อว่า **มุสาวาท**

การกล่าวคำมุสาให้ผิดจากความจริง ซึ่งเป็นเหตุให้เสียประโยชน์ ถ้าการกล่าวมุสาที่ทำให้ผู้อื่นเสียประโยชน์น้อยก็มีโทษน้อย ถ้าเป็นการทำลายประโยชน์ของผู้อื่นมาก ก็มีโทษมาก ฉะนั้น การกล่าวมุสาวาทจะมีโทษมากหรือน้อยจึงอยู่ที่การทำให้ผู้อื่นเสียประโยชน์มากหรือน้อยเป็นประมาณ ดังปรากฏในอัฏฐสาลินีอรรถกถาว่า

โส ยมตฺถํ ภญฺชติ ตสฺส อปฺปตาย อปฺปสาวชฺโช มหนฺตตาย มหาสาวชฺโช.

ถ้าการกล่าวคำเท็จนั้น เป็นไปเพื่อป้องกันทรัพย์ของตน เช่นมีผู้ขอวัตถุสิ่งของบางอย่าง แต่ผู้เป็นเจ้าของไม่ปรารถนาจะให้ จึงแสร้งตอบว่าไม่มี ดังนี้มีโทษน้อย ดังมีสาธกบาลีในอัฏฐสาลินีอรรถกถาว่า

อปจ คหานํ อตฺตโน สนฺตกํ อทาตุกามตาย นตฺถีติ อาทีนยปฺปวตฺโต อปฺปสาวชฺโช.

การกล่าวเท็จที่มีโทษมากนั้น เช่น เป็นพยานเท็จ กล่าวยืนยันให้ผิดจากความเป็นจริง ทำให้เสียประโยชน์ของบุคคลซึ่งไม่ควรเสีย ดังมีสาธกบาลีในอัฏฐสาลินีอรรถกถาว่า

สกฺขินา หุตฺวา อตฺถภญฺชนตฺถํ วุตฺโต มหาสาวชฺโช.

สำหรับบรรพชิตนั้นถ้าเป็นการกล่าวเล่นโดยไม่จงใจจะให้เกิดการเสียหาย เช่น ภิกษุองค์หนึ่งกลับจากบิณฑบาตจากหมู่บ้าน ซึ่งได้น้ำมันและเนยมาเล็กน้อย แต่พูดเล่นกับเพื่อนบรรพชิตว่า ที่หมู่บ้านโน้นมีน้ำมันและเนยมากดุจแม่น้ำ การกล่าวเท็จเช่นนี้มีโทษน้อย แต่ถ้าการกล่าวนั้นตั้งใจให้ผิดจากความจริง เช่น สิ่งที่ตนไม่เห็น แต่กลับว่าเห็น เป็นต้น เช่นนี้เป็นการกล่าวผิดจากความจริงซึ่งมีโทษมาก ดังมีสาธกบาลีในอัฏฐสาลินีอรรถกถาว่า

ปพฺพชิตานํ อปฺปกมฺปิ เตลํ วา สปฺปึ วา อภิตฺวา หตฺสาธิปฺปาเยน อชฺช คาเมเตสํ นที มญฺเญ สนฺทตีติ ปูรณกถานเยน ปวตฺโต อปฺปสาวชฺโช อทิฏฺฐเยน ปน ทิฏฺฐนฺติ อาทินาเนน วทนฺตานํ มหาสาวชฺโช.

มุสาวาทนี้ ประกอบด้วยองค์กรรมบถ ๔ ถ้าผู้กล่าวมุสาวาท ประกอบกรรมนั้นครบองค์กรรมบถแล้ว ย่อมเป็นอปายคมนียะ ให้ผลเป็นชนกกรรมนำปฏิสนธิในอบายภูมิ ถ้าไม่ครบองค์ ๔ ประการก็ไม่เป็นอปายคมนียะ แต่ก็เป็นอกุศลทุจริตให้ผลในปวัตติกาลได้ องค์กรรมบถ ๔ ประการนั้น มีสาธกบาลีในอัฏฐสาลินีอรรถกถาว่า

ตสฺส จตฺตาโร สมฺภารา โหนฺติ อตถํ วตฺถุ วิสังวาทนจิตฺตํ ตชฺโช วายาโม ปรสฺส ตทตฺถวิชานนนฺติ.

องค์กรรมบถ ๔ ประการคือ

๑. อตถวตฺถุ	วัตถุเทียมเพราะเป็นเรื่องไม่จริง
๒. วิสังวาทนจิตฺตํ	มีจิตคิดจะกล่าวให้คลาดเคลื่อน
๓. ตชฺโช วายาโม	พยายามกล่าวเท็จ
๔. ปรสฺส ตทตฺถวิชานนํ	ผู้ฟังรู้ความนั้น

นอกจากองค์ทั้ง ๔ ประการนี้แล้ว ยังต้องประกอบด้วยปโยคะ ๔ ประการ ประการใดประการหนึ่ง คือ

๑. สาหตฺถิกปโยค	การกล่าวเท็จด้วยตนเอง
๒. อาณตฺติกปโยค	ใช้ให้ผู้อื่นกล่าวเท็จ
๓. นิสฺสคฺคียปโยค	เขียนหนังสือเท็จทิ้งไป
๔. ถาวรปโยค	เขียนหนังสือเท็จปิดไว้

จบมุสาวาท

หมดอายุ 23/02/2566

๕. ปิสุณาวาจา

ปิสติ สามคฺคึ สญฺจุณฺเณตีติ ปิสุณา

การกล่าววาจาส่อเสียด ชื่อว่า **ปิสุณาวาจา**

ปิสุณาวาจา คือการกล่าวส่อเสียดยุยงให้แตกสามัคคีกัน ซึ่งเรียกอีกอย่างหนึ่งว่า **มิตฺตสญฺญภาววาจา** แปลว่า การกล่าวเพื่อทำลายมิตรภาพโดยสังกิลิฏฐเจตนา สังกิลิฏฐเจตนา คือ เจตนาที่ไม่บริสุทธิ์ เป็นเจตนาที่มัวหมองหรือทำให้เร่าร้อน การกล่าวส่อเสียดยุยงให้แตกความสามัคคีของหมู่คณะ ซึ่งอาจกระทำได้ทั้งกายปโยค และวจีปโยคเจตนา ชื่อว่า **ปิสุณาวาจา**

การกล่าวปิสุณาวาจานี้ จะมีโทษมากหรือน้อย ต้องถือบุคคลหรือคณะบุคคลผู้ถูกส่อเสียดเป็นหลักพิจารณา ถ้าในระหว่างบุคคลทั้ง ๒ ซึ่งเป็นผู้ไร้คุณธรรมเมื่อถูกยุยงให้แตกสามัคคีกันก็มีโทษน้อย ถ้าบุคคลทั้ง ๒ นั้น สมบูรณ์ด้วยคุณธรรม การกล่าวส่อเสียดยุยงนั้นก็มีโทษมาก ดังสาธกบาลีในอัฏฐสาลินีอรรถกถาว่า

สา ยสฺส เภทำ กโรตำ ตสฺส อปฺปคุณตาย อปฺปสาวชฺชา มหาคุณตาย มหาสาวชฺชา.

ปิสุณาวาจานี้ ประกอบด้วยกรรมบถ ๔ ประการ ถ้าผู้ประกอบ ปิสุณาวาจากระทำกรรมนั้นครบองค์กรรมบถทั้ง ๔ ประการ ย่อมเป็นอปายคมนียะเป็นชนกกรรม นำปฏิสนธิในอบายภูมิ ถ้าไม่ครบองค์ก็ไม่เป็นอปายคมนียะ แต่ก็เป็นอกุศลทุจริต ซึ่งย่อมให้ผลในปวัตติกาลได้ องค์กรรมบถ ๔ ประการนี้ มีสาธกบาลีในอัฏฐสาลินีอรรถกถาว่า

ตสฺสา จตฺตาโร สมฺภารา ภินฺทิตพฺโพ ปโร อิติ อิเม นานา ภวิสฺสนฺติ วินา ภวิสฺสนฺตีติ เภทปุเรกฺขารตา วา อิติ อหำ ปิโย ภวิสฺสามิ วิสฺสาสิโกติ ปิยกมฺยตาวา ตชฺโชวายาโม ตสฺส ตทตฺถวิชานนนฺติ.

องค์กรรมบถ ๔ ประการ คือ

๑. **ภินฺทิตพฺโพ ปโร** ทำลายหมู่คณะให้แตกสามัคคีกัน

๒. **เภทปุเรกฺขารตา ปิยกมฺยตา** มีจิตปรารถนาให้แตกสามัคคีกัน และประสงค์ให้ฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง มีความพอใจในตน

๓. **ตชฺโชวายาโม** พยายามเพื่อให้แตกกัน

๔. **ตสฺส ตทตฺถวิชานนำ** ผู้ฟังรู้ข้อความในการกล่าวนั้น

หมดอายุ 23/02/2566

อนึ่ง การกระทำเพื่อล่วงปิสุณาวาจานี้ ต้องประกอบด้วยปโยคะประการใดประการหนึ่งใน ๒ ประการ คือ

๑. **วาจาปโยคะ** การกล่าวส่อเสียดด้วยวาจา

๒. **กายปโยคะ** การแสดงอาการต่างๆ ให้แตกสามัคคีกันทางกาย

จบปิสุณาวาจา

๖. ผรุสวาจา

ผรุสๆ กโรตีติ ผรุสวาจา

การกล่าวคำหยาบ ชื่อว่า **ผรุสวาจา**

ผรุสวาจา คือการกล่าวคำหยาบ คำด่า คำแช่ง ได้แก่ อักโกสวัตถุโดยทุฏฐโทสเจตนา คือเจตนาที่จะทำลายหรือประทุษร้าย การกล่าวคำหยาบคำด่า คำแช่ง ด้วยโทสจริตโดยทุฏฐโทสเจตนา ชื่อว่า **ผรุสวาจา**

การกล่าวคำหยาบคือผรุสวาจานี้ สำคัญด้วยเจตนาร้ายเพื่อให้ผู้ฟังเสียประโยชน์ แม้จะเป็นวาจาที่อ่อนหวานก็ตาม ถ้าการกล่าวนั้นมีความมุ่งหมายด้วยเจตนาร้ายแล้ว ย่อมเป็นผรุสวาจาทั้งสิ้น และโดยนัยตรงกันข้าม ผู้ที่กล่าวด้วยเจตนาดี คือต้องการให้ผู้ฟังได้ประโยชน์ถึงหากวาจานั้นไม่อ่อนหวานไม่น่าฟัง หรือแม้จะเจือด้วยคำหยาบอยู่ด้วยการกล่าวเช่นนั้นก็ไม่เป็นผรุสวาจา

ดังมีอุทาหรณ์ปรากฏ อยู่ในอัฏฐสาลินีอรรถกถาว่า

ตสฺสา อาวิภาวตฺถมิทำ วตฺถุ เอโก กิร ทารโก มาตุวจนำ อนาทิยิตฺวา อรญฺญำ คจฺฉติตำสสมาตา นิวตฺเตตุ อสกฺโกนฺตี จนฺทา ตำ มหิสี อนุพนฺธตูติ อกฺโกสิ. ธาสิ ทารโก ยำ มม มาตา มุเขน กเถสิ ตำ มา โหตุ ยำ จิตฺเตน จินฺเตสิ ตำ โหตูติ สจฺจกริยำ อกาสิ. มหิสี ตเถว พทฺธา วิย อทาสิ เอวำ มามจฺเฉทโกปิ ปโยโค จิตฺตสนฺนตาย ผรุสวาจา น โหติ.

แปลเป็นใจความว่า มีเด็กชายคนหนึ่งปรารถนาจะไปเที่ยวเล่นในป่า จึงแจ้งความประสงค์นั้นแก่มารดาของตน แต่มารดาเห็นว่าอาจมีอันตรายแก่บุตรจึงห้ามไม่ให้บุตรไป ด้วยชี้แจงให้บุตรทราบถึงอันตรายต่างๆ อันอาจจะพึงมี แต่บุตรไม่เชื่อ ขืนจะไปให้ได้ นางจึงกล่าวว่า ถ้าเจ้าขืนไปจงถูกกระบือขวิดตาย

หมดอายุ 23/02/2566

แทนที่เด็กนั้นจะกลับใจไม่ไปเพราะกลัวอันตราย กลับผละจากมารดาของเขามุ่งไปสู่ป่าในทันใดนั้นด้วยใจคะนอง ในขณะที่กำลังเที่ยวเพลินอยู่ในป่านั้นมีกระบือแม่ลูกอ่อนตัวหนึ่งนอนอยู่

ครั้นเห็นเด็กนั้นก็ลุกขึ้นไล่จะขวิดเด็กนั้นด้วยความว่องไว เด็กเห็นดังนั้นก็มีความตกใจมาก ได้รีบวิ่งหนีอย่างเต็มกำลังความสามารถแต่ก็ไม่เร็วไปกว่าแม่กระบือ เมื่อแม่กระบือวิ่งไล่มาใกล้จะทันนั้น เด็กระลึกถึงคำแช่งของมารดาขึ้นได้ จึงตั้งจิตอธิษฐานในใจว่า ถ้ามารดาไม่ได้ตั้งใจกล่าวเพื่อให้กระบือขวิดเราจริงๆ ขอให้กระบือนี้จงหยุดไล่เราเดี๋ยวนี้เถิด กระบือก็หยุดชะงักลงทันทีไม่ได้ไล่ต่อไป

โดยอุทาหรณ์นี้ เป็นอันเห็นได้ว่า คำที่มารดากล่าวแก่บุตรนั้นแม้จะเป็นคำแช่งก็ดี แต่มารดามิได้มีเจตนาร้ายที่จะให้มีอันตรายเกิดแก่บุตรของตนเลย ฉะนั้นวาจาที่กล่าวนี้ถึงแม้จะเป็นคำแช่งก็ไม่ได้ชื่อว่า ผรุสวาจา เพราะเป็นคำกล่าวที่มีเจตนาดีอันมารดาบิดานั้นย่อมมีความปรารถนาดีต่อบุตรของตนอยู่เป็นธรรมดา ไม่ว่าในกาลใดๆ ดังมีสาธกบาลีแสดงไว้ในอัฏฐสาลินีอรรถกถาว่า

มาตาปิตโร หิ กทาจิ ปุตฺตเก เอวมฺปิ วทนฺติ โจรา โว ขณฺฑาขณฺฑิกํ กโรนฺตูติ อุปฺปลปตฺตมฺปิ จ เนสํ อุปริ ปตนฺตํ น อิจฺฉนฺติ.

แปลเป็นใจความว่า ความเมตตากรุณาของบิดามารดาที่มีต่อบุตรสุดจะหาสิ่งใดมาเปรียบเทียบได้ เมื่อบุตรไม่เชื่อฟัง หรือไม่ตั้งอยู่ในโอวาท บางครั้งอาจกล่าวคำบริภาษอย่างรุนแรงถึงขนาดแช่งให้ถูกโจรฆ่าหรือสับฟันร่างกายให้ขาดเป็นท่อนๆ ก็ตาม แต่เจตนาที่แท้จริงจะเป็นเช่นวาจาที่กล่าวนั้นก็หาไม่ แม้แต่ส่วนหนึ่งแห่งใบบัวก็ไม่ต้องการจะให้ตกถูกศีรษะบุตรของตนเลย

อนึ่งความเมตตากรุณาของอุปัชฌาย์อาจารย์ที่มีต่อศิษย์นั้น ก็มีสาธกบาลีอยู่ในอัฏฐสาลินีอรรถกถาว่า

อาจาริยุปชฺฌายา จ กทาจิ นิสฺสิตเก เอวํ วทนฺติ กึ อิเม อหิริกา อโนตฺตปฺปิโน จรนฺติ นิทฺธมถ เนติ อถ จ เนสํ อาคมาทิคมสมฺปตฺตึ อิจฺฉนฺติยถา จ จิตฺตสณฺหตาย ผรุสวาจา น โหติ.

แปลเป็นใจความว่า อุปัชฌาย์อาจารย์ อาจกล่าวคำบริภาษรุนแรงต่อศิษย์ผู้ซึ่งมีนิสัยว่ายากอบรมยาก ด้วยไม่มีความละอายและเกรงกลัวต่อความผิด ซึ่งบางครั้งถึงกับกล่าววาจาขับไล่ไม่ให้อยู่ในอาวาสของท่านก็ตาม แต่แท้จริงท่านมีจิตหวังดีต่อศิษย์อยู่เสมอ ปรารถนาจะให้ศิษย์ มีความรู้ความเจริญรุ่งเรืองทั้งปริยัติและปฏิบัติตลอดจนการได้บรรลุมรรคผลนิพพาน

ฉะนั้นการกล่าววาจาของผู้ใหญ่ เช่น บิดามารดา อุปัชฌาย์อาจารย์นั้น ย่อมไม่ประกอบด้วยเจตนาร้ายต่อบุตรและศิษย์ของตนเลย มีแต่ความปรารถนาดีทั้งสิ้น คำกล่าวนั้นจึงไม่เป็นผรุสวาจา

หมดอายุ 23/02/2566

สำหรับนัยที่ตรงกันข้าม คือ คำที่กล่าววาจาอ่อนหวาน แต่นับเป็นผรุสวาจานั้น มีสาธกบาลีในอัฏฐสาลินีอรรถกถาว่า

เอวำ วจนสณฺหตาย อผรุสวาจาปิ น โหติ. น หิ มาราเปตุกามสฺส อิมำ สุขำ สยาเปถาติ วจนำ อผรุสวาจา โหติ จิตฺตผรุสตาย ปเนสา ผรุสวาจา.

แปลเป็นใจความว่า ผู้มีอำนาจหรือพระราชาในอดีตกาล ขณะที่จะสั่งให้ประหารชีวิตนักโทษนั้น มักจะกล่าวด้วยวาจาอ่อนหวาน เรียกเจ้าพนักงานให้คุมตัวผู้นี้ไปนอนพักให้สบายๆ ดังนี้ ฉะนั้นการกล่าววาจาอ่อนหวานไพเราะ แต่มีเจตนาร้ายแก่ผู้ฟัง คำกล่าวนั้นก็เป็นผรุสวาจาทั้งสิ้น

การกล่าวผรุสวาจาที่มีโทษมากหรือน้อยกว่ากันนั้น ต้องถือบุคคลผู้ถูกกล่าวเป็นประมาณ เช่น กล่าวผรุสวาจาต่อผู้ที่ไม่ประกอบด้วยคุณธรรม การกล่าวนั้นก็มีโทษน้อย ถ้ากล่าวแก่ผู้ทรงคุณธรรมสูง ก็มีโทษมาก ดังมีสาธกบาลีในอัฏฐสาลินีอรรถกถาว่า

ตสฺส อปฺปคุณตาย อปฺปสาวชฺชา มหาคุณตาย มหาสาวชฺชา.

ผรุสวาจานี้ ประกอบด้วยองค์กรรมบถ ๓ ประการ ดังปรากฏในอัฏฐสาลินีอรรถกถาว่า

ตสฺสา ตโย สมฺภารา อกฺโกสิตพฺโพ ปโร กุปิตจิตฺตำ อกฺโกสนนฺติ.

องค์กรรมบถ ๓ ประการ คือ

๑. อกฺโกสิตพฺโพ ปโร	มีผู้อื่นรับการกล่าวคำหยาบนั้น
๒. กุปิตจิตฺตำ	มีจิตโกรธ
๓. อกฺโกสนำ	กล่าวคำหยาบนั้น

เมื่อการกล่าวนั้นครบองค์ทั้ง ๓ นี้ ก็เป็นอปายคมนียะ เป็นชนกกรรมนำปฏิสนธิในอบายภูมิ ถ้าไม่ครบองค์ทั้ง ๓ ก็ไม่เป็นอปายคมนียะ แต่ก็เป็นอกุศลทุจริตซึ่งจะให้ผลในปวัตติกาลได้

อนึ่ง ปโยคะแห่งผรุสวาจานี้ ในอภิธัมมัตถสังคหอรรถกถา กล่าวว่าโดยมากเป็นวจีปโยคะ แต่อาจเป็นกายปโยคะก็ได้ ดังมีสาธกบาลีว่า

มุสาวาโท ปิสุณาวาจา ผรุสวาจา สมฺผปฺปลาโป เจติ วจีวิญฺญตฺติสงฺขาเต วจีทฺวาราพาหุลฺลวุตฺติโต วจีกมฺมำ นาม.

จบผรุสวาจา

หมดอายุ 23/02/2566

๗. สัมผัปปลาปะ

สมฺผํ ปลปตีติ สมฺผปฺปลาโป

การกล่าววาจาที่ไม่เป็นประโยชน์ ชื่อว่า **สัมผัปปลาปะ**

สัมผัปปลาปะ หมายความว่าการกล่าววาจาที่ไม่เป็นประโยชน์ หรือที่เรียกว่า **อนัตถสัณหิตวัตถุ** ซึ่งมีความหมายว่าไม่มีประโยชน์เช่นเดียวกัน

การกล่าวเรื่องที่ไม่เป็นจริง หรือเรื่องที่ไม่อาจเป็นไปได้ ซึ่งไม่ประกอบด้วยประโยชน์ใดๆ ชื่อว่า **สัมผัปปลาปะ**

หรืออีกนัยหนึ่ง การเสกสรรปั้นแต่งเรื่องขึ้นโดยไร้สาระไม่มีประโยชน์ใดๆ นอกจากเป็นการยั่วให้เกิดโลภะโทสะ ทั้งทางกายปโยคะ วจีปโยคะ โดยอกุศลเจตนา เช่นการกล่าวถึงสงครามภารตะ คือ สงครามในระหว่างพี่น้อง หรือการกล่าวเรื่องนางสีดาที่ถูกลักพาไป เป็นต้น ชื่อว่า สัมผัปปลาปะ

การที่จะพิจารณาว่า กล่าวอย่างใดมีโทษมาก กล่าวอย่างใดมีโทษน้อยนั้น จะพิจารณาได้ดังนี้ คือ การมักกล่าวสัมผัปปลาปะของบุคคลนั้น ถ้าได้มีการคบหากับบุคคลอื่นน้อยก็มีโอกาสกล่าวน้อย จึงมีโทษน้อย ถ้าได้มีการคบหากับบุคคลมากก็มีโอกาสกล่าวมาก จึงมีโทษมาก ดังมีสาธกบาลีในอัฏฐสาลินีอรรถกถาว่า

โส อาเสวนมนฺทตาย อปฺปสาวชฺโช อาเสวนมหนฺตตาย มหาสาวชฺโช.

สัมผัปปลาปะนี้ประกอบด้วยองค์กรรมบถ ๒ ประการ ดังปรากฏในอัฏฐสาลินีอรรถกถาว่า

ตสฺส เทฺว สมฺภารา ภารตยุทฺธสีตาหรณาทินิรตฺถกกถา ปุเรกฺขารตาตถารูปีกถา-กถนญฺจาติ.

องค์กรรมบถ ๒ ประการ คือ

๑. ภารตยุทฺธสีตาหรณาทินิรตฺถกกถาปุเรกฺขารตา ชอบพูดถึงเรื่องสงครามภารตยุทธ์ คือ การสงครามระหว่างพี่น้อง หรือเรื่องนางสีดาถูกลักพาไป เป็นต้น ซึ่งเป็นคำกล่าวที่หาประโยชน์มิได้

๒. ตถารูปีกถากถนญฺจ การกล่าววาจานั้นออกไป

การกล่าวสัมผัปปลาปะ เมื่อครบองค์ทั้ง ๒ นี้ก็เป็นการสมบูรณ์ด้วยกรรมบถอันเป็นอปายคมนียะเป็นชนกกรรมนำปฏิสนธิไปในอบายภูมิ ถ้าไม่ครบองค์ก็เป็นอกุศลทุจริต ให้ผลในปวัตติกาลได้

ส่วนปโยคะขอให้ดูในผรุสวาจา

จบสัมผัปปลาปะ

๘. อภิชฌา

อภิมุขํ ฌายตีติ อภิชฌา

ความพอใจอยากได้ทรัพย์สมบัติของผู้อื่น ชื่อว่า **อภิชฌา**

อภิชฌา คือความยินดีพอใจในทรัพย์สมบัติของผู้อื่น และอยากให้ทรัพย์นั้นเป็นของตน โดยไม่เป็นธรรม ชื่อว่า **อภิชฌา**

อธิบายว่า กิริยาที่มีความพอใจในทรัพย์สมบัติของผู้อื่น จะเป็นด้วยทรัพย์นั้นมีความสวยงามหรือมีราคามากก็ตาม เพียงแต่มีความพอใจเท่านั้นยังไม่ได้คิดอยากจะได้มาเป็นของตน ก็เป็นแต่โลภะธรรมดา ต่อเมื่อความพอใจนั้นเป็นเหตุให้เกิดความอยากได้มาเป็นของตนเฉยๆ ไม่ได้คิดที่จะซื้อหรือขอ ซึ่งสุดแต่เจ้าของทรัพย์นั้นจะยินยอมตกลงด้วยความเต็มใจ อาการดังว่านี้จึงเป็นอภิชฌา ดังมีสาธกบาลีในธัมมสังคณีอรรถกถาว่า

ปรภณฺฑวตฺถุเก หิ โลเภ อุปฺปนฺเนปิ น ตาว กมฺมปถเภโท โหติ ยาว น อโหวต อิทํ มมสฺสาติ อตฺตโน ปริณาเมติ.

การที่จะพิจารณาเพื่อทราบถึงโทษของอภิชฌา ว่าอย่างใดมีโทษมากอย่างใดมีโทษน้อยนั้น ขอให้ดูที่บทอทินนาทานซึ่งได้กล่าวมาแล้วนั้น โดยมีอธิบายเหมือนกัน

อภิชฌานี้ มีองค์กรรมบถ ๒ ประการ ดังแจ้ง อยู่ในอัฏฐสาลินีอรรถกถาว่า

ตสฺสา เทฺว สมฺภารา ปรภณฺฑํ อตฺตโน ปริณามนญฺจาติ.

องค์กรรมบถ ๒ ประการ คือ

๑. **ปรภณฺฑํ** ทรัพย์ของผู้อื่น

๒. **อตฺตโน ปริณามนํ** มีความเพ่งเล็งเพื่อให้ได้ทรัพย์ของผู้อื่นนั้นแล้วน้อมมาเป็นของตน

อภิชฌานี้ เมื่อครบองค์ทั้ง ๒ ก็เป็นอปายคมนียะ เป็นชนกกรรมนำปฏิสนธิไปในอบายภูมิ ถ้าไม่ครบองค์ก็ไม่เป็นอปายคมนียะ แต่ก็เป็นอกุศลทุจริต ให้ผลในปวัตติกาลได้

อภิชฌานี้ โดยมากเป็นมโนกรรม แต่กายกรรมวจีกรรมก็อาจเป็นได้บ้าง ดังสาธกบาลีในอภิธัมมัตถสังคหอรรถกถาแสดงว่า

อภิชฺฌา พฺยาปาโท มิจฺฉาทิฏฺฐิ เจติ อญฺญตราปิ วิญฺญตฺติยา มนสฺมึเยว พาหุลฺลวุตฺติโตมโนกมฺมํ นาม.

หมดอายุ 2[illegible]/256[illegible]

จบอภิชฌา

๙. พยาบาท

พยาปชฺชติ หิตสุขํ เอเตนาติ พยาปาโท

ชื่อว่า **พยาบาท** เพราะเป็นเหตุให้หิตสุขถึงความพินาศ

พยาบาท หมายความว่าสภาพที่คิดจะให้สัตว์ได้รับความพินาศ จะโดยให้เสื่อมเสียไปซึ่งทรัพย์สมบัติก็ดี หรือจะให้ชีวิตของสัตว์นั้นๆ ทำลายไปก็ดี ชื่อว่า **พยาบาท**

อธิบายว่า บุคคลใดมีความโกรธผู้อื่นอยู่ ถ้าเป็นแต่มีความโกรธอยู่เฉยๆ มิได้คิดที่จะทำลายเขา หรือไม่ได้คิดจะให้เขาได้รับความพินาศ แม้จะเป็นเพียงทรัพย์สมบัติหรือชีวิตก็ดี เพียงเท่านี้ก็เป็นเพียงโทสะธรรมดา ยังไม่เป็นพยาบาทต่อเมื่อมีความโกรธขึ้นด้วยและมีจิตคิดจะทำลายเขา หรืออยากจะให้เขาได้รับความพินาศด้วยประการใดๆ ก็ดี อาการดังกล่าวนี้จึงจะเป็นพยาบาท ดังมีสาธกบาลีในอัฏฐสาลินีอรรถกถาว่า

ปรสตฺตวตฺถุเก หิ โกเธ อุปฺปนฺเนปิ น ตาว กมฺมปถเภโท โหติ ยาว อโห วตายํ อุชฺฉิชฺเชยฺย วินสฺเสยฺยาติ ตสฺส วินาสนํ น จินฺเตสิ.

การที่จะพิจารณาเพื่อทราบโทษของพยาบาทว่า อย่างใดมีโทษ มากอย่างใดมีโทษน้อยนั้น ขอให้ดูคำอธิบายในบทผรุสวาจาที่ได้แสดงมาแล้ว

พยาบาทนี้ ประกอบด้วยองค์กรรมบถ ๒ ประการ ดังสาธกบาลีในอัฏฐสาลินีอรรถกถาว่า

ตสฺส เทฺว สมฺภารา ปรสตฺโต จ ตสฺส จ วินาสจินฺตาติ.

องค์กรรมบถ ๒ ประการ คือ

๑. ปรสตฺโต จ มีสัตว์อื่น เพื่อทำลาย

๒. วินาสจินฺตา จ มีจิตคิดทำลาย เพื่อให้สัตว์นั้นประสบความพินาศ

พยาบาทนี้ เมื่อครบองค์กรรมบถ ก็เป็นอปายคมนียะ เป็นชนกกรรมนำปฏิสนธิไปในอบายภูมิ ถ้าไม่ครบองค์ก็เป็นอกุศลทุจริต ให้ผลในปวัตติกาลได้

สำหรับปโยคะและกรรมทวาร ขอให้ดูในอภิชฌา

จบพยาบาท

หมดอายุ 23/02/2566

๑๐. มิจฉาทิฏฐิ

มิจฉา ปสฺสตีติ มิจฺฉาทิฏฺฐิ

ความเห็นผิด ชื่อว่า **มิจฉาทิฏฐิ**

มิจฉาทิฏฐิ คือความเห็นผิด หรือความเข้าใจผิดในสังขารรูปนาม ได้แก่ มิจฉาทิฏฐิ ๖๒ ประการ มี สักกายทิฏฐิ นัตถิกทิฏฐิ อเหตุกทิฏฐิ อกิริยทิฏฐิ เป็นต้น

สำหรับสักกายทิฏฐิ ได้กล่าวมาในทิฏฐิสัญโญชน์แล้ว ฉะนั้นในที่นี้จะกล่าวเพิ่มเติมเฉพาะนัตถิกทิฏฐิ อเหตุกทิฏฐิ และอกิริยทิฏฐิ อีกเพียงเล็กน้อยเท่านั้น

นัตถิกทิฏฐิ คือความยินดีพอใจในความเห็นที่เข้าใจว่า การกระทำทั้งหลาย จะเป็นความดีก็ตาม ความชั่วก็ตาม ไม่มีผลสนอง (วิบาก) ในอนาคตชาติ (ปฏิเสธผล) เช่น กุศลเจตนาในการให้ทานก็ไม่มีผล การบูชาต่างๆ ก็ไม่มี ผลสุคติทุคติก็ไม่มี กรรมทั้งหลายไม่มีวิบาก โลกนี้ก็ไม่มี โลกหน้าก็ไม่มี มารดาบิดาไม่มีคุณ เทวดา พรหมไม่มีในโลกนี้ สมณพราหมณ์ที่สามัคคีปฏิบัติดีก็ไม่มีในโลกนี้หรือโลกหน้า ผู้ตรัสรู้เองไม่มี เป็นต้น ดังสาธกบาลีในสามัญญผลสูตรพระบาลีว่า

นตฺถิ ทินฺนํ นตฺถิ ยิฏฺฐิ นตฺถิ หุตํ นตฺถิ สุคตทุคฺค ตานํ กมฺมานํ ผลํ วิปาโก นตฺถิ อยํ โลโก นตฺถิ ปโรโลโก นตฺถิ มาตา นตฺถิ ปิตา นตฺถิ สตฺตา โอปปาติกา นตฺถิ โลเก สมณพฺราหฺมณา สมคฺคตา สมฺมาปฏิปนฺนา เย อิมญฺจ โลกํ ปรญฺจ โลกํ สยํ ภิญฺญาย สจฺฉิกตฺวาปเวเทนฺติ.

และโดยที่มีความเห็นปฏิเสธผลของกรรมแล้ว ก็มีความเห็นต่อไปว่ากรรมคือการกระทำดีกระทำชั่วไม่มีเหมือนกัน ดังมีสาธกบาลีในสามัญญผลสูตรอรรถกถาว่า

วิปากํ ปฏิพาเหนฺเตนาปิ กมฺมํ ปฏิพาหิตํ โหติ.

อเหตุกทิฏฐิ คือความยินดีพอใจในความเห็นที่เข้าใจว่า การกระทำทั้งหลาย จะเป็นความดีก็ตาม ความชั่วก็ตาม ไม่มี (ปฏิเสธเหตุ) กล่าวคือ สัตว์ทั้งหลายจะเศร้าหมองเร่าร้อนก็เป็นไปเอง ไม่ใช่เป็นไปด้วยเหตุปัจจัยหรือเหตุปัจจัยไม่ได้ทำให้สัตว์ทั้งหลายเศร้าหมองเร่าร้อนประการหนึ่ง สัตว์ทั้งหลายที่จะบริสุทธิ์ก็เป็นไปเอง ไม่ใช่เป็นด้วยเหตุปัจจัย หรือเหตุปัจจัยไม่ได้ทำให้สัตว์ทั้งหลายบริสุทธิ์อีกประการหนึ่ง ดังมีสาธกบาลีในสามัญญสูตรพระบาลีว่า

นตฺถิ เหตุ นตฺถิ ปจฺจโย สตฺตานํ สกิเลสาย อเหตู อปฺปจฺจยา สตฺตา สกิลิสฺสนฺติ นตฺถิ เหตุ นตฺถิ ปจฺจโย สตฺตานํ วิสุทฺธิยา อเหตุ อปฺปจฺจยา สตฺตา วิสุชฺฌนฺติ.

และโดยที่มีความเห็นปฏิเสธเหตุของกรรมแล้ว ก็มีความเห็นต่อไปว่าผลของกรรมก็ย่อมไม่มีเหมือนกัน ดังสาธกบาลีในสามัญญผลสูตร อรรถกถาว่า

หมดอายุ 23/02/2566

นตฺถิ เหตูติ วทนฺโต อภยํ ปฏิพาหติ.

อกิริยทิฏฐิ คือความยินดีพอใจในความเห็นที่เข้าใจว่า การกระทำใดๆ ในปัจจุบันนี้ ที่เป็นกุศลก็ไม่มี ที่เป็นอกุศลก็ไม่มี เป็นแต่สักว่าเป็นการกระทำเท่านั้น ดังมีสาธกบาลีในสามัญญสูตรพระบาลีว่า

กโรโต การยโต ฉนฺทโต เฉทา ปยโต น กริยติ ปาปํ.

และโดยที่มีความเห็นปฏิเสธว่าการกระทำใดๆ ไม่เป็นธรรมแล้ว ก็มีความเห็นต่อไปว่าการกระทำนั้นๆ ย่อมไม่มีผล (วิบาก) ในอนาคต ดังมีสาธกบาลี ในสามัญญผลสูตรอรรถกถาว่า

กมฺมํ ปฏิพาเหนฺเตนาปิ วิปาโก ปฏิพาหิโต โหติ.

รวมความว่า นัตถิกทิฏฐิ อเหตุกทิฏฐิ อกิริยทิฏฐิ ทั้ง ๓ ประการ นี้ย่อมปฏิเสธเหตุ ปฏิเสธกรรม และปฏิเสธผลของกรรม ดังมีสาธกบาลีในมูลฎีกาว่า

เอเตสุ ปุริมวาโท พนฺธนมุกฺชานํ เหตุ ปฏิเสเธติ ทุติโย กมฺมํ ตติโย วิปากนฺติ อยเมเตสวิเสโส.

การที่จะพิจารณาว่า มิจฉาทิฏฐินี้ ประการใดมีโทษมาก ประการใดมีโทษน้อย ขอให้ดูคำอธิบายในบทสัมผัปปลาปะ ที่ได้แสดงมาแล้ว

อีกนัยหนึ่ง ในอัฏฐสาลินีอรรถกถาแสดงว่า การที่จะพิจารณาถึงโทษของมิจฉาทิฏฐินี้ว่าประการใดมีโทษมาก ประการใดมีโทษน้อยนั้น ให้พิจารณาที่ทิฏฐิ คือ ถ้าเป็นอนิยตมิจฉาทิฏฐิก็มีโทษน้อย ถ้าเป็นนิยตมิจฉาทิฏฐิก็มีโทษมาก มิจฉาทิฏฐิมีองค์กรรมบถ ๒ ประการ ดังมีสาธกบาลีในอัฏฐสาลินีอรรถกถาว่า

ตสฺสา เทฺว สมฺภารา วตฺถุโน จ คหิตาการวิปรีตตา ยถา จ ตํ คณฺหาติ ตถาภาเวน ตสฺสุปฏฺฐานนฺติ.

องค์กรรมบถ ๒ ประการ คือ

๑.วตฺถุโน วิปรีตตา ตั้งมั่นอยู่ในอารมณ์ที่ผิด

๒.ตถาภาเวน อุปฏฺฐานํ เชื่อและยินดีพอใจในอารมณ์นั้น

มิจฉาทิฏฐินี้ โดยเฉพาะนัตถิกทิฏฐิ อเหตุกทิฏฐิ อกิริยทิฏฐิ ทั้ง ๓ ประการนี้ ทิฏฐิอย่างใดอย่างหนึ่งเท่านั้น ที่ครบองค์กรรมบถเป็นอปายคมนียะเป็นชนกกรรมนำปฏิสนธิในอบายภูมิ ส่วนมิจฉาทิฏฐิอื่นๆ ไม่ครบองค์กรรมบถ แต่ก็เป็นอกุศลทุจริตให้ผลในปวัตติกาล ดังมีสาธกบาลีในอัฏฐสาลินีอรรถกถาว่า

ตตฺถ นตฺถิกาเหตุกอกิริยทิฏฺฐิหิ เอว กมฺมปถเภโท น โหติ น อญฺญทิฏฺฐีหิ.

หมดอายุ 23/02/2566

จบมิจฉาทิฏฐิ

การประหาณอกุศลกรรมบถทั้ง ๑๐ ประการนี้ ตามลำดับ แห่งอริยมรรคทั้ง ๔ นั้น มีสาธกบาลีในคัมภีร์วิสุทธิมรรคอรรถกถาว่า

อกุสลกมฺมปเถสุ ปาณาติปาโต อทินฺนาทานำ กาเมสุมิจฺฉาจาโร มุสาวาโท มิจฺฉาทิฏฺฐิติอิเม ปฐมญาณวชฺฌา ปิสุณาวาจา ผรุสวาจา พฺยาปาโทติ ตโย ตติยญาณวชฺฌา สมฺผปฺปลาปอภิชฺฌา จตุตฺถญาณวชฺฌา.

แปลเป็นใจความว่า ปาณาติบาต อทินนาทาน กาเมสุมิจฉาจาร มุสาวาท มิจฉาทิฏฐิ ประหาณได้เด็ดขาดด้วยอำนาจโสดาปัตติมัคคญาณ ปิสุณาวาจา ผรุสวาจา พยาบาท ทั้ง ๓ นี้ ประหาณได้เด็ดขาดด้วยอำนาจอนาคามิมัคคญาณ สัมผัปปลาปะ อภิชฌา ประหาณได้เด็ดขาดด้วยอำนาจอรหัตตมัคคญาณ

อนึ่ง ในคัมภีร์วิสุทธิมรรคอรรถกถานี้ ยังได้อธิบายถึงการประหาณอกุศลกรรมบถ ๑๐ นี้ไว้อย่างพิสดารต่อไป โดยแยกเป็นชนิดอปายคมนียะ และชนิดไม่ใช่อปายคมนียะ ในชนิดที่ไม่ใช่อปายคมนียะ ได้แยกเป็นชนิดโอพาริกะและสุขุมะ และในชนิดที่เป็นสุขุมะนั้นได้แยกเป็นชนิดที่เกี่ยวกับกามราคะและภวราคะด้วย ดังต่อไปนี้

อกุศลกรรมบถชนิดที่เป็นอปายคมนียะทั้งหลาย ประหาณได้ด้วยอำนาจโสดาปัตติมัคคญาณ ชนิดที่ไม่เป็นอปายคมนียะที่เป็นอย่างหยาบ ประหาณได้ด้วยอำนาจสกทาคามิมัคคญาณ ชนิดที่เป็นสุขุมะที่เกี่ยวด้วยกามราคะ และพยาบาท ประหาณได้ด้วยอำนาจอนาคามิมัคคญาณ ส่วนชนิดที่เป็นสุขุมะที่เกี่ยวกับภวราคะ ประหาณได้ด้วยอำนาจอรหัตตมัคคญาณ

จบอกุศลกรรมบถ ๑๐ ประการ

หมดอายุ 23/02/2566

บทที่ ๑๘
อกุศลจิตตุปบาท

อกุศลจิตตุปบาทหมายความว่า อกุศลจิตประกอบด้วยเจตสิก ได้แก่โลภมูลจิต ๘ โทสมูลจิต ๒ โมหมูลจิต ๒ สำหรับการประหาณ อกุศลจิตเหล่านี้ วิสุทธิมรรคอรรถกถาแสดงว่า

อกุสลจิตฺตุปฺปาเทสุ จตฺตาโร ทิฏฺฐิสมฺปยุตฺตา วิจิกิจฺฉาสมฺปยุตฺโต จาติ ปญฺจ ปธมญาณวชฺฌา เทฺว ปฏิฆสมฺปยุตฺตา ตติยญาณวชฺฌา เสสา จตุตฺถญาณวชฺฌา.

แปลเป็นใจความว่า ทิฏฐิคตสัมปยุตตจิต ๔ วิจิกิจฉาสัมปยุตตจิต ๑ รวม ๕ ดวง ประหาณได้ด้วยโสดาปัตติมัคคญาณ ปฏิฆสัมปยุตตจิต ๒ ประหาณได้ด้วย อนาคามิมัคคญาณ ส่วนที่เหลือ คือ ทิฏฐิคตวิปปยุตตจิต ๔ อุทธัจจสัมปยุตตจิต ๑ รวม ๕ ดวง ประหาณได้ด้วยอรหัตตมัคคญาณ

อนึ่ง ในธัมมสังคณีพระบาลี ได้อธิบายการประหาณอกุศลจิตตุปบาทไว้อย่างพิสดารว่า อกุศลจิตตุปบาท ที่เป็นอปายคมนียะทั้งหลาย ได้แก่ทิฏฐิคตสัมปยุตตจิต ๔ วิจิกิจฉาสัมปยุตตจิต ๑ และทิฏฐิคตวิปปยุตตจิต ๔ โทสมูลจิต ๒ ที่เป็นอปายคมนียะ ประหาณได้ด้วยโสดาปัตติมัคคญาณ (ดังมีสาธกบาลีว่า **จตฺตาโร ทิฏฺฐิคตวิปฺปยุตฺตโลภสหคตจิตฺตุปฺปาทา เทฺว โทมนสฺสสหคตจิตฺตุปฺปาทา อิเม ธมฺมาสิยา ทสฺสเนน ปหาตพฺพา.**)

อกุศลจิตตุปบาทที่ไม่เป็นอปายคมนียะ แต่เป็นชนิดอย่างหยาบ ได้แก่ ทิฏฐิคตวิปปยุตตจิต ๔ ที่เกี่ยวด้วยกามราคะ โทสมูลจิต ๒ (คือปฏิฆะ) และอุทธัจจสัมปยุตตจิต ๑ ในฐานะเป็นปหาเนกัฏฐะ รวม ๗ ดวง ประหาณได้ด้วยสกทาคามิมัคคญาณ

อกุศลจิตตุปบาทที่ไม่เป็นอปายคมนียะและเป็นชนิดอย่างประณีต ได้แก่ ทิฏฐิคตวิปปยุตตจิต ๔ ที่เกี่ยวกับกามราคะโทสมูลจิต ๒ (คือ ปฏิฆะ) และ อุทธัจจสัมปยุตตจิต ๑ ในฐานะปหาเนกัฏฐะ รวม ๗ ดวง ประหาณได้ด้วยอนาคามิมัคคญาณ

อกุศลจิตตุปบาทที่เหลือ ได้แก่ ทิฏฐิคตวิปปยุตตจิต ๔ เกี่ยวกับภวราคะ และอุทธัจจสัมปยุตตจิต ๑ รวม ๕ ดวง ประหาณได้ด้วยอรหัตตมัคคญาณ ดังมีสาธกบาลีว่า

กตเม ธมฺมา น ทสฺสเนน ปหาตพฺพา ธมฺมา อุทฺธจฺจสหคโต จิตฺตุปฺปาโท กตเม ธมฺมา ภาวนาย ปหาตพฺพา อุทฺธจฺจสหคโต จิตฺตุปฺปาโท.

ปหาเนกัฏฐะ หมายความว่า อำนาจแห่งการประหาณกิเลสของมัคคจิต ซึ่งได้ประหาณกิเลสใดไปแล้ว กิเลสอื่นที่มีฐานะเสมอกันกับกิเลสที่ได้ประหาณแล้ว กิเลสอื่นนั้นก็ย่อมสงบจากสันดานของบุคคลนั้นด้วย ทั้งนี้ถึงแม้ว่ากิเลสอื่นนั้นมิได้เกี่ยวข้องด้วย หรือมิได้ประกอบด้วยกับกิเลสที่ได้ประหาณแล้วก็ตาม ถ้ากิเลสนั้นมีฐานะเท่ากันกับกิเลสที่ประหาณนั้น ก็ย่อมสงบไปด้วย กิเลสที่สงบไปโดยมิได้ถูกประหาณโดยตรงเช่นนี้ชื่อว่า **ปหาเนกัฏฐะ**

จบอกุศลจิตตุปบาท

บทที่ ๑๙
อุปกิเลส ๑๖

พระพุทธองค์ทรงแสดงอุปกิเลส ๑๖ ประการนี้ไว้ในมัชฌิมนิกาย มูลปัณณาส วิฑัฒสูตร ด้วยพระบาลีดังต่อไปนี้

อภิชฺฌาวิสมโลโภ พฺยาปาโท โกธ อุปนาห มกฺข ปลาส อิสฺสา มจฺฉริย มายา สาเถยฺย ถมฺภ สารมฺภ มาน อติมาน มท ปมาท.

อภิชฌา แปลว่า ความชื่นชมยินดีในทรัพย์ของผู้อื่น โดยปรารถนาให้มาเป็นของตน
วิสมโลภ แปลว่าความโลภมีประมาณมาก

๑. **อภิชฺฌาวิสมโลโภ**	ความชื่นชมยินดีในทรัพย์ของผู้อื่นโดยปรารถนาให้มาเป็นของตน ด้วยความโลภอันมีประมาณมาก
๒. **พฺยาปาโท**	ความปองร้ายผู้อื่น
๓. **โกธ**	ความโกรธเคืองผู้อื่น
๔. **อุปนาโห**	ความผูกเวรผู้อื่น
๕. **มกฺข**	ความลบหลู่คุณท่าน

สำหรับมักขะ มีสาธกบาลีปรากฏอยู่ในอิติวุตตกะอรรถกถาว่า

อตฺถโต ปน ปเรสๆ คุเณ มกฺขนากาเรน ปวตฺตโต โทมนสฺสสหคตจิตฺตุปฺปาโทติ ทฏฺพฺพ.

๖. **ปลาส**	การยกตนเทียมท่าน
๗. **อิสฺสา**	ความไม่พอใจในทรัพย์หรือคุณของผู้อื่น
๘. **มจฺฉริย**	ความตระหนี่
๙. **มายา**	การปิดบังความชั่วของตน
๑๐. **สาเถยฺย**	ภารรู้โอ้อวดตนให้ยิ่งกว่าคุณที่มีอยู่
๑๑. **ถมฺภ**	ความแข็งกระด้างดื้อดึงต่อคำสอนที่ชอบธรรม

สำหรับถัมภะ มีสาธกบาลีปรากฏในธัมมสังคณีมูลฏีกาว่า

จิตฺตสฺส ถทฺธตา ตถาปวตฺตจิตฺตเมวาติ วทนฺติ มานวิเสโส วา ทฏฺฐพฺโพ.

หมดอายุ 23/02/2566

๑๒. **สารมฺภ**	ความปรารภไม่ยอมตาม ยกเหตุผลขึ้นอ้างคัดค้าน และทุ่มเถียงต่างๆ

๑๓. มาน	ความถือตัว
๑๔. อติมาน	ความดูถูกและล่วงเกินผู้อื่น
๑๕. มท	ความเมา ความหลงในร่างกาย ในวัย ในความปราศจากโรค
๑๖. ปมาท	ความมัวเมา ติดอยู่ในกามคุณอารมณ์ทั้ง ๕

ในการประหาณอุปกิเลสของอริยมรรคทั้ง ๔ นั้น มีสาธกบาลีปรากฏในมัชฌิมนิกาย มูลปัณณาส อรรถกถาว่า

โสตาปตฺติมคฺเคน มกฺโข ปลาโส อิสฺสา มจฺฉริยํ มายา สาเถยฺยนฺติ อิเม ฉ ปหิยฺยนฺติ อนาคามิมคฺเคน พฺยาปาโท โกโธ อุปนาโห ปมาโทติ อิเม จตฺตาโร ปหิยฺยนฺติ อรหตฺตมคฺเคน อภิชฺฌาวิสมโลโภ ถมฺโภ สารมฺโภ มาโน อติมาโน มโทติ อิเม ฉ ปหิยฺยนฺติ.

แปลเป็นใจความว่า มักขะ ปลาสะ อิสสา มัจฉริยะ มายา สาเถยยะ รวม ๖ ประการนี้ ประหาณได้เด็ดขาดด้วยอำนาจโสดาปัตติมัคคญาณ พยาบาท โกธะ อุปนาหะ ปมาทะ รวม ๔ ประการนี้ ประหาณได้เด็ดขาดด้วยอำนาจอนาคามิมัคคญาณ อภิชฌาวิสมโลภะ ถัมภะ สารัมภะ มานะ อติมานะ มทะ รวม ๖ ประการนี้ ประหาณได้เด็ดขาดด้วยอำนาจอรหัตตมัคคญาณ อนึ่ง การประหาณอุปกิเลสนี้ก็ย่อมเป็นไปทำนองเดียวกับการประหาณกิเลสอื่นๆ คือ การประหาณย่อมแยกเป็นอปายคมนียะ และไม่ใช่อปายคมนียะ ในชนิดที่ไม่ใช่อปายคมนียะ ได้แยกเป็นชนิดโอพาริกะและสุขุมะ และในชนิดที่เป็นสุขุมะนั้น ได้แยกเป็นชนิดที่เกี่ยวกับกามราคะ และภวราคะด้วย กล่าวคืออุปกิเลสที่เป็นอปายคมนียะทั้งหลาย ประหาณได้ด้วยอำนาจโสดาปัตติมัคคญาณ ชนิดที่ไม่เป็นอปายคมนียะที่เป็นอย่างหยาบ ประหาณได้ด้วยอำนาจสกทาคามิมัคคญาณ ชนิดที่เป็นสุขุมะที่เกี่ยวด้วยกามราคะและพยาบาท ประหาณได้ด้วยอำนาจอนาคามิมัคคญาณ ส่วนชนิดที่เป็นสุขุมะที่เกี่ยวด้วยภวราคะประหาณได้ด้วยอำนาจอรหัตตมัคคญาณ

จบอุปกิเลส ๑๖

หมดอายุ 23/02/2566

บทพิเศษ

ต่อจากนี้ไป จะได้บรรยายถึงประเภทแห่งอริยบุคคลทั้ง ๔ มีพระโสดาบัน เป็นต้น ทั้งแสดงถึงคุณสมบัติที่มีพิเศษกว่ากันในอริยบุคคลเหล่านั้น แต่ก่อนที่จะแสดงประเภทแห่งอริยบุคคลทั้ง ๔ มีพระโสดาบันเป็นต้น จนถึงพระอรหันต์เป็นที่สุดนั้น ควรจะได้ทราบถึงพระโสดาบัน ๓ ประเภท อันเป็นด้วยอำนาจของอติมานะและมุสาวาท ซึ่งเป็นโสดาบันเทียม ๒ ประเภท และเป็นพระอริยบุคคลซึ่งเป็นโสดาบันแท้ ๑ ประเภทเสียก่อน คือ

๑. อธิมานิกโสดาบัน

๒. อุลลปนาธิปปายโสดาบัน

๓. อริยโสดาบัน

อธิบายว่า

๑. อธิมานิกโสดาบันนั้น ได้แก่ ผู้ที่มีความเข้าใจผิดคิดว่าตนเองได้บรรลุมรรคผลแล้ว โดยที่มีสภาวะบางอย่างเกิดขึ้น ซึ่งเคยได้ยินว่าสภาวะอย่างนั้นเป็นการแสดงว่าได้มรรคผลแล้วประการหนึ่ง เพราะได้ฟังเทศน์ลำดับญาณของอาจารย์ ซึ่งเข้าใจเองว่าเป็นการรับรองของอาจารย์อีกประการหนึ่ง ดังนี้เรียกว่า อธิมานิกโสดาบัน

ในเรื่องการได้ฟังเทศน์ลำดับญาณของอาจารย์นี้ ยังมีผู้เข้าใจความหมายผิดอยู่ จึงขอโอกาสกล่าวไว้ในที่นี้อีกครั้งหนึ่งว่า การได้ฟังเทศน์ลำดับญาณไม่ได้หมายความว่า อาจารย์รับรองว่าผู้ได้ฟังเทศน์ได้บรรลุมรรคผล หมายความแต่เพียงว่า ให้ผู้ปฏิบัติได้มีโอกาสสำรวจดนเองว่าการปฏิบัติของดนนั้นมีสภาวธรรมต่างๆ เกิดขึ้นตรงตามที่พระพุทธเจ้าตรัสเทศนาไว้หรือไม่ ถ้ามีสภาวธรรมต่างๆ เกิดขึ้นตรงกันและชัดเจนดีแล้ว ผู้ปฏิบัตินั้นก็จะรู้ดนเองว่า ดนได้บรรลุธรรมวิเศษแล้ว และมีความมั่นใจในตนอย่างยิ่ง แต่ถ้าสภาวธรรมที่เกิดขึ้นแก่ผู้ปฏิบัติยังไม่ตรงกับลำดับญาณที่อาจารย์แสดง หรือสภาวธรรมบางประการที่อาจารย์แสดงย้ำว่าต้องเกิดอย่างชัดเจน แต่สภาวธรรมนั้นไม่ได้เกิดขึ้นแก่ดนเองก็ดี หรือเมื่อได้ฟังเทศน์ลำดับญาณแล้ว ยังสงสัยดนเองอยู่ก็ดี อาการดังกล่าวนี้จะว่าผู้ปฏิบัตินั้นได้บรรลุธรรมวิเศษแล้วยังไม่ได้ ไม่ใช่ถือเอาการได้ฟังเทศน์ลำดับญาณเป็นสำคัญทั้งนี้ก็เพราะว่าอาจารย์ทั้งหลายไม่ได้เป็นผู้ได้ปรจิตตวิชานนอภิญญา จึงไม่สามารถจะรู้วาระน้ำจิตของผู้ปฏิบัติได้ การที่เลือกให้ฟังเทศน์ลำดับญาณได้เป็นบางท่าน ไม่ใช่ให้ฟังได้ทุกท่าน ก็เพียงแต่ถือเอาถ้อยคำที่ผู้ปฏิบัติแจ้งแก่อาจารย์ ในขณะสอบอารมณ์เป็นสำคัญ ถ้าถ้อยคำนั้นไปตรงเข้ากับพุทธวจนะที่พระพุทธองค์ทรงเทศนาไว้จะโดยที่ผู้ปฏิบัตินั้นได้ยินได้ฟังมาก่อนแล้ว และในขณะปฏิบัตินั้นเพ่งถึงความรู้สึกอันนั้นอยู่จึงกระทำให้เข้าใจว่าสภาวธรรมนั้นๆ เกิดขึ้นแก่ดนและแจ้งแก่อาจารย์ด้วยความเข้าใจผิด ซึ่งเป็นเหตุให้อาจารย์พลอยหลงผิดไปด้วย

หมดอายุ 23/02/256

จึงให้ฟังเทศน์ลำดับญาณก็ได้ ฉะนั้น **จึงได้กล่าวกำชับอยู่เนืองๆ ว่าผู้ที่ปฏิบัติผ่านไปแล้ว ไม่สมควรจะเล่าสภาวธรรมให้ผู้ที่ยังไม่ได้ปฏิบัติได้ทราบ เพราะการกระทำดังนั้นเป็นการลงโทษผู้ฟังเป็นอย่างมาก**

๒. อุลลปนาธิปปายโสดาบัน ได้แก่ตนเองก็รู้อยู่ว่าตนยังไม่ได้มรรคผล แต่อยากจะให้ได้เร็วๆ จึงแจ้งแก่อาจารย์ว่า มีสภาวะอย่างนั้นๆ (ซึ่งตนเคยได้ยินมา) เกิดขึ้น และโดยคำกล่าวอันเป็นเท็จนี้อาจารย์พลอยหลงเชื่อ จึงให้ฟังเทศน์ลำดับญาณ อย่างนี้เรียกว่า อุลลปนาธิปปายโสดาบัน

บุคคลทั้ง ๒ ประเภท นี้ไม่ได้มรรคผลจริง แต่โอ้อวดว่าได้ พอนานๆ ไป จิตใจที่ตนยึดมั่นอยู่ในองค์คุณของพระโสดาบันก็จืดจางลง เป็นเหตุให้กลับประพฤติปฏิบัติตนขาดไปจากองค์คุณนั้นๆ มีการล่วงอกุศลกรรมบถ เช่น การเสพสุรา และกล่าวมุสาวาท เป็นต้น

๓. อริยโสดาบัน เป็นผู้ได้บรรลุอริยมรรคอริยผลอย่างแท้จริง การประพฤติปฏิบัติใดๆ ถึงแม้จะเป็นเวลาภายหลังการปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานไปแล้วช้านานเพียงไรก็ตาม ก็จะไม่มีการเสื่อมไปจากองค์คุณแห่งโสดาบันเป็นอันขาด เพราะการบรรลุอริยมรรคอริยผลอย่างแท้จริงนั้นได้ประหาณกิเลสที่จะทำให้ปฏิบัติผิดจากองค์คุณนั้นเป็นสมุจเฉทไปแล้ว

ต่อจากนี้ไปจะได้อธิบายถึงพระอริยบุคคลทั้ง ๔ มีพระโสดาบัน เป็นต้น จนถึงพระอรหันต์เป็นที่สุด โดยประเภทแห่งคุณสมบัติพิเศษและอานิสงส์ตลอดจนเหตุที่จะได้รับอานิสงส์ ซึ่งเป็นคุณสมบัติพิเศษนั้นๆ กล่าวคือ

พระโสดาบันมี ๓ ประเภท

๑. เอกพีชีโสดาบัน

๒. โกลังโกลโสดาบัน

๓. สัตตขัตตุปรมโสดาบัน

๑. เอกพีชีโสดาบัน มีวจนัตถะว่า **เอกำ พีชำ อสฺสาติ = เอกพีชี** หมายความว่า เป็นโสดาบันที่จะมีปฏิสนธิต่อไปข้างหน้าอีกชาติเดียวก็จะได้บรรลุอรหัตตผลแล้วจะปรินิพพาน

๒. โกลังโกลโสดาบัน มีวจนัตถะว่า **กุลโต กุลำ คจฺฉตีติ = โกลำ โกโล** หมายความว่าเป็นพระโสดาบันที่จะต้องปฏิสนธิต่อไปอีกตั้งแต่ ๒ ชาติ ถึง ๖ เป็นอย่างมากก็จะบรรลุอรหัตตผลแล้วจะปรินิพพาน ดังในมหาฎีกา หน้า ๓๔๕ ว่า **"ยาว ฉฏฺฐภวา สำสรนฺโตปิ โกลำโกโล โหติ"** ผู้ที่จะต้องเกิดอีกตั้งแต่ ๒ ชาติ ถึง ๖ ชาติ แล้วบรรลุอรหัตตผล ชื่อว่า โกลังโกละ

๓. สัตตขัตตุปรมโสดาบัน มีวจนัตถะว่า **สตฺตขตฺตุ ปรมํ อสฺสาติ = สตฺตขตฺตุปรโม** หมายความว่า เป็นพระโสดาบันที่จะต้องปฏิสนธิในมนุษยภูมิ และเทวภูมิอีกอย่างมากเพียง ๗ ชาติก็จะบรรลุอรหัตตผลแล้วจะปรินิพพาน โกลังโกลโสดาบัน และสัตตขัตตุปรมโสดาบันทั้ง ๒ นี้ ถ้าได้มีการอบรมอินทรีย์โดยไม่ประมาท ก็อาจบรรลุอรหัตตผลและปรินิพพานในระหว่างที่ยังไม่ครบ ๖ ชาติ หรือ ๗ ชาติก็ได้ และภายใน ๖ หรือ ๗ ชาตินั้นก็ไม่ไปสู่อบายภูมิเลย ทั้งการปฏิสนธิทุกๆ ชาตินั้นก็จะเกิดในตระกูลสูง อุดมสมบูรณ์ด้วยทรัพย์สมบัติ มีมนุษยสมบัติและเทวสมบัติพรั่งพร้อมไปด้วยยศและบริวารจะไม่เกิดในตระกูลต่ำเลย ดังมีสาธกบาลีในสุตตนิบาต รัตนสูตร พระบาลีและอรรถกถาว่า

เย อริยสจฺจามิ วิภาวยนฺติ คมฺภีรปญฺเญน สุเทสิตานิ กิญฺจาปิ เต โหนฺติ ภุสปฺปมตฺตา น เต ภวํ อฏฺฐมมาทิยนฺติ. (พระบาลี)

ชนเหล่าใดรู้แจ้งแทงตลอดอริยสัจจ์ ๔ อันสมเด็จพระผู้มีพระภาคเจ้าแสดงไว้แล้ว ชนเหล่านั้นแม้ประมาทมาก ก็จะไม่ถือเอาภพที่ ๘ คือจะเกิดเพียง ๗ ชาติเท่านั้น

นามญฺจ รูปญฺจ เตสํ นิรุทฺธตฺตา อตฺถงฺคตตฺตา อฏฺฐมํ ภวํ น อาทิยนฺติ สตฺตมภเว เอว ปน วิปสฺสนํ อารภิตฺวา อรหตฺตํ ปาปุณนฺติ. (อรรถกถา)

นามและรูปย่อมไม่ถือเอาภพที่ ๘ เพราะนามและรูปดับไปแล้วคือไม่ตั้งอยู่แล้ว

การที่มีพระโสดาบัน ๓ ประเภทนั้น เพราะต่างกันด้วยกำลังแห่งอินทรีย์มี สมาธิ ปัญญา เป็นต้น ที่ได้สร้างสมอบรมมาแต่อดีตชาติ ถ้าในอดีตชาติได้สร้างบารมีอินทรีย์มาแล้วอย่างแก่กล้า เมื่อได้บรรลุโสดาบันแล้วก็เป็นเอกพีชีโสดาบัน ถ้าในอดีตชาติได้สร้างบารมีอินทรีย์มาเป็นอย่างอ่อน เมื่อได้บรรลุพระโสดาบันก็เป็นสัตตขัตตุปรมโสดาบัน

หรืออีกนัยหนึ่ง พระโสดาบันบุคคลที่มีจิตมุ่งมั่นต่ออริยมรรคเบื้องบน ๓ ด้วยความอุตสาหะ เจริญวิปัสสนาด้วยกำลังอันแรงกล้าเช่นนี้ เป็นเอกพีชีโสดาบัน พระโสดาบัน บุคคลที่มีจิตมุ่งมั่นต่ออริยมรรคเบื้องบน ๓ ด้วยความอุตสาหะ เจริญวิปัสสนาด้วยกำลังอย่างปานกลางเช่นนี้ เป็นโกลังโกลโสดาบันบุคคลที่มีจิตมุ่งมั่นต่ออริยมรรคเบื้องบน ๓ ด้วยความอุตสาหะ เจริญวิปัสสนาด้วยกำลังอย่างอ่อนเช่นนี้เป็นสัดดขัตตุปรมโสตาบัน

หมดอายุ 23/02/2566

พระสกทาคามี

สกึ อาคจฺฉตีติ สกทาคามี

ผู้ที่ (โดยมาก) จะกลับมาปฏิสนธิในมนุษยภูมิอีกเพียงครั้งเดียว ชื่อว่า สกทาคามี พระสกทาคามีบุคคลมี ๕ ประเภท คือ

๑. **อิธ ปตฺวา อิธ ปรินิพฺพายี** สำเร็จเป็นพระสกทาคามีบุคคลในมนุษยภูมิและบรรลุอรหัตตผลในมนุษย์ภูมิในชาติเดียวกัน

๒. **ตตฺถ ปตฺวา ตตฺถ ปรินิพฺพายี** สำเร็จเป็นพระสกทาคามีบุคคลในเทวภูมิและบรรลุอรหัตตผล ในเทวภูมิในชาติเดียวกัน

๓. **อิธ ปตฺวา ตตฺถ ปรินิพฺพายี** สำเร็จเป็นพระสกทาคามีบุคคลในมนุษยภูมิแล้วจุติจากมนุษย์ภูมิไปปฏิสนธิในเทวภูมิและบรรลุอรหัตตผลในเทวภูมิ

๔. **ตตฺถ ปตฺวา อิธ ปรินิพฺพายี** สำเร็จเป็นพระสกทาคามีบุคคลในเทวภูมิแล้วจุติจากเทวภูมิมาปฏิสนธิในมนุษยภูมิและบรรลุอรหัตตผลในมนุษยภูมิ

๕. **อิธ ปตฺวา ตตฺถ นิพฺพตฺติตฺวา อิธ ปรินิพฺพายี** สำเร็จเป็นพระสกทาคามีบุคคลในมนุษยภูมิแล้วจุติจากมนุษยภูมิไปปฏิสนธิในเทวภูมิ แล้วจุติจากเทวภูมิกลับมาปฏิสนธิในมนุษยภูมิ และบรรลุอรหัตตผลในมนุษยภูมิ

พระสกทาคามีมีบุคคลประเภทที่ ๑ ถึงประเภทที่ ๔ เป็นนัยโดยอ้อมประเภทที่ ๕ เป็นนัยโดยตรง ดังปรากฏตามสาธกบาลีในวิสุทธิมรรคมหาฎีกาที่แสดงไว้ข้างต้นนั้นแล้ว

พระอนาคามี

อิมํ กามธาตุ๋ น อาคจฺฉตีติ อนาคามี

ผู้จะไม่กลับมาปฏิสนธิในกามภูมิ ชื่อว่า **อนาคามี**

พระอนาคามีบุคคลมี ๕ ประเภท คือ

๑. **อนฺตราปรินิพฺพายี** ได้แก่ พระอนาคามีบุคคล ที่ปฏิสนธิในพรหมภูมิ ภูมิใดภูมิหนึ่ง และจะบรรลุอรหัตตผลแล้วปรินิพพาน ภายในอายุครึ่งแรกของภูมินั้น

๒. **อุปหจฺจปรินิพฺพายี** ได้แก่ พระอนาคามีบุคคล ที่ปฏิสนธิในพรหมภูมิภูมิใดภูมิหนึ่ง และจะบรรลุอรหัตตผลแล้วปรินิพพาน ภายในอายุครึ่งหลังของภูมินั้น

หมดอายุ 23/02/2566

๓. **อสงฺขารปรินิพฺพายี** ได้แก่ พระอนาคามีบุคคล ที่ปฏิสนธิในพรหมภูมิ ภูมิใดภูมิหนึ่ง และจะบรรลุอรหัตตผลในภูมินั้น โดยสะดวก ไม่ต้องพยายามมาก แล้วปรินิพพาน

๔. สสงฺขารปรินิพฺพายี ได้แก่ พระอนาคามีบุคคล ที่ปฏิสนธิในพรหมภูมิ ภูมิใดภูมิหนึ่ง และจะบรรลุอรหัตตผลในภูมินั้น โดยต้องพยายามอย่างแรงกล้าแล้วปรินิพพาน

๕. อุทฺธ์โสต อกนิฏฐคามี ได้แก่ พระอนาคามีบุคคล ที่ปฏิสนธิในสุทธาวาสภูมิชั้นต่ำคือ อวิหาภูมิ แล้วจุติและปฏิสนธิในภูมิที่สูงขึ้นไป คือ อตัปปาภูมิ สุทัสสาภูมิ สุทัสสีภูมิ โดยลำดับ จนถึงอกนิษฐาภูมิและได้บรรลุอรหัตตผลแล้วปรินิพพาน

พระอนาคามีบุคคลนี้ โดยที่ได้ละโอรัมภาคิยสัญโญชน์ สัญโญชน์เบื้องต่ำ ๕ ประการได้โดยเด็ดขาดแล้ว ฉะนั้น พระอนาคามีบุคคลจึงไม่ปฏิสนธิในกามภูมิเลย แต่โดยที่ยังละอุทธัมภาคิยสัญโญชน์คือ สัญโญชน์เบื้องสูง ๕ ประการไม่ได้ จึงยังต้องปฏิสนธิในพรหมภูมิ แต่การที่จะปฏิสนธิในพรหมภูมิ ภูมิใดภูมิหนึ่งย่อมแล้วแต่ฌานที่พระอนาคามีบุคคลแต่ละท่านได้อยู่ เช่น ผู้ที่ได้ปฐมฌานกุศลก็ปฏิสนธิในปฐมฌานภูมิ ผู้ที่ได้ทุติยฌานกุศล และตติยฌานกุศล ก็ปฏิสนธิในทุติยฌานภูมิ ผู้ที่ได้จตุตถฌานกุศลก็ปฏิสนธิในตติยฌานภูมิ ผู้ที่ได้ปัญจมฌานกุศลก็ปฏิสนธิในสุทธาวาสภูมิ ๕ ชั้น ชั้นใดชั้นหนึ่งแล้วแต่ความแก่กล้าของอินทรีย์ คือผู้ที่แก่กล้าด้วยสัทธินทรีย์ก็ปฏิสนธิในอวิหาภูมิ ผู้ที่แก่กล้าด้วยวิริยินทรีย์ก็ปฏิสนธิในอตัปปาภูมิ ผู้ที่แก่กล้าด้วยสตินทรีย์ก็ปฏิสนธิในสุทัสสาภูมิ ผู้ที่แก่กล้าด้วยสมาธินทรีย์ก็ปฏิสนธิในสุทัสสีภูมิ ผู้ที่แก่กล้าด้วยปัญญินทรีย์ก็ปฏิสนธิในอกนิฏฐาภูมิ

พระอนาคามีบุคคลนี้มีผู้เข้าใจกันมากว่า เมื่อจุติแล้วจะต้องไปปฏิสนธิในสุทธาวาสภูมิ ทั้งนี้ก็โดยมีอภิธัมมัตถสังคหอรรถกถากล่าวไว้ว่า อนาคามิโน ปน สุทฺธาวาเสสุ อุปฺปชฺชนฺติ การที่อภิธัมมัตถสังคหอรรถกถากล่าวไว้ดังนี้ ก็โดยมุ่งหมายเอาพระอนาคามีผู้ได้รูปปัญจมฌานก็ดี ย่อมไปปฏิสนธิในรูปภพ อรูปภพตามภูมิชั้นของตน ทั้งนี้ก็โดยพระอนาคามีบุคคลทั้งหลายนั้นยังประหาณรูปราคะ อรูปราคะไม่ได้ แต่ถ้าพระอนาคามีบุคคลใดปฏิสนธิในสุทธาวาสภูมิแล้ว และถ้ายังจะต้องปฏิสนธิอีกต่อไป ก็จะปฏิสนธิในสุทธาวาสภูมินั้นอีก ไม่ย้ายไปปฏิสนธิอื่นๆ เลย การปฏิสนธิซ้ำในสุทธาวาสภูมินั้นเป็นธัมมนิยามว่า จะต้องปฏิสนธิในภูมิที่สูงกว่าขึ้นไป ไม่ปฏิสนธิซ้ำในภูมิเดิมหรือต่ำกว่า เมื่อปฏิสนธิในอกนิฏฐาภูมิแล้วจะเป็นพระอรหันต์และปรินิพพานในภูมินั้น ดังมีสาธกบาลี ในปฏิสัมภิทามรรคอรรถกถาว่า

อนาคามิโน ปน รูปารูปราคานํ อปฺปหีนตฺตา อากงฺขมานา เสสรูปารูปภเวสุปิ นิพฺพตฺตนฺติสทฺธาวาเส นิพฺพตฺตา ปน อญฺญตฺถ น นิพฺพตฺตนฺติ.

อนึ่ง พึงทราบไว้ด้วยว่า การที่จะปฏิสนธิในพรหมภูมินั้นจะต้องปฏิสนธิด้วยฌานวิบากอันเป็นผลของฌานกุศล สำหรับพระอนาคามีบุคคลที่เป็นฌานลาภีก็ไม่มีปัญหาอันใด แต่สำหรับพระอนาคามีที่เป็นสุกขวิปัสสก ซึ่งไม่ได้ปฏิบัติสมถะมาเลยนั้นจะไปปฏิสนธิได้อย่างไร แก้ว่า พระอาคามีบุคคลถึงแม้ว่าในชาตินั้น จะไม่ปฏิบัติสมถกรรมฐานมาเลยก็ดี เมื่อใกล้จะจุติ มัคคสิทธิ-ฌานย่อมเกิดขึ้น แต่จะเป็นฌานชั้นใด ย่อมแล้วแต่บุพพาธิการ และก็จะไปปฏิสนธิตามวิบากของฌานนั้นๆ ดังกล่าวแล้ว

หมดอายุ 23/02/2566

ในเรื่องมัคคสิทธิฌานนี้ ยังมีผู้สงสัยอยู่ว่า ถ้าอนาคามีบุคคลผู้เป็นสุกขวิปัสสก ต้องมรณภาพลงโดยไม่ทันจะรู้ตัว เช่น ขณะที่กำลังหลับอยู่หรือกำลังทำกิจการใดๆ อยู่ก็ตาม มีผู้กระทำร้ายถึงต้องมรณภาพในทันทีนั้นโดยไม่รู้ตัวนั้น มัคคสิทธิฌานจะเกิดได้หรือไม่ ปัญหานี้แก้ว่า ตราบใดที่มัคคสิทธิฌานยังไม่เกิดขึ้น พระอนาคามีบุคคลจะไม่มีจุติเลย เพราะตามสภาวะพระอนาคามีบุคคลยังไม่ใช่พระอรหันต์ ซึ่งยังจะต้องปฏิสนธิอยู่และจะปฏิสนธิในกามภูมิก็ไม่ได้ เพราะละกามราคะเป็นสมุจเฉทแล้ว ถ้ามัคคสิทธิฌานยังไม่เกิดจะปฏิสนธิในพรหมภูมิก็ไม่ได้ เพราะพรหมภูมิต้องปฏิสนธิด้วยฌานวิบากดังกล่าวแล้ว และจุติปฏิสนธินั้นย่อมสืบเนื่องกันเป็นอนันตรปัจจัยหาระหว่างคั่นมิได้ ฉะนั้นถ้าฌานยังไม่เกิดจุติจิตของพระอนาคามีบุคคลก็เกิดไม่ได้

พระอนาคามีบุคคลตามความหมายที่ว่าจะไม่กลับมาสู่กามภูมิอีกเลยนั้นหมายเอาการไม่กลับมาปฏิสนธิในกามภูมิเท่านั้น สำหรับในปวัตติกาล ถ้าสมัยใดมีพระสัมมาสัมพุทธเจ้าอุบัติขึ้นในโลก พระอนาคามีบุคคลที่อยู่ในพรหมภูมินั้น ก็ย่อมลงมาสู่มนุษยภูมินี้เพื่อจะได้เห็นและได้ฟังธรรมะของพระสัมมาสัมพุทธเจ้ามีอยู่

อีกประการหนึ่ง พระเสขบุคคลชั้นต่ำกว่าพระอนาคามี คือพระโสดาบันบุคคล และพระสกทาคามีบุคคลนั้น ถ้าเป็นฌานลาภีบุคคลอยู่ด้วย เมื่อจุติจากกามภูมิแล้วก็ย่อมไปปฏิสนธิในพรหมภูมิ และพระเสขบุคคลเหล่านี้ถึงแม้จะยังไม่ได้บรรลุพระอนาคามีก็ตาม เมื่อปฏิสนธิในพรหมภูมิแล้ว ย่อมจะไม่กลับมาปฏิสนธิในกามภูมิอีก เช่นเดียวกัน โดยเหตุดังกล่าวนี้ พระเสขบุคคลผู้เป็นฌานลาภีเหล่านี้จึงมีชื่อเรียกอีกอย่างหนึ่งว่าฌานอนาคามีบุคคล

พระอรหันต์

ปูชาทิวิเสสํ อรหตีติ อรหํ

ผู้ที่สมควรแก่การบูชาของเทพยดาและมนุษย์ทั้งหลายชื่อว่า **อรหันต์**

หมายความว่า พระอรหันตบุคคลนั้น เป็นผู้มีคุณวิเศษโดยที่ได้ประหาณอาสวกิเลสทั้งปวงเป็นสมุจเฉทโดยสิ้นเชิงแล้ว จึงเป็นผู้ที่ควรแก่การบูชาโดยพิเศษของมนุษย์ เทพยดา มาร พรหมทั้งหลาย พระอรหันต์มี ๒ ประเภท คือ พระอรหันตบุคคลที่สำเร็จโดยเจโตวิมุติ และพระอรหันต์ที่สำเร็จโดยปัญญาวิมุตติ โยคีบุคคลผู้ปฏิบัติสมถภาวนาจนได้ฌานมาก่อนแล้ว ภายหลังมาปฏิบัติวิปัสสนาภาวนาจนได้เป็นพระอรหันต์ก็ดี หรือผู้ที่ปฏิบัติเฉพาะวิปัสสนากรรมฐาน แต่เมื่อได้มรรคผลนั้นฌานก็เกิดขึ้นพร้อมกันด้วยบุพพาธิการก็ดี ทั้ง ๒ ประการนี้ ชื่อว่า ฌานลาภีบุคคล คือสำเร็จฌานสมาบัติได้วิชชา ๓ อภิญญา ๖ ชื่อว่า เจโตวิมุติพระอรหันต์ ท่านเหล่านี้มีคุณพิเศษในทางสำแดงฤทธิ์ เช่น สามารถเหาะไปในอากาศได้ เป็นต้น

หมดอายุ 23/02/2566

ส่วนปัญญาวิมุตติพระอรหันต์นั้น ได้แก่ ท่านที่สำเร็จเป็นพระอรหันต์ด้วยการปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานล้วนๆ ไม่ได้ปฏิบัติสมถกรรมฐานเลย และเมื่อมรรคผลเกิดขึ้นไม่มีฌานเกิดขึ้นด้วย

พระอรหันต์จำพวกนี้มีชื่อเรียกอีกอย่างหนึ่งว่า สุกขวิปัสสกพระอรหันต์ สุกขวิปัสสกพระอรหันต์นี้ ท่านเป็นผู้ปฏิบัติทำให้ฌานแห้งจึงไม่มีอิทธิฤทธิ์ต่างๆ

อีกนัยหนึ่ง ท่านแยกพระอรหันต์โดยคุณพิเศษได้อีก ๒ ประเภท คือ ปฏิสัมภิทาปัตตพระอรหันต์ และอัปปฏิสัมภิทาปัตตพระอรหันต์

ปฏิสัมภิทาปัตตพระอรหันต์ ได้แก่ พระอรหันต์ที่ได้ปฏิสัมภิทา ทั้ง ๔ พร้อมกับการบรรลุอรหัตตมรรคอรหัตตผล ปฏิสัมภิทาญาณทั้ง ๔ คือ

๑. **อรรถปฏิสัมภิทา** = แตกฉานในอรรถะ
๒. **ธรรมปฏิสัมภิทา** = แตกฉานในธรรมะ
๓. **นิรุตติปฏิสัมภิทา** = แตกฉานในภาษา
๔. **ปฏิภาณปฏิสัมภิทา** = แตกฉานในปฏิภาณ

ส่วนอัปปฏิสัมภิทาปัตตพระอรหันต์ คือ พระอรหันต์ผู้ไม่แตกฉานในปฏิสัมภิทาญาณทั้ง ๔ เรียกว่า มูคพระอรหันต์ คือ พระอรหันต์ผู้ไม่มีความรู้ในพระปริยัติธรรม

พระอรหันต์ผู้ที่เมื่อได้มรรคผลมีฌานเกิดขึ้นพร้อมกันก็ดี หรือพระอรหันต์ผู้ที่ได้มรรคผลมีปฏิสัมภิทาญาณทั้ง ๔ เกิดขึ้นพร้อมกันก็ดี ทั้ง ๒ ประการนี้ย่อมเกิดขึ้นโดยอำนาจของบุพพาธิการที่ได้สร้างสมอบรมมาแต่อดีตชาติ กล่าวคือเมื่อท่านได้ประกอบกุศลใดๆ ย่อมได้ตั้งจิตอธิษฐานปรารถนาว่า ต่อไปภายหน้าในอนาคตกาล เมื่อได้อรหัตตมรรคอรหัตตผลนั้น ขอให้มรรคสิทธิฌานหรือปฏิสัมภิทาญาณ เกิดขึ้นพร้อมกันดังนี้ ส่วนพระอรหันต์ผู้ที่ไม่มีฌานหรือปฏิสัมภิทาญาณเกิดขึ้นเมื่อได้อรหัตตมรรคอรหัตตผลนั้นก็เพราะในอดีตชาติเมื่อท่านประกอบการกุศลใดๆ ไม่ได้ตั้งความปรารถนาดังกล่าวไว้ ฌานและปฏิสัมภิทาญาณจึงไม่เกิดขึ้นยังมีปัญหาอีกประการหนึ่งซึ่งยังมีผู้ข้องใจกันอยู่มาก คือ มรรคจิตทั้ง ๔ ที่ทำการประหาณกิเลสนั้น ได้ประหาณกิเลสที่เป็นอดีตหรือกิเลสที่เป็นอนาคต หรือกิเลสที่เป็นปัจจุบันประการใด ปัญหานี้ วิสุทธิมรรคอรรถกถาแก้ว่ากิเลสที่อริยมรรคประหาณนั้นจะว่าเป็นกิเลสในอดีตก็ไม่ใช่ เพราะกิเลสในอดีตก็ดับไปแล้ว จะว่าเป็นกิเลสในอนาคตก็ไม่ใช่ เพราะกิเลสในอนาคตยังไม่เกิด จะว่าเป็นกิเลสปัจจุบันก็ไม่ใช่ เพราะกิเลสเป็นอกุศลธรรมจะเกิดพร้อมกับมรรคจิตอันเป็นโลกุตตรธรรมไม่ได้ การประหาณกิเลสของอริยมรรคก็คือประหาณสภาพธรรมที่ชื่อว่า **ภูมิลทฺธุปฺปนฺน** ภูมิลัทธุปปันนะ ก็คืออนุสัยกิเลสที่นอนเนื่องอยู่ในสันดานดังที่ได้อธิบายมาแล้วในบทที่ได้กล่าวถึงอนุสัยว่า อนุสัยกิเลสนี้ไม่มีอุปปาทะ ฐิติ ภังคะ ขณะใดที่รูปนามขันธ์ ๕ ปรากฏขึ้น ขณะนั้นก็มีอนุสัยกิเลสนอนเนื่องอยู่แล้ว

หมดอายุ 23/02/2566

ดังนี้ อุปมาว่ามีมะม่วงต้นหนึ่ง ผลมะม่วงในฤดูกาลที่แล้วมาก็ได้ถูกเก็บไปหมดแล้ว ผลมะม่วงในฤดูกาลหน้าก็ยังไม่เกิดขึ้น ผลมะม่วงในปัจจุบันก็ไม่มีเพราะยังไม่ถึงฤดูกาล แต่ตามธรรมดาถึงหากว่าขณะนั้นจะไม่มีผลมะม่วงปรากฏอยู่ก็ตาม แต่พืชที่จะให้เกิดเป็นผลมะม่วงย่อมมีอยู่ ในขณะนี้แหละมีบุรุษผู้หนึ่งได้ทำการตัดรากแก้วแห่งต้นมะม่วงนั้นเสีย กระทำให้พืชที่จะเกิดเป็นผลมะม่วงในกาลต่อไป ซึ่งมีอยู่ในลำต้นนั้นเหี่ยวแห้งและเสื่อมสลายไป เป็นอันว่ามะม่วงต้นนั้นไม่มีผลอีกต่อไปฉันใด การประหาณกิเลสของอริยมรรคก็คือการประหาณอนุสัยกิเลสที่นอนเนื่องอยู่ในสันดาน ซึ่งเรียกว่า ภูมิลัทธุปปันนอนุสัยกิเลส อันเป็นพืชเชื้อจะให้เกิดปริยุฏฐานกิเลสและวีติกกมกิเลสนั้นเองก็อุปมาได้กับการตัดรากแก้วแห่งต้นมะม่วง อันเป็นการทำลายพืชที่จะให้เกิดเป็นผลมะม่วงฉันนั้น ดังสาธกบาลีว่า

เอเตน กึ ทีปิตำ โหติ ภูมิลทฺธานำ กิเลสานำ ปหานำ ทีปิตำ โหติ ภูมิลทฺธา ปน กึ อตีตา อนาคตา อุทาหุ ปจฺจุปนฺนา ภูมิลทฺธุปฺปนฺนา เอว นาม เต.

อานิสงส์ของพระโสดาบัน

ปถพฺยา เอกรชฺเชน สคฺคสฺส คมเนน วา สพฺพโลกาธิปฺปจฺเจน โสตาปตฺติผลำ วรำ

(ธัมมบทพระบาลี)

แปลเป็นใจความว่า

พระเจ้าจักรพรรติผู้บริบูรณ์ด้วยทรัพย์มหาศาล ทั้งเป็นอิสระใหญ่ในหมู่มนุษย์ ท้าวสักกเทวราชาผู้มีอานุภาพใหญ่ในสวรรค์ทั้ง ๖ ชั้น หรือท้าวมหาพรหม ผู้เจริญด้วยอิสระ มีมหิทธานุภาพยิ่งในหมู่พรหมก็ตาม แม้เช่นนั้นก็สู้ความเป็นโสดาปัตติผลบุคคลไม่ได้

อธิบายว่า

พระบาลีนี้แสดงความเป็นใหญ่ในฐานะต่างๆ กัน เช่น พระราชาผู้เป็นเอกราชในแว่นแคว้นใดๆ ก็หาเทียบเท่ากับเดชานุภาพของพระเจ้าจักรพรรติ ผู้เป็นอิสระในพื้นพิภพแห่งมนุษย์นี้ได้ไม่ เพราะพระองค์ทรงบริบูรณ์ด้วยรัตนะทั้ง ๗ ประการ เป็นต้น แม้ท้าวสักกเทวราชเจ้า ผู้เป็นประมุขแห่งสวรรค์ทั้ง ๖ ชั้น ซึ่งนับว่าประเสริฐกว่าพระเจ้าจักรพรรดิ เพราะพระองค์บริบูรณ์ด้วยทิพยสมบัติอยู่ในเทวสถาน ที่สุดท้าวมหาพรหมผู้ทรงมหิทธานุภาพยิ่งในหมู่พรหมทั้งหลาย และพรั่งพร้อมด้วยทิพยสมบัติอันประณีตยิ่งขึ้นไปกว่าท้าวสักกเทวราชก็ตาม แต่เมื่อนำมาเปรียบเทียบกับพระนิพพาน ซึ่งพระอริยบุคคลได้บรรลุแล้วย่อมเป็นสิ่งที่ไม่อาจจะเทียบกันได้ เพราะ

หมดอายุ 23/02/2566

ปรินิพพานที่พระโสดาบันได้บรรลุคือโสดาปัตติผลนั้น เป็นธรรมที่ประณีตและประเสริฐสูงสุด เพราะสามารถทำให้ผู้บรรลุ ไม่ต้องไปสู่อบายภูมิ และให้พ้นจากสังสารวัฏฏ์ได้โดยแน่นอน ซึ่งต่างกับสมบัติอันเป็นมนุษยสมบัติ เทวสมบัติ และทิพยสมบัติของท้าวมหาพรหม เพราะสมบัติเหล่านี้เป็นโลกียะ อันย่อมมีการเสื่อมได้เป็นธรรมดา ทั้งสมบัติเหล่านั้นไม่สามารถจะทำให้พ้นจากทุกข์ในสังสารวัฏฏ์ได้ดุจดังพระนิพพาน

นิคม

เอตฺตาวตา จ

มรมฺมรฏฺเฐ ปขุกฺกูอิติ วิสฺสุเต นคเร วิชาตชาเตน ปวตฺติยำ ปนสฺยามรฏฺเฐ เทวนครำอิติ ปากเฏ มหาราชธานิยำ ปุพฺพเกหิ ธมฺมิเกหิ ธมฺมราชูหิ การาปิโต วัดมหาธาตูติ อภิปากโฏนานาฉายูทกสมฺปุณฺโณ โย มหาวิหาโร อตฺถิ ตสฺมึ มหาวิหาเร วสนฺเตน ชาติยา สตฺตจตฺตาฬีสวสฺสิเกน อุปสมฺปทาย สตฺตวีสติวสฺสิเกน ปธานกมฺมฏฺฐานาจริยภูเตน ภทฺทนฺตอาสภเถเรนรจิโตยำ คนฺโถ พุทฺธสกฺกราเช ปญฺจสตาธิกทฺวิสหสฺสวสฺสำ สมฺปตฺเต โปปทชุณฺหปกฺขปญฺจาเห สมตฺโตติ.

อาสีสคาถา

๑. โยจายำ คโต สิทฺธึน นฺดราเยน เกวลี
ตถา กลฺยาณสงฺกปฺปา สิชฺฌนฺตำ สพฺพชนฺตุนำ

ปตฺถนาคาถา

๒. สุขยนฺตุ ครุเมว สพฺพำ โน ชยตำ ราชา
จิรำ ชีวตุ กปฺปึจ สมิชฺฌตุ มโนภาโว
๓. กาเลน สมฺมา เทโว จ ปวสฺสตำ ปติฏฺฐตุ
จิรำ ธมฺโม ธมฺเม โหนตุ สคารวา จ ปาณิโน
๔. สทฺธมฺมราชสฺส ธมฺมำ ปฏิญตฺวา สุขาวหำ
นิพฺพานสุขมุตฺตมำ ยนฺตุ สุปฏิปตฺติยา
๕. ยถา รกฺขึสุ โปราณา สุราชาโน ตเถวิมำ
ราชา รกฺขตุ ธมฺเมน อตฺตโน ว ปชำ ปชนฺติ.

หมดอายุ 23/02/2566

๘.
เทศน์ลำดับญาณ

หมดอายุ 23/02/2566

เทศน์ลำดับญาณ[๑]

จุดหมายในการแสดงเทศน์ลำดับญาณเทศนาในโอกาสนี้ก็เพื่อจะให้ท่านทั้งหลายได้พิจารณาและเปรียบเทียบผลการปฏิบัติของท่านกับพระธรรมเทศนาว่า มีผลเป็นประการใด การที่ให้เปรียบเทียบเช่นนี้ เพื่อท่านทั้งหลายจะได้ทราบผลอันแน่นอนต่อการที่ท่านจะพยากรณ์ตัวท่านผู้ปฏิบัติ ไม่ใช่ว่าเป็นการเทศน์เพื่อสนับสนุนส่งเสริม อันมีวิริยะ สติสมาธินี้ของท่านและวิปัสสนาญาณ เป็นต้น ให้กระเดื้องขึ้นก็หามิได้ หากแต่เป็นการเทศน์ไว้ให้แก่ผู้ปฏิบัติที่ได้ผ่านการปฏิบัติไปแล้ว ได้พิจารณาตรวจสอบตัวของท่านเองว่า เมื่อเราได้ปฏิบัติมาแล้วได้ผลอย่างไร ตรงกับญาณบ้างไหม? ตามที่เทศน์ลำดับญาณ การที่ท่านทั้งหลายได้สดับลำดับญาณนี้ ก็เสมือนหนึ่งเป็นแนวทาง การพิจารณาในความเป็นอยู่ของตัวเองเมื่อขณะปฏิบัติ[๒] ที่เรารู้ว่ารูปเป็นเหตุ นามเป็นผล หรือว่านามเป็นเหตุ รูปเป็นผล จึงขอกล่าวไว้ ณ ที่นี้ว่า ที่เราจะรู้ได้ว่านามเป็นเหตุ รูปเป็นผล หรือว่ารูปเป็นเหตุ นามเป็นผลนั้น ก็ต้องรู้ในระหว่างที่ผู้ปฏิบัติกำลังกำหนดอยู่ พิจารณาอยู่ มิใช่จะรู้กันด้วยปาก และพร่ำสาธยายเหมือนสวดมนต์ท่องบ่นภาวนาปากว่าโดยไม่มีอารมณ์ใดเป็นเครื่องจับ อันการพร่ำสาธยายต่างๆ มิใช่แนวปฏิบัติทางวิปัสสนา เรียกว่าแนววิปัสสแนะ ก็เพราะเหตุดังได้กล่าวมาแล้ว การที่เราจะรู้ว่า รูปเป็นเหตุ นามเป็นผล หรือนามเป็นเหตุ รูปเป็นผลนี้ การรู้นี้เมื่อกล่าวโดยนัยของวิปัสสนาญาณแล้ว เรียกว่า ปัจจยปริคคหญาณ คือญาณที่รู้ซึ่งส่วนของรูป นามนั่นเอง แต่ในที่นี้ท่านอรรถกถาจารย์ กล่าวว่าเพียงแค่ปัจจยปริคคหญาณเท่านั้นยังไม่สมบูรณ์ ที่ว่ายังไม่สมบูรณ์นั้น และมิใช่รู้แต่เพียงผลเท่านั้น หากแต่เป็นการรู้ซึ่งเหตุพร้อมด้วยผลในขณะเดียวกัน ดังนั้น จึงขนานนามอันนี้ว่า ปัจจยปริคคหญาณ คำว่า ปัจจย ในที่นี้แปลว่าเหตุ นี้แสดงว่าเก็บในที่นี้นั้น เก็บอะไร ถ้ากล่าวโดยธรรม ถ้าหากว่าเรามีวัตถุอันมีค่าแล้วเก็บในหีบห่อของเราฉันใด ในที่นี้ เราเก็บอะไร เราเก็บเอาความรู้นั่นเองเข้ามาไว้ในความทรงจำของเรา ซึ่งความทรงจำอันนี้เมื่อแรกเรากำหนดนั้น เราเก็บไม่ได้ ทำไมจึงเก็บไม่ได้ เพราะเรายังไม่ได้กำหนด เรื่องที่เราจะเก็บนี้ตัวอย่างเช่น ท้องพองขึ้นมา แล้วก็กำหนดว่าพองหนอ แต่เรายังไม่รู้

---

๑ เทศน์เนื่องในการประชุมวิปัสสนาจารย์ทั่วราชอาณาจักร ณ พระอุโบสถวัดมหาธาตุยุวราชรังสฤษฎิ์ พุทธศักราช ๒๔๙๙. พระอาจารย์ทวี สุทนฺโต. บันทึกเรียบเรียง, เสาวรส ประจำกิจ คัดลอก, ศาสตราจารย์เกียรติคุณ นายแพทย์จำลอง ดิษยวณิช ตรวจทานแก้ไข.

๒ ในการเทศน์ลำดับญาณครั้งนี้ พระอาจารย์ได้ผ่านญาณที่ ๑ คือนามรูปปริจเฉทญาณ ซึ่งเป็นญาณกำหนดรู้อะไรคือรูปและนาม มาสู่ญาณที่ ๒ เลย ญาณนี้คือ ปัจจยปริคคหญาณ ซึ่งเป็นญาณกำหนดรู้ว่า รูปและนามต่างเป็นเหตุและผลซึ่งกันและกัน.

หมดอายุ 03/02/2566

การพองขึ้นมา หรืออีกประการหนึ่ง เราอยากจะเดิน เราก็ เดินหนอ เราอยากจะหยุด ก็หยุดหนอ เรารู้แต่เพียงเหตุเท่านั้นเอง ผลของพองนั้นมันเกิดมาจากไหน เรายังไม่รู้ ทีนี้เมื่อเรากำหนดไปๆ พอมาถึงในระยะนี้ อาจารย์ให้กำหนดจิดคือต้นจิดเข้าด้วยกัน คือจิตดั้งจิดเดิม เราก็เริ่มรู้ทีเดียวว่าที่เราเก็บนั้น เราเก็บอะไร เราเก็บเอานาม ที่เป็นเหตุ หรือรูปที่เป็นเหตุ มาไว้ในความทรงจำของเรา คือในปัจจยปริคคหญาณของเรานั่นเอง เพราะฉะนั้นท่านจึงได้กล่าวว่า ควรให้นามของญาณนี้ว่าปัจจยปริคคหญาณ

ต่อจากนี้จะได้กล่าวถึง กังขาวิตรณวิสุทธิ กังขาวิตรณวิสุทธิ นี้ก็คือ เมื่อผู้ปฏิบัติได้ก้าวขึ้นสู่ในญาณของกังขาวิตรณวิสุทธิแล้ว ความเคลือบแคลงสงสัย ในรูปธรรม นามธรรม อันเป็นเหตุผลเป็นตัวยืนนั้นก็ย่อมจะหายสิ้นไป ที่ว่าหายสิ้นไป ทำไมจึงหายสิ้นไป คือขณะเมื่อเรากำหนดไปทีไร เราต้องกำหนดต้นจิตลงไปเสียก่อนดลอดเวลา เมื่อเราต้องกำหนดต้นจิดอยู่ตลอดเวลา ตัวอย่างเช่น เราอยากจะลุกขึ้นยืน ก็ต้องกำหนดว่า อยากลุกหนอๆๆ แล้วจึงค่อยๆ ลุกขึ้น ลุกหนอๆ เมื่อเราอยากนั่งก็กำหนด อยากนั่งหนอๆๆ จึงค่อยๆ นั่งลงไป โดยกำหนดตลอดเวลา ที่เห็นกายนั้นค่อยๆ หย่อนลงไป ทีละน้อย ทีละน้อย ทีนี้เมื่ออยากลุกขึ้น คืออะไร ก็คือนามเป็นเหตุ พอเราลุกขึ้นมานั้น เป็นอะไร รูปเป็นเหตุก็เมื่อเรายังนั่ง เราก็กำหนดว่านั่งหนอๆๆ คำว่านั่งหนอนั้น รูปนั้นเป็นเหตุ ที่เราไม่รู้ว่านั่งนั้นคืออะไร นั้นคือนามเป็นผล ท่านทั้งหลายได้ผ่านมาในทำนองนี้ทั้งสิ้น ไม่ใช่มีคนอื่นจะได้ผ่านนอกเหนือไปจากนี้ ก็หามิได้ ถ้าท่านรู้ยิ่งไปกว่านี้ ก็เป็นวิปัสสแนะ หรือวิปัสสนึก มิใช่รู้โดยวิปัสสนา เพราะวิปัสสนาจะต้องรู้อยู่เพียงแค่นี้เอง ทำไมจึงรู้อยู่แค่นี้ เพราะสภาวะนั้นมีอยู่เพียงแค่นี้เอง ทำไมจึงรู้อยู่แค่นี้เอง เพราะสภาวะมันมีอยู่เพียงแค่นี้เท่านั้น มิใช่จะมีมากยิ่งไปกว่านี้ แต่เราทำให้สภาวะวิกฤติเข้าแล้ว นั่นคือเราหลอกตัวเราเอง เพราะการหลอกตัวเองนี่แหละจึงเป็นวิปัสสแนะขึ้น เราอยากจะแนะจะนำให้มันมากเรื่องต่างหาก เพราะไม่เอาความจริง ความจริงมันมีอยู่ที่นี่ เมื่อเราอยากจะคู้เราก็อยากคู้หนอๆๆ อาการอยากคู้นั้นคืออะไร ก็คือนามเป็นเหตุ คู้นั้นคืออะไรก็คือผล ในขณะที่คู้นั้นเรากำหนดว่า คู้หนอๆๆ คู้นี้คืออะไร ก็คือผลนั่นเอง นี่เหตุผลมีอยู่แค่นี้เท่านั้น ทีนี้เมื่อเราได้กำหนดหนักๆ เข้าเราจะเข้าใจในความจริง ความเคลือบแคลงสงสัยซึ่งเดิมเราไม่อาจสามารถกำหนดได้นั้น มันเป็นธรรมดา เพราะว่าจิดเรายังเข้าไม่ถึงไหนธรรมจึงมีอาการละเอียด ตัวของเรานี้เป็นตัวกิเลสมาก เราอยู่ด้วยกิเลสมากเหลือเกิน เราจะไปหาของจริงนิดหนึ่งในตัวของเราให้ได้ในทันทีนั้นมันไม่ได้ เสมือนหนึ่งงมเข็มในมหาสมุทร ต้องดำลงไปจริงๆ จึงจะได้พบของจริง ข้อนี้มีอุปมาฉันใด ผู้ปฏิบัติก็มีอุปไมยฉันนั้นคล้ายกัน เราต้องพยายามขะมักเขม้นจริงๆ ก็จะทำให้เราเข้าใจแจ่มแจ้งว่า อ้อทุกสิ่งทุกอย่างมันไม่มีตัวตน บุคคล เรา เขา ตามที่เข้าใจดังแต่ก่อน มีแต่เพียงรูป เพียงนาม ที่เป็นผลและเป็นเหตุให้แก่กันอยู่ ไม่ว่าเราจะทำอะไรมันมีเหตุ มีผลอยู่ดลอดเวลา นอกเหนือไปจากเหตุผลนั้นไม่มี ทีนี้ในเมื่อเรารู้ว่ามันมีเหตุมีผลเป็นอย่างนี้แล้ว ความเข้าใจของเราก็เข้าใจว่า ก่อนนี้ในอดีตกาล

เราเคยเข้าใจผิดคิดว่าไม่ว่าอะไร ฉันเห็น - ฉันรู้ - ฉันคิด - มีคน - กิน - ยืน - เดิน - นั่ง - นอน เรายังเข้าใจว่าเป็นบุคคล - เดิน บุคคล - นอน โดยมากเราเข้าใจกันดังนี้ แต่มาบัดนี้เรามีความเข้าใจดังแต่ก่อนเสียแล้ว เราคิดว่า ความรู้สึกปัจจุบันที่เราได้เห็นนั้น อดีตนั้นก็ต้องมีเหตุมีผล เป็นตัวยืนมา เมื่อมีเหตุมีผลเป็นตัวยืนมาในอดีตกาลแล้วต่อไปในอนาคตก็จำต้องมีเหตุมีผลอีกนั่นแหละ และต้องเป็นตัวยืน คงไม่ใช่มีตัวตน บุคคล เรา เขา ที่จะทำให้ยืน - เดิน - นั่ง - นอน ให้มีอาการ ให้คู้ - เหยียด - ได้ยิน - ได้กลิ่น และรู้รสเหล่านี้ เป็นต้น ไม่มีเลย เมื่อเราแจ่มแจ้งขึ้นดังนี้ ความแจ่มแจ้งนี้ก็คือ กังขาวิตรณวิสุทธิ หมายความว่าเราได้พ้นไปจากการเคลือบแคลงสงสัย ในที่นี้ท่านอรรถกถาจารย์ได้อุปมาไว้เสมือนหนึ่งบุคคลที่ไม่เคยเห็นกระต่าย บุคคลเหล่านี้เมื่อไม่เคยเห็นกระต่ายก็เป็นการยากที่จะทำความเข้าใจ ทำไมจึงยากก็เพราะเหตุที่ผู้ไม่เคยรู้จักกระต่ายนั้นเข้าไปยึดและมั่นใจด้วยว่า อ้ายเจ้ากระต่ายนั้นมันจะต้องเป็นสัตว์ที่มีเขาอย่างแน่นอน แต่ก็ยังมีความเข้าใจอีกว่าเมื่อมันมีเขา เขาของมันจะยาวหรือสั้นและเขาของมันจะมีสีดำหรือสีแดงหรือสีเหลือง บุคคลผู้นั้นก็จะเก็บเอาไปคิดนึกอยู่เรื่อยๆ ทีนี้เมื่อเขาเอากระต่ายมาให้เราดูว่ามันไม่มีอะไรเลย พอเรารู้และได้เห็นกระต่ายตัวจริงว่ากระต่ายมันไม่มีเขา ความที่เคลือบแคลงสงสัยแต่ก่อน ของเราก็หายไป ข้อนี้มีอุปมาฉันใดก็มีอุปไมยในทำนองนั้นเช่นเดียวกัน รูป นามและเหตุผล พูดไปเถอะจนดายก็ยังไม่ค่อยจะเข้าใจเรื่อง ทำไมจึงไม่เข้าใจ เพราะเราไม่เห็นมันนี่ สิบปากว่าไหนเลยจะเท่าตาเห็น ทีนี้เราไปได้เห็นแล้วในความจริงว่า อ้อ รูป นามนี้มีเหตุมีผลอยู่ เวลาเราอยากจะทำอะไร ต้นจิตมันสั่งให้เราทำอะไรๆ ต่างๆ นามนั้นมันเป็นเหตุ รูปมันเป็นผล รูปทั้งหลายที่ปรากฏขึ้นนี้มันเป็นเหตุ นามผล จึงต้องเกิด มันอยู่ที่นี่เอง มีเหตุมีผลอยู่เท่านี้ ไม่มีอื่นไกลเลย เพราะฉะนั้นขณะที่พิจารณาอยู่นั้นย่อมพบเพียงเหตุและผลเท่านั้น ต่อไปในอนาคตก็จะต้องมีแต่เหตุและผลนี้อีกเท่านั้น ความเห็นอันบริสุทธิ์โดยปราศจากข้อเคลือบแคลงสงสัยนี้ กล่าวโดยวิสุทธิธรรมแล้ว ก็ได้ชื่อว่า **กังขาวิตรณวิสุทธิ**

จะขอกล่าวถึงเรื่อง สัมมสนญาณ สัมมสนญาณ นี้ก็คือ เมื่อผู้ปฏิบัติได้พิจารณารูป นาม หรืออาการพองยุบครั้งไร มันมาอย่างไรผู้ปฏิบัติก็ไม่รู้ และมันหายไปอย่างไรท่านก็ไม่รู้ ท่านรู้แต่ขณะที่ท่านเห็นอยู่ถ่ายเดียวเท่านั้นเอง เมื่อญาณที่ท่านเห็นชัดในรูป นามอันปรากฏอยู่เฉพาะหน้าเช่นนี้แล้ว จากนั้นสมาธิก็จะขยายวงให้ได้เห็นเมื่อแรกเกิดขึ้นมาอีก ทำไมจึงขยายวงให้ได้เห็นในการแรกเกิด เมื่อผู้ปฏิบัติกำหนดว่าพองหนอ ผู้ปฏิบัติก็รู้สึกคล้ายๆ กับว่ามีอาการพองปรากฏขึ้นมาให้ท่านกำหนด นี่หมายความว่าผู้ปฏิบัติได้เห็นแรกเกิด กับที่กำลังเกิดอยู่ แต่เกิดแล้วนั้นผู้ปฏิบัติไม่เห็นอีก ทำไมจึงไม่เห็น เพราะได้กล่าวมาแล้วว่า ในระยะนี้เวทนามันเข้ามาก่อกวน เมื่อเวทนาเข้ามา ผู้ปฏิบัติก็ต้องกำหนดให้แจ้งในเวทนานั้นๆ แล้วท่านจะกำหนดต่อไปให้ครบทั้ง ๓ ระยะ ของอายุรูปนั้นไม่อยู่ในวิสัย เพราะฉะนั้นท่านจึงไม่รู้ ต้องข้ามกำหนดไปเรื่อยๆ ทีเดียว พอหาย ก็กำหนดพองหนอ ยุบหนอ พอปวด ก็ปวดหนอๆ ไปอีก พอหายปวด ก็มากำหนดพองหนอ ยุบหนอ แต่พอรู้สึกว่าพอง - ยุบจะชัดเข้าก็หายไปอีกแล้ว เวทนาเอาไปเสียอีกแล้ว เพราะ

เวทนานั้นมีอาการปวด - เมื่อย - คัน ทำให้จิตมีความรู้สึกมากกว่า มีอาการเป็นอยู่เช่นนี้เสมอๆ มีเบาลงได้ เมื่อรูปลักษณะของอาการเป็นอยู่เช่นนี้ พอญาณของผู้ปฏิบัติได้มาเข้าใจในความจริงของเหตุของผลเข้าแล้ว ผู้ปฏิบัตินั้นก็จะก้าวเข้าสู่สัมมสนญาณ ที่ว่าก้าวขึ้นสู่สัมมสนญาณ นั้นพอท่านกำหนดพองหนอท่านจะเห็นอาการพองของรูปกำลังพองขึ้นมา แล้วก็มีอาการพองอยู่แล้วพองจนสุดไป ท่านจะเห็นรูปของพองนั้นเป็น ๓ ระยะทีเดียว ขณะเมื่อท่านกำหนดยุบ ท่านก็จะเห็นแรกยุบ กำลังยุบ และลักษณะยุบลงไปแล้วทันที และในขณะนั้นเอง ก็จะพองขึ้นมาให้ท่านกำหนดพองหนอ พอกำหนดพองหนอ ลักษณะแรกพองก็เห็นชัด กำลังพองอยู่ก็เห็น ลักษณะพองแล้วจนถึงที่สุดท่านก็เห็น เห็นครบและชัดเจนทั้ง ๓ ระยะ อันการที่ท่านได้เห็นอยู่เช่นนี้ เดี๋ยวก็พองเดี๋ยวก็ยุบ ให้เห็นอย่างแจ่มชัดอยู่นี้ จะทำให้ท่านเข้าใจในความจริงว่า ทุกสิ่งทุกอย่างมีความไม่เที่ยง คือเป็นอนิจจัง คือท่านได้เห็นอนิจจลักษณะขึ้นแล้ว ทีนี้ท่านได้เห็นอนิจจลักษณะด้วยตนเองแล้ว ไม่ใช่ท่านได้ไปรู้มาก่อนว่า อนิจจัง ไม่เที่ยงๆ ไม่เที่ยงนั้นเหมือนอย่างกับที่ได้กล่าวมาแล้วว่าถ้วยโถโอชามแตก เราก็มักกล่าวกันว่าไม่เที่ยงนั้นไม่ใช่ทำนองนั้น ไม่เหมือนกับถ้วยชามแตก คือท่านได้มาเห็นความจริงอย่างแน่นอน และไม่ใช่ผู้อื่นมาบอกท่าน การไม่เที่ยงในที่นี้ท่านได้เห็นโดยวิปัสสนาญาณทีเดียวต่อไป เมื่อท่านได้กำหนดอยู่นั้น เห็นลักษณะอาการของรูปพอง - ยุบเป็น ๓ ระยะ มีอาการเกิด อาการตั้งอยู่ อาการดับ ท่านก็เห็นชัดหมด และนอกจากนั้นในระยะนี้ท่านต้องตกอยู่ในระยะที่เวทนาจะเข้ามาก่อกวนเป็นอย่างหนักทีเดียว พอเวทนาเกิดขึ้นท่านก็ต้องกำหนดเวทนานั้นๆ เวลากำหนดเวทนานั้นๆ พอเกิดอาการปวดเกิดขึ้นท่านก็ต้องกำหนดปวดหนอๆๆ ในญาณก่อนๆ พอกำหนดปวดหนอๆ ก็หายไป ในระยะนี้พอกำหนดปวดหนอ ปวดนั้นไม่หาย คือพอกำหนดปวดหนอ อาการปวดก็กลับเป็นอาการชาขึ้นมาให้เรากำหนด เวทนานั้นจะขึ้นมาเป็นระยะของมัน ทีนี้ระยะที่ขึ้นมานี้ ท่านก็จะเห็นแรกเกิด กำลังเกิด และเกิดแล้ว และไม่หายชัดๆ ด้วย แล้วมันก็จะเปลี่ยนไปในสภาวะอื่นอีกทีเดียว ทีนี้อ้ายเวทนาที่เราได้ประสบนี่เองจะรู้สึกว่ามันเป็นทุกข์ ทุกขลักษณะคือทนอยู่ไม่ได้ ทำไมจึงทนอยู่ไม่ได้ ก็เนื่องจากไปรู้อะไรเข้าสิ่งหนึ่ง การรู้นั่นแหละทำให้เรารู้ซึ้งลงไปว่า อ้อ ความซึ้ง อันนี้เองทำให้เราเข้าใจชัดขึ้นมาว่าทุกขลักษณะนั้นมันมีอาการอย่างนี้เอง ทุกขลักษณะก็ดี หรืออาการเกิดดับของรูป นามก็ดี ที่ท่านได้เห็นอยู่นี้ ท่านจะไปบังคับบัญชามันก็ไม่ได้ จะไปสั่งมันก็ไม่ได้ จะไปทำอะไรมันก็ไม่ได้ มันจะเกิดของมันขึ้นมา แล้วมันก็จะหายไปโดยสภาวธรรม นี่ท่านเข้าใจในอนัตตลักษณะขึ้นมาเอง จากการที่ท่านได้มาเห็น อนิจจัง ทุกขัง อนัตตา เหล่านี้ของพระไตรลักษณ์ ท่านจะได้เห็นจากสัมมสนญาณนี้โดยชัดแจ้งทีเดียว ญาณอื่นนั้นท่านยังไม่เห็น เพราะฉะนั้น ผู้ที่ว่าได้เห็นพระไตรลักษณ์พระไตรลักษณ์นั้นต้องถึงสัมมสนญาณจึงเห็น ถ้าไม่ถึงสัมมสนญาณ ที่เขาเห็นนั้นไม่จริงเลย ไม่ใช่เห็นแท้ ท่านเห็นเทียม พอมาถึงสัมมสนญาณจึงจะเห็นแท้ก็เมื่อท่านได้เห็นแท้แล้ว ประจักษ์แก่ตาและความรู้แล้วโดยมิใช่ผู้อื่นมาบอกเล่า แต่สำหรับบางท่านก็ได้ศึกษาพระอภิธรรมาก็ย่อมจะพิจารณาในความไม่เที่ยง เป็นทุกข์ ไม่ใช่ตัวตน สิ่งเหล่านี้ท่านจะพิจารณา แต่ถ้าหากท่านไม่รู้

และไม่ได้ศึกษาเท่ากับว่าท่านยังไม่มีความรู้อะไรเลย แม้จะเขียน ก ไก่ เท่ากระบุงให้ดู ท่านก็ไม่รู้ว่าตัวชนิดนี้เรียกว่า ก ไก่ ก็เมื่อเป็นเช่นนี้ท่านจะรู้ได้อย่างไรว่า อันนี้เป็นอนิจจัง อันนี้เป็นทุกขัง อันนี้เป็นอนัตตา ท่านก็จะรู้ไม่ได้ เมื่อเรารู้ไม่ได้ เราก็ไม่ยกมันขึ้นสู่อารมณ์ เพราะฉะนั้น ผู้ที่ได้ศึกษามานั่นแหละจึงจะยกขึ้นสู่พระไตรลักษณ์ ในการพิจารณาสัมมสนญาณนี้ ต่อจากนี้พระอาจารย์ก็จะสั่งว่า ถ้าหากว่ามีอะไรทำให้รู้ จงรู้ไว้เถิด แต่อย่าไปเก็บเอาไว้ และให้กำหนดไป ถ้าผู้ปฏิบัติกำหนดไปดังนี้แล้ว ผู้ปฏิบัติก็จะผ่านไปจากสัมมสนญาณโดยง่ายดาย เพราะฉะนั้น การที่จะพิจารณาซึ่งอารมณ์พระไตรลักษณ์ในญาณนี้จึงชื่อว่า **สัมมสนญาณ**

ผู้ปฏิบัติวิปัสสนาธุระได้พยายามกำหนดตามที่พระอาจารย์ได้พยายามอบรมสั่งสอนไว้ จงพยายามกำหนดรู้ในอารมณ์ของแต่ละอารมณ์ แต่อย่าไปเอาใจใส่และยึดมั่นในอารมณ์นั้นให้มากเกินไป เมื่อผู้นั้นพยายามกำหนด ทีนี้ในการที่ผู้นั้นจะพยายามกำหนดไปแล้ว จากนั้นจิตใจของผู้ปฏิบัติผู้นั้นจะรู้สึกว่ามันมีความปลาบปลื้มปีติ เบาขึ้นมา รู้สึกว่ามีแสงระยิบระยับเกิดขึ้นมาทันที จะมีสีเขียวๆ แดงๆ จะปรากฏขึ้นทันที เช่นนี้เป็นเพราะอะไร คือว่าญาณของผู้ปฏิบัตินั้นกำลังจะก้าวขึ้นสู่อุทยัพพยญาณ นั่นเอง เมื่อจะก้าวขึ้นสู่อุทยัพพยญาณแล้ว อุทยัพพยญาณนี้ก็ย่อมจะต้องไปประสบกับวิปัสสนูปกิเลส คือกิเลสอันทำความมัวหมองให้แก่วิปัสสนาญาณนั่นเอง ก็เมื่อเกิดความมัวหมองปรากฏขึ้นแล้ว ในที่นี้ย่อมมีอยู่ ๑๐ ประการด้วยกันคือ

ประการที่ ๑ ได้แก่ **โอภาส** แสงสว่าง แสงสว่างนี้มันจะเกิดอาการระยิบระยับขึ้นก่อน จะเป็นประกายเขียวๆ แดงๆ ต่อจากนั้นก็จะเกิดความรู้สึกเสมือนหนึ่งมีบุคคลเอาไฟเข้ามาฉาย หรือประหนึ่งเกิดความสว่างมีอยู่ในห้องกรรมฐาน ประดุจดังว่าเป็นเวลากลางวัน จะมีอาการรู้สึกแจ่มชัดทีเดียว สิ่งเหล่านี้คืออะไร ก็คืออำนาจของโอภาส อันเป็นแสงสว่างซึ่งจัดเป็น วิปัสสนูปกิเลส ทำไมจึงจัดเป็น วิปัสสนูปกิเลส เพราะว่าในขณะที่แสงสว่างปรากฏขึ้นนั้น ผู้ปฏิบัติย่อมไม่สามารถกำหนดธรรมะใดๆ ได้ถึงกับตกตะลึงงันในแสงสว่างนั้น และคิดได้ทันทีว่าธรรมะที่ตัวได้เสาะแสวงหามานานนั้นเราได้ประสบเสียแล้วในครั้งนี้ ผู้ปฏิบัตินั้นก็ตีความหมายเข้าใจเอาเองเลยทีเดียวว่าเราได้รู้คุณธรรมวิเศษเบื้องสูงแล้ว สมประสงค์แล้วดังที่ได้ตั้งใจไว้ การเข้าใจนั้นจึงทำให้บุคคลนั้นตะลึงงันไปไม่สามารถกำหนดได้ ฉะนั้นโอภาสหรือแสงสว่างที่ปรากฏในครั้งนี้ จึงจัดเป็นวิปัสสนูปกิเลสประการหนึ่ง

ประการที่ ๒ **ปีติ** ก็จัดเป็นวิปัสสนูปกิเลสอีกประการหนึ่ง ปีตินั้นมีอยู่ ๕ ประการด้วยกัน ในปีติ ๕ ประการนั้น คือ ขุททกาปีติ ๑ โอกกันติกาปีติ ๑ ขณิกาปีติ ๑ อุพเพงคาปีติ ๑ ผรณาปีติ ๑ คำว่าปีติ นั้นคืออะไร ปีติก็คือความปลาบปลื้ม ยินดี หรือความปรีดาปราโมทย์นั่นเอง ความปลาบปลื้มปีตินี้เวลาเกิดขึ้นแล้ว จะเกิดความรู้สึกว่าตัวของเรามีอาการขนลุกขนพองขึ้นมา บางครั้งจะรู้สึกหัวโด ผมคล้ายๆ กับมันชันขึ้นมา แต่ความจริงนั้นไม่ใช่ มันเป็นเพราะอำนาจของการสร้างแห่งปีติรูปทั่วสกลกาย ดังนั้นจึงทำให้เราเข้าใจผิดคิดว่า ที่มีอาการขนลุกขนพองขึ้นมานั้น

มันเป็นประการหนึ่งที่เราจะได้ธรรม เราไปเข้าใจดังนี้ ทีนี้ได้กล่าวมาแล้วว่า ปีตินั้นมีอยู่ ๕ ประเภทด้วยกัน ในปีติ ๕ ประการนี้ ขุททกาปีตินั้น ขณะที่เรากำหนดหรือเรียกว่า ขณะที่นั่งภาวนาอยู่จะมีอาการขนลุกเกรียวๆ ขึ้นมาทีเดียว คล้ายกับคนเราเดินทางผ่านสถานที่แห่งใดแห่งหนึ่งและมีผู้กล่าวกันว่าตรงนั้นตรงนี้ผีดุ เคยหลอกคนมาแล้ว ดังนี้เป็นต้น พอเราไปถึงตรงนั้นก็เกิดความกลัวมีอาการพองตัวขึ้นมา อุปมาคล้ายๆ เมื่อเราเปิดขวดโซดา น้ำโซดาที่อัดในขวดนั้นแรกๆ มันก็เฉยๆ อยู่ พอเปิดแพล็บเดียว พออากาศภายนอกเข้าไปมันก็เดือดปุดๆ ขึ้นมาฉันนั้น การที่เป็นไปเช่นนี้นั้นแหละเรียกว่า ขุททกาปีติ ต่อจากนั้นมันก็จะมีอาการเกิดขึ้นอีก ในคราวนี้ที่ปรากฏนั้นมันจะมีอาการเหมือนอย่างไร มันจะมีอาการเสมือนหนึ่งฟ้าแลบที่เราไม่สามารถจะมองให้รู้ได้ว่าทางไหนหัวทางไหนหาง หรือว่ามันสว่างแลบมาจากทางไหน เราไม่รู้ได้เลยมันจะมีอาการแวบเดียวแวบเดียวแล้วก็หายไป หรืออีกนัยหนึ่งคล้ายๆ น้ำในกาที่กำลังเดือดอยู่หรือคล้ายๆ น้ำในหม้อหรือคล้ายๆ ปลาผุดในขณะเมื่อเราเอาอาหารให้ปลา ฮุบเดียวมันแย่งกันไม่รู้ว่าอาหารนั้นไปไหนหายไปเลย ฉันใดในที่นี้ก็ทำนองเดียวกัน ปีติชรูป สร้างบ่อยครั้งเข้าแล้วมันก็จะก่อให้เรารู้สึกอาการปราโมทย์ยินดี จากข้างล่างขึ้นไปข้างบน จากข้างบนลงมาข้างล่าง อะไรทำนองนี้ บ่อยครั้งทีเดียวสภาพการณ์ที่เป็นเช่นนี้ก็เนื่องด้วยอำนาจของขณิกาปีตินั่นเอง

ประการที่ ๓ **โอกกันติกาปีติ** โอกกันติกาปีดิ นี้ท่านจะรู้สึกว่ามีการวาบๆ หวามๆ ที่มีอาการดังนั้นเพราะว่าขณะนั้นคล้ายๆ กับว่า ปีติชรูปนั้นกำลังซ่านอยู่ทั่วสกลกาย เพราะการซ่านของปีติชรูปนี้เอง ท่านจึงรู้สึกอาการวาบๆ หวามๆ เสมือนหนึ่งท่านได้เห็นคลื่นในแม่น้ำ หรือคลื่นในทะเล เวลามันไล่ต้อนกันมาซ้อนๆ กันพอมาถึงฝั่งคลื่นนั้นก็หายวาบไปฉันใดในที่นี้ก็คล้ายกันมันจะเกิดซ้อนกันมา มีการเห็นไล่กันมา ที่ปรากฏมีอาการในทำนองนี้จะปรากฏแก่ผู้ปฏิบัติ คือให้รู้สึกวาบๆ หวามๆ ปรากฏขึ้นแล้วก็หายวาบไป แต่อีกประการหนึ่งพูดยาก อาการนี้คือมันมีความรู้สึกคล้ายมีอะไรมาดันๆ เข้ามาแล้วก็หายวาบไป ที่เป็นเช่นนี้ก็เพราะอำนาจของโอกกันติกาปีตินั่นเอง

ประการที่ ๔ **อุพเพงคาปีติ** เป็นปีติที่สามารถกระทำให้ตัวลอยได้ ที่ว่าลอยได้ในที่นี้บางคนก็สามารถลอยได้คืบเดียว บางคนก็สามารถลอยได้ประมาณศอกหนึ่ง บางคนเพียง ๒-๓ นิ้ว บางคนจะรู้สึกว่ากายนั้นถูไปถูมาเท่านั้น คือรู้ว่าถูไปกับพื้น บางคนที่ตัวลอยไปไม่ได้ ก็มีอาการกายโอนเอนโยนตัว คือตัวโยกเยกไปมาคล้ายๆ กับลัมหรือมิลัมแหล่ ท่านอุปมาไว้ว่าคล้ายๆ กับโคมไฟหรือลูกไฟ ลูกบอลลูน คือเมื่อเขาอัดควันเข้าไปแล้ว ควันที่อัดในลูกบอลลูนนั้น เมื่อลูกบอลลูนใหญ่ควันไม่พอก็โยกไปโยกมา เอนไปเอนมา เอาระเบียบมิได้ มันจะเป็นสภาพที่โยกตัวอยู่นั่นแหละ พูดง่ายๆ ผู้ปฏิบัติจะเริ่มมีอาการหงุบไปข้างหน้าหงายไปข้างหลัง บางครั้งกายก็เกิดอาการโอนเอนโยกเยกอยู่ มักจะมีอาการดังได้กล่าวมานี้ การที่เกิดลักษณะดังนี้เพราะอะไร? ก็เพราะว่าผู้ปฏิบัติเวลานี้ สมาธิธรรมไม่ดีพอ

พิมพ์ครั้งที่ 25/02/2566

มีกล่าวไว้เพื่อให้เทียบเคียงดูคนในสมัยโบราณ ในปีติอุพเพงคาอันเป็นปีติที่ทำให้สามารถตัวลอยได้ ถึงหนึ่งยอดลำตาล แต่ในสมัยนี้คงหาไม่ได้ แต่ในที่นี้ท่านอรรถกถาจารย์ ท่านได้แสดงไว้ว่า อุพเพงคาปีติ นี้มีอำนาจพิเศษอันหนึ่งที่สามารถยังตัวให้ลอยได้ เคยยกอุทาหรณ์ไว้ว่า

ในสมัยหนึ่งที่ลังการาชธานีมีงานนักขัตฤกษ์ ครอบครัวหนึ่งซึ่งมี พ่อ แม่ ลูก แต่บังเอิญลูกไม่สบาย พ่อแม่ก็แจ้งให้ลูกทราบว่า ในงานครั้งนี้เจ้าอย่าไปเลย ถ้าหากเจ้าไปแล้ว อาการไม่สบายของเจ้านั้นจะกำเริบขึ้น เจ้าจะต้องได้รับความเดือดร้อน ฉะนั้นให้ลูกอยู่บ้านเถิด ส่วนลูกสาวซึ่งเป็นผู้ที่มีความปรารถนาจะไปนมัสการพระในงานนั้นเป็นกำลัง แต่มีความเคารพในคำสั่งสอนของพ่อแม่เป็นอย่างยิ่ง เมื่อพ่อแม่ห้ามดังนี้ก็ต้องปฏิบัติตาม เมื่อพ่อแม่ไปแล้วก็ยืนมีอาการเศร้าพิงประตูอยู่ ส่งจิตระลึกถึงองค์พระเจดีย์ ที่อยู่บนเขากำลังมีงานสมโภช วาดมโนภาพเห็นมีดวงประทีปประดับประดาสว่างไสว พร้อมด้วยธงทิวทั่วราชวัตร ที่กำลังปลิวสะบัดอยู่และโบกไปตามสายลม พอจิตน้อมและระลึกอยู่เช่นนี้ในฉับพลันนั้นเอง กายของนางก็ลอยละลิ่วไปในอากาศ ไปตกยังหน้าพระลานเจดีย์ที่กำลังมีงานสมโภชนั้น ส่วนพ่อแม่ซึ่งได้บอกกับลูกว่าไม่สบายและให้อยู่บ้านถ้าไปอาการไม่สบายจะกำเริบนั้น ครั้นไปถึงลานพระเจดีย์ก็ตกใจเป็นอันมาก จึงถามลูกว่า ลูกเอ๋ย เจ้ามาได้ด้วยวิธีอย่างไรช่างแปลกประหลาดอัศจรรย์อะไรเช่นนี้ ส่วนลูกสาวก็บอกกับพ่อแม่ว่า บินมาแต่ขณะที่พ่อแม่กำลังเดินทางมาสู่ลานพระเจดีย์และลูกอยู่บ้าน แต่ลูกอดที่จะระลึกนึกถึงความสวยงามของพระเจดีย์ไม่ได้ ในฉับพลันนั้น ลูกก็ไม่รู้สึกอะไรเลยคล้ายลอยมาดกลงที่ลานพระเจดีย์ และกระทำนมัสการทันที นี่แสดงให้เห็นว่า คนในสมัยโบราณนั้นอำนาจสมาธิเขาสูงแค่ไหน แต่ในสมัยนี้ไม่มีแล้ว และหาไม่ได้แล้วแบบสมาธิดังนี้ เพราะฉะนั้นเราจึงไม่เห็นคนลอย ถ้ามีก็คงจะได้เห็นบ้างเป็นแน่

แต่ในประเทศพม่า ยังมีอยู่บ้างเพียงพันพื้น ๑ คืบบ้าง ๑ ศอกบ้าง เคยมีบ่อยๆ แต่ที่ยังมีปรากฏอยู่เสมอๆ ส่วนมากที่เรามีกันนั้น เขามักเกิดในเมื่ออุพเพงคาปีติปรากฏก็เพียงแต่มือที่วางกำหนดอยู่ขณะนั่งกำหนดพองหนอ ยุบหนออยู่ จะมีอาการคล้ายๆ มีคนมาจับเราพลิกแผล็บเดียวคว่ำไปเลย คือหงายอยู่แล้วคว่ำไป มักจะมีอาการดังนี้เป็นส่วนมาก ที่ว่าเป็นเช่นนี้นั้นทำไมและปีติอะไร อันนี้เป็นอำนาจของอุพเพงคาปีติ เพราะเกี่ยวกับสมาธิของเราน้อยไม่สูงพอดังคนในสมัยโบราณ มีท่านอรรถกถาจารย์ได้รจนาตามแนวสาธก เรื่องปีติดังเช่นนางที่ลอยไปถึงลานพระเจดีย์เป็นต้น

ประการที่ ๕ ประการสุดท้ายของปีติ ได้แก่ **ผรณาปีติ** นั้นจะมีอาการเกิดความรู้สึกเสมือนหนึ่งเรา ไม่อยากจะกระดุกกระดิกขยับเขยื้อนตัว ฉะนั้นแม้แต่เปลือกตาที่เราปิดเอาไว้รู้สึกว่าไม่อยากจะปิดตาเลย ที่เป็นเช่นนี้เพราะอะไร ก็เพราะความซาบซ่านของความปรีดาปราโมทย์นั้นยังให้เราหมดความรู้สึกที่เราอยากจะกระดุกกระดิก บอกกันไม่ถูกเลย จะบรรยายให้กันฟังก็แสนยากที่จะเข้าใจ แต่บางท่านก็คงได้เจอมาแล้วกับสภาวะของผรณาปีติ ว่ามันมี

พิมพ์ที่ 25/02/2568

ความสบายถึงขนาดไหน ในที่นี้ก็ได้แต่เฉียดไปเฉียดมาให้รู้สึกว่าเสมือนหนึ่งเรานั่งอยู่บนหมอนอัดลม จะมีอาการนุ่มๆ ท่านลองนึกดูบ้างบางเวลาเมื่อท่านได้นั่งบนผ้ารองนุ่มๆ ท่านจะมีความรู้สึกอย่างไร ท่านรู้สึกสบายจนไม่อยากกระดุกกระดิกตัวเลย นี่เพราะอำนาจของผรณาปีตินั่นเอง ผรณาปีติ นี้เมื่อเกิดแก่ท่านผู้ใดแล้วท่านผู้นั้นมักจะคิดเอาว่าเป็นธรรมะวิเศษที่ตัวได้เฝ้าใฝ่หามานั้น บัดนี้ได้ปรากฏแก่ตนขึ้นแล้ว เลยตัดสินใจเอาง่ายๆ ว่าอันนี้เอง ก็เลยทำให้ท่านผู้นั้นไม่สามารถจะกำหนดให้ก้าวหน้าต่อไปได้

เพราะฉะนั้นปีตินี้จึงได้จัดเอาเป็นกิเลสของวิปัสสนนาอีกประการหนึ่ง เรียว่า**วิปัสสนูปกิเลส**ที่กล่าวมารวม ๕ ประการนี้ ในที่นี้ขอให้ท่านทั้งหลายเข้าใจว่า บางคนอาจจะได้พบประการเดียว บางคนก็อาจจะปรากฏขึ้นในขณะปฏิบัติเพียง ๒ ประการ จะต้องให้ครบ ๕ ประการก็หามิได้ อย่าได้เข้าใจว่าจะต้องเกิดพร้อมทั้ง ๕ ประการจึงจะเรียกว่าเกิดปีติ เพียงอย่างใดอย่างหนึ่งก็ได้ชื่อว่าเกิดปีติและได้พบอุปกิเลสแล้วแต่กรณี ไม่ได้กำหนดลงไปว่าจะต้องได้พบทั้ง ๕ ประการ อันนี้เป็นหลักขอให้พึงเข้าใจไว้ด้วย

อีกประการหนึ่งซึ่งมีนามว่า **ปัสสัทธิ** ปัสสัทธินี้คืออะไร? ก็คือลักษณะเกิดความสงบทางกายใจนั่งเอง เรียกว่าปัสสัทธิ ที่สงบในที่นี้นั้น มีการสงบอย่างไร เมื่อแรกท่านกำหนดอารมณ์นั้น ท่านต้องพยายามขะมักเขม้นเหลือเกินทีเดียว ที่จะต้องจับอารมณ์ให้ได้อย่างแจ่มชัด ให้ได้ดังกับที่พระอาจารย์สั่ง ถ้าเมื่อท่านได้กระทำความเพียรมาถึงตอนนี้เข้าแล้ว ท่านก็ไม่ต้องกำหนดขะมักเขม้นอะไรมากมายเลย นั่งกำหนดพองหนอ ยุบหนอ นั่งหนอ ถูกหนอ เป็นต้น เมื่อท่านกำหนดอยู่นั้นแสนที่จะสบายทีเดียว กำหนดอารมณ์ลงไปทีไร ท่านมิต้องไปชอบไปใช้ในอารมณ์นั้นๆ เลย คือสงบในที่นี้จิตก็ไม่ออกไปส่ายจับอารมณ์ใดๆ ร่างกายก็ไม่มีเวทนา คือ อาการปวดๆ เมื่อยๆ คันๆ ตามหน้าตาต่างๆ เลย นับว่าเวทนาทั้งหลายไม่สามารถจะก้าวเข้ามา เมื่อร่างกายตลอดทั้งจิตก็ไม่ซัดส่าย และไม่มีเวทนาแล้วจิตก็จะรู้สึกสงบ นิ่งเฉยและมีความสุขมากที่สุด ถึงกับบางคนเข้าใจผิดคิดว่า นิพพานำ ปรมำ สุขำ ที่เรียกว่า พระนิพพานเป็นที่แสนจะบรมสุขนั้นเห็นจะอันนี้แล้วกระมั้ง เราคงถึงนิพพานแน่แล้ว ผู้ปฏิบัติคิดทึกทักเอาเฉยๆ อย่างนั้นเอง

แต่เมื่อนึกเอาว่าพบพระนิพพาน ผู้ปฏิบัติก็ไม่กำหนด แต่บางทีเมื่อกำหนดไปกลับรู้สึกว่าอารมณ์อะไรก็ไม่มี จิตก็เลื่อนลอยอยู่นั้น เราก็ทำความเข้าใจว่า จิตของเราดับ อารมณ์ของเราก็ไม่มี ก็คิดว่าอารมณ์ของเราพลอยดับไปด้วย ผู้ปฏิบัติทั้งหลาย เมื่อประสบอารมณ์ดังนี้ ก็นึกว่าสมประสงค์แล้ว ได้ถึงซึ่งพระนิพพาน เราเคยได้ยินได้ฟังว่านิพพานนั้นจะต้องดับสิ้นไม่มีอะไรเหลือเลย นี่เราทำไปพรึบเดียวจิดก็สงบหมด กายของเราก็ไม่มี เวทนาก็ไม่เกิดทีนี้เราจะเข้านิพพานนั้นมันก็ไม่มีเวทนา ความรู้สึกของเราก็ไม่มี อารมณ์ต่างๆ ก็ไม่มี ก็เมื่อมาถึงตอนนี้ความสงบร่างกายนั่นเองทำให้จิตของเราลอย พอจิตของเราลอยก็นึกว่า เอ๊ะอารมณ์ก็ไม่มี จิตเราก็ไม่มี ใช่แล้ว นิพพานำ ปรมำ สุขำ แน่นอนเลย เลิกกำหนดเลิกนั่ง รีบไปบอกพระอาจารย์ บอกว่าผมดับไปแล้ว อารมณ์ก็ไม่มี จิตรู้ก็ไม่ครับอาจารย์

ตอนนี้โดยพระอาจารย์ที่ยังไม่ชาญฉลาดในเรื่องอุบาย แทนที่จะสอนให้มันได้ความแน่นอน ก็นึกว่า เอ๊ะ ใช่แล้ว ไหนๆ บอกอาการซิไหนกำหนดไปๆ เอ้า เล่าไป บอกไป ผู้ปฏิบัติก็เล่าไปว่ากำหนดๆ เลยหงุบเดียว ดับไปเลย ไม่มีอะไรเหลือเลยเจ้าค่ะหรือครับ ลูกของแม่ระวังให้มากนะตอนนี้ ตอนสำคัญของอาจารย์คือ ผู้ปฏิบัติเกิดความอิ่มใจ แต่ลูกของแม่อย่าลืมด้วย อย่าดีใจด้วยเลยเป็นอันขาด ต้องคิดแต่ทางเสียผลอย่าคิดแต่ได้ฝ่ายเดียวนะลูกของแม่

คือผู้ปฏิบัติก็จะบอกว่า อารมณ์ก็ไม่มี จิตก็ไม่มีเจ้าค่ะ ดับหมดแล้ว สงบหมดเลย ไม่มีอะไรเหลือ แต่ลูกต้องระวังให้จงหนัก ลูกอย่าไปนึกว่าเอ๊ะ ใช่แล้วศิษย์ของเราได้แล้ว ให้อธิษฐานเลยประเดี๋ยวเดียวศิษย์ออกไปกินเหล้า เล่นการพนัน หากินโดยไม่ชอบด่างๆ นานาประการ นี่อาจารย์ก็คงเคยได้ยินมาแล้ว ที่เป็นอย่างนี้ก็เพราะอะไร ก็เพราะด้วยอำนาจของปัสสัทธินั่นเอง ที่พระอาจารย์ชี้อารมณ์ผิด อ่อนต่อการศึกษาพิจารณาไม่ใช้ความรอบคอบให้มาก ฉะนั้นจึงเป็นการสมควรยิ่งที่จะต้องศึกษาในเรื่องอุปกิเลสให้มากที่สุด ดังนั้น ปัสสัทธิ นี้จึงจัดเป็นอุปกิเลสอีกตัวหนึ่ง

ที่กล่าวถึงปัสสัทธิว่าเป็นการสงบจิตและกาย ที่ถึงกับทำให้พระอาจารย์เข้าใจผิดไป แต่ส่วนศิษย์ภูมิใจคิดไปว่าถึงพระนิพพานแล้วนั้น ในที่นี้ก็เนื่องมาจากสหชาติของปัสสัทธิ ได้แก่ ลหุตา มุทุตา กัมมัญญตา ปาคุญญตา อุชุกตา เป็นต้น ได้เกิดพร้อมกันมานั่นเอง ฉะนั้นความสงบกายและอาการสงบใจนั้น จึงได้ก่อให้เกิดความเข้าใจผิด ความเข้าใจผิดอันนี้แหละที่พระกรรมฐานาจารย์ส่วนมากตีความเร็วเกินไป เพราะว่าอำนาจสหธรรมของปัสสัทธิตัวนี้ ซึ่งได้แก่ ลหุตา ลหุตานี้ ได้แก่ กายลหุตา รูปลหุตา จิตลหุตา นั่นเอง คือความเบาได้เกิดขึ้นแล้ว ความรู้สึกทางกายและใจนั้นเบามากขึ้น บางคนรู้สึกนั่งนั้นมันมีอาการแสนที่จะนิ่มนวล ตลอดเวลาเราจะเดินรู้สึกว่าไม่ต้องพยายามยกเท้ามาก คือเวลาเรากำหนดว่าซ้ายย่างหนอ ขวาย่างหนอ ยกหนอ ย่างหนอ เหยียบหนอ อะไรเหล่านี้ เป็นต้น แทนที่เราจะต้องใช้ความพยายามทำให้ได้จังหวะนั้น เมื่อเกิดลักษณะของปัสสัทธิแล้ว จังหวะนั้นจะได้เกิดขึ้นเองมีอาการเบาๆ และนุ่มนวลไปเลยทีเดียว ที่ว่าเบาและนิ่มนวลนี้ เบานั้นเบาเพราะอะไร? เบาเพราะอำนาจแหล่งลหุตา ที่นุ่มนวลนั้น นุ่มนวลเพราะอะไร? นุ่มนวลเพราะอำนาจแห่งมุทุตา ที่กล่าวว่านุ่มนวลในที่นี้ไม่เกิดเพียงแต่นุ่มนวลในการเดิน หรือในการนั่งกำหนด แม้แต่ไปสอบอารมณ์ถ้าหากว่าอาจารย์ตะเพิดหรือพูดเสียงดังๆ เข้าหน่อย ใจน้อยไปเลยอยากจะร้องไห้เสียแล้ว ทำไมจึงอยากจะร้องไห้? ทีนี้ใจน้อยหรือไม่น้อย แต่จิตขณะนั้นมันนุ่มนวลเหลือเกิน มันเป็นจิตมุทุตาอยู่ มุทุตามันเกิดอยู่แล้ว ร่างกายของเราก็นุ่มนวลไปด้วย เพราะฉะนั้นเมื่อฟังคำพูดเสียงแข็งๆ หรือเสียงหนักๆ ของพระอาจารย์เข้าศิษย์ก็เกิดอาการไม่พอใจ ถ้าเป็นหญิงก็จะมีอาการค้อนขวับๆ เอาดื้อๆ ถ้าเป็นชายไม่ต้องหรอกลุกหนีไปเลย หมดการคารวะ ลุกไปเสียเฉยๆ อย่างนั้นเอง มักจะมีอาการดังกล่าวนี้ ทีนี้ กัมมัญญตามักจะมีอาการแซ่มซ้อย ไม่ว่าจะทำอะไรคือรู้จักที่สูงที่ต่ำ ถ้ากล่าวถึงการทั่วไป แต่จะกล่าวถึงอาการ

แช่มช้อยคือหมายความว่า เมื่อขณะจะเดิน เมื่อแรกนั้น เราจะเดินได้จังหวะทีเดียว ถ้าไม่เข้าจังหวะ เราก็จะไม่เดินทีเดียว จะทำอะไรต้องให้ได้จังหวะต้องได้ฉากกันเสมอ แต่พอเกิดกัมมัญญตาขึ้นแล้ว ความแช่มช้อยนั้นๆ เราจะแลดูไม่เป็นฉากเสียแล้ว คล้ายๆ กับว่าการเดินจะก้าวจะย่างอะไรนั้น อาการที่เกิดจังหวะนั้นดูประหนึ่งว่ามีอะไรมากระตุ้นเตือนให้เกิดขึ้นเอง มักจะเป็นดังที่กล่าวมานี้ ฉะนั้นการที่เกิดอาการแช่มช้อยนี้ก็เพราะอะไร? ก็เพราะอำนาจของกัมมัญญตา ปาคุญญตา อุชุกตา เหล่านี้เอง มันคอยบันดาลดลเอาไว้ให้ เพราะฉะนั้นจึงเกิดอาการนุ่มนวลแช่มช้อย อ่อนโยน เมื่อเราจะทำอะไรโดยมากมักชอบประกอบการงานนั้นอย่างสุภาพราบเรียบ ใครมาทำเสียงดังตึงตังไม่ชอบ เพราะขณะนั้นจิตของเรากำลังเกิดปัสสัทธิ อยู่ ดังนั้นสหชาติของปัสสัทธิ จึงทำให้ทางกายและจิตใจของผู้ปฏิบัติเข้าสู่ความสงบ ในวิปัสสนูปกิเลสนี้ ยังมีอุปกิเลสอีกประการหนึ่ง อันมีนามว่า สุข สุขในที่นี้คือ ความสำราญ ความสบาย ความสุขสบายในที่นี้นั้น เราจะรู้ได้อย่างไร? คือเมื่อผู้ปฏิบัติบุคคลใดได้ประสบความสุขนี้เข้าแล้ว อาจารย์จงสังเกตดูหน้าของเขาเถอะ สีหน้านั้นจะมีความสดชื่น แจ่มใสอยู่เสมอ นอกจากการสดชื่นแจ่มใสแล้ว โดยมากอยากจะพูดจะคุยแต่ในสิ่งที่เป็นประโยชน์อันได้มาจากการปฏิบัติเป็นส่วนมากทีเดียว เพราะอะไร? คือความสุขได้เข้ามาเสวยร่างกายและจิตใจของเขาเสียแล้ว ดังนั้นการเสวยสุขนี้จึงไม่จัดเป็นของดีต้องจัดเป็น วิปัสสนูปกิเลส อันเป็นเครื่องเศร้าหมอง เป็นอุปกิเลสของวิปัสสนานั่นเอง ในที่นี้พระอรรถกถาจารย์กล่าวไว้ว่า เมื่อผู้ปฏิบัติบุคคลใดได้เข้าสู่เรือน ที่ว่างหรือสถานที่เปล่าเปลี่ยวกำหนดอารมณ์พระกรรมฐานไปแล้ว ความสำราญทางกายใจย่อมจะเกิดขึ้น สุขตัวนี้แหละจะเกิดขึ้นทันที ทำไมจึงเกิดขึ้น เพราะว่าเราสามารถตัดอารมณ์ทั้งหลายได้หมดสิ้น เนื่องด้วยความตัดได้นั่นเองจึงก่อความสุขให้เกิดแก่ผู้ปฏิบัติ เมื่อความสุขเกิดแล้วอาการปีติโสมนัสทั้งหลายแหล่ก็จะบังเกิดปรากฏตัวขึ้นมาทันที เพราะฉะนั้นสุขนี้จึงได้จัดเป็นอุปกิเลสอีกประการหนึ่งของวิปัสสนูปกิเลส

และยังมีกิเลสอีกตัวหนึ่ง อุปกิเลสตัวนี้ได้แก่ตัว ศรัทธา นั่นเอง ตัวศรัทธานี้ก็คือ ความเชื่อถือและความเลื่อมใส แรกเมื่อท่านเข้ามาสู่วิปัสสนาสถานนั้น ท่านได้มีความประสงค์และมีจุดประสงค์อย่างไรก็ได้ เข้ามาด้วยศรัทธาตัวนี้เอง นึกเสียว่าถ้าได้เข้ามาปฏิบัติแล้ว เราจะต้องได้ธรรมวิเศษ เราจะต้องถึงพระนิพพานอย่างแน่นอน เราเอาพระนิพพานเป็นจุดยึดมั่น พอเรามาได้ปฏิบัติสักขณะหนึ่ง จนกระทั่งเราได้เห็นในความจริงที่เกิดขึ้นแล้ว ศรัทธาตัวนั้นคือ ศรัทธาตัวแรกดำริในการจะมาเรียนพระกรรมฐานอันเป็นทุนเดิมนั่นแหละจะทวีความแก่กล้าขึ้นทันที อาการทวีความแก่กล้าขึ้นนั้น จะยังให้ผู้ปฏิบัติไม่สามารถที่จะกำหนดอารมณ์ที่ตั้งใจไว้ได้ คือจิตก็คิดแต่จะสร้างสรรค์นานาประการ เช่นนั่งคิดและนึกไปว่า ธรรมะนี้ทำไมจึงวิเศษประเสริฐสุดดังนี้หนอ จะไปแสวงหาธรรมวิเศษให้ประเสริฐเลิศไปกว่านี้ไม่มีอีกแล้ว เรานี้วาสนาดีเหลือเกิน ถ้าไม่มีวาสนาเราก็คงมิได้เข้ามาปฏิบัติ ดีใจเกิดอาการหัวเราะ ร่าเริงเอาเฉยๆ อาการดังกล่าวนี้เรียกว่าหัวเราะโดยไม่มีปีไม่มีขลุ่ยนั่นเอง นอกจากนี้บางคนนึกว่าเอ เราจะต้องไปเชิญชวนบิดา มารดา

ไหมตาย 23/02/2561

ปู่ย่า ตายาย พี่ป้า น้าอา ของเราให้เข้ามาปฏิบัติ บางครั้งก็นึกนั่งคิดไปต่างๆ เช่น ดำริจะซื้อของชนิดนั้นชนิดนี้ ไปถวายพระอาจารย์เป็นการบูชาคุณ และเป็นการบูชาพระธรรม สร้างภาพสร้างเมืองในอากาศจนลืมมิได้กำหนดอะไรเลย นี่เป็นเรื่องของฆราวาสฝ่ายอุบาสก อุบาสิกา ถ้าเป็นฝ่ายบรรพชิต พอมาเจอกับศรัทธานี้แล้ว ความดีอกดีใจในการปฏิบัติเกิดความภาคภูมิใจ นึกว่าในคราวนี้ตัวอาตมาคงได้ชดใช้ข้าวก้อนเกลือเม็ดที่ญาติโยมทั้งหลายได้อุปการะ นับตั้งแต่บรรพชาอุปสมบทคงจะได้ทดแทนคุณหมดแน่ในคราวนี้เอง เมื่อบริโภคอาหารของญาติโยมทั้งหลายแล้ว บางครั้งก็ ยถา อนุโมทนาในทานให้ บางคราวก็มิได้กล่าวคำอนุโมทนากถา ถ้ากินไปกินมาคงล้างหนี้สินได้หมดครั้งนี้ บางครั้งนั่งวาดภาพคิดจะสร้างวิปัสสนาสถาน เชิญชวนญาติโยมทั้งหลายให้มาปฏิบัติกันให้เต็มที่ทีเดียว ตั้งตัวเป็นพระอาจารย์สอนกรรมฐานตามแนวสติปัฏฐาน ๔ ทันที เมื่อได้สำเร็จเป็นผลแล้ว แต่เมื่อมามองดูตัวแล้วก็ยังไม่ได้ไปแค่ไหนเลย นี่เพราะอะไร? ก็เพราะอำนาจตัวศรัทธาที่เกิดประกอบกับความปีติโสมนัสนั่นเอง อีกด้านหนึ่งเมื่อคฤหัสถ์ทั้งหลายได้พยายามเห็นความจริงของธรรมะเช่นนี้เข้าแล้ว เกิดการน้อยใจร้องไห้โฮๆ ขึ้นเฉยๆ ครั้นไปถามว่าร้องไห้ทำไมโยม? มักจะได้รับคำตอบว่า เสียดายครับ เสียดายเจ้าค่ะ คือบิดามารดา ปู่ย่า ตายาย พี่ป้า น้าอา ไม่ได้มาเห็นธรรมะอันประเสริฐ กระผมเห็นแล้ว ดิฉันได้เห็นแล้ว ร้องไห้ฮื้อๆ ไม่รู้จะทำประการใด นึกก็ไม่อยากนึกเสียแล้วเลยร้องไห้เจ้าค่ะ เออ ไม่ได้ความหมายอะไรเลย นี่เพราะอะไร? ก็เพราะตัวศรัทธาเกิดนั่นเอง ด้วยเหตุนี้ ตัวศรัทธานั้นเมื่อเกิดขึ้นแล้ว ไม่ก่อให้เกิดความดีให้ก้าวถึงธรรมวิเศษเบื้องสูงได้

ฉะนั้นพระอาจารย์ เมื่อท่านไปสั่งสอนปวงสานุศิษย์ของท่าน เมื่อพบศิษย์ที่มีศรัทธาดังกล่าวแล้วนั้น ท่านยังได้ช่วยส่งเสริม ถ้าเราส่งเสริมเข้าก็เท่ากับปล้ำผีลุก ปลุกผีนั่ง คือคนหนึ่งศรัทธาเกิดกำลังแก่กล้าเราไปบอกว่าดีและชมเชย เมื่อพระอาจารย์ไปส่งเสริมให้ด้วยการสนับสนุนผู้ปฏิบัติของท่านมีหวังเป็นบ้าร้อยเปอร์เซ็นต์ ทำไมจึงบ้า? ก็เราเป็นอาจารย์ควรตัดไม่ให้ศรัทธาเกิด จะต้องข่มให้ตกไปแทนที่จะข่ม กลับไปส่งเสริมบอกว่าดี ชมว่าเป็นคนหายาก ดีมากทีเดียว ที่เรียกว่าปล้ำผีลุก ปลุกผีนั่ง ผลสุดท้ายผีตัวนั้นเอง เลยทำให้คนนั้นเป็นบ้าไปเลย เรียนวิปัสสนาแล้วเลยเป็นบ้า เป็นเพราะเหตุนี้แหละ

ฉะนั้นในที่นี้ ขอพระอาจารย์ทั้งหลายที่ได้ประสบผู้ปฏิบัติของท่านเมื่อมีศรัทธาปรากฏขึ้นแล้ว อย่าไปส่งเสริม ถ้าตัดตัวศรัทธาไม่ลงแล้วก็เป็นการหมดหวังคุณธรรมเบื้องสูงข้างหน้า วิธีตัดตัวศรัทธาพระอาจารย์ต้องดุ หาวิธีพูดให้โกรธ หรือบางครั้ง ขณะมานั่งสอบอารมณ์ควรดุไล่ให้กลับทำให้โกรธมากๆ เมื่อความโทสะเกิดแล้ว ตัวศรัทธาก็จะลดลงไปเองและควรตรวจดูอาการผู้ปฏิบัติต่อไป

หมดอายุ 23/0อุปกิเลสนี้ ถ้าหากเราจะกล่าวแล้วมี ๑๐ ประการด้วยกัน แต่ในที่นี้ขอกล่าวแต่เพียง โอภาส ปีติ ปัสสัทธิ สุขและศรัทธา ถ้าจะกล่าวให้ครบทั้ง ๑๐ องค์แล้ว จะกินเวลามากมายเหลือ

ประมาณ เป็นเวลาเนิ่นนานกว่าจะยุติลงได้ ด้วยเหตุนี้จึงขอยับยั้งเอาไว้เพียงเท่านี้*

ต่อจากนี้จะได้บรรยายถึงลักษณะของผู้ปฏิบัติ บุคคลที่ปฏิบัติเป็นการถูกทาง ถ้าถูกทางแล้วไซร้ จะเป็นอย่างไร? เมื่อผู้ปฏิบัติผู้ใคร่ธรรมทั้งหลายได้ประพฤติปฏิบัติเป็นการถูกทางนั้น ผู้ปฏิบัตินั้นๆ จะต้องได้พบกับวิปัสสนูปกิเลสนี้เสมอ ถ้าผู้ปฏิบัติผู้ใดปฏิบัติไม่ถูกทาง ผู้ปฏิบัตินั้นก็ไม่สามารถพบกับวิปัสสนูปกิเลสได้เลย ในที่นี้ พระอรรถกถาจารย์ได้จัดเอาไว้เป็น ๒ แนว ดังต่อไปนี้คือ ๑. ผู้ปฏิบัติผู้ที่ได้ทำความเพียรมาแล้ว วิปัสสนูปกิเลสเกิด แนวที่ ๒ แม้ปฏิบัติไปนานเท่าใด วิปัสสนูปกิเลสก็ไม่เกิดได้

บุคคลที่วิปัสสนูปกิเลสไม่เกิดนั้นคือ ได้แก่ พระอรหันต์เจ้า อรหันตบุคคลทั้งหลาย วิปัสสนูปกิเลสไม่เกิดแล้ว นอกจากนี้ พวกปฏิบัติไม่ถูกทาง ผู้ปฏิบัติไม่ถูกทางนั้นคือปฏิบัติอย่างไร? ตัวอย่างเช่น อาจารย์แนะนำให้กำหนด พองหนอ ยุบหนอ ทีนี้บุคคลผู้ปฏิบัตินั้นกลายเป็นสมถะไปเลย ชนิดนี้ วิปัสสนูปกิเลสไม่เกิด

อีกประการหนึ่ง ผู้ที่ไม่สนใจ ไม่ตั้งใจกำหนดเลย พระอาจารย์แนะนำให้ทำการกำหนดอารมณ์ใดๆ ก็ไปนอนเสีย ไปประกอบกิจการงานต่างๆ เสียบ้าง บุคคลชนิดนี้วิปัสสนูปกิเลสก็ไม่เกิด อีกพวกหนึ่ง พระอาจารย์ให้ทำการกำหนด ครั้งหนึ่งเดิน ๑ ชั่วโมง นั่งกำหนด ๑ ชั่วโมง แต่ทำการกำหนดเพียง ๑๐-๑๕ นาที พวกนี้ก็ไม่เกิดวิปัสสนูปกิเลส ถือเป็นผู้ละเลยจากคำแนะนำของอาจารย์หรือละเลยจากพระกรรมฐานนั่นเอง

ผู้ที่จะเกิดวิปัสสนูปกิเลสนั้น เป็นบุคคลชนิดไหน? บุคคลที่พยายามกำหนดตามคำแนะนำของพระอาจารย์ทุกอย่างโดยไม่มีการละเลยคำสั่งสอนเลย ดังนี้เกิดวิปัสสนูปกิเลส บุคคลที่เกิดวิปัสสนูปกิเลสนั้น เราต้องพิจารณาด้วย คือต้องเป็นบุคคลประกอบด้วยความขยันหมั่นเพียร อยู่ในโอวาทของพระอาจารย์ มีความเคารพในคำแนะนำสั่งสอน ทั้งต่อหน้าและลับหลัง และได้กระทำความเพียรมาจนถึงญาณอันนี้ คือได้ผ่านตามลำดับญาณของเขามาเป็นลำดับด้วยนั่นแหละอุปกิเลสจึงจะปรากฏขึ้น คือต้องก้าวมาตามลำดับ ต้องผ่านสัมมสนญาณมาแล้วนั่นเองจึงจะเกิดอุปกิเลส บางคนตอนเริ่มแรกต้นๆ นั้นไม่ค่อยเกิดแต่พอมาถึงอุทยัพพยญาณอย่างอ่อนตอนนี้วิปัสสนูปกิเลสต้องเกิดทันที เหตุไฉนในอุทยัพพยญาณอย่างอ่อนท่านจึงเรียกว่า อารัทธวิปัสสกะ (ผู้เริ่มปรารภวิปัสสนา) บุคคลซึ่งเขามีนามกำกับบุคคลชนิดนี้ไว้ ฉะนั้นบุคคลชนิดนี้จึงจะเกิดวิปัสสนูปกิเลส

---

* วิปัสสูปกิเลสมี ๑๐ ประการ ได้แก่ ๑. โอภาส คือแสงสว่าง ๒. ญาณ คือความหยั่งรู้ ๓. ปีติ คือความอิ่มใจ ๔. ปัสสัทธิ คือความสงบเย็น ๕. สุข คือความสุขสบาย ๖. อธิโมกข์ คือศรัทธาหรือความน้อมใจเชื่อ ๗. ปัคคาหะ คือวิริยะหรือความเพียร ๘. อุปัฏฐาน คือสติ ๙. อุเบกขา คือความมีจิตเป็นกลาง และ ๑๐. นิกันติ คือความพอใจหรือความติดใจ.

หมดอายุ 23/02/2566

อุทยัพพยญาณนี้ เป็นญาณที่ชี้ขาดซึ่งชะตากรรมของบุคคลด้วยการชี้ชะตากรรมของบุคคลนั้นชี้ด้วยวิธีอย่างไร? คือถ้าเป็นทวิเหตุกบุคคลแล้วหมายความว่าบุคคลที่ได้เหตุ ๒[๕] บุคคลจำพวกนี้ไม่เกิดวิปัสสนูปกิเลส ถ้าบุคคลได้เหตุ ๓ แล้วเรียกว่าอย่างไร? เรียกว่า ติเหตุกบุคคลนั่นแหละ บุคคลเหล่านี้จึงจะเกิดวิปัสสนูปกิเลสได้ ฉะนั้นในญาณนี้นับว่าเป็นญาณหนึ่งที่ชี้ชะตากรรมของบุคคลด้วย เมื่อผู้ปฏิบัติทั้งหลายได้ประสบกับวิปัสสนูปกิเลสที่ได้กล่าวมาแล้ว การกำหนดและการเกิดดับของรูป นามนั้น ยังเป็นอยู่ด้วยดี กำหนดได้มิใช่ว่ากำหนดไม่ได้ ยังกำหนดได้ดีอยู่ เพราะฉะนั้นเมื่อได้เพิกจากแสงสว่างประกอบด้วยปัสสัทธิ สุข ศรัทธา เป็นต้นแล้ว ผู้ปฏิบัติก็ทำการกำหนดไปๆ อารมณ์ที่พระอาจารย์ให้ไว้ด้วยดีก็กำหนดไว้ด้วยดี การได้นั้นจึงได้ด้วยอุทยัพพยญาณที่ยังอ่อนอยู่ ในลำดับต่อไปเมื่อผู้ปฏิบัติทำการกำหนดอยู่ด้วยดีนั้นเรียกว่า อุทยัพพยญาณ ท่านทั้งหลายในระยะนี้ หากว่าผู้ปฏิบัติบุคคลนั้นเป็นผู้มีการศึกษาแล้วก็จะพิจารณาในธรรมทั้งหลายให้ลดลงทันที หมายความว่า เพิกการพิจารณาเสียและทำการกำหนดอารมณ์ต่อไป

เพิก ในที่นี้หมายความว่า ละทิ้งเลยไม่เอากันแล้ว เพราะผู้ที่มีปริยัติอยู่บ้างแล้ว บุคคลชนิดนี้รู้มาบ้างแล้วว่าอะไรเป็น วิปัสสนูปกิเลส และรู้ด้วยว่าเป็นของไม่ดี เป็นเครื่องเศร้าหมองทำให้การเจริญวิปัสสนาชะงักในระหว่างได้ มันจะทำให้ล่าช้าโดยใช่เหตุ เพราะฉะนั้นบุคคลนั้นจึงไม่ยึดเอามาเป็นอารมณ์แล้ว จึงมาพิจารณาเห็นว่าเป็นของที่ไม่ดี จึงตกลงใจเชื่ออยู่ในโอวาทของพระอาจารย์ เมื่อพระอาจารย์แนะนำว่า ถ้ากำลังกำหนดอยู่ขณะใดเมื่อพบอะไรต่างๆ จะเป็นนิมิตก็ดี ความสุขต่างๆ ก็ดี ผู้ปฏิบัติก็กำหนดเรื่อยไป ญาณก็จะก้าวหน้าขึ้นเป็นลำดับ อาจารย์ก็พยายามอธิบายเป็นการใหญ่ ผู้ปฏิบัติก็ต้องละไปทิ้งไป ทั้งๆ ที่ตัวเองไม่อยากจะละเลยอารมณ์ที่พอใจ เมื่อผู้ปฏิบัติทำตามคำแนะนำแล้วต่อจากนั้นก็จะเข้าใจเกิดความเห็นขึ้นทันที ความเห็นที่เกิดขึ้นนั้นเกิดอย่างไร? คือผู้ปฏิบัติจะมีความเห็นว่า เอ เราเชื่ออาจารย์ก็จะดี ถ้าเราจะดื้อถือเอาความเห็นของเราเป็นเกณฑ์แล้ว แต่พระอาจารย์บอกว่าข้างหน้ายังมีดีอีกมากมายนัก เท่าที่พบมาแล้วยังไม่เท่าไรหรอก ลงท้ายก็ปฏิบัติตามอาจารย์ดีกว่า ผู้ปฏิบัติก็ทิ้งอารมณ์ที่เป็นอุปสรรคทั้งหลาย การที่ทิ้งอารมณ์และกำหนดตามที่พระอาจารย์แนะให้เช่นนี้เรียกว่า มัคคามัคคญาณทัสสนวิสุทธิ ที่กล่าวว่าเป็น มัคคามัคคญาณทัสสนวิสุทธิ นั้นเหตุไฉนจึงได้ชื่อว่ามัคคามัคคญาณ

---

[๕] ทวิเหตุกบุคคล คือบุคคลที่ถือปฏิสนธิด้วยเหตุ ๒ ได้แก่ อโลภเหตุ (ความไม่โลภ) และอโทสเหตุ (ความไม่โกรธ) จึงเป็นผู้ไม่มีปัญญา (อโมหเหตุ) มาตั้งแต่เกิด ทำให้ไม่สามารถที่จะเจริญฌานหรือมรรคผลให้สำเร็จในชาตินี้ได้ เมื่อปฏิบัติบุคคลพวกนี้จึงไม่เกิดวิปัสสนูปกิเลส ส่วนติเหตุกบุคคลมีเหตุ ๓ ได้แก่ อโลภเหตุ อโทสเหตุ และอโมหเหตุ จึงมีปัญญามาตั้งแต่แรกเกิด.

หมดอายุ 23/02/2566

ทัสสนวิสุทธิ เพราะว่า สนธินามคำนี้แยกแล้วได้แก่ มรรค คำ ๑ อมรรค คำ ๑ ญาณทัสสน คำ ๑ วิสุทธิ คำ ๑ มรรคนั้นแปลว่า ทางแท้ อมรรค แปลว่าทางเทียม หรือไม่ใช่ทาง ญาณทัสสน แปลว่า วิปัสสนาญาณที่ได้เข้าไปเห็น วิสุทธิ แปลว่าบริสุทธิ์ผุดผ่อง รวมแล้วได้ความว่า ความเห็นอันบริสุทธิ์ ที่ได้แจ้งในความจริงของทางและไม่ใช่ทาง ดังนั้นความเห็นนั้นจึงได้ชื่อว่า **มัคคามัคคญาณทัสสนวิสุทธิ**

ผู้ปฏิบัติทั้งหลายได้ยอมรับนับถือในคำของครูบาอาจารย์ ว่าตามที่ครูบาอาจารย์ชี้แนวทางแนะนำนั้น ถ้าเราจะไปยึดเอาในสิ่งเหล่านี้อยู่แล้วก็จะทำให้เราไม่ได้อะไรเลย ประโยชน์ที่เราจะขวนขวาย ขะมักเขม้นนั้นก็ย่อมจะไม่เกิด เพราะฉะนั้นเราจงอย่าไปขะมักเขม้นมันเลย พยายามกำหนดรู้อารมณ์ต่างๆ เหล่านั้นเถิด ดังนี้เมื่อได้กำหนดไปๆ อารมณ์ที่ได้กำหนดนั้น ไม่ว่าจะกำหนดพองหนอ ยุบหนอ หรือว่านั่งหนอ ถูกหนอ หรือว่ากำหนดตามอาการคู้เหยียด เป็นต้น ก็ตามที่อารมณ์ที่ท่านกำหนดนั้น ท่านก็จะเห็นรูป นามเกิดดับอย่างชัดขึ้นมาทันที ที่ว่าเห็นรูปนามเกิดดับอย่างแจ่มชัดนั้น มีอาการชัดอย่างไร? ตัวอย่างเช่น เมื่อผู้ปฏิบัติจะกำหนดว่าคู้หนอ เมื่อจะกำหนดคู้หนอที่แรกที่ผู้ปฏิบัติกำหนดนั้น ท่านก็จะเห็นมันคู้มา เพราะการสั่งของจิตรูปนี้จึงได้คู้ แต่มาบัดนี้ไม่ใช่เช่นนั้นแล้ว ท่านจะเห็นมันขาดเป็นระยะๆ ไปเลยทีเดียว ที่เห็นเช่นนี้ อะไรทำให้ท่านเห็นเช่นนั้น เพราะว่าการเกิดดับที่ท่านได้ทิ้งเสียจากวิปัสสนูปกิเลส และกิเลสชนิดนั้นไม่มีเข้ามาแล้ว จิตของผู้ปฏิบัติก็จะเกิดผ่องใส ปัญญาของท่านจึงเข้าไปเห็นด้วยความเป็นจริงว่าปรมัตถสภาวะทั้งหลาย มีอาการเกิดดับ ที่นั่นมิใช่จะยกเอาไปยกเอามาให้กันดูได้ เพราะอย่างนั้นจึงมีอาการเกิดขึ้น ตั้งอยู่ ดับไปเท่านั้นเอง เราจึงเห็นความกระจ่างแจ่มชัดของรูปที่เรากำหนดอยู่ การที่ผู้ปฏิบัติประจักษ์แจ้งแจ่มชัดนี้เรียกว่า อุทยัพพยญาณอย่างแก่ เพราะฉะนั้นที่จะได้มาซึ่งอุทยัพพยญาณที่แก่นั้น จึงเป็นการได้ที่สำคัญที่สุดทีเดียว ผู้ปฏิบัติทั้งหลายจะต้องใช้ความพยายามให้ได้ประจักษ์ชัดจริงๆ

การที่เห็นรูป นามอย่างแจ้งชัด ขณะที่กำหนดโดยปราศจากการนึกถึงแสงสว่าง เป็นต้นนั้น ญาณนี้ จึงได้ชื่อว่า อุทยัพพยญาณอย่างแก่ บัดนี้ท่านได้ทราบถึง อุทยัพพยญาณอย่างอ่อนและอุทยัพพยญาณอย่างแก่ ว่ามีความพิสดารอย่างไรแล้ว ทุกข์ทั้งหลายที่ท่านได้บรรทุกไว้นั้นจะเป็นทุกข์หนักหรือเบาอะไรไม่ทราบแล้วแต่กรณี ตลอดกระทั่งท้องที่ว่างเปล่ากำลังเรียกร้องหาอาหารอยู่ก็มีมาก อันนี้อาจารย์ก็เห็นใจ จึงให้ท่านพักสัก ๑ ชั่วโมง เมื่อได้เวลาแล้วจะแสดงต่อไป

ปฏิปทาญาณทัสสนวิสุทธิ นับตั้งแต่ญาณที่ ๔ คือ อุทยัพพยญาณอย่างแก่ เป็นต้นไป จนถึง อนุโลมญาณ อันมี อุทยัพพยญาณเป็นที่ ๑ ภังคญาณที่ ๒ ภยญาณที่ ๓ อาทีนวญาณ นิพพิทาญาณ มุญจิตุกัมยตาญาณ ปฏิสังขาญาณ สังขารุเปกขาญาณ อนุโลมญาณ ญาณเหล่านี้ก็ย่อมจะมีความเห็นควรประพฤติปฏิบัติได้โดยชอบ ดังนี้ การประพฤติปฏิบัติโดยชอบของญาณเหล่านี้ กล่าวโดยวิสุทธิธรรมแล้ว จึงได้ชื่อว่า **ปฏิปทาญาณทัสสนวิสุทธิ** คำว่า ปฏิปทา ในที่นี้ก็

คือการประพฤติปฏิบัตินั่นเอง ญาณทัสสนนั้นหมายความว่า วิปัสสนาญาณที่ได้เห็น วิสุทธิก็คือความบริสุทธิ์ ดังนั้นเมื่อรวมความของสนธินามแล้ว จึงได้ความหมายว่า ความเห็นในการประพฤติปฏิบัติอันชอบแล้วในญาณวิปัสสนานั้น ดังนั้นในวิสุทธินี้จึงได้ชื่อว่า ปฏิปทาญาณทัสสนวิสุทธิ นับตั้งแต่ อุทยัพพยญาณที่แก่ แก่นั้นคือแก่อย่างไร? ในอุทยัพพยญาณ ก็คือญาณที่เราได้เห็นการเกิดดับนั้นเอง การเกิดดับของรูป นามที่เราได้เห็นนั้นว่ามีความแก่กล้าขึ้นแล้ว รูป นามที่เราเห็นนั้นก็ย่อมจะชัดขึ้นมา จากการชัดขึ้นมานั้น ญาณของเราก็จะก้าวขึ้นสู่ ภังคญาณ ญาณที่ ๕

ภังคญาณ นี้คืออะไร ภังคญาณ ก็คือ ญาณที่ได้เห็นแต่การดับ จึงเรียกว่า ภังคญาณ ทีนี้ที่กล่าวว่า เห็นแต่การดับนั้นเมื่อแรกในการกำหนดนั้น ไม่ว่าผู้ปฏิบัติจะกำหนดอารมณ์ใดๆ อารมณ์ในการกำหนดนั้น ท่านก็ย่อมได้เห็นรูป นามอย่างแจ่มชัด แต่ครั้นมาบัดนี้ อารมณ์ที่ท่านได้เคยรู้และกำหนดอย่างแจ่มแจ้งชัดเจนนั้น ครั้นกำหนดสำหรับแรกเกิดนั้นชักจะไม่ค่อยชัดเท่าไรนัก รู้สึกว่ามีอาการเลือนๆ รางๆ เข้ามาแทน พอถึงตอนที่เสื่อม คือตอนที่จะดับ แต่พอผู้ปฏิบัติกำหนดว่าพองหนอ แล้วก็เห็นอาการแรกของพอง พองแล้ว พอมาถึงภังคญาณ นั้นจะรู้สึกว่า แรกพองก็ดี กำลังพองก็ดี ผู้ปฏิบัติจะเห็นรางๆ เลือนๆ แล้ว พองซึ่งเป็นส่วนของความเสื่อม ดับหายไปนั้นดรงนี้มันก็ยิ่งชัดขึ้นมากเลยทีเดียว ดกลงก็หมายความว่า การกำหนดในที่นี้เราจะเห็นอะไร ผู้ปฏิบัติจะเห็นทุกอย่างมีอาการเลือนๆ รางๆ

ก็เมื่อแรกทำไมเราเห็นได้ชัดล่ะ ที่เราเห็นชัดนั้นก็เพราะว่าเรายังไม่ก้าวขึ้นสู่ภังคญาณ อันเป็นญาณที่เห็นแต่การดับ ดังนั้นเราจึงเห็นอารมณ์ได้อย่างชัด แต่พอผู้ปฏิบัติทำความเพียรมาถึงภังคญาณนี้แล้ว ดอนต้นนั้นเรายังเห็นได้เลือนๆ รางๆ ไปตอนเสื่อมนั้น เรายังไม่เห็นมากขึ้นเป็นลำดับ ทำไมจึงเกิดการไม่เห็น เป็นเพราะมันอยู่ในญาณที่จะต้องเห็นความดับนั่นเอง

ผู้ปฏิบัติเมื่อได้กำหนดไป กำหนดไปนั้นเห็นแต่อาการเสื่อมถ่ายเดียว เมื่อแรกเกิดผู้ปฏิบัติก็ไม่เห็น กำลังเกิดก็ไม่เห็น เห็นแต่เกิดแล้วเป็นส่วนมาก อันเกิดแล้วนี้ก็เป็นส่วนของการเสื่อมสลายดับหายไป เมื่อเราได้เห็นส่วนของการเสื่อมสลายดับหายไปอยู่เช่นนี้แล้ว ในหัวเลี้ยวหัวต่อนี้เอง ท่านอรรถกถาจารย์จึงกล่าวไว้ในวิสุทธิมรรคเป็นหลักฐานว่า "ฆาเณ ดิฏฺเฐ วหนฺเต สงฺขาเรสุ ลหๆ อุปฏฺฐหนฺเตสุ อุปฺปาทๆ วา ฐิติ วา ปวตฺตๆ วา นิมิตฺตๆ วา น สมฺปาปุณาติ ขยวยเภทนิโรเธเยว สติ สนฺติฏฺฐตีติ" ท่านอรรถกถาจารย์ได้ให้อรรถาธิบายพรรณนาไว้เช่นนี้ ทำไมจึงได้อธิบายไว้เช่นนี้ก็เพราะว่าญาณของผู้ปฏิบัติซึ่งกำหนดรู้อยู่ซึ่งอารมณ์ของสังขารรูป นามนั้น เมื่อความไวเกิดขึ้นจึงแลเห็นเสมือนปวงสังขาร รูป นามได้มีความไวตาม เพราะความไวนี้เองจึงยังให้การกำหนดรู้แล่นไปถึงกัน แรกเกิดและกำลังเกิดแห่งการทรงตัวอยู่ของลำดับ รูป นาม จิตที่กำหนดรู้จึงได้ทรงอยู่แต่ในส่วนของกายที่เสื่อมสลาย ดับหายไปแห่งปวงสังขารรูป นาม จากความหมายอันนี้ก็ได้ความว่า ถ้าหากผู้ปฏิบัติบุคคลใดเมื่อแรกกำหนดมานั้น อารมณ์ที่ผู้ปฏิบัติ ได้กำหนดมานั้นย่อมเป็นอารมณ์ที่แจ่มชัดดีที่สุดทีเดียว แต่ครั้นเมื่อได้กำหนดไปจนกระทั่งถึงญาณได้ก้าวขึ้น

สู่ภังคญาณ ที่เห็นการดับนี้แล้ว เมื่อแรกเกิดนั้น ผู้ปฏิบัติก็ไม่เห็นสมดังที่กล่าวว่า อุปฺปาทำ วา สมฺปาปุณาติ หมายความว่า แรกเกิดนั้นจิตก็แล่นไปไม่ถึงเสียแล้ว ทำไมจึงแล่นไปไม่ถึง ที่แล่นไม่ถึงก็เพราะว่า จิตของผู้ปฏิบัติในขณะนั้นย่อมมีความไวตามอารมณ์ที่มันได้เร็วขึ้นนั่นเอง อาศัยความเร็วของรูปกับการกำหนดรู้ของนามที่มีความไวนั้น แรกเกิดนั้น เราจึงส่งจิตแล่นไปไม่ถึง เมื่อแล่นไม่ถึงขณะแรกเกิดแล้ว จิติวา สมฺปาปุณาติ กำลังเกิดอยู่นั้นเราก็ส่งจิตแล่นไปไม่ถึงอีก เหตุใดจึงแล่นไปไม่ถึง ก็เนื่องด้วยความเร็วเกิดขึ้นเราก็ไม่เห็น ขณะที่ตั้งอยู่เราก็ไม่ค่อยเห็นเสียแล้ว ทำไมจึงไม่เห็น เพราะว่ามันเกิดจากการไวเกินไป เมื่อมันเป็นเช่นนี้แล้ว ปวตฺตำ วา อันกระแสของรูป นามที่เกิดดับอยู่ตามที่ได้กล่าวมาแล้วในตอนต้นว่า รูป นามของเรานี้มันจะเกิดอยู่เสมือนหนึ่งกระแสน้ำ รูป นามที่เกิดอยู่นั้นก็จะ สมฺปาปุณาติ คือทำไมจึงเกิดอาการแล่นไปไม่ถึง เพราะมันมีความเร็วเกิน เร็วจนกระทั่งญาณของเราตามไปรู้สึกไหวๆ คือไม่ค่อยจะชัดแจ้งเสียแล้ว ดังนั้น กระแสของรูป นามเหล่านี้เราก็แล่นไปไม่ถึง ญาณของเราจึงแล่นไปไม่ถึงอีกแล้ว เมื่อไปไม่ถึงเช่นนี้แล้ว นิมิตฺตำ วา อันรูปพรรณสัณฐานนิมิต รูปต่างๆ นั้นก็ น สมฺปาปุณาติ ไม่ถึงเช่นกันอีก ทำไมจึงไม่ถึง เพราะว่าความเร็วของรูปกับความไวของนามที่กำหนดแต่ละครั้งนั้นมันเกิดความเร็วเกินไป ไวเกินไป ดังนั้น แรกเกิดเราก็ไม่เห็น กำลังเกิดอยู่เราก็ไม่ค่อยจะเห็น อีกทั้งกระแสของรูป นามที่เกิดดับอยู่นั้น เราก็เห็นได้ไม่สู้จะชัดอีกเช่นเดียวกัน เมื่อเราเห็นได้ไม่ชัดดังนี้แล้วเราจะไปเห็นอะไร? เราก็เห็นอยู่แต่เพียงการดับคือ ขยะ วยะ เภทะ นิโรเธ เยวะ คือส่วนของการเสื่อมการสลาย การดับหายไปแห่งปวงสังขาร[๕] เมื่อเราเห็นอยู่เช่นนี้แล้ว จิตที่กำหนดอยู่เช่นนี้ก็จะไปตั้งอยู่ที่ไหน ก็ตั้งอยู่ที่การเสื่อมสลาย ดังที่เห็นหายไปนั่นเอง ดังนั้นในบาลีจึงได้กล่าวไว้ว่า ขยะ วยะ เภทะ นิโรเธ เยวะ สติ สนฺติฏฐตีติ เพราะว่าจิตที่กำหนดรู้อยู่นั้นจะตั้งอยู่แต่ในส่วนของการเสื่อมสลายดับหายไปของปวงสังขารรูป นามแต่ถ่ายเดียว เมื่อเราได้ตั้งจิตของเราได้ตั้งอยู่ในความเสื่อมสลายดับหายไปเช่นนั้นแล้ว การแรกเกิดนั้นเราก็เห็นไม่ชัด คือแล่นไปไม่ถึง ความรู้ของเราแล่นไปไม่ถึง เกิดขึ้นตั้งอยู่ อาการตั้งอยู่นั้น จิตของเราก็แล่นไปไม่ค่อยถึง กระแสของรูป นามอันเกิดดับอยู่นั้นเล่า ก็แล่นไปไม่ถึงอีก เมื่อแล่นไปไม่ถึงแล้ว จิตของเราแล่นไปอยู่ที่ไหน? ก็แล่นอยู่แต่ในส่วนของการเสื่อมสลายดับหายไปแต่ถ่ายเดียว นี่ก็เป็นคำยืนยันของท่านวิสุทธิอรรถกถาจารย์ว่า ผู้ปฏิบัติบุคคลใดเมื่อเจริญวิปัสสนามาถึงภังคญาณนี้แล้ว สติของผู้ปฏิบัติที่ได้กำหนดอารมณ์ไม่ว่าจะเป็นพองหนอ ยุบหนอ นั่งหนอ ถูกหนอ เป็นต้นนั้น แรกเกิดก็จะแล่นไปไม่ถึง กำลังเกิดก็จะแล่นไปไม่ถึง

หมดอายุ 23/02/2566

[๕] นิโรธมี ๒ อย่างคือ ๑. อุปปาทนิโรธ ได้แก่ความดับที่ยังมีอาการเกิดขึ้น และ ๒. อนุปปาทนิโรธ ได้แก่ความดับที่เป็นมัคคนิโรธ เช่น นิโรธของท่านผู้เข้าผลสมาบัติและนิโรธสมาบัติ.

ผู้ปฏิบัติได้กำหนดมาถึงญาณนี้ ตามที่ได้กล่าวมาแล้วว่าญาณนี้เป็นญาณที่จะได้เห็นความเสื่อมอยู่แต่ถ่ายเดียว คือได้เห็นการดับอันเป็นส่วนตอนสุดท้ายของรูปอยู่เช่นนี้แล้ว จิตของผู้ปฏิบัติผู้นั้นจะมีความรู้สึกเนือยๆ คือรูปที่เกิดมานั้นก็กำหนดไม่ทันเสียแล้ว การตั้งอยู่ซึ่งเดิมถ้าเห็นมาอย่างชัดนั้นก็เกิดการกำหนดไม่ทันเสียแล้ว มันเห็นแต่การเสื่อมคือ ที่มันกำลังจะหมดมิหมดแหล่ ดับมิดับแหล่ เราเห็นอยู่แต่แค่นั้น เพราะฉะนั้นอันที่เราเห็นอยู่แค่นั้นเอง ก็ก่อให้เรารู้สึกเนือยๆ ในการกำหนด อาการที่เกิดเป็นเนือยๆ ต่อการกำหนดนั้นทำให้เมื่อแรกเมื่อเรากำหนดมานั้น อาจารย์ให้เรากำหนดพองหนอ ยุบหนอมีสัณฐานบัญญัติ หรือยืนยันให้เราเห็นได้ชัดแจ้ง เราก็ยึดเอาสัณฐานบัญญัติที่อาจารย์ให้นั่นแหละมาทำอารมณ์ของเรา เมื่อเราได้ยึดเอาบัญญัตินี้มาเป็นอารมณ์แล้ว การกำหนดของเรานั้นเราก็รู้สึกมันกระฉับกระเฉงมั่นคงทีเดียว เมื่อกำหนดครั้งใดเป็นได้อารมณ์ แต่ครั้นมาถึงบัดนี้อารมณ์ที่กำหนดนั้นจับไม่ได้เสียแล้ว เหตุใดจึงไม่ได้ คือเมื่อเรามองดูลักษณะพอง - ยุบที่อาจารย์ให้มาเป็นตัวยืนนั้น เดี๋ยวนี้เรากำหนดไม่ได้ และไปได้อะไรเล่า ไปได้ปรมัตถสภาวะ คือสภาวะของธาตุทั้ง ๔ อันมี ดิน น้ำ ลม ไฟ เมื่อเราได้แต่สภาวะเท่านั้นเอง คือถ้าหากเป็นปฐวี เราก็ไปรู้แข็งอ่อน ถ้าได้อาโป เราก็รู้ไหลเกาะกุม ถ้าเราได้วาโย เราก็รู้ว่ามันไหว เคร่งตึง เตโช เราก็รู้ว่าร้อนเย็น เท่านั้นเอง เรารู้แต่อารมณ์[๖]เท่านั้น ทีนี้อาการที่รู้นี้ เป็นความรู้สึกเนือยๆ คือมันไม่มีความหมายอะไรเลย ทำไมจึงไม่มีความหมาย ก็เพราะว่าไม่มีบัญญัติมารองรับปรมัตถสภาวะ อันนี้เราต้องไปรู้อยู่ในปรมัตถสภาวะทางเดียว เราไม่ได้ชินกับมันมาไม่ได้ชำนาญกับมันมา ไม่ได้จำเจกับมันมานั่นเอง ก็ทำให้เรารู้สึกอย่างไร รู้สึกว่ามันไม่มีความหมาย มันเนือยๆ กำหนดก็สักแต่ว่ากำหนดไป ทีนี้พระอาจารย์ถามว่ายังไงการกำหนดของท่าน ท่านทั้งหลายจะตอบว่าอย่างไร จะตอบว่าการกำหนดรู้สึกว่าถ้าจะไม่ได้ความเสียแล้ว สมาธิก็จะเสื่อมลง กำหนดไปก็เห็นแต่ความเสื่อมไปๆ มองดูตัวของผมเองก็มองไม่เห็น มันยังไงไม่รู้มันจางๆ ถ้ามันจะอย่างไรเสียแล้ว เราก็จะบอกอารมณ์เช่นนี้แก่พระอาจารย์ แต่พระอาจารย์นั้นตรงข้ามกับเราทันที พระอาจารย์รู้สึกดีใจเหลือเกินว่า มาบัดนี้ผู้ปฏิบัติของเราได้พบแล้ว ความจริงของปรมัตถสภาวะ ซึ่งไม่ต้องอาศัยบัญญัติใดๆ มาเป็นเครื่องยืนยันรับรองปรมัตถสภาวะอันนี้แล้ว เสมือนหนึ่งข้าวสารที่ได้ร่อนเอาขี้หนูออกแล้ว เมื่อได้ร่อนเอามูลหนูออกแล้วเราได้รับเอาข้าวสารไป เราผู้รับจะรู้สึกเป็นอย่างไร เมื่อเอาไปหุงได้ลิ้มรสแล้วจะรู้สึกว่ารสชาติของข้าวสารที่ไม่มีขี้หนูปนนั้น รับประทานแล้วรสชาติกลมกล่อม ถ้าหากว่าเราใส่ขี้หนูหุงแล้วเมื่อรับประทานรสข้าวจะเป็นอย่างไร? ฉะนั้นก็พอจะเข้าใจได้แล้วว่ากาย รับประทานข้าวที่หุงปนขี้หนู กับข้าวที่ร่อนเอาขี้หนูออกแล้วหุงนั้น รับประทานผิดกันฉันใด ก็มีอุปไมยดังผู้ปฏิบัติที่ไม่ต้องอาศัยบัญญัติฉะนั้น

---

[๖] อารมณ์ในที่นี้คืออารมณ์ปรมัตถ์ ซึ่งเป็นอารมณ์ที่ละเอียดสุขุมและกำหนดได้ยาก กล่าวคือเป็นปรมัตถสภาวะของธาตุทั้ง ๔ นี่เอง ได้แก่ เย็นร้อน (ธาตุไฟ) อ่อนแข็ง (ธาตุดิน) ไหลซึมเกาะกุม (ธาตุน้ำ) และหย่อนตึงเคลื่อนไหว (ธาตุลม) เป็นการทิ้งอารมณ์บัญญัติเหลือแต่อารมณ์ปรมัตถ์ล้วนๆ.

หมดอายุ 25/02/2566

แต่มีปัญหาอยู่ว่าใครจะเป็นผู้เอาขี้หนูออกให้เล่า? เราต้องการรับประทานดีมีรสอร่อย เราก็ต้องเอาออกของเราเอง เราต้องการรับประทานดีฉันใดก็ดีนี่ก็เหมือนกัน เมื่อแรกนั้นผู้ปฏิบัติกำหนดใหม่ๆ จะรู้สึกว่าท้องของตนนั้นหนาเทอะทะเป็นอันมากทีเดียว ท่านต้องกำหนดด้วยอาการท้องหนาและต่อไปก็กำหนดไปจะค่อยๆ คลายความเทอะทะลงบ้าง และจะมีอาการกระฉับกระเฉง เกิดขึ้นแก่ผู้ปฏิบัติ เพราะอะไรก็เนื่องจากท่านได้เคยบัญญัติมานานวันแล้ว ทีนี้ถ้าเอาปรมัตถสภาวะอันแท้จริงแล้วมายื่นให้แก่โยคีกำหนดซึ่งปรมัตถสภาวะบางส่วนให้ผู้ปฏิบัติกำหนดส่วนใดแล้ว ผู้ปฏิบัติก็เห็นแต่ส่วนดับเป็นส่วนใหญ่ เช่นนี้จิตของท่านก็จะรู้สึกเนือยๆ ลงไป คือไม่กะทัดรัดเหมือนอย่างแต่ก่อน คือกำหนดอารมณ์ใดก็ไม่กระฉับกระเฉง ไม่ว่องไว รู้สึกเนือยๆ คล้ายๆ กับว่าสักแต่ทำการกำหนดไปไม่มีอะไรเลย และไม่รู้จะกำหนดอะไรก็เฉยอยู่ดังนั้น พระอาจารย์จึงทำการแนะนำแก่ผู้ปฏิบัติว่า ถ้าไม่มีอะไรกำหนดก็ต้องกำหนดว่า รู้หนอๆๆ

การกำหนดรู้ในที่นี้นั้นให้ท่านรู้อะไร? คือต้องการให้ผู้ปฏิบัติรู้ว่ารูป นามทั้งหลาย ซึ่งเดิมทีผู้ปฏิบัติได้กำหนดมานั้น เป็นการมีบัญญัติรับรองปรมัตถสภาวะไว้ แต่บัดนี้บัญญัติอารมณ์ดังแต่ก่อนไม่มีเสียแล้ว คือได้ทำการละบัญญัติหรือเรียกว่าได้เพิกบัญญัติเสียแล้ว ไม่มีบัญญัติใดๆ มารับรอง ไม่มีนิมิตสัณฐานอะไรอีกแล้วในปรมัตถสภาวะนั้น เป็นปรมัตถสภาวะที่บริสุทธิ์ผุดผ่องใสสะอาดจริงๆ ที่ท่านได้รู้อยู่ดังนั้น ท่านจึงต้องกำหนดว่ารู้หนอๆๆ อยู่ตลอดดังนี้

ผู้ปฏิบัติทั้งหลาย ถ้าหากว่าการประพฤติปฏิบัติของท่านและญาณยังไม่ก้าวขึ้นสู่ภังคญาณนี้แล้วก็ยังไม่เชื่อในความเป็นจริงของปรมัตถสภาวะ ทำไมจึงยังไม่เชื่อในความเป็นจริงของปรมัตถสภาวะ ก็เนื่องมาจากว่าทุกสิ่งทุกอย่างที่ท่านได้ผ่านพบมานั้น มันเป็นแต่เพียงได้ยิน ได้ฟัง และทำให้ท่านคิดขึ้นเท่านั้นเองว่า ปรมัตถสภาวะของปฐวีนั้นมันมีอาการอ่อนๆ แข็งๆ ส่วนอาโปเล่าก็มีอาการไหลเกาะกุม ถ้าพบว่าเป็นวาโยก็มีอาการเคร่งตึงไหว และถ้าเตโชก็จะต้องมีอาการร้อนๆ เย็นๆ อันนี้มันเป็นเรื่องที่ท่านเคยได้ยินได้ฟังมาเท่านั้น แต่การที่ท่านได้ยินได้ฟังมานั้นจะขอบอกเนื้อแท้ในความจริงให้ท่านได้รู้ไว้สักหน่อยว่า การรู้จากการได้ฟังมานั้น จะไม่มีผู้ใดบอกความจริงอันแท้ถึงสภาวะกันได้ เมื่อได้รู้ถึงสภาวะดังท่านได้ทำการกำหนดอยู่นั้น ท่านจะรู้สึกกึ่งๆ กลางๆ คล้ายๆ กับว่าคนมีสติเลื่อนลอยแต่ก็ฟังเอาไว้ก่อนเหมือนกัน ไม่ใช่ท่านจะไม่ฟัง ส่วนการเชื่อนั้นก็ยังไม่รู้จะเชื่อได้อย่างไร เพราะว่าสิบปากว่ายังไม่เท่าตาเห็น คำกล่าวอันนี้ยังยืนยันอยู่ จะลงความเชื่อลงไปนั้นยังไม่ถนัด ดังนั้น ความเชื่อถือทั้งหลายในเรื่องของสภาวะนั้น ก็ยังไม่มีความจริง หลักมีอยู่ว่า ตราบใดปรมัตถสภาวะปรากฏอยู่แล้ว ตราบนั้นบัญญัติธรรมทั้งหลายต้องอันตรธานหายไปโดยสิ้นเชิง ถ้าตราบใดบัญญัติธรรมยังลอยตัวอยู่ ตราบนั้นปรมัตถสภาวะทั้งหลายก็จะจมหายหมดสิ้นไป โดยความจริงแล้วอาการทั้งสองสิ่ง ในขณะเดียวกันย่อมเกิดขึ้นไม่ได้นี่เป็นข้อพิสูจน์ แต่โดยมากเราเข้าใจกันอย่างไร โดยมากเราเข้าใจกันว่า ขณะเดียวกันฉันได้เห็น ฉันได้ยิน แต่ความจริงของเนื้อแท้นั้น เห็นนั้นขณะหนึ่ง ได้ยินนั้นขณะหนึ่งไม่ได้รวมกันเลย แต่เราเอาไปรวมกันเข้าเสีย

พิมพ์ล่าสุด 23/02/2566

ทำไมเราจึงเอาไปรวมกันเข้า ขอให้ท่านทั้งหลายพึงเข้าใจ เพราะอาศัยความไวความเร็วนั้นเอง ความเร็วไวอันนั้นพอมาถึงในที่นี้เราก็เริ่มจับความจริงได้ว่ามันไม่มีอะไรเลย ที่ว่าไม่มีอะไรเลยนั้นทำไมจึงไม่มี เพราะอารมณ์มันไม่ยืนตัวอยู่ได้ในยามนี้แล้วไม่อาจสามารถยืนตัวอยู่ได้ในยามนี้นั่นเอง ปรมัตถสภาวะจึงได้มายืนตัวให้เราได้เห็นในความจริงของมัน เพราะการยืนตัวให้เห็นจริงแห่งปรมัตถสภาวะนี้เอง ก็ยังให้ความเข้าใจของเราที่ยึดถือมาแต่เดิมนั้นพลอยสลายตัวลงสิ้นเชิง ในที่นี้ทำไมจึงต้องสลายตัว เพราะว่าความจริงที่เราเห็นนั่นเองเป็นสิ่งที่ยืนหยัดให้พิสูจน์ตัวของตัวเองให้ได้ประจักษ์ในความจริงว่า มันล้วนแล้วแต่เป็นกลสร้างแต่งเอาไว้เท่านั้นเอง เป็นญาณที่มีบทบาทอันสำคัญอย่างไร? ก็เพราะว่าเราต้องอาศัยในญาณนี้เอง ที่จะก่อให้เราเกิดความเข้าใจแจ่มแจ้งในเรื่องปรมัตถสภาวะว่ามันมีอาการแตกต่างกันขนาดไหนกับอารมณ์บัญญัติ เพราะฉะนั้นถ้าหากผู้ปฏิบัติบุคคลใดของท่านกล่าวว่าเรื่องของญาณนี้ คือความพิสดารแห่งอารมณ์ใดญาณนี้ได้ไม่แจ่มชัดและไปบอกว่า ฉะนั้นเข้าผลสมาบัติได้ฉันนี้ เข้านิโรธได้ อะไรๆ ก็ได้ จะว่าอะไรก็ว่าไปเถิด จงอย่าได้เชื่อพิจารณาเลยเป็นอันขาด ถ้าท่านเชื่อตามเข้าก็หมายความว่า ท่านเองก็พลอยไม่รู้จริง เพราะฉะนั้นจงอย่าได้ไปเชื่อ

เมื่อผู้ปฏิบัติทำการปฏิบัติมาจนผ่านภังคญาณไป ผู้ปฏิบัตินั้นก็จะก้าวขึ้นภยญาณ คือญาณที่ ๖ และทำการกำหนดๆ ลงไป แต่การกำหนดนั้นแต่ละครั้งเราเห็นแต่การดับอยู่เสมอ เพราะการที่เราได้เห็นการดับอยู่เสมอนี้เอง เราจึงรู้สึกมีอาการกลัวขึ้นมา เพราะฉะนั้นในที่นี้ท่านทั้งหลายที่เป็นวิปัสสนาจารย์ ควรที่จะรับทราบไว้เสียด้วยว่า เวลาที่ท่านสอบอารมณ์ของผู้ปฏิบัติอันเป็นศิษย์ของท่านในขณะนั้น อาจารย์จะต้องซักไซ้ไต่ถามให้ได้ความหมายอันแท้จริงว่า ความกลัวที่ผู้ปฏิบัติได้บอกท่านนั้นเป็นความกลัวชนิดไหน กลัวศัตรู กลัวผี หรือกลัวความตาย เกิดขึ้นในขณะที่ปฏิบัติกำลังนั่งกำหนดอยู่ หากผู้ปฏิบัติบอกว่ากลัวศัตรู กลัวผี นั่นไม่นับเข้าในธรรม ไม่ใช่ความกลัวในธรรมของลักษณะญาณนี้เลย ถ้าเข้าลักษณะการกลัวธรรมในญาณนี้แล้วจะต้องกลัวในการที่พิจารณาอารมณ์พอง - ยุบ ในขณะที่ได้เห็นอารมณ์ของพอง - ยุบ ที่กำหนดครั้งใดก็มีแต่อารมณ์ดับหายไปๆ เพราะการดับไปหายไปที่ปรากฏแก่คนนั้น ทำให้บังเกิดความกลัวขึ้นนี่แหละจึงจะเรียกว่า เป็นสภาวะอันแท้จริงของธรรมในญาณนี้อันมีนามว่า ภยญาณ เพราะฉะนั้นการที่ได้เห็นทุกครั้งในการกำหนดปรากฏดับไปหายไป เกิดอาการสะพรึงกลัวนั้นจึงได้ชื่อตรงตามลักษณะเรียกว่า **ภยญาณ** ญาณที่ ๖

ญาณที่บุคคลจะก้าวขึ้นสู่ **อาทีนวญาณ** ญาณที่ ๗ ท่านวิปัสสนาจารย์ก็ควรเอาใจใส่สอดส่องสังเกตเอาไว้ว่า หากศิษย์ของท่านบอกได้ในญาณใดญาณหนึ่งใน ๓ ญาณคือ ภยญาณ อาทีนวญาณ นิพพิทาญาณ ขอให้ท่านวิปัสสนาจารย์พึงเข้าใจเถิดว่า ศิษย์ของท่านนั้นได้ผ่านไปแล้วโดยลำดับทั้ง ๓ ญาณ และศิษย์แห่งท่านบางคนก็อาจจะบอกได้ทั้ง ๓ ญาณ แต่จะปรากฏพร้อมทั้ง ๓ ญาณนั้นมีน้อยคนเหลือเกิน ไม่ใช่ว่าไม่มี มีเหมือนกันแต่บางคนปรากฏเพียงญาณเดียวแหละมีมาก ทั้งนี้เพราะอะไร ก็เพราะว่ามันต่างกันแต่เพียงอย่างอ่อน อย่างกลาง อย่างแก่

หมดอายุ 23/02/2566

ดังนั้น การที่จะบอกให้หมดนั้นย่อมจะไม่อยู่ในวิสัยของผู้ปฏิบัติเสมอไป ส่วนมากนั้นจะมีปรากฏแค่นิพพิทาญาณเท่านั้น แต่เมื่อผู้ปฏิบัติของท่านบอกลักษณะอาการของญาณ นิพพิทาญาณแก่ท่านแล้ว ตัวพระอาจารย์อย่าไปตัดสินเองว่าเขายังไม่ได้ผ่านญาณที่ ๖ คือ ภยญาณ และอาทีนวญาณ คือญาณที่ ๗ พระอาจารย์อย่าได้ทำความเข้าใจอย่างนั้น ต้องเข้าใจว่าผู้ปฏิบัติของท่านได้ผ่านมาแล้ว หรือผู้ปฏิบัติของท่านบอกท่านเพียงลักษณะอาการของภยญาณ อาทีนวญาณก็จงเข้าใจว่าได้ผ่านหมดแล้วทั้ง ๓ ญาณ เพราะญาณทั้ง ๓ นี้ไม่แปลกอะไรกันเลย เนื้อหาอันแท้ก็ญาณอันเดียวกัน ผู้ปฏิบัติจะบอกเล่ากับท่านเพียงญาณเดียวก็ได้

เมื่อผู้ปฏิบัติของท่านวิปัสสนาจารย์ได้ผ่านญาณ **นิพพิทาญาณ** คือญาณที่ ๘ ดังได้กล่าวมาแล้ว ก็จะก้าวขึ้นสู่ญาณที่ ๙ คือ **มุญจิตุกัมยตาญาณ** นี่ก็เป็นญาณที่มีความรู้สึกอยากจะหลุดพ้นนั่นเอง คืออาการอยากหลุดพ้นนั้นมีอาการอย่างไร? จึงขออธิบายว่า ในที่นี้ผู้ปฏิบัติจะรู้สึกว่าสิ่งอันควรเพลิดเพลินในขันธ์ ๕ รูป นามที่เคยมีมานั้นไม่มีเสียแล้ว ก็เมื่อมาเกิดไม่พอใจในความเพลิดเพลินใดๆ ในขันธ์ ๕ นี้แล้วผู้ปฏิบัติจะรู้สึกอย่างไร คือรูป นามขันธ์ ๕ นี้ครั้งหนึ่งท่านมีความพอใจต้องการจะได้มันเอาไว้ เชยชม พิสมัยอย่างหาประมาณมิได้ บัดนี้ผู้ปฏิบัติก็เกิดอาการไม่มีความอยากจะได้รูป นามขันธ์ ๕ เสียแล้ว มิหนำซ้ำบรรดาเวทนาทั้งหลายซึ่งได้หายไปเป็นเวลานานนั้น ก็กลับบังเกิดก่อกวนผิดปกติ และเวทนาในขณะนี้ก็เป็นเวทนาอันแสนเอือมระอาไม่น่าอภิรมย์ประการใด เพราะฉะนั้นเราจะพิจารณาไปในแง่ใด เวทนาก็ดี ขันธ์ ๕ รูป นามก็ดี ไม่ก่อให้เราเป็นที่ประสบอารมณ์เลยแม้แต่น้อย ก็เมื่อไม่มีอะไรเป็นที่สนองอารมณ์สมความต้องการแล้ว เราก็คิดอยากจะหนีไปให้พ้นเสียทีเดียว ขันธ์ ๕ รูป นามที่ก่อให้เกิด ให้ท่องเที่ยวอยู่ในสังสารวัฏ เราก็ไม่อยากจะได้เลย ไตรภูมิที่ได้แก่ กามภูมิ หรือที่เรียกว่า รูปภูมิ อรูปภูมิก็ดี ในภูมิดังกล่าวนั้นความอยากได้เดิมที่มีอยู่ในขณะนี้เราไม่มีความต้องการเลย ทำไมจึงละความอยากได้เสีย เพราะมาพิจารณาแล้วมันไม่มีอะไรเลย ไม่ว่าจะมาพิจารณาในด้านไหน ไม่เป็นที่สบอารมณ์เลย

อีกประการหนึ่ง เวทนาทั้งหลายที่เกิดก่อกวนเรานั้น มันก็ไม่ใช่เป็นเวทนาที่ทำให้เราได้รับความสุขอะไรเลย ก็เมื่อทุกสิ่งทุกอย่างไม่มีสิ่งอะไรจะก่อให้เกิดความชื่นชอบ ปลาบปลื้มใจแก่เราแล้ว เราก็มีความปรารถนาจะหลุดพ้น ครั้งนี้ก็คือเราต้องการที่จะได้เข้าถึงพระนิพพานนั้นทันที พระนิพพานที่มีความต้องการนี้ เดิมทีเราไม่รู้ความหมายของพระนิพพานดีพอ เราก็นึกว่าพระนิพพานคงจะมีสิ่งแปลกๆ มหัศจรรย์ให้เราได้พบเห็น และคงเป็นบ้านเมืองที่รุ่งเรือง มีความสุขดูประหนึ่งจะไม่ต้องประกอบการงานในการเลี้ยงปากเลี้ยงท้องเลย คงอยู่เฉยๆ นึกจะต้องการอะไรๆ ก็คงได้สมความปรารถนา ดังนั้น เมื่อเห็นความสุขมีอยู่ในเมืองพระนิพพานแล้วก็อยากได้เหลือประมาณ หรือบางทีก็ปรารถนาพระนิพพานเล่นโก้ๆ ให้เพื่อนเขาได้ยินและเขาเหล่านั้นจะได้อนุโมทนา สาธุการ

แต่มาบัดนี้ความปรารถนาของผู้ปฏิบัตินั้น เป็นความปรารถนาอันแท้จริงเสียแล้ว ไม่ใช่มีความต้องการพระนิพพานเล่นโก้ๆ ดังแต่ก่อนเลย ทั้งนี้เพราะอะไร? เพราะอรรถกถาจารย์ได้อุปมาไว้ว่า เสมือนหนึ่งนกน้อยที่ถูกจับมาขังไว้ในกรงนั้นมันย่อมมีอาการดิ้นรน แสวงหาความเป็นไทแก่ตัวมัน ก็เราเลี้ยงเอาไว้เป็นอย่างดีอยู่แล้ว เป็นไฉนจึงไม่มีความอิ่มพอใจในกรงที่เราหามาให้เล่า? ทั้งนี้เป็นเพราะสัญชาตญาณของมันเป็นนกที่ต้องการความเป็นไท ดังนั้น ในที่นี้ผู้ปฏิบัติเมื่อได้ก้าวมาถึงญาณนี้แล้วก็อยู่ในลักษณะทำนองเดียวกัน ผู้ปฏิบัติแม้สมัยหนึ่งจะเคยคิดปลาบปลื้มชื่นชมต่อสังสารวัฏ แต่มาบัดนี้ไม่มีความปรารถนาเสียแล้ว มีความต้องการอยากจะหลุดพ้นถ่ายเดียว การที่ผู้ปฏิบัติอยากจะหลุดพ้นเพราะอะไร? ก็เพราะอำนาจขอมุญจิตุกัมยตาญาณนั่นเอง

ผู้ปฏิบัติเกิดปรารถนาจะใคร่หลุดพ้นจากความทุกข์และได้มาซึ่งพระนิพพานแล้ว ก็จะต้องพิจารณาอารมณ์ ซึ่งตนกำหนดอยู่นั้นอีกสืบไปให้ปรากฏแจ่มชัดยิ่งขึ้น ในอนิจจลักษณะ ทุกขลักษณะ และอนัตตลักษณะ คือ จะต้องพิจารณาให้ชัดในลักษณะใดลักษณะหนึ่งของพระไตรลักษณ์ คือ อนิจจัง ทุกขัง อนัตตา นั่นเอง นี่แหละจึงจะสามารถหลุดพ้นไปได้ การที่เราจะพิจารณานี้คืออะไร? คือญาณของเราได้ก้าวขึ้นสู่ **ปฏิสังขาญาณ** คือญาณที่ ๑๐ นั่นเอง ก็เหตุใดจึงต้องพิจารณาเช่นนั้น เพราะจิตที่เรามีความปรารถนาอยากจะหลุดพ้นนั้นมีกำลังขึ้นมาทันที เมื่อจิตนั้นมีกำลังขึ้นมาแล้วเราจะต้องทำอะไร? เราจะต้องทำการพิจารณาโดยขะมักเขม้น อีกวาระหนึ่งนั่นเองจึงจะได้ชื่อว่า ปฏิสังขาญาณ การพิจารณานั้นเราก็จะต้องได้ประสบกับเวทนาต่างๆ เวทนาที่เราได้ประสบนั้นก็ไม่ใช่เวทนาชนิดที่เราได้ประสบมาในญาณที่ ๙ คือ มุญจิตุกัมยตาญาณ เพราะเวทนาในมุญจิตุกัมยตาญาณนั้น เวทนาจะเกิดขึ้นจะไม่มีอาการสาหัสเท่าไรเลย เวทนานั้นไม่ฉกาจฉกรรจ์ แต่ทว่าในปฏิสังขาญาณนี้ เมื่อพบเข้าครั้งไรจะรู้สึกเสมือนว่ากระดูกแทบจะแตกออกไปเลยทีเดียว ทำไมถึงจะรู้สึกเช่นนั้น เพราะว่ามันแทงเข้ามาแป๊บเดียวนั้นรู้สึกเราจะนั่งแทบไม่ติดทีเดียว เพราะการที่เราได้เสวยเวทนาเหล่านี้เอง บางขณะผู้ปฏิบัติจะรู้สึกว่านั่งกำหนดดีกระมัง ประเดี๋ยวเห็นว่ายืนกำหนดดี เมื่อยืนกำหนดอยู่แล้วก็นึกว่าสู้เดินกำหนดไม่ได้ แต่พอเดินแล้วก็นึกว่านั่งดี คิดอย่างโน้นอย่างนี้ยุ่งไปหมด คือจิตมันแกว่งหมด ทำไมจึงเกิดอาการเช่นนั้น เพราะว่าอาการอยากจะหลุดพ้นนั้นมันมากมายเหลือประมาณ แถมเวทนาก็เกิดอย่างแรงกล้า ซึ่งมีอาการทิ่มแทงปวดร้าวเหลือประมาณ ทำให้โยคีนั้นอยู่ไม่เป็นสุข ในที่นี้พระอรรถกถาจารย์ได้อุปมาไว้ว่าเสมือนหนึ่งการใช้วัวแก่ ควายแก่ทำงาน วัวแก่ ควายแก่ที่จะเอามาใช้ทำงานนั้น มักจะไม่ทำง่ายๆ ทำไมจึงเป็นเช่นนั้น? เพราะว่าวัวแก่ ควายแก่มันรู้จักกรสชาติดีว่า คันไถนั้นมันหนักแค่ไหน วัวแก่ ควายแก่มันรู้ดี ทีนี้จะจับมันไปใส่แอกไปใส่คันไถมันก็ไม่ค่อยจะไปให้สะดวกได้เลย มันจะเกิดอาการทุลักทุเลเสียเต็มทน เราก็ต้องเคี่ยวเข็ญขะมักเขม้นมัน ต้องใช้อาการโบยตีมันด้วยประการต่างๆ นานา มันก็มีอาการเพียงเท่าที่จะพยายามเบี่ยงบ่ายบิดเบือนได้ แต่ในที่สุดก็ต้อง

หมดอายุ 25/02/2566

เข้าแอกฉันใด ในที่นี้ก็ทำนองเดียวกัน เมื่อท่านกำหนดไป ไม่ว่าท่านจะกำหนดพองหนอ ยุบหนอ นั่งหนอ ถูกหนอ แห่งใดแห่งหนึ่งก็ตาม การกำหนดของผู้ปฏิบัตินั้นพอพองแล้วจิตก็ไม่ค่อยจะแล่นไปสู่อาการพองได้เลย มักจะมีอาการบิดๆ เบือนๆ อยู่ รู้สึกว่าคล้ายๆ จะมีอาการหลบมุม ก็เหมือนกัน ผู้ปฏิบัติจะต้องใช้ความพยายาม พอกำหนดว่าพองหนอก็พยายามส่งจิตทีเดียว พอส่งจิตไปได้พองหนอแล้ว พอกำหนดยุบหนอไม่เอาอีกแล้วมันชักจะเกๆ เกิดขึ้น แต่เมื่อเกิดอาการดังกล่าวขึ้นแล้วจะทำอย่างไร ก็ต้องใช้ความพยายามอีก นี่มันมีลักษณะอาการดังกล่าวมานี้ ทั้งนี้เพราะอะไร? ก็เพราะอำนาจแห่งญาณของปฏิสังขาญาณนั่นเอง และในที่นี้นั้นบางท่านจะมีความรู้สึกอย่างไร อันความรู้สึกนี้ ก็มีอาการคันตามหน้า ตามตัวทั่วๆ ไป ดูอาการคันนั้นเล่าก็คล้ายๆ กับจะมีตัวมาไต่จริงๆ หรือบางครั้ง ก็คล้ายๆ มีตัวมาเกาะ มาจับอยู่ก็มี และท่านจะทำอย่างไร? ผู้ปฏิบัติก็จะเกาเอาเฉยๆ อย่างนั้นเอง แต่พออาจารย์เข้าแนะนำว่าอย่าไปเกาะอย่างนั้น อันนี้เขาเรียกว่าญาณขึ้น ไม่ใช่เวทนาอย่าไปเข้าใจผิดเลย อาจารย์ก็ต้องบอกให้กำหนด เวลามันเกิดอาการคันขึ้นมาก็รู้ทีเดียวว่า อ้อ ญาณขึ้นคันหนอๆ ถ้าหากว่าทนไม่ได้ เราก็อยากจะเกาอยากจะลูบ ก็เกาก็ลูบแต่ต้องกำหนดว่า เกาหนอๆ ลูบหนอๆ แล้วอาการคันนั้นก็ย้ายไปคันที่โน่นที่นี่อีกต่อไป นี่คืออะไร? นี่คือสภาวธรรมที่ปัญญามันเกิดขึ้นมานั่นเอง

เมื่อปฏิสังขาญาณได้เกิดอิ่มตัวแล้ว การกำหนดก็จะรู้สึกว่าอาการที่ต้องขะมักเขม้นค่อยๆ คลายความตึงเครียดลง และสามารถกำหนดได้อย่างง่ายดาย โดยไม่จำเป็นต้องส่งจิตไปหาอารมณ์ที่เคยเป็นมา และการกำหนดนั้นก็กำหนดได้อย่างสม่ำเสมอ โดยไม่กำหนดว่าจะเป็นอารมณ์อันใดอันหนึ่งเลย การที่กำหนดได้เช่นนี้เรียกว่า **สังขารุเปกขาญาณ** คือญาณที่ ๑๑ สังขารุเปกขาญาณนี้คืออะไร? ก็คือว่าเราได้ทำการกำหนดลงไปครั้งไร ไม่ต้องมีการขะมักเขม้นเลย สามารถวางเฉยในอารมณ์นั้น ที่ปรากฏขึ้นมาให้เรารู้ได้โดยสะดวก ผู้ปฏิบัติกำหนดได้โดยสม่ำเสมอ ดังนั้น การที่กำหนดได้อย่างง่ายดายโดยไม่ต้องขะมักเขม้น โดยไม่ต้องใช้ความเพียรอะไรเลยนั้น ญาณนี้จึงได้ชื่อว่า สังขารุเปกขาญาณ ในสังขารุเปกขาญาณ นี้ยังมีองค์คุณประกอบ ๖ ประการด้วยกัน องค์คุณประการที่ ๑ นั้นได้ชื่อว่า สามารถละความกลัวและความยินดี ในการวางเฉยต่อปวงสังขาร ที่กล่าวว่าสามารถวางเฉยต่อปวงสังขาร คือไม่มีความกลัว ไม่มีความยินดีนั้น ความกลัวในที่นี้ได้จำแนกออกเป็น ๒ ประการคือ กลัวทางโลก กับกลัวทางธรรม

๑ ที่ว่า กลัวทางโลกนั้นคือ มีความกลัวอย่างไร? คือตามปกตินั้น เราย่อมไม่สามารถจะระงับความระแวงความหวาดกลัวในทรัพย์สมบัติที่เรามีอยู่ว่าจะถูกขโมยจะถูกปล้นไหม หรือจะถูกไฟเผาไหม และมีอะไรที่หวาดระแวงไปนานาประการ เรามักจะมีจิตหวาดระแวงอยู่เสมอทีเดียว มีความกลัวอยู่ตลอดเวลา ที่จะต้องประสบกับความหายนะ นี่เป็นลักษณะความกลัวในทางโลก

๒ ที่กล่าวว่ากลัวในทางธรรมนั้น กลัวอย่างไร? คือว่าเราได้เห็นความฉิบหายของรูป นาม นับตั้งแต่ภังคญาณเป็นต้นมา เรารู้สึกกลัว ทำไมจึงกลัว? เพราะว่ารูป นามที่เราเคยรักเคยใคร่

ชอบใจมีความอาลัยอาวรณ์ในรูป นามของเราในสมัยหนึ่ง มันไม่ได้หรือนำอารมณ์อิ่มเอิบมาให้แก่เราเลย มีแต่เกิดความไม่พอใจ มีอาการเสื่อมสลายและแตกดับหายไป เรื่อยๆ เพราะความฉิบหายของรูป นามนี้เอง ความกลัวทั้งหลายก็บังเกิดขึ้นแก่เรา แต่มาถึงในสังขารุเปกขาญาณนี้แล้ว ความกลัวในทางพินาศทางโลกและความฉิบหายในทางธรรมก็ไม่มีเลย

เมื่อไม่มีความกลัวในทางโลกและทางธรรมเช่นนี้แล้ว แต่ความยินดีเล่าจะมีไหม? ถ้าจะกล่าวถึงความยินดีก็ไม่มีอีก ที่ว่าไม่มีนั้น ไม่มีอย่างไร? ความยินดีทางโลกถ้าหากว่า ท่านได้ถูกล็อตเตอรี่ ท่านจะรู้สึกเป็นอย่างไร? ก็จะเกิดความสบายใจ นี่กล่าวในด้านคฤหัสถ์ เราจะกระโดดโลดเต้นทันที แต่ถ้าหากเรามาปฏิบัติอยู่แล้วบังเอิญซื้อล็อตเตอรี่ทิ้งไว้สัก ๑ ใบ จะมีใครผู้หนึ่งมาบอกว่าตัวเรานั้นถูกล็อตเตอรี่ รางวัลที่ ๑ แล้ว ถ้าเป็นคนธรรมดาจะรู้สึกอย่างไร? กระโดดโลดเต้น คิดจะซื้อของนั่นของนี่ทีเดียว แต่ผู้ปฏิบัติไม่รู้สึกอย่างนั้น ไม่ยินดีเลย ไม่ยินดีนั้นทำไมจึงไม่ยินดี? เพราะว่าญาณของผู้ปฏิบัติผู้นั้นได้ก้าวมาสู่สังขารุเปกขาญาณนี้แล้วนั่นเอง ดังนั้นความยินดีจึงไม่เกิด ก็เมื่อความยินดีทางโลกไม่เกิดแล้ว ทางธรรมเล่าจะเกิดหรือไม่? ความยินดีในทางธรรมเช่นในอุทยัพพยญาณที่อ่อน ความยินดีที่เราเคยมีมาถึงกับไม่ยอมผละออกไปง่ายๆ อาจารย์ต้องหนักใจเป็นพิเศษนั้น พอมาถึงสังขารุเปกขาญาณนี้ ความยินดีทั้งหลายที่เราได้ประสบมาตลอดเวลานั้นๆ ก็ไม่ได้ก่อความยินดีอะไรให้เราเลย ดังนั้น ความยินดี ไม่ว่าจะเป็นทางโลกซึ่งจะได้พบกันอยู่หรือความยินดีทางธรรมที่ได้พบมาจากการเจริญภาวนา เราก็ไม่มีแล้วในสังขารุเปกขาญาณนี้

เพราะฉะนั้นการที่ไม่มีความกลัวและความยินดี สามารถต่อการวางเฉยในที่นั้นจึงได้จัดเป็นองค์คุณประการที่ ๑ ของสังขารุเปกขาญาณ คือไม่ดีใจและไม่เสียใจในการวางเฉยต่อปวงสังขาร ที่ว่าไม่ดีใจและไม่เสียใจนั้นดามที่ได้กล่าวมาแล้วว่า ในขณะที่เรากำหนดญาณวิปัสสนาอยู่นั้น ระหว่างที่ยังไม่มาถึงสังขารุเปกขาญาณนี้ เราได้ประสบกับความดีใจมามากมายทีเดียว ความดีใจที่มากมายเยอะแยะทั้งหลายนั้น พอมาถึงสังขารุเปกขาญาณ แล้วเป็นอันว่าไม่มี เราสามารถกำหนดได้อย่างวางเฉยทีเดียว เมื่อกำหนดได้อย่างวางเฉย ความเสียใจทั้งหลายก็ไม่มี ตลอดจนกระทั่งแม้จะได้เสวยเวทนา บางครั้งถึงกับต้องฉีดยา เพราะเจ็บหลังปวดขา เจ็บโน่นเจ็บนี่ด้วยประการต่างๆ ต้องมีการฉีดยารักษาตัวเป็นการใหญ่ แต่พอมาถึงสังขารุเปกขาญาณนี้แล้ว เราไม่ต้องใช้ยาอะไรรักษาเลย ธรรมโอสถนั่นแหละรักษาหาย การที่รักษาตัวได้เช่นนี้สำหรับในประเทศพม่ามักหายหมดด้วยธรรมโอสถนี้มีมาก พอมาถึงสังขารุเปกขาญาณนี้ แล้วเขาก็ไม่ต้องใช้ยาฉีดหรือยาทาอะไรกันอีกเลย พอออกจากกรรมฐานโรคต่างๆ ก็พลอยหายไปด้วย เพราะได้ธรรมโอสถขนานนี้ การที่เขาสามารถวางเฉยได้เช่นกัน อาการดีใจก็ดี อาการเสียใจก็ดีนั้นก็เป็นองค์คุณอีกประการหนึ่ง เป็นประการที่ ๒ ของสังขารุเปกขาญาณนั่นเอง

ประการที่ ๓ ของสังขารุเปกขาญาณ คือการกำหนดได้ง่ายๆ ไม่จำเป็นต้องขะมักเขม้น ไม่จำเป็นต้องขะมักเขม้นนั้น ในที่นี้ท่านทั้งหลาย ไม่จำเป็นที่จะต้องไปใส่ใจต่อการที่จะต้องให้ได้อารมณ์หนึ่งอารมณ์ใด เหมือนอย่างในญาณต้นๆ ที่ท่านได้ผ่านมาเลย ในที่นี้ท่านอรรถกถาจารย์ได้ให้อุปมาว่า เสมือนหนึ่งทางดีๆ แล้ว ก็มีล้อใหม่ๆ ที่เทียมด้วยโคที่ชำนาญต่อการลากเข็นมาแล้ว สารถีที่จับนั่งเทียมโคคู่อยู่บนเกวียนนั้นก็จะไม่เดือดร้อนกังวลใจใดๆ สามารถถือเชือกบังเหียนของโคคู่นั้นให้เดินไปบนถนนอันราบรื่นอย่างสะดวกสบายง่ายดาย ข้อนี้มีอุปมาฉันใด ก็มีอุปไมยทำนองเดียวกันนั้น

เมื่อมีอารมณ์ใดอารมณ์หนึ่งปรากฏขึ้นมา ก็ย่อมจะสามารถกำหนดอารมณ์นั้นได้โดยไม่จำเป็น นัยหนึ่งถ้าจะพูดกันให้เห็นชัดๆ เสมือนหนึ่งที่เราเอารถยนต์คันใหม่ๆ ออกจากอู่ พอท่านสตาร์ทเครื่องแล้วใส่เกียร์เดินเครื่อง เสร็จแล้วท่านก็ถือพวงมาลัยรถวิ่งไปบนถนนอย่างสะดวกสบาย ฉันใดในที่นี้ก็ทำนองเดียวกัน กับผู้ปฏิบัติที่ถึงสังขารุเปกขาญาณ ฉันนั้น เมื่อผู้ปฏิบัตินั้นกำหนดว่าพองหนอ ยุบหนอได้หน่อยหนึ่ง ก็เหมือนหนึ่งท่านสตาร์ทเครื่องและใส่เกียร์นั่นเอง พอกันง่ายๆ พอสตาร์ทเครื่องและ ใส่เกียร์เข้าแล้วรถยนต์นั้นก็แล่นไปได้ฉันใด พอท่านกำหนดพองหนอ ยุบหนอ ท่านตั้งให้หน่อยแล้ว ประเดี๋ยวก็กำหนดไปได้เรื่อย อารมณ์จะปรากฏให้ท่านกำหนดขึ้นมาทันที พองหนอเสร็จแล้วอารมณ์ยุบก็จะปรากฏให้ท่านกำหนด พอท่านกำหนดเสร็จแล้ว อารมณ์หนึ่งก็จะปรากฏให้ท่านกำหนด แล้วท่านก็กำหนดตามไป อาการหมุนเวียนอยู่กำหนดได้สะดวกสบายไม่ต้องขะมักเขม้นอะไรเลย การที่ไม่ต้องขะมักเขม้นในที่นี้ท่านจึงได้กล่าวว่าเป็นองค์คุณประการหนึ่งคือ องค์คุณประการที่ ๓ ของสังขารุเปกขาญาณ ซึ่งมีความกำหนดได้ง่ายไม่จำต้องขะมักเขม้นดังนี้ องค์คุณทั้ง ๓ ที่ได้กล่าวมานี้จึงจัดเป็นสามัญคุณของสังขารุเปกขาญาณ[๗]

องค์คุณประการที่ ๔ ของสังขารุเปกขาญาณ ก็คืออาการแน่วแน่อยู่ได้นาน คืออะไร? ก็คือสันติฏฐนาปัญญานั่นเอง สันติฏฐนาปัญญานี้คืออะไร? คืออาการแน่วแน่อยู่ได้นานนั้น สมมุติว่าท่านจะต้องการนั่งกำหนดสัก ๓๐ นาที การที่ท่านตั้งใจที่จะกำหนดนั้นอาจจะ ๑ ชั่วโมง ๒ ชั่วโมงไปก็ได้ ทั้งนี้เพราะอะไร? เพราะว่าการที่แน่วแน่อยู่ได้นานนั่นเอง อำนาจอันนี้นั้นทำให้ท่านนั่งได้ ดังนั้นจึงได้ชื่อว่า เป็นองค์คุณอีกประการหนึ่งของสังขารุเปกขาญาณ

---

[๗] องค์คุณของสังขารุเปกขาญาณ ๖ ประการ คือ ๑. ความวางเฉย คือไม่มีความกลัว ไม่มีความยินดียินร้าย ๒. ความสมดุล คือดีใจก็ไม่มี เสียใจก็ไม่มี ๓. การไม่ต้องใช้ความพยายาม หรือความขะมักเขม้นมากเกินไป ๔. ความคงอยู่ได้นาน คือทำการกำหนดต่อเนื่องกันเป็นเวลานาน ๕. ความละเอียดลออที่สุขุมมากขึ้น และ ๖. การไม่แพร่กระจายออกไป คือการพ้นจากการฟุ้งซ่าน และจิตเคยเข้ามา.

หมดอายุ 23/02/2566

องค์คุณอีกประการหนึ่งของสังขารุเปกขาญาณ ก็คือยิ่งนานยิ่งละเอียดสุขุม ที่ว่ายิ่งนานยิ่งละเอียดสุขุม นี้คือเมื่อแรกเรากำหนดนั้นยังไม่ละเอียดพอ แต่พอถึงสังขารุเปกขาญาณนี้แล้วจะยิ่งละเอียดทันที ความละเอียดอันนั้นก็ยังความสุขุมเข้ามาอีก เพราะฉะนั้นอันความสุขุมที่เกิดนี้มันเกิดเพราะอะไร? เกิดเพราะความละเอียดในการที่เรากำหนดนั่นเองจึงก่อความสุขุมให้เกิดขึ้น ทั้งนี้ความสุขุมที่เกิดจากความละเอียดนี้มันเกิดในสภาพการณ์อย่างไร? มันเกิดในลักษณะคล้ายๆ กับว่าเป็นสิ่งฝอยๆ แต่ในลักษณะฝอยๆ นั้นเราไม่รู้ หรือเรารู้เรากำหนดได้หมดทุกๆ อย่างเลย ยิ่งมีลักษณะเล็กเท่าใดประณีตเพียงไหน เราก็สามารถกำหนดได้หมด ทั้งนี้เพราะอะไร? เพราะอำนาจขององค์คุณอีกประการหนึ่งในสังขารุเปกขาญาณนั่นเอง

อีกประการหนึ่ง คือพ้นจากการฟุ้งซ่าน ที่ว่าพ้นจากการฟุ้งซ่านนั้นในที่นี้ เมื่อท่านกำหนดอารมณ์หนึ่งอารมณ์ใดจิตของท่านนั้นจะไม่ฟุ้งซ่านไปจับอารมณ์อื่นๆ เลย แนบแน่นแน่วแน่อยู่กับอารมณ์ที่กำหนดที่พอง - ยุบ - นั่ง - ถูกเหล่านี้ เมื่อเดิมทีขณะที่ท่านเริ่มเข้ามาปฏิบัติจะกำหนดอารมณ์ใด จะได้อารมณ์นั้นก็แสนยาก ต้องใช้ความพยายามขะมักเขม้นอย่างเต็มที่จึงจะได้อารมณ์นั้น แต่ครั้นมาบัดนี้ท่านไม่ต้องตั้งใจขะมักเขม้นเลย ไม่เกิดความลำเค็ญอะไรในการกำหนด จิตท่านไม่ฟุ้งซ่านไปหาอารมณ์ใดๆ เมื่อท่านมีความรู้สึกว่าไม่ฟุ้งซ่านใดๆ แล้ว และไม่ก่อความลำบากให้แก่ท่าน ผู้ปฏิบัติก็ปล่อยใจให้ไปข้องในอารมณ์ที่เคยยินดี ลองดูมันก็ไม่ยอมจะไป หรือจะไปกำหนดเพียงครั้งสองครั้งมันก็กลับมาแล้ว ไม่ทันให้กำหนดนาน หรือว่าเห็นว่าเราจะปล่อยให้มันไปข้องในอารมณ์ที่เคยทำให้เราต้องสูญเสียหมดความหวัง ความอาลัยเหล่านั้น เราก็ปล่อยมันไป จิตก็ไม่ไปจับอารมณ์นั้นๆ ทีนี้เมื่อจิตนั้นไม่ไป และมาติดอยู่ในอารมณ์เช่นนี้แล้ว ในที่นี้ท่านอาจารย์ก็ไม่ยอมให้ผู้ปฏิบัติของท่านได้ทดลองปล่อยจิตแล่น ทำไมจึงไม่ยอมปล่อย เพราะจิตที่มันพ้นจากการฟุ้งซ่านนั้นถ้าเราปล่อยมันแล้ว มันจะเกิดอะไร? มันจะเกิดการฟุ้งซ่านขึ้น ดังนั้นเมื่อปล่อยไปไม่ได้ก็ไม่ต้อง ไม่เอา ให้กำหนดอยู่ แต่อารมณ์ที่กำหนดอยู่ในการกำหนดนี้ เมื่อแรกกำหนดนั้นอารมณ์ให้คลี่เวลากำหนดว่าถูกหนอ ถูกก็กำหนด คลี่ให้กำหนดส่วนถูกข้างล่างคือมีตะโพก มีขา เป็นต้น ที่มีข้างบน ถูกหน้า ถูกหลัง เป็นต้น อาจารย์ให้คลี่เอาไว้ให้ท่านกำหนด ก็อาศัยจากการคลี่ให้กำหนดนี้ ทีแรกกำหนดนั้นท่านก็ยังสามารถกำหนดได้ดีอยู่ แต่จากการกำหนดได้เป็นอันดีนั้น ต่อไปหนักเข้าก็ไม่ได้เสียแล้วกับส่วนบนหรือส่วนล่าง แต่ถ้าไม่ได้ส่วนบนก็ไม่ต้องเอา เอาแต่ส่วนล่าง ทีนี้เมื่อกำหนดส่วนล่าง ส่วนล่างก็คลี่ส่งไปกำหนดไม่ได้อีกแล้ว เมื่อไม่ถึงก็ไม่ต้องเอา ไม่ต้องคลี่การกำหนดออกไป เช่น กำหนดว่าถูกหนอหนักๆ เข้าคลี่ส่งไปไม่ได้ ถ้าไม่ได้ก็ไม่ต้องกำหนดถูก เมื่อกำหนดไม่ได้ให้ท่านกำหนดอะไร? ก็ต้องให้กำหนดเพียง ๓ ระยะเท่านั้น แต่เมื่อกำหนดนานหนักเข้าแล้ว การคลี่จิตไปกำหนดนั่งหนอก็ไปไม่ได้อีกแล้ว หายไปอีกแล้ว พระอาจารย์ก็แนะนำว่า ถ้าหนักเข้ากำหนดนั่งหนอไม่ได้ก็ไม่ต้องกำหนดนั่งตัดออก ถ้าขืนให้กำหนดให้เมื่อคลี่อารมณ์ไปไม่ถึง กลัวจะเกิดอาการฟุ้งซ่าน ก็เลยไม่ต้องให้กำหนดนั่งหนอ ให้กำหนดอยู่ ๒ อารมณ์คือ พองหนอ - ยุบหนอเท่านั้น ต่อจากนั้น ก็แสดงให้เห็น

หมดอายุ 25/02/2568

ว่าจิตของผู้ปฏิบัติของตนไม่ฟุ้งซ่านแล้ว ที่ให้จิตข้องนั้นก็พลอยแคบลงมาด้วย ที่ว่าแคบลงมานั้น ในที่นี้ท่านอรรถกถาจารย์ได้อุปมาเสมือนหนึ่งยางที่มีความยาวประมาณคืบหนึ่ง ถ้าเราดึงมันยาวนั้นก็อาจได้ยาวออกไปแขนหนึ่ง ถ้าเราปล่อยยางนั้นก็จะกลับมาอยู่ในกำหนดคืบหนึ่งอีกดามเคย ฉันใดในที่นี้ก็ทำนองเดียวกัน เมื่อเราเริ่มนั้น เราเริ่มมาด้วยอะไร? เราเริ่มด้วยการพองหนอ - ยุบหนอ สองระยะเท่านั้น ทีนี้จากพองหนอ - ยุบหนอ สองระยะนั้นก็กลายมาเป็นนั่งหนอ ถูกหนอ แล้วก็มีคลี่ถูกก้นกบขวา ก้นกบซ้าย อะไรเหล่านี้ เป็นต้น ตลอดกระทั่งข้างบนด้วย คือถูกทั้งข้างหน้าข้างหลัง ในที่สุดก็มาลงเอยด้วย พองหนอ - ยุบหนอ การที่พ้นจากการฟุ้งซ่านนี้จึงนับเป็นองค์คุณประการหนึ่งของ สังขารุเปกขาญาณ

สังขารุเปกขาญาณ นี้ก็เป็นญาณที่สำคัญอีกประการหนึ่ง ที่ว่าสำคัญนั้น สำคัญอย่างไร? คือหากว่าบุคคลใดที่เจริญวิปัสสนากรรมฐานมาจนถึงสังขารุเปกขาญาณนี้แล้ว แต่ไม่ได้องค์คุณทั้ง ๖ นี้และกลับบอกว่าได้มรรคผลนิพพานนั้นไม่จริง ต้องให้ครบองค์คุณอย่างบริบูรณ์เสียก่อน เมื่อต่อจากนี้ไปต้องได้องค์คุณทั้ง ๖ เมื่อองค์คุณ ๖ ครบแล้ว จึงได้ประสบมรรค - ผล - นิพพาน อันนี้แหละเป็นการได้มาอันแท้จริง ถ้าหากว่าองค์คุณยังไม่ครบแล้วก็บอกว่าได้แล้ว มรรค - ผล - นิพพานนั้นยังไม่ถูกต้องและสมบูรณ์เลย ท่านทั้งหลายก็ได้สดับมาแล้ว สังขารุเปกขาญาณนี้จะต้องได้องค์คุณทั้ง ๖ ถ้าว่าเราพูดกันทางเทศนานัยแล้ว มันก็ช้าหน่อย เพราะทำไมเราต้องแจงให้เห็นว่าเทศนานัยนั้น ได้บรรยายมาแล้วว่าอย่างไร? เพราะฉะนั้นเมื่อจะพูดกันถึงเทศนานัยนี้แล้วก็แลดูคล้ายๆ เนื้อความของเทศนานัยนั้นยาว แต่เวลาที่ท่านได้ปฏิบัตินั้นจะรู้สึกประเดี๋ยวเดียวเท่านั้น องค์คุณทั้ง ๖ นี้ก็บริบูรณ์ทีเดียว ไม่มีอาการเนิบนาบเหมือนกับที่ได้แสดงมานี้เลย รู้สึกกะทัดรัดดีเหลือเกิน แต่ความกะทัดรัดที่ไม่เกิดขึ้น เหมือนอย่างกับที่ท่านได้ผ่านมานั้น เพราะว่าวันนี้เป็นเทศนานัยนั่นเอง ทีนี้เมื่อเทศนานัยที่ได้กล่าวมานี้ท่านทั้งหลายได้ผ่านมาแล้วด้วยเช่นกัน

ท่านจะต้องอยู่ในสังขารุเปกขาญาณ นี้อย่างมากไม่เกิน ๓ - ๕ วัน แต่ที่ว่าต้องติดอยู่ถึง ๘ - ๙ วันนั้นมันน้อยราย โดยมากก็ ๓ - ๔ วัน เป็นเช่นนั้น ทำไมจึงเป็นเช่นนั้น? เพราะว่าญาณนี้เป็นญาณที่เราปฏิบัติ ไม่เหมือนญาณที่พูดกันอยู่เหมือนเดี๋ยวนี้ แต่แม้กระนั้นถึงจะได้องค์คุณทั้ง ๖ แล้วบางคนก็ยังขึ้นๆ ลงๆ อยู่ในญาณนี้เป็นเวลาแรมอาทิตย์ หรือแรมเดือนก็มี มาเกิดลุ่มๆ ดอนๆ ขึ้นๆ ลงๆ อยู่ในสังขารุเปกขาญาณนี้ ก็เนื่องมาจากการกำหนดอารมณ์พองหนอ - ยุบหนอของเรานั่นเอง เช่นขณะเมื่อเรารู้สึกว่าอาการของพอง - ยุบเกิดมีความไว หรือความประณีตละเอียดสุขุมขึ้นมา ต่อจากนั้น เมื่อเราเห็นความประณีตสุขุมนั้นเอง ใจเราเริ่มน้อมเอาไปคิดแล้วมักพิจารณาว่า เอ๊ะ พอง - ยุบมีอาการชนิดนี้ ประเดี๋ยวมันจะเกิดอะไรขึ้นมากระมังหนอ แต่พอเรานึกเข้าเท่านั้นเองมันก็มีอาการวูบเข้าไปเลย ตกเลย ต้องทำสมาธิกันใหม่ แต่บางท่านก็ไม่รู้เรื่องพระอภิธรรม พอเห็นอาการพอง - ยุบไวขึ้นมาหน่อยเท่านั้นก็คิดว่า เอ๊ะ จะเป็นอะไรต่อไปอีกหนอ เพราะมีอาการผิดปกติเกิดขึ้น เพราะอาการผิดปกติของพอง - ยุบนี่เอง ท่านก็คิดนึกว่า เอ๊ะ นี่มัน

ลิขสิทธิ์ 23/02/2566

จะเกิดเป็นอะไร ที่ท่านคิดนึกว่ามันจะเป็นอะไร นั่นคืออะไร? ขออธิบายว่านั่นคือตัว "นิกันติ" อันเกิดจากการยินดี ประกอบโลภะขึ้นแล้วแก่ท่าน หรืออีกประการหนึ่งที่ท่านคิดว่า เอ๊ะ นี่มันเป็นอะไร? ถ้าเราจะได้มรรค - ผล - นิพพานเสียแล้วกระมัง นี่สำหรับผู้ปฏิบัติที่ได้มีการศึกษานั้นไปคิดทีเดียว นึกเอาว่า เออประเดี๋ยวจะได้มรรค - ผล - นิพพานแล้วกระมัง เพราะอารมณ์พอง - ยุบเกิดความเร็วและมีอาการไวผิดปกติ ตามที่ท่านเข้าใจอย่างนั้น มันทำให้ท่านเกิดอาการวูบลงไปได้เหมือนกัน เพราะเหตุใดจึงมีอาการวูบลง? อธิบายว่า เพราะจิตของผู้ปฏิบัตินั้นมีความต้องการอยู่เป็นอย่างมาก (โลภะจิต) แต่บางคนก็คิดไปว่า ลักษณะอาการอย่างนี้จะยังไม่ถึงกระมัง จะยังไม่ถูกกระมัง เราควรเปลี่ยนการกำหนดใหม่คงจะดี คงจะถูกต้อง ผู้ปฏิบัติก็คิดจะเปลี่ยน พอท่านคิดจะเปลี่ยนอาการวูบลงก็เกิดขึ้นแก่ท่านอีก ที่ผู้ปฏิบัติมีอาการขึ้นๆ ลงๆ อยู่อย่างนี้ มันต้องเกิดขึ้นๆ ลงๆ สลับกันอยู่เรื่อยๆ การคอยจ้องดูอยู่ของผู้ปฏิบัติ อาการจ้องดูและระวังนี้ก็คือตัว "นิกันติ" นั่นเอง เกิดจากการจ้องการระวังนั้น จ้องและระวังอะไร? จ้องดูมรรค - ผล - นิพพานจะเกิดขึ้นละกระมัง? เมื่อท่านไปจ้องเข้าเท่านั้น อาการวูบก็เกิดขึ้นมาอีกทันที แต่ความจริงนั้น เราหวังเสียก่อนแล้วเรานึกน้อมไปเลยทีเดียว ทีนี้แทนที่เราจะนึกน้อมเฉยๆ เรากลับไปเพ่ง ไปจ้องลงไป เพราะฉะนั้นด้วยอาการเพ่งและจ้องนี่แหละจึงเกิดอาการวูบลงไปอีก นี่เป็นลักษณะของนิกันติ

ท่านอรรถกถาจารย์ได้อุปมาไว้ว่า เสมือนหนึ่งนายเภตรา ที่ได้นำเรือออกท้องทะเลหลวง ในสมัยนั้น เขาไม่มีเข็มทิศใช้เหมือนในปัจจุบัน ก็เมื่อนายสำเภาไม่มีเข็มทิศเหมือนอย่างปัจจุบันแล้ว เขาก็ต้องเอานกกาติดไปด้วย ที่เอานกกาไปนั้น อาศัยเหตุอันใดจึงต้องเอานกกาติดไปด้วย หรือที่เอานกกาไปนั้นถ้าหากนายเภตราได้นำเรือของเขาไปในท้องทะเลหลวง เรือไปประสบอุปัทวเหตุมีถูกลมสลาตัน หรือไต้ฝุ่น เป็นต้นเข้าแล้ว นายเภตราหรือตัวนายกัปตันก็จะหลงทิศทาง เมื่อเขาเกิดหลงทิศทางที่จะนำเรือไปให้ถึงฝั่งได้นั้น นายกัปตันหรือนายเภตราก็จะได้อาศัยนกกา เป็นผู้หาทิศทาง ก็เมื่อนายเภตราเอานกกาไปด้วยนั้น ท่านทั้งหลายก็ทราบแล้วว่าธรรมชาติของกานั้นมันกลัวตายเหลือประมาณ เมื่อมันเกิดความกลัวตายแล้ว มันก็ต้องการความเป็นไทไม่อยากเป็นทาส เมื่อกานั้นมันไม่อยากเป็นทาส แล้วอยากเป็นไท พอเขาปล่อยมันแล้ว มันก็จะบินออกไปทันทีโผขึ้นสู่อากาศสอดสายตาหาทิศทางแต่ถ้าหากว่ากานั้นไม่พบทิศทางเมื่อมันไม่พบทางแล้ว มันจะทำประการใด? เจ้านกกานั้นมันก็จะกลับมาเกาะที่เสากระโดงเรืออีก ทำไมจึงกลับมาเกาะเสากระโดงเรืออีก? เพราะมันมีความกลัวตายเหมือนกันนี่ ถ้ามันบินอยู่เฉยๆ มันก็จะต้องหมดกำลังดกลงไปในน้ำตายอย่างแน่นอน เพราะฉะนั้นกาจึงต้องมองหาทางให้ชีวิตของมันปลอดภัยไว้ก่อน โดยเหตุนี้ กานั้นมันจึงต้องกลับมาเกาะเสากระโดงเรือบรรเทาความเหนื่อยอ่อนเอาไว้ก่อน คอยสอดส่ายดูช่องทางต่อไป ข้ออุปมาข้อนี้ฉันใด ก็อุปไมยคล้ายกันกลับเมื่อผู้ปฏิบัติได้กำหนดอารมณ์ไป กำหนดไปๆ จากการที่กำหนดอารมณ์ไปนั้น ลักษณะของพอง - ยุบก็เกิดอาการไวๆ ขึ้นมา อารมณ์ที่มีอาการผิดปกติและไวขึ้นนั้นคืออะไร? ก็คืออาการมองดูพระนิพพานนั่นเอง

หมดอายุ 23/02/2566

เมื่อเรามองพระนิพพานแต่ยังไม่เห็นพระนิพพาน ลักษณะกิริยาอาการของผู้ปฏิบัติที่กำลังกำหนดอยู่ก็จะมีอาการวูบลงไปอีก ก็เมื่อมันวูบลงไปอีก เพราะอะไรจึงวูบไป? ที่เป็นลักษณะดังกล่าวมานั้น ก็เนื่องด้วยผู้ปฏิบัตินั้นปรุงอินทรีย์ยังไม่บริบูรณ์ อินทรีย์ในที่นี้คืออะไร? ก็คือ ศรัทธา วิริยะ สติ สมาธิ ปัญญานั่นเอง อินทรีย์ทั้ง ๕ นี้เมื่อประชุมยังไม่ได้ส่วนแล้ว มันก็จะกลับลงมาเกาะอยู่ในอารมณ์ของรูป นามตามเดิมอีกครั้งหนึ่ง แต่ถ้าหากว่า ได้ปรับปรุงอินทรีย์ให้บริบูรณ์ได้ส่วนแล้ว อาการความไวของอารมณ์พอง - ยุบที่เรากำหนดอยู่นั้น พอมีอาการไวเกิดขึ้นมา พอมันมองเห็นพระนิพพาน มันก็จะมีอาการวูบเข้าพระนิพพานไปเลยทีเดียว นี่เป็นอุปไมยของอุปมาที่ได้บรรยายมาแล้วในตอนต้น

การประชุมอินทรีย์ทั้ง ๕ ของผู้ปฏิบัติ หากเป็นไปพอดีได้ส่วนสมดุลแล้ว อารมณ์ที่กำหนดอยู่นั้น ก็จะมีอาการและรู้สึกไวๆ ขึ้นมา การว่องไวของอารมณ์นี่แหละเรียกว่า **วุฏฐานคามินีวิปัสสนาญาณ** วุฏฐานคามินีวิปัสสนานี้เป็นสนธินาม เมื่อแยกแล้วจะได้ดังนี้คือ วุฏฐาน คำหนึ่ง คามิ คำหนึ่ง วิปัสสนาญาณ อีกคำหนึ่ง วุฏฐาน คืออะไร? ก็คือมรรคนั่นเอง ดังนั้นเมื่อรวมความแล้วก็ได้ความว่า วิปัสสนาญาณที่ก้าวเข้าสู่มรรค วิปัสสนาญาณนั้นจึงได้นามเรียกว่า วุฏฐานคามินีวิปัสสนาญาณ

อุปมาเสมือนเด็กที่ไปเที่ยวงานวัด พูดให้ชัดอีกทีหนึ่งก็คือ เด็กๆ ที่ไปเที่ยวดูงานตามวัดนั่นเอง เมื่อไปดูงานนั้นเขาก็อาศัยรถมาอย่างงาม รัฐธรรมนูญ หรืองานท้องสนามหลวง เป็นต้น ก็เมื่อได้อาศัยรถมานั้น รถยังวิ่งมาไม่ถึงบริเวณงาน แต่พอตัวรู้สึกว่าเรานี่อยู่ในระยะที่ตัวไปนั้น ถ้าตัวไปจะเร็วกว่ารถไป เด็กนั่นก็จะผละจากรถวิ่งเข้าสู่บริเวณงานเลย ฉันใดในที่นี้ก็ทำนองเดียวกัน เมื่อเรารู้สึกว่าญาณของเราที่กำหนดไปนั้น ทันใดที่ก้าวใกล้เข้าสู่มรรคเข้ามาแล้ว ญาณนั้นก็จะมีอาการวูบเข้าสู่มรรคไปเลยทีเดียว

เกี่ยวกับวุฏฐานคามินีวิปัสสนาญาณนี้ ในคัมภีร์พระอภิธรรมมัตถสังคหะอรรถกถาได้มีกล่าวไว้ว่า "ยาสิกา ประปาสาสานุโรมา สังขารุเปกขา วุฏฐานคามินีวิปัสสนา ติจะตะวุจจะดิ" ได้กล่าวไว้เช่นนี้ ก็เพื่อจะได้รู้ไว้ สังขารุเปกขาญาณนี้เขามีอยู่ ๓ ชนิด คือ ชนิดอ่อน ชนิดกลาง ชนิดแก่ ในที่นี้ท่านให้ความหมายว่าต้องเป็นสังขารุเปกขาญาณที่แก่ ที่เป็นยอดของสังขารุเปกขาญาณจริงๆ คือหมายความว่าเป็นญาณที่จะส่งให้สู่มรรคได้จึงจะเป็นสังขารุเปกขาญาณอันถูกต้อง ไม่ใช่ว่าขึ้นชื่อว่า สังขารุเปกขาญาณแล้วจึงจะใช้ได้ ขอให้ท่านนึกเถอะว่าไม่มีความปรารถนาดังนั้น สังขารุเปกขาญาณที่อ่อนๆ ก็ไม่เอา ที่มีลักษณะกลางๆ ก็ไม่เอา เอาแต่ยอดกันจริงๆ สมกับสังขารุเปกขาญาณที่แก่นั่นแหละ เป็นความประสงค์อันถูกต้อง

เมื่อได้จัดสรรคัดเลือกได้ สังขารุเปกขาญาณที่ถูกต้องแล้ว จึงจะสามารถมีกำลังส่งให้เข้าสู่มรรคได้ ทีนี้ในการที่จะส่งให้เข้าสู่มรรคได้นั้น ในที่นี้สังขารุเปกขาญาณนั้น โดยเฉพาะแล้วจะก้าวเข้าสู่มรรคได้ไหม? เฉลยว่าเข้าสู่มรรคไม่ได้ ทำไมจึงไม่ได้? ขอเฉลยว่าที่ไม่ได้ก็เพราะขาด

ร่าง พิมพ์ครั้งที่ 23/02/2568

ผู้สนับสนุน ก็ผู้สนับสนุนนั้นคือใครเล่า? ขอเฉลยว่าก็คือ อนุโลมญาณ นั่นเอง เพราะฉะนั้นในที่นี้จึงได้กล่าวไว้ว่า สาสานุโลมา สังขารุเปกขา นี่คือเนื้อความที่แสดงให้เห็นในอรรถกถาว่า สังขารุเปกขาญาณแม้จะเป็นเพียงยอดของญาณแต่ยอดของสังขารุเปกขาญาณโดยเฉพาะนั้น ก็ไม่สามารถจะก้าวเข้าสู่มรรคได้ จำเป็นต้องมีสหายคือผู้ที่ช่วยสนับสนุน อันได้แก่ อนุโลมญาณ เข้ามาช่วยก็เมื่ออนุโลมญาณเข้าช่วยแล้วนั่นแหละ จึงจะสามารถก้าวเข้าสู่มรรคได้ การที่อนุโลมญาณเข้าช่วยให้ก้าวเข้าสู่มรรคนั่นแหละ สังขารุเปกขาญาณจึงได้เรียกว่า วุฏฐานคามินีวิปัสสนาญาณ และมีโคตรภูญาณคั่นอยู่ โคตรภูญาณที่คั่นอยู่ในระหว่างนั้นเรียกว่า บริกรรม อุปจาร อนุโลม โคตรภู แล้วจึงจะต่อไปเข้าถึงมรรคและต่อไปผล นี่กล่าวถึงวิธีเข้าไปตามนั้น โคตรภูในที่นี้คืออะไร? ขออธิบายว่าโคตรภูก็คือ อาวัชชนะ หมายความว่า ที่เกิดก่อนหน้ามรรคนั่นเองเราเรียกว่าอาวัชชนะญาณ เมื่อเราเอาญาณนี้หลีกเสีย เอาหนีไปทิ้งไปแล้ว ต่อจากนี้สังขารุเปกขาญาณที่เป็นยอดญาณจึงได้สบาย คืออนุโลมญาณที่กำกับมานั้น คือญาณที่ก้าวเข้าสู่มรรค นั้นชื่อว่าวุฏฐานคามินีวิปัสสนาญาณ การก้าวเข้าสู่มรรคของวุฏฐานคามินีวิปัสสนาญาณนี้ ในที่นี้เราย่อมก้าวเข้าสู่มรรคได้เป็น ๓ ทางด้วยกันคือ

ทางที่ ๑ อาการก้าวเข้าสู่มรรคด้วย อนิจจานุปัสสนาญาณ

ทางที่ ๒ การก้าวเข้าสู่มรรคด้วย ทุกขานุปัสสนาญาณ

ทางที่ ๓ การก้าวเข้าสู่มรรคด้วย อนัตตานุปัสสนาญาณ

และลักษณะของการก้าวเข้าสู่มรรคทั้ง ๓ ทางนี้ มีลักษณะแตกต่างกันอย่างไร? เช่น ๑ ทางอนิจจา ๒ ทางทุกขา ๓ ทางอนัตตา

๑. จะอธิบายถึงลักษณะของการเข้ามรรคโดยทางอนิจจาดังต่อไปนี้ อธิบายว่า ผู้ปฏิบัติบุคคลใด ที่จะก้าวเข้าสู่มรรคด้วยทางอนิจจานุปัสสนานั้น ขณะที่กำหนดๆ อารมณ์อยู่นั้น เขาจะรู้สึกว่าอารมณ์ของพอง - ยุบที่ให้ทำการกำหนดนั้นมีลักษณะไวๆ ขึ้นมา อันความไวที่เกิดผิดปกติขึ้นมานั้น ก็คือ อาการแสดงถึงการไม่เที่ยง เราไม่ต้องไปบอกหรือกำหนดหรอกว่า อนิจจังๆๆ เป็นแต่เพียงเรากำหนดรู้ในความไว ของมัน จากอาการไวๆ นั้นแล้วก็จะมีอาการวิบดับลงไปเลย อาการวิบดับลงไปนั้นเรียกว่า เข้าด้วย อนิจจานุปัสสนา

๒. จะอธิบายถึงลักษณะของการเข้ามรรคโดยทางทุกขานุปัสสนาญาณ อธิบายว่า ถ้าหากผู้ปฏิบัติที่จะก้าวสู่มรรคโดยทางทุกขานุปัสสนานั้น ก็ได้กล่าวมาแล้วว่า สังขารุเปกขาญาณนั้นเป็นยอด ไม่มีเวทนาต่างๆ มารบกวนเลย ก็เมื่อผู้ปฏิบัติจะเข้ามรรคโดยทางทุกขานุปัสสนานั้นมันจะต้องได้พบเวทนาคือ เวทนาชนิดที่ทำให้ตัวโก่ง ตัวโค้งไปเลย มีอาการตัวโก่งงอไปเลยทีเดียว แล้วปากก็บ่นไปว่าไม่ดีๆ ปวดเหลือเกิน ไม่ใช่ ผู้ปฏิบัติที่จะต้องร้องทุกข์ังๆๆ ก็หามิได้จะรู้สึกปวดในเวทนาที่ตัวเสวยอยู่นั้น จนกระทั่งตัวงอโก่งแล้วก็มีอาการวิบดับลงไปเลย ดังทำนองนี้เรียกว่าก้าวสู่มรรคโดยทางทุกขานุปัสสนา

๓. ต่อจากนี้ลักษณะการก้าวเข้าสู่มรรคโดยทางอนัตตานุปัสสนา กิริยาอาการการก้าวเข้าสู่มรรคในทางนี้ ผู้ปฏิบัตินั้นจะรู้สึกว่าในอารมณ์ที่กำหนดอยู่นั้น อารมณ์พอง - ยุบนั้นจะเกิดความประณีตละเอียดสุขุม และต่อจากอาการประณีตละเอียดแล้วนั้น ผู้ปฏิบัติก็กำหนดตามไปๆ แล้วรู้สึกมีอาการวิบดับลงไป เปรียบประดุจว่ามีบุคคลผู้หนึ่งแอบมาตัดเอาสายใยบัวให้ขาด รู้สึกว่าวิบเดียวก็ขาดไปเลยทำนองนี้เรียกว่า เข้าสู่มรรคอนัตตานุปัสสนา ไม่ต้องไปบอกว่าอนัตตาๆ หรอก ก็เมื่ออาการที่เรารู้เห็นในสภาพนั้นแล้วก็ดับลงไปว่ามันมีความประณีตสุขุมเสมือนหนึ่งใครมาตัดใยบัวทิ้งเสีย นี้เรียกว่าเข้าสู่มรรคด้วยทางอนัตตานุปัสสนา การก้าวเข้าสู่มรรคนี้ ได้มีการจำแนกออกเป็น ๓ ประการคือ

๑. เข้าสู่มรรคโดยทาง อนิจจานุปัสสนา
๒. เข้าสู่มรรคโดยทาง ทุกขานุปัสสนา
๓. เข้าสู่มรรคโดยทาง อนัตตานุปัสสนา

ท่านอภิธรรมมัตถสังคหะอรรถกถาจารย์ ก็ได้บรรยายความสืบต่อไปอีกว่า

- ถ้ามรรคที่ผู้ปฏิบัติได้มาโดยทางอนิจจานุปัสสนา มรรคนั้นย่อมได้ชื่อว่า อนิมิตตมรรค ๑
- ถ้ามรรคใดที่ผู้ปฏิบัติได้มาโดยทางทุกขานุปัสสนา มรรคนั้นย่อมได้ชื่อว่า อัปปณิหิตมรรค ๑
- ถ้ามรรคใดที่ผู้ปฏิบัติได้มาโดยทางอนัตตานุปัสสนาแล้วไซร้ มรรคนั้นย่อมได้ชื่อว่าสุญญตมรรค ๑ท่านแสดงไว้ให้ประเภทของมรรคอีกทีหนึ่งที่ผู้ปฏิบัติได้มานั่นเอง

อันดับต่อไป และก็ได้แสดงถึงการเข้ามรรคทั้ง ๓ ทางแล้ว เพราะฉะนั้นในการที่จะก้าวเข้าสู่มรรคนี้ จึงใคร่ขอให้ท่านทั้งหลายขจัดอาการง่วงเหงาหาวนอนที่มีมานั้นให้หมดสิ้นไป พร้อมกับทำจิตให้แยบคาย เพื่อจะให้รู้ในส่วนสำคัญอันนี้ ทั้งหมดนั้นย่อมมีรสที่น่าปรารถนาอยู่ที่นี่เท่านั้นเอง ที่อื่นหากว่าจะมีรสก็สู้ตรงนี้ไม่ได้ ส่วนรสอร่อยดรงนี้แหละ ถ้าเราไม่ได้เอาใจใส่อย่างจริงๆ จังๆ แล้ว เราก็ไม่รู้ว่ามีรสอร่อยที่ดรงไหน เพราะฉะนั้นจงตั้งใจสดับตรับฟังโดยการทำลายทั้งความง่วงเหงาหาวนอน ให้สิ้น

การก้าวเข้าสู่มรรคของผู้ปฏิบัติได้กล่าวมาแล้วว่ามีอยู่ ๓ ทางคือ ก้าวเข้าสู่มรรคด้วยทางอนิจจานุปัสสนา ๑ ก้าวเข้าสู่มรรคด้วยทาง ทุกขานุปัสสนา ๑ และก้าวเข้าสู่มรรคด้วยทางอนัตตานุปัสสนา ๑ ในการก้าวเข้าสู่มรรคด้วยทางอนิจจานุปัสสนา ที่ว่าจะขอแสดงการก้าวเข้าสู่มรรคด้วยทางอนิจจานุปัสสนานี้ ก็เนื่องมาจากส่วนมากที่ก้าวเข้าสู่มรรคโดยทางอนิจจานุปัสสนาและอนัตตานุปัสสนาเท่านั้นเอง ที่ว่าเข้าด้วยทางอนิจจานุปัสสนาและอนัตตานุปัสสนา คือจะเป็นอนิจจาก็ดีหรืออนัตตาก็ดีอันนี้เป็นส่วนใหญ่ ส่วนทุกขานุปัสสนานั้นมีเป็นส่วนน้อย แต่จะกล่าวว่าไม่มีนั้นก็ไม่ได้ มีเหมือนกันแต่มีน้อย มีน้อยนั้นจะประมาณแล้วก็ราวร้อยละ ๒ หรือ ๓ เท่านั้นเอง ฉะนั้นในที่นี้จึงขอถือเอาการก้าวเข้าสู่มรรคด้วยทางอนิจจานุปัสสนาเป็นหลักการแสดงต่อไป

สังขารุเปกขาญาณ การกำหนดพองหนอ ยุบหนอนั้นจะรู้สึกไวๆ ขึ้นมา ก็อาการไวๆ นั้น พอเรากำหนด พองหนอ ยุบหนอ ก็อาการพอง - ยุบและที่ไวๆ ขึ้นมานี่คืออะไร? คือ วุฏฐานคามินีวิปัสสนาญาณ คืออาการที่ก้าวเข้าสู่มรรคนั่นเอง คืออาการที่ก้าวเข้าไปสู่มรรคแต่ยังไม่ถึงมรรค ทีนี้จากอาการไวๆ ขึ้นมา และมีความไวมากๆ ได้แก่ พอง - ยุบๆๆๆๆ ถี่ๆ ขึ้นมา ลักษณะนี้คืออะไร? ก็คือเป็นลักษณะอาการของวุฏฐานคามินีวิปัสสนาญาณ ทีนี้ในความไวของสังขารุเปกขาญาณ ที่ว่าไวนี้ความรู้ยังไม่ขาด ยังมีอยู่ ยังมีความดียังไม่ขาดไป ต่อจากนั้นความรู้ที่มีอยู่นั้นพอความไวๆ ได้แล่นขึ้นมาได้ระยะหนึ่งแล้ว ความรู้ครั้งสุดท้ายก็จะขาดพรึบลงไปทันที พอขาดเช่นนี้แล้ว ความรู้ความสุดท้ายนั้นคืออะไร? ความรู้ครั้งสุดท้ายนั้นก็คือ **อนุโลมญาณ** ต่อจากนั้นก็ก้าวเข้าสู่มรรคผลเลย มรรคผลนั้นยังไม่มีความรู้สึกใดๆ อารมณ์อะไรก็ไม่มี ความรู้ก็ไม่มีแล้ว สุดท้ายในบรรดาความรู้พิเศษทั้งหลายเหล่านั้น ญาณนั้นจึงได้เรียกว่า อนุโลมญาณ สังขารุเปกขาญาณของท่านที่กำหนดพองหนอ ยุบหนอ นั้น เมื่ออาการของพอง - ยุบ มีลักษณะไวๆ ขึ้นมา แม้ท่านจะกำหนดว่าพองหนอก็ไม่ได้ คือนึกหนอไม่ทัน กำหนดไม่ได้นั่นเอง ได้แต่เพียงยุบๆๆๆๆ เท่านั้น และมีอาการไวๆ ขึ้นมานี้คืออะไร? ก็คือ วุฏฐานคามินีวิปัสสนาญาณ วุฏฐานคามินีวิปัสสนาญาณนี้เมื่อมีอาการไวๆ ขึ้นมาในระยะหนึ่งแล้ว ความรู้สึกที่มีมาในนี้นั้นจะหมดลงทีเดียว ที่ว่าหมดลงนั้นคืออะไร? ก็คืออนุโลมญาณ หมายความว่า ความรู้ครั้งสุดท้ายไม่ว่าจะเป็นความรู้ในอารมณ์ที่ได้ยิน ได้เห็น ได้กลิ่น ได้ลิ้มหรือสัมผัส ได้คิดนึกอะไรไม่มี หมดเลยทีเดียว การที่หมดแล้วก็ดับลงไปอยู่ในระยะหนึ่งนั้น การที่หมดความรู้สึกที่ดับไปเช่นนี้คืออะไร? ก็คือ โคตรภูญาณนั่นเอง โคตรภูญาณ ก็คือญาณที่ขาดจากความรู้ครั้งสุดท้าย พร้อมด้วยการดับสิ้นของสังขาร เรียกว่า โคตรภูญาณ คือหมายความว่าคล้ายๆ กับเราจุดเทียนเอาไว้แล้วเราก็เป่าดับพรึบเดียว การที่เราเป่าดับพรึบนั้นแสงสว่างเกิดวิบเดียวหายไปในฉับพลันเลย เหมือนกับเชือกที่เราได้ตัดมันขาดลงไปฉันใด ในที่นี้ก็ทำนองเดียวกัน จากความไวนั้นมันเกิดวิบเดียวก็ขาดไปเลย ที่เข้ามรรคผลด้วยการดับไปนี้เรียกว่า **โคตรภูญาณ**

คำว่าโคตรภูญาณในที่นี้ ก็คือญาณที่ขาดการรู้ครั้งสุดท้าย พร้อมด้วยการดับสิ้นของสังขาร ที่ว่าความรู้ครั้งสุดท้าย กับสังขารมณ์ทั้งหลายต้องดับลงไปพร้อมๆ กันนั้น ใคร่จะได้ให้ความรู้ให้แน่ชัด เราจะต้องสอบอารมณ์ผู้ปฏิบัติให้ละเอียด เมื่อเราถามดูเขาบอกว่าเขาดับลงไป เขาว่าเขาดับไปนั้นเราผู้เป็นพระอาจารย์ต้องถามดูก่อน เมื่อเขาบอกว่าอารมณ์ที่กำหนดอยู่ดับลงไปแล้ว จิตไปรู้อยู่เราต้องถามซ้ำอีกว่า แม้แต่หูก็ยังได้ยินดีอยู่ อาการวูบลงก็คงรู้ตลอดเมื่อลงจนถึงที่สุดใช่ไหม? ถ้าผู้ปฏิบัติตอบท่านดังนี้ ขอท่านผู้เป็นอาจารย์จงระวังให้จงหนักเลยทีเดียว โดยเฉพาะแล้วหาใช่โคตรภูญาณไม่ ถ้าเป็นโคตรภูญาณ โดยแท้จริงแล้วการวูบลงไปนั้นจะมีความรู้สึกเมื่อถึงที่สุด โคตรภูญาณนั้นจะต้องดับเลยทีเดียว จิตก็ไม่มี ความรู้สึกอะไรๆ ก็ไม่รู้เลยทีเดียว ดับหมดแล้ว สังขารไม่ว่าสังขารอะไรไม่มีเลย จะต้องดับลงพร้อมๆ กัน ที่ดับลงพร้อมๆ กันนั่นแหละจึงจะ

หมดอายุ 23/02/2566

เรียกว่า โคตรภูญาณอันแท้จริง ที่ผู้ปฏิบัติมักบอกว่าดับๆ ไปนั้นอย่าได้ลงความเห็นเชื่อง่ายๆ ต้องตรวจให้ละเอียด มีอาการถามหลอกล่อให้สนิท อย่าให้จับได้ว่าเราหลอก เช่นเราลองถามว่า อาการดับเห็นมีลักษณะดังต่อไปนี้ใช่ไหม? คือขณะเธอกำหนดไปๆๆ พอง - ยุบยังเห็นถนัดดี ไม่มากไม่น้อย แต่นั่งหนอและถูกหนอก็ยังกำหนดได้ใช่ไหม? ถ้าผู้ปฏิบัติตอบว่าถูกแล้ว ใช่แล้ว อย่าให้อธิษฐานเป็นอันขาด ไม่ถูกแนวทางปฏิบัติเลย อารมณ์ล่อหลอกในการถามศิษย์นั้นจะได้เขียนในโอกาสต่อไป

จบเทศน์ลำดับญาณ

หมดอายุ 23/02/2566

บรรณานุกรม

ข้อมูลปฐมภูมิ

พระไตรปิฎกภาษาบาลี - พม่า. **ฉบับปิฎก โตงปุง.** ๒๕๐๐.

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. **พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.** กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๙.

พระพุทธโฆษาจารย์. **วิสุทธิมัคคปกรณ์วิเสส (บาลี).**

_____. **วิสุทธิมัคคปกรณ์วิเสส (พม่า).**

_____. **อัฏฐสาลินีอรรถกถา.**

พระอนุรุธาจารย์. **อภิธัมมัตถสังคหะอรรถกถา (บาลี).**

ข้อมูลทุติยภูมิ

พระภัททันตะ อาสภมหาเถระ สัมมาจริยา อัคคมหากัมมัฏฐานาจริยะ.**วิปัสสนาธุระ.** กรุงเทพ: บริษัท C 100 ดีไซน์ จำกัด. ๒๕๓๖.

ธนาคม บรรเทากุล. **การศึกษาวิธีการสอนวิปัสสนากัมมัฏฐาน ของพระอาจารย์ภัททันตะ อาสภมหาเถระ อัคคมหากัมมัฏฐานาจริยะ.** วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๙.

Union Buddha Sāsana Council. **The Chatta Saṅgayanā Souvenir Album.** The Union of Myanmar. 2500 B.E.

หมดอายุ 23/02/2566

ภาคผนวก

รายนามเจ้าภาพสวดพระอภิธรรมบำเพ็ญกุศลศพ
พระอาจารย์ ดร. ภัททันตะ อาสภมหาเถระ ธัมมาจริยะ อัคคมหากัมมัฏฐานาจริยะ
ตั้งแต่วันที่ ๒๖ พฤศจิกายน - ๔ มีนาคม พุทธศักราช ๒๕๕๔
ณ พระตำหนักสมเด็จพระสังฆราช คณะ ๑
วัดมหาธาตุยุวราชรังสฤษฎิ์ เขตพระนคร แขวงพระบรมมหาราชวัง กรุงเทพมหานคร

ลำดับ	วันที่ / เดือน / พ.ศ.	ชื่อ - นามสกุล
๑.	๒๖ พฤศจิกายน ๒๕๕๓	พระเดชพระคุณพระพรหมโมลี
๒.	๒๗ พฤศจิกายน ๒๕๕๓	พระเดชพระคุณพระพรหมโมลี
๓.	๒๘ พฤศจิกายน ๒๕๕๓	พระเดชพระคุณพระพรหมโมลี
๔.	๒๙ พฤศจิกายน ๒๕๕๓	พระเดชพระคุณพระพรหมโมลี
๕.	๓๐ พฤศจิกายน ๒๕๕๓	พระเดชพระคุณพระพรหมโมลี
๖.	๑ ธันวาคม ๒๕๕๓	พระเดชพระคุณพระพรหมโมลี - พิธีบำเพ็ญกุศลศพสัตตมวาร ครบ ๗ วัน (ดร. สุดารัตน์ - คุณธนาคม น.ส. กมลภัทร บรรเทากุล เจ้าภาพถวายภัตตาหารเพล)
๗.	๒ ธันวาคม ๒๕๕๓	พระเดชพระคุณพระพรหมโมลี
๘.	๓ ธันวาคม ๒๕๕๓	มูลนิธิวิเวกอาศรม อาจารย์ทรงพจน์ และคณะศิษย์
๙.	๔ ธันวาคม ๒๕๕๓	คุณเกษมศรี อนันบุตร และญาติ
๑๐.	๕ ธันวาคม ๒๕๕๓	วันเฉลิมพระชนมพรรษา
๑๑.	๖ ธันวาคม ๒๕๕๓	สำนักพุทธพจน์ธรรมะ อาจารย์สุกฤตา เภกะนันทน์ คณะศิษย์
๑๒.	๗ ธันวาคม ๒๕๕๓	สำนักพุทธพจน์ธรรมะ อาจารย์สุกฤตา เภกะนันทน์ คณะศิษย์
๑๓.	๘ ธันวาคม ๒๕๕๓	ศูนย์กลางการศึกษาวิปัสสนาธุระพุทธวิหาร วัดพระธรรมจักร จังหวัดนครนายก โดยพระอาจารย์ปลัดชัชวาล ชินสโภ
๑๔.	๙ ธันวาคม ๒๕๕๓	พระครูภาวนาวิหารธรรม เจ้าคณะอำเภอเฉลิมพระเกียรติ พระมงคลวรญาณ และคณะผู้ปฏิบัติธรรม วัดสุวรรณาราม
๑๕.	๑๐ ธันวาคม ๒๕๕๓	มูลนิธิ ๘๔,๐๐๐ พระธรรมขันธ์
๑๖.	๑๑ ธันวาคม ๒๕๕๓	พระสัจจา สุสจฺโจ สำนักวิปัสสนาสัจจาธรรมเขาเขียว จังหวัดชลบุรี พระครูวรปัญญาคุณ พระอาจารย์โกณฑัญญะ
๑๗.	๑๒ ธันวาคม ๒๕๕๓	พระครูสุธรรมานุศาสก์ (ทรงธรรม) วัดปุรณาวาส เจ้าคณะเขตทวีวัฒนา
๑๘.	๑๓ ธันวาคม ๒๕๕๓	คุณปิรัญญา ศิริภาคย์ และครอบครัว
๑๙.	๑๔ ธันวาคม ๒๕๕๓	คุณวรรณี จิระเจริญยิ่ง ร้าน Hair craft
๒๐.	๑๕ ธันวาคม ๒๕๕๓	คุณจินตนา แสงมณี
๒๑.	๑๖ ธันวาคม ๒๕๕๓	พระอาจารย์สว่าง ดิกฺขวีโร และคณะศิษยานุศิษย์
๒๒.	๑๗ ธันวาคม ๒๕๕๓	คุณแก้ว รัศมีวณิช และครอบครัว

พิมพ์ล่าสุด 23/02/2566

ลำดับ	วันที่ / เดือน / พ.ศ.	ชื่อ - นามสกุล
๒๓.	๑๘ ธันวาคม ๒๕๕๓	พลตำรวจโท ดร. วิเชียรโชติ สุทโชติรัตน์ ศาสตราจารย์กิตติคุณ อำไพ สุจริตกุล
๒๔.	๑๙ ธันวาคม ๒๕๕๓	พระครูภาวนาวราลังกา วิ.(สมศักดิ์) และคณะศิษยานุศิษย์ วัดภัททันตะอาสภาราม จังหวัดชลบุรี
๒๕.	๒๐ ธันวาคม ๒๕๕๓	ดร. ศักดิ์ชัย - ดร. สุดาวรรณ เตชะไกรศรี และครอบครัว
๒๖.	๒๑ ธันวาคม ๒๕๕๓	- คุณสิทธิบุญ แสงทิพย์ - ชมรมทวาทสดุษฎี พธ.ด รุ่น ๑ (นำโดย ดร. มนูญ มุกข์ประดิษฐ์)
๒๗.	๒๒ ธันวาคม ๒๕๕๓	ดร. วิโรจน์ มาวิจักรขณ์ และครอบครัว
๒๘.	๒๓ ธันวาคม ๒๕๕๓	พระครูวิเชียรธรรมนาท เจ้าสำนักปฏิบัติธรรม ประจำจังหวัดกำแพงเพชรดีเด่น วัดหนองปลิง
๒๙.	๒๔ ธันวาคม ๒๕๕๓	ศ. นพ. จำลอง - ศ. ดร. พริ้มเพรา ดิษยวณิช ในนามมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ และสถาบันพิโมกข์มุข
๓๐.	๒๕ ธันวาคม ๒๕๕๓	สำนักวิปัสสนามหาสี ย่างกุ้ง สำนักงานใหญ่
๓๑.	๒๖ ธันวาคม ๒๕๕๓	พระมหาสวัสดิ์ สจฺจวาที และคณะศิษยานุศิษย์ กองการวิปัสสนาธุระแห่งประเทศไทย โดยพระเทพวงศาจารย์ และคณะพระวิปัสสนา
๓๒.	๒๗ ธันวาคม ๒๕๕๓	คณะศิษย์ยานุศิษย์ธนาคารแห่งประเทศไทย คุณแม่อัมพร เธียรศิริศักดิ์ และบุตรธิดา
๓๓.	๒๘ ธันวาคม ๒๕๕๓	ดร. สุดารัตน์ - คุณธนาคม - น.ส. กมลภัทร บรรเทากุล
๓๔.	๒๙ ธันวาคม ๒๕๕๓	อาจารย์อนงนุช กิมทอง และคณะวิทยากร
๓๕.	๓๐ ธันวาคม ๒๕๕๓	คุณกรรณิกา พิเศษปกาสิต - คุณพรพรรณ ตันพิพัฒน์
๓๖.	๓๑ ธันวาคม ๒๕๕๓	งดสวดพระอภิธรรม
๓๗.	๑ มกราคม ๒๕๕๔	พระมหาบุญเลิศ อินฺทปญฺโญ, พระมหาจรูญ จารุวณฺโณ พระมหาชิด วชิรญาโณ พระครูวินัยธรวิชัย
๓๘.	๒ มกราคม ๒๕๕๔	พระมหา ดร. ปรีชา ธมฺมญาโณ
๓๙.	๓ มกราคม ๒๕๕๔	คุณพัตร์พิมล พันธุ์สวรรณ คุณกุลชญา สิริปัญญาวุฒิ คุณอมร ทักราล และครอบครัว และคณะผู้ปฏิบัติธรรม
๔๐.	๔ มกราคม ๒๕๕๔	พระมหาชิด วชิรญาโณ และคณะศิษย์ พระวินัย โฆสิตธมฺโม และคณะพระมหาบุญเลิศ อินฺทปญฺโญ
๔๑.	๕ มกราคม ๒๕๕๔	คุณปัณณทัต - คุณนาภาศนี คุรุวิชญา
๔๒.	๖ มกราคม ๒๕๕๔	บุตรธิดา ร.อ.ทวี - คุณแม่วีรัจฉวี จันทร์ยิ่งยง คุณเยาว์วัยนาถ ชินะโชติ คุณวีณา - คุณสจิตจันท์ - ทีฆะศักดิ์ คุณปิรัญญา ศิริภาคย์
๔๓.	๗ มกราคม ๒๕๕๔	พระครูรัตนาภิรักษ์ เจ้าอาวาสวัดไตรรัตนาราม เจ้าคณะแขวงอนุสาวรีย์ - ลาดยาว (โครงการพระใจสิงห์)
๔๔.	๘ มกราคม ๒๕๕๔	คุณอุดมพร หล่อกิตติยะกุล
๔๕.	๙ มกราคม ๒๕๕๔	คณะพระวิปัสสนาจารย์ ประจำ มจร.(โดยพระสุธีวรญาณ)
๔๖.	๑๐ มกราคม ๒๕๕๔	คุณสวิน อักขรายุช - คุณสะอาด พันธุ์ขะวงศ์ คุณบุญช่วย คงเมือง
๔๗.	๑๑ มกราคม ๒๕๕๔	พระครูสังฆรักษ์สมหวัง ปิยธมฺโม สำนักปฏิบัติธรรมปิยธรรมาราม
๔๘.	๑๒ มกราคม ๒๕๕๔	สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

หมดอายุ 23/02/2566

ลำดับ	วันที่ / เดือน / พ.ศ.	ชื่อ - นามสกุล
๔๙.	๑๓ มกราคม ๒๕๕๔	- พระราชสิทธิมุนี วิ. ผู้ใหญ่เฉลิมชัย รุ่งแจ้ง (และครอบครัว) พ่อวิจารณ์ บุญจริง (และครอบครัว) คุณวิไลรัตน์ กรอนันต์สิริ - พิธีบำเพ็ญกุศลศพปัญญาสมวาร ครบ ๕๐ วัน (ดร. สุดารัตน์ - คุณธนาคม น.ส. กมลภัทร บรรเทากุล เจ้าภาพถวายภัตตาหารเพล)
๕๐.	๑๔ มกราคม ๒๕๕๔	พระเทพกิตติโมลี, ครอบครัวเอกสมญา (จากหาดใหญ่)
๕๑.	๑๕ มกราคม ๒๕๕๔	พระครูศาสนกิจพิมล วัดหนองเชียงทูน จังหวัดศรีสะเกษ
๕๒.	๑๖ มกราคม ๒๕๕๔	นพ. มนัส - ผศ. ดร. พรสวรรค์ ตั้งเมตตาจิตตกุล และครอบครัว คุณประทุม ชูนาค อาจารย์แม่ขวัญ บางกระสอ
๕๓.	๑๗ มกราคม ๒๕๕๔	พระมหาทองมั่น สุทฺธจิตฺโต
๕๔.	๑๘ มกราคม ๒๕๕๔	พระอาจารย์ชาลี จารุวณฺโณ และคณะศิษย์ จากวัดโพธิญาณ เมืองลาสเวกัส
๕๕.	๑๙ มกราคม ๒๕๕๔	คุณพะยอม เฉลิมวัย และคณะ
๕๖.	๒๐ มกราคม ๒๕๕๔	พระครูวิเชียรธรรมนาท เจ้าสำนักปฏิบัติธรรมดีเด่น จังหวัดกำแพงเพชร
๕๗.	๒๑ มกราคม ๒๕๕๔	สมาคมไทย - พม่า เพื่อมิตรภาพ โดย คุณเสริมสุข ปัทมสถาน
๕๘.	๒๒ มกราคม ๒๕๕๔	- พระเดชพระคุณพระธรรมมังคลาจารย์ คณะศิษย์วัดพระธาตุศรีจอมทอง จังหวัดเชียงใหม่ - พระอาจารย์ประเสริฐ จานงฺกโร และคณะ - Sayadaw U Vasava
๕๙.	๒๓ มกราคม ๒๕๕๔	พระมหาบุญเลิศ ธมฺมทสฺสี และคณะศิษย์บัณฑิตวิทยาลัย มจร.
๖๐.	๒๔ มกราคม ๒๕๕๔	คุณกาญจนา ผลัญชัย
๖๑.	๒๕ มกราคม ๒๕๕๔	คุณวิวัฒน์ - คุณสุภา ชุดิมานิตสกุล และครอบครัว
๖๒.	๒๖ มกราคม ๒๕๕๔	คุณขนิษฐา - คุณสุภนาฏ สายวงศ์
๖๓.	๒๗ มกราคม ๒๕๕๔	ครอบครัวจินตนาสมบัติ และญาติมิตร
๖๔.	๒๘ มกราคม ๒๕๕๔	มหาวิทยาลัยศรีปทุม
๖๕.	๒๙ มกราคม ๒๕๕๔	พระอาจารย์ปลัดชัชวาล ชินสโภ และคณะศิษย์ ศูนย์กลางการศึกษาวิปัสสนาธุระ พุทธวิหาร จังหวัดนครนายก
๖๖.	๓๐ มกราคม ๒๕๕๔	สำนักงานกลางกองการวิปัสสนาธุระ วัดมหาธาตุฯ คณะ ๕ นำโดย พระครูวิมลธรรมรังสี
๖๗.	๓๑ มกราคม ๒๕๕๔	คุณวิเชียร ศิริระเวทย์กุล และครอบครัว
๖๘.	๑ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๔	คุณขวัญชัย ชูบุญราษฎร์ และครอบครัว คุณจารุณี ดุลยสถิต และครอบครัว
๖๙.	๒ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๔	สว.จำนงค์ สวมประดำ คณะอนุกรรมาธิการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรม วุฒิสภา
๗๐.	๓ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๔	ดร. ศักดิ์ชัย - ดร. สุดาวรรณ เดชะไกรศรี
๗๑.	๔ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๔	ดร. ศักดิ์ชัย - ดร. สุดาวรรณ เดชะไกรศรี
๗๒.	๕ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๔	พระอาจารย์ญาณณิสระ มูลนิธิศูนย์วิปัสสนาเชียงใหม่ อาจารย์พิชัย - อาจารย์ศิริพร กรรณกุลสุนทร
๗๓.	๖ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๔	พระธนบดี คมฺภีรปญฺโญ พระมหาสวัสดิ์ สจฺจวาที และคณะศิษยานุศิษย์

หมดอายุ 23/02/2566

ลำดับ	วันที่ / เดือน / พ.ศ.	ชื่อ - นามสกุล
๗๔.	๗ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๔	ดร. ศักดิ์ชัย - ดร. สุดาวรรณ เดชะไกรศรี
๗๕.	๘ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๔	พระครูมงคลภาวนานุศาสก์ วัดพุทธปัญญา
๗๖.	๙ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๔	คุณศรีสมร จิรกิตติ
๗๗.	๑๐ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๔	แม่ชีบุญมี และคณะศิษย์
๗๘.	๑๑ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๔	บจก.อินนิออส เอบีเอส ประเทศไทย และ บจก.ไบเออร์ไทย และครอบครัวแฝงสวัสดิ์
๗๙.	๑๒ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๔	พ.ต.อ. จักรทิพย์ ศตวิมลศักดิ์ และครอบครัว
๘๐.	๑๓ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๔	คณะนักศึกษาพระอภิธรรมมัชฌิมเอก โดยคุณเสริมสุข ปัทมสถาน
๘๑.	๑๔ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๔	ดร. ศักดิ์ชัย - ดร. สุดาวรรณ เดชะไกรศรี
๘๒.	๑๕ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๔	คุณเมตตา อุทกะพันธุ์ บมจ. อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง
๘๓.	๑๖ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๔	ทพ. สุวัฒน์ สุริยาแสงเพชร์ และครอบครัว
๘๔.	๑๗ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๔	ดร. ศักดิ์ชัย - ดร. สุดาวรรณ เดชะไกรศรี
๘๕.	๑๘ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๔	คุณมัณฑนา ชุดิมานิตยสกุล และเพื่อนๆ
๘๖.	๑๙ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๔	คณะกรรมการมูลนิธิวิเวกอาศรม
๘๗.	๒๐ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๔	คุณสุภาพร ตั้งนิรันดร์, - ครอบครัวอัชกุล, ครอบครัวผ่องผุดพันธ์, ดร. ธีระ - ดร. จารุมา สุขกุล
๘๘.	๒๑ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๔	ดร. ศักดิ์ชัย - ดร. สุดาวรรณ เดชะไกรศรี
๘๙.	๒๒ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๔	ดร. ศักดิ์ชัย - ดร. สุดาวรรณ เดชะไกรศรี
๙๐.	๒๓ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๔	คุณจำรัส พานเพียรศิลป์
๙๑.	๒๔ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๔	คณะวิทยากรและโยคี วัดบางไผ่พระอารามหลวง
๙๒.	๒๕ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๔	นายไฉน - นางเฮียง แสงทองสุข และครอบครัว
๙๓.	๒๖ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๔	พญ. จามรี จุลศิริวงศ์ และคณะ
๙๔.	๒๗ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๔	พระครูภาวนาวราลังการ วิ. และคณะศิษย์ วัดภัททันตะอาสภาราม จังหวัดชลบุรี
๙๕.	๒๘ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๔	คุณชาตรี - คุณสุภัทรา บุญเฉลียว และครอบครัว
๙๖.	๑ มีนาคม ๒๕๕๔	คุณพรรัมภา ชิดโรจน์วัฒน์ และคณะ คุณชญาพัฒน์ ปัญจศรีเสถียร
๙๗.	๒ มีนาคม ๒๕๕๔	พระราชภาวนาวิมล วิ. ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดมหาธาตุฯ เจ้าอาวาสวัดพุทธประทีป และคณะศิษยานุศิษย์ วัดมหาธาตุฯ คณะ๕ และ คณะ ๑๐
๙๘.	๓ มีนาคม ๒๕๕๔	พระอาจารย์ปลัดชัชวาล ชินสโภ และคณะศิษย์ ศูนย์กลางการศึกษาวิปัสสนาธุระพุทธวิหาร
๙๙.	๔ มีนาคม ๒๕๕๔	นพ. ปุณวัสส กิตติมานนท์ พร้อมครอบครัว และญาติมิตร
๑๐๐.	๕ มีนาคม ๒๕๕๔	- พิธีบำเพ็ญกุศลศพสตมวาร ครบ ๑๐๐ วัน (ดร. สุดารัตน์ - คุณธนาคม น.ส. กมลภัทร บรรเทากุล เจ้าภาพถวายภัตตาหารเพล) - ยุวพุทธิกสมาคมแห่งประเทศไทย ในพระบรมราชูปถัมภ์ คณะนิสิตปริญญาโทรุ่นที่ ๑๙ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

หมดอายุ 23/02/2566

รายนามเจ้าภาพพวงหรีด
บำเพ็ญกุศลศพถวาย พระอาจารย์ ดร. ภัททันตะ อาสภมหาเถระ ธัมมาจริยะ
อัคคมหากัมมัฏฐานาจริยะ
ระหว่างวันที่ ๒๖ เดือนพฤศจิกายน พุทธศักราช ๒๕๕๓
ถึงวันที่ ๕ เดือนมีนาคม พุทธศักราช ๒๕๕๔

ลำดับ ชื่อ - นามสกุล

๑. พระพรหมโมลี คณะสงฆ์วัดพิชยญาติการาม
๒. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
๓. พระธรรมมังคลาจารย์ และคณะศิษย์วัดพระธาตุจอมทอง จังหวัดเชียงใหม่
๔. พระเทพปริยัติเมธี, พระเทพกิตติโมลี คณะอุบาสกอุบาสิกา วัดศรีนครินทร์ ประเทศสวิตเซอร์แลนด์
๕. พระราชภาวนาวิมล วิ. ผจล.วัดมหาธาตุยุวราชรังสฤษฎิ์
๖. พระราชสิทธิมุนี วิ. ผจล.วัดมหาธาตุยุวราชรังสฤษฎิ์
๗. พระครูรัตนาภิรักษ์ เจ้าอาวาสวัดไตรรัตนาราม เจ้าแขวงอนุสาวรีย์ชัย
๘. พระสุธีธรรมานุวัตร คณบดีบัณฑิตวิทยาลัยมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
๙. พระมงคลวรญาณ วัดใหม่สุวรรณาราม จังหวัดเพชรบุรี
๑๐. พระครูสุธรรมานุศาสน์ วัดปุรณาวาส เจ้าคณะเขตทวีวัฒนา
๑๑. พระครูวิเชียรธรรมนาท วัดหนองปลิง เจ้าสำนักปฏิบัติธรรมดีเด่น ประจำจังหวัดกำแพงเพชร
๑๒. พระภาวนาวิหารธรรม
๑๓. พระครูภาวนาวราลังการ วิ. และคณะศิษยานุศิษย์ วัดภัททันตะอาสภาราม จังหวัดชลบุรี
๑๔. พระอาจารย์สว่าง ติกฺขวีโร และคณะศิษยานุศิษย์
๑๕. พระครูสังฆรักษ์สมหวัง ปิยธมฺโม สำนักปฏิบัติธรรมปิยธรรมาราม
๑๖. พระมหาสวัสดิ์ สจฺจวาที และคณะศิษย์
๑๗. สำนักวิปัสสนาสาสนยิตสา (สำนักมหาสี) กรุงย่างกุ้ง ประเทศสหภาพพม่า
๑๘. พระมหา ดร. ปรีชา ธมฺมญาโณ
๑๙. พระมหาบุญ อินฺทปญฺโญ
๒๐. พระครูกิตติปัญญาวัฒน์
๒๑. พระอาจารย์ธนบดี คมฺภีรปญฺโญ
๒๒. พระมหาชิต วชิรญาโณ - พระมหาบุญเลิศ อินทปญฺโญ และคณะญาติธรรม
๒๓. พระครูธรรมธรภรังสี จนฺทโร
๒๔. พระครูศาสนากิจพิมล พระอาจารย์ทองมั่น สุทฺธจิตฺโต
๒๕. พระอาจารย์ชาลี จารุวณฺโณ และศิษย์วัดโพธิญาณ ประเทศสหรัฐอเมริกา
๒๖. พระอาจารย์ปลัดชัชวาล ชินสโภ พร้อมคณะศิษยานุศิษย์
๒๗. ดร. มนูญ มุกข์ประดิษฐ์
๒๘. H.E. U AUNG THIEN Ambassador of Myanmar
๒๙. ศาสตราจารย์เกียรติคุณ นายแพทย์จำลอง - ศาสตราจารย์เกียรติคุณ ดร. พริ้มเพรา ดิษยวณิช
๓๐. พลเอก ดร. เสรี - ดร. รัชนีพร พุกกะมาน มหาวิทยาลัยศรีปทุม
๓๑. พล.ต.ท. ดร. วิเชียรโชติ - รศ. ดร. มณีรัตน์ สุกโชติรัตน์
๓๒. ศาสตราจารย์อำไพ สุจริตกุล
๓๓. พล.ร.อ. สมัคร - ขนิษฐา สายวงศ์ คุณสุนาฏ สายวงศ์
๓๔. คณะวิปัสสนาจารย์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
๓๕. สำนักวิปัสสนาสาสนยิตสา ย่างกุ้ง ประเทศพม่า
๓๖. ดร. ศักดิ์ชัย - ดร. สุดาวรรณ เตชะไกรศรี และครอบครัว
๓๗. ดร. สุดารัตน์ - คุณธนาคม - นางสาวกมลภัทร บรรเทากุล
๓๘. คุณสุภาพร ตั้งนิรันดร และครอบครัว
๓๙. ดร. แม่ชีทศพร เทวาพิทักษ์ธรรม คณะอุบาสกอุบาสิกาวัดพิชยญาติการาม
๔๐. บัณฑิตวิทยาลัย มจร.
๔๑. มูลนิธิศูนย์วิปัสสนาเชียงใหม่
๔๒. สมาคมศิษย์เก่า มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
๔๓. คณะศิษย์ผู้ปฏิบัติธรรมพุทธมณฑล
๔๔. ศิษย์ปริญญาเอก รุ่น ๙ แบบ ๒.๑
๔๕. ครอบครัวศักดิ์สิทธิ์ วิวัฒนะ
๔๖. ครอบครัวคายสูงเนิน
๔๗. นพ. มนัส - ผศ. พรสวรรค์ ตั้งเมตตาจิตตกุล และครอบครัว
๔๘. ครอบครัวผ่องผุดพันธ์ ดร. ธีระ ดร. จารุมา คุณปิ่นปัก อัชกุล
๔๙. คุณสิทธิบุญ - แสงทิพย์ ทวีรุจจนะ
๕๐. คณะกรรมการมูลนิธิวิเวกอาศรม
๕๑. ศูนย์ปฏิบัติธรรมตาณังเลณัง เฉลิมราช ๖๐ ปี
๕๒. คุณศรีสมร จิรกิติ
๕๓. ครอบครัวดงดำศรี
๕๔. ทพ. สุวัฒน์ สุริยาแสงเพ็ชร และครอบครัว
๕๕. พ.ต.อ. จักรทิพย์ ศตพิมลศักดิ์ และครอบครัว
๕๖. พระปลัดชัชวาล ชินสโภ และศิษยานุศิษย์
๕๗. สำนักงานกลางกองการวิปัสสนาธุระ คณะ ๕ วัดมหาธาตุฯ
๕๘. คณะกรรมาธิการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรม วุฒิสภา
๕๙. มหาวิทยาลัยศรีปทุม
๖๐. ครอบครัวจินดนาสมบัติและญาติมิตร
๖๑. คุณจำนง สวมประดำ สมาชิกวุฒิสภา
๖๒. คุณวิเชียร ศิริระเวทย์กุล พร้อมครอบครัว
๖๓. คุณสมศักดิ์ สายหยุด ผู้ช่วยสมาชิกวุฒิสภา

หมดอายุ 23/02/2566

๖๔. สถาบันพิโมกข์มุข
๖๕. สำนักพุทธพจน์ธรรมะ
๖๖. บ.นีโอไลฟ์ อินเตอร์เนชั่นแนล จำกัด
๖๗. คุณพยอม เฉลิมชัย และคณะ
๖๘. สมาคมไทย พม่าเพื่อมิตรภาพ
๖๙. คุณอรสา ตั้งคารวคุณ และเพื่อนๆ
๗๐. ครอบครัวภูวพงษ์พิทักษ์ (ครอบครัวจ่าเพียร)
๗๑. คุณวีณา - คุณสจิตจันท์ - คุณฑีฆะศักดิ์ จันทน์ยิ่งยง
๗๒. คุณบัญชา - คุณนฤมล เธียรศิริศักดิ์ และครอบครัว
๗๓. สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์และกองวิเทศสัมพันธ์ มจร.
๗๔. ศูนย์กลางการศึกษาวิปัสสนาธุระพุทธวิหาร วัดพระธรรมจักร จังหวัดนครนายก
๗๕. ยุวพุทธิกสมาคมแห่งประเทศไทย ในพระบรมราชูปถัมภ์
๗๖. อาจารย์ณทรงพจน์ ทรงวุฒิศีล และครอบครัว
๗๗. สำนักส่งเสริมศิลปวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
๗๘. คณะศิษยานุศิษย์จากธนาคารแห่งประเทศไทย
๗๙. กองวิปัสสนาธุระแห่งประเทศไทย
๘๐. สถานวิจัยพุทธศาสตร์ มจร.
๘๑. แม่ชีบุญมี เวชสาร และคณะศิษย์
๘๒. แม่ชีเครือวัลย์ ตึกสมบูรณ์
๘๓. คุณเมตตา อุทกะพันธุ์ บมจ.อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง
๘๔. ครอบครัวแฝงสวัสดิ์ และครอบครัวโสภณศิริ
๘๕. บ้านธรรมหรรษา
๘๖. ผู้ใหญ่เฉลิมชัย รุ่งแจ้ง และครอบครัว
๘๗. คุณสวิน อัขรายุธ คุณสะอาด พันธุ์ขะวงศ์
คุณบุญช่วย ดงเมือง คุณวิไลรัตน์ กรอนันต์สิริ
คุณอุดมพร หล่อกิติยะกุล และญาติๆ
๘๘. คุณกรรณิกา พิเศษประกาศิต คุณพรพรรณ ดันพิพัฒน์
คุณพัดร์พิมล พันธุ์สุวรรณ คุณกุลชญา สิริปัญญาวุฒิ
คุณอมร ทักราล และญาติๆ
๘๙. คณะศิษย์วิทยาลัยดงกุกชอนบอบ สาธารณรัฐเกาหลีใต้
๙๐. มูลนิธิวิเวกอาศรม สำนักวิปัสสนาสัจจธรรมเขาเขียว
พระอาจารย์สัจจา สุวัจโจ, พระอภิธรรมสมาคม
๙๑. คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
๙๒. คณะพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
๙๓. กองวิเทศสัมพันธ์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
๙๔. นพ. มนัส - ผศ. พรสวรรค์ ตั้งเมตตาจิตตกุล
๙๕. คุณกาญจนา ผลัญชัย
๙๖. คุณวิวัฒน์ - คุณสุภา ชุติมานิตสกุล และครอบครัว
๙๗. ศูนย์กลางการศึกษาวิปัสสนาธุระพุทธวิหาร วัดพระธรรมจักร มูลนิธิพุทธวิหาร จังหวัดนครนายก
๙๘. มูลนิธิ ๘,๔๐๐ พระธรรมขันธ์
๙๙. ยุวพุทธิกสมาคมแห่งประเทศไทย
๑๐๐. พ.อ. ชัชวาล ชินสโภ และศิษยานุศิษย์
๑๐๑. สำนักงานกลางกองการวิปัสสนาธุระ คณะ ๕ วัดมหาธาตุฯ
๑๐๒. คณะอนุกรรมาธิการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรม ในคณะกรรมาธิการการศาสนา ศิลปวัฒนธรรม วุฒิสภา
๑๐๓. พญ. จามรี จุลศิริวงศ์ และคณะ
๑๐๔. ครอบครัวมนต์แก้ว
๑๐๕. อาจารย์อนงค์นุช กิมทอง และคณะวิทยากร
๑๐๖. ดร. วิโรจน์ มาวิจักขณ์ และครอบครัว
๑๐๗. คุณแก้ว รัศมีวณิช และครอบครัว
๑๐๘. คุณจินดนา แสงมณี บ.ที.ซี.ไมนิ่ง อินเตอร์เนชั่นแนล จำกัด
๑๐๙. คุณจินตนา แสงมณี และครอบครัว
๑๑๐. คุณปิรัญญา ศิริภาคย์ และครอบครัว
๑๑๑. คุณไฉน - คุณเฮียง แสงทองสุข และครอบครัว
๑๑๒. คณะวิทยากรและโยคี วัดบางไผ่
๑๑๓. คุณจำรัส พานเพียรศิลป์
๑๑๔. มูลนิธิศูนย์วิปัสสนาเชียงใหม่ (วัดห้วยส้ม)
๑๑๕. มูลนิธิสัทธัมมโชติกะ อภิธรรมโชติกวิทยาลัย มจร.
๑๑๖. Ven. Bhhddanta U Vasawa อู วาซาวะ (เมตตาสยาดอ)
๑๑๗. Myanmar student monksorganization in Thailand m.s.m.o.
๑๑๘. The mos ven. Dr. ashin nyanissara
๑๑๙. Mahasi meditation center yangon. myanmar
๑๒๐. Word Buddhist sangha Youth องค์กรยุวพุทธสงฆ์โลก
๑๒๑. ชมรมจิตศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
๑๒๒. คุณแม่ศรทิพย์ จันทรสาขะ
๑๒๓. คุณชาตรี - คุณสุภัทรา บุญเฉลียว และครอบครัว
๑๒๔. คุณชญาพัฒน์ ปัจจศรีเสถียร
๑๒๕. คุณพรรัมภา ชิดโรจน์วัฒน์ และคณะ
๑๒๖. นิสิตปริญญาเอก รุ่น ๗ และรุ่น ๘ มจร.
๑๒๗. คณะนิสิตปริญญาโท รุ่นที่ ๑๙ มจร.

หมดอายุ 23/02/2566

หมายเหตุ หากสะกดชื่อ - นามสกุลผิดพลาดประการใด ขออภัยมา ณ ที่นี้

รายนามผู้บริจาค
บำเพ็ญกุศลศพพระอาจารย์ ดร. ภัททันตะ อาสภมหาเถระ ธัมมาจริยะ อัคคมหากัมมัฏฐานาจริยะ
ที่ปรึกษาอธิการบดีฝ่ายวิปัสสนาธุระ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
สังกัดวัดมหาธาตุยุวราชรังสฤษฎิ์ กรุงเทพมหานคร
ณ พระตำหนักสมเด็จพระสังฆราช
วัดมหาธาตุยุวราชรังสฤษฎิ์ กรุงเทพมหานคร

ดร. ศักดิ์ชัย - สุดาวรรณ เดชะไกรศรี (เป็นเจ้าภาพสวดพระอภิธรรมตลอดงาน ๒๐๐,๐๐๐ บาท
และหนังสือปฐมวิปัสสนาวงศ์ ในประเทศไทย ๒๐๐,๐๐๐ บาท) ๔๐๐,๐๐๐ บาท

ดร. สุดารัตน์ - คุณธนาคม, น.ส. กมลภัทร บรรเทากุล
(เจ้าภาพถวายภัตตาหาร ๑๐๕,๐๐๐ บาท และถวายเงินรายได้จากการขายหนังสือพิสูจน์กรรมฯ ๑,๐๐๐ เล่ม เป็นเงิน ๑๔๕,๐๐๐) ๒๕๐,๐๐๐ บาท

สถาบันพิโมกข์มุก โดย ศาสดราจารย์เกียรติคุณ นายแพทย์จำลอง - ศาสดราจารย์เกียรติคุณ ดร. พริ้มเพรา ดิษยวณิช และคณะ ๑๖๐,๐๐๐ บาท

พระราชสิทธิมุนี วิ. และคุณอุดมพร หล่อกิติยะกุล และครอบครัว (สมทบซื้อเครื่องช่วยหายใจ) ๑๔๐,๐๐๐ บาท

พระเดชพระคุณพระธรรมมังคลาจารย์ วิ. (หลวงพ่อทอง) ๑๐๐,๐๐๐ บาท

คุณเมตตา อุทกะพันธุ์ ๑๐๐,๐๐๐ บาท

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย	๔๒,๖๕๐ บาท	พระอธิการสมศักดิ์ โสรโท และคณะศิษย์	๕๕,๗๒๐ บาท
สำนักพุทธพจน์ธรรมะ	๔๐,๐๐๐ บาท	พระอาจารย์สว่าง ดิกฺขวีโร	๓๓,๔๐๐ บาท
คณะศิษย์ยานุศิษย์ ธนาคารแห่งประเทศไทย	๓๒,๐๐๐ บาท	พระมหาบุญเลิศ อินฺทปญฺโญ และญาติโยม	๓๑,๖๐๐ บาท
คณะศิษย์ยานุศิษย์ พระครูศาสนกิจวิมล	๓๑,๐๘๘ บาท	แม่ชีวัชรญาณี สำนักวิปัสสนาสัญญโต จ. เชียงใหม่	๓๐,๐๐๐ บาท
Mahasi Medition Centre	๓๐,๐๐๐ บาท	ศูนย์กลางการศึกษาวิปัสสนาธุระพุทธวิหาร	๓๐,๐๐๐ บาท
พระครูภาวนาวราลังการ วิ. (สมศักดิ์)	๒๐,๓๕๐ บาท	พระครูปลัดประจาก สิริวณฺโณ	๒๐,๐๐๐ บาท
พระครูศาสนกิจวิมล	๒๐,๐๐๐ บาท	พระครูสังฆรักษ์สมหวัง ปิยธมฺโม	๒๐,๐๐๐ บาท
พระครูสุธรรมานุศาสก์ (ทรงธรรม)	๒๐,๐๐๐ บาท	พระมหาปรีชา ธมฺมญาโณ	๒๐,๐๐๐ บาท
มหาสีสยาดอ สำนักงานใหญ่	๒๐,๐๐๐ บาท	พระมหาสวัสดิ์ สจฺจวาที และคณะศิษย์	๒๐,๐๐๐ บาท
พระธนบดี คมฺภีรปญฺโญ, พระมหาสวัสดิ์ สจฺจวาที และคณะศิษย์	๒๐,๐๐๐ บาท	คุณแม่อัมพร เธียรศิริศักดิ์ และครอบครัว	๒๐,๐๐๐ บาท
อาจารย์อนงค์นุช กิมทอง และคณะวิทยากร	๒๐,๐๐๐ บาท	ครอบครัวสิทธิวัฒนะ	๒๐,๐๐๐ บาท
คุณพรทิพย์ เจนจรัสสกุล	๒๐,๐๐๐ บาท	พระครูวิเชียรธรรมนาท	๒๖,๕๐๐ บาท
พระเดชพระคุณพระสุธีวรญาณ จีวร ๑ ไตร และปัจจัย	๔,๐๐๐ บาท	พระครูภาววิหารธรรม วิ. พระมหาเหลือ จนฺทสีโล และคณะปฏิบัติธรรม	๒๓,๐๐๐ บาท
พระอาจารย์มหาชิด วชิรญาโณ	๒๓,๑๐๐ บาท	คุณปัณณทัต - นาภาศนี ครุวิชญา	๒๖,๕๐๐ บาท
นางสาวเกษมศรี อนัมบุตร และญาติ	๒๕,๐๐๐ บาท	คุณสมมิตร - อุดมพร หล่อกิติยะกุล บุตร - ธิดา	๒๐,๐๐๐ บาท
คุณสิทธิบุญ แสงทิพย์ และครอบครัว	๒๐,๐๐๐ บาท	ศ. เกียรติคุณ นพ. จำลอง - ศ. เกียรติคุณ ดร. พริ้มเพรา ดิษยวณิช	๒๐,๐๐๐ บาท
อาจารย์สุกฤตา เภกะนันทน์ และคณะศิษย์	๒๐,๐๐๐ บาท	คุณแก้ว รัศมีวณิช และครอบครัว	๒๐,๐๐๐ บาท
ดร. วิโรจน์ มาวิจักขณ์ และครอบครัว	๑๒,๑๐๐ บาท	รศ. ดร. นงนุช กุลบุญ และครอบครัว	๑๒,๕๐๐ บาท
นพ. มนัส - ผศ. ดร. พรสวรรค์ ตั้งเมตตาจิตตกุล	๑๒,๘๘๘ บาท	Mining Co., Ltd.	๑๕,๐๐๐ บาท
น.ท. วิเชียร จันทร์ พร้อมคณะ	๑๓,๐๐๐ บาท	คณะศิษย์พระครูวรปัญญาคุณ (ชาวพม่า)	๑๓,๙๐๐ บาท
กองการวิปัสสนาธุระแห่งประเทศไทย	๑๓,๙๙๐ บาท	พระเดชพระคุณพระมงคลวรญาณ และคณะศิษย์ปฏิบัติธรรม	๑๖,๖๐๐ บาท
คุณเรณู และครอบครัว	๑๑,๐๐๐ บาท	มูลนิธิวิเวกอาศรม ชลบุรี	๑๑,๐๐๐ บาท
คุณทรงพล ทรงวุฒิศีล และคณะศิษย์	๑๒,๐๐๐ บาท	คุณสุทัศน์ ปลื้ม	๑๖,๘๐๐ บาท
สำนักวิปัสสนาสัจจธรรมเขาเขียว	๗,๐๐๐ บาท	พระครูรัตนาภิรักษ์	๑๐,๐๐๐ บาท
พระมหาทองมั่น สุทฺธจิตฺโต	๑๐,๐๐๐ บาท	คุณกาญจนา ผลัญชัย	๑๐,๐๐๐ บาท
คุณจำเรือง - สุกานดา - สุทธิเชษฐ์ พานเพียรศิลป์	๑๐,๔๐๐ บาท	คุณประทุม ชูนาค ด.ช. ดุสิต ดินิมาน	๑๐,๐๐๐ บาท
นางสาวพรพรรณ ลีอังกูรเสถียร	๑๐,๐๐๐ บาท	คุณสวิน อักขระยุธ	๑๐,๐๐๐ บาท
บริษัท ซิลเวอร์ สปอต จำกัด	๑๐,๐๐๐ บาท	พล.ต.ท. ดร. วิเชียรโชติ สุกโชติรัตน์	๑๐,๐๐๐ บาท
มูลนิธิแปดหมื่นสี่พันพระธรรมขันธ์	๑๐,๐๐๐ บาท	ศาสดราจารย์อำไพ สุจริตกุล	๑๐,๐๐๐ บาท
สำนักวิปัสสนาพัฒนาทางจิต จังหวัดตรัง	๑๐,๐๐๐ บาท	สำนักวิปัสสนาวิเวกอาศรม จ.ชลบุรี	๑๐,๐๐๐ บาท
อาจารย์ทรงพจน์ ทรงวุฒิศีล และคณะศิษย์	๑๐,๐๐๐ บาท	คุณแม่บิกฮก แซ่ลิ่ม มณเฑียร ธนานาถ ยุวรีเจริญศรี	๑๐,๒๐๐ บาท
คุณปุญวดี (นีนู่)	๑๐,๐๐๐ บาท	สถาบันพัฒนาความฉลาด	

หมดอายุ 23/02/2566

และเสริมสร้างทักษะสมองควอลิตี้คิดส์	๑๐,๐๐๐ บาท	พระเทพประยัติเมธี และคณะทวาทสะ	๙,๐๐๐ บาท
คุณประสพศรี สดาพร - คุณอัญชนา โลห์ธนะเจริญพร คุณสุชัย สถาพร	๘,๒๐๐ บาท	คุณปิยรัญญา ศิริภาคย์	๘,๐๐๐ บาท
คณะสงฆ์ อุบาสกอุบาสิกา วัดศรีนครินทร์	๘,๒๑๐ บาท	Nagani	๗,๕๕๐ บาท
พระครูไพบูลย์พัฒนาภรณ์	๗,๖๐๐ บาท	Asian Iwtitue	๖,๕๕๐ บาท
คณะศิษย์ผู้ปฏิบัติธรรมพุทธมณฑล	๗,๐๐๐ บาท	พระราชวรธรรมโกศล	๕,๐๐๐ บาท
คุณพิมพ์ชนก ภูวพงษ์พิทักษ์ (จ่าเพียร) และครอบครัว	๖,๐๐๐ บาท	คุณอัชญา ดัดฑรัตน์ และครอบครัว	๖,๐๐๐ บาท
คุณมยุริญ ผ่องผุดพันธ์ และครอบครัว	๖,๐๐๐ บาท	พระญาณสุนทร วิ. (รศ. พิเศษ) จีวร ๒ ไตร ปัจจัย	๕,๐๐๐ บาท
พระครูภาวนาวิรัช	๕,๐๐๐ บาท	พระครูปลัดสุวัฒนวชิรคุณ รองฯ ฝ่ายต่างประเทศ มจร.	๕,๐๐๐ บาท
พระอาจารย์สมภาร สมภาโร (ผศ.)	๕,๐๐๐ บาท	พระอาจารย์สว่าง ติกฺขวีโร	๕,๐๐๐ บาท
แม่ชีนฤมล ศิริเจริญสถาพร	๕,๐๐๐ บาท	แม่ชีวชิรญาณี แป้นน้อย และคณะ	๕,๐๐๐ บาท
คุณกัปตัน อนิวรรณ ท้วมเริงรมย์	๕,๕๐๐ บาท	คุณจามจุรี จุลศิริวงศ์ และครอบครัว	๕,๑๐๐ บาท
พระอาจารย์วิเชียร และคณะศิษย์	๕,๓๐๐ บาท	ผศ. เสริมศิริ อัครพุฒิพันธ์	๕,๑๐๐ บาท
Ambassador Union of Mynmar	๕,๐๐๐ บาท	Ambassador Union of Mynmar	๕,๐๐๐ บาท
กองวิเทศสัมพันธ์	๕,๐๐๐ บาท	คุณมยุรี ลิขิตสุนทรกุล	๕,๐๐๐ บาท
คุณสุภา เธียรศิริศักดิ์ และครอบครัว	๕,๐๐๐ บาท	อาจารย์สุกฤตา เภกะนันทน์	๕,๐๐๐ บาท
คุณบุญช่วย คุณนภาพร คงเมือง	๕,๐๐๐ บาท	คุณสงวน จิรเจริญยิ่ง	๕,๐๐๐ บาท
คุณสะอาด นางพิสมัย พันธุ์ขะวงศ์	๕,๐๐๐ บาท	ผู้อำนวยการสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์	๕,๐๐๐ บาท
สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์	๕,๐๐๐ บาท	อุบาสก - อุบาสิกา วัดมหาธาตุฯ กทม.	๔,๘๒๑ บาท
อุบาสกอุบาสิกา ประเทศพม่า	๔,๗๕๐ บาท	คณะแม่ชีวัดเพชรสมุทร วรวิหาร	๔,๕๖๐ บาท
พระอดิพงษ์ ญาณธีโป	๔,๕๐๐ บาท	พระอาจารย์กฤษณชนม์ คณะ ๕	๔,๓๐๐ บาท
ครอบครัวโสพนศิริ	๔,๐๐๐ บาท	คุณชาติมา ตัณฑรัตน์ คุณวัฒน์ ชินเชาเวช	๔,๐๐๐ บาท
คุณทีฆะศักดิ์ จันทร์ยืนยง	๔,๐๐๐ บาท	คุณวีณา จันทนยืนยง	๔,๐๐๐ บาท
คุณสจิตจันทร์ จันทร์ยืนยง	๔,๐๐๐ บาท	คุณสงวน คุณวรรณี จิรเจริญยิ่ง	๔,๐๐๐ บาท
คณะวิปัสสนาจารย์ วัดดอน	๓,๘๕๐ บาท	คณะศิษย์วัดภัททันตะอาสภาราม	๓,๕๐๐ บาท
คุณชื่น - สุรศักดิ์ สุพัฒนาโสภณ	๓,๕๐๐ บาท	พระ ดร. วิญญู สุธมฺมธโร จงกล - วิมาลา ทองโอฬาร	๓,๐๐๔ บาท
Aung	๓,๐๐๐ บาท	M.S.M.O.	๓,๐๐๐ บาท
ครอบครัวคล้ายสูงเนิน	๓,๐๐๐ บาท	คุณขนิษฐา สายวงศ์	๓,๐๐๐ บาท
คุณขนิษฐา พมนูศรี	๓,๐๐๐ บาท	คุณจงกล - คุณวิมาลา ทองโอฬาร และครอบครัว	๓,๐๐๐ บาท
คุณจรัญ บุรพรัตน์	๓,๐๐๐ บาท	คุณธนบูรณ์ ตราชู	๓,๐๐๐ บาท
คุณปิรัญญา ศิริภาคย์	๓,๐๐๐ บาท	คุณปุณณนุช รุ่งวิทย์ และครอบครัว	๓,๐๐๐ บาท
คุณมยุรี วงศ์สามี	๓,๐๐๐ บาท	คุณแม็ทชิว คุณชญานิธิ แบร์ดี้ และครอบครัว	๓,๐๐๐ บาท
คุณสิริลักษณ์ จตุรงค์พาณิชย์	๓,๐๐๐ บาท	คุณสุนิสา ควรทรงธรรม	๓,๐๐๐ บาท
คุณสุภาพร ตั้งนิรันดร	๓,๐๐๐ บาท	คุณอรรถพล สุขานนท์	๓,๐๐๐ บาท
คุณอัครฐาน ทรัพย์มณี และครอบครัว	๓,๐๐๐ บาท	ดร. พระมหาไพเราะ	๓,๐๐๐ บาท
คุณจงรักษ์ - คุณจีรดา - คุณจีรเดช นิยมแก้ว	๓,๐๐๐ บาท	พระราชวรมุนี (พล อาภากโร)	๓,๐๐๐ บาท
พระเดชพระคุณพระพรหมกวี	๓,๐๐๐ บาท	พระเดชพระคุณพระพิศาลสิกขกิจ	๓,๐๐๐ บาท
พระเดชพระคุณพระวิสุทธิภัทรชาดา	๓,๐๐๐ บาท	พระเดชพระคุณพระสิทธินิติชาดา	๓,๐๐๐ บาท
พระศรีธวัชเมธี	๓,๐๐๐ บาท	พระครูโกมุทสิทธิการ	๓,๐๐๐ บาท
พระมหาบุญธรรม ปญฺญาวุฑฺโฒ ป.ธ.๙	๓,๐๐๐ บาท	พระมหาไพบูลย์ ฐิตเมโธ	๓,๐๐๐ บาท
พระมหาวุฒิชัย วุฑฺฒิชโย	๓,๐๐๐ บาท	แม่ชีนพรัตน์ อำภานนท์ และครอบครัว	๓,๐๐๐ บาท
พลโท พรวีร์ - เสริมสุข ปัทมาสถาน	๕,๐๐๐ บาท	ศ. จำรูญ ยาสมุทร และครอบครัว	๓,๐๐๐ บาท
ศ. นพ. จำลอง ศ. ดร. พริ้มเพรา ดิษยวณิช	๓,๐๐๐ บาท	พระครูสมุห์ธีราภิสุทธิ์ สารธมฺโม	๒,๐๐๐ บาท
พระชินพร ชินวโร	๒,๐๐๐ บาท	พระเดชพระคุณพระสิริชัยโสภณ	๒,๐๐๐ บาท
พระภิกษุชินพร นันทะดี	๒,๐๐๐ บาท	พระมหาอุไร อาตาปโก	๒,๐๐๐ บาท
พระศรีสุธรรมมุนี (บุญเทียม)	๒,๐๐๐ บาท	พระอธิการโฆษิต ปญฺญาวโร	๒,๐๐๐ บาท
พระอาจารย์ลำพึง จิตฺตวุฑฺโฒ	๒,๐๐๐ บาท	มูลนิธิมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย	๒,๐๐๐ บาท
แม่ชีขวัญ บางกระสอ คุณนันทนา รัตนาดรานุรักษ์	๒,๐๐๐ บาท	ศ. นพ. จำลอง และ ศ. ดร. พริ้มเพรา ดิษยวณิช	๒,๐๐๐ บาท
ศูนย์วิปัสสนาธุระ พุทธวิหาร จีวร ๒ ไตร ติดเป็นเงิน	๒,๐๐๐ บาท	คณะอุบาสก อุบาสิกา วัดมหาธาตุฯ	๑,๙๒๖ บาท
คุณมานิดา สิทธิเสรี	๑,๖๖๐ บาท	อาจารย์สุกฤตา เภกะนันทน์	๑,๕๐๐ บาท

ทมิตตายุ 23/02/2566

คุณธีระเชษฐ์ วิภาษา	๑,๖๐๐ บาท	พระมหาสุระชาติ	๑,๕๐๐ บาท
คุณนิรมล วังตาล	๑,๕๐๐ บาท	ดร. พระมหาทศพร อินฺทิวโร จีวร ๑ ไตร และปัจจัย	๑,๐๐๐ บาท
พระมหาบุญจวน อาภากโร	๑,๕๐๐ บาท	คณะศิษย์วัดภัททันตะอาสภาราม ชลบุรี	๑,๕๐๐ บาท
คณะผู้ปกครอง ครูสุพร	๑,๔๐๐ บาท	คุณวิมลวรรณ ศิริธีรานนท์ และครอบครัว	๑,๓๐๐ บาท
นางศรีสะอาด และนางสาวสุวิมล แทนพระเดช	๑,๓๐๐ บาท	ผู้ใหญ่เฉลิมชัย รุ่งแจ้ง	๑,๓๐๐ บาท
คุณวีพล พลายคู่ และครอบครัว	๑,๒๔๐ บาท	พระเมธีวราลังการ	๑,๒๐๐ บาท
พระมหาบุญศักดิ์ และคณะ	๑,๒๐๐ บาท	นางสาวทิพากร ว่องประเสริฐผล	๑,๒๐๐ บาท
นางจีระพรรณ หงส์จินดากุล	๑,๒๐๐ บาท	แม่ชีจำเนียร กลิ่นขจร	๑,๒๐๐ บาท
ร.ร. พอ. มจร. (คณะผู้บริหาร เจ้าหน้าที่)	๑,๑๐๐ บาท	คุณอรอุมา เลาหพิบูลย์กุล	๑,๐๐๐ บาท
คุณแม่คล้าย ศรีเพชร และครอบครัว	๑,๑๑๑ บาท	คุณนิโมล ตั้งประสิทธิ์	๑,๑๕๐ บาท
คุณสุชัย - คุณอรวรรณ - คุณเบญจดา กองประเสริฐ	๑,๑๐๐ บาท	คุณสุเทพ เขนเจนการ	๑,๐๒๐ บาท
ครอบครัวจุรุพศิน	๑,๑๐๐ บาท	คุณวิโรจน์ และเยาวรีย์ เดมียสุด และคณะ	๑,๑๐๐ บาท
ท่านที่ไม่ประสงค์ออกนาม	๑,๑๐๐ บาท	พระครูกิตติปัญญารัตน์	๑,๐๐๐ บาท
พระครูกิตติปัญญาโสภณ	๑,๐๐๐ บาท	พระครูพิศิษฏ์ชัยโชติ	๑,๐๐๐ บาท
พระครูวิหิตปัญญาภรณ์ (สุชาติ ชิโนรโส)	๑,๐๐๐ บาท	พระครูวินัยธรสุมทร ถาวรธมฺโม	๑,๐๐๐ บาท
พระครูสังฆรักษ์อภิชาต สนฺติกโร	๑,๐๐๐ บาท	พระครูสุวรรณชโลปการ	๑,๐๐๐ บาท
พระเดชพระคุณพระปริยัติธรรมธาดา	๑,๐๐๐ บาท	พระเดชพระคุณพระปริยัติวิโรปการ	๑,๐๐๐ บาท
พระเดชพระคุณพระเมธีวรญาณ	๑,๐๐๐ บาท	พระเดชพระคุณพระเทพคุณาธาร	๑,๐๐๐ บาท
พระประมุข ภูรปญฺโญ	๑,๐๐๐ บาท	พระปริยัติธาดา	๑,๐๐๐ บาท
พระปรีดา ปิติธมฺโม	๑,๐๐๐ บาท	พระปลัดสุทิน อุปรกฺขิตฺโต	๑,๐๐๐ บาท
พระพิศาลพัฒนพิสุทธิ์	๑,๐๐๐ บาท	พระมหาคมฤกธิ์ คุณวโร	๑,๐๐๐ บาท
พระมหาจรูญ จารุวณฺโณ	๑,๐๐๐ บาท	พระมหาจำรูญ กุสลจิตฺโต	๑,๐๐๐ บาท
พระมหาจำเริญ เขมวีโร	๑,๐๐๐ บาท	พระมหาจำเริญ เขมวีโร	๑,๐๐๐ บาท
พระมหาธีรโชติ ธีรปญฺโญ	๑,๐๐๐ บาท	พระมหานิยม สีลสำโร	๑,๐๐๐ บาท
พระมหาบุญเรียน ปกงฺกโร	๑,๐๐๐ บาท	พระมหาบุญเลิศ อินฺทปญฺโญ	๑,๐๐๐ บาท
พระมหาบุญเลิศ อินฺทปญฺโญ	๑,๐๐๐ บาท	พระมหาประเชิญ ปญฺญาวุโธ	๑,๐๐๐ บาท
คุณจำรัส นานเพียรศิลป์	๑,๐๐๐ บาท	คุณจิตรลดา วีระวัฒน์	๑,๐๐๐ บาท
คุณชัชชนก มณีสุธรรม	๑,๐๐๐ บาท	คุณชัยพัทธ์ ชยุพงศ์	๑,๐๐๐ บาท
คุณชุติมา	๑,๐๐๐ บาท	คุณณรงค์ ธนาวิภาส	๑,๐๐๐ บาท
คุณตรีรัตน์ ปิ่นประสงค์	๑,๐๐๐ บาท	คุณธีรศักดิ์ ตั้งวงษ์เลิศ	๑,๐๐๐ บาท
คุณธีระ อุษณกรกุล	๑,๐๐๐ บาท	คุณนงนาถ ห่านวิไล	๑,๐๐๐ บาท
คุณนารถ ทรงประไพ	๑,๐๐๐ บาท	คุณนิภา แก้วนพรัตน์	๑,๐๐๐ บาท
คุณเนาว์สถิต - ด.ช. จิรัฏฐ์ คิ้วโจรนคุปต์	๑,๐๐๐ บาท	คุณเบญจวรรณ ปัญญางาม	๑,๐๐๐ บาท
คุณปนัดดา ชวลิตกุล	๑,๐๐๐ บาท	คุณประจักษ์ - คุณสงวนศรี พงศ์เรนานนท์	๑,๐๐๐ บาท
คุณประนอม แสงทองย้อย	๑,๐๐๐ บาท	คุณประไพ - คุณพงเพิศ - คุณผจญ - คุณชาญมณี	๑,๐๐๐ บาท
คุณยานิดา และครอบครัว	๑,๐๐๐ บาท	คุณปรัญญา ศิริภาคย์	๑,๐๐๐ บาท
คุณปราณี รัตนนุกูล	๑,๐๐๐ บาท	คุณปราณี และครอบครัว	๑,๐๐๐ บาท
คุณปิยะดา สิงหราไชย	๑,๐๐๐ บาท	คุณผานิต เจตน์จิราวัฒน์	๑,๐๐๐ บาท
คุณพรรณี อาชีวะพนิช	๑,๐๐๐ บาท	คุณพรสวรรค์ ตั้งเมตตาจิตตกุล	๑,๐๐๐ บาท
คุณพวงพิศ ชนะมณี	๑,๐๐๐ บาท	คุณพัชรี แซ่ตั้ง	๑,๐๐๐ บาท
คุณเพ็ญผกา พรหมมานนท์ และครอบครัว	๑,๐๐๐ บาท	คุณไพศาล คุณผลิน	๑,๐๐๐ บาท
คุณมนูญ ลีเชาวงศ์	๑,๐๐๐ บาท	คุณมัยพล โลห์หิรัญกุล	๑,๐๐๐ บาท
คุณลดาวัลย์ แผ่อารยะ	๑,๐๐๐ บาท	คุณลัดดาวัลย์ วรกุลสวรรค์	๑,๐๐๐ บาท
คุณวรพงษ์ สุทธานนท์	๑,๐๐๐ บาท	คุณววิทย์ ลิ้มธรรมเบญจพล	๑,๐๐๐ บาท
คุณวรวุฒิ - คุณรัตนาวดี บุฟยาเจริญสุข	๑,๐๐๐ บาท	คุณวันชัย ว่องไชกุล	๑,๐๐๐ บาท
คุณวิเชียร ศิริระเวทย์กุล	๑,๐๐๐ บาท	คุณวินิดา เสถียรภัทรธานี	๑,๐๐๐ บาท
คุณวิภาพร วัชรศิริไพโรจน์	๑,๐๐๐ บาท	คุณวีรชัย พิเชฐวัฒนา	๑,๐๐๐ บาท
คุณศลิษา อุทัยกลาย	๑,๐๐๐ บาท	คุณศิริชัย คุณรุ่งสุริย์ เปรมปรีดา	๑,๐๐๐ บาท
คุณศิริวรรณ กฤษณะสมิต	๑,๐๐๐ บาท	คุณสมใจ ลวะวิบูลย์	๑,๐๐๐ บาท

หมดเขต 23/02/2566

คุณสมลักษณ์ กมลเลิศวรา	๑,๐๐๐ บาท	คุณสมศักดิ์ - คุณสมศรี เสงี่ยมรัตน์	๑,๐๐๐ บาท
คุณสหัสโรจน์ โรจน์เมธา	๑,๐๐๐ บาท	คุณสาคร - คุณสุราศ์ ภู่สงวนสิทธิ	๑,๐๐๐ บาท
คุณสิทธิบุญ แสงทิพย์	๑,๐๐๐ บาท	คุณสิรินทร ชัญญาวุฒิเลิศ	๑,๐๐๐ บาท
คุณสิรินทิพย์ ลีลาประเสริฐ	๑,๐๐๐ บาท	คุณสิรินันท์	๑,๐๐๐ บาท
คุณสิริพร รุ่งวิทย์ และครอบครัว	๑,๐๐๐ บาท	คุณสิริรัตช์	๑,๐๐๐ บาท
คุณสุกัญญา สุขประเสริฐ	๑,๐๐๐ บาท	คุณสุดามาศ แซ่ภู	๑,๐๐๐ บาท
คุณสุทิน - คุณสุวรรณี ศรีถาวรสุท	๑,๐๐๐ บาท	คุณสุทิน แจ่มใส	๑,๐๐๐ บาท
คุณสุทิน - คุณสุวรรณี ศรีถาวรสุท	๑,๐๐๐ บาท	คุณสุนีย์ ล้อมพิทักษ์	๑,๐๐๐ บาท
คุณสุพร - คุณดิระวัฒน์ และครอบครัว	๑,๐๐๐ บาท	คุณสุภา เธียรศิริศักดิ์	๑,๐๐๐ บาท
คุณสุภา - คุณริวัฒน์ ชุติมานัตกุล	๑,๐๐๐ บาท	คุณสุวรรณา ตั้งศักดิ์สถิต	๑,๐๐๐ บาท
คุณหงส์ทอง แซ่ลี้ - คุณจันทนา โกวาภิรัติ	๑,๐๐๐ บาท	คุณองุ่น ปิยะเวส	๑,๐๐๐ บาท
คุณองุ่น พันธุรัตน์ พร้อมลูกหลาน	๑,๐๐๐ บาท	คุณอภิรดี หุดะประเสริฐ	๑,๐๐๐ บาท
คุณอรเจนีย์ บุณยาทุมมานนท์	๑,๐๐๐ บาท	พระมหาศักดิ์ชาย โกวิโท	๑,๐๐๐ บาท
พระมหาศุภชัย ปิยธมฺมชโย	๓,๐๐๐ บาท	พระมหาสมเกียรติ กิตฺติญาโณ	๑,๐๐๐ บาท
พระมหาสมบัติ สุรสมฺปตฺติ	๑,๐๐๐ บาท	พระมหาสรวุฒิ ปิยะชาติ	๑,๐๐๐ บาท
พระมหาสุเทพ สุปณฺฑิโต	๑,๐๐๐ บาท	พระมหาอภิญ อภิลาโภ จีวร ๑ ไตร และปัจจัย	๑,๐๐๐ บาท
พระมหาอุ้ม	๑,๐๐๐ บาท	พระสมพร อคฺคธมฺโม และคณะ	๑,๐๐๐ บาท
พระอธิการนพเดช จนฺทโก	๑,๐๐๐ บาท	พระอาจารย์ ดร. กิตติพัฒน์	๑,๐๐๐ บาท
พระอุทิศ จารุธมฺโม	๑,๐๐๐ บาท	พระมหาสมบัติ สุรสมฺปตฺติ	๑,๐๐๐ บาท
พระมหาวสันต์ ฐาวโร	๑,๐๐๐ บาท	พระมหาสรวุฒิ ปิยะชาติ	๑,๐๐๐ บาท
พระมหาสุเทพ สุปณฺฑิโต	๑,๐๐๐ บาท	พระมหาอภิญ อภิลาโภ จีวร ๑ ไตร และปัจจัย	๑,๐๐๐ บาท
พระมหาอุ้ม	๑,๐๐๐ บาท	พระสมพร อคฺคธมฺโม และคณะ	๑,๐๐๐ บาท
พระอธิการนพเดช จนฺทโก	๑,๐๐๐ บาท	พระอาจารย์ ดร. กิตติพัฒน์	๑,๐๐๐ บาท
พระอุทิศ จารุธมฺโม	๑,๐๐๐ บาท	พระมหาศักดิ์ชาย โกวิโท	๑,๐๐๐ บาท
พระมหาสมเกียรติ กิตฺติญาโณ	๑,๐๐๐ บาท	แม่ชีจันทรา มีหิรัญ	๑,๐๐๐ บาท
แม่ชีขวัญ บางกระสอ	๑,๐๐๐ บาท	แม่ชีเยาวเรศ ชาญสุทธิกนก	๑,๐๐๐ บาท
แม่ชีลำดวน อดิเรก	๑,๐๐๐ บาท	แม่ชีเล็ก เย็นใจ	๑,๐๐๐ บาท
แม่ชีเล็ก วัดภัททันตะ	๑,๐๐๐ บาท	แม่ชีสุภา รุ่งพิทยาธร	๑,๐๐๐ บาท
คณะสงฆ์คณะสลัก ๑ วัดมหาธาตุฯ	๑,๐๐๐ บาท	แม่ชีจันทรา มีหิรัญ	๑,๐๐๐ บาท
แม่ชีขวัญ บางกระสอ	๑,๐๐๐ บาท	แม่ชีเยาวเรศ ชาญสุทธิกนก	๑,๐๐๐ บาท
แม่ชีลำดวน อดิเรก	๑,๐๐๐ บาท	แม่ชีเล็ก เย็นใจ	๑,๐๐๐ บาท
แม่ชีเล็ก วัดภัททันตะอาสภาราม	๑,๐๐๐ บาท	แม่ชีสุภา รุ่งพิทยาธร	๑,๐๐๐ บาท
อาจารย์เกศกัญญา ทองผ่อง	๑,๐๐๐ บาท	อาจารย์โสภิตา - ฐิติพล - อิ่ม - อาม คำลังวรรณ	๑,๐๐๐ บาท
คุณอุษณีย์ มหัทธนกุล	๑,๐๐๐ บาท	คุณเอกศิษฐ พัฒนกิจวธินนท์	๑,๐๐๐ บาท
ดร. อุดร - อาจารย์ประหยัด จันทวัน	๑,๐๐๐ บาท	นพ. ภาณุ พรวัฒนา	๑,๐๐๐ บาท
น.พ. วัฒนะ ฐิตะดิลก	๑,๐๐๐ บาท	นางสาวจริญญา ชื่นศิวา	๑,๐๐๐ บาท
นอ. วันชัย ทรงเมตา และครอบครัว	๑,๐๐๐ บาท	คุณดวงกมล บุญคลชื่น และครอบครัว	๑,๐๐๐ บาท
คุณดาราลักษณ์ ชาติพิทักษ์ และครอบครัว	๑,๐๐๐ บาท	คุณไพรเพิญนรี - ด.ช. เจนพงษ์พฤกษ์ บัวทองธนะการ	๑,๐๐๐ บาท
คุณเยาวลักษณ์ แสงคำคม	๑,๐๐๐ บาท	คุณสุมาลี - คุณสุประวีณ์ อารยสมบูรณ์	๑,๐๐๐ บาท
คุณจิรพร แซ่บ่าง	๑,๐๐๐ บาท	คุณฐานิดา - คุณจันทิพพย์ ประกอบวิทย์	๑,๐๐๐ บาท
คุณณัฐพร ราศีเกรียงไกร	๑,๐๐๐ บาท	คุณสุจิตรา อรรถวิวัฒน์	๑,๐๐๐ บาท
คุณองุ่น ปิยะเวช	๑,๐๐๐ บาท	คุณกวีศักดิ์ ฉัตรเลขวนิช และครอบครัว	๑,๐๐๐ บาท
คุณเจนวิทย์ นางสนีย์ จันแก้ว	๑,๐๐๐ บาท	คุณชวลิตร - คุณพรรณี - คุณณัฐวัฒน์ - คุณณัฐชยา สุนทรสุข	๑,๐๐๐ บาท
คุณทวีชัย - ชัยยพร เหลี่ยมศิริวัฒนา	๑,๐๐๐ บาท	คุณเทวรินทร์ จิรายุคุล	๑,๐๐๐ บาท
คุณปฐมวัฒน์ ยงสถาพรพิสิฐ และครอบครัว	๑,๐๐๐ บาท	คุณวิชัย - คุณเสมอใจ เมฆาสุวรรณดารา	๑,๐๐๐ บาท
บ้านคุณอร่อย กำใจฤทธิ์ แม่สอด	๑,๐๐๐ บาท	พล.ต.ต. จำนงค์ - คุณนาฏอนงค์ น้อยใจดี	๑,๐๐๐ บาท
พันโทหญิงวิวรรณ สุวรรณสัมฤทธิ์	๑,๐๐๐ บาท	ท่านที่ไม่ประสงค์ออกนาม	๑,๐๐๐ บาท
รศ. ดร. วิชัย นอกพรรณ สุทธิมูล	๑,๐๐๐ บาท	ร้านนานาภัณฑ์	๑,๐๐๐ บาท
วัดภัททันตะอาสภาราม	๑,๐๐๐ บาท	อ. ทรงพจน์ ทรงวุฒิศีล และคณะศิษย์	๑,๐๐๐ บาท

เมื่อลาย 23/02/2566

อดีต ส.ส. เสาวลักษณ์ สุริยาทิพย์	๑,๐๐๐ บาท	คุณอัชลี อมรรัตน์	๑,๐๐๐ บาท
คุณอัชลี อมรัตน์	๑,๐๐๐ บาท	กำนันแดง พิทักษ์วศิน	๑,๐๐๐ บาท
คณะสงฆ์คณะสลัก ๑ วัดมหาธาตุฯ	๑,๐๐๐ บาท	คณะอุบาสก - อุบาสิกา วัดมหาธาตุฯ	๑,๐๐๐ บาท
ครอบครัวคุณพิมชนก ภูวพงษ์พิทักษ์	๑,๐๐๐ บาท	คุณกนกวรรณ กรุณาฤทธิโยธิน	๑,๐๐๐ บาท
คุณกัญยามาศ มาลีถาวรกุล	๑,๐๐๐ บาท	คุณกิตติศักดิ์ กิตติสมานนท์	๑,๐๐๐ บาท
คุณกุลธิดา ลิ้มเจริญ	๑,๐๐๐ บาท	คุณเกษมศรี อภิบุตร	๑,๐๐๐ บาท
คุณเกษมศรี อนัมบุตร	๑,๐๐๐ บาท	คุณเกษมศักดิ์ ทรัพย์เจริญ	๑,๐๐๐ บาท
คุณไข่นุ่น นันทศิริ	๑,๐๐๐ บาท	คุณจรรย์ภรณ์ พาณิชย์กุล และครอบครัว	๑,๐๐๐ บาท
คุณจรัสศรี ชื่นศิวา	๑,๐๐๐ บาท	คุณจำรัส พานเพียรศิลป์	๑,๐๐๐ บาท
คุณจำรัส นานเพียรศิลป์ และครอบครัว	๑,๐๐๐ บาท	คุณอุดม - คุณสมัย พิเศษกุลอาคย์	๑,๐๐๐ บาท
พระมหาวสันต์ ฐาวโร	๑,๐๐๐ บาท	คุณอำพันธ์ ชัยศรียา	๑,๐๐๐ บาท
คุณจรรย์ภรณ์ พาณิชย์กุล และครอบครัว	๑,๐๐๐ บาท	คุณเกษมศักดิ์ ทรัพย์เจริญ	๑,๐๐๐ บาท
คุณเกษมศรี อนัมบุตร	๑,๐๐๐ บาท	คุณเกษมศรี อนัมบุตร	๑,๐๐๐ บาท
คุณจรัสศรี ชื่นศิวา	๑,๐๐๐ บาท	คุณจำรัส พานเพียรศิลป์	๑,๐๐๐ บาท
พระมหาศุภชัย ปิยธมฺมชโย	๑,๐๐๐ บาท	คุณไข่นุ่น นันทศิริ	๑,๐๐๐ บาท
คุณอุดม - คุณสมัย พิเศษกุลอาคย์	๑,๐๐๐ บาท	คุณจำรัส นานเพียรรศิลป์ และครอบครัว	๑,๐๐๐ บาท
คุณอำพันธ์ ชัยศรียา	๑,๐๐๐ บาท	กำนันแดง พิทักษ์วศิน	๑,๐๐๐ บาท
คณะอุบาสก - อุบาสิกา วัดมหาธาตุฯ	๑,๐๐๐ บาท	ครอบครัวคุณพิมชนก ภูวพงษ์พิทักษ์	๑,๐๐๐ บาท
คุณกนกวรรณ กรุณาฤทธิโยธิน	๑,๐๐๐ บาท	คุณกัญยามาศ มาลีถาวรกุล	๑,๐๐๐ บาท
คุณกิตติศักดิ์ กิตติสมานนท์	๑,๐๐๐ บาท	คุณกุลธิดา ลิ้มเจริญ	๑,๐๐๐ บาท
แม่ชีปราณี หมีกแดง (โอทอง)	๙๙๙ บาท	คณะศิษย์มหาวีรวงศ์	๘๘๐ บาท
คุณกานต์ คชวัฒน์	๕๐๐ บาท	พระพิเชษฐ จิตฺตสิริ	๘๕๐ บาท
คุณมณี และน้องๆ	๘๐๐ บาท	คุณวันเพ็ญ พุ่มกระจ่าง	๘๐๐ บาท
คุณวิไลวรรณ มงคลแก้ว และครอบครัว	๘๐๐ บาท	พระสมบุญ จิรวฑฺฒโน	๘๐๐ บาท
ท่านที่ไม่ประสงค์ออกนาม	๘๐๐ บาท	อุบาสก - อุบาสิกา วัดมหาพฤฒาราม	๘๐๐ บาท
คุณกุลมา จุลกนิษฐ์ และครอบครัว	๗๐๐ บาท	คุณชนะวรรณ์ มหาศิริวัฒนกิจ	๗๐๐ บาท
ท่านที่ไม่ประสงค์ออกนาม	๗๐๐ บาท	คุณวิชชุดา ลิ่มภัทรเจริญ	๖๖๐ บาท
พระสมรัก เนื่องจำนง	๖๒๐ บาท	คณะพยาบาล ม.ว. ๒	๖๐๐ บาท
คุณตำรง วัยนิพิฐษ์	๖๐๐ บาท	คุณปิยะสุดา สิงหราไชย	๖๐๐ บาท
คุณพุทธินันท์ สินสฤษฏ์ และคณะ	๖๐๐ บาท	ดร. สหโรจน์ กสมา โจน์เมธา และครอบครัว	๖๐๐ บาท
คุณจารุณี คชประดิยุทธ์ - คุณนรินทร์ รวินันทปรีชา	๖๐๐ บาท	พญ. จามรี จุลศิริวงศ์	๖๐๐ บาท
แม่ชีอัญชนา และแม่ชีสมจิตต์	๖๐๐ บาท	พระครูภาวนาสุมณฑ์ (เดช สุมโน)	๕๕๐ บาท
ครอบครัวคุณระพีพรรณ คุณอภิลักษณ์ พวงแก้ว	๕๐๐ บาท	ครอบครัวเดชวรสิทธิ์	๕๐๐ บาท
ครอบครัวธรรมศักดิ์	๕๐๐ บาท	คุณกมลพร ธนัชพร วรรธนอภิสิทธิ์	๕๐๐ บาท
คุณกฤณก ปทีปโชติวงศ์	๕๐๐ บาท	คุณกัญญา สีลาลัย	๕๐๐ บาท
คุณกาญจนา ศิริถาวร	๕๐๐ บาท	คุณกีรติ สิริอิสะรานันท์	๕๐๐ บาท
คุณจันทรา ธรรมดานุกูล	๕๐๐ บาท	คุณจำลอง เจริญวัฒนกุล	๕๐๐ บาท
คุณจำลอง เจริญวัฒนากุล	๕๐๐ บาท	คุณจิราภรณ์ อุ่นเกษม และครอบครัว	๕๐๐ บาท
คุณจีรเศรษฐ์ บูรณสัมฤทธิ์	๕๐๐ บาท	คุณจุฑามาศ สิริเยาวดี	๕๐๐ บาท
คุณจุฑารัตน์ โชติมงคล	๕๐๐ บาท	คุณจุ้ยเนีย แซ่ซือ	๕๐๐ บาท
คุณเจนนี่ มา	๕๐๐ บาท	คุณชนัดดา พรมมี	๕๐๐ บาท
คุณชนาภัทร วงศ์โรจนภรณ์	๕๐๐ บาท	คุณชัชมนต์ วีระชัย	๕๐๐ บาท
คุณชูชื่น เขียววิจิตร	๕๐๐ บาท	คุณฐิติพร อรรถกิจโกศล	๕๐๐ บาท
คุณณัฏฐญา ฉะอ้อนศรี	๕๐๐ บาท	คุณณัฏฐนันท์ รัตนวลัยเดช	๕๐๐ บาท
คุณณัฐไม อัศวเนรมิต	๕๐๐ บาท	คุณดวงใจ สมุทวานิช	๕๐๐ บาท
คุณดวงพร เวชชาวัฒนกุล	๕๐๐ บาท	คุณดวงสมร ณรงค์เดช และครอบครัว	๕๐๐ บาท
คุณดารณี วิทวัสมาดงทรัพย์	๕๐๐ บาท	คุณธัญสรัตน์ ธรรมโชติมงคล	๕๐๐ บาท
คุณธารรัชต์ น้อยรักษา	๕๐๐ บาท	คุณธิติพร ศิรธิกุล	๕๐๐ บาท
คุณนภาพร ศิวกุล	๕๐๐ บาท	คุณนวลน้อย เรืองแก้ว	๕๐๐ บาท

หมดอายุ 23/02/2566

คุณนันทนา อุดมเพทาย	๕๐๐	บาท	คุณนันทนา เหล่าไพบูลย์	๕๐๐	บาท
คุณนารีรัตน์ วัฒนพันธ์	๕๐๐	บาท	คุณนิดยา นวลชิ่ม	๕๐๐	บาท
คุณบุญชู โพธิบัณฑิต	๕๐๐	บาท	คุณบุญเรือน บุญศรี	๕๐๐	บาท
คุณบุญศรี หว้าคุณธรรม	๕๐๐	บาท	คุณปนิดา แฝงสวัสดิ์	๕๐๐	บาท
คุณวีนา เงาเจริญจิตร	๕๐๐	บาท	คุณกุลธิดา ลิ้มเจริญ	๕๐๐	บาท
คุณจันทร์เพ็ญ ปทมจินดา	๕๐๐	บาท	คุณศิริลักษณ์ สุวราณิก	๕๐๐	บาท
พระครูธรรมธร จเรพล ฐิตจาโร	๕๐๐	บาท	พระครูสรภาณพิสุทธิ์	๕๐๐	บาท
พระครูสิริปริยัติยาภรณ์	๕๐๐	บาท	พระครูสิริพัฒนนุกูล	๕๐๐	บาท
ดร. พระมหาอำนวย อสุการี	๕๐๐	บาท	พระมหากฤษณะ ตรุโณ	๕๐๐	บาท
พระเกียรติศักดิ์ ปิยธมฺโม	๕๐๐	บาท	พระชัยยุทธ ชยยุทฺโธ	๕๐๐	บาท
พระชุมพล พลปญฺโญ	๕๐๐	บาท	พระทนุ ธนวโส	๕๐๐	บาท
พระมหากัณหา กนฺตสีโล	๕๐๐	บาท	พระมหาชัยวุฒิ ชยวุฑฺโฒ	๕๐๐	บาท
พระมหาสงวน สุทฺธิญาโณ	๕๐๐	บาท	พระมหาสิทธิพร สิทฺธวโร	๕๐๐	บาท
พระมหาสุภกัณต์ สุขุมาโล	๕๐๐	บาท	พระสรวิชญ์ อภิปญฺโญ	๕๐๐	บาท
พระสุนทร สิริวฑฺฒโก	๕๐๐	บาท	พระสุวรรณชาติ สนฺตจิตฺโต	๕๐๐	บาท
พระอาจารย์สำรวย สีลสำโร	๕๐๐	บาท	ท.พ. ชาญชัย ทนต์ประเสริฐเวช	๕๐๐	บาท
คุณปัณณทัต - คุณนภาศนี คุรุวิชญา	๕๐๐	บาท	คุณปานทิพย์ ควรทรงธรรม	๕๐๐	บาท
คุณผ่องไร ล่ำเลิศลักษณ์	๕๐๐	บาท	คุณพงษ์ศักดิ์ พุ่มหิรัญ	๕๐๐	บาท
คุณพจนี นารถพรกิจ	๕๐๐	บาท	คุณพรเพ็ญ - คุณโกสินทร์ ทักษ์ประดิษฐ์	๕๐๐	บาท
คุณพัชรี อเนกรัชดาพร	๕๐๐	บาท	คุณพัสวี - คุณศุภามาดย์ และบุตร	๕๐๐	บาท
คุณภูริชัย ไชยวรรณะ	๕๐๐	บาท	คุณมัทรี แสงทอง	๕๐๐	บาท
คุณมานรัชดา สิงห์วิชัย	๕๐๐	บาท	คุณมารีศรี วิศาลสวัสดิ์	๕๐๐	บาท
คุณมาลัย พาณิชย์กุล	๕๐๐	บาท	คุณแม่แก้วมณี สายป้อง	๕๐๐	บาท
คุณแม่บุญมต แสงพันท้าว	๕๐๐	บาท	คุณแม่ละออง เสียงใส	๕๐๐	บาท
คุณยุทธพงษ์ โกมุทกุล	๕๐๐	บาท	คุณรชต ชอบธรรมกุศล และครอบครัว	๕๐๐	บาท
คุณระจิตร เพ็งแก้ว	๕๐๐	บาท	คุณรัตนา ตู้ขันตา	๕๐๐	บาท
คุณราตรี - คุณอภินันท์ (โรงพิมพ์)	๕๐๐	บาท	คุณรุ่งเกียรติ - คุณระวีวรรณ งามเลิศวิชัย	๕๐๐	บาท
คุณละออง บังสุกุล	๕๐๐	บาท	คุณลัดดา รุ่งจรัสแสง และครอบครัว	๕๐๐	บาท
คุณเลิศ - คุณอนงค์ วิจิตรวิกรม และครอบครัว	๕๐๐	บาท	คุณวงศ์ศิริ สุทธจินดา	๕๐๐	บาท
คุณวรฤทัย ธนอนันตกูล	๕๐๐	บาท	คุณวรวดี และคุณรัชนี	๕๐๐	บาท
คุณวราธรณ์ เองสมบุญ	๕๐๐	บาท	คุณวารี เลิศดำรงวงศ์	๕๐๐	บาท
คุณวาสนา จักรคำปิง	๕๐๐	บาท	คุณวิเชียร ศิริระเวทย์กุล และครอบครัว	๕๐๐	บาท
คุณวิภา เฉลิมวงศ์เสนีย์	๕๐๐	บาท	คุณประไพศรี วัฒนพยุกุล	๕๐๐	บาท
คุณปราการ รัตนดิลกพาณิชย์	๕๐๐	บาท	คุณวีณา ภูมาริ	๕๐๐	บาท
คุณมณฑกานต์ ท้วมเริงรมย์	๕๐๐	บาท	คุณอุบล สวีจา และคุณมณฑา เมตตา	๕๐๐	บาท
ท่านที่ไม่ประสงค์ออกนาม	๕๐๐	บาท	รศ. นพ. ประเสริฐ ลีอังกูรเสถียร	๕๐๐	บาท
คุณสวรรณี คงสุข	๕๐๐	บาท	คุณสันทนา ธิติรังสี	๕๐๐	บาท
ท่านที่ไม่ประสงค์ออกนาม	๕๐๐	บาท	คุณสัมพันธ์ เย็นจิตต์วัฒนวสี	๕๐๐	บาท
คุณสุมณฑา - คุณพิไล อร่ามเรือง	๕๐๐	บาท	ท่านที่ไม่ประสงค์ออกนาม	๕๐๐	บาท
คุณสิริมนต์ ลาภจิตร	๕๐๐	บาท	คุณสิษฏฐิสันฐิ วิจักรพงษ์	๕๐๐	บาท
คุณสุกัญญา เชียงศิริศักดิ์	๕๐๐	บาท	คุณสุชัย คุณอวรรณ คุณเบจดา กองประเสริฐ	๕๐๐	บาท
คุณสุชาติ รุ่งวิวัฒนศิลป์	๕๐๐	บาท	คุณสุดาวัลย์ ผาสุก	๕๐๐	บาท
คุณสุทธิกร กิจไพศาลศักดิ์	๕๐๐	บาท	คุณสุวรรณ คงสุข	๕๐๐	บาท
คุณอดิกานต์ ทองขวัญ	๕๐๐	บาท	คุณอภิชาต เดชวรสิทธ์	๕๐๐	บาท
คุณอภิรักษ์ เดชวรสิทธิ์	๕๐๐	บาท	คุณอภิรา อุตราวัชต์กิจ	๕๐๐	บาท
คุณอรกร อิทธิจรุงวรกุล	๕๐๐	บาท	คุณอัจฉริยา นพดารา	๕๐๐	บาท
คุณอารยา สฤษฏ์ชัยกุล	๕๐๐	บาท	คุณอารีย์ ซู	๕๐๐	บาท
คุณอุดมลักษณ์ พัฒนพงศ์	๕๐๐	บาทคู่	คุณเอ็นดู เลิศตระกูล	๕๐๐	บาท
คุณจิตริณี วิชชุดากร	๕๐๐	บาท	คุณอารยา เจรนุกุล	๕๐๐	บาท

พิมพ์ล่าสุด 28/02/2566

คุณจันทมาศ คำลือ	๕๐๐ บาท	คุณจันทร์สินธิ์ แห่งปัจจัยการ	๕๐๐ บาท
คุณจุฑารัตน์ - คุณมงคล ปักอินทร์	๕๐๐ บาท	คุณรสิมา ศรีสะอาด	๕๐๐ บาท
คุณราตรี กมลเดชเดชา	๕๐๐ บาท	คุณลักษณ์พสกานต์ สุขพินิจ	๕๐๐ บาท
คุณสัตยาวดี และคุณวันโชติ ประกอบวิทย์	๕๐๐ บาท	คุณมนสิกุล โอวาทเภสัชย์	๕๐๐ บาท
คุณกาญจนา เจียรศักดิ์วัฒนา และครอบครัว	๓๐๐ บาท	คุณธนกิต ตันติชัยวนิช	๕๐๐ บาท
คุณเทวิรินท์ จิรายุตุล	๕๐๐ บาท	แม่ชีลำจวน อดิเรก	๕๐๐ บาท
คุณบุญเกิด - คุณประทีป ถาวัฒนกุศล	๕๐๐ บาท	คุณศิลา ฤกษ์อริยะ	๕๐๐ บาท
คุณหริรักษ์ รุ่งเรืองธัช	๕๐๐ บาท	คุณอุดร เขียวอ่อน	๕๐๐ บาท
พ.ต.ท.หญิง จันตรี แจ่มกระจ่าง	๕๐๐ บาท	พ.ท. จงกล คุณมาลี ชื่นใจชน	๕๐๐ บาท
พลโท สุระ เกียรติบุตร	๕๐๐ บาท	พันเอกหญิง ดวงพร เพชรบุตร	๕๐๐ บาท
แม่ชีฐิติมาพร วุยตระกูล	๕๐๐ บาท	แม่ชีนิชาภา พงษ์สวัสดิ์	๕๐๐ บาท
คุณอุไรวรรณ ไพศาลโรจน์รักษ์	๕๐๐ บาท	คุณกิตติภณ วงศ์สิริโสภณ	๕๐๐ บาท
คุณกุลธิดา	๓๐๐ บาท	คุณกุลธิดา ลิ้มเจริญ	๓๐๐ บาท
คุณจำนง แจ้งอักษร	๓๐๐ บาท	คุณอรชร สวนสมจิตร	๕๐๐ บาท
อาจารย์จิตติมา โสภารัตน์	๕๐๐ บาท	อาจารย์มันตา แอรัตนชัย	๕๐๐ บาท
อาจารย์สมทรง ยมตรรักษ์	๕๐๐ บาท	อาจารย์สมนึก ร้อยดี	๕๐๐ บาท
อาร์บุญช่วย อภัยวงศ์	๕๐๐ บาท	คุณอรพรรณ สันติสิริ	๔๖๐ บาท
ท่านที่ไม่ประสงค์ออกนาม	๔๕๐ บาท	อุบาสกสายชล แซ่โค้ว และเพื่อน	๔๒๐ บาท
คณะอุบาสกอุบาสิกา วัดมหาพฤฒาราม	๔๐๐ บาท	คุณประยงค์ พูลสวัสดิ์	๔๐๐ บาท
คุณปิ่นฟ้า องไชยกุล	๔๐๐ บาท	ท่านที่ผู้ไม่ประสงค์ออกนาม	๔๐๐ บาท
คุณพันธ์ทิพย์	๔๐๐ บาท	คุณวนัสสุดา ยะอนันต์	๔๐๐ บาท
คุณวราคณา เหลืองวรินกุล และคุณกัลป์ชลี พรหมประเสริฐ	๔๐๐ บาท	คุณโสภณ ขีดขิน	๔๐๐ บาท
คุณไพลิน บุญฤทธิ์	๔๐๐ บาท	คุณกรภัทร จารุกำเนิดกนก	๔๐๐ บาท
คุณนิกร วัดแผ่นล่า	๔๐๐ บาท	คุณนิสา - คุณสุคนธ์ แซ่ห่าง	๔๐๐ บาท
คุณรวิภาส นิยมสุขนิรันดร์ และครอบครัว	๔๐๐ บาท	คุณศศิมา วีระประเสริฐศักดิ์	๓๖๐ บาท
คุณณิชชา สิริธัญกร และคุณชูเกียรติ ชื่นมุนีวงศ์	๓๑๐ บาท	พระมหาพชร อคฺคปญฺโ	๓๕๐ บาท
คุณจงจินต์ พละระวีระพงศ์	๓๕๐ บาท	คุณสุพิชย์ แสงเพ็ญพราว	๓๔๐ บาท
พระวรพจน์ ปญฺาวุฑฺโฒ	๓๐๐ บาท	พระสิทธิโชค ฌาณสุทฺโธ	๓๐๐ บาท
พระอดิศร ฐานวุฑฺโฒ	๓๐๐ บาท	พระอธิการ อุทิส โกวิโท	๓๐๐ บาท
พระมหาวิบูลย์ สุธมฺมธโร	๓๐๐ บาท	พระมหาสมยศ อุทโย	๓๐๐ บาท
พระมหาสมยศ สุทฺธิสิริ	๓๐๐ บาท	พระมหาเสรีชน นริสฺสโร	๓๐๐ บาท
คุณจิตร อิ่มสุขสันติ	๓๐๐ บาท	คุณกนกวรรณ รับพรดี	๓๐๐ บาท
คุณกมลทิพย์ กุลธนชัยอนันต์	๓๐๐ บาท	คุณกนกพร คุณชัยยา เจริญกุล	๓๐๐ บาท
คุณกรฟัด และครอบครัว	๓๐๐ บาท	คุณวรรณพร จุริพันธ์	๓๐๐ บาท
คุณวรรณา ลาภวัฒนกิจ	๓๐๐ บาท	คุณวิไลวรรณ กลิ่นถาวร และครอบครัว	๓๐๐ บาท
หจก. รุ่งเรืองขนส่ง	๕๐๐ บาท	อ. ชาติชาย - พ.ต. หญิงวรรณา ธรรมครองอาดย์	๕๐๐ บาท
คุณวารุณี อธิบาย	๓๐๐ บาท	คุณวิมลศรี อธิคม อิทธิกิจไพศาล	๓๐๐ บาท
คุณศุภานนท์ จันทรประภา	๓๐๐ บาท	คุณจินดนา สมบัติ และญาติ	๓๐๐ บาท
คุณฉัฐมดี เมฆเมืองทอง	๓๐๐. บาท	คุณชัชมนต์ วีระชัย	๓๐๐ บาท
คุณชัชวาล อรรถกิจโกศล	๓๐๐ บาท	คุณชำเลือง พุกกะเวส	๓๐๐ บาท
คุณชูศักดิ์ ทิพย์เกสร	๓๐๐ บาท	คุณชาะเจ็ง แซ่ตั้ง	๓๐๐ บาท
คุณฐาปนิต อนัตขจรกุล	๓๐๐ บาท	คุณฐิติพร วินิจฉัยกุล	๓๐๐ บาท
คุณตระกูล ราศีเกรียงไกร	๓๐๐ บาท	คุณดริญ อินทรโอภาส	๓๐๐ บาท
คุณทิพวรรณ คุณหเลขกะ	๓๐๐ บาท	คุณธนปริยา นาคนิมิตรุ่ง	๓๐๐ บาท
คุณนิดยา หอรุ่งเรืองชัย	๓๐๐ บาท	คุณนิภาพรรณ จำเนียรทรัพย์	๓๐๐ บาท
คุณบำรุง พันธุ์อุบล	๓๐๐ บาท	คุณบุญยิ้ม หว้าเจริญ	๓๐๐ บาท
คุณบุญศรี สหเทวสุคนธ์	๓๐๐ บาท	คุณประจวบ มนต์แข็ง	๓๐๐ บาท
คุณปราโมทย์ วะน้ำค้าง	๓๐๐ บาท	คุณผาสุก จงสิทธิผล	๓๐๐ บาท
คุณพชา เจริญวินิจ	๓๐๐ บาท	คุณพรทิพย์ จิมดาสิทสุทธิ์ และครอบครัว	๓๐๐ บาท

หมายเหตุ 02/02/2564

คุณพรทิพย์ จิรวัฒนพิทักษ์	๓๐๐	บาท	คุณเพ็ญผกา พรหมมานนท์ และครอบครัว	๓๐๐	บาท
คุณแม่เอง แซ่โง้ว - คุณณัฐพงศ์ ปิติพัฒนา	๓๐๐	บาท	คุณมาลี บางท่าไม้	๓๐๐	บาท
คุณแม่บุญหนา คงคำศรี	๓๐๐	บาท	คุณยุพาพร จันทร์เกษม	๓๐๐	บาท
คุณเยาวรีย์ - คุณวิโรจน์ เดมียสุด และจุฑามาศ	๓๐๐	บาท	คุณลออ เงินทอง ถวายผ้าไตรจีวร ๑ ไตร และเงิน	๓๐๐	บาท
คุณสุธี พันธุ์ คุณแม่บุศรินทร์ ปฏิสัมพิทา และครอบครัว	๓๐๐	บาท	คุณจำลองศรี สุริยกมจินดา	๒๐๐	บาท
คุณจันทร์ยา โตยั่งยืน	๒๐๐	บาท	คุณสงวน เปลี่ยนวดี และคุณชัญชนก อิ่มคำ	๓๐๐	บาท
คุณสำเนียง ติรณพันธ์	๓๐๐	บาท	คุณสุกัญญา บุษณากุล	๓๐๐	บาท
คุณโสภณ จิระภาพันธ์	๓๐๐	บาท	คุณอัมพร มีวรรณ	๓๐๐	บาท
คุณอารย์ วรทัศนภูมิ	๓๐๐	บาท	คุณฮุ่ยลั้ง แซ่อึ้ง	๓๐๐	บาท
ดร. แม่ชีพัชคศิร์ ธีรสุวัฒน์	๓๐๐	บาท	คุณเศษฐินันท์ อัครินาชุติวัต	๓๐๐	บาท
คุณจำนง มาสำราญ	๓๐๐	บาท	คุณณัฐหทัย วะระทรัพย์	๓๐๐	บาท
คุณปราณี ทัพเป็นไทย	๓๐๐	บาท	คุณศยามล วัยพินิจพงษ์	๓๐๐	บาท
คุณสมจิต บุญทวี	๓๐๐	บาท	คุณจิราภร เกียรติไพบูลย์	๓๐๐	บาท
คุณจตุพร พรเพ็ชรแก้ว	๓๐๐	บาท	คุณจีรดา นิยมแกว	๓๐๐	บาท
คุณธนวรรณ ประกอบกิจ	๓๐๐	บาท	คุณสุชาวัลย์ พัวพันธ์	๓๐๐	บาท
คุณทองพูน พาประจง	๓๐๐	บาท	คุณประสาน วุฒพุธนนท์	๓๐๐	บาท
คุณสุธีทัศน์ สุโท	๓๐๐	บาท	คุณปราณีอัคว ธีรนันท์	๓๐๐	บาท
คุณเคลื่อน สุขใจดี	๒๐๐	บาท	คุณสมหญิง พรจินดารักษ์	๓๐๐	บาท
แม่ชีวันดี บุปผา	๓๐๐	บาท	สามเณรคุณากร ประจันบัว	๓๐๐	บาท
ผู้ไม่ประสงค์ออกนาม	๒๙๐	บาท	ท่านที่ไม่ประสงค์ออกนาม	๒๗๐	บาท
คุณกัลยาณีย์ ตลับทอง	๒๖๐	บาท	คุณวิไล บุญธวัชชัย	๒๖๐	บาท
คุณบังอร สุขเทียน และครอบครัว	๒๕๐	บาท	คุณอรุณี สุริยาวุฒิธรรม และคณะ (พร้อมครอบครัว)	๒๕๐	บาท
คุณรัฐฐา ลิ้มวัฒน์พันธ์ชัย	๒๕๐	บาท	คุณสุพจน์ เนยปฏิมานนท์	๒๔๔	บาท
คุณวรรัตน์ พิพัฒฐาดร	๒๔๐	บาท	คุณสมพร ณีวัง	๒๔๐	บาท
ครอบครัว ชัยโรจน์ เหลืองอรุณศิริ	๒๐๐	บาท	คุณจรัญ บุรพรัตน์	๒๐๐	บาท
คุณจันจิรา ม่วงทิม	๒๐๐	บาท	คุณสมลักษณ์ คงเมือง	๓๐๐	บาท
คุณจันทนา วงศ์วิทยามานุ	๒๐๐	บาท	คุณจิราภา ฤทธิเดช และครอบครัว	๒๐๐	บาท
คุณจีรเศรษ บูรณสัมฤทธิ์	๒๐๐	บาท	คุณกนกวรรณ รับพรดี	๒๐๐	บาท
คุณกรกมล เทียมประทุม	๒๐๐	บาท	คุณกรรณิกา พิเศษปกาสิต	๒๐๐	บาท
คุณกอบกร เฟื่องฟู และครอบครัว	๒๐๐	บาท	คุณกัชชา	๒๐๐	บาท
คุณกัฐกนก เจริญกิตติ	๒๐๐	บาท	คุณกัลยา ชาตะเมธีกุล	๒๐๐	บาท
คุณกานดา อเนกลาภากิจ	๒๐๐	บาท	คุณกานดา สุขทนารักษ์	๒๐๐	บาท
คุณกิตติมา จิรวิริยวงศ์	๒๐๐	บาท	คุณเกสนี สุขาย	๒๐๐	บาท
คุณคำพันธ์ และครอบครัว สุวรรณจักร	๒๐๐	บาท	คุณธีรพล พีช้าง	๒๐๐	บาท
คุณธีระสิน กิตติโจจนเสถียร	๒๐๐	บาท	คุณนรีวัลค์ ธรรมนิมิตโชค	๒๐๐	บาท
คุณนวรัตน์ อิ่มพานิช	๒๐๐	บาท	คุณนฤดี - คุณปภัชญา บุญโตสิตระกูล	๒๐๐	บาท
คุณนิตยา เจริญพงศ์	๒๐๐	บาท	คุณนิตยา - คุณวิทยา จิตตวิริยกุล	๒๐๐	บาท
คุณนิติมา ปฏิมาสุนทร	๒๐๐	บาท	พระอาจารย์วิเชียร วณฺณโก	๓๐๐	บาท
พลโท ปรัชญา - คุณอนงค์พรพรรณ จรัณยานนท์	๓๐๐	บาท	แม่ครูเจียมจิต ประกอบกิจ	๓๐๐	บาท
แม่ชีญาณี ฤทธิเดช และครอบครัว	๓๐๐	บาท	แม่ชีญาณี ฤทธิเดช และครอบครัว	๓๐๐	บาท
คุณฉันดนา ดำรงสุนทรชัย	๒๐๐	บาท	คุณชญานิศ สุขศิริ	๒๐๐	บาท
คุณชวลักษณ์ สรรกิจฐานา	๒๐๐	บาท	คุณชาลิสา ตระกรุดงาม	๒๐๐	บาท
คุณชุบ ผลทวี	๒๐๐	บาท	คุณชูชาติ พ่วงสมจิตร	๒๐๐	บาท
คุณโชติธน ยิ่งสิทธิศักดิ์	๒๐๐	บาท	คุณฐานวีร์ ศรีสัมพันธ์ และครอบครัว	๒๐๐	บาท
คุณฐาปนีย์ ตั้งธนากรวิวัฒน์	๒๐๐	บาท	คุณฐิติชญาน์ ศิริวัฒนะโชติ	๒๐๐	บาท
คุณณปภัช ศรีเมืองชน และครอบครัว	๒๐๐	บาท	คุณณัฐพร จงกลการพานิชย์	๒๐๐	บาท
คุณดุจดาว พันธุ์พานิช/2566	๒๐๐	บาท	คุณไตรลักษณ์ จุ้ยยิ้ม	๒๐๐	บาท
คุณทะนงศักดิ์ สุชาติเลิศปัญญา	๒๐๐	บาท	คุณทัศนีย์ จิระพรชัยชาติ	๒๐๐	บาท
คุณทัศนีย์ มัลลาน	๒๐๐	บาท	คุณทิพย์วรรณ นักศึกษาอภิธรรมจุฬาฯ	๒๐๐	บาท

คุณธนปริยา นาคนิมิตรุ่ง	๒๐๐ บาท	คุณธนพล ป้อมสุวรรณ	๒๐๐ บาท
คุณธนวรรณ	๒๐๐ บาท	คุณธนวรรณ วัฒนานุศักดิ์	๒๐๐ บาท
คุณธนวัฒน์ อ่อนแก้ว	๒๐๐ บาท	คุณธนิดา กอวุฒิกลรังสี	๒๐๐ บาท
คุณธวัชชัย - คุณอรุณรักษ์ ลังบาเลิศ	๒๐๐ บาท	คุณธิติรัตน์ พลยศ และครอบครัว	๒๐๐ บาท
คุณพิสมัย - คุณสมบูรณ์ อ่วมสร้อย	๒๐๐ บาท	คุณพูนสุข มาตรังสรรค์	๒๐๐ บาท
คุณพูลพงษ์ หิริชุหะ	๒๐๐ บาท	คุณพูลสุข รัตนโนทยานนท์	๒๐๐ บาท
คุณเพลินพิศุ ธนโสภณศิริ	๒๐๐ บาท	คุณแพท แสงทองน้อย	๒๐๐ บาท
คุณไพเราะ บุญญทิม	๒๐๐ บาท	คุณภัค ศิลาวิภาพร และครอบครัว	๒๐๐ บาท
คุณฉัตรชัย โลหะกิจสงคราม	๒๐๐ บาท	คุณภวัต พ่วงสมจิตร์	๒๐๐ บาท
คุณฉวีวรรณ สุทธศรีปถ	๒๐๐ บาท	คุณภัค ศิลาวิภาพร	๒๐๐ บาท
คุณนุชรัตน์ สิริประภาวรรณ	๒๐๐ บาท	คุณบดิษภัทร สายบุตร	๒๐๐ บาท
คุณบุญช่วย จันทร์ชูเกียรติ	๒๐๐ บาท	คุณบุญเรือน บุญศรี	๒๐๐ บาท
คุณบุตร แก้วบุญ	๒๐๐ บาท	คุณบุษณี เจนศุภวัฒน์ชัย	๒๐๐ บาท
คุณเบญจวรรณ อำตระกูล	๒๐๐ บาทข	คุณประไพ เฮงนายิม	๒๐๐ บาท
คุณประยงค์ ใจดี	๒๐๐ บาท	คุณปราการ - คุณรัชนี รัตน์ดิลกพาณิชย์	๒๐๐ บาท
คุณปราณี ต.ตระกูล	๒๐๐ บาท	คุณปรีชา ตั้งประเสริฐ และครอบครัว	๒๐๐ บาท
คุณปัญจมา ชัยประสิทธิ์กุล	๒๐๐ บาท	คุณปัณณ์ณิภา นพรัตน์ธนัญธร	๒๐๐ บาท
คุณปิ่น ศรีคำ	๒๐๐ บาท	คุณปิ่นนเรศร์ นกรถรกิจ	๒๐๐ บาท
คุณปิยะนันท์ ใจจงรักษ์	๒๐๐ บาท	คุณปุณณะ ตุลารักษ์	๒๐๐ บาท
คุณปุณยนุช ฟ้าภิญญโญ	๒๐๐ บาท	คุณปู่ชุ่ม แก้วกมล	๒๐๐ บาท
คุณเปรมวดี อารีย์	๒๐๐ บาท	คุณผ่องพรรณ พุ่มพัว	๒๐๐ บาท
คุณพชรมน แสงเดือน	๒๐๐ บาท	คุณพลอยประดับ ดิลกวรรณ	๒๐๐ บาท
คุณพัสกร บางกระสอ	๒๐๐ บาท	คุณพิชยุตช์ ดันไพโรจน์	๒๐๐ บาท
คุณพิมพ์สุดา มาประชา	๒๐๐ บาท	คุณวิเชียร ศิริระเวทย์กุล และครอบครัว	๒๐๐ บาท
คุณวิริยา วรวิทย์สัตถญาณ	๒๐๐ บาท	คุณวิลาวัลย์ ปิยะรัตน์มานนท์	๒๐๐ บาท
คุณวีระพร บุญธรรม	๒๐๐ บาท	คุณศรีหทัย บุญยทุมานนท์	๒๐๐ บาท
คุณศิร โอสถาพันธ์	๒๐๐ บาท	คุณศิริฎา รักห์ฤทธิ์กุล	๒๐๐ บาท
คุณศุชา - คุณปภาดา ย่อแสงรัตน์	๒๐๐ บาท	คุณศุภชัย พรหมสาขา ณ สกลนคร	๒๐๐ บาท
คุณนิภาพรรณ ธรรมรักษ์กุล	๒๐๐ บาท	คุณศุภวรรณ ลิ้มปิติเจริญ	๒๐๐ บาท
คุณมยุรา และครอบครัว	๒๐๐ บาท	คุณเมทินี วัฒนานุศักดิ์	๒๐๐ บาท
คุณแม่กิมบ้วย แซ่กิม	๒๐๐ บาท	แม่ชีศรีจิตต์ งอกขาว	๒๐๐ บาท
คุณแม่บับ โคสมบูรณ์ และครอบครัว	๒๐๐ บาท	คุณแม่ศรละออง ราศีเกรียงไกร	๒๐๐ บาท
คุณยุพดี สวนแก้ว	๒๐๐ บาท	คุณยุวรพร ละเลิศ	๒๐๐ บาท
คุณรตน องอาจหาญ	๒๐๐ บาท	คุณรัตนา เรืองจิตรานนท์	๒๐๐ บาท
คุณรุ่งอรุณ จันทร์สงคราม	๒๐๐ บาท	คุณเรืองบุญญ์ - คุณปฐมาภรณ์ ธรรมสวัสดิ์	๒๐๐ บาท
คุณลวีวรรณ ชัยพากษ์	๒๐๐ บาท	คุณลออ เงินทอง	๒๐๐ บาท
คุณวงศ์ดาว - คุณแม่พะยอม เฉลิมใบ	๒๐๐ บาท	คุณวภาวรรณ รุ่งแสง	๒๐๐ บาท
คุณวรรณดี วิจักษณาพงษ์	๒๐๐ บาท	คุณวรรณา บุญยเกียรติ	๒๐๐ บาท
คุณวราธรณ์ เองสมบุญ	๒๐๐ บาท	คุณวราภรณ์ ตระกูลสฤษดิ์	๒๐๐ บาท
คุณวัจนา บวรธรรมจักร	๒๐๐ บาท	คุณวันทนีย์ แสงสว่างชัย	๒๐๐ บาท
คุณวันเพ็ญ พุ่มกระจ่าง	๒๐๐ บาท	คุณวารุณี เจริญสิทธิ์	๒๐๐ บาท
คุณวิกรานต์ แซ่ลี้ คุณวิชัย เรียงวิไลกุล	๒๐๐ บาท	คุณสุวรรณา ตั้งศักดิ์สถิต	๒๐๐ บาท
คุณสุวรรณี คงสุข	๒๐๐ บาท	คุณสุวรรณี นาคงามอนงค์	๒๐๐ บาท
คุณสุวรรณี นาคงามอนงค์	๒๐๐ บาท	คุณสุวิดา เงินนำโชค และครอบครัว	๒๐๐ บาท
คุณสุวิดา - อรุณ - ธนดล เงินนำโชค	๒๐๐ บาท	คุณเสงี่ยม บุญจันทร์	๒๐๐ บาท
คุณโสภา ปะระทัง	๒๐๐ บาท	คุณหนู ขายหมูทอด หาดใหญ่	๒๐๐ บาท
คุณหิมพันต์ สัตยมาภากร	๒๐๐ บาท	คุณองุ่น ปิยะเดช	๒๐๐ บาท
คุณภัทรพล จิตตาโรจน์	๒๐๐ บาท	คุณอชิชัย เพ็ชรพุ่ม	๒๐๐ บาท
คุณสมเกียรติ - คุณชนัดดา พิพัฒน์บวรกุล	๒๐๐ บาท	คุณสมจันทร์ แซ่ลี้	๒๐๐ บาท

หมดเขต 23/02/2566

คุณสมชาย เขมะรังสี	๒๐๐ บาท	คุณสมนึก โปร่งจิตร	๒๐๐ บาท
คุณสมประสงค์ กิจทวีเสริฐ	๒๐๐ บาท	คุณสมโภชน์ ศิริวัฒน์ชัยพร	๒๐๐ บาท
คุณสมร คำสัตย์	๒๐๐ บาท	คุณสมาธิ อมาตยกุล	๒๐๐ บาท
คุณสมุน ศิริจิตกุล	๒๐๐ บาท	คุณสโรชา คุณาชันพงษ์	๒๐๐ บาท
คุณส่องสิริ ศุภจรรยารักษ์	๒๐๐ บาท	คุณสันติ วสันติอุปโภคาการ	๒๐๐ บาท
คุณสา คุณพร	๒๐๐ บาท	คุณสิทธิชัย - คุณสิทธิรัตน์ นครพนม	๒๐๐ บาท
คุณสิริเพ็ญ ลิขิตทวีสิน	๒๐๐ บาท	คุณสุจินต์ บุษราคัม	๒๐๐ บาท
คุณสุดา - สุทาภรณ์ - พุทธรักษา - แอร์ฟาน มาลกุล ณ อยุธยา	๒๐๐ บาท	คุณสุนันทา จิตตโสภา	๒๐๐ บาท
คุณสุพจน์ ปัญญา	๒๐๐ บาท	คุณสุพินดา รัตนแสงโชค	๒๐๐ บาท
คุณสุพินดา รัตนแสงโชค	๒๐๐ บาท	คุณสุมาลี วุฒิจินดา	๒๐๐ บาท
คุณสุรชัย ชอบบุรณสิทธิ	๒๐๐ บาท	คุณสุรศักดิ์ - คุณปราณี บุญฤทธิ์พงศ์	๒๐๐ บาท
คุณสุวรรณ ตรีเพชรพวง	๒๐๐ บาท	คุณปวีร์ภาพร นิธิศโชคสิทธิ์	๒๐๐ บาท
คุณภรณ์ณัฐฐ์ ชุมพวง คุณสงวน ศรีสุวรรณ	๒๐๐ บาท	คุณรัตนา พลอยประเสริฐ	๒๐๐ บาท
คุณวาริญญอร สกาว์วัฒนานนท์	๒๐๐ บาท	คุณลักษณา แก้วกมล	๒๐๐ บาท
คุณพัชณิภา กาญจนอนันต์	๒๐๐ บาท	คุณพัชรา พาพล	๒๐๐ บาท
คุณวรณภา ศักดิ์สุนทราภรณ์	๒๐๐ บาท	คุณสมพันธ์ เอ็นจิตต์รัตนวลี	๒๐๐ บาท
คุณสาลินี ชุ่นทรัพย์	๒๐๐ บาท	คุณอภิญญา ตั้งศักดิ์สถิต	๒๐๐ บาท
คุณศุภานะ จันทรประภา	๒๐๐ บาท	คุณอมริศรา รัตนพยูรสถาพร	๒๐๐ บาท
คุณอรเนตร บุนนาค	๒๐๐ บาท	คุณอรเนตร บุนนาค	๒๐๐ บาท
คุณอรมรัตน์ อรุณธนะวรรฒน์	๒๐๐ บาท	คุณอรวรรณ แซ่เฮ้ง	๒๐๐ บาท
คุณอรุณศรี ชูเดช	๒๐๐ บาท	คุณอัจฉรา วงศ์ช่างหล่อ	๒๐๐ บาท
คุณอัจฉา วงศ์ช่างหล่อ	๒๐๐ บาท	คุณอารยา คำพราว	๒๐๐ บาท
คุณอำภา เกามณี	๒๐๐ บาท	คุณอิสระชา สู่พานิช	๒๐๐ บาท
คุณเอกชัย สฤษฏ์ชัยกุล	๒๐๐ บาท	ดต.สุทัศน์ ตากะชาติ	๒๐๐ บาท
ทพญ.จิดอารีย์ รอดสุทธิ	๒๐๐ บาท	คุณทิพย์ภาภรณ์	๒๐๐ บาท
คุณเศรษฐ์ ศุภาพันธานนท์	๒๐๐ บาท	คุณไพลิน เลิศเสรี	๒๐๐ บาท
คุณวิภา เฉลิมวงศ์เสนีย์	๒๐๐ บาท	คุณศุจิราดา ปัญญาวิภูษณ์	๒๐๐ บาท
คุณสกุนา วิจิตรศรี และครอบครัว	๒๐๐ บาท	คุณสุกัญญา บุษวณากุล	๒๐๐ บาท
คุณฉัฐมดี เมฆเมืองทอง	๒๐๐ บาท	คุณฐิมา เสตวรรณา	๒๐๐ บาท
คุณนวพร เตชะนากร	๒๐๐ บาท	แม่ชีช่วง สุขลิ้ม	๒๐๐ บาท
แม่ชีพเยาว์ บรรดาศักดิ์	๒๐๐ บาท	แม่ชียม จำปาสาน	๒๐๐ บาท
แม่ชีรุ่งนภา รุ่งนิตยาธร	๒๐๐ บาท	แม่ชีลำจวน อดิเรก	๒๐๐ บาท
แม่ชีลำจวน อดิเรก	๒๐๐ บาท	แม่ชีสีลประยูร ดวงสกุล	๒๐๐ บาท
แม่ชีอุไรรักษ์ หงส์สายพิณ	๒๐๐ บาท	ท่านที่ไม่ประสงค์ออกนาม	๒๐๐ บาท
ท่านที่ไม่ประสงค์ออกนาม	๒๐๐ บาท	ท่านที่ไม่ประสงค์ออนาม	๒๐๐ บาท
รศ. ดร. นงนุช กุลบุญ และครอบครัว	๒๐๐ บาท	รศ. ดร. ปฐมพงศ์ ทินบรรเจิดฤทธิ์	๒๐๐ บาท
คุณอรนุช อารีย์นงคา	๒๐๐ บาท	ร.ต.หญิง พิชญ์สินี สัจวาภิบาลธรรม	๒๐๐ บาท
คุณบดินทร์ภัทร สายบุตร	๒๐๐ บาท	คุณพีรยุทธ์ เหลือวนิชกุล	๒๐๐ บาท
คุณวิกรม สมคิด	๒๐๐ บาท	คุณสุชี ตั้งศักดิ์สถิต	๒๐๐ บาท
ผศ. กาญจนา จิตต์วัฒน	๒๐๐ บาท	พระคมสันต์ ชนธมฺโม	๒๐๐ บาท
พระธนันต์ ชยานนฺโท	๒๐๐ บาท	พระปิยรัตน	๒๐๐ บาท
พระพิจิตร ธมฺมวิจิตฺโต	๒๐๐ บาท	พระมหาจวน จิตฺตสโภ	๒๐๐ บาท
พระมหาจักกรี ฐานวโร	๒๐๐ บาท	พระมหาชาญรงค์ ปภาสโร	๒๐๐ บาท
พระมหาชารินทร์ อาทิตวโร	๒๐๐ บาท	พระมหานันทวิทย์ ธีรภทฺโท	๒๐๐ บาท
พระมหาพรสวรรค์ กิตฺติวโร	๒๐๐ บาท	พระมหาวิชัย ยติชโย	๒๐๐ บาท
พระมหาสมชาย ชินทตฺโต	๒๐๐ บาท	พระวิเชียร ธมฺมทินฺโน	๒๐๐ บาท
พระศุภชัย ปริชาโน	๒๐๐ บาท	สามเณรคุณากร ประจันบัว	๒๐๐ บาท
แม่ชีอธิรญา จริงวาจา	๒๐๐ บาท	แม่ชีอัสรา พิจราณ์	๒๐๐ บาท
คุณจินต์ เสฐจินดนิน	๒๐๐ บาท	คุณกฤษนันท์ มะลิทอง	๒๐๐ บาท

/02/2566

สามเณรคุณากร ประจันบัว	๒๐๐ บาท	คุณสุณี มณีรัตน์ และครอบครัว	๒๐๐ บาท
หม่องเมียนโส่ย	๒๐๐ บาท	คุณดาราพร สรสิทธิ์ และคณะ	๑๙๙ บาท
คุณจันทิมา บุญเลิศ	๑๖๐ บาท	คุณณภัทรเลิศ สุริยกมลจินดา	๑๖๐ บาท
คุณผ่องศรี - นาวอากาศโท จันทร์ผล นัดกลิ่น	๑๖๐ บาท	คุณเผ่าสิงห์ เนืองจำนง	๑๖๐ บาท
คุณพชรพล ดีอามาตย์	๑๖๐ บาท	คุณพรพงศ์ คงหุ่น	๑๖๐ บาท
คุณแม่จเยียง แซ่ตั้ง	๑๖๐ บาท	คุณยุวนันท์ ธีรพจนี - คุณพลอยชนก เดชะค่าภู	๑๖๐ บาท
คุณสมนึก รักยงค์	๑๖๐ บาท	คุณสรัญ เหลือฤทธิ์	๑๖๐ บาท
คุณสินีนาฏ ทองงาม	๑๖๐ บาท	คุณอำพัน วรชัยคุณาธาร	๑๖๐ บาท
คุณปราณี เหมพงศ์พันธุ์ และครอบครัว	๑๖๐ บาท	คุณเยาว์วัยนาฏ ชินะโชติ	๑๖๐ บาท
คุณอารีย์ อรุณวิจิตรสกุล	๑๖๐ บาท	พระแสวง ยติกโร	๑๖๐ บาท
อุทิศให้พ่อแหวน กมลรัมย์	๑๖๐ บาท	แม่ชีชนิดา วิไลศิริ	๑๕๕ บาท
คุณสุพิณดา รัตนแสงโชติ	๑๕๐ บาท	คุณสุภากร บุญเอื้อ	๑๕๐ บาท
คุณสุวศา ภารตาเดชาดำรง	๑๕๐ บาท	คุณแสงจันทร์ เบญมาศ	๑๕๐ บาท
คุณอธิชัย เพ็ชรพุ่ม	๑๕๐ บาท	คุณอมรณี ลีพหวณิช	๑๕๐ บาท
คุณอาภา ชูษณะทัศนะ	๑๕๐ บาท	คุณเอ็นดู เลิศตระกูล	๑๕๐ บาท
ดร. การนต์เปรมปรีด์ ชิดานนท์	๑๕๐ บาท	ดร. การนต์เปรมปรีด์ ชิดานนท์	๑๕๐ บาท
คุณบุญมา ทำสีดา	๑๕๐ บาท	ผู้ไม่ประสงค์ออกนาม	๑๕๐ บาท
พระทองเพียร ปญฺญาธโร	๑๕๐ บาท	พระปิยะพงศ์ ธมฺมจาโร	๑๕๐ บาท
พระมหาวิษณุ กนฺตาจารี	๑๕๐ บาท	พระมหาพชร อคฺคปญฺโญ	๑๕๐ บาท
คุณณัฏฐทันดา ประกฤติพงศ์	๑๕๐ บาท	คุณครุณี บูรณวัฒน	๑๕๐ บาท
คุณดวงใจ สมุทวานิช	๑๕๐ บาท	คุณนิภา แก้วนพรัตน์	๑๕๐ บาท
คุณบรรสิทธิ์ บรรสารประสิทธิ์	๑๕๐ บาท	คุณบุษมาส หนองหารพิทักษ์	๑๕๐ บาท
คุณเบญจวรรณ ปัญญางาม	๑๕๐ บาท	คุณปุญญานี โสตถิบูรณ์	๑๕๐ บาท
คุณพรรณณี เริ่มตระกูล	๑๕๐ บาท	คุณมัลลิก ขวัญเจริญ	๑๕๐ บาท
คุณยุพดี ทาแก้ว	๑๕๐ บาท	คุณยุวดี ฉัตรแก้ว	๑๕๐ บาท
คุณรุ่งนภา พงศ์สำราญ	๑๕๐ บาท	คุณวาสนา จักรคำยิ่ง	๑๕๐ บาท
คุณสมชาย นวิชไพสิฐ	๑๕๐ บาท	คุณสันทนา ธิติรังสี	๑๕๐ บาท
คุณสันสนีย์ ศิริมงคลพิสิฏฐ์	๑๕๐ บาท	คุณสิริพร ตั้งไพศาลสัมพันธ์	๑๕๐ บาท
ครอบครัวรุ่งโรจน์วงศ์	๑๕๐ บาท	คุณขวัญกล้า นุชนารถ	๑๕๐ บาท
คุณกนกวรรณ ลิยะวรากุล	๑๕๐ บาท	คุณจันทนา วรรณกูล	๑๕๐ บาท
คุณจิตตลักษณ์ รัตนแสงศรี	๑๕๐ บาท	ร้านขายหมู่ย่าง ซอยลาดพร้าว	๑๕๐ บาท
วัดพระธาตุศรีจอมทองวรวิหาร จ.เชียงใหม่	๑๕๐ บาท	คุณยุพาพร จันทร์เกษม	๑๔๕ บาท
คุณรุจยา บุณยทุมานนท์	๑๔๕ บาท	คุณจรรยา อิทธิไมยยะ	๑๔๕ บาท
คุณจรัสศรี เหล่าติยะ	๑๔๕ บาท	คุณจินนา ตัณศราวิพุธ	๑๔๕ บาท
คุณจิราพร เกียรติกุล	๑๔๕ บาท	คุณฐิฐา อนันรัตน	๑๔๕ บาท
คุณทิพภาภรณ์ อุณหเลขกะ	๑๔๕ บาท	คุณธนปริยา นาคนิมิตรุ่ง	๑๔๕ บาท
คุณธีรา สนองนุกูล	๑๔๕ บาท	คุณปนัดดา ชวลิตรกุล	๑๔๕ บาท
คุณนันทพร ธนะเพิ่มพูน	๑๔๕ บาท	คุณปารณีย์ กิจขจรกุลภัทร	๑๔๕ บาท
คุณไพเราะ บุญญทิม	๑๔๕ บาท	คุณปิยนิรันดร์ สุขจันทร์	๑๔๕ บาท
คุณไพศาล โมเอม	๑๔๕ บาท	คุณเกษมศรี อนัมบุตร	๑๔๕ บาท
คุณรัศมิ์ชญา เมธาวิทย์	๑๔๕ บาท	คุณศรินันท์ ศรัณยวนิชย์	๑๔๕ บาท
คุณสัดยาวดี - คุณวันโชติ ประกอบวิทย์	๑๔๕ บาท	คุณลักษณา แก้วกมล	๑๔๕ บาท
คุณสุพร ติรวัฒน์ และครอบครัว	๑๔๕ บาท	คุณอุไรวรรณ ไพศาลโรจน์รักษ์	๑๔๕ บาท
คุณชวลิตร - คุณพรรณี - คุณณัฐวัฒน์ - คุณณัฐชยา สุนทรสุข	๑๔๕ บาท	คุณสิริวุฒิ ทิพานพิณ	๑๔๕ บาท
พ.ต.ท.หญิง ธรรมาภรณ์ ธนวัฒน์วงศธร	๑๔๕ บาท	พระเนรมิต ฐานจารี	๑๔๕ บาท
แม่ชีนิศารัตน์ (สัมพันธ์ศักดิ์)	๑๔๕ บาท	ไม่ประสงค์ออกนาม	๑๔๕ บาท
ร.ต.หญิง ลัดดา เอี่ยมโอทาน	๑๔๕ บาท	คุณวันชัย ว่องไชกุล	๑๔๕ บาท
คุณวารุณี เจริญสิทธิ์	๑๔๕ บาท	คุณวิมล เสียงใส	๑๔๕ บาท
คุณวิริยา วรวิทย์สัตถญาณ	๑๔๕ บาท	คุณวีระยุทธ ทองถอนฟุ่ม	๑๔๕ บาท

หมดอายุ 23/02/2566

คุณศรีสุมาลย์ บุณยทุมานนท์	๑๔๕ บาท	คุณสนิท - คุณปรีดา สร้อยประสงค์	๑๔๕ บาท
คุณสมเกียรติ - คุณชนัดดา พิพัฒน์บวรกุล	๑๔๕ บาท	คุณสมโภชน์ ศิริวัฒนชัยพร	๑๔๕ บาท
คุณสมุน อัศวชัยอุดม	๑๔๕ บาท	คุณสิริพร ตั้งไพศาลสัมพันธ์	๑๔๕ บาท
คุณสุภาวรรณ พอลี	๑๔๕ บาท	คุณสุภาณี ตระกูลวสุนาถ	๑๔๕ บาท
คุณสุรีย์ ประดิษฐ์สุวรรณ	๑๔๕ บาท	คุณสุลักษณา สุขประเสริฐ	๑๔๕ บาท
คุณสุวรรณี คงสุข	๑๔๕ บาท	คุณแสงจารี อนัตตลาโภชัย	๑๔๕ บาท
คุณอมรรัตน์ แซ่เตียว	๑๔๕ บาท	ด.ญ. จันทิมา สมคิด และ ด.ญ. จันทร์มณี สมคิด	๑๔๕ บาท
คุณวชิราภรณ์ วัดมนกูล	๑๔๕ บาท	คุณมนัส รอดเทศ	๑๔๐ บาท
พระพุทธรักษา พุทธสุทฺธิสกฺโก	๑๔๐ บาท	คุณเกษม ดุษฎีประเสริฐ	๑๒๐ บาท
คุณเกษรา วณิชพันธุ์	๑๒๐ บาท	คุณบุญยศักดิ์ สิริปรกรณ์	๑๒๐ บาท
แม่ชีเพ็ง เพชรไทย	๑๒๐ บาท	คุณมยุรี เจริญ	๑๐๕ บาท
คุณกานดา เลิศเสรี	๑๐๐ บาท	คุณการุญ อินทรภักดี	๑๐๐ บาท
คุณกิตติพันธ์ เชาวลิต	๑๐๐ บาท	คุณกิมเล้า อินสว่าง	๑๐๐ บาท
คุณกิมเฮ็ง อินสว่าง	๑๐๐ บาท	คุณกุล คงสิลา	๑๐๐ บาท
คุณกุลชลี เฮงเจริญรุ่งเรือง	๑๐๐ บาท	คุณเกษมสันต์ สุวดี	๑๐๐ บาท
คุณเกษมสันต์ สุวดี	๑๐๐ บาท	คุณคำพอง บุตรโคตร	๑๐๐ บาท
คุณจรรยา ธีรพิทยานนท์	๑๐๐ บาท	คุณจันทร์ทิพย์ สุขะจาติ	๑๐๐ บาท
คุณจันทร์สินธิ์ แห่งปัจจัยการ	๑๐๐ บาท	คุณจันทรา เกษรา	๑๐๐ บาท
คุณจิตรภาณ บุษราคม	๑๐๐ บาท	คุณจิตราณี เสียงใส - คุณจิราพร จันทวรรณ	๑๐๐ บาท
คุณจินตนา บุตรธรรม	๑๐๐ บาท	Mr. Brayan Bwa	๑๐๐ บาท
คุณสวรรค์ปพร	๑๐๐ บาท	คุณอนันต์ เลิศตระกูล	๑๐๐ บาท
ครอบครัวอัครเดชานนท์	๑๐๐ บาท	ครอบครัวจินตนาสมบัติ และญาติมิตร	๑๐๐ บาท
ครอบครัวรักษาพล	๑๐๐ บาท	ครอบครัววินิจเจริญศรี	๑๐๐ บาท
ครอบครัวนกอยู่	๑๐๐ บาท	คุณกนกวรรณ สุวรรณวิทย์ และคุณแม่	๑๐๐ บาท
คุณกนกวรรณ โลห์สุวรรณ	๑๐๐ บาท	คุณกันตักนิษฎ์ จงยิ่งยศ	๑๐๐ บาท
คุณทองหยิบ คุมพล	๑๐๐ บาท	คุณทองหยิบ อุมพล	๑๐๐ บาท
คุณทองหยิบ คุมพล	๑๐๐ บาท	คุณทัศพร มหาจันทร์	๑๐๐ บาท
คุณทัศมา ขันทีมา	๑๐๐ บาท	คุณทิพย์หรรษา สุธรรมบาล	๑๐๐ บาท
คุณธนมนต์ ทะสะ	๑๐๐ บาท	คุณธนันท์ ประเสริฐสิน	๑๐๐ บาท
คุณธนันท์ มีผลกิจ จารุกร	๑๐๐ บาท	คุณธรรมวลี ศรีแช่ม	๑๐๐ บาท
คุณธรรมสงฆ์ ป่ายอ่อน	๑๐๐ บาท	คุณธาดา สิงหนาท	๑๐๐ บาท
คุณธิติรัตน์ พลยศ และครอบครัว	๑๐๐ บาท	คุณธีรวุฒิ - ภารดี	๑๐๐ บาท
คุณธีระวัฒน์ มารมย์	๑๐๐ บาท	คุณธีรา สนองนุกูล	๑๐๐ บาท
คุณนพวรรณ ปล้องมาก	๑๐๐ บาท	คุณนพรัตน์ ทองทับ	๑๐๐ บาท
คุณชะม้อย คุมพล และครอบครัว	๑๐๐ บาท	คุณชาลิสา ตะกรุดงาม	๑๐๐ บาท
คุณชุติมา นุตเดชเดชานันท์	๑๐๐ บาท	คุณชุติมา ปรีชา	๑๐๐ บาท
คุณชูศรี เมืองศิริ	๑๐๐ บาท	คุณเชาวเนตร เทพวัลย์	๑๐๐ บาท
คุณฐิตาพร ทิพย์ไสยสน์	๑๐๐ บาท	คุณฐิติภัทร จันทร์น้ำทิพย์ และครอบครัว	๑๐๐ บาท
คุณณรงค์ ชันดีศรีไพบูลย์	๑๐๐ บาท	คุณดวงพร คุณเล็กสม	๑๐๐ บาท
คุณดาราวรรณ มีศรี	๑๐๐ บาท	คุณดริยาภรณ์ สุวรพงษ์	๑๐๐ บาท
คุณแต่งอ่อน กับรัมย์	๑๐๐ บาท	คุณถวิน เอี่ยมนาหล	๑๐๐ บาท
คุณประเทือง จรัสวัฒน์	๑๐๐ บาท	คุณประเทือง จรัสวัฒน์	๑๐๐ บาท
คุณประพิม ดังคายะ	๑๐๐ บาท	คุณประภัสสรา วิริธนาพร	๑๐๐ บาท
คุณประยูร วัดเขียว	๑๐๐ บาท	คุณประสุต ต้นเจริญ	๑๐๐ บาท
คุณประหยัด พุ่มชาวสวน	๑๐๐ บาท	คุณประหยัด พุ่มชาวสวน	๑๐๐ บาท
คุณประหยัด พุ่มชาวสวน	๑๐๐ บาท	คุณปราณี ตระกูล	๑๐๐ บาท
คุณปราณี บุญฤทธิ์พงศ์	๑๐๐ บาท	คุณปัทมา ม่วงศรี	๑๐๐ บาท
คุณเปี่ยม บุรีรักษา	๑๐๐ บาท	คุณพงศ์ลดา รักษาชันธ์	๑๐๐ บาท
คุณพงษ์พัฒน์ สันวาขจร	๑๐๐ บาท	คุณพจนา วาณิชย์เสนี	๑๐๐ บาท

/2566

คุณพรรณนิภา คำพหรม	๑๐๐ บาท	คุณพวงพันธ์ มิ่งมีชัย	๑๐๐ บาท
คุณพัสพงศ์ เมืองมหา	๑๐๐ บาท	คุณชวนชม หงส์สิงห์	๑๐๐ บาท
คุณชวัลลักษณ์ สรรพกิจจำนง	๑๐๐ บาท	คุณพัทธวรรณ กลานนท์	๑๐๐ บาท
คุณนันทวรรณ เจริญจิตต์	๑๐๐ บาท	คุณจูรี่ แสนสี	๑๐๐ บาท
คุณชนยาภัทร ศรีบุญเรือนไชย	๑๐๐ บาท	คุณนิสา เคาวางกูร	๑๐๐ บาท
คุณเนาว์ นรญาณ	๑๐๐ บาท	คุณบรรจบ ป้าพิมพา	๑๐๐ บาท
คุณบังอร พัฒนาปัญญาสัตย์	๑๐๐ บาท	คุณบุญเจือ ชนะจิตต์	๑๐๐ บาท
คุณบุญช่วย สดาพาสุข	๑๐๐ บาท	คุณบุญธรรม ทองบุรอด และครอบครัว	๑๐๐ บาท
คุณบุญมี จินต์แสง	๑๐๐ บาท	คุณบุญลือ สุทธิพล	๑๐๐ บาท
คุณบุษบา วศินาภินันท์	๑๐๐ บาท	คุณบุษบา รัตนสาร	๑๐๐ บาท
คุณปฐม ฐิติวโรดม	๑๐๐ บาท	คุณปฐวี บุญล้น	๑๐๐ บาท
คุณประณต - คุณศุภฤกษ์ เทียมปาน	๑๐๐ บาท	คุณประทานพร กานตร์เจริญ	๑๐๐ บาท
คุณประเทือง จรัสวัฒน์	๑๐๐ บาท	คุณภัทรพงษ์ นาคมิมิตรรุ่ง	๑๐๐ บาท
คุณภาวินี รอดม่วง	๑๐๐ บาท	คุณนวลระหงส์ ตู้ทอง	๑๐๐ บาท
คุณภูกิจ สิริธนวัต	๑๐๐ บาท	คุณยุรี ธุระหาย	๑๐๐ บาท
คุณมงคล วินิจเจริญศรี	๑๐๐ บาท	คุณมณฑนา เกตุแก้ว	๑๐๐ บาท
คุณมัณฑนา ศิวะกุลราช	๑๐๐ บาท	คุณมาณุชา ตวิษาธิตยา	๑๐๐ บาท
คุณมารศรี เวชสาร	๑๐๐ บาท	คุณมาลี บุญหมั่น	๑๐๐ บาท
คุณแม่จูเฮียง แซ่ตั้ง	๑๐๐ บาท	คุณแม่ไช้เฮียง แซ่โป่ว	๑๐๐ บาท
คุณแม่ทอง สะสมรา	๑๐๐ บาท	คุณแม่สำรวย อินสว่าง	๑๐๐ บาท
คุณแม่แสงแก้ว ประคองเก็บ	๑๐๐ บาท	คุณแม่ออ วัดภัททันตะ ชลบุรี	๑๐๐ บาท
คุณยงยุทธ ตั้งวงศ์ตระกูล	๑๐๐ บาท	คุณยุพา วัยนิพิฐษ์	๑๐๐ บาท
คุณรัชนี จิยะมายา	๑๐๐ บาท	คุณยุวา วัชรโรมล	๑๐๐ บาท
คุณพิดา อบแพทย์	๑๐๐ บาท	คุณสน ประสาทชัย	๑๐๐ บาท
คุณสนธยา วัยนิพิฐษ์ และครอบครัว	๑๐๐ บาท	คุณศิริพจน์ ทรงวิศิษฏ์	๑๐๐ บาท
คุณศิริพรรณ วงศ์สวรรค์	๑๐๐ บาท	คุณศรีอารี - คุณวีระ ประดิษฐศิลป์	๑๐๐ บาท
คุณศรีนาถ โกเจริญ	๑๐๐ บาท	คุณพินิจดา ศรีระวงศ์	๑๐๐ บาท
คุณพิภพ ปิยะวิเศษพัฒน์	๑๐๐ บาท	คุณพิมพ์สุภา มาประชา	๑๐๐ บาท
คุณพิมพา สิณโสมนัส	๑๐๐ บาท	คุณพิมลดา ชัยมงคชสถิต	๑๐๐ บาท
คุณพูลสุข ติณเวส	๑๐๐ บาท	คุณพูลสุข ติณเวส	๑๐๐ บาท
คุณเพชรรัตน์ บุญเงิน	๑๐๐ บาท	คุณเพ็ญ พันธุ์ไพร	๑๐๐ บาท
คุณเพ็ญสินี ต้วงขำ	๑๐๐ บาท	คุณไพพรรณี ละอองพานิช	๑๐๐ บาท
คุณไพรงาม พันธุ์วิชัย	๑๐๐ บาท	คุณวรศาสตร์ ตั้งตุลานนท์	๑๐๐ บาท
คุณวลัยพรรณ วัฒนชลทิศ	๑๐๐ บาท	คุณวสันต์ สันติธารา	๑๐๐ บาท
คุณวัจนา บวรธรรจักร	๑๐๐ บาท	คุณวัจนา บวรธรรมภัทร	๑๐๐ บาท
คุณวัจนา พีระพูล	๑๐๐ บาท	คุณวัชรพร ผลดี	๑๐๐ บาท
คุณวัชระ พรสมบูรณ์สิริ	๑๐๐ บาท	คุณวาลินี ปริยะเวที	๑๐๐ บาท
คุณวิบูลย์ วัยนิพิฐพงษ์	๑๐๐ บาท	คุณวิภา สุขกลัด	๑๐๐ บาท
คุณวิภาวดี ธีระวัฒนานันท์	๑๐๐ บาท	คุณวิรุฬ อรุณนิธิ	๑๐๐ บาท
คุณวิไล ณ นคร	๑๐๐ บาท	คุณพิทยา ชอบอนุณสิทธิ	๑๐๐ บาท
คุณวิไล เอี่ยมแม้น	๑๐๐ บาท	คุณสมใจ ใจอารีย์	๑๐๐ บาท
คุณพิชญา แสนเดช	๑๐๐ บาท	คุณพิชามญช์ พิทักษ์เกียรติกุล	๑๐๐ บาท
คุณรัศมี หงส์วัฒน์	๑๐๐ บาท	คุณรุ่งฤทัย ปัญญาใส	๑๐๐ บาท
คุณเรวดี สิมะวัฒนะ และครอบครัว	๑๐๐ บาท	คุณล้วน - คุณสมหวัง กลิ่นประทุม	๑๐๐ บาท
คุณลัดดา ตันศรีชล	๑๐๐ บาท	คุณลำยอง ปั่นแก้ว	๑๐๐ บาท
คุณวงศ์ วุฒิ โอทยากุล	๑๐๐ บาท	คุณวงศกร อินทรเทพ	๑๐๐ บาท
คุณวนิดา เลิศวิจิตรธนา	๑๐๐ บาท	คุณวรรณา ทรงสมบัติชัย	๑๐๐ บาท
คุณวรรณา แทนประสาน	๑๐๐ บาท	คุณวรัตน์ พิพัฒฐากร	๑๐๐ บาท
คุณวรวุฒิ เลิศขวัญแก้ว	๑๐๐ บาท	คุณวรวุฒิ วัชราทิตร	๑๐๐ บาท

คุณสิริพร ตั้งไพศาลสัมพันธ์	๑๐๐ บาท	คุณสิริลักษณ์ พ่องเจริญ	๑๐๐ บาท
คุณสุขาวดี เคนข้าว	๑๐๐ บาท	คุณสุจิตต์นภา แซ่ชื่น	๑๐๐ บาท
คุณสุจิรา ผลผลาการ	๑๐๐ บาท	คุณสุชาดา เกือกรัมย์	๑๐๐ บาท
คุณสุดัย รอดเกษี	๑๐๐ บาท	คุณสุพรรณ เริ่มตระกูล	๑๐๐ บาท
คุณสุพิชย์ พาณิชกุล	๑๐๐ บาท	คุณสุภรัก ศรหล้า	๑๐๐ บาท
คุณสุภรัก ศรีหล้า	๑๐๐ บาท	คุณสุภาณี ตระกลวสุนาถ	๑๐๐ บาท
คุณสุภาพร ปัดโด	๑๐๐ บาท	คุณสุภาพร ปัดโด	๑๐๐ บาท
คุณสุภาพร ปัดโด	๑๐๐ บาท	คุณสุภามาส โพธิ์ทอง	๑๐๐ บาท
คุณสุภาวดี บริกุล และครอบครัว	๑๐๐ บาท	คุณสุภาวดี ประจัญบาน	๑๐๐ บาท
คุณสุรีย์ ชนะโสภิคานนท์	๑๐๐ บาท	คุณสุวดี ปรัชญาพุจน์	๑๐๐ บาท
คุณรัตนา เดชามหาชัย	๑๐๐ บาท	คุณรัตนา บุญมั่น	๑๐๐ บาท
คุณสุวรรณี เลื่องยศลือชากุล	๑๐๐ บาท	คุณสุวรรณี เพ็งทอง	๑๐๐ บาท
คุณสมเดี่ยว โตประเสริฐ	๑๐๐ บาท	คุณสมนึก โปร่งจิตร	๑๐๐ บาท
คุณสมร รัฐประสิทธิ์	๑๐๐ บาท	คุณสมวา	๑๐๐ บาท
คุณสมศรี เพชรขาว	๑๐๐ บาท	คุณสมศรี แสงสว่างชัย	๑๐๐ บาท
คุณสมสิริ คงเพ็ชร	๑๐๐ บาท	คุณสมุน อัศวชัยอุดม	๑๐๐ บาท
คุณสวัสดิ์ ลาภวัฒนกิจ และครอบครัว	๑๐๐ บาท	คุณสายหยุด ขวัญทอง	๑๐๐ บาท
คุณสาลี่ นิรามัง	๑๐๐ บาท	คุณสาลี่ งานพิทักษ์	๑๐๐ บาท
คุณอรพิณท์ วิศวางกูร	๑๐๐ บาท	คุณอรุณศรี ภาพันธ์	๑๐๐ บาท
คุณอรุณี เดชพิทักษ์	๑๐๐ บาท	คุณอังคุลี ปัจฉิมมานนท์	๑๐๐ บาท
คุณอัชพร เลิศเบญจรงค์	๑๐๐ บาท	คุณอัมพร ตระลองสุข	๑๐๐ บาท
คุณอัศวกัณฐ์ ศรีคล้าย	๑๐๐ บาท	คุณอารมณ์ อิ่วสวัสดิ์	๑๐๐ บาท
คุณอารมณ์ อิ่วสวัสดิ์	๑๐๐ บาท	คุณอารี	๑๐๐ บาท
คุณอำนวยพร จิตรเจือวงศ์	๑๐๐ บาท	คุณอำนวยพร จิตรเจือวงศ์	๑๐๐ บาท
คุณอิทธิพล แก้วพิลา	๑๐๐ บาท	คุณอินทร์ธิดา กาญจนบุลิก (อมตะโพธิญาณ)	๑๐๐ บาท
คุณอิมเอม พรฐา ร่มพฤกษ์	๑๐๐ บาท	คุณเอกสิทธิ์ จงเจริญนรสุข	๑๐๐ บาท
จ.ส.อ. ณพล ถอดน้อย	๑๐๐ บาท	ด.ช. ภูริ	๑๐๐ บาท
ด.ญ. พนิดนันท์ ปิยะวิเศษพัฒน์	๑๐๐ บาท	ดร. นันทพล โรจนโกศล	๑๐๐ บาท
คุณกมลทิพย์ ไหม่วงศ์ธำรง	๑๐๐ บาท	คุณณิชชา ศิริวัฒนกุล	๑๐๐ บาท
คุณพัชรี นาคพันธ์	๑๐๐ บาท	คุณสมชาย นววิชไพสิฐ	๑๐๐ บาท
คุณสมชาย บุญมี	๑๐๐ บาท	คุณพริดา พลับพลาทอง	๑๐๐ บาท
คุณเสาวณี เดชะเสนีย์	๑๐๐ บาท	คุณแสงพรรณ พันธุ์วิชัย	๑๐๐ บาท
คุณแสงเพชร คำวงศา และครอบครัว	๑๐๐ บาท	คุณโสภณ หวังอรุณโรจน์	๑๐๐ บาท
คุณหงส์นภา ชาน	๑๐๐ บาท	คุณหนูภาส ศิริพัฒนพรทวี	๑๐๐ บาท
คุณหยาดทิพย์ ศุกดิลกลักษณ์	๑๐๐ บาท	คุณอภิชาต แหว้วฒานุกูล	๑๐๐ บาท
คุณอมรรัตน์ รุ่งพิบูลย์	๑๐๐ บาท	คุณอรณิชชา ร่วงลือ	๑๐๐ บาท
คุณอรนันท์ เพ็ญแระดับพร	๑๐๐ บาท	คุณรัตนา จรูญเมธาพันธ์	๑๐๐ บาท
คุณเรขา วันสกุล	๑๐๐ บาท	คุณสม พรมสำสี	๑๐๐ บาท
คุณสมใจ ใจอารีย์	๑๐๐ บาท	คุณวีระพร บุญธรรม และบิดามารดา	๑๐๐ บาท
คุณสาว - คุณสมพร ถึงไชย	๑๐๐ บาท	คุณสมลักษณ์ เจริญจิตรนนท์	๑๐๐ บาท
คุณจันทร์จิรา จันทร์มณี	๑๐๐ บาท	คุณจุฑาทรัพย์ ปรมีศนาภรณ์	๑๐๐ บาท
คุณดารณี ผ่องใส	๑๐๐ บาท	คุณทินกร ชายแก้ว	๑๐๐ บาท
คุณนิรมล นครชัยกุล	๑๐๐ บาท	คุณแพงพันธ์ แก้วนาดี	๑๐๐ บาท
คุณมัลลิกา ขวัญเจริญ	๑๐๐ บาท	คุณวันวาน พ้องงูเหลือม	๑๐๐ บาท
คุณแสงอรุณ วาดิ	๑๐๐ บาท	คุณอมร หิงไธสง	๑๐๐ บาท
คุณอุดมพร คัมภิรานนท์	๑๐๐ บาท	คุณจรัญ หมายเหมือนจิต	๑๐๐ บาท
คุณจิรศักดิ์ รัตนภักดี และครอบครัว	๑๐๐ บาท	คุณทวีชัย ฐานะโชติพันธ์	๑๐๐ บาท
คุณสุวิภา - คุณธนดล เงินนำโชค	๑๐๐ บาท	คุณธนวรรณ เทียมตะวัน	๑๐๐ บาท
คุณปรีชาพัฒน์ โปรีนนท์ และคณะ	๑๐๐ บาท	คุณบุญเรือง พรหมวงศ์	๑๐๐ บาท

พิมพ์ครั้งที่ 25/02/2560

คุณสุวรรณี เจริญธุระยนต์	๑๐๐ บาท	คุณสุวิดา - คุณธนาดล เงินนำโชค	๑๐๐ บาท
คุณวิริยา วรวิทยสัตถญาณ	๑๐๐ บาท	คุณอิสรีย์ ศศิธรโรจนชัย	๑๐๐ บาท
คุณชลลดา กองประเสริฐ	๑๐๐ บาท	คุณณัฐกนกพร แก้วสรีสด	๑๐๐ บาท
คุณถิน นิสันเที๊ยะ	๑๐๐ บาท	คุณทิม นีสันเที๊ยะ	๑๐๐ บาท
คุณทิม นิสันเที๊ยะ	๑๐๐ บาท	คุณนภัทร ไทยกมล	๑๐๐ บาท
คุณน้อย สมจิตร	๑๐๐ บาท	คุณมาลี เหมยาการ	๑๐๐ บาท
คุณเยาวภา จารุสิงห์	๑๐๐ บาท	พระมหาประยุทธ์ ภิรปญฺโญ	๑๐๐ บาท
พระวรรัฒน์ วรวฑฺฒโน	๑๐๐ บาท	พระวิวรรณ	๑๐๐ บาท
พระอาจารย์ นิดินัย อติภทฺโท	๑๐๐ บาท	พระอาจารย์สำรวย สีลสำวโร	๑๐๐ บาท
แม่ชีทองหล่อ รอดแก้ว	๑๐๐ บาท	แม่ชีนวพร	๑๐๐ บาท
แม่ชีนวลจันทร์	๑๐๐ บาท	แม่ชีนิดา วิไลศิริ	๑๐๐ บาท
แม่ชีนิตยา ไชยพาพิมพ์	๑๐๐ บาท	แม่ชีบุญเรือง ปุญปัญญา วัดมหาธาตุ ฯ	๑๐๐ บาท
แม่ชีบุญเสอ	๑๐๐ บาท	แม่ชีปราณี หมึกแดง (โอทอง)	๑๐๐ บาท
แม่ชีผ่องพรรณ แซ่โค้ว	๑๐๐ บาท	แม่ชีพรทวี แซ่ตั้ง	๑๐๐ บาท
แม่ชีแพง รันทริจันทร์	๑๐๐ บาท	แม่ชีศรีจันทร์ ดวงจัน และครอบครัว	๑๐๐ บาท
แม่ชีสาลี อารักขา	๑๐๐ บาท	แม่ชีสำรวย อินสว่าง	๑๐๐ บาท
แม่ชีสุชาดา แสงทอง	๑๐๐ บาท	แม่ชีอรัญญา จันทร์พันธ์	๑๐๐ บาท
ร.ต.หญิง ลัดดา เอี่ยมโอทาน	๑๐๐ บาท	ร้อยตรี ฟัก จัมจุ	๑๐๐ บาท
คุณละมัย เจนจบ และครอบครัว	๑๐๐ บาท	คุณวริสรัญญา แสนสุริวงศ์	๑๐๐ บาท
สามเณรณภัทร ทองประเสริฐ	๑๐๐ บาท	คุณอัญชัญ แซ่โง้ว	๑๐๐ บาท
คุณยุพิณ ชิติศักดิ์ดานนท์	๑๐๐ บาท	คุณศรีรัตน์ พ้องงูเหลือม	๑๐๐ บาท
คุณสาคร ธระที	๑๐๐ บาท	คุณอัณณพ ตั้งศักดิ์สถิต	๑๐๐ บาท
นาวาโทหญิง สุริสา เดชขำ	๑๐๐ บาท	บจก.ทวีโพรเกรสโปรดักส์	๑๐๐ บาท
พญ. พวงน้อย ณ สงขลา	๑๐๐ บาท	พระแฉล้ม อาคากโร	๑๐๐ บาท
พระบุญวัฒน์ ปุญฺญาวฑฺฒโน	๑๐๐ บาท	พระปราโมทย์ ธมฺมทีโป	๑๐๐ บาท
คุณพรชัย ตั้งวิกยัมภ์	๑๐๐ บาท	อาจารย์อาบจิต แก้วจรัส	๑๐๐ บาท
คุณไพโรจน์ ดรีนิตย์	๑๐๐ บาท	คุณจิตราพันธ์ รักษาขันธ์	๑๐๐ บาท
คุณอัมรินทร์ นวะสิมัยนาม	๙๕ บาท	คุณทิม นีสันเที๊ยะ	๘๐ บาท
คุณอำภา คำนวณดา	๖๐ บาท	คุณอัฏพร ศิริธีรานนท์	๕๕ บาท
คุณจันทร์ศรี จุกจันทร์	๕๐ บาท	คุณแดงไทย ตะกรุดงาม และคุณจันทร์	๕๐ บาท
คุณพูลสุข ดิณเวส	๕๐ บาท	คุณสุวรรณา กิติวัฒนากูล	๕๐ บาท
คุณแสงพรรณ พันธุ์ชัย	๕๐ บาท	คุณอัฏปพร ศิริธีรานนท์	๕๐ บาท
แม่ชีนิศารัตน์	๕๐ บาท	ท่านที่ไม่ประสงค์ออกนาม	๕๐ บาท
นางวัลลภา เทิด	๕๐ บาท	คุณอรณิช ฉายะประกูล	๕๐ บาท
คุณณัฐธีร์ ศิริกมลพัฒน์	๔๐ บาท	คุณนิทราพรรณ แดงสกุล	๔๐ บาท
คุณไพศาล คาเร	๔๐ บาท	คุณสุวรรณา เอกวิลัย	๔๐ บาท
คุณบุศรินทร์ ค่ายเพชร	๔๐ บาท	คุณฉัตรชัย กล่ำโกมล	๒๐ บาท
คุณครุณี ศรีวิราช	๒๐ บาท	คุณประเสริฐ ชาลีพล	๒๐ บาท
คุณอัฏฐพร ศิริธีรานนท์	๒๐ บาท	คุณกุลภัสสร บุนนาค	๒๐ บาท
คุณชนิกาญจน์ รามศักดิ์	๒๐ บาท	คุณอรพิณ บุนนาค	๒๐ บาท
คุณอรเนตร บุนนาค	๒๐ บาท	คุณอารีย์ แซ่ง่โง้ย	๒๐ บาท
คุณอัครัฐ จึงตระกูล	๒๐ บาท	คุณมระ สิหลวัตร	๒๐ บาท
คุณโกวิท มณีแก้ว	๑๐ บาท		

คุณธิดิพร หงส์สวรรณกุล คุณปรียา แซ่กัง อัดรูปภาพลีหลวงพ่อพระภัททันตะมอบผู้มาร่วมฟังสวด
ศูนย์ปฏิบัติธรรม เฉลิมราช ๖๐ ปี เชียงใหม่ ในนาม พระครูปลัดประจาก สิริวณฺโณ ถวายหรีดพัดลม

หมายเหตุ : หากพิมพ์รายชื่อผิดหรือตกหล่น ขออภัยมา ณ โอกาสนี้

คำสั่งมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
๔๓๓ ที่ /๒๕๕๔
เรื่อง แต่งตั้งคณะกรรมการจัดงานบำเพ็ญกุศลและงานพระราชทานเพลิงศพ พระภัททันตะ อาสภมหาเถระ ธัมมาจริยะ อัคคมหากัมมัฏฐานาจริยะ

เพื่อให้การจัดงานบำเพ็ญกุศลและงานพระราชทานเพลิงศพ พระภัททันตะ อาสภมหาเถระ ธัมมาจริยะ อัคคมหากัมมัฏฐานาจริยะ อดีตที่ปรึกษาอธิการบดีฝ่ายวิปัสสนาธุระสังกัดวัดมหาธาตุยุวราชรังสฤษฎ์ ดำเนินไปด้วยความเรียบร้อย ถูกต้องตามพิธีการและสมเกียรติ และบรรลุวัตถุผลตามวัตถุประสงค์ของมหาวิทยาลัย

อาศัยอำนาจตามความในมาตรา ๑๙ (๑๓) แห่งพระราชบัญญัติมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พ.ศ. ๒๕๔๐ จึงแต่งตั้งให้ผู้มีรายนามดังต่อไปนี้ เป็นคณะกรรมการจัดงานบำเพ็ญกุศลและงานพระราชทานเพลิงศพ พระภัททันตะ อาสภมหาเถระ ธัมมาจริยะ อัคคมหากัมมัฏฐานาจริยะ ประกอบด้วย

คณะที่ปรึกษา

สมเด็พระพุฒาจารย์
พระพรหมเวที
พระวิสุทธิวงศาจารย์
พระธรรมกิตติโสภณ
พระธรรมสิทธาจารย์
พระธรรมราชานุวัตร
พระธรรมคุณาภรณ์
พระธรรมเสนานุวัตร
พระธรรมรัตนากร
พระเทพญาณเวที
พระเทพรัตนสุธี
พระเทพวิสุทธิคุณ
พระเทพรัตนมุนี
พระเทพวิมลโมลี
พระเทพญาณมุนี
พระเทพคุณาธาร
พระราชปริยัติสุธี
พระราชรัตนวิมล
พระราชวชิราภรณ์
พระราชสิทธิเวที
พระราชปัญญามุนี
พระราชธีราจารย์
พระราชปริยัติเมธี
พระราชญาณวิสิฐ
พระราชสุตาลังการ

สมเด็จพระมหารัชมังคลาจารย์
พระพรหมโมลี
พระพรหมจริยาจารย์
พระธรรมวงศาจารย์
พระธรรมปริยัติโมลี
พระธรรมรัตนวิสุทธิ์
พระธรรมปริยัติเวที
พระธรรมโมลี
พระเทพปัญญาสุธี
พระเทพสิทธินายก
พระเทพกิตติมุนี
พระเทพวีราภรณ์
พระเทพพิพัฒนาภรณ์
พระเทพเมธี
พระเทพสารคามมุนี
พระราชรัตนเมธี
พระราชปัญญาสุธี
พระราชสุทธิโสภณ
พระราชวิสุทธาภรณ์
พระราชนันทมุนี
พระราชประสิทธิคุณ
พระราชรัตนวราภรณ์
พระราชรณังคมุนี
พระราชวิริยสุนทร
พระราชวิสุทธิเมธี

สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์
พระพรหมคุณาภรณ์
พระวิสุทธาธิบดี
พระธรรมวิมลโมลี
พระธรรมวิสุทธาจารย์
พระธรรมปัญญาภรณ์
พระธรรมมังคลาจารย์
พระธรรมรัตนดิลก
พระเทพมงคลรังสี
พระเทพสิทธิเวที
พระเทพคุณาภรณ์
พระเทพวิสุทธาภรณ์
พระเทพสุธี
พระเทพวรเวที
พระเทพสิริโสภณ
พระเทพโกศล
พระราชธรรมเมธี
พระราชวิมลมุนี
พระราชวชิรโมลี
พระราชรัตนมุนี
พระราชสารโสภณ
พระราชสิริชัยมุนี
พระราชวิสุทธิมงคล
พระราชวิมลโมลี
พระราชวชิรดิลก

พระมหาโพธิวงศาจารย์
พระพรหมสุธี
พระธรรมกิตติวงศ์
พระธรรมมหาวีรานุวัตร
พระธรรมวรนายก
พระธรรมสิงหบุราจารย์
พระธรรมสิทธินายก
พระธรรมสิทธิมงคล
พระเทพวิสุทธิเมธี
พระเทพมหาเจติยาจารย์
พระเทพปริยัติเมธี
พระเทพสมุทรโมลี
พระเทพสิทธาจารย์ วิ.
พระเทพสิทธิโกศล
พระเทพวิริยาภรณ์
พระราชพิพัฒน์โกศล
พระราชธรรมมุนี
พระราชสิทธิมงคล
พระราชสุธรรมาภรณ์
พระราชสุวรรณมุนี
พระราชวรนายก
พระราชธีราภรณ์
พระราชวิริยาภรณ์
พระราชวรเวที
นายสมชาย วงศ์สวัสดิ์

03/02/2566

ศ. นพ. เกษม วัฒนชัย
นายปรีชา วัชราภัย
นายวุฒิพันธุ์ วิชัยรัตน์
พล.อ. เสรี พุกกะมาน
ศ. เกียรติคุณพริ้มเพรา ดิษยวณิช
ดร. สุดาวรรณ เตชะไกรศรี
นายปล โชติษฐยางกูร
รศ. ดร. บุณย์ นิลเกษ
รศ. ดร. จินดา จันทร์แก้ว
นายอรรณพ อุบลแย้ม
ดร. มนูญ มุกข์ประดิษฐ์
พล.ต.ท. จำรัส จันทรขจร
รศ. ดร. ชาย โพธิสิตา

นายทวี หนุนภักดี
ดร. สุเมธ แย้มนุ่น
นายสด แดงเอียด
ดร. รัชนีพร พุกกะมาน
ศ. เกียรติคุณจำรูญ ยาสมุทร
ศ. พิเศษอดิศักดิ์ ทองบุญ
ศ. พิเศษเสฐียรพงษ์ วรรณปก
รศ. อุดม บัวศรี
ผศ. ดร. จิรพัฒน์ ประพันธวิทยา
รศ. ดร. วิชัย วงษ์ใหญ่
นายชำนาญ นิศารัตน์
นายมนัส เพียงลำเจียก
รศ. ชารี มณีศรี

นายชูศักดิ์ ศิรินิล
นายอำรุง จันทวานิช
ศ. พิเศษจำนงค์ ทองประเสริฐ
นายวิรัช สุวรรณนภาศรี
นางกาญจนา สุวรรณนภาศรี
นายสิริ เพ็ชรไชย
รศ. ชูศักดิ์ ทิพย์เกษร
ผศ. สุบรรณ จันทบุตร
นพ. รัศมี วรรณิสสร
รศ. ดร. ไทย ทิพย์สุวรรณกุล
ดร. อดิศร เพียงเกษ
ผศ. ดร. สังวร พรมเสน

U Aung thien and Madam
ดร. จรวยพร ธรณินทร์
ศ. พิเศษจำลอง สารพัดนึก
ศ. เกียรติคุณจำลอง ดิษยวณิช
ดร. ศักดิ์ชัย เตชะไกรศรี
นายสนั่น ไชยานุกูล
รศ. บุญเรือง อินทวรันต์
ผศ. บูรณ์ เกตุทัสสา
คุณหญิงสมปอง วรรณิสสร
นายพุธทรัพย์ มณีศรี
ร.ท. ดร. กุเทพ ไสกระจ่าง
ผศ. บุญมี แท่นแก้ว

คณะกรรมการอำนวยการ

พระธรรมสุธี — ประธานกรรมการ

รองประธานกรรมการ

พระธรรมโกศาจารย์
พระราชวิสุทธิโมลี
พระสุธีวรญาณ
พระเทพกิตติโมลี
พระราชสิทธิมุนี
พระวิสุทธิภัทรธาดา
พระเทพปริยัติสุธี
พระราชภาวนาวิมล
พระราชรัตนรังษี
พระญาณสมโพธิ

กรรมการ

พระเทพปริยัติ
พระราชธรรมาลังการ
พระอุดมธรรมคณี
พระปริยัติกิจวิธาน
พระสุธรรมมุนี
พระครูคัมภีร์ปัญญาวิกรม
พระครูโสภิตธรรมานุศาสก์
พระครูสารกิจโกศล
พระครูสิริสุดาภรณ์
พระครูปริยัติภัทรคุณ
พระครูปลัดสัมพิพัฒนธุดาจารย์
พระครูปลัดพรหมเรศ โชติวโร
พระครูโสภณพุทธิศาสตร์
พระครูสมุห์เฉวียน กตปุญโญ
พระอมรเมธาจารย์
พระมหาประทีป สญญโม
พระครูอุปถัมภ์สุดคุณ
พระราชสิทธิมุนี
พระเมธีวรญาณ
พระครูปลัดสุวัฒนวชิรคุณ
นายธนาคม บรรเทากุล
พระราชวิริยาภรณ์
พระราชสีมาภรณ์
พระศรีธรรมนาถมุนี
พระศรีธวัชเมธี
พระวิเชียรธรรมคุณาธาร
พระครูสุตกิจบริหาร
พระครูกิตติปัญญารัตน์
พระครูวิสุทธิปริยัติคุณ
พระครูปริมานุรักษ์
พระครูศรีวรพินิจ
พระครูปลัดสุวัฒนสมาธิคุณ
พระครูปลัดมารุต วรมงฺคโล
พระครูใบฎีกาปฐมพจน์ สนฺตจิตฺโต
พระมหาขวัญชัย กิตฺติปาโล
พระมหาจักรพรรณ มหาวีโร
พระมหาไพเราะ ฐิตสีโล
พระมหาบุญธรรม ปญฺญาวฑฺโฒ
กรรมการและเลขานุการ
กรรมการและผู้ช่วยเลขานุการ
กรรมการและผู้ช่วยเลขานุการ
กรรมการและผู้ช่วยเลขานุการ
พระราชธรรมโสภณ
พระราชวรมุนี
พระศรีวิสุทธิโสภณ
พระศรีสกลกิจ
พระสุนทรธรรมธาดา
พระครูภาวนาวิธาน
พระครูสังฆกิจวิสุทธิ์
พระครูโสภณพัฒนานุยุต
พระครูสิริสุดานุยุต
พระครูสิริวีราภรณ์
พระครูปลัดอิทธิพล สุพโล
พระครูปลัดเถรานุวัตร
พระครูสังฆรักษ์สมจิต พุทฺธวิริโย
พระมหาไสว ธีรโสภโณ
พระมหาเทพรัตน์ อริยวโส
พระครูปลัดสิทธิวัฒนมงคล
ผศ. ดร. สุรพล สุยะพรหม
พระสุวิมลธรรมาภรณ์
พระครูวรปัญญาคุณ
พระครูปลัดสุวัฒนจริยคุณ
กรรมการและผู้ช่วยเลขานุการ
กรรมการและผู้ช่วยเลขานุการ
กรรมการและผู้ช่วยเลขานุการ
กรรมการและผู้ช่วยเลขานุการ
พระราชปัญญาภรณ์
พระสุธีธรรมานุวัตร
พระวิมลสุดาภรณ์
พระปริยัติพัชราภรณ์
พระครูวิมลธรรมรังสี
พระครูสรวุฒิพิศิษฏ์
พระครูศรีปริยัตินิเทศก์
พระครูพิพิธสุดาทร
พระครูโฆสิตปริยัตยาภรณ์
พระครูสิริธรรมภาณี
พระครูปลัดนายกวรวัฒน์
พระศรีคัมภีรญาณ
พระมหาประสิทธิ์ สิริปญฺโญ
พระมหาวรรณชัย ชยวณฺโณ
พระมหาวิศิษฐ์ ธีรวโส
พระมหาเจิม สุวโจ
ดร. สุดารัตน์ บรรเทากุล
กรรมการและผู้ช่วยเลขานุการ
กรรมการและผู้ช่วยเลขานุการ
กรรมการและผู้ช่วยเลขานุการ

คณะกรรมการฝ่ายจัดสถานที่และพิธีการ

พระราชวิสุทธิโมลี — ประธานกรรมการ
พระครูปลัดเถรานุวัตร — รองประธานกรรมการ
พระสิริชัยโสภณ — รองประธานกรรมการ
พระครูสรวุฒิพิศิษฏ์ — รองประธานกรรมการ

พิมพ์ครั้งที่ 23/02/2558

กรรมการ

พระครูสังฆกิจวิสุทธิ์	พระครูภาวนาวิหารธรรม	พระครูปลัดสุทีป ปญฺญาปสุโต	พระมหาประสิทธิ์ สิริปญฺโญ
พระมหาพัฒนพงศ์ สิริภทฺโท	พระมหาดนัย เตชธมฺโม	พระสรัญญู วรปญฺโญ	พระธวัชชัย ถาวรธมฺโม
พระมหาดำรงค์ สิริคุตฺโต	พระมหาบุญชู เขมจารี	พระมหาสุกรี สุจิตฺโต	พระมหาสมเกียรติ ยุตฺติโก
พระศิโรดม จนฺโทภาโส	พระมหาภิรัฐกรณ์ อสุมาลี	พล.ต. ทองขาว พ่วงรอดพันธุ์	พล.ต. เฉลิมชัย เสียงใหญ่
พ.อ. พิเศษไชยนาท ญาติฉิมพลี	พ.ท. นิพนธ์ พิมเสน	ผศ. ดร. สุรพล สุยะพรหม	นางสุกา มาลากุล ณ อยุธยา
นายเฉลิม พิฆพโมทย์	นายภูริสร์ วิภูษิตานนท์	นายถวิล คำโสภา	นายสุดตา ประทุมมาศ
พระครูวิสุทธิปริยัติคุณ	กรรมการและเลขานุการ	พระโกมิน จนฺทาโภ	กรรมการและผู้ช่วยเลขานุการ

คณะกรรมการฝ่ายประชาสัมพันธ์

พระครูปลัดสุวัฒนจริยคุณ	ประธานกรรมการ	พระครูปลัดมารุต วรมงฺคโล	รองประธานกรรมการ
พระมหาโชว์ ทสฺสนีโย	รองประธานกรรมการ		

กรรมการ

พระครูศรีปริยัตินิเทศ	พระครูวินัยธรวัลลพ โกวิโล	พระครูวินัยธรสมุทร ถาวโร	พระมหาธีรพันธ์ วชิรญาโณ
พระมหาสำรวย ชิปปาภิญฺโญ	พระมหาธีรโชติ ธีรปญฺโญ	พระมหาราชัน จิตฺตปาโล	พระมหากฤษณะ ตรุโณ
นิสิตบัณฑิตวิทยาลัย	นิสิตคณะพุทธศาสตร์	นิสิตคณะครุศาสตร์	นิสิตคณะมนุษยศาสตร์
นิสิตคณะสังคมศาสตร์	ดร. พรรษา พฤฒยางกูร	ผศ. ดร. เมธาพันธ์ โพธิธีรโรจน์	ผศ. เกรียงศักดิ์ พลอยแสง
ผศ. ดร. สุรพล สุยะพรหม	ผศ. ดร. สุทธิพงษ์ ศรีวิชัย	ผศ. อนุภูมิ โชวเกษม	ผศ. สุเทพ ชาติเสถียรวงศ์
ผศ. ดร. กิตติทัศน์ ผกาทอง	ผศ. ดร. โกนิฏฐ์ ศรีทอง	ผศ. สมชัย ศรีนอก	นายเฉลิม พิมพโมทย์
พระมหาเด่นพงษ์ พุทฺธรกฺขิโต	กรรมการและเลขานุการ	พระมหาบุญเกิด กตเวที	กรรมการและผู้ช่วยเลขานุการ
นายสมหมาย สุภาษิต	กรรมการและผู้ช่วยเลขานุการ	นายวรพันธุ์ แย้มหงษ์ปภา	กรรมการและผู้ช่วยเลขานุการ

คณะกรรมการฝ่ายจัดพิมพ์หนังสืออนุสรณ์

พระศรีคัมภีรญาณ	ประธานกรรมการ	พระสุธีธรรมานุวัตร	รองประธานกรรมการ
พระศรีธวัชเมธี	รองประธานกรรมการ	พระครูวรปัญญาคุณ	รองประธานกรรมการ
พระมหาหรรษา ธมฺมหาโส	รองประธานกรรมการ		

กรรมการ

พระครูวิมลธรรมรังสี	พระมหาจาย สุสโว	พระมหาอริยะ ปญฺญาทีโป	พระมหานิพนธ์ ญาณวีโร
พระมหาสมปอง มุทิโต	พระมหาไพโรจน์ ญาณกุสโล	พระมหาสุเทพ สุปณฺฑิโต	พระสุกรี คนฺธวโร
พระมหาเจิม สุวโจ	พระเกรียง ธมฺมธีโร	พระมหาสุทัศน์ ติสฺสรวาที	พระมหาบูรณะ ชาตเมโธ
พระมหาอุดม สารเมธี	พระมหาสมเดช ตปสีโล	พระนเรศ ธีรปญฺโญ	พระสุทิน เขมวโร
รศ. ดร. วัชระ งามจิตเจริญ	ดร. ทรงวิทย์ แก้วศรี	ดร. สุดารัตน์ บรรเทากุล	นายชลธีร์ ธรรมวรางกูร
นายสุรัตน์ คำโสภา	นายสุวรรณ เคลือบสุวรรณ	นายสนธิญาณ รักษาภักดี	นายเกษม ประกอบดี
นายรังษี สุทนต์	นายมนัส จอดพิมาย	นายสมบูรณ์ สมนวล	นายสมควร ถ้วนนอก
แม่ชีกฤษณา รักษาโฉม	นายวิเชียร บัวสำลี	นายธนาคม บรรเทากุล	กรรมการและเลขานุการ
นางลักษณ์พสุกานต์ สุขพินิจ	กรรมการและผู้ช่วยเลขานุการ	นายสินชัย วงศ์จำนงค์	กรรมการและผู้ช่วยเลขานุการ
นายชำนาญ เกิดช่อ	กรรมการและผู้ช่วยเลขานุการ	นางสาวระพีพรรณ โชพุทธา	กรรมการและผู้ช่วยเลขานุการ

คณะกรรมการฝ่ายสวัสดิการ / อาหารและเครื่องดื่ม

พระญาณสมโพธิ	ประธานกรรมการ	พระมหาไพเราะ ฐิตสีโล	รองประธานกรรมการ
พระครูวิสุทธิปริยัติคุณ	รองประธานกรรมการ	พระครูบวรสิกขการ	รองประธานกรรมการ
พระครูอุปถัมภ์สุดคุณ	รองประธานกรรมการ		

กรรมการ

พระครูสังฆรักถิรธัมม์ ถิรธมฺโม	พระมหาบุญเลิศ ยสวฑฺฒโน	พระสมุห์ธนพล กิตฺติธโร	พระมหาศุภชัย ปิยธมฺมชโย
พระมหาสุชล จนฺโทภาโส	พระนเรศ ปญฺญาวุโร	พระศิโรดม จนฺโทภาโส	นางสุภา มาลากุล ณ อยุธยา

คณะกรรมการบริหารศูนย์กลางผู้ปกครองนักเรียนโรงเรียนพุทธศาสนาวันอาทิตย์ มจร.

แม่ชีสุนันท์ ฉันทา
แม่ชีบุญเรือง บุญปัญญา
แม่ชีณัฐธนารีย์ มีมงคล
แม่ชีอนัดตา ทองจูบ
นางเดือน พลเสน
นางสาวเก็บ พลเสน
นางสมัย พิเศษสกุลวงศ์
นางอังคณา ไชรลบ
นางบุญช่วย บุญอนันต์
นายปรีชา ดิยานนท์
พระครูปลัดสุทีป ปญฺญาปสุโต
นายไสว แก้วขาว

แม่ชีแสงพรรณ เขียวศิริ
แม่ชีอรัญญา จันทพันธ์
แม่ชีอัญชนา แซ่จึง
แม่ชีวิภารัตน์ ใจเที่ยง
นางกรี จิตรอนันต์
นายสุวัฒน์ ช่อลำไย
นางสาวเบญญาภา พิเศษสกุลวงศ์
นางสาวสิริลักษณ์ สุวรรณิก
นายโอภาส โอภาสพินิจ
นางสมสุข ดิยานนท์
กรรมการและเลขานุการ
กรรมการและผู้ช่วยเลขานุการ

แม่ชีวราศรี ยอดมาลัย
แม่ชีจันโท โพธิ
แม่ชีนงลักษณ์ ชูจิตร
นางอารีย์ บุญเกิด
นางสาวเกตุ พลเสน
นางสร้อยฟ้า ช่อลำไย
นายแล ช่อลำไย
นางสมหวัง กลิ่นประทุม
นายมนู ชาพูพาน
นางสาวสุชาดา ดิยานนท์
พระมหาศุภกันต์ สุขุมาโล
นายวรพจน์ อินทรชิต

แม่ชีเยาวเรศ ชาญสุทธิกนก
แม่ชีสมจินต์ พืชผล
แม่ชีทองอยู่ จุ้ยประเสริฐ
นางสมพร แก้วขาว
นางเกิน เนตรมณี
นายอุดม พิเศษสกุลวงศ์
นางสายชล คุ้มสุวรรณ
นางนนทนันท์ ตั้งกิจเจริญกุล
นางสาวภาวนา จิตรอนันต์
นางกฤชฎีรัชฎา แก่นท้าว
กรรมการและผู้ช่วยเลขานุการ
กรรมการและผู้ช่วยเลขานุการ

คณะกรรมการฝ่ายปฏิคม

พระราชวิสุทธิโมลี — ประธานกรรมการ
พระสุวิมลธรรมาภรณ์ — รองประธานกรรมการ
พระครูปลัดสุวัฒนจริยคุณ — รองประธานกรรมการ
พระราชวรมุนี — รองประธานกรรมการ
พระญาณสมโพธิ — รองประธานกรรมการ

กรรมการ

พระครูปลัดสุวัฒนสมาธิคุณ
พระมหาไสว ธีรโสภโณ
พระวินัย มิมเมธี
พระเฉลิมพล ทมจิตฺโต
พระปลัดปิยศักดิ์ ปิยธมฺโม
พระมหาสาธิต เมธาวี
พระสมศักดิ์ สิริวาโร
สามเณรสุระพงษ์ ลีหมอก
สามเณรสนามชัย กาพย์แก้ว
ผศ. ดร. ชาติชาย พิทักษ์ธนาคม
รศ. นิลรัตน์ กลิ่นจันทร์
ผศ. ดร. สิริวัฒน์ ศรีเครือดง
นายคำพันธ์ วงศ์เสน่ห์
นายบุญเลิศ จีรภัทร
นายอุดร เขียวอ่อน
นายอิทธิพล แก้วพิลา
นายสุรเชษฐ์ ตอรัมย์

พระครูกิตติปัญญารัตน์
พระปลัดวีระชนม์ เขมวีโร
พระสว่าง ติกฺขวีโร
พระปรีดา ปิติธมฺโม
พระมหาเด่นพงษ์ พุทฺธรกฺขิโต
พระมหาณัฐวุฒิ พุทฺธสาโร
พระเจียรวิทย์ อาคมปุญฺโญ
สามเณรเด่นชัย ปัคคา
สามเณรวีระศักดิ์ แสนพงษ์
ผศ. ดร. ธีรยุทธ พึ่งเทียร
นายทนงศ์ ลำประไพ
นายสุชน ประวัติดี
ผศ. สมชัย ศรีนอก
ผศ. สมควร นิยมวงศ์
นายเสน่ห์ แซวรัมย์
กรรมการและเลขานุการ
กรรมการและผู้ช่วยเลขานุการ

พระครูวินัยธรสุเมธ ธีรธมฺโม
พระมหาลำไย ชุตินฺธโร
พระบุญส่ง ปิยธมฺโม
พระมหานภดล ปุญฺญสุวฑฺฒโก
พระกรนัน ฐานสมฺปนฺโน
พระมหาอภิชาต ธมฺมานนฺโท
พระสมัคร สิรปญฺโญ
สามเณรเรวัฒน์ อุปติ
นิสิตคณะสังคมศาสตร์
ผศ. ดร. พรรษา พฤฒยางกูร
ผศ. โกวิท พานแก้ว
ผศ. เดิมศักดิ์ ทองอินทร์
ผศ. ดร. สมศักดิ์ บุญปู่
ผศ. ประพันธ์ กุลวินิจฉัย
นางสาวขวัญษา เอกจิตต์
นายเกษม ประกอบดี

พระครูปลัดไพวรรณ ภูมิญาโณ
พระมหาวิศิษฏ์ อาจารสมฺปนฺโน
พระมหาชะเอม สุวีโร
พระมหาวิลัย สมาจาโร
พระฐิตวงษ์ อนุตฺตโร
พระมหาโอภาส จนฺทาโภ
สามเณรอาณัติ พรมน้อย
สามเณรวันดี รักพร้า
นิสิตคณะพุทธศาสตร์
นายธนาคม บรรเทากุล
ดร. พิเชษ ทั่งโต
ผศ. ดร. อินถา ศิริวรรณ
ผศ. ปฐมพงศ์ ทินบรรเจิดฤทธิ์
นายบัญชา นารี
สมาคมศิษย์มหาธาตุ
กรรมการและผู้ช่วยเลขานุการ

คณะกรรมการฝ่ายเครื่องไทยธรรม

พระวิสุทธิภัทรธาดา — ประธานกรรมการ
พระมหาไพรัชน์ ธมฺมทีโป — รองประธานกรรมการ
พระครูคัมภีร์ปัญญาวิกรม — รองประธานกรรมการ
นายสนิท ไชยวงศ์คต — รองประธานกรรมการ

กรรมการ

พระครูปลัดสุทีป ปญฺญาปสุโต
พระมหาพัฒนพงศ์ สิริภทฺโท
พระมหาสวงค์ ญาณวโร
แม่ชีอำไพ ตัณฑสมบูรณ์
พระมหาดำรงค์ สิริคุตฺโต
นายสมชาย บุญสุ่น

พระมหาบุญชู เขมจารี
พระมหาบุญธรรม ปญฺญาวุโธ
พระวิชัย อคฺคธมฺโม
นายธวัชชัย สมอเนื้อ
กรรมการและเลขานุการ
กรรมการและผู้ช่วยเลขานุการ

พระมหาสุกรี สุจิตฺโต
พระมหาลำไย ชุตินฺธโร
พระกิตติพงษ์ สิริวฑฺฒโน
นายพีรวัฒน์ ชัยสุข
พระมหาเฉลา ฉนฺทชาโต

พระมหาประสิทธิ์ สิริปญฺโญ
พรมหาทองคำ ฐิตเปโม
นายจำรูญ ธรรมดา
นายสมคิด น้ำเพชร
กรรมการและผู้ช่วยเลขานุการ

คณะกรรมการฝ่ายเหรัญญิก

พระครูคัมภีร์ปัญญาวิกรม	ประธานกรรมการ	พระครูวรปัญญาคุณ	รองประธานกรรมการ
พระครูสรวุฒิพิศิษฏ์	รองประธานกรรมการ	พระมหาไพรัชน์ ธมฺมทีโป	รองประธานกรรมการ

กรรมการ

พระมหาบุญชู เขมจารี	พระครูปลัดสุทีป ปญฺญาปสุโต	นางอุไร ปั้นตระกูล	ผศ. ดร. สมศักดิ์ บุญปู
นายโยธิน กิติคุณ	นางพัชรา กิติคุณ	นายสมศักดิ์ สายหยุด	นางสาวมะยุรี พรหมรักษ์
นางสาวพะเยาว์ น้อยดัด	นางสุภาพ หวังสุขใจ	นางมานิตา ชูช่วย	นางสาวมยุรี โชคไพรศรี
นางสาวลาวัลย์ วารินคีรีรัตน์	นางสาวศุสดา ปุริทัศน์	นางสาวนุสรา พุฒซ้อน	นางสาวณัฏฐ์ชิสา เหลืองดอกไม้
นางสาวยศวดี อารมณ์ดี	นางสาวณภาส์ณัฐ พิมพิลาลัย	นายปัญญา สามัญ	นางสาววิไลวรรณ รังสร้อย
นายธวัช แย้มปิ่ว	นางสาวธีรพันธ์ ดีมาก	นายชาญชัย ปรางค์ภูผา	นายพิทวัฒน์ มโนรัตน์
นายณัฐวุฒิ สุวรรณทัต	นายวิษณุ สุวรรณทัต	นายสมชาย บุญสุ่น	นายถวิล คำโสภา
นายธีรศักดิ์ เจริญพงษ์	นางสาวกาญจนากร วงษา	นายสุนันทกิจ เทียงเดช	นางสาวลฎารัชณ์ แก้วระคน
นายเรืองยศ หวังสุขใจ	นางสาวสุทธิรัตน์ ชูเลิศ	นางสาวอโณทัย บุญทัน	นางสุชานาฏ เพ็งมาก
นางสาวชุติภรณ์ เชษฐสกุลวิจิตร	นางสาวสุรีย์พร ม่วงพันธ์	นายชาคริช พิชิตถกล	นางสาวพจมาน หุยทุมา
นายสุริยา ศรีโพธิ์ทอง	นายนิพนธ์ กัณฑา	นางสาวพัทยา สิงห์คำมา	นายบุญช่วย ปารารัมย์
นายสุพจน์ พลรัมย์	นายจรรยา โนนคู่เขตโขง	นางทัศนีย์ แก้วมณี	นางรุ่งอรุณ ทันมา
นายสมมุติ หลงมี	นายเกิน สิบรัมย์	นายสมัย เพ็งน้ำคำ	นายพรมมา โฮนอก
นายสุพรรณ เที่ยงแท้	นายบรรจง เพ็งน้ำคำ	นายสมคิด น้ำเพชร	นายประดิษฐ์ เสนพนัสศักดิ์
พระมหาดำรง สิริคุตฺโต	กรรมการและเลขานุการ	นายพิทธิพงศ์ วงศ์สุริยา	กรรมการและผู้ช่วยเลขานุการ
นายฉัตรชัย บัวเกิด	กรรมการและผู้ช่วยเลขานุการ	นางเสาวลักษณ์ รวยสุวรรณ	กรรมการและผู้ช่วยเลขานุการ
นางสาวเสาวลักษณ์ สงสำเภา	กรรมการและผู้ช่วยเลขานุการ	นางสาวสุพิศ ศรีวิชัย	กรรมการและผู้ช่วยเลขานุการ

คณะกรรมการฝ่ายประสานงานและเลขานุการ

พระราชสิทธิมุนี	ประธานกรรมการ	พระวิสุทธิภัทรธาดา	รองประธานกรรมการ
พระสุวิมลธรรมาภรณ์	รองประธานกรรมการ	พระเมธีวรญาณ	รองประธานกรรมการ

กรรมการ

พระครูคัมภีร์ปัญญาวิกรม	พระครูวรปัญญาคุณ	พระครูวิสุทธิปริยัติคุณ	พระครูปลัดสุวัฒจริยคุณ
พระครูภาวนาวิหารธรรม	พระครูภาวนาวราลังการ	พระครูวิเชียรธรรมนาถ	พระปลัดชัชวาล ชินวโส
พระครูปลัดสุทีป ปญฺญาปสุโต	พระมหาไสว ธีรโสภโณ	พระมหาเดชินทร์ สิทธาภิภู	พระมหานิพนธ์ ญาณวีโร
พระครูสังฆรักษ์พิชัย อภิชโย	พระวิเชียร ชวนปญฺโญ	พระมหาลี ลกฺขณญาโณ	พระปลัดปรีชา ดชติปญฺโญ
พระสุนัย อภิปญฺโญ	พระมหาพิชิต ภูริปญฺโญ	พระมหาเมธา จนฺทสาโร	พระมหาสันติ ธีรภทฺโท
พระมหาสมเกียรติ กิตฺติปาโล	พระทิพย์ สิริธมฺโม	พระฐิตวงษ์ อนุตฺตโร	พระปรีชา กลฺยาโณ
นายเฉลียว รอดเขียว	นายนพพร โชคไพรศรี	นายมั่น เสือสูงเนิน	ดร. ประพันธ์ ศุภษร
ดร. ประมูล สารพันธ์	ดร. สุดารัตน์ บรรเทากุล	นายสุธีทัศน์ สุโท	นายทองเสาร์ รัตนสิงหา
นายอรุณ ศรีแก่นจันทร์	นายสุรพัศ แก่นท้าว	นายธนาคม บรรเทากุล	กรรมการและเลขานุการ
นายสุรเชษฐ์ ดอรัมย์	กรรมการและผู้ช่วยเลขานุการ	นายเกษม ประกอบดี	กรรมการและผู้ช่วยเลขานุการ
นายพิทธิพงศ์ วงศ์สุริยา	กรรมการและผู้ช่วยเลขานุการ	นายศรายุทธ ประการแก้ว	กรรมการและผู้ช่วยเลขานุการ

ทั้งนี้ ตั้งแต่บัดนี้เป็นต้นไป

สั่ง ณ วันที่ ๙ สิงหาคม พุทธศักราช ๒๕๕๔

(พระธรรมสุธี)

นายกสภามหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

อธิบดีสงฆ์วัดมหาธาตุยุวราชรังสฤษฎ์

หมดอายุ 23/02/2566

ขออนุโมทนาขอบคุณ
มอบด้วยการสอนวิปัสสนาที่ถูกวิธี

พระอาจารย์ ดร. ภัททันตะ อาสภมหาเถระ ธัมมาจริยะ อัคคมหากัมมัฏฐานาจริยะ เกิดในตระกูลสัมมาอาชีวะ ขุนนางชั้นสูงระดับเจ้าพระยาของพม่าในบรรพบุรุษ บ้านเกิดริมแม่น้ำอิรวดี แม่น้ำนี้เสมือนเส้นเลือดใหญ่ของชาวพม่า ตระกูลได้ส่งมอบให้พระพุทธศาสนาอุปถัมภ์ดูแลให้การอบรมการศึกษา ด้วยความวิริยอุตสาหะพากเพียรเป็นอย่างยิ่ง ประกอบกับเป็นผู้มีสติปัญญาดีเลิศและมีบุญญาวาสนามาแต่อดีต ได้รับการศึกษาจบชั้นสูงสุดจากมหาวิสุตารามมหาวิทยาลัย ด้วยผลการศึกษาเกียรติ-นิยมอันดับหนึ่ง ประเภทดีเยี่ยม จากนั้นศึกษาพิเศษเพิ่มเติมโดยแสวงหาพระอาจารย์ผู้เชี่ยวชาญพิเศษในพระไตรปิฎกที่มีชื่อเสียงโด่งดังระบือนามหลายท่านทั่วประเทศ ท่านเหล่านั้นเมื่อมรณภาพ จัดพิธีถวายเพลิงศพล้วนมีปรากฏการณ์มหัศจรรย์ทั้งนั้น สำเร็จการศึกษาพิเศษได้รับนิมนต์ให้ดำรงดำแหน่งคณะวาจกสยาดอ (อาจารย์ชั้นผู้ใหญ่สอนพระไตรปิฎกภาษาบาลี) มหาวิสุตารามมหาวิทยาลัย ถือได้ว่าประสบความสำเร็จด้านปริยัติสูงสุด

จุดประกายความคิดจากปริยัติสู่ปฏิบัติคือ ได้รับหนังสือ แนวปฏิบัติวิปัสสนา ของพระภัททันตะ โสภณมหาเถระ อัคคมหาบัณฑิต (มหาสีสยาดอ) เมื่อตั้งใจอ่านจบก็เกิดความพิศวงขึ้นมาในใจว่า "ในสมัยปัจจุบันทุกวันนี้ วิธีการปฏิบัติวิปัสสนาที่ถูกต้องและได้ผล ยังมีปรากฏอยู่ในโลกจริงหรือ? เมื่อปฏิบัติแล้วพระวิปัสสนาญาณจักปรากฏขึ้นในสันดานของผู้คนในโลกปัจจุบันนี้จริงหรือ?" จึงตัดสินใจเข้าบำเพ็ญวิปัสสนากัมมัฏฐาน เพื่อพิสูจน์ให้พบข้อเท็จจริงว่าจะเป็นเช่นใดกันแน่ แล้วออกเดินทางไปยังสำนักวิปัสสนากัมมัฏฐานวัดมหาสี เริ่มขอกัมมัฏฐานและลงมือปฏิบัติวิปัสสนาทันทีโดยมี พระภัททันตะ โสภณมหาเถระ อัคคมหาบัณฑิต (มหาสีสยาดอ) เป็นพระวิปัสสนาจารย์บอกกัมมัฏฐาน ตั้งใจปฏิบัติบำเพ็ญด้วยความเข้มงวดกวดขันเป็นอย่างยิ่ง เมื่อปฏิบัติไปๆ ก็ให้อัศจรรย์ใจในผลของการบำเพ็ญวิปัสสนากัมมัฏฐานยิ่งขึ้นทุกวัน แล้วในที่สุดก็ได้ผลสมความมุ่งหมาย ถือได้ว่าประสบความสำเร็จด้านปฏิบัติสูงสุด ส่งผลให้เกิดปริยัติ ปฏิบัติ ปฏิเวธ ความสงสัยที่เคยมีเหล่านั้นได้เลือนหายออกไปจากจิตใจจนหมดสิ้น ทั้งนี้ก็เพราะเหตุว่า วิธีการปฏิบัติวิปัสสนากัมมัฏฐานที่พระอาจารย์ภัททันตะ โสภณมหาเถระ อัคคมหาบัณฑิต (มหาสีสยาดอ) สอนอยู่ในปัจจุบันนี้ เป็นวิธีการที่ใช้สอนวิปัสสนากัมมัฏฐาน โดยสืบวิปัสสนาวงศ์มาแต่พระอุตตระอรหันต์และพระโสณอรหันต์ ผู้เป็นสัทธิวิหาริกของพระโมคคัลลีบุตรดิสสเถระที่ได้นำพระพุทธศาสนามาประดิษฐานวิปัสสนาวงศ์ ณ ดินแดนสุวรรณภูมิ

กองทุนวิปัสสนาพระอาจารย์ ดร. ภัททันตะ อาสภมหาเถระ ธัมมาจริยะ อัคคมหากัมมัฏฐานาจริยะ ได้ดำเนินการบำเพ็ญกุศลศพพระอาจารย์ร่วมกับวัดมหาธาตุยุวราชรังสฤษฎิ์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย สถานเอกอัครราชทูตประเทศสหภาพพม่า ประจำประเทศไทย ได้ดำเนินการจัดพิมพ์หนังสือ ปฐมวิปัสสนาวงศ์ในประเทศไทย ขึ้นเพื่อเป็นการเผยแพร่วิปัสสนากัมมัฏฐาน เป็นอนุสรณ์และขออนุโมทนาขอบพระคุณ ขอบคุณ พร้อมกับเป็นการตอบแทนพุทธศาสนิกชนผู้มีอุปการคุณที่ได้ช่วยให้การดำเนินการบำเพ็ญกุศลศพพระอาจารย์เป็นไปด้วยความเรียบร้อยและสมเกียรติ

ท้ายนี้ ขอแนะนำท่านพุทธศาสนิกชนผู้สนใจวิปัสสนาทั้งหลาย เบื้องต้นควรอ่านหนังสือธรรมะของพระอาจารย์เรื่อง ธรรมกถา ฉบับเรียบเรียงถ้อยสำนวนใหม่ยังคงรักษาอรรถกถาสาระไว้เหมือนเดิม นำตีพิมพ์เป็นครั้งแรกอยู่ในปฐมวิปัสสนาวงศ์ในประเทศไทยเล่มนี้ เป็นแนวทางหลักการปฏิบัติวิปัสสนาสามารถนำไปปฏิบัติวิปัสสนาได้ถูกวิธี พระอาจารย์แสดงไว้แก่พระธรรมทูตสายต่างประเทศ และพระนิสิตปริญญาโท มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ณ สำนักวิปัสสนาวิเวกอาศรม เป็นหนังสือธรรมะเล่มเดียวเท่านั้น เมื่ออ่านแล้วท่านผู้อ่านจะรู้สึกได้อรรถรสเสมือนว่าพระอาจารย์สอนวิปัสสนาให้ อ่านเสร็จทำให้ท่านผู้อ่านทราบวิธีปฏิบัติวิปัสสนาที่ถูกต้องและได้ผล จึงขอเชิญชวนมาปฏิบัติวิปัสสนากันเถิดแล้วจะเกิดผลดีต่อตนเอง ต่อสังคม และประเทศชาติ เพราะ "วิปัสสนาเป็นยิ่งกว่ายาวิเศษ" การปฏิบัติที่ถูกวิธีนั้น ทำให้เห็น รูป นาม เป็นปรมัตถ์ เป็นพระไตรลักษณ์ที่มาจากปรมัตถ-อารมณ์ ไม่ใช่มาจากบัญญัติอารมณ์ คือขณะใดที่ยังเห็นสัตว์บุคคลไม่เที่ยง สัตว์บุคคลเป็นทุกข์ สัตว์บุคคลเป็นอนัตตาอยู่ พระไตรลักษณ์นั้นยังหาใช่พระไตรลักษณ์ที่จะเป็นปัจจัยให้เกิดวิปัสสนาญาณไม่ ต่อเมื่อใดเห็นแน่ชัดว่า รูป นาม ขันธ์ ๕ นี้ไม่เที่ยง เป็นทุกข์ เป็นอนัตตา โดยไม่มีสัตว์บุคคลเกี่ยวข้องแล้ว เมื่อนั้นจึงจะเป็นพระไตรลักษณ์อันจะเป็นปัจจัยให้เกิดวิปัสสนาญาณได้ สภาวะญาณเจริญก้าวหน้ารวดเร็ว และที่สุดของการปฏิบัติวิปัสสนาที่ถูกวิธีนั้นสามารถนำท่านเข้าสู่มรรคผลนิพพาน เปลี่ยนจากสามัญบุคคลเป็นอริยบุคคล

หมดอายุ 23/02/2566

กองทุนวิปัสสนาพระอาจารย์
ดร. ภัททันตะ อาสภมหาเถระ ธัมมาจริยะ อัคคมหากัมมัฏฐานาจริยะ

หมดอายุ 23/02/2566

หมดอายุ 23/02/2566